Bundel - Politieke Avond van 13 september 2023

Agenda bijlagen

Raadskamerindeling PA 13 september 2023

1.RZ 18.45 uur - 20.15 uur: Vaststellen bestemmingsplan Chw Bronbeeklaan 66 en het exploitatieplan Bronbeeklaan 66
Fase: informatief/meningsvormend (1)
Locatie: Raadzaal

- Behandeladvies 13 september 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
- Raadsvoorstel 'Vaststellen bestemmingsplan Chw Bronbeeklaan 66 en het exploitatieplan Bronbeeklaan 66'
- Vast te stellen BP 'Chw Bronbeeklaan 66' (tekst)
- Vast te stellen BP 'Chw Bronbeeklaan 66' (verbeelding)
- Vast te stellen exploitatieplan Bronbeeklaan 66
- Bijlage 1 - Zienswijzenrapport Bronbeeklaan 66 - geanonimiseerd
- Bijlage 1a - Bijlage A bij Zienswijzenrapport Bronbeeklaan 66 reactie taxateur
- Bijlage 2 - Gebundelde zienswijzen BP en EP Bronbeeklaan 66 - geanonimiseerd
- Behandelresultaat 13 september 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

2.LF 18.45 uur - 20.15 uur: Investering (tijdelijke) jeugdruimte Schuytgraaf
Fase: informatief/meningsvormend (1)
Locatie: Landgoed/Festival

- Behandeladvies 13 september 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
- Raadsvoorstel 'Investering (tijdelijke) jeugdruimte Schuytgraaf'
- Aangenomen motie "Locatie voor jongeren in Schuytgraaf reserveren" (21M32) van de fracties PvdA en DENK Verenigd Arnhem
- Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 27-09-2023

3.WG 18.45 uur - 20.15 uur: Eerste Arnhemse burgerberaad
Fase: informatief/meningsvormend (1)
Locatie: Walburgis

- Behandeladvies 13 september 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
- Raadsvoorstel 'Eerste Arnhemse burgerberaad'
- Raadsbrief 'Stand van zaken burgerberaden en voorbereiding technische sessie 5 april 2023', d.d. 04-04-2023
- Presentatie HAN - Bijeenkomst burgerberaden Arnhem 05-04-2023
- Presentatie RU - Bijeenkomst burgerberaden Arnhem 05-04-2023
- Behandelresultaat 13 september 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

4 20.15 uur - 20.30 uur: Pauze

5.RZ 20.30 uur - 21.45 uur: Agenderingsverzoek "Cultuurparticipatie betaalbaar houden"
Locatie: Raadzaal

- Behandeladvies 13 september 2023
- Agenderingsverzoek "Cultuurparticipatie betaalbaar houden" van de fracties D66, Partij voor de Dieren, GroenLinks en Arnhem Centraal
- Aangenomen motie "Ruimte voor cultuureducatie" (21M71) van de fractie D66
- Overzicht deelnemers Agenderingsverzoek "Cultuurparticipatie betaalbaar houden"
- Behandelresultaat 5 juli 2023
- Raadsbrief 'Evaluatie vernieuwde Gelrepas' d.d. 30-05-2023
- Bijlage - Evaluatie Gelrepas 2021-2022
- Schriftelijke Inbreng van Fabriek Fysiek - De zoektocht van Fabriek Fysiek
- Behandelresultaat 13 september 2023

6.LF 20.30 uur - 21.45 uur: Agenderingsverzoek "Criminele ZZP'ers weren uit de zorg"
Locatie: Landgoed/Festival

- Behandeladvies 13 september 2023
- Agenderingsverzoek "Criminele ZZP'ers weren uit de zorg" van de fractie VVD
- Raadsbrief - Fenomeenanalyse 'Criminele zzp'ers in de zorg', d.d. 16-05-2023
- Bijlage 1 - Fenomeenanalyse Criminele zzp'ers in de zorg
- Bijlage 2 - Verstuurde brief Inkoop-SDCG aan zorgaanbieders
- Behandelresultaat 13 september 2023

7.WG 20.30 uur - 21.45 uur: Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen
Fase: meningsvormend (1)
Locatie: Walburgis

- Behandeladvies 13 september 2023, 2e informatieve & meningsvormende (1) behandeling
- Raadsvoorstel "Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen"
- Bijlage - Wijzigen geslachtsnaam via Justis
- Raadsbrief - Stand van zaken motie 'Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen', 21-03-2023
- Bijlage - Brief aan de minister voor Rechtsbescherming over naamsverandering voor nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen
- Aangenomen motie "Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen" (23M09gg) van de fracties VVD, CDA, PvdA en Arnhem Centraal
- Aangenomen motie "Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen" (21M218) van de fracties ChristenUnie, GroenLinks, DENK Verenigd Arnhem en
- Inspreekbijdrage vergoeding aanpassing identiteitsdocumenten - COC Midden Gelderland
- Behandelresultaat 5 juli 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
- Behandelresultaat 13 september 2023, 2e informatieve & meningsvormende (1) behandeling

8 21.45 uur - 22.00 uur: Pauze

9.RZ 22.00 uur - 23.15 uur: Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040
Fase: meningsvormend (2)
Locatie: Raadzaal
Vanuit de ambtelijke afdeling is een video gemaakt, waarin een toelichting wordt gegeven op de omgevingsvisie en wat er in staat.
Klik hier om de video te zien.

- Behandeladvies 13 september 2023, meningsvormende (2) behandeling
- amendement 'Aanvulling visie waardevolle wijken, sociale koop' (23A21) van de fractie ChristenUnie
- amendement 'Aanvulling visie waardevolle wijken, uitleglocaties buiten stedelijk' (23A22) van de fractie ChristenUnie
- amendement 'Aanvulling visie waardevolle wijken, erfpacht instrument betaalbaar wonen' (23A23) van de fractie ChristenUnie
- amendement - Als doelgroep 'mobiel wonen' toevoegen (23A24) van de fractie Arnhem
- Raadsvoorstel "Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040"
- Omgevingsvisie
- Plan-MER
- Aanvulling Plan-MER
- Bijlage 1 - Wijzigingendocument
- Bijlage 2 - Gebundelde zienswijzen geanonimiseerd
- Bijlage 4 - Persbericht Commissie m.e.r.
- Schriftelijke inbreng Arnhemse Bomenbond - Ontwerp Omgevingsvisie Gemeente Arnhem 2040 - 5 mei 2023
- Schriftelijke inbreng Arnhemse Bomenbond - Geen houtgestookte biomassa in de Omgevingsvisie - 19 mei 2023
- Schriftelijke inbreng Arnhemse Bomenbond - Biomassacentrale Veolia (IPKW) - 18 juni
- Schriftelijke inbreng Klimaatcoalitie - Biomassaverbranding - 19 mei 2023
- Inspreekreactie - Verkeersgroep Arnhem-West
- Bijlage bij inspreekreactie - VVN Advies - De doorgaande straten in de wijken Heijenoord en Lombok in Arnhem
- Bijlage bij inspreekreactie - Enquete inrichting
- Behandelresultaat 21 juni 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
- Behandelresultaat 5 juli 2023, meningsvormende (1) behandeling
- Beantwoording Technische vraag VVD over Natuurgebieden
- Schriftelijke inbreng StAB d.d. 12-09-2023 - H. van der Doe, voorzitter
- Schriftelijke inbreng HV Woonwagenbewoners d.d. 13-09-2023 - T. Bosvelt
- Behandelresultaat 13 september 2023, meningsvormende (2) behandeling

10.WG 22.00 uur - 20.15 uur: Agenderingsverzoek "Rondetafelgesprek wijkmedia in Arnhem"

Locatie: Walburgis

- Behandeladvies 13 september 2023
- Agenderingsverzoek "Rondetafelgesprek wijkmedia in Arnhem" van de fractie
- Beantwoording Art. 44-vragen inzake "Wijkmedia", d.d. 13-09-2022
- Deelnemerslijst rondetafelgesprek
- Presentatie - Wijkmedia Elderveld Nieuws
- Presentatie wijkmedia in Arnhem - Nicole Cordewener
- Schriftelijke bijdrage - Z. Hoogers - Rondetafelgesprek Klarendalse media
- Schriftelijke bijdrage - Rondetafelgesprek Hoogstede-Klingelbeek
- Schriftelijke bijdrage - M. van den Broek - Apcg, d.d. 05-07-2023
- Schriftelijke bijdrage - H. Donkers
- Presentatie - Nicole Cordewener
- Behandelresultaat 5 juli 2023
- Behandelresultaat 13 september 2023

Agenda Politieke Avond
13 september 2023

Raadzaal	Landgoed/Festival	Walburgis
18.45 uur - 20.15 uur (90) Vaststellen bestemmingsplan Chw Bronbeeklaan 66 en het exploitatieplan Bronbeeklaan 66 (i/m1)	18.45 uur - 20.15 uur (90) Investering (tijdelijke) jeugdruimte Schuytgraaf (i/m1)	18.45 uur - 20.15 uur (90) Eerste Arnhemse burgerberaad (i/m1)
Pauze: 20.15 uur - 20.30 uur		
Raadzaal	**Landgoed/Festival**	**Walburgis**
20.30 uur – 21.45 uur (75) Agenderingsverzoek “Cultuurparticipatie betaalbaar houden”	20.30 uur – 21.45 uur (75) Agenderingsverzoek "Criminele ZZP'ers weren uit de zorg"	20.30 uur – 21.45 uur (75) Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen (m1)
Pauze: 21.45 uur - 22.00 uur		
Raadzaal	**Landgoed/Festival**	**Walburgis**
22.00 uur - 23.15 uur (75) Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040 (m2)		22.00 uur - 23.15 uur (75) Agenderingsverzoek "Rondetafelgesprek wijkmedia in Arnhem"

Titel/onderwerp: **Raadsvoorstel " Vaststellen bestemmingsplan Chw Bronbeeklaan 66 en het exploitatieplan Bronbeeklaan 66"**

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Floor Riethorst; Bart Lagerberg
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders Cathelijne Bouwkamp	Telefoonnr:	06-31108067 / 06-41327425
		E-mailadres:	floor.riethorst@arnhem.nl; bart.lagerberg@arnhem.nl;
Doel activiteit	Informerend (I) & Meningsvormend (M1)		
Toelichting	**Inhoud** Het college stelt voor het bestemmingsplan 'Chw Bronbeeklaan 66' gewijzigd vast te stellen en het exploitatieplan 'Bronbeeklaan 66'vast te stellen. Met deze wijziging wordt het mogelijk om wonen toe te staan in het voormalig verzorgingshuis de Paasberg. Er is behoefte aan woningen en deze locatie kan een bijdrage leveren aan de doorstroming op de woningmarkt in de omliggende wijken. In dit plan is opgenomen dat wonen uitsluitend toegestaan is in zelfstandige woningen en dat minimaal 40% van de woningen een sociale huurwoning moet betreffen. **Aandachtspunten** • In het exploitatieplan wordt het kostenverhaal (de kosten die de gemeente maakt om de ontwikkeling mogelijk te maken en moet verhalen) geregeld en wordt een regel in opgenomen over de periode van realisatie van de bestemming. • Met het opnemen van de faseringsregeling wordt aangegeven binnen welke periode de gemeente de bestemming gerealiseerd wil zien. Daadwerkelijke realisatie van de bestemming is daarmee echter niet zeker gesteld. • De Bronbeeklaan 66 kent een lange geschiedenis in de raad met verschillende brieven en raadsbesluiten: o Raadsbrief "Standpunt en inspanningen college rond Bronbeeklaan 66", d.d. 23-05-2019 **116 KB** o Raadsvoorstel "Voorbereidingsbesluit Bronbeeklaan 66" 13 januari 2021 o Raadsvoorstel "Voorbereidingsbesluit Bronbeeklaan 66 - Kloosterstraat" (op 3 januari 2022 in de Staatscourant gepubliceerd) o Raadsbrief 'Van rechtswege verleende omgevingsvergunning voor Bronbeeklaan 66', d.d. 25-01-2022 o Raadsvoorstel Afwijzen verzoek voor bestemmingsplanwijziging van de locatie Bronbeeklaan 66 vastgesteld op 16 februari 2022 o Raadsbrief "Beëindiging illegaal gebruik Bronbeeklaan 66", d.d. 22-03-2022 o Raadsbrief "Gebiedsontwikkeling Kloosterstraat/ Paasbergflat", d.d. 22-11-2022 o Raadsvoorstel "Voorbereidingsbesluit Bronbeeklaan 66" vastgesteld op 8 maart 2023 o Raadsvoorstel bob weigering wijzigen bp Bronbeeklaan 66 vastgesteld op 29 maart 2023 Zie het raadsvoorstel voor meer informatie.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de informatieve en de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	Informatieve fase Ten tijde van het publiceren van de agenda zijn (nog) geen insprekers aangemeld.		

	Vergaderorde M1 Er wordt in twee termijnen vergaderd. - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. - De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.
Bijlagen	

Raadsvoorstel 'Vaststellen bestemmingsplan Chw Bronbeeklaan 66 en het exploitatieplan Bronbeeklaan 66' **245 KB**			
Vast te stellen BP 'Chw Bronbeeklaan 66' (tekst) **5 MB**			
Vast te stellen BP 'Chw Bronbeeklaan 66' (verbeelding) **158 KB**			
Vast te stellen exploitatieplan Bronbeeklaan 66 **2 MB**			
Bijlage 1 - Zienswijzenrapport Bronbeeklaan 66 – geanonimiseerd **115 KB**			
Bijlage 1a - Bijlage A bij Zienswijzenrapport Bronbeeklaan 66 reactie taxateur **72 KB**			
Bijlage 2 - Gebundelde zienswijzen BP en EP Bronbeeklaan 66 - geanonimiseerd **781 KB**			

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 184415

Onderwerp: Vaststellen bestemmingsplan Chw Bronbeeklaan 66 en het exploitatieplan Bronbeeklaan 66

Kernboodschap

Het ontwerp bestemmingsplan en het ontwerp exploitatieplan voor Bronbeeklaan 66 hebben ter inzage gelegen. Met dit voorstel wordt de raad gevraagd beide plannen vast te stellen.

Voorstel

1. Het bestemmingsplan ‘Chw Bronbeeklaan 66’ zoals vervat in de verbeelding NL.IMRO.0202.1018-0301 met bijbehorende regels en toelichting, gewijzigd vast te stellen;
2. Het exploitatieplan ‘Bronbeeklaan 66’ vast te stellen als bedoeld in artikel 6.12 van de Wet ruimtelijke ordening.

Inleiding

Op de locatie Bronbeeklaan 66 staat het voormalig verzorgingshuis de Paasberg. De context voor een maatschappelijke bestemming op deze locatie is gewijzigd. Het gemeentelijk beleid is om de zorgfuncties te spreiden in kleinere locaties over de stad. Een grote locatie met veel cliënten, zoals in de flat aan de Bronbeeklaan 66 mogelijk is, past niet in dit gemeentelijk beleid. Op deze locatie is wonen goed inpasbaar. Er is behoefte aan woningen en deze locatie kan een bijdrage leveren aan de doorstroming op de woningmarkt in de omliggende wijken.

Het perceel heeft onder het vigerende bestemmingsplan ‘Velperweg e.o.’ de bestemming Maatschappelijk. Om een functiewijziging naar Wonen mogelijk te maken is een bestemmingsplanwijziging nodig. Het bestemmingsplan voorziet in een wijziging van de bestemming van de Bronbeeklaan 66 van Maatschappelijk naar Wonen. In dit plan is opgenomen dat wonen uitsluitend toegestaan is in zelfstandige woningen en dat minimaal 40% van de woningen een sociale huurwoning moet betreffen.

Het bestemmingsplan ‘Chw Bronbeeklaan 66’ is een bestemmingsplan met verbrede reikwijdte (op basis van de Crisis- en herstelwet). In een bestemmingsplan met verbrede reikwijdte kunnen meer regels over de fysieke leefomgeving worden opgenomen. In dit bestemmingsplan maken we gebruik van de mogelijkheden van de Crisis- en herstelwet door regels over natuurinclusief bouwen op te nemen.

Arnhem GEMEENTE

De gemeente maakt kosten om deze ontwikkeling mogelijk te maken. Deze kosten moet de gemeente volgens de wet (afdeling 6.4 van de Wet ruimtelijke ordening) verhalen. Hierin staat dat, als het kostenverhaal niet anderszins verzekerd is (bijvoorbeeld via een privaatrechtelijke overeenkomst), de gemeente een exploitatieplan moet vaststellen. Er is geen privaatrechtelijke overeenkomst gesloten. Daarom wordt nu een exploitatieplan vastgesteld. Hierin wordt niet alleen het kostenverhaal geregeld; er wordt ook een regel in opgenomen over de periode van realisatie van de bestemming.

Het ontwerpbestemmingsplan ‘Chw Bronbeeklaan 66’ heeft vanaf 28 december 2022 zes weken ter inzage gelegen. Uw raad is hierover per raadsbrief geïnformeerd (zie: ibabs). Tijdens de terinzagelegging zijn twee zienswijzen ingediend. Deze zienswijzen geven aanleiding om het bestemmingsplan te wijzigen. Het gaat dan om een technische aanpassing van de regels voor natuurinclusief bouwen en over de verwijzing naar de parkeernorm. In bijlage 1 bij het raadsbesluit zijn de wijzigingen opgesomd.

Het ontwerpexploitatieplan ‘Bronbeeklaan 66’ heeft vanaf 16 februari 2023 zes weken ter inzage gelegen. Uw raad is hierover per raadsbrief geïnformeerd (zie: ibabs). Tijdens de terinzagelegging is één zienswijze ingediend. Deze zienswijze geeft geen aanleiding om het exploitatieplan te wijzigen.
De beantwoording van de zienswijzen is opgenomen in de zienswijzennota (zie bijlage 1 bij het raadsvoorstel).

Beoogd effect

Het planologisch mogelijk maken van een woonbestemming voor Bronbeeklaan 66 en het verzekeren van het kostenverhaal.

Argumenten

1.1 Deze ontwikkeling voorziet in een woonbehoefte

De functiewijzing van Maatschappelijk naar Wonen voor het pand aan de Bronbeeklaan 66 is een binnenstedelijke ontwikkeling waarbij woningen worden toegevoegd. De toets aan de Ladder voor duurzame verstedelijking is daarom doorlopen. Uit deze toets blijkt dat het beoogde woonprogramma voorziet in een behoefte. Arnhem kent een grote kwantitatieve woonopgave. Woningen toevoegen draagt bij aan het oplossen van deze opgave. Het plan voorziet daarnaast in een kwalitatieve behoefte. Er is in Arnhem een behoefte aan betaalbare huur- en koopwoningen. Met de voorgenomen ontwikkeling wordt voorzien in 40% sociale huur. Verder zal er in de uitwerking worden gestuurd op de realisatie van betaalbare koopappartementen. Het plan voorziet in een kwantitatieve en kwalitatieve behoefte.

1.2 Met deze ontwikkeling wordt voorzien in 40% sociale huur

In Arnhem bestaat een grote behoefte aan sociale woningbouw. Dit blijkt o.a. uit het Plan van aanpak woningbouwontwikkeling. De gemeente wil daarom ten minste 30% sociale woningen

	op elke locatie. De omgeving Velperweg e.o., waar de Bronbeeklaan 66 binnen valt, kent een laag percentage sociale huur. Om de diversiteit van de buurt (en wijk) te bevorderen, is in het bestemmingsplan opgenomen dat minimaal 40% van de woningen sociale huur moet betreffen. Hiermee wordt ruimschoots voldaan aan de regel dat minimaal 30% van de nieuwbouw een sociale huurwoning moet zijn. Verder is opgenomen dat de gebruiksoppervlakte van de andere woningen minimaal 50m2 moet zijn en dat deze woningen moeten zijn voorzien van een bergruimte en buitenruimte. Hiermee wordt ervoor gezorgd dat de woningen voldoende kwaliteit hebben.
1.3	*Het plan voldoet aan een goede ruimtelijke ordening*
	Uit de toelichting van het ontwerpbestemmingsplan blijkt dat de functiewijziging van Maatschappelijk naar Wonen voldoet aan een goede ruimtelijke ordening. Dit bestemmingsplan is aan verschillende aspecten getoetst, zoals de toets aan de ladder voor duurzame verstedelijking. Een planologische wijziging van Maatschappelijk naar Wonen op deze locatie voldoet aan de wet- en regelgeving.
2.1	*Kostenverhaal is niet op een andere manier verzekerd*
	De gemeenteraad moet een exploitatieplan vaststellen. Dit hoeft niet indien het verhaal van de kosten van de grondexploitatie op een andere wijze verzekerd is, bijvoorbeeld door een privaatrechtelijke overeenkomst. Er is hier geen sprake van het anderszins verzekeren van de kosten. Er is geen privaatrechtelijke overeenkomst gesloten. In dat geval, moet een exploitatieplan vastgesteld worden om de kosten van de grondexploitatie te kunnen verhalen. Het gaat in dit geval om de kosten van inbrengwaarden en ambtelijke kosten (plankosten).
2.2	*Het exploitatieplan bevat een faseringsregeling*
	Een exploitatieplan kan ook zogenaamde locatie-eisen bevatten. Dat zijn regels over de aanpak van de beoogde exploitatie. In dit exploitatieplan is een faseringsregeling opgenomen. Daarmee wordt aangegeven binnen welke periode de gemeente de bestemming gerealiseerd wil zien.

Kanttekeningen en risico's

1.1	*Er zijn zienswijzen ingediend*
	Er zijn twee zienswijzen ingediend tegen het bestemmingsplan (door de advocaat van de eigenaar van de flat en de Stichting Belangen Bewoners Rondom Bronbeeklaan 66) en één zienswijze tegen het exploitatieplan (door de advocaat van de eigenaar van de flat). De Stichting Belangen Bewoners Rondom Bronbeeklaan 66 kan zich grotendeels vinden in het ontwerpbestemmingsplan maar heeft wel er een aantal vragen/opmerkingen. Verder maken zij zich zorgen over de uitvoerbaarheid van het plan. In het zienswijzenrapport zijn de vragen en opmerkingen samengevat met een reactie van de gemeente. De Stichting Zorgwonen Bronbeek kan zich niet vinden in de voorwaarden die in het bestemmingsplan zijn opgenomen voor de functiewijziging naar wonen. Verder vinden zij de

	aannames die zijn gedaan in het exploitatieplan niet reëel. In het zienswijzenrapport (bijlage 1 bij het raadsvoorstel) wordt op beide onderdelen ingegaan. Naar aanleiding van de zienswijze op het bestemmingsplan is het voorstel om het bestemmingsplan op een aantal beperkte onderdelen gewijzigd vast te stellen (zie bijlage 1 bij het raadsbesluit).
2.1	*De faseringsregeling verzekert niet de realisatie van het plan*
	Met het opnemen van de faseringsregeling wordt aangegeven binnen welke periode de gemeente de bestemming gerealiseerd wil zien. Daadwerkelijke realisatie van de bestemming is daarmee echter niet zeker gesteld.

Participatie

Over dit voorstel gaan wij de buurt en andere belanghebbenden informeren, tegelijk met andere geïnteresseerden en bewoners die bij de informatie- en inspraakavonden aanwezig zijn geweest. Zij zijn eerder al geïnformeerd over het voornemen tot het wijzigen van de bestemming en het uitgangspunt dat de Paasbergflat behouden blijft.

Financiën

Zie argument 2.1.

Uitvoering

Na vaststelling van het bestemmingsplan en exploitatieplan door uw raad kunnen belanghebbenden nog zes weken beroep aantekenen tegen het bestemmingsplan bij de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State.

Communicatie

De bekendmaking van de vaststelling van het bestemmingsplan vindt plaats via publicatie in het digitale gemeenteblad.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Vast te stellen BP ‘Chw Bronbeeklaan 66’ (tekst en verbeelding)
- Vast te stellen exploitatieplan Bronbeeklaan 66
- Bijlage 1 Zienswijzenrapport Bronbeeklaan 66 – geanonimiseerd
- Bijlage 1a Bijlage A bij Zienswijzenrapport Bronbeeklaan 66 reactie taxateur
- Bijlage 2 Gebundelde zienswijzen BP en EP Bronbeeklaan 66 - geanonimiseerd

Stukken ter inzage voor gemeenteraad

- Bijlage 3 Zienswijzenrapport Bronbeeklaan- **vertrouwelijk**
- Bijlage 4 Gebundelde zienswijzen BP en EP Bronbeeklaan 66 - **vertrouwelijk**

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	184415

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 23 mei 2023, nummer: 184415;

gelet op artikel 3.8 en artikel 6.12 van de Wet ruimtelijke ordening;

besluit:

1. Het bestemmingsplan Chw Bronbeeklaan 66’ zoals vervat in de verbeelding NL.IMRO.0202.1018-0301 met bijbehorende regels en toelichting, gewijzigd vast te stellen door de wijzigingen opgenomen in bijlage 1 door te voeren.

2. Het exploitatieplan ‘Bronbeeklaan 66’ vast te stellen als bedoeld in artikel 6.12 van de Wet ruimtelijke ordening.

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

Bijlage 1 bij het raadsbesluit - Wijzigingenoverzicht bestemmingsplan 'Chw Bronbeeklaan 66'

De wijzigingen betreffen:

Natuurinclusief bouwen

Artikel 3.2 sub c wordt geschrapt:
Artikel 3.2 sub c
c. Een omgevingsvergunning voor bouwen ten behoeve van woningen wordt uitsluitend verleend indien voldoende natuurinclusieve maatregelen worden getroffen.
1. Aan het bepaalde onder c wordt geacht te zijn voldaan, indien het bouwen voldoet aan het in de 'Beleidsregels Natuurinclusief Bouwen' van de gemeente Arnhem opgenomen puntensysteem voor natuurinclusief bouwen.
2. Voor zover de beleidsregels voor natuurinclusief bouwen zoals bedoeld onder 1. van dit lid gedurende de planperiode worden gewijzigd, gelden deze wijzigingen vanaf het tijdstip van bekendmaking van de wijziging.
3. De genomen maatregelen met betrekking tot natuurinclusief bouwen in het kader van de vergunningverlening moeten in stand worden gehouden.

Artikel 3.4 wordt toegevoegd:
Artikel 3.4 Natuurinclusief bouwen
3.4.1 Natuurinclusief bouwen
a. Een omgevingsvergunning voor het bouwen van nieuwe woningen, hieronder niet begrepen het toevoegen van nieuwe woningen door middel van transformatie van een pand, wordt slechts verleend indien bij de aanvraag om een omgevingsvergunning wordt aangetoond dat voldoende natuurinclusieve maatregelen worden getroffen.

b. Aan het bepaalde onder a wordt geacht te zijn voldaan indien er voldoende punten worden gehaald door de genomen maatregelen zoals opgenomen in het puntensysteem in de 'Beleidsregels Natuurinclusief Bouwen' van de gemeente Arnhem.

3.4.2 Specifieke gebruiksregels
Het is verboden een woning te gebruiken of laten gebruiken zonder de natuurinclusieve maatregelen die genomen zijn in het kader van de vergunningverlening als bedoeld onder 3.4.1 aan te brengen en in stand te houden.

3.4.3 Beleidsregels Natuurinclusief bouwen
a. Burgemeester en wethouders passen deze regels toe met inachtneming van de door hen vastgestelde beleidsregels met betrekking tot het natuurinclusief bouwen, zoals die gelden op het tijdstip van indiening van de aanvraag om een omgevingsvergunning zoals bedoeld onder 3.4.1.

b. Indien deze beleidsregels gedurende de planperiode worden gewijzigd, wordt rekening gehouden met de wijziging.

3.4.4 Afwijken Beleidsregels Natuurinclusief bouwen
Burgemeester en wethouders kunnen afwijken van het bepaalde in 3.4.2 indien op andere wijze kan worden voorzien in het treffen van voldoende natuurinclusieve maatregelen.

Parkeren

Artikel 9 lid c wordt geschrapt.
Artikel 9 lid c
Onder gebruik van gronden in strijd met het bestemmingsplan wordt in ieder geval verstaan:

c. het gebruik van gronden of bouwwerken waarbij niet wordt voorzien in voldoende parkeergelegenheid volgens de in de geldende Arnhemse beleidsregels voor parkeren opgenomen normen.

Artikel 11.3 wordt op de volgende manier gewijzigd:
Artikel 11.3 (artikel voor wijziging) Tot een strijdig gebruik van gronden en bouwwerken als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, onder c van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht wordt in elk geval gerekend het gebruiken of laten gebruiken van gronden of bouwwerken waarbij niet in voldoende mate ruimte is aangebracht en in stand wordt gehouden op eigen terrein voor het genoemde in lid 3.1 overeenkomstig de beleidsregels als bedoeld in lid 3.6.

Artikel 11.3 (gewijzigd artikel)
Tot een strijdig gebruik van gronden en bouwwerken als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, onder c van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht wordt in elk geval gerekend het gebruiken of laten gebruiken van gronden of bouwwerken waarbij niet in voldoende mate ruimte is aangebracht en in stand wordt gehouden op eigen terrein voor het genoemde in lid 11.1 overeenkomstig de beleidsregels als bedoeld in lid 11.6 zoals die golden op het tijdstip van indiening van de aanvraag om een omgevingsvergunning zoals bedoeld in lid 11.1 onder a.

Artikel 11.6 wordt op de volgende manier gewijzigd
Artikel 11.6 (artikel voor wijziging)

a. Burgemeester en wethouders passen deze regels toe met inachtneming van de door hen vastgestelde beleidsregels met betrekking tot het parkeren, zoals die gelden op het tijdstip van indiening van de aanvraag om een omgevingsvergunning.
b. Indien deze beleidsregels gedurende de planperiode worden gewijzigd, wordt rekening gehouden met de wijziging.

Artikel 11.6 (gewijzigd artikel)

a. Burgemeester en wethouders passen deze regels toe met inachtneming van de door hen vastgestelde beleidsregels met betrekking tot het parkeren, zoals die gelden op het tijdstip van indiening van de aanvraag om een omgevingsvergunning zoals bedoeld onder lid 11.1 onder a.
a. Indien deze beleidsregels gedurende de planperiode worden gewijzigd, wordt rekening gehouden met de wijziging.

Chw Bronbeeklaan 66

Inhoudsopgave

Hoofdstuk1	**Inleiding**	**5**
1.1	Aanleiding	5
1.2	Situering en begrenzing plangebied	5
1.3	Opzet bestemmingsplan	6
1.4	Geldende plannen	7
1.5	Crisis- en herstelwet	7
Hoofdstuk2	**Beschrijving plangebied**	**9**
2.1	Inleiding	9
2.2	Historische ontwikkeling	9
2.3	Ruimtelijke en functionele structuur	9
Hoofdstuk3	**Ruimtelijk beleid**	**13**
3.1	Inleiding	13
3.2	Rijksbeleid	13
3.3	Provinciaal beleid	13
3.4	Gemeentelijk beleid	14
Hoofdstuk4	**Ruimtelijke- en programmatische aspecten van de ontwikkelingen**	**17**
4.1	Inleiding	17
4.2	Ruimtelijke opzet en structuur	17
4.3	Programma	17
4.4	Ladder voor duurzame verstedelijking (art. 3.1.6, lid 2 Besluit ruimtelijke ordening)	18
Hoofdstuk5	**Milieu- en omgevingsaspecten**	**21**
5.1	Inleiding	21
5.2	Toetsing milieu- en omgevingsaspecten	21
5.3	M.e.r. - beoordeling	24
5.3.1	Algemeen	24
5.3.2	Situatie plangebied	25
Hoofdstuk6	**Planbeschrijving en -verantwoording**	**27**
6.1	Inleiding	27
6.2	Opzet van de regels	27
6.2.1	Inleidende regels	27
6.2.2	Bestemmingsregels	27
6.2.3	Algemene regels	28
6.2.4	Overgangs- en slotbepalingen	28
6.3	Verantwoording van de regels	28
6.4	Handhaving	28
6.5	Exploitatie	29
Hoofdstuk7	**Procedure**	**31**
7.1	Vooroverleg	31
7.2	Terinzagelegging (ontwerp-bestemmingsplan)	31

Bijlagen **33**

Bijlage 1 **Stikstofberekening** **33**

Hoofdstuk1 **Inleidende regels** **54**
Artikel 1 Begrippen 54
Artikel 2 Wijze van meten 61

Hoofdstuk2 **Bestemmingsregels** **62**
Artikel 3 Wonen 62
Artikel 4 Waarde - Archeologie (hoge verwachting) 63
Artikel 5 Waarde - Archeologie (middelhoge verwachting) 65
Artikel 6 Waarde - Geomorfologie 66

Hoofdstuk3 **Algemene regels** **68**
Artikel 7 Anti-dubbeltelregel 68
Artikel 8 Algemene bouwregels 68
Artikel 9 Algemene gebruiksregels 68
Artikel 10 Algemene afwijkingsregels 68
Artikel 11 Overige regels 69
Artikel 12 Woningsplitsing en verkamering 70
Artikel 13 Strijdig gebruik kamergewijze bewoning 71

Hoofdstuk4 **Overgangs- en slotregels** **72**
Artikel 14 Overgangsrecht 72
Artikel 15 Slotregel 72

Toelichting

bij het bestemmingsplan
'Chw Bronbeeklaan 66'
(plannummer: NL.IMRO.0202.1018-0301)

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Het pand aan de Bronbeeklaan 66 heeft volgens het vigerende bestemmingsplan 'Velperweg e.o.' de bestemming Maatschappelijk. Het pand is jarenlang in gebruik geweest als verzorgingstehuis voor senioren. In Arnhem is een grote behoefte aan woningen en dat is op deze locatie goed inpasbaar. Er is behoefte aan woningen en deze locatie kan een bijdrage leveren aan de doorstroming op de woningmarkt in de omliggende wijken. Daarnaast is de context voor een maatschappelijke bestemming op deze locatie gewijzigd. Het gemeentelijk beleid is om de zorgfuncties te spreiden in kleinere locaties over de stad. Een grote locatie met veel cliënten, zoals in de flat aan de Bronbeeklaan 66 mogelijk is, past niet in dit gemeentelijk beleid.

Om een functiewijziging naar wonen mogelijk te maken is een bestemmingsplanwijziging nodig. Dit bestemmingsplan zorgt voor een functiewijziging van Maatschappelijk naar Wonen.

1.2 Situering en begrenzing plangebied

Het plangebied ligt aan de Bronbeeklaan 66 en de Kloosterstraat in Arnhem en ligt in de buurt Paasberg. De kadastrale locatie is gemeente Arnhem, sectie U, perceel 53. De begrenzing is op de verbeelding (plankaart) en in figuur 1 weergegeven.

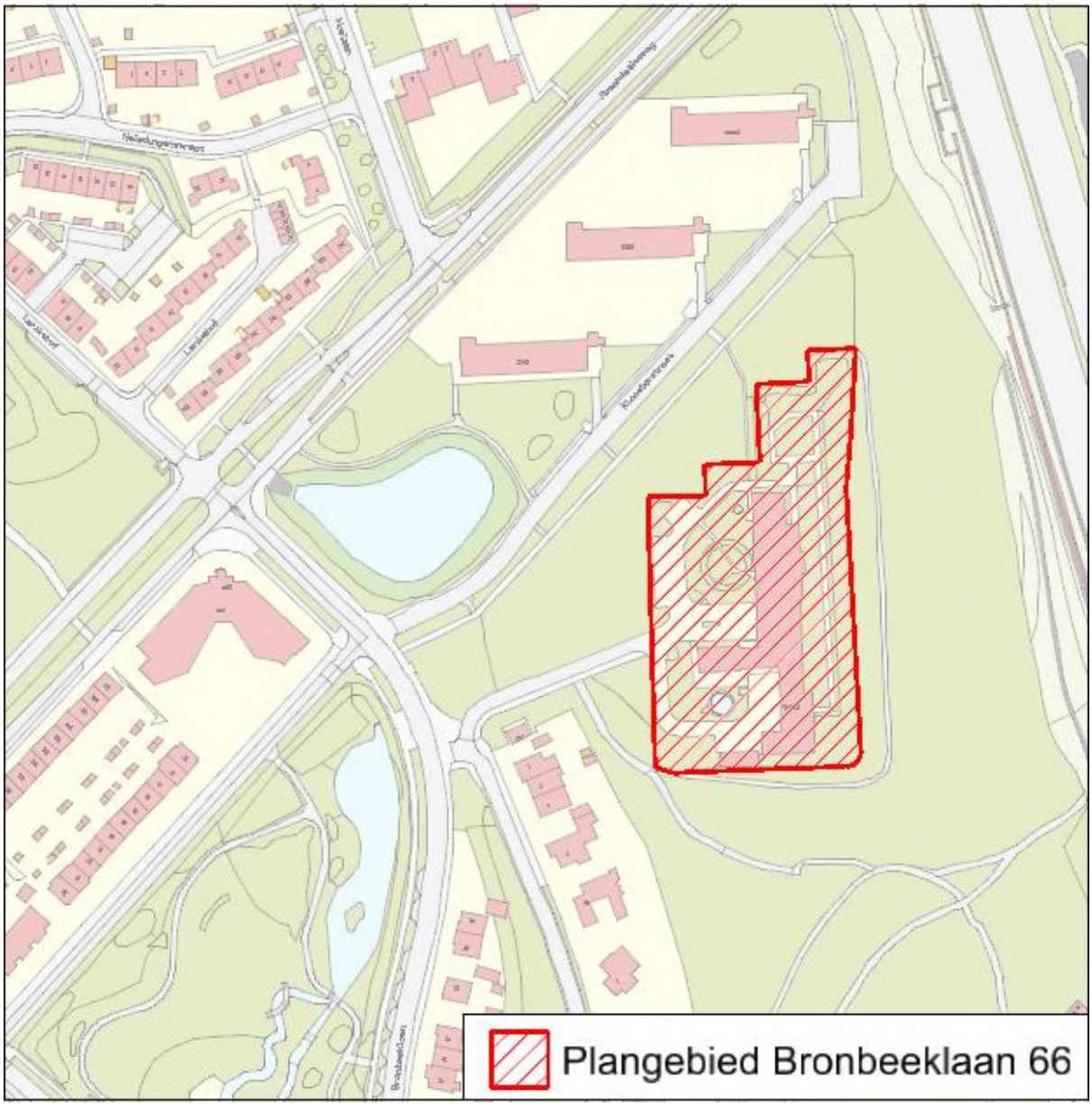

Figuur 1 Begrenzing plangebied

1.3 Opzet bestemmingsplan

Een bestemmingsplan bestaat uit een verbeelding (plankaart), regels en gaat vergezeld van een toelichting. Op de kaart zijn de bestemmingen door middel van kleuren en tekens aangegeven. De regels bevatten de materiële inhoud van de bestemmingen. Deze bestemmingsplanonderdelen vormen tezamen het juridische toetsingskader voor ruimtelijke en functionele ontwikkelingen in het plangebied. De toelichting bevat met name de aan het plan ten grondslag liggende gedachten.
Dit plan is conform de Wro vormgegeven volgens de SVBP (Standaard voor vergelijkbare Bestemmingsplannen) 2012. De SVBP geeft voorschriften over inrichting van de kaart (kleuren en tekens) en de opbouw van de regels.
Diverse facetbelangen zijn door andere regelgeving gewaarborgd, bijvoorbeeld de Wabo, de Wet milieubeheer, de Huisvestingswet en de Monumentenwet. Het is niet nodig dat het bestemmingsplan dezelfde waarborgen nogmaals schept.

1.4 Geldende plannen

Op het perceel geldt het bestemmingsplan 'Velperweg e.o'. De gronden kennen de bestemming Maatschappelijk, de dubbelbestemming Waarde - archeologie (hoge verwachting) en de dubbelbestemming Waarde - Geomorfologie. Daarnaast gelden de bestemmingsplannen Facetplan parkeren, Facetplan woningsplitsing en verkamering en Leemlagen.

Onder het vigerende bestemmingsplan 'Velperweg e.o' is het gebruik van de gronden voor woondoeleinden niet toegestaan. Om een functiewijziging naar wonen mogelijk te maken is een nieuw bestemmingsplan opgesteld.

Het bestemmingsplan Bronbeeklaan 66 is een algehele herziening van de geldende plannen, voor zover van toepassing op dit plangebied. Onderstaand overzicht geeft weer welke bestemmingsplannen (gedeeltelijk) komen te vervallen:

- Bestemmingsplan 'Velperweg e.o.
- Facetplan parkeren
- Facetplan woningsplitsing en verkamering
- Leemlagen

1.5 Crisis- en herstelwet

De kern van de Crisis- en herstelwet (Chw) is dat met nieuwe en/of aangepaste procedures doelgericht wordt gewerkt aan werkgelegenheid en duurzaamheid. Het bestemmingsplan met verbrede reikwijdte kent niet alleen een nieuw begrippenkader en nieuwe (afwijkende) wettelijke mogelijkheden, de wijze van totstandkoming is ook anders dan we tot nu toe gewend waren. In het bestemmingsplan stond het begrip 'goede ruimtelijke ordening' centraal. Alleen regels met een ruimtelijke relevantie konden worden opgenomen. Nu gaat het om het kunnen stellen van regels die strekken ten behoeve van een evenwichtige toedeling van functie aan locaties in het belang van de fysieke leefomgeving.

Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft de gemeente Arnhem aangewezen als experiment 'bestemmingsplan met verbrede reikwijdte' onder artikel 7g van het Besluit uitvoering Crisis- en herstelwet. In een bestemmingsplan met verbrede reikwijdte kunnen meer regels over de fysieke leefomgeving worden opgenomen. In dit bestemmingsplan maken we gebruik van de mogelijkheden van de Crisis- en herstelwet door regels over natuurinclusief bouwen op te nemen.

Hoofdstuk 2 Beschrijving plangebied

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een beschrijving van het plangebied gegeven. Omdat het een bestemmingsplan voor een bestaand stedelijk gebied betreft, zal in dit hoofdstuk voornamelijk ingaan op de historische en huidige situatie.

2.2 Historische ontwikkeling

Het plangebied ligt in de buurt Paasberg. In de ontstaansgeschiedenis van Paasberg komt een aantal landgoederen voor die tot op de dag van vandaag hun sporen nalaten in de buurt. Allereerst landgoed Presikhaaf, één van de oudste historische plekken van Arnhem, omdat de monniken van de Sint Salvatorabdij in Prüm hier al in 893 een stuk grond bezaten. Het zich door de eeuwen heen uitdijende landgoed, werd met de aanleg van de spoorlijn naar Zutphen in 1865 in tweeën gedeeld. Het afgesneden noordelijke gedeelte (onderdeel van het tegenwoordige Paasberg) werd in 1879 verkocht. Vanaf 1882 werd er een wandelpark aangelegd als onderdeel van de Vogel- en Plantentuin aan de Velperweg. Op het negen hectare grote terrein met fraaie beplantingen en volières, "Recreatietuin" genoemd, kon men diverse sporten beoefenen. Bovendien waren er verschillende culturele accommodaties, zoals een muziektent, tentoonstellingsruimtes en een grote concertzaal. Een lang leven was de Vogel- en Plantentuin niet beschoren. In 1894 werd de exploitatie wegens tegenvallende belangstelling gestaakt, waarna het complex in gebruik was als o.a. sanatorium en nonnenklooster. In 1974 werd het complex gesloopt en verrees er een modern verpleeghuis, het huidige Regina Pacis; welke recentelijk ook weer is vervangen. Een groot deel van de landschappelijke parktuin bleef intact. Van de negentiende-eeuwse aanleg resteren thans vele fraaie groenelementen, een groot deel van de waterpartijen en een deel van het wandelpadenpatroon. Van de oorspronkelijke bebouwing resteert afgezien van het voormalige koetshuis (Velperweg 160-162-164) niets.

Landgoed Bronbeek (1819), één van de negentiende-eeuwse villa's die Arnhem rijk is, is het tweede landgoed dat hier genoemd moet worden. In 1853 kocht koning Willem III het landgoed en liet de basis voor het huidige hoofdgebouw bouwen. In 1859 besloot de koning het landgoed en de villa aan de Staat te schenken op voorwaarde dat zij zou worden ingericht als militair invalidenhuis. In 1863 kreeg het gebouw zijn huidige vorm. Op dit moment is het een verzorgingstehuis voor het toenmalige Oost-Indische leger en oud militairen van andere krijgsmachtonderdelen.

De woonbuurt Paasberg werd vanaf ca. 1925 aangelegd, nadat de gemeente Arnhem in 1921 enkele terreinen had aangekocht van de familie Van Pallandt, die woonde op het landgoed Rennen Enk (het huidige Insula Dei). Een aantal oude zandpaden werd bij de ontwikkeling van de nieuwe woonbuurt als onderlegger gebruikt voor het stratenplan. De Velperweg was al een eeuwenoude weg, met groot verkeersbelang. Het Gemeentelijk Grondbedrijf ontwierp onder leiding van Brinkman Visser een plan voor een tuindorp met een hoofdstraat evenwijdig aan de Bronbeeklaan en haaks daarop korte rechte woonstraten.

De buurt is gelegen op de stuwwal van het Veluwe-massief, tegen de zuidelijke flank van de Paasberg. Hierdoor loopt het terrein voor het grootste deel met een lichte helling op naar het noorden. Het hoogteverschil is ca. 40 meter. De buurt heeft als geheel een zeer groen karakter, zoals van een tuindorp verwacht mag worden, vanwege de vele particuliere siertuinen (voor- en achtertuinen bij elk pand, en vaak doorzichten tussen de panden door), het openbare groen (voornamelijk laanbeplanting) en het vele groen van de aangrenzende gebieden.

2.3 Ruimtelijke en functionele structuur

Het plangebied ligt aan de rand van Arnhem Noord, dicht tegen de snelweg A12. Het gebied wordt begrensd door de Kloosterstraat, de Bronbeeklaan en het bos van de Paasberg. Achterop het terrein, tegen de bosrand bevindt zich de 'De Paasberg', een woon-zorgcomplex voor bejaarden. De bebouwing bestaat uit twee vleugels met vijf en zes bouwlagen.

Het terrein ligt onder aan de voet van de Paasberg, een uitloper van de Oost Veluwse stuwwal die doorsneden wordt door de inmiddels verbrede snelweg A12. Het plangebied maakt deel uit van een dal onder aan de berg. Het dal begint bij de Schelmseweg en loopt schuin af via de Arnhemse Allee naar de Rosendaalseweg. Daar waar de helling van het dal flauwer wordt ontspringt de Beek op de Paasberg. Het dal vormt het voedingsgebied voor de beek. Vanuit de kwelvijver stroomt de beek in zuidelijke richting, richting park Angerenstein.

Het gebied kent een hoogteverschil van zo'n 6-8 meter, met de kwelvijver als laagstepunt. De top van de Paasberg ligt daar nog ruim 25 meter boven. Vanaf de bosrand wordt het talud danook aanzienlijk steiler. De Kloosterstraat snijdt als het ware in het dal. Hierdoor liggen er aan beide kanten van de weg hellingen, die naar het noorden toe steeds steiler worden. Het plangebied ligt in een hoger gelegen deel van Arnhem, dit betekent dat in het geval van hevige regenval al het regenwater richting de stad stroomt.

Grote hoogteverschillen. Bron Stedenbouwkundige studie Kloosterstraat.

Het gebied heeft een groen, parkachtig karakter. Het glooiende terrein is vrij open, her en der staat een flinke boom. Kenmerkend zijn dan ook de lange zichtlijnen. Het bos van de Paasberg vormt een stevige rand die de locatie gedeeltelijk omsluit. Er wordt veel gebruik gemaakt van de verschillende wandelingen door het gebied, zoals langs de vijver of door het bos op de Paasberg. Het bos op de Paasberg vormt een belangrijk kader van het plangebied. Het bos is waardevol voor de ecologie en als recreatiegebied voor omwonenden. Ook staan in het plangebied een aantal flinke bomen, met name langs de Kloosterstraat en toegangsweg en vooraan bij de Bronbeeklaan.

Parkachtig Karakter. Bron Stedenbouwkundige studie Kloosterstraat.

Nog in het dal, direct grenzend aan de locatie, tussen de Kloosterstraat en de Rosendaalseweg, staan drie appartementengebouwen van vier lagen hoog met plint. De flats dateren uit de jaren vijftig van de vorige eeuw. Ze zijn geplaatst in een hoek van 45 graden ten opzichte van de Rosendaalseweg. Hierdoor vormen de blokken vanuit Rozendaal een dichte wand die de stad representeert.
Vanuit Arnhem is er een geleidelijke overgang naar het buitengebied doordat er tussen de gebouwen door zicht is op het bos van de Paasberg. Op enige afstand van het plangebied liggen diverse woonbuurten. De buurten zijn onderling erg verschillend, zowel in typologie als oriëntatie. Aan de overzijde van de Rosendaalseweg ligt de Arnhemse Allee, een typische zeventiger jaren wijk met geschakelde laagbouw en veel groen. Aangrenzend ligt nog een randje Geitenkamp. Deze Arnhemse volkswijk is in de jaren dertig van de vorige eeuw gebouwd. De wijk heeft een karakteristieke tuindorpstijl en is inmiddels een van rijkswege beschermd stadsgezicht. De bebouwing aan de Bronbeeklaan en Paasberglaan wordt gekenmerkt door diverse geschakelde woningen en vrijstaande villa’s in het groen.

Hoofdstuk 3 Ruimtelijk beleid

3.1 Inleiding

Het plan betreft de transformatie van een bestaand gebouw van de bestemming Maatschappelijk naar Wonen. Het plan laat geen nieuwe bebouwing toe. Het plan voorziet in een beperkte verandering. Om deze reden is beperkt beleid van toepassing.

3.2 Rijksbeleid

De Nationale Omgevingsvisie (NOVI)
De NOVI biedt een duurzaam perspectief voor de leefomgeving met ambities. In deze NOVI worden de nationale belangen in de fysieke leefomgeving en de daaruit voortkomende opgaven beschreven.
Er worden vier prioriteiten voor Nederland geformuleerd:
- ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie;
- duurzaam economisch groeipotentieel;
- sterke en gezonde steden en regio's;
- toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied.

Om beleidskeuzes op een heldere en voorspelbare manier te maken, hanteert de NOVI drie afwegingsprincipes, die helpen bij het prioriteren en afwegen van de verschillende belangen en opgaven;
1. Combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies: in het verleden is scheiding van functies vaak te rigide gehanteerd. Er wordt weer gezocht naar maximale combinatiemogelijkheden tussen functies, gericht op een efficiënt en zorgvuldig gebruik van ruimte.
2. Kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal: er moet altijd gekeken worden naar de context van het gebied. Keuzes in verschillende gebieden kunnen daarom verschillen.
3. Afwentelen wordt voorkomen: het is van belang dat onze leefomgeving zoveel mogelijk voorziet in mogelijkheden en behoeften van de huidige generatie van inwoners zonder dat dit ten koste gaat van toekomstige generaties.

De ladder voor duurzame verstedelijking
De ladder voor duurzame verstedelijking is sinds 2012 als motiveringseis in het Besluit ruimtelijke ordening (artikel 3.1.6, lid 2) opgenomen. Op 1 juli 2017 is de Ladder in het Besluit ruimtelijke ordening gewijzigd. Aanleiding voor de wijziging waren de in de praktijk gesignaleerde knelpunten bij de uitvoering van de Ladder en de wens om te komen tot een vereenvoudigd en geoptimaliseerd instrument. Doel van de ladder voor duurzame verstedelijking is om te komen tot een goede ruimtelijke ordening door een optimale benutting van de ruimte in stedelijke gebieden. Hierbij geldt een motiveringsvereiste voor het bevoegd gezag als nieuwe stedelijke ontwikkelingen planologisch mogelijk worden gemaakt. In paragraaf Ladder voor duurzame verstedelijking (art. 3.1.6, lid 2 Besluit ruimtelijke ordening) zal de laddertoets aan bod komen.

3.3 Provinciaal beleid

Op 19 december 2018 hebben Provinciale Staten de Omgevingsvisie 'Gaaf Gelderland' vastgesteld. Sinds 1 maart 2019 is deze Omgevingsvisie van kracht. De provincie heeft in de Omgevingsvisie een gezond, veilig, schoon en welvarend Gelderland centraal gesteld.

Stadsregio Arnhem Nijmegen
Arnhem-Nijmegen wordt gekenmerkt door:
- het grootste stedelijke netwerk van Oost-Nederland;
- hoge kwaliteit van het voorzieningenniveau;
- kennisinstellingen: universiteit en hogescholen;
- de strategische ligging halverwege de Randstad en het Ruhrgebied;
- economische kracht: brede basis en topsectoren;
- goede bereikbaarheid over weg, water en spoor;
- de combinatie van stedelijke kwaliteiten en een mooie natuurlijke omgeving.

De kwaliteiten van de regio bepalen in belangrijke mate de ontwikkelingsmogelijkheden en daarmee ook de concurrentiepositie van Gelderland in internationaal en nationaal verband. De innovatieve kwaliteiten bepalen de potenties van de regio.
De inzet van gemeenten, maatschappelijke organisaties, ondernemers en provincie is nodig om in te kunnen spelen op de opgaven in de in de Stadsregio Arnhem Nijmegen. De gezamenlijke inspanningen richten zich op vier speerpunten:
- Innovatie en economische structuurversterking;
- Bereikbaar en verbonden;
- Sociaal economische vitaliteit en verstedelijking;
- Gebiedskwaliteiten benutten.

3.4 Gemeentelijk beleid

Structuurvisie Arnhem 2020 doorkijk 2040
Het gebruik van de ruimte in een stad verandert voortdurend. De gemeentelijke structuurvisie is een belangrijk kader voor het beoordelen en entameren van ruimtelijke initiatieven en plannen in de stad. In december 2012 is de Structuurvisie Arnhem 2020 met doorkijk 2040 vastgesteld door de gemeenteraad. De structuurvisie benoemt de belangrijkste principes voor het ruimtelijk ontwikkelingsperspectief van de stad en geeft een uitwerking van dit perspectief zowel naar een aantal thema's als naar gebieden in de stad, de zogenaamde 'koersgebieden'. Het plangebied maakt geen deel uit van een van deze koersgebieden.

In de structuurvisie worden verschillende thema's uitgelicht, waaronder wonen. Een bevolkingsprognose laat in ieder geval bevolkingsgroei tot 2030 zien. Er blijft behoefte aan nieuwe woningen. Betaalbare woningen zijn van groot belang. In de structuurvisie wordt ook de voorkeur uitgesproken voor renovatie boven sloop. Functiewijziging via verbouw of transformatie wordt als een kans gezien.

Ontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040
De ontwerp omgevingsvisie schetst een beeld voor de fysieke leefomgeving op de langere termijn. Het beschrijft de keuzes die gemaakt gaan worden in het ruimtegebruik.
De vier voorwaarden aan ruimtegebruik in een groeiende stad zijn:
- Arnhemse identiteit versterken
- Duurzaam en gezond ontwikkelingen
- Wijken versterken waarin iedereen mee kan doen
- Slim omgaan met ruimtegebruik

In de komende twintig jaar neemt de behoefte aan woningen naar verwachting met 16.000 toe. Er moeten nieuwe woningen gerealiseerd worden. Dit kan via transformatie van bestaande gebouwen. Wonen moet betaalbaar blijven. Het sociale woningaanbod wordt vergroot.

Arnhemse woonprincipes 2025
De Arnhemse Woonprincipes 2025 (de Arnhemse woonvisie, vastgesteld in 2015) zijn met brede participatie uit de stad tot stand gekomen. Deze Woonprincipes vormen tezamen de actualisering van de Woonvisie 2015 en de strategische koers die er voor moet zorgen dat Arnhem ook in de toekomst een woonstad blijft waar het voor iedereen aantrekkelijk is om te wonen, te leren, te werken en te leven. Bij het opstellen van de Woonprincipes is rekening gehouden met wet- en regelgeving en beleidskaders van andere overheden.
Het fundament voor het Wonen in Arnhem ligt in de bestaande woningvoorraad, de transformatiemogelijkheden van gebouwen, en een aanvullende nieuwbouwopgave. Hiermee kan meer aanbod gecreëerd worden aan levensloopgeschikte woningen en woonvormen in verschillende prijsklassen, in koop en huur. Daarbij streven we met een gezonde mix aan diverse bevolkings-en inkomensgroepen naar prettige, veilige en toegankelijke woon-en leefomgevingen in wijken en buurten.

De onderstaande vier pijlers vormen de hoofddoelen van de Woonprincipes:
1. Duurzaam betaalbaar; hierbij zorgen we dat er voor elk inkomen voldoende passende sociale en

betaalbare woningen beschikbaar zijn. Daarbij sturen we niet alleen op aantallen, maar streven we ook naar een goede prijskwaliteit en op de duurzaamheid van woningen in de nieuwbouw en in de bestaande woningvoorraad.
2. Levensloopgeschikt wonen; door meer levensloopgeschikte woningen aan de voorraad toe te voegen én bestaande woningen aan te passen of op te plussen, kunnen we mensen, gezond of beperkt, in verschillende levensfases van hun leven, een passende woonplek blijven bieden in Arnhem.
3. Aantrekkelijke woonstad; Arnhem heeft door zijn centrale ligging een bijzondere ruimtelijke en groene kwaliteit. Met de binnenstad, de Rijn en stadsparken in combinatie met wonen, leren, werken en verblijven maakt het de stad vitaler. Arnhem wil een aantrekkelijke woonstad zijn en blijven voor haar huidige inwoners, maar ook meer studenten en midden en hoge inkomens aan zich binden door het bieden van aantrekkelijke, levendige of bijzondere woonmilieus.
4. Wijken met identiteit; Elke wijk heeft zijn eigen herkenbare identiteit die recht doet aan de beleving van haar inwoners. Met deze variëteit wil de stad inzetten op een duurzame woon- en leefomgeving waar bewoners trots zijn op hun wijk, waar ze zich thuis en ook zelf verantwoordelijk voor voelen. Dat palet van eigen identiteit en karakters van wijken draagt bij aan de aantrekkingskracht van Arnhem als woonstad.

Plan van aanpak woningbouwontwikkeling
De woningmarkt van Arnhem-Nijmegen staat onder druk. De woningbehoefte is groot. Er is ook sprake van druk op sociale huurwoningen. De ambitie is om van alle te bouwen woningen, minimaal 30% sociale huur te realiseren. Ook wordt er gekeken naar het stimuleren van goedkope koop.
Een gezonde mix van bevolkings- en inkomensgroepen in de wijken wordt van belang geacht. De wijk Velperweg e.o heeft een laag percentage sociale huur, namelijk 12,7%

Woondeal regio Arnhem- Nijmegen
In de woondeal zijn verschillende afspraken gemaakt, waaronder het realiseren van 20.000 woningen tot 2025. 50% van de woningen dienen betaalbaar te zijn.

Facetplan woningsplitsing en verkamering
In Arnhem geldt het facetplan woningsplitsing en verkamering. In dit bestemmingsplan zijn de voorwaarden voor woningsplitsing en verkamering vastgelegd. De uitgangspunten uit dit bestemmingsplan zijn ook van toepassing op anderre ontwikkelingen. Voor het grootste gedeelte van de stad geldt als eis dat een woning een gebruiksoppervlakte van minimaal 50m2 per gesplitste woning dient te hebben. Deze oppervlakte-eis is gebaseerd op marktaannames over een geschikte woninggrootte voor eenpersoonshuishoudens. De eis van de berging dient ten behoeve van een goede ruimtelijke ordening omdat de eis leidt tot het stallen van fiets en afval op of binnen eigen terrein. Dit leidt tot minder verrommeling en verpaupering van straten. Uit de evaluatie die is uitgevoerd, én uit het Plan van Aanpak dat door het Spijkerkwartier-Boulevardkwartier is uitgevoerd blijkt dat dit een belangrijke wens is, die bijdraagt aan een hoogwaardige ruimtelijke kwaliteit van Arnhemse wijken.

Verordening doelgroepen woningbouw Arnhem 2021
De Wet ruimtelijke ordening (hierna: Wro), biedt in artikel 3.1 gemeenten de mogelijkheid om in bestemmingsplannen te eisen dat bepaalde percentages aan bepaalde woningbouwcategorieën worden gerealiseerd in nieuwbouwplannen. De woningbouwcategorieën waarvoor dit mogelijk is, zijn wettelijk vastgelegd, en zijn: sociale huurwoningen, sociale koopwoningen, middeldure huurwoningen en particulier opdrachtgeverschap.

Het huidige Besluit ruimtelijke ordening (hierna: Bro) geeft aan dat een gemeente pas een bestemming kan opnemen voor een specifieke doelgroep, nadat zij dat heeft vastgelegd in een Verordening doelgroepen (sociale) woningbouw. In de verordening doelgroepen woningbouw Arnhem 2021 definieert de gemeente Arnhem de doelgroepen voor sociale huurwoningen, sociale koopwoningen en geliberaliseerde woningen voor de middenhuur.

Welstandsnota 2015
De Arnhemse Welstandsnota is in 2015 vastgesteld. Arnhem is een aantrekkelijke stad om te wonen en te verblijven. Het uiterlijk van de stad draagt daar aan bij. De gemeente wil dat zo houden. Vanuit het

oogpunt dat nieuwe bouwwerken in zijn algemeenheid moeten passen in hun omgeving vormt de bestaande stad het referentie- en inspiratiekader. Voor de meest voorkomende bouwwerken zijn in deze nota gebiedsgerichte criteria opgenomen. Deze criteria zijn per gebied ('géén toets', 'lichte toets' en 'zware toets') anders.
Voor dit plangebied geldt de lichte welstandstoets. In gebieden die zich kenmerken door samenhang in het straatbeeld – bijvoorbeeld door een eenheid in dakvormen, architectuur of materiaalgebruik – is het van belang dat dit eigen karakter bewaard blijft. Welstandsregels voor dit niveau zijn beperkt en gaan alleen over het gevelbeeld en de daken die vanaf de straat zichtbaar zijn. Voor de achterkanten van gebouwen gelden geen regels, die zijn dus welstandsvrij. De regels zijn bedoeld om de kenmerken van het gevelbeeld in relatie tot het openbaar gebied op hoofdlijnen in stand te houden. Eventuele aanpassingen aan het aanzicht van het gebouw moeten beoordeeld worden via welstand.

Beleidsregels parkeren Arnhem 2022
In de Beleidsregels parkeren Arnhem 2022 zijn de parkeernormen opgenomen. Uitgangspunt is dat het parkeren op eigen terrein wordt opgelost.

Hoofdstuk 4 Ruimtelijke- en programmatische aspecten van de ontwikkelingen

4.1 Inleiding

Er wordt een functiewijziging van Maatschappelijk naar Wonen mogelijk gemaakt. Het uitgangspunt is dat het bestaande pand behouden blijft. Het bestemmingsplan maakt het mogelijk het bestaande pand te transformeren naar wonen.

4.2 Ruimtelijke opzet en structuur

De locatie Kloosterstraat leent zich voor transformatie. Het is een binnenstedelijke locatie die gunstig is gelegen ten opzichte van het openbaar vervoer en nabij voorzieningen zoals winkels en scholen. Er is een grote behoefte aan woningen, waarbij voor deze locatie met name gedacht wordt aan appartementen in de sociale huur en koop, die mede de doorstroming in de omliggende wijken kunnen bevorderen. De ruimtelijke opzet en structuur zal niet wijzigen, omdat het gaat om een transformatie. Voor de ontsluiting en het parkeren wordt gebruik gemaakt van de bestaande faciliteiten. In de regels wordt een verwijzing naar de parkeernormen uit de beleidsregels parkeren opgenomen. Ook bij verbouwing van het pand wordt hieraan getoetst. Parkeren kan op eigen terrein worden opgelost. Het bestemmingsplan staat toe dat parkeerplaatsen worden aangelegd ten behoeve van wonen. Het aantal parkeerplaatsen dat nodig is, is afhankelijk van het aantal woningen dat wordt gerealiseerd. Fietsen kunnen in de aan te leggen bergingen worden geplaatst.

4.3 Programma

In de huidige situatie is er sprake van 74 woon-zorg appartementen van ca. 15-25m2. Voorliggend plan voorziet in een transformatie van het bestaande pand naar wonen. Door het samenvoegen van de zorgwoningen kunnen appartementen ontstaan. Er wordt uitgegaan van een transformatie binnen de contouren van het bestaande gebouw. De transformatie kan bereikt worden met een inpandige verbouwing.

In de stad is grote behoefte aan sociale woningbouw. Dit blijkt o.a. uit het Plan van aanpak woningbouwontwikkeling. De gemeente wil daarom tenminste 30% sociale woningen op elke locatie. Voor de diversiteit van de buurt (en de wijk) wordt hier naar een percentage sociale huur van ca. 40% gestreefd. De omgeving Velperweg e.o. kent namelijk een laag percentage sociale huur. Verder wordt er gestreefd naar realisatie van betaalbare koopappartementen.

Het minimumpercentage van 40% sociale huur wordt geborgd in het bestemmingsplan. De Verordening doelgroepen woningbouw Arnhem 2021 (doelgroepenverordening) is daardoor van toepassing op deze locatie. Naast het aanwijzen van de doelgroep voor een sociale huurwoning bevat de doelgroepenverordening regels over de prijs-kwaliteitverhouding van een sociale huurwoning. In het bestemmingsplan is opgenomen dat de sociale huurwoningen een minimum gebruiksoppervlakte hebben van 42m^2. Hiermee wordt aangesluiten bij de uitgangspunten uit de doelgroepenverordening.

Voor de overige 60% van de woningen bestaat er geen verplichting tot sociale huur. Dit geeft ruimte voor een mix van verschillende woningen. Voor deze woningen is een minimum gebruiksoppervlakte van 50m^2 opgenomen in het bestemmingsplan. Met deze oppervlakte-eis wordt aangesloten bij het minimumoppervlakte van een (gesplitste) woning uit het Facetplan splitsing en verkamering. Dit facetplan is niet van toepassing op deze ontwikkeling nu het gaat om een transformatie. De beleidsmatige uitgangspunten die aan het facetplan ten grondslag liggen zijn hier wel van toepassing. De oppervlakte-eis van minimaal 50m^2 is gebaseerd op marktaannames over een geschikte woninggrootte voor eenpersoonshuishoudens. Daarnaast wordt voor alle woningen aangesloten bij de eis dat een woning over een bergingsruimte met een oppervlakte van ten minste 5 m^2 moet beschikken en dat een eigen buitenruimte nodig is. Door deze fysieke eisen wordt de woonkwaliteit voor de bewoners van de zelfstandige wooneenheden beschermd. Met deze voorwaarden wordt een voldoende woonkwaliteit en voldoende woon- en leefklimaat gewaarborgd.

Het woonprogramma ziet op reguliere zelfstandige woningen. Het bestemmingsplan staat louter wonen in zelfstandige woningen toe. Bijzondere woonvormen, woon-zorgvormen of wonen met een maatschappelijk doel worden in dit plan niet toegestaan. Een uitbreiding van zorglocaties in de gemeente is in principe niet wenselijk, wegens het al (zeer) hoge aantal zorglocaties binnen de gemeenten. Er is geen behoefte aan de uitbreiding van wooneenheden voor mensen met een Wmo-dan wel Wlz-indicatie gezien de reeds grote concentratie in Arnhem.

Het woonprogramma is geborgd in de regels van dit bestemmingsplan. Met dit programma wordt voldaan aan het gemeentelijk woonbeleid.

4.4 Ladder voor duurzame verstedelijking (art. 3.1.6, lid 2 Besluit ruimtelijke ordening)

Op 1 oktober 2012 is de 'Ladder voor duurzame verstedelijking' toegevoegd aan het Besluit ruimtelijke ordening (Bro). Op 1 juli 2017 is een wijziging van het Bro in werking getreden, waarbij de Ladder voor duurzame verstedelijking is aangepast. De (gewijzigde) Ladder is in artikel 3.1.6 Bro lid 2 vastgelegd en luidt als volgt:
De toelichting bij een bestemmingsplan dat een nieuwe stedelijke ontwikkeling mogelijk maakt, bevat een beschrijving van de behoefte aan die ontwikkeling, en, indien het bestemmingsplan die ontwikkeling mogelijk maakt buiten het bestaand stedelijk gebied, een motivering waarom niet binnen het bestaand stedelijk gebied in die behoefte kan worden voorzien.

Het doel dat hiermee wordt beoogd is het stimuleren van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik en het bewerkstelligen van een goede ruimtelijke ordening, onder meer door een optimale benutting van de ruimte in stedelijke gebieden, het bevorderen van vraaggerichte programmering en het voorkomen van overprogrammering. Met de Ladder wordt een zorgvuldige afweging en transparante besluitvorming bij alle ruimtelijke besluiten nagestreefd. Een nieuwe stedelijke ontwikkeling moet daarom altijd worden afgewogen en gemotiveerd. Daarbij moet een beschrijving worden gegeven van de behoefte aan de betreffende ontwikkeling. Indien de ontwikkeling buiten bestaand stedelijk gebied mogelijk wordt gemaakt, dient te worden gemotiveerd waarom de ontwikkeling niet binnen bestaand stedelijk gebied wordt voorzien.

Wat onder 'stedelijke ontwikkeling' en 'bestaand stedelijk gebied' wordt verstaan is in het Bro opgenomen en is verder uitgekristalliseerd in jurisprudentie. Een stedelijke ontwikkeling is volgens het Bro 'een ruimtelijke ontwikkeling van een bedrijventerrein of zeehaventerrein, of van kantoren, detailhandel, woningbouwlocaties of andere stedelijke voorzieningen'. Onder 'bestaand stedelijk gebied' verstaat het Bro een 'bestaand stedenbouwkundig samenstel van bebouwing ten behoeve van wonen, dienst-verlening, bedrijvigheid, detailhandel of horeca, alsmede de daarbij behorende openbare of sociaal culturele voorzieningen, stedelijk groen en infrastructuur'.

Stedelijke ontwikkeling
Voorliggend plan voorziet in een functiewijziging van Maatschappelijk naar Wonen. Het plan maakt nieuwe woningen mogelijk. Een ontwikkeling van meer dan 11 woningen kan worden aangemerkt als een stedelijke ontwikkeling. Daar is hier sprake van.

Behoefte aan de ontwikkeling
Voor de subregio Arnhem en omgeving (gemeenten Arnhem, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden en Rozendaal) is behoefte voor de periode 2017-2027 naar een netto toevoeging van circa 13.500 te realiseren woningen. Voor Arnhem gaat het om ruim 8.000 woningen.

Het Rijk, de provincie Gelderland en de gemeenten uit de regio Arnhem-Nijmegen hebben gezamenlijk een woondeal gesloten. In de woondeal wordt aangegeven dat de regio te maken heeft met een autonome groeiopgave, een bestaand woningtekort en een hoge binnenkomende migratie uit binnen- en buitenland. Geconstateerd wordt dat tot 2025 een minimale bouwproductie van 15.000 nieuwe woningen nodig is, waarbij de ambitie is om te komen tot een versnelling van 20.000 nieuwe woningen. Dit komt

neer op een productie van gemiddeld 4.000 nieuwe woningen per jaar.

Er is in Arnhem een behoefte aan betaalbare huur- en koopwoningen. Met de voorgenomen ontwikkeling wordt voorzien in minimaal 40% sociale huur.

Het plan voorziet in een kwantitatieve en kwalitatieve behoefte.

Bestaandstedelijk gebied
De locatie maakt deel uit van een woonwijk in het noorden van Arnhem. Het realiseren van woningen sluit aan bij de functies in de nabijheid van het plangebied en het karakter van de wijk. De beoogde ontwikkeling vindt plaats in bestaand stedelijk gebied.

Hoofdstuk 5 Milieu- en omgevingsaspecten

5.1 Inleiding

Op grond van artikel 3.1.6 van het Besluit ruimtelijke ordening moet in de toelichting op het bestemmingsplan een beschrijving worden opgenomen van de wijze waarop de milieukwaliteitseisen bij het plan zijn betrokken. Daarbij moet rekening gehouden worden met de geldende wet- en regelgeving en met de vastgestelde (boven)gemeentelijke beleidskaders. In dit hoofdstuk worden de verschillende milieu- en omgevingsaspecten onderbouwd.

Het gaat om de transformatie van een bestaand gebouw van Maatschappelijk naar Wonen. Deze transformatie is een beperkte wijziging ten opzichte van het vigerende bestemmingsplan. Vanwege deze beperkte wijziging zijn niet alle beleidsaspecten van toepassing. Per milieu- en omgevingsaspect wordt aangegeven waarom dit aspect geen belemmering vormt voor het plan.

5.2 Toetsing milieu- en omgevingsaspecten

Geluid
De Wet geluidhinder heeft tot doel de mens te beschermen tegen geluidhinder. Dit is in de wet uitgewerkt in een normenstelsel voor de toelaatbare geluidbelasting in de woonomgeving. Alleen planologisch nieuwe situaties worden getoetst aan de wet. Daarbij moet er akoestisch onderzoek plaatsvinden naar de gevolgen daarvan voor geluidgevoelige objecten. Naast woningen zijn er nog een aantal andere geluidgevoelige objecten aangewezen zoals scholen en zorginstellingen.

Het plan voorziet in een functiewijziging van Maatschappelijk naar Wonen. Bij deze functiewijziging worden geen nieuwe geluidsgevoelige objecten toegevoegd. Akoestisch onderzoek is niet noodzakelijk.

Luchtkwaliteit
De Europese richtlijnen voor luchtkwaliteit zijn geïmplementeerd in titel 5.2 van de Wet Milieubeheer. Het doel van deze wetgeving is het beschermen van mens en milieu tegen de negatieve effecten van luchtverontreiniging. De wet is primair gericht op het voorkomen van negatieve effecten op de gezondheid van de mens. Daarnaast zijn er voor de stoffen zwaveldioxide en stikstofoxiden ook normen opgenomen ter bescherming van ecosystemen.

Het plan voorziet in een functiewijziging van Maatschappelijk naar Wonen. De functiewijziging heeft 'niet in betekende mate' invloed op de luchtkwaliteit ter plaatse en een onderzoek is niet noodzakelijk.

Hinder
In het kader van bedrijven en milieuzonering dienen de effecten van inrichtingen op hun omgeving (gevoelige bestemmingen, waaronder eventueel nieuw te ontwikkelen woningen) in beeld gebracht te worden. In de omgeving van het pand Bornbeeklaan 66 liggen geen bedrijven. Het dichtstbijzijnde bedrijf is de basissschool 'De Witte School' en deze ligt op een afstand van ca 135 meter. Een school heeft een richtafstand van 30 meter dus de afstand tussen de woningen en de school is ruim voldoende. Een onderzoek is niet noodzakelijk.

Externe veiligheid
Met externe veiligheid wordt bedoeld de kans op overlijden van mensen buiten de grenzen van een bedrijf of transportmedium, als rechtstreeks gevolg van een ongeval met (gevaarlijke) stoffen binnen de grenzen van het bedrijf dan wel het transportmedium. In de externe veiligheid worden twee risicobegrippen gehanteerd het PR (Plaatsgebonden Risico) en het GR (Groepsrisico).

Het pand heeft nu een maatschappelijke bestemming en dat laat ook geluidgevoelige functies toe. Met de functiewijziging wordt geen nieuw (beperkt) kwetsbaar object toegevoegd. Een onderzoek naar externe veiligheid is niet noodzakelijk.

Groen en ecologie

De Wet natuurbescherming (Wnb) vervangt sinds 2017 het wettelijke stelsel voor de natuurbescherming zoals dat was neergelegd in de Natuurbeschermingswet 1998, de Flora- en faunawet en de Boswet, door één integraal en vereenvoudigd kader. De Wnb neemt de Europese regelgeving als uitgangspunt. Waar dat noodzakelijk is voor een adequate bescherming van natuurwaarden waarvoor geen specifieke bescherming is voorzien in Europese regelgeving worden aanvullende nationale beschermingsvoorschriften verankerd. De wet gaat over de bescherming van de kernnatuurwaarden en de houtopstanden, als onderdeel van een groter maatregelenpakket gericht op de bescherming van natuurwaarden en het tegengaan van biodiversiteitsverlies.

De Groenvisie 2017-2035 gaat over het Groen-blauw raamwerk, de stedelijke hoofdgroenstructuur, vertaald in doelen, ambities en ontwikkelopgaven. Dit Groen-blauw raamwerk van de stad bepaalt het gezicht van de stad en de aantrekkelijkheid van uiteenlopende woon- en recreatiemilieus. Het gaat daarbij om de waarden vanuit landschap, cultuurhistorie, ecologie, water en recreatief gebruik op gemeente en op particuliere terreinen.
De visie zorgt voor een actualisatie van de Arnhemse regels met betrekking tot groencompensatie. In de Groenvisie zijn nu de actuele Arnhemse regels groencompensatie 2017 opgenomen. Uitgangspunt blijft dat de totale groenbalans in de stad neutraal moet blijven of toeneemt. Moet er toch groen verdwijnen, dan wordt dat gecompenseerd. Eerst kwantitatief, dan kwalitatief en als laatste financieel. Bij financiële compensatie wordt de waarde van het groen en de boomopstanden gestort in het Groenfonds.

Het plan voorziet in een functiewijziging van Maatschappelijk naar Wonen. Het pand wordt niet gesloopt en er worden geen wijzigingen doorgevoerd in het openbaar gebied. Verder maakt het perceel geen onderdeel van een Natura 2000-gebied of Natuurnetwerk.
De transformatie ziet op de wijziging van 74 zorg-appartementen naar maximaal 54 woningen. Het aantal appartementen wordt verminderd. Er is een Aerius-bereking uitgevoerd. Uit de berekeningen volgt dat zowel in de bouw- als gebruiksfase geen toename ontstaat van de stikstofdepositie ten opzichte van de referentiesituatie. Daarmee kan geconcludeerd worden dat significant negatieve effecten voor het plan op voorhand zijn uit te sluiten.

Door de vermindering van het aantal appartementen gaat de uitstoot bij het gebruik van de appartementen ook naar beneden. Bij de interne verbouwing zal het pand beter geïsoleerd worden, waardoor er ook sprake is van een duurzamer gebruik. Bij verduurzamen (isolatie van spouw en dak) moet getoetst worden aan de Wet natuurbescherming. Daarnaast wordt het puntensysteem voor Natuurinclusief bouwen gehanteerd.

Groencompensatie is niet van toepassing. Er ligt geen groenbestemming op het perceel. De totale groenbalans blijft neutraal.

Water
In de Waterwet (22 december 2009) zijn onder meer de gemeentelijke watertaken opgenomen: de zorgplicht voor hemelwater indien de eigenaar van het terrein het hemelwater in alle redelijkheid niet op eigen terrein kan verwerken en de regierol van gemeenten bij de grondwaterzorgplicht. In het gemeentelijke rioleringsplan geven gemeenten aan hoe zij invulling geven aan die zorgplichten.

In de NOVI worden 4 prioriteiten gesteld: Ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie, Duurzaam economisch groeipotentieel, Sterke en gezonde steden en regio's en Toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied. Daarnaast zijn 3 afwegingsprincipes vastgelegd.

Uitgangspunt in het huidige beleid van gemeente, waterschap en provincie is dat planontwikkeling moet aansluiten bij een duurzaam integraal waterbeheer. Dit betekent dat:
- negatieve verstoring van de grondwaterstanden en -stromingen niet toegestaan zijn om grondwateroverlast en/of verdroging op de locatie en het boven- en benedenstrooms gelegen gebied te voorkomen;
- maatregelen getroffen moeten worden ter voorkoming van (grond)watervervuiling;
- bij nieuwbouw het regenwater binnen het plangebied afgekoppeld moet worden van de riolering en worden verwerkt op eigen terrein;

- voldoende oppervlaktewater aanwezig is en op de goede locatie;
- het verhard oppervlak zoveel mogelijk beperkt wordt;
- het gebruik van uitloogbare materialen en chemische bestrijdingsmiddelen niet is toegestaan;
- ontwikkelingen moeten bijdragen aan het verminderen of beperken van wateroverlast;
- ontwikkelingen en herinrichtingen moeten klimaatbestendig en waterrobuust ingericht worden

Het gaat om een functiewijziging van het bestaande pand. Het bestemmingsplan maakt niet meer bebouwing/verharding mogelijk. Het aspect water en klimaatadaptatie vormen geen belemmering voor dit bestemmingsplan.

Bodem en archeologie
Voor deze ontwikkellocatie is getoetst of de bodemkwaliteit (inclusief grondwater) de gewenste ruimtelijke ontwikkelingen toelaat. Ook is getoetst of een eventuele bodemverontreiniging gevolgen heeft voor de financiële uitvoerbaarheid van de ontwikkeling.

Als toetskader wordt gebruik gemaakt van de volgende bodemregelgeving:
- Wet Bodembescherming;
- Beleidsnota bodem 2012, Provincie Gelderland, gemeente Arnhem en gemeente Nijmegen, 1 december 2012;
- Besluit Bodemkwaliteit;
- Nota Bodembeheer, september 2011

Het plan voorziet in een functiewijziging van Maatschappelijk naar Wonen. In de toekomstige situatie worden de gronden voorzien van een woonbestemming. De gronden zullen in de toekomstige situatie, net als in de huidige situatie, bewoond worden. Hiermee vindt er feitelijk gezien geen verandering in het bodemgebruik plaats. Daarnaast vinden er met voorliggend initiatief geen werkzaamheden plaats waarbij de grond geroerd wordt. Het uitvoeren van een bodemonderzoek wordt niet noodzakelijk geacht.
Er worden geen werkzaamheden in de grond uitgevoerd. De archeologische verwachting blijft op de verbeelding/regels.

Cultuurhistorie
Het plan voorziet in een functiewijziging van Maatschappelijk naar Wonen. Het pand betreft geen gemeentelijk of rijksmonument. Het pand zal van functie veranderen. Dit heeft geen gevolgen voor de (eventueel) aanwezige cultuurhistorische waarden.

Stadsklimaat
In de Structuurvisie 2020-2040 (vastgesteld december 2012) en de Strategie Klimaatadaptatie (2021) is de gemeentelijke ambitie verwoord om Arnhem klimaatbestendig te maken onder alle weersomstandigheden. Voor nu en in de toekomst, onder invloed van de klimaatverandering, wordt tenminste gestreefd naar prettig toeven binnen- en buitenshuis en het vermijden van ongewenste gezondheidsrisico's. Voor hitte ligt de nadruk op de toename in de toekomst van het aantal zomerse en zelfs tropische dagen. In het realiseren van een prettig stadsklimaat wil de gemeente optimaal gebruik maken van de (huidige) gunstige uitgangssituatie van natuurlijke luchtstromen die van de hoger gelegen stadsranden en vanuit de rivierzone de stad in stromen en zorgen voor koeling en tevens een goede luchtkwaliteit. Ook het groene karakter van de stad draagt daaraan in grote mate bij. De ambitie is om klimaatadaptief te renoveren. Dat betekent in dit geval aandacht voor de binnentemperatuur. De positie van het gebouw levert in de zomer veel instralende warmte op, die vervolgens zorgt voor (te) warme woningen. Zeker als de flat goed geïsoleerd gaat worden en bijv. energielabel A of B gaat krijgen. Dan kan bij hittegolven een te warm binnenklimaat ontstaan. Dit willen we niet opgelost zien met airco's. Zeker in waar het beekdal juist voor verkoeling op stadsniveau zorgt.

Het plan voorziet in een functiewijziging van Maatschappelijk naar Wonen. Het bestemmingsplan maakt niet meer bebouwing/verharding mogelijk. De aspecten water en klimaatadaptatie vormen geen belemmering voor dit bestemmingsplan.

Duurzaamheid

Nieuwe gebouwen en woningen moeten volgens landelijke regelgeving voldoen aan het Bouwbesluit. In het bouwbesluit worden de energieprestaties voor nieuwe gebouwen en woningen fasegewijs aangescherpt

Het plan voorziet in een functiewijziging van Maatschappelijk naar Wonen. Er wordt niet voorzien in nieuwe bebouwingsmogelijkheden.

5.3 M.e.r. - beoordeling

5.3.1 Algemeen

Het bestemmingsplan maakt een transformatie van een bestaand pand mogelijk. Een dergelijk bouwproject kan worden gezien als stedelijk ontwikkelingsproject zoals bedoeld in categorie D11.2 van het Besluit milieueffectrapportage (Besluit m.e.r.). De omvang van het project ligt echter ver onder de drempelwaarde, waarbij er sprake is van m.e.r.-beoordelingsplicht.

Deze drempelwaarde is echter indicatief. Dit houdt concreet in dat het bevoegd gezag op grond van artikel 2, lid 5 van het Besluit m.e.r. dient na te gaan of de beoogde activiteit daadwerkelijk geen belangrijke nadelige gevolgen voor het milieu kan hebben. Indien dit niet kan worden uitgesloten, is het alsnog nodig een milieuffectrapport op te stellen.

De toets of er, ondanks het feit dat de omvang onder de drempelwaarde uit het Besluit m.e.r. blijft, sprake kan zijn van belangrijke nadelige milieugevolgen wordt aangeduid als een 'm.e.r.-beoordeling' of m.e.r.-toets.

Op basis van deze beoordeling dient het bevoegd gezag, het college van burgemeester en wethouders of de gemeenteraad expliciet te besluiten of er al dan niet een m.e.r.-procedure wordt gevolgd

De voorliggende paragraaf betreft deze m.e.r.-beoordeling. Bij de m.e.r.-beoordeling worden getoetst aan de criteria van Bijlage III van de Europese richtlijn milieueffectbeoordeling (richtlijn 85/337/EEG).

Deze criteria hebben, samengevat, betrekking op:
- de kenmerken van het voornemen (onder meer omvang, kans op hinder, mogelijke cumulatie met effecten van andere activiteiten);
- de plaats (onder meer ligging ten opzichte van gevoelige gebieden);
- de kenmerken van de effecten, mede gelet op de aard van het voornemen en de plaats.

Criteria
De criteria in Bijlage III bij de EEG-richtlijn milieueffectbeoordeling zijn als uitgangspunt genomen. De hoofdcriteria zijn reeds genoemd. Hieronder volgt een overzicht van de criteria.

1. Kenmerken van de projecten
Bij de kenmerken van de projecten moet in het bijzonder in overweging worden genomen:
- de omvang van het project;
- de cumulatie met andere projecten;
- het gebruik van natuurlijke hulpbronnen;
- de productie van afvalstoffen;
- verontreiniging en hinder;
- risico van ongevallen, met name gelet op de gebruikte stoffen of technologieën.

2. Plaats van de projecten
Bij de mate van kwetsbaarheid van het milieu in de gebieden waarop de projecten van invloed kunnen zijn moet in het bijzonder in overweging worden genomen:
- het bestaande grondgebruik;
- de relatieve rijkdom aan en de kwaliteit en het regeneratievermogen van de natuurlijke hulpbronnen van het gebied;

- het opnamevermogen van het natuurlijke milieu, met in het bijzonder aandacht voor de volgende typen gebieden:
  1. wetlands,
  2. kustgebieden,
  3. berg- en bosgebieden,
  4. reservaten- en natuurparken,
  5. gebieden die in de wetgeving van lidstaten zijn aangeduid of door die wetgeving worden beschermd; speciale beschermingszonen door de lidstaten aangewezen op grond van de Vogel-en/of habitatrichtlijn,
  6. gebieden waarin de bij communautaire wetgeving vastgestelde normen inzake milieukwaliteit reeds worden overschreden,
  7. gebieden met een hoge bevolkingsdichtheid,
  8. landschappen van historisch, cultureel of archeologisch belang.

3. Kenmerken van het potentiële effect
Bij de potentiële aanzienlijke effecten van het project moeten in samenhang met de criteria van de punten 1 en 2 in het bijzonder in overweging worden genomen:
- het bereik van het effect (geografische zone en grootte van de getroffen bevolking);
- het grensoverschrijdende karakter van het effect;
- de orde van grootte en de complexiteit van het effect;
- de waarschijnlijkheid van het effect;
- de duur, de frequentie en de omkeerbaarheid van het effect.

5.3.2 Situatie plangebied

Beoordeling
De vormvrije m.e.r.-beoordeling is gebaseerd op de beschrijving van het plan en de ten behoeve van de ontwikkeling uitgevoerde onderzoeken.

1. Kenmerken van het project
Het project voorziet in de wijziging van een bestaand gebouw van Maatschappelijk naar Wonen. De 74 zorgwoningen worden getransformeerd naar woningen. De huidige zorgwoningen hebben een gebruiksoppervlakte van 15-25m2. Het plan voorziet in een minimum van 40% sociale huurwoningen, waarbij de kleinste sociale huurwoningen een minimum gebruiksoppervlakte hebben van 42m2. De overige woningen hebben een minimum gebruiksoppervlakte van 50m2. Dit zal een vermindering van het aantal appartementen opleveren. Het plan voorziet in maximaal 54 zelfstandige woningen.

2. Plaats van het project
Het project vindt plaats in een woonwijk, nabij de A12 en het Natura 2000-gebied de Veluwe.

3. Effecten van het project
Het project voorziet in een transformatie, waarbij er sprake is van bewoning door minder personen. Het aantal woningen wordt teruggebracht van 74 zorgwoningen, naar een kleiner aantal woningen zonder zorgfunctie. Deze functiewijziging leidt niet tot negatieve effecten op het milieu. Nadelige milieugevolgen zijn uitgesloten. Dit is nader uitgewerkt in paragraaf 5.2 Toetsing milieu- en omgevingsaspecten.

Hoofdstuk 6 Planbeschrijving en -verantwoording

6.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken is ingegaan op de bestaande situatie, het relevante beleid en de milieu- en omgevingsaspecten. De informatie uit deze hoofdstukken is gebruikt om keuzes te maken bij het opstellen van het bestemmingsplan: de verbeelding (plankaart) en de regels. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de opzet van dit bestemmingsplan. Daarnaast worden de gemaakte keuzes op de verbeelding en in de regels verantwoord. Dat betekent dat er wordt aangegeven waarom bepaalde bestemmingen zijn aangewezen en waarom bepaalde bebouwing acceptabel is.

6.2 Opzet van de regels

In de Wet ruimtelijke ordening (Wro) is de verplichting opgenomen om ruimtelijke plannen en besluiten digitaal vast te stellen. De Standaard voor vergelijkbare bestemmingsplannen 2012 (SVBP2012) is verplicht.
De Standaard Vergelijkbare Bestemmingsplannen 2012 maakt het mogelijk bestemmingsplannen te maken die op vergelijkbare wijze zijn opgebouwd en op een zelfde manier worden verbeeld. Vergelijkbare bestemmingsplannen leiden tot een betere dienstverlening en tot een effectievere en efficiëntere overheid.
Het juridisch bindend gedeelte van het bestemmingsplan bestaat uit planregels en bijbehorende plankaart waarop de bestemmingen zijn aangegeven. Deze plankaart kan zowel digitaal als analoog worden verbeeld. De plankaart en de planregels dienen in samenhang te worden bekeken.
De regels zijn onderverdeeld in vier hoofdstukken:

1. Inleidende regels (begripsbepalingen en wijze van meten);
2. Bestemmingsregels;
3. Algemene regels (o.a. afwijkingen);
4. Overgangs- en slotregels.

6.2.1 Inleidende regels

Hoofdstuk 1 bevat de inleidende regels. Deze regels gelden voor het gehele plangebied en bevatten:

1. Artikel 1 Begrippen
   In dit artikel zijn definities van de in de regels gebruikte begrippen opgenomen, voor een eenduidige interpretatie van deze begrippen.
2. Artikel 2 Wijze van meten
   Dit artikel geeft onder meer bepalingen waar mag worden gebouwd en hoe voorkomende eisen betreffende de maatvoering begrepen moeten worden.

Op de plankaart zijn bouwhoogten en soms bebouwingspercentages aangegeven. Als er geen percentages zijn aangegeven, mag het hele bouwvlak worden bebouwd. De aangegeven bouwhoogte wordt gemeten vanaf peil tot het hoogste punt (exclusief elementen zoals een schoorsteen, liftopbouw en dergelijke). Uitgangspunt is dat alleen gebouwd mag worden binnen de bouwgrenzen.

6.2.2 Bestemmingsregels

Hoofdstuk 2 van de regels bevat de juridische vertaling van de verschillende bestemmingen die voorkomen in het plangebied. Voor ieder gebied op de plankaart is de bestemming aangegeven.
Deze bestemmingen zijn in de regels onderverdeeld in o.a.:

1. Bestemmingsomschrijving: omschrijving van de activiteiten die zijn toegestaan (wonen, bedrijvigheid etc.);
2. Bouwregels: eisen waaraan de bebouwing moet voldoen (bebouwingshoogte, bebouwingspercentage etc.);
3. Afwijken van de gebruiks- en bouwregels: onder welke voorwaarde mag afgeweken worden van de aangegeven bestemmingen en bouwregels;
4. Verboden gebruik: welke vormen van gebruik zijn uitgesloten.

In paragraaf 6.3 worden de verschillende bestemmingen toegelicht en wordt ook per bestemming

aangegeven waarom voor bepaalde gronden voor deze is gekozen. Daarnaast wordt, indien gekozen wordt af te wijken van de bestemming uit het geldende bestemmingsplan, aangeven waarom daarvoor is gekozen.

6.2.3 Algemene regels

Hoofdstuk 3 bevat de algemene regels. Deze regels gelden voor het gehele plangebied. Dit hoofdstuk is opgebouwd uit:

1. Artikel 7 Anti-dubbeltelregel
   Deze regel bepaalt dat er niet twee keer voor eenzelfde locatie een bouwplan kan worden ingediend.
2. Artikel 8 Algemene bouwregels
   Hierin zijn de algemene bouwregels opgenomen zoals de verplichting tot het bouwen binnen het bouwvlak en de uitleg van het bebouwingspercentage.
3. Artikel 9 Algemene gebruiksregels
   In dit artikel zijn algemene regels mert betrekking tot het gebruik van de gronden en opstallen in het plangebied opgenomen. Hierin is aangegeven welke functies in ieder geval in strijd zijn met het bestemmingsplan.
4. Artikel 10 Algemene afwijkingsregels
   In dit artikel worden de voorwaarden beschreven waaronder kan worden afgeweken van een bestemmingsregel. Deze afwijkingen kunnen worden toegepast op alle bestemmingen in het bestemmingsplan. De afwijkingen die uitsluitend gelden voor een bepaalde bestemming zijn in het betreffende artikel van die bestemming opgenomen.

6.2.4 Overgangs- en slotbepalingen

In hoofdstuk 4 staan de overgangs- en slotbepalingen. In de overgangsbepalingen is aangegeven wat de juridische consequenties zijn van bestaande situaties die in strijd zijn met dit bestemmingsplan.

6.3 Verantwoording van de regels

In dit bestemmingsplan wordt voorzien in een specifiek woonprogramma. Dit programma is omschreven in paragraaf 4.3 Programma. Het woonprogramma is vastgelegd in artikel 3 Wonen van de regels. Wonen is uitsluitend toegestaan in de vorm van zelfstandige woningen, met een maximum van 54 woningen. Bijzondere woonvormen zijn uitgesloten.
Daarnaast gelden de volgende regels: Minimaal 40% van de woningen dient sociale huur te betreffen. Voor de definitie van sociale huur wordt aangesloten bij de wettelijke definitie uit artikel 1.1.1, eerste lid, onder d van het Besluit ruimtelijke ordening.
De woningen, niet zijnde sociale huurwoningen, dienen een minimum gebruiksoppervlakte van 50m2 te hebben. Sociale huurwoningen dienen een dienen een minimum gebruiksoppervlakte van 42m2 te hebben.De gebruiksoppervlakte is de vloeroppervlakte binnen de bouwmuren bepaalt volgens NEN 2580 met dien verstande dat daarbij aangebouwde bergingen, garages en andere niet voor bewoning geschikte ruimtes niet worden meegeteld. (NEN 2580 is de Nederlandse norm voor het bepalen van de oppervlakte en inhoud van een gebouw. Ook het Bouwbesluit en de Woningwet refereert naar deze norm.) Daarnaast moeten de woningen per woning voorzien zijn van een berging en buitenruimte. Een berging dient een oppervlak van ten minste 5m2 per woning te hebben. De berging maakt geen deel uit van het gebruiksoppervlakte van de woning. Het begrip buitenruimte is niet nader gedefinieerd in de begripsbepalingen om flexibiliteit te behouden bij de mogelijke invulling.

Er zijn geen aan- en bijgebouwen toegestaan.

Deze regels zorgen ervoor dat een voldoende woon- en leefklimaat gegarandeerd wordt.

6.4 Handhaving

Het bestemmingsplan is bindend voor overheid en burger. Het bestemmingsplan biedt het juridisch kader waaruit de bouw- en gebruiksmogelijkheden per locatie kunnen worden afgeleid. Tegelijkertijd kan de gemeente naleving van het bestemmingsplan afdwingen door handhavend op te treden tegen strijdig gebruik en/ of illegale bebouwing.

De raad bepaalt ieder jaar in de begroting waar de handhavingsprioriteiten liggen. Op grond van de hoofddoelstelling uit het gemeentelijke 'Handhavingsplan Fysieke Leefomgeving 2011-2014":'het zorgdragen voor een aantrekkelijke, leefbare en veilige leefomgeving' is onze inzet gericht op het toezicht en de handhaving van de regels die betrekking hebben op de bescherming van de veiligheid en kwaliteit van de leefomgeving. Handhaving is daarbij geen doel op zich, maar een van de instrumenten om een leefbare en veilige leefomgeving te creëren. Door toe te zien op de naleving van regelgeving wordt een bijdrage geleverd aan de verschillende doelen van de gemeente op het gebied van de veiligheid en leefbaarheid.

De gemeente is in beginsel verplicht om te handhaven. De gemeente mag wel prioriteiten stellen, maar als er een handhavingsverzoek wordt ingediend dan moet de gemeente handhaven. De gemeente kan alleen in bijzondere gevallen van handhaving afzien, als de handhaving onevenredig is. Bijvoorbeeld als vaststaat dat de overtreding op heel korte termijn gelegaliseerd wordt.

6.5 Exploitatie

De gemeente maakt kosten om de ontwikkeling mogelijk te maken. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de kosten van een bestemmingsplanprocedure. Deze kosten moet de gemeente volgens de wet (afdeling 6.4 van de Wet ruimtelijke ordening) verhalen op de initiatiefnemer. Hierin staat dat, als het kostenverhaal niet anderszins verzekerd is (bijvoorbeeld via een privaatrechtelijke overeenkomst), de gemeente een exploitatieplan moet vaststellen Er is geen privaatrechtelijke overeenkomst gesloten. Daarom wordt een exploitatieplan vastgesteld.

Hoofdstuk 7 Procedure

7.1 Vooroverleg

Artikel 3.1.1 Bro overleg
In het kader van artikel 3.1.1 Bro is het concept-bestemmingsplan opgestuurd naar het Waterschap.

Publicatie voornemen ontwikkeling
Volgens artikel 1.3.1 lid 1 van het Besluit ruimtelijke ordening moet het voornemen tot een op ontwikkeling gericht bestemmingsplan worden gepubliceerd.

7.2 Terinzagelegging (ontwerp-bestemmingsplan)

Het ontwerpbestemmingsplan heeft 6 weken ter inzage gelegen.

Bijlagen
Bijlage 1 Stikstofberekening

Projectberekening

Dit document geeft een overzicht van de invoer en rekenresultaten van een Projectberekening met AERIUS Calculator. De berekening is uitgevoerd binnen stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden, op rekenpunten die overlappen met habitattypen en/of leefgebieden die aangewezen zijn in het kader van de Wet natuurbescherming, gekoppeld aan een aangewezen soort, of nog onbekend maar mogelijk wel relevant, en waar tevens sprake is van een overbelaste of bijna overbelaste situatie voor stikstof.

- Overzicht
- Samenvatting situaties
- Resultaten
- Detailgegevens per emissiebron

Meer toelichting over deze PDF kunt u vinden in een bijbehorende leeswijzer. Deze leeswijzer en overige documentatie is te raadplegen via:
www.aerius.nl/handleidingen-en-leeswijzers

Contactgegevens

Rechtspersoon	Gemeente Arnhem
Inrichtingslocatie	, Arnhem

Activiteit

Omschrijving	Bronbeeklaan
Toelichting	Bouwfase

Berekening

AERIUS kenmerk	RNt6E2xzzas8
Datum berekening	13 december 2022, 09:42
Rekenconfiguratie	Wnb-rekengrid

Totale emissie

	Rekenjaar	Emissie NH_3	Emissie NO_x
Referentie - Referentie	2022	0,2 kg/j	42,4 kg/j
Bouwfase - Beoogd	2023	1,5 kg/j	38,6 kg/j

Resultaten

	Hoogste depositie	Hexagon	Gebied
Referentie - Referentie	2.891,33 mol/ha/j	4259286	Veluwe
Bouwfase - Beoogd	2.891,26 mol/ha/j	4259286	Veluwe
Gekarteerd oppervlak met toename (ha)	0,00 ha		
Gekarteerd oppervlak met afname (ha)	127,36 ha		
Grootste toename van depositie	0,00 mol/ha/j		
Grootste afname van depositie	0,55 mol/ha/j		

Bouwfase (Beoogd), rekenjaar 2023

Emissiebronnen	Emissie NH_3	Emissie NO_x
3 Anders... | Anders... | Werktuigen	1,5 kg/j	37,5 kg/j
Verkeersnetwerk	30,4 g/j	1,1 kg/j

Gebouwen	Rekenmaat (LxBxH, oriëntatie)
1 Gebouw 1	87,7 m x 32,1 m x 18,0 m, 178 °

Referentie (Referentie), rekenjaar 2022

Emissiebronnen	Emissie NH_3	Emissie NO_x
3 Wonen en Werken | Woningen | Stookinstallatie	-	40,0 kg/j
Verkeersnetwerk	0,2 kg/j	2,4 kg/j

Gebouwen	Rekenmaat (LxBxH, oriëntatie)
1 Gebouw 1	87,7 m x 32,1 m x 18,0 m, 178 °

Hoogste af- en toename op (bijna) overbelaste stikstofgevoelige Natura 2000 gebieden.

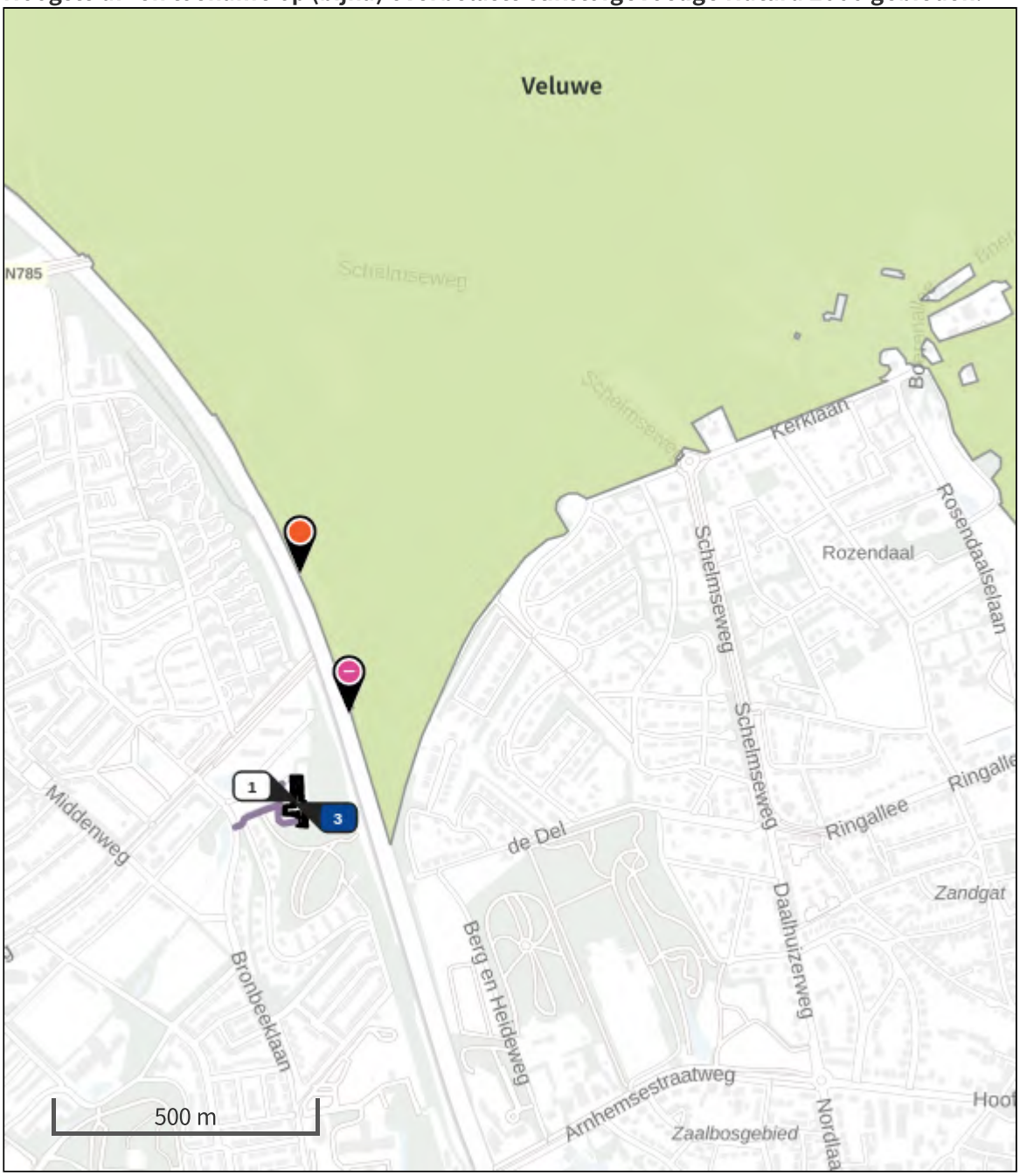

- Habitatrichtlijn
- Vogelrichtlijn
- Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn
- Niet bepaald
- Grootste afname van depositie
- Grootste toename van depositie
- Hoogste totale depositie

De bronnen op de kaart horen bij de Beoogde situatie.

Resultaten stikstofgevoelige Natura 2000 gebieden situatie "Bouwfase" (Beoogd) incl. saldering e/o referentie

	Berekend (ha gekarteerd)	Hoogste totale depositie (mol N/ha/jr)	Met toename (ha gekarteerd)	Grootste toename (mol N/ha/jr)	Met afname (ha gekarteerd)	Grootste afname (mol N/ha/jr)
Totaal	127,36	2.891,10	0,00	0,00	127,36	0,55

Per gebied	Berekend (ha gekarteerd)	Hoogste totale depositie (mol N/ha/jr)	Met toename (ha gekarteerd)	Grootste toename (mol N/ha/jr)	Met afname (ha gekarteerd)	Grootste afname (mol N/ha/jr)
Veluwe (57)	127,36	2.891,10	0,00	0,00	127,36	0,55

Bouwfase, Rekenjaar 2023

1 Wegverkeer | Weg

				Links	Rechts		
Naam	Route 1					NO_x	0,3 kg/j
Wegtype	Binnen bebouwde kom (doorstromend)	Type scherm		-	-	NO_2	19,5 g/j
Rijrichting	Beide richtingen	Hoogte		-	-	NH_3	7,5 g/j
Tunnelfactor	1	Afstand tot de weg		-	-		
Type hoogte ligging	Normaal						
Weghoogte	0 m						

Beschrijving	Voertuigtype/euroklasse	Voertuigen	In file
Voorgeschreven factoren	Licht verkeer	2500 p/jaar	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Middelzwaar vrachtverkeer	0 p/jaar	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Zwaar vrachtverkeer	800 p/jaar	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Busverkeer	0 p/jaar	0,0 %

2 Wegverkeer | Weg

				Links	Rechts		
Naam	Route 2					NO_x	0,3 kg/j
Wegtype	Binnen bebouwde kom (doorstromend)	Type scherm		-	-	NO_2	23,7 g/j
Rijrichting	Beide richtingen	Hoogte		-	-	NH_3	9,1 g/j
Tunnelfactor	1	Afstand tot de weg		-	-		
Type hoogte ligging	Normaal						
Weghoogte	0 m						

Beschrijving	Voertuigtype/euroklasse	Voertuigen	In file
Voorgeschreven factoren	Licht verkeer	2500 p/jaar	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Middelzwaar vrachtverkeer	0 p/jaar	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Zwaar vrachtverkeer	800 p/jaar	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Busverkeer	0 p/jaar	0,0 %

3 Anders... | Anders...

Naam	Werktuigen	Gebouw	Gebouw 1	NO_x	37,5 kg/j
Wijze van ventilatie	Niet geforceerd	Uittreedhoogte	4,0 m	NH_3	1,5 kg/j
Temporele variatie	Standaard Profiel Industrie	Warmteinhoud	0,000 MW		

4 Wegverkeer | Weg

				Links	Rechts		
Naam	Verkeersaantrekkende werking					NO_x	0,5 kg/j
Wegtype	Binnen bebouwde kom (doorstromend)	Type scherm		-	-	NO_2	35,7 g/j
Rijrichting	Beide richtingen	Hoogte		-	-	NH_3	13,8 g/j
Tunnelfactor	1	Afstand tot de weg		-	-		
Type hoogte ligging	Normaal						
Weghoogte	0 m						

Beschrijving	Voertuigtype/euroklasse	Voertuigen	In file
Voorgeschreven factoren	Licht verkeer	5000 p/jaar	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Middelzwaar vrachtverkeer	0 p/jaar	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Zwaar vrachtverkeer	1600 p/jaar	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Busverkeer	0 p/jaar	0,0 %

Referentie, Rekenjaar 2022

1 Wegverkeer | Weg

Naam	Route 1		Links	Rechts	NO_x	0,6 kg/j
Wegtype	Binnen bebouwde kom (doorstromend)	Type scherm	-	-	NO_2	0,1 kg/j
Rijrichting	Beide richtingen	Hoogte	-	-	NH_3	44,4 g/j
Tunnelfactor	1	Afstand tot de weg	-	-		
Type hoogte ligging	Normaal					
Weghoogte	0 m					

Beschrijving	Voertuigtype/euroklasse	Voertuigen	In file
Voorgeschreven factoren	Licht verkeer	90.7 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Middelzwaar vrachtverkeer	0 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Zwaar vrachtverkeer	0 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Busverkeer	0 p/etmaal	0,0 %

2 Wegverkeer | Weg

Naam	Route 2		Links	Rechts	NO_x	0,7 kg/j
Wegtype	Binnen bebouwde kom (doorstromend)	Type scherm	-	-	NO_2	0,2 kg/j
Rijrichting	Beide richtingen	Hoogte	-	-	NH_3	53,9 g/j
Tunnelfactor	1	Afstand tot de weg	-	-		
Type hoogte ligging	Normaal					
Weghoogte	0 m					

Beschrijving	Voertuigtype/euroklasse	Voertuigen	In file
Voorgeschreven factoren	Licht verkeer	90.7 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Middelzwaar vrachtverkeer	0 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Zwaar vrachtverkeer	0 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Busverkeer	0 p/etmaal	0,0 %

3 Wonen en Werken | Woningen

Naam	Stookinstallatie	Gebouw	Gebouw 1	NO_x	40,0 kg/j
Locatie	193534, 445999	Uittreedhoogte	18,0 m		
Wijze van ventilatie	Niet geforceerd	Warmteinhoud	0,000 MW		
Temporele variatie	Continue Emissie				

4 Wegverkeer | Weg

Naam	Verkeersaantrekkende werking		Links	Rechts	NO_x	1,1 kg/j
Wegtype	Binnen bebouwde kom (doorstromend)	Type scherm	-	-	NO_2	0,2 kg/j
Rijrichting	Beide richtingen	Hoogte	-	-	NH_3	81,2 g/j
Tunnelfactor	1	Afstand tot de weg	-	-		
Type hoogte ligging	Normaal					
Weghoogte	0 m					

Beschrijving	Voertuigtype/euroklasse	Voertuigen	In file
Voorgeschreven factoren	Licht verkeer	181.3 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Middelzwaar vrachtverkeer	0 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Zwaar vrachtverkeer	0 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Busverkeer	0 p/etmaal	0,0 %

Disclaimer

Hoewel verstrekte gegevens kunnen dienen ter onderbouwing van een vergunningaanvraag, kunnen er geen rechten aan worden ontleend. De eigenaar van AERIUS aanvaardt geen aansprakelijkheid voor de inhoud van de door de gebruiker aangeboden informatie. Bovenstaande gegevens zijn enkel bruikbaar tot er een nieuwe versie van AERIUS beschikbaar is. AERIUS is een geregistreerd handelsmerk in Europa. Alle rechten die niet expliciet worden verleend, zijn voorbehouden.

Rekenbasis

Deze berekening is tot stand gekomen op basis van

AERIUS versie	2021.2_20221004_3d4bf05159
Database versie	2021.2_3d4bf05159

Voor meer informatie over de gebruikte methodiek en data zie:
https://www.aerius.nl/

Projectberekening

Dit document geeft een overzicht van de invoer en rekenresultaten van een Projectberekening met AERIUS Calculator. De berekening is uitgevoerd binnen stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden, op rekenpunten die overlappen met habitattypen en/of leefgebieden die aangewezen zijn in het kader van de Wet natuurbescherming, gekoppeld aan een aangewezen soort, of nog onbekend maar mogelijk wel relevant, en waar tevens sprake is van een overbelaste of bijna overbelaste situatie voor stikstof.

- Overzicht
- Samenvatting situaties
- Resultaten
- Detailgegevens per emissiebron

Meer toelichting over deze PDF kunt u vinden in een bijbehorende leeswijzer. Deze leeswijzer en overige documentatie is te raadplegen via:
www.aerius.nl/handleidingen-en-leeswijzers

Contactgegevens

Rechtspersoon	Gemeente Arnhem
Inrichtingslocatie	, Arnhem

Activiteit

Omschrijving	Bronbeeklaan
Toelichting	Gebruiksfase

Berekening

AERIUS kenmerk	Rw8wRCHrSRWN
Datum berekening	09 december 2022, 10:04
Rekenconfiguratie	Wnb-rekengrid

Totale emissie

	Rekenjaar	Emissie NH_3	Emissie NO_x
Referentie - Referentie	2022	0,2 kg/j	42,4 kg/j
Gebruiksfase - Beoogd	2023	0,2 kg/j	33,1 kg/j

Resultaten

	Hoogste depositie	Hexagon	Gebied
Referentie - Referentie	2.891,33 mol/ha/j	4259286	Veluwe
Gebruiksfase - Beoogd	2.891,29 mol/ha/j	4259286	Veluwe

Gekarteerd oppervlak met toename (ha)	0,00 ha
Gekarteerd oppervlak met afname (ha)	108,64 ha
Grootste toename van depositie	0,00 mol/ha/j
Grootste afname van depositie	0,27 mol/ha/j

Gebruiksfase (Beoogd), rekenjaar 2023

Emissiebronnen	Emissie NH_3	Emissie NO_x
3 Wonen en Werken | Woningen | Stookinstallatie	-	29,8 kg/j
Verkeersnetwerk	0,2 kg/j	3,3 kg/j

Gebouwen	Rekenmaat (LxBxH, oriëntatie)
1 Gebouw 1	87,7 m x 32,1 m x 18,0 m, 178 °

Referentie (Referentie), rekenjaar 2022

Emissiebronnen	Emissie NH_3	Emissie NO_x
3 Wonen en Werken | Woningen | Stookinstallatie	-	40,0 kg/j
Verkeersnetwerk	0,2 kg/j	2,4 kg/j

Gebouwen	Rekenmaat (LxBxH, oriëntatie)
1 Gebouw 1	87,7 m x 32,1 m x 18,0 m, 178 °

Hoogste af- en toename op (bijna) overbelaste stikstofgevoelige Natura 2000 gebieden.

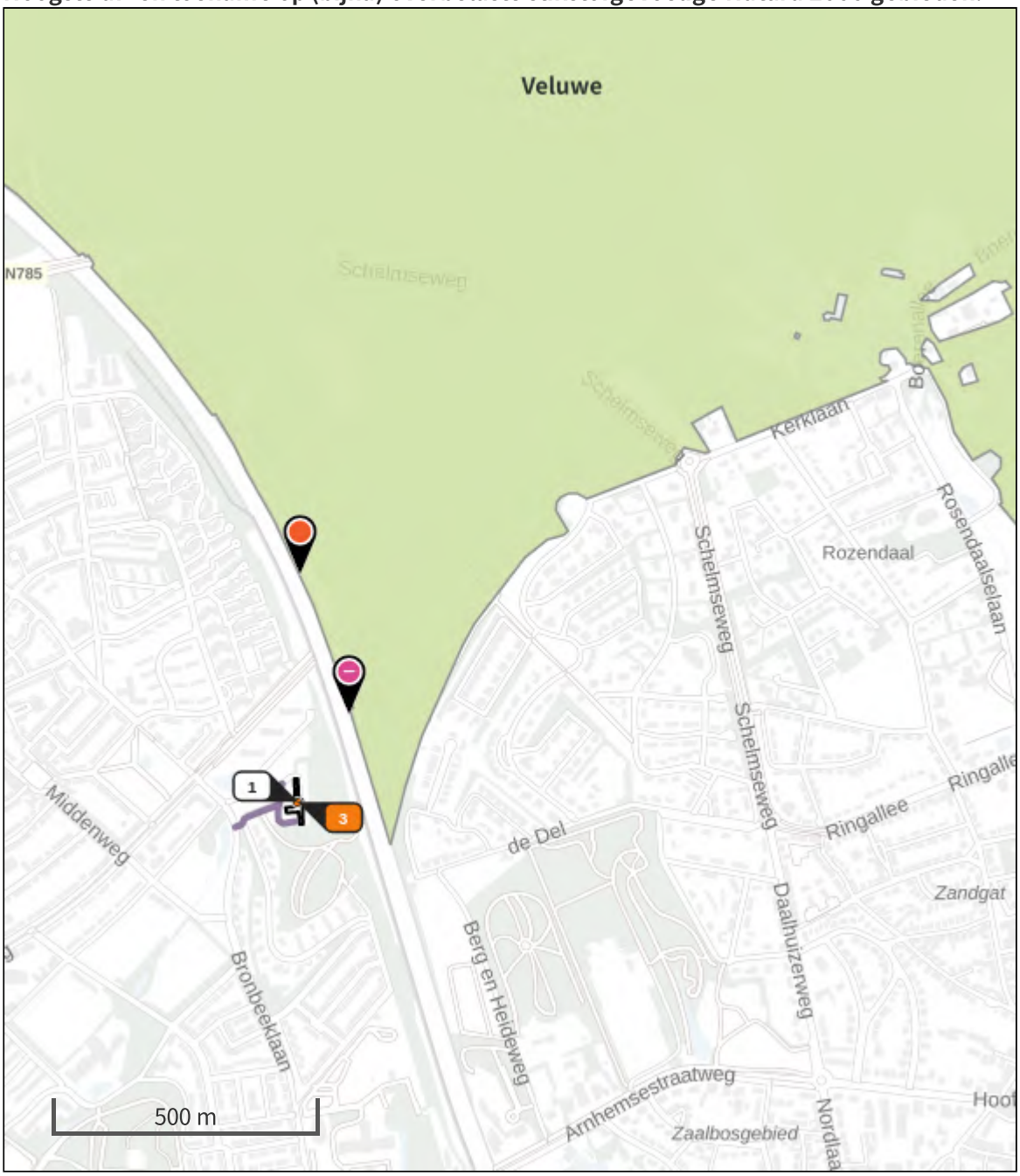

- Habitatrichtlijn
- Vogelrichtlijn
- Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn
- Niet bepaald
- Grootste afname van depositie
- Grootste toename van depositie
- Hoogste totale depositie

De bronnen op de kaart horen bij de Beoogde situatie.

Resultaten stikstofgevoelige Natura 2000 gebieden situatie "Gebruiksfase" (Beoogd) incl. saldering e/o referentie

	Berekend (ha gekarteerd)	Hoogste totale depositie (mol N/ha/jr)	Met toename (ha gekarteerd)	Grootste toename (mol N/ha/jr)	Met afname (ha gekarteerd)	Grootste afname (mol N/ha/jr)
Totaal	108,64	2.891,13	0,00	0,00	108,64	0,27

Per gebied	Berekend (ha gekarteerd)	Hoogste totale depositie (mol N/ha/jr)	Met toename (ha gekarteerd)	Grootste toename (mol N/ha/jr)	Met afname (ha gekarteerd)	Grootste afname (mol N/ha/jr)
Veluwe (57)	108,64	2.891,13	0,00	0,00	108,64	0,27

Gebruiksfase, Rekenjaar 2023

1 Wegverkeer | Weg

Naam	Route 1		Links	Rechts	NO_x	0,8 kg/j
Wegtype	Binnen bebouwde kom (doorstromend)	Type scherm	-	-	NO_2	0,2 kg/j
Rijrichting	Beide richtingen	Hoogte	-	-	NH_3	59,2 g/j
Tunnelfactor	1	Afstand tot de weg	-	-		
Type hoogte ligging	Normaal					
Weghoogte	0 m					

Beschrijving	Voertuigtype/euroklasse	Voertuigen	In file
Voorgeschreven factoren	Licht verkeer	129.2 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Middelzwaar vrachtverkeer	0 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Zwaar vrachtverkeer	0 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Busverkeer	0 p/etmaal	0,0 %

2 Wegverkeer | Weg

Naam	Route 2		Links	Rechts	NO_x	1,0 kg/j
Wegtype	Binnen bebouwde kom (doorstromend)	Type scherm	-	-	NO_2	0,2 kg/j
Rijrichting	Beide richtingen	Hoogte	-	-	NH_3	72,0 g/j
Tunnelfactor	1	Afstand tot de weg	-	-		
Type hoogte ligging	Normaal					
Weghoogte	0 m					

Beschrijving	Voertuigtype/euroklasse	Voertuigen	In file
Voorgeschreven factoren	Licht verkeer	129.2 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Middelzwaar vrachtverkeer	0 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Zwaar vrachtverkeer	0 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Busverkeer	0 p/etmaal	0,0 %

3 Wonen en Werken | Woningen

Naam	Stookinstallatie	Gebouw	Gebouw 1	NO_x	29,8 kg/j
Locatie	193534, 445999	Uittreedhoogte	18,0 m		
Wijze van ventilatie	Niet geforceerd	Warmteinhoud	0,000 MW		
Temporele variatie	Continue Emissie				

4 Wegverkeer | Weg

Naam	Verkeersaantrekkende werking		Links	Rechts	NO_x	1,5 kg/j
Wegtype	Binnen bebouwde kom (doorstromend)	Type scherm	-	-	NO_2	0,3 kg/j
Rijrichting	Beide richtingen	Hoogte	-	-	NH_3	0,1 kg/j
Tunnelfactor	1	Afstand tot de weg	-	-		
Type hoogte ligging	Normaal					
Weghoogte	0 m					

Beschrijving	Voertuigtype/euroklasse	Voertuigen	In file
Voorgeschreven factoren	Licht verkeer	258.4 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Middelzwaar vrachtverkeer	0 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Zwaar vrachtverkeer	0 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Busverkeer	0 p/etmaal	0,0 %

Referentie, Rekenjaar 2022

1 Wegverkeer | Weg

			Links	Rechts		
Naam	Route 1				NO_x	0,6 kg/j
Wegtype	Binnen bebouwde kom (doorstromend)	Type scherm	-	-	NO_2	0,1 kg/j
Rijrichting	Beide richtingen	Hoogte	-	-	NH_3	44,4 g/j
Tunnelfactor	1	Afstand tot de weg	-	-		
Type hoogte ligging	Normaal					
Weghoogte	0 m					

Beschrijving	Voertuigtype/euroklasse	Voertuigen	In file
Voorgeschreven factoren	Licht verkeer	90.7 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Middelzwaar vrachtverkeer	0 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Zwaar vrachtverkeer	0 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Busverkeer	0 p/etmaal	0,0 %

2 Wegverkeer | Weg

			Links	Rechts		
Naam	Route 2				NO_x	0,7 kg/j
Wegtype	Binnen bebouwde kom (doorstromend)	Type scherm	-	-	NO_2	0,2 kg/j
Rijrichting	Beide richtingen	Hoogte	-	-	NH_3	53,9 g/j
Tunnelfactor	1	Afstand tot de weg	-	-		
Type hoogte ligging	Normaal					
Weghoogte	0 m					

Beschrijving	Voertuigtype/euroklasse	Voertuigen	In file
Voorgeschreven factoren	Licht verkeer	90.7 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Middelzwaar vrachtverkeer	0 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Zwaar vrachtverkeer	0 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Busverkeer	0 p/etmaal	0,0 %

3 Wonen en Werken | Woningen

Naam	Stookinstallatie	Gebouw	Gebouw 1	NO_x	40,0 kg/j
Locatie	193534, 445999	Uittreedhoogte	18,0 m		
Wijze van ventilatie	Niet geforceerd	Warmteinhoud	0,000 MW		
Temporele variatie	Continue Emissie				

4 Wegverkeer | Weg

			Links	Rechts		
Naam	Verkeersaantrekkende werking				NO_x	1,1 kg/j
Wegtype	Binnen bebouwde kom (doorstromend)	Type scherm	-	-	NO_2	0,2 kg/j
Rijrichting	Beide richtingen	Hoogte	-	-	NH_3	81,2 g/j
Tunnelfactor	1	Afstand tot de weg	-	-		
Type hoogte ligging	Normaal					
Weghoogte	0 m					

Beschrijving	Voertuigtype/euroklasse	Voertuigen	In file
Voorgeschreven factoren	Licht verkeer	181.3 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Middelzwaar vrachtverkeer	0 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Zwaar vrachtverkeer	0 p/etmaal	0,0 %
Voorgeschreven factoren	Busverkeer	0 p/etmaal	0,0 %

Disclaimer

Hoewel verstrekte gegevens kunnen dienen ter onderbouwing van een vergunningaanvraag, kunnen er geen rechten aan worden ontleend. De eigenaar van AERIUS aanvaardt geen aansprakelijkheid voor de inhoud van de door de gebruiker aangeboden informatie. Bovenstaande gegevens zijn enkel bruikbaar tot er een nieuwe versie van AERIUS beschikbaar is. AERIUS is een geregistreerd handelsmerk in Europa. Alle rechten die niet expliciet worden verleend, zijn voorbehouden.

Rekenbasis

Deze berekening is tot stand gekomen op basis van

AERIUS versie	2021.2_20221004_3d4bf05159
Database versie	2021.2_3d4bf05159

Voor meer informatie over de gebruikte methodiek en data zie:
https://www.aerius.nl/

Regels

van het bestemmingsplan
Chw Bronbeeklaan 66
(plannummer: NL.IMRO.0202.1018-0301)

Hoofdstuk 1 Inleidende regels

Artikel 1 Begrippen

1.1 plan
Het bestemmingsplan Chw Bronbeeklaan 66 met identificatienummer NL.IMRO.0202.1018-0301 van de gemeente Arnhem.

1.2 bestemmingsplan
De geometrisch bepaalde planobjecten met de bijbehorende regels *en de daarbij behorende bijlagen.*

1.3 aanduiding
Een geometrisch bepaald vlak of figuur, waarmee gronden zijn aangeduid, waar ingevolge de regels regels worden gesteld ten aanzien van het gebruik of het bebouwen van deze gronden.

1.4 aanduidingsgrens
De grens van een aanduiding indien het een vlak betreft.

1.5 aaneengebouwde woning
Een woning die onderdeel uitmaakt van een blok van minimaal drie woningen waarvan de hoofdmassa aan elkaar gebouwd / verbonden is.

1.6 administratief kantoor
Een in beginsel niet voor het publiek openstaand kantoor.

1.7 bebouwing
Eén of meer gebouwen of bouwwerken geen gebouwen zijnde.

1.8 bebouwingspercentage
Een op de verbeelding of in de regels aangegeven percentage dat de grootte van een gedeelte van een bestemmingsvlak of gedeelte van een bouwvlak aangeeft dat ten hoogste mag worden bebouwd.

1.9 bed and breakfast
Overnachtingsaccomodatie gericht op het bieden van de mogelijkheid tot een kortdurend verblijf met het serveren van een ontbijt in een woning, gedreven door de bewoner van die woning.

1.10 bedrijf
Een onderneming of gedeelte van een onderneming, die een organisatorisch zelfstandige eenheid vormt en is gericht op de productie of de afzet van goederen of de verlening van diensten, hieronder begrepen ondernemingen of gedeelten van ondernemingen, die door of vanwege de overheid worden geleid.

1.11 bedrijfswoning / dienstwoning
Een woning in of bij een gebouw of op een terrein, bedoeld voor (het huishouden van) een persoon, wiens huisvesting daar gelet op de bestemming van het gebouw of terrein noodzakelijk is.

1.12 beleidsregels Parkeren van de gemeente Arnhem
De 'Beleidsregels Parkeren Arnhem 2022', dan wel zoals deze regels komen te luiden na wijziging van deze regels.

1.13 beroep aan huis
Een (para)medisch, juridisch, administratief, therapeutisch, verzorgend, ontwerptechnisch, kunstzinnig of daarmee gelijk te stellen beroep of bedrijf dat in een woning wordt uitgeoefend.

1.14 bestaand(e)
a. bij bouwwerken: legale bouwwerken die aanwezig of in uitvoering zijn op het tijdstip van de ter visie legging van het ontwerp van het bestemmingsplan en bouwwerken die mogen worden gebouwd krachtens een vergunning;
b. bij gebruik: legaal gebruik van grond en opstallen zoals aanwezig tijdens de inwerkingtreding van het bestemmingsplan dat na de inwerkingtreding van het plan niet langer onderbroken is dan een jaar.

1.15 bestaande bebouwing
Eén of meer gebouwen en/of bouwwerken, geen gebouwen zijnde en niet zijnde een tijdelijk toegestaan bouwwerk, die op het tijdstip van de inwerkingtreding van dit plan volgens het geldende recht aanwezig of in uitvoering zijn dan wel na dat tijdstip zijn of mogen worden opgericht krachtens een omgevingsvergunning, die vóór dat tijdstip is aangevraagd.

1.16 bestemmingsplan
De geometrisch bepaalde planobjecten met de bijbehorende regels *en de daarbij behorende bijlagen.*

1.17 bestemmingsgrens
De grens van een bestemmingsvlak.

1.18 bestemmingsvlak
Een geometrisch bepaald vlak met eenzelfde bestemming.

1.19 bijbehorend bouwwerk
Uitbreiding van een hoofdgebouw dan wel functioneel met een zich op hetzelfde perceel bevindend hoofdgebouw verbonden, daar al dan niet tegen aan gebouwd en met de aarde verbonden bouwwerk met een dak.

1.20 bijgebouw
Een zelfstandig bouwwerk dat niet in directe verbinding staat met het hoofdgebouw. Het bijgebouw wordt via een aparte toegangsdeur bereikt en kan tegen een hoofdgebouw worden aangebouwd. Voorbeelden van een bijgebouw zijn een garage of een schuur.

1.21 bijzondere woonvorm
Een woonvorm waar bewoners nagenoeg zelfstandig wonen met (voorzieningen voor) verzorging en begeleiding (ook 24-uurs begeleiding) en daar niet verblijven met het doel om therapeutisch behandeld te worden.

1.22 bouwen
Het plaatsen, het geheel of gedeeltelijk oprichten, vernieuwen of veranderen en het vergroten van een bouwwerk.

1.23 bouwgrens
De grens van een bouwvlak.

1.24 bouwlaag
Een geheel van voor personen toegankelijke ruimten, waarbinnen de vloerhoogte niet meer dan 1,20 meter varieert, met uitsluiting van onderbouw en zolder of vliering casu quo kapruimte.

1.25 bouwperceel
Een aaneengesloten stuk grond, waarop ingevolge de regels een zelfstandige, bij elkaar behorende bebouwing is toegelaten.

1.26 bouwperceelgrens
Een grens van een bouwperceel.

1.27 bouwvlak
Een geometrisch bepaald vlak, waarmee gronden zijn aangeduid, waar ingevolge de regels bepaalde gebouwen en bouwwerken geen gebouwen zijnde zijn toegelaten.

1.28 bouwwerk
Een bouwkundige constructie van enige omvang die direct en duurzaam met de aarde is verbonden.

1.29 brutovloeroppervlak:
De oppervlakte van een ruimte of een groep van ruimten, gemeten op vloerniveau langs de buitenomtrek van de opgaande scheidingswanden, die de desbetreffende ruimte of groep van ruimtes omhullen, waarbij de oppervlakte van delen van vloeren, waarboven de netto hoogte kleiner is dan 1,5 meter niet worden meegerekend.

1.30 detailhandel
Het bedrijfsmatig te koop aanbieden, waaronder begrepen het uitstallen ten verkoop, het verkopen of leveren van goederen aan diegenen die deze goederen kopen voor gebruik, verbruik of aanwending anders dan in de uitoefening van een beroeps- of bedrijfsactiviteit; dienstverlening door een horecabedrijf, internetverkoop en bezorgservices of bezorgdiensten zoals dark stores worden hieronder niet begrepen.

1.31 dienstverlenend bedrijf
Bedrijven met een uitsluitend of in hoofdzaak dienstverlenende of verzorgende taak, die naar aard, verschijningsvorm en gevolgen voor de omgeving als verwant aan detailhandel kunnen worden aangemerkt, zoals een reis- of uitzendbureau, kap- of schoonheidssalon, zonnestudio, hypotheekwinkel, baliefunctie van banken en van andere kantoren, alsmede andere vormen van dienstverlening met een overwegende baliefunctie. Horeca, detailhandel, bezorgservices of bezorgdiensten zoals dark stores, seksinrichting en garagebedrijven worden hieronder niet begrepen.

1.32 dunning
Velling welke uitsluitend is bedoeld als een verzorgingsmaatregel ter bevordering van de groei van de overblijvende bo(o)m(en), bos of houtopstand.

1.33 evenment
Een tijdelijke activiteit in de openlucht of in een tijdelijk onderkomen, gericht op het bereiken van publiek voor commerciële, educatieve, culturele, sportieve, levensbeschouwelijke of daarmee gelijk te stellen doeleinden, al dan niet met versterkt geluid door middel van één of meerdere muziek- en/of omroepinstallaties.

1.34 gebouw
Elk bouwwerk, dat een voor mensen toegankelijke, overdekte, geheel of gedeeltelijk met wanden omsloten ruimte vormt.

1.35 gebruiksoppervlakte
De vloeroppervlakte binnen de bouwmuren bepaald volgens NEN 2580 met dien verstande dat daarbij aangebouwde bergingen, garages en andere niet voor bewoning geschikte ruimtes niet worden meegeteld.

1.36 gezondheids- en welzijnszorg
Geneeskundige verzorging en verpleging zoals
- ziekenhuizen;
- medische, tandheelkundige en paramedische praktijken;
- apotheken;
- verpleeg- en verzorgingshuizen;
- dag- en nachtvoorzieningen voor gehandicapten, psychiatrische patiënten, jongeren en maatschappelijke opvang met (therapeutische) behandeling inclusief overnachting;
- maatschappelijke dienstverlening zonder overnachting: dienstverlening gericht op ouderen en gehandicapten, kinderopvang en buitenschoolse opvang, jeugdzorg, maatschappelijk werk en dergelijke.

1.37 grondgebonden woning
Een gebouw, dat een vrijstaande woning of meerdere aaneengebouwde, uitsluitend naast elkaar en niet boven elkaar gelegen, woningen omvat.

1.38 hoeksituatie
Een perceel dat met minimaal twee aaneengesloten zijden grenst aan een weg of elkaar kruisende wegen.

1.39 hoofdgebouw
Eén of meer panden, of een gedeelte daarvan, dat noodzakelijk is voor de verwezenlijking van de geldende of toekomstige bestemming van een perceel en, indien meer panden of bouwwerken op het perceel aanwezig zijn, gelet op die bestemming het belangrijkst is.

1.40 horeca - 1
Een horecabedrijf gericht op het verstrekken van etenswaren, niet zijnde maaltijden, en het schenken van (zwak-alcoholische) dranken, met openingstijden overwegend tijdens de dagperiode, zoals lunchrooms, broodjeszaken, koffiezaken, juicebars, ijssalons.

1.41 horeca - 2
Een horecabedrijf gericht op het overwegend via counterverkoop verstrekken van etenswaren, zoals fastfood, niet zijnde maaltijden, en (zwak-alcoholische) dranken met openingstijden tijden dag- en avondperiode, zoals cafetaria's, snackbars, grill-rooms, shoarmaroom, pizzeria, fastfood restaurants en afhaalcentra.

1.42 horeca - 3
Een horecabedrijf gericht op het serveren van maaltijden en dranken in een restaurant-setting met openingstijden tijdens de namiddag en vroege avond, zoals restaurants, bistro, fastcasual concepten, grand-cafés en café-restaurants.

1.43 horeca - 4
Een horecabedrijf gericht op het verstrekken van (niet)-alcoholische drank als hoofdfunctie met daaraan ondersteunend het verstrekken van etenswaren met openingstijden zowel tijdens de dag- als avond- en nachtperiode, zoals cafés, cocktail-bars, wijnbars en shisha-lounges.

1.44 horeca - 5
Een horecabedrijf gericht op het verstrekken van dranken en eventueel etenswaren in combinatie met (live) entertainment of harde/elektronisch versterkte muziek, met openingstijden tijdens de avond- en nachtperiode, zoals discotheken, (nacht)clubs en andere uitgaansconcepten.

1.45 horeca - 6
Een horecabedrijf gericht op het bieden van nachtverblijf met openingstijden in de regel dagrond, al dan niet met een nachtportier of een onbemande receptie, zoals hotels, B&B met meer dan 4 slaapplaatsen, hostels en pensions.

1.46 horecabedrijf
Een bedrijf of instelling gericht op het verstrekken van logies, van maaltijden en spijzen of van dranken, alsmede het exploiteren van zaalaccommodatie; detailhandel wordt hier niet onder begrepen.

1.47 hospes/hospita
De 100% economisch en juridisch eigenaar die zélf daadwerkelijk in het gebouw woont en minimaal 50% van de gebruiksoppervlakte van het gebouw gebruikt voor zijn eigen huishouden en maximaal 2 onzelfstandige wooneenheden verhuurt. Kenmerkend voor de hospes/hospita is dat de huurder van een wooneenheid de toiletruimte, badruimte en de keuken deelt met de eigenaar van de woning. De onzelfstandige wooneenheden mogen niet beschikken over eigen voorzieningen, als badgelegenheid, keuken en/of toilet.

1.48 internetverkoop
Detailhandel zonder showroom, waarvan de handel voornamelijk via internet en andere media verloopt.

1.49 kamergewijze bewoning
Een gebouw waarin zich 3 onzelfstandige wooneenheden of meer bevinden.

1.50 kantoor
Een ruimte, of bij elkaar horende ruimten, die bestemd zijn om voornamelijk te worden gebruikt voor administratieve werkzaamheden of dienstverlening.

1.51 kwetsbare en beperkt kwetsbare objecten (externe veiligheid)

kwetsbare objecten:
1. woningen, met uitzondering van:
   a. verspreid liggende vrijstaande woningen van derden met een dichtheid van maximaal twee woningen per ha;
   b. dienst- en bedrijfswoningen behorende van derden;

2. gebouwen bestemd voor het verblijf, al dan niet gedurende een gedeelte van de dag, van minderjarigen, ouderen, zieken of gehandicapten, zoals:
   a. ziekenhuizen, bejaardenhuizen en verpleeghuizen;
   b. b. scholen;
   c. c. gebouwen of gedeelten daarvan, bestemd voor dagopvang van minderjarigen;
3. gebouwen waarin doorgaans grote aantallen personen gedurende een groot gedeelte van de dag aanwezig zijn, zoals:
   a. kantoorgebouwen en hotels met een bedrijfsvloeroppervlak van meer dan 1500 m2 per object;
   b. complexen waarin meer dan 5 winkels zijn gevestigd en waarvan het gezamenlijk bedrijfsvloeroppervlak meer dan 1000 m2 bedraagt en winkels met een totaal bedrijfsvloeroppervlak van meer dan 2000 m2 per winkel, voor zover in die complexen of in die winkels een supermarkt, hypermarkt of warenhuis is gevestigd;
4. kampeer- en andere recreatieterreinen bestemd voor het verblijf van meer dan 50 personen gedurende meerdere aaneengesloten dagen.

beperkt kwetsbare objecten:
1. verspreid liggende woningen van derden met een dichtheid van maximaal twee woningen per hectare;
2. dienst- en bedrijfswoningen van derden;
3. kantoorgebouwen, voor zover zij niet onder kwetsbare objecten vallen;
4. hotels en restaurants, voor zover zij niet onder kwetsbare objecten vallen;
5. winkels, voor zover zij niet onder kwetsbare objecten vallen;
6. sporthallen, zwembaden en speeltuinen;
7. sport- en kampeerterreinen en terreinen bestemd voor recreatieve doeleinden, voor zover zij niet onder kwetsbare objecten vallen;
8. bedrijfsgebouwen, voor zover zij niet onder kwetsbare objecten vallen;
9. objecten die met de onder 1 tot en met 5 en 7 genoemde gelijkgesteld kunnen worden uit hoofde van de gemiddelde tijd per dag gedurende welke personen daar verblijven, het aantal personen daar verblijven, het aantal personen dat daarin doorgaans aanwezig is en de mogelijkheden voor zelfredzaamheid bij een ongeval, voor zover die objecten geen kwetsbare objecten zijn;
10. objecten met een hoge infrastructurele waarde, zoals een telefoon- of elektriciteitscentrale of een gebouw met vluchtleidingsapparatuur, voor zover die objecten wegens de aard van de gevaarlijke stoffen die bij een ongeval kunnen vrijkomen, bescherming verdienen tegen de gevolgen van dat ongeval.

1.52 normaal onderhoud, gebruik en beheer
Gebruik gericht op het in zodanige conditie houden van objecten of de terreingesteldheid dat het voortbestaan van deze objecten of de terreingesteldheid op ten minste het bestaande kwaliteitsniveau wordt gehouden. Onder normaal onderhoud, gebruik en beheer wordt ook dunning van beplanting begrepen.

1.53 nutsbedrijven
Bedrijven die uitsluitend of in hoofdzaak zijn gericht op
a. de levering van elektriciteit, gas, water en warmte;
b. de verzorging van telecommunicatie;
c. de afvoer en verwerking van afvalstoffen.

1.54 onderbouw
Een gedeelte van een gebouw, dat wordt afgedekt door een vloer, waarvan de bovenkant minder dan 1,20 meter boven peil is gelegen.

1.55 onderwijs
Georganiseerde communicatie van niet-incidentele aard met als doel overdracht van kennis, vermeerdering van inzicht en/of aanleren van vaardigheden zoals primair en speciaal onderwijs, voortgezet onderwijs, middelbaar (beroeps)onderwijs en educatie, tertiair onderwijs en overig onderwijs en bij onderwijs behorende sportvoorzieningen.

1.56 onzelfstandige wooneenheid
Een onzelfstandig gedeelte van een gebouw bedoeld voor de huisvesting van één huishouden.

Kenmerkend voor de wooneenheid is het gezamenlijk gebruik (met andere wooneenheden) van een toiletruimte, badruimte en/of een keuken. Een wooneenheid kan uit meerdere ruimten bestaan.

1.57 openbare dienstverlening
- Openbaar bestuur en overheidsdiensten zoals een politiebureau, gemeentehuis, gerechtsgebouw, brandweerkazerne, bibliotheek en penitentiaire inrichting;
- uitvaartverzorging, crematoria en begraafplaatsen.

1.58 overig bouwwerk
Een bouwkundige constructie van enige omvang, geen pand zijnde, die direct en duurzaam met de aarde is verbonden.

1.59 pand
De kleinste bij de totstandkoming functioneel en bouwkundig- constructief zelfstandige eenheid die direct en duurzaam met de aarde is verbonden en betreedbaar en afsluitbaar is.

1.60 peil
1. Voor een gebouw , waarvan de hoofdtoegang onmiddellijk aan een weg of pad grenst: de hoogte van die weg of dat pad ter plaatse van de hoofdtoegang;
2. voor een gebouw, waarvan de hoofdtoegang niet direct aan de weg grenst: de hoogte van het afgewerkte terrein ter plaatse van de hoofdtoegang bij voltooiing van de bouw;
3. voor een ander bouwwerk: de hoogte van het afgewerkte terrein ter plaatse bij voltooiing van de bouw;
4. voor zover als zodanig aangegeven in de bestemmingsregels: Normaal Amsterdams Peil (N.A.P.).

1.61 productiegebonden detailhandel
detailhandel in goederen die ter plaatse worden vervaardigd, gerepareerd of toegepast in het productieproces, waarbij de detailhandelsfunctie ondergeschikt is aan de productiefunctie.

1.62 prostitutie
Het zich beschikbaar stellen tot het verrichten van seksuele handelingen met een ander tegen vergoeding.

1.63 prostitué(e)
Degene, die zich beschikbaar stelt tot het verrichten van seksuele handelingen met een ander tegen vergoeding.

1.64 publiekgericht kantoor
Een kantoor ten behoeve van technische, administratieve of persoonlijke dienstverlening, (hieronder niet begrepen detailhandel of horeca-activiteiten), met een publiekaantrekkend karakter, dan wel met een baliefunctie.

1.65 raamprostitutie
Een vorm van prostitutie waarbij de werving van klanten geschiedt door een prostitué(e) die door houding, gebaren, kleding of anderszins, vanuit een vitrine de aandacht op zich vestigt en waarbij de seksuele handelingen in een voor het publiek besloten ruimte plaatsvinden.

1.66 seksinrichting
Een voor publiek toegankelijke, besloten ruimte (hieronder wordt mede begrepen een voer- of vaartuig) waarin bedrijfsmatig, of in omvang alsof zij bedrijfsmatig was, seksuele handelingen worden verricht, of vertoningen van pornografische aard plaatsvinden.
Onder seksinrichtingen wordt in elk geval verstaan een (raam)prostitutiebedrijf, een seksclub, een privé-huis, een erotische massagesalon, een seksbioscoop, een seksautomatenhal, een sekstheater of parenclub, al dan niet in combinatie met elkaar.

1.67 sociale huurwoning
huurwoning als bedoeld in artikel 1.1.1, eerste lid, onder d van het Besluit ruimtelijke ordening.

1.68 standplaats
Een kavel, waarop nutsvoorzieningen aanwezig zijn, bestemd voor het plaatsen van een woonwagen.

1.69 straatmeubilair
Onverminderd het bepaalde in bijlage II van het Besluit omgevingsrecht wordt onder straatmeubilair voor de werking van dit bestemmingsplan mede verstaan: papier-, glas- en andere inzamelbakken, toegangsconstructies voor ondergrondse voorzieningen; kunstwerken, speeltoestellen en draagconstructies voor reclame, alsmede abri's en kleinschalige bouwwerken ten behoeve van (openbare) nutsvoorzieningen.

1.70 thuisprostitutie
Vorm van prostitutie waarbij de seksuele dienstverlening plaatsvindt op het woonadres van de prostituté(e) en waarbij ook alleen door deze prostitué(e) op dit adres gewerkt wordt als prostitué(e).

1.71 verkameren
Het gebruiken van een (gedeelte van een) gebouw waar wonen is toegestaan voor kamergewijze bewoning. Hieronder wordt tevens verstaan het toevoegen van onzelfstandige wooneenheden aan bestaande gevallen van kamergewijze bewoning.

1.72 vestigingsbeleid
Het beleid neergelegd in de nota 'van Rood naar Groen' (vastgesteld 26 juni 2000).

1.73 volkstuin
Grond, waarop voor particulier gebruik op recreatieve wijze voedings- en siergewassen worden geteeld.

1.74 volumineuze detailhandel
detailhandel die vanwege de omvang van de gevoerde artikelen een groot oppervlak nodig heeft voor de uitstraling, zoals de verkoop van tuininrichtingsartikelen, meubelen, keukens, sanitair, (elektrische) fietsen, bromfietsen en scooters.

1.75 werken, werkzaamheden van geringe omvang
Werken of werkzaamheden die geen wezenlijke verandering van de terreingesteldheid of van een inrichting tot gevolg hebben.

1.76 werkplek
Een plaats, waar één prostitué(e) zijn of haar werk verricht.

1.77 wijk
Wijk, zoals gehanteerd wordt in de indeling van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

1.78 winkel
Een ruimte of bij elkaar behorende ruimten, die bestemd zijn voor de uitoefening van detailhandel, met inbegrip van bijbehorende magazijnruimte of werkruimte.

1.79 wonen
Voor de werking van dit bestemmingsplan wordt onder wonen mede begrepen een bed and breakfast met ten hoogste vier slaapplaatsen.

1.80 woning
Een complex van ruimten, bedoeld voor de huisvesting van één huishouding, een bijzondere woonvorm of een kamerverhuurbedrijf.

1.81 woningsplitsing
Het bouwkundig en/ of functioneel splitsen van één woning of (een gedeelte van een) gebouw waar wonen is toegestaan tot twee of meer zelfstandige woningen.

1.82 woonwagen
Voor bewoning bestemd gebouw dat is geplaatst op een standplaats en in zijn geheel of in delen kan worden verplaatst.

1.83 zelfstandige woning
Een zelfstandig (gedeelte van een) gebouw, dat dient voor de huisvesting van één huishouden. Kenmerkend voor de woning is de aanwezigheid van eigen voorzieningen, waaronder minimaal een toiletruimte, badruimte en een keuken met kooktoestel.

Artikel 2 Wijze van meten

Bij toepassing van deze regels wordt als volgt gemeten

2.1 de dakhelling

Langs het dakvlak ten opzichte van het horizontale vlak.

2.2 de goothoogte van een bouwwerk

Vanaf het peil tot aan de bovenkant van de bovenste goot, c.q. de druiplijn, het boeibord, of een daarmee gelijk te stellen constructiedeel.

2.3 de inhoud van een bouwwerk

Tussen de onderzijde van de begane grondvloer, de buitenzijde van de gevels (of het hart van de scheidsmuren) en de buitenzijde van daken en dakkapellen.

2.4 de bouwhoogte van een bouwwerk

Vanaf het peil tot aan het hoogste punt van een gebouw of van een overig bouwwerk met uitzondering van ondergeschikte bouwonderdelen, zoals schoorstenen, antennes, liftopbouwen en naar de aard daarmee gelijk te stellen bouwonderdelen.

2.5 de oppervlakte van een bouwwerk

Tussen de buitenwerkse gevelvlakken en/of het hart van de scheidingsmuren, neerwaarts geprojecteerd op het gemiddelde niveau van het afgewerkte bouwterrein ter plaatse van het bouwwerk.

2.6 de hoogte van een windturbine

Vanaf het peil tot aan de (wieken)as van de windturbine.

Hoofdstuk 2 Bestemmingsregels

Artikel 3 Wonen

3.1 Bestemmingsomschrijving

De voor Wonen aangewezen gronden zijn bestemd voor:

a. het wonen, uitsluitend in de vorm van zelfstandige woningen, met een maximum van 54 zelfstandige woningen, hieronder niet begrepen
1. bewoning van woonwagens of woonschepen, en;
2. bijzondere woonvormen.
en daaraan ondergeschikt voor

b. groen- en speelvoorzieningen;
c. watergangen, waterpartijen, waterinfiltratievoorzieningen en andere voorzieningen voor de waterhuishouding;
d. parkeren en verblijfsgebieden;
e. nutsvoorzieningen.

3.2 Bouwregels

a. Op de in lid 3.1 van dit artikel bedoelde gronden mogen, met inachtneming van de aangegeven maximumgoot- en bouwhoogten en maximum aantal bouwlagen uitsluitend de in de gegeven bestemming passende hoofdbebouwing, bijbehorende bouwwerken en andere binnen de bestemming passende bouwwerken worden gebouwd.

b. Op de in lid 3.1 van dit artikel bedoelde gronden mogen bouwwerken geen gebouwen zijnde worden gebouwd, passend binnen de bestemming, met een maximumbouwhoogte van 3 meter.

d. Een omgevingsvergunning voor bouwen ten behoeve van woningen wordt uitsluitend verleend indien
1. de gebruiksoppervlakte van elke woning, niet zijnde een sociale huurwoning, niet kleiner is dan 50 m^2, en;
2. de gebruiksoppervlakte van elke sociale huurwoning niet kleiner is dan 42 m^2, en;
3. elke woning beschikt over een bergingsruimte met een oppervlakte van ten minste 5 m^2 per woning, en;
4. elke woning beschikt over een eigen buitenruimte.

3.3 Specifieke gebruiksregels

a. Onder gebruik van de gronden en opstallen in strijd met de bestemming wordt in elk geval begrepen gebruik als beroeps- of bedrijfsmatige werk- of opslagruimte.
b. Het bepaalde in lid 3.3 onder a is niet van toepassing op het gedeelte van een woning in gebruik ten behoeve van beroep aan huis, hieronder mede begrepen bed and breakfast, door de bewoner, mits dit gedeelte niet meer bedraagt dan 1/3 van de vloeroppervlakte van de woning. Voorts mag door dit gebruik geen onevenredige aantasting van het woon- en leefklimaat ter plaatse, noch een onevenredige parkeerdruk ontstaan en mag het geen detailhandel, internetverkoop hiervan uitgezonderd, prostitutie of horeca betreffen.
c. Onder gebruik in strijd met deze bestemming wordt in elk geval gerekend: het gebruik van en het in gebruik laten nemen van gebouwen overeenkomstig de bestemming, zonder de aanleg en instandhouding van een waterbergingsvoorziening met een minimum opvangcapaciteit die overeenkomt met 40mm/m2 verharding.
d. Onder gebruik in strijd met deze bestemming wordt in elk geval gerekend: het gebruik van en het in gebruik laten nemen van gebouwen overeenkomstig de bestemming
    1. zonder minimaal 40% van de van de woningen binnen het plangebied uitsluitend te gebruiken als sociale huurwoning, en;
    2. indien de gebruiksoppervlakte van een woning, niet zijnde een sociale huurwoning, kleiner is

dan 50 m2, en;
3. indien de gebruiksoppervlakte van een sociale huurwoning kleiner is dan 42m2, en;
4. zonder dat een woning beschikt over een bergingsruimte met een oppervlakte van ten minste 5 m2 per woning, en;
5. zonder dat een woning beschikt over een eigen buitenruimte.

3.4 Natuurinclusief bouwen

3.4.1 Natuurinclusiefbouwen

a. Een omgevingsvergunning voor het bouwen van nieuwe woningen, hieronder niet begrepen het toevoegen van nieuwe woningen door middel van transformatie van een pand, wordt slechts verleend indien bij de aanvraag om een omgevingsvergunning wordt aangetoond dat voldoende natuurinclusieve maatregelen worden getroffen.

b. Aan het bepaalde onder a wordt geacht te zijn voldaan indien er voldoende punten worden gehaald door de genomen maatregelen zoals opgenomen in het puntensysteem zoals opgenomen in de 'Beleidsregels Natuurinclusief Bouwen' van de gemeente Arnhem.

3.4.2 Specifieke gebruiksregels

Het is verboden een woning te gebruiken of laten gebruiken zonder de natuurinclusieve maatregelen die genomen zijn in het kader van de vergunningverlening als bedoeld onder 3.4.1 aan te brengen en in stand te houden.

3.4.3 BeleidsregelsNatuurinclusiefbouwen

a. Burgemeester en wethouders passen deze regels toe met inachtneming van de door hen vastgestelde beleidsregels met betrekking tot het natuurinclusief bouwen, zoals die gelden op het tijdstip van indiening van de aanvraag om een omgevingsvergunning zoals bedoeld onder 3.4.1

b. Indien deze beleidsregels gedurende de planperiode worden gewijzigd, wordt rekening gehouden met de wijziging.

3.4.4 Afwijken BeleidsregelsNatuurinclusiefbouwen

Burgemeester en wethouders kunnen afwijken van het bepaalde in 3.4.2 indien op andere wijze kan worden voorzien in het treffen van voldoende natuurinclusieve maatregelen.

Artikel 4 Waarde - Archeologie (hoge verwachting)

4.1 Bestemmingsomschrijving

De voor 'Waarde - Archeologie (hoge verwachting)' aangewezen gronden zijn naast de andere daar voorkomende bestemming, mede bestemd voor de bescherming en het behoud van de op en/of in deze gronden voorkomende archeologische waarden.

4.2 Bouwregels

Binnen de voor deze bestemming aangewezen gronden mogen:
a. bouwwerken geen gebouwen zijnde worden gebouwd die voor archeologisch onderzoek noodzakelijk zijn;
b. bouwwerken ten behoeve van de andere, voor deze gronden aangewezen bestemmingen worden gebouwd, indien het betreft:
   1. vervanging, vernieuwing of verandering van bestaande bebouwing, waarbij de oppervlakte voor zover gelegen op of onder peil niet wordt uitgebreid of
   2. bouwwerken waarvan de binnen de bestemming gelegen oppervlakte ten hoogste 200 m^2 bedraagt of

3. bouwwerken waarvan de binnen de bestemming gelegen oppervlakte meer dan 200 m^2 bedraagt, de daarmee gepaard gaan bodemingrepen niet dieper zijn dan 40 cm en dat zonder heiwerkzaamheden kan worden gebouwd.

4.3 Afwijken van de bouwregels

a. Burgemeester en wethouders zijn bevoegd af te wijken van het bepaalde in lid 4.2 met inachtneming van de voor deze gronden geldende overige bouwregels.
b. Afwijken als bedoeld in lid 4.3 sub a. kan, indien op basis van archeologisch onderzoek of naar het oordeel van een archeologische deskundige is aangetoond dat de archeologische waarden niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad.
c. Afwijken als bedoeld in lid 4.3 sub a. kan voorts, indien op basis van archeologisch onderzoek is aangetoond dat op de betrokken locatie de archeologische waarden door de bouwwerkzaamheden niet worden geschaad of mogelijke schade kan worden voorkomen door aan de omgevingsvergunning voor het afwijken regels te verbinden gericht op:
    1. het treffen van maatregelen, waardoor archeologische resten in de bodem kunnen worden behouden;
    2. het doen van opgravingen;
    3. begeleiding van de bouwwerkzaamheden door een archeologisch deskundige.

4.4 Omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden

4.4.1 Verboden werkzaamheden

Het is verboden op of in de gronden met de dubbelbestemming 'Waarde - Archeologie (hoge archeologische verwachting)' zonder of in afwijking van een schriftelijke vergunning van burgemeester en wethouders (omgevingsvergunning) de volgende werken, geen bouwwerken zijnde, of werkzaamheden uit te voeren:

a. grondwerkzaamheden dieper dan 40 centimeter, waartoe worden gerekend het afgraven, woelen, mengen, diepploegen, egaliseren en ontginnen van gronden, alsmede het vergraven, verruimen of dempen van sloten, vijvers en andere wateren, het verwijderen van funderingen en het aanleggen van drainage;
b. het verlagen of verhogen van het waterpeil;
c. het aanleggen of rooien van bos of boomgaard waarbij stobben worden verwijderd;
d. het aanleggen van ondergrondse transport-, energie- of telecommunicatieleidingen en daarmee verband houdende constructies, installaties of apparatuur.

4.4.2 Toelaatbaarheid

De werken of werkzaamheden, waarvoor het verbod van lid 4.4.1 geldt, zijn slechts toelaatbaar, indien op basis van archeologisch onderzoek of naar het oordeel van een archeologisch deskundige is aangetoond dat de archeologische waarden niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad of mogelijk schade kan worden voorkomen door aan de vergunning regels te verbinden gericht op:

a. het treffen van maatregelen, waardoor archeologische resten in de bodem kunnen worden behouden;
b. het doen van opgravingen;
c. begeleiding van de aanlegwerkzaamheden door een archeologisch deskundige.

4.4.3 Uitzonderingen

Het verbod, als bedoeld in lid 4.4.1 sub a, is niet van toepassing indien:

a. de werken die, voor zover deze zijn gelegen binnen deze bestemming, een oppervlakte hebben tot ten hoogste 200 m^2 of een omvang van 200 m^1;
b. de werken of werkzaamheden mogen worden uitgevoerd krachtens een reeds verleende omgevingsvergunning voor het bouwen, omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden of een ontgrondingvergunning;
c. reeds in uitvoering zijn op het tijdstip van in werking treden van het plan;
d. behoren tot het normale onderhoud en beheer van de gronden;
e. ten dienste van archeologisch onderzoek worden uitgevoerd.

4.5 Omgevingsvergunning voor het slopen van een bouwwerk

Het is verboden binnen de voor 'Waarde - Archeologie (hoge archeologische verwachting)' aangewezen gronden zonder of in afwijking van een schriftelijke vergunning (omgevingsvergunning) bouwwerken te slopen indien het oppervlak groter is dan 200 m^2, de verstoringsdiepte daarbij meer dan 40 cm bedraagt en deze liggen in een beschermd stadsgezicht.

4.6 Wijzigingsbevoegdheid

Burgemeester en wethouders zijn bevoegd met toepassing van artikel 3.6 van de Wet ruimtelijke ordening het plan te wijzigen door de dubbelbestemming 'Waarde - Archeologie (hoge archeologische verwachting)' geheel of gedeeltelijk te doen vervallen, indien op basis van archeologisch onderzoek is aangetoond dat:

a. op de betrokken locatie geen archeologische waarden (meer) aanwezig zijn;
b. aanwezige archeologische waarden in voldoende mate zijn veilig gesteld.

Artikel 5 Waarde - Archeologie (middelhoge verwachting)

5.1 Bestemmingsomschrijving

De voor 'Waarde - Archeologie (middelhoge verwachting)' aangewezen gronden zijn naast de andere daar voorkomende bestemming, mede bestemd voor de bescherming en het behoud van de op of in deze gronden voorkomende archeologische waarden.

5.2 Bouwregels

Binnen de voor deze bestemming aangewezen gronden mogen:

a. bouwwerken geen gebouwen zijnde worden gebouwd die voor archeologisch onderzoek noodzakelijk zijn;
b. bouwwerken ten behoeve van de andere, voor deze gronden aangewezen bestemmingen worden gebouwd, indien het betreft:
    1. vervanging, vernieuwing of verandering van bestaande bebouwing, waarbij de oppervlakte voor zover gelegen op of onder peil niet wordt uitgebreid of
    2. bouwwerken waarvan de binnen de bestemming gelegen oppervlakte ten hoogste 500 m^2 bedraagt of
    3. bouwwerken waarvan de binnen de bestemming gelegen oppervlakte meer dan 500 m^2 bedraagt, de daarmee gepaard gaan bodemingrepen niet dieper zijn dan 40 cm en dat zonder heiwerkzaamheden kan worden gebouwd.

5.3 Afwijken van de bouwregels

a. Burgemeester en wethouders zijn bevoegd af te wijken van het bepaalde in lid 5.2 met inachtneming van de voor deze gronden geldende overige bouwregels.
b. Afwijken als bedoeld in lid 5.3 sub a. kan, indien op basis van archeologisch onderzoek of naar het oordeel van een archeologische deskundige is aangetoond dat de archeologische waarden niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad.
c. Afwijken als bedoeld in lid 5.3 sub a. kan voorts, indien op basis van archeologisch onderzoek is aangetoond dat op de betrokken locatie de archeologische waarden door de bouwwerkzaamheden niet worden geschaad of mogelijke schade kan worden voorkomen door aan de omgevingsvergunning voor het afwijken regels te verbinden gericht op:
    1. het treffen van maatregelen, waardoor archeologische resten in de bodem kunnen worden behouden;
    2. het doen van opgravingen;
    3. begeleiding van de bouwwerkzaamheden door een archeologisch deskundige.

5.4 Omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden

5.4.1 Verboden werkzaamheden

Het is verboden op of in de gronden met de dubbelbestemming 'Waarde - Archeologie (middelhoge verwachting)' zonder of in afwijking van een schriftelijke vergunning van burgemeester en wethouders (omgevingsvergunning) de volgende werken, geen bouwwerken zijnde, of werkzaamheden uit te voeren:

a. grondwerkzaamheden dieper dan 40 centimeter, waartoe worden gerekend het afgraven, woelen, mengen, diepploegen, egaliseren en ontginnen van gronden, alsmede het vergraven, verruimen of dempen van sloten, vijvers en andere wateren, het verwijderen van funderingen en het aanleggen van drainage;
b. het verlagen of verhogen van het waterpeil;
c. het aanleggen of rooien van bos of boomgaard waarbij stobben worden verwijderd;
d. het aanleggen van ondergrondse transport-, energie- of telecommunicatieleidingen en daarmee verband houdende constructies, installaties of apparatuur.

5.4.2 Toelaatbaarheid

De werken of werkzaamheden, waarvoor het verbod van lid 5.4.1 geldt, zijn slechts toelaatbaar, indien op basis van archeologisch onderzoek of naar het oordeel van een archeologisch deskundige is aangetoond dat de archeologische waarden niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad of mogelijk schade kan worden voorkomen door aan de vergunning regels te verbinden gericht op:

a. het treffen van maatregelen, waardoor archeologische resten in de bodem kunnen worden behouden;
b. het doen van opgravingen;
c. begeleiding van de aanlegwerkzaamheden door een archeologisch deskundige.

5.4.3 Uitzonderingen

Het verbod, als bedoeld in lid 5.4.1 sub a, is niet van toepassing indien:

a. de werken die, voor zover deze zijn gelegen binnen deze bestemming, een oppervlakte hebben tot ten hoogste 500 m^2 of een omvang van 500 m^1;
b. de werken of werkzaamheden mogen worden uitgevoerd krachtens een reeds verleende omgevingsvergunning voor het bouwen, omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden of een ontgrondingvergunning;
c. reeds in uitvoering zijn op het tijdstip van in werking treden van het plan;
d. behoren tot het normale onderhoud en beheer van de gronden;
e. ten dienste van archeologisch onderzoek worden uitgevoerd.

5.5 Wijzigingsbevoegdheid

Burgemeester en wethouders zijn bevoegd met toepassing van artikel 3.6 van de Wet ruimtelijke ordening het plan te wijzigen door de dubbelbestemming 'Waarde - Archeologie (middelhoge verwachting)' geheel of gedeeltelijk te doen vervallen, indien op basis van archeologisch onderzoek is aangetoond dat:

a. op de betrokken locatie geen archeologische waarden (meer) aanwezig zijn;
b. aanwezige archeologische waarden in voldoende mate zijn veilig gesteld.

Artikel 6 Waarde - Geomorfologie

6.1 Bestemmingsomschrijving

De voor "Waarde - Geomorfologie" aangewezen gronden zijn, naast de daarvoor aangewezen bestemmingen, mede bestemd voor bescherming en instandhouding van de aanwezige leemlagen en de doorstroming van beken.

6.2 Bouwregels

Het is verboden gebouwen en andere bouwwerken te bouwen dieper dan 1,5 m beneden maaiveld.

6.3 Afwijken van de bouwregels

Het bevoegd gezag kan met een omgevingsvergunning afwijken van het bepaalde in lid 6.2 indien:
- met onderzoek kan worden aangetoond dat in de bodem geen leemlagen aanwezig zijn met een relevante waterremmende werking;
- is aangetoond dat door de werkzaamheden de waterremmende werking van de leemlagen niet geschaad zal worden;
- afdichting van de betreffende leemlagen na de bouw volledig is gegarandeerd;
- naar het oordeel van het bevoegd gezag andere belangen het belang van de bescherming van de leemlagen overstijgen.

6.4 Omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden

6.4.1 Verboden

Het is verboden zonder of in afwijking van een schriftelijke vergunning van het bevoegd gezag (omgevingsvergunning) de volgende werken, geen bouwwerken zijnde, of werkzaamheden uit te voeren:
a. het afgraven van gronden;
b. het wijzigen van de grondwaterstand door drainage, grondwateronttrekking of andere wijze;
c. het verrichten van boringen dieper dan 1,5 m beneden het maaiveld.

6.4.2 Uitzonderingen omgevingsvergunningsplicht

De in lid 6.4.1 vervatte verboden gelden niet voor het uitvoeren van werken of werkzaamheden:
a. die van geringe omvang zijn, dan wel het normale onderhoud en beheer betreffen;
b. werken of werkzaamheden die op het moment van de inwerkingtreding van het bestemmingsplan in uitvoering waren of konden worden uitgevoerd krachtens een vóór dat tijdstip geldende of aangevraagde vergunning.

6.4.3 Toelaatbaarheidwerken en werkzaamheden

Een omgevingsvergunning als bedoeld in lid 6.4.1 mag alleen worden verleend indien:
- met onderzoek kan worden aangetoond dat in de bodem geen leemlagen aanwezig zijn met een relevante waterremmende werking;
- is aangetoond dat door de werkzaamheden de waterremmende werking van de leemlagen niet geschaad zal worden;
- afdichting van de betreffende leemlagen na boring volledig is gegarandeerd;
- naar het oordeel van het bevoegd gezag andere belangen het belang van de bescherming van de leemlagen overstijgen.

6.4.4 Voorschriften

Aan de omgevingsvergunning kunnen voorschriften worden gebonden.

Hoofdstuk 3 Algemene regels

Artikel 7 Anti-dubbeltelregel

Grond die eenmaal in aanmerking is genomen bij het toestaan van een bouwplan waaraan uitvoering is gegeven of alsnog kan worden gegeven, blijft bij de beoordeling van latere bouwplannen buiten beschouwing.

Artikel 8 Algemene bouwregels

8.1 Bouwen binnen bouwvlak

a. Indien binnen een bestemmingsvlak een bouwvlak is aangegeven mag, behoudens andersluidende bepalingen in deze regels, uitsluitend worden gebouwd binnen dit bouwvlak.
b. Indien in een bestemmingsvlak geen bouwvlak is aangegeven, mag uitsluitend worden gebouwd voor zover daartoe in de betreffende bestemmingsregel uitdrukkelijk mogelijkheden zijn opgenomen.

8.2 Bebouwingspercentage

a. Indien in een bouwvlak geen bebouwingspercentage is aangegeven, mag dit vlak geheel worden bebouwd.
b. Indien binnen een bestemmingsvlak een bouwvlak en een bebouwingspercentage zijn aangegeven is het bebouwingspercentage van toepassing op de gronden binnen het bouwvlak.
c. Indien in een bestemmingsvlak respectievelijk bouwvlak slechts één bebouwingspercentage is aangegeven geldt dit percentage voor het gehele bestemmingsvlak respectievelijk bouwvlak.
d. Indien in een bestemmingsvlak respectievelijk bouwvlak meerdere bebouwingspercentages zijn aangegeven, gelden deze percentages voor die delen van het bestemmingsvlak respectievelijk bouwvlak waarin ze zijn aangegeven.

Artikel 9 Algemene gebruiksregels

Onder gebruik van gronden in strijd met het bestemmingsplan wordt in ieder geval verstaan:
a. het gebruik van bijgebouwen als zelfstandige woning;
b. het gebruik van de gronden ten behoeve van thuisprostitutie, raamprostitutie en seksinrichtingen;

Artikel 10 Algemene afwijkingsregels

Burgemeester en wethouders kunnen met een omgevingsvergunning afwijken van:
1. de in deze regels opgenomen bebouwingsregels, voor zover betreffende de maximum bouwhoogte mits:
   a. de afwijking niet meer bedraagt dan 10% van de in de regels vastgelegde maten en;
   b. geen onevenredig afbreuk wordt gedaan aan het straat- en bebouwingsbeeld, de privacy van omwonenden en de gebruiksmogelijkheden van de aangrenzende gronden.
2. de verplichting tot het bouwen binnen het bouwvlak, zoals bedoeld in lid 8.1 mits:
   a. de overschrijding van het bouwvlak niet meer bedraagt dan twee meter, de bestemmingsgrens niet wordt overschreden en het de bouw betreft van erkers, luifels, balkons, keldergaten (koekoeken) of galerijen;
   b. het de bouw van volledig beneden peil gelegen bouwwerken betreft, mits:
      1. een diepte van 6 meter niet wordt overschreden;
      2. het maaiveld wordt afgewerkt op een wijze die past binnen de bestemming;
      3. geen onevenredige toename van de parkeerdruk plaatsvindt;
3. de bestemmingsbepalingen voor het oprichten van:
   a. kunstobjecten en niet voor bewoning bestemde bouwwerken van openbaar nut, zoals transformatorstations, rioolgemalen, schakelhuisjes, telefooncellen voorzover met een inhoud

groter dan 3 m3 , en haltes van vervoersdiensten, alle met een inhoud van maximaal 75 m3;
   b. sirenemasten met een hoogte van maximaal 18 meter;
   c. bouwwerken, geen gebouwen zijnde, ten behoeve van (tele)communicatie:
      1. voorzover vrijstaand, met een hoogte van maximaal 20 meter;
      2. voorzover op of aan een ander bouwwerk te plaatsen, met een hoogte van maximaal 8 meter boven de aangegeven maximumbouwhoogte;
   d. geluidwerende voorzieningen voor zover deze noodzakelijk zijn ingevolge de bepalingen van de Wet geluidhinder.
4. de in deze regels opgenomen bepalingen omtrent de maximum bouwhoogte voor het oprichten van hekwerken ten behoeve van het gebruik van platte daken als dakterras tot een maximum van 1 meter boven de maximaal toegestane bouwhoogte mits:
   a. dit passend is in het bebouwingsbeeld van de omringende bebouwing en
   b. de belangen van omwonenden met betrekking tot privacy, uitzicht en bezonning niet onevenredig worden geschaad.
5. het bepaalde in artikel 9 voor de vestiging van maximaal één seksinrichting per wijk onder voorwaarde dat:
   a. het geen raamprostitutie betreft;
   b. de aanvraag past binnen de ruimtelijk relevante aspecten van het vestigingsbeleid prostitutie;
   c. het aantal seksinrichtingen, niet zijnde raamprostitutiebedrijven, op het grondgebied van de gemeente Arnhem na het afwijken van de regels niet meer dan acht zal bedragen;
   d. er in de wijk nog geen seksinrichting is;
   e. de seksinrichting niet in een appartementengebouw wordt gevestigd;
   f. het woon- en leefklimaat niet onevenredig wordt aangetast;
   g. er geen onevenredige vergroting van de parkeerdruk ontstaat;
   h. de afstand tot de dichtstbijzijnde seksinrichting hemelsbreed tenminste 250 meter bedraagt;
   i. de inrichting niet meer dan acht werkplekken bevat.

Artikel 11 Overige regels

11.1 Parkeren

a. Een omgevingsvergunning voor het bouwen wordt slechts verleend indien bij de aanvraag om een omgevingsvergunning wordt aangetoond dat gelet op de omvang of de bestemming van het gebouw in voldoende mate wordt voorzien in ruimte voor het parkeren of stallen van auto's in, op of onder het gebouw, dan wel op of onder het onbebouwde terrein dat bij dat gebouw behoort.
   Indien het wijzigen van het gebruik van gronden en/of bouwwerken - waarvoor een omgevingsvergunning is benodigd - daartoe aanleiding geeft, moet, voor wat betreft de toename in de parkeer- of stallingsbehoefte, in voldoende mate ruimte zijn aangebracht op die gronden of op de bij die bouwwerken behorende en daartoe bestemde gronden.
b. De onder a. bedoelde ruimte voor het parkeren van personenauto's moet afmetingen hebben die zijn afgestemd op gangbare personenauto's
c. Aan het bepaalde onder a. wordt geacht te zijn voldaan indien de ruimte voor parkeren of stallen voldoet aan de in de Beleidsregels Parkeren van de gemeente Arnhem daartoe opgenomen normen.

11.2 Laden of lossen

Indien de bestemming van een gebouw aanleiding geeft tot een te verwachten behoefte aan ruimte voor het laden en lossen van goederen, dient, onverminderd het bepaalde elders in de regels van dit plan, in deze behoefte in voldoende mate zijn voorzien aan, in, of onder het gebouw, dan wel op of onder het onbebouwde terrein dat bij dat gebouw behoort.

11.3 Specifieke gebruiksregels

Tot een strijdig gebruik van gronden en bouwwerken als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, onder c van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht wordt in elk geval gerekend het gebruiken of laten gebruiken van gronden of bouwwerken waarbij niet in voldoende mate ruimte is aangebracht en in stand wordt gehouden op eigen terrein voor het genoemde in lid 11.1 overeenkomstig de beleidsregels als bedoeld in lid 11.6 zoals die golden op het tijdstip van indiening van de aanvraag om een omgevingsvergunning zoals bedoeld in lid 11.1 onder a.

11.4 Afwijkingsbevoegdheid

Burgemeester en wethouders kunnen bij een omgevingsvergunning afwijken van het bepaalde in de leden 11.1 en 11.2:

a. indien het voldoen aan die bepalingen door bijzondere omstandigheden op overwegende bezwaren stuit, of
b. voor zover op andere wijze in de benodigde parkeer- of stallingsruimte, dan wel laad- of losruimte wordt voorzien.

11.5 Voorwaarden voor afwijken

Afwijken van de regels, als bedoeld in de leden 11.1 en 11.2 is slechts mogelijk, indien geen onevenredige aantasting plaatsvindt van:

a. de parkeersituatie in de openbare ruimte;
b. de woon- en leefsituatie.

11.6 Beleidsregels

a. Burgemeester en wethouders passen deze regels toe met inachtneming van de door hen vastgestelde beleidsregels met betrekking tot het parkeren, zoals die gelden op het tijdstip van indiening van de aanvraag om een omgevingsvergunning zoals bedoeld onder lid 11.1 onder a.
b. Indien deze beleidsregels gedurende de planperiode worden gewijzigd, wordt rekening gehouden met de wijziging.

Artikel 12 Woningsplitsing en verkamering

12.1 Omgevingsvergunning woningsplitsing en verkamering

Het is verboden om zonder of in afwijking van een omgevingsvergunning van burgemeester en wethouders (omgevingsvergunning planologisch strijdig gebruik) de volgende activiteiten uit te voeren:
a. het verkameren van een (gedeelte van een) gebouw waar wonen is toegestaan (vanaf drie onzelfstandige wooneenheden);
tenzij het een bestaand(e) situatie betreft.

12.2 Uitzonderingen omgevingsvergunningplicht hospes/hospita

Het onder lid 12.1, onder a, vervatte verbod geldt niet wanneer sprake is van het verkameren door een hospes/hospita.

12.3 Voorwaarden verkamering

a. Burgemeester en wethouders kunnen een omgevingsvergunning zoals bedoeld in lid 3.1, onder a, verlenen indien:
    1. de gebruiksoppervlakte van de bestaande woning gelijk is aan of groter is dan 110 m^2, en;
    2. het gebouw niet opgedeeld wordt in meer dan één onzelfstandige wooneenheid per 18m^2 gebruiksoppervlakte; en;
    3. het verkamerde gebouw minimaal beschikt over een bergingsruimte met een oppervlakte van ten minste 3 m^2 ten behoeve van de stalling van fietsen, afvalcontainer(s) of afvalzakken. Vanaf 4 onzelfstandige wooneenheden geldt als aanvullende eis dat 1m^2 bergingsruimte per wooneenheid wordt toegevoegd.
b. De omgevingsvergunning zoals bedoeld in lid 12.1, onder b, wordt in ieder geval niet verleend indien:
    1. sprake is van verkameren met als doel het verschaffen van kortdurend verblijf van maximaal 3

maanden, te vergelijken met logies, al dan niet als onderdeel van de arbeidsvoorwaarden, aan werknemers; of
2. zich door het verkameren een niet-verkamerd gebouw wordt ingesloten door legale kamergewijze bewoning van gebouwen aan dezelfde straat.
   Voor zover de gebiedsaanduiding 'overige zone- 50 meter' geldt wordt een vergunning niet verleend indien zich binnen een straal van 50 meter rondom het te verkameren pand, gemeten vanaf de kortste afstand tussen de hoofgebouwen, reeds legale kamergewijze bewoning bevindt of is toegestaan door middel van een vergunning; of
3. indien een bijgebouw in gebruik wordt genomen als onzelfstandige wooneenheid.

Artikel 13 Strijdig gebruik kamergewijze bewoning

Onder gebruik van gronden in strijd met het bestemmingsplan wordt in ieder geval verstaan:
a. het bewonen, of laten bewonen, van een kamergewijze bewoning door meer dan één persoon per 18m^2 gebruiksoppervlakte;
b. het verschaffen van kortdurend verblijf van maximaal 3 maanden, te vergelijken met logies, al dan niet als onderdeel van de arbeidsvoorwaarden aan werknemers in een kamergewijze bewoning;
c. het gebruik van bijgebouwen als onzelfstandige wooneenheid in een kamergewijze bewoning.

Hoofdstuk 4 Overgangs- en slotregels

Artikel 14 Overgangsrecht

14.1 Overgangsrecht bouwwerken

14.1.1 Overgangsbepaling

Een bouwwerk dat op het tijdstip van inwerkingtreding van het bestemmingsplan aanwezig of in uitvoering is, dan wel gebouwd kan worden krachtens een omgevingsvergunning voor het bouwen, en afwijkt van het plan, mag, mits deze afwijking naar aard en omvang niet wordt vergroot,

a. gedeeltelijk worden vernieuwd of veranderd;
b. na het teniet gaan ten gevolge van een calamiteit geheel worden vernieuwd of veranderd, mits de aanvraag van de omgevingsvergunning voor het bouwen wordt gedaan binnen twee jaar na de dag waarop het bouwwerk is teniet gegaan.

14.1.2 Afwijken

Het bevoegd gezag kan eenmalig in afwijking van sublid 14.1.1 een omgevingsvergunning verlenen voor het vergroten van de inhoud van een bouwwerk als bedoeld in sublid 14.1.1 met maximaal 10%.

.

14.1.3 Uitzondering op het overgangsrecht bouwwerken

Het bepaalde in lid 14.1.1 is niet van toepassing op bouwwerken die weliswaar bestaan op het tijdstip van inwerkingtreding van het plan, maar zijn gebouwd zonder vergunning en in strijd met het daarvoor geldende plan, daaronder begrepen de overgangsbepaling van dat plan.

14.2 Overgangsrecht gebruik

14.2.1 Overgangsbepaling

Het gebruik van grond en bouwwerken dat bestond op het tijdstip van inwerkingtreding van het bestemmingsplan en hiermee in strijd is, mag worden voortgezet.

14.2.2 Strijdig gebruik

Het is verboden het met het bestemmingsplan strijdige gebruik, bedoeld in lid 14.2.1 te veranderen of te laten veranderen in een ander met dat plan strijdig gebruik, tenzij door deze verandering de afwijking naar aard en omvang wordt verkleind.

14.2.3 Verbod hervatten strijdig gebruik

Indien het gebruik, bedoeld in lid 14.2.1 na de inwerkingtreding van het plan voor een periode langer dan een jaar wordt onderbroken, is het verboden dit gebruik daarna te hervatten of te laten hervatten.

14.2.4 Uitzondering op het overgangsrecht gebruik

Het bepaalde in lid 14.2.1 is niet van toepassing op het gebruik dat reeds in strijd was met het voorheen geldende bestemmingsplan, daaronder begrepen de overgangsbepalingen van dat plan.

Artikel 15 Slotregel

Deze regels worden aangehaald als:
Regels van het bestemmingsplan Chw Bronbeeklaan 66.

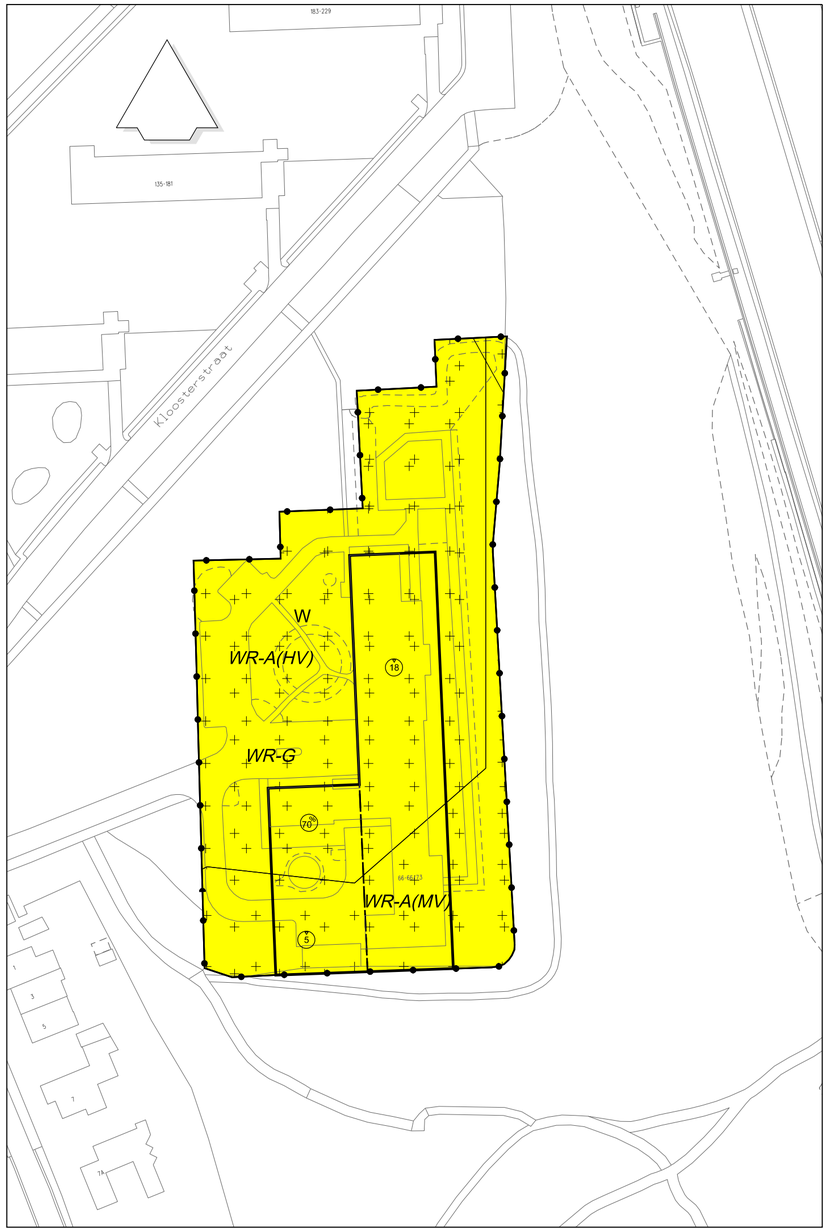

Plangebied

Plangebiedgrens

Bestemmingen

W — Wonen

Dubbelbestemmingen

WR-A(HV) — Waarde - Archeologie (hoge verwachting)

WR-A(MV) — Waarde - Archeologie (middelhoge verwachting)

WR-G — Waarde - Geomorfologie

Bouwvlak

bouwvlak

Maatvoeringaanduidingen

maatvoeringsvlak

B — maximum bouwhoogte (m)

D% — maximum bebouwingspercentage (%)

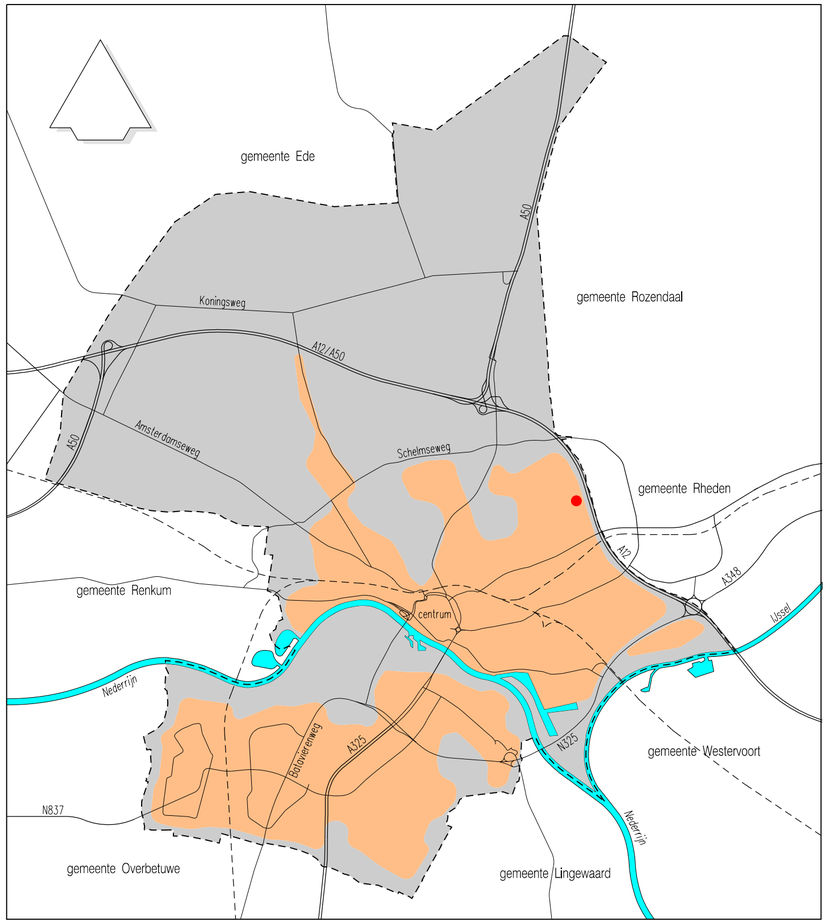

BESTEMMINGSPLAN Chw BRONBEEKLAAN 66

planstatus	datum:	getekend:
● ontwerp	28-12-2022	PvD
● vast te stellen	mei 2023	
○ vastgesteld		
○ in werking		
○ onherroepelijk		

schaal:	getekend:	tekeningnummer:
1:1000	PvD	NL.IMRO.0202.1018-0301

© Nadruk verboden

Strategie, Beleid en Regie, beleidsdomein Fysiek

Eusebiusbuitensingel 53, Postbus 9029, 6800 EL ARNHEM
Tel.: 0900-1809, www.arnhem.nl

GEMEENTE Arnhem

EXPLOITATIEPLAN
BRONBEEKLAAN 66

GEMEENTE ARNHEM

versie 3 mei 2023

INHOUD

Hoofdstuk 1 Algemeen 4

1.1 Aanleiding 4

1.2 Leeswijzer 4

1.3 Het planologisch besluit waaraan het exploitatieplan is gekoppeld 5

1.4 Doel en functie van het exploitatieplan 5

1.5 Begrenzing van het exploitatieplan 6

1.6 Jaarlijkse herziening en eindafrekening 7

Hoofdstuk 2 Omschrijving van de werken en werkzaamheden 8

2.1 Bouwrijp maken 8

2.2 Aanleg nutsvoorzieningen 8

2.3 Woonrijp maken 8

Hoofdstuk 3 Grondeigenaren en verwerving 9

Hoofdstuk 4 Toelichting op de exploitatieopzet 10

4.1 Ruimtegebruik 10

4.2 Eigendomssituatie 10

4.3 Programma 11

4.4 Kosten van inbrengwaarden 11

4.4.1 Kosten van inbrengwaarden van grond en te slopen opstallen (artikel 6.2.3.a en b Bro) 11

4.4.2 Inbrengwaarden vrijmaken gronden (artikel 6.2.3.c Bro) 11

4.4.3 Inbrengwaarden sloopkosten (artikel 6.2.3.d Bro) 11

4.4.4 Totaaloverzicht inbrengwaarden 12

4.5 Overige kosten 12

4.5.1 Onderzoekskosten (artikel 6.2.4.a Bro) 12

4.5.2 Bodemsanering (artikel 6.2.4.b Bro) 12

4.5.3 Bouwrijp- en woonrijp maken (artikel 6.2.4.c Bro) 12

4.5.4 Plankosten (artikel 6.2.4.f t/m j Bro) 12

4.5.5 Rente (artikel 6.2.4.n Bro) 13

4.5.6 Planschade (artikel 6.2.4.l Bro) 13

4.6 Opbrengsten 13
4.6.1 Grondopbrengsten (artikel 6.2.7.a Bro) 13
4.6.2 Overige opbrengsten (subsidies en bijdragen derden artikel 6.2.7.c Bro) 14
4.6.3 Overzicht opbrengsten 14
4.7 Eigendommen en analyse ruimtegebruik 14
4.8 Resultaat 14
4.8.1 Parameters 14
4.8.2 Fasering 15
4.8.3 Netto contante waarde 16
4.9 Maximaal te verhalen: totale kosten versus totale opbrengsten 16
4.10 Berekening exploitatiebijdrage 17
Hoofdstuk 5 Toelichting op de regels 18
5.1 Fasering 18
Hoofdstuk 6 Toelichting op de bijlagen van deel A en deel B 19
1 Begrenzing van het exploitatiegebied 20
2 Exploitatieopzet 20
3 Regels 21
Artikel 1 fasering 21
4 Bijlagen bij het exploitatiegebied, de exploitatieopzet en de regels 22

DEEL A TOELICHTING

HOOFDSTUK 1 ALGEMEEN

1.1 AANLEIDING

De gemeente Arnhem beoogt het gebied van het gebouw Bronbeeklaan 66 te transformeren van een geheel verzorgingstehuis voor senioren (bestemming Maatschappelijk) naar een gebouw met woonfuncties.

Dit is vertaald in het bestemmingsplan 'Bronbeeklaan 66' waarin het plan voor dit gebied planologisch en juridisch verder is uitgewerkt.

De gemeente is bloot eigenaar van het perceel dat in erfpacht is uitgegeven. Het erfpachtcontract voorziet niet in kostenverhaal. De gemeente acht het verder nodig locatie-eisen te stellen, in dit geval door een faseringsregel met een planning van de realisatie op te nemen. Bij het bestemmingsplan hoort een exploitatieplan omdat het verhalen van de grondexploitatiekosten en het voldoen aan locatie-eisen niet anderszins verzekerd is.

1.2 LEESWIJZER

Het exploitatieplan bestaat uit een Toelichtend deel (deel A) en een juridisch bindend deel (deel B).

In de navolgende tekst komen in deel A paragraafsgewijs aan de orde:

- In hoofdstuk 1 eerst algemene onderdelen, zoals de koppeling met het ruimtelijk besluit (1.3), doel en functie van het exploitatieplan (1.4), begrenzing van het exploitatieplan (1.5), jaarlijkse herziening en eindafrekening (1.6).
- Vervolgens de omschrijving van werken en werkzaamheden in hoofdstuk 2.
- Grondeigenaren/zakelijke rechten en gewenste gemeentelijke verwerving in hoofdstuk 3.
- Een toelichting op de exploitatieopzet in hoofdstuk 4.
- Een toelichting op de regels van het exploitatieplan in hoofdstuk 5.
- Een toelichting op de bijlagen van zowel deel A (de toelichting) als van deel B (het exploitatieplan) in hoofdstuk 6.
- Bijlagen bij de toelichting in hoofdstuk 7.

In deel B paragraafsgewijs aan de orde:

- Het exploitatiegebied (hoofdstuk 1).
- Exploitatieopzet (hoofdstuk 2).
- Regels (hoofdstuk 3).
- Bijlagen bij het exploitatiegebied, de exploitatieopzet en de regels (hoofdstuk 4).

De volgende bijlagen zijn opgenomen:

Bijlagen bij deel B

Kaart exploitatiegebied, bijlage 1

Bijlagen bij deel A

Taxatierapport inbrengwaarden en uitgifteprijs, bijlage 2

Invulling plankostenscan, bijlage 3

1.3 HET PLANOLOGISCH BESLUIT WAARAAN HET EXPLOITATIEPLAN IS GEKOPPELD

Het exploitatieplan is gekoppeld aan het bestemmingsplan ‘Bronbeeklaan 66’.

1.4 DOEL EN FUNCTIE VAN HET EXPLOITATIEPLAN

De vaststelling van dit exploitatieplan dient ertoe om de noodzakelijke publiekrechtelijke basis te leggen voor het kostenverhaal en sturing te geven aan het grondgebruik door middel van een eis over de fasering.

Om te komen tot het bestemmingsplan heeft de gemeente kosten gemaakt. Deze kosten moeten worden verhaald op degenen die de in het bestemmingsplan geboden (ver)bouwmogelijkheden benutten.

Het kostenverhaal, als bedoeld in artikel 6.12 Wet ruimtelijke ordening (hierna: Wro), is niet verzekerd. Op grond van artikel 6.12 Wro moet daarom een exploitatieplan worden vastgesteld. Het Besluit ruimtelijke ordening (hierna: Bro) geeft hierover uitvoeringsbepalingen in afdeling 6.2.

De berekening van de exploitatiebijdragen vindt, op basis van dit exploitatieplan, plaats in het betalingsvoorschrift bij de te verlenen omgevingsvergunning voor het bouwen of in een exploitatieovereenkomst voor zover deze wordt gesloten na de vaststelling van dit exploitatieplan.

1.5 BEGRENZING VAN HET EXPLOITATIEPLAN

Het exploitatieplangebied bestaat uit die gronden binnen het bestemmingsplangebied die kwalificeren als aangewezen bouwplan (als bedoeld in art. 6.12 Wro en art. 6.2.1 Bro), ook wel uitgeefbaar gebied genoemd. Dat betreft het bestaande gebouw en het daarom heen gelegen privéterrein met onder meer de parkeergelegenheid. Dat leidt tot een afbakening van het exploitatieplangebied als aangegeven op de Kaart exploitatiegebied, bijlage 1.

De kaart van het exploitatieplangebied is verkleind in onderstaande figuur opgenomen:

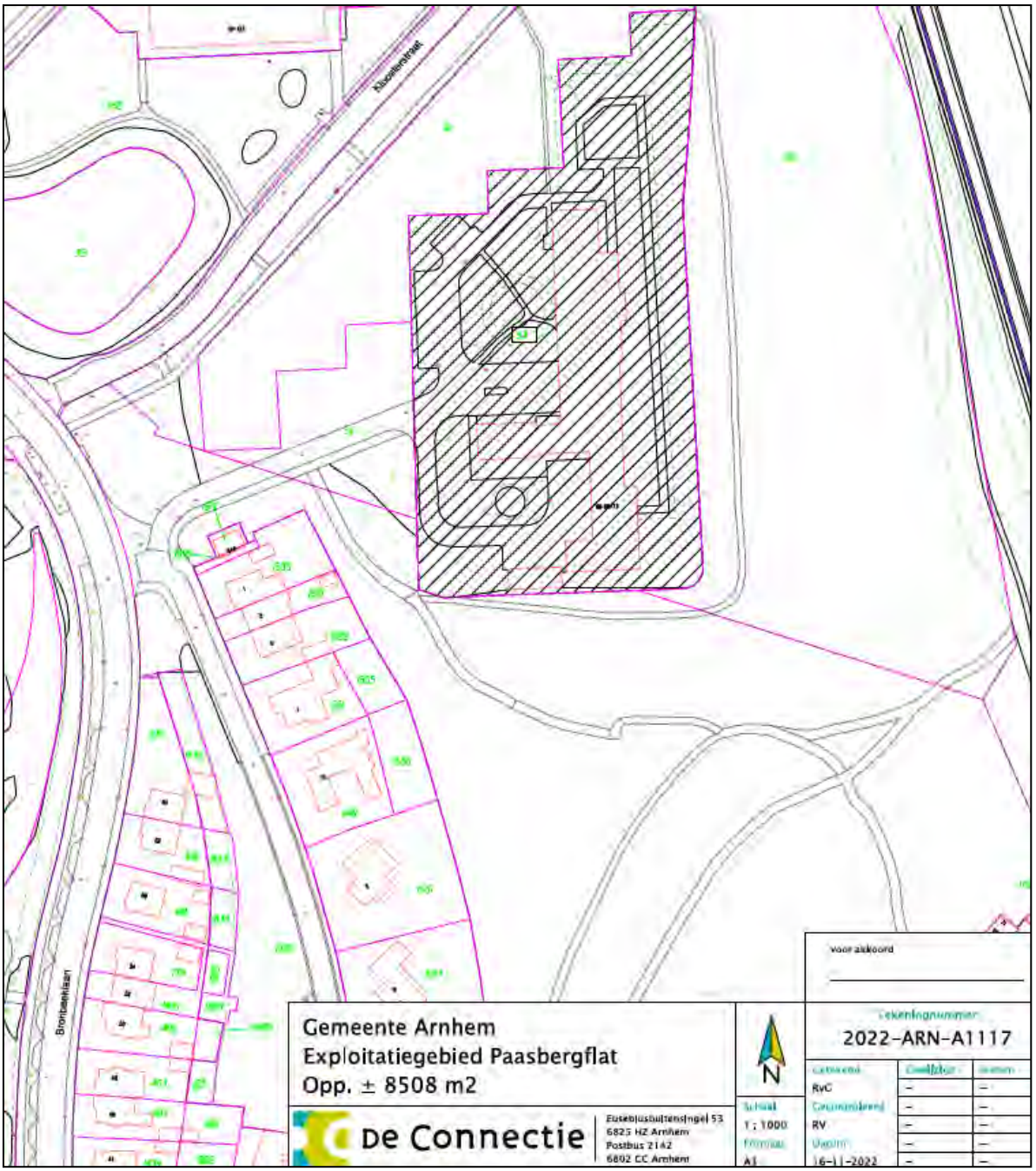

Figuur 1: Exploitatieplangebied

1.6 JAARLIJKSE HERZIENING EN EINDAFREKENING

De Wro verplicht de gemeente in artikel 6.15 het exploitatieplan ten minste één keer per jaar te herzien. Herziening van het exploitatieplan kan leiden tot een hogere of lagere exploitatiebijdrage, met uitzondering van bijdragen voor die percelen waarvoor dan al een rechtsgeldige omgevingsvergunning voor het bouwen is verstrekt of waarvoor een anterieure of posteriuere overeenkomst over grondexploitatie is gesloten.

Herziening kan ook leiden tot het aanpassen, laten vervallen of toevoegen van regels ten aanzien van locatie-eisen of tot wijzigingen ten aanzien van het grondgebruik, hetgeen ook kan doorwerken in de tot het exploitatieplan behorende bijlagen. Daarbij valt te denken aan regels over faseringen tussen werken, werkzaamheden en maatregelen en/of bouwplannen en aan regels over specifieke woningbouwcategorieën.

Aan het einde van de exploitatie vindt een eindafrekening plaats. Binnen drie maanden na uitvoering van de werken, werkzaamheden en maatregelen, welke voorzien zijn in het exploitatieplan, stellen burgemeester en wethouders een afrekening van het exploitatieplan vast (artikel 6.20 lid 1 Wro) ten aanzien van exploitatiebijdragen die via omgevingsvergunningen voor het bouwen zijn voldaan. Daarbij worden de betaalde exploitatiebijdragen herberekend volgens de methode van artikel 6.20 lid 2 Wro. Lid 3 van dat artikel bepaalt dat, indien een herberekende exploitatiebijdrage meer dan vijf procent lager is dan een betaalde exploitatiebijdrage, de gemeente het verschil, voor zover het verschil groter is dan vijf procent, naar evenredigheid met rente terugbetaalt aan degene die houder was van de omgevingsvergunning (of aan diens rechtsopvolger).

HOOFDSTUK 2 OMSCHRIJVING VAN DE WERKEN EN WERKZAAMHEDEN

2.1 BOUWRIJP MAKEN

Voor het bouwrijp maken van het exploitatieplangebied zijn geen werken en werkzaamheden voorzien.

2.2 AANLEG NUTSVOORZIENINGEN

Voor de aanleg van nutsvoorzieningen zijn geen werken en werkzaamheden voorzien.

2.3 WOONRIJP MAKEN

Voor het woonrijp maken van het exploitatiegebied zijn geen werken en werkzaamheden voorzien.

HOOFDSTUK 3 GRONDEIGENAREN EN VERWERVING

De gemeente is bloot eigenaar van het exploitatiegebied en heeft het gebied (het perceel) in erfpacht uitgegeven. De gemeente wenst de volledige eigendom van het exploitatiegebied te verwerven om zich er zodoende van te verzekeren dat de bestemming binnen afzienbare tijd wordt gerealiseerd en wel voor gebruik door de doelgroepen die de gemeente daarvoor nodig acht (artikel 3.3 van het bestemmingsplan). De kaart van het exploitatiegebied vormt daarom tevens de kaart van het te verwerven eigendom. Wat in dit verband onder afzienbare tijd wordt verstaan is toegelicht in par. 5.1 (toelichting op de faseringsregel).

HOOFDSTUK 4 TOELICHTING OP DE EXPLOITATIEOPZET

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de exploitatieopzet. Volgens artikel 6.13 Wro bestaat een exploitatieopzet uit:

- Een raming van de inbrengwaarden van de gronden (inclusief peildatum)
- Een raming van de andere kosten in verband met de exploitatie (inclusief peildatum)
- Een raming van de opbrengsten (inclusief peildatum)
- Een tijdvak waarbinnen de exploitatie van de gronden zal plaatsvinden
- Zo nodig een fasering van de uitvoering van werken, werkzaamheden, maatregelen en bouwplannen, en zo nodig koppelingen hiertussen
- De wijze van toerekening van de te verhalen kosten aan de uit te geven gronden

Alle genoemde bedragen in dit hoofdstuk betreffen prijspeil 1 januari 2023 en zijn exclusief BTW, tenzij uitdrukkelijk anders vermeld.

In deze paragraaf worden de kostenposten toegelicht en onderbouwd. De kostensoorten die worden meegenomen in het exploitatieplan zijn limitatief vastgelegd in artikel 6.2.3 tot en met 6.2.5 van het Bro.

Tenzij anders vermeld leveren de investeringen alleen profijt op voor het exploitatiegebied, worden ze alleen gedaan voor dit exploitatiegebied en zijn om die reden volledig toerekenbaar aan dit exploitatieplan.

Leeswijzer berekening exploitatiebijdrage

Om de exploitatiebijdrage te berekenen wordt in dit hoofdstuk achtereenvolgens ingegaan op het ruimtegebruik, de eigendomssituatie, het programma, de kosten en opbrengsten, de grondgebruik-analyse, de gehanteerde parameters en fasering, de maximaal te verhalen kosten en de exploitatiebijdrage op basis van opbrengstpotentie.

4.1 RUIMTEGEBRUIK

Het beoogde ruimtegebruik van het bestaande gebouw is wonen en verder het gebruik van de omliggende grond als erf met parkeren, alles conform het bestemmingsplan.

4.2 EIGENDOMSSITUATIE

Zoals in hoofdstuk 3 is aangegeven is de gemeente bloot eigenaar en heeft zij het perceel in erfpacht uitgegegeven.

4.3 PROGRAMMA

Voor wat betreft het programma is gerekend met de volgende hoeveelheden van diverse prijscategorieën woningen

Woningbouwprogramma Bronbeeklaan 66		
Woningcategorie	**Aantal**	**%**
Sociale huur	22	41%
Vrije sector	32	59%
Totaal	**54**	**100%**

Tabel 1: Programma

4.4 KOSTEN VAN INBRENGWAARDEN

4.4.1 KOSTEN VAN INBRENGWAARDEN VAN GROND EN TE SLOPEN OPSTALLEN (ARTIKEL 6.2.3.A EN B BRO)

De raming van de inbrengwaarden van de gronden in het exploitatiegebied is door middel van een taxatie, verricht door Gloudemans, gevestigd te 5201 GA 's-Hertogenbosch, namens deze is de taxatie uitgevoerd door de heer ir. ing. T.A. te Winkel MRICS RT, register taxateur van onroerende zaken, onder andere ingeschreven bij het Nederlands Register Vastgoed Taxateurs (NRVT) in de Kamer Landelijk en Agrarisch Vastgoed, Kamer Wonen en Kamer Bedrijfsmatig Vastgoed - Grootzakelijk Vastgoed onder registratienummer RT586908102, tevens lid van en Registered Valuer bij de Royal Institution of Chartered Surveyors (RICS), lidnummer 6207912. Voor de opstallen zijn geen waarden opgenomen, aangezien oogmerk is het bestaande pand te verbouwen. Er is om die reden geen sprake van een inbrengwaarde van te slopen opstallen. Het rapport van de taxatie is opgenomen als bijlage 2.

4.4.2 INBRENGWAARDEN VRIJMAKEN GRONDEN (ARTIKEL 6.2.3.C BRO)

Voor zover aan de orde (vrijmaken van het erfpachtrecht) zijn de kosten van het vrijmaken van gronden van zakelijke en persoonlijke rechten meegenomen in het taxatierapport inbrengwaarden als genoemd in de vorige paragraaf.

4.4.3 INBRENGWAARDEN SLOOPKOSTEN (ARTIKEL 6.2.3.D BRO)

Er is geen sloopnoodzaak om welke reden geen sloopkosten zijn opgenomen.

4.4.4 TOTAALOVERZICHT INBRENGWAARDEN

Inbrengwaarde		
Inbrengwaarde	**Eigenaar**	**Bedrag op prijspeil**
Inbrengwaarde	Gemeente Arnhem	1.100.000
Totaal		**1.100.000**

Tabel 2: Inbrengwaarden

4.5 OVERIGE KOSTEN

4.5.1 ONDERZOEKSKOSTEN (ARTIKEL 6.2.4.A BRO)

Er zijn geen kosten in verband onderzoek voorzien.

4.5.2 BODEMSANERING (ARTIKEL 6.2.4.B BRO)

Er zijn geen kosten in verband met bodemsanering voorzien.

4.5.3 BOUWRIJP- EN WOONRIJP MAKEN (ARTIKEL 6.2.4.C BRO)

Er zijn geen kosten van bouw- en woonrijp maken

4.5.4 PLANKOSTEN (ARTIKEL 6.2.4.F T/M J BRO)

Per 1 april 2017 is de ministeriële regeling voor de raming van plankosten in werking getreden. Deze regeling maakt de toepassing van een plankostenscan mogelijk. De uitkomsten van de scan geven een forfaitair maximum aan van de raming van plankosten. Onder de plankosten vallen kosten voor het opstellen van ruimtelijke plannen, ontwerpcompetities, gemeentelijke apparaatskosten en voorbereiding, toezicht en uitvoering (VTU). Invulling van de scan is te vinden in bijlage 3 ‘Invulling plankostenscan’. Er is gebruik gemaakt van de uurtarieven volgens de versie van 1 januari 2021. In verband met het prijspeil dat in het exploitatieplan is gehanteerd is uitgegaan van een tariefsverhoging van 3% per 1 december 2021 naar 1 december 2023. Invoer van gegevens van het plan in de plankostenscan van de bedragen leidt tot de resultaten van onderstaande tabel.

Plankosten			
Product / activiteit	**Uren**	**EUR prijspeil 1-1-2021**	**EUR prijspeil 1-1-2023**
Verwerving	198	25.280	26.038
Stedenbouw	334	42.752	44.035
Ruimtelijke ordening	323	41.400	42.642
Civiel en cultuur techniek	-	-	-
Landmeten / vastgoedinformatie	42	4.224	4.351
Communicatie	-	-	-
Management	335	48.852	50.318
Planeconomie	167	21.415	22.057
Totaal	**198**	**183.923**	**189.441**

Tabel 3: Plankosten

4.5.5 RENTE (ARTIKEL 6.2.4.N BRO)

Er is geen sprake van historische rentekosten.

4.5.6 PLANSCHADE (ARTIKEL 6.2.4.L BRO)

Er zijn geen kosten in verband met planschade voorzien.

4.6 OPBRENGSTEN

In deze paragraaf worden de opbrengstenposten toegelicht en onderbouwd. Welke opbrengsten mogen worden meegenomen in het exploitatieplan, is vastgelegd in artikel 6.2.7 Bro.

4.6.1 GRONDOPBRENGSTEN (ARTIKEL 6.2.7.A BRO)

De opbrengsten zijn bepaald op basis van het programma zoals genoemd in par. 4.3. De onderbouwing van de geraamde opbrengsten is opgenomen in het taxatierapport van bureau Gloudemans, bijlage 2 en het resultaat is in onderstaande tabel weergegeven.

Grondopbrengst		
Categorie	**EUR**	**gemiddelde per woning (EUR)**
Woningbouw	1.950.000	36.111
Totaal	**1.950.000**	

Tabel 4: Uitgifteprijs

4.6.2 OVERIGE OPBRENGSTEN (SUBSIDIES EN BIJDRAGEN DERDEN ARTIKEL 6.2.7.C BRO)

Er is geen sprake van subsidies.

4.6.3 OVERZICHT OPBRENGSTEN

In onderstaande tabel zijn de opbrengsten aan de hand van het veronderstelde programma per kavel samengevat.

Grondopbrengst	
Categorie	**EUR**
Woningbouw	1.950.000
Totaal	**1.950.000**

Tabel 5: Programma en grondopbrengsten voor het perceel

De netto contante waarde van de opbrengsten bedraagt € 1.855.994,81.

4.7 EIGENDOMMEN EN ANALYSE RUIMTEGEBRUIK

Er is sprake van één perceel waarvan de verbouwing in zijn geheel is voorzien. De exploitatiebijdrage is daarom berekend voor dit totale perceel.

4.8 RESULTAAT

Om het uiteindelijke resultaat van de exploitatieopzet te kunnen bepalen zijn de kosten en opbrengsten in de tijd gefaseerd. In deze paragraaf wordt ingegaan op de fasering en de hierbij gebruikte parameters. Deze leiden uiteindelijk tot het netto contante resultaat per 1 januari 2023. De fasering van kosten en opbrengsten is opgenomen in het overzicht Jaarschijven, bijlage 12.

4.8.1 PARAMETERS

In de onderstaande tabel staan de projectparameters weergegeven waar in de exploitatieopzet mee is gerekend.

Parameters	
Modelfactor	Jaar
Prijspeildatum	1 januari 2023
Startdatum exploitatie	1 januari 2023
Contante waarde datum	1 januari 2023
Laatste moment kosten of opbrengsten	31 december 2027
Einddatum exploitatie	31 december 2027
Aantal jaar exploitatieduur	5
Aantal jaar contant maken	5
Rente	1,4%
Disconteringsvoet	2%
Opbrengstenstijging	Variabel
Kostenstijging	Variabel

Tabel 6: Parameters ten behoeve van de exploitatieopzet.

De opbrengstenstijging voor de jaren 2023, 2024/2025 en 2026 en verder is respectievelijk 0,0%, 1,0% en 2%. Ten aanzien van de kostenstijging betreft dit respectievelijk, 4,0%, 3,0% en 2%.

De parameters zijn conform gemeentelijk beleid.

4.8.2 FASERING

Om rekening te kunnen houden met kosten- en opbrengstenstijging en rentekosten en -opbrengsten is een fasering van de kosten en opbrengsten noodzakelijk. De fasering van de kosten en opbrengsten in de tijd heeft uiteindelijk zijn weerslag in het financiële resultaat van de exploitatie. De fasering is in onderstaande tabel en in bijlage 4 weergegeven.

Fasering		
Betreft	**Begin**	**Einde**
Verwerving	1-1-2023	31-12-2023
Plankosten	1-1-2023	31-12-2023
Uitgifte	1-1-2027	31-12-2027

Tabel 7: Fasering

4.8.3 NETTO CONTANTE WAARDE

In de onderstaande tabel is het resultaat weergegeven.

FINANCIEEL Investeringen	Bedrag	Opbrengsten Woningbouw	Hoeveelheid	Bedrag
Verwerving	€ 1.100.000,00	Woningen	54	€ 1.950.000,00
Onderzoek en milieukosten	€ 0,00			
Sloopkosten	€ 0,00			
Saneringskosten	€ 0,00			
Grondwerk	€ 0,00			
Bouwrijpmaken	€ 0,00			
Woonrijpmaken	€ 0,00			
Civiele constructies en kunstwerken	€ 0,00			
Tijdelijk beheer gronden en opstallen	€ 0,00			
Plankosten	€ 189.441,00			
Voorbereiding en toezicht	€ 0,00			
Planschade	€ 0,00			
Bovenwijkse voorzieningen	€ 0,00			
Fondsvorming	€ 0,00			
Fiscale kosten	€ 0,00			
Overige kosten	€ 0,00			
Rente boekwaarde	€ 0,00			
		Subtotaal woningbouw	**54**	**€ 1.950.000,00**
Subtotaal investeringen	**€ 1.289.441,00**	**Subtotaal opbrengsten**		**€ 1.950.000,00**
Kostenstijging	€ 17.416,79	Opbrengstenstijging		€ 99.168,24
Te realiseren rentekosten	€ 74.735,30	Te realiseren renteopbrengsten		€ 0,00
Totaal investeringen	**€ 1.381.593,09**	**Totaal opbrengsten**		**€ 2.049.168,24**
Eindwaarde	**€ 667.575,16**	**31-12-2027**	**Boekwaarde kosten**	**€ 0,00**
Contante waarde	**€ 604.643,39**	**1-1-2023**	**Boekwaarde opbr.**	**€ 0,00**
Nominale waarde	**€ 660.559,00**		**Boekwaarde saldo**	**€ 0,00**

Tabel 8: Financieel resumé

4.9 MAXIMAAL TE VERHALEN: TOTALE KOSTEN VERSUS TOTALE OPBRENGSTEN

De maximaal te verhalen kosten zijn wettelijk begrensd (artikel 6.16 Wro). Als de totale netto contante kosten, na aftrek van bijdragen van derden en bijdragen van andere grondexploitaties, hoger zijn dan de geraamde netto contante opbrengsten uit gronduitgifte, dan kunnen slechts kosten worden verhaald tot maximaal het niveau van de netto contante opbrengsten uit gronduitgifte. Dit wordt de macro aftopping genoemd. Voor dit exploitatieplan ziet dit er als volgt uit.

Macro aftopping	NCW per 1-1-2023
Totaal inbrengwaarde van de gronden	€ 1.066.364,26
Totaal andere kosten	€ 184.987,17
Bruto te verhalen kosten	€ 1.251.351,43
Totaal van overige opbrengsten	€ 0,00
Netto te verhalen kosten	€ 1.251.351,43
Totale opbrengsten uitgiften	€ 1.855.994,81
Maximaal te verhalen kosten	€ 1.251.351,43

Tabel 9: Maximaal te verhalen kosten

Het blijkt dat er geen sprake is van macro aftopping en dat de kosten kunnen worden verhaald tot maximaal het niveau van de netto contante opbrengsten uit gronduitgifte conform het bedrag zoals opgenomen in paragraaf 4.6.3. Het bedrag aan verhaalbare kosten is € 1.251.351,43.

4.10 BEREKENING EXPLOITATIEBIJDRAGE

In artikel 6.18 lid 1 tot en met lid 5 en artikel 6.19 van de Wro is aangegeven dat voor de bepaling van de hoogte van de exploitatiebijdragen uitgiftecategorieën, basiseenheden, gewichten en gewogen basiseenheden vastgesteld en berekend moeten worden. In dit geval wordt de exploitatiebijdrage berekend voor het enige perceel van het exploitatieplangebied, namelijk voor de verbouwing van het bestaande pand. Dit betekent dat de exploitant die een aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het bouwen op een kavel, het bedrag betaalt zoals dat is berekend voor dit perceel.

Bruto exploitatiebijdrage	
NCW per 1-1-2023	Gemeente Arnhem
Aantal gewogen eenheden	54
Te verhalen per eenheid	23.173
Bruto bijdrage	**1.251.351**

Tabel 10: Bruto-exploitatiebijdrage voor het perceel

Degene die een vergunning voor het bouwen vraagt, heeft op grond van artikel 6.19 Wro, recht op aftrek van de inbrengwaarde (zie par. 4.4 en het taxatierapport, bijlage 2) en van de kosten die tot aan de vergunningaanvraag zijn gemaakt op die kavel. Een aftrek op dit laatste onderdeel is in de onderhavige situatie niet aan de orde; er zijn geen kosten voor geraamd in dit exploitatieplan. Door toepassing van die aftrek ontstaat een netto-exploitatiebijdrage. De aftrek van deze kosten kan, volgens artikel 6.19, niet hoger zijn dan het daarvoor in het exploitatieplan geraamde bedrag. De gemeente vraagt een onderbouwing van de gemaakte kosten aan de hand van facturen.

HOOFDSTUK 5 TOELICHTING OP DE REGELS

5.1 FASERING

In artikel 1 is een faseringsregel opgenomen. Gezien de woningbehoefte zoals die geldt in de gemeente Arnhem en in het bijzonder de behoefte aan de categorieën zoals die zijn voorzien in het bouwprogramma, heeft de gemeente belang bij een snelle realisatie van de woningtypen en prijscategorieën van dit bouwprogramma en met name het aandeel sociale woningbouw. Volgens paragraaf 4.3 van de Toelichting op het bestemmingsplan is daar in de stad grote behoefte en volgens paragraaf 4.4. van die Toelichting is er voor de periode 2017-2027 behoefte aan een netto toevoeging van circa 13.500 te realiseren woningen voor de subregio Arnhem en omgeving waarvan 8.000 voor Arnhem en is er voor het gebied van de woondeal tussen het Rijk, de provincie Gelderland en de gemeenten alleen al tot 2025 een minimale bouwproductie van 15.000 woningen nodig. Voor de locatie Bronbeeklaan 66 betreft het belang het realiseren van het bouwprogramma zoals mogelijk gemaakt in het bestemmingsplan (en zoals nader aangegeven met de percentages voor sociale huur, vervat in artikel 3.3 van het bestemmingsplan) en zoals weergegeven in paragrafen 4.3 (met onderliggende grondprijzen van de prijscategorieën als bedoeld in paragraaf 4.6.1) van de Toelichting exploitatieopzet.

Voor het voldoen aan de woningbehoefte is realisatie van de bestemming nodig. Daarvoor is een termijn van 5 jaar opgenomen in de faseringsregel. Om tot deze realisatie te komen is rekening gehouden met de tijd die nodig is om tot onteigening te komen en een tenderprocedure te volgen om te komen tot verkoop van het perceel met de voorwaarde van verbouwing conform de bestemming. Na deze verkoop gaat er tijd gemoeid met het opstellen van een verbouwplan en het opstellen van de vergunningaanvraag. De termijn van 5 jaar geldt vanaf 1 januari 2023.

HOOFDSTUK 6 TOELICHTING OP DE BIJLAGEN VAN DEEL A EN DEEL B

Het exploitatieplan kent zowel toelichtende bijlagen als een bindende bijlage. De toelichtende bijlagen horen bij de Toelichting, deel A; de bindende bijlage horen bij het Exploitatieplan, deel B. Hierna worden deze bijlagen toegelicht.

Toelichting bijlagen deel A

1. *Taxatierapport inbrengwaarden en uitgifteprijs, bijlage 2*

   Deze bijlage bevat een rapportage van de taxatie van de inbrengwaarden en de uitgifteprijs

2. *Invulling plankostenscan, bijlage 3*

   Deze bijlage geeft inzicht in de wijze waarop de ministeriële regeling, zoals bedoeld in artikel 6.2.6 Bro (in de praktijk wel aangeduid als 'plankostenscan'), is toegepast.

3. *Jaarschijven, bijlage 4*

   Deze bijlage geeft inzicht in de gehanteerde fasering van kosten en opbrengsten.

Toelichting bijlagen deel B

1. *Kaart exploitatiegebied, bijlage 1*

   Deze kaart geeft de begrenzing van het exploitatiegebied aan en tevens de te verwerven gronden. De motivering van de begrenzing is opgenomen in deel A, paragraaf 1.5.

DEEL B HET EXPLOITATIEPLAN

1 BEGRENZING VAN HET EXPLOITATIEGEBIED

Het exploitatiegebied is begrensd zoals aangegeven in de Kaart exploitatiegebied, bijlage 1.

2 EXPLOITATIEOPZET

De exploitatieopzet bestaat uit de tabellen 1 tot en met 10. De bruto-exploitatiebijdrage, die gehanteerd wordt bij het verbinden van een betalingsvoorschrift aan een omgevingsvergunning voor het bouwen, wordt bepaald op het bedrag zoals opgenomen in onderstaande tabel 11, tot stand gekomen door de stappen zoals gezet in de tabellen 1 tot en met 10.

Als een omgevingsvergunning voor het bouwen wordt verleend wordt daaraan de bruto-exploitatiebijdrage gekoppeld die hoort bij de kavel waar de gronden van de aanvraag zich in bevinden en wel zoals opgenomen in tabel 11.

Bruto exploitatiebijdrage	
NCW per 1-1-2023	**Gemeente Arnhem**
Aantal gewogen eenheden	54
Te verhalen per eenheid	23.173
Bruto bijdrage	**1.251.351**

Tabel 11: Bruto-exploitatiebijdrage

Op de bruto-exploitatiebijdrage worden op grond van artikel 6.19 Wro, twee posten in mindering gebracht:

1. De inbrengwaarde voor de gronden van de betreffende kavel(s) waarvoor de omgevingsvergunning is aangevraagd;

2. De kosten van werken, werkzaamheden en maatregelen die de aanvrager heeft gemaakt voor de kavels tot het moment van het indienen van de aanvraag. Een aftrek op dit onderdeel is in de onderhavige situatie niet aan de orde; er zijn geen kosten voor geraamd in dit exploitatieplan.

Met het in mindering te brengen van deze twee aftrekposten op de bruto-exploitatiebijdrage wordt de netto-exploitatiebijdrage bepaald en opgenomen in het betalingsvoorschrift in de omgevingsvergunning.

3 REGELS

ARTIKEL 1 FASERING

Voor de realisatie van het bouwprogramma, zoals dat is aangegeven in tabel 1 van de exploitatieopzet en in paragraaf 4.8.2 van de Toelichting op de exploitatieopzet, geldt een realisatietermijn van 5 jaren gerekend vanaf 1 januari 2023. De vergunning voor het bouwen dient binnen 5 jaren te zijn aangevraagd, gerekend vanaf 1 januari 2023.

4 BIJLAGEN BIJ HET EXPLOITATIEGEBIED, DE EXPLOITATIEOPZET EN DE REGELS

1 Kaart exploitatiegebied, bijlage 1

Gemeente Arnhem, Sectie U, Nr 53

Rosendaalseweg

Kloosterstraat

Bronbeeklaan

voor akkoord

Gemeente Arnhem
Exploitatiegebied Paasbergflat
Opp. ± 8508 m2

N

Schaal
1 : 1000
Formaat
A3

Tekeningnummer
2022-ARN-A1117

Getekend	Gewijzigd	Datum
RvG	-	-
Gecontroleerd	-	-
RV	-	-
Datum	-	-
16-11-2022	-	-

De Connectie
Eusebiusbuitensingel 53
6825 HZ Arnhem
Postbus 2142
6802 CC Arnhem

Taxatierapport
Bronbeeklaan 66 te Arnhem

Opdrachtgever
Gemeente Arnhem
Kenmerk
2934.9-T1d1/sn/s
Taxateurs
T.A. (Bertold) te Winkel
S. (Sebastiaan) Nonnekens
Datum
10 februari 2023
Status
Definitief

Titel	:	Taxatierapport | Bronbeeklaan 66 te Arnhem
Opdrachtgever	:	Gemeente Arnhem
Kenmerk	:	2934.9-T1d1
Taxateurs	:	ir.ing. T.A. te Winkel MRICS RT
	:	S. Nonnekens BBE
Datum	:	10 februari 2023
Status	:	Definitief

Gloudemans
Postbus 5044
5201 GA ’s-Hertogenbosch
Dorpstraat 28
5391 AW Nuland, gemeente ‘s-Hertogenbosch
T 073 641 33 12
I gloudemans.nl

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

Inhoudsopgave

1. Samenvatting 5

2. Opdracht 7

2.1. Opdrachtgever 7
2.2. Opdrachtnemer 7
2.3. Taxateurs 7
2.4. Opdrachtverstrekking 7
2.5. Onafhankelijkheid 8
2.6. Doel van de taxatie 8
2.7. Type taxatie 8
2.8. Te waarderen belang 8
2.9. Taxatiebasis 9
2.10. Waardering inbrengwaarde/uitgifteprijs 9
2.11. Stukken 10
2.12. Opname 10
2.13. Mate van inspectie 10
2.14. Peildatum 10
2.15. Reactie van opdrachtgever 10
2.16. Versies 11
2.17. Aansprakelijkheid 11
2.18. Conformiteit RICS/EVS/NRVT 11
2.19. Publicatie 11
2.20. Van toepassing zijnde tuchtrecht 11
2.21. Algemene voorwaarden 11

3. Algemene en bijzondere uitgangspunten 12

3.1. Algemene uitgangspunten 12
3.2. Bijzondere uitgangspunten 13

4. Omschrijving juridische en feitelijke situatie van de onroerende zaak 14

4.1. Kadastrale omschrijving 14
4.2. Rechthebbende 14
4.3. Ligging van de onroerende zaak 15
4.4. Feitelijke omschrijving van de onroerende zaak 15
4.5. Vergunningen 17
4.6. Gebruik van de onroerende zaak 17
4.7. Zakelijke rechten 18
4.8. Publiekrechtelijke beperkingen 18
4.9. Bestemming van de onroerende zaak 18
4.10. Beoordeling en onderbouwing courantheid 21

5. Uitgangspunten waardering 22

5.1. Inleiding 22
5.2. Overwegingen bij de waardering 22
5.3. Gebruikte methode 23

6. Waardering inbrengwaarde 24

6.1. Inleiding 24
6.2. Inbrengwaarde recht van erfpacht 24
6.3. Inbrengwaarde bloot eigendom 24

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

7. Waardering uitgifteprijs 28
7.1. Inleiding 28
7.2. Programma 28
7.3. Grondwaarde sociale huurwoningen 29
7.4. Grondwaarde vrije sector 30
7.5. Uitgifteprijs 32
8. Conclusie 33
8.1. Inbrengwaarde erfpachter 33
8.2. Inbrengwaarde bloot eigendom 33
8.3. Uitgifteprijs 34
8.4. Back-testing 34
8.5. Onzekerheden taxatie 34
8.6. Effect bijzondere uitgangspunten op de waardering 35
8.7. Finale raming inbrengwaarden: 35
8.8. Raming van uitgifteprijs 36
9. Plausibiliteitsverklaring 37
10. Bijlagen 38

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

1. Samenvatting

Dit advies heeft betrekking op de volgende onroerende zaak, plaatselijk bekend als de Paasbergflat gelegen aan de Bronbeeklaan 66 te Arnhem.

De te taxeren onroerende zaak staat kadastraal bekend als:

gemeente	sectie	nummer	grootte	te taxeren gedeelte
Arnhem	U	53	0.85.08 ha	0.85.08 ha

Door de opdrachtgever is verzocht om de onroerende zaak te taxeren in verband met het opstellen van een exploitatieplan. Hierin is verzocht de inbrengwaarde en uitgifteprijs van de onroerende zaak te bepalen.

Met inachtneming van alle in dit rapport genoemde uitgangspunten en informatie is de inbrengwaarde/uitgifteprijs geschat op:

Inbrengwaarde erfpachter

a. Inbrengwaarde gronden:
€ 1,00 (zegge: één euro)

b. Inbrengwaarde opstallen:
Deze blijven buiten toepassing want er vindt geen sloop plaats.

c. Kosten van vrijmaken van rechten:
Geraamde kosten van beëindiging erfpachtcontract € 100.000,00
(zegge: honderdduizend euro)

d. Sloopkosten:
Deze blijven buiten toepassing want er vindt geen sloop plaats.

Inbrengwaarde bloot eigendom

a. Inbrengwaarde gronden:
€ 1.000.000,00 (zegge: één miljoen euro)

b. Inbrengwaarde opstallen:
Deze blijven buiten toepassing want deze worden niet gesloopt en zijn eigendom van erfpachter.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

c. Kosten van vrijmaken van rechten:
Geraamde kosten van beëindiging erfpachtcontract € 100.000,00
(zegge: honderdduizend euro)

d. Sloopkosten:
Deze blijven buiten toepassing want er vindt geen sloop plaats

Raming van uitgifteprijs

Uitgifteprijs gronden:
€ 1.950.000,00 (zegge: één miljoen negenhonderdvijftig euro)

Bij deze waardering zijn geen bijzondere uitgangspunten gehanteerd.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

2. Opdracht

2.1. Opdrachtgever

Opdrachtgever	Gemeente Arnhem
Contactpersoon	De heer R. den Boeft
Adres	Postbus 99
Postcode	6800 AB
Plaats	ARNHEM
Telefoon	0800 1809
E-mail	remco.den.boeft@arnhem.nl

2.2. Opdrachtnemer

Opdrachtnemer	Gloudemans
Contactpersoon	De heer T.A. te Winkel
Adres	Postbus 5044
Postcode	5201 GA
Plaats	‘s-HERTOGENBOSCH
Telefoon	073 641 33 12
E-mail	btewinkel@gloudemans.nl

2.3. Taxateurs

Taxateurs	ir.ing. T.A. te Winkel MRICS RT, beëdigd rentmeester NVR / taxateur 6207912 (RICS Valuation Scheme, registered valuer), RT586908102 (NRVT, Kamer Landelijk en Agrarisch Vastgoed, Kamer Bedrijfsmatig Vastgoed - Groot Zakelijk Vastgoed), D0223 (LRGD), NVM en Register DOBS S. Nonnekens BBE, vastgoedadviseur MG730254895 (NRVT, Gezel Kamer Bedrijfsmatig Vastgoed)

De taxateurs verklaren over voldoende kennis en ervaring te beschikken om de onderhavige taxatie te kunnen verrichten.

2.4. Opdrachtverstrekking

Op 2 februari 2023 heeft opdrachtgever per e-mail opdracht verstrekt tot het uitvoeren van onderhavige opdracht. Bij deze opdrachtverstrekking zijn geen nadere instructies verleend.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

2.5. Onafhankelijkheid

a. Taxateurs verklaren dat zij geheel onafhankelijk zijn van de opdrachtgever en dat er geen banden bestaan tussen de opdrachtgever en de taxateurs die de schijn kunnen opwekken dat de onafhankelijkheid van de taxateurs in twijfel moet worden getrokken.

b. Taxateurs verklaren niet betrokken te zijn bij aan- of verkoop van de onroerende zaak.

c. Taxateurs verklaren dat het honorarium voor onderhavige opdracht niet afhankelijk is van de uitkomst van de taxatie van onderhavige onroerende zaak en dat het totale honorarium dat Gloudemans het afgelopen jaar van opdrachtgever heeft ontvangen minder dan 25%[1] vertegenwoordigt in de totale inkomsten uit honoraria, waardoor Gloudemans niet financieel afhankelijk is van opdrachtgever.

2.6. Doel van de taxatie

Het doel van de taxatie inbrengwaarde is inzicht te geven in de inbrengwaarde van de gronden ten behoeve van een exploitatieopzet als bedoeld in artikel 6.13 van de Wet ruimtelijke ordening. Dit houdt in dat de taxatiewerkzaamheden onafhankelijk zullen moeten gebeuren. Hieraan stelt de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State strengere eisen conform het NRVT. Voor de taxatie zullen taxateurs dan ook rekening houden met de wettelijke eisen, alsmede de jurisprudentie van de Afdeling.

In het verlengde hiervan is verzocht de uitgifteprijs van de onroerende zaak te bepalen.

2.7. Type taxatie

Als onderdeel van de werkzaamheden heeft een volledig juridisch en planologisch onderzoek plaatsgevonden naar de feiten en omstandigheden die relevant zijn voor de waardering, behoudens daar waar anders in dit rapport is vermeld.

2.8. Te waarderen belang

Het te waarderen omvat het recht van erfpacht van de onroerende zaak. De onroerende zaak is lokaal bekend als de “Paasbergflat” en kadastraal bekend als gemeente Arnhem, sectie U nummer 53.

[1] Dit percentage is opgenomen in het Reglement Gedrags- en Beroepsregels NRVT 2020

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

2.9. Taxatiebasis

De inbrengwaarde bestaat volgens artikel 6.2.3 Bro uit de volgende kosten:

Tot de kosten, bedoeld in artikel 6.13, eerste lid, onder c, ten eerste, van de wet, worden, voor zover deze redelijkerwijs zijn toe te rekenen aan de inbrengwaarde van de gronden, gerekend de ramingen van:

a. de waarde van de gronden in het exploitatiegebied;
b. de waarde van de opstallen die in verband met de exploitatie van de gronden moeten worden gesloopt;
c. de kosten van het vrijmaken van de gronden in het exploitatiegebied van persoonlijke rechten en lasten, eigendom, bezit of beperkt recht en zakelijke lasten;
d. de kosten van sloop, verwijdering en verplaatsing van opstallen, obstakels, funderingen, kabels en leidingen in het exploitatiegebied.

Aangezien het taxatierapport is gebaseerd op een wettelijke grondslag, kan bij de waardering niet worden aangesloten bij reguliere waardebegrippen, zoals bijvoorbeeld zijn opgenomen in het Red Book van de Royal Institution of Chartered Surveyors (RICS).

Nu bij de bepaling van de inbrengwaarde moet worden aangesloten bij het wettelijk kader als bedoeld in artikel 40 b t/m f Onteigeningswet, hanteren taxateurs als taxatiebasis voor de raming het begrip **werkelijke waarde**. De definitie van de werkelijke waarde ligt verscholen in artikel 40b Ow en bijbehorende jurisprudentie.

2.10. Waardering inbrengwaarde/uitgifteprijs

Taxateurs hebben voor het bepalen van de inbrengwaarde/uitgifteprijs kennis genomen van de jurisprudentie ten aanzien van te handhaven opstallen. In het ontwerpbestemmingsplan “Chw Bronbeek 66” is aangegeven dat renovatie de voorkeur geniet boven sloop. De gemeente heeft aangegeven de bestaande opstallen te handhaven en niet te slopen. In de uitspraak van de Raad van State ECLI:NL:RVS:2011:BQ6839 is een vergelijkbare casus waarin de opstallen gehandhaafd blijven (niet gesloopt worden) en hierom niet meegenomen hoeven worden tot de inbrengwaarde.

> 2.22.7 Voor zover [appellante sub 1A] heeft aangevoerd dat de waarde van het bestaande pand op haar perceel ten onrechte niet is meegenomen bij de raming van de inbrengwaarde voor haar gronden overweegt de Afdeling dat de raad zich ter zitting onweersproken op het standpunt heeft gesteld dat de verwezenlijking van de derde bouwlaag op het bestaande pand van [appellante sub 1A] zonder sloop mogelijk is. Gelet hierop behoefde de raad de waarde van dit pand ingevolge artikel 6.2.3, onder b, van het Bro niet bij de inbrengwaarde te rekenen.

Uitsnede RvS ECLI:NL:RVS:2011:BQ6839

Taxateurs zullen voor het bepalen van de inbrengwaarde en uitgifteprijs de opstallen derhalve buiten beschouwing laten.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

2.11. Stukken

De taxateurs hebben kennisgenomen en zijn uitgegaan van de volgende stukken:

a. kadastrale informatie (**bijlage 1**)
b. uittreksel Kamer van Koophandel – Stichting Zorgwonen Bronbeek (**bijlage 2**)
c. erfpachtakte 1968 – Bronbeeklaan 66-68 (Hyp4 3516/79) (**bijlage 3**)
d. ruimtelijke plannen zoals beschreven in § 4.9 van dit rapport
e. informatie over bodem en grondwater op www.bodemloket.nl
f. informatie op bagviewer.kadaster.nl
g. informatie over het energielabel op www.EP-online.nl

2.12. Opname

De taxateurs hebben de onroerende zaak op 18 januari 2023 bezocht en opgenomen, in aanwezigheid van de heer D. zur Lage (adviseur erfpachter) en de heer ing. H.W. Bijsterbosch (adviseur opdrachtgever).

2.13. Mate van inspectie

Tijdens de opname is het gehele object opgenomen behoudens de technische ruimte en diverse zelfstandige wooneenheden. Taxateurs hebben niet alle zelfstandige wooneenheden opgenomen aangezien er een grote mate van repetitie in het object aanwezig is.

2.14. Peildatum

De peildatum is de datum die relevant is voor de feitelijke toestand en het tijdstip voor de getaxeerde waarde. De taxatie is verricht per peildatum **1 januari 2023**.

De opinie van de waarde is alleen geldig op de voornoemde peildatum. Gebeurtenissen die na de inspectiedatum en peildatum hebben plaatsgevonden zijn niet in de waardering meegenomen.

2.15. Reactie van opdrachtgever

Op 8 februari 2023 is een concepttaxatierapport (met kenmerk 2934.9-T1c1) verstrekt aan opdrachtgever. Op 9 februari 2023 heeft opdrachtgever een reactie gegeven op het conceptrapport. Er is aangegeven dat er een nieuwe plankostenscan beschikbaar is, deze hebben taxateurs verwerkt in de tweede conceptrapport (met kenmerk 2934.9-T1c2). Op 9 februari 2023 is een tweede conceptrapportage (met kenmerk 2934.9-T1c2) verstrekt aan opdrachtgever. Op 9 februari 2023 heeft opdrachtgever aangegeven dat deze conceptrapportage zonder aanpassing definitief gemaakt mag worden. Op 10 februari 2023 is een definitieve rapportage verstrekt aan opdrachtgever.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

2.16. Versies

Taxateurs hebben voor de volledigheid de historische rapporten inzichtelijk gemaakt.

#	Kenmerk	Taxatietype	Status	Peildatum	Verzend-datum
1.	T1c1	Volledige taxatie	Concept	01-01-2023	08-02-2023
2.	T1c2	Volledige taxatie	Concept	01-01-2023	09-02-2023
3.	T1d1	Volledige taxatie	Definitief	01-01-2023	10-02-2023

Is de afwijking in totaal meer dan 5%[2]: n.v.t.
Toelichting bij afwijking van meer dan 5%: n.v.t.

Tot heden zijn 3 versies verstrekt aan opdrachtgever.

2.17. Aansprakelijkheid

Door Gloudemans wordt geen aansprakelijkheid aanvaard jegens anderen dan opdrachtgever en slechts voor het doel van de opdracht, zoals overeengekomen in de opdrachtbevestiging.

2.18. Conformiteit RICS/EVS/NRVT

Dit taxatierapport voldoet aan de RICS-taxatiestandaarden zoals zijn opgenomen in het Red Book d.d. 31 juli 2020, alsmede de EVS. De taxateurs verklaren dat zij op de hoogte zijn van en dat zij hebben gehandeld overeenkomstig deze taxatiestandaard. Daarnaast zijn het Reglement Gedrags- en Beroepsregels NRVT, Reglement Definities NRVT, Reglement Kamers NRVT alsmede de praktijkhandreiking van de desbetreffende kamer onverkort van toepassing. Bij tegenstrijdigheden tussen de regelgeving prevaleert de EVS.

2.19. Publicatie

Publicatie van (gedeelten van) dit taxatierapport dan wel het delen van het rapport is slechts toegestaan na voorafgaande schriftelijke toestemming van Gloudemans. Daarbij dient opdrachtgever te voorkomen dat door het verstrekken dan wel delen van het taxatierapport concurrentiegevoelige informatie wordt verstrekt aan een derde die daarover anders geen beschikking had gekregen. Opdrachtgever is ermee bekend dat het rapport tevens in het kader van interne en externe controle door het NRVT kan worden ingezien.

2.20. Van toepassing zijnde tuchtrecht

Op het handelen van de taxateurs is het Tuchtrecht van het Nederlandse Register Vastgoed Taxateurs van toepassing, alsmede van de branche- en beroepsorganisaties waarbij de taxateurs zijn aangesloten (zie hiervoor de certificeringen zoals genoemd in § 2.3).

2.21. Algemene voorwaarden

Op de dienstverlening door Gloudemans is de Regeling van Rentmeesters 2020 van toepassing.

[2] Dit betreft de afwijking tussen het laatste concept(en) en definitieve rapportage. Het verschil tussen één eerdere definitieve rapportage en vernieuwde rapportage zal kunnen worden teruggelezen in de back-testing (§8.4).

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

3. Algemene en bijzondere uitgangspunten

3.1. Algemene uitgangspunten

Titelonderzoek
Ten behoeve van deze taxatie hebben taxateurs een titelonderzoek uitgevoerd. Hiervoor is gebruikgemaakt van de informatie die verkrijgbaar is uit de laatste akte van levering. Voor eventuele met de onroerende zaak verbonden lasten en beperkingen wordt verwezen naar paragraaf 4.7.

Toestand van bodem en grondwater
In het kader van deze taxatie is beperkt nader onderzoek verricht naar de milieuhygiënische toestand van bodem en/of grondwater, die naar huidige inzichten en maatstaven gevaar zou kunnen opleveren voor het milieu en/of volksgezondheid. Als uitgangspunt voor de taxatie geldt dat er geen sprake is van verontreiniging van bodem en/of grondwater, die het gebruik conform de vigerende bestemming en/of het huidige gebruik of het voorgenomen gebruik in de weg staan, dan wel leiden tot het treffen van maatregelen.

Om in te schatten in hoeverre bovengenoemd uitgangspunt realistisch is hebben taxateurs www.bodemloket.nl geraadpleegd om na te gaan of er informatie beschikbaar is over verontreinigingen op of in de te taxeren onroerende zaak, dan wel in de omgeving, op basis waarvan het vermoeden kan bestaan dat er ook verontreinigingen op de te taxeren onroerende zaak aanwezig zijn. Hierop wordt nader ingegaan in § 4.4.

Bestemmingsplaninformatie
In het kader van deze taxatie is het bestemmingsplan geraadpleegd op www.ruimtelijkeplannen.nl. Als uitgangspunt voor deze taxatie geldt dat deze informatie actueel en volledig is.

Publiekrechtelijke beperkingen
De taxateurs hebben in het kader van deze taxatie kadastrale uittreksels geraadpleegd. Als uitgangspunt voor deze taxatie geldt dat de publiekrechtelijke beperkingen, zoals weergegeven op de kadastrale uittreksels, actueel en volledig zijn.

Valuta en omzetbelasting
Alle in het rapport genoemde bedragen zijn in euro's exclusief omzetbelasting, tenzij anders vermeld en/of wettelijk niet belast met omzetbelasting.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

Maatvoering onroerende zaken
De oppervlakten van de onroerende zaak is niet ingemeten conform de NEN 2580. Dit gelet op het feit dat de opstallen buiten beschouwing worden gelaten (zie voor meer informatie § 2.10). Derhalve is aansluiting gezocht bij oppervlakte gegevens uit het Kadaster. Op het moment dat deze oppervlakte afwijkt van de feitelijke situatie dient de taxatie hierop te worden geactualiseerd.

3.2. Bijzondere uitgangspunten

Een bijzonder uitgangspunt is een uitgangspunt dat ofwel veronderstelt dat de taxatie wordt gebaseerd op feiten en omstandigheden die wezenlijk verschillen van de feiten en omstandigheden die bestaan op de peildatum of waarvan redelijkerwijs niet kan worden verwacht dat een kandidaat-koper deze zou hanteren op de peildatum.

In het kader van de opdracht zijn geen bijzondere uitgangspunten overeengekomen, waarmee bij de waardering rekening dient te worden gehouden.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

4. Omschrijving juridische en feitelijke situatie van de onroerende zaak

4.1. Kadastrale omschrijving

gemeente	sectie	nummer	grootte	te taxeren gedeelte
Arnhem	U	53	0.85.08 ha	0.85.08 ha

Uitsnede Kadaster (bron: www.kadaster.nl)

4.2. Rechthebbende

Blijkens informatie van het Kadaster (volledig bijgewerkt t/m 21 november 2022) berust het eigendom van de onroerende zaak bij:

Eigendom	
Gerechtigde	Gemeente Arnhem
Adres	Eusebiusbuitensingel 53
Postcode	6828 HZ
Plaats	ARNHEM

Recht van erfpacht	
Gerechtigde	Stichting Zorgwonen Bronbeek
Adres	Lochtstraat 61
Postcode	5126 ER
Plaats	GILZE

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

4.3. Ligging van de onroerende zaak

De onroerende zaak is gelegen aan de Bronbeeklaan 66-68 in Arnhem. De onroerende zaak is bereikbaar via de Bronbeeklaan. In de omgeving worden voornamelijk woningen en groen aangetroffen.

Overzichtsfoto (bron: www.maps.google.nl)

Uitsnede NVM GeoWeb

4.4. Feitelijke omschrijving van de onroerende zaak

De onroerende zaak omvat een complex met (on-)zelfstandige wooneenheden, plaatselijk bekend als de Paasbergflat. In de omgeving worden voornamelijk woningen en groen aangetroffen.

Ten tijde van de opname bleek dat de verdiepingen van de opstal zich grotendeels in oorspronkelijke staat bevonden. Vanaf de voorzijde gezien in het linker stramien waren nieuwe balustrades aangebracht. Op de begane grond waren een aantal wooneenheden groter gemaakt en voorzien van een nieuwe badkamer en/of keuken, echter niet op uniforme wijze. Verder was er sprake van braakschade en opengebroken plafonds. De installaties waren ten tijde van de opname niet toegankelijk.

Bouwjaar:	1968-1970[3]
Vloeroppervlak:	4.958 m² bvo[4]

[3] De BAG-viewer geeft een oorspronkelijk bouwjaar 1900 aan. Zoals in de erfpachtakte (1968) is benoemd mag de grond uitsluitend worden gebezigd voor het bouwen en hebben van een bejaardenhuis met aanhorigheden. Taxateurs nemen hierom aan dat de bouw binnen twee jaar naar uitgifte is gerealiseerd.

[4] Taxateurs hebben deze informatie gebaseerd op basis van een inmeting (**bijlage 4**) verzorgd door bouwkostendeskundigen van Vaecon. Hierin is zichtbaar dat er een bruto vloeroppervlak aanwezig is van 4.958 m² bvo.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

Ondanks dat de opstallen buiten beschouwing worden gelaten hebben taxateurs een beknopte omschrijving van de globale bouwkundige toestand en onderhoudsstaat omschreven. Het globale beeld van de bouwkundige toestand van het object als geheel is redelijk. De onderhoudsstaat is slecht tot redelijk. Dit onder andere als gevolg van niet-afgeronde werkzaamheden, lekkages, inbraakschade en vernielingen. Deze beoordeling gebeurt op basis van een visuele - steekproefsgewijze - inspectie. Dit betekent dat geen oordeel wordt gevormd over elk onderdeel afzonderlijk, noch over elementen die aan het zicht onttrokken zijn. Zie **bijlage 5** voor het volledige fotoblad.

Toestand van bodem en grondwater

Taxateurs hebben beperkt onderzoek gedaan naar de situatie van de bodem en het grondwater ter plaatse van de onroerende zaak middels de informatie die beschikbaar is via www.bodemloket.nl. Uit dit onderzoek is gebleken dat er geen informatie beschikbaar is omtrent de bodem- en grondwaterkwaliteit via Bodemloket. Taxateurs hebben tevens de “Bodeminformatie op de kaart” van de gemeente Arnhem geraadpleegd. Hieruit blijkt eveneens dat er geen openbare informatie beschikbaar is.

Uitsnede “Bodeminformatie op de kaart” – gemeente Arnhem

Geadviseerd wordt alvorens tot aankoop te besluiten een onderzoek in te stellen naar de toestand van de bodem- en waterkwaliteit.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

Asbest
In het kader van onderhavige opdracht is geen onderzoek verricht naar de aanwezigheid van asbest en parasieten. Gelet op het bouwjaar van de onroerende zaak, wordt de kans op de aanwezigheid van asbest door taxateurs aanwezig geacht.

4.5. Vergunningen

Bouwvergunning
De opstallen zullen voor deze taxatie buiten beschouwing worden gelaten. Derhalve hebben taxateurs geen kennis genomen van enige bouwvergunning of omgevingsvergunning voor bouwen.

4.6. Gebruik van de onroerende zaak

Huidig gebruik
Bij de opname stond de flat leeg.

De gemeente heeft aangegeven dat per peildatum geen enkel gebruik is toegestaan als gevolg van het voorbereidingsbesluit met kenmerk NL.IMRO.0202.VBB1002-0301 en daarop volgend ontwerpbestemmingsplan met kenmerk NL.IMRO.0202.1018-0201. Zie www.ruimtelijkeplannen.nl met de voorgenoemde identificatienummers voor meer informatie omtrent het voorbereidingsbesluit en ontwerpbestemmingsplan.

De gemeente Arnhem heeft de volgende informatie verstrekt:

> "*Sinds januari 2021 ligt er een voorbereidingsbesluit op de Paasbergflat. Dit betekent dat vanaf die datum het bestaande gebruik is bevroren. Op die datum stond de flat leeg. Elk gebruik na die datum is dus niet toegestaan. In de loop van 2021 is de flat toch weer illegaal bewoond. In april 2022 is hiertegen opgetreden met een handhavingsbesluit. Op straffe van een dwangsom moest het pand op 1 september 2022 leeg zijn.*"

Het is dus niet mogelijk de onroerende zaak op een enkele wijze te gebruiken op basis van de vigerende bestemming.

Beoogd gebruik
De gemeente Arnhem is voornemens de onroerende zaak aan te wenden ten behoeve van maximaal 54 wooneenheden. Om dit mogelijk te maken is het ontwerpbestemmingsplan ter inzage gelegd .

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

4.7. Zakelijke rechten

4.7.1. Recht van erfpacht

Op de onroerende zaak rust een recht van erfpacht. De bepalingen uit het erfpachtcontract kunnen beknopt als volgt worden samengevat:

Expiratiedatum contract	17 augustus 2039
Resterende looptijd	16,64 jaar
Canon per peildatum	€ 5.820,00
Indexatie canon	0,00%
In overeenkomst bestemd tot	Bejaardenhuis met aanhorigheden
Einde erfpachtrecht	Vergoeding van de waarde van de opstallen

Voor het overige uit de laatste akte van levering die is opgevraagd (Hyp4 73876/167) blijken geen eventuele met de onroerende zaak verbonden lasten uit hoofde van erfdienstbaarheden als dienend erf, van kettingbedingen, kwalitatieve verplichtingen en overige lasten en beperkingen, kenbaar uit de openbare registers als bedoeld in artikel 16 Boek 3 BW en andere akten waarbij vooromschreven rechten werden gevestigd. Tevens zijn naar de mededeling van belanghebbenden in de openbare registers of andere akten geen bepalingen opgenomen die een wezenlijk zware belasting betekenen. Behoudens het recht van erfpacht zoals vermeld in § 4.2.

4.8. Publiekrechtelijke beperkingen

Blijkens informatie van het Kadaster zijn er op de onroerende zaak de volgende beperkingen bekend in de gemeentelijke beperkingenregistratie en de kadastrale registratie:

a. Wet voorkeursrecht gemeenten: Besluit aanwijzing gronden (Hyp4 83679/00145)

4.9. Bestemming van de onroerende zaak

Vigerend bestemmingsplan

De onroerende zaak is gelegen in het bestemmingsplan “Velperweg e.o.” van de gemeente Arnhem, vastgesteld door de raad van deze gemeente op 27 november 2017 en onherroepelijk geworden.

Fragment verbeelding

In dit bestemmingsplan is de onroerende zaak bestemd tot enkelbestemming “Maatschappelijk” en dubbelbestemmingen “Waarde – Archeologie (hoge verwachting)” en “Waarde – Geomorfologie”. Het maximale bebouwingspercentage bedraagt 70%, de maximum bouwhoogte bedraagt 18 m[1]. De gronden met de bestemming “Maatschappelijk” zijn bestemd voor:

a. onderwijs en zaalsport;
b. gezondheids- en welzijnszorg;
c. levensbeschouwelijke functies;

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

d. politieke-, belangen- en ideële organisaties/verenigingen en hobbyclubs;
e. openbare dienstverlening;
f. functies vergelijkbaar met die genoemd onder a. tot en met e. van dit lid;
g. dienstwoningen;
en uitsluitend voor:
h. kassenbouw, ter plaatse van de aanduiding 'kas' (ks);
en ondergeschikt voor:
i. voorzieningen ten behoeve van het verkeer, water, groen- en speelvoorzieningen en straatmeubilair;
j. ondergeschikte horeca en detailhandel, uitsluitend ten dienste van bovengenoemde bestemmingsomschrijvingen.

De voor "Waarde – Archeologie (hoge verwachting)" aangewezen gronden zijn naast de andere daar voorkomende bestemming, mede bestemd voor de bescherming en het behoud van de op en/of in deze gronden voorkomende archeologische waarden.

De voor "Waarde – Geomorfologie" aangewezen gronden zijn, behalve voor de andere daar voorkomende bestemmingen, mede bestemd voor bescherming en instandhouding van de aanwezige leemlagen en de doorstroming van beken.

Voor een nadere omschrijving van de bestemmingen en aanduidingen van het bestemmingsplan wordt verwezen naar de verbeelding en voorschriften die digitaal te raadplegen zijn via www.ruimtelijkeplannen.nl (referentie NL.IMRO.0202.807-0301).

Voorbereidingsbesluit Bronbeeklaan 66 - Kloosterstraat

Op 22 december 2021 heeft de gemeente Arnhem een voorbereidingsbesluit voor het perceel Bronbeeklaan 66 – Kloosterstraat vastgesteld. Het besluit omvat het volgende:

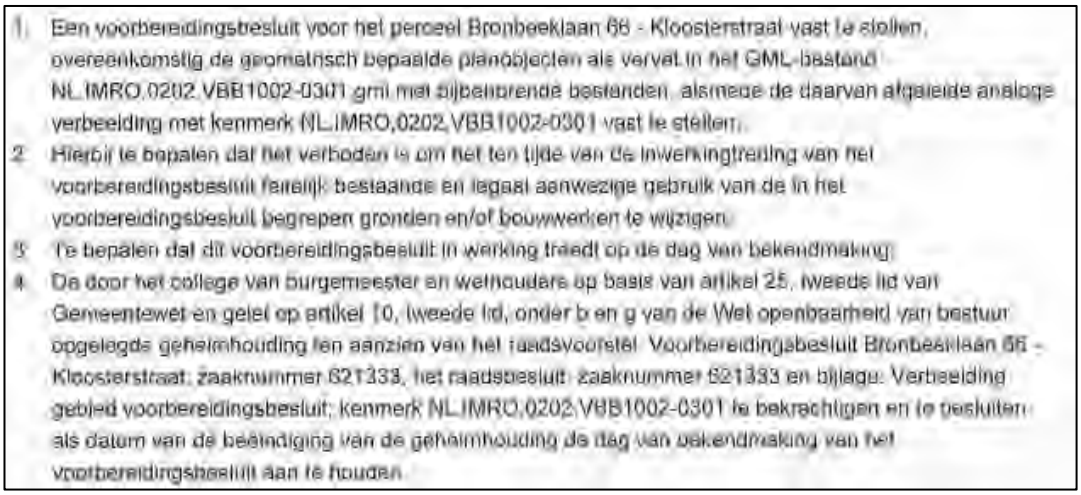

1. Een voorbereidingsbesluit voor het perceel Bronbeeklaan 66 - Kloosterstraat vast te stellen, overeenkomstig de geometrisch bepaalde planobjecten als vervat in het GML-bestand NL.IMRO.0202.VBB1002-0301.gml met bijbehorende bestanden, alsmede de daarvan afgeleide analoge verbeelding met kenmerk NL.IMRO.0202.VBB1002-0301 vast te stellen;
2. Hierbij te bepalen dat het verboden is om het ten tijde van de inwerkingtreding van het voorbereidingsbesluit feitelijk bestaande en legaal aanwezige gebruik van de in het voorbereidingsbesluit begrepen gronden en/of bouwwerken te wijzigen;
3. Te bepalen dat dit voorbereidingsbesluit in werking treedt op de dag van bekendmaking;
4. De door het college van burgemeester en wethouders op basis van artikel 25, tweede lid van Gemeentewet en gelet op artikel 10, tweede lid, onder b en g van de Wet openbaarheid van bestuur opgelegde geheimhouding ten aanzien van het raadsvoorstel Voorbereidingsbesluit Bronbeeklaan 66 - Kloosterstraat; zaaknummer 821333, het raadsbesluit zaaknummer 821333 en bijlage: Verbeelding gebied voorbereidingsbesluit; kenmerk NL.IMRO.0202.VBB1002-0301 te bekrachtigen en te besluiten als datum van de beëindiging van de geheimhouding de dag van bekendmaking van het voorbereidingsbesluit aan te houden.

Uitsnede www.ruimtelijkeplannen.nl

Voor een nadere omschrijving van het voorbereidingsbesluit wordt verwezen naar de verbeelding en voorschriften die digitaal te raadplegen zijn via www.ruimtelijkeplannen.nl (referentie NL.IMRO.0202.VBB1002-0301).

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

Ontwerpbestemmingsplan

Op 28 december 2022 heeft de gemeente Arnhem een ontwerpbestemmingsplan ter inzage gelegd. In dit ontwerpbestemmingsplan heeft de onroerende zaak de bestemming enkelbestemming “Wonen”, dubbelbestemmingen “Waarde – Archeologie (hoge verwachting)” en “Waarde – Geomorfologie”. Het maximum bebouwingspercentage en bouwhoogte bedraagt respectievelijk 70% en 18 m[1]. De gronden met de bestemming “Wonen” zijn bestemd voor:

Fragment verbeelding

a. het wonen, uitsluitend in de vorm van zelfstandige woningen, met een maximum van 54 zelfstandige woningen, hieronder niet begrepen:
   1. bewoning van woonwagens of woonschepen, en:
   2. bijzondere woonvormen[5];

en daaraan ondergeschikt voor:

b. groen- en speelvoorzieningen;
c. watergangen, waterpartijen, waterinfiltratievoorzieningen en andere voorzieningen voor de waterhuishouding;
d. parkeren en verblijfsgebieden;
e. nutsvoorzieningen.

De volgende bouwregels zijn vermeld in het ontwerpbestemmingsplan:

3.2 Bouwregels

a. Op de in lid 3.1 van dit artikel bedoelde gronden mogen, met inachtneming van de aangegeven maximumgoot- en bouwhoogten en maximum aantal bouwlagen uitsluitend de in de gegeven bestemming passende hoofdbebouwing, bijbehorende bouwwerken en andere binnen de bestemming passende bouwwerken worden gebouwd.

b. Op de in lid 3.1 van dit artikel bedoelde gronden mogen bouwwerken geen gebouwen zijnde worden gebouwd, passend binnen de bestemming, met een maximumbouwhoogte van 3 meter.

c. Een omgevingsvergunning voor bouwen ten behoeve van woningen wordt uitsluitend verleend indien voldoende natuurinclusieve maatregelen worden getroffen.
1. Aan het bepaalde onder c wordt geacht te zijn voldaan, indien het bouwen voldoet aan het in de 'Beleidsregels Natuurinclusief Bouwen' van de gemeente Arnhem opgenomen puntensysteem voor natuurinclusief bouwen.
2. Voor zover de beleidsregels voor natuurinclusief bouwen zoals bedoeld onder 1. van dit lid gedurende de planperiode worden gewijzigd, gelden deze wijzigingen vanaf het tijdstip van bekendmaking van de wijziging.
3. De genomen maatregelen met betrekking tot natuurinclusief bouwen in het kader van de vergunningverlening moeten in stand worden gehouden.

d. Een omgevingsvergunning voor bouwen ten behoeve van woningen wordt uitsluitend verleend indien
1. de gebruiksoppervlakte van elke woning, niet zijnde een sociale huurwoning, niet kleiner is dan 50 m^2, en;
2. de gebruiksoppervlakte van elke sociale huurwoning niet kleiner is dan 42 m^2, en;
3. elke woning beschikt over een bergingsruimte met een oppervlakte van ten minste 5 m^2 per woning, en;
4. elke woning beschikt over een eigen buitenruimte.

Uitsnede www.ruimtelijkeplannen.nl

[5] Een woonvorm waar bewoners nagenoeg zelfstandig wonen met (voorzieningen voor) verzorging en begeleiding (ook 24-uurs begeleiding) en daar niet verblijven met het doel om therapeutisch behandeld te worden.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

Voor een nadere omschrijving van de bestemmingen en aanduidingen van het voorontwerp-bestemmingsplan wordt verwezen naar de verbeelding en voorschriften die digitaal te raadplegen zijn via www.ruimtelijkeplannen.nl (referentie NL.IMRO.0202.1018-0201).

4.10. Beoordeling en onderbouwing courantheid

Locatiebeoordeling

De onroerende zaak is gunstig gelegen aan de Bronbeeklaan in Arnhem. De flat ligt aan de rand van een nette woonwijk en groen. Taxateurs hebben tevens gekeken naar de WalkScore.com hieruit komt naar voren dat er een Walk Score is van 69 (op een schaal van 100). Dit betekend dat er meerdere voorzieningen per voet bereikbaar zijn.

Uitsnede WalkScore.com – Walk Score 69/100

Objectbeoordeling

De flat bevond zich bij de opname nog grotendeels in de oorspronkelijke staat en voldoet qua indeling niet aan het nieuwe bestemmingsplan. Zoals aangegeven blijft de opstal verder buiten beschouwing in de waardering.

Mate van verhuur-/verkoopbaarheid/gebruik

Voor de verhuur- en verkoopbaarheid van het recht van erfpacht geldt dat nu het object niet gebruikt mag worden en gelet op het erfpachtcontract is het recht van erfpacht naar verwachting moeilijk verkoopbaar.

Naar verwachting is het object op basis van de voorgenomen bestemming en vrij van erfpacht als woonobject gelet op de vraag naar woningen goed verkoopbaar, zij het dat de kring van kopers voor een bestaand gebouw vermoedelijk beperkter is dan voor nieuwbouw.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

5. Uitgangspunten waardering

5.1. Inleiding

De opdracht omvat het waarderen van de inbrengwaarde en de uitgifteprijs van de Bronkbeeklaan 66 te Arnhem. In de navolgende hoofdstukken zullen taxateurs nader toelichten hoe beide waardering worden aangevlogen.

5.2. Overwegingen bij de waardering

Op basis van de in de vorige hoofdstukken vermelde informatie hebben de taxateurs een swot-analyse[6] opgesteld van de belangrijkste zaken die een redelijk handelend en denkend koper in zijn overwegingen bij de waardering van de onroerende zaak zal meenemen. Op basis van de eerder genoemde feiten en omstandigheden komen taxateurs tot de volgende analyse.

Strengths	Weaknesses
• Gelegen in een groene omgeving. • Voldoende parkeren op eigen terrein en in het openbaar gebied.	• Het gebruik is publiekrechtelijk bevroren op basis van het voorbereidingsbesluit en hieropvolgend ontwerpbestemmings-plan. • Het gebruik binnen het privaatrechtelijk recht van erfpacht omvat enkel het gebruik als bejaardentehuis met aanhorigheden. • In het ontwerpbestemmingsplan zijn 54 wooneenheden. Dit aantal is beperkt in relatie tot de bouwvolume die gerealiseerd kan worden binnen het bouwvlak.
Opportunities	**Threats**
• De mogelijkheid om naar herziening van de erfpachtovereenkomst en bestem-mingswijziging de onroerende zaak te gebruiken als woningen (met de bestemming “wonen”). Dit mede gelet op de huidige woningnood en vraag naar betaalbare woonruimte. • Renovatie en transformatie naar zelfstandige wooneenheden. • Aanhoudende vraag naar woningen.	• Algemene economische ontwikkelingen. Hierdoor kan de vraag verder afnemen alsmede bouwkosten verder toenemen. • De huidige inflatie zorgt voor een lagere koopkracht/bestedingsniveau. Hierdoor kan de vraag afnemen.

[6] Strengths, Weaknesses, Opportunities & Threats

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

5.3. Gebruikte methode

Voor het taxeren van vastgoed zijn drie benaderingen toepasbaar: de marktbenadering, de inkomstenbenadering en de kostenbenadering.

1. Bij de marktbenadering, ook wel de comparatieve benadering genoemd, wordt de waarde geschat aan de hand van gerealiseerde transactieprijzen, die door middel van het aanbrengen van correcties vergelijkbaar worden gemaakt met het te taxeren object (vergelijkingsmethode).
2. Bij de inkomstenbenadering wordt gekeken naar de netto-opbrengsten die uit de toekomstige exploitatie voortvloeien. Voorbeelden van deze benadering zijn de bruto- of netto-huurwaarde-kapitalisatiemethode (BAR/NAR), de discounted-cash-flowmethode (DCF) of de residuele waardemethode.
3. De kostenbenadering wordt onder andere gebruikt indien er onvoldoende referenties zijn om de vorenstaande benaderingen te hanteren doordat er geen markt is, of doordat het specifiek of uniek vastgoed betreft. Bij de kostenbenadering baseert men de waarde op herbouw- of vervangingskosten.

Bij de waardering van de onroerende zaak hebben de taxateurs gebruikgemaakt van de vergelijkingsmethode en residuele waardebepalingsmethode.

Bij de vergelijkingsmethode wordt een parallel getrokken met de gerealiseerde koopprijzen die gehanteerd worden in de (directe) nabijheid van de onroerende zaak. Voor de waarde dient rekening te worden gehouden met specifieke (plaatselijke) omstandigheden, zoals de ligging, de grootte van percelen, de bouw- en gebruiksmogelijkheden, het bestaande aanbod, et cetera.

De residuele waardebepalingsmethode is een methode die in beginsel alleen van toepassing is bij waardebepaling van gronden met een mogelijkheid tot projectontwikkeling en/of bebouwing. De methode wordt in de economische theorie aangeduid als 'backward pricing'. Door de productiekosten (stichtingskosten en indien van toepassing vervaardigingskosten voor bouwrijpe en uitgeefbare grond) in mindering te brengen op de te verwachten marktwaarde na realisatie van het gereed product, verkrijgt men de waarde van grond, althans de prijs die men maximaal zou kunnen besteden bij verwerving van de grond in geval van een neutraal resultaat van deze marktwaarde minus deze productiekosten. Van belang bij de residuele waardebepalingsmethode is te onderscheiden voor welke staat van onbebouwde grond de waardebepaling van de gronden wordt uitgevoerd: in ruwe staat of in bouwrijpe staat. Dit komt tot uitdrukking in de geraamde productiekosten. De productiekosten in de waardebepaling voor onbebouwde gronden in bouwrijpe staat bestaan uit stichtingskosten. De productiekosten in de waardebepaling voor onbebouwde gronden in ruwe staat bestaan uit stichtingskosten en uit vervaardigingskosten voor onder andere het wijzigen van het bestemmingsplan, bouwrijp maken van de gronden en woonrijp maken van het openbaar gebied. Bij de residuele waardebepalingsmethode worden derhalve drie bestanddelen onderscheiden: de waarde van de grond in onbebouwde staat (WG), de productiekosten (Po) en de waarde van het samenstel van grond en opstallen nadat het vastgoedobject gereed is (W). De residuele waardebepalingsmethode kan vervolgens als volgt worden samengevat: W -/- Po = WG.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

6. Waardering inbrengwaarde

6.1. Inleiding

Voor het bepalen van de inbrengwaarde hebben taxateurs aangegeven in § 2.10 dat er gelet op jurisprudentie wordt uitgegaan van de grondwaarde. De opstallen blijven gehandhaafd en zullen worden getransformeerd naar woningen. Deze blijven buiten beschouwing bij de waardering van de inbrengwaarde.

Voor het bepalen van de inbrengwaarde kijken taxateurs naar de inbrengwaarde van het recht van erfpacht en de inbrengwaarde van het bloot eigendom. Bij het bepalen van de inbrengwaarde van het recht van erfpacht zal gekeken worden naar de gebruiksmogelijkheden binnen het erfpachtcontract. Hieruit komt naar voren dat het huidige gebruik enkel voorschrijft dat er “bejaardenhuis met aanhorigheden” kan worden geëxploiteerd.

Voor het bepalen van de inbrengwaarde van het bloot eigendom maken taxateurs een analyse van de optimale aanwending op basis van de grondwaarde behorende bij de bestemming “Maatschappelijk” alsmede naar een verwachtingswaarde op basis van de voorgenomen bestemming “Wonen”.

6.2. Inbrengwaarde recht van erfpacht

Taxateurs merken op dat op basis van de voorbereidingsbesluiten en ontwerpbestemmingsplan geen feitelijk gebruik meer mogelijk is. Het overgangsrecht is niet meer van toepassing op deze locatie. Rekening houdend met het feit dat er op basis van de erfpachtovereenkomst sprake is van een betalingsverplichting (canon) zal elke redelijk handelt en denkend koper géén waarde toekennen aan het recht van erfpacht. Er zijn verplichtingen, maar er zijn géén gebruiksmogelijkheden. Voorts wordt opgemerkt dat voor zoverre in de toekomst een ander gebruik wel mogelijk is, eerst het privaatrechtelijke gebruik moet worden herzien, waarbij de gemeente de canon kan herzien, zodat de eventuele waardeontwikkeling dan ook aan de gemeente toekomt en niet aan de erfpachter. Voor het bepalen van de inbrengwaarde van het recht van erfpacht heeft de toekomstige ontwikkeling dan ook geen meerwaarde.

Op basis van het voorgaande hanteren taxateurs voor de inbrengwaarde van **€ 1,00** voor het recht van erfpacht (zonder opstallen).

6.3. Inbrengwaarde bloot eigendom

Voor het bepalen van de inbrengwaarde van het bloot eigendom zullen taxateurs kijken naar de grondwaarde op basis van de bestemming “Maatschappelijk” behorende bij het gebruik als “bejaardenhuis met aanhorigheden”. Tevens zullen taxateurs inzichtelijk maken wat de verwachtingswaarde is op basis van de voorgenomen bestemming “Wonen”.

6.3.1. Waarde bloot eigendom op basis van bestemming “Maatschappelijk”

Taxateurs hebben voor het bepalen van de grondwaarde op basis van de bestemming “Maatschappelijk” gekeken naar grondprijsbrieven van diverse gemeenten in Gelderland. De volgende grondprijsbrieven hebben taxateurs gevonden.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

Gemeente	Jaar	Grondwaarde
Arnhem	2022	€ 180,00 per m² (bvo)
Lingewaard	2022-2023	€ 190,00 per m² (bvo)
Nijkerk	2021	€ 175,00 per m² (bvo)

Op basis van de voorgaande is een bandbreedte zichtbaar tussen de € 175,00 en € 200,00 per m² (bvo). Op basis van de Floor Space Index (FSI) groter of kleiner dan 1 wordt bepaald of de grondwaarde wordt berekend over het kaveloppervlak danwel over het bruto vloeroppervlak. Het grondprijsbeleid van de gemeente Arnhem past binnen deze bandbreedte. Hierom hanteren taxateurs een maatschappelijke grondwaarde van € 180,00 per m² (bvo).

Taxateurs vinden het niet aannemelijk dat er vraag is om de extra bebouwingsmogelijkheden binnen de maatschappelijke bestemming te benutten. Derhalve kennen taxateurs geen waarde toe aan deze onbenutte bebouwingsmogelijkheden.

Rekening houdend met het bestaande bruto vloeroppervlak (4.959 m² bvo) en de kaveloppervlak (8.508 m²) volgt een FSI kleiner dan 1. Hierdoor dient de maatschappelijke grondwaarde bepaald te worden op basis van de kavelgrootte. Uitgaande van een oppervlakte van 8.508 m² volgt een grondwaarde van het geheel van 8.508 m² x € 180,00 is € 1.531.440,00.

Zoals aangegeven is als uitgangspunt genomen dat de bebouwing gehandhaafd blijft binnen de beoogde ontwikkeling. Taxateurs zijn van oordeel dat er een depreciatie[7] op deze waarde moet worden toegepast omdat er sprake is van een reeds bebouwd perceel. De huidige bebouwing beperkt de inrichtingsvrijheid van een koper ten opzichte van een perceel zonder bebouwing.

Vanwege de bebouwde staat van de grond hanteren taxateurs een depreciatie van 25% ten opzichte van onbebouwde grond. Dit resulteert in een grondwaarde van € 1.531.440,00 x 0,75 maakt € 1.148.580,00, afgerond **€ 1.150.000,00**.

Taxateurs hebben voor het bepalen van de waarde van het bloot eigendom op basis van de bestemming “Maatschappelijk” gekeken naar de contante waarde van de canon en eindwaarde per peildatum. De volgende uitgangspunten hebben taxateurs gehanteerd voor het bepalen van de waarde van het bloot eigendom.

Peildatum	1 januari 2023
Looptijd tot	16 augustus 2039
Duur looptijd	16,64 jaar
Indexatie canon	0,00% (o.b.v. erfpachtcontract)
Waardestijging grond	2,00%
Disconteringsvoet canon	5,00%
Disconteringsvoet eindwaarde grond	5,00%
Waarde grond (zonder opstallen)	€ 1.150.000,00

[7] RICS, *Briefing paper “Taxeren bij erfpacht”*, Bij stedelijke erfpacht is de depreciatiefactor vaak een vast percentage dat is afgeleid van een onbebouwde bouwkavel in vol eigendom. Den Haag (45%), Amsterdam (25%) en Staatsbosbeheer (25%).

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

Op basis van deze parameters volgt een waarde van het bloot eigendom (maatschappelijk) van € 750.000,00. Zie **bijlage 6** voor de volledige berekening.

6.3.2. Waarde bloot eigendom op basis van bestemming "Wonen"

Taxateurs hebben voor het bepalen van de inbrengwaarde tevens gekeken naar de voorgenomen bestemming "Wonen", omdat deze vanaf het van kracht worden van het bestemmingsplan het planologisch kader vorm voor de waardering. Deze waardeontwikkeling die hier het gevolg van is komt volledig toe aan de bloot eigenaar.

Nu het gebouw van de gemeente niet mag worden gebruikt en de erfpachter wel een jaarlijkse canon moet betalen, ligt het in de rede dat de eigenaar en de erfpachter trachten tot een beëindiging van het huidige erfpachtcontract te komen en dat de bloot eigenaar/de gemeente zal trachten de voorgenomen woonbestemming te realiseren. Om de waarde van de gronden met de woonbestemming te bepalen is de grondopbrengstpotentie (uitgifteprijs) van de woonbestemming bepaald. Hierop wordt ingegaan in paragraaf 7. Om de inbrengwaarde van de bloot eigendom te bepalen worden deze grondopbrengsten verminderd met de plankosten, kosten voor het ontbinden van het erfpachtrecht en eventuele risico's waar een redelijk handelend en denkend koper.

Nu aan het recht van erfpacht geen waarde is toegekend, ligt het voor de hand dat een redelijk handelend erfpachter mee zal werken aan de beëindiging of omzetting van de erfpacht overeenkomst. In dat kader zullen echter ook afspraken moeten worden gemaakt
Ondergetekenden schatten in dat aan de beëindiging van een dergelijk traject tussen redelijk handelende partijen (adviseurs)kosten verbonden zijn. Ondergetekenden schatten deze kosten van vrijmaken van erfpacht vooralsnog in op een stelpost van € 100.000,00.

Grondopbrengstpotentie (uitgifteprijs)[8]	€ 1.950.000,00
Plankosten[9]	€ 189.000,00-
Vrijmaken van recht van erfpacht	€ 100.000,00-
Waarde bloot eigendom (wonen)	**€ 1.661.000,00**
Waarde bloot eigendom (wonen) (afgerond)	**€ 1.660.000,00**

De waarde van het bloot eigendom uitgaande van de bestemming "Wonen" bedraagt € 1.660.000,00.

Geoptimaliseerde grondopbrengsten

Naar oordeel van taxateurs is het voorgenomen programma waar met een woonoppervlakte van 98 m^2 gbo marktconform. Nu er op het perceel extra planologische mogelijkheden qua te bebouwen oppervlakte rusten (het aantal van 54 appartementen staat vast) achten taxateurs het haalbaar om eventueel grotere vrije sector wooneenheden te realiseren. Voor sociale woningen is dit financieel niet aantrekkelijk. Het vergoten van de gemiddelde woonoppervlakte voor de overige woningen kan planologisch, maar zal ook extra bouwkosten met zich meebrengen waardoor de meeropbrengsten beperkt zullen zijn. Hierop wordt in hoofdstuk 7 ingegaan.

[8] Zie § 7.5 voor de volledige berekening van de uitgifteprijs.

[9] Op basis van plankostenscan (**bijlage 7**) is zichtbaar dat de plankosten zijn geraamd op € 183.923,00 (prijspeil 1 januari 2021). Op prijspeil 1 januari 2023 bedragen deze € 189.441,00, afgerond € 189.000,00.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

6.3.3. Verzoening inbrengwaarde bloot eigendom

Taxateurs hebben in de voorgaande paragrafen inzichtelijk gemaakt wat de inbrengwaarde is op basis van de bestemming “Maatschappelijk” en voorgenomen bestemming “Wonen”. Deze liggen in een bandbreedte tussen de € 750.000,00 en € 1.550.000,00.

Naar oordeel van taxateurs zal voor het bepalen van de inbrengwaarde van het bloot eigendom gekeken moeten worden wat een redelijk handelt en denkend koper over zal hebben voor het bloot eigendom. Naar oordeel van taxateurs is de bovenkant van de bandbreedte niet realistisch om aan te houden vanwege de volgende beweegredenen:

1. Dit heeft te maken met het feit dat de erfpachter tot einde erfpachtovereenkomst de ontwikkeling kan vertragen.
2. De erfpachter een aanzienlijk bedrag heeft betaald voor het recht van erfpacht. Op basis van akte van levering Hyp4 73876/167 (31-08-2018) is een bedrag van € 3.200.000,00 betaald. Dit is echter inclusief de opstal, en deze wordt hier niet gewaardeerd;
3. De erfpachter een aanzienlijke hypotheek heeft laten vestigen op het recht van erfpacht. Op basis van hypotheekakte Hyp4 77463/63 (17 februari 2020) is een zekerheid verleend van € 4.200.000,00 en tot ten hoogste € 1.720.000,00 voor rente, boete en kosten samen € 6.020.000,00. Ondergetekenden hebben hier echter op basis van de onderstaande passage uit de akte geen nader inzicht in:

HOOFDSTUK 2. LENINGSOVEREENKOMST

1. Leningsovereenkomst

De schuldenaar en de schuldeiser hebben een leningsovereenkomst gesloten.
Aan deze akte is een kopie van de leningsovereenkomst vastgemaakt.
Partijen zijn er door mij, notaris, uitdrukkelijk op gewezen dat ik, notaris, op uitdrukkelijk verzoek van partijen geen bemoeienis heb (gehad) met het opmaken van de leningsovereenkomst en derhalve terzake geen verantwoording draag.

Om de woonbestemming te kunnen realiseren is er zolang het erfpachtcontract loopt, overeenstemming nodig tussen bloot eigenaar en de erfpachter, dan wel een onteigeningsprocedure. Voor een derde redelijk handelend koper brengen beide trajecten grote onzekerheden met zich mee. Gelet deze risico’s en de mogelijke duur van deze trajecten, passen taxateurs over een tijdperiode van 10 jaar een risicoafslag van 10% op de waarde op basis van de voorgenomen bestemming “Wonen”. Uitgaande van deze risicoafslag volgt een waarde van € 1.660.000,00 / 1,10 ^ 5 jaar maakt € 1.030.729,40, afgerond **€ 1.000.000,00** voor de waarde van het bloot eigendom.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

7. Waardering uitgifteprijs

7.1. Inleiding

Taxateurs hebben voor het bepalen van de uitgifteprijs gekeken naar de bestaande bouwvolume en mogelijke bouwvolume op basis van het ontwerpbestemmingsplan voor het bepalen van het programma. Gelet op het feit dat de opstallen buiten beschouwing worden gelaten voor het bepalen van de inbrengwaarde en uitgifteprijs hanteren taxateurs als uitgangspunt dat de grondwaarde uitgaande van de voorgenomen bestemming “Wonen” kan worden bepaald op basis van een vergelijkbare nieuwbouwontwikkeling. Vervolgens hanteren taxateurs een afslag van 25% voor het feit dat er sprake is van een bebouwd perceel waardoor er sprake is van een beperkte inrichtingsvrijheid. Hierom zullen taxateurs op basis van regionale en landelijk beleid de grondwaarde van sociale huurwoningen bepalen en op basis van een residuele grondwaardeberekening de grondwaarde van vrije sectorwoningen bepalen.

7.2. Programma

Het voorontwerpbestemmingsplan biedt de mogelijkheid een hoger bouwvolume te realiseren dan momenteel is gerealiseerd. Dit bouwvolume is naar oordeel van taxateurs niet aannemelijk om mee te nemen bij het bepalen van het te hanteren programma aangezien een redelijk handelt en denkend koper zal in de basis uitgaan van het bestaande bouwvolume. Het bruto vloeroppervlak van de bestaande opstallen bedraagt **4.959 m² bvo**. Voor de aanvullende planologische bouwmogelijkheden hanteren taxateurs een verruiming van 10% derhalve een bruto vloeroppervlak van 4.959 m² bvo x 1,10 maakt 5.455 m² bvo.

Op basis van het ontwerpbestemmingsplan zijn specifieke gebruiksregels waar bij het bepalen van de uitgifteprijs de volgende regels relevant zijn:

1. Het maximum bedraagt 54 zelfstandige woningen.
2. Minimaal 40% dient uitsluitend sociale huurwoningen te worden oftewel 22 woningen.
3. Het minimale woonoppervlak van de sociale huurwoningen bedraagt 42 m² gbo.

Rekening houdend met het voorgaande bedraagt bij een gangbare vormfactor van 0,75 het bruto vloeroppervlak van de sociale huurwoningen 42 m² gbo / 0,75 maakt 56 m² bvo per woning. Uitgaande van 22 woningen volgt een totaal bruto vloeroppervlak van de sociale huurwoningen van 22 won. x 56 m² bvo maakt 1.232 m² bvo. Hiermee resulteert een resterende bruto vloeroppervlak voor vrije sectorwoningen van 5.455 m² bvo – 1.232 m² bvo maakt 4.223 m² bvo. De bruto vloeroppervlak per vrije sectorwoning bedraagt gemiddeld 4.223 m² bvo / 32 won. maakt 131 m² bvo. Het volgende programma kan worden opgesteld op basis van het voorgaande.

Segment	Aantal	Bruto vloeroppervlak Per woning	Bruto vloeroppervlak Subtotaal
Sociaal	22 won.	56 m² bvo	1.232 m² bvo
Vrije sector	32 won.	131 m² bvo	4.223 m² bvo
Totaal	**54 won.**		**5.455 m² bvo**

De vrije sectorwoningen hebben een bruto vloeroppervlak van 131 m² bvo. Uitgaande van een gangbare vormfactor van 0,75 volgt een woonoppervlak van 131 m² bvo x 0,75 maakt 98 m² gbo.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

7.3. Grondwaarde sociale huurwoningen

Voor het bepalen van de grondwaarde is gekeken naar de uitgifteprijs van sociale huurwoningen. De grondprijs van sociale woningbouw is meer een beleidsmatige afweging en minder een marktconforme waarde. Een en ander is namelijk zeer afhankelijk van de huurprijsstelling, termijn van beschikbaarstelling voor sociale bewoning en te hanteren exploitatietermijn (in deze casus maximaal 15 jaar). Gezien de wijzigingen in de wet- en regelgeving van de woningcorporatie met onder meer de verhuurdersheffing, is het gemeentelijk beleid om onder voorwaarden af te wijken van de uitgifteprijs voor de vrije-sectorwoning denkbaar[10].

Door de VNG is de Analyse Monitor nieuwbouw sociale huurwoningen in mei 2017 uitgebracht. Zij heeft hierin onderzoek gedaan naar de grondprijzen die door gemeenten worden gehanteerd voor sociale woningbouw. Zij bericht hierover het navolgende:

"Van 135 gemeenten zijn via openbare bronnen de grondprijzen voor sociale huur teruggevonden. Gemiddeld vragen gemeenten een grondprijs van € 20.200,00 voor een eengezinswoning en € 16.700,00 voor een meergezinswoning. De meeste gemeenten vallen tussen € 15.000,00 en € 30.000,00 als het gaat om eengezins en tussen € 12.500,00 en € 25.000,00 als het gaat om meergezins. Bij deze cijfers is geen rekening gehouden met een korting op de grondprijs voor appartementen op hogere bouwlagen (16% van de gemeenten hanteert zo'n lagenfactor). 13% van de gemeenten rekent een aparte grondprijs voor woningen onder en boven de aftoppingsgrens.
Het blijkt dat de grondprijzen voor sociale huur niet samenhangen met de druk op de woningmarkt. Dat is logisch, want de huurprijsgrenzen zijn overal in het land gelijk. 33% van de gemeenten hanteert een antispeculatiebeding in geval van verkoop binnen 10 à 25 jaar."

Doorgaans geldt als stelregel dat circa 10% van de totale stichtingskosten door een corporatie aan grondkosten kan worden besteed.

Taxateurs hebben tevens kennisgenomen van de "Benchmark gemeentelijke grondprijzen sociale huurwoningen" (d.d. juli 2022). Hieruit komt een mediane grondprijs van grondgebonden woningen van € 20.900,00 en voor gestapelde woningen van € 18.700,00 naar voren. Indien vervolgens wordt gekeken naar de relatie tussen de hoogte van maximale huur (aftoppingsgrenzen) en de grondwaarde ontstaat het navolgende beeld.

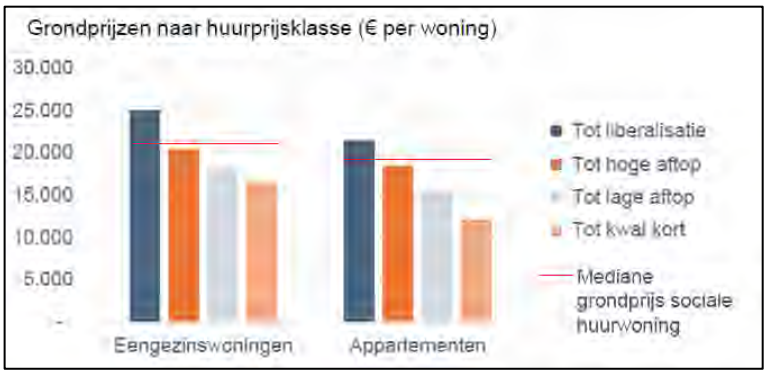

Uitsnede Benchmark gemeentelijke grondprijzen sociale huurwoningen (d.d. juli 2022)

[10] Algemeen landelijke context.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

Op basis van het voorgaande is zichtbaar dat woningen tot de kwaliteitskortingsgrens voor appartementen liggen rond de € 12.500,00. De kwaliteitskortingsgrens bedraagt € 442,46 per maand (2022). Het huurprijsniveau van een gemiddeld zelfstandig appartement bedraagt € 379,59 per maand.

Taxateurs hebben voor de bepaling van de grondwaarde voor sociale woningbouw een onderzoek gedaan naar het grondprijsbeleid in regionaal gelegen gemeenten. Hieruit volgen de navolgende resultaten.

Gemeente	Datum beleid	Grondwaarde sociale huurwoning (excl. btw)
Arnhem	2023	€ 195,00 per m² bvo € 10.920,00 per woning[11]
Oldebroek	2021	€ 220,00 per m² gbo € 12.320,00 per woning[12]

Op basis van het landelijk en regionale beleid en de woonoppervlakte van 42 m² gbo hanteren taxateurs een grondwaarde van € 12.500,00 per sociale woning. Uitgaande van 22 sociale huurwoningen volgt een totale opbrengst van **€ 275.000,00**.

7.4. Grondwaarde vrije sector

De grondwaarde vrije sector bepalen taxateurs uitgaande van een nieuwbouwsituatie en stellen derhalve een residuele grondwaardeberekening op. Voor het bepalen van de opbrengstpotentie zullen taxateurs een referentieonderzoek uitvoeren naar appartementen met een woonoppervlak van circa 98 m² gbo. De bouwkosten zullen taxateurs bepalen op basis van kengetallen uit bouwkostenkompas.

7.4.1. Referentietransacties appartementen

De volgende referentietransacties van nieuwbouwappartementen hebben taxateurs gevonden in de gemeente Arnhem.

#	Datum (akte)	Locatie	Metrage (gbo)	Transactieprijs	Prijs per m²
1.	26-09-2022	Klapbrug 65, 6846 SZ Arnhem	79 m²	€ 330.000,00 (k.k.)	€ 4.177,00
2.	07-10-2022	Tuinzicht (bouwnr. 6), 6842 DB Arnhem	105 m²	€ 496.500,00 (v.o.n.)	€ 4.729,00
3.	24-01-2022	Velperweg 47-1500, 6824 BG Arnhem	107 m²	€ 725.000,00 (k.k.)	€ 6.775,70

[11] Uitgaande van een oppervlakte van 42 m² gbo / 56 m² bvo volgt een grondwaarde van 56 m² bvo x € 195,00 maakt € 10.920,00 per woning.
[12] Uitgaande van een oppervlakte van 42 m² gbo / 56 m² bvo volgt een grondwaarde van 56 m² bvo x € 220,00 maakt € 12.320,00 per woning.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

1. Klapbrug 65, 6846 SZ Arnhem
Deze referentietransactie betreft een nieuwbouwappartement (2022) met een woonoppervlak van 79 m^2 gbo gelegen aan de Klapbrug 65 in Arnhem. De woning is gelegen in de wijk Schuytgraaf met op korte afstand diverse voorzieningen gelegen. De woning is in het 3^e kwartaal van 2022 verkocht voor een bedrag van € 330.000,00 (k.k.). Taxateurs hanteren een opslag van 2,50% kosten koper. Uitgaande van deze opslag volgt een transactieprijs van € 338.250,00 (v.o.n.). Taxateurs hebben deze transactieprijs met behulp van de NVM Prijsontwikkelingstool geïndexeerd naar prijspeil. Uitgaande van deze indexatie volgt een transactieprijs per prijspeil van € 324.000,00 (v.o.n.) oftewel € 4.101,00 per m^2 gbo.

2. Tuinzicht (bouwnr. 6), 6842 DB Arnhem
Deze referentietransactie betreft een nieuwbouwappartement (2023) met een woonoppervlak van 105 m^2 gbo gelegen binnen de nieuwbouwontwikkeling van appartementencomplex Tuinzicht in Arnhem. De woning is gelegen in het voormalige dorp Elden op een fietsafstand van 10 minuten tot de Markt. De woning is in het 4^e kwartaal van 2022 verkocht voor een bedrag van € 496.500,00 (v.o.n.). Taxateurs hebben deze transactieprijs met behulp van de NVM Prijsontwikkelingstool geïndexeerd naar prijspeil. Uitgaande van deze indexatie volgt een transactieprijs per prijspeil van € 483.000,00 (v.o.n.) oftewel € 4.600,00 per m^2 gbo.

3. Velperweg 47-1500, 6824 BG Arnhem
Deze referentietransactie betreft een nieuwbouwappartement/penthouse (2021) met een woonoppervlak van 107 m^2 gbo gelegen aan de Velperweg 47-1500 in Arnhem. De woning is gerealiseerd binnen het herontwikkelingsproject van de ING Bank. De woning is op een zeer gunstige locatie gelegen en beschikt over twee parkeerplaatsen in de parkeerkelder. De woning is in het 1^e kwartaal van 2022 verkocht voor een bedrag van € 725.000,00 (k.k.). Ten behoeve van het vergelijk hanteren taxateurs een afslag van € 20.000,00 per parkeerplaats en zullen zij een opslag hanteren van 2,50% kosten koper. Uitgaande van deze correcties volgt een transactieprijs van € 702.125,00 (v.o.n.). Taxateurs hebben deze transactieprijs met behulp van de NVM Prijsontwikkelingstool geïndexeerd naar prijspeil. Uitgaande van deze indexatie volgt een transactieprijs per prijspeil van € 666.000,00 (v.o.n.) oftewel € 6.224,00 per m^2 gbo.

Taxateurs merken op dat er in de afgelopen twee jaar beperkt aantal nieuwbouw-appartementen zijn gerealiseerd in Arnhem. De referentietransacties die hiervoor zijn opgesomd betreffen nieuwbouwappartementen waarvan de 1^e en 2^e referentietransacties zijn gelegen in Arnhem Zuid. De 3^e referentietransacties is gelegen in Arnhem Noord waar tevens onderhavige onroerende zaak is gelegen. Taxateurs achten het opbrengstniveau zoals behaald aan de Velperweg 47 (ING Bank) zeer hoog gelet op deze hoogwaardige afwerking en het feit dat het een penthouse betreft. Uitgaande van de 1^e en 2^e referentietransacties is een bandbreedte zichtbaar tussen de € 4.101,00 per m^2 gbo en de € 4.600,00 per m^2 gbo. De bovenkant van de bandbreedte is het gevolg van een beter ligging ten opzichte van het centrum.

Voorzichtigheidshalve hanteren taxateurs een opbrengstpotentie van **€ 4.000,00 per m^2 gbo** rekening houdend met de ligging en de gemiddelde woonoppervlakte van 98 m^2 gbo.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

7.4.2. Bouwkosten appartementen

Voor het bepalen van de bouwkosten hebben taxateurs binnen bouwkostenkompas aansluiting gezocht bij “Appartementenblok (tot 6 lagen)”.

Appartementenblok (tot 6 lagen)

Woonblok met groot aantal woningen in een standaard beukmaat. Verschillende portieken met liften en galerijen aan binnenzijde van het blok. Woningen voorzien van balkons. Decentrale CO2 gestuurde ventilatie. Gasloos met individuele warmtepomp. Woninggrootte gemiddeld ca. 65-75 m² GO.

Locatie: Gelderland › Arnhem › Arnhem ›

Bouwkosten	basis	laag	hoog
Bouwkosten / BVO	€ 1.515,-	€ 1.337,-	€ 1.940,-
Bouwkosten / BIH	€ 506,-	€ 456,-	€ 618,-
Herbouwkosten / BVO	€ 1.669,-	€ 1.410,-	€ 2.331,-

Uitsnede bouwkostenkompas (peildatum 1 januari 2023) (**bijlage 8**)

Op basis van de hiervoor weergegeven uitsnede uit bouwkostenkompas is een bandbreedte van de stichtingskosten zichtbaar tussen de € 1.337,00 en € 1.940,00 per m² bvo. Taxateurs hanteren een bouwkostencomponent van **€ 1.500,00 per m² bvo** en een vormfactor van **0,75**. Zie **bijlage 8** voor de volledige uitsnede uit bouwkostenkompas.

7.4.3. Residuele grondwaardeberekening

Uitgaande van de hiervoor bepaalde opbrengstpotentie en bouwkosten volgt een residuele grondwaarde van de vrije sectorwoningen van **€ 2.300.000,00**. Zie **bijlage 9** voor de volledige berekening.

7.5. Uitgifteprijs

Taxateurs hebben op basis van de voorgaande paragrafen de grondwaarde bepaald van de sociale- en vrije sectorwoningen.

Segment	Grondwaarde
Sociale woningen	€ 275.000,00
Vrije sector woningen	€ 2.300.000,00
Totaal	**€ 2.575.000,00**

Gelet op het feit dat er sprake is van een bebouwde situatie hanteren taxateurs een afslag van 25%. Er is altijd een beperking gelet op het feit dat er sprake is van bestaande opstallen. Uitgaande van deze afslag volgt een uitgifteprijs van € 2.575.000,00 x 75% maakt € 1.931.250,00, afgerond **€ 1.950.000,00**.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

8. Conclusie

8.1. Inbrengwaarde erfpachter

a. Inbrengwaarde gronden
In § 6 hebben taxateurs de inbrengwaarde gewaardeerd. Er is in deze paragraaf gekeken naar de waarde van het recht van erfpacht en bloot eigendom. Voor het bepalen van de inbrengwaarde zijn de opstallen buiten beschouwing gelaten aangezien deze niet gesloopt worden. Het recht van erfpacht is gelet op de gebruiksbeperkingen gewaardeerd op € 1,00.

b. Inbrengwaarde opstallen
Deze blijven buiten toepassing want er wordt niet gesloopt.

c. Kosten vrijmaken van rechten
De kosten voor het vrijmaken van rechten bestaan o.a. uit de proceskosten en de te betalen vergoedingen. Gelet op de prijs die in het verleden betaald is voor de opstallen, heeft de erfpachter hierbij een aanzienlijk financieel belang. Gelet op dit belang is het voor te stellen dat partijen hierover (langdurig) juridisch gaan procederen. De kosten die daarmee gepaard gaan zijn op voorhand door taxateurs niet in te schatten en zijn afhankelijk van het procesverloop en de toewijzing. Voor de raming van de inbrengwaarde is hiervoor dan ook een stelpost opgenomen van € 100.000,00.

d. Sloopkosten
Deze blijven buiten toepassing want er vindt geen sloop plaats.

8.2. Inbrengwaarde bloot eigendom

a. Inbrengwaarde gronden
Het bloot eigendom is op basis van verzoening tussen de bestemming “Maatschappelijk” en voorgenomen bestemming “Wonen” rekening houdend met de risico’s geschat op € 1.000.000,00.

b. Inbrengwaarde opstallen
Deze blijven buiten toepassing want deze worden niet gesloopt en zijn eigendom van erfpachter.

c. Kosten vrijmaken van recht
De kosten voor het vrijmaken van rechten bestaan o.a. uit de proceskosten en de te betalen vergoedingen. De kosten die daarmee gepaard gaan zijn op voorhand door taxateurs niet in te schatten en zijn afhankelijk van het procesverloop en de toewijzing. Voor de raming van de inbrengwaarde is hiervoor dan ook eveneens voor de bloot eigenaar een stelpost opgenomen van € 100.000,00 omdat deze de onroerende zaak zolang het recht van erfpacht erop zit ook niet kan ontwikkelen.

d. Sloopkosten
Deze blijven buiten toepassing want er vindt geen sloop plaats.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

8.3. Uitgifteprijs

In § 7 hebben taxateurs de uitgifteprijs gewaardeerd aan de hand van de voorgenomen bestemming “Wonen”. Er is gekeken naar de bouw-/programmamogelijkheden binnen het bestemmingsplan. De uitgifteprijs is geschat op **€ 1.950.000,00**.

8.4. Back-testing

Gloudemans heeft eerder een conceptrapportage opgeleverd inzake de gehele onroerende zaak. Na het verkrijgen van meer dossierkennis en het feit dat in het ontwerpbestemmingsplan de opstallen gehandhaafd blijven is ervoor gekozen de opstallen buiten beschouwing te laten. Door gewijzigde uitgangspunten is een back-testing niet mogelijk.

8.5. Onzekerheden taxatie

Bij het taxeren van vastgoed is er vrijwel altijd sprake van enige vorm van schattingsonzekerheid, zo ook in onderhavig geval. Een taxatie blijft een zo zorgvuldig mogelijk theoretische berekening van de waarde van het vastgoed. Deze schattingsonzekerheid kan onder andere het gevolg zijn van:

- Onzekere marktomstandigheden. De coronapandemie is op de peildatum op zijn retour en de verwachting is dat er geen nieuwe beperkingen nodig zijn. Daarmee zijn de onzekerheden door de coronapandemie die er de afgelopen jaren waren ten einde gekomen. Hiervoor in de plaats zijn echter nieuwe onzekerheden gekomen zoals de sterk gestegen energiekosten door de oorlog in de Oekraïne. Deze gestegen kosten hebben een grote invloed op de inflatie en de rente en daarmee op het besteedbaar inkomen. Hiermee is er enerzijds sprake van een grote woningnood en is anderzijds een groot deel van de woningen niet bereikbaar voor de woningzoekende. Hierdoor heeft de woningmarkt na jaren van hoge stijgingen een omslagpunt bereikt. Naast woningen treft deze crisis ook andere typen vastgoed. Zo dalen de huurprijzen voor winkels en speelt duurzaamheid een steeds belangrijkere rol. De impact van deze veranderingen op de vastgoedmarkt zijn door gebrek aan referenties op dit moment nog slecht in te schatten en zullen mede afhankelijk zijn van de duur en heftigheid van de crisis.
- Gebrekkige informatievoorziening door de eigenaar/opdrachtgever;
- Gebrek aan marktinformatie, waaronder het ontbreken van zuivere c.q. exact vergelijkbare referentietransacties;
- Gevoeligheden van de gehanteerde taxatiemethodiek.

Als gevolg van bovenstaande onzekerheden dient bij iedere taxatie rekening gehouden te worden met een marge. Deze marge zal per object en locatie afwijken en ontstaat door de inefficiëntie van de vastgoedmarkt (marktonzekerheid) en de afwijking die eigen is aan de menselijke schatting. Indien naar de jurisprudentie over dit onderwerp wordt gekeken blijkt dat in de rechtspraak[13] in zijn algemeenheid een marge wordt aangehouden van 10% naar beneden en 10% naar boven - oftewel een bandbreedte van 20% wordt acceptabel geacht. Deze marge komt ook naar voren in de literatuur[14].

[13] Zie onder andere de uitspraak van de rechtbank Rotterdam van 18 september 2019 met kenmerk ECLI:NL:RBOT:2019:7362

[14] Zie ook ‘Taxatieleer Vastgoed 1’ geschreven door Peter C. van Arnhem, Tom M. Berkhout en George G.M. ten Have (Zesde druk, pagina 110 en 111) wordt gesproken over de 10%-regel. Een afwijking van 10% in de waardebepaling is niet ongewoon.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

Voor minder courante objecten wordt een grotere bandbreedte aanvaard[15].

Voor het onderhavige object wordt door de taxateurs opgemerkt dat de schattingsonzekerheid als gevolg van gevelopname, en de niet-vergunde situatie groter is dan 10%. Taxateurs schatten een onzekerheid van +/- 20%.

8.6. Effect bijzondere uitgangspunten op de waardering

In onderhavige taxatie zijn geen bijzondere uitgangspunten gehanteerd.

8.7. Finale raming inbrengwaarden:

Met inachtneming van alle in dit rapport genoemde uitgangspunten en informatie is de inbrengwaarde/uitgifteprijs geschat op:

8.7.1. Inbrengwaarde erfpachter:

a. Inbrengwaarde gronden:
€ 1,00 (zegge: één euro)

b. Inbrengwaarde opstallen:
Deze blijven buiten toepassing want er vindt geen sloop plaats.

c. Kosten van vrijmaken van rechten:
Geraamde kosten van beëindiging erfpachtcontract € 100.000,00
(zegge: honderdduizend euro)

d. Sloopkosten:
Deze blijven buiten toepassing want er vindt geen sloop plaats.

8.7.2. Inbrengwaarde bloot eigendom:

a. Inbrengwaarde gronden:
€ 1.000.000,00 (zegge: één miljoen euro)

b. Inbrengwaarde opstallen:
Deze blijven buiten toepassing want deze worden niet gesloopt en zijn eigendom van erfpachter.

c. Kosten van vrijmaken van rechten:
Geraamde kosten van beëindiging erfpachtcontract € 100.000,00
(zegge: honderdduizend euro)

d. Sloopkosten:
Deze blijven buiten toepassing want er vindt geen sloop plaats.

[15] Schekkerman (2004) concludeerde: “Uit analyse blijken de verschillen dermate groot dat ook hierdoor een bandbreedte van plus en min 10-20% bij taxaties ten opzichte van de uiteindelijke transactie goed te verklaren zijn. Deze bandbreedte zal kleiner zijn als de courantheid van een object toeneemt en groter zijn bij een zeer incourant object. Eenieder die met taxaties te maken heeft, zal rekening moeten houden met te verwachten afwijkingen in de bandbreedte van 5 tot 20%. Bij incourante vastgoedobjecten zouden de afwijkingen zelfs nog groter kunnen zijn.

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

8.8. Raming van uitgifteprijs

Uitgifteprijs gronden:
€ 1.950.000,00 (zegge: één miljoen negenhonderdvijftig euro)

Nuland, 10 februari 2023

De taxateurs,

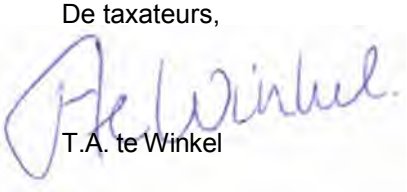

T.A. te Winkel

S. Nonnekens

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

9. Plausibiliteitsverklaring

Ondergetekende,

Bedrijfsnaam	Gloudemans
Naam	ir. F.C.L.G. Schavemaker RT, vastgoedadviseur / taxateur RT279307710 (NRVT, Kamer Bedrijfsmatig Vastgoed - Groot Zakelijk Vastgoed) en NVM
Adres	Postbus 5044
Woonplaats	5201 GA ‘s-HERTOGENBOSCH

Verder hierna te noemen: “**toetsend taxateur**”,

Verklaart:

1. Toetsend taxateur heeft onderhavig taxatierapport dat is opgesteld door ir.ing. T.A. te Winkel MRICS RT en S. Nonnekens BBE met kenmerk 2934.9-T1d1 beoordeeld op plausibiliteit van de waarde en de onderbouwing van de waarde.
2. Toetsend taxateur heeft het taxatierapport d.d. 10 februari 2023 beoordeeld.
3. Toetsend taxateur heeft geen interne en/of externe inspectie van het object gedaan.
4. Toetsend taxateur heeft het complete taxatierapport met alle bijbehorende bijlagen bekeken en beoordeeld. Dit houdt geen garantie in op de volledigheid van de uitgevoerde onderzoeken en de verstrekte bijlagen.
5. Toetsend taxateur is niet of niet recent zelf betrokken geweest bij het object of de opdrachtgever op zodanige wijze dat dit de objectiviteit en onafhankelijkheid in de weg kan staan.
6. De onder 1 genoemde taxateur(s) is/zijn verantwoordelijk voor de opname ter plaatse, het onderzoek en de analyse van de gegevens.
7. Toetsend taxateur heeft zelf geen interne of externe inspectie van het object gedaan.
8. De in het taxatierapport opgenomen taxatiemethodiek, gegevens en conclusies zijn getoetst. Tevens is beoordeeld of de inhoud van het taxatierapport in overeenstemming is met de geldende taxatiestandaarden.
9. Op basis van de beoordeelde stukken is toetsend taxateur van mening dat de getaxeerde waarde in het taxatierapport plausibel is en dat het taxatierapport voldoende navolgbaar, aannemelijk en geloofwaardig is.

Aldus door toetsend taxateur,

Nuland, 10 februari 2023

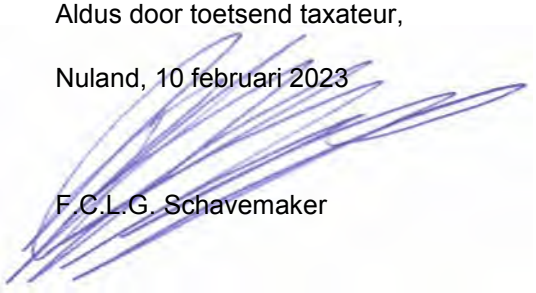

F.C.L.G. Schavemaker

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

10. Bijlagen

1. Kadastrale informatie
2. Uittreksel Kamer van Koophandel – Stichting Zorgwonen Bronbeek
3. Erfpachtakte 1968 – Bronbeeklaan 66-68 (Hyp4 3516/79)
4. Vaecon bouwkostendeskundigen – Inmeting bruto vloeroppervlak
5. Fotoblad
6. B1d1 NCW Bloot eigendom (maatschappelijk)
7. Plankostenscan – resultaat
8. Bouwkostenkompas – Appartementenblok (tot 6 lagen)
9. R1d1 Residuele grondwaardeberekening

Disclaimer: Dit rapport is bestemd voor de in dit rapport genoemde opdrachtgever en het doel waarvoor het is opgesteld. Er wordt geen verantwoordelijkheid aanvaard bij gebruik door derden tenzij met schriftelijke toestemming van Gloudemans.

BIJLAGE 1

kadaster

BETREFT
Arnhem U 53

UW REFERENTIE
WebservicesNl

GELEVERD OP
22-11-2022 - 14:18

PRODUCTIEORDERNUMMER
S11141354394

VOLLEDIG GESIGNALEERD T/M
21-11-2022 - 14:59

VOLLEDIG BIJGEWERKT T/M
21-11-2022 - 14:59

Eigendomsinformatie

ALGEMEEN

Kadastrale aanduiding	Arnhem U 53 Kadastrale objectidentificatie : 076050005370000
Locaties	Bronbeeklaan 66 6824 PJ Arnhem Locatiegegevens zijn ontleend aan de Basisregistratie Adressen en Gebouwen Verblijfsobject ID: 0202010000839065
	Bronbeeklaan 66 10 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839085
	Bronbeeklaan 66 11 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839087
	Bronbeeklaan 66 12 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839089
	Bronbeeklaan 66 13 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839091
	Bronbeeklaan 66 14 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839093
	Bronbeeklaan 66 15 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839095
	Bronbeeklaan 66 16 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839097
	Bronbeeklaan 66 1 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839069
	Bronbeeklaan 66 17 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839099
	Bronbeeklaan 66 18 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839101
	Bronbeeklaan 66 19 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839103

	Bronbeeklaan 66 20 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839105
	Bronbeeklaan 66 21 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839107
	Bronbeeklaan 66 22 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839109
	Bronbeeklaan 66 23 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839111
	Bronbeeklaan 66 24 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839113
	Bronbeeklaan 66 25 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839115
	Bronbeeklaan 66 26 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839117
	Bronbeeklaan 66 2 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839067
	Bronbeeklaan 66 27 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839119
	Bronbeeklaan 66 28 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839121
	Bronbeeklaan 66 29 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839123
	Bronbeeklaan 66 30 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839125
	Bronbeeklaan 66 3 6824 PJ Arnhem Verblijfsobject ID: 0202010000839071
	Er zijn meer locaties bij dit object
Kadastrale grootte	8.508 m²
Grens en grootte	Vastgesteld
Coördinaten	193521 - 446012

Omschrijving	Gezondheid		
	Erf - tuin		
Koopsom	€ 3.200.000	**Koopjaar**	2018

AANTEKENINGEN

Publiekrechtelijke beperking Basisregistratie Kadaster	Wet voorkeursrecht gemeenten: Besluit aanwijzing gronden		
Betrokken (rechts)persoon	Gemeente Arnhem		
Afkomstig uit stuk	Hyp4 83679/00145 Beperking op basis van een overheidsbesluit (vestiging)	**Ingeschreven op**	24-02-2022 om 09:00

RECHTEN

1	**Eigendom belast met Erfpacht (zie 1.1)**		
Soort recht	Eigendom (recht van)		
Afkomstig uit stuk	84 AHM01/29266 AHM		
Naam gerechtigde	Gemeente Arnhem		
Adres	Eusebiusbuitensingel 53 6828 HZ ARNHEM		
Postadres	Postbus 99 6800 AB ARNHEM		
Statutaire zetel	ARNHEM		
KvK-nummer	09214908 (Bron: Handelsregister) Voor de meest actuele naam, zetel en adres, raadpleeg het Handelsregister		

1.1	**Erfpacht (recht van)**		
Afkomstig uit stuk	Hyp4 73876/167	**Ingeschreven op**	31-08-2018 om 12:04
Naam gerechtigde	Stichting Zorgwonen Bronbeek		
Adres	Lochtstraat 61 5126 ER GILZE		
Statutaire zetel	GILZE		
KvK-nummer	72090200 (Bron: Handelsregister) Voor de meest actuele naam, zetel en adres, raadpleeg het Handelsregister		
Erfpachtcanon	Jaarlijks bedrag		
Bedrag canon	€ 5.820		
Afkomstig uit stuk	Hyp4 72908/198	**Ingeschreven op**	03-04-2018 om 14:01

kadaster

BETREFT
Arnhem U 53

UW REFERENTIE
WebservicesNl

GELEVERD OP
22-11-2022 - 14:18

PRODUCTIEORDERNUMMER
S11141354394

VOLLEDIG GESIGNALEERD T/M
21-11-2022 - 14:59

VOLLEDIG BIJGEWERKT T/M
21-11-2022 - 14:59

Aantekening recht	Einddatum recht		
Einddatum recht	17-08-2039		
Afkomstig uit stuk	Hyp4 11743/22 Arnhem	**Ingeschreven op**	23-12-1992

Voor een eensluidend uittreksel, de bewaarder van het kadaster en de openbare registers.
De Dienst voor het kadaster en de openbare registers behoudt ten aanzien van de kadastrale gegevens
zich het recht voor als bedoeld in artikel 2 lid 1 juncto artikel 6 lid 3 van de Databankenwet.
Heeft u nog vragen? Neem contact op met de klantenservice.

BIJLAGE 2

Inzien uittreksel - Stichting Zorgwonen Bronbeek (72090200)

Kamer van Koophandel, 23 november 2022 - 08:55

KvK-nummer 72090200

De onderneming / organisatie wil niet dat haar adresgegevens worden gebruikt voor ongevraagde postreclame en verkoop aan de deur.

Rechtspersoon

RSIN	858982195
Rechtsvorm	Stichting
Statutaire naam	Stichting Zorgwonen Bronbeek
Statutaire zetel	Gilze
Bezoekadres	Smederijstraat 2, 4814DB Breda
Telefoonnummer	0611378813
Eerste inschrijving handelsregister	09-07-2018
Datum akte van oprichting	06-07-2018
Activiteiten	SBI-code: 6420 - Financiële holdings Uitgifte van certificaten van de door de stichting te verwerven goederen op eigen naam, verkrijgen en beleggen van vermogen voor rekening en risico van de certificaathouders.

Bestuurder

Naam	Smeekens, Johannes Cornelius Petrus
Geboortedatum	29-04-1970
Datum in functie	06-07-2018 (datum registratie: 09-07-2018)
Bevoegdheid	Alleen/zelfstandig bevoegd

Gegevens zijn vervaardigd op 23-11-2022 om 08.56 uur.

BIJLAGE 3

3516

Kantoor:	In boeking genomen:	79 | 105
ARNHEM	20 DEC 1968	
Dagregister Deel 417 Nr. 985	De Hypotheekbewaarder.	

Aantekeningen:

Gelderland van drie maart negentienhonderd vijfenzestig nummer 1204/ 36?-2202.

"ARNHEM"

Arnhem.

Heden, de twintigste december negentienhonderd achtenzestig, verschenen voor mij, HENDRIKUS ANTONIUS HEITKAMP,(Notaris lees)Notaris ter standplaats ARNHEM, in tegenwoordigheid der beide na te noemen getuigen:
1. de Heer Mr. Johan Bernard Sellink, administrateur ter gemeentesecretarie van Arnhem, wonende aldaar, aan wie, volgens zijn verklaring, overeenkomstig artikel 78 lid 2 der Gemeentewet de vertegenwoordiging van de Gemeente Arnhem bij buitengerechtelijke rechtshandelingen is opgedragen en als zodanig die gemeente vertegenwoordigende ter uitvoering van het besluit van de Raad der Gemeente Arnhem van een februari negentienhonderd vijfenzestig nummer 2471, goedgekeurd bij besluit van Gedeputeerde Staten van
2. de Heer Egbert Wes, adjunct administrateur, wonende te Arnhem,
volgens zijn(vwrklaring lees) verklaring te dezen handelende als lasthebber van:
a. de Heer Hendrikus Johannes Gijsbers, referendaris ter provinciale griffie van Gelderland, wonende te Arnhem,
b. de Heer Renzo Kiestra, zonder beroep, wonende te Arnhem,
c. de Heer Cornelis Hille Post, administrateur van de gemeentelijke geneeskundige- en gezondheidsdienst, wonende te Arnhem,
bij het verstrekken van de volmacht handelende respectievelijk als voorzitter, secretaris en penningmeester vormende tezamen het dagelijks bestuur van de Algemene Woningbouwvereniging "Arnhem", gevestigd te Arnhem, en deze vereniging ingevolge artikel 17 harer statuten wettig vertegenwoordigende, terwijl tot het aangaan van de hierna te omschrijven rechtshandeling het bij artikel 26 van de statuten vereiste advoordracht van het bestuur genomen - besluit van de algemene ledenvergadering werd genomen in de vergadering van vierentwintig november negentienhonderd vierenzestig, waarvan een uittreksel uit de notulen aan deze akte zal worden vastgehecht,
blijkende van deze lastgeving uit een onderhandse akte van volmacht, welke na vooraf op de bij de Wet voorgeschreven wijze te zijn voor echt erkend, aan deze akte zal worden vastgehecht,
De comparant sub 1, handelende als gemeld, verklaarde ter uitvoering van gemeld raadsbesluit in erfpacht uit te geven in het belang van de volkshuisvesting aan de ALGEMENE WONINGBOUWVERENIGING "ARNHEM", gevestigd te ARNHEM (hierna te noemen "erfpachter") voor welke vereniging de comparant sub 2 verklaarde in erfpacht aan te nemen:
- een bouwterrein, gelegen nabij de Paasberglaan te Arnhem, zoals
- dit aan partijen bekend is en kennelijk ter plaatse is aangegeven
- uitmakende een deel ter grootte van ongeveer tachtig aren negentig centiaren van de percelen, kadastraal bekend Gemeente
- Arnhem sectie S nummer 1493 en Sectie U nummer 50.
Partijen verklaarden, dat deze uitgifte in erfpacht is geschied onder de volgende voorwaarden en bepalingen:
Artikel 1. De duur van deze erfpacht wordt gesteld, behoudens de sub 20 en 23 van de "Algemene Voorwaarden voor uitgifte in erfpacht van gronden (niet industrieterreinen) der gemeente Arnhem genoemde gevallen, op een tijdvak van vijfenzeventig jaren, ingegaan zijnde op zeventien augustus negentienhonderd vierenzestig.
Artikel 2. Het terrein mag uitsluitend worden gebezigd voor het

bouwen en hebben van een bejaardentehuis met aanhorigheden.
Wat onder een(beje lees) bejaardentehuis met aanhorigheden wordt verstaan, staat uitsluitend ter beoordeling van(Rirg lees Burgemeester en Wethouders.
Artikel 3. De canon, bedragende zevenduizend zeshonderd gulden (f 7.600,--) per jaar, moet bij vooruitbetaling worden betaald in jaarlijkse termijnen ten kantore van de gemeenteontvanger te kens op een April, zijnde de tot op heden reeds verschenen canon door de erfpachtster naar behoren voldaan.
Artikel 4. Het terrein moet zijn bebouwd overeenkomstig de bepalingen opgenomen in artikel 2 binnen twee jaar na de dag, waarop de bouwvergunning is verleend. Indien de erfpachter aan het gestelde in het eerste lid van dit artikel niet heeft voldaan, zulks uitsluitend ter beoordeling van Burgemeester en Wethouders, dan zal de erfpacht kunnen worden beëindigd, zoals in artikel 20 van de "Algemene Voorwaarden voor uitgifte in erfpacht van gronden (niet-industrieterreinen) der Gemeente Arnhem" is bepaald.
Overigens geschiedt deze uitgifte in erfpacht onder de "Algemene Voorwaarden voor de uitgifte in erfpacht van gronden (niet-industrieterreinen) der Gemeente Arnhem", met dien verstande, dat
a. in afwijking van het bepaalde in artikel 3 van deze Algemene Voorwaarden de erfpachter hierbij de Gemeente Arnhem machtigt namens hem de grenzen van het bij deze in erfpacht uitgegevene aan de landmeter van het kadaster aan te wijzen;
b. de verrekening, genoemd in artikel(7 lees) 6 eerste li van deze Algemene Voorwaarden niet zal plaats vinden;
c. het in artikel 5 van deze Algemene Voorwaarden genoemde artikel 1 der Hinderwet moet worden gelezen als: artikel 2 der Hinderwet 1952.
5. Alle kosten op deze akte vallende zijn ten laste van de erfpachter.
Tenslotte verklaarden de comparanten, dat de Vereniging "Algemene Woningbouwvereniging "Arnhem" voornoemd, is een vereniging als bedoeld in artikel 59 der Woningwet en dat deze uitgifte in erfpacht is geschied in het belang van de volkshuisvesting, zodat op deze akte van toepassing is het bepaalde in artikel 73 der Woningwet.
Voor de tenuitvoerlegging dezer en alle gevolgen van dien verklaarden de comparanten domicilie te kiezen ten kantore van de bewaarder dezer minute.
Waarvan akte:
Gedaan en verleden te Arnhem op datum als in de aanhef vermeld in tegenwoordigheid van de heren Johannes Fredricus Tubbing, gemeente-ambtenaar, en Theodorus Wilhelmus van Beers, notariaklerk, beiden wonende te Arnhem, als getuigen, die met de comparanten aan mij, notaris, bekend zijn. Onmiddellijk na voorlezing is deze akte ondertekend door de comparanten, de getuigen en mij notaris.
(getekend) J.B.Gellink; E.Wes; Th.v.Beers; J.Tubbing; H.Heitkamp, Notaris.

Uitgegeven voor afschrift
(getekend) H.Heitkamp, Notaris.

De ondergetekende, Hendrikus Antonius Heitkamp, Notaris(t lees) wonende te Arnhem, verklaart dat dit afschrift eensluidend is met het ter overschrijving aangeboden stuk.

Heitkamp
notaris

BIJLAGE 4

bestaande toestand	reken m2's	m2 netto	lengte gevel	verd. hoogte	bestaande gevelsluiting	m2 balkons	buiten kozijn. bestaand
begane grond : 1e bouwlaag	1.530,3	1.377,3	264,0	3,50	923,9	0,0	246,2
1e verdieping : 2e bouwlaag	733,6	757,0	219,2	2,80	613,8	104,4	202,0
2e verdieping : 3e bouwlaag	733,6	757,0	219,2	2,80	613,8	104,4	202,0
3e verdieping : 4e bouwlaag	733,6	757,0	219,2	2,80	613,8	104,4	202,0
4e verdieping : 5e bouwlaag	733,6	757,0	219,2	2,80	613,8	104,4	202,0
5e verdieping : 6e bouwlaag	430,6	391,0	137,8	2,80	386,0	54,3	113,7
dakopbouw	63,6	54,0	32,9	2,80	92,1	0,0	14,1
totaal :	4.958,7	4.850,3			3.857,3	471,9	1.182,0

BIJLAGE 5

2934.8-T1c1/Fotoblad

Blad 2.
doss.nr. foto’s

doss.nr. foto’s

BIJLAGE 6

NCW Bloot eigendom (maatschappelijk)

Algemeen

Opdrachtgever:	Gemeente Arnhem
Project:	Paasbergflat
Dossier:	2934.9
Datum:	10-feb-23
Peildatum	01-jan-23
Expiratiedatum contract	17-aug-39
Resterende looptijd	16,64 jaren
Canon per peildatum	€ 5.820,00
Indexatie canon	0,00%
Disconteringsvoet canon	5,00%
Waarde grond (zonder opstallen) per peildatum	€ 1.150.000,00
Waardestijging grond	2,00%
Disconteringsvoet eindwaarde grond	5,00%
Versie:	2934.9-B1d1 NCW Recht van erfpacht
Status:	Definitief

Samenvatting

			NCW	
Som van kasstromen (canon) t/m 17-aug-39		€ 96.819	€	42.999,64
Eindwaarde	Per 17-aug-39	€ 1.598.700	€	710.018,96
Waarde bloot eigendom per peildatum			€	753.018,60
Waarde bloot eigendom per peildatum (afgerond)			**€**	**750.000,00**

BIJLAGE 7

Regeling plankosten exploitatieplan 2021
Resultaat

Datum	7-2-2023	**Complexiteit**	**94%**
Gemeente	**Arnhem**		
Projectnaam	**Bronbeeklaan 66**		
Projectnummer	**....**	print	
Datum prijspeil	1-1-2021		
Looptijd project in jaren	7		

	Produkt/activiteit	*uren*	*euro's*	euro's in %
	Verwerving	***198***	***€ 25.280***	***14%***
1.1	Taxatie inbrengwaarde percelen	42	€ 5.312	3%
1.2	Taxatie en aankoop onroerende zaak	96	€ 12.288	7%
1.3	Onteigenen van onroerende zaken	-	€ -	0%
1.4	Toepassen Wet voorkeursrecht gemeente	60	€ 7.680	4%
	Stedenbouw	***334***	***€ 42.752***	***23%***
2.1	Programma van Eisen	80	€ 10.240	6%
2.2	Prijsvraag	200	€ 25.600	14%
2.3	Masterplan	-	€ -	0%
2.4	Beeldkwaliteitsplan	54	€ 6.912	4%
2.5	Stedenbouwkundig plan	-	€ -	0%
2.6	Inrichtingsplan Openbare ruimte	-	€ -	0%
	Ruimtelijke Ordening	***323***	***€ 41.400***	***23%***
3.1	Opstellen en procedure bestemmingsplan, omgevingsvergunning of projec	225	€ 28.800	16%
3.2	Opstellen en procedure wijzigingsplan	-	€ -	0%
3.3	Opstellen en procedure exploitatieplan	98	€ 12.600	7%
	Civiele en cultuur techniek	***-***	***€ -***	***0%***
4.1	Planontwikkeling	-	€ -	0%
4.2	Voorbereiding, toezicht en directievoering	-	€ -	0%
	Landmeten/vastgoedinformatie	***42***	***€ 4.224***	***2%***
5.1	Kaartmateriaal	42	€ 4.224	2%
	Communicatie	***-***	***€ -***	***0%***
6.1	Omgevingsmanagement	-	€ -	0%
	Management	***335***	***€ 48.852***	***27%***
7.1	Projectmanagement	335	€ 48.852	27%
7.2	Projectmanagementassistentie	-	€ -	0%
	Planeconomie	***167***	***€ 21.415***	***12%***
8.1	Planeconomie	167	€ 21.415	12%
	totaal	***1.399***	***€ 183.923***	***100%***

BIJLAGE 8

Appartementenblok (tot 6 lagen)

Gestapeld, nieuwbouw, woonfunctie

Provincie: Gelderland
Gemeente: Arnhem
Stadsdeel: Arnhem

Woonblok met groot aantal woningen in een standaard beukmaat. Verschillende portieken met liften en galerijen aan binnenzijde van het blok. Woningen voorzien van balkons. Decentrale CO2 gestuurde ventilatie. Gasloos met individuele warmtepomp. Woninggrootte gemiddeld ca. 65-75 m² GO.

Details

Bouwkosten	basis	laag	hoog
Bouwkosten / BVO	€ 1.515,-	€ 1.337,-	€ 1.940,-
Bouwkosten / BIH	€ 506,-	€ 456,-	€ 618,-
Herbouwkosten / BVO	€ 1.669,-	€ 1.410,-	€ 2.331,-

Vormfactoren	basis	laag	hoog
Gevel / BVO	0,57	0,55	0,59
Gevel open	45 %	42 %	49 %
Inhoud / BVO	2,99	2,93	3,14
GO / BVO	0,78	0,78	0,78

Prijsinvloeden			
Kleine units 50 m² GO / won.		+ 186,-	/ BVO
Stadsverwarming		- 74,-	/ BVO

BIJLAGE 9

Residuele grondwaardeberekening

Dossier	2934.9
Datum	10-2-2023
Versie	2934.9-R1d1
Status	Definitief

Residuele grondwaarde			Type woning
Programma			
Huur- of koopwoning			Koop
Type			Appartement
Aantal			32
m2 gbo			99
vormfactor			0,75
m2 bvo			132
m3	2,9		383
Marktwaarde			
VON-prijs (incl. btw)		**€**	**395.906,25**
per m2 gbo		€	4.000,00
VON-prijs (excl. btw)	21%	€	327.195,25
Stichtingskosten			
Bouwkosten		*€*	*197.953,13*
per m2 bvo		€	1.500,00
per m3		€	517,24
Bijkomende kosten	13%	€	25.733,91
per m2 bvo		€	195,00
per m3		€	67,24
Algemene kosten	4%	€	13.087,81
per m2 bvo		€	99,17
per m3		€	34,20
Winst & Risico	5%	€	16.359,76
per m2 bvo		€	123,97
per m3		€	42,75
Financieringskosten		€	1.838,25
Bouwtijd (maanden)			12
Bouwrente			4%
Voorverkoop (percentage)			70%
Rente over bouwkosten		€	1.176,07
Rente over bijk kst, AK, W&R		€	662,18
Bijkomende kosten, totaal		*€*	*57.020*
per m2 bvo		€	432
per m3		€	149
% bijkomende kosten van bouwkosten			29%
Stichtingskosten (excl. btw)		**€**	**254.972,85**
per m2 bvo		€	1.932,07
per m3		€	666,23
Stichtingskosten (incl. btw)	21%		nvt
Per woning			
Grondwaarde (incl. btw)			nvt
Grondwaarde (excl btw)		**€**	**72.222,39**
quote			22%
per m2 kavel			nvt
Totaal grondwaarde (excl. btw)		€	2.311.116,59
Totaal grondwaarde (excl. btw) (afgerond)		**€**	**2.300.000,00**

Bijlage 3 – Plankosten

Regeling plankosten exploitatieplan 2021
Vragenlijst

Datum	7-2-2023
Gemeente	Arnhem
Projectnaam	Bronbeeklaan 66
Projectnummer	....
Datum prijspeil	1-1-2021
Looptijd project in jaren	7
Aantal werkweken per jaar	42

print

A Algemeen

1 Wat is de looptijd van het project vanaf het moment van vaststellen van het ruimtelijk besluit ? 5 jaren

2 Wat is de grootte van het exploitatiegebied in m2 (netto) ? 8.508,00 m2

3 Wat voor een locatie is het exploitatiegebied? ○ historisch gebied ◉ binnenstedelijke locatie ○ inbreidingslocatie ○ uitbreidingslocatie ○ uitleglocatie

4 Betreft het een herstructureringsopgave ? ○ ja ◉ nee

B Inbreng en verwerving

5 Uit hoeveel kadastrale percelen bestaat het exploitatieplan en hoeveel daarvan zijn onbebouwd en bebouwd? 1 totaal
a aantal onbebouwde percelen — stuks
b aantal bebouwde percelen 1 stuks

6 Hoeveel onroerende zaken is de gemeente van plan daadwerkelijk te verwerven ? 1 totaal
a waarvan onbebouwde percelen — stuks
b waarvan percelen met woningen 1 stuks
c waarvan percelen met (agrarische) bedrijven/winkels/kantoren (inclusief bijbehorende bedrijfswoning — stuks
d waarvan percelen met bijzondere objecten — stuks

7 Van hoeveel huur(pacht)ontbindingen is sprake ? 1 stuks

8 Indien er met een onteigeningsplan wordt gewerkt (administratieve procedure)
a voor hoeveel onroerende zaken ? — stuks
b in hoeveel van die gevallen komt het tot een gerechtelijke procedure ? — stuks

9 Wordt of is een voorkeursrecht gevestigd (Wvg) ? ◉ ja ○ nee

C Beoogde programma

10 Wat is het beoogde programma volgens het ruimtelijk besluit ?

woningen	54	aantal
bedrijvigheid		m2 uitgeefbaar
commercieel/retail		m2 bvo
maatschappelijk		m2 bvo
recreatie		m2

11 Wat is de beoogde verdeling tussen uitgeefbaar en openbaar gebied ?

8.508	m2 uitgeefbaar	100%
	m2 openbaar	0%

D Stedenbouwkundige planvorming

12 Wordt er een prijsvraag georganiseerd ? ◉ Ja ○ Nee

13 Worden de volgende produkten opgesteld ?
- ☑ Programma van eisen
- ☐ Masterplan
- ☑ Beeldkwaliteitsplan
- ☐ Stedenbouwkundig plan
- ☐ Inrichtingsplan Openbare Ruimte

E Onderzoeken

14 Zijn de volgende onderzoeken nodig?
- ☐ Milieu Effect Rapportage (MER)
- ☐ Nader onderzoek luchtkwaliteit
- ☐ Aanvullend archeologisch onderzoek

F Ruimtelijke ordening procedures

15 Wordt het ruimtelijk besluit opgesteld via een globaal uit te werken plan, een 'omgevingsvergunning in afwijking van het bestemmingsplan' of een projectuitvoeringsbesluit ? ○ ja ○ nee

a Indien sprake is van een globaal uit te werken plan, hoeveel uitwerkingsplannen verwacht u? _____ aantal

16 Of wordt het ruimtelijk besluit herzien via een gedetailleerd bestemmingsplan ? ◉ ja ○ nee

17 Of kan gebruik gemaakt worden van een wijziging van het ruimtelijk besluit ? ○ ja ○ nee

18 Maakt dit exploitatieplan deel uit van een groter ruimtelijk besluit ? ○ ja ○ nee

zo ja, wat is de verhouding in oppervlakte ten opzichte van dit ruimtelijk besluit ? _____ % van het totale ruimtelijke besluit

G Civiele en cultuurtechniek

19 Wat is de (te verwachten) bodemgesteldheid in het gebied? ○ slecht ◉ normaal ○ goed

Slopen

20 Is sprake van sloop van onroerende zaken ? ○ ja ◉ nee

ga door naar vraag 23

a Zo ja, hoeveel m3 moet er gesloopt worden ? _____ m3

b Wat voor een soort te slopen onroerende zaken zijn het? Het gaat hoofdzakelijk om:

Meerdere antw oorden zijn mogelijk

☐ (agrarisch) _____ %

☐ overige onroerende zaken _____ %

21 Is er sprake van asbest in de te slopen onroerende zaken? ○ ja ◉ nee

ga door naar vraag 22

a Zo ja, in hoeveel procent van het totaal aantal te slopen m3 is sprake van asbest ? _____ %

22 Op welke wijze wordt het slopen aanbesteed ?

Meerdere antw oorden zijn mogelijk

☐ Openbaar	_____ %	☐ Design&construct	_____ %		
☐ Enkelvoudig onderhands	_____ %	☐ Turn key	_____ %		
☐ Meervoudig onderhands	_____ %	☐ Europees	_____ %		

Ophogen/voorbelasten

23 Is sprake van ophoging danwel voorbelasting? ○ ja ◉ nee

ga door naar vraag 24

a Wordt er integraal of partieel opgehoogd? ○ integraal ○ partieel

b In hoeveel deelplannen/fasen wordt er opgehoogd/voorbelast? _____ deelplan/fase

c Wat is de gemiddelde te verwachten zettingstijd? _____ jaar

d Wat is de gemiddelde hoogte van de voorbelasting? _____ m1

Bouw-en woonrijpmaken

24 Is sprake van bouw-en of woonrijpmaken ? ○ ja ◉ nee

ga door naar vraag 26

25 Op welke wijze wordt het bouw-en woonrijpmaken aanbesteed ?

Meerdere antw oorden zijn mogelijk

☐ Openbaar	_____ %	☐ Design&construct	_____ %		
☐ Enkelvoudig onderhands	_____ %	☐ Turn key	_____ %		
☐ Meervoudig onderhands	_____ %	☐ Europees	_____ %		

26 Is er sprake van bodemsanering ? ○ Ja ◉ Nee

a Zo ja, in hoeveel procent van het exploitatiegebied is sprake van bodemsanering ? _____ %

Regeling plankosten exploitatieplan 2021
Produkten/activiteitenlijst

Datum	7-2-2023
Gemeente	**Arnhem**
Projectnaam	**Bronbeeklaan 66**
Projectnummer	**....**
Datum prijspeil	1-1-2018
Looptijd in jaren	7

print

info

Antwoorden uit vragenlijst gebruiken

Tarieven 2021 excl btw	€€/uur
Verwerving/juridisch	€ 128
Stedenbouw	€ 128
Ruimtelijke Ordening	€ 128
Civiele en Cultuurtechniek	€ 128
Landmeten/Vastgoedinformatie	€ 101
Communicatie	€ 112
Projectmanagement	€ 146
Projectmanagementassistentie	€ 101
Planeconomie	€ 128

Tarieven 2021 excl btw	€€/uur
Civiel technisch projectleiden	€ 128
Civiel technische ontwerpen	€ 128
Bestekschrijven/calculeren	€ 101
Tekenen	€ 89
Directievoeren	€ 112
Toezichthouden	€ 89

Complexiteitsfactor (A tm F)	94%
Complexiteitsfactor ruimtelijke ordening	113%
Complexiteitsfactor civiele techniek	110%

Invloedsfactoren (IF):	
A. Omvang exploitatiegebied	-85%
B. Ligging	50%
C. Herstructurering	0%
D. Verwervingsituatie	0%
E. Programma	0%
F. Onderzoeken	0%
G. Bodemgesteldheid	25%

	Produkt / Activiteit		Aantal	Uren of bedrag	Tarief	IF ?	IF	CF ?	CF	Totaal in euro's	Totaal in uren
	Verwerving									**€ 25.280**	**198**
☑ **1.1**	1.1 Taxatie inbrengwaarde percelen									€ 5.312	42
		uur per onbebouwd perceel	0	1	€ 128	nee	100%	nee	100%	€ -	-
		uur per bebouwd perceel	1	2	€ 128	nee	100%	nee	100%	€ 256	2
		ambtelijke begeleiding onderzoek	1	16	€ 128	nee	100%	nee	100%	€ 2.048	16
		jaarlijkse herziening (plus 1 maal per 5 jaar hertaxatie)	1	21,50	€ 128	nee	100%	nee	100%	€ 2.752	22
☑ **1.2**	1.2 Taxatie en aankoop onroerende zaak									€ 12.288	96
		uur per onbebouwde perceel	0	24	€ 128	nee	100%	nee	100%	€ -	-
		uur per woning (ook huur/pachtontbinding)	2	48	€ 128	nee	100%	nee	100%	€ 12.288	96
		uur per agrarisch/bedrijf/winkel/kantoor	0	80	€ 128	nee	100%	nee	100%	€ -	-
		uur per agrarisch/bedrijf/winkel/kantoor in herstructurering	0	100	€ 128	nee	100%	nee	100%	€ -	-
		uur per byzonder object	0	80	€ 128	nee	100%	nee	100%	€ -	-
		uur per byzonder object in herstructurering	0	100	€ 128	nee	100%	nee	100%	€ -	-
☐ **1.3**	1.3 Onteigenen van onroerende zaken									€ -	-
		uur per administratieve procedure	0	110	€ 128	nee	100%	nee	100%	€ -	-
		uur per gerechtelijke procedure	0	50	€ 128	nee	100%	nee	100%	€ -	-
		vast bedrag advocaatkosten per onteigening	0	€ 30.000		nee	100%	nee	100%	€ -	
☑ **1.4**	1.4 Toepassen Wet voorkeursrecht gemeente									€ 7.680	60
		uur voor vestiging voorkeursrecht	1	60	€ 128	nee	100%	nee	100%	€ 7.680	60
	Stedenbouw									**€ 42.752**	**334**
☑ **2.1**	2.1 Programma van Eisen									€ 10.240	80
		uur voor opstellen pve	1	80	€ 128	herstruct+programma	100%	nee	100%	€ 10.240	80
		uur bij maatschappelijk programma	0	40	€ 128	herstruct+programma	100%	nee	100%	€ -	-
☑ **2.2**	2.2 Prijsvraag	uur voor organiseren	1	200	€ 128	herstruct+programma	100%	nee	100%	€ 25.600	200
☐ **2.3**	2.3 Masterplan									€ -	-
		uur per woning	54	1,50	€ 128	nee	100%	ja	94%	€ -	-
		uur per 100 m2 uitgeefbaar niet woningbouw	0	0,25	€ 128	nee	100%	ja	94%	€ -	-
	2.4 Beeldkwaliteitsplan									€ 6.912	54
☑ **2.4**		uur per woning	54	1,00	€ 128	nee	100%	nee	100%	€ 6.912	54
		uur per 100 m2 uitgeefbaar niet woningbouw	0	0,25	€ 128	nee	100%	nee	100%	€ -	-
☐ **2.5**	2.5 Stedenbouwkundig plan									€ -	-
		uur per woning	54	2,50	€ 128	herstruct+programma	100%	nee	100%	€ -	-
		uur per 100 m2 uitgeefbaar niet woningbouw	0	0,50	€ 128	herstruct+programma	100%	nee	100%	€ -	-
		uur bij maatschappelijk programma	0	40	€ 128	herstruct+programma	100%	nee	100%	€ -	-
☐ **2.6**	2.6 Inrichtingsplan Openbare ruimte									€ -	-
		uur per woning	54	1,5	€ 128	nee	100%	nee	100%	€ -	-
		uur per 100 m2 uitgeefbaar niet woningbouw	0	0,5	€ 128	nee	100%	nee	100%	€ -	-
	Ruimtelijke ordening									**€ 41.400**	**323**
☑ **3.1**	3.1 Opstellen en procedure bestemmingsplan, omgevingsvergunning of projectuitvoeringsbesluit									€ 28.800	225
		- uur per globaal uit te werken plan, omgevingsvergunning of projectuitvoeringsbesluit	0,00	120	€ 128	nee	100%	ja	113%	€ -	-
		- uur per uitwerkingsplan	0	90	€ 128	nee	100%	nee	100%	€ -	-
		- uur per gedetailleerd bestemmingsplan	1,00	200	€ 128	nee	100%	ja	113%	€ 28.800	225
☐ **3.2**	3.2 Opstellen en procedure wijzigingsplan	uur per plan (art 3.6.1.a Wro)	0	90	€ 128	nee	100%	nee	100%	€ -	-
										€ 12.600	98
☑ **3.3**	3.3 Opstellen en procedure exploitatieplan	uur per exploitatieplan	1	50	€ 128	nee	100%	ja	113%	€ 7.200	56
		jaarlijkse actualisatie	5	7,5	€ 128	nee	100%	ja	113%	€ 5.400	42

		Civiele en cultuur techniek															**€**	**-**	**-**
☐	**4.1**	4.1 Planontwikkeling	uur per week	294		2	€	128	bodemgesteldheid	125%	ja	94%			€	-		-	
☐	**4.2**	4.2 Voorbereiding, toezicht en directievoering													€	-		-	
			uren en bedragen slopen	1	€	-		1,00	nee	100%	ja	110%	€	-			0		
			bedragen ophogen/voorbelasten	1	€	-		1,00	nee	100%	nee	100%	€	-					
			uren en bedragen bouw en woonrijpmaken	1	€	-		1,00	nee	100%	ja	110%	€	-			-		
		Landmeten/vastgoedinformatie															**€**	**4.224**	**42**
☑	**5.1**	5.1 Kaartmateriaal	uur per week	294		1	€	101	omvang	15%	ja	94%			€	4.224		42	
		Communicatie															**€**	**-**	**-**
☐	**6.1**	6.1 Omgevingsmanagement													€	-			
			uur per week	0		1	€	112	nee	100%	ja	94%	€	-				-	
			kosten gemid per jaar woningbouw	0	€	5.000		1	nee	100%	ja	94%	€	-					
			kosten gemid per jaar bedrijvigheid/commercieel	0	€	10.000		-	nee	100%	ja	94%	€	-					
		Management															**€**	**48.852**	**335**
☑	**7.1**	7.1 Projectmanagement	uur per week	294		8	€	146	omvang	15%	ja	94%			€	48.852		335	
☐	**7.2**	7.2 Projectmanagementassistentie	uur per week	0		6	€	101	omvang	15%	ja	94%			€	-		-	
		Planeconomie															**€**	**21.415**	**167**
☑	**8.1**	8.1 Planeconomie	uur per week	294		4	€	128	omvang	15%	ja	94%			€	21.415		167	

Regeling plankosten exploitatieplan 2021

Resultaat

Datum	7-2-2023	**Complexiteit**	**94%**
Gemeente	**Arnhem**		
Projectnaam	**Bronbeeklaan 66**		
Projectnummer	**....**	print	
Datum prijspeil	1-1-2021		
Looptijd project in jaren	7		

	Produkt/activiteit	*uren*	*euro's*	euro's in %
	Verwerving	***198***	***€ 25.280***	***14%***
1.1	Taxatie inbrengwaarde percelen	42	€ 5.312	3%
1.2	Taxatie en aankoop onroerende zaak	96	€ 12.288	7%
1.3	Onteigenen van onroerende zaken	-	€ -	0%
1.4	Toepassen Wet voorkeursrecht gemeente	60	€ 7.680	4%
	Stedenbouw	***334***	***€ 42.752***	***23%***
2.1	Programma van Eisen	80	€ 10.240	6%
2.2	Prijsvraag	200	€ 25.600	14%
2.3	Masterplan	-	€ -	0%
2.4	Beeldkwaliteitsplan	54	€ 6.912	4%
2.5	Stedenbouwkundig plan	-	€ -	0%
2.6	Inrichtingsplan Openbare ruimte	-	€ -	0%
	Ruimtelijke Ordening	***323***	***€ 41.400***	***23%***
3.1	Opstellen en procedure bestemmingsplan, omgevingsvergunning of projec	225	€ 28.800	16%
3.2	Opstellen en procedure wijzigingsplan	-	€ -	0%
3.3	Opstellen en procedure exploitatieplan	98	€ 12.600	7%
	Civiele en cultuur techniek	***-***	***€ -***	***0%***
4.1	Planontwikkeling	-	€ -	0%
4.2	Voorbereiding, toezicht en directievoering	-	€ -	0%
	Landmeten/vastgoedinformatie	***42***	***€ 4.224***	***2%***
5.1	Kaartmateriaal	42	€ 4.224	2%
	Communicatie	***-***	***€ -***	***0%***
6.1	Omgevingsmanagement	-	€ -	0%
	Management	***335***	***€ 48.852***	***27%***
7.1	Projectmanagement	335	€ 48.852	27%
7.2	Projectmanagementassistentie	-	€ -	0%
	Planeconomie	***167***	***€ 21.415***	***12%***
8.1	Planeconomie	167	€ 21.415	12%
	totaal	***1.399***	***€ 183.923***	***100%***

Projectnaam	Exploitatieplan Kloosterstraat
Projectnummer	
Projectomschrijving	Exploitatieplan Kloosterstraat
Printdatum	7-2-2023

Jaarschijven

Kasstroom grondexploitatie Kosten	Totaal	Nog te realiseren	Boekwaarde	1-1-2023	1-1-2024	1-1-2025	1-1-2026	1-1-2027
Verwerving	€ 1.100.000	€ 1.100.000	€ 0	€ 1.100.000	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Onderzoek en milieukosten	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Sloopkosten	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Saneringskosten	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Grondwerk	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Bouwrijpmaken	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Woonrijpmaken	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Civiele constructies en kunstwerken	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Tijdelijk beheer gronden en opstallen	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Plankosten	€ 189.441	€ 189.441	€ 0	€ 189.441	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Voorbereiding en toezicht	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Planschade	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Bovenwijkse voorzieningen	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Fondsvorming	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Fiscale kosten	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Overige kosten	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Rente boekwaarde	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Totale Kosten	**€ 1.289.441**	**€ 1.289.441**	**€ 0**	**€ 1.289.441**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**

Opbrengsten	Totaal	Nog te realiseren	Boekwaarde	1-1-2023	1-1-2024	1-1-2025	1-1-2026	1-1-2027
Woningbouw	€ 1.950.000	€ 1.950.000	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 1.950.000
Totale Opbrengsten	**€ 1.950.000**	**€ 1.950.000**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 1.950.000**

Inflatiecorrectie en bepaling van kasstroom	Totaal	Nog te realiseren	Boekwaarde	1-1-2023	1-1-2024	1-1-2025	1-1-2026	1-1-2027
Stand per 1-1-				**€ 0**	**-€ 1.306.858**	**-€ 1.325.154**	**-€ 1.343.706**	**-€ 1.362.518**
Kosten	-€ 1.289.441	-€ 1.289.441	€ 0	-€ 1.289.441	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Opbrengsten	€ 1.950.000	€ 1.950.000	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 1.950.000
Kostenstijging	-€ 17.417	-€ 17.417		-€ 17.417	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
Opbrengstenstijging	€ 99.168	€ 99.168		€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 99.168
Rente over negatieve kasstroom	-€ 74.735,30	-€ 74.735,30		€ 0,00	-€ 18.296,01	-€ 18.552,15	-€ 18.811,88	-€ 19.075,25
Rente over positieve kasstroom	€ 0,00	€ 0,00		€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
Stand per 31-12-	**€ 667.575**		**€ 0**	**-€ 1.306.858**	**-€ 1.325.154**	**-€ 1.343.706**	**-€ 1.362.518**	**€ 667.575**
				31-12-2023	*31-12-2024*	*31-12-2025*	*31-12-2026*	*31-12-2027*

Saldo op Netto Contante Waarde	**€ 604.643**	1-1-2023	497.098	-	
Saldo op Eindwaarde	**€ 667.575**	31-12-2027	548.836	-	
Saldo op Nominale Waarde	**€ 660.559**				

Bijlage 1 Zienswijzenrapport Bronbeeklaan 66 – geanonimiseerd

Onderdeel uitmakend van het raadsvoorstel

Zienswijzenrapport behorende bij het raadsvoorstel tot vaststelling van het bestemmingsplan ‘Chw Bronbeeklaan 66 en het exploitatieplan ‘Bronbeeklaan 66’’

1. Inleiding

Het ontwerp bestemmingsplan 'Chw Bronbeeklaan 66' heeft zes weken ter inzage gelegen van 29 december 2022 tot en met 8 februari 2023

Het ontwerp exploitatieplan 'Bronbeeklaan 66' heeft zes weken ter inzage gelegen van 17 februari 2023 tot 30 maart 2023.

Naar aanleiding van de terinzagelegging zijn 2 zienswijzen op het bestemmingsplan ingediend.

Naar aanleiding van de terinzagelegging is 1 zienswijze op het exploitatieplan ingediend.

Deze zienswijzennota maakt onderdeel uit van het raadsvoorstel tot vaststelling van het bestemmingsplan Chw Bronbeeklaan 66 en het exploitatieplan Bronbeeklaan 66.

In de hoofdstuk 2 zijn de individuele zienswijzen samengevat met een reactie van de gemeente

2. Overzicht ingediende zienswijzen

2.1. Naam en adressen van de indieners zienswijzen

	Naam	**Straat/Postbus**	**Postcode**	**Plaats**
1.	Stichting Belangen Bewoners Rondom Bronbeeklaan 66 (BBRB)			
2.	Construct advocaten namens Stichting Zorgwonen Bronbeek	Burgemeester van Roijensingel 6	8011 CS	Zwolle

2.2 Overzicht ingediende zienswijzen bestemmingsplan

	Gronden	**Reactie gemeente**
Zienswijze #1	Stichting Belangen Bewoners Rondom Bronbeeklaan 66 (BBRB) kan zich grotendeels vinden in het ontwerpbestemmingsplan. Wel zijn er een aantal vragen: **1. Ontsluiting en parkeren** Op pagina 17 wordt gesteld “Voor de ontsluiting en het parkeren wordt gebruik gemaakt van de bestaande faciliteiten.” Onze vraag is of dit voldoet. En als dit niet voldoet, is de gemeente bereid om daarvoor groen op te offeren?	Onder het vigerende bestemmingsplan ‘Velperweg e.o.’ heeft het plangebied de bestemming ‘Maatschappelijk'. Onder deze bestemming is gezondheids- en welzijnszorg mogelijk. Hieronder is zorg-wonen begrepen. Onder de Maatschappelijke bestemming zijn tevens (ondergeschikte) voorzieningen voor verkeer toegestaan. Parkeervoorzieningen vallen hieronder. Onder het vigerende bestemmingsplan kunnen dus parkeervoorzieningen ten behoeve van de bestemming worden toegevoegd. Er wordt in dit bestemmingsplan geen limiet gesteld aan het aantal zorgwoningen. In het pand aan de Bronbeeklaan 66 waren 74 woon-zorg appartementen aanwezig. Het nieuwe bestemmingsplan ‘Chw Bronbeeklaan 66’ wijzigt de bestemming naar ‘Wonen’, waarbij maximaal 54 appartementen worden toegestaan. Dit leidt tot een afname van het aantal appartementen. Onder dit plan zijn tevens ondergeschikte parkeervoorzieningen mogelijk. Voor het parkeren kan gebruik worden gemaakt van de bestaande faciliteiten. Voldoet dit niet, dan kunnen parkeervoorzieningen ten behoeve van de bestemming worden toegevoegd.
	2. Parkeren op eigen terrein Vervolgens wordt gesteld “Parkeren kan op eigen terrein worden opgelost.” Dit wordt echter niet verder toegelicht en onderbouwd. Onze vraag is of dit onderzocht is en welke voorwaarden daaraan worden gesteld.	Het aantal parkeerplaatsen dat nodig is, is afhankelijk van het aantal woningen dat wordt gerealiseerd. Op eigen terrein kunnen extra parkeerplaatsen worden aangelegd ten behoeve van het wonen. Paragraaf 4.2 van de toelichting wordt aangevuld met betrekking tot parkeren op eigen terrein. ‘Het bestemmingsplan staat toe dat parkeerplaatsen worden aangelegd ten behoeve van wonen. Het aantal parkeerplaatsen dat nodig is, is afhankelijk van het aantal woningen dat wordt gerealiseerd.’
	3. Bijzondere woonvormen	Bijzondere woonvormen, woon-zorgvormen of wonen met een maatschappelijk doel zijn in het plan uitgesloten. Wonen is alleen toegestaan in de vorm van zelfstandige woningen.

	Op pagina 17 en 18 wordt gesteld “Bijzondere woonvormen, woon-zorgvormen of wonen met een maatschappelijk doel worden in dit plan niet toegestaan.” Vervolgens wordt benoemd "Bij ontwikkelingen gaat de voorkeur dan ook uit naar woningen, in plaats van zorgwoningen.” Dit roept enige verwarring op. Graag ontvangen wij een heldere bevestiging dat bijzondere woonvormen, woon-zorgvormen of wonen met een maatschappelijk doel in dit plan niet worden toegestaan.	In paragraaf 4.3 van de toelichting wordt het volgende gewijzigd. Er wordt toegevoegd: ‘Het bestemmingsplan staat louter wonen in zelfstandige woningen toe.’ De zinsnede ‘Bij ontwikkelingen gaat de voorkeur dan ook uit naar woningen, in plaats van zorgwoningen.’ wordt geschrapt.
	4. Milieu- en omgevingsaspecten In hoofdstuk 5 Milieu- en omgevingsaspecten wordt het voorstel getoetst op de milieu- en omgevingsaspecten en wordt de m.e.r.-beoordeling beschreven. De uitgangspunten en gevolgen van de functieverandering worden echter niet beschreven. Deze gevolgen kunnen	Het bestemmingsplan zorgt voor een wijziging van gebruik van het pand. De bestemming wijzigt van ‘Maatschappelijk’ naar ‘Wonen'. In het vigerende plan ‘Velperweg e.o.’ wordt er geen maximum gesteld aan het aantal mogelijke woon-zorg appartementen. In het pand aan de Bronbeeklaan 66 waren 74 woon-zorg appartementen aanwezig. Parkeerbewegingen zullen dan voornamelijk zien op bezoek en personeel. Onder de maatschappelijk bestemming zijn ook andere (verkeersaantrekkende) functies mogelijk, waaronder onderwijs en sportvoorzieningen.

	bijvoorbeeld zijn dat er minder mensen van de huidige bebouwing gebruik zullen maken, maar kan ook zijn dat er meer (gemotoriseerd) verkeer zou kunnen komen. Ook staat beschreven dat “Uit de berekeningen volgt dat zowel in de bouw- als gebruiksfase geen toename ontstaat van de stikstofdepositie ten opzichte van de referentiesituatie. Daarom de vraag of als uitgangspunt is genomen dat het gemotoriseerd verkeer gelijk blijft en het aantal parkeerplaatsen ook.	Het nieuwe bestemmingsplan ‘Chw Bronbeeklaan 66’ wijzigt de bestemming naar ‘Wonen’, waarbij maximaal 54 appartementen worden toegestaan. Dit leidt tot een afname van het aantal appartementen en een ander soort gebruik. Het verkeer zal dan vooral zien op bewoners. Dit zal weinig veranderingen met betrekking tot verkeer en parkeren met zich meebrengen.
	5. verharding In hetzelfde hoofdstuk staat dat “Het bestemmingsplan maakt niet meer bebouwing/verharding mogelijk”. Kan hieruit de conclusie getrokken worden dat er op het terrein geen extra verharding mogelijk is om welke reden dan ook?	Dit betreft een planologische vergelijking tussen het vigerende plan ‘Velperweg e.o’ en het bestemmingplan ‘Chw Bronbeeklaan 66’. Het bestemmingsplan ‘Chw Bronbeeklaan 66’ maakt niet meer bebouwing/verharding mogelijk ten opzichte van het het bestemmingsplan ‘Velperweg e.o’. Dit betekent niet dat op het terrein geen enkele verharding mogelijk is.

	Tot slot, zoals in de inleiding benoemd is de definitieve bestemming van het pand al bijna 6 jaar onduidelijk en komt de leefbaarheid van de omgeving onder druk te staan als de huidige situatie te lang voortduurt en het hergebruik van het gebouw uitblijft. Omwonenden maken zich grote zorgen over de toekomst van hun nabije leefomgeving. In het ontwerpbestemmingsplan zijn voorwaarden m.b.t. de doelgroepen, segmentatie en woninggrootte opgenomen. Wij vragen ons af of de eisen die worden gesteld aan de gebruiksoppervlakken van de appartementen de (financiële) haalbaarheid van de ontwikkeling van het pand beperken en waardoor vervolgens wederom jaren van leegstand en verdere verloedering volgen. Wij vernemen graag van de gemeente of a. de gemeente deze zorg deelt;	Het bestemmingsplan regelt het planologisch toegestane gebruik. Dit moet uitvoerbaar zijn. De financiële uitvoerbaarheid van de voorgenomen ontwikkeling en het bouwprogramma is gedurende de planvorming nadrukkelijk onderzocht. Aanvullend daarop is ten behoeve van het kostenverhaal een exploitatieplan opgesteld, waarmee het kostenverhaal is verzekerd. Er is grote behoefte aan de gebruiksoppervlakte zoals in het bestemmingsplan opgenomen en dit zal niet leiden tot leegstand. De financiële haalbaarheid van de eisen die worden gesteld aan de gebruiksoppervlakken zijn onderzocht en leiden tot een financieel haalbaar plan. Aanpassing van het plan is dan ook niet nodig om de haalbaarheid te verhogen. Bij een nieuwe woningbouwontwikkeling moet een aanvaardbaar woon- en leefkwaliteit gewaarborgd worden. In een bestemmingsplan kunnen regels gesteld worden om de woonkwaliteit van toekomstige bewoners te beschermen. De voorwaarden die in het plan zijn opgenomen volgen uit het beleid van de gemeente. Iedere woningbouwontwikkeling moet ten minste 30% sociale huur bevatten. Gelet op het lage percentage sociale huur in de omgeving Velperweg e.o, is in het plan een percentage van 40% sociale huur opgenomen. De Verordening doelgroepen woningbouw Arnhem 2021 (doelgroepenverordening) is van toepassing op het plan. Naast het aanwijzen van de doelgroep voor een sociale huurwoning bevat de doelgroepenverordening regels over de prijs-kwaliteitverhouding van een sociale huurwoning. In het bestemmingsplan is opgenomen dat de sociale huurwoningen een minimum gebruiksoppervlakte hebben van 42m2. Hiermee wordt aangesloten bij de uitgangspunten uit de doelgroepenverordening. Een minimum gebruiksoppervlakte is nodig om te verzekeren dat de woningen in ieder geval voldoen aan het minimum voor een voldoende woonkwaliteit. Voor de overige 60% van de woningen bestaat er geen verplichting tot sociale huur. Dit geeft ruimte voor een mix van verschillende woningen. Voor deze woningen is een minimum gebruiksoppervlakte van 50m2 opgenomen in het bestemmingsplan. De oppervlakte-eis van minimaal 50m2 is gebaseerd op marktaannames over een geschikte woninggrootte voor eenpersoonshuishoudens. De voorwaarden in het bestemmingsplan zijn nodig om te voldoen aan het gemeentelijk beleid en om te verzekeren dat het woon- en leefklimaat van de bewoners aanvaardbaar is en niet onder een minimum zakt.

	b. de effecten cq. de haalbaarheid van deze voorwaarden onderzocht is; c. of op basis hiervan een spoedige herontwikkeling en hergebruik van het gebouw mogelijk is; d. of en welke middelen de gemeente zal inzetten om een spoedige ontwikkeling en de haalbaarheid te verhogen, bijvoorbeeld door ook deels kleinere appartementen te accepteren of financieel bij te dragen.	
Zienswijze #2	*Stichting Zorgwonen Bronbeek is de eigenaar van het pand* **1. Bestemmingsplan voorziet niet in (het meest) doelmatige gebruik van het pand** Het pand heeft de indeling van de zorgfunctie waarvoor het pand in het verleden in gebruik was. Het pand is voor een deel al opgeknapt en geschikt gemaakt voor het gebruik ten behoeve van een zorg- of woonfunctie zoveel	Het bestemmingsplan voorziet in maximaal 54 appartementen. In het bestemmingsplan worden eisen gesteld met betrekking tot woningbouw categorieën en oppervlakte eisen. **Sociale huur** De woningmarkt van Arnhem-Nijmegen staat onder druk. De woningbehoefte is groot. Er bestaat behoefte aan alle categorieën woningen, zo blijkt o.a. uit het Plan van aanpak woningbouwontwikkeling 2019. De druk op sociale huurwoningen in Arnhem blijft de komende jaren hoog. Er is zowel een behoefte aan particuliere huurappartementen als aan sociale huurappartementen. Dit blijkt ook uit het Woningmarktonderzoek 2019. Arnhem heeft zich gecommitteerd om bij woningontwikkelingen minimaal 30% sociale huur te realiseren, waarbij is vastgelegd dat toegelaten instellingen deze woningen moeten verhuren. Dit is vastgelegd in de door de gemeenteraad vastgestelde Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling en de Arnhemse

	mogelijk gebruikmakend van de bestaande indeling. Het in het ontwerpbestemmingsplan opgenomen eisen met betrekking tot woningbouwcategorieën en oppervlakte eisen voor woningen, belemmeren het meest doelmatige gebruik. De oppervlakte eisen, sluiten in geen enkel opzicht aan bij het bestaande pand met de bestaande indeling. Het onverkort hanteren van deze eisen als ware er sprake van nieuwbouw waarvoor gronduitgifte plaatsvindt, is onjuist en onnodig. De gestelde oppervlakte eisen zijn niet gebaseerd op daadwerkelijk onderzoek naar de behoefte. Er is grote behoefte aan kleine (en goedkope) woonruimte. In de regio Arnhem bestaat volgens het Woningmarktonderzoek 2019 grote behoefte aan huurappartementen voor kleine huishoudens (p. 22). In regio Arnhem is er met name behoefte aan particuliere	Woonprincipes. Dit staat tevens in de met het Rijk en de provincie Gelderland ondertekende Woondeal regio Arnhem-Nijmegen. De wijk Velperweg e.o heeft een zeer laag percentage sociale huur, namelijk 12,7%. Om tot een gezonde mix gezonde mix van bevolkings- en inkomensgroepen in de wijk te komen, is in het bestemmingsplan een percentage van minimaal 40% sociale huur opgenomen. Dit zal de diversiteit ten goede komen. Er blijft 60% over voor particuliere huurwoningen. Hiermee kan een mix van verschillende typen woningen worden bewerkstelligd. **Oppervlakte-eisen** In het bestemmingsplan zijn minimum oppervlakte-eisen opgenomen. De oppervlakte-eisen die zijn opgenomen verzekeren een minimale kwaliteit voor eenpersoonshuishoudens. De leefbaarheid en kwaliteit van woningen is van belang voor een goede ruimtelijke ordening. De oppervlakte-eisen volgen uit onderzoek en gemeentelijk beleid. Woon- en leefkwaliteit van toekomstige bewoners van belang. Het is noodzakelijk om in een bestemmingsplan hierop te sturen, zeker voor sociale huurwoningen, omdat mensen vanwege het tekort aan woningen niet (eenvoudig) kunnen uitwijken naar woningen in andere segmenten. Voor het bepalen van kwaliteitsstandaarden voor sociale huurwoningen wordt aangesloten bij de Woonstandaard 2.0 van Netwerk Conceptueel Bouwen – in samenwerking met Aedes. Voor de goedkoopste sociale huurwoning geldt een gebruiksoppervlakte van ten minste 42m2. Dit is ook opgenomen in de Verordening doelgroepen woningbouw Arnhem 2021 (doelgroepenverordening, vastgesteld door de gemeenteraad). Voor woningen anders dan sociale huurwoningen geldt een minimumgebruiksoppervlakte van 50m2. Met deze oppervlakte-eis wordt aangesloten bij het minimumoppervlakte van een (gesplitste) woning uit het Facetplan splitsing en verkamering. De beleidsmatige uitgangspunten uit dit facetplan zijn van toepassing op deze ontwikkeling. De oppervlakte-eis van 50m2 is gebaseerd op marktaanname over de geschikte woninggrootte voor eenpersoonshuishoudens. Daarnaast dient een woning over een bergingsruimte van ten minste 5m2 te beschikken en is een eigen buitenruimte nodig. Door deze fysieke eisen wordt de woonkwaliteit voor de bewoners van de zelfstandige wooneenheden beschermd.

	huurappartementen in plaats van sociale huurappartementen (p.24). Er is dan ook een duidelijke behoefte in Arnhem naast appartementen met de gestelde minimale oppervlaktes, voor ook wat kleinere studio`s/appartementen.  Om te komen tot een goede en doelmatige invulling van het pand en te voorzien in de bestaande behoefte, meent cliënte dan ook dat er een mix van verschillende typen woningen zou moeten worden bestemd, waaronder ook in ieder geval ten dele voor kleine appartementen/studio`s voor starters op de woningmarkt of voor mensen die een herstart op de woningmarkt maken. Er wordt tevens om overleg verzocht.	Het minimum gebruiksoppervlakte per woning kan bijvoorbeeld bereikt worden door de huidige woon-zorg appartementen samen te voegen. Verder willen we erop wijzen dat de Stichting eerder een verzoek heeft ingediend tot herziening van het bestemmingsplan. In dit verzoek was een maximum van 59 zelfstandige wooneenheden opgenomen en 5 onzelfstandige wooneenheden. Medewerking aan dit verzoek had ook betekend dat de huidige kleine appartementen samengevoegd hadden moeten worden. Niet is in te zien waarom 54 appartementen niet doelmatig is.
	2. Natuurinclusief bouwen De regels voor natuurinclusief bouwen zijn onvoldoende rechtszeker en passen niet bij een functiewijziging. Er vinden geen bouwactiviteiten plaats waarbij	In het bestemmingsplan is een regeling voor natuurinclusief bouwen opgenomen. Deze regel houdt in dat een omgevingsvergunning voor bouwen ten behoeve van woningen uitsluitend wordt verleend indien voldoende natuurinclusieve maatregelen worden getroffen. Hier wordt aan voldaan indien het bouwen voldoet aan het in de 'Beleidsregels Natuurinclusief Bouwen' van de gemeente Arnhem opgenomen puntensysteem voor natuurinclusief bouwen. De aanvraag wordt getoetst aan de beleidsregels zoals die gelden op het moment van de aanvraag.

	natuurinclusief bouwen verwerkt kan worden. Een algemene rechtstreekse verplichting tot het in stand houden van natuur inclusieve maatregelen is voorts niet toelaatbaar nu dit een gebodsbepaling betreft.	'Natuurinclusief bouwen' is een open norm. Open normen mogen uitgelegd worden in een dynamische beleidsregel (zie bijvoorbeeld ECLI:NL:RVS:2015:2837 en ECLI:NL:RVS:2017:607). De verplichting tot natuurinclusief bouwen is alleen toepasbaar bij nieuwbouw van woningen. Transformatie en verbouw van een pand valt hier niet onder. Dit wordt duidelijker opgenomen in de regel. De gemeente juicht natuurinclusieve maatregelen bij transformatie wel toe maar dat kan op basis van het bestemmingsplan niet worden afgedwongen. Er kunnen in de toekomst wel (nieuw)bouwactiviteiten plaatsvinden waarbij natuurinclusieve maatregelen een rol dienen te spelen. Niet alle bouwmogelijkheden zijn nog gebruikt en er zou sloop en nieuwbouw kunnen plaatsvinden in de toekomst. Om deze reden is de regeling voor natuurinclusief bouwen wel opgenomen. In het geval dat er sprake is van nieuwbouw van woningen, moeten de getroffen natuurinclusieve maatregelen in stand gehouden worden. De regeling is aangepast om te verduidelijken dat deze voorwaarde voor gebruik gekoppeld is aan de nieuwbouw van woningen en het moment van vergunningaanvraag. Er is geen sprake van een gebod, maar slechts van een voorwaardelijke verplichting.
	3. Parkeernormen Ten onrechte zijn er gebruiksregels opgenomen die zien op parkeernormen waarbij de parkeernormen dynamisch zijn.	In het bestemmingsplan is er een specifieke gebruiksregel ten aanzien van parkeren opgenomen. Dit artikel is gewijzigd, waardoor er geen sprake meer is van een dynamische verwijzing zonder nader afwegingsmoment.

2.3 Overzicht ingediende zienswijzen exploitatieplan

Zienswijze #1	*Stichting Zorgwonen Bronbeek is de eigenaar van het pand* **1. Kosten** Kosten wijken af van eerdere kostenscans. "De opgenomen kosten wijken sterk af van eerder gemaakte kostenscans, mede gelet op ook door cliënte al ingebracht informatie en onderzoek ten behoeve van een woonfunctie."	De plankosten in een exploitatieplan worden begrensd door de toepassing van de Ministeriële regeling plankosten exploitatieplan. De invulling van de daarbij behorende plankostenscan leidt tot een forfaitair bedrag dat opgenomen wordt in het exploitatieplan. De toepassing hiervan heeft in een eerder stadium dan het ontwerp-exploitatieplan geen rol gespeeld.
	2. Erfpachtrecht Waarde erfpachtrecht is onterecht op nihil gesteld.	Zie reactie taxateur (bijlage A bij deze zienswijzennota).
	3. Voorbereidingsbesluit Voorbereidingsbesluit kan niet in waardering meegenomen worden.	Zie reactie taxateur (bijlage A bij deze zienswijzennota).
	4. Waarde ondergrond Waarde ondergrond (bloot eigendom) is te hoog gewaardeerd.	Zie reactie taxateur (bijlage A bij deze zienswijzennota).
	5. Zelfrealisatie Stichting kan zelf realiseren.	Op basis van de huidige erfpachtovereenkomst kan appellant niet zelf de bestemming realiseren. De overeengekomen bestemming in de erfpachtovereenkomst is 'bejaardentehuis'. Appellant

	Bijna aan het eind van p. 2 merkt appellant het één en ander op over zelfrealisatie: “Tevens is er ten onrechte van uitgegaan dat het erfpachtrecht van cliënte zal kunnen worden verworven. Daarvan is geen sprake. Cliënte is in staat om ter plaatse zelf te realiseren. Er is ook niet eens met cliënte contact gezocht om over realisatie te spreken. Er is kennelijk, zonder enige grondslag, ervan uitgegaan dat de gemeente ter zake zomaar tot onteigening zou kunnen overgaan. Daarvan is – gelukkig – geen sprake. Cliënte heeft met het erfpachtrecht een zakelijk recht dat deugdelijk bescherming heeft, ook via verdragsrechtelijke bepalingen .	heeft toestemming van de gemeente nodig voor een nieuwe erfpachtovereenkomst met de bestemming wonen. Deze toestemming kan de gemeente niet verlenen aangezien appellant haar medewerking niet verleent aan een integriteitstoets conform de Wet Bibob. Om die reden is de gemeente uitgegaan van verwerving van het volledige eigendom. Van zelfrealisatie is, bij deze stand van zaken, geen sprake. In hoofdstuk 3 van de toelichting van het ontwerp-exploitatieplan is het volgende gesteld: “De gemeente is bloot eigenaar van het exploitatiegebied en heeft het gebied (het perceel) in erfpacht uitgegeven. De gemeente wenst de volledige eigendom van het exploitatiegebied te verwerven om zich er zodoende van te verzekeren dat de bestemming binnen afzienbare tijd wordt gerealiseerd en wel voor gebruik door de doelgroepen die de gemeente daarvoor nodig acht (artikel 3.3 van het bestemmingsplan). De kaart van het exploitatiegebied vormt daarom tevens de kaart van het te verwerven eigendom. Wat in dit verband onder afzienbare tijd wordt verstaan is toegelicht in par. 5.1 (toelichting op de faseringsregel).” In de tweede alinea van par. 5.1 is het volgende gesteld: “Voor het voldoen aan de woningbehoefte is realisatie van de bestemming nodig. Daarvoor is een termijn van 5 jaar opgenomen in de faseringsregel. Om tot deze realisatie te komen is rekening gehouden met de tijd die nodig is om tot onteigening te komen en een tenderprocedure te volgen om te komen tot verkoop van het perceel met de voorwaarde van verbouwing conform de bestemming. Na deze verkoop gaat er tijd gemoeid met het opstellen van een verbouwplan en het opstellen van de vergunningaanvraag. De termijn van 5 jaar geldt vanaf 1 januari 2023.”
	6. misbruik van inzet overheidsmiddelen Appellant eindigt met de conclusie: “Cliënte meent dat het exploitatieplan berust op foutieve aannames en op misbruik van het inzet van overheidsmiddelen jegens cliënte en kan niet met	De vaststelling van een exploitatieplan is geen misbruik van de inzet van overheidsmiddelen. Het berust niet op foutieve aannames. De zienswijzen ten aanzien van de toepassing van de plankostenscan en van de waardering van de inbrengwaarden zijn ongegrond. Daardoor kan niet terecht worden gesteld dat het exploitatieplan op foutieve aannames berust.

	recht op deze wijze worden vastgesteld.”	

3.4 Voorstel

De zienswijzen geven aanleiding om het bestemmingsplan gewijzigd vast te stellen ten aanzien van de volgende onderdelen:

Toelichting

Paragraaf 4.2 wordt aangevuld met betrekking tot parkeren op eigen terrein.
‘Het bestemmingsplan staat toe dat parkeerplaatsen worden aangelegd ten behoeve van wonen. Het aantal parkeerplaatsen dat nodig is, is afhankelijk van het aantal woningen dat wordt gerealiseerd.’

In paragraaf 4.3 wordt het volgende gewijzigd. Er wordt toegevoegd: ‘Het bestemmingsplan staat louter wonen in zelfstandige woningen toe.’

De zinsnede ‘Bij ontwikkelingen gaat de voorkeur dan ook uit naar woningen, in plaats van zorgwoningen.’ wordt geschrapt.

Regels

Natuurinclusief bouwen

Artikel 3.2 sub c wordt geschrapt:
Artikel 3.2 sub c
c. Een omgevingsvergunning voor bouwen ten behoeve van woningen wordt uitsluitend verleend indien voldoende natuurinclusieve maatregelen worden getroffen.
1. Aan het bepaalde onder c wordt geacht te zijn voldaan, indien het bouwen voldoet aan het in de 'Beleidsregels Natuurinclusief Bouwen' van de gemeente Arnhem opgenomen puntensysteem voor natuurinclusief bouwen.
2. Voor zover de beleidsregels voor natuurinclusief bouwen zoals bedoeld onder 1. van dit lid gedurende de planperiode worden gewijzigd, gelden deze wijzigingen vanaf het tijdstip van bekendmaking van de wijziging.
3. De genomen maatregelen met betrekking tot natuurinclusief bouwen in het kader van de vergunningverlening moeten in stand worden gehouden.

Artikel 3.4 wordt toegevoegd:
Artikel 3.4 Natuurinclusief bouwen
3.4.1 Natuurinclusief bouwen
a. Een omgevingsvergunning voor het bouwen van nieuwe woningen, hieronder niet begrepen het toevoegen van nieuwe woningen door middel van transformatie van een pand, wordt slechts verleend indien bij de aanvraag om een omgevingsvergunning wordt aangetoond dat voldoende natuurinclusieve maatregelen worden getroffen.

b. Aan het bepaalde onder a wordt geacht te zijn voldaan indien er voldoende punten worden gehaald door de genomen maatregelen zoals opgenomen in het puntensysteem in de 'Beleidsregels Natuurinclusief Bouwen' van de gemeente Arnhem.

3.4.2 Specifieke gebruiksregels
Het is verboden een woning te gebruiken of laten gebruiken zonder de natuurinclusieve maatregelen die genomen zijn in het kader van de vergunningverlening als bedoeld onder 3.4.1 aan te brengen en in stand te houden.

3.4.3 Beleidsregels Natuurinclusief bouwen
a. Burgemeester en wethouders passen deze regels toe met inachtneming van de door hen vastgestelde beleidsregels met betrekking tot het natuurinclusief bouwen, zoals die gelden op het tijdstip van indiening van de aanvraag om een omgevingsvergunning zoals bedoeld onder 3.4.1.

b. Indien deze beleidsregels gedurende de planperiode worden gewijzigd, wordt rekening gehouden met de wijziging.

3.4.4 Afwijken Beleidsregels Natuurinclusief bouwen
Burgemeester en wethouders kunnen afwijken van het bepaalde in 3.4.2 indien op andere wijze kan worden voorzien in het treffen van voldoende natuurinclusieve maatregelen.

Parkeren

Artikel 9 lid c wordt geschrapt.
Artikel 9 lid c
Onder gebruik van gronden in strijd met het bestemmingsplan wordt in ieder geval verstaan:
c. het gebruik van gronden of bouwwerken waarbij niet wordt voorzien in voldoende parkeergelegenheid volgens de in de geldende Arnhemse beleidsregels voor parkeren opgenomen normen.

Artikel 11.3 wordt op de volgende manier gewijzigd:
Artikel 11.3 (voor wijziging)
Tot een strijdig gebruik van gronden en bouwwerken als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, onder c van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht wordt in elk geval gerekend het gebruiken of laten gebruiken van gronden of bouwwerken waarbij niet in voldoende mate ruimte is aangebracht en in stand wordt gehouden op eigen terrein voor het genoemde in lid 3.1 overeenkomstig de beleidsregels als bedoeld in lid 3.6.

Artikel 11.3 (na wijzigiging)
Tot een strijdig gebruik van gronden en bouwwerken als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, onder c van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht wordt in elk geval gerekend het gebruiken of laten gebruiken van gronden of bouwwerken waarbij niet in voldoende mate ruimte is aangebracht en in stand wordt

gehouden op eigen terrein voor het genoemde in lid 11.1 overeenkomstig de beleidsregels als bedoeld in lid 11.6 zoals die golden op het tijdstip van indiening van de aanvraag om een omgevingsvergunning zoals bedoeld in lid 11.1 onder a en onder b.

Artikel 11.6 wordt op de volgende manier gewijzigd

Artikel 11.6 (voor wijziging)

a. *Burgemeester en wethouders passen deze regels toe met inachtneming van de door hen vastgestelde beleidsregels met betrekking tot het parkeren, zoals die gelden op het tijdstip van indiening van de aanvraag om een omgevingsvergunning.*
b. *Indien deze beleidsregels gedurende de planperiode worden gewijzigd, wordt rekening gehouden met de wijziging.*

Artikel 11.6 (na wijziging)

a. *Burgemeester en wethouders passen deze regels toe met inachtneming van de door hen vastgestelde beleidsregels met betrekking tot het parkeren, zoals die gelden op het tijdstip van indiening van de aanvraag om een omgevingsvergunning zoals bedoeld onder lid 11.1 onder a en onder b.*
a. *Indien deze beleidsregels gedurende de planperiode worden gewijzigd, wordt rekening gehouden met de wijziging.*

De zienswijzen geven geen aanleiding om het exploitatieplan gewijzigd vast te stellen.

Bijlage A bij deze zienswijzennota: reactie taxateur

NOTITIE

versie 3-5-2023

DATUM	3 mei 2023
BETREFT	Reactie taxateurs op zienswijze exploitatieplan Bronbeeklaan 66
OPGESTELD DOOR	• T.A. (Bertold) te Winkel • S. (Sebastiaan) Nonnekens

Gloudemans (hierna te noemen: **taxateurs**) hebben op zondag 16 april 2023 de zienswijze ontvangen van de gemeente Arnhem (hierna te noemen: **gemeente**) op het exploitatieplan "Bronbeeklaan 66" met identificatie NL.IMRO.0202.EPP1024-0201. De gemeente heeft op vrijdag 14 april 2023 de zienswijze ontvangen van Construct Advocaten in opdracht van haar cliënt Stichting Bronbeek Wonen (hierna te noemen: **erfpachter**).

Taxateurs zullen in deze notitie ingaan op onderdelen die betrekking hebben op de taxatie inbrengwaarde van het erfpachtrecht. De overige vragen, al dan niet van procedurele aard, laten wij ter beantwoording aan de gemeente. Op de volgende onderdelen zullen taxateurs inhoudelijk reageren.

"De waarde van het erfpachtrecht is ten onrechte op nihil gesteld. Dat is absurd. Het erfpachtrecht is kortgeleden nog voor een zeer aanzienlijk bedrag verkocht."

Taxateurs hebben voor het bepalen van de inbrengwaarde van het recht van erfpacht de opstallen buiten beschouwing gelaten aan de hand van jurisprudentie. In de uitspraak van de Raad van State ECLI:NL:RVS:2011:BQ6839 is een vergelijkbare casus waarin de opstallen gehandhaafd blijven (niet gesloopt worden) en hierom niet meegenomen hoeven worden tot de inbrengwaarde. Het feit dat erfpachter kortgeleden (d.d. 31 augustus 2018) het erfpachtrecht heeft verworven voor € 3.200.000,00 (k.k.) kan verklaard worden uit het feit dat de koopsom het recht van erfpacht inclusief de waarde van de opstallen omvat. In de taxatie inbrengwaarde is uitgegaan van een inbrengwaarde van het recht van erfpacht exclusief de waarde van de opstallen.

"Op dat moment gold er ook reeds een voorbereidingsbesluit met een gebruiksverbod. Het voorbereidingsbesluit is ook naar aard tijdelijk en gericht op het realiseren van een woonfunctie. Ook anderszins heeft de gemeente als erfverpachter al meerdere malen aangegeven zelf een woonfunctie na te streven. Dat is algemeen bekende informatie. Dat maakt dat voor potentiële kopers het erfpachtrecht ook een waarde heeft die mede is gelegen in de ontwikkelingsmogelijkheden ter plaatse."

Het erfpachtrecht is een privaatrechtelijke overeenkomst tussen erfverpachter (gemeente) en erfpachter. In de huidige erfpachtovereenkomst is het gebruik aangeduid als "bejaardentehuis met aanhorigheden". Een eventueel ander gebruik dan toegestaan binnen deze erfpachtvoorwaarden is niet mogelijk. Als erfpachter een ander gebruik (bijvoorbeeld "wonen") wenst te realiseren dient een nieuwe erfpachtovereenkomst te worden gesloten. In deze nieuwe erfpachtovereenkomst zal dan een nieuwe bestemming met bijbehorende canon worden overeengekomen. De eventuele waarde die gelegen is in de ontwikkelingsmogelijkheden ter plaatse wordt derhalve door de bloot eigenaar afgeroomd.

"Daarbij is het voorbereidingsbesluit een zelf gecreëerd beperking van het gebruik, die niet in de waardering vervolgens cliënte kan worden tegengeworpen en daarmee cliënte tot een hogere exploitatiebijdrage te veroordelen."

Het voorbereidingsbesluit zelf speelt geen rol. Het voorbereidingsbesluit is gevolgd door een ontwerpbestemmingsplan. Nu er sprake is van een ontwerp- en binnenkort vastgesteld bestemmingsplan is er reeds sprake van zogenaamde voorbereidingsbescherming waarbij aanvragen van een omgevingsvergunning moeten worden aangehouden.

"De waarde van de ondergrond is tevens ten onrechte te hoog gewaardeerd, wat tot een absurd resultaat leidt in samenhang met de bepaling van de inbrengwaarde van het erfpachtrecht als nihil. De grond is belast met erfpacht tot 2039. Daarna zal bij eventuele beëindiging een vergoeding moeten worden betaald voor de opstallen."

Het lijkt hier te gaan om de waarde van de grond voor de bloot eigenaar. Taxateurs merken op dat de eigenaar van het bloot eigendom (gemeente) enkel de beperking van het recht van erfpacht (tot 2039) heeft. De grond heeft na het beëindigen van de erfpachtovereenkomst een waarde in vrij verkeer uitgaande van de publiekrechtelijke bestemmingsplanmogelijkheden. De vergoeding voor de opstallen hebben taxateurs bij het bepalen van de inbrengwaarde buiten beschouwing gelaten.

Geanonimiseerde zienswijzen
Bestemmingsplan Chw Bronbeeklaan 66

#1

Gemeenteraad van Arnhem
T.a.v. mevrouw [redacted]
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

Per email aan [redacted]

Betreft: zienswijze ontwerpbestemmingsplan ‘Chw Bronbeeklaan 66’

Arnhem, 7 februari 2023

Geachte Raad,

Wij hebben kennisgenomen van het ontwerpbestemmingsplan Chw Bronbeeklaan 66’ en het bijbehorende besluit om geen milieueffectrapport op te stellen. In deze brief geven wij onze zienswijze weer.

Het betreffende ontwerpbestemmingsplan betreft het wijzigen van de bestemming van de Paasbergflat. Het vinden en geven van een nieuw gebruik en een nieuwe toekomst voor dit gebouw speelt inmiddels al circa 6 jaar. In die periode is de flat gebruikt als (tijdelijk) onderkomen voor Stichting Onderdak en is de flat gebruikt als tijdelijke (illegale) individuele bewoning. Momenteel wordt de flat zeer beperkt bewoond, waarschijnlijk om verloedering en kraak tegen te gaan. De huidige situatie nodigt echter wel uit tot (verdere) verloedering waardoor de leefbaarheid in de omgeving mogelijk onder druk komt te staan. Wij willen dan graag nogmaals de gemeente verzoeken de nodige urgentie aan dit plan te geven.

In 2022 heeft de gemeente meerdere varianten ontwikkeld voor de herontwikkeling van de betreffende locatie. Hierbij werd in eerste instantie uitgegaan van sloop van de bestaande bebouwing en nieuwbouw van appartementen waarbij het totale bouwvolume fors werd vergroot. Eén van de varianten was zelfs een woongebouw met 20 lagen. Al deze varianten doen geen recht aan de (groene) omgeving en huidige bebouwing in de omgeving. Later is de variant behoud van de flat en ombouw naar zelfstandige appartementen toegevoegd. Deze variant kon op veel meer draagvlak vanuit de omgeving rekenen. Uiteindelijk heeft de gemeente gekozen voor deze variant, waarbij ongetwijfeld ook de (niet) haalbaarheid en (negatieve) milieueffecten van de nieuwbouwvarianten een rol hebben gespeeld. Wij steunen de gemeente in deze keus en waarderen dat de participatie met omwonenden en belanghebbenden door de gemeente serieus is genomen.

Het voorliggende ontwerpbestemmingsplan vertaalt deze keuze in het plan. Wij kunnen ons dan ook grotendeels vinden in dit plan. Wel hebben wij een aantal vragen die wij graag beantwoord zouden zien. Deze zijn hieronder puntsgewijs benoemd.

1. Op pagina 17 wordt gesteld “Voor de ontsluiting en het parkeren wordt gebruik gemaakt van de bestaande faciliteiten.” Onze vraag is of dit voldoet. En als dit niet voldoet, is de gemeente bereid om daarvoor groen op te offeren?
2. Vervolgens wordt gesteld “Parkeren kan op eigen terrein worden opgelost.” Dit wordt echter niet verder toegelicht en onderbouwd. Onze vraag is of dit onderzocht is en welke voorwaarden daaraan worden gesteld.
3. Op pagina 17 en 18 wordt gesteld “Bijzondere woonvormen, woon-zorgvormen of wonen met een maatschappelijk doel worden in dit plan niet toegestaan.” Vervolgens wordt benoemd "Bij ontwikkelingen gaat de voorkeur dan ook uit naar woningen, in plaats van zorgwoningen.” Dit roept enige verwarring op. Graag ontvangen wij een heldere bevestiging dat bijzondere woonvormen, woon-zorgvormen of wonen met een maatschappelijk doel in dit plan niet worden toegestaan.

4. In hoofdstuk 5 Milieu- en omgevingsaspecten wordt het voorstel getoetst op de milieu- en omgevingsaspecten en wordt de m.e.r.-beoordeling beschreven. De uitgangspunten en gevolgen van de functieverandering worden echter niet beschreven. Deze gevolgen kunnen bijvoorbeeld zijn dat er minder mensen van de huidige bebouwing gebruik zullen maken, maar kan ook zijn dat er meer (gemotoriseerd) verkeer zou kunnen komen. Ook staat beschreven dat "Uit de berekeningen volgt dat zowel in de bouw- als gebruiksfase geen toename ontstaat van de stikstofdepositie ten opzichte van de referentiesituatie. Daarom de vraag of als uitgangspunt is genomen dat het gemotoriseerd verkeer gelijk blijft en het aantal parkeerplaatsen ook.
5. In hetzelfde hoofdstuk staat dat "Het bestemmingsplan maakt niet meer bebouwing/verharding mogelijk". Kan hieruit de conclusie getrokken worden dat er op het terrein geen extra verharding mogelijk is om welke reden dan ook?

Tot slot, zoals in de inleiding benoemd is de definitieve bestemming van het pand al bijna 6 jaar onduidelijk en komt de leefbaarheid van de omgeving onder druk te staan als de huidige situatie te lang voortduurt en het hergebruik van het gebouw uitblijft. Omwonenden maken zich grote zorgen over de toekomst van hun nabije leefomgeving. In het ontwerpbestemmingsplan zijn voorwaarden m.b.t. de doelgroepen, segmentatie en woninggrootte opgenomen. Wij vragen ons af of de eisen die worden gesteld aan de gebruiksoppervlakken van de appartementen de (financiële) haalbaarheid van de ontwikkeling van het pand beperken en waardoor vervolgens wederom jaren van leegstand en verdere verloedering volgen. Wij vernemen graag van de gemeente of

a. de gemeente deze zorg deelt;
b. de effecten cq. de haalbaarheid van deze voorwaarden onderzocht is;
c. of op basis hiervan een spoedige herontwikkeling en hergebruik van het gebouw mogelijk is;
d. of en welke middelen de gemeente zal inzetten om een spoedige ontwikkeling en de haalbaarheid te verhogen, bijvoorbeeld door ook deels kleinere appartementen te accepteren of financieel bij te dragen.

Met vriendelijke groet,

Namens Stichting Belangen Bewoners Rondom Bronbeeklaan 66 (BBRB),

[redacted]

#2

CONSTRUCT ADVOCATEN

Gefascineerd door de bouw

Burgemeester van Roijensingel 6
8011 CS ZWOLLE
KvK 000038508729
BTW 8581.95.471.B01
www.constructadvocaten.nl

[redacted]
De raad van de gemeente Arnhem
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

Datum: 21 februari 2023
Onze referentie: D101096 Zorgwonen Bronbeek / Advies
Uw referentie: 104672
Telefoon: [redacted]
E-mail: [redacted]

Geachte mevrouw [redacted],

Hierbij ontvangt u de eerste gronden van de zienswijze van mijn cliënte de Stichting Zorgwonen Bronbeek op het ontwerpbestemmingsplan 'Chw Bronbeeklaan 66' en het bijbehorende besluit om geen milieueffectrapport op te stellen (Gemeenteblad 2022, 572067).

Ik merk in de eerste plaats op dat de gestelde termijn van 22 februari 2023 niet de overeenkomstig de vaste rechtspraak minimale termijn van twee weken betreft na uw brief van 13 februari 2023. Thans kan ik ook enkel eerste gronden naar voren brengen. Deze zullen later nog nader worden aangevuld. Gelet op het gegeven dat thans pas een ontwerp-exploitatieplan ter inzage is gelegd en dus vaststelling van het bestemmingsplan niet op korte termijn zal kunnen vaststellen, zal het later aanvullen van de zienswijze ook niet als onaanvaardbaar kunnen worden bestempeld.

Cliënte meent het plan ten onrechte voorziet in aanzienlijke beperkingen voor het meest doelmatige gebruik van het bestaande pand voor wonen en daarmee minder woonruimte mogelijk maakt dan waaraan grote behoefte bestaat en tevens tot grote kapitaalvernietiging leidt. Met de belangen van cliënte is voorts ten onrechte op geen enkele wijze rekening gehouden. Sterker, met cliënte is niet eens contact gezocht om de voorgenomen plannen met de flat te bespreken en gezamenlijk te bezien welke ontwikkelingen economisch rendabel zijn te realiseren ter plaatse. Ik licht een en ander kort toe.

Het bestaande pand kent een indeling voor de zorgfunctie waarvoor het pand in het verleden in gebruik was. Dat betekent dat het is opgedeeld in voornamelijk veel kleinere ruimtes (**zie bijlage 1**). Het pand is verder voor een aanzienlijk deel al opgeknapt en geschikt gemaakt voor het gebruik ten behoeve van een zorg- of woonfunctie zoveel mogelijk gebruikmakend van de bestaande indeling.

Op al onze diensten en werkzaamheden zijn de algemene voorwaarden van Construct Advocaten van toepassing waarin een beperking van de aansprakelijkheid is opgenomen. Deze voorwaarden kunt u lezen en downloaden op www.constructadvocaten.nl.

Deze ruimten zijn ook bij uitstek geschikt voor woongebruik, nu er in Arnhem grote behoefte bestaat aan kleinere betaalbare appartementen/studio`s.

Het zoveel mogelijk gebruiken van de bestaande indeling van het pand, kan ook als het meest doelmatige gebruik worden gezien. Bij het zoveel mogelijk gebruiken van de bestaande indeling behoeft er slechts minimaal te worden verbouwd, hetgeen veel kosten bespaart en duurzaam is. Ook kan het pand daarmee veel sneller in gebruik worden genomen, dan bij een ingrijpende verbouwing van het pand het geval is. Dat maakt een effectievere transformatie mogelijk en zorgt ervoor dat het gemeentelijke doel van het snel beschikbaar zijn van woonruimte (zoals in het ontwerpbestemmingsplan en ontwerpexploitatieplan is benoemd) in het pand ook kan worden gerealiseerd.

De nu in het ontwerpbestemmingsplan opgenomen eisen met betrekking tot woningbouwcategorieën en oppervlakte eisen voor woningen, belemmeren het meest doelmatige gebruik. De oppervlakte eisen, sluiten in geen enkel opzicht aan bij het bestaande pand met de bestaande indeling. Het onverkort hanteren van deze eisen als ware er sprake van nieuwbouw waarvoor gronduitgifte plaatsvindt, is onjuist en onnodig. De gestelde oppervlakte eisen zijn niet gebaseerd op daadwerkelijk onderzoek naar de behoefte.

Dat er feitelijk grote behoefte bestaat aan kleine (en goedkopere) woonruimte, is een gegeven van algemene bekendheid. Dit komt met name door de toename van kleine (1 of 2 persoons) huishoudens en de onbereikbaarheid van koopwoningen voor starters. Dat er daarmee behoefte en een opgave ligt voor de hele regio Arnhem-Nijmegen volgt bijvoorbeeld ook uit het Woningmarktonderzoek 2019[1]. Uit de analyses van dat onderzoek volgt ook dat er met namen grote behoefte bestaat aan huurappartementen voor kleine huishoudens (p. 22) en dat deze behoefte in regio Arnhem met name uit particuliere huurappartementen bestaat in plaats van sociale huurappartementen (p.24). Ook uit de korte periode dat tijdelijke verhuur in het pand plaatsvond blijkt ook dat deze behoefte daadwerkelijk bestaat. Er is dan ook een duidelijke behoefte in Arnhem naast appartementen met de gestelde minimale oppervlaktes, voor ook wat kleinere studio`s/appartementen.

Om te komen tot een goede en doelmatige invulling van het pand en te voorzien in de bestaande behoefte, meent cliënte dan ook dat er een mix van verschillende typen woningen zou moeten worden bestemd, waaronder ook in ieder geval ten dele voor kleine appartementen/studio`s voor starters op de woningmarkt of voor mensen die een herstart op de woningmarkt maken. Daarmee kan ook de bestaande indeling van het pand beter worden gebruikt en kan het pand ook sneller in gebruik worden genomen. Dat naast kleine studio`s/appartementen ook een percentage sociale huur zou moeten worden gerealiseerd dat voldoet aan de eisen van de doelgroepenverordening en ook een aantal nog grotere appartementen, is voor cliënte ook zeker goed bespreekbaar. Daarvoor is het echter wenselijk

[1] Woningmarktonderzoek 2019, Regio Arnhem-Nijmegen, 18 oktober 2019

om gezamenlijk te bezien welke mix ter plaatse goed passend zou zijn, zou leiden tot een doelmatig gebruik en een economische realiseerbare transformatie.

Kortom, cliënte meent dat het wenselijk is dat het ontwerpplan wordt bijgesteld doordat wordt voorzien in een woningbouwprogramma waarmee het bestaande pand doelmatiger gebruikt kan worden en de woningen snel kunnen worden gerealiseerd. Graag treedt cliënte daarover in overleg met de gemeente en verzoekt zij ook daarom. Voor een ontwikkeling van de flat van cliënte is het ook niet meer dan normaal dat in ieder geval overleg plaatsvindt met cliënte als eigenaar en dat met de belangen van cliënte rekening wordt gehouden.

Verder zij nog gewezen op het volgende.

De planregels die verplichten om natuur inclusief te bouwen zijn onvoldoende rechtszeker en niet passend bij een bestemmingsplan dat louter voorziet in een functiewijziging van een bestaand gebouw. Voor de boogde ontwikkeling behoeven enkel inpandige bouwactiviteiten plaats te vinden. Het plan noodzaakt niet tot enige aanpassing aan de buitenzijde. Dat maakt dat er geen nieuwe bouwwerken worden opgericht waarin natuur inclusief bouwen in de bouw valt te verwerken. Uit de Beleidsregels natuurinclusief bouwen blijkt ook niet dat deze zijn bedoeld voor de transformatie van bestaande gebouwen met inpandige verbouwingen, maar lijken deze te zin gericht op nieuw op te richten bouwwerken. Een algemene rechtstreekse verplichting tot het in stand houden van natuur inclusieve maatregelen is voorts niet toelaatbaar nu dit een gebodsbepaling betreft.

Ten onrechte zijn er gebruiksregels opgenomen die zien op parkeernormen waarbij de parkeernormen dynamisch zijn.

Met vriendelijke groet,
CONSTRUCT ADVOCATEN

Geanonimiseerde zienswijze
Exploitatieplan Bronbeeklaan 66

#1

CONSTRUCT ADVOCATEN

Gefascineerd door de bouw

Burgemeester van Roijensingel 6
8011 CS ZWOLLE
KvK 000038508729
BTW 8581.95.471.B01
www.constructadvocaten.nl

Omgevingsdienst Regio Arnhem
Postbus 3066
6802 DB ARNHEM

Datum: 14 april 2023
Onze referentie: D101096 Zorgwonen Bronbeek / Advies
Uw referentie:
Telefoon: [redacted]
E-mail: [redacted]

Geachte heer/mevrouw,

Hierbij zend ik u de aanvullende gronden van de zienswijze op het exploitatieplan. Deze zienswijze zal mogelijk op korte termijn nog nader worden aangevuld.

Cliënte meent dat de inbrengwaarde van haar eigendom/erfpachtrecht onjuist is gewaardeerd en dat de kosten zoals opgenomen in het plan te hoog zijn ingeschat/bepaald.

De opgenomen kosten wijken sterk af van eerder gemaakte kostenscans, mede gelet op ook door cliënte al ingebracht informatie en onderzoek ten behoeve van een woonfunctie.

De waarde van het erfpachtrecht is ten onrechte op nihil gesteld. Dat is absurd. Het erfpachtrecht is kortgeleden nog voor een zeer aanzienlijk bedrag verkocht. Op dat moment gold er ook reeds een voorbereidingsbesluit met een gebruiksverbod. Het voorbereidingsbesluit is ook naar zijn aard tijdelijk en gericht op het realiseren van een woonfunctie. Ook anderszins heeft de gemeente als erfverpachter al meerdere malen aangegeven zelf een woonfunctie na te streven. Dat is algemeen bekende informatie. Dat maakt dat voor potentiële kopers het erfpachtrecht ook een waarde heeft die mede is gelegen in de ontwikkelingsmogelijkheden ter plaatse. Daarbij is het voorbereidingsbesluit een zelf gecreëerd beperking van het gebruik, die niet in de waardering vervolgens cliënte kan worden tegengeworpen en daarmee cliënte tot een hogere exploitatiebijdrage te veroordelen. Dat is misbruik van recht en volstrekt onevenredig.

De waarde van de ondergrond is tevens ten onrechte te hoog gewaardeerd, wat tot een absurd resultaat leidt in samenhang met de bepaling van de inbrengwaarde van het erfpachtrecht als nihil. De grond is belast met erfpacht tot 2039. Daarna zal bij eventuele beëindiging een vergoeding moeten

Op al onze diensten en werkzaamheden zijn de algemene voorwaarden van Construct Advocaten van toepassing waarin een beperking van de aansprakelijkheid is opgenomen. Deze voorwaarden kunt u lezen en downloaden op www.constructadvocaten.nl.

worden betaald voor de opstallen. Maar belangrijker, voor de grond geldt exact hetzelfde als voor het erfpachtrecht. Er geldt een gebruiksverbod voor de grond. Dat maakt dat als op grond van dat gegeven het erfpachtrecht op nihil wordt gesteld, dit natuurlijk ook voor de grond geldt. Het blooteigendom heeft geen andere gebruiksmogelijkheden voor een redelijk denken of handelend koper. Alleen de beperkte canonopbrengsten zouden in theorie bestaan. Daarvoor geldt echter dat deze vermoedelijke niet inbaar zijn, nu de gemeente zelf het gebruik heeft verboden en dus ook wanprestatie pleegt. Dit maakt de waarde van de ondergrond thans op grond van dezelfde redeneringen dan eveneens nihil zouden moeten zijn.

Tevens is er ten onrechte van uitgegaan dat het erfpachtrecht van cliënte zal kunnen worden verworven. Daarvan is geen sprake. Cliënte is in staat om ter plaatse zelf te realiseren. Er is ook niet eens met cliënte contact gezocht om over realisatie te spreken. Er is kennelijk, zonder enige grondslag, ervan uitgegaan dat de gemeente ter zake zomaar tot onteigening zou kunnen overgaan. Daarvan is – gelukkig – geen sprake. Cliënte heeft met het erfpachtrecht een zakelijk recht dat deugdelijk bescherming heeft, ook via verdragsrechtelijke bepalingen .

Cliënte meent dat het exploitatieplan berust op foutieve aannames en op misbruik van het inzet van overheidsmiddelen jegens cliënte en kan niet met recht op deze wijze worden vastgesteld.

Met vriendelijke groet,
CONSTRUCT ADVOCATEN

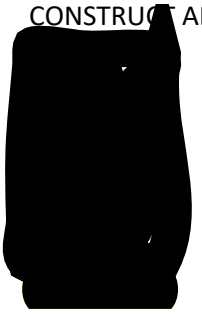

BEHANDELRESULTAAT

i/M1 – 13 september 2023

Raadsvoorstel "Vaststellen bestemmingsplan Chw Bronbeeklaan 66 en het exploitatieplan Bronbeeklaan 66”

Portefeuillehouder:	C. Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Prinsen (GroenLinks), Ait Chrif (PvdA), Heemskerk (D66), Kumas (VVD), Spruijt (Arnhem Centraal), Neutkens (Volt), Koorn (CDA), De Groot (PvdD), Malda (ChristenUnie)

De fracties van SP, BBA, DENK, PVV en Forum voor Democratie waren niet aanwezig
Verder aanwezig: Bouwkamp (wethouder), Lagerberg en Riethorst (bestuursadviseur)

Bespreking
Omdat er geen insprekers zijn aangemeld is direct gestart met de meningsvormende fase. Daarin hebben de fracties in de eerste termijn vragen gesteld. Die zijn beantwoord in de eerste termijn van het college. Vervolgens zijn in de tweede termijn nog een beperkt aantal nieuwe vragen gesteld, die ten slotte ook zijn beantwoord.

Moties of amendementen
De ChristenUnie heeft aangekondigd met een amendement te komen. De PvdD kondigt aan mogelijk een amendement in te dienen over het aantal woningen.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende fase 1 (M1) is afgerond. Het voorstel zal daarom worden doorgeleid naar de besluitvormende vergadering, tenzij de aangekondigde amendementen meer voorbereidingstijd vragen.

De raadsadviseur,	De voorzitter,
W. Lammers	M. Loor

Titel/onderwerp: **Investering (tijdelijke) jeugdruimte Schuytgraaf**

Raadsadviseur: Petra Wielaard Telefoonnr: 3774836 petra.wielaard@arnhem.nl

Van:	College van B&W	Ambtenaar:	Vera van Uden
Portefeuillehouder:	M. Lauriks/N. Kundic	Telefoonnr:	377 4696
		E-mailadres:	vera.van.uden@arnhem.nl
Doel activiteit	Informatief/Meningsvormend (1)		
Toelichting	In het voorjaar van 2021 heeft de gemeenteraad de motie “Locatie voor jongeren in Schuytgraaf” (21M32) aangenomen. Het voorliggende raadsvoorstel is de uitwerking van deze motie. Het college stelt voor om de komende 10 jaar een jongerenvoorziening te realiseren bij sportpark Schuytgraaf. Het betreft een tijdelijke voorziening in de vorm van units. De kosten voor het realiseren van deze jeugdruimte bedragen € 257.110 en worden gedekt uit de niet bestede middelen 2022 Schuytgraaf en door een onttrekking uit de Bestemmingsreserve Jeugdfonds.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Beslissen of het voorstel kan worden doorgeleid naar de volgende fase in het besluitvormingsproces: meningsvorming 2 of de besluitvormende fase.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld. **Informatief** Bij de behandeling van dit voorstel wordt uitgegaan dat het aantal mogelijke insprekers zeer beperkt zal zijn. Daarom is afgezien van een aparte informatieve behandeling. Niettemin is inspreken, voorafgaand aan de meningsvormende bespreking, wel degelijk mogelijk. Als zich meerdere insprekers aanmelden, kan worden overgegaan tot een separate informatieve behandeling. **Vergaderorde Meningsvorming 1** Er wordt in twee termijnen vergaderd. • Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. • De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de portefeuillehouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. • Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Bedoeling van deze meningsvormende (1) fase is om partijen te laten verkennen welke essentiële politieke informatie en/of toezeggingen van het college de fracties missen om hun definitieve standpunt te bepalen. Daartoe kunnen woordvoerders vragen stellen aan het college en aan elkaar. Uitkomst van de meningsvormende (1) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase, of 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen (meerdere) moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.		
Bijlagen			

Raadsvoorstel “Investering (tijdelijke) jeugdruimte Schuytgraaf
Motie “Locatie voor jongeren in Schuytgraaf reserveren” (21M32)

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 3836088

Onderwerp: **Investering (tijdelijke) jeugdruimte Schuytgraaf**

Kernboodschap

Na een lange zoektocht realiseren we een (tijdelijke) jongerenvoorziening bij sportpark Schuytgraaf waarmee we tegemoet komen aan de wens van inwoners. Het wordt een plek waar jongeren elkaar kunnen ontmoeten, kunnen deelnemen aan sociaal-culturele activiteiten en terecht kunnen voor informatie en advies. Hiermee wordt het aanbod voor jongeren in de wijken van Arnhem Zuid uitgebreid en dat is nodig gezien het grote aantal jongeren dat hier woont en de problemen van jongeren. Naast deze voorziening investeren we ook in een goed programma voor jongeren, niet alleen in Schuytgraaf maar ook op andere plekken in Arnhem Zuid.

Voorstel

1. Een (tijdelijke) jongerenruimte voor 10 jaar in de wijk Schuytgraaf te realiseren bij sportpark Schuytgraaf.
2. Hiervoor een investeringsbudget van € 257.110 beschikbaar te stellen door het vaststellen van bijgevoegde begrotingswijziging.
3. Hierbij een verkorte afschrijvingsduur van 10 jaar te hanteren die afwijkt van de gebruikelijke afschrijvingsduur van 20 jaar voor de categorie semi-permanente gebouwen conform nota “Investeren, waarderen, afschrijven”.

Inleiding

Op 14 april 2021 is motie 21M32 aangenomen. Hierin kreeg het college de opdracht om de mogelijkheden voor het realiseren van een jongerenvoorziening in Schuytgraaf te onderzoeken. Na een lange zoektocht is een locatie gevonden, een weinig gebruikt stuk parkeerplaats van het sportpark Schuytgraaf. Hier willen we een (tijdelijke) voorziening realiseren in de vorm van units.

Beoogd effect

Het creëren van een jongerenruimte waar jongeren kunnen deelnemen aan sociaal-culturele activiteiten, terecht kunnen voor informatie en advies en elkaar kunnen ontmoeten zonder dat ze overlast veroorzaken.

GEMEENTE Arnhem

Argumenten

1.1	*Bij de ontwikkeling van Schuytgraaf is onvoldoende rekening gehouden met ruimte voor ontmoeting, voorziening is nodig voor breder gebied.*
	Schuytgraaf is de jongste wijk van Arnhem. Begin 2023 wonen er 4.918 jongeren onder de 20 jaar (14,5% van Arnhem en 53,3% t.o.v. de 20-65 jarigen in de wijk) en de verwachting is dat dit met de bebouwing van de laatste velden verder gaat toenemen. Bij de ruimtelijke ontwikkeling van de wijk is te weinig rekening gehouden met ontmoetingsbehoeftes. Al jaren uiten jongeren, volwassenen en professionals de wens voor een ontmoetingsvoorziening voor jongeren. Dit bleek ook uit een enquête (2021) onder inwoners in het gebied. Uit de ruim 300 reacties benoemde een grote meerderheid dit gemis. In het bredere gebied De Laar, Elden, Elderveld en Schuytgraaf wonen 7.000 jongeren. Zij bewegen zich door het hele gebied heen en ervaren nu een tekort aan ontmoetingsplekken.
1.2	*De stakeholders zijn unaniem positief over de potentiële locatie.*
	Uit de zoektocht bleek dat het creëren van ruimte in de bestaande bouw, zoals MFC of de Buitenplaats niet mogelijk was. Ook was er geen ruimte (meer) binnen de ontwikkeling van de laatste velden. Vanuit het sportpark Schuytgraaf kwam een potentiële locatie naar voren: een stuk parkeerplaats dat niet tot weinig wordt gebruikt. Met een vertegenwoordiging van jongeren, jongerenwerkers, gebruikers van sportpark Schuytgraaf, politie, sportbedrijf Arnhem en vastgoedbedrijf Arnhem is gesproken over realisatie van een jongerencentrum op deze plek. Hier werd unaniem positief op gereageerd. De gebruikers van het sportpark vragen aandacht voor: 1. goede afspraken rondom openingstijden; 2. het (sociaal) veilig kunnen komen sporten van bezoekers en; 3. een aanspreekpunt met betrekking tot vragen. Met deze punten is goed rekening te houden bij de realisatie en er wordt een overleg in het leven geroepen om regelmatig uit te wisselen en af te stemmen.
1.3	*De voorziening is een randvoorwaarde voor de uitvoering van het nieuwe jongerenwerk in De Laar, Elden, Elderveld en Schuytgraaf.*
	Op 15 juli start een nieuw samenwerkingsverband jongerenwerk van 3 partijen in De Laar, Elden, Elderveld en Schuytgraaf, zodat de programmering voor jongeren in deze 4 wijken weer op orde komt. Het creëren van de jongerenruimte is een belangrijke randvoorwaarde voor de uitvoering van hun werk. Om activiteiten met jongeren uit deze wijken te ontplooien zijn er immers ruimtes nodig. We hebben de Motion in de Laar beschikbaar voor welzijnswerk jeugd. In Elderveld kunnen we ruimtes huren in bijv. Sporthal Elderveld. Met het realiseren van deze nieuwe jeugdruimte voldoen we ook aan aanbod in Schuytgraaf. Onderdeel van de opdracht aan het samenwerkingsverband jongerenwerk is dat op deze locatie minimaal op 3 dagen programmering is in de middagen en avonden door kinder-, tiener- en jongerenwerk gezamenlijk. Jongeren uit de 4 wijken bewegen zich door het hele gebied heen en kunnen gebruik maken van het aanbod op meerdere plekken, zowel in ruimte als in programmering.

	De financiering van dit samenwerkingsverband komt uit de bestaande budgetten vanuit welzijn en kansrijk opgroeien. Indien bij nadere afstemming met de 3 partijen blijkt dat ten aanzien van de huidige subsidies andere afspraken worden gemaakt, worden deze in een Verzamelbesluit verwerkt.
1.4	*De locatie biedt ruimte voor een breed scala aan activiteiten.*
	De (tijdelijke) voorziening bestaat uit prefab units die voldoen aan de eisen van toegankelijkheid. Ze worden opgedeeld in 2 lokalen, toiletruimten en een klein kantoor. De lokalen zijn geschikt voor groepen tot 25-30 jongeren. Naast in elk geval (ontmoetings)activiteiten en informatie en advies voor jongeren kunnen de ruimtes ook ingezet worden voor activiteiten van het kinderwerk, evenals naschoolse huiswerkbegeleiding die in samenwerking met basisschool Confetti is opgezet en activiteiten op het gebied van sport & bewegen en kunst & cultuur. Als gaandeweg blijkt dat ook andere groepen bewoners gebruik willen maken van de units en dit past naast de programmering voor jongeren, wordt per behoefte gekeken of en hoe dit ingevuld kan worden.
3.1	*De vergunningsduur voor een tijdelijke voorziening is maximaal 10 jaar.*
	We kiezen voor een tijdelijke voorziening, zodat we kunnen experimenteren op deze plek. De looptijd van de vergunning hiervoor is maximaal 10 jaar. Omdat deze periode korter is dan de 20 jaar die standaard is voor de afschrijving van semi-permanente gebouwen, is het een optie om te kiezen voor huur. Dit is echter duurder dan koop. Voor hetzelfde bedrag kunnen we de units slechts 5 jaar huren van de leverancier.

Kanttekeningen en risico's

1.1	*Er is nog geen huurcontract.*
	Omdat het nieuwe samenwerkingsverband op het jongerenwerk per 15 juli start is er op dit moment nog geen huurcontract. Dit brengt het risico met zich mee dat de kapitaallasten niet kunnen worden doorberekend naar de huurder. Echter, het jongerenwerk zal de komende 10 jaar een voorziening nodig hebben in Schuytgraaf, waardoor het risico op leegstand laag is. Daarbij kan de kostprijsdekkende huur (€ 31.626,- per jaar + jaarlijkse indexatie) meegenomen worden in de subsidieaanvraag.
3.1	*Kopen is goedkoper dan huren, ook als de units weggehaald moeten worden.*
	Hoewel het weghalen, elders plaatsen of verkopen van de units ook budget vergt, liggen deze kosten lager dan 10 jaar huren. Daarbij kan de restwaarde van de units hiervoor ingezet worden.

Participatie

Proces tot nu toe
Met jongerenwerkorganisaties en jongeren wordt al lang gesproken over hun wens voor een eigen ruimte. In 2021 heeft team leefomgeving een digitale enquête uitgezet in de wijk, om te peilen welke wensen en behoeften er zijn met betrekking tot ontmoeten in de wijk. Uit de meer dan 300

reacties kwam als grootste prioriteit de behoefte aan een plek voor jongeren om elkaar te ontmoeten en activiteiten te ondernemen. Toen duidelijk werd dat de nu gevonden locatie haalbaar is, zijn jongeren geraadpleegd wat ze van deze locatie vinden. Ook heeft een groep jongeren samen met jongerenwerk en team leefomgeving met de gebruikers van sportpark Schuytgraaf gesproken over hun wens om het draagvlak te peilen en benodigde afspraken te inventariseren.

In de wijkkrant, bij bijeenkomsten over de ontwikkeling van de wijk en in het wijkprogramma is beschreven dat gewerkt wordt aan deze voorziening. Via de wijkmedia wordt eens per kwartaal gecommuniceerd over de voortgang van de realisatie van de voorziening.

De gebruikers van sportpark Schuytgraaf zijn per e-mail geïnformeerd over het proces tot dit raadsvoorstel. Zij zullen tijdens de realisatie van de voorziening, naast een uitnodiging voor de bewonersavond per e-mail, op de hoogte gehouden worden.

Proces rondom realisatie voorziening
Omwonenden en gebruikers van sportpark Schuytgraaf worden geïnformeerd en geraadpleegd. Tijdens de bouw wordt een bewonersavond georganiseerd. Bewoners en gebruikers van sportpark Schuytgraaf worden gevraagd op welke dagen zij het prettig vinden dat de voorziening open is, rekening houdend met wedstrijddagen van de voetbalclub. Ook inventariseren we dan eventuele vraagstukken die betrekking hebben op (sociale) veiligheid. Afhankelijk van de gestelde vragen bepalen we of er een tweede bewonersavond georganiseerd moet worden.

Jongeren worden om advies gevraagd bij het inrichten van de voorziening en wanneer deze officieel wordt geopend worden omwonenden en gebruikers van sportpark Schuytgraaf uitgenodigd.

Financiën

De realisatie van de (tijdelijke) jongerenvoorziening vraagt een eenmalige investering van € 257.110. Deze wordt gedekt met:

- € 61.844 uit de Niet-bestede middelen 2022 Schuytgraaf
- € 195.286 onttrekking uit de Bestemmingsreserve Jeugdfonds.

Omdat de afdeling Vastgoed standaard werkt met een kostprijsdekkende huur ter dekking van de geldende kapitaal- en beheer & onderhoudslasten, wordt met de partijen van het samenwerkingsverband op jongerenwerk een huurovereenkomst afgesloten met een minimale termijn van 5 jaar en, behoudens beëindiging, voortgezet voor een aansluitende periode van 5 jaar. De huuropbrengst wordt in de vorm van een subsidie teruggesluisd naar het samenwerkingsverband waarmee deze aan de huurverplichting kan voldoen.

De hoogte van gebruikers- en eigenaarslasten zijn nog niet bekend, gezien de units nog niet zijn geplaatst. De dekking voor deze kosten komen uit het vrijvallende subsidiebudget jongerenwerk van Rijnstad.

bedragen x € 1.000	**Exploitatiebegroting**	Begroting	Meerjarenraming		
		2023	2024	2025	2026
	Lasten				
Programma	**S09 Gezondheid en sport**				
	Kapitaallasten voorziening		29	29	28
	Exploitatielasten eigenaar voorziening		6	6	6
	Bespaarde rente investering		-3	-3	-3
	Subtotaal S09		32	32	32
Programma	**S08 Welzijn en inclusie**				
	Verhoogde subsidie huurder		32	32	32
	Dekking exploitatielasten eigenaar en gebruiker		-6	-6	-6
	Niet bestede middelen jeugd	-62			
	Subtotaal S08	-62	25	25	25
		-62	57	57	57
	Baten				
Programma	**S09 Gezondheid en sport**				
	Huuropbrengsten voorziening		32	32	32
		0	32	32	32
	Exploitatieresultaat	**62**	**-26**	**-26**	**-26**
	Mutaties reserves				
	Toevoegingen BR dekking kapitaallasten	-257	0	0	0
	Onttrekkingen BR jeugdfonds	195			
	Onttrekkingen BR dekking kapitaallasten	0	26	26	26
		-62	**26**	**26**	**26**
	Totaal Resultaat	**0**	**0**	**0**	**0**

	Meerjaren Investeringsplan (MIP)	Begroting	Meerjarenraming		
		2023	2024	2025	2026
Programma	**S09 Gezondheid en sport**				
	Jongerenvoorziening (units)	257			
	Totaal Investeringen	**257**	**0**	**0**	**0**

Uitvoering

Proces (aanloop) uitvoering tijdelijke voorziening en keuze permanente voorziening
Na goedkeuring van de investering wordt een vergunning aangevraagd en worden de units geplaatst. Afhankelijk van beschikbare aannemers en de aansluiting van benodigde nutsvoorzieningen vindt dit op zo kort mogelijke termijn plaats.
Een tijdelijke voorziening kan, vergunningtechnisch, voor maximaal 10 jaar geplaatst worden.

Om jongeren nu alvast ruimte voor ontmoeting te bieden, wordt sinds half juni gewerkt met een aanhangwagen op de locatie van de units. Zo kan er toch al gestart worden met kleinere groepen en ervaring opgedaan worden voor de te maken afspraken met omwonenden, gebruikers van het sportpark Schuytgraaf en jongeren.

Monitoring
We doen nu een voorstel voor een tijdelijke voorziening om te monitoren of dit daadwerkelijk voorziet in wat de wijk nodig heeft. Aan de hand daarvan bepalen we of, en zo ja welke, permanente voorziening passend is voor Schuytgraaf. Deze monitoring geven we, samen met de

jongerenwerkorganisatie(s) die de programmering verzorgen, vorm. Deze organisaties verantwoorden twee keer per jaar op de volgende aspecten:

- Hoeveel jongeren gebruik maken van de voorziening;
- Hoe tevreden jongeren en hun ouders zijn over de voorziening;
- Hoe kijken gebruikers van het sportpark Schuytgraaf en omwonenden aan tegen de voorziening;
- Welke vragen hebben jongeren en hoe zij zijn geholpen of warm overgedragen aan andere wijkpartners.

Communicatie

College en gemeenteraad worden uitgenodigd voor de opening. Daarnaast informeren we het college en de gemeenteraad elke 2 jaar over de evaluatie en de voortgang van de voorziening.

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	3836088

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 11 juli 2023, nummer: 3836088 ;

gelet op de artikelen 147 tweede lid en 189 van de Gemeentewet;

besluit:

1. Een (tijdelijke) jongerenvoorziening voor 10 jaar in de wijk Schuytgraaf te realiseren.
2. Hiervoor een investeringsbudget van € 257.110 beschikbaar te stellen door het vaststellen van bijgevoegde begrotingswijziging.
3. Hierbij een verkorte afschrijvingsduur van 10 jaar te hanteren die afwijkt van de gebruikelijke afschrijvingsduur van 20 jaar voor de categorie semi-permanente gebouwen conform nota “Investeren, waarderen, afschrijven”.

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bijeen op	14 april 2021
Ter bespreking van	Herijking Welzijnsopdracht 2020
Motie van	Ria de Vries - PvdA Talip Aydemir - DENK Verenigd Arnhem
Titel motie	Locatie voor jongeren in Schuytgraaf reserveren
Nummer Zaaknummer	**21M32** 415959

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:

- Er in Schuytgraaf geen binnenlocaties zijn waar jongeren elkaar kunnen ontmoeten
- Een behoefteonderzoek uitgevoerd wordt om aan te sluiten bij de belevingswereld van jongeren en wat zij zeggen nodig te hebben om in hun wijk elkaar te kunnen ontmoeten, van elkaar te kunnen leren, en begeleid te kunnen worden naar een goede toekomst.

Overwegende dat:

- Het voor jongeren belangrijk is om in hun eigen wijk een fysieke plek te hebben waar ze elkaar kunnen ontmoeten
- Dat er op dit moment geen goede locatie is waar jongeren nu terecht kunnen.
- In de plannen voor de ontwikkeling van de Schuytgraaf nu geen rekening wordt gehouden met een fysieke plek voor jongeren
- Als het behoefteonderzoek dit jaar is afgerond, de plannen voor de ontwikkeling in Schuytgraaf in een vergevorderd stadium zijn, waardoor het inpassen van een fysieke locatie voor het ontmoeten van jongeren misschien niet meer mogelijk is.

Geeft het college de opdracht om :

Op grond van de uitkomsten van het behoefteonderzoek in Schuytgraaf te onderzoeken wat voor buurtcentrum nodig is en welke locaties mogelijk zijn. Daarbij de kosten hiervoor inzichtelijk maken. De resultaten van dit onderzoek rond de zomer naar de raad te sturen.

en gaat over tot de orde van de dag

Ria de Vries - PvdA
Talip Aydemir - DENK Verenigd Arnhem

AANGENOMEN

Voor 36

Tegen 2

Motie "Locatie voor jongeren in Schuytgraaf reserveren" (21M32)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	5	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Dilekçi		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

BEHANDELRESULTAAT

Informatieve en meningsvormende 1 bespreking 13 september 2023

Investering (tijdelijke) jeugdruimte Schuytgraaf

Zaaknummer:	3836088
Portefeuillehouder:	Lauriks/Kundic

Resultaat van bespreking:

Aanwezig de raadsleden/fractievolgers: Quint (GroenLinks), Zwijnepoel (D66), Schrijvers (VVD), Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), Eliëns (Partij voor de Dieren), Visser (PvdA), Dobbe (SP), Groot (CDA), Zevenbergen (Volt), Aydemir (DENK), Lukkassen (Forum voor Democratie)
Afwezig: de fracties van Burgerbelang Arnhem, ChristenUnie en PVV.

Verder aanwezig: Lauriks (wethouder), Beukhof (wijkmanager).

Verloop
Omdat er geen verzoeken zijn ontvangen om in te spreken is direct overgegaan tot de meningsvormende behandeling. Het raadskamer heeft zowel vragen gesteld aan het college als onderling standpunten uitgewisseld. Het college heeft de vragen beantwoord en een tweetal toezeggingen gedaan.

Toezeggingen

1. Behoefteonderzoek

Wethouder Lauriks zal de raad een technische memo toesturen inzake de resultaten van het behoefteonderzoek en inzichtelijk maken waarom er in Schuytgraaf zoveel behoefte is aan deze voorziening(en).

2. Integraal accommodatieplan

Wethouder Lauriks zal de raad informeren over de planning van het integraal accommodatieplan.

Conclusie
De voorzitter heeft geconcludeerd dat de informatieve en meningsvormende 1 bespreking van het raadsvoorstel is afgerond en vastgesteld dat het voorstel als hamerstuk wordt doorverwezen naar de besluitvormende vergadering.

De raadsadviseur,

P. Wielaard

De voorzitter,

M.E. Noomen

Titel/onderwerp: # Eerste Arnhemse burgerberaad"

Raadsadviseur: M. Piscaer Telefoonnr: 06 31114892 Maaike.piscaer@arnhem.nl

Van:	College van B&W	Ambtenaar:	Martine Krajnc
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs	Telefoonnr:	0631114877
		E-mailadres:	martine.krajnc@arnhem.nl
Doel activiteit	Informatief en meningsvormend 1		
Toelichting	**Kernboodschap** In Arnhem wordt het eerste burgerberaad georganiseerd om advies te krijgen over het tot een minimum beperken van de hoeveelheid afval in Arnhem. Het burgerberaad is een aanvulling op de representatieve democratie en is geen vervanging hiervoor. Het burgerberaad dat Arnhem wil organiseren, bestaat uit een groep van 150 deelnemers die een zo goed mogelijke vertegenwoordiging van de stad vormen. Via een proces van bijeenkomsten en discussies zal het burgerberaad adviezen formuleren. Alle adviezen zullen worden doorgestuurd naar de raad, voorzien van een toets met betrekking tot juridische en praktische haalbaarheid en financiële aspecten. De adviezen die door de toets komen, worden verwerkt in het nieuwe afvalbeleid. In dit nieuwe afvalbeleid heeft het stadsbestuur tevens de mogelijkheid om aanvullende maatregelen voor te stellen ter besluitvorming. Het doel van het burgerberaad is om een breed maatschappelijk advies te verkrijgen over een voor Arnhem lastige vraag en de kloof tussen bestuur en stad te verkleinen. **Informatieve sessie burgerberaden 5 april** Op verzoek van de raadswerkgroep burgerparticipatie is er op 5 april een informatieve sessie georganiseerd over burgerberaden. Bekijk hier de presentatie en stukken met betrekking tot deze informatieve sessie. Ter voorbereiding voor deze bijeenkomst had het college de volgende raadsbrief aangeboden: Raadsbrief "Stand van zaken burgerberaden en voorbereiding technische sessie 5 april 2023", d.d. 04-04-2023 *Zie voor meer informatie het raadsvoorstel*		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de informatieve en de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	Informatieve fase Ten tijde van het publiceren van de agenda hebben zich geen insprekers gemeld. Vergaderorde M1 Er wordt in twee termijnen vergaderd. • Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. • De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de portefeuillehouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen.		

	• Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.
Bijlagen	Raadsvoorstel "Eerste Arnhemse burgerberaad
	Raadsbrief "Stand van zaken burgerberaden en voorbereiding technische sessie 5 april 2023", d.d. 04-04-2023
	Presentatie HAN - Bijeenkomst burgerberaden Arnhem 05-04-2023
	Presentatie RU - Bijeenkomst burgerberaden Arnhem 05-04-2023

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 210721

Onderwerp: Eerste Arnhemse burgerberaad

Kernboodschap

In Arnhem wordt het eerste burgerberaad georganiseerd om advies te krijgen over het tot een minimum beperken van de hoeveelheid afval in Arnhem. Het burgerberaad is een aanvulling op de representatieve democratie en is geen vervanging hiervoor. Het burgerberaad dat Arnhem wil organiseren, bestaat uit een groep van 150 deelnemers die een zo goed mogelijke vertegenwoordiging van de stad vormen. Via een proces van bijeenkomsten en discussies zal het burgerberaad adviezen formuleren. Alle adviezen zullen worden doorgestuurd naar de raad, voorzien van een toets met betrekking tot juridische en praktische haalbaarheid en financiële aspecten. De adviezen die door de toets komen, worden verwerkt in het nieuwe afvalbeleid. In dit nieuwe afvalbeleid heeft het stadsbestuur tevens de mogelijkheid om aanvullende maatregelen voor te stellen ter besluitvorming. Het doel van het burgerberaad is om een breed maatschappelijk advies te verkrijgen over een voor Arnhem lastige vraag en de kloof tussen bestuur en stad te verkleinen.

Voorstel

1. De hoofdvraag van het eerste Arnhemse burgerberaad als volgt te formuleren: “Wat kan de gemeente Arnhem doen om de hoeveelheid afval van inwoners, instellingen en bedrijven tot een minimum te beperken?”
2. De deelnemers aan het burgerberaad mee te geven dat deze vraag wordt gesteld tegen de achtergrond van de gemeentelijke ambities om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben, met als tussendoel maximaal 30 kg restafval per inwoner in 2025.
3. De adviezen van het burgerberaad door het college te laten toetsen op juridische en praktische haalbaarheid en financiële aspecten.
4. Alle adviezen van het burgerberaad door te sturen naar de raad, vergezeld door de toets uit beslispunt 3.
5. De adviezen die door de toets uit beslispunt 3 komen, op te nemen in een raadsvoorstel voor nieuw afvalbeleid, waarin het college nog aanvullende maatregelen kan voorstellen.
6. Een dubbele loting toe te passen bij de samenstelling van het burgerberaad.
7. De adviezen van het burgerberaad zwaarwegend te laten zijn in de besluitvorming door de raad.

GEMEENTE Arnhem

Inleiding

De vraag naar grondstoffen neemt wereldwijd toe. Daarom werkt de overheid samen met inwoners, het bedrijfsleven, kennisinstituten, natuur- en milieuorganisaties, overheden, vakbonden, financiële instellingen en andere maatschappelijke organisaties om zuiniger en slimmer met grondstoffen om te gaan. Het doel: een volledig circulaire economie in Nederland in 2050. Dit is een economie waarin onder meer nauwelijks afval bestaat en grondstoffen en producten keer op keer hergebruikt worden. In Arnhem produceerden we begin 2023 nog ruim 200 kilogram restafval per inwoner. Restafval wordt verbrand en potentieel herbruikbare materialen worden niet teruggewonnen en gerecycled tot nieuwe grondstoffen. De uitdaging is dus groot.

Op 5 april 2023 is er tijdens de politieke avond een technische sessie over burgerberaden georganiseerd. De raad is gelijktijdig via een raadsbrief geïnformeerd over de stand van zaken omtrent burgerberaden en de invulling van de sessie op 5 april. Tijdens de technische sessie zijn raadsleden en fractievolgers geïnformeerd over wat een burgerberaad is, voor welke maatschappelijke vraagstukken je een burgerberaad kunt inzetten en hoe je als gemeenteraad om kunt gaan met de uitkomsten ervan. Ook is er uitgebreid stilgestaan bij het kiezen van een geschikt onderwerp en de vertaling naar een goede en relevante vraag waar het burgerberaad mee aan de slag kan.

Zoals ook verwoord in de raadsbrief van 5 april jl. worden "*burgerberaden georganiseerd om een breed maatschappelijk advies te krijgen over een onderwerp waarvoor nieuwe oplossingen gezocht worden en waarvoor de politiek daarvoor de ruimte wil geven aan een burgerberaad. Het is dus een vorm van democratische vernieuwing. Burgerberaden zijn bedoeld om te laten zien wat er leeft in de samenleving en welke ideeën door mensen uit de samenleving kunnen worden ontwikkeld. Ze zijn niet bedoeld om draagvlak te scheppen voor beleid.*"

"Aan een burgerberaad neemt een groep inwoners deel die een goede afspiegeling vormt van de Arnhemse bevolking. Deze groep inwoners doorloopt gezamenlijk een proces met een duidelijke opdracht en mandaat. Om te komen tot een goede afspiegeling van de maatschappij, worden er twee vormen van representativiteit ingezet: demografische en discursieve representativiteit. Het proces dat zij doorlopen bestaat vaak uit vier tot acht bijeenkomsten. Het burgerberaad kan tijdens die bijeenkomsten onderzoek doen en bijvoorbeeld experts horen, om zich nader te verdiepen in het onderwerp. De opbrengst is een adviesrapport aan het gemeentebestuur. Voor het slagen van een burgerberaad is het belangrijk dat college en raad vooraf heldere kaders stellen over wat zij met de uitkomsten zullen doen."

Deze laatste zin betreft het 'mandaat' van het burgerberaad. Door vooraf helder te stellen wat het bestuur (college en raad) gaat doen met de adviezen van het burgerberaad, weten deelnemers (en inwoners, instellingen en bedrijven) wat ze wel mogen verwachten en wat niet.

Gezien het hier geschetste karakter van een burgerberaad is bewust gekozen voor een open vraagstelling: *'Wat kan de gemeente Arnhem doen om de hoeveelheid afval van inwoners, instellingen en bedrijven tot een minimum te beperken?'*

Tegelijkertijd is het van belang om de deelnemers van het burgerberaad mee te geven dat deze vraag wordt gesteld tegen de achtergrond van de gemeentelijke ambities om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben, met als tussendoel maximaal 30 kg restafval per huishouden in 2025.

We zien burgerberaden als aanvulling op andere participatiemiddelen. De verbinding tussen een burgerberaad en andere participatiemiddelen ligt in het feit dat ze allemaal gericht zijn op het betrekken van inwoners bij gemeentelijke plannen, beleid en projecten. Het burgerberaad stelt inwoners in staat om samen te komen, informatie uit te wisselen, experts aan te laten schuiven om verschillende perspectieven te bespreken en uiteindelijk tot gezamenlijke aanbevelingen te komen. We zetten verschillende participatiemiddelen in als het gaat om afval. Een van de manieren waarop dit wordt gedaan, is door de oprichting van de klankbordgroep afval. Verder is een belangrijk aandachtspunt het voorkomen van het 'dumpen' van afval bij ondergrondse containers. We communiceren en werken samen met inwoners om zo de omgeving rond de containers zo schoon mogelijk te maken en te houden. Ten slotte wordt de Arnhemse zwerfafvalparaplu ("Arnhem Schoner") financieel mogelijk gemaakt door de gemeente Arnhem. Het initiatief voor de paraplu en de website komt van Kinderwijkteams, Heel Arnhem Schoon en het Natuurcentrum Arnhem. De gemeente adviseert de organisatie, maar regisseert de paraplu niet. Arnhem Schoner is een belangrijke schakel in het zwerfafvalnetwerk in de stad en het platform heeft veel vrijheid in de uitvoering en strategie.

Beoogd effect

Burgerberaden worden georganiseerd om een breed maatschappelijk advies te krijgen over een onderwerp waarvoor oplossingen nodig zijn, in dit geval het zoveel mogelijk beperken van de afvalstromen in Arnhem c.q. zoveel mogelijk afvalpreventie en hergebruik van grondstoffen.

Argumenten

1.1 *De vraagstelling is mede geformuleerd naar aanleiding van de technische sessie. In het raadsbesluit van 15 juni 2022 rondom de Afvalkoers 2022-2026 "Arnhem Schoner" is vastgesteld om burgerberaden te organiseren zodat inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen kunnen meedenken over maatregelen die echt werken.*

In de technische sessie zijn de afwegingskaders voor de vraagstelling benoemd (zie hieronder). De vraagstelling voldoet aan de voorwaarden om de bedoelde maatregelen op te halen.

Afwegingskader voor het onderwerp en de vraagstelling
Een goed onderwerp met de juiste vraag betekent dat:

- Er binnen de samenleving een brede interesse bestaat en het een onderwerp is waar men om geeft.
- Keuzes moeten worden gemaakt, maar er geen duidelijke "juiste" keuzes zijn.
- Nieuwe benaderingen de samenleving vooruit kunnen helpen.
- Inwoners nog geen gelegenheid hebben gehad om de verschillende aanpakken en hun gevolgen op lange termijn te overwegen.

Dit betekent ook dat andere onderwerpen/vragen minder geschikt zijn:

- Het is zeer technisch en vereist een technische oplossing.
- Er is enkel een "ja" of "nee" antwoord nodig.
- Er is een specifieke aanpak waarover reeds is beslist en de burgers moeten slechts pro forma hun goedkeuring geven.
- Er is onmiddellijke actie nodig.
- Het is enkel relevant voor een kleine belangengroep.
- Inwoners hebben in het verleden (nog) niet de keuze gehad om er een beslissing over te nemen.

Een goede vraag betekent dat:

- De vraag beknopt en duidelijk gesteld wordt.
- De vraag zo precies mogelijk weergeeft waar uiteindelijk een beslissing over wordt genomen.
- De afwegingen worden meegenomen in de vraag.

1.2 *De vraagstelling past bij een onderwerp dat leeft in de Arnhemse samenleving.*

Iedereen heeft elke dag te maken met afval en het is dan ook nogal eens onderwerp van gesprek. Zeker in Arnhem is afval al jaren een beladen maatschappelijk en bestuurlijk thema. De invoering van diftar (gedifferentieerde tarieven) in juli 2020 en het stoppen met diftar in juni 2021 naar aanleiding van het afvalreferendum van maart 2021, bevestigen dit beeld.

De Arnhemse ambitie om op de korte en de lange termijn het huishoudelijk restafval in de stad te verminderen, is gebleven (zie Afvalkoers 2022-2026 “Arnhem Schoner”). Hoe je dat kan doen en onder welke randvoorwaarden legt de gemeente graag voor aan een burgerberaad.

1.3 *De hoofdvraag is specifiek en afgebakend.*

Het streven naar een afvalvrije samenleving houdt in dat we ons richten op het minimaliseren van de totale hoeveelheid afval die wordt geproduceerd. We proberen afval zo veel mogelijk te verminderen door middel van preventie, recycling en hergebruik. Hoewel restafval een belangrijk aspect is van afvalbeheer, benadrukt het gebruik van de term "het minimaliseren van afval” de overkoepelende visie: het bevorderen van preventie, hergebruik en recycling van alle afvalstromen.

1.4 *Burgerberaden zijn een aanvulling op de democratie.*

De verdeeldheid over afval in de stad en in de politiek vraagt om een andere oplossing. Het college ziet een burgerberaad als een goede aanvulling op onze democratie. En vooral als middel om in te zetten op onderwerpen waar geen eenduidige en makkelijke oplossingen voor zijn. Het adviseren door inwoners via een burgerberaad sluit aan op de ambitie om meer vanuit de inwoners te werken en minder vanuit de ambtelijke organisatie.

4.1	*Alle adviezen van het burgerberaad worden voorgelegd aan de raad.* Zo kan de gemeenteraad binnen de kaders van het door de raad afgegeven mandaat aan het burgerberaad, de afwegingen maken. Bij het doorgeleiden van de opbrengst van het burgerberaad voegt het college een toets waarin wordt ingegaan op de praktische en juridische haalbaarheid en financiële aspecten van de voorstellen. De adviezen die door de toets komen, worden opgenomen in een raadsvoorstel voor nieuw afvalbeleid. In dit raadsvoorstel kan het college nog aanvullende maatregelen voorstellen.
6.1	*We streven naar een zo goed mogelijke representativiteit.* Er worden twee vormen van representativiteit ingezet. Dit betekent dat we selecteren op kenmerken zoals leeftijd, geslacht en postcode (de zogenaamde demografische representativiteit). Daarnaast selecteren we ook op verschillende perspectieven op en denkbeelden over het onderwerp, zodat deze ook zo goed mogelijk zijn vertegenwoordigd en het gesprek niet eenzijdig wordt gevoerd (de zogenaamde discursieve representativiteit). Er wordt een representatieve groep van 150 Arnhemmers samengesteld op basis van loting en (indien nodig) aanvullende selectie. Uit andere burgerberaden en raadpleging bij experts blijkt dat 150 deelnemers een gangbaar aantal is. Goede spreiding over de wijken is belangrijk, zeker over een onderwerp zoals afval waar de mening en variëteit per wijk kan verschillen. In een periode van ongeveer drie of vier maanden komt deze groep vier keer bij elkaar om via een proces te komen tot adviezen met betrekking tot de gestelde vraag. De groep begint met kennismaken met elkaar en met het vraagstuk, daarna volgt een verkenning van inzichten en het gesprek over deze inzichten. Hierover gaan zij in kleine groepjes in discussie. Vervolgens komt de groep tot adviezen en tot slot tot een eindadvies aan het college. Het beraad komt eigenstandig tot deze adviezen en heeft een rol in het bepalen van het proces. Dat betekent bijvoorbeeld dat de deelnemers zelf afstemmen welke experts zij raadplegen.
6.2	*De adviezen van het burgerberaad zijn gebaseerd op dialoog.* Het doel van het burgerberaad is om door dialoog overeenstemming te bereiken over de aanbevelingen. Dit betekent niet dat elke deelnemer het volledig eens moet zijn, maar eerder dat er een breed gedragen overeenstemming wordt bereikt waarin de meeste deelnemers zich kunnen vinden. Als er minderheidsstandpunten zijn, kunnen deze nog steeds worden opgenomen in het eindrapport of de adviezen. Het is belangrijk om diverse meningen en perspectieven te laten zien, zelfs als ze geen meerderheid hebben. Dit biedt een completer beeld van de discussies en overwegingen binnen het burgerberaad.
7.1	*Het proces is inzichtelijk en controleerbaar.* De bijeenkomsten van het burgerberaad zijn niet openbaar om de privacy en veiligheid van deelnemers te borgen. Namens de gemeenteraad kunnen twee raadsleden per bijeenkomst zich aanmelden als waarnemer. Door de bijeenkomsten besloten te maken, willen we een zo veilig mogelijke omgeving creëren in de hoop te horen wat er echt in de stad leeft. Ook willen

	we met beslotenheid voorkomen dat deelnemers ongewenst bevraagd of benaderd worden door derden.
7.2	*De deelnemers van het burgerberaad weten waar ze zich op moeten richten en wat er van hen wordt verwacht.* Door duidelijkheid te geven aan de deelnemers en vooraf en gedurende het proces professionele begeleiding van de deelnemers te verzorgen, kan het bestuur erop vertrouwen dat de adviezen van het burgerberaad werkelijk antwoorden zijn op de gestelde hoofdvraag.
7.3	*Raad en college hebben een passieve rol tijdens het burgerberaad.* Politici en ambtenaren zitten tijdens de gesprekken en discussies van de deelnemers aan het burgerberaad niet actief aan tafel. Tijdens het beraad zijn ambtenaren, wethouders en raadsleden wel beschikbaar voor het beraad om de vraag toe te lichten en, indien gewenst, een reflectie te geven op de tussentijdse adviezen van het beraad. Ook kan er bijvoorbeeld een informatiemarkt worden georganiseerd met de politieke partijen uit de raad waar deelnemers informatie kunnen krijgen en standpunten kunnen horen. Zo nemen ambtenaren, wethouders en raadsleden niet zelfstandig deel aan het beraad, maar zijn ze desgewenst wel beschikbaar voor deelnemers.

Kanttekeningen en risico's

1.1	*Er heeft eerder een referendum over diftar plaatsgevonden.* In maart 2021 is er in Arnhem een referendum gehouden over een specifiek onderdeel van het destijds geldende afvalbeleid. Het onderwerp en de vraagstelling van het burgerberaad afval zijn veel breder dan de ja/nee-vraag die in het referendum gesteld is over diftar stoppen met het betalen per afvalzak, het openen van de ondergrondse afvalcontainers en het verwijderen van de verkleinde inworpopening van die containers. De referendumvraag richtte zich destijds op een drietal technische aspecten van afval. De vraag in het burgerberaad beslaat de volle breedte van het onderwerp afval en is daarmee wezenlijk anders.
1.2	*Bedrijven en instellingen kunnen desgevraagd meedenken, alleen de 150 geselecteerde inwoners kunnen actief meedoen aan het burgerberaad.* De hoofdvraag van het burgerberaad is primair gericht op het afval van inwoners. In het verlengde daarvan biedt de hoofdvraag ook ruimte voor ideeën over het terugdringen van de hoeveelheid afval van bedrijven en instellingen. Het is zeer welkom als het burgerberaad ook oplossingen bedenkt die ook instellingen en bedrijven raken. Daarbij dient wel rekening gehouden te worden met welke instrumenten de gemeente al dan niet heeft om instellingen en bedrijven te beïnvloeden. Omdat een burgerberaad een democratisch middel is voor inwoners, is directe deelname aan het burgerberaad voorbehouden aan inwoners. Bedrijven, instellingen en andere geïnteresseerden kunnen wel door de deelnemers van het burgerberaad worden uitgenodigd als expert.
4.1	*Borging van neutrale en correcte afweging voorstellen.* Een neutrale en correcte afweging van de voorstellen wordt geborgd door uitvoerige verslaglegging richting de raad. Zo ontstaat transparantie in het proces.

4.2	*Adviezen van het burgerberaad komen zo snel mogelijk, maar niet onmiddellijk bij de raad.* Het opstellen van de eindrapportage van het burgerberaad met daarin de adviezen en opbrengsten kost tijd. Daarna neemt het toetsen van de voorstellen conform beslispunt 3 en het verwerken van de maatregelen tot raadsvoorstellen tijd in beslag. De adviezen van het burgerberaad zullen daarom niet direct naar de raad komen ter besluitvorming.
6.1	*De planning kan uitlopen.* We benaderen een grote groep inwoners voor deelname. Ervaring leert dat inwoners lang niet altijd ingaan op de uitnodiging. Om de representativiteit van het burgerberaad te borgen, kan het noodzakelijk zijn om inwoners op straat of huis-aan-huis te gaan benaderen om de waarde van deelname te laten zien. Dit proces is intensief en kost veel tijd maar is in andere burgerberaden in Nederland al van noodzakelijke waarde gebleken. In de planning zijn we afhankelijk van derden en externe factoren zoals de beschikbaarheid van inwoners, de aanbestedingsprocedure en de behandeling door de raad zelf.
6.2	*Het is mogelijk dat de deelnemers aan het burgerberaad als groep niet volledig representatief zijn voor de Arnhemse bevolking.* Dit kan leiden tot een vertekend beeld van de publieke opinie en kan de legitimiteit van de uitkomsten in twijfel trekken. Het is daarom belangrijk om zorgvuldig te werk te gaan in het loten en selecteren van deelnemers, met als doel een zo representatief mogelijke deelnemersgroep.
7.1	*Publiek vertrouwen in het burgerberaad als instrument.* Voor het instrument burgerberaad, de acceptatie van de adviezen door de stad en voor het verkleinen van de kloof tussen politiek en samenleving is het van belang dat de raad zich aan het aan het burgerberaad afgegeven mandaat houdt.

Participatie

Aan het burgerberaad wordt advies gevraagd op het verminderen van afval in de gemeente. Gelijkwaardige samenwerking is de basis voor het beraad. Deelnemers komen samen tot adviezen en hebben in het proces mogelijkheden tot eigen inbreng (bijvoorbeeld het inroepen van experts). De adviezen van het beraad zijn voor het gemeentebestuur zwaarwegend. De beslissing ligt conform de Gemeentewet uiteindelijk bij de gemeenteraad.

Financiën

Voor de kosten van het eerste burgerberaad houden we rekening met globale begrotingsvarianten.

Daarbij het volgende:

- De begroting is exclusief ambtelijke inzet (behalve projectmanagement), evaluatieonderzoek en andere kosten die niet worden doorberekend (zoals de kosten voor

verzending van brieven). Een burgerberaad vraagt veel van de ambtelijke organisatie. Deze capaciteit moet dus intern worden vrijgemaakt, daar zijn geen middelen voor opgenomen.
- We gaan uit van 4 bijeenkomsten. Dat is de minimale variant. Het kan zijn dat het burgerberaad een extra bijeenkomst nodig heeft om tot een advies te komen.
- Elke deelnemer kan aanspraak maken op een vergoeding van 75 euro per bijeenkomst.
- Uitgangspunt als locatie voor de bijeenkomsten is het stadhuis.
- Het is de eerste keer dat we vanuit Arnhem een burgerberaad organiseren, daarom is een post van ongeveer 5% onvoorzien opgenomen.
- Voor het inschakelen van experts wordt het bedrag bindend meegegeven aan het burgerberaad.

De begrote kosten voor het eerste burgerberaad afval zijn:

Begroting burgerberaad afval - 4 bijeenkomsten	**Begroting**
Projectmanagement (10 uur per week)	€ 50.000,00
Inhuur extern bureau (aanbesteding)	€ 75.000,00
Logistiek (locaties, catering, etc.)	€ 8.000,00
Communicatie (o.a. ontwikkelen huisstijl en communicatiemiddelen)	€ 20.000,00
Dagvergoeding voor deelnemers (75 euro per sessie)	€ 45.000,00
Professionele gespreksleiders	€ 50.000,00
Invliegen van experts	€ 5.000,00
Onvoorzien (±5%)	€ 12.000,00
Totaal	**€ 265.000,00**

Onze inschatting is dat van de totale lasten van € 265.000 circa € 75.000 wordt besteed in 2023 en het restant van € 190.000 in 2024. Deze bedragen worden in de betreffende jaren onttrokken aan de bestemmingsreserve Burgerberaden. De onttrekking aan de reserve in 2023 en 2024 en de daar tegenover staande last zal in verzamelbesluit 3 in de begroting worden opgenomen. Het totale budget voor burgerberaden is 600.000 euro. Afgesproken is dat we in de periode van 2023-2026 vier burgerberaden organiseren, deze kunnen verschillen in omvang en insteek. We realiseren ons dat het eerste burgerberaad meer kost dan het totale budget gedeeld door vier. We verwachten dat volgende burgerberaden goedkoper kunnen worden. Bij de opzet van dit eerste Arnhemse burgerberaad staan voor ons de professionele kwaliteit waarborgen voorop.
Het totale budget voor burgerberaden is 600.000 euro en daarmee met de uitgangspunten van nu voldoende dekkend voor dit eerste beraad. Na het eerste burgerberaad zullen we evalueren en deze uitkomsten met de raad delen.

Uitvoering

Voor de organisatie van een burgerberaad wordt een (of meerdere) externe partij(en) aangetrokken, die ervaring heeft met het in goede banen leiden van het proces en een groot deel van de organisatie op zich kan nemen.

Communicatie

De communicatie rond en over het burgerberaad bestaat uit twee delen: communicatie met de deelnemers en communicatie met de hele stad.

Communicatie met de stad
Communicatie met de stad over het burgerberaad en de uitkomsten is belangrijk en gebeurt onder regie van de gemeente. Het burgerberaad is een afspiegeling van de stad en het is goed om de hele stad te betrekken bij het proces en het burgerberaad.

Communicatie met deelnemers
De externe partij zorgt (in afstemming met de gemeente) voor communicatie met de deelnemers aan het burgerberaad. Dit gaat over:
• Logistieke en praktische zaken rond deelname
• De inhoudelijke terugkoppeling van de bijeenkomsten
• Op de hoogte houden van de opvolging van de adviezen

Vooraf
Voordat het burgerberaad start, wordt de stad geïnformeerd over het burgerberaad. In de vorm van een campagne nemen we de stad mee in het burgerberaad dat komen gaat. Deze campagne heeft een dubbel doel. Aan de ene kant alle Arnhemmers informeren over het burgerberaad en aan de andere kant als begin van de werving van deelnemers. Als je weet dat je een uitnodiging kunt ontvangen, ben je iets meer alert op de uitnodiging. Daarnaast betrekken we in deze fase ook al bestaande netwerken in de stad, zodat zij hun achterban kunnen informeren.

Tijdens
Tijdens het burgerberaad communiceert de gemeente over het proces en is de informatie die deelnemers krijgen via de site van de gemeente Arnhem ook toegankelijk voor andere Arnhemmers. Daarnaast informeren we Arnhemmers via social media en ArnhemMail en de gemeentepagina in de Arnhemse Koerier om Arnhemmers te informeren over de voortgang van het burgerberaad.

Na afloop
Deelnemers worden uitgenodigd om na afloop de adviezen aan te bieden aan het college en zij worden uitgenodigd om bij de bespreking in de raad te zijn. Bij het verder uitwerken van de hoofdvraag wordt ook dit mandaat meer specifiek uitgewerkt. Dat moment wordt breed met de stad gedeeld. Ook informeren we deelnemers en de stad na afloop regelmatig over de opvolging van de adviezen. Na afronding van het burgerberaad vindt er een evaluatie plaats.

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	210721

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 27 juni 2023, nummer 210721

gelet op artikel 147, tweede lid van de Gemeentewet;

besluit:

1. De hoofdvraag van het eerste Arnhemse burgerberaad als volgt te formuleren: “Wat kan de gemeente Arnhem doen om de hoeveelheid afval van inwoners, instellingen en bedrijven tot een minimum te beperken?”
2. De leden van het burgerberaad mee te geven dat deze vraag wordt gesteld tegen de achtergrond van de gemeentelijke ambities om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben, met als tussendoel maximaal 30 kg restafval per huishouden in 2025.
3. De adviezen van het burgerberaad door het college te laten toetsen op juridische en praktische haalbaarheid en financiële aspecten.
4. Alle adviezen van het burgerberaad door te sturen naar de raad, vergezeld door de toets uit beslispunt 3.
5. De adviezen die door de toets uit beslispunt 3 komen, op te nemen in een raadsvoorstel voor nieuw afvalbeleid, waarin het college nog aanvullende maatregelen kan voorstellen.
6. Een dubbele loting toe te passen bij de samenstelling van het burgerberaad.
7. De adviezen van het burgerberaad zwaarwegend te laten zijn in de besluitvorming door de raad.

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

Aan de gemeenteraad

Datum : 4 april 2023
Zaaknummer : 143072
Contactpersoon : Martine Krajnc
Telefoonnummer : 06 31 11 48 77

Onderwerp: Stand van zaken burgerberaden en voorbereiding technische sessie 5 april 2023

Geachte voorzitter en leden,

Via deze raadsbrief informeren wij u over de stand van zaken met betrekking tot de burgerberaden en sturen wij u nadere informatie over burgerberaden, ter voorbereiding op de technische sessie van 5 april hierover.

Wat is een burgerberaad?
Burgerberaden worden georganiseerd om een breed maatschappelijk advies te krijgen over een onderwerp waarvoor nieuwe oplossingen gezocht worden en waarvoor de politiek daarvoor de ruimte wil geven aan een burgerberaad. Het is dus een vorm van democratische vernieuwing.
Burgerberaden zijn bedoeld om te laten zien wat er leeft in de samenleving en welke ideeën door mensen uit de samenleving kunnen worden ontwikkeld. Ze zijn niet bedoeld om draagvlak te scheppen voor beleid.

Aan een burgerberaad neemt een groep inwoners deel die een goede afspiegeling vormt van de Arnhemse bevolking. Deze groep inwoners doorloopt gezamenlijk een proces met een duidelijke opdracht en mandaat. Om te komen tot een goede afspiegeling van de maatschappij, worden er twee vormen van representativiteit ingezet: demografische en *discursieve* representativiteit[1]. Het proces dat zij doorlopen bestaat vaak uit vier tot acht bijeenkomsten. Het burgerberaad kan tijdens die bijeenkomsten onderzoek doen en bijvoorbeeld experts horen, om zich nader te verdiepen in het onderwerp. De opbrengst is een adviesrapport aan het gemeentebestuur. Voor het slagen van een burgerberaad is het belangrijk dat college en raad vooraf heldere kaders stellen over wat zij met de uitkomsten zullen doen.

Een burgerberaad is maatwerk; de uitvoering is afhankelijk van de context, het onderwerp en de vraagstelling. Anders dan bij een referendum wordt burgers niet gevraagd om individueel een keuze te maken, maar in dialoog met anderen. Afgesproken is dat we in de periode van 2023-2026 tenminste vier

[1] *discursieve representativiteit* betekent dat mensen met uiteenlopende opvattingen worden betrokken

burgerberaden organiseren. Voorstel is om het eerste burgerberaad te organiseren rond het afvalbeleid. Het wordt de eerste keer dat onze gemeente een burgerberaad organiseert.

Technische sessie voor de gemeenteraad
Op 5 april 2023 is er tijdens de politieke avond een technische sessie over burgerberaden. Tijdens deze sessie worden raadsleden en fractievolgers geïnformeerd over wat een burgerberaad kan zijn, voor welke maatschappelijke vraagstukken je een burgerberaad kunt inzetten, hoe een burgerberaad eruitziet en hoe je als gemeenteraad om kunt gaan met de uitkomsten ervan. De sessie is dus informatief van aard en niet bedoeld voor fracties om elkaar of het college te overtuigen van nut en noodzaak van burgerberaden.

Tijdens deze sessie zullen onafhankelijke sprekers van een kennisinstelling ingaan op wat een burgerberaad is, welke vormen er zijn, de selectie en representativiteit van het burgerberaad, gespreksvoering, politieke opdracht of mandaat en eigenaarschap van het proces. Ook zal ingegaan worden op de rol van de raad in het totale proces. Daarnaast houden we een paneldiscussie met deelnemers die eerder burgerberaden hebben georganiseerd of daarbij betrokken zijn geweest.

Europese aanbesteding
In de begroting van de gemeente Arnhem is opgenomen dat we rondom complexe onderwerpen burgerberaden willen organiseren. We hopen zo op meer betrokkenheid en gebruiken het instrument voor partnerschap met en participatie van inwoners. Voor de organisatie van een burgerberaad wordt een externe partij aangetrokken, die ervaring heeft met het in goede banen leiden van het proces en de hele organisatie op zich kan nemen (inclusief uitnodigingen, locaties, voorzitters etc.). Omdat het een precair en zorgvuldig proces is willen we graag gebruik maken van de expertise en ervaringen die al zijn opgedaan. Omdat Arnhem meerdere burgerberaden wil organiseren, wordt ambtelijk een aanbesteding voorbereid om een raamovereenkomst te sluiten met een aantal partijen die deze organisatie op zich kunnen nemen. Volgende burgerberaden kunnen dan door middel van een mini-competitie aangeboden worden aan deze partijen. In deze aanbesteding wordt ook de opdracht voor de organisatie van het eerste burgerberaad meegenomen.

De aanbesteding voor de raamovereenkomst kent het volgende tijdpad. Eerst moeten er minimumeisen, geschiktheidseisen en gunningscriteria worden vastgesteld. Dat proces vergt tijd om precies helder te krijgen wat er van een opdrachtnemer verwacht wordt. Daarna kan worden overgegaan tot publicatie. Na publicatie is er een periode van inschrijving van 45 dagen, gevolgd door presentaties. Daar moet een paar weken voor worden uitgetrokken. Voor de beoordelingsfase zijn daarna ongeveer 20 dagen nodig. Na beoordeling volgt de gunning met daaropvolgend een afkoelperiode van 20 dagen. Voor het proces van publicatie tot gunning is al met al volgens het gunstigste tijdpad ongeveer 3 maanden nodig. Echter, gedurende de twee vakantiemaanden kunnen maar zeer beperkt stappen worden gezet in dit proces, wat maakt dat gunning naar verwachting pas na de zomer plaats kan vinden.

Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0800-1809 • www.arnhem.nl

De rol van college en gemeenteraad

Wij zullen een voorstel doen voor vraagstelling en kaderstelling van het eerste burgerberaad. Op basis van dat voorstel zal uw raad zich uit moeten spreken over hoe u als raad met de uitkomsten zult omgaan. De Raadswerkgroep Burgerparticipatie wordt hierover vooraf geconsulteerd. Het eerste burgerberaad hopen we rond de zomer 2024 af te ronden. Dit is afhankelijk van verschillende factoren zoals de beschikbaarheid van inwoners, de aanbestedingsprocedure en de behandeling door de raad zelf.

Alle facetten van het burgerberaad worden in de technische sessie van 5 april besproken.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,

de secretaris,	de burgemeester,
J.H. de Baas	A. Marcouch

Burgerberaad in context

Korrie Melis
Frans de Vijlder

Gemeente Arnhem

HAN_UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Greep uit ervaringen afgelopen jaren

- Arnhem Agenda (Coalitieakkoord 2014)
- Evaluaties burgerparticipatie
- Ervaringen met de Broedplaatsmethode
- Energietransitie Spijkerkwartier
- Volunteers: burgerinitiatieven en lokale overheid

Burgerberaad in context

- Burgerberaad zou geen doel op zich mogen zijn
- Onderdeel van een stijl van besturen van de stad
- Dus geen losstaande, eenmalige activiteit
- Hoe past dit in vorig jaar uitgebrachte participatienota?

Belangrijke vuistregels

- Transparantie over de geboden speelruimte en randvoorwaarden: duidelijk doel, duidelijke kaders, duidelijk proces (zonder star te worden)
- Je vraagt iets van de burger… en wat krijgt die ervoor terug?
- Investeer duurzaam in professionaliteit van bestuur en ambtenaren
- Zeer goede communicatie

Presentatie technische sessie Arnhem

Dr. Kristof Jacobs

5/4/2023

INHOUD

1. Wat is een burgerberaad (definitie en types)
2. Selectie deelnemers (representativiteit)
3. Groepsdiscussies (Deliberatie)
4. Rol raad (Politiek mandaat)

1.1 DEFINITIE

Definitie:

Een vorm van burgerparticipatie waarbij een gelote groep burgers op basis van informatie en deliberatie tot een beleidsadvies komt.

1.1 DEFINITIE

Definitie:

Een vorm van burgerparticipatie waarbij een gelote groep burgers op basis van informatie en deliberatie tot een beleidsadvies komt.

- Grootte: 100 tot 150 deelnemers / / 500-800 deelnemers (afhankelijk van type)
- Werkvorm: afwisseling gezamenlijk & kleine groepjes (meestal 6-8 personen)
- Duur: meestal 4 – 6 bijeenkomsten

1.2 TWEE TYPES BURGERBERAAD

Type 1:	Type 2:
Samenstelling: simpele loting (iedereen die antwoordt doet mee)	Samenstelling: dubbele loting (representatieve groep)
Werkvorm: geen professionele gespreksleiders	Werkvorm: wel professionele gespreksleiders

2. SELECTIE DEELNEMERS

LOTING

- Wat met mensen die zonder HBO/uni diploma?
- Wat met mensen die weinig vertrouwen hebben?
- Wat met het stille midden?

Keuze uit twee opties:

(1) Simpele loting *of* (2) dubbele loting

2. SELECTIE DEELNEMERS: SIMPELE LOTING

10.000 brieven
met uitnodiging

2. SELECTIE DEELNEMERS: SIMPELE LOTING

10.000 brieven
met uitnodiging

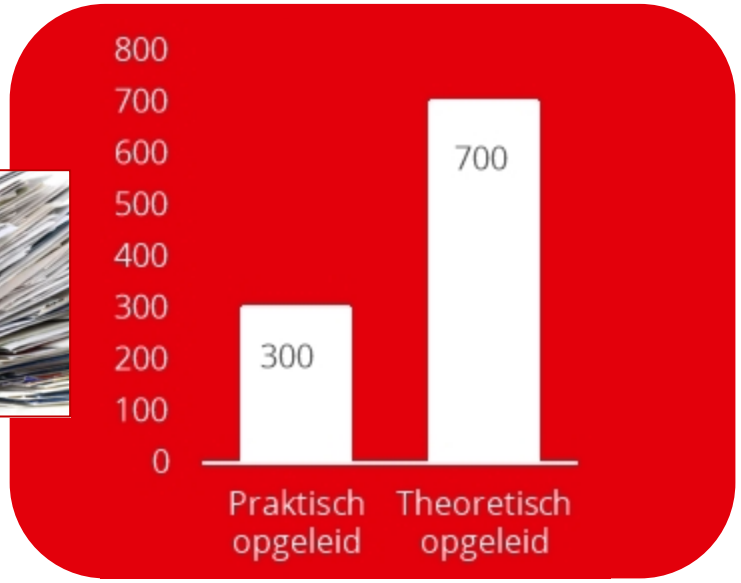

=

2. SELECTIE DEELNEMERS: SIMPELE LOTING

10.000 brieven
met uitnodiging

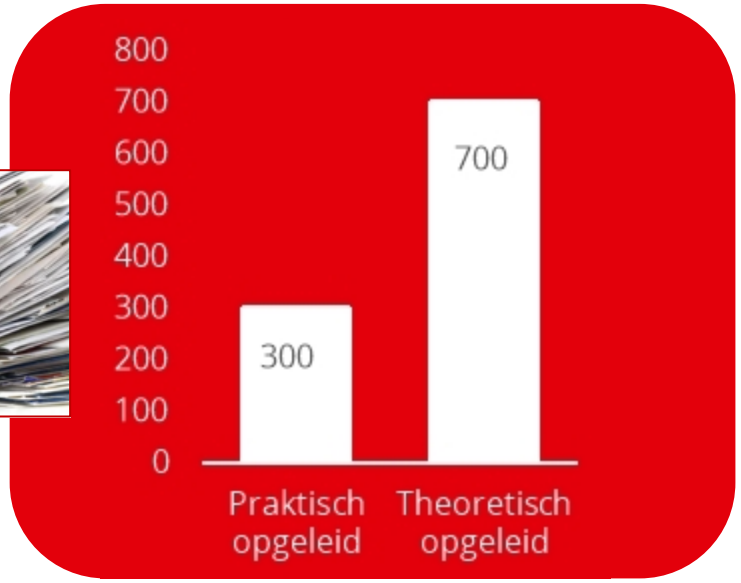

=

Voordeel : grotere groep
Nadeel : onrepresentatief

2. SELECTIE DEELNEMERS: DUBBELE LOTING

10.000 brieven
met uitnodiging

2. SELECTIE DEELNEMERS: DUBBELE LOTING

10.000 brieven
met uitnodiging

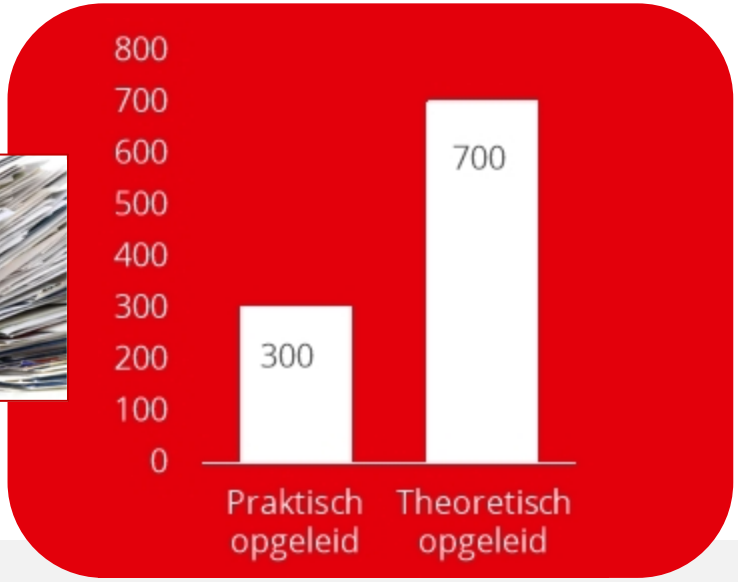

2. SELECTIE DEELNEMERS: DUBBELE LOTING

10.000 brieven
met uitnodiging

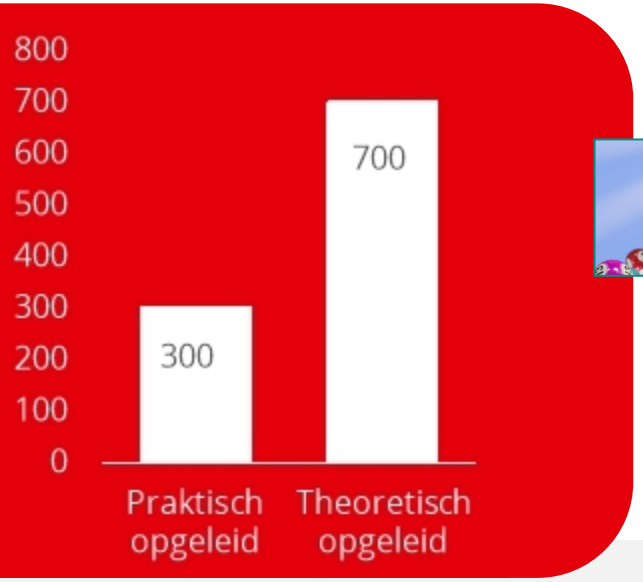

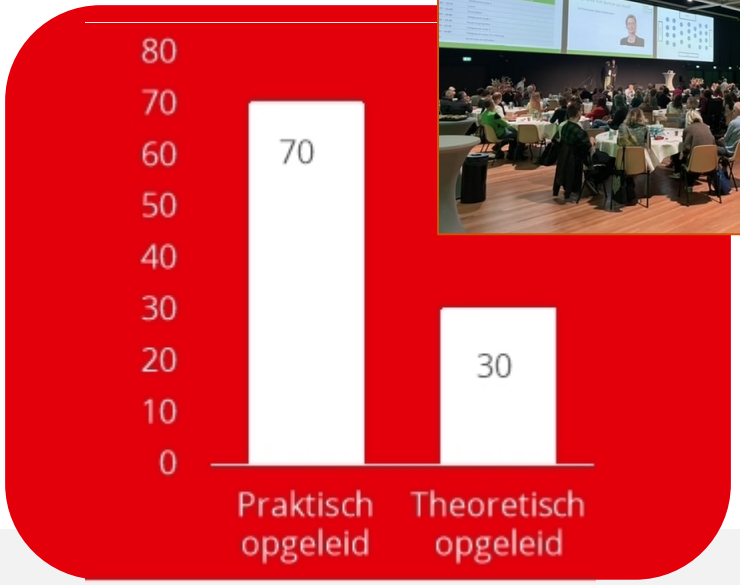

2. SELECTIE DEELNEMERS: DUBBELE LOTING

10.000 brieven
met uitnodiging

Voordeel : representatief
Nadeel : kleinere groep

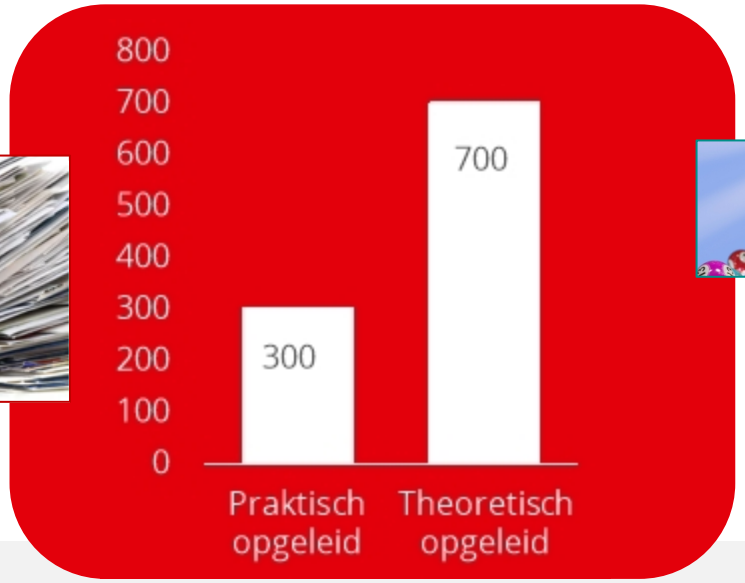

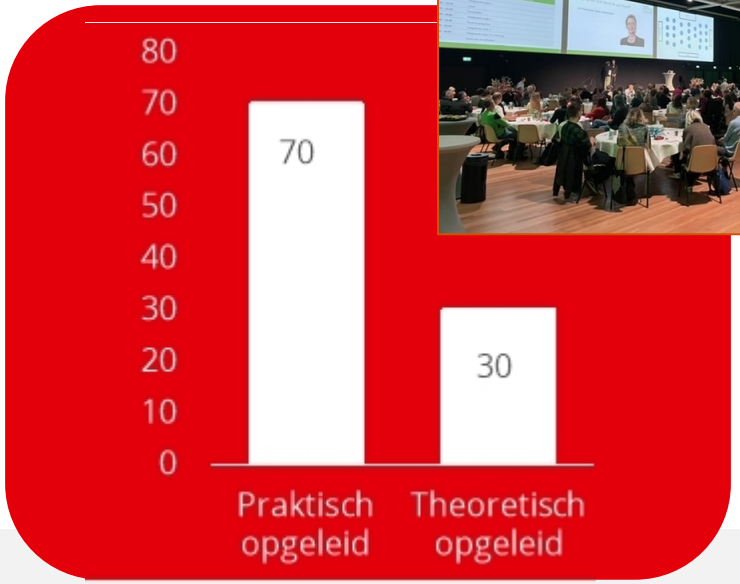

3. GROEPSDISCUSSIES

Hoe voorkom je dat de groepsdiscussies worden gedomineerd door bepaalde mensen?

3. GROEPSDISCUSSIES

Optie 1. Geen gespreksleider (= chaos)

Optie 2. Burgers kiezen zelf een gespreksleider

Optie 3. Professionele gespreksleider

3. GROEPSDISCUSSIES

(Optie 1. Geen gespreksleider (= chaos))

Optie 2. Burgers kiezen zelf een gespreksleider

Optie 3. Professionele gespreksleider

3. GROEPSDISCUSSIES: BURGERS ALS GESPREKSLEIDER

Optie 2. Burgers kiezen zelf een gespreksleider

Voordeel : er is een gespreksleider, klinkt sympathiek (‘radicaal democratisch’)

Nadeel : meer conflict, meer schreeuwers i.p.v. iedereen, dominantie theoretisch opgeleiden, meer deelnemers ontevreden over proces, grote verschillen tussen groepjes

3. GROEPSDISCUSSIES

Optie 3. Professionele gespreksleider

Voordeel : Iedereen komt aan bod, weinig verschil tussen groepjes, minder conflict, geen dominantie theoretisch opgeleiden, deelnemers tevredener over het proces

Nadeel : vergt extra tijd/geld

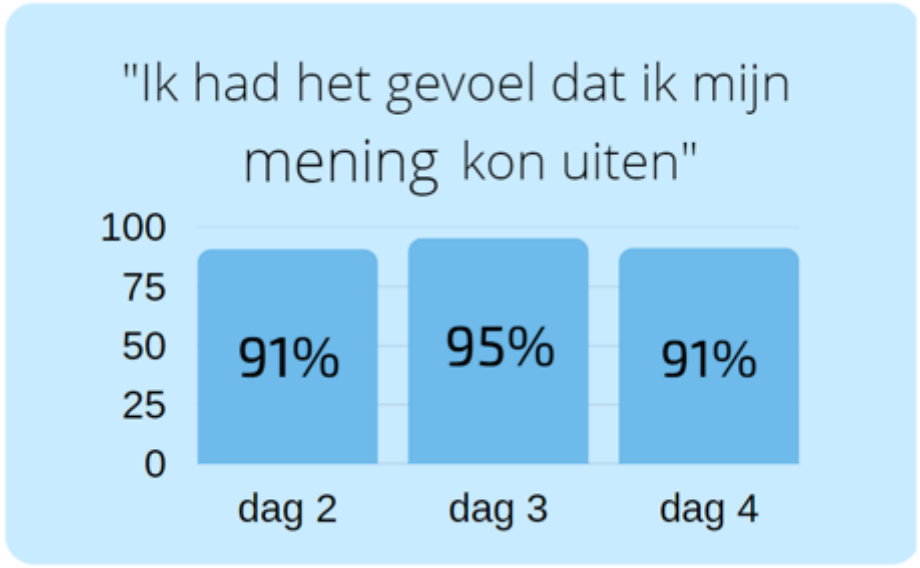

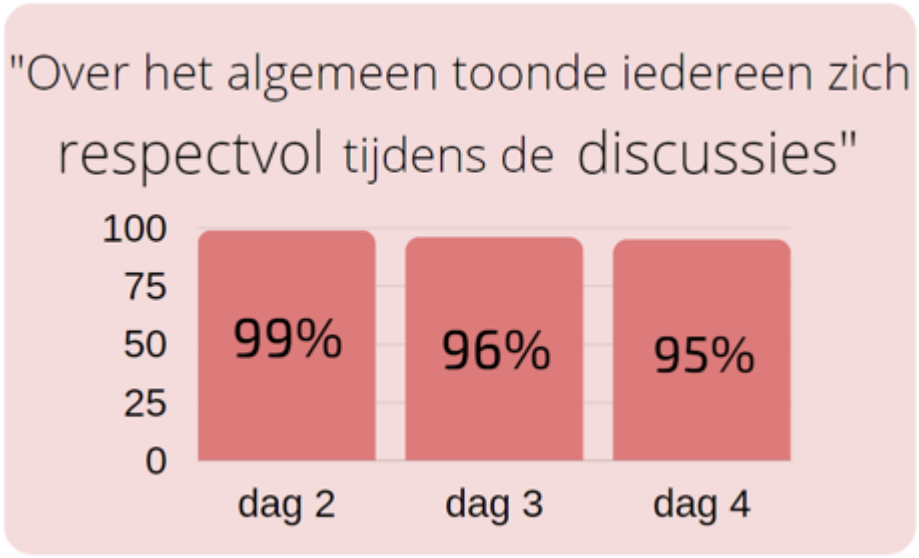

Bron: Jacobs, Theuwis & Kindt, 2023

4. ROL VAN DE RAAD

- Kaderstellend
- Controlerend
- Volksvertegenwoordigend

4. ROL VAN DE RAAD

Vaststellen onderwerp, proces, vervolg

Presenteren/ vragen beantwoorden als expert

Proces **observeren**

Ontvangen advies

Voor

Tijdens

Na

Toespreken deelnemers

Deelnemen

Overleggen met deelnemers over wederzijdse verwachtingen

Opvolging officieel **verantwoorden**

4.1 EEN GOED ONDERWERP

- ✓ Binnen de samenleving bestaat er een *brede interesse*, het is een onderwerp waar men om geeft.
- ✓ Er moeten keuzes worden gemaakt, maar er zijn *geen duidelijke "juiste" keuzes*.
- ✓ *Nieuwe benaderingen* kunnen de samenleving vooruit helpen.
- ✓ Burgers hebben *nog geen gelegenheid gehad* om de verschillende aanpakken en hun gevolgen op lange termijn te overwegen.

- × Het is zeer technisch en vereist een technische oplossing.
- × Er is enkel een "ja" of "nee" antwoord nodig.
- × Er is een specifieke aanpak waarover reeds is beslist en de burgers moeten slechts pro forma hun goedkeuring geven.
- × Er is onmiddellijke actie nodig.
- × Het is enkel relevant voor een kleine belangengroep.

4.1 EEN GOED ONDERWERP

- ✓ Binnen de samenleving bestaat er een *brede interesse*, het is een onderwerp waar men om geeft.
- ✓ **Er moeten keuzes worden gemaakt, maar er zijn *geen duidelijke "juiste" keuzes*.**
- ✓ *Nieuwe benaderingen* kunnen de samenleving vooruit helpen.
- ✓ Burgers hebben *nog geen gelegenheid gehad* om de verschillende aanpakken en hun gevolgen op lange termijn te overwegen.

- × **Het is zeer technisch en vereist een technische oplossing.**
- × Er is enkel een "ja" of "nee" antwoord nodig.
- × Er is een specifieke aanpak waarover reeds is beslist en de burgers moeten slechts pro forma hun goedkeuring geven.
- × Er is onmiddellijke actie nodig.
- × Het is enkel relevant voor een kleine belangengroep.

4.2 VAN EEN GOED ONDERWERP NAAR EEN GOEDE VRAAG

- ✓ Streef naar *beknoptheid* en *duidelijkheid*.
- ✓ Zorg ervoor dat de vraag zo *precies* mogelijk weergeeft waar de besluitvormer uiteindelijk een beslissing over zal nemen.
- ✓ **Neem de *afwegingen* op in de vraag of in de ondersteunende verklaring.**
- ✓ **Deel het *probleem/dilemma*; verkoop geen oplossing.**

- × Vermijd samengestelde vragen (twee vragen in één). Houd elke vraag apart.

4. VOORBEELDEN UIT DE PRAKTIJK

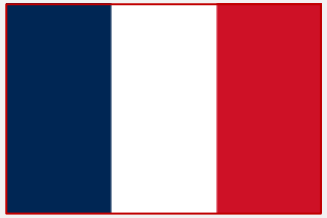

Het vaststellen van structurele maatregelen om, in de geest van sociale rechtvaardigheid, de CO2-uitstoot in Frankrijk tegen 2030 met ten minste 40% te verminderen ten opzichte van 1990

- ✓ Binnen de samenleving bestaat er een *brede interesse*, het is geen onderwerp waar niemand van wakker ligt.
- ✓ Er moeten keuzes worden gemaakt, maar er zijn *geen duidelijke "juiste" keuzes*.
- ✓ *Nieuwe benaderingen* kunnen de samenleving vooruit helpen.
- ✓ Burgers hebben *nog geen gelegenheid gehad* om de verschillende aanpakken en hun gevolgen op lange termijn te overwegen.

- × Het is zeer technisch en vereist een technische oplossing.
- × Er is enkel een "ja" of "nee" antwoord nodig.
- × Er is een specifieke aanpak waarover reeds is beslist en de burgers moeten slechts pro forma hun goedkeuring geven.
- × Er is onmiddellijke actie nodig.
- × Het is enkel relevant voor een kleine belangengroep.

4. VOORBEELDEN UIT DE PRAKTIJK

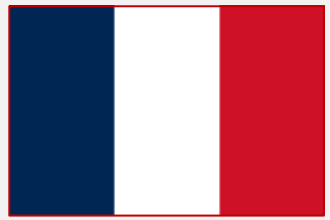

Het vaststellen van structurele maatregelen om, in de geest van sociale rechtvaardigheid, de CO2-uitstoot in Frankrijk tegen 2030 met ten minste 40% te verminderen ten opzichte van 1990

FAILED

- ✓ Binnen de samenleving bestaat er een *brede interesse*, het is geen onderwerp waar niemand van wakker ligt.
- ✓ Er moeten keuzes worden gemaakt, maar er zijn *geen duidelijke "juiste" keuzes*.
- ✓ *Nieuwe benaderingen* kunnen de samenleving vooruit helpen.
- ✓ Burgers hebben *nog geen gelegenheid gehad* om de verschillende aanpakken en hun gevolgen op lange termijn te overwegen.

- × Het is zeer technisch en vereist een technische oplossing.
- × Er is enkel een "ja" of "nee" antwoord nodig.
- × Er is een specifieke aanpak waarover reeds is beslist en de burgers moeten slechts pro forma hun goedkeuring geven.
- × Er is onmiddellijke actie nodig.
- × Het is enkel relevant voor een kleine belangengroep.

4. VOORBEELDEN UIT DE PRAKTIJK

De aanpak van de economische crisis: belastingen en uitgaven.

"Moeten we ons bij de aanpak van de economische crisis meer richten op belastingverhogingen of op bezuinigingen?"

- ✓ Streef naar *beknoptheid* en *duidelijkheid*.
- ✓ Zorg ervoor dat de vraag zo *precies* mogelijk weergeeft waar de besluitvormer uiteindelijk een beslissing over zal nemen.
- ✓ Neem de *afwegingen* op in de vraag of in de ondersteunende verklaring.
- ✓ Deel het *probleem/dilemma*; verkoop geen oplossing.

- ✗ Vermijd samengestelde vragen (twee vragen in één). Houd elke vraag apart.

4. VOORBEELDEN UIT DE PRAKTIJK

De aanpak van de economische crisis: belastingen en uitgaven.

"Moeten we ons bij de aanpak van de economische crisis meer richten op belastingverhogingen of op bezuinigingen?"

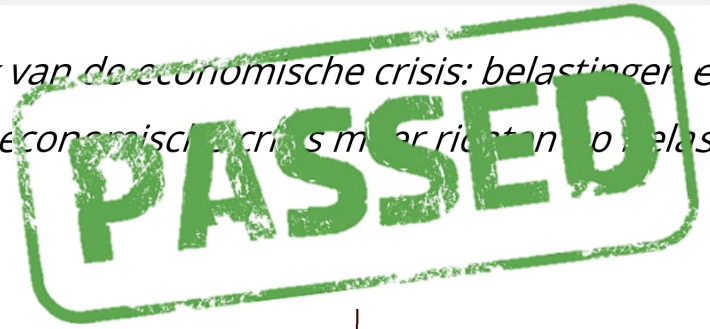

- ✓ Streef naar *beknoptheid* en *duidelijkheid*.
- ✓ Zorg ervoor dat de vraag zo *precies* mogelijk weergeeft waar de besluitvormer uiteindelijk een beslissing over zal nemen.
- ✓ Neem de *afwegingen* op in de vraag of in de ondersteunende verklaring.
- ✓ Deel het *probleem/dilemma*; verkoop geen oplossing.

- × Vermijd samengestelde vragen (twee vragen in één). Houd elke vraag apart.

Heeft u vragen over ons onderzoek? Neem dan contact op met Kristof Jacobs (kristof.jacobs@ru.nl).

- Extra slides die misschien nuttig kunnen zijn

TWEE TYPES

Burgerberaad kan draagvlak vergroten (maar is geen wondermiddel)

- Loting? → diverse groep deelnemers

✓ “Mensen zoals mezelf”

✓ Face-to-face

✓ Experts

✓ Adviserend

WAAR MOET JE OP LETTEN?

Betrek de bredere samenleving

1. Onrechtstreeks
   - Media

2. Rechtstreeks
   - Referendum
   - Online peiling

WAT KAN JE ER MEE?

- Burgerperspectief:

  “De creativiteit, ervaringsdeskundigheid en expertise van burgers”

- ‘Nieuwe impuls’

WIE MOET HET ORGANISEREN?

Betrek politici

Wie moet het organiseren?

1. Serieus nemen
2. Burgers maken geen onderscheid

WIE MOET HET ORGANISEREN?

Betrek politici

Wie moet het organiseren?

1. Serieus nemen
2. Burgers maken geen onderscheid

REPRESENTATIVITEIT

		Theoretisch opgeleid (HBO/WO)	Leeftijd (50-plus)
Burgerberaad Type 1			
	Flevotop	72%	78%
	G1000 Groningen	77%	55%
	G1000 Amersfoort	77%	60%
	G1000 Uden	57%	78%
	G1000 Kruiskamp	85%	27%
	Burgertop Amsterdam	75%	78%
Type 2			
	Burgerforum Gelderland	45%	49%
	Mini-burgerberaad Amsterdam	*(88%)*	32%
	Burgerforum Kiesstelsel (2006)	*(?)*	38%

REPRESENTATIVITEIT

		Theoretisch opgeleid (HBO/WO)	Leeftijd (50-plus)
Burgerberaad Type 1			
	Flevotop	72%	78%
	G1000 Groningen	77%	55%
	G1000 Amersfoort	77%	60%
	G1000 Uden	57%	78%
	G1000 Kruiskamp	85%	27%
	Burgertop Amsterdam	75%	78%
Type 2			
	Burgerforum Gelderland	45%	49%
	Mini-burgerberaad Amsterdam	*(88%)*	32%
	Burgerforum Kiesstelsel (2006)	*(?)*	38%

3. GROEPSDISCUSSIES: BURGERS ALS GESPREKSLEIDER

Tabel 4.2 Waardering kwaliteit gesprekken (percentage dat een positief tot zeer positief antwoord geeft)[2]

	Amersfoort	Uden	Kruiskamp	Amsterdam	Groningen
Vrij om te zeggen	81,5	82,5	71,4	88,9	83,9
Voelt zich gehoord	72,6	60	42,8	82,2	72,3
Constructieve bijdrage anderen	n.b.	57,5	42,8	82,2	59,8

Bron: Michels & Binnema, 2016 p, 51

BEHANDELRESULTAAT

Eerste Arnhemse burgerberaad (I/M1 – 13 september 2023)

Raadsvoorstel ‘Eerste Arnhemse burgerberaad’

Portefeuillehouder:	B. Roelofs

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Simonis (GroenLinks), Kemperman (D66), Maref (VVD), Van der Laak (Arnhem Centraal), Hogenhout (Partij voor de Dieren), Van Munster (PvdA), Snelting (Volt), Jansen (ChristenUnie), Verheij (PVV)

De fracties van SP, CDA, DENK, Burgerbelang Arnhem en Forum voor Democratie waren niet aanwezig.
Verder aanwezig: Roelofs (wethouder), Krajnc (bestuursadviseur)

Bespreking
Er hebben zich geen insprekers gemeld voor de informatieve fase, waardoor de raadskamer direct kan starten met de meningsvormende fase 1 (M1). Deze start met de eerste termijn vanuit de raadskamer, waarbij een afwisseling een plaatsvindt tussen het stellen van vragen en het uitwisselen van gedachten en standpunten. Aansluitend start de wethouder met de eerste termijn van het college met het beantwoorden van de gestelde vragen vanuit de raadskamer. Aan het einde van de beraadslaging is de eerste termijn van het college nog niet afgerond.

Toezegging(en)
Wethouder Roelofs zegt toe de vraag van de VVD over de kosten van een burgerberaad in vergelijkbare gemeentes met Arnhem in het vervolg van de M1 te beantwoorden;

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende fase 1 (M1) nog niet is afgerond. Het voorstel zal worden doorgeleid voor een vervolg van de M1 fase, waarbij de eerste termijn van het college wordt hervat;

De raadsadviseur,

M. Piscaer

De voorzitter,

K. Groot

Titel/onderwerp: # Agenderingsverzoek “Cultuurparticipatie betaalbaar houden”

Raadsadviseur: Steffan Vos Telefoonnr: 377 4775 steffan.vos@arnhem.nl

		Ambtenaar:	Liesbet Hoek
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp Mark Lauriks	Telefoonnr:	026 – 377 5729
		E-mailadres:	liesbet.hoek@arnhem.nl
Doel activiteit	Hervatting en afronding behandeling Agenderingsverzoek		
Toelichting	**Inhoud agenderingsverzoek** De gemeenteraad van Arnhem heeft diverse keren het onderwerp Cultuur en Cultuurparticipatie besproken. Op 8 maart zijn er mondelingen vragen gesteld hierover (zie vraag 4). Dit alles hangt samen met de eerder door de raad aangenomen motie 21M71 “Ruimte voor cultuureducatie” waarin de raad het college oproept om een zo laag mogelijke huur voor cultuuraanbieders als uitgangspunt te nemen. Daarnaast zijn er andere factoren die van invloed zijn op de betaalbaarheid van cultuurparticipatie door Arnhemmers. Daarover willen de indienende partijen graag in gesprek met de aanbieders zelf en met het college. Daarbij stellen ze onderstaande punten centraal: • De wijze waarop het college uitvoering geeft aan de – nog niet afgedane – motie over huurprijzen voor cultuur (21M71), te weten het vasthouden aan de kostprijsdekkende huur voor cultuuraanbieders. • De mate waarin stijgende bouwkosten van invloed zijn op de kostprijsdekkende huur die berekend wordt en wat dit zou kunnen betekenen voor de aanbieders. • De toegankelijkheid van cultuurdeelname op dit moment en risico’s op dit punt voor de toekomst. • In het bijzonder de vraag of het budget binnen de Gelrepas cultuurparticipatie voor minima nog voldoende mogelijk maakt. • Denkrichtingen van de fracties over mogelijkheden om amateurkunstaanbieders meer te ondersteunen of anderszins de betaalbaarheid van breedtekunst te verbeteren.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Afronding van het debat in de raadskamer tussen de fracties en het college van B&W. Er is geen vervolgbehandeling voorzien. Een eventueel vervolg hangt af van het initiatief dat een of meerdere fracties neemt.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	De bespreking van een agenderingsverzoek in de raadskamer kent twee fases: een informatieve fase en een fase voor debat tussen raadskamer en college. <u>Informatieve fase (vond plaats op 5 juli)</u> Op 5 juli vond de informatieve fase plaats. Hierbij waren zeven betrokkenen uit de cultuursector aanwezig, die een bijdrage hebben geleverd en vragen vanuit de raadskamer hebben beantwoord. <u>Fase voor debat tussen de raadskamer en college (gestart op 5 juli)</u> Op 5 juli is een start gemaakt met de meningsvormende fase in de raadskamer. De		

	raadskamer heeft haar eerste termijn gehouden en de wethouder heeft de vragen beantwoord. <u>Voorgestelde behandeling</u> Aan het einde van de vergadering op 5 juli verzocht de raadskamer om een uitgebreide tweede termijn voor dit onderwerp. Wethouder Bouwkamp gaf aan dat het ook handig is als wethouder Lauriks aanwezig is. Deze hervatting kan starten met een tweede termijn voor de raadskamer en een tweede termijn voor het college van B&W.
Bijlagen	Agenderingsverzoek “Cultuurparticipatie betaalbaar houden”
	Aangenomen motie “Ruimte voor cultuureducatie” (21M71) van de fractie D66
	Overzicht deelnemers Agenderingsverzoek “Cultuurparticipatie betaalbaar houden”
	Behandelresultaat 5 juli 2023

AGENDERINGSVERZOEK

Voorzitter van de agendacommissie
Koningstraat 38
6811 DG Arnhem

Datum	Contact	Doorkiesnummer	Email
8 maart 2023	Mattijs Loor	06 54745026	mattijs.loor@d66arnhem.nl

Betreft

Agenderingsverzoek "Cultuurparticipatie betaalbaar houden"

Geachte voorzitter,

In aanloop naar de mondelinge vragen op 8 maart werd duidelijk dat de betaalbaarheid van breedtekunst in Arnhem onder druk staat. Dit komt mede door het door de gemeente gevoerde beleid van kostprijsdekkende huur bij maatschappelijk vastgoed. Dit beleid is strijdig met de uitspraak van de raad bij motie 21M71, die aangeeft dat een zo laag mogelijke huur voor cultuuraanbieders het uitgangspunt is. De raad is nog niet geïnformeerd over de afdoening van die motie.

Naast de kostprijsdekkende huur zijn ook andere prijsstijgingen van invloed op de betaalbaarheid van breedtekunst. Amateurkunstaanbieders, verenigd in Platform Amateurkunst Arnhem, geven aan dat zij deze prijsstijgingen en de hoge huurprijzen niet meer kunnen doorberekenen, omdat hun aanbod dan onbetaalbaar zou worden voor Arnhemmers met lage en middeninkomens. Ook de middelen binnen de Gelrepas zijn dan onvoldoende om cultuurdeelname mogelijk te maken.

D66, Partij voor de Dieren, GroenLinks en Arnhem Centraal willen daarom graag in gesprek met Arnhemse amateurkunstaanbieders, waaronder het Platform Amateurkunst Arnhem, met de collega's in de raad en met het college over de volgende vraagstukken:

- De wijze waarop het college uitvoering geeft aan de – nog niet afgedane – motie over huurprijzen voor cultuur (21M71), te weten het vasthouden aan de kostprijsdekkende huur voor cultuuraanbieders.
- De mate waarin stijgende bouwkosten van invloed zijn op de kostprijsdekkende huur die berekend wordt en wat dit zou kunnen betekenen voor de aanbieders.
- De toegankelijkheid van cultuurdeelname op dit moment en risico's op dit punt voor de toekomst.
- In het bijzonder de vraag of het budget binnen de Gelrepas cultuurparticipatie voor minima nog voldoende mogelijk maakt.
- Denkrichtingen van de fracties over mogelijkheden om amateurkunstaanbieders meer te ondersteunen of anderszins de betaalbaarheid van breedtekunst te verbeteren.

Met vriendelijke groet,

Mattijs Loor, D66
Hans Eliëns, Partij voor de Dieren
Marin Noomen, GroenLinks
Lea Manders, Arnhem Centraal

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	7 juli 2021
Bij de bespreking van	Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021-2024
Motie van	Mattijs Loor - D66
Titel van de motie	Ruimte voor cultuureducatie
Nummer Zaaknummer	**21M71** 499771

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 16 juni 2021 het college op te roepen om voor cultuureducatie en –participatie altijd de laagst mogelijke huren in rekening te brengen en scholen te stimuleren waar mogelijk hun gebouwen hiervoor te benutten.

Door dit voorstel aan te nemen, komt er meer betaalbare ruimte beschikbaar voor cultuureducatie en –participatie, waaraan met name in Arnhem-Zuid een tekort blijkt te zijn.

Omdat we weten dat:

- Er - in het bijzonder in Arnhem-Zuid, maar ook elders - een tekort bestaat aan geschikte ruimtes voor cultuureducatie en –participatie;
- Het college heeft toegezegd nader te kijken naar ruimte voor cultuureducatie in combinatie met andere maatschappelijke functies;

Omdat we vinden dat:

- Cultuureducatie en -participatie, ook indien aangeboden door commerciële aanbieders, een belangrijk maatschappelijk doel dienen;

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

1. Te zorgen dat bij huren in gemeentelijk vastgoed initiatieven voor cultuureducatie en -participatie altijd in aanmerking komen voor de laagst mogelijke huurprijs;
2. Scholen te stimuleren om ruimte te bieden aan aanbieders van cultuureducatie op momenten dat zij ruimtes niet nodig hebben;
3. De raad in september 2021 te informeren over de voortgang op deze punten.

Mattijs Loor - D66

Voor	**22**	*Motie "Ruimte voor cultuureducatie" (21M71)*
Tegen	**15**	

GROENLINKS	0	6
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Aydemir		
Dilekçi		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Henzen		

Totaal	**37**

Deelnemers agenderingsverzoek “Cultuurparticipatie betaalbaar houden” - PA 5 juli

	Naam:	**Organisatie:**
1	Pieter Kwant	Verbinder bij Platform Amateurkunst Arnhem
	Anne-Marieke Nooij	Platform Amateurkunst Arnhem / Kunstmakerij
	Elke Makowski	Platform Amateurkunst Arnhem / De Vloer / Stichting T.O.P.
	Henk Dassen	Platform Amateurkunst Arnhem / Huis van Puck
2	Marc Heinen	Drumschool Beatseed
3	Caroline Verweij	Rozet

Dit overzicht wordt bijgewerkt wanneer er nieuwe aanmeldingen binnenkomen.

BEHANDELRESULTAAT

18.45 uur - 20.15 uur: Agenderingsverzoek “Cultuurparticipatie betaalbaar houden”

Agenderingsverzoek “Cultuurparticipatie betaalbaar houden”

Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
Manders (Arnhem Centraal), Van Munster (PvdA), Koorn (CDA), Loor (D66), Noomen (GroenLinks), Zijlstra (ChristenUnie), Eliëns (Partij voor de Dieren), Pape (VVD), Neutkens (Volt)
De fracties van SP, DENK, BurgerBelang Arnhem, PVV en Forum voor Democratie waren niet vertegenwoordigd.
Verder aanwezig: Cathelijne Bouwkamp (wethouder)

Bespreking

Informatieve fase
Tijdens de informatieve fase waren meerdere deelnemers aanwezig. 3 deelnemers hebben ingesproken.

1. Dhr. Kwant (Verbinder bij Platform Amateurkunst)
   Mevr. Nooij (Platform Amateurkunst Arnhem / Kunstmakerij)
   Mevr. Makowski (Platform Amateurkunst Arnhem / De Vloer / Stichting T.O.P.)
   Dhr. Dassen (Platform Amateurkunst Arnhem / Huis van Puck)
2. Dhr. Heinen (Muziekschool Beatseed)
3. Mevr. Verweij (Rozet)
   Mevr. Hegeman (Rozet)

De raadskamer heeft daarna uitgebreid de tijd genomen om verhelderende vragen te stellen aan de insprekers.

Meningsvormende fase
Tijdens de meningsvormende fase heeft de raadskamer haar eerste termijn gehouden. De wethouder heeft daarna de vragen in eerste termijn beantwoord.

Conclusie
De voorzitter concludeert dat er behoefte is aan een tweede termijn voor dit agenderingsverzoek. Het agenderingsverzoek kan op een later moment meningsvormend hervat worden.

De raadsadviseur,

S. Vos

De voorzitter,

C. Prinsen

Aan de gemeenteraad

Datum : 30-5-2023
Zaaknummer : 209576
Contactpersoon : Helga van de Weerd
Telefoonnummer : 06-31114847

Onderwerp: evaluatie vernieuwde Gelrepas

Geachte voorzitter en leden,

In 2020 hebben wij stappen gezet met betrekking tot een vernieuwing van de Gelrepas. Deze pas is bedoeld om voor inwoners met een laag inkomen de drempels weg te nemen om mee te kunnen doen op sportief, cultureel en recreatief gebied. Wij hebben u over deze vernieuwing geïnformeerd in oktober 2020 met een raadsbrief. De vernieuwde Gelrepas is per 1 januari 2021 in werking getreden. De belangrijkste vernieuwingen betroffen de digitalisering van de pas, het persoonlijk tegoed voor iedere pashouder en de uitvoering van de pas door een gespecialiseerde externe partij (Paspartous BV).

De samenwerkende gemeenten met een Gelrepas (Arnhem, Duiven, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort en Zevenaar) hebben in het derde kwartaal van 2022 een onderzoek ter evaluatie van de vernieuwde pas uitgevoerd. Hierin is onderzocht in hoeverre de doelen zoals geformuleerd bij de start van het traject tot vernieuwing van de Gelrepas, gehaald zijn. Een projectteam[1] heeft in het onderzoek inwoners, aanbieders van activiteiten, maatschappelijke partners[2] en de leverancier van de pas geraadpleegd. Met deze raadsbrief informeren wij u over de belangrijkste conclusies en aanbevelingen uit dit onderzoek en de wijze waarop wij voorstellen deze te implementeren.

Doelen vernieuwing Gelrepas
Bij de start van het traject van vernieuwing van de Gelrepas zijn de volgende doelen geformuleerd:

1. *Een betere benutting van de mogelijkheden van het GelrePas-programma door pashouders.* Onder de ‘oude’ Gelrepas waren veel inwoners met een laag inkomen in het bezit van een Gelrepas, maar werd deze maar beperkt gebruikt. Binnen de vernieuwde Gelrepas streven we naar een toename van gebruik door pashouders.

2. *Optimale mogelijkheden en keuzevrijheid in sociale participatie voor huishoudens met een laag inkomen.*

[1] Gevormd door medewerkers armoedebeleid van de deelnemende gemeenten.
[2] Organisaties als: welzijnswerk, formulierenhulp, sociaal raadslieden, etcetera. Deze worden in het onderzoek aangeduid als ‘intermediairs’.

Iedere pashouder heeft een persoonlijk tegoed waarvan de hoogte afhankelijk is van de leeftijdscategorie en de gemeente van de pashouder. We streven naar een breed aanbod en maximale keuzevrijheid voor de pashouder om dit tegoed in te zetten.

3. *Een efficiënter en goedkoper administratief proces*
Dit doel heeft betrekking op het proces van afhandelen van aanvragen Gelrepas en het afhandelen van declaraties van aanbieders van activiteiten binnen de Gelrepas. Het doel is deze processen zoveel mogelijk te automatiseren, waarmee ze efficiënter en goedkoper worden. Het inrichten van een klantenservice, zowel voor inwoners (voor vragen over o.a. het aanbod en bestedingsvoorwaarden) als voor aanbieders (vragen over o.a. aansluiten aan de Gelrepas en declaraties) valt hier ook onder.

4. *Betere monitoring en dus betere sturingsmogelijkheden op het aanbod, het effect en de kosten*
Onder de oude Gelrepas ontvingen de regiogemeenten van Arnhem per kwartaal een (beperkte) rapportage omtrent het gebruik door pashouders. Gemeenten ontvingen jaarlijks in januari een factuur over het voorafgaande jaar. Binnen de vernieuwde pas streven we naar realtime informatie over gebruik en kosten zodat lopende het pasjaar bijgestuurd kan worden.

5. *Een betere verbinding van de GelrePas met andere onderdelen van het armoedebeleid.*
Door andere voorzieningen voor inwoners met een laag inkomen te koppelen aan de Gelrepas, werkt deze drempelverlagend op het gebruik van deze voorzieningen.

Conclusies en aanbevelingen

1. *Een (nog) betere benutting van de Gelrepas*

Het gebruik van de Gelrepas door pashouders is fors toegenomen. Dit is bij alle gemeenten te zien, onder alle leeftijdsgroepen. In Arnhem is het uniek gebruik toegenomen van 21% naar 59% en is het totale bereik 87%. De toename in gebruik is het grootst bij de jeugdige leeftijdscategorieën en het minst bij de leeftijdscategorie 65 plus.

Aanbevelingen:

- Inzetten op meer (persoonlijke) voorlichting en ondersteuning bij aanvraag en gebruik van de pas. De inzet van een ‘stadspascoach[3]’ kan hierbij behulpzaam zijn.

[3] De stadspascoach is een dienst van de aanbieder van de Gelrepas, Paspartous. Deze coach licht op locatie in de wijk inwoners voor over aanvraag en gebruik van de Gelrepas. De coach zoekt daarin de samenwerking met de lokale maatschappelijke organisaties.

- Inzetten op een groter gebruik en bereik van de Gelrepas. Via communicatie(campagne) en de bovengenoemde ‘stadspascoach’. En door de Gelrepas ambtshalve te verstrekken aan inwoners met een uitkering (Arnhem doet dit al).

2. *Optimale mogelijkheden en keuzevrijheid*

Circa twee derde van de ondervraagde pashouders[4] is (zeer) tevreden over de nieuwe Gelrepas met het persoonlijk tegoed. Zij vinden het prettig dat de nieuwe pas direct overzicht biedt in het te besteden tegoed. Ook vinden zij het fijn dat de pas voor verschillende zaken ingezet kan worden.

Een meerderheid van de pashouders is positief over de activiteiten uit het programma: met name op sportief gebied en met name voor de jongere doelgroep. Vanuit de maatschappelijke partners werd opgemerkt dat het aanbod op cultureel gebied beperkter is, en dus uitgebreid zou kunnen worden. Datzelfde geldt voor aanbod voor de oudere en/of minder mobiele doelgroep.

15% van de pashouders is (heel) ontevreden over de nieuwe Gelrepas met een persoonlijk tegoed. Zij vinden het inzien van het pastegoed ingewikkeld, ze zijn van mening dat ze met het tegoed minder kunnen ondernemen dan voorheen (ze vinden het tegoed te laag en sommige activiteiten te duur). Een deel van deze pashouders geeft aan dat reis- en ‘verblijfskosten’ (drankje, ijsje) een drempel vormen voor het deelnemen aan recreatieve activiteiten (bezoek aan bijvoorbeeld Burgers Zoo). Verder is een deel van deze pashouders ontevreden over de bestedingsbeperking van volwassen pashouders aan sportkleding- en attributen. Zij merken ook op dat de verschillende voorwaarden per gemeente verwarrend zijn.

Tot slot merkt een aantal maatschappelijke partners op dat het ‘plannen’ van de besteding van het tegoed aandachtspunt is. Zij worden regelmatig geconfronteerd met pashouders die halverwege het jaar hun tegoed al verbruikt hebben, en dan een beroep op andere voorzieningen doen om toch te kunnen sporten of recreëren.

<u>Aanbevelingen:</u>
- Het lokale aanbod binnen de pas meer toe snijden op oudere en /of minder mobiele inwoners.
- Inzetten op toename van het culturele aanbod.
- Meer ondersteuning aanbieden bij gebruik en plannen van bestedingen met de pas (zie ‘inzet stadspascoach’ bij ‘betere benutting Gelrepas’)
- Overwegen om besteding aan sportkleding en – attributen voor volwassenen mogelijk te maken.
- Onderzoek naar mogelijkheden om een OV reisproduct[5] via de Gelrepas aan te bieden.

[4] Die de pas ook gebruiken.
[5] Zoals in Arnhem al bij wijze van proef het geval is.

- Prijsindexering toepassen op de hoogte van de pastegoeden.
- Pashouders betrekken bij aanpassing/uitbreiding van het aanbod.
- Blijven streven naar eenheid in bestedingsvoorwaarden tussen deelnemende gemeenten.

3. *Een efficiënter en goedkoper administratief proces*

Het administratieve proces van verwerken van aanvragen was al grotendeels geautomatiseerd; hier is dan ook maar een beperkte winst in optimalisatie geboekt. Het proces van declaraties en uitbetalen echter, was voorheen een handmatig proces wat nu volledig is geautomatiseerd. Het wordt daarmee efficiënter en sneller uitgevoerd. Zo worden aanbieders van activiteiten nu sneller uitbetaald. De meerderheid (85%) van de aanbieders is tevreden over het nieuwe Gelrepas systeem. Ongeveer 15% is minder tevreden over het systeem. Het gaat dan vooral om aanbieders die geen routine met het gebruik van het systeem op hebben gebouwd. Doordat ze een beperkt aantal Gelrepashouders als klant hebben of doordat ze met verschillende en/of wisselende medewerkers of vrijwilligers werken.

Ongeveer een derde van de pashouders heeft wel eens contact met de klantenservice van de Gelrepas gehad. Zij zijn tevreden over de medewerkers en de manier waarop zij te woord werden gestaan. Van inwoners die ontevreden zijn met het verkregen antwoord van de klantenservice, is niet altijd duidelijk of dit te wijten is aan de Klantenservice of het beleid van de gemeente (bijvoorbeeld als inwoners bellen met een opmerking over de hoogte van het tegoed). De klantenservice heeft geen inzicht in stand van zaken van lopende pasaanvragen (dit deel ligt bij de gemeenten). Daarvoor moet de pashouder contact met de gemeente opnemen, wat soms als verwarrend wordt ervaren.

Iets meer dan de helft van de aanbieders is tevreden over de bereikbaarheid van de organisatie van de Gelrepas (55%) en vindt dat zij door die organisatie goed geholpen worden (61%). Een minderheid is hierover negatief (3 tot 5%).

<u>Aanbevelingen:</u>
- Onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om de pashouder op één plek te kunnen bedienen met al diens vragen.

4. *Betere monitoring en dus betere sturingsmogelijkheden op het aanbod, het effect en de kosten*

Alle activiteiten en kortingen die met een pas worden gedaan, worden op tijdstip, aanbieder, bedrag en pasnummer geregistreerd. Deze informatie is dagelijks toegankelijk voor elke gemeente via het Gelrepas systeem (PASS). Hiermee beschikken alle gemeente over eigen gedetailleerde

stuurinformatie. Bij de vorige Gelrepas werd per kwartaal een rapportage gestuurd, maar deze was niet zo compleet en minder gedetailleerd. Deze informatie wordt in gemeente Arnhem gebruikt voor de prognoses voor de Turap.

Aanbeveling: op dit doel zijn geen aanbevelingen geformuleerd.

5. *Een betere verbinding van de GelrePas met andere onderdelen van het armoedebeleid.*

Sinds de zomer van 2022 ontvangen kinderen in gemeente Arnhem een tegoed voor schoolspullen en een tegoed voor kleding. Hier wordt goed gebruik van gemaakt.
Het feit dat de pas voor meerdere bestedingsdoelen ingezet kan worden, wordt als positief ervaren.

Aanbeveling:
- Onderzoeken welke voorzieningen of regelingen aanvullend via de Gelrepas verstrekt zouden kunnen worden.

Vervolg
We stellen in het derde kwartaal van dit jaar een implementatieplan op om de aanbevelingen uit de evaluatie uit te werken en door te voeren. Dit doen wij parallel aan de andere stappen die wij zetten om onze inkomensregelingen te verbeteringen, zoals aangegeven in de raadsbrief van 16 mei jongstleden. Ook zullen wij bezien hoe de verschillende beleidsterreinen waarvoor de Gelrepas relevant is naast armoedebestrijding (denk aan sport en cultuur) nog beter met elkaar verbonden kunnen worden. Wij houden u op de hoogte van het vervolg en daar waar aanvullende besluitvorming nodig is komen wij daar bij u op terug.

Vertrouwende u hiermee voldoende geïnformeerd te hebben,

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

Bijlage
– Evaluatie Gelrepas 2021-2022

Evaluatie Gelrepas 2021-2022

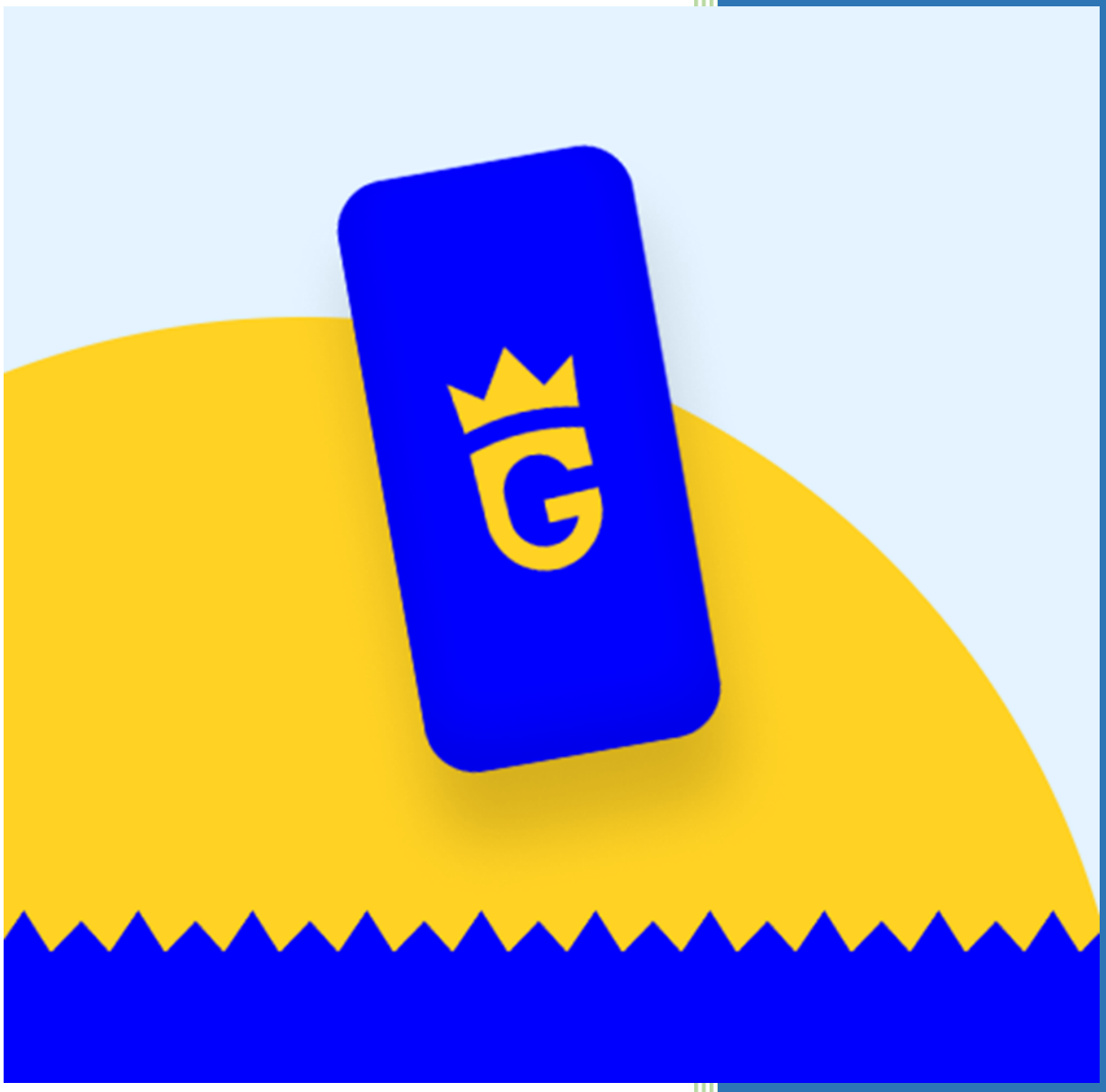

Werkgroep Gelrepas 2023

Voorwoord

Voor u ligt het rapport ‘evaluatie vernieuwing Gelrepas’. Het gaat in op de bij de start van de vernieuwing (2019) gestelde doelen en de resultaten na ruim anderhalf jaar nieuwe Gelrepas. Dit rapport is opgesteld door de ambtelijke projectgroep van de samenwerkende Gelrepas gemeenten:

Arnhem: Egon Zweers en John Sietinga
Duiven en Westervoort: Mirjam van Asperen
Renkum: Jacqueline ter Haar
Rheden en Rozendaal: Tanja Mosselman
Zevenaar: Janine Boersma

Inhoud

Inleiding 4
Resultaten 5
Conclusies en aanbevelingen 15
Advies vervolg 17

Inleiding

De Gelrepas bestaat ruim 25 jaar. Begin 2019 hebben de gemeente Arnhem en de regiogemeenten samen vastgesteld dat de Gelrepas echt toe was aan vernieuwing om het succes van de Gelrepas te kunnen blijven borgen en de beleidsambities binnen het armoedebeleid voor de komende jaren te kunnen realiseren. Dat heeft geresulteerd in de huidige Gelrepas nieuwe stijl. De nieuwe Gelrepas moet meerwaarde opleveren voor zowel de inwoner als de gemeente als de aanbieders van activiteiten binnen het Gelrepasprogramma. Hierbij zijn de volgende doelen benoemd:

1. Een betere benutting van de mogelijkheden van het Gelrepas-programma door inwoners.
2. Optimale mogelijkheden en keuzevrijheid in sociale participatie voor huishoudens met een laag inkomen. Passend bij hun situatie.
3. Een efficiënter en goedkoper administratief proces
4. Betere monitoring en dus betere sturingsmogelijkheden op het aanbod, het effect en de kosten
5. Een betere verbinding van de Gelrepas met andere onderdelen van het armoede- en minimabeleid.
6. Realisatie binnen de bestaande budgetten.

Deze doelen zijn ten behoeve van de evaluatie uitgewerkt in een aantal (meetbare) subdoelen.

Aanpak
Om in beeld te brengen of en in welke mate deze doelen zijn bereikt is een evaluatie uitgevoerd. Hierbij is gebruik gemaakt van diverse bronnen:

- Een ervaringsonderzoek bij pashouders, uitgevoerd door Onderzoek en Statistiek van de gemeente Arnhem.
- Een ervaringsonderzoek bij aanbieders binnen het Gelrepasprogramma.
- Gesprekken met de uitvoerder van de Gelrepas.
- Gesprekken met verschillende maatschappelijke partners (die als intermediair voor de Gelrepas optreden.

Resultaten

1. **Van pashouders naar pasgebruikers. Een betere benutting van de mogelijkheden van het Gelrepas-programma door inwoners.**

○ *Doelgroep/inkomensgrenzen: regionale verschillen*

Iedere deelnemende gemeente bepaalt zelf voor de eigen inwoners de voorwaarden die gelden om in aanmerking te komen voor de Gelrepas. Dat geldt voor de inkomensgrenzen, leeftijdscategorieën en bijbehorende pastegoeden.

In de volgende tabel staan de inkomens- en vermogensgrenzen voor het ontvangen van een Gelrepas. Dit zijn de grenzen voor 2022, omdat dat jaar overeenstemt met de periode waarover de evaluatie is uitgevoerd. Dat betekent dat een aanpassing van deze grenzen in 2023 niet geldt voor deze evaluatie en dus niet in onderstaande tabel zijn verwerkt.

Tabel 1: inkomensgrenzen per gemeente voor verstrekken van Gelrepas in 2022

Gemeente	Inkomensgrenzen
Arnhem	○ Alle inwoners zonder thuiswonende kinderen met een huishoudens Inkomen tot 120% van de bijstandsnorm. ○ Met ingang van 1 april 2019 is de inkomensgrens voor gezinnen met kinderen van 4 tot en met 17 jaar verhoogd naar 130% van de bijstandsnorm. ○ Studenten/scholieren zijn uitgesloten van het recht op een Gelrepas (uitgezonderd studenten of scholieren met een kind) ○ Vermogen tot de vermogensgrens volgens de Participatiewet.
Duiven en Westervoort	○ Alle inwoners met een inkomen van 120% van de bijstandsnorm. ○ Vermogen tot de vermogensgrens volgens de Participatiewet; ○ Of inwoners die deelnemen aan een traject van gemeentelijke schuldhulpverlening of WSNP onafhankelijk van de hoogte van hun inkomen.
Rheden en Rozendaal	○ Een gezamenlijk maximaal totaal inkomen tot en met 120% van de bijstandsnorm exclusief vakantietoeslag; ○ Vermogen tot de vermogensgrens volgens de Participatiewet; ○ Of inwoners die deelnemen aan een traject van gemeentelijke schuldhulpverlening of WSNP onafhankelijk van de hoogte van hun inkomen. ○ Voor gezinnen met kinderen geldt een gezamenlijk maximaal totaal inkomen tot en met 150% van de bijstandsnorm; in dat geval hebben alleen de kinderen recht op een Gelrepas.
Renkum	○ Een gezamenlijk maximaal totaal inkomen tot en met 120% van de bijstandsnorm inclusief vakantietoeslag; ○ Vermogen tot de vermogensgrens volgens de Participatiewet; ○ Of inwoners die deelnemen aan een traject van gemeentelijke schuldhulpverlening of WSNP onafhankelijk van de hoogte van hun inkomen.
Zevenaar	○ Alle inwoners met een inkomen tot 120% van de bijstandsnorm; ○ Vermogen tot de vermogensgrens volgens de Participatiewet;

Elke gemeente bepaalt zelf welke leeftijdscategorieën er worden gehanteerd. In ieder geval is er onderscheid tussen kinderen en volwassenen. In Arnhem krijgen kinderen vanaf 0 jaar al een Gelrepas, de andere gemeenten hanteren 4 t/m 17 jaar of 4 t/m 11 jaar en 12 t/m 18 jaar. De meeste gemeenten hebben bij volwassenen onderscheid gemaakt tussen 65- en 65 jaar of ouder. Elke doelgroep heeft een eigen tegoed, het kan dus zijn dat een kind in één gemeente meer kan met de Gelrepas dan een kind van dezelfde leeftijd in een andere gemeente.

- *Doel: Gelrepas is goed bekend en bereikt de doelgroep*

We hebben geen gegevens over de bekendheid van de Gelrepas bij de totale doelgroep. Wel weten we dat pashouders de Gelrepas voornamelijk kennen via de gemeente (50-60%) of het eigen netwerk (25%). Ook de Intermediairs die we hebben gesproken geven aan dat het bestaan van de Gelrepas vaak via via gaat. Daarnaast is het voor een kleiner deel van de pashouders (20%) een hulp- of welzijnsorganisatie die hen attent maakte op de pas. Internet, de krant of de bibliotheek spelen een heel bescheiden rol bij de bekendheid van de pas.

Inschatting doelgroep en bereik (Bron: CBS Statline en Gelrepas monitor)

Tabel 2: Bereik van het aantal inwoners per gemeente binnen de inkomensgrens Gelrepas

Gemeente	Volwassenen	Kinderen	Totaal	Pashouders	Bereik
Arnhem	22.700	4.700	27.400	23.886	87%
Duiven	1.600	300	1.900	1.006	53%
Renkum	2.200	400	2.600	1.159	45%
Rheden, Rozendaal	3.500	1.300	4.800	2.579	54%
Westervoort	1.200	300	1.500	788	53%
Zevenaar	3.400	600	4.000	2.751	69%
Totaal	**34.600**	**7.600**	**42.200**	**32.169**	**76%**

Het gemiddeld bereik van de Gelrepas is 76%. De totale doelgroep binnen de Gelrepas-gemeenten bestaat uit ruim 42.000 personen. Ruim 32.000 van hen zijn in het bezit van een Gelrepas. We zien grote verschillen in bereik tussen de gemeenten onderling. Dit wordt mede veroorzaakt omdat inwoners met een bijstandsuitkering in de ene gemeente automatisch een Gelrepas ontvangen en in andere gemeenten alleen geïnformeerd worden over het bestaan van de Gelrepas en zelf moeten aanvragen.

- *Doel: een toename van het* gebruik

Gemiddeld maakt ongeveer 56% van de pashouders gebruik van de pas. Dat is meer dan een verdubbeling met de situatie in 2019. We zien verschillen in het pasgebruik tussen de gemeenten onderling. Kinderen en jongeren maken aanmerkelijk meer gebruik van de Gelrepas dan volwassenen. Ook is het pasgebruik door kinderen en jongeren toegenomen vergeleken met de 'oude' Gelrepas.

Tabel 3: Uniek gebruik pashouders per gemeente over de jaren 2019, 2021 en 2022

	Aantal pashouders	Uniek gebruik pashouders

	2019	2021	2022	2019	2021	2022
Arnhem	22.917	23.970	23.886	21%	65%	54%
Duiven	1.125	1.067	1.006	28%	60%	69%
Renkum	1.313	1.163	1.159	28%	55%	71%
Rheden	2.752	2.579	2.552	30%	67%	66%
Rozendaal	15	-	17	27%	-	94%
Westervoort	995	842	788	32%	86%	76%
Zevenaar	2.500	2.577	2.751	19%	55%	43%
Totaal	**31.647**	**32.198**	**32.159**	**23%**	**65%**	**56%**

Toelichting

De managementinformatie vóór 2021 was zeer beperkt. Niet alle activiteiten werden op pashouderniveau geregistreerd. Daarom is het gebruik uit 2019 niet vergelijkbaar met 2021 en 2022. In 2021 was het gebruik hoger, voornamelijk door de mogelijkheid om sportkleding en –artikelen aan te schaffen met het pastegoed. In 2022 is dit nog maar in enkele gemeenten mogelijk.

Het totaal aantal Gelrepashouders is bijna alle gemeenten afgenomen, ten opzichte van 2019. Alleen in Arnhem is het aantal pashouders toegenomen, mede door het verstrekken van passen aan kinderen van 0 tot en met 3 jaar. De afname regiobreed is niet direct aan de vernieuwing van de Gelrepas te relateren. Ook corona kan hier een rol in hebben gespeeld.

Tabel 4: Uniek gebruik pashouders per leeftijdscategorie over de jaren 2019, 2021 en 2022

	Aantal pashouders			Uniek gebruik pashouders		
	2019	2021	2022	2019	2021	2022
0-3 jaar	0	0	909	0	0	73%
4-11 jaar	3.780	625	660	51%	85%	93%
12-17 jaar	3.121	7.289	6.415	41%	83%	81%
18-64 jaar	20.052	19.967	19.725	17%	62%	51%
65+	4.694	4.317	4.450	11%	43%	34%
Totaal	**31.647**	**32.198**	**32.159**	**23%**	**65%**	**56%**

Toelichting
Niet elke gemeente hanteert dezelfde leeftijdsindeling. Arnhem heeft een pas voor 0 t/m 3 jaar, Renkum en Rheden kennen een splitsing tussen 4-11 en 12-17 jaar. De groep 0-17 jaar van de overige gemeenten is in bovenstaande tabel opgenomen onder de groep 12-17 jaar. Zevenaar kent als enige gemeente geen apart tegoed voor 65+, deze pashouders zijn voor Zevenaar opgenomen in de categorie 18-64 jaar.
Uit bovenstaande tabel blijkt dat het gebruik onder kinderen hoger ligt dan bij volwassenen.

Uit de gesprekken met intermediairs komt naar voren dat veel kinderen van statushouders gebruik maken van de Gelrepas maar de volwassenen veel minder. Veelal vanwege de taalbarrière of door cultuurverschil of doordat de activiteiten minder passend zijn.

2. Optimale mogelijkheden en keuzevrijheid in sociale participatie voor huishoudens met een laag inkomen. Passend bij hun situatie.

- *Doel: we werken met een persoonlijk tegoed dat naar eigen inzicht (ontschot) kan worden ingezet.*

Iedere pashouder heeft een persoonlijk tegoed waarvan de hoogte afhankelijk is van de leeftijdscategorie en de gemeente van de pashouder. De hoogte van de tegoeden is lokaal beleid en verschilt per gemeente. Dit is verwarrend voor pashouders, lijkt op willekeur en leidt tot misverstanden in de communicatie.
Het voornemen was een geheel vrij besteedbaar tegoed voor de pashouder dat naar eigen inzicht kan worden ingezet. Dat is niet in alle gemeenten gelukt.

De nieuwe digitale Gelrepas verschilt op veel onderdelen met de oude papieren Gelrepas. Het beschikbaar stellen van een ontschot tegoed dat ingezet kan worden voor het gehele Gelrepasprogramma, leidde bij de introductie in Coronatijd (2021) tot onzekerheid bij de gemeenten. Er was veel onzekerheid of inwoners de pas wel gingen gebruiken, konden ze de keuze maken in het uitgebreide programma, begrijpen de pashouders hoe de pas werkt, blijven we binnen budget? Daarom was de insteek om het eerste jaar van de Gelrepas als referentiejaar te zien: geen aanpassingen doen, laat iedereen wennen aan de pas en voer verbeteringen pas door in het tweede pasjaar. Dat is niet gelukt. Het gebruik van sportartikelen was dermate hoog, dat inwoners deelname aan sport en cultuur niet meer konden voldoen uit hun tegoed. Waarmee hun sociale participatie kwam daarmee in het geding. Hierop hebben (de meeste) gemeenten ingegrepen en restricties gesteld aan het te besteden tegoed voor dit onderdeel. Het “referentiejaar” heeft daarmee slechts een half jaar standgehouden.
Onder oude Gelrepas was het voor volwassenen niet mogelijk (sport)kleding aan te schaffen. Kinderen konden een deel van de niet benutte contributie gebruiken voor sportkleding. Daarbovenop hadden gemeenten verschillende andere regelingen voor kinderen om kleding aan te schaffen. Doordat alles nu samenkomt in de Gelrepas, vallen de verschillen op en is dit moeilijk uit te leggen aan inwoners.

Circa twee derde van de ondervraagde pashouders die gebruik maken van de Gelrepas is (zeer) tevreden over de nieuwe Gelrepas met het persoonlijk tegoed. Met name een groot deel van de gezinnen met kinderen zijn positief. Zij die tevreden zijn, geven aan het prettig te vinden dat de pas direct overzicht geeft van hoeveel je te besteden hebt. Ook vinden zij het fijn dat je de pas voor verschillende zaken kan inzetten. Zij vinden het eenvoudiger dan het bonnenboekje en zij vinden het goed dat de kinderen zelfstandig iets kunnen ondernemen met hun eigen bedrag.

Echter, over alle gemeenten gezien is ongeveer 15% juist (heel) ontevreden over de nieuwe Gelrepas met een persoonlijk tegoed. Zij weten niet wat voor bedrag erop staat (te moeilijk), ze vinden dat je met het bedrag minder kunt dan voorheen, of zij vonden het bonnenboekje juist veel makkelijker. Ook van een klein deel van de aanbieders/partners horen we terug dat pashouders niet altijd begrijpen hoe het tegoed werkt. Diverse partners noemen de besteding (‘planning’) van het tegoed als belangrijkste aandachtspunt. Met name het moment waarop het tegoed op is, en inwoner nog bestedingen had willen doen. ‘Keuzevrijheid’ versus ‘schotten’.

○ *We streven naar een regio-breed en voldoende gevarieerd programma-aanbod van sociale participatie voor alle pashouders.*

Bij de start van de nieuwe Gelrepas is een groot deel van het bestaande aanbod meegenomen. Inmiddels is het programma flink uitgebreid. In het aanbod zijn ook activiteiten specifiek voor ouderen en pashouders met een beperking opgenomen. Hiermee beogen we een aanbod te hebben gerealiseerd voor alle leeftijdsgroepen met voor ieder wat wils:

Tabel 5: aantal aanbiedingen per aanbodcategorie

Aanbod	**Aantal aanbiedingen**
Sport	400
Cultuur (bioscopen, theaters, bibliotheken, musea, dans etc.).	130
Diverse (creatieve) cursussen	170
Attracties en dagtochten	30
Schoolspullen	55
Kleding en sportkleding	35
Zwemactiviteiten	30
Totaal	**850**

Het aanbod wordt continu geactualiseerd.

Een meerderheid van de pasgebruikers is positief over de activiteiten uit het programma. Naar eigen zeggen kunnen pashouders dingen doen die zij anders niet zouden kunnen doen. Ook vrijwel alle intermediairs zijn het erover eens dat er voldoende aanbod is op sportief gebied met name voor de jongere doelgroep.

Verschillende partners merken op dat het aanbod op cultureel gebied beperkter is, en dus uitgebreid zou kunnen worden (daarbij werd ook opgemerkt dat dit vaak duurder is en dat dat dan ook iets voor het tegoed zou moeten betekenen).

Een klein deel van de pasgebruikers is om diverse redenen niet positief over het aanbod. Sommigen hebben geen behoefte aan aanbod of sluit het aanbod niet aan bij hun behoefte. Anderen vinden het jammer dat een deel van het aanbod (met name sportkleding) alleen toegankelijk is voor kinderen of vinden het aanbod dat hen aanspreekt te ver weg.
Pashouders die de pas niet gebruiken vinden het aanbod niet aansprekend of vinden het aanbod – ook met de pas – te duur.

Uit de gesprekken maken we op dat het aanbod voor ouderen mogelijk beter zou kunnen. Intermediairs zien dat veel oudere pashouders minder gebruik maken, omdat zij meer behoefte hebben aan kleinschalige lokale activiteiten.

○ *Per gemeente willen we voldoende ruimte voor lokale activiteiten.*

De activiteiten in alle gemeenten zijn in principe toegankelijk voor alle pashouders. De aanbiedingen zijn als volgt verdeeld over de deelnemende gemeenten (ongeveer 80% van de aanbiedingen is dichtbij bewoners, binnen de regio):

Tabel 6: Aantal aanbiedingen door aanbieders gevestigd binnen gemeente

ente	**Aantal aanbiedingen**
Arnhem	419
Duiven	40
Renkum	65
Rheden	99
Rozendaal	7
Westervoort	42
Zevenaar	65
Buiten de regio	113
Totaal	**850**

- *We streven naar een zo groot mogelijk aanbod met korting voor pashouders.*

Naast een aanbod waarop pashouders hun persoonlijk tegoed kunnen besteden was een van de doelen een aanbod te realiseren van activiteiten met korting. Op dit moment biedt de Gelrepas zo'n 125 kortingsacties in alle gemeenten en binnen iedere categorie.

Ongeveer de helft van de pashouders die de pas gebruiken is tevreden over de kortingsacties van de Gelrepas. Gezinnen met kinderen zijn relatief iets vaker tevreden met het de kortingen (59%).

Verschillende intermediairs merken op dat kortingsacties pashouders kan 'verleiden' het tegoed daaraan te besteden om later in het jaar tot de conclusie te komen dat er geen tegoed meer is voor contributie of lidmaatschap. Het uitgangspunt dat inwoners goed in staat zijn dit zelf te plannen wordt niet door alle partners gedeeld; de praktijk wijst volgens hen anders uit. Bij niet alle aanbieders kun je het restant betalen uit het tegoed, dus korting krijgen betekent dan ook dat het geld kost.

- *Het aanbod moet eenvoudig toegankelijk zijn voor alle pashouders. Ook voor inwoners met minder basisvaardigheden*

Om het aanbod goed toegankelijk te maken voor alle pashouders is gezorgd voor een heldere digitale aanvraagprocedure, een interactieve website, een persoonlijke login en een app. Voor inwoners die minder digitaal vaardig zijn, is een programmaboekje beschikbaar op diverse afhaalpunten. Ook ontvangen pashouders nog steeds de fysieke pas. In de gemeenten kunnen inwoners hulp krijgen via welzijnsorganisaties en bibliotheken.

Een meerderheid van de pasgebruikers vindt het eenvoudig om een pas aan te vragen en te ontvangen en de meeste pashouders kunnen zonder hulp gebruik maken van de Gelrepas (66 – 80%,

afhankelijk van de gemeente). Ook Intermediairs bevestigen dat het grootste deel van de doelgroep geen probleem heeft met het digitaal aanvragen van de Gelrepas. Ook professionals die inwoners bij de digitale aanvraag ondersteunen, kunnen hier goed mee uit de voeten.

Echter, ongeveer 15% van de pashouders geeft expliciet aan hulp nodig te hebben bij de aanvraag en het gebruik van de pas. Intermediairs hebben het beeld dat het hier met name ouderen en bijvoorbeeld statushouders betreft. Zij ervaren het aanvraagproces al snel als complex en bewerkelijk. Niet iedereen in deze groep heeft bijvoorbeeld een emailadres, of beheert zijn/haar mailbox goed. Voor deze groep blijft de schriftelijke route noodzakelijk, aldus de intermediairs. Echter voor de inwoners die minder of niet digitaal-/taalvaardig zijn, is een schriftelijke aanvraag meestal ook te moeilijk. Een hulpverlener die helpt bij de digitale aanvraag is dan wellicht de beste route. Bij de meeste gemeenten zijn het 'formulierenbrigades' en de welzijnswerkers die ondersteunen bij het aanvragen van de Gelrepas. Dit zijn ook de locaties waartoe inwoners zich wenden met diverse vragen over de Gelrepas.

De meeste pashouders zijn positief over de website. De app is iets onbekender. In alle gemeenten kan een meerderheid van de pashouders op www.gelrepas.nl alle informatie vinden die men nodig heeft. Een klein deel (10%) heeft hier juist moeite mee. Dit geldt ook voor de app. In vrijwel alle gemeentes is de nieuwsbrief, website of app van Gelrepas daarbij veruit het belangrijkste middel. Gevolgd door het eigen netwerk (vrienden, familie en/of bekenden).

3. De nieuwe Gelrepas beoogt een efficiënter en goedkoper administratief proces

De insteek van de nieuwe Gelrepas was een eigentijdse pas voor de inwoner, aanbieders en gemeenten. Door de papieren pas te vervangen door een digitale pas, is dit gelukt. Het doel om het administratieve proces te automatiseren, efficiënter en goedkoper te maken is grotendeels geslaagd.

- *Eenvoudig voor de gemeenten*

Het administratieve proces van verwerken van aanvragen was al grotendeels geautomatiseerd. Het proces van declaraties en uitbetalen was voorheen een handmatig proces, maar is nu volledig geautomatiseerd en daarmee efficiënter. Het administratieve proces voor gemeenten kan eenvoudig ingericht worden. Echter heeft elke gemeente een eigen proces en systemen om de aanvragen af te wikkelen. Daarnaast stelt de leverancier (Intermediad) eisen aan de informatievoorziening die eerder niet werden gesteld. Dat heeft geleid tot extra werk bij gemeenten om de data van een kwaliteitsimpuls te voorzien. Winst valt nog te behalen in het uniformeren van processen en systemen.

- *Eenvoudig voor aanbieders*

Het administratieve proces is voor de aanbieders vereenvoudigd op het gebied van contractering, aanbieden van aanbod, het registreren van deelname en declareren van de kosten. 85% van de aanbieders is tevreden of neutraal over het nieuwe Gelrepas systeem. Zij vinden het systeem eenvoudig en snel. Ongeveer 15% vindt het systeem juist omslachtig vanwege het ontbreken van routine door weinig pashouders of door veel inzet van vrijwilligers. Een (ruime) meerderheid van de aanbieders is ook tevreden over het uitbetalen van de bestede tegoeden (slechts 4% is hierover niet tevreden).

- *Minder fraudegevoelig*

Bij zowel de oude als de nieuwe Gelrepas is de aanbieder verplicht om te controleren of de aangeboden pas ook daadwerkelijk hoort bij degene die de pas aanbied ter verzilvering. Doordat de nieuwe Gelrepas digitaal is, is het voor de leverancier eenvoudiger om op basis van data vermoedens

van fraude te ontdekken en te analyseren. Bij signalen kan er direct een analyse plaatsvinden. Ook kan een pas worden geblokkeerd, waardoor deze niet meer gebruikt kan worden.

- *Klantenservice*

Ongeveer een derde van de pashouders heeft wel eens contact met de klantenservice gehad. Zij zijn tevreden over de medewerkers en de manier waarop zij te woord werden gestaan. Van inwoners die ontevreden zijn met het verkregen antwoord van de Klantenservice, weten we niet of dit komt door de Klantenservice of doordat de vraag niet beantwoord kan worden door de Klantenservice, bijvoorbeeld een opmerking dat het tegoed niet hoog genoeg is.

Iets meer dan de helft van de aanbieders is tevreden over de bereikbaarheid van de organisatie van de Gelrepas (55%), en vindt dat zij door die organisatie goed geholpen worden (61%). Een minderheid is hierover negatief (3 tot 5%).

Door het gebruik van het systeem GPASS en eigen gemeentelijke systemen hebben we niet voldoende aan alleen de uitbestede Klantenservice. Deze kan niet alle gestelde vragen beantwoorden, omdat bijvoorbeeld de status van de aanvraag in het gemeentelijke systeem niet door de Klantenservice van de leverancier kan worden ingezien.

4. **Betere monitoring en dus betere sturingsmogelijkheden op het aanbod, het effect en de kosten**

    - Benodigde managementinformatie is snel en eenvoudig voorhanden
    - Betere en meer betrouwbare managementinformatie.

Alle activiteiten en kortingen die met een pas worden gedaan, worden op tijdstip, aanbieder, bedrag en pasnummer geregistreerd. Deze informatie is dagelijks toegankelijk voor elke gemeente via een export uit het systeem PASS. Daarnaast is er een dashboard beschikbaar met globale informatie over het gebruik van de Gelrepas per gemeente naar leeftijd van de pashouder, soort activiteiten en periode. Gemeente Arnhem heeft in PowerBI een dashboard gebouwd op basis van de uitgebreide exceldata. Dit dashboard wordt met maandelijks aan elke gemeente gestuurd met daarin de eigen gemeentedata. Hiermee beschikt elke gemeente over eigen gedetailleerde stuurinformatie. Bij de vorige Gelrepas werd per kwartaal een rapportage gestuurd, maar deze was niet compleet en minder gedetailleerd.

In de Kwartaalrapportage van de leverancier staat over het betreffende kwartaal informatie over gebruik van voornamelijk de website, de Gelrepas en de nieuwsbrief voor pashouders.

5. **De nieuwe Gelrepas moet integratie met andere gemeentelijke voorzieningen beter mogelijk maken. Een betere verbinding van de Gelrepas met andere onderdelen van het armoede- en minimabeleid.**

Per gemeente zijn ook andere regelingen bij de Gelrepas ondergebracht. Bijvoorbeeld een kledingtegoed, een schoolspullentegoed, een dierenartstegoed, een tegoed voor de peuterspeelzaal of korting op een ID-kaart.

Veel inwoners vinden het fijn dat ze de pas voor verschillende zaken kunnen inzetten. Dit heeft er toe geleid dat het gebruik van de pas is gestegen.

6. Realisatie binnen de bestaande budgetten.

De gesprekken tussen de deelnemende gemeenten om een gezamenlijke Gelrepas in te regelen en te behouden, heeft bij elke gemeente tot meer inzet van capaciteit geleid. Dit zit op het gebied van Beleidsmedewerkers, consulenten aanvragen, Communicatie en Control. Bij de vorige Gelrepas bepaalde Arnhem de kaders en invulling van het proces en programma en hadden de andere gemeenten alleen een rol in het aanvraagproces. De conclusie is dat we daarmee de doelstelling van realisatie binnen de bestaande uitvoeringsbudgetten niet hebben gerealiseerd. De oude budgetten waren berekend op basis van de papieren pas met veel administratieve handelingen, zeer beperkte managementinformatie, zonder invloed van de gemeenten buiten Arnhem en zonder extra regelingen. Door de verbeterde pas en proces is het gebruik van de pas gestegen. Dat betekent dat bij elke gemeente ook de programmakosten zijn gestegen.

7. Evaluatiegesprek leveranciers

Hoe kijken de leveranciers terug op de aanbestedingsprocedure?

- De aanbesteding was erg uitgebreid beschreven met een uitgebreide eisenlijst met vooral ICT-vragen. Dat heeft na de gunning ook nog tijd gekost bij de implementatie.
- De leveranciers hadden liever één Gelrepas-gemeente gezien als contractpartner en aanspreekpunt en dat de rest hierbij zou aanhaken. Nu zijn er zeven gemeenten met zeven contracten en ook soms verschillende eisen.
- Bij de implementatie bleek dat de lijsten met huidige aanbieders erg omvangrijk en verouderd waren.
- Bij de implementatie werd duidelijk dat verschillende gemeenten verschillende processen en systemen hebben om de gegevens van pashouders te registeren. Voor de toekomst is de wens van de leveranciers dat dit eenduidig is. Dit kan ondervangen worden door het aanvraagproces uit te besteden aan BS&F.

Hoe verlopen de processen?

- Het is een knelpunt gebleken dat niet alle aanvragen via GPASS lopen, het ICT systeem van de uitvoerende partij. Daardoor kan de Klantenservice van Paspartous niet alle vragen van pashouders beantwoorden. Inmiddels werkt de afstemming tussen leverancier en gemeente wel beter, omdat er per gemeente vaste aanspreekpunten zijn.
- Bij de start waren er 200 aanbieders ingeschreven, dat zijn er inmiddels ruim 800. Van aanbieders komen weinig klachten, de onderlinge afstemming gaat goed.
- Betaling van de facturen gaat niet elke maand even snel. Het proces is zo ingericht dat de gemeenten eerst de kosten betalen en meteen daarna worden de aanbieders uitbetaald. Vooral in vakantieperiode gaat dat soms te traag. Daarom verstrekt gemeente Arnhem een voorschot aan Intermediad ter hoogte van één gezamenlijke maandfactuur, zodat aanbieders op tijd betaald kunnen worden.

Communicatie

Communicatie is een belangrijk aspect van de Gelrepas. Niet alleen communicatie naar pashouders en aanbieders, maar ook in de onderlinge processen. IN10 verzorgt namens de uitvoerder de communicatie vanuit Gelrepas.

- Vanuit Arnhem is een communicatieadviseur aangehaakt bij de Gelrepas. Zijn rol is coördinerend t.a.v. de regio.
- Er is echter geen eenduidig proces: sommige gemeenten sturen een deel van de (prolongatie)brieven zelf naar de pashouders, de rest gaat via IN10.
- De communicatie is voornamelijk gericht op het gebruik van (het aanbod) binnen de pas. Niet op het vergroten van het aantal pashouders (vergroten bereik).
- Over de inhoud en frequentie van foldermateriaal zijn de gemeenten het onderling niet altijd eens. Ook over de toon van communicatie wordt door gemeenten anders gekeken dan IN10. Inmiddels ligt er een standaardpakket aan communicatiemateriaal, dus er zijn wel stappen gezet. Wel zijn er nog diverse mogelijkheden om de communicatie verder te verbeteren:
    - Nog meer eenduidige in de brieven, zowel inhoudelijk als in het proces;
    - Een compactere jaargids die updaten eenvoudiger maakt;
    - Een animatie toevoegen aan de website over Gelrepas;
    - De Gelrepas inzetten bij of sparren over communicatie rond andere armoederegelingen.

De communicatieadviseur van de gemeente Arnhem en de projectmanager van IN10 nemen de aanbevelingen van dit verslag en de resultaten van het KTO mee in hun evaluatie en verdere afstemming van de communicatie Gelrepas in 2023.

Bij veel andere stadspassen is er één gemeente die contracteigenaar is en daar kunnen buurgemeenten bij aanhaken. Bij Gelrepas is dat niet het geval, dat is ook al twee jaar onderwerp van gesprek. Gemeenten zitten niet op één lijn, niet op beleidsniveau, niet op bestuurlijk niveau, niet qua processen en niet qua systemen.
Dit is voor de leveranciers niet ideaal, maar zeker ook niet voor pashouders en aanbieders. Aanbieders moeten aan pashouders uitleggen waarom je met een pas uit de ene gemeente meer kan dan met een pas uit een andere gemeente. Dat geeft vervelende situaties waar de aanbieder niets aan kan doen, maar wel moet uitleggen aan de pashouders. Voor pashouders geeft dit veel onduidelijkheid.
Voorstel vanuit de leveranciers voor meer eenduidigheid:

- Uniformiteit in de doelgroep;
- Uniformiteit in de aanbieders/aanbiedingen;
- Uniformiteit in tegoed op de pas.

Daarnaast zijn leveranciers voor één aanspreekpunt/coördinator/projectleider die namens alle Gelrepasgemeenten opdrachtgever is voor de leveranciers. Deze persoon kan dan vanuit de gemeenten een eenduidige visie ontwikkelen, uitrollen en continueren.
Binnen de gemeenten wordt dit voorstel positief ontvangen.

Conclusies en aanbevelingen

Algemeen
De meerderheid van de pashouders is tevreden. In de basis is de pas dus 'geslaagd'!

- Voor het overgrote deel van de pashouders is de nieuwe Gelrepas een vooruitgang vergeleken met de oude Gelrepas;
- Circa 10% van de pashouders vindt de nieuwe Gelrepas echter te ingewikkeld, het aanbod onvoldoende passend voor hen of het tegoed te laag.

Bereik
Het bereik van de Gelrepas is niet toegenomen met de nieuwe Gelrepas. Het bereik varieert per gemeente, maar is over het algemeen nog niet optimaal.
Aanbeveling: zet in op een groter bereik in elke gemeente.

Gebruik
Het gebruik van de Gelrepas is beduidend toegenomen; dat is toe te schrijven aan de nieuwe opzet. Ook hier zien we nog ruimte voor verbetering. We zien ook uit de cijfers dat een deel van de pashouders de pas niet optimaal gebruikt (m.n. oudere en/of minder mobiele pashouders). Gebruik zit hem met name in de groep ouder(s) met kinderen.
Aanbeveling: Zorg dat pashouders die de Gelrepas ingewikkeld vinden de pas kunnen gebruiken:

- Organiseer per gemeente meer (persoonlijke) voorlichting en ondersteuning bij het inzetten van het pastegoed;
- Organiseer voorlichtingsbijeenkomsten met een stadspascoach;
- Maak de website laagdrempeliger door gebruik van filmpjes en behulp van "Steffie" de virtuele ondersteuner;

Aanbeveling: Maak het aanbod interessanter voor de verschillende soorten pashouders:

- Zet in op een "inclusiever" aanbod: zorg dat er voor verschillende doelgroepen voldoende aanbod beschikbaar is om de Gelrepas te kunnen gebruiken;
- Zet in op meer lokaal aanbod;
- Overweeg om)sport)kleding ook voor volwassenen mogelijk te maken;
- Betrek pashouders bij het ontwikkelen van het aanbod;
- Monitor de in- en uitstroom van de aanbieders;
- Zorg voor indexering van de pastegoeden.

Bijkomende kosten
Reiskosten en 'verblijfskosten' (een drankje/ijsje) vormen een belemmering om een activiteit te ondernemen.
Aanbeveling: Onderzoek hoe het aanbod voor de pashouder "betaalbaar" blijft:

- Onderzoek hoe reis- en verblijfkosten voor de pashouder beperkt kunnen worden;
- Onderzoek hoe het kortingsaanbod aantrekkelijk blijft.

Communicatie
De communicatie naar de pashouders is sterk gericht op 'acties' (eenmalig, 'impulsief') en minder op het besteden van tegoed aan meer 'structurele' activiteiten (jaarlijkse contributie, clublidmaatschap).
Aanbeveling: informeer de inwoner op een aantal vaste momenten in het jaar over de mogelijke inzet van het tegoed: start van het club (contributie) seizoen, start schooljaar en kalenderjaar (momenten dat mensen iets nieuws beginnen).

Bereikbaarheid
Het is voor (potentiële) pashouders niet altijd duidelijk waar ze terecht kunnen met vragen**.**
Aanbeveling: Verbeter de ingang voor ondersteuning van inwoners:

- Zorg voor één aanspreekpunt/Klantenservice voor de inwoner waar alle vragen gesteld kunnen worden;
- Zorg voor voldoende locaties voor hulp bij digitale aanvraag en bij vragen over het gebruik van de pas;
- Monitor de vragen die bij de Klantenservice binnen komen en focus op de vragen die onopgelost blijven.

Administratieve proces
Dit proces is aanmerkelijk verbeterd. Met name het proces van declaraties en uitbetalen aan aanbieders is nu volledig geautomatiseerd en daarmee efficiënter. Een ruime meerderheid van de aanbieders is hier blij mee.

Monitoring
Door de digitalisering van de Gelrepas beschikt iedere gemeente over betrouwbare en actuele managementinformatie.

Financieel
De doelstelling om de nieuwe Gelrepas binnen de bestaande budgetten te realiseren is niet gehaald.

Nieuwe regelingen
De nieuwe Gelrepas blijkt een prima instrument om andere regelingen onder te brengen. Het gevolg is wel dat elke gemeente zelf kan bepalen welke regelingen er voor haar eigen pashouders beschikbaar komen via de Gelrepas.
Aanbeveling: Breng voor de duidelijkheid naar pashouders, aanbieders en leverancier meer uniformiteit in de regelingen op de Gelrepas.

Aanvraagproces
Elke gemeente heeft een eigen proces voor het ontvangen, beoordelen en administreren van Gelrepas-aanvragen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van diverse systemen: een eigen uitkeringssysteem en/of GPASS, het systeem van de leverancier.
Aanbeveling: zorg voor een helder en efficiënt aanvraag- en prolongatieproces zodat voor pashouders, klantenservices en leverancier heldere en eenvoudige processtappen en informatievoorziening beschikbaar zijn.

Coördinator
De contacten tussen de gemeenten en leverancier en gemeenten onderling gaan over veel schijven. Dit is niet effectief en niet efficiënt. Het kost veel moeite en tijd om af te stemmen en komt de uniformiteit niet ten goede.
Aanbeveling: zorg voor één gezamenlijk aanspreekpunt voor de leveranciers die tevens de uniformiteit tussen de gemeenten stimuleert en bewaakt.

Advies vervolg

- Onderschrijf de conclusies zoals deze in deze evaluatie zijn opgenomen;
- Geef de opdracht aan deze werkgroep om een implementatieplan op te stellen waarin de aanbevelingen verder uitgewerkt worden.

De zoektocht van Fabriek Fysiek

In februari 2020 zijn we gestart met een circusschool door een vraag van Common Ground die een sportlocatie op gebied van urban sports wilden ontwikkelen midden in Klarendal. Vanwege dezelfde vraag: 'Waar kunnen we ruimte met genoeg hoogte vinden om onze sport te beoefenen en waar we materialen kunnen laten staan, zodat de bedrijfsvoering rendabel is.' Maar ook door een overlap in techniek (circus heeft veel overlap met tricking of calesthenics) en gedachtegoed (hoe bouw je een community en hoe verlaag je drempels voor sport). Een jaar later had Fabriek Fysiek 75 leerlingen, maar geen locatie meer. Common Ground had niet genoeg slagkracht om van dit project een succes te maken en Covid hielp hier niet bij.

Vanaf het moment van sluiten van Common Ground zijn er veel gesprekken met gemeente Arnhem (Cultuur en Sport) geweest, over locatie van onze activiteiten en het nut van urban sports. We hebben vanaf moment 1 aangegeven dat we het belangrijk vonden mee te denken over een functie voor de wijk, voor jonge mensen uit de wijk gericht op sport en cultuur. Hierover zijn ook gesprekken geweest met het sportbedrijf, gemeente Arnhem en het bestuur van Fabriek Fysiek.
Vanaf mei 2023 hoorden we (na maanden sluiting door Covid) dat we niet meer in de sporthal terecht konden. We konden einde van dit seizoen nog een aantal maanden in een sporthal in Presikhaaf terecht, maar dit zorgde voor een enorme terugloop in het aantal leerlingen.

Vanaf november 2021 kon Fabriek Fysiek toch verder in de Neerlandstuinstraat. Het Sportbedrijf had de zorg voor de tijdelijke sporthal weer op zich genomen en zich als doel gesteld om een plek voor de wijk te creëren. Dit had nog wel wat voeten in de aarde. Fabriek Fysiek moest de hal waarin ze trainden weer leeg opleveren na iedere les en hadden hierdoor niet meer de mogelijkheid om alle verschillende circusdisciplines aan te kunnen bieden. In de gesprekken met gemeente en Sportbedrijf heeft Fabriek Fysiek telkens aangegeven de wens te hebben om zelfstandig een ruimte uit te kunnen baten. De partijen gaven aan daar geen ruimtes voor beschikbaar te hebben.

Inmiddels heeft de artistiek directeur van Fabriek Fysiek 300m2 aan circusruimte in Nijmegen ontwikkelt net over de brug. www.vasimcircusspace.nl. Er is een enorme wens om met hetzelfde team in Arnhem een broedplaats voor circus te creëren. In Arnhem is sinds oudsher een jeugdcircus aanwezig. In het verleden was er zelfs een professionele circusschool, Joe Andy, die gehuisvest was in wat nu Theater het Hof heet. Circus zit in het DNA van Arnhem.

Als Fabriek Fysiek verdwijnt betekent dit:

- 150 leerlingen staan op straat
- 5 docenten hebben last van inkomsten delving, waarvan 2 docenten grotendeels leven van deze inkomsten
- Fabriek Fysiek is de enige aanbieder voor circuslessen in Arnhem en dus zal Arnhem geen circusschool meer huisvesten
- Als niet op korte termijn een oplossing komt zullen de leerlingen hun weg niet terugvinden naar sport of culturele activiteiten.

Het zou goed zijn dat de Gemeente Arnhem meer ruimte gaat bieden aan jonge organisaties om creatieve broedplaatsen te ontwikkelen om zo een impuls te leveren aan de creatieve en economische positie van een kunststad als Arnhem. Daarin zien we dat het grootste deel van het geld blijft gaan naar organisaties als de Rozet of Luxor en daardoor minder diversiteit komt in de stad.

Wij vragen als Fabriek Fysiek twee dingen:

1. Een tijdelijk contract in de Neerlandstuinstraat om in de tussentijd ruimte te hebben voor de ontwikkeling van een nieuwe locatie.
2. Meedenken over een definitieve locatie voor een broedplaats op gebied van Cultuur, Sport en Welzijn. Verschillende organisaties op gebied van Muziek (Het Lab, Mimi Studio's en verschillende freelancers), circus (Cirque de la Liberte en Fabriek Fysiek), Design (Umguts en Maaklab), Urban Sports (Common Ground), Talentontwikkeling (HAN en ArtEZ).

BEHANDELRESULTAAT

20.30 uur - 21.45 uur: Agenderingsverzoek “Cultuurparticipatie betaalbaar houden”

Agenderingsverzoek “Cultuurparticipatie betaalbaar houden”

Portefeuillehouders:	Cathelijne Bouwkamp en Mark Lauriks

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
Manders (Arnhem Centraal), Visser (PvdA), Zijlstra (ChristenUnie), Coenders (GroenLinks), Eliëns (Partij voor de Dieren), Neutkens (Volt), Loor (D66), Eppich (VVD).
De fracties van SP, DENK, BurgerBelang Arnhem, PVV, CDA en Forum voor Democratie waren niet vertegenwoordigd.
Verder aanwezig: Cathelijne Bouwkamp & Mark Lauriks (wethouders), Van de Weerd en Harkema (ambtelijke ondersteuning)

Bespreking

Meningsvormende fase
Tijdens de meningsvormende fase heeft de raadskamer haar tweede termijn gehouden. De wethouders hebben daarna de vragen in tweede termijn beantwoord. Het onderwerp is hiermee voldoende besproken. De initiatiefnemers komen mogelijk rondom de begrotingsbehandeling met een voorstel.

Toezeggingen
Wethouder Lauriks zegt toe met een memo te komen waarin een aantal technische vragen beantwoord zullen worden, onder andere over het accommodatiebeleid, huurprijzen en subsidies.

Conclusie
De voorzitter concludeert dat de bespreking hiermee voldoende besproken is.

De raadsadviseur,

S. Vos

De voorzitter,

J. Brandts

Titel/onderwerp: # Agenderingsverzoek "Criminele ZZP'ers weren uit de zorg"

Raadsadviseur: Petra Wielaard Telefoonnr: 3774836 petra.wielaard@arnhem.nl

Van:	VVD	Ambtenaar:	Simone Roosenboom
Portefeuillehouder:	A. Marcouch M. van der Wel	Telefoonnr:	06 31114779
		E-mailadres:	simone.roosenboom@arnhem.nl
Doel activiteit	De bespreking van het onderwerp stelt de raadskamer in staat om zich te laten informeren en het door het college gevoerde beleid te controleren.		
Toelichting	In mei heeft het college de raadsbrief en het rapport “Fenomeenanalyse criminele zzp’ers in de zorg” aan de raad aangeboden. De fractie van de VVD heeft naar aanleiding hiervan verzocht om agendering van het onderwerp. De fractie heeft de volgende vragen aan het college: 1. Is de structuur van de toekenning voor het verlenen van zorg tot en met het aannemen van ZZP’ers toereikend en doen we als gemeente voldoende om criminelen buiten de zorg te houden? 2. Wat is er nodig en welke maatregelen kunnen we lokaal nemen om de criminele zzp’ers uit de zorgdienstverlening te houden waarbij we aandacht houden voor de uitvoerbaarheid van goede zorg in Arnhem? 3. Er zijn aan de voorkant weinig barrières om in de zorg te beginnen. Hoe zorgen we er voor, zeker in tijden van krapte op de arbeidsmarkt, dat we voldoende goed gekwalificeerd personeel aantrekken en tegelijkertijd onze inwoners beschermen voor criminele ZZP’ers in de zorg.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Er is geen vervolgbehandeling voorzien. Een eventueel vervolg hangt af van het initiatief van een of meerdere fracties.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	1. Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. 2. De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken.		
Bijlagen			

Agenderingsverzoek "Criminele ZZP'ers weren uit de zorg" van de fractie VVD
Raadsbrief - Fenomeenanalyse ‘Criminele zzp’ers in de zorg’, d.d. 16-05-2023
Fenomeenanalyse ‘Criminele zzp’ers in de zorg’, d.d. 16-05-2023
Verstuurde brief Inkoop-SDCG aan zorgaanbieders

Geachte griffie,

Namens VVD Arnhem wil ik graag een agenderingsverzoek indienen. Het onderwerp is *criminele ZZP'ers weren uit de zorg*.

In de raadsbrief van 16 mei zijn we geïnformeerd over het onderzoeksrapport van het Regionaal Informatie en Expertise Centrum Oost-Nederland (RIEC-ON) *Fenomeen criminele zzp'ers in de zorg*. Er komen steeds meer signalen binnen dat criminele zzp'ers actief zijn in de zorg met alle gevolgen van dien. Het gaat hierbij om criminele zzp'ers met veroordelingen variërend van geweldsdelicten en drugscriminaliteit tot het gebruik van valse diploma's en andere papieren. Dit brengt niet alleen de veiligheid van de gezondheid van onze inwoners in gevaar, maar schaadt het vertrouwen in de zorgsector als geheel. Een belangrijk signaal uit het rapport is om de barrières voor criminaliteit in de zorg te verhogen.
VVD Arnhem wil met dit agenderingsverzoek de volgende vragen behandelen met de raad en de portefeuillehouder:

1. Is de structuur van de toekenning voor het verlenen van zorg tot en met het aannemen van ZZP'ers toereikend en doen we als gemeente voldoende om criminelen buiten de zorg te houden?
2. Wat is er nodig en welke maatregelen kunnen we lokaal nemen om de criminele zzp'ers uit de zorgdienstverlening te houden waarbij we aandacht houden voor de uitvoerbaarheid van goede zorg in Arnhem?
3. Er zijn aan de voorkant weinig barrières om in de zorg te beginnen. Hoe zorgen we er voor, zeker in tijden van krapte op de arbeidsmarkt, dat we voldoende goed gekwalificeerd personeel aantrekken en tegelijkertijd onze inwoners beschermen voor criminele ZZP'ers in de zorg.

Wij vertrouwen er op dat dit onderwerp zo snel mogelijk wordt geagendeerd.

Vriendelijke groet,

Hasan Kumas
VVD Arnhem

Aan de gemeenteraad

Datum : 16 mei 2023
Zaaknummer : 197403
Contactpersoon : Simone Roosenboom
Telefoonnummer : 06 31114779

Onderwerp: Fenomeenanalyse ‘Criminele zzp’ers in de zorg’

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van het rapport *Fenomeenanalyse Criminele zzp’ers in de zorg* dat vorige week is gepubliceerd door het Regionaal Informatie en Expertise Centrum Oost Nederland (RIEC-ON).

Inleiding
Het RIEC-ON kreeg steeds meer signalen dat criminele zzp’ers in de zorg actief zijn, waarbij hun cliënten niet alleen verstoken blijven van goede zorg, maar ook gevaar lopen slachtoffer te worden van, of geronseld te worden voor, criminele praktijken. Het moge duidelijk zijn dat wij het onacceptabel vinden dat stadsgenoten die zorg nodig hebben en daarmee in een kwetsbare positie verkeren, hiermee worden geconfronteerd.
Regelmatig gebeurt dit helaas ook via uitzendbureaus die gespecialiseerd zijn in de zorg. Dit was de aanleiding voor het opstarten van een verkennende fenomeenanalyse naar criminele zzp’ers in de zorg.

Fenomeenanalyse ‘Criminele zzp’ers in de zorg’
Uit het onderzoek blijkt dat er in Oost-Nederland aantoonbaar criminele zzp’ers in de zorg werkzaam zijn. Zij hebben veroordelingen op hun naam staan variërend van geweldsdelicten tot drugscriminaliteit en werken vooral met kwetsbare doelgroepen zoals verstandelijke gehandicapten, alleenwonende ouderen en kwetsbare jeugd. Het risico bestaat dat zorgbehoevenden slachtoffer worden van deze zzp’ers en wellicht niet de juiste kwaliteit zorg krijgen die ze nodig hebben, of kunnen afglijden naar de criminaliteit. Bijkomend probleem is dat vaak onduidelijk is of deze zzp’ers uit criminele netwerken over de juiste papieren (Verklaring omtrent gedrag (hierna VOG) en diploma) beschikken om zorg te verlenen. Er zijn signalen dat zij valse diploma’s en VOG’s gebruiken om aan het werk te kunnen in de zorg.

Het rapport bevestigt de signalen dat er sprake is van criminele zzp’ers in de zorg. En het roept op om de barrières voor criminaliteit in de zorg, ook voor zzp’ers, te verhogen. De oproep is gericht aan de landelijke overheid, de regio’s en de gemeenten.

Situatie in Arnhem

De oproep om barrières op te werpen in de zorg ondersteunen wij volledig. Het is van belang dat onze kwetsbare en hulpbehoevende inwoners de zorg ontvangen die zij nodig hebben, en dat zij geen slachtoffer worden van financieel gewin van criminelen. Het is niet onwaarschijnlijk dat er ook Arnhemse subjecten in het onderzoek naar voren zijn gekomen, waarbij sterke twijfels zijn over de echtheid van de VOG's en diploma's. Het onderzoek vraagt om meer verdieping én een gezamenlijke vuist!

Uw raad heeft de gemeente Arnhem enkele jaren geleden al gevraagd om het toezicht op de zorg te intensiveren. In de raadsbrief Voortgang aanpak toezicht op kwaliteit en rechtmatigheid zorg Arnhem bent u geïnformeerd over de stand van zaken. Een deel van de voorgeschreven stappen van het RIEC hebben wij al voltooid of in gang gezet. Hieronder gaan wij kort in op het lokale stappenplan dat wordt beschreven in de fenomeenanalyse van het RIEC.

Screening van zorgaanbieders aan de voorkant

De zorg in Arnhem is regionaal ingekocht via de inkooporganisatie Inkoop-SDCG. Inkoop-SDCG toetst of onze zorgaanbieders voldoen aan de eisen die wij hebben gesteld, waaronder een VOG en diploma's. Er zijn twee soorten zzp'ers in de zorg:

- zzp'ers die rechtstreeks gecontracteerd zijn via onze regionale inkooporganisatie Inkoop-SDCG. Deze zzp'ers zijn door Inkoop-SDCG getoetst op eisen waar al onze zorgaanbieders aan moeten voldoen, dus ook VOG en diploma's.
- zzp'ers die worden ingezet door onze zorgaanbieders (via uitzend-/bemiddelingsorganisatie). Hier is de zorgaanbieder aan zet om te toetsen of de zzp'er voldoet aan de kwalificatie-eisen/VOG. Als een zorgaanbieder die met zzp'ers werkt wordt onderworpen aan een onderzoek, kunnen ook de door de aanbieder ingezette zzp'ers worden getoetst.

Sinds oktober 2022 is de Wet Bibob gewijzigd. Deze wijziging maakt het mogelijk om de Wet Bibob ook toe te passen in het kader van (semi-) open house-procedures. Deze wetswijziging draagt bij aan de actuele behoefte om ondermijnende criminaliteit en zorgfraude tegen te gaan. Wij zijn met de Wet Bibob aan de slag gegaan bij de contractverlengingen van beschermd wonen. Dit jaar worden de aanbieders beschermd wonen gescreend. Wij onderzoeken nu de mogelijkheden om de Wet Bibob ook te gaan toepassen bij de verlengingen (2025) van de overige zorgvormen.

Monitoren van zorgaanbieders

De jaarstukken van alle zorgaanbieders die de gemeente Arnhem heeft gecontracteerd worden jaarlijks geanalyseerd in samenwerking met Inkoop-SDCG. Signalen die hieruit voortkomen leiden tot passende vervolgstappen. Deze periodieke analyse heeft inmiddels tot verschillende rechtmatigheidsonderzoeken geleid door de gemeente Arnhem.

Regulering in contracteren aantal zorgaanbieders

Via de aanbesteding per 1 juli 2020 zijn de kwaliteits- en rechtmatigheidseisen aangescherpt en verduidelijkt. Bovendien is er voorafgaand aan de daadwerkelijke contractering strenger gecontroleerd of aan de gestelde eisen voldaan werd. Dit heeft ertoe geleid dat diverse aanbieders zijn afgewezen in de aanbesteding, omdat zij aantoonbaar niet voldoen aan deze eisen. De scherpere eisen bieden ook betere mogelijkheden om de kwaliteits- en rechtmatigheidsonderzoeken goed uit te voeren en hier consequenties (maatregelen) aan te verbinden.
Zzp'ers kunnen ook als onderaannemer aan de slag bij zorgaanbieders. Zorgaanbieders moeten dit melden bij Inkoop-SDCG als zij met een nieuwe onderaannemer aan de slag willen. Arnhem heeft daarbij het beleid om **geen** nieuwe onderaannemers toe te laten, zolang er voldoende gecontracteerde zorgaanbieders zijn die vergelijkbare zorg kunnen leveren.

Communicatie over zorgcriminaliteit

Vanwege de kwetsbaarheid van zzp'ers die worden ingezet door onze zorgaanbieders heeft Inkoop-SDCG in 2021 al alle gecontracteerde zorgaanbieders aangeschreven om hen op bovengenoemde verantwoordelijkheid te wijzen. In deze brief is specifiek aandacht besteed aan de risico's van valse VOG's en diploma's.

Tot slot

Zorgfraude is ook in Arnhem een reëel probleem. Het zorglandschap is versnipperd en centrale regie ontbreekt. Criminelen maken hier handig gebruik van. We hebben in Arnhem al belangrijke maatregelen genomen om dit tegen te gaan, maar helaas ligt niet alles binnen onze macht. Om het tij echt te keren hebben we de hulp van de landelijke overheid en van andere gemeenten hard nodig. We onderschrijven dan ook de constatering van het RIEC dat er meer barrières nodig zijn om fraude door zzp'ers in de zorg en zorgfraude in het algemeen tegen te gaan. Wij zullen daar op alle relevante plekken op blijven aandringen, want het is onverteerbaar en ontoelaatbaar dat criminelen misbruik maken van stadsgenoten in een kwetsbare positie.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,

de secretaris,	de burgemeester,
J.H. de Baas	A. Marcouch

Bijlagen
- Fenomeenanalyse Criminele zzp'ers in de zorg
- Verstuurde brief Inkoop-SDCG aan zorgaanbieders

Criminele zzp'ers in de zorg

Een fenomeenanalyse

Regionaal Informatie en Expertise Centrum Oost-Nederland (RIEC-ON)

Mei 2023

Inhoud

1 Inleiding 3
1.1 Aanleiding 4
1.2 Doelstelling 4
1.3 Opzet fenomeenanalyse 5
1.4 Afbakening fenomeenanalyse 5
1.5 Crimineel verleden en werken in de zorg 6

2 Criminele achtergronden 8
2.1 Algemeen beeld 8
2.2 Antecedenten 10
2.3 Netwerken 19

3 Gelegenheidsstructuren 21
3.1 Ontwikkelingen arbeidsmarkt 21
3.2 Inschrijvingsproces 23
3.3 Informatiepositie 24
3.4 Informatie-uitwisseling 24
3.5 Capaciteitsgebrek 24
3.6 Versnippering zorgdomein 25
3.7 Gebrek aan regelgeving intermediairs 26

4 Stappenplan: Een optimale aanpak 28
4.1 Lokaal en regionaal 28
4.2 Landelijk 29

Bijlagen 33
1 Wet- en regelgeving 33
2 Verklaring omtrent gedrag 36
3 Registers 39
4 Keurmerk 40

1 Inleiding

De laatste jaren zien we een flinke stijging van het aantal zzp'ers in de zorg. Het RIEC Oost-Nederland krijgt steeds meer signalen dat criminele zzp'ers in de zorg actief zijn, waarbij hun cliënten niet alleen verstoken blijven van goede zorg, maar ook gevaar lopen slachtoffer te worden van, of geronseld te worden voor, criminele praktijken. Reden voor het RIEC om hier een eerste verkenning op uit te voeren in de vorm van deze fenomeenanalyse.

Eerdere onderzoeken naar de verwevenheid van georganiseerde criminaliteit en zorg richtten zich op zorgorganisaties en hun bestuurders. In hoeverre zzp'ers, die vaak één op één werken met kwetsbare cliënten, zelf in de criminaliteit zitten werd niet eerder onderzocht.

Het Informatie Knooppunt Zorgfraude (IKZ) heeft in 2019 onderzoek verricht naar antecedenten bij bestuurders van organisaties die (vermoedelijk) zorgfraude hebben gepleegd. Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat ongeveer de helft van de in totaal 53 onderzochte bestuurders was veroordeeld voor een strafbaar feit, waarbij een onherroepelijke straf is opgelegd. In meerdere gevallen gaat het om bestuurders met meerdere veroordelingen. Uit het type delict valt op te maken dat bestuurders zijn veroordeeld voor onder andere verkeersdelicten, fraude/administratieve delicten, geweldsdelicten en diefstal.[1]

In samenwerking met het RIEC Oost-Nederland heeft het IKZ ook een onderzoek uitgevoerd naar de verwevenheid tussen criminaliteit en zorg. Hieruit blijkt dat in de periode 2017 t/m 2019 bij 22 zorgorganisaties in Twente feiten van ondermijnende criminaliteit zijn geconstateerd. Het merendeel van deze zorgorganisaties wordt in dit onderzoek in verband gebracht met hennepteelt. Ook worden andere vormen van criminaliteit geconstateerd, zoals witwassen, belastingfraude, uitkeringsfraude, illegaal gokken, mensensmokkel en bezit en verkoop van illegale wapens. In dit onderzoek is ook geconstateerd dat van ongeveer de helft van de onderzochte zorgorganisaties de betrokken personen (eigenaren, bestuurders, aandeelhouders of vennoten) antecedenten heeft. [2]

---

1 Bron: Rapport 'Strafrechtelijke antecedenten bij vermoedens van zorgfraude'. Informatie Knooppunt Zorgfraude (2019). Geraadpleegd via www.ikz.nl/documenten/publicaties/2019/07/04/rapport-strafrechtelijke-antecedenten-bij-vermoedens-van-zorgfraude.

2 Bron: Rapport 'Verwevenheid zorg & criminaliteit'. Informatie Knooppunt Zorgfraude (2020). Geraadpleegd via https://www.ikz.nl/documenten/rapporten/2021/01/14/criminaliteit-en-zorg.

Bovenstaande onderzoeken hebben betrekking op bestuurders van zorgaanbieders. Uit deze fenomeenanalyse van het RIEC Oost-Nederland blijkt dat het probleem van criminele verwevenheid in de zorg ook speelt bij zelfstandigen zonder personeel die actief zijn in de zorg.

1.1 Aanleiding

Het samenwerkingsverband van het RIEC Oost-Nederland komt sinds 2020 bij de aanpak van zorgcriminaliteit steeds vaker in aanraking met zzp'ers die actief zijn in de zorg. Deze personen worden in het kader van een ondermijningscasus besproken in het RIEC-samenwerkingsverband. De casussen worden ingebracht door partners binnen het RIEC-samenwerkingsverband, bijvoorbeeld vanwege een criminele achtergrond en activiteiten in combinatie met ongebruikelijk bezit, waarna uit onderzoek blijkt dat deze personen als zzp'er werkzaam zijn in de zorg. Regelmatig lijkt er sprake te zijn van een groter netwerk van personen die actief zijn in de zorg. In totaal zijn 87 zzp'ers te herleiden uit de netwerken van casussen die zijn opgepakt door het RIEC Oost-Nederland. Daarnaast lijken uitzend- en bemiddelingsbureaus een belangrijke rol te spelen binnen (criminele) netwerken van zzp'ers die actief zijn in de zorg.

Uit casuïstiek valt te herleiden dat deze, mogelijk criminele, zzp'ers veel geld verdienen en voornamelijk werken met kwetsbare personen, bijvoorbeeld in de jeugd- en gehandicaptenzorg. Het risico bestaat dat zorgbehoevenden slachtoffer worden van deze zzp'ers en wellicht niet de juiste kwaliteit zorg krijgen die ze nodig hebben, of kunnen afglijden naar de criminaliteit. Bijkomend probleem is dat vaak onduidelijk is of deze zzp'ers uit criminele netwerken over de juiste papieren (Verklaring omtrent gedrag (hierna VOG) en diploma) beschikken om zorg te verlenen.

Er zijn signalen dat zij valse diploma's en VOG's gebruiken om aan het werk te kunnen in de zorg. Inmiddels zijn hier ook al mensen voor veroordeeld. Daarnaast worden zzp'ers in sommige gevallen ingehuurd via een (mogelijk malafide) uitzendbureau waardoor moeilijk zicht te krijgen is op waar iemand daadwerkelijk werkzaam is. Tot slot lijkt er in de praktijk geen eenduidige werkwijze te bestaan om de bovenstaande situatie goed aan te pakken of te voorkomen.

Diverse partners binnen het RIEC-samenwerkingsverband komen het bovenstaande probleem ten aanzien van zzp'ers in de zorg met een criminele achtergrond steeds vaker in de praktijk tegen. Zicht op dit probleem ontbrak echter. Deze fenomeenanalyse geeft meer inzicht in de problematiek en geeft handvatten om dit aan te pakken.

1.2 Doelstelling

Het doel van deze fenomeenanalyse is om inzicht te krijgen in de aard en de omvang van het probleem van zzp'ers in de zorg met een criminele achtergrond of die crimineel actief zijn. Daarnaast wordt gekeken waarom het voor criminelen aantrekkelijk is om in de zorg te werken en wat de risico's zijn voor cliënten en de maatschappij. Als laatste volgen de (on)mogelijkheden om dit probleem aan te pakken of te voorkomen.

1.3 Opzet fenomeenanalyse

Dit onderzoek is uitgevoerd door middel van een analyse van twintig RIEC-casussen waarin zzp'ers en intermediairs in de zorg als subject of in het criminele netwerk naar voren kwamen. Daarnaast werden interviews gehouden met negen organisaties die zich onder andere bezighouden met contractering, toezicht, handhaving, opsporing en vervolging binnen het zorgdomein. Ook werd deskresearch gedaan. Er is voor deze fenomeenanalyse niet gesproken met zorgaanbieders en intermediairs.

In deze twintig RIEC-casussen kwamen 87 zzp'ers in zorg voor. Zij vormen de basis van dit onderzoek. Om een beeld te krijgen van deze zzp'ers uit criminele netwerken is gekeken of deze personen antecedenten hebben, waarbij maximaal tien jaar terug is gekeken in BVI-IB. [3] Er is niet gekeken in de justitiële documentatie van personen. Sepots zijn buiten beschouwing gelaten. Van een sepot is sprake als een officier van justitie besluit om een strafbaar feit niet te vervolgen, bijvoorbeeld als er te weinig bewijs is tegen een verdachte of wanneer het strafbare feit te gering is om in behandeling te nemen (Art. 167, tweede lid, van het Wetboek van Strafvordering). Ook aangiftes en onderzoeken die nog niet hebben geleid tot veroordeling of die vanwege tijdsgebrek niet worden opgepakt, zijn niet meegenomen in dit onderzoek.
De verzamelde informatie voor deze fenomeenanalyse is anoniem verwerkt in deze rapportage.

1.4 Afbakening fenomeenanalyse

Toelichting zzp'er in de zorg

Het gaat in deze fenomeenanalyse om zzp'ers die met een eenmanszaak staan ingeschreven in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel (KVK) en zzp'ers die zelf verklaren werkzaam te zijn in de zorg maar volgens de KVK geen eenmanszaak hebben. De eenmanszaak heeft een SBI-code (bedrijfsactiviteit) die valt onder de zorgsector. Op basis van deze fenomeenanalyse zijn er drie manieren te herleiden waarop een zzp'er kan werken in de zorg:

1. Door een zorgovereenkomst af te sluiten met eigen cliënten; [4]
2. Door als onderaannemer rechtstreeks te werken in opdracht van een zorgaanbieder (hoofdaannemer);
3. Via tussenkomst van een intermediair. Dit kan bijvoorbeeld een uitzend- of bemiddelingsbureau zijn. In dit geval is er geen sprake van een direct contract tussen de zzp'er en de zorgaanbieder.

Beperkingen fenomeenanalyse

Op basis van deze fenomeenanalyse kan niet geconcludeerd worden dat het probleem van criminelen die als zzp'er in de zorg werkzaam vaker voorkomt bij één van deze drie bovengenoemde vormen. Als dit op deelonderwerpen wel het geval blijkt te zijn dan zal dit in de rapportage nadrukkelijk worden aangegeven.

---

3 BVI-IB staat voor Basisvoorziening Informatie-Integrale Bevraging. Dit is een softwareapplicatie die politiemedewerkers in staat stelt om met één bevraging informatie uit verschillende (inter)nationale en regionale bronregisters te genereren.
Bron: https://thesaurus.politieacademie.nl/Thesaurus/Term/10424

4 In artikel 1, eerste lid, van de Wet toetreding zorgaanbieders (Wtza) wordt gesproken over een solistisch werkende zorgverlener (zie bijlage 1 voor een nadere toelichting op de wet). Dit is een "zorgverlener die, anders dan in dienst of onmiddellijk of middellijk in opdracht van een instelling, beroepsmatig zorg verleent". Binnen deze fenomeenanalyse wordt met de term 'solist' ook een zzp'er bedoeld.

Ten aanzien van intermediairs zijn er verschillende vormen denkbaar, zoals uitzend-, detacherings- en bemiddelingsbureaus. Welke vorm van toepassing is, is afhankelijk van de activiteiten van een dergelijke onderneming. Met deze analyse kunnen geen conclusies getrokken worden of één van deze types intermediairs vaker betrokken is bij zzp'ers met een criminele achtergrond. Als dit wel het geval is zal dit nadrukkelijk worden aangegeven. In deze rapportage zal omwille van eenduidigheid de overkoepelende term intermediair worden gehanteerd.

Daarnaast richt deze fenomeenanalyse zich op zorgsoorten die worden verleend in het kader van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), Jeugdwet (Jw), Wet langdurige zorg (Wlz) en de Zorgverzekeringswet (Zvw). Gemeenten, zorgverzekeraars en zorgkantoren zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van zorg die plaatsvindt binnen deze wetten (zie bijlage 1 voor een nadere toelichting). Er kunnen ten aanzien van deze fenomeenanalyse ook geen conclusies getrokken worden of het fenomeen criminelen die als zzp'ers in de zorg werken vaker voorkomt binnen één van deze vier wetten.

Representativiteit fenomeenanalyse

Tot slot richt deze fenomeenanalyse zich op zzp'ers in de zorg die opdoken in casuïstiek die is opgepakt binnen het samenwerkingsverband RIEC Oost-Nederland. De zzp'ers die onderdeel uitmaken van deze fenomeenanalyse geven daarom geen representatief beeld van alle zzp'ers die in Nederland in de zorg actief zijn. Dit betekent dat er geen uitspraken gedaan kunnen worden over de totale omvang van zzp'ers in de zorg die een criminele achtergrond hebben en crimineel actief zijn in Nederland. Desalniettemin zijn er redenen om aan te nemen dat het een landelijk probleem betreft. Dit zal blijken uit het vervolg van deze rapportage.

1.5 Crimineel verleden en werken in de zorg

Het is belangrijk om te benadrukken dat iemand met een crimineel verleden wel degelijk werkzaam kan en mag zijn in de zorg. Er zijn ongetwijfeld voorbeelden van personen die hun leven gebeterd hebben en actief zijn in de zorg. Meerdere organisaties die wij hebben gesproken voor deze fenomeenanalyse onderschrijven dit ook. Echter, voor de veiligheid van cliënten is het wel van belang dat zzp'ers in de zorg over de juiste diploma's en een VOG beschikken.

Wij hebben niet gekeken of de specifieke personen uit dit onderzoek wel of niet over een VOG beschikken. Hiervan is niet altijd een exacte inschatting te maken, aangezien het uitgeven van een VOG een objectieve en een subjectieve component bevat (zie bijlage 2 voor een nadere toelichting). Er zijn echter voorbeelden van personen die nog crimineel actief zijn en tegelijkertijd werkzaam zijn als zzp'er in de zorg. In de zorg gaat het bijna uitsluitend om het werken met mensen die zich in een kwetsbare positie bevinden. Zorgbehoevenden moeten geholpen worden door mensen met de juiste intenties en kwaliteiten. Deze rapportage is bedoeld om deze problemen uit de praktijk aan het licht te brengen, met als belangrijkste doel dat de aanpak van zorgcriminaliteit effectiever wordt. Tot slot is het belangrijk om te benadrukken dat het grootste deel van de zzp'ers en intermediairs gelukkig met de juiste intenties actief is in de zorg en bonafide is.

2 Criminele achtergronden

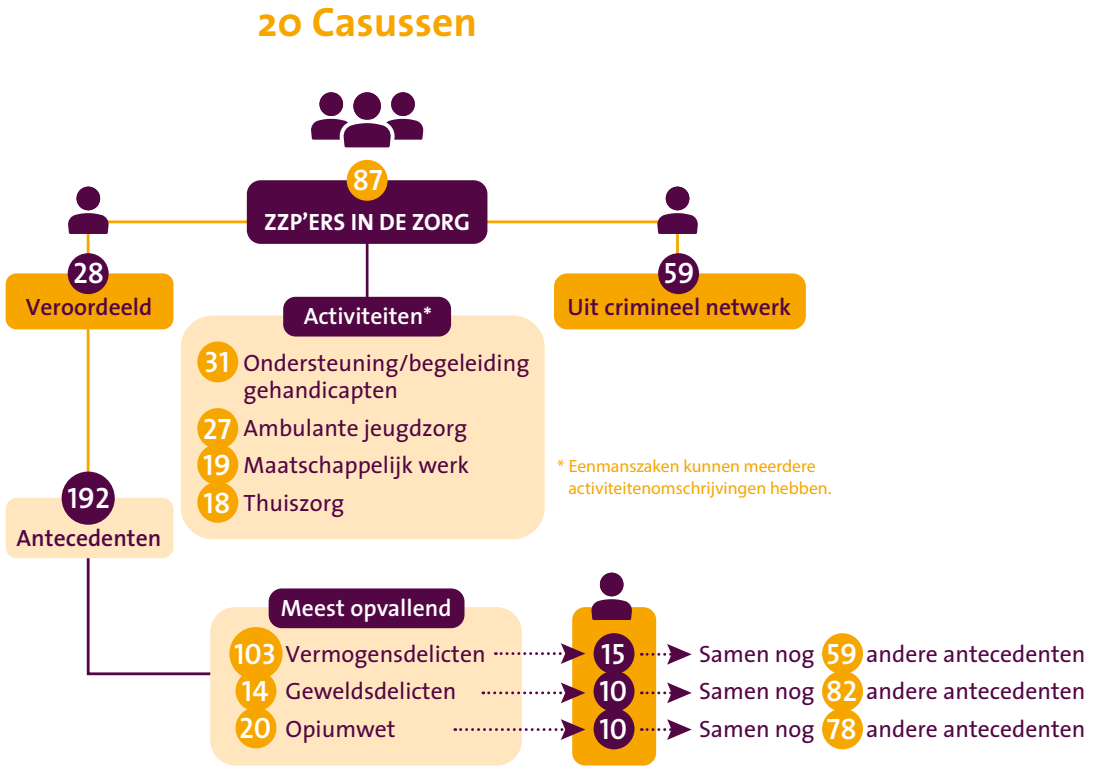

2.1 Algemeen beeld

Het RIEC Oost-Nederland heeft op basis van analyse van twintig casussen met betrekking tot georganiseerde criminaliteit in totaal 87 zzp'ers herleid die met een eenmanszaak in zorg staan ingeschreven bij de Kamer van Koophandel. Uit gegevens van de KVK blijkt dat het grootste deel van deze eenmanszaken is opgericht vanaf 2017 (zie tabel 1). Gemiddeld zijn deze zzp'ers 28 jaar op het moment van oprichting van de eenmanszaak.

OPRICHTINGSJAAR	AANTAL
2013	1
2014	1
2015	1
2016	5
2017	18
2018	25

OPRICHTINGSJAAR	AANTAL
2019	17
2020	8
2021	5
2022	3
Onbekend[1]	3
Totaal	**87**

Tabel 1 | Oprichtingsjaar eenmanszaken

Activiteiten (SBI-codes)

Ieder bedrijf dat zich inschrijft in het Handelsregister krijgt een SBI-code. Deze code geeft aan wat de activiteit van een onderneming is. Deze activiteiten zijn op een hiërarchische manier ingedeeld. Elke activiteit krijgt een aparte SBI-code. Dit betekent dat een onderneming meer dan één SBI-code kan hebben.[2] In totaal zijn er voor de 87 eenmanszaken uit dit onderzoek 164 SBI-codes te onderscheiden.

De activiteiten van de eenmanszaken zijn in te delen in de volgende hoofdcategorieën:

HOOFDCATEGORIE	AANTAL
Gezondheids- en welzijnszorg	149
Groot- en detailhandel; reparatie van auto's	5
Verhuur van roerende goederen en overige zakelijke dienstverlening	4
Onderwijs	3

HOOFDCATEGORIE	AANTAL
Industrie	1
Bouwnijverheid	1
Vervoer en opslag	1
Totaal	**164**

Tabel 2 | Activiteiten eenmanszaken aan de hand van hoofdcategorieën

1 Uit de gegevens blijkt dat drie personen verklaren als zzp'er actief te zijn in de zorg, maar waarvan niet bekend is dat deze personen een eenmanszaak in de zorg hebben.
2 Bron: www.kvk.nl/overzicht-standaard-bedrijfsindeling. Geraadpleegd op 11 april 2023.

De top tien activiteiten van deze eenmanszaken zijn:

ACTIVITEIT	AANTAL
Ondersteuning en begeleiding van gehandicapten	31
Ambulante jeugdzorg	27
Maatschappelijk werk	19
Thuiszorg	18
Overige paramedische praktijk (geen fysiotherapie, psychologie, alternatieve genezers)	9
Huizen en dagverblijven voor verstandelijk gehandicapten	9
Jeugdzorg met overnachting en dagverblijven voor jeugdzorg	9
Geestelijke gezondheids- en verslavingszorg met overnachting	8
Welzijnswerk voor ouderen	7
Maatschappelijke opvang met overnachting	5

Tabel 3 | Specifieke activiteiten eenmanszaken

Meer dan de helft van de eenmanszaken heeft meer dan één SBI-code, waarbij de activiteiten van de eenmanszaken soms zeer divers kunnen zijn. Denk aan een combinatie van gehandicaptenzorg en de automotive branche, of jeugdzorg en slachterij en groothandel in vlees(waren).

2.2 Antecedenten

Uit de analyse komt naar voren dat 28 van de 87 zzp'ers in de zorg in de afgelopen tien jaar één of meerdere veroordelingen op hun naam hebben. Dit komt neer op 32 procent van de zzp'ers die naar voren zijn gekomen in casuïstiek bij het RIEC Oost-Nederland. Deze 28 zzp'ers in de zorg hebben gezamenlijk 192 antecedenten op naam.

Type delicten

Ten behoeve van de analyse zijn alle antecedenten gecategoriseerd (zie tabel 4). Deze categorieën zijn weer onder te verdelen naar subcategorieën die in de volgende paragrafen nader worden toegelicht.

CATEGORIE	AANTAL ANTECEDENTEN	AANTAL ZZP'ERS
Vermogen	103	15
Witwassen	5	3
Geweld	14	10
Zeden	1	1
Wet Wapens en Munitie	4	4
Opiumwet	20	10
Wegenverkeerswet	16	10
Overige	29	12
Totaal	**192**	**28 (max)**

Tabel 4 | Type antecedenten zzp'ers in de zorg

Vijf van de 87 zzp'ers uit deze analyse zijn in de zorg actief met meer dan tien antecedenten op hun naam. Daarnaast zijn er twintig zzp'ers die een antecedent op naam hebben gekregen binnen drie jaar voordat zij een eenmanszaak in de zorg startten, of nadat zij in de zorg zijn gaan werken. Deze fenomeenanalyse is niet bedoeld om individuele zaken te beoordelen, maar hieruit valt wel op te maken dat het onwaarschijnlijk is dat deze zzp'ers allemaal in het bezit zijn van een geldige VOG (zie bijlage 2 voor een nadere toelichting).

Fraudesignalen IKZ

Ten behoeve van deze fenomeenanalyse heeft het IKZ op verzoek van het RIEC Oost-Nederland een analyse uitgevoerd naar het aantal signalen in het Verzamelpunt Zorgfraude (VPZF) over frauderende zzp'ers. Hierbij is het VPZF gescand op verschillende trefwoorden in de periode 2020-2022.[3]

Hieruit blijkt dat ongeveer 1 op de 15 signalen in het VPZF betrekking heeft op een frauderende zzp'er. In de periode 2020-2022 gaat het om 94 signalen over frauderende zzp'ers, waarvan 21 in de regio Oost-Nederland.

Het IKZ onderscheidt 26 zorgsoorten. De signalen over zzp'ers komen het vaakst voor bij de onderstaande zorgsoorten, waarbij moet worden vermeld dat één signaal betrekking kan hebben op meerdere zorgsoorten.

3 De cijfers in deze analyse hebben betrekking op signalen die via het IKZ zijn geregistreerd. Het geeft geen inzicht in het totaal aantal signalen van fraude in de zorg in Nederland. Het IKZ rapporteert over signalen van vermoedens van fraude, niet over vastgestelde fraude.

ZORGSOORT	AANTAL
Individuele begeleiding	34
Wijkverpleging	25
Beschermd wonen / GGZ wonen	8
Huishoudelijk hulp	6
Gehandicaptenzorg	5

Tabel 5 | Top vijf zorgsoorten binnen signalen zzp'ers. Bron: IKZ.

Het IKZ deelt signalen ook in op basis van incidentsoorten. De signalen over frauderende zzp'ers in de zorg gaan over 11 incidentsoorten. Eén signaal kan betrekking hebben op meerdere incidentsoorten. De meest voorkomende incidentsoorten bij deze signalen over zzp'ers zijn:

INCIDENTSOORTEN	AANTAL
Zorg declareren zonder dat er zorg geleverd is	29
Meer of andere zorg declareren dan geleverd is / meer zorg aanvragen dan nodig is (upcoding)	25
Minder (goede) zorg leveren dan nodig is (onvoldoende kwaliteit / zorgverwaarlozing)	20
Aanleveren van overige vervalste / gefingeerde informatie (onjuiste voorstelling van zaken)	9
Enscenering / in scene zetten	7

Tabel 6 | Top vijf incidentsoorten binnen signalen zzp'ers. Bron: IKZ.

In het geval van het aanleveren van vervalste/gefingeerde informatie kan het gaan om een vals diploma of VOG, maar ook om een vervalste handtekening, valse declaraties of valse zorgovereenkomsten. Als het gaat om enscenering dan wordt een situatie door één of meerdere personen in scéne gezet ter misleiding van bijvoorbeeld een verstrekker, verzekeraar of indicatiesteller, ten behoeve van het onterecht declareren of indiceren van zorg. Denk hierbij aan het zwaarder voorstellen van een ziektebeeld dan daadwerkelijk het geval is, om op deze wijze een hogere indicatie te krijgen.

2.2.1 Wegenverkeerswet

Misdrijven

Uit de casusanalyse blijkt dat een belangrijke reden waarom zzp'ers in de zorg in eerste instantie in beeld komen, te maken heeft met het feit dat ze vaak staande worden gehouden bij voertuigcontroles door de politie. Dit kan te maken hebben met opvallend (asociaal of crimineel) rijgedrag en de criminele achtergrond van deze personen in combinatie met het tijdstip en de locatie. De staande gehouden personen verklaren dan werkzaam te zijn als zzp'er in de zorg.

In totaal hebben tien zzp'ers uit dit onderzoek samen zestien antecedenten op naam in het kader van de Wegenverkeerswet. De meeste antecedenten hebben te maken met het feit dat de bestuurder van het voertuig heeft gereden onder invloed van drugs, alcohol en/of geneesmiddelen. Andere voorbeelden zijn het rijden tijdens ontzegging rijbevoegdheid, rijden met een ingevorderd rijbewijs en het verlaten van een plaats ongeval.

Luxe voertuigen

Uit de casusanalyse komt ook naar voren dat deze zzp'ers in de zorg vaak rijden in voertuigen uit het duurdere segment. Regelmatig gaat het om voertuigen die eigendom zijn van lease- of financieringsmaatschappijen. Als verklaring voor rijden in een voertuig uit het duurdere segment geven deze personen aan dat zij veel geld verdienen door te werken als zzp'er in de zorg:

* *"Een zzp'er in de zorg heeft bijvoorbeeld aangegeven in de zorg actief te zijn omdat hij kennissen heeft die ook actief zijn in de zorg en zij aangeven hiermee goed te verdienen. Deze persoon had hiervoor een bijstandsuitkering en rijdt nu in een dure leasewagen."*

"Een jonge zzp'er in de zorg verklaart tegenover de politie € 8.000 netto per maand te verdienen en hij zegt dat hij daarmee een stuk meer verdient dan de politieagent die hem aanhoudt."

In een interview wordt ook aangegeven dat er zorgaanbieders zijn die zich storen aan de glimmende luxe voertuigen waarin veel van deze zzp'ers rijden en die op de parkeerplaats van zorginstellingen staan. Hieruit blijkt dat er veel geld valt te verdienen in de zorg door zzp'ers.
Uit verklaringen van zzp'ers blijkt ook dat het voor hen niet ongebruikelijk is om veel uren te werken in de zorg, door meer diensten (vaak avond- en nachtdiensten) te draaien dan in loondienst is toegestaan. Uit een interview blijkt tevens dat er een zorgaanbieder is die zich beklaagt over zzp'ers die hun werk niet goed doen en alleen in actie komen in geval van een noodsituatie. Dit voorbeeld betreft de gehandicaptenzorg.

Dekmantel

Uit de casusanalyse en interviews komt het beeld naar voren dat criminelen hun werk als zzp'er in de zorg als dekmantel lijken te gebruiken. Het is een ideale dekmantel omdat zij naar eigen zeggen hiermee veel geld verdienen en het een alternatieve verklaring kan zijn voor het hebben van vermogen:

* Voorbeelden uit interviews/casusanalyse zijn cursief gezet.

"Bij een doorzoeking blijkt dat een persoon met meer dan tien antecedenten enkele duizenden euro's aan contant geld bij zich heeft. Hij verklaart dat dit komt doordat hij goed verdient als zzp'er in de zorg."

In de zorg wordt niet contant uitbetaald, dus is het op dat moment de vraag waar dit geld vandaan komt. De zorg kan ook een dekmantel zijn vanwege de werktijden en locaties waar zzp'ers werkzaam kunnen zijn. Hiermee hebben ze een alternatieve verklaring waarom ze op een bepaald tijdstip (bijvoorbeeld 's nachts) of locatie (ver van hun woonadres) aanwezig zijn.

Identiteitsfraude

Uit de analyse van de 87 zzp'ers in de zorg blijkt dat dertien zzp'ers gezamenlijk 32 keer hun rijbewijs hebben verloren of als gestolen hebben opgegeven. Vanwege de grote bedragen die maandelijks verdiend worden door zzp'ers in de zorg, het hoge aantal werkuren dat wordt opgegeven en de soms grote reisafstanden, zijn er vermoedens dat er sprake is van identiteitsfraude. Uit interviews blijkt dat er situaties zijn waarin wordt geconstateerd dat zzp'ers op meerdere locaties tegelijkertijd werkzaam zijn en vervolgens blijkt dat zij vrienden inhuren om onder hun naam diensten te draaien. Iemand doet zich dan voor als een ander en gebruikt diens paspoort of rijbewijs.

2.2.2 Vermogensdelicten

Geld verdienen

Uit de analyse blijkt dat vijftien zzp'ers samen in totaal 103 antecedenten in het kader van vermogen op naam hebben staan. Vermogensdelicten kunnen zeer divers van aard zijn. Ten aanzien van deze zzp'ers gaat het bijvoorbeeld om winkeldiefstallen, heling, cybercrime, diefstal uit woning, straatroof (poging), diefstal bromfiets en overval (poging).

Bij vermogensdelicten gaat het om het op criminele wijze veel geld binnenhalen. Dit kan een reden zijn voor criminelen om in de zorg aan de slag te gaan als zzp'er. Met name omdat het in de zorg veelal gaat om kwetsbare, en soms weerloze, personen:

"Er is een situatie bekend van een zzp'er die in de ouderenzorg actief is en betrokken is bij woninginbraken. Daarnaast worden zzp'ers die te linken zijn aan diverse vormen van criminaliteit zoals plofkraken, inbraken, drugshandel, overvallen en whatsappfraude, staande gehouden (bij voertuigcontroles) door de politie. Alles waarmee geld valt te verdienen. Hier zitten ook zzp'ers tussen die actief zijn in de ouderenzorg."

Als iemand met een criminele achtergrond, of met een crimineel netwerk, in contact komt met kwetsbare personen brengt dit risico's met zich mee. Een geïnterviewde geeft aan dat deze zzp'ers in potentie een goede informatiepositie hebben om strafbare feiten te kunnen plegen. In het geval van bejaarde mensen in de thuiszorg kunnen ze bijvoorbeeld verkennen wat de situatie is en zo bepalen of er iets in een woning valt te halen. Het is lastig te bewijzen, maar wel denkbaar dat deze praktijken voorkomen. Het is van belang om dit soort situaties (tijdig) te kunnen herkennen.

Witwassen

Uit de analyse blijkt dat drie zzp'ers samen in totaal vijf antecedenten hebben in het kader van witwassen. Het gaat hier bijvoorbeeld om het witwassen van geld dat afkomstig is uit de drugshandel. Deze zzp'ers werken in de zorg met een kwetsbare doelgroep. Naast concrete veroordelingen zijn er ook signalen in relatie tot witwassen:

"In een korte periode komen er meerdere MMA's binnen over een zzp'er in de zorg die handelt in hard- en softdrugs en loopjongens zou hebben die voor hem dealen. Het geld dat wordt verdiend zou worden witgewassen via de aanschaf van luxe artikelen."

Uit de casusanalyse blijkt dat meerdere zzp'ers staande gehouden werden met duizenden euro's aan contant geld op zak, een belangrijk signaal van witwassen. Zes van de 87 zzp'ers uit deze analyse komen naar voren komen bij verdachte transacties van de FIU.

"Er is een vermoeden van witwassen over een zzp'er in de zorg die werkt met een kwetsbare doelgroep. Aanleiding is een verdachte transactie van de FIU van onverklaarbare contante stortingen van grote bedragen op de bankrekening."

2.2.3 Opiumdelicten

Antecedenten

Uit de analyse komt naar voren dat tien zzp'ers samen in totaal twintig antecedenten op hun naam hebben in het kader van de Opiumwet. Het gaat hierbij om onder andere de volgende categorieën:

- Vervaardigen hard- en/of softdrugs
- Handel in hard- en/of softdrugs
- Bezit harddrugs

Deze zzp'ers zijn met hun eenmanszaak onder andere actief in de ondersteuning en begeleiding van gehandicapten, thuis- en jeugdzorg. Deze tien zzp'ers hebben behalve de twintig antecedenten in het kader van de Opiumwet nog 78 andere antecedenten, onder andere vermogens- en geweldsdelicten en het rijden onder invloed van drugs en alcohol. In totaal hebben acht van deze zzp'ers deze antecedenten op naam gekregen in het jaar van oprichting van de eenmanszaak of daarna.

Drugshandel- en gebruik

Uit een interview komt het beeld naar voren dat van sommige zzp'ers bekend is dat ze een handelshoeveelheid drugs bij zich hebben en daarnaast als begeleider werkzaam zijn in een woongroep. Op deze locatie wordt vervolgens gedeald of er zijn cliënten die voor hen dealen. Dit beeld komt ook naar voren uit de casusanalyse:

"Een zzp'er die zich bezig lijkt te houden met het dealen van drugs en contacten heeft in het drugscircuit komt naar voren in een melding. Daaruit blijkt tevens dat een cliënt heeft aangegeven een relatie te hebben met deze zzp'er."

"Via een partner van een zzp'er in de zorg wordt aan een cliënt drugs geleverd. De cliënt is inmiddels verslaafd geraakt."

Het risico bestaat dat zzp'ers in de zorg die actief zijn in de drugshandel kwetsbare personen gebruiken voor deze handel, bijvoorbeeld door ze in te zetten als dealer en/of door ze verslaafd te maken.

Drugsnetwerk

Er is ook een voorbeeld bekend waarbij een intermediair onderdeel lijkt van een groot drugsnetwerk. Hierbij lijkt het erop dat meerdere zzp'ers via deze intermediair aan de slag zijn gegaan in de zorg en vooral werken met kwetsbare cliënten. Dit voorbeeld laat zien hoe makkelijk het is om te starten in de zorgsector en daarbinnen een groot netwerk op te bouwen. Dit kan potentieel ook een drugsnetwerk betreffen.

"Ten aanzien van een zzp'er in de zorg is het vermoeden dat deze persoon onder andere een faciliterende rol speelt in de criminaliteit. Tevens is deze persoon in verband te brengen met meerdere personen die actief zijn in het drugscircuit."

2.2.4 Geweldsdelicten en (vuur)wapenbezit

Het is algemeen bekend dat diverse vormen van criminaliteit gepaard gaan met geweld en bedreiging. Denk hierbij aan de handel in drugs. Uit de analyse blijkt dat tien zzp'ers gezamenlijk veertien antecedenten hebben in het kader van geweld, waaronder ook zware en eenvoudige mishandeling. Deze tien zzp'ers hebben daarnaast samen nog 82 antecedenten op hun naam staan, waaronder vermogens- en opiumdelicten. Vier zzp'ers hebben een antecedent in het kader van de Wet Wapens en Munitie. Het gaat hierbij onder andere om vuurwapens en een boksbeugel.

2.2.5 Horizontale fraude

Een belangrijk hulpmiddel dat zorgaanbieders in handen hebben om criminele zzp'ers uit de zorg te weren, is door onderzoek te doen naar het arbeidsverleden van een nieuwe medewerker en door het vragen naar een VOG. In de praktijk blijkt echter dat op grote schaal gefraudeerd wordt met valse documentatie door zzp'ers in de zorg, waardoor het voor zorgaanbieders lastig is om hiertegen op te treden.

Valse diploma's en VOG's

Horizontale fraude speelt een centrale rol bij het onderwerp zzp'ers in de zorg met een criminele achtergrond. Bij horizontale fraude zijn burgers, bedrijven of instellingen het slachtoffer.[4] Specifiek gaat het bij deze fenomeenanalyse om het gebruik maken van valse diploma's en VOG's om aan de slag te kunnen in de zorg. Iemand doet zich voor als zorgverlener zonder te beschikken over de juiste kwalificaties om zorg te verlenen. Van de 28 criminele zzp'ers heeft er één een antecedent voor horizontale fraude. In dit geval door te solliciteren met een vals diploma bij een detacheringsbureau voor zzp'ers in de zorg.

4 Bron: hetccv.nl/onderwerpen/fraude. Geraadpleegd op 11 april 2023.

Zowel uit de casusanalyse als uit interviews blijkt dat horizontale fraude in de praktijk veel vaker voorkomt. Uit de analyse van het IKZ ten behoeve van deze fenomeenanalyse blijkt dat er negen signalen zijn waarbij zzp'ers te linken zijn aan het gebruik van vervalste of gefingeerde informatie (zie tabel 6). Hierbij kan het gaan om een vervalst diploma of VOG.
Recent heeft de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (hierna: IGJ) bekend gemaakt dat in 2022 sprake was van een ruime verdubbeling van het aantal meldingen van diploma- en VOG-fraude. De IGJ kreeg in dat jaar 95 meldingen over zorgverleners met een vals diploma/certificaat en 11 meldingen over een valse VOG. Het vervalsen van VOG of diploma is een strafbaar feit (valsheid in geschrifte ex art. 225 Wetboek van Strafrecht). In bijna alle gevallen ging het om zzp'ers die zich via een bemiddelingsbureau als zorgverlener aanboden. Het kan voorkomen dat een zorgaanbieder een contract aangaat met een bemiddelingsbureau en de verantwoordelijkheid voor het screenen bij het bemiddelingsbureau neerlegt. Wettelijk gezien blijft de eindverantwoordelijkheid voor de screening van medewerkers echter liggen bij de zorgaanbieder.[5] Daarnaast is een probleem dat het toezicht op bemiddelingsbureaus niet onder het toezicht valt van de IGJ, omdat het meestal geen zorgaanbieders zijn.[6] Op 23 februari 2023 stonden acht verdachten voor de politierechter omdat zij (vermoedelijk) gebruik hebben gemaakt van een vals (zorg)diploma en/of VOG. Tegen deze personen zijn, afhankelijk van de vergrijpen, zowel celstraffen als taakstraffen geëist door het OM. Zeven verdachten zijn veroordeeld en één zaak is aangehouden. Deze acht verdachten zijn volgens het OM slechts het topje van de ijsberg.[7]

Uit de casusanalyse en interviews komt verder het beeld naar voren dat er veel meer gevallen bekend zijn van vervalste diploma's/VOG's. Er zijn bijvoorbeeld situaties bekend waarin er aangifte is gedaan van een vervalst diploma van zzp'ers die via een intermediair actief zijn in de zorg. Tot slot is ook een intermediair bekend die mogelijk een faciliterende rol speelt bij het verstrekken van valse documentatie. Deze gevallen zijn (nog) niet verwerkt als een antecedent bij een individueel persoon en komen daardoor niet naar voren binnen deze analyse. Op basis van deze fenomeenanalyse kan vooralsnog niet de conclusie getrokken worden of een bepaald type intermediair (bijvoorbeeld uitzend-, bemiddelings- of detacheringsbureau) vaker voorkomt bij zzp'ers die een criminele achtergrond hebben of crimineel actief zijn. Er kan wel geconcludeerd worden dat deze zzp'ers hiervan veelvuldig gebruik maken om in de zorg aan de slag te gaan.

Aanbieders valse documentatie

Uit interviews komt naar voren dat het kinderlijk eenvoudig is om aan valse documentatie te komen om aan de slag te gaan in de zorg. Voor enkele honderden euro's kan online een diploma worden aangevraagd en voor een meerprijs kan er ook een cijferlijst bij worden geregeld. Vervolgens wordt op een parkeerplaats afgesproken en vindt

5 Bron: www.igj.nl/publicaties/brieven/2023/02/21/brief-over-diplomafraude-en-vog-fraude. Gepubliceerd op 21 februari 2023.
6 Er zijn gevallen denkbaar waarin een intermediair als zorgaanbieder getypeerd kan worden. Bijvoorbeeld als een intermediair met een zorgverzekeraar een overeenkomst afsluit om zorg te verlenen en hiervoor zzp'ers inzet. De intermediair is dan de opdrachtgever. Zie ook: www.toetredingzorgaanbieders.nl/wat-betekent-de-wtza/vragen-en-antwoorden-wtza.
7 Bron: www.om.nl/actueel/nieuws/2023/02/23/valse-zorgdiplomas-in-omloop-om-eist-celstraffen-en-taakstraffen

de overdracht plaats. De gehele keten van valse documenten ziet er professioneel uit.[8] Zo is er ook een voorbeeld bekend waarbij sprake is van digitale vervalsing. Hierbij is een nep-website gemaakt van het DUO en is het op die manier mogelijk om tijdens een controle door bijvoorbeeld een zorgaanbieder buiten beeld te blijven. Verder is er een situatie bekend waarbij één diploma door meerdere personen werd gebruikt. In een interview wordt gesteld dat mensen gebruik maken van valse documenten om op die manier fictief hun opleidingsniveau op te hogen en op die manier meer te kunnen verdienen.

Opleidingsniveau

In de praktijk blijkt dat er veel verkorte zorgopleidingen in de zorg worden aangeboden om het niveau te verhogen. Een hoger opleidingsniveau betekent vaak dat iemand ook meer geld kan verdienen. Zo zijn er situaties bekend waarin zzp'ers met antecedenten via een EVC-traject aan de slag gaan in de zorg. Dit betreft een ervaringscertificaat, zijnde: een bewijs van wat iemand weet en kan op basis van kennis en werkervaring. Dit certificaat geldt niet als een diploma.[9] Uit een interview komt ook naar voren dat er signalen zijn die doen vermoeden dat er malafide opleidingsinstituten zijn. Bijvoorbeeld een opleider die zzp'ers tegen betaling aanbiedt om een stage af te tekenen. In de praktijk vallen deze mensen dan soms door een gebrek aan kennis door de mand.

Ontwikkelingen intermediairs

Uit interviews komt naar voren dat het aantal bureaus dat als intermediair aan de slag gaat binnen deze branche toeneemt. Door krapte op de arbeidsmarkt is het voor zorgaanbieders lastig om aan personeel te komen en zijn ze vaak afhankelijk van dergelijke bureaus om aan de zorgvraag te kunnen voldoen. Uit deze fenomeenanalyse komt het beeld naar voren dat de (contractuele) verhoudingen tussen een zzp'er, zorgaanbieder en intermediair zeer complex kunnen zijn. Hierdoor is het soms onduidelijk welke aanpakmogelijkheden er zijn op het gebied van toezicht en handhaving en welke organisatie daarvoor verantwoordelijk is.

"Een voormalig zzp'er in de zorg heeft verklaard geen VOG meer te kunnen krijgen in de zorg vanwege gepleegde criminele feiten. Inmiddels zou deze persoon zich bezig houden met het regelen van personeel voor andere zorgbedrijven."

De meeste van deze bureaus kunnen worden bestempeld als bonafide, maar er zijn ook signalen dat intermediairs een actieve rol spelen bij het aanleveren van vervalste VOG's of diploma's aan zorgaanbieders.

Verantwoordelijkheid zorgaanbieders

De wettelijke verantwoordelijkheid rondom het screenen van personeel op het hebben van de juiste documentatie ligt bij zorgaanbieders die de zzp'ers (tijdelijk) inhuren via intermediairs. In de praktijk blijkt echter dat het toezicht

8 Zie ook: radar.avrotros.nl/hulp-tips/hulpartikelen/item/een-vals-diploma-kopen-voor-500-euro-inclusief-registratie-bij-duo. Gepubliceerd op 31 maart 2023.

9 Bron: www.werk.nl/werkzoekenden/solliciteren/baankansen/ontwikkel-uzelf/certificaat-ervaring. Geraadpleegd op 11 april 2023.

daarop door zorgaanbieders, bewust en onbewust, onvoldoende wordt uitgevoerd. Een belangrijke oorzaak waardoor zzp'ers met valse documentatie aan de slag kunnen gaan in de zorg is dat zorgaanbieders er soms ten onrechte vanuit gaan dat intermediairs de diploma's en VOG's van ingehuurd personeel hebben gecontroleerd. Daarnaast lijkt mee te spelen dat zorgaanbieders het niet altijd nauw nemen met de kwalificaties van personeel vanwege de krapte op de arbeidsmarkt. Het is ook mogelijk dat zorgaanbieders niet altijd op de hoogte zijn van de inkoopeisen met betrekking tot kwaliteit van zorg. Deze inkoopeisen kunnen per regio/gemeente verschillend zijn.

2.2.6 Overige delicten

Naast de bovengenoemde hoofdcategorieën zijn er ook diverse overige delicten waarvan zzp'ers antecedenten hebben. In totaal zijn er twaalf zzp'ers die samen 29 antecedenten hebben die vallen onder de volgende delicten:

- Bedreiging
- Misdraging tegen het openbaar gezag
- Cybercrime
- Vernieling
- Vals geld uitgeven (poging)
- Brandstichting
- Transport gevaarlijke stoffen over de weg

2.3 Netwerken

Uit de casusanalyse en interviews komt naar voren dat verschillende (grote en kleine) netwerken kunnen ontstaan van personen die als zzp'er actief zijn binnen de zorg. Hierbij valt op dat soms in een korte periode meerdere personen van een bepaald netwerk als zzp'er aan de slag gaan in de zorg en zich inschrijven met een eenmanszaak in het Handelsregister van de KVK. Op basis van deze fenomeenanalyse zijn er familiaire- en criminele netwerken te onderscheiden. Familiaire netwerken ontstaan op het moment dat binnen een familie meerdere personen actief zijn als zzp'er in de zorg. Het valt bij de casusanalyse op dat de partner van een subject vaak ook actief is als zzp'er in de zorg. In sommige gevallen blijkt ook dat broers, zussen, neven en nichten als zzp'er in de zorg actief zijn. Criminele netwerken zijn netwerken waarvan bekend is dat meerdere personen crimineel actief zijn. Er zijn ook onderlinge connecties bekend van zzp'ers in de zorg binnen verschillende casussen. Tot slot blijkt uit verklaringen dat zzp'ers met een criminele achtergrond vaak via kennissen aan de slag gaan in de zorg. Met als belangrijk argument dat hierin veel geld te verdienen valt, maar ook omdat het eenvoudig is om via deze weg aan de slag te gaan in de zorg en de pakkans klein is.

3 Gelegenheidsstructuren

Een onderzoeksvraag binnen deze fenomeenanalyse is welke gelegenheidsstructuren er zijn die maken dat zzp'ers met een criminele achtergrond in de zorg actief kunnen zijn. Er zijn verschillende factoren, zowel binnen als buiten het zorgdomein, te herleiden uit de casusanalyse en interviews die hierin een faciliterende rol kunnen spelen.

3.1 Ontwikkelingen arbeidsmarkt

Stijging aantal zzp'ers in de zorg

Het aantal zzp'ers dat actief is in de zorgsector stijgt al jarenlang. Het toenemend verzuim en (personeels)verloop bij (reguliere) zorginstellingen is een van de redenen voor deze stijging.[1] Zorgverleners willen af van de regeldruk in hun werk en kunnen bovendien als zzp'er meer verdienen voor hetzelfde werk. Daarnaast blijkt dat zorginstellingen en ziekenhuizen steeds meer geld kwijt zijn voor de inhuur van personeel. Met name in de gehandicaptenzorg en de geestelijke gezondheidszorg gaat een groot deel van het beschikbare budget op aan het inhuren van extern personeel.[2] Zorginstellingen zijn afhankelijker geworden van detacheringsbedrijven en zorgbemiddelaars. Ook is sprake van een groei van deze organisaties. Jaarlijks gaat landelijk drie miljard euro naar bemiddelaars, recruiters, uitzend- en detacheringsbureaus die actief zijn in de zorg. Dit heeft mogelijk tot gevolg dat de zorgkosten stijgen.[3] Uit gegevens van de KVK blijkt dat het aantal zzp'ers in de zorg in Nederland in 2022 168.439 bedraagt. Dit is een stijging van ongeveer 50 procent ten opzichte van 2017, toen het aantal zzp'ers in de zorg nog 112.237 bedroeg. Uit onderzoek blijkt dat de toename vermoedelijk is te wijten aan slecht werkgeverschap, gebrek aan waardering en een te hoge werkdruk.[4]

Regionale ontwikkelingen

Uit de interviews die zijn gehouden voor deze fenomeenanalyse, blijkt dat er ook in de praktijk een sterke toename is te zien van het aantal zzp'ers dat actief is in de zorg. Hierin zijn opvallende trends waarneembaar. Zo heeft een gemeente in een interview aangegeven dat in een wijk het aantal zzp'ers dat actief is in de zorg, explosief is toegenomen. Uit eigen analyse van deze gemeente blijkt dat het gaat om meer dan honderd KVK-inschrijvingen in de hele gemeente. Hierbij gaat het vaak om jongeren die als zzp'er aan de slag gaan in de zorg. Deze trend wordt ook gesignaleerd door jongerenwerkers binnen dezelfde gemeente.

---

1 Bron: www.bnr.nl/nieuws/binnenland/10392768/zzp-trend-in-de-zorg-zet-door. Gepubliceerd op 22 oktober 2019.
2 Bron: www.bnr.nl/nieuws/gezondheid/10397405/inhuur-extern-te-duur-voor-zorginstellingen. Gepubliceerd op 16 december 2019 & www.bnr.nl/nieuws/gezondheid/10492231/zorg-veel-extra-geld-kwijt-aan-inhuren-personeel. Gepubliceerd op 25 oktober 2022.
3 Bron: eenvandaag.avrotros.nl/item/zorgmedewerker-maaike-ziet-veel-collegas-zzper-worden-waardoor-zorg-duurder-wordt-ze-verdienen-meer-en-kosten-dus-ook-meer. Gepubliceerd op 10 februari 2022.
4 Bron: www.kvk.nl/advies-en-informatie/bedrijf-starten/startsituaties/zzper-in-de-zorg. Gepubliceerd op 20 februari 2023.

In de praktijk is te zien dat organisaties binnen de zorgketen niet altijd in staat zijn om deze ontwikkelingen voldoende het hoofd te bieden. Zo ziet een inkooporganisatie van zorg in de regio dat het aantal onderaannemers dat werkt in opdracht van een hoofdaannemer (waarmee een zorgovereenkomst is afgesloten) sterk is gestegen, maar dat er sprake is van een afname van het aantal hoofdaannemers. Hierbij gaat het ook om zzp'ers die als onderaannemer actief zijn. In de beginfase van deze nieuwe ontwikkeling was er weinig zicht op het onderaannemerschap en hielden zorgaanbieders zich niet altijd aan de kwaliteitseisen. Er is bijvoorbeeld personeel aangetroffen dat niet beschikt over de juiste diploma's (niet zorggerelateerd of enkel een training). Dit betekent dat een zorgmedewerker niet alle werkzaamheden mag en kan uitvoeren. Daarnaast zijn er ook situaties bekend waarbij de verkeerde VOG was aangevraagd zonder het juiste profiel en functieaspecten. De zorgaanbieder (hoofdaannemer) is er uiteindelijk verantwoordelijk voor dat het personeel de juiste diploma's en VOG's heeft.

In de praktijk komt het voor dat een toezichthoudende partij, zoals een gemeente of gezamenlijke inkooporganisatie, geen zicht heeft op alle zzp'ers die werkzaam zijn voor een zorgaanbieder. Belangrijke oorzaken hiervoor zijn het gebrek aan capaciteit bij de toezichthoudende organisatie die nieuwe ontwikkelingen niet kan bijhouden. Maar ook het feit dat de toezichthoudende organisatie gericht is op het toezicht ten aanzien van organisaties en niet van personen. In dit geval is er sprake van een indirecte vorm van toezicht.

Voordelen zzp'er-schap

Voor zorgmedewerkers kan het aantrekkelijk zijn om in de zorgsector aan de slag te gaan als zzp'er. Het geeft veel vrijheid (in o.a. het kiezen van een organisatie en diensten), je kunt alleen werken en je hebt veel afwisseling, een hoger loon en minder administratieve druk dan een werknemer in loondienst.[5] Daarnaast geldt de Arbeidstijdenwet niet voor een zzp'er in de zorg. Dit betekent dat deze niet gebonden is aan een maximaal aantal werkuren in de week. Wel dient een zzp'er rekening te houden met de Arbowet, want een zzp'er mag geen gevaar vormen voor anderen bij de uitoefening van de werkzaamheden.[6] Door deze voordelen kan het ook voor een crimineel aantrekkelijk zijn om in de zorg te werken. In dit onderzoek en in de praktijk is te zien dat criminelen hier gebruik en misbruik van maken (zie hoofdstuk 2).

Personeelstekorten in de zorg

Een belangrijk element dat tijdens meerdere interviews naar voren is gekomen, is dat zorgaanbieders zzp'ers inhuren omdat ze te maken hebben met een tekort aan personeel. Veel zorgaanbieders zijn afhankelijk van zzp'ers om voldoende zorg te kunnen bieden aan cliënten. Het tekort aan personeel ontstaat onder andere doordat de arbeidsvoorwaarden om in loondienst in de zorg te werken minder aantrekkelijk zijn. Het zzp'er-schap biedt veel voordelen als het gaat om het kiezen van eigen werk, werktijden en tarieven. Door het personeelstekort ontstaat de situatie dat hoge tarieven worden betaald aan een zzp'er om aan de vraag te kunnen voldoen. Daarnaast is krapte op de arbeidsmarkt ook een argument om het als zorgaanbieder minder nauw te nemen met kwaliteitseisen op het

5 Zie bijvoorbeeld pidz.nl/kennisbank/werken-als-zzper-in-de-zorg-de-voor-en-nadelen-volgens-pidz. Geraadpleegd op 11 april 2023.
6 Bron: www.zzp-erindezorg.nl/blog/geldt-de-arbeidstijdenwet-voor-zzp-ers-in-de-zorg. Gepubliceerd op 20 september 2021.

gebied van VOG's en diploma's. Al deze elementen maken dat het voor criminelen makkelijk en aantrekkelijk is om als zzp'er aan de slag te gaan in de zorg.

3.2 Inschrijvingsproces

Inschrijven bij de KVK

Iedereen die in het bezit is van een geldig legitimatiebewijs en BSN-nummer kan zich met een eenmanszaak in de zorg laten inschrijven in het Handelsregister van de KVK en vervolgens als zzp'er actief zijn in de zorg. De KVK is vanuit zijn wettelijke taak verplicht om ieder bedrijf te registreren in het Handelsregister, ongeacht of een persoon wel of niet bekwaam is om een functie uit te voeren.
Een persoon kan online met zijn DigiD een inschrijfformulier invullen en moet vervolgens een afspraak maken bij een KVK-kantoor. Op locatie moet de KVK-medewerker het legitimatiebewijs controleren en de inschrijving doorlopen. De KVK mag aanvullende vragen stellen over diploma's, maar de ondernemer hoeft hier niet op te antwoorden. De KVK is geen toezicht- en handhavingsorganisatie en kan daardoor niet optreden tegen eventuele misstanden binnen het zorgdomein.

Geen barrières aan de voorkant

Uit de interviews voor deze fenomeenanalyse is ook gebleken dat het gemak waarmee iemand zich kan inschrijven met een eenmanszaak in de zorg bij de KVK als onwenselijk wordt ervaren. De inschrijvingsprocedure kan daarmee ook als een belangrijke eerste stap en gelegenheidsstructuur worden gezien om als criminele zzp'er aan de slag te gaan in de zorg. Er zijn weinig barrières aan de voorkant aanwezig om in deze fase criminele zzp'ers in de zorg tegen te kunnen houden.

Verantwoordelijkheid zorgaanbieders

Op basis van wet- en regelgeving lijkt het best ingewikkeld om in de zorg aan de slag te gaan (zie hiervoor de toelichting in bijlage 1 en bijlage 2). In de praktijk is te zien dat personen na inschrijving van de eenmanszaak bij de KVK al als zzp'er in de zorg aan de slag kunnen gaan, zonder dat er actief gecontroleerd wordt op de gestelde eisen door zorgaanbieders. Een zzp'er kan bijvoorbeeld als onderaannemer in opdracht werken van een zorgaanbieder. De zorgaanbieder heeft dan een zorgovereenkomst met de cliënt.[7] Uit interviews blijkt dat zorgaanbieders het niet altijd melden als gebruik wordt gemaakt van onderaannemers of wanneer nieuwe onderaannemers werkzaam zijn voor de zorgaanbieder. Hierdoor blijven zzp'ers uit het zicht van toezichthoudende instanties. Daarnaast is de hoofdaannemer verantwoordelijk voor de geleverde zorg. Het toezicht is vooral gericht op deze zorgaanbieders en minder op zzp'ers. In de praktijk blijkt dat onderaannemers soms ook weer gebruik maken van onderaannemers. Hierdoor ontbreekt het (over)zicht op wie daadwerkelijk zorgt levert aan wie. Dit kan voor criminelen een middel zijn om onduidelijkheid te creëren bij toezichthoudende instanties.

7 Bron: www.zzp-erindezorg.nl/blog/wanneer-ben-je-onderaannemer. Gepubliceerd op 20 mei 2022.

3.3 Informatiepositie

Iedere organisatie die actief is binnen het zorgdomein of daarmee in de praktijk te maken krijgt, heeft een eigen informatiepositie. De informatie die elke organisatie heeft is erg versnipperd. Een zorgkantoor heeft bijvoorbeeld geen informatie over de antecedenten van een zzp'er of actuele informatie over criminele activiteiten. Een politiemedewerker heeft niet de middelen om te verifiëren of en waar iemand werkzaam is in de zorg. Misstanden rondom criminele zzp'ers in de zorg komen soms op basis van toevalligheden aan het licht. Bijvoorbeeld doordat een medewerker van een gemeente of politie de intrinsieke motivatie heeft om dit thema op en aan te pakken. Als deze persoon ontbreekt gaat dit ten koste van de informatiepositie. Tot slot blijkt dat organisaties niet zijn ingespeeld op nieuwe situaties en fenomenen die hun intrede doen binnen het zorgdomein. Toezichthoudende organisaties zijn vaker gericht op zorgaanbieders en niet op zzp'ers in de zorg, ondanks dat deze massaal hun intrede hebben gedaan in het zorgdomein. Hierdoor is de informatiepositie rondom deze zzp'ers beperkt te noemen en worden problemen niet altijd opgemerkt.

3.4 Informatie-uitwisseling

Naast de informatiepositie van een organisatie speelt ook het gebrek aan mogelijkheden om informatie te kunnen uitwisselen tussen organisaties een rol als het gaat om de aanpak van zzp'ers in de zorg. Meerdere organisaties geven in de interviews aan dat dit een groot probleem is. In de praktijk wordt ervaren dat met name het delen van persoonsgegevens tussen organisaties lastig is en steeds moeilijker wordt. Dit geldt ook voor informatie over eenmanszaken. En dat het bij zzp'ers per definitie gaat om personen, en niet om organisaties, maakt het voor een crimineel in veel gevallen makkelijker om onder de radar te blijven van de instanties. Meerdere organisaties geven in interviews aan dat bijvoorbeeld het tippen van een zorgaanbieder over een criminele zzp'er in de zorg niet mag.

Een ander knelpunt is dat het soms onduidelijk is wat wettelijk gezien wel en niet mag als een nieuw fenomeen naar voren komt, zoals de criminele zzp'ers die in de zorg actief zijn. Denk hierbij aan de wettelijke grondslag waarop gegevens wel of niet gedeeld mogen worden of tussen welke organisaties gegevens verstrekt mogen worden. Hierdoor lopen organisaties achter de feiten aan en is de aanpak soms ineffectief. Tot slot blijkt dat er organisaties in de keten zijn die afhankelijk zijn van meldingen. In het kader van onderaannemers die werkzaam zijn voor een zorgaanbieder lijkt regelmatig sprake te zijn van een indirecte vorm van toezicht. En als er een melding komt is het de vraag of er opgetreden wordt of kan worden opgetreden. Zonder concrete meldingen zouden criminele zzp'ers ongestoord hun gang kunnen gaan.

3.5 Capaciteitsgebrek

Capaciteitsgebrek bij organisaties is veelvuldig aan bod gekomen tijdens de interviews. Op meerdere vlakken speelt dit aspect een belangrijke rol waardoor criminelen vaak ongehinderd als zzp'er in de zorg actief kunnen zijn:

- **Toezicht**
  Het aantal zzp'ers in de zorg neemt explosief toe waardoor organisaties achter de feiten aanlopen en hier onvoldoende zicht op hebben door een gebrek aan capaciteit. Daarnaast wordt er veel gewerkt op basis van data en digitale informatie. Dit is vaak een papieren werkelijkheid. Fysieke controles bij zorgaanbieders door toezichthoudende organisaties lijken in de praktijk af te nemen en komen beperkt voor.[8]

- **Opsporing en vervolging**
  Op het vlak van opsporing en vervolging is de capaciteit te beperkt om alle strafrechtelijke zaken omtrent zzp'ers in de zorg op te pakken. Inkooporganisaties kunnen in de contracteisen laten opnemen dat iemand de beschikking moet hebben over een VOG. Indien iemand strafrechtelijk niet vervolgd en veroordeeld kan worden door capaciteitsgebrek, heeft iemand alsnog de mogelijkheid om een VOG te krijgen en aan de slag te gaan in de zorg. Dit geldt zowel voor strafbare feiten die samenhangen met fraude als voor vermogens-, drugs- en geweldsdelicten. Uit een interview komt naar voren dat het doen van aangifte soms een tijdrovend proces kan zijn en aan het eind te weinig oplevert voor de organisatie die aangifte doet. De aangiftebereidheid kan dan laag zijn, bijvoorbeeld omdat de verwachting is dat deze niet wordt opgepakt. Ook dit resulteert dan niet in een veroordeling. Tenslotte kan het soms lang duren voordat een zaak leidt tot een veroordeling en dus een antecedent. In een interview wordt ook aangegeven dat het strafrecht alleen niet de oplossing is voor problemen die ontstaan rondom (criminele) zzp'ers in de zorg.

Hieruit blijkt dat criminelen als zzp'er in de zorg makkelijk onder de radar kunnen blijven doordat organisaties niet de capaciteit hebben om dit in voldoende mate aan te pakken. Deze organisaties hebben wel een taak toebedeeld gekregen om fraude in de zorg aan te pakken, maar zijn door een gebrek aan capaciteit niet altijd voldoende in staat om daar effectief invulling aan het geven.

3.6 Versnippering zorgdomein

Een belangrijke oorzaak waardoor criminelen als zzp'er in de zorg actief kunnen zijn is de versnippering van het zorgdomein. Het zorgdomein is dermate complex georganiseerd dat het voor een criminele zzp'er makkelijk is om onder de radar te blijven. De decentralisatie van de zorg naar gemeenten maakt tevens dat de inkoopeisen kunnen verschillen tussen gemeenten en regio's. Daarnaast zijn er meerdere wetten. Criminelen zoeken naar de weg van de minste weerstand. Indien de ene gemeente/regio strengere inkoopeisen stelt, vertrekken ze naar de gemeente/regio waar de eisen minder streng zijn. Dit geldt ook voor de verschillende zorgvormen. Een zzp'er kan bijvoorbeeld worden uitgesloten van de Wmo in een bepaalde gemeente, maar vervolgens aan de gang gaan bij een zorgaanbieder in

8 Het belang van de fysieke controle bij een zorgaanbieder komt ook naar voren in het onderzoeksrapport 'Op zoek naar de heilige graal. Een onderzoek naar de aard en omvang van fraude met zorggelden' van de Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Geraadpleegd via www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/03/31/op-zoek-naar-de-heilige-graal.

het kader van de Wlz waar de achtergrond van deze zzp'er niet bekend is. De wetgeving binnen de vier verschillende zorgwetten (Jw, Wmo, Zvw en Wlz) is daarnaast niet sluitend als het gaat om de verplichting om een VOG te hebben als zorgverlener (zie bijlage 2). Daarnaast blijkt ook dat niet iedere zzp'er verplicht is om zich te laten registreren in een openbaar register (zie bijlage 2 en bijlage 3) en is een keurmerk voor een zzp'er in principe niet verplicht (zie bijlage 4). Criminelen kunnen ook gebruik maken van deze situatie om op die manier misbruik te maken van publiek geld en kwetsbare personen die zorg nodig hebben.

3.7 Gebrek aan regelgeving intermediairs

Uit interviews blijkt dat het aantal intermediairs dat actief is in het zorgdomein in aantallen toeneemt. Veel zorgaanbieders zijn afhankelijk van de inhuur van zzp'ers via deze intermediairs. Uit deze fenomeenanalyse blijkt dat de (contractuele) verhoudingen tussen de zzp'er, zorgaanbieder en intermediair zeer divers en complex kunnen zijn. Hierdoor is niet altijd duidelijk welke mogelijkheden er zijn om op het vlak van toezicht en handhaving op te treden tegen deze intermediair. Zorgaanbieders hebben (wettelijk gezien) de verantwoordelijkheid om zzp'ers te screenen op het hebben van de juiste documentatie om in de zorg te werken. In de praktijk blijkt dat zorgaanbieders er soms ten onrechte van uitgaan dat het personeel dat wordt ingehuurd de beschikking heeft over de juiste papieren (diploma's en VOG's) om aan de slag te gaan in de zorg. De meeste bureaus die werken als intermediair zullen bonafide zijn, echter blijkt uit deze fenomeenanalyse dat intermediairs een faciliterende rol kunnen spelen met betrekking tot criminelen die als zzp'er actief zijn in de zorg. Uit een recente brief van de IGJ over meldingen van valse diploma's en VOG's blijkt bijvoorbeeld dat zorgverleners zich in bijna alle gevallen als zzp'er via een bemiddelingsbureau hebben aangeboden.[9]

9 Bron: www.igj.nl/publicaties/brieven/2023/02/21/brief-over-diplomafraude-en-vog-fraude. Gepubliceerd op 21 februari 2023.

4 Stappenplan: Een optimale aanpak

Een probleem rondom (criminele) zzp'ers in de zorg is dat er te weinig barrières aan de voorkant zijn opgeworpen om te voorkomen dat deze personen aan de slag gaan in de zorg en misbruik maken van zorggeld en kwetsbare personen. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op enkele barrières die organisaties in de keten kunnen opwerpen om de aanpak effectiever vorm te geven. Daarnaast zijn er enkele trends waarneembaar en belemmeringen in de aanpak, die enkel op landelijk niveau opgelost kunnen worden. Op het gebied van wetgeving zijn er enkele ontwikkelingen te noemen die ook het thema criminele zzp'ers in de zorg raken.

4.1 Lokaal en regionaal

Screening van zorgaanbieders aan de voorkant

Het is van belang dat zorgaanbieders op lokaal- en regionaal niveau aan de voorkant worden gescreend, bijvoorbeeld door het aanleveren van bewijsdocumenten (waaronder een diploma en VOG). Deze documenten dienen ook op echtheid gecontroleerd te worden.[1] Het aanleveren van deze documenten moet ook een verplicht onderdeel worden van ieder contract dat wordt afgesloten. Dit betekent dat aan de voorkant strengere eisen gesteld moeten worden. Op die manier kunnen criminele zzp'ers aan de voorkant geweerd worden.

Bij de inkoop van diensten in het sociaal domein kan voor de volgende vormen gekozen worden: aanbesteding (SAS-procedure of reguliere aanbesteding), subsidiëring of een (semi-) open house-procedure. Sinds 1 oktober 2022 is het mogelijk om de Wet Bibob toe te passen bij alle drie de vormen van inkoop van diensten, in dit geval zorg, in het sociaal domein (Jw en Wmo). Door zorgaanbieders te screenen met behulp van de Wet Bibob kunnen meerdere bronnen (waaronder politie, Justitiële Informatiedienst en de Belastingdienst) bevraagd worden en kan eventueel een opdracht niet gegund worden. In voorkomende gevallen kan het mogelijk zijn om onderaannemers (dat kan een zzp'er zijn) ook te screenen. Ook kan worden vastgelegd dat de zorgaanbieder het moet melden als van onderaannemers gebruik wordt gemaakt, zodat deze ook getoetst kunnen worden met behulp van de Wet Bibob.

Monitoren van zorgaanbieders

Screening van zorgaanbieders aan de voorkant is een eerste stap. Nadat zorgovereenkomsten zijn afgesloten is het van belang dat sprake is van (pro)actief toezicht op zorgaanbieders. Het aantal zzp'ers in de zorg is in de afgelopen jaren toegenomen. Dit betekent dat er vaker sprake is van personele wisselingen bij zorgaanbieders. Via (pro)actief toezicht kan gemonitord worden of het personeel dat in dienst is bij een zorgaanbieder geschikt is voor de functie.

1 Via o.a. de website van het DUO en Justis is te raadplegen op welke wijze diploma's en VOG's op echtheid gecontroleerd kunnen worden.

Denk aan periodieke steekproeven bij cliënten en zorgaanbieders. Het is noodzakelijk om deze controles fysiek uit te voeren en niet af te gaan op een papieren werkelijkheid. Hierbij is het ook van belang om de zzp'ers te controleren aan de hand van identificatie. De zorgaanbieder heeft hierin zelf ook een belangrijke rol om ervoor te zorgen dat de zzp'er die wordt ingehuurd de beschikking heeft over de juiste documentatie.

De Wet Bibob kan ook een rol spelen na afronding van een aanbestedingsprocedure, dus tijdens de contractuele fase. In overeenkomsten kan bijvoorbeeld een clausule opgenomen worden dat bij stafbare feiten de overeenkomst ontbonden wordt, indien sprake is van een ernstig gevaar. Ook kan in de overeenkomst een meldingsplicht komen voor onderaannemers die dan vervolgens gescreend kunnen worden.

Regulering in contracteren aantal zorgaanbieders

Lokale en regionale zorginkooporganisaties kunnen ervoor kiezen om minder zorgaanbieders toe te laten. Op deze manier is het mogelijk om goed in- en overzicht te houden op deze aanbieders en zzp'ers die zij inhuren. Door te reguleren is het mogelijk om de beperkte capaciteit van toezichthoudende organisaties beter en gerichter in te zetten. Zorg er daarnaast als verantwoordelijke organisatie ook voor dat toezicht en handhaving binnen de organisatie op structurele wijze zijn geborgd.

Communicatie over zorgcriminaliteit

Het is van belang dat zorgaanbieders en burgers geïnformeerd worden over zorgcriminaliteit en de gevolgen daarvan. Vaak worden problemen rondom zorgcriminaliteit, waaronder zzp'ers in de zorg met een criminele achtergrond, onvoldoende herkend en erkend. Signalen worden hierdoor niet opgepakt of komen niet terecht op de juiste plek. Communicatie hierover kan een belangrijke rol spelen. Op deze manier kan ook reactief toezicht op zorgaanbieders en zzp'ers goed vormgegeven worden. Tot slot is het van belang dat zorgaanbieders op hun eindverantwoordelijkheden worden gewezen als het gaat om de zzp'ers die zij inzetten om zorgtaken uit te voeren. Deze verantwoordelijkheid is niet belegd bij intermediairs.

4.2 Landelijk

Samenwerking en informatiedeling

Samenwerking en informatiedeling in de zorgketen is van essentieel belang om criminele zzp'ers in de zorg aan te pakken. Op 3 juli 2020 is het Wetsvoorstel bevorderen samenwerking en rechtmatige zorg ingediend bij de Tweede Kamer. Het wetsvoorstel is op 18 april 2023 aangenomen door de Tweede Kamer en ligt nu ter behandeling bij de Eerste Kamer.[2] Als deze wet wordt aangenomen wordt onder andere een waarschuwingsregister ingesteld, zodat gemeenten, zorgverzekeraars en zorgkantoren in staat zijn om fraudesignalen over zorgaanbieders of natuurlijke personen uit te wisselen. Een wettelijke grondslag voor deze gegevensuitwisseling ontbreekt op dit moment. Op 18 april 2023 is daarnaast middels een stemming een amendement aangenomen waarin onder andere is opgenomen

2 Bron: wetgevingskalender.overheid.nl/Regeling/WGK008497

dat de Nederlandse Zorgautoriteit en de lokale toezichthouder verplicht worden om de IGJ te informeren als een zorgaanbieder in het waarschuwingsregister wordt opgenomen.[3]

Deze fenomeenanalyse laat zien dat het belangrijk is om de uitwisseling en verwerking van gegevens over een natuurlijke persoon te verankeren in een wet, met de juiste waarborgen en randvoorwaarden. Zodat zij niet onder de radar blijven van toezichthoudende en handhavende organisaties die actief zijn binnen het zorgdomein.

Capaciteit fraudeaanpak zorgketen

Het optimaliseren van samenwerking en informatiedeling is alleen succesvol als dit ook gekoppeld is aan voldoende middelen om dit in de uitvoering, toezicht, handhaving, opsporing en vervolging op te kunnen pakken. In 2022 concludeerde de Algemene Rekenkamer, op basis van een onderzoek naar de effectiviteit van zorgfraudebestrijding, dat de bestrijding van zorgfraude in de praktijk niet of nauwelijks werkt. Volgens dit onderzoek is sprake van een gebrek aan daadkracht in de aanpak van zorgfraude. In het onderzoek van de Algemene Rekenkamer komt veelvuldig naar voren dat diverse organisaties in de bestrijding van zorgfraude te maken hebben met een gebrek aan capaciteit. In dit onderzoek wordt ook aangegeven dat de Arbeidsinspectie met het Ministerie van VWS en het OM het doel heeft afgesproken om 12 tot 18 zorgfraude-onderzoeken per jaar op te pakken, ongeacht hoeveel potentiële zaken er zijn. Door een gebrek aan capaciteit wordt dit doel met moeite gehaald.[4] Uit een rapport van de IGJ naar Wmo-toezicht in 2021 blijkt dat ruim 30 procent van de gemeenten zich uitsluitend beperkt tot reactief toezicht, met als redenen onder andere het ontbreken van voldoende middelen of capaciteit. Toezicht vanuit deze gemeenten vindt dan doorgaans achteraf plaats vanwege een melding.[5]
Het gebrek aan capaciteit komt veelvuldig naar voren binnen deze fenomeenanalyse als oorzaak dat zzp'ers in de zorg met een criminele achtergrond actief kunnen zijn, zonder gezien te worden. Capaciteitsgebrek lijkt zich binnen de gehele keten voor te doen en zou op landelijk niveau op- en aangepakt kunnen worden om de bestrijding van zorgfraude en zorgcriminaliteit te optimaliseren.

Regulering zzp'ers in de zorg

Het aantal zzp'ers neemt toe in Nederland, waaronder in de zorgsector.[6] Deze fenomeenanalyse is niet bedoeld om het zzp'er-schap in de zorg ter discussie te stellen of af te schaffen. Het merendeel van de zzp'ers is immers met goede intenties actief in de zorg. Zzp'ers kunnen plotselinge gaten in roosters flexibel opvangen of vanwege specifieke deskundigheid tijdelijk in worden gezet. Daarnaast zijn er verschillende factoren die maken dat iemand liever als zzp'er actief is in de zorg dan in loondienst.

---

3 Bron: www.tweedekamer.nl/kamerstukken/wetsvoorstellen/detail?id=2020Z13463&dossier=35515. Geraadpleegd op 24 april 2023.
4 Bron: Een zorgelijk gebrek aan daadkracht. Onderzoek naar de effectiviteit van zorgfraudebestrijding. Algemene Rekenkamer (2022). Geraadpleegd via www.rekenkamer.nl/publicaties/rapporten/2022/04/14/een-zorg-gebrek-aan-daadkracht
5 Bron: Wmo-toezicht 2021. Rapport aan de minister over de uitvoering van het Wmo-toezicht door de gemeenten in 2021. Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (2021). Geraadpleegd via www.igj.nl/publicaties/rapporten/2022/12/13/wmo-toezicht-2021
6 Bron: www.bnr.nl/nieuws/arbeidsmarkt/10497720/127-000-zzp-ers-erbij-ze-jagen-sectoren-in-de-kosten. Gepubliceerd op 15 december 2022.

Echter, uit de fenomeenanalyse blijkt dat sprake is van een scheefgroei, bijvoorbeeld als gekeken wordt naar de arbeidsvoorwaarden van iemand die in loondienst of als zzp'er actief is in de zorg. Tot slot is het voor een zzp'er in de zorg eenvoudiger om onder de radar te blijven, in vergelijking met zorgaanbieders. Criminelen zien dit en maken daar misbruik van.

Uit een interview blijkt dat het in moeten huren van zzp'ers een belangrijke factor is die ervoor zorgt dat zorgaanbieders te maken hebben met stijgende kosten. Met name kleinere zorgaanbieders kunnen de kosten soms, mede vanwege de huidige economische situatie, nauwelijks dragen. Ook hebben cliënten te maken met verschillende zorgverleners. Doordat zzp'ers een andere positie hebben binnen een organisatie kan dit tot gevolg hebben dat personeel in loondienst deze zzp'er nog nooit aan het werk heeft gezien. De doorontwikkeling van een organisatie staat hiermee mogelijk onder druk. Het stellen van een maximumtarief voor de inhuur van zzp'ers of quota voor de inhuur van extern personeel kan daarbij mogelijk helpen. Dit is echter alleen effectief als dit op landelijk niveau kan worden georganiseerd.

Regulering intermediairs in de zorg

Uit deze fenomeenanalyse blijkt dat de rol die intermediairs spelen binnen het zorgdomein een aandachtspunt is. Intermediairs zorgen er vaak voor dat zzp'ers bij zorgaanbieders aan de slag kunnen gaan. De meeste intermediairs zijn bonafide, maar er zijn ook malafide intermediairs actief binnen de zorgbranche. Uit de praktijk komt het beeld naar voren dat er zeer veel varianten mogelijk zijn als het gaat om de (contractuele) verhoudingen tussen een zzp'er, zorgaanbieder en intermediair. Dit maakt de aanpak vanuit toezicht en handhaving complex en niet altijd duidelijk. Op landelijk niveau zou verkend kunnen worden of er een breder palet aan mogelijkheden moet komen om de aanpak van intermediairs vanuit toezicht en handhaving (binnen het zorgdomein) structureel vorm te geven.

Inschrijving Handelsregister

Uit deze fenomeenanalyse komt naar voren dat meerdere geïnterviewden zich zorgen maken over de inschrijvingsprocedure in het Handelsregister ten aanzien van zzp'ers die zich met een eenmanszaak in laten schrijven in de zorgsector. Deze wordt te makkelijk geacht. De KVK heeft een wettelijke plicht om ieder bedrijf in te schrijven in het Handelsregister. Daarnaast is het bovenal een plicht voor zorgaanbieders om ervoor te zorgen dat de zzp'ers die zij inhuren de beschikking hebben over de juiste documentatie en kwaliteiten. Desalniettemin is het advies om op landelijk niveau te verkennen welke mogelijkheden er zijn om de KVK binnen dit proces, en binnen deze sector, een poortwachtersrol toe te bedelen.

Bijlage 1 Wet- en regelgeving

In deze bijlage komt wet- en regelgeving aan bod die van belang kan zijn als iemand als zzp'er aan de slag gaat in de zorg. Het betreft een vereenvoudigde weergave. In werkelijkheid zijn er meer wetten en regels waar een zzp'er aan moet voldoen.

Zorgwetten

ZORGSTELSEL NEDERLAND	JEUGDWET (JW)	WET MAATSCHAPPELIJKE ONDERSTEUNING (WMO)	ZORGVERZEKERINGS-WET (ZVW)	WET LANGDURIGE ZORG (WLZ)
Doelgroep[1]	In de Jw is bijna alle zorg en ondersteuning geregeld voor kinderen en jongeren onder de 18 jaar	Vanuit de Wmo zijn gemeenten verantwoordelijk om hun inwoners te ondersteunen om zelfstandig te blijven wonen en om mee te doen in de samenleving.	Met de Zvw is de zorg-verzekering geregeld. Het kan hierbij gaan om de basis- en de aanvullende verzekering.	De Wlz is voor mensen met een chronische ziekte of beperking die blijvend 24 uur per dag toezicht of zorg nodig hebben.
Zorgvormen (enkele voorbeelden)	Ondersteuning bij de opvoeding, begeleiding in het dagelijks leven (begeleiding individueel) en begeleiding in een groep (zoals dagbesteding)	Algemene voorzieningen zoals een maatschappelijke opvang en maatwerkvoorzieningen zoals huishoudelijk hulp en begeleiding bij persoonlijke verzorging.	Het vergoeden van medische zorgkosten, maar ook verpleging en verzorging thuis (wijkverpleging)	Geestelijke gezondheidszorg (in geval iemand blijvend intensieve psychische zorg nodig heeft), verpleging, persoonlijke verzor-ging en verblijf (wonen) in een instelling.
Verantwoordelijk voor de uitvoering	Gemeente	Gemeente	Zorgverzekeraar	Zorgkantoor
Toezicht: Rechtmatigheid	Gemeente	Gemeente	Nederlandse Zorgautoriteit	Nederlandse Zorgautoriteit
Toezicht: Kwaliteit en veiligheid	Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd[2]	Gemeente	Inspectie Gezond-heidszorg en Jeugd	Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd

Tabel 7 | Weergave zorgstelsel Nederland (vereenvoudigde versie).

1 Bron: www.regelhulp.nl/onderwerpen. Geraadpleegd op 19 april 2023.
2 Hierbij wordt nauw samengewerkt met de Inspectie Justitie en Veiligheid. Bron: www.igj.nl/zorgsectoren/jeugd/organisaties-onder-ons-toezicht. Geraadpleegd op 11 april 2023.

In Nederland zijn er vier belangrijke zorgwetten die sinds 2015 het Nederlandse zorgstelsel vormen:

- Jeugdwet (Jw);
- Zorgverzekeringswet (Zvw);
- Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo);
- Wet langdurige zorg (Wlz).

De gemeente is verantwoordelijk voor de uitvoering van de Jw en de Wmo. Het toezicht op de kwaliteit is in de Jw belegd bij de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (Hierna: IGJ). Toezicht op rechtmatigheid valt onder de verantwoordelijkheid van gemeenten.[3] De zorgverzekeraar is verantwoordelijk voor de uitvoering van de Zvw en de Wlz valt onder uitvoering van een zorgkantoor.[4] Volgens de KVK-website dien je als zelfstandige zorgprofessional te voldoen aan de volgende wet- en regelgeving:

- Wet toetreding zorgaanbieders (Wtza) die vanaf 1 januari 2022 geldt voor alle (nieuwe) zorgaanbieders.
- Wet kwaliteit, klachten en geschillen zorg (Wkkgz) die vanaf 1 januari 2016 geldt en waarin wettelijk is vastgelegd wat goede zorg inhoudt.[5]

Wet toetreding zorgaanbieders (Wtza)

Het doel van de Wtza is tweeledig: de (nieuwe) zorgaanbieder is geïnformeerd over welke kwaliteitseisen er zijn en de zorgaanbieder is bekend bij de IGJ. In de Wtza wordt gesproken over een meldplicht, vergunningplicht en de eis van een onafhankelijke interne toezichthouder.

In de Wtza staat onder andere de eis dat iedere nieuwe zorgaanbieder, waaronder ook een zzp'er in de zorg, zich dient te melden bij de IGJ via het CIBG. Dit is de uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van VWS. Hiervoor ontvangen ze automatisch een uitnodiging na inschrijving bij de KVK. De IGJ houdt hier toezicht op.[6] Een nieuwe zorgaanbieder wordt vanaf het moment dat ze zijn ingeschreven bij de KVK gewezen op een website aan de hand waarvan ze middels een kwaliteitscheck worden geïnformeerd over de eisen waaraan ze moeten voldoen.[7] Daarnaast kunnen ze zelf controleren wat er nog niet goed geregeld is en verbeterd kan worden. Belangrijk om te vermelden is dat de meldplicht geldt voor zorg vanuit de Zvw en Wlz. De vergunningplicht geldt voor instellingen die medisch specialistische zorg verlenen of instellingen die met meer dan tien zorgverleners zorg verlenen in het kader van de Wlz of Zvw. De instellingen die moeten voldoen aan de vergunningplicht moeten in de bestuursstructuur ook beschikken over een intern toezichthouder.[8]

Via de website van het CIBG valt op te maken dat zzp'ers in veel opzichten niet hoeven te voldoen aan enkele regels vanuit de Wtza[9]:

- Er geldt alleen een meldplicht en geen vergunningsplicht voor zzp'ers. Ook hoeven ze niet te voldoen aan de eis van een interne toezichthouder;

3 Bron: vng.nl/artikelen/hoe-zijn-toezicht-en-handhaving-in-de-jeugdwet-geregeld. Gepubliceerd op 5 oktober 2022.
4 Bron: www.zorgkantoor-zorgenzekerheid.nl/persoonsgebonden-budget-pgb/zorgwetten. Geraadpleegd op 11 april 2023.
5 Bron: www.kvk.nl/advies-en-informatie/bedrijf-starten/startsituaties/zzper-in-de-zorg. Gepubliceerd op 20 februari 2023.
6 Bron: www.solopartners.nl/kennisbank/wet-toetreding-zorgaanbieders-wtza. Gepubliceerd op 11 oktober 2022.
7 Dit betreft de website toetredingzorgaanbieders.nl
8 Bron: wetten.overheid.nl/BWBR0043797/2022-01-01. Geraadpleegd op 11 april 2023.
9 Bron: www.toetredingzorgaanbieders.nl/zzpers-en-pgb-aanbieders. Geraadpleegd op 11 april 2023.

- De openbare jaarverantwoordingsplicht geldt niet voor zzp'ers;
- Er zijn geen eisen voor een transparante financiële bedrijfsvoering waaraan zzp'ers moeten voldoen.

De Wtza geldt niet voor zorgaanbieders die onder de Wmo 2015 of Jw vallen. De meldplicht is ook in de Jw geregeld voor jeugdhulpaanbieders. Zorgaanbieders die vallen onder de Wmo vallen niet onder het toezicht van de IGJ en daarvoor zijn geen landelijke kwaliteitseisen gesteld. Voor deze zorgaanbieders gelden gemeentelijke kwaliteitseisen en toezicht. De uitvoering van de Wmo wordt per gemeente bepaald en kan daardoor per gemeente verschillend zijn. Dit geldt ook voor de eisen die een gemeente stelt aan zorgverleners die zorg verlenen op basis van de Wmo.[10]

Wet kwaliteit, klachten en geschillen zorg (Wkkgz)

In de Wkkgz is wettelijk vastgelegd wat goede zorg inhoudt en wat er moet gebeuren in het geval mensen een klacht hebben over de zorg. De IGJ houdt toezicht op de naleving van deze wet. Deze wet geldt voor alle zorgaanbieders, waaronder zzp'ers. De wet is echter niet van toepassing wanneer uitsluitend ondersteuning wordt verleend vanuit de Wmo en Jeugdhulp (Jw).[11] Een zzp'er dient te voldoen aan de eisen uit de Wkkgz indien deze:

- eigen cliënten heeft en direct handelt in opdracht van de cliënt. In dat geval moet een zzp'er zelf regelen dat hij/zij aan de verplichtingen van de Wkkgz voldoet;
- een opdrachtnemer is van meerdere zorgaanbieders. In dat geval moet in de schriftelijke overeenkomst tussen opdrachtgever en de zzp'er geregeld zijn hoe de opdrachtgever en zzp'er aan de verplichtingen van de Wkkgz voldoen.

In de Wkkgz is ook een aantal eisen opgenomen om de veiligheid en kwaliteit van geleverde zorg te bevorderen, namelijk de vergewisplicht en verplichte VOG (meer hierover in bijlage 2). Iedere zorgaanbieder dient te controleren of een nieuwe medewerker geschikt is om zorg te verlenen. Dit heet de vergewisplicht en geldt voor alle zorgaanbieders. Dit wordt gedaan door onderzoek te doen naar het arbeidsverleden van een nieuwe zorgmedewerker. Deze plicht geldt niet voor vrijwilligers en mantelzorgers.[12]

10 Bron: www.solopartners.nl/kennisbank/wet-maatschappelijke-ondersteuning-wmo-en-de-zzper. Gepubliceerd op 4 oktober 2022.
11 Bron: www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kwaliteit-van-de-zorg/wet-kwaliteit-klachten-en-geschillen-zorg. Geraadpleegd op 11 april 2023.
12 Bron: www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kwaliteit-van-de-zorg/documenten/brochures/2017/08/08/handreiking-wkkgz-voor-zzp-ers. Gepubliceerd in december 2017.

Bijlage 2 Verklaring omtrent gedrag

ZORGSTELSEL NEDERLAND	JEUGDWET (JW)	WET MAATSCHAPPELIJKE ONDERSTEUNING (WMO)	ZORGVERZEKERINGSWET (ZVW)	WET LANGDURIGE ZORG (WLZ)
VOG wettelijk verplicht?	Ja	Nee	Deels	Ja
Wettekst	De jeugdhulpaanbieder en gecertificeerde instelling zijn in bezit van een VOG van personen die in hun opdracht beroepsmatig of niet incidenteel als vrijwilliger in contact kunnen komen met jeugdigen of ouders aan wie de jeugdhulpaanbieder jeugdhulp verleent of aan wie een kinderbeschermings-maatregel of jeugdreclassering is opgelegd (art. 4.1.6 Jeugdwet).	De wet biedt de mogelijkheid om bij of krachtens een algemene maat-regel van bestuur regels te stellen over situaties waarin een aanbieder in het bezit dient te zijn van een VOG voor beroepskrachten en andere personen die beroepsmatig met zijn cliënten in contact kunnen komen (art. 3.5 Wmo). In de uitvoeringswet zijn geen regels opgenomen voor het bezit van een VOG. Uitzondering hierop betreft Veilig Thuis (meldpunt huiselijk geweld/ kindermishandeling) medewerkers (Art. 4.2.4 Wmo) en een betrokken vertrouwenspersoon (art. 4.2.6 Wmo) die wel in het bezit moeten zijn van een VOG.	Van toepassing op de zorgaanbieder die een instelling is die geneeskundige geestelijke gezondheidszorg levert als bedoeld in het Besluit zorgverzekering welke verblijf van de cliënt in een accommodatie gedurende het etmaal met zich brengt (art. 4 lid 2 Wkkgz jo art. 3.1 lid 1 jo lid 3 Uitvoeringsbesluit Wkkgz).	Ja, de zorginstelling die een instelling is die Wlz-zorg verleent, is in het bezit van een VOG voor de zorgverleners die zorg verlenen aan zijn cliënten en voor andere personen dan zorgverleners die beroepsmatig met zijn cliënten in contact kunnen komen (art. 4 lid 2 Wkkgz jo art. 3.1 lid 1 Uitvoeringsbesluit Wkkgz). Daarnaast is de zorgaanbieder die een solistisch werkende zorgverlener is die Wlz-zorg verleent, in het bezit van een VOG (art. 4 lid 3 Wkkgz jo art. 3.1 lid 2 Uitvoeringsbesluit Wkkgz).

Tabel 8 | Wettelijke verplichting VOG binnen de vier zorgwetten

Volgens de website van de Rijksoverheid zijn enkele zorginstellingen wettelijk verplicht om een VOG van nieuwe medewerkers te vragen:

- instellingen die zorg uit de Wlz verlenen; en
- instellingen die geestelijke gezondheidszorg verlenen die onder de zorgverzekering (Zvw) valt en waar cliënten blijven overnachten.[1]

1 Bron: www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kwaliteit-van-de-zorg/vraag-en-antwoord/vergewisplicht. Geraadpleegd op 11 april 2023.

Deze eis is opgenomen in de Wkkgz en geldt ook voor zzp'ers. De VOG mag in dit geval niet ouder zijn dan drie jaar. Op verzoek van een cliënt, de IGJ of een opdrachtgever dient een zzp'er deze te kunnen tonen.[2] In het kader van de Zvw valt op te maken dat de wettelijke eis niet alle zorgsoorten omvat. Zo kan bijvoorbeeld thuiszorg plaatsvinden vallend onder de Zvw. Denk hierbij aan wijkverpleging en de verpleging van wondverzorging of verzorging in de vorm van hulp bij aan- en uitkleden, wassen en douchen.[3] In de Jw is tevens opgenomen dat iedereen die in de jeugdhulp, jeugdbescherming en jeugdreclassering werkt een VOG moet hebben.[4] Vanuit de Wmo is een VOG niet verplicht gesteld. Het is wel mogelijk dat een gemeente een VOG aanvullend als een vereiste stelt.[5]

Beoordelingscriteria

Justis handelt de VOG-aanvragen af en is de enige instantie die in Nederland een VOG af kan geven. Uit de website van Justis valt op te maken dat er bij de beoordeling van een VOG sprake is van een objectief en subjectief component. Het verkrijgen van een VOG (voor natuurlijke personen) is onder andere afhankelijk van:

- het aantal strafbare feiten dat iemand op het strafblad heeft staan;
- de ernst van deze feiten;
- hoelang geleden deze feiten zijn gepleegd;
- de leeftijd van de aanvrager.

Hierbij wordt ook een belangenafweging gemaakt. Over het algemeen geldt dat hoe langer geleden iemand is veroordeeld, hoe groter de kans is dat iemand een VOG krijgt. Daarnaast is ook de leeftijd van de persoon in kwestie van belang. Is iemand jonger dan 23 jaar op de dag van de aanvraag, dan wordt bij de beoordeling gekeken of er in de afgelopen twee jaar relevante strafbare feiten zijn gepleegd. In het geval dat iemand ouder is dan 23 jaar wordt er vier jaar teruggekeken. Er zijn ook enkele uitzonderingen waarbij langer wordt teruggekeken, bijvoorbeeld in het geval van ernstige delicten (gewelds- en/of zedendelicten) of in het geval van specifieke beroepen. Voor functies met een hogere integriteitseis, zoals een buitengewoon opsporingsambtenaar, geldt een terugkijktermijn van tien jaar.[6]

VOG-check

Uit de website van Justis valt op te maken dat er twee screeningsprofielen zijn: een algemeen screeningsprofiel en enkele specifieke screeningsprofielen (bijvoorbeeld voor het onderwijs en de taxibranche). In het kader van de zorg is er bijvoorbeeld het specifieke screeningsprofiel, genaamd "45. Gezondheidszorg en welzijn van mens en dier". Het algemene risicoprofiel bestaat uit acht risicogebieden (informatie, geld, goederen, diensten, zakelijke transacties, proces, aansturen organisatie en personen). Deze risicogebieden bestaan uit verschillende functieaspecten. In het kader van de zorg kan het bijvoorbeeld het functieaspect "met gevoelige/vertrouwelijke informatie omgaan" van belang zijn.[7] Welk screeningsprofiel en bijbehorende functieaspecten van belang zijn is afhankelijk van de aard van de werkzaamheden.

---

2 Bron: www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kwaliteit-van-de-zorg/documenten/brochures/2017/08/08/handreiking-wkkgz-voor-zzp-ers. Gepubliceerd in december 2017.
3 Bron: www.regelhulp.nl/onderwerpen/verzorging-verpleging-behandeling/thuiszorg. Geraadpleegd op 19 april 2023.
4 Bron: www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/jeugdhulp/kwaliteit-jeugdhulp. Geraadpleegd op 11 april 2023.
5 Bron: www.solopartners.nl/kennisbank/wet-maatschappelijke-ondersteuning-wmo-en-de-zzper/. Gepubliceerd op 4 oktober 2022.
6 Bron: justis.nl/producten/verklaring-omtrent-het-gedrag-vog/beoordeling-besluit-en-bezwaar. Geraadpleegd op 11 april 2023.
7 Bron: justis.nl/producten/verklaring-omtrent-het-gedrag-vog/beoordeling-besluit-en-bezwaar. Geraadpleegd op 19 april 2023.

Justis biedt via de website de mogelijkheid aan om zelfstandig een VOG-check te doen om inzicht te krijgen in de kans op het verkrijgen van een VOG in verschillende branches. Deze check kan worden gedaan voor dertien verschillende delicten.[8] Uit deze tool komt naar voren dat je een lage kans hebt om een VOG in de zorg- en welzijnsbranche te krijgen als je twee jaar geleden:

- Als persoon ouder dan 23 jaar een drugsdelict, fraude, diefstal, straatroof, openlijke geweldpleging, openlijke geweldpleging met lichamelijk letsel, mishandeling (eenvoudig), mishandeling (zwaar), bedreiging, zedendelict of moord/doodslag op je strafblad hebt staan.
- Als persoon jonger dan 23 jaar een straatroof, openlijke geweldpleging met lichamelijk letsel, mishandeling (zwaar), zedendelict en moord/doodslag op je strafblad hebt staan.

Ongeacht je leeftijd heb je een hoge kans om een VOG te krijgen in de branche zorg en welzijn als je een verkeersdelict of vernieling op je 'strafblad' hebt staan. Als je jonger dan 23 jaar bent is de kans groter om een VOG te krijgen, in vergelijking met iemand die ouder is dan 23 jaar, als je een drugsdelict, fraude, diefstal, openlijke geweldpleging, mishandeling (eenvoudig) of bedreiging op je 'strafblad' hebt staan. De beoordeling van een VOG in de branche zorg en welzijn lijkt vergelijkbaar te zijn met die voor de branches onderwijs en kinderopvang als bijvoorbeeld een taakstraf wordt opgelegd. In de taxibranche of als politiek ambtsdrager of buitengewoon opsporingsambtenaar is de beoordeling voor sommige delicten zwaarder te noemen.

8 Bron: vogcheck.justis.nl. Geraadpleegd op 11 april 2023.

Bijlage 3 Registers

BIG-registratie

Als zorgverlener moet je in sommige gevallen in het BIG-register geregistreerd staan om het beroep uit te kunnen oefenen. In dit register is opgenomen wat een zorgverlener kan en mag. Er staan elf beroepen aangegeven in de Wet op de Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg (Wet BIG) met een beschermde titel, die zich moeten registreren in dit register. Het gaat om een arts, tandarts, apotheker, gezondheidspsycholoog, psychotherapeut, fysiotherapeut, verloskundige, verpleegkundige, physician assistant, orthopedagoog-generalist en een klinisch technoloog. Sommige beroepen hebben een tijdelijke registratie zoals nu het geval is voor een geregistreerd-mondhygiënist tot en met 30 juni 2025. Een tuchtrechter of de IGJ kan een zorgverlener een maatregel (of beroepsverbod) opleggen , bijvoorbeeld als iemand een (ernstige) fout heeft gemaakt. Daarnaast moet iedereen zich iedere vijf jaar her-registreren in het BIG-register.[1]

SKJ-registratie

In het kader van de Jw zijn werkgevers in sommige gevallen verplicht om te werken met geregistreerde jeugdprofessionals. Dit vloeit voort uit het Besluit Jeugdwet art. 5.1.1.[2] Deze professionals kunnen zich registreren bij het Kwaliteitsregister Jeugd (SKJ). Jeugdprofessionals kunnen door middel van een SKJ-registratie aantonen dat zij beschikken over de ervaring, kennis en vaardigheden om goed hulp te bieden in complexe situaties. Het Kwaliteitskader Jeugd is een hulpmiddel om als werkgever een afweging te maken of het werk dat een professional uitvoert om een registratie vraagt. Hierbij wordt er gelet op de aard van de taak, verantwoordelijkheid, handeling (werkzaamheden) en de cliëntsituatie. Niet iedere professional die jeugdhulp verleent hoeft zich te registreren in het SKJ-register. Ook als zelfstandig jeugdhulpverlener kun je je registreren bij het SKJ.[3]

1 Bron: www.bigregister.nl/over-het-big-register/voor-zorgconsumenten. Geraadpleegd op 11 april 2023.
2 Bron: wetten.overheid.nl/BWBR0035779/2022-08-01. Geraadpleegd op 13 april 2023.
3 Bron: skjeugd.nl. Geraadpleegd op 11 april 2023.

Bijlage 4 Keurmerk

Een zzp'er in de zorg kan ook een kwaliteitskeurmerk aanvragen. Het is niet verplicht om een keurmerk aan te vragen, maar dit kan voor het aanvragen van een AGB-code (AGB staat voor Algemeen Gegevens Beheer; landelijke code om geleverde zorg te kunnen declareren) wel verplicht zijn. Volgens de website van de KVK zijn er twee aanbieders van een keurmerk in de zorg[1]:

- het KIWA-keurmerk voor zzp'ers in de (thuis)zorg;[2] en
- het HKZ-keurmerk voor zzp'ers in de zorg en welzijn.[3]

Met deze keurmerken zou je onder andere kunnen laten zien dat je voldoet aan de Wkkgz-eisen.

1 Bron: www.kvk.nl/advies-en-informatie/bedrijf-starten/startsituaties/zzper-in-de-zorg. Gepubliceerd op 20 februari 2023.
2 Bron: www.kiwa.com/nl/nl/services/certificering/mijn-keurmerk-kwaliteitskeurmerk-voor-zzp-ers-in-de-zorg. Geraadpleegd op 11 april 2023.
3 Bron: www.hkz.nl/zzp. Geraadpleegd op 11 april 2023.

(Uitgegeven in eigen beheer).
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag zonder bronvermelding worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke andere manier zonder voorafgaande toestemming van RIEC-ON.

Mei 2023
© RIEC Oost-Nederland
riec.nl

Onderwerp:	**Kenmerk:**	**Plaats, datum**
Zorgfraude met valse VOG's en diploma's	u2021 70 JK/MG	Westervoort, 25 november 2021

Geachte aanbieder,

Wij vinden het belangrijk om met u, als aanbieder Wmo en/of Jeugdwet, samen zorgfraude tegen te gaan. Dit willen we onder andere doen door u goed te informeren over fraudegevoelige zaken en de wijzen waarop criminelen uw organisatie mogelijk kunnen gebruiken voor criminele zaken. Via deze brief willen we aandacht vragen voor het probleem van valse diploma's en VOG's (Verklaringen Omtrent Gedrag) in de zorgsector.

Landelijk bestaan er helaas veel meldingen van medewerkers in de zorg- en welzijnssector die fraude plegen met VOG's en diploma's. Juist in de zorgsector is dit een zorgelijke ontwikkeling, omdat onze meest kwetsbare inwoners daar de dupe van kunnen worden. Daarom is het belangrijk dat u als aanbieder VOG's en diploma's van nieuw personeel kritisch screent. We willen graag dat u op de hoogte bent van de risico's. Als gemeenten zien wij het als onze taak om u hierop te wijzen.

Wat is een VOG?
Een VOG is een verklaring over het strafrechtelijk verleden van een werknemer. Met de VOG toont een medewerker aan dat hij niets op zijn kerfstok heeft dat hem tot een risico kan maken voor zijn nieuwe baan. Zorgpersoneel heeft in veel gevallen een VOG nodig om werkzaamheden in de zorg uit te voeren. Deze verklaring kan een persoon -tenzij deze een strafblad heeft- eenvoudig aanvragen via de gemeente of via Justis (een dienst van het ministerie van Veiligheid en Justitie).

Valse VOG's
Uit onderzoek van Argos[1] blijkt dat de afgelopen jaren tientallen valse VOG's zijn ontdekt. Het gaat vooral om valse verklaringen in de zorg. Uit dit onderzoek blijkt ook dat sommige werkgevers kopieën of gemailde pdf's van VOG's accepteren. Ten aanzien van deze documenten is een controle op echtheidskenmerken niet mogelijk. Dit werkt in bepaalde situaties vervalsingen in de hand, die vervolgens onopgemerkt blijven.

[1] Zie de volgende link: https://www.vpro.nl/argos/lees/nieuws/2020/tientallen-verklaringen-van-goed-gedrag-blijken-vals.html

*Inkoop sociaal domein Centraal Gelderland maakt als module onderdeel uit van de Modulair Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland. Kijk voor meer informatie op www.mgrsdcg.nl

Valse diploma's
Naast valse VOG's, blijkt uit een onderzoek dat er vermoedens zijn dat een deel van het (uitgezonden) zorgpersoneel niet beschikt over de juiste diploma's. In reactie op deze vermoedens geeft het Openbaar Ministerie in een nieuwbericht het volgende aan[2]: "In Nederland hechten we aan goede gezondheidszorg. Fraude in de zorg kan het vertrouwen in ons zorgstelsel ondermijnen. We moeten erop kunnen vertrouwen dat het zorgpersoneel bevoegd en bekwaam is om dit werk te doen. Dat betekent onder meer dat zij over de juiste opleiding en papieren beschikken."

Wat kunt u als werkgever doen?
We willen u als werkgever oproepen om bij het aannemen van nieuw personeel altijd de originele VOG en originele diploma('s) op te vragen. Controleer een VOG en/of een diploma goed! Op basis daarvan kunt u als werkgever bij de documenten op echtheidskenmerken zoeken. U kunt ook altijd via Dienst Justis controleren of een VOG authentiek is.

Aansprakelijkheid bij het inlenen van personeel
Ook in de zorg wordt met grote regelmaat gebruik gemaakt van uitzendbureaus voor de inlening van zorgpersoneel. Fiscaal is deze inlening niet geheel zonder risico. Mocht het uitzendbureau niet aan haar verplichting inzake de loonheffing en omzetbelasting voldoen, dan bestaat de mogelijkheid dat de zorgverlener aansprakelijk wordt gesteld voor de niet betaalde belasting. Het is goed dat u zich hiervan bewust bent. U kunt meer informatie vinden op site van de Belastingdienst, via: *https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/zakelijk/aangifte_betalen_en_toezicht/aansprakelijkheid/inlenersaansprakelijkheid/*

Melden
Vermoedt u zorgfraude in uw omgeving of heeft u vragen over deze brief?
Wij zijn er blij mee als u vermoedens van zorgfraude bij ons meldt. U kunt contact opnemen via het desbetreffende meldpunt op de website van uw gemeente of via het Meldpunt Signalen Zorg Regio Centraal Gelderland via www.inkoopsdcg.nl. U kunt ook bellen naar Inkoop SDCG op 026-7029700 en vragen naar Khym Startman of Mariëlle Glasbergen.

Met vriendelijke groet,

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Handelend namens
Burgemeesters en wethouders regiogemeente Centraal Gelderland

Mevrouw A.A.J.M. Kuijpers,
Manager Inkoop sociaal domein Centraal Gelderland

[2] Zie de volgende link: https://www.om.nl/actueel/nieuws/2020/07/22/igj-opsporing-onderzoekt-fraude-met-diploma%E2%80%99s-in-de-zorg

BEHANDELRESULTAAT

Agenderingsverzoek 13 september 2023

GEMEENTE Arnhem

Agenderingsverzoek "Criminele ZZP’ers weren uit de zorg”

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Van der Wel/Marcouch

Resultaat van bespreking:

Aanwezig de raadsleden/fractievolgers: De Boef (GroenLinks), Zwijnepoel (D66), Kumas (VVD), Groot (Arnhem Centraal), Lu (Partij voor de Dieren), Van Munster (PvdA), Dobbe (SP), Groot (CDA), Zevenbergen (Volt), (DENK), Jansen (ChristenUnie), Verheij (PVV).
Afwezig: de fracties van Burgerbelang Arnhem, DENK en Forum voor Democratie.

Verder aanwezig: Van der Wel (wethouder), Marcouch (burgemeester), Roosenboom (bestuursadviseur), Fidder (bestuursadviseur).

Verloop
Er is gestart met de bespreking van het verzoek, er zijn in de eerste termijn standpunten uitgewisseld en vragen aan het college gesteld. Het college heeft in eerste termijn nog niet alle vragen kunnen beantwoorden. Het verzoek zal een vervolgbespreking krijgen waarbij gestart wordt met de afronding van de eerste termijn van de zijde van het college.

Toezeggingen

1. Jaarrapportage loket fraudemeldingen

Wethouder Van der Wel zal het jaarrapport 2023 van het loket fraudemeldingen zodra deze beschikbaar is aan de raad doen toekomen.

2. Screening diploma’s en VOG’s

Wethouder van der Wel zegt toe om aan de regionale inkooporganisatie voor te leggen of zij zorgaanbieders kunnen ondersteuning bij de screening van diploma’s en VOG’s het resultaat van deze afstemming terugkoppelen aan de raad.

Conclusie
De voorzitter concludeert dat bespreking van het agenderingsverzoek niet is afgerond. De vergadering wordt de volgende keer voortgezet bij de afronding van de eerste termijn van het college.

De raadsadviseur,

P. Wielaard

De voorzitter,

C. Prinsen

Titel/onderwerp: # Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen

Raadsadviseur: M. Piscaer Telefoonnr: 06 31114892 Maaike.piscaer@arnhem.nl

Van:	College van B&W	Ambtenaar:	Dion Vreman
Portefeuillehouder:	M. Van de Geijn	Telefoonnr:	0683909562
		E-mailadres:	dion.vreman@arnhem.nl
Doel activiteit	meningsvormend 1 (vervolg)		
Toelichting	**Kernboodschap** Door het college is het raadsvoorstel "Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen" aangeboden. Dit voorstel is de uitwerking van motie *'Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijk zwaarwegende gevallen'* (23M09gg) en de motie *'Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen'* (21M218). Al eerder is de raad via de raadsbrief Stand van zaken motie 'Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen' geïnformeerd dat het college voornemens was de uitwerking van beide moties te combineren en daarvoor één regeling uit te werken. Met het voorstel wil de gemeente ondersteuning bieden aan inwoners die hun geslachtsregistratie of hun achternaam om zwaarwegende redenen willen veranderen. Deze inwoners kunnen een vergoeding aanvragen ter tegemoetkoming van de administratieve kosten die aan deze verandering zijn verbonden. *Zie voor meer informatie het raadsvoorstel*		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Afronding van de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	Tijdens de Politieke Avond van 5 juli is gestart met de behandeling met de informatieve fase. Er is door ingesproken door Luuk Kaffener namens COC Midden-Gelderland. Vervolgens is er gestart met de meningsvormende fase 1, daarbij is de eerste termijn vanuit de raadskamer en het college afgerond en is er een start gemaakt met de tweede termijn door de fracties van Arnhem Centraal, GroenLinks en Partij voor de Dieren. Op 13 september wordt de M1 hervat in de tweede termijn vanuit de raadskamer. Vergaderorde M1 Er wordt in twee termijnen vergaderd. • Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. • De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de		

	beantwoording van de portefeuillehouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. • Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.
Bijlagen	Raadsvoorstel "Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen"
	Bijlage - Wijzigen geslachtsnaam via Jus
	Raadsbrief Stand van zaken motie 'Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen'
	Motie 'Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijk zwaarwegende gevallen' (23M09gg)
	motie 'Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen' (21M218).
	Inspreekbijdrage vergoeding aanpassing identiteitsdocumenten - COC Midden Gelderland

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 221870

Onderwerp: Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen

Kernboodschap

De gemeente Arnhem wil ondersteuning bieden aan inwoners die hun geslachtsregistratie of hun achternaam om zwaarwegende redenen willen veranderen. Deze inwoners kunnen een vergoeding aanvragen ter tegemoetkoming van de administratieve kosten die aan deze verandering zijn verbonden.

Voorstel

1. Een vergoeding mogelijk te maken voor inwoners die
    - de geslachtsregistratie willen wijzigen;
    - de achternaam willen veranderen op grond van het Besluit Geslachtsnaamswijziging
2. Voor de genoemde doelgroep de kosten te vergoeden voor
    - de vervanging van de identiteitsdocumenten (identiteitskaart of paspoort en eventueel rijbewijs)
    - aanvullende kosten die gepaard gaan met wijziging van de achternaam of geslachtsregistratie tot een maximaal bedrag van € 1.000,- per persoon.
3. De vergoeding beschikbaar te stellen door middel van een subsidieregeling die met terugwerkende kracht in werking treedt per 1 januari 2023.

Inleiding

De gemeente Arnhem vindt het belangrijk om inwoners te ondersteunen die hun geslachtsregistratie willen aanpassen of hun naam vanwege zwaarwegende redenen willen veranderen. Voor hen is de uiteindelijke formele wijziging van geslacht of naam een belangrijke erkenning van hun identiteit. Deze inwoners hebben vaak een lange periode met leed gehad en zien zich vervolgens geconfronteerd met hoge kosten om de gewenste verandering mogelijk te maken.

Om hen daarin tegemoet te komen, heeft de gemeenteraad op 15 februari 2023 de motie ‘Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijk zwaarwegende gevallen’ (23M09gg) aangenomen. Door een vergoeding mogelijk te maken wordt

Arnhem GEMEENTE

een financiële drempel weggenomen. Maar belangrijker; ook acceptatie uitgesproken richting deze Arnhemmers en erkenning gegeven voor de barrières die zij ondervinden om hun naam of geslachtsregistratie aan te passen.

In november 2021 nam de raad de motie 'Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen' (21M218) aan. Ook hier vindt de raad dat er teveel belemmeringen zijn voor inwoners die hun achternaam willen veranderen omdat deze is verbonden aan het slavernijverleden. Met de motie heeft de raad het college opgeroepen om

1. bij het Rijk ervoor te pleiten om de kosten voor de naamsverandering en het verplichte psychologische onderzoek af te schaffen;
2. de kosten voor naamsverandering te vergoeden.

Het college heeft op 21 maart 2023 een brief gestuurd naar de Minister voor Rechtsbescherming, de heer Weerwind. In de brief is gevraagd om het Besluit Geslachtsnaamswijziging zodanig aan te passen, dat de huidige drempels worden weggenomen voor nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen die hun achternaam willen veranderen.

Zolang het rijk de procedure niet heeft aangepast en deze inwoners nog € 835,- moeten betalen voor een aanvraag tot naamswijziging, vindt de gemeente Arnhem dat zij een financiële tegemoetkoming zouden moeten krijgen om daarmee ook deze inwoners te steunen. Daarom heeft het college op 21 maart 2023 besloten om de uitvoering van de moties te combineren en daarvoor één regeling uit te werken. De raad is hierover per brief geïnformeerd.

Beoogd effect

Drempels wegnemen voor inwoners die hun geslachtsregistratie willen veranderen of hun achternaam om zwaarwegende redenen willen veranderen.

Argumenten

1.1 Deze doelgroepen sluiten het beste aan bij de doelgroep zoals verwoord in de motie 'Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijk zwaarwegende gevallen' (23M09gg)

De motie is bedoeld voor inwoners die hun geslachtsregistratie willen wijzigen en inwoners die een naamsverandering willen in 'zwaarwegende gevallen' en in verband met 'trauma's'. In 2021 en 2022 is in totaal resp. 171 en 136 keer een naam of geslachtsregistratie van een Arnhemmer gewijzigd. Aan een naamsverandering is niet altijd een zwaarwegende reden of trauma gekoppeld. Veel van de naamswijzigingen zijn bijvoorbeeld het gevolg van de erkenning van een kind die plaatsvindt ná de geboorteaangifte. Om recht te doen aan de motie en de daarin genoemde 'zwaarwegende redenen' en 'trauma's', is de doelgroep afgebakend die voor vergoeding in aanmerking zou moeten komen. Het proces en de achtergrond van de naamsverandering zijn afgewogen. Hierbij is geconcludeerd dat de beoogde doelgroep vooral zit in de categorie die een naamsverandering aanvraagt bij de Dienst Justis op grond van het

	Besluit Geslachtsnaamwijziging. Op grond van bijvoorbeeld psychische hinder of als slachtoffer van een misdrijf kan iemand een aanvraag indienen voor verandering van de achternaam. In de bijlage 'Wijzigen geslachtsnaam via Justis' zijn alle situaties opgesomd waarbij iemand een aanvraag voor naamsverandering kan indienen.
1.2	*Nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen die hun achternaam willen veranderen kunnen een beroep doen op de vergoeding*
	De gemeente Arnhem wil inwoners tegemoetkomen die hun achternaam willen veranderen omdat deze voortkomt uit het slavernijverleden. Iemand die om deze reden een wijziging van de achternaam wil, kan dat alleen doen door een aanvraag in te dienen bij Justis, de instantie die uitvoering geeft aan het Besluit Geslachtsnaamwijziging. Door de vergoeding te verbinden aan een aanvraag op grond van het Besluit Geslachtsnaamswijziging, komen nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen in aanmerking voor de vergoeding.
2.1	*Inwoners krijgen te maken met verschillende kosten en worden daar met dit budget voor gecompenseerd*
	Wie een naam- of geslachtsregistratie wil wijzigen, heeft een nieuw paspoort of identiteitskaart nodig. Wanneer iemand ook beschikt over een rijbewijs, zal ook deze vervangen moeten worden. Op basis van de huidige leges kost vervanging van de documenten maximaal € 123,- per persoon (paspoort en rijbewijs). Naast de kosten voor de nieuwe documenten, zijn er kosten verbonden aan de wijziging van de naam of geslachtsregistratie. Een deskundigenverklaring (wijziging geslachtsregistratie) kost tot € 315,-, een aanvraag voor een naamsverandering bij Justis € 835,-. Uitgaande van deze kosten is het voorstel om een maximaal budget van € 1.000,- te hanteren per persoon voor aanvullende kosten. In totaal kan een inwoner voor vervanging van documenten en aanvullende kosten die voortkomen uit de wijziging een vergoeding krijgen tot een maximum bedrag van € 1.123,-.
3.1	*Hiermee kan iedereen die binnen de doelgroep valt, een aanvraag indienen*
	In de motie is gesteld dat voor iedere Arnhemmer in het kader van solidariteit dezelfde mogelijkheden moeten zijn om het paspoort te wijzigen als daar zwaarwegende redenen voor zijn. Ook is benoemd dat jongeren die niet in aanmerking komen voor een Gelrepas en studenten recht zouden moeten hebben op een vergoeding. Dit is expliciet afgewogen in de uitwerking van de motie en de wijze waarop de vergoeding verstrekt kan worden. Een subsidieregeling geeft de mogelijkheid om inwoners, ongeacht leeftijd, inkomen of vermogen, in aanmerking te laten komen voor de vergoeding. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld de Bijzondere Bijstand. Daarbij zou onderscheid gemaakt worden naar inkomen/vermogen, terwijl het breed ondersteunen van minderheidsgroepen voorop staat.
3.2	*Een subsidieregeling is het meest passende instrument*

Voor de wijze van uitvoering is gekeken naar laagdrempeligheid voor inwoners, rechtmatigheid en naar de uitvoerbaarheid voor de gemeentelijke organisatie. Een subsidieregeling is naar voren gekomen als het meest passende instrument. In de raadsbehandeling van het initiatiefvoorstel ‘Vergoeding bij wijziging geslachtsregistratie’ in januari/februari is ook gesproken over verstrekking via de Bijzondere Bijstand. In theorie is dit mogelijk, maar dit brengt verschillende nadelen met zich mee die afbreuk doen aan de toegankelijk en uitvoerbaarheid.
Daarnaast is het verstrekken van een vergoeding via de Bijzondere Bijstand niet in lijn met het beleid op Bestaanszekerheid, waar we juist willen toewerken naar vereenvoudiging van inkomensregelingen. Het college heeft hierover op 16 mei een raadsinformatiebrief gestuurd naar de gemeenteraad.

Kanttekeningen en risico's

1.1	*Inwoners die hun voornaam willen veranderen, komen niet in aanmerking voor een vergoeding*

De motie gaat uit van een vergoeding bij verandering van voor- of achternaam, of geslachtsregistratie. Iemand die de voornaam wil veranderen moet hiervoor een verzoek indienen bij de rechtbank. In sommige gevallen kan iemand in aanmerking komen voor een subsidie van de Raad voor de Rechtsbijstand. Dat is het geval wanneer er sprake is van aantoonbare hinder in het maatschappelijk verkeer en de aanvrager onder de gestelde inkomensgrens valt.
Met deze subsidie is er een voorliggende voorziening beschikbaar voor inwoners die hun voornaam om zwaarwegende redenen willen veranderen.

Overigens is de procedure via de rechter niet van toepassing bij de wijziging van voornaam bij geslachtsverandering. In dat geval kan de voornaam, zonder tussenkomst van de rechter, bij de gemeente veranderd worden tegelijk met de aanpassing van de geslachtsregistratie.

Participatie

Bij de raadsbehandeling van het initiatiefvoorstel ‘Vergoeding bij wijziging geslachtsregistratie’ is door verschillende insprekers het perspectief van de doelgroep verwoord. Deze inbreng is meegenomen bij de uitwerking van dit voorstel.
Met het oog op de vergoeding voor nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen die hun naam willen veranderen, is in een eerder stadium gesproken met de initiatiefnemer van Keti Koti Arnhem.
Voor overige redenen voor naamsverandering is niet gesproken met inwoners, omdat deze groep klein en niet georganiseerd is. De redenen voor de naamsverandering zijn individueel en kunnen sterk uiteenlopen. Wanneer iemand na een positief besluit zich meldt bij de gemeente voor nieuwe documenten, is niet bekend om welke reden de naamsverandering is aangevraagd.

Financiën

Het benodigd budget wordt geraamd op € 68.365,- per jaar. Dit bedrag bestaat uit

- vergoeding: € 61.765,-.
  - maximale vergoeding van € 1.123,- per persoon
  - 55 toekenningen (aantallen van 2021 en 2022 + verwachte stijging als gevolg van het wegnemen van de financiële drempel)
- uitvoeringskosten: € 6.600,-

In de regeling wordt een subsidieplafond ingesteld om een financieel risico te voorkomen. Mocht in de loop der tijd blijken dat de vraag groter is dan voorzien, komen wij tot een voorstel tot aanpassing van de raming en daarmee in relatie staande subsidieplafond.

Dekking
De kosten voor 2023 worden als afwijking meegenomen in de Turap 2. Omdat de regeling met terugwerkende kracht gaat werken per 1 januari 2023, moeten de kosten voor een heel jaar worden meegenomen.

Het benodigd budget voor de komende jaren wordt meegenomen in de begroting. Hierbij baseren we ons op de geraamde kosten voor 2023 op basis van de geldende tarieven voor reisdocumenten en het rijbewijs. We gaan monitoren in hoeverre er gebruik wordt gemaakt van de regeling en wat het gemiddelde aangevraagde subsidiebedrag is. Afhankelijk van het gebruik van de regeling en eventuele wijzigingen in de tarieven van onder andere de identiteitsdocumenten, komen wij met een voorstel tot aanpassing van de raming.

Uitvoering

Wanneer de gemeenteraad instemt met dit voorstel werkt het college een subsidieregeling uit. Deze zal dan naar verwachting binnen zes weken worden vastgesteld en gepubliceerd (onder voorbehoud van het moment van besluitvorming door de raad en het zomerreces). Vanaf dat moment kunnen inwoners een aanvraag indienen voor kosten die zijn gemaakt na 1 januari 2023.

Communicatie

Inwoners en de eigen organisatie worden op verschillende manieren geïnformeerd. Zodra de subsidieregeling is vastgesteld wordt deze gepubliceerd op www.overheid.nl. We plaatsen berichten via de Arnhemse Koerier, Arnhem Mail en de gemeentelijke sociale media. We zetten onze regenboogpartners en partners rond het thema ‘Vrij zijn in Arnhem’ in, om hun achterban te informeren. En we zorgen dat er een duidelijke uitleg op www.arnhem.nl komt te staan. De gemeenteraad ontvangt een raadsinformatiebrief.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad
– Wijzigen geslachtsnaam via Justis

Besluit van

RAADSVOORSTEL

Zaaknummer 221870

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 13 juni 2023, nummer: 221870;

gelet op artikel 147 van de Gemeentewet;

besluit:

1. Een vergoeding mogelijk te maken voor inwoners die
   - o de geslachtsregistratie willen wijzigen;
   - o de achternaam willen veranderen op grond van het Besluit Geslachtsnaamswijziging
2. Voor de genoemde doelgroep de kosten te vergoeden voor
   - o de vervanging van de identiteitsdocumenten (identiteitskaart of paspoort en eventueel rijbewijs)
   - o aanvullende kosten die gepaard gaan met wijziging van de achternaam of geslachtsregistratie tot een maximaal bedrag van € 1.000,- per persoon.
3. De vergoeding beschikbaar te stellen door middel van een subsidieregeling die met terugwerkende kracht in werking treedt per 1 januari 2023.

De voorzitter,

De griffier,

Gemeente Arnhem

Wijzigen geslachtsnaam via Justis

Gebaseerd op de Brochure Naamswijziging ontwikkeld door Ministerie van Justitie en Veiligheid / Justis

Wijzigen achternaam minderjarig kind (Categorie A)

1) De naam van een kind wijzigen in de achternaam van een ouder of verzorger. De naam van het kind kan worden gewijzigd in:
    - de naam van de andere ouder die het kind verzorgt en opvoedt na een ontbinding van het huwelijk of verbreking van de buitenhuwelijkse samenleving.
    - de naam van de partner van de ouder, als die samen met de aanvrager het kind verzorgt en opvoedt.
    - de naam van een pleegouder die het kind verzorgt en opvoedt.
2) De achternaam van een kind wijzigen in de achternaam van andere kind(eren) binnen het gezin.
   Door toepassing van regels van internationaal privaatrecht kunnen kinderen van dezelfde ouders verschillende achternamen hebben. Bijvoorbeeld doordat de kinderen in verschillende landen zijn geboren.
3) De achternaam wijzigen van een kind met een dubbele nationaliteit.
   Naamswijziging is mogelijk als een kind volgens de regels van het land, waarvan het kind ook de nationaliteit heeft, een andere achternaam heeft.

De achternaam van een meerderjarige wijzigen (categorie B)

1) De achternaam wijzigen in die van een ouder of verzorger.
   Iemand die meerderjarig is, kan de eigen achternaam veranderen in die van de andere ouder. Dat is mogelijk als deze persoon, na de ontbinding van het huwelijk of een verbreking van de buitenhuwelijkse samenleving van zijn of haar ouders, voordat de betreffende persoon 18 jaar werd, enige tijd door deze ouder is verzorgd en opgevoed.
2) Wanneer iemands achternaam tijdens zijn of haar minderjarigheid is gewijzigd op grond van het Besluit geslachtsnaamswijziging, dan de betreffende persoon dit ongedaan maken en de oorspronkelijke achternaam terugkrijgen.
3) Sinds 1998 kunnen ouders hun kind de achternaam van de vader óf moeder geven. Deze keuze is mogelijk bij de geboorte, erkenning, adoptie en gerechtelijke vaststelling van het vaderschap. Een meerderjarige kan de naamskeuze herzien en alsnog kiezen voor de naam van de andere ouder.
4) Wijzigt de achternaam van een ouder? Dan verandert ook de gelijkluidende achternaam van het minderjarige kind over wie de ouder het gezag heeft. De naam van meerderjarige kinderen wijzigt niet mee. Het meerderjarige kind kan de achternaam veranderen in de nieuwe achternaam van de ouder.
5) Naamswijziging in de oorspronkelijke achternaam na ontbinding huwelijk (wanneer een vrouw door een huwelijk automatisch de achternaam van de man heeft verkregen en na een scheiding niet haar oude naam terugkrijgt).
6) Een niet Nederlands klinkende achternaam wijzigen. Dit kan in sommige gevallen. De aanvrager heeft in ieder geval minder dan vijf jaar geleden de Nederlandse nationaliteit verkregen, toen de naam niet gewijzigd, maar wil dat alsnog doen omdat het van belang is voor de inburgering.
7) De achternaam is onwelvoeglijk of bespottelijk.

8) De achternaam komt veelvuldig voor en voor de drager is het daarom moeilijk om zich van anderen te onderscheiden.
9) De geslachtsnaam is aantoonbaar foutief gespeld door een fout bij de invoering van de akte van de Burgerlijke stand in 1810-1838.
10) Sommige Friese achternamen zijn sinds de invoering van de Burgerlijke Stand 'Vernederlandst'. Iemand kan vragen om de achternaam te wijzigen in de oorspronkelijke Friese naam.
11) Iemand kan een naam toevoegen aan de achternaam als zijn of haar voorouders die dubbele naam vroeger voerden. Alle directe afstammelingen van die voorouders moeten de dubbele naam altijd zijn blijven gebruiken. De dubbele naam mag niet 'in onbruik' zijn geraakt.
12) Een achternaam toevoegen die is uitgestorven of met uitsterven wordt bedreigd.

Vanwege de lichamelijke of geestelijke gezondheid de achternaam wijzigen: psychische hinder (Categorie C)

1) Psychische hinder. De achternaam kan gewijzigd worden wanneer de aanvrager kan aantonen dat hij of zij psychische hinder ondervindt als gevolg van het dragen van de huidige naam of het niet dragen van de gewenste naam.
2) Misdrijf: wanneer de ouder van wie de aanvrager, of zijn of haar minderjarig kind, de geslachtsnaam heeft en waarvan wijziging wordt verzocht, onherroepelijk is veroordeeld voor het plegen van een misdrijf tegen:
   - de aanvrager, of
   - zijn/haar familielid in de eerste graad (daaronder vallen ouders en kinderen), of
   - zijn/haar familielid in de tweede graad (daaronder vallen grootouders, kleinkinderen en broers / zussen), of
   - zijn/haar levensgezel, of
   - de levensgezel van zijn/haar familielid in de eerste of tweede graad.

   Let wel, het moet daarbij gaan om een van de misdrijven, omschreven in de titels XIII tot en met XV (misdrijven tegen de burgerlijke staat, misdrijven tegen de zeden en verlating van hulpbehoevenden) en XVIII tot en met XX (misdrijven tegen de persoonlijke vrijheid, misdrijven tegen het leven gericht, afbreking van zwangerschap en mishandeling) van het tweede boek van het Wetboek van Strafrecht. Onder het plegen van een misdrijf wordt ook begrepen medeplichtigheid aan en poging tot misdrijf. Dat er sprake is van een onherroepelijke veroordeling wegens het plegen van een van deze misdrijven dient de aanvrager aan te tonen door een afschrift van het onherroepelijk vonnis/arrest mee te sturen met de aanvraag.

   Is er geen sprake geweest van een onherroepelijke veroordeling van de dader, maar is de aanvrager wél in het bezit van een beslissing van het Schadefonds Geweldsmisdrijven waaruit blijkt dat aan hem/haar in verband met dat misdrijf een schadevergoeding is toegekend, dan kan deze persoon de achternaam ook kosteloos wijzigen. Het moet daarbij wel gaan om een misdrijf dat valt onder de bovengenoemde categorieën.
3) Adoptie; de naam wijzigen in de oorspronkelijke naam voordat de adoptie plaatsvond.

Aan de gemeenteraad

Datum : 21 maart 2023
Zaaknummer : 135533
Contactpersoon : Dion Vreman
Telefoonnummer : 026 377 2507

Onderwerp: Stand van zaken motie ‘Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen’

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van de stand van zaken met betrekking tot de uitvoering van de motie Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen (21M218).

Inleiding
Voor sommige inwoners kan de achternaam een pijnlijke verwijzing zijn naar het slavernijverleden van de voorouders. Deze naam veranderen is moeilijk en kostbaar. Een aanvraag kan alleen worden ingediend via Dienst Justis en moet worden voorzien van een rapport van een psycholoog waaruit blijkt dat de indiener psychische hinder ondervindt van de achternaam. Met het aannemen van de motie ‘Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen’ heeft uw raad het college opgeroepen om bij het Rijk ervoor te pleiten om de kosten voor de naamsverandering en het verplichte psychologische onderzoek af te schaffen, en om de kosten voor naamsverandering te vergoeden. In deze brief brengen wij u op de hoogte van de uitvoering van deze motie.

Oproep aan het kabinet voor versoepeling van eisen voor naamsverandering
Op 19 december jl. heeft het kabinet in een kamerbrief een reactie gegeven op het rapport van bevindingen van de Dialooggroep Slavernijverleden, getiteld 'Ketenen van het verleden'. In de brief schrijft het kabinet dat zij werkt aan een regeling die het voor nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen makkelijker maakt om de achternaam te veranderen. Uitgangspunt is onder andere dat een naamsverandering zo min mogelijk belastend is, dus zonder verklaring van een deskundige, en dat dit kosteloos is voor de aanvrager.

Als college zijn wij blij met het voornemen van het kabinet. Alleen de rijksoverheid kan de drempels met betrekking tot kosten en voorwaarden volledig wegnemen, en met de aankondiging van de regeling komt dit een stap dichterbij. Wij hebben de minister voor Rechtsbescherming een brief gestuurd waarin wij het belang van deze regeling ondersteunen en benadrukken (zie bijlage).
Vergoeding

Naar voorbeeld van de gemeente Utrecht, hebben wij een subsidieregeling uitgewerkt. Inwoners die een aanvraag indienen bij Justis voor een naamsverandering omdat deze naam voortkomt uit het slavernijverleden, komen daarmee in aanmerking voor een vergoeding. Deze regeling is nagenoeg klaar, maar gelet op de recente onderstaande ontwikkelingen maken wij hierin een pas op de plaats vanwege:

1. De aankondiging van het Rijk om de naamsverandering te vereenvoudigen en gratis te maken;
2. De door de raad aangenomen motie Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen (23M09).

Zoals gesteld in de hierboven genoemde motie, werken we op dit moment een voorstel uit waarin inwoners die om zwaarwegende redenen hun identiteitsdocument moeten wijzigen, een vergoeding kunnen aanvragen. Een uitgangspunt bij het aannemen van deze motie is dat alle inwoners gelijk behandeld moeten worden. We vinden het daarom belangrijk om met één regeling te komen met gelijke mogelijkheden en voorwaarden voor alle doelgroepen, inclusief de inwoners die hun achternaam willen veranderen vanwege het slavernijverleden van hun voorouders. Ook vinden we het belangrijk om de mogelijkheden voor vergoedingen voor naams- en/of geslachtswijzigingen helder en overzichtelijk te houden. Daarom kiezen we ervoor om één integraal voorstel uit te werken voor alle inwoners die om zwaarwegende redenen hun naam of geslachtsregistratie veranderen.

Communicatie

Voor de zomer komen wij met een voorstel waarin wij uitvoering geven aan de motie ‘Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen’ (23M09). In dat voorstel zullen wij ook ingaan op de inwoners die hun achternaam willen veranderen omdat deze voortkomt uit het slavernijverleden.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,

de secretaris,	de burgemeester,
J.H. de Baas	A. Marcouch

Bijlage

- Brief aan de minister voor Rechtsbescherming over naamsverandering voor nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen

GEMEENTE Arnhem

Datum : 21 maart 2023
Zaaknummer : 135533
Contactpersoon : D. Vreman
Telefoonnummer : 06 83909562

Ministerie van Justitie en Veiligheid
Dhr. F.M. Weerwind, minister voor Rechtsbescherming
Postbus 20301
2500 EH DEN HAAG

Onderwerp: Naamsverandering voor nazaten van tot slaaf gemaakte mensen

Geachte heer Weerwind,

De gemeenteraad en het college van de gemeente Arnhem vinden het belangrijk om drempels weg te nemen voor nazaten van tot slaaf gemaakte mensen om hun achternaam te veranderen. Wij zijn daarom positief over het voornemen van het kabinet om te komen met een regeling die het veranderen van de achternaam voor deze groep mensen makkelijker en kosteloos maakt, en roepen u op om deze zo spoedig mogelijk in werking te laten treden.

Slavernijverleden van Gelderland en Arnhem
In september 2022 is de publicatie 'Sporen van Slavernijverleden in Gelderland' verschenen. In deze publicatie zijn de resultaten beschreven van het onderzoek dat op initiatief van Erfgoed Gelderland is gedaan naar het Gelderse slavernijverleden. In dit onderzoek zijn ook enkele sporen in Arnhem gevonden.

Als college van de gemeente Arnhem vinden we het belangrijk om het slavernijverleden van Arnhem in beeld te krijgen, en de rol die het stadsbestuur daarin heeft gespeeld. Op dit moment vindt daarom in opdracht van de gemeente Arnhem een onderzoek plaats naar sporen van het slavernijverleden van Arnhem. De uitkomst van dit onderzoek verwachten we in september 2023.

Verandering van geslachtsnaam
Het is duidelijk dat het slavernijverleden doorklinkt in ons heden. Ook in Arnhem wonen inwoners van wie de achternaam voortkomt uit het slavernijverleden. Wie deze achternaam wil veranderen, ziet zich gehinderd door een verplicht psychologisch rapport en hoge kosten, voor zowel het traject bij de psycholoog als de aanvraag voor de naamsverandering zelf.

De wijziging van de achternaam op grond van het Besluit geslachtsnaamwijziging valt niet onder de bevoegdheid van de gemeente, maar onder die van de rijksoverheid. Hierdoor zijn wij als gemeente

hooguit in staat om inwoners die hun achternaam willen wijzigen te ondersteunen, maar niet om drempels daadwerkelijk weg te nemen.

Drempels verlagen
Met het aannemen van de motie ‘Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen’ heeft de gemeenteraad van Arnhem het college opgeroepen om de drempels voor naamsverandering voor nazaten van tot slaaf gemaakte mensen te verlagen. Onder meer door er bij u voor te pleiten om de eisen te versoepelen. Inmiddels hebben wij kennis genomen van de kabinetsreactie op het rapport van bevindingen van de Dialooggroep Slavernijverleden 'Ketenen van het verleden'. Daaruit blijkt dat het veranderen van de geslachtsnaam voor nazaten van tot slaaf gemaakte mensen eenvoudiger, zonder verplicht psychologisch rapport, en kosteloos wordt gemaakt.

Als gemeente Arnhem kunnen wij deze ontwikkeling dan ook alleen maar van harte ondersteunen. Wij vragen u hierbij ook om de aangekondigde regeling op zo kort mogelijke termijn mogelijk te maken.

Wij zien de regeling met vertrouwen tegemoet.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

GEMEENTERAAD ARNHEM

Motie

Datum raadsvergadering:	15 februari 2023
Nummer motie:	**23M09gg**
Zaaknummer:	105698
Status	**Aangenomen**
Onderwerp:	Vaststellen: Initiatiefvoorstel "Vergoeding bij wijzigen geslachtsregistratie"

Titel:

Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen

Aan de gemeenteraad

Ondergetekenden stellen voor:

Omdat we weten dat:

- Er meerdere doelgroepen zijn waarvoor er zwaarwegende redenen zijn om gegevens aan het paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs te willen veranderen. Zij vallen in het initiatiefvoorstel omtrent vergoeding geslachtsregistratie buiten de boot.
- Slachtoffers van incest, fysieke/mentale mishandeling en vluchtelingen maken nu veel extra kosten naast de leges van het paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs om de naamgegevens te veranderen.

Omdat we vinden dat:

- Iedere Arnhemmer gelijk is en er daarom ook voor iedere Arnhemmer in het kader van solidariteit dezelfde mogelijkheden moeten zijn om het paspoort te wijzigen als daar zwaarwegende redenen voor zijn.

Daarom draagt de gemeenteraad het college op om:

- Om voor het zomerreces met een raadsvoorstel te komen waarin wordt beschreven hoe Arnhem voor de doelgroepen A) mensen met trauma's – gekoppeld aan de (voor -of achter)naam en B) mensen die hun geslachtsregistratie wensen te wijzigen, gecompenseerd kunnen worden bij aanpassing van het paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs;
- Hierbij gaat het om de kosten van bijvoorbeeld de deskundigenverklaring en deskundigenbeoordeling;
- Om in dat voorstel ook mee te nemen hoe er compensatie mogelijk is voor de groepen **A)** jongeren die in beginsel geen recht hebben op de Gelrepas en **B)** studenten;
- Deze regeling zo vorm te geven dat deze met terugwerkende kracht miv 01-01-2023 van toepassing is

Arnhem GEMEENTE

Indieners:

Alwin van Engelenburg – VVD
Klaartje Koorn – CDA
El Yazid Ait Chrif – PvdA
Lea Manders – Arnhem Centraal

GEMEENTE Arnhem

Motie "Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen" (23M09gg)

GROENLINKS ARNHEM	D66 Arnhem	VVD Arnhem	Partij voor de Dieren Arnhem
Coenders	Loor	Pape	De Groot
Simonis	Kemperman	Maref	Eliëns
Prinsen	Brandts	Eppich	Hogenhout
De Boef	Heemskerk	Kumas	SP
Dayioğlu	Zwijnepoel	Van Engelenburg	Elfrink
Quint	PvdA	Arnhem Centraal	Dobbe
Noomen	Visser	Van der Laak	CDA Arnhem
Burger Belang Arnhem	Aït Chrif	Manders	Koorn
Wiggers	Van Munster	Groot	Van den Broek
		Kraaijenbrink	Partij voor de Vrijheid Arnhem
			Verheij
Volt	DENK	Christen Unie Arnhem	
Scholten	Usta	Nede	Luurssen
Neutkens	Bal		

Voor: 31 Tegen: 2 Totaal: 33

Gemeente Arnhem

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	10 november 2021
Bij de bespreking van	Vaststellen van de Begroting 2022
Motie van	Nathalie Nede - ChristenUnie Mark Coenders - GroenLinks Yildirim Usta - DENK Verenigd Arnhem Susan van Ommen - D66
Titel van de motie	Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen
Nummer Zaaknummer	**21M218** 605166

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 10 november 2021 een besluit te nemen over

We weten dat:

- Veel Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders een Nederlands klinkende achternaam hebben die hen is opgelegd door het toenmalige koloniale systeem.
- De aanvraag voor een naamswijziging € 835,- kost.
- Niet iedere nakomeling van een tot slaaf gemaakte mens beschikt over voldoende middelen om zijn/haar slavennaam af te kopen.
- Mensen die hun achternaam willen veranderen hieraan voorafgaand een psychologisch onderzoek moeten ondergaan om aan te tonen dat er echt geleden wordt onder de naam.
- Uit onderzoek is gebleken dat ook inwoners en bestuurders van Arnhem direct of indirect hebben geprofiteerd van koloniale exploitatie en op slavernij gebaseerde productiesystemen in Amerika, Afrika en Azië.

We vinden dat:

- Afstammelingen van tot slaaf gemaakte mensen het recht hebben hun echte identiteit te hebben en uit te dragen, ook door middel van hun achternaam.
- Mensen die hun achternaam opgelegd hebben gekregen door de slavernij het recht moeten hebben om kosteloos hun naam te veranderen.
- Een psychologisch onderzoek te moeten ondergaan om aan te tonen dat je hinder ondervindt van je achternaam belastend en onnodig is.

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

- Samen met de gemeente Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht bij het Rijk te pleiten voor afschaffing van de kosten van een naamswijziging en voor afschaffing van het psychologisch onderzoek voor nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen.
- De kosten die Arnhemse nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen moeten maken om hun achternaam te veranderen te vergoeden en deze kosten te dekken uit de gecorrigeerde meeropbrengsten leges.

Nathalie Nede - ChristenUnie
Mark Coenders - GroenLinks
Yildirim Usta - DENK Verenigd Arnhem
Susan van Ommen - D66

AANGENOMEN

Voor	**32**
Tegen	**6**

Motie "Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen" (21M218)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
Koorn		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	2	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Usta		
Aydemir		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Sociale Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Inspreekbijdrage vergoeding aanpassing identiteitsdocumenten

Als COC Midden-Gelderland steunen wij van harte het voorstel om een vergoeding mogelijk te maken voor inwoners van Arnhem die hun geslachtsregistratie willen wijzigen. Zoals ook in het voorstel staat, is deze formele wijziging een belangrijke erkenning van de identiteit van de mensen die het betreft. Voor ons is dat de kern van waar het hierover gaat: het is niet alleen een financiële tegemoetkoming, maar vooral een gebaar van erkenning en acceptatie. Het straalt uit dat je in Arnhem welkom bent zoals je bent.

Het feit dat je geslacht bij geboorte wordt geregistreerd, is in wezen een systeemfout. Het registreren van een geslacht is lange tijd gezien als een neutrale handeling en het is nooit de bedoeling geweest om hiermee mensen uit te sluiten. Maar er is sprake van voortschrijdend inzicht en met de kennis van nu, kunnen we zeggen dat hiermee een fout is gemaakt. Dit is geen verwijtbare fout, er is geen schuld. Maar door bij geboorte definitief vast te leggen dat iemand dan wel man, dan wel vrouw is, doe je een groep mensen tekort. Dit weten we nu, dus is het tijd om de fout te herstellen. Als gemeenteraad – als overheid – zijn jullie de vertegenwoordiger van de maatschappij die deze fout gemaakt heeft. Dit zijn in ieder geval niet de trans- en non-binaire mensen om wie het hier gaat. Zij hebben er nooit om gevraagd en hebben niks te zeggen gehad over hoe ze geregistreerd staan. Je kunt de verantwoordelijkheid voor het herstellen hiervan daarom ook niet bij hen neerleggen. Dit gebeurt momenteel wel, door hen zelf te laten betalen voor de kosten voor het wijzigen van de identiteitsdocumenten. We vragen dus aan u om uw verantwoordelijkheid te nemen, namens ons als samenleving.

Er zijn nu mensen die het wijzigen van de geslachtsregistratie uitstellen omdat zij daar simpelweg geen geld voor hebben. Dit alleen zou al reden genoeg moeten zijn om als gemeente deze kosten te dragen, maar veel meer nog dan een financiële, is het een principiële kwestie. Het is wat je als gemeente Arnhem uitstraalt met dit gebaar. Als het initiatiefvoorstel wat in februari voorlag zou zijn aangenomen, zou Arnhem de tweede gemeente zijn geweest – na Nijmegen - die de kosten voor geslachtwijziging vergoedt. Inmiddels zijn er meerdere gemeenten die het voorbeeld van Nijmegen hebben gevolgd. Het is eigenlijk niet uit te leggen dat een Regenboogstad die zegt actief te werken aan sociale acceptatie, veiligheid en emancipatie van LHBTIQ+ personen, dit voorstel niet steunt. Bovendien heeft een overgrote meerderheid van de raad het Regenboogstembusakkoord getekend. De partijen hebben zich gecommitteerd aan aandacht voor specifieke kwetsbare groepen, waarbij transgender personen expliciet zijn benoemd. Door dit voorstel te steunen, brengt u dit in de praktijk en vervult u een voorbeeldfunctie voor andere organisaties en gemeenten.

Ik vind het belangrijk om te benadrukken dat dit voor ons geen ideologische kwestie is, maar een kwestie van identiteit. Niet-kloppende geslachtsregistratie kan ervaren worden als een ontkenning van wie iemand is en zorgen voor herhaaldelijke confrontaties hiermee. En dat voor een groep mensen waarbij bovengemiddeld veel depressies voorkomen en de zelfmoordcijfers schrikbarend hoog zijn. Dat het deze mensen diep raakt, hebben we ook gezien aan de emoties die het onderwerp opriep de vorige keer dat het hier in de gemeenteraad werd besproken. Ten minste één van de insprekers toen heeft aangegeven vandaag niet opnieuw te komen inspreken, omdat die zich niet veilig genoeg voelt om dit te doen.

Stelt u zich eens voor: u bent zelf een transgender persoon die jaren heeft geworsteld met uw eigen identiteit. Na veel moeite en met veel moed, bent u er eindelijk uit gekomen. Hoe fijn zou het dan zijn dat als u op het gemeentehuis komt, er tegen u wordt gezegd: ‘wat heb je een zware weg moeten gaan en wat fijn dat je hier nu bent zoals je bent. Wees welkom en wij veranderen met alle plezier de vergissing in onze administratie en uiteraard zijn de kosten daarvan voor onze rekening’.

BEHANDELRESULTAAT

Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen – I/M1 5 juli 2023

Raadsvoorstel ‘Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen’

Portefeuillehouder:	M. Van de Geijn

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Noomen (GroenLinks), Kemperman (D66), Van Engelenburg (VVD) Manders (Arnhem Centraal), Ait Chrif (PvdA) Hogenhout (Partij voor de Dieren), Koorn (CDA), Scholten (Volt), Usta (DENK), Jansen (ChristenUnie), Conrad (Forum voor Democratie)

De fracties van de SP, BurgerBelang Arnhem en PVV waren niet aanwezig
Verder aanwezig: Van de Geijn (wethouder)

Bespreking
Er heeft zich één inspreker gemeld voor de informatieve fase: Luuk Kaffener namens COC Midden-Gelderland. Na afronding van de informatieve fase wordt er gestart met de meningsvormende fase 1. Tijdens de eerste termijn vanuit de raadskamer worden er standpunten neergelegd en vragen gesteld aan de portefeuillehouder. De portefeuillehouder beantwoord de vragen in zijn eerste termijn. Vervolgens wordt gestart met de tweede termijn vanuit de raadskamer. Nadat het woord is gevoerd door de fracties van Arnhem Centraal, GroenLinks en Partij voor de Dieren wordt in verband met het einde van de vergadertijd de vergadering geschorst.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende fase 1 nog niet is afgerond. Het voorstel zal worden doorgeleid voor een hervatting van de M1 fase, waarbij gestart zal worden met het vervolg van de tweede termijn vanuit de raadskamer.

De raadsadviseur,	De voorzitter,
M. Piscaer	M. Simonis

BEHANDELRESULTAAT

Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen (vervolg M1) - 13 september

Raadsvoorstel ‘Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen’

Portefeuillehouder:	M. Van de Geijn

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Noomen (GroenLinks), Kemperman (D66), Van Engelenburg (VVD) Spruijt (Arnhem Centraal), Ait Chrif (PvdA) Hogenhout (Partij voor de Dieren), Koorn (CDA), Scholten (Volt), Usta (DENK), Nede (ChristenUnie), Conrad (Forum voor Democratie)

De fracties van de SP, BurgerBelang Arnhem en PVV waren niet aanwezig
Verder aanwezig: Van de Geijn (wethouder), Vreman (bestuursadviseur)

Bespreking
Tijdens de Politieke Avond van 5 juli is gestart met de behandeling met de informatieve fase van dit voorstel. Er is toen door ingesproken door Luuk Kaffener namens COC Midden-Gelderland. Vervolgens is er gestart met de meningsvormende fase 1, daarbij is de eerste termijn vanuit de raadskamer en het college afgerond en is er een start gemaakt met de tweede termijn door de fracties van Arnhem Centraal, GroenLinks en Partij voor de Dieren.

Vandaag wordt de vergadering hervat in de tweede termijn van de raad. De portefeuillehouder beantwoord de door de raadskamer gestelde vragen in zijn tweede termijn. Aan het einde van de tweede termijn van de wethouder informeert de voorzitter bij de raadskamer of er behoefte is aan een derde termijn. Dat is niet het geval. De fracties van het CDA, VVD, PvdA en CU kondigen aan met een motie of amendement te komen waarvoor een aparte meningsvormende fase 2 (M2) bespreking op korte termijn gewenst is.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende fase 1 is afgerond. In verband met de aangekondigde moties en amendementen zal het voorstel worden doorgeleid naar de meningsvormende fase 2, bij voorkeur tijdens de Politieke Avond van 20 september.

De raadsadviseur,

M. Piscaer

De voorzitter,

G. Van der Laak

Titel/onderwerp: # Raadsvoorstel "Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040"

Raadsadviseur: Steffan Vos Telefoonnr: 377 4775 steffan.vos@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Wendy Akkers
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp	Telefoonnr:	026 – 377 4008
		E-mailadres:	Wendy.Akkers@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend (m2)		
Toelichting	**Inhoud** Klimaatverandering en de behoefte aan nieuwe woningen vragen om ruimte. Ambities op het gebied van leefbaarheid en economie vragen om creatieve oplossingen. En de combinatie vergt samenhangende keuzes in het ruimtegebruik. De afgelopen jaren hebben we samen met de stad hard gewerkt aan een integrale visie op de leefomgeving. De vaststelling van de omgevingsvisie markeert het einde van een zorgvuldig proces om te komen tot een ruimtelijke strategie. Een strategie die de basis legt voor de ontwikkeling van onze stad voor nieuwe generaties. Het college stelt voor in te stemmen met de wijzigingen na de ingediende zienswijzen en om de omgevingsvisie en de plan-MER vast te stellen en de oude structuurvisie in te trekken. **Aanvullende informatie** Op https://www.arnhem.nl/omgevingsvisie staat aanvullende, toegankelijke informatie voor iedere geïnteresseerde in de omgevingsvisie. Hier staat ook een link naar de digitale kaart van de omgevingsvisie, waarin in 1 oogopslag staat wat over een locatie in de visie staat. Ook is een verwijzing naar de teksten uit de omgevingsvisie zelf opgenomen. De kaart is te vinden via deze link. Zie het raadsvoorstel voor meer informatie.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de meningsvormende fase (m2) en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	**Vergaderorde m2** Het doel van de m2 is het bespreken van de reeds ingediende moties en/of amendementen. Behandeling gebeurt per motie of amendement, op volgorde van volgnummer: 1. Indiener licht motie of amendement toe 2. Woordvoerders van andere fracties krijgen de gelegenheid om vragen te stellen aan de indiener of hun standpunt te delen 3. De portefeuillehouder krijgt de gelegenheid om te reageren op de motie of amendement (pre-advies) 4. Woordvoerders kunnen reageren op de bijdrage van de portefeuillehouder Daarna is de volgende motie of amendement aan de beurt, totdat alle moties of amendementen zijn besproken. Interrupties zijn toegestaan, maar kunnen vanwege de tijd beperkt worden. Als in de m2-behandeling naar het oordeel van de raadskamer alle concept-moties en -amendementen behandeld zijn, kan het voorstel worden doorgeleid naar de besluitvorming.		

Bijlagen	

Raadsvoorstel "Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040"
Omgevingsvisie
Plan-MER
Aanvulling Plan-MER
Bijlage 1 - Wijzigingendocument
Bijlage 2 - Gebundelde zienswijzen geanonimiseerd
Bijlage 3 Gebundelde zienswijzen vertrouwelijk
Bijlage 4 - Persbericht Commissie m.e.r.

GEMEENTERAAD ARNHEM

Amendement

Datum raadsvergadering:	27 september 2023
Nummer amendement:	**23A21**
Zaaknummer:	168764
Status	
Onderwerp:	Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040

Titel:
Aanvulling visie waardevolle wijken, sociale koop

Aan de gemeenteraad
Ondergetekenden stellen de volgende wijziging voor:

In de omgevingsvisie Arnhem 2040 , de zinssnede (blz. 30):
'*In Arnhem wordt de* komende jaren gewerkt aan het beschikbaar en betaalbaar houden van woningen. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus, in sociale huur, vrije sectorhuur en koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen. We lossen de woningbouwopgave binnenstedelijk op, waarbij inclusie en betaalbaar wonen een centrale plek hebben'.

ter vervangen door:

'*In Arnhem wordt de* komende jaren gewerkt aan het beschikbaar en betaalbaar houden van woningen. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus, in sociale huur, vrije sectorhuur, koop ***en sociale koop.*** Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen. We lossen de woningbouwopgave binnenstedelijk op, waarbij inclusie en betaalbaar wonen een centrale plek hebben'.

Toelichting:
Voor deze visie die zich uitstrekt tot 2040 vinden wij het van belang dat ook sociale koop tot de NHG grens een plek krijgt in deze woonvisie. Zoals hierover tevens al een motie door de raad is aangenomen.

Indieners:
Nathalie Nede - ChristenUnie

Arnhem GEMEENTE

GEMEENTERAAD ARNHEM

Amendement

Datum raadsvergadering:	27 september 2023
Nummer amendement:	**23A22**
Zaaknummer:	168764
Status	
Onderwerp:	Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040

Titel:
Aanvulling visie waardevolle wijken, uitleglocaties/buiten stedelijk

Aan de gemeenteraad
Ondergetekenden stellen de volgende wijziging voor:

In de omgevingsvisie Arnhem 2040 , de zinssnede (blz. 30):
'*In Arnhem wordt de* komende jaren gewerkt aan het beschikbaar en betaalbaar houden van woningen. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus, in sociale huur, vrije sectorhuur en koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen. We lossen de woningbouwopgave binnenstedelijk op, waarbij inclusie en betaalbaar wonen een centrale plek hebben'.

ter vervangen door:

'*In Arnhem wordt de* komende jaren gewerkt aan het beschikbaar en betaalbaar houden van woningen. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus, in sociale huur, vrije sectorhuur, koop Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen. We lossen de woningbouwopgave binnenstedelijk en ***eventueel via uitleglocaties/ buiten stedelijk*** op, waarbij inclusie en betaalbaar wonen een centrale plek hebben'.

Toelichting:
Voor deze visie die zich uitstrekt tot 2040 vinden wij het van belang dat ook de mogelijkheid van bouwen in eventueel uitleg locaties en buiten stedelijk bouwen een plek krijgt in deze woonvisie. Wij vinden alleen de keuze van binnenstedelijk bouwen te beperkt en risicovol inzake het kunnen voldoen aan de woningbouw opgave in Arnhem.

Indieners:
Nathalie Nede - ChristenUnie

Arnhem GEMEENTE

GEMEENTERAAD ARNHEM

Amendement

Datum raadsvergadering:	27 september 2023
Nummer amendement:	**23A23**
Zaaknummer:	168764
Status	
Onderwerp:	Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040

Titel:
Aanvulling visie waardevolle wijken, erfpacht instrument betaalbaar wonen

Aan de gemeenteraad
Ondergetekenden stellen de volgende wijziging voor:

In de omgevingsvisie Arnhem 2040 , de zinssnede (blz. 30):
'*In Arnhem wordt de* komende jaren gewerkt aan het beschikbaar en betaalbaar houden van woningen. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus, in sociale huur, vrije sectorhuur en koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen. We lossen de woningbouwopgave binnenstedelijk op, waarbij inclusie en betaalbaar wonen een centrale plek hebben'.

ter vervangen door:

'*In Arnhem wordt de* komende jaren gewerkt aan het beschikbaar en betaalbaar houden van woningen, ***waarbij tevens erfpacht wordt ingezet als instrument om deze betaalbaarheid te kunnen realiseren.*** Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus, in sociale huur, vrije sectorhuur, koop Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen. We lossen de woningbouwopgave binnenstedelijk, waarbij inclusie en betaalbaar wonen een centrale plek hebben'.

Toelichting:
Voor deze visie die zich uitstrekt tot 2040 vinden wij het van belang dat ook de mogelijkheid van erfpacht een plek krijgt in deze woonvisie. Wij vinden een belangrijk instrument om de betaalbaarheid van wonen te kunnen realiseren. Deze mogelijkheid wordt tevens al in het grondbeleid genoemd, maar deze visie is tot 2040 en zal daarmee langer van toepassing zijn dan het grondbeleid.

Indieners:
Nathalie Nede - ChristenUnie

Arnhem GEMEENTE

GEMEENTERAAD ARNHEM

Amendement

Datum raadsvergadering:	27 september 2023
Nummer amendement:	**23A24**
Zaaknummer:	168764
Status	
Onderwerp:	Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040

Titel:

Als doelgroep ‘mobiel wonen’ toevoegen

Aan de gemeenteraad

Ondergetekenden stellen de volgende wijziging voor:

Paragraaf 4.3, pagina 33 onder het kopje ‘Wijken versterken waar iedereen mee kan doen’ toe te voegen (in vet):

Arnhem kent ook een kwetsbare kant, de wijken in de stad waar Arnhemmers minder profiteren van wat de stad te bieden heeft. Een voorwaarde aan de groei van de stad is dan ook dat Arnhem vitaler, veiliger en socialer wordt. Alle Arnhemmers moeten beter worden van de ontwikkeling van de stad. Dit betekent aandacht voor aantrekkelijke en veilige wijken waar woonruimte is voor alle doelgroepen (sociale huur en koop, van starters tot seniorenwoning **tot mobiel wonen**), dus levensloopbestendige wijken waarin niet alleen gewoond maar ook gewerkt wordt en ook in de buitenruimte ontmoet en bewogen wordt.

Toelichting:

- Door het verleden voelen veel woonwagenbewoners zich onvoldoende gezien door de overheid;
- Veel gemeenten hanteerden in het verleden een ‘uitsterfbeleid’. Dat betekent dat als bewoners overlijden de standplaats verdwijnt;
- Door een gebrek aan staanplaatsen worden woonwagenbewoners gedwongen in stenen huizen te gaan wonen en voelen zich gediscrimineerd en niet gezien door gemeenten;
- Inmiddels stelt de Rijksoverheid: Woonwagenbewoners hebben het recht om in een woonwagen te leven en gemeenten moeten dat mogelijk maken. Hiermee omarmt de Rijksoverheid de visie van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en de aanbevelingen van de Nationale Ombudsman.
- In de praktijk is het niet altijd zo eenvoudig in Arnhem (voldoende) staanplaatsen te realiseren;
- Om deze specifieke doelgroep meer zichtbaar te maken vinden wij het van belang deze te noemen in de Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Arnhem GEMEENTE

Indieners:
Lea Manders – Arnhem Centraal

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 168764

Onderwerp: Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040

Kernboodschap

Klimaatverandering en de behoefte aan nieuwe woningen vragen om ruimte. Ambities op het gebied van leefbaarheid en economie vragen om creatieve oplossingen. En de combinatie vergt samenhangende keuzes in het ruimtegebruik. De afgelopen jaren hebben we samen met de stad hard gewerkt aan een integrale visie op de leefomgeving. De vaststelling van de omgevingsvisie markeert het einde van een zorgvuldig proces om te komen tot een ruimtelijke strategie. Een strategie die de basis legt voor de ontwikkeling van onze stad voor nieuwe generaties.

Voorstel

1. In te stemmen met de voorgestelde wijzigingen op basis van de ingediende zienswijzen en de voorgestelde ambtelijke wijzigingen zoals opgenomen in het wijzigingendocument in bijlage 1.
2. De omgevingsvisie en de plan-MER inclusief de aanvulling op de plan-MER vast te stellen en de aanbevelingen uit de plan-MER door te voeren bij toekomstige beleid- en gebiedsuitwerkingen.
3. De ‘structuurvisie Arnhem 2020 met doorkijk naar 2040’ uit 2012 in te trekken met uitzondering van paragraaf 2.2, 2.7, 2.10, 2.11 en 3.2.

Inleiding

Arnhem staat de komende jaren voor een aantal belangrijke opgaven. Lange wachtlijsten voor huurwoningen, de stroef lopende woningbouw, slecht geïsoleerde huizen en onzekerheid over de energierekening. Periodes van droogte, toename van wateroverlast en de druk op de natuur. De kloof tussen arm en rijk en de mondiale onrust gaan allemaal niet aan Arnhem voorbij. De gevolgen zijn dagelijks in onze stad voelbaar. Tegelijkertijd is onze stad in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. De stad groeit. Deze groei willen we benutten om onze stad gezonder en veiliger, vitaler en socialer te maken. We willen de stad groen houden, groen toevoegen én het groen versterken. Innovatieve oplossingen in het ruimtegebruik van de stad zijn daarom nodig.

Deze crises en ontwikkelingen vragen enerzijds korte-termijnhandelen om dat te doen wat we moeten doen en anderzijds hervormingen en ingrepen waar een lange adem voor nodig is.
Met de omgevingsvisie 2040 schetsen wij een toekomstbeeld voor de stad voor de langere termijn. Maar het is veel meer dan een mooi vergezicht. We formuleren inspanningen, ingrepen en

GEMEENTE Arnhem

ambities om dit perspectief te bereiken. We leggen de basis voor een adaptieve werkwijze die bestand is tegen de tijd.

De vast te stellen omgevingsvisie kent een uitgebreid traject en is vanaf 2020 samen met de stad voorbereid. De gemeenteraad stelde de voorontwerp Omgevingsvisie vast in november 2021. De daarop volgende reacties van inwoners en bestuurlijke partners en enkele beleidsactualisaties zorgden voor een aantal wijzigingen in het ontwerp dat het college in november 2022 vaststelde. Per brief is de gemeenteraad steeds meegenomen in het proces. De visie kent ten opzichte van het ontwerp een aantal wijzigingen als gevolg van aanbevelingen die voortkwamen uit onderzoeken die gedaan zijn in het kader van het Milieu Effect Rapport (MER) en zienswijzen. Een toelichting op de zienswijzen en de ambtelijke wijzigingen ten opzichte van de ontwerp-omgevingsvisie zijn kernachtig weergegeven in het wijzigingendocument in bijlage 1.

Beoogd effect

Een ruimtelijke strategie voor de komende twintig jaar die ervoor zorgt dat we ruimte kunnen blijven bieden aan diverse ontwikkelingen die bijdragen aan onze maatschappelijke doelen en die tegelijkertijd de typisch Arnhemse waarden beschermt, behoudt en versterkt.

Argumenten

1.1	*De zienswijzen en nieuwe inzichten in ons beleid en gebiedsontwikkelingen geven aanleiding om de ontwerp-omgevingsvisie gewijzigd vast te stellen.*
	De zienswijzen vormen een sluitstuk van een participatietraject dat in 2020 gestart is. Voor een overzicht van dit traject verwijzen we naar hoofdstuk 1 van de omgevingsvisie waarin we ingaan op de totstandkoming van de visie. In het hele traject hebben onze inwoners, ondernemers, maatschappelijke partners en andere betrokkenen grote betrokkenheid getoond. Dat heeft geleid tot de ontwerp-omgevingsvisie die van 11 november tot en met 22 december 2022 voor iedereen ter inzage lag. In totaal zijn er 17 zienswijzen ingediend. In het wijzigingendocument hebben we alle zienswijzen samengevat en van een reactie voorzien. Tevens is aangegeven of we in de zienswijze aanleiding zien om de omgevingsvisie te wijzigen. In de periode tussen het vaststellen van de ontwerp-omgevingsvisie in november 2022 en vandaag heeft de wereld niet stilgestaan. Beleidsactualisaties, gebiedsontwikkelingen en de inzichten uit het MER hebben geleid tot aanscherpingen of concretiseringen in de vast te stellen omgevingsvisie. Ten behoeve van een transparant proces en besluitvorming hebben we in het wijzigingendocument aangegeven welke (ambtelijke) wijzigingen zijn doorgevoerd en waarom we dat gedaan hebben.
2.1	*De druk op de ruimte in de stad maakt een integrale visie nodig.*
	Op dit moment staan we voor grote uitdagingen die van invloed zijn op het functioneren van onze stad en het welbevinden van onze inwoners. Slimme keuzes zijn nodig om ook in de

toekomst de stad te kunnen zijn, die we willen zijn. De Omgevingsvisie Arnhem 2040 zorgt voor een strategische koers voor onze leefomgeving die de basis vormt voor beleids- en gebiedsuitwerkingen. De omgevingsvisie is een instrument van de toekomstige Omgevingswet. De ontwerp-omgevingsvisie voldoet aan de eisen hiervan. Echter, het is niet de Omgevingswet die deze visie nodig maakt maar het zijn de grote en complexe opgaven waar we vandaag al mee te maken hebben, die een integrale strategische langetermijnkoers voor de fysieke leefomgeving nodig en urgent maken.

2.2 De omgevingsvisie is inspirerend en uitnodigend.

De omgevingsvisie is inspirerend en nodigt onze partners en initiatiefnemers uit om met goede plannen bij te dragen aan de toekomst van onze stad. Daarmee sluit deze visie aan op de geest van de Omgevingswet en de afspraken die zijn gemaakt in het Stadsakkoord over de woningbouwopgave. Door een duidelijke koers kunnen we een goede gesprekspartner zijn voor initiatiefnemers, onze ruimtelijke kwaliteiten versterken en onze waarden en identiteit beschermen.

2.3 Het Milieueffectrapport (MER) toont aan dat de omgevingsvisie een positieve bijdrage levert aan de leefomgeving en ambities van Arnhem.

Het MER geeft inzicht in effecten, haalbaarheid en doelbereik en bevat aanbevelingen voor de uitwerking van de visie in beleid. Om inzicht te krijgen in de gevolgen van de visie op de verschillende onderdelen van de leefomgeving (zoals bodem, water, milieu, gezondheid, erfgoed et cetera), hebben we door bureau Tauw een Milieueffectrapport laten opstellen. Dit rapport laat tevens zien in hoeverre de voorgestelde koers bijdraagt aan het halen van de gestelde ambities. Conclusie van het rapport is dat het effect van de omgevingsvisie over het algemeen positief is voor de leefomgeving en dat de visie aan een groot deel van de ambities een belangrijke bijdrage levert. Belangrijk aandachtspunt is wel dat de bouw van woningen op drukke plekken zoals bij OV-knooppunten naar verwachting leidt tot meer milieuhinder en dan met name geluid. Tijdens de terinzagelegging van het MER heeft de commissie MER een advies uitgebracht over de inhoud van het MER. In dit advies spreekt de commissie waardering uit voor het milieueffectrapport. Haar advies is wel ook de relevante milieueffecten van alternatieve ontwikkelscenario's te onderzoeken waaronder het ontwikkelen van woningbouw op agrarische gronden en ook de gevolgen voor stikstof uitgebreider te onderbouwen. Op basis van het advies hebben we nader onderzoek gedaan en met deze inzichten het MER aangevuld. Meer informatie hierover is te vinden in de aanvulling MER. Ook uit het aanvullend onderzoek blijkt dat de ruimtelijke keuzes uit de omgevingsvisie bijdragen aan het verbeteren van de leefomgeving én onze ambities voor de stad.

2.4 *De omgevingsvisie anticipeert op de Omgevingswet die op 1 januari 2024 in werking treedt*

Ons voorstel is om de omgevingsvisie nu al door de raad vast te laten stellen en niet te wachten tot de Omgevingswet in werking treedt op 1 januari 2024. De opgaven in de stad zijn te urgent om te wachten. Omdat de omgevingsvisie voldoet aan de eisen van de Omgevingswet zal deze omgevingsvisie na inwerkingtreding een volwaardig instrument zijn.

3.1	*De omgevingsvisie vervangt de structuurvisie Arnhem uit 2012 met uitzondering van een aantal specifieke onderdelen*
	Met het vaststellen van de omgevingsvisie legt de gemeenteraad haar ruimtelijke koers voor de stad vast, een koers die ruimte en oplossingen biedt voor de opgaven die nu urgent zijn. De koers uit de huidige structuurvisie in 2012 vervalt daarmee. Toch zijn er nog een aantal thematische onderdelen in de structuurvisie die we nog niet in willen trekken. Reden hiervoor is dat er voor deze thema's nog geen nieuw beleid is vastgesteld. Om te voorkomen dat er op deze onderdelen een beleidsvacuüm ontstaat blijven deze vooralsnog gelden. Het gaat om de beschrijving van de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2, de gebiedsgerichte milieubenadering in paragraaf 2.7, de ordening van de ondergrond in paragraaf 2.10, het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 en de beschrijvingen van onze karakteristieke stedenbouwkundige milieus in paragraaf 3.2.

Kanttekeningen en risico's

1.1	*Sinds het voorontwerp is er een nieuwe gemeenteraad geïnstalleerd*
	In de periode tussen voorontwerp-omgevingsvisie en dit voorstel om de omgevingsvisie vast te stellen is een nieuwe gemeenteraad gekozen en heeft zich een nieuw college gevormd. Een groot deel van het proces om te komen tot de omgevingsvisie ligt in de voorgaande raadperiode. In deze periode is de inhoud door de raad vastgelegd in de voorontwerp-omgevingsvisie en is de stad uitvoerig betrokken in een breed participatieproces. De omgevingsvisie die nu voorligt is op enkele punten aangescherpt en in lijn gebracht met onze ambities maar is in essentie gelijk gebleven.
1.2	*Een succesvolle uitvoering vraagt om een gebiedsgerichte en integrale aanpak en om langdurige samenwerking en investeringen*
	De uitvoering van de omgevingsvisie vraagt om een gebiedsgerichte en integrale aanpak. Door toenemende complexiteit kunnen we opgaven niet langer sectoraal benaderen. Het is de kunst om de verschillende opgaven in samenhang met elkaar te beschouwen en op zoek te gaan naar oplossingen die zo veel en zo goed mogelijk tegemoetkomen aan de verschillende opgaven. Dit betekent dat we de gemeentelijke inzet van mensen en middelen in deze gebieden integraal moeten oppakken zodat we synergie tussen opgaven creëren. Een integrale aanpak betekent bovendien dat we bij nieuwe gebiedsontwikkelingen verder kijken dan het woningbouw- of vastgoedprogramma en hierbij nadrukkelijk ook de omgevingskwaliteit betrekken. Daarnaast kan de gemeente het niet alleen. Voor de uitvoering van onze ambities zijn we afhankelijk van andere partijen, zoals het Rijk, de provincie, woningcorporaties, marktpartijen en ondernemers en (collectieven van) inwoners. Het is dan ook essentieel dat we de koers die we de afgelopen jaren hebben ingezet met onder andere het Stadsakkoord, de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, de Regionale Energiestrategie (RES) en de

Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley voorzetten om een langjarige samenwerking aan te gaan. Tevens is het zaak om partijen zo vroeg mogelijk in het proces van gebiedsontwikkeling te betrekken en kansen te zoeken om samen met betrokken partners te investeren in de stad.

Participatie

Wie wilden we bereiken?
De omgevingsvisie is een resultaat van een intensief participatieproces. Met participatie wilden we de volgende doelgroepen raadplegen in het proces naar de omgevingsvisie:

- geïnteresseerde inwoners;
- professionele belanghebbenden en belangenverenigingen;
- jongeren, in de leeftijd van ca. 15-25 jaar;
- doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten van de gemeente, maar wel belangrijk zijn om een breed beeld te verkrijgen van wat de Arnhemmers hun stad in 2040 toewensen.

De Arnhemmers zijn expert in hun eigen leefomgeving en kunnen nieuwe inzichten geven. Dit netwerk willen we blijven gebruiken bij aanpassingen aan de visie in de toekomst.

Voorbereiding participatieproces
Aan dit proces ging een uitgebreide voorbereiding vooraf waarbij eerst de typische Arnhemse waarden in beeld zijn gebracht in een Waardenatlas. Op basis van het Arnhemse DNA en de trends en ontwikkelingen is vervolgens het Koersdocument Arnhem 2040 opgesteld. Dit document bevat de ambities voor de stad, denk aan woningbouw, mobiliteit, werkgelegenheid, gezondheid, groen, klimaat et cetera met daarbij verschillende ontwikkelscenario's.

Koerswijzer en scholieren
Met een zogenaamde koerswijzer (gebaseerd op de stemwijzer bij verkiezingen) konden de participanten aan de hand van stellingen bepalen welke van de drie ontwikkelscenario's het beste aansloot bij de voorkeuren van de participant. Op basis van de resultaten van de koerswijzer, Rapport Koerswijzer Arnhem zijn er voor drie onderwerpen vervolgens nog verdiepende stellingen online gezet: de thema's waren hoogbouw, inrichting van de straat en het voorzieningenniveau in de wijk. Daarnaast hebben we scholieren op middelbare scholen uitgedaagd om een presentatie te maken over hoe zij Arnhem willen zien over 20 jaar. De jongeren bleken erg betrokken, creatief en bewust te zijn in het nadenken over hun toekomst. Met de input uit de stad hebben we de omgevingsvisie verrijkt en aangescherpt. In het Participatiedocument lichten we dit verder toe.

Arnhems klankbordnetwerk en Bouwsociëteit Arnhem
Via het opgerichte Arnhems klankbordnetwerk konden professionele partijen deelnemen in het participatieproces. In het Arnhems klankbordnetwerk zitten de koepelorganisaties van belangenverenigingen (op het gebied van zorg, onderwijs, energie en duurzaamheid), ondernemers, ontwikkelaars, woningbouwcorporaties, inwoners, raadsleden en ambtenaren. Uit dit netwerk is een bijeenkomst met de Bouwsociëteit Arnhem

voortgekomen en heeft het scholenproject concreter vorm gekregen. Hierdoor is de visie aangescherpt op de onderdelen woon-werkmilieus en innovatieve en creatieve bedrijvigheid.

Terinzagelegging voorontwerp- en ontwerp omgevingsvisie
Behalve het hierboven beschreven uitgebreide participatieproces voorafgaand aan de voorontwerp-omgevingsvisie, hebben we de personen en organisaties die meegedacht hebben in het voortraject, maar ook onze bestuurlijke partners, nog eens informeel de voorontwerp-omgevingsvisie toegestuurd met de vraag hun reactie hierop te geven. In het Actualisatiedocument zijn de wijzigingen naar aanleiding van deze reacties beknopt bijeengebracht. Hier staat ook een overzicht van de andere wijzigingen (doordat er bijvoorbeeld nieuw beleid is opgesteld, of de visie voor sommige gebieden al verder is uitgewerkt).

De door het college vastgestelde ontwerp-omgevingsvisie heeft ter inzage gelegen om een ieder in de gelegenheid te stellen zijn of haar zienswijzen op de omgevingsvisie te geven. Het als bijlage toegevoegde wijzigingen-document omvat alle ingediende zienswijzen en onze reactie hierop en of en hoe deze zijn meegenomen in de omgevingsvisie.

Financiën

De omgevingsvisie maakt onderdeel uit van het project implementatie van de Omgevingswet. De totstandkoming van de omgevingsvisie wordt uit dit budget gefinancierd. Dit besluit op zichzelf heeft derhalve geen financiële consequenties. De uitvoering van de omgevingsvisie, met de grote opgaven en ambities, vraagt om een langjarige inzet van personeel en middelen en om samenwerking met andere overheden en belanghebbenden. Deze uitvoering vindt echter stapsgewijs plaats en bestaat uit afzonderlijke besluiten met bijhorende financiering. In hoofdstuk 8 van de omgevingsvisie schetsen we het kader voor de aanpak en voor de langdurige inzet van middelen.

Uitvoering

De vaststelling van de omgevingsvisie is geen sluitstuk maar het startpunt voor het werken met de omgevingsvisie als richtinggevend kader in de ontwikkeling van de stad. Dit betekent dat we de ambities uit de omgevingsvisie de komende periode nader concretiseren in thematisch beleid en in kaders voor gebiedsontwikkelingen die uiteindelijk landen in het omgevingsplan. De omgevingsvisie is een langetermijnvisie en is van strategisch niveau. Deze laat ruimte voor exacte invulling, fasering en politieke accenten. In hoofdstuk 7 van de omgevingsvisie is een overzicht opgenomen van de verschillende beleidsuitwerkingen. De gemeenteraad heeft bij deze uitwerkingen een belangrijke rol in de kaderstelling vooraf en bij de uiteindelijke vaststelling van het beleid of het omgevingsplan. Dit proces is al gestart met de behandeling van bijvoorbeeld de startnotities voor het duurzaam mobiliteitsplan en voor de woonvisie en verschillende gebiedsontwikkelingen waaronder Schaapsdrift.

Bij de uitwerkingen streven we naar een goede afstemming met inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en onze bestuurlijke partners. Binnenstedelijk bouwen, het beperken van autogebruik in de stad en de energietransitie zijn voorbeelden van opgaven die een grote invloed hebben op de leefomgeving van onze inwoners en ondernemers. Het is belangrijk dat Arnhemmers weten wat er in de stad gebeurt en waarover ze mee kunnen praten. Communicatie en participatie zijn daarom belangrijke voorwaarden bij het opstellen van nieuw beleid en bij ruimtelijke ontwikkelingen.

Met de vaststelling van de omgevingsvisie start tevens een dynamisch beleidsproces. Een proces waarin we de voortgang op het behalen van onze ambities monitoren. Dit levert waardevolle informatie op die we iedere raadsperiode met de raad evalueren waarna de visie eventueel kan worden bijgesteld.

Communicatie

De indieners van een zienswijze, de leden van de klankbordgroep Omgevingswet en de mensen die eerder in het proces hebben aangegeven betrokken te willen blijven bij het proces, zijn op de hoogte gebracht van dit raadsvoorstel en de vast te stellen omgevingsvisie. De griffie zal hen informeren over de behandeling van de omgevingsvisie in de raad en uitnodigen deze behandeling bij te wonen. Na de vaststelling ontvangen zij wederom een brief om ze hierover te informeren.

Daarnaast publiceren we het besluit in het digitale gemeenteblad en zorgen we ervoor dat de omgevingsvisie niet alleen als document maar ook interactief via een digitaal kaartbeeld geraadpleegd kan worden.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Omgevingsvisie
- Plan-MER en aanvulling Plan-MER
- Bijlage 1 Wijzigingendocument
- Bijlage 2 Gebundelde zienswijzen geanonimiseerd
- Bijlage 3 Gebundelde zienswijzen vertrouwelijk
- Bijlage 4 Persbericht Commissie m.e.r.

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	168764

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 18 april 2023, nummer: 168764;

gelet op artikel 108 van de Gemeentewet en artikel 3.1, eerste lid van de Omgevingswet en artikel 4.10, eerste lid van de Invoeringswet Omgevingswet;

besluit:

1. In te stemmen met de voorgestelde wijzigingen op basis van de ingediende zienswijzen en de voorgestelde ambtelijke wijzigingen zoals opgenomen in het wijzigingendocument in bijlage 1.
2. De omgevingsvisie en de plan-MER inclusief de aanvulling op de plan-MER vast te stellen en de aanbevelingen uit de plan-MER door te voeren bij toekomstige beleidsuitwerkingen.
3. De structuurvisie Arnhem 2020 met doorkijk naar 2040 uit 2012 in te trekken met uitzondering van paragraaf 2.2, 2.7, 2.10, 2.11 en 3.2

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

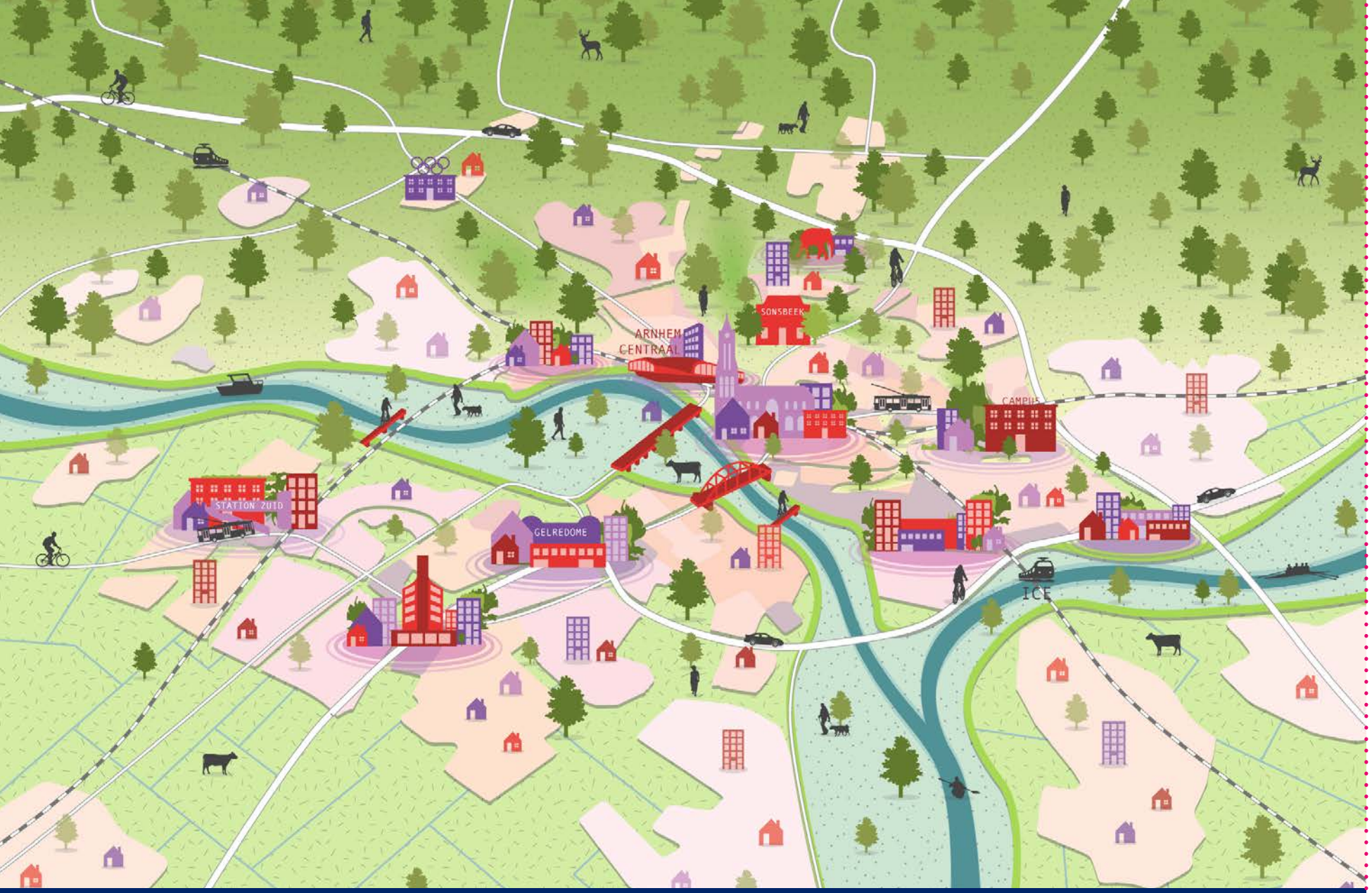

Omgevingsvisie Arnhem 2040

vast te stellen

Omgevingsvisie Arnhem 2040

GEMEENTE Arnhem

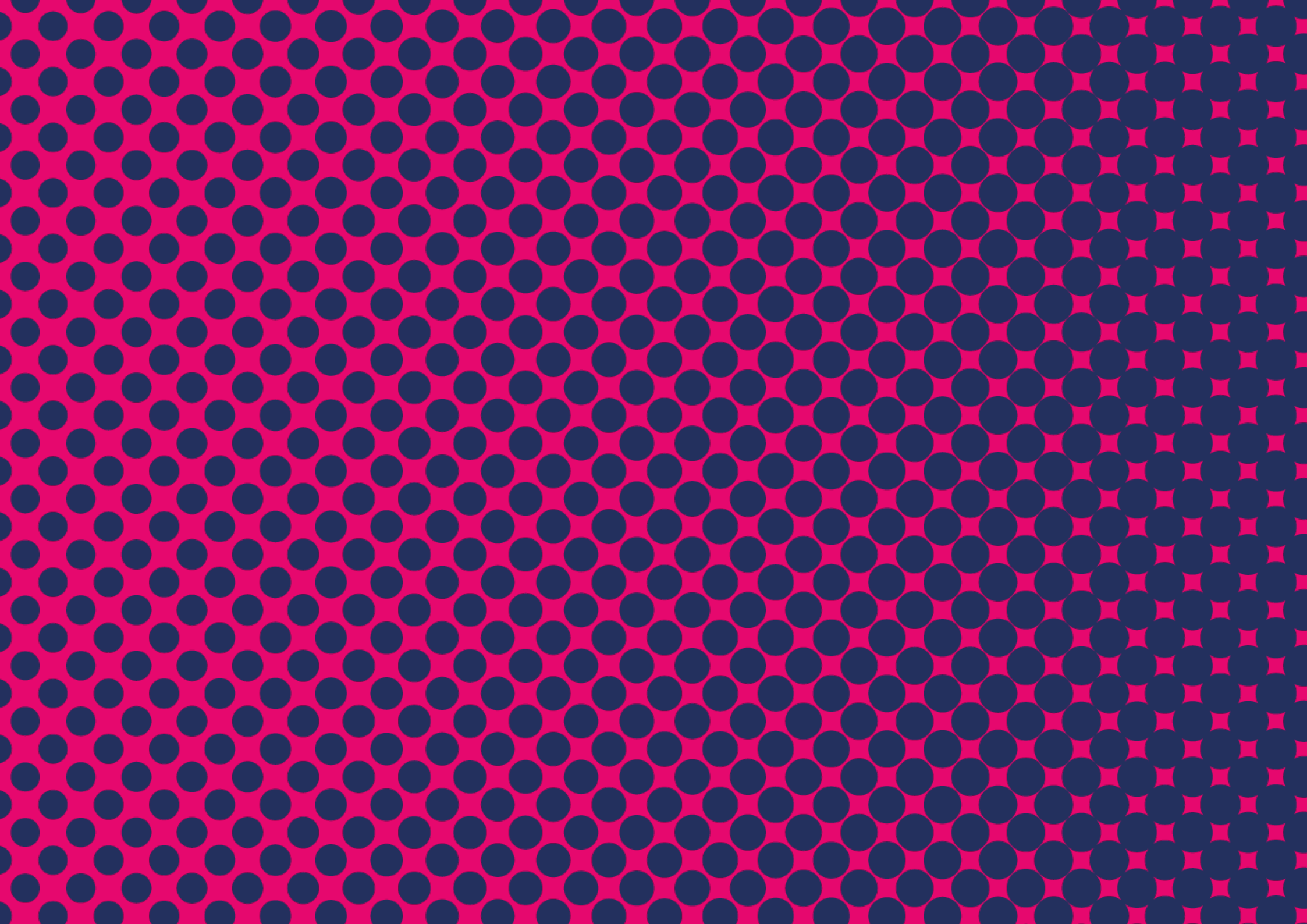

Arnhem 2040

Omgevingsvisie

Lazy King in park Sonsbeek

Voorwoord

Arnhem staat de komende jaren voor een aantal belangrijke opgaven. Lange wachtlijsten voor huurwoningen, de stroef lopende woningbouw, slecht geïsoleerde huizen en onzekerheid over de energierekeningen. Periodes van droogte, toename van wateroverlast, de druk op de natuur. De kloof tussen arm en rijk en de mondiale onrust gaan allemaal niet aan Arnhem voorbij. De gevolgen zijn dagelijks in onze stad voelbaar.

Tegelijkertijd is onze stad in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. De stad groeit. Deze groei willen we benutten om de stad gezonder, veiliger, vitaler en socialer te maken. We willen de stad groen houden, groen toevoegen én het groen versterken. Innovatieve oplossingen in het ruimtegebruik van de stad zijn daarom nodig.

Deze crisis en ontwikkelingen vragen enerzijds om snel te handelen om te doen wat we moeten doen en anderzijds om hervormingen en ingrepen waar een lange adem voor nodig is.

Met de omgevingsvisie 2040 schetsen wij een toekomstbeeld voor de stad. Maar het is veel meer dan een mooi vergezicht. We formuleren inspanningen, ingrepen en ambities om dit perspectief te bereiken. We leggen de basis voor een adaptieve werkwijze die bestand is tegen de tijd.

Cathelijne Bouwkamp
Wethouder Stedelijke Ontwikkeling

Samenvatting

Hoe Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst

Arnhemmers weten heel goed waarom het goed wonen is in Arnhem. Arnhem staat voor wonen in een echte stad met de Veluwe, de uiterwaarden en de Betuwe altijd dichtbij. Een stad waar het leven ontspannen is, met cultuur en voorzieningen in de buurt. Een stad die gunstig ligt en waar de 'rest van Nederland' nooit echt ver weg is, met Duitsland op een steenworp afstand. Arnhem is steeds meer in trek. Dat vraagt wat van de stad. Allereerst zijn er woningen nodig, daarna extra scholen, huisartsen en sportvoorzieningen. Tegelijk zijn ook meer banen nodig. De uitdaging voor Arnhem is om hierin een weloverwogen ruimtelijke koers te gaan varen. Om te zorgen dat Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst, hebben we samen met de stad de Omgevingsvisie Arnhem 2040 opgesteld. In onze aanpak vormen de ruimtelijke kwaliteiten waar we trots op zijn het vertrekpunt.

Waarom deze omgevingsvisie 2040?

Een omgevingsvisie schetst een beeld voor de fysieke leefomgeving op de langere termijn. In dit geval een beeld van Arnhem in 2040. Dat beeld gaat niet alleen over 'klassieke' ruimtelijke ordeningsthema's als bouwen, verkeer, water en infrastructuur, maar ook over ecologie, gezondheid, sociale samenhang, veiligheid en duurzaamheid. Een omgevingsvisie beschrijft hoe we keuzes gaan maken in het ruimtegebruik, rekening houdend met al die thema's. Met als doel dat Arnhem in een veranderende wereld zijn unieke kwaliteiten behoudt en voor al zijn huidige en nieuwe bewoners de best mogelijke leefomgeving biedt.

In 2012 verscheen de laatste ruimtelijke visie voor heel Arnhem: 'Structuurvisie Arnhem 2020, doorkijk 2040'. Door snelle ontwikkelingen in met name verstedelijking , klimaatverandering en mobiliteit is die visie voor een deel verouderd. Daarom is nu deze Omgevingsvisie Arnhem 2040 opgesteld.

De stad denkt mee

Bewoners, ondernemers en organisaties van Arnhem hebben meegedacht over de omgevingsvisie. Ruim 3500 mensen reageerden online op 18 stellingen en drie scenario's. Professionele partijen namen deel via een klankbordnetwerk met bijeenkomsten. Middelbare scholieren maakten een presentatie hoe zij Arnhem willen zien over twintig jaar. Deze participatie heeft invloed gehad: de omgevingsvisie is op een aantal aspecten aangepast en ingevuld op basis van de inbreng uit de stad. Bijvoorbeeld: meer aandacht voor natuur, ontmoeten en bewegen bij de straat- en buurtinrichting, hoogbouw op goed bereikbare plekken, het voorzieningenniveau in de wijk (wat moet dichtbij, wat kan verder weg) en een doordachte mix van de vervoersmiddelen zoals fiets, bus en auto. Ook onze bestuurlijke en maatschappelijke partners hebben mee kunnen denken over de omgevingsvisie en hun bijdrage geleverd aan de doelstellingen en oplossingsrichtingen als het gaat om de ontwikkeling van de stad.

De Arnhemse uitdaging: wat komt er op ons af?

De wereld om ons heen verandert continu. Ontwikkelingen, zoals de groei van het aantal inwoners en het aantal huishoudens, energietransitie, kringloopeconomie, klimaatverandering, druk op de natuur en digitalisering, hebben een grote invloed op onze fysieke leefomgeving. Onze eisen op het gebied van woonklimaat en gezondheid van mens en dier veranderen ook. Niet alles kan overal zonder de kwaliteiten van de stad onrecht aan te doen. We moeten schaarse ruimte intensief benutten, prioriteiten stellen en een weloverwogen ruimtelijke koers varen.

Op naar 2040: waar ligt onze focus?

Arnhem is in trek bij bewoners, bedrijven en bezoekers en groeit. In de komende twintig jaar neemt de behoefte aan woningen naar verwachting met 16.000 toe. Deze groei willen we benutten om de stad aantrekkelijker, socialer en vitaler te maken. Het gewenste toekomstbeeld voor Arnhem 2040 is een stad als onderdeel van een sterke regio met een veelzijdig landschap, waardevolle wijken en krachtige knooppunten.

Om dat streefbeeld in 2040 te bereiken, geven we de komende jaren vooral aandacht aan:

- een sterke positionering en profilering van Arnhem als groene, creatieve, ondernemende energiestad;
- een gunstig vestigingsklimaat voor onderwijs en innovatieve bedrijvigheid in en rondom de energiesector;
- investeren en bouwen op die plekken in de stad die goed met het OV bereikbaar zijn en al over voorzieningen beschikken. We bieden meer ruimte voor fietsen en wandelen;
- woningen creëren ín de stad, met aandacht voor mensen met beperkingen, een achtergestelde maatschappelijke positie en/of een kleine portemonnee;

- ruimte voor nieuwe gemengde woon-werkmilieus in de stad;
- een aantrekkelijke, gezonde, groene woon- en leefomgeving passend bij het veranderende klimaat;
- het vergroten van de biodiversiteit, het erkennen van de intrinsieke waarden van dieren en het verbeteren van dierenwelzijn;
- een vitale stad met voldoende werklocaties en werkgelegenheid;
- gezonde wijken waar iedereen kan meedoen;
- verduurzaming van wijken en het tegengaan van energiearmoede;
- transformatie van de bruisende binnenstad van koop- naar ontmoetingscentrum.

Hoe maken we keuzes?

We houden rekening met wat er in heel Nederland speelt en hanteren bij het maken van keuzes de drie criteria uit de nationale omgevingsvisie: we combineren op één plek liefst meerdere functies, we gaan uit van de kenmerken van een gebied en we lossen onze eigen problemen hier en nu op. In Arnhem onderscheiden we nog vier aanvullende 'afwegingsprincipes', die ons helpen bij het maken van keuzes. We stellen de volgende voorwaarden aan het ruimtegebruik in een groeiende stad:

1. De Arnhemse identiteit versterken.

Bij ruimtelijke keuzes staan de kwaliteiten en identiteit van onze stad, wijken en landschappen voorop. Bij de bouw en herinrichting zijn het behoud en de versterking van groenstructuur en cultuurhistorische waarden daarom belangrijke voorwaarden.

2. Duurzaam en gezond ontwikkelen.

Voorwaarde voor de groei van de stad is dat natuurwaarden toenemen, klimaat maatregelen een plek krijgen en dat een groene leefomgeving bijdraagt aan het welbevinden van mens en dier. Daarnaast draagt een goed en groen ingerichte leefomgeving bij aan het voorkomen van gezondheidsklachten. Dit betekent dat we bij nieuwe woningen ruimte maken voor groen en natuur, voor ontmoeten en spelen, voor klimaatmaatregelen en duurzame mobiliteit. De clustering van bedrijven en opleidingen op het gebied van energietransitie levert innovatiekracht op en een slag naar een circulaire en duurzame economie.

3. Wijken versterken waarin iedereen mee kan doen.

Een voorwaarde voor de groei is dat Arnhem vitaler, veiliger en socialer wordt. Alle Arnhemmers moeten beter worden van de groei van de stad. Dit betekent aandacht in de wijken voor woningen voor álle doelgroepen en voor levensloopbestendige wijken met voldoende werkgelegenheid. Bij groei van woon-, winkel- of bedrijfsruimte moeten tegelijk functies worden toegevoegd die bijdragen aan de sociale samenhang en leefbaarheid in de wijk.

4. Slim omgaan met ruimtegebruik.

Ruimte is schaars en moet dus efficiënt gebruikt worden. Dit betekent dat we nieuwe woningen en kantoren zoveel mogelijk bouwen op plekken die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer en in de nabijheid van veel voorzieningen. Daar gaan we de hoogte in. We mengen functies en houden ook rekening met ontwikkelingen onder de grond, zoals kabels en leidingen, grondwater en bodemkwaliteit.

Thema- en gebiedsgerichte uitwerking

In de Omgevingsvisie Arnhem 2040 werken we deze keuzes integraal uit in zes overkoepelende thema's: ruimtelijke kwaliteit, gezonde leefomgeving, economische vitaliteit, woningbouw en -transformatie, bereikbaarheid en schone mobiliteit en tenslotte energietransitie.

In de omgevingsvisie is een uitwerking van deze koers opgenomen voor vijf deelgebieden: Arnhem Centrum, Arnhem West, Arnhem Oost, Arnhem Zuid en Arnhem Noord. Dit zijn deelgebieden waar relatief veel opgaven tegelijk spelen. In de komende jaren zal juist in die delen van de stad veel veranderen en zijn belangrijke keuzes te maken. Dit doet natuurlijk niets af aan het belang en de kwaliteiten van andere deelgebieden van Arnhem.

Waar wordt de omgevingsvisie voor gebruikt?

De omgevingsvisie biedt uitgangspunten, criteria en randvoorwaarden waarbinnen en waarmee de gemeente beleid en gebiedsvisies kan ontwikkelen en projecten tot uitvoering kan brengen. De visie is bindend voor de gemeente. Binnen de hier gestelde kaders is ruimte voor concrete keuzes, invulling en fasering, iets dat we uiteraard samen met onze bewoners, ondernemers en organisaties gaan oppakken.

Deze omgevingsvisie zet de eerste stap in de toekomstige ontwikkeling van de stad. De volgende stap is het uitvoeren van de visie, zodat we straks kunnen genieten van een gezonde, leefbare, duurzame en mooiere stad. Samen met de stad willen we werken we aan mooie plannen om te zorgen dat Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst. We zijn trots op Arnhem en gaan de toekomst met vertrouwen tegemoet!

De AKU fontein op het Gele Rijders Plein

Inhoudsopgave

Voorwoord 5
Samenvatting 6

1. Waarom een koers voor Arnhem 2040 11
1.1 Aanleiding 11
1.2 Totstandkoming 11
1.3 Doorkijk naar vervolgproces 15
1.4 Samenhang 15

2. Arnhem in een veranderende wereld 19
2.1 De Arnhemse identiteit als basis 19
2.2 Vanuit verschillende perspectieven 22
2.3 We dragen bij aan een Gaaf Gelderland 23
2.4 Onderdeel van de groene metropoolregio 23
2.5 We werken samen binnen de Euregio 24

3. De Arnhemse uitdaging 25
3.1 Belangrijkste trends en ontwikkelingen 25
3.2 Stapelen van ambities vergt keuzes 27

4. Koersen richting 2040 29
4.1 Waar willen we naar toe? 29
4.2 De visie van Arnhem 30
4.3 Afwegingsprincipes 32

5. Thematische uitwerking 35
5.1 Een aantrekkelijk Arnhem 35
5.2 Een groene, gezonde en veilige stad 39
5.3 Een vitale stad 45
5.4 Een stad waar het goed wonen is 49
5.5 Ruimte voor schone mobiliteit 51
5.6 Een stad met nieuwe energie 53

6. Gebiedsuitwerking 57
6.1 DNA van de wijken 57
6.2 Arnhem Centrum 60
6.3 Arnhem West 64
6.4 Arnhem Oost 68
6.5 Arnhem Zuid 72
6.6 Arnhem Noord 76

7. Doorwerking 81
7.1 De wettelijke basis 81
7.2 Overzicht van de beleidsinstrumenten 81
7.3 Thematische beleidsuitwerkingen 83
7.4 Gebiedsuitwerking in ontwikkelperspectieven en gebiedsvisies 85
7.5 Structuurvisie Arnhem 2020 85

8. De Arnhemse aanpak 87
8.1 Uitvoeringsprincipes 87
8.2 Instrumenten 88
8.3 Organisatiecapaciteit 89
8.4 Investeringscapaciteit 90

Afbeelding 1.1 Station Arnhem Zuid

1. Waarom een koers voor Arnhem 2040

Ontwikkelingen zoals klimaatverandering en verstedelijking vragen om een andere inrichting. Ambities op het gebied van leefbaarheid en economie vragen om creatieve oplossingen. En de combinatie vraagt om samenhangende keuzes in het ruimtegebruik. Daarom is een actuele, integrale visie nodig op de leefomgeving in Arnhem; een door de stad gedragen koers richting 2040.

1.1 Aanleiding

Een omgevingsvisie geeft het beeld van de gewenste ruimtelijke kwaliteit van de fysieke leefomgeving in Arnhem: een integraal streefbeeld waar we als gemeente naartoe willen ontwikkelen. Een strategische langetermijnvisie, waar opgaven en ambities voor de gehele fysieke leefomgeving samenkomen. Een omgevingsvisie stellen we vast voor een langere periode, maar is geen statisch verhaal, we passen de visie aan als dat nodig is. Op die manier zorgen we ervoor dat de visie ook oplossingen kan bieden voor opgaven die we nu nog niet voorzien. Daarom wordt de omgevingsvisie elke raadsperiode tegen het licht gehouden en waar nodig aangepast. Een omgevingsvisie gaat niet alleen over traditionele ruimtelijke onderwerpen zoals bouwen, verkeer en water, maar ook over ecologie, gezondheid, inclusie, veiligheid en duurzaamheid. Deze onderwerpen bekijken we niet los van elkaar, maar in onderlinge samenhang.

Positie van het instrument omgevingsvisie

In 2012 verscheen onze laatste ruimtelijke visie voor heel Arnhem: Structuurvisie Arnhem 2020, doorkijk 2040. Met het oog op de huidige opgaven zoals de ontwikkelingen in verstedelijking en klimaatverandering is deze visie deels verouderd. Daarom nu deze Omgevingsvisie Arnhem 2040.

1.2 Totstandkoming

Omdat in de visie veel dingen samenkomen, is het maken ervan vooral een proces van belangen afwegen en integrale keuzes maken voor onze leefomgeving. Veel verschillende beleidsdoelen, ambities en initiatieven vragen om ruimte in de stad. Om de samenhang te versterken en dilemma's op te lossen, zijn de opgaven en ambities samengevoegd in realistische doelen. Hiervoor hebben we vier afwegingsprincipes benoemd. Bij het opstellen van deze principes is de kracht van de stad en de regio gebruikt. In een zorgvuldig proces komen we op deze manier samen met de stad tot de juiste keuzes.

Eerdere stappen tot omgevingsvisie

Aan de omgevingsvisie is al een heel traject voorafgegaan. De inhoud van de omgevingsvisie is tot stand gekomen samen met inwoners, organisaties en bestuurlijke partners. In de vorm van een voorontwerp is deze inhoud door de gemeenteraad in 2021 van Arnhem vastgesteld. Daarna is een ontwerp-omgevingsvisie opgesteld die ook ter inzage heeft gelegen.

Bij het opstellen van de omgevingsvisie is de identiteit van Arnhem inzichtelijk gemaakt in een Waardenatlas met tijdlijn en themakaarten (zie afbeelding 1.1). Vervolgens zijn in een koersdocument de trends en ontwikkelingen voor Arnhem in beeld gebracht en is er een toekomstbeeld voor Arnhem 2040 geschetst.

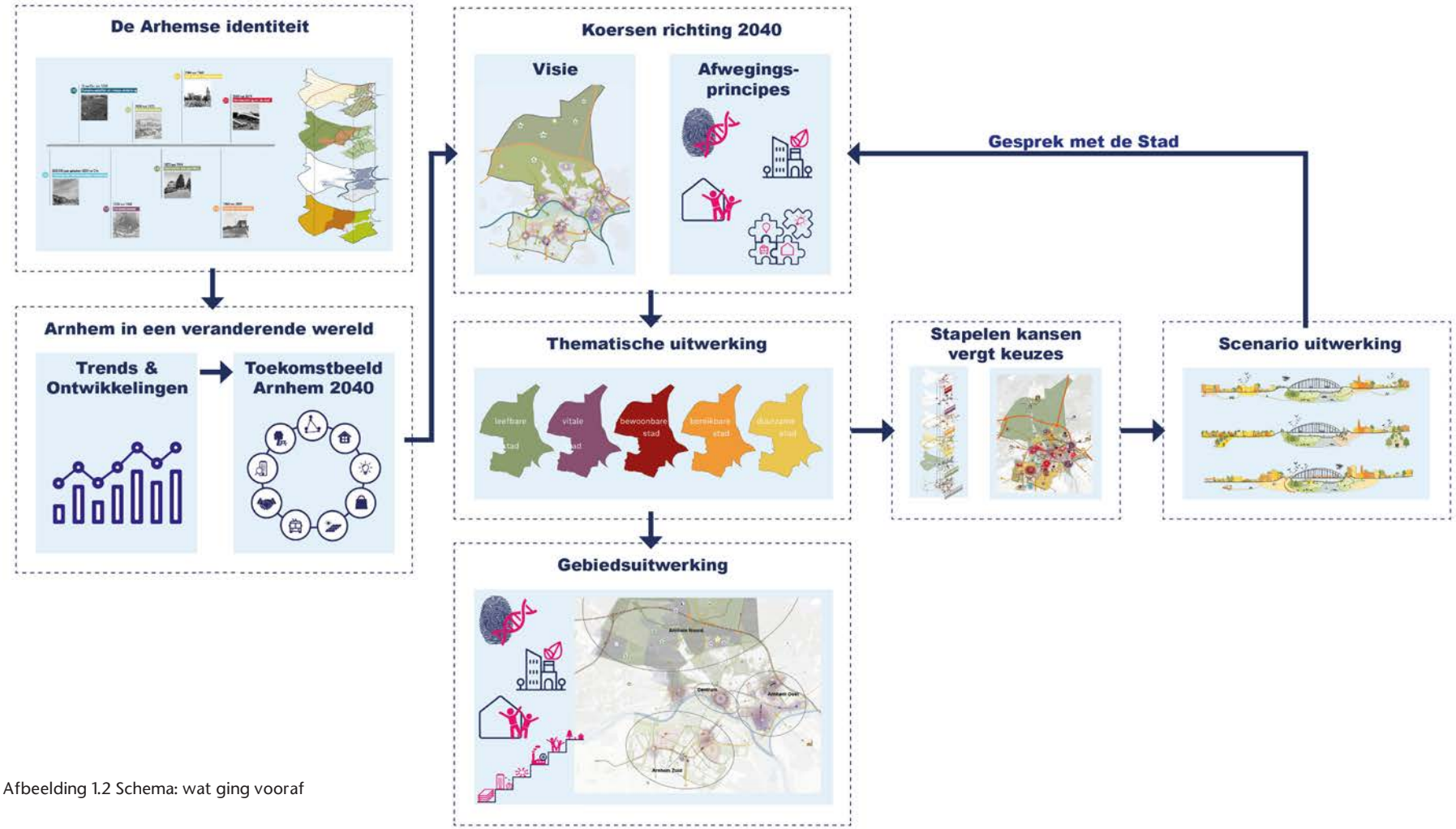

Afbeelding 1.2 Schema: wat ging vooraf

Koppeling met het participatietraject

Zoals in afbeelding 1.2 te zien, zijn door het stapelen van kansen, keuzes ontstaan. Deze keuzes hebben we voorgelegd aan de stad. Doel van de participatie was om een omgevingsvisie te maken voor de stad waarin de Arnhemse samenleving zich kan herkennen. Met de participatie wilden we doelgroepen raadplegen in het proces naar de omgevingsvisie; de Arnhemmers zijn expert van hun eigen leefomgeving en kunnen nieuwe inzichten geven. Dit netwerk willen we blijven gebruiken bij aanpassingen aan de visie.

Om een breed beeld te krijgen van wat Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van de stad hebben we de participatie voor de omgevingsvisie gericht op de volgende doelgroepen:

- geïnteresseerde inwoners;
- professionele stakeholders en belangenverenigingen;
- jongeren, in de leeftijd van ca. 15-25 jaar;
- doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten van de gemeente, maar wel belangrijk zijn om een breed beeld te verkrijgen van wat de Arnhemmers hun stand in 2040 toewensen.

Met de input uit de stad hebben we de omgevingsvisie verrijkt en aangescherpt. We noemen enkele voorbeelden. Dat de thema's groen, gezond en duurzaam hoog scoorden en mobiliteit een stuk lager heeft doorgewerkt in de inrichting van de straat van de toekomst. In die straat krijgen groen, spelen en beweging dicht bij de deur meer ruimte als de ruimte voor parkeer- en verkeersfuncties kan afnemen.

De verschillen tussen de wijken in wensen ten aanzien van vervoersmiddelen gaan leiden tot nuances en maatwerk in de mobiliteitsconcepten. Met behulp van de hoge respons op 'groen' en 'ruimte voor bewegen en ontmoeten in wijk en binnenstad' in combinatie met het signaal dat men open stond voor verdichting en kwalitatieve hoogbouw op specifieke goed bereikbare plaatsen, hebben we de potentiële verdichtingslocaties kunnen aangeven op de kaart.

Arnhemmers gaven aan dat zij scholen, buurtsupermarkt en ontmoetingsplekken als buurthuizen, kleine theaters en kleine horeca in de wijk willen hebben, terwijl ze voor sport- en grootschalige voorzieningen bereid zijn verder te reizen. Voor de wijk- en stad-overstijgende culturele voorzieningen wordt vooral de binnenstad als aangewezen plek gezien.

Middelbare scholieren hebben als lesopdracht een presentatie gemaakt over hoe zij Arnhem willen zien over 20 jaar. De jongeren bleken erg betrokken, creatief en bewust te zijn in het nadenken over hun toekomst.
De onderwerpen die we uit het scholenproject meegenomen hebben naar de omgevingsvisie zijn:

- schone en duurzame (deel)mobiliteit en in de toekomst andere vormen van mobiliteit;
- investeren in een goede fiets infrastructuur;
- combineren van functies (wonen, werken, voorzieningen) in een gebouw;
- wonen en werken in een groene leefomgeving;
- zoveel mogelijk vergroenen van de openbare ruimte en daarbij gezond gedrag en ontmoeten mogelijk maken en bevorderen;

De winnende presentatie van het scholenproject was het idee om wegen in Arnhem om te vormen tot een ecologische tuin en boerderij voor lokale voedselproductie. Wethouder Cathelijne Bouwkamp zei over de video's: "Ik ben supertrots op alle leerlingen die een video hebben gemaakt en dat ze het belangrijk vinden hoe hun stad er straks uit ziet. Het winnende filmpje is erg origineel."

Afbeelding 1.3 Winnende video van het scholenproject

- woningen verduurzamen: groene daken met zonnepanelen;
- nadenken over wonen in hoogbouw en tijdelijke en verplaatsbare (prefab)woningen;
- voldoende betaalbare woningen en gemengde wijken;
- nadenken over autovrije zones in de stad.

Via het opgerichte Arnhems klankbordnetwerk konden professionele partijen deelnemen in het participatieproces. In het Arnhems klankbordnetwerk zitten de koepelorganisaties van belangenverenigingen (op het gebied van zorg, onderwijs, energie en duurzaamheid), ondernemers, ontwikkelaars, woningbouwcorporaties, inwoners, raadsleden en ambtenaren. Uit dit netwerk is een bijeenkomst met de Bouwsociëteit Arnhem voortgekomen en heeft het scholenproject concreter vorm gekregen. Hierdoor is de visie aangescherpt op de onderdelen woon-werkmilieus en innovatieve en creatieve bedrijvigheid.

Wijkvoorzitters en bewoners benadrukten hoe belangrijk het is dat duidelijk is waar inwoners daadwerkelijk iets over te zeggen hebben. Voor de omgevingsvisie geldt dat deze een kader schept voor toekomstige ontwikkeling, maar nog ruimte laat voor concrete invulling, fasering en afweging.

Koerswijzer

Aan de hand van drie scenario's en een aantal stellingen hebben we meningen uit de stad opgehaald. Dit hebben we gedaan aan de hand van de online tool de Koerswijzer en het Koersdocument als achtergrondinformatie. In het gesprek met de stad wilden we weten wat de Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van de stad. Hoe ziet Arnhem er in 2040 uit?

Ruim 3500 mensen hebben de Koerswijzer ingevuld, met 18 stellingen over de thema's voorzieningen, woningbouw, werkgelegenheid, mobiliteit en verkeer, natuur, groen en recreatie, klimaat en energie. Belangrijkste conclusies: 80% van de respondenten had natuur, groen en recreatie in de top drie van belangrijkste thema's staan; daarnaast in die top drie de thema's voorzieningen, klimaat en energie; tenslotte werd het thema mobiliteit het minst vaak genoemd.

Op basis van de resultaten uit de Koerswijzer zijn er voor drie onderwerpen verdiepende stellingen online gezet om concreter inzicht te krijgen hoe Arnhemmers tegen de samenhang tussen thema's aankijken. De thema's waren hoogbouw, inrichting van de straat en het voorzieningenniveau in de wijk. Hoogbouw als een van de mogelijkheden om te voldoen aan de grote vraag naar woningen en aan een groene gezonde leefomgeving. De inrichting van de straat om de verhouding tussen groen, ontmoeten, bewegen en spelen, versus verkeer en parkeren scherper te krijgen. En voorzieningen om meer inzicht te krijgen in welke voorzieningen de inwoners op wijkniveau wensen en voor welke voorzieningen ze naar de binnenstad of grotere centra willen gaan.

Proces

De omgevingsvisie kent een uitgebreid traject en is vanaf 2020 samen met de stad voorbereid. De gemeenteraad stelde het voorontwerp vast in november 2021. De daarop volgende reacties van inwoners, bestuurlijke partners en beleidsactualisaties zorgden voor een aantal wijzigingen in het ontwerp dat het college van B&W in november 2022 vaststelde.
De ontwerp-omgevingsvisie heeft van 11 november 2022 tot en met 22 december 2022 voor iedereen ter inzage gelegen. In totaal zijn 17 zienswijzen ingediend.

Op basis van de omgevingsvisie hebben we ook onderzoek gedaan naar de milieugevolgen van deze visie. Door de milieu effecten in samenhang te beoordelen, verschillende scenario's te vergelijken hebben we meer inzichten gekregen in de haalbaarheid van de visie.

Om inzicht te krijgen in de gevolgen van de visie op de verschillende onderdelen van de leefomgeving (zoals bodem, water, milieu en gezondheid) hebben we door bureau TAUW een Milieueffectrapportage (MER) laten opstellen. Dit rapport laat zien in hoeverre de voorgestelde koers bijdraagt aan het halen van de gestelde ambities.

De commissie MER heeft een advies uitgebracht over de inhoud van het MER. In dit advies spreekt de commissie waardering uit voor het milieueffectrapport. Op basis van het advies hebben we nader onderzoek gedaan en met deze inzichten het MER-rapport aangevuld. Meer informatie hierover is te vinden in de aanvulling MER.

De omgevingsvisie kent ten opzichte van het ontwerp een aantal wijzigingen als gevolg van aanbevlingen die voortkwamen uit onderzoeken die gedaan zijn in het kader van het Milieu Effect Rapport (MER) en zienswijzen.

1.4 Samenhang

Het document dat voor u ligt, vormt in zijn geheel de omgevingsvisie. Hierin staat de koers voor de fysieke leefomgeving van Arnhem. Dit houdt in dat de onderdelen niet los van elkaar gelezen kunnen worden. De opgaven en koers voor 2040 staat in het hele document centraal. Alle onderdelen bij elkaar vormen onze visie. Afbeelding 1.4 geeft aan uit welke onderdelen de koers van de omgevingsvisie bestaat. Dit is van belang bij de verdere uit- en doorwerking van de visie.

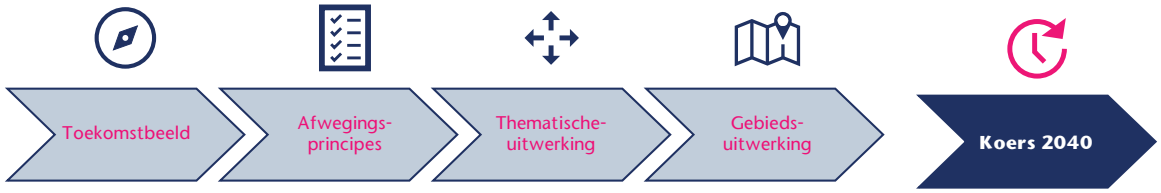

Afbeelding 1.4 Samenhang tussen de verschillende onderdelen

Leeswijzer

- In het volgende hoofdstuk wordt gestart met de positie van Arnhem in een veranderende wereld. Daarbij is de Arnhemse identiteit onze basis voor de toekomst.
- Vervolgens wordt Arnhem in hoofdstuk 2 vanuit verschillende perspectieven geschetst, zoals als onderdeel van de Groene Metropoolregio en als onderdeel van een gaaf Gelderland.
- Hoofdstuk 3 beschrijft de opgaven waar Arnhem voor staat, uitgaande van de belangrijkste trends en ontwikkelingen. De combinatie van opgaven en ambities vraagt om keuzes.
- Hoofdstuk 4 doet een voorzet voor die keuzes en geeft aan welk toekomstbeeld Arnhem voor 2040 voor ogen heeft. Inclusief afwegingsprincipes.
- De thematische uitwerkingen staan in hoofdstuk 5 en in hoofdstuk 6 staan uitwerkingen van enkele deelgebieden waar veel ambities en keuzes samenkomen. Het gaat hierbij niet alleen om de verstedelijkingsopgaven maar ook om beschermen en behouden van bestaande waarden.
- Hoofdstuk 7 geeft de doorwerking van de visie weer op de bestaande beleidskaders en gebiedsvisies. Waar moeten beleidskaders aangepast worden om de ambities en de samenhang ertussen te kunnen realiseren en wat betekent dit?
- Ten slotte is in hoofdstuk 8 een aanzet gedaan tot de uitwerking van de omgevingsvisie. Wat is er nodig om de omgevingsvisie uit te voeren; welke middelen en instrumenten we inzetten, welke rol de gemeente heeft en welke partners hierbij nodig zijn.

Reacties van Arnhemmers op stellingen over...

"Er was een tijd dat het draagvlak voor hoogbouw niet groot was in Arnhem. Ik denk dat de tijd nu rijp is, dit zie je ook in andere middelgrote steden."

...hoogbouw

"Het lijkt me niet eenvoudig een sfeervol centrum te creëren als er hoogbouw moet komen. Al is het maar door het gebrek aan licht wat hoogbouw met zich meebrengt. Hoogbouw heeft ruimte nodig om zich heen."

"Als iedereen blijft roepen 'niet in mijn achtertuin', komen we nooit verder. Hoogbouw hoeft echt niet overal, maar als het past doe het dan goed. Maak van Arnhem weer de hoofdstad van Gelre!"

"Hoogbouw is niet de enige oplossing. Verdichten kan ook relatief laag. Barcelona is de dichtst bevolkte stad van Europa, met nauwelijks hoogbouw"

"Het groen is voor veel mensen een van de redenen om in Arnhem te wonen. De vele parken zijn kostbaar. Om de woningnood op te lossen is hoogbouw hard nodig."

"Gratis parkeren stimuleert autogebruik en ik pleit juist voor minder auto's en dus een betere luchtkwaliteit in de stad."

...de inrichting van de straat

"Minder auto's in de straten: bouw meer parkeergarages in woonblokken voor de bewoners van dat blok. Parijs doet dat."

"Gratis parkeren hoort bij woongenot"

"Als inwoner van je eigen straat mag je verwachten dat je in de buurt gratis kan parkeren. Tenslotte betalen wij allemaal wegenbelasting"

"Naar school in de eigen wijk vind ik belangrijk voor de sociale contacten en ontwikkeling van mijn kinderen."

"Men wil ook leefgenot en dat gaat niet met horeca en kinderdagverblijven. Voorzieningen net buiten de wijk met voldoende parkeergelegenheid zou een mooie optie zijn"

"Ik vind het prettig dat er een centrum is waar je heen kunt als je iets nodig hebt en dat het verder in wijken rustiger blijft. Ik heb liever meer groen in de wijken dan dat er opeens winkels bij komen."

Ja, wijken wel vergroenen, maar behoud wel de mogelijkheid om je auto bij je huis neer te zetten."

...voorzieningen

"Zeker met een verouderende bevolking is het belangrijk om winkels en overige voorzieningen in de buurt te hebben."

"Ik vind het fijn als alles lopend of fietsend snel te bereiken is. Dit is de reden waarom ik weg ging uit Schuytgraaf: 1100 meter lopen naar de bakker! 3400 naar de snackbar of het café."

"Eerlijker verdelen ben ik voor, bijvoorbeeld dat een huishouden nabij het huis één auto kan parkeren. Dat meerdere auto's elders zouden moeten staan. Al kan het natuurlijk zijn dat iemand deze toch echt nodig heeft."

"Er is in mijn wijk weinig ruimte voor sociale ontmoeting en sport en spel (buiten). Daar mag echt wel in geïnvesteerd worden."

Afbeelding 2.1 Audrey Hepburnplein in de Binnenstad

2. Arnhem in een veranderende wereld

Arnhem bezit veel ruimtelijke kwaliteiten waar we trots op zijn. In onze aanpak vormen deze kwaliteiten het vertrekpunt: we ontwikkelen vanuit het Arnhemse DNA.

2.1 De Arnhemse identiteit als basis

Als uitgangspunt voor deze omgevingsvisie geldt dat we ruimte bieden aan de fysieke ontwikkeling van de stad vanuit de unieke kwaliteiten van Arnhem.

Arnhem bezit veel ruimtelijke, landschappelijke, ecologische en cultuurhistorische kwaliteiten waar we trots op zijn en die onze stad uniek maken. Het gaat daarbij om waarden die van belang zijn voor de ruimtelijke fundamenten van Arnhem, ontstaan door natuurlijke processen, sociaal-maatschappelijke of economische gebeurtenissen. Omdat deze ruimtelijke fundamenten sterk sturend zijn in de verdere ontwikkeling van de stad, gebruiken we ook wel de term ‘DNA van Arnhem’.

Veelzijdige ondergrond

Arnhem kent vier landschapstypen: het reliëfrijke stuwwallenlandschap, het gradiëntlandschap dat zich heeft gevormd op de overgang tussen de Veluwe en de rivieren, het rivierenlandschap van Rijn en IJssel en het polderlandschap in Arnhem Zuid.

De stad ligt ingebed in deze landschappen. Het is uniek dat deze landschappen tot diep in het stedelijk gebied doordringen. Voorbeelden zijn onder meer de stadsparken, lanen, dijken, uiterwaarden en historische polderlinten

Ook in het stedelijk gebied zijn de overgangen tussen verschillende landschapstypen vaak goed te zien. Zo markeert de Velperweg de overgang tussen de poldergrond en zandgrond. Een ander voorbeeld is te vinden bij Onderlangs, waar het stuwwallenlandschap op dramatische wijze het Rivierenlandschap raakt. Door de verwevenheid van stad en landschap is de afstand naar groen overal klein. Daar waar de drie landschappen in contact komen met het stedelijk weefsel is deze overgang goed te ervaren. De rijkheid in variatie en landschap die in deze regio is ontstaan, is uniek voor Nederland.

Stedenbouwkundige contrasten

De Arnhemse wijken kennen een grote variatie. Elke bouwperiode in de geschiedenis van de stad bracht eigen stedenbouwkundige idealen met zich mee en een eigen ruimtelijke inrichting. Deze gebieden liggen als ‘scherven in het groen’ en zijn niet aan elkaar gegroeid als aaneengesloten stedelijk gebied. Er is veel open ruimte tussen clusters van bebouwing. Open ruimte die wordt bepaald door de grote

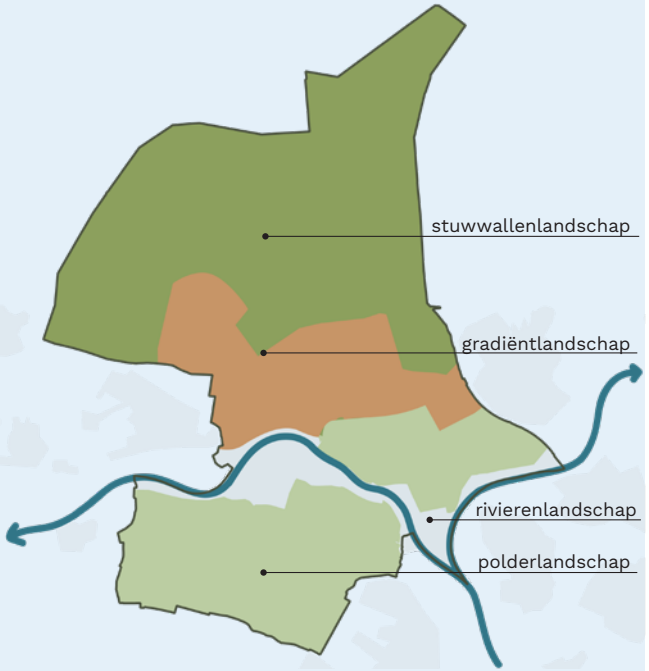

Afbeelding 2.2 Arnhem op het kruispunt van vier landschapstypen

groene parken en landschappen in Noord, het rivierengebied en in Arnhem Zuid de vaak forse maat van infrastructuur en de wijkopzet.
Ook het scherpe contrast tussen landschap en stedelijkheid is een bijzondere Arnhemse kwaliteit. Het is uniek hoe ver de groene gebieden in het hart van de stad doordringen.

Strategische ligging

De stad is strategisch gelegen, op een kruispunt van auto-, spoor- en vaarwegen, tussen Randstad en Ruhrgebied, tussen Noord- en Zuid-Nederland. Arnhem heeft altijd het belang van een goede bereikbaarheid begrepen.

De verlegging van de Rijn, de aanleg van de haven en de komst van het spoor bracht naast mobiliteit en economische voorspoed ook groeimogelijkheden voor de stad. Wonen in Arnhem en werken in het westen is sindsdien een feit.

Ook nu bepaalt onze ligging en positionering de samenwerking met de regio. De koers voor regionale samenwerkingsverbanden (Groene Metropoolregio en de woondeal) geven de regio weer een sterke positie.

Ontwikkeld als dienstenstad

De eerste bedrijvigheid in Arnhem is ontstaan langs de beken. Door het verleggen van de Rijn groeide de stad uit tot een Hanzestad. De positie aan de Rijn en de aanleg van havens en steenfabrieken bracht de stad voorspoed. Langs beken ontstond bedrijvigheid met waterkracht, gebruikmakend van het hoogteverschil. Nog altijd zijn we een stad waar (duurzame) energie en innovatie ons handelsmerk is. Op economisch gebied profileren we ons als stad met het 'hotspot energie' merk. Nieuwe (groene) bedrijven en innovaties passen goed bij onze economische signatuur.

Arnhem is nooit een echte industriestad geworden; wel een dienstenstad. Het heeft daarmee een groot cultureel aanbod. De vestiging van ArtEZ, Introdans, Oostpool en het Modekwartier vormde de basis van de energieke en creatieve identiteit van Arnhem. Bij ontwikkelingen zetten we ons in om samen met de stad bij te dragen aan het groene, creatieve en innovatieve profiel van de stad.

Afbeelding 2.3 De stad ingebed in de parken en landschappen

Afbeelding 2.4 Verschillende ruimtelijke milieus

Afbeelding 2.5 Strategische ligging van Arnhem

Een diverse stad

Met de snelle verstedelijking na 1850 kwamen er naast veel rijken ook veel arbeiders en huishoudelijk personeel naar Arnhem. Deze sociale verschillen zijn nog altijd aanwezig. In Arnhem wonen relatief veel inwoners met een laag inkomen en een grote groep die niet deelneemt aan het arbeidsproces. Dit is meer dan gemiddeld in Nederland. Een goede wijkgerichte aanpak en/of herstructurering kan het verschil maken om de tweedeling op te heffen en wijken met gelijke kansen te creëren. ‘Alle wijken sterk’ is een belangrijk principe. We willen Arnhemmers uitnodigen om samen te werken aan vitale, sociale, gezonde, duurzame en inclusieve wijken. De groei en ontwikkeling van de stad dient altijd meerdere doelen. Naast fysieke maatregelen is ons sociaal kapitaal belangrijk. Verstedelijkingsopgaves gaan daarom gepaard met verbeteren van de werkgelegenheid, leefbaarheid en sociale gelijkheid in kansen.

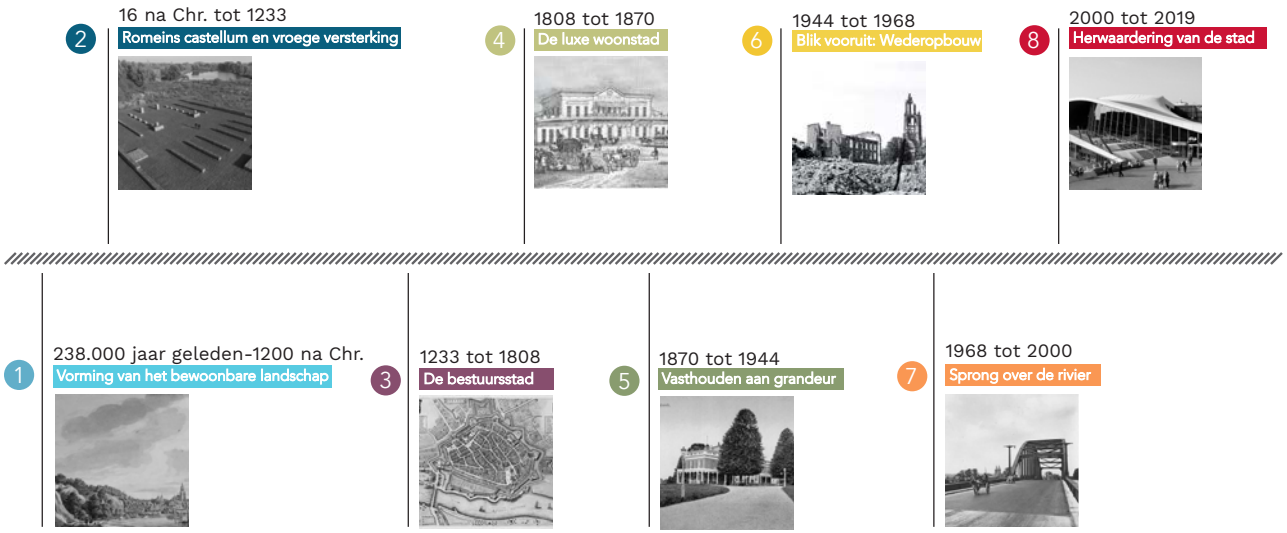

Afbeelding 2.6 Tijdlijn van Arnhem

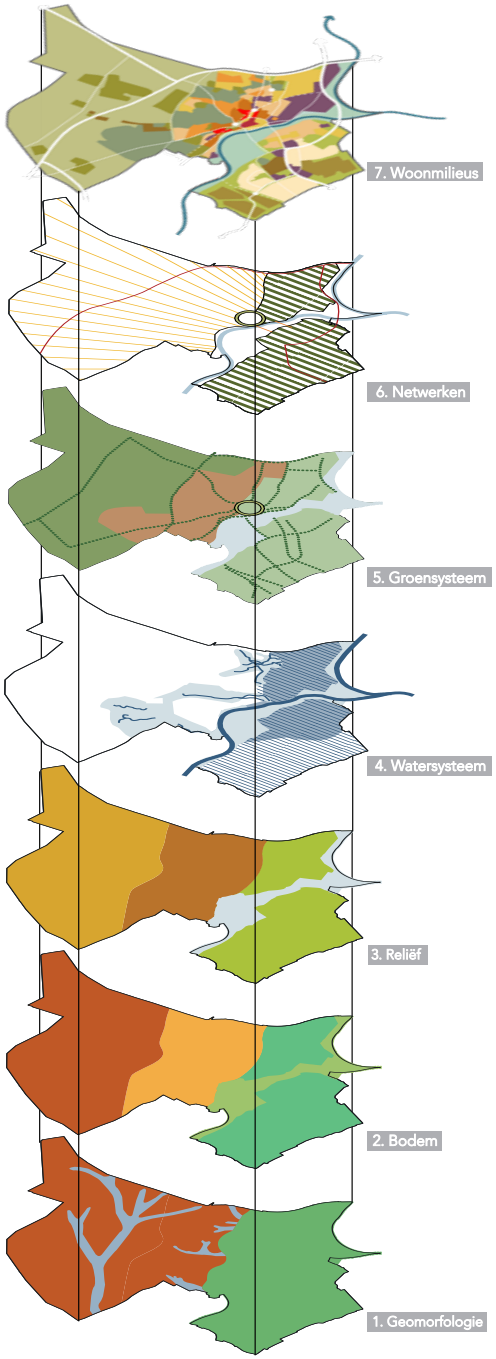

Afbeelding 2.7 Arnhem in themalagen

2.2 Vanuit verschillende perspectieven

Arnhem houdt niet op bij de gemeentegrens. De positie van de stad en haar netwerk kan op verschillende schaalniveaus gedefinieerd worden. Op een ander schaalniveau naar de stad kijken, levert inzicht op en wijzigt het perspectief op de stad.

Arnhem als Centrumstad

De stedelijke invloed van Arnhem is groter dan alleen het deel dat binnen de gemeentegrens ligt. De kernen direct rondom Arnhem (zoals Oosterbeek, Velp en Huissen) zijn sterk gericht op Arnhem en haar voorzieningen. Andersom bieden deze kernen kwaliteiten die Arnhem zelf niet heeft. Deze kernen zijn fysiek, sociaal en economisch zo sterk met Arnhem verbonden dat we kunnen spreken van Arnhem als centrumstad.

Arnhem als onderdeel van de regio

In regionaal verband zijn Arnhem en Nijmegen de belangrijkste centra, met daaromheen middelgrote en kleine woonkernen. De regio Arnhem-Nijmegen heeft een sterke identiteit. Met unieke landschappelijke waarden, een kenniseconomie die sterk onderling verbonden is met een regionaal hoogwaardig openbaar vervoer.

Arnhem tussen Randstand en Noordrijn-Westfalen

De Randstad en Noordrijn-Westfalen zijn sterke economische regio's. Arnhem ligt er exact tussen; verbonden met snelwegen, een internationale treinverbinding en een rivier. In dit perspectief bezien neemt Arnhem (en de regio) een bijzondere plek in.

Afbeelding 2.8 Arnhem als centrumstad, in regio Arnhem-Nijmegen en tussen Randstad en Ruhrgebied

2.3 We dragen bij aan een Gaaf Gelderland

Als provinciehoofdstad zijn we in Arnhem natuurlijk ook bewust van de opgave waar we op provinciaal niveau voor staan. De provincie Gelderland heeft een eigen omgevingsvisie: Gaaf Gelderland. In deze Gelderse visie staat aangegeven wat van waarde is en beschermd moet worden, maar ook waar de wens en noodzaak is om te veranderen en verder te ontwikkelen. Doel is een gezond, veilig, schoon en welvarend Gelderland. Hierin staan oplossingsrichtingen voor grote bovenlokale vraagstukken centraal, zoals het energievraagstuk, de klimaatverandering, uitputting van grondstoffen, kwetsbare biodiversiteit, verdere verstedelijking en de toenemende mobiliteit. De visie Gaaf Gelderland dient als een gedeeld vergezicht.

Onze Arnhemse omgevingsvisie is opgesteld in de geest van de Gelderse ambities. Uiteraard met onze eigen invulling en invloed die we hebben, maar dezelfde opgaven en ambities staan centraal.

Afbeelding 2.9 Ambities Gaaf Gelderland

2.4 Onderdeel van de Groene Metropoolregio

Arnhem, met haar profiel van een groene, innovatieve en creatieve stad, draagt bij aan de economische positionering van de Groene Metropoolregio. Het versterken van het vestigingsklimaat van stad en regio op circulaire principes vergt een goede samenwerking binnen de regio om een vanzelfsprekende partner te worden voor het Rijk.

De ruimtelijke, economische en sociale relaties binnen de regio Arnhem-Nijmegen nemen steeds verder toe. Steeds meer opgaven vragen om een grotere schaal en gezamenlijke aanpak: verstedelijking en mobiliteit, energietransitie en klimaatopgave, economische ontwikkeling, vestigingsklimaat en werkgelegenheid.

Zoals al eerder beschreven, kent Arnhem van oudsher een aantrekkelijke ligging tussen stuwwal en rivier en een strategische ligging in het netwerk tussen de Randstad en het Ruhrgebied. Dit heeft ervoor gezorgd dat Arnhem een aantrekkelijke stad is voor bewoners, bezoekers en bedrijven. Door de vestiging van burgers en bedrijven kon de stad zich ontwikkelen als de hoofdstad van de provincie. Inmiddels geldt dit niet alleen voor de stad Arnhem, maar voor de gehele regio. Het samenhangende stedelijk netwerk van het gebied rondom Arnhem en Nijmegen beslaat het grondgebied van alle 18 regiogemeenten. De regio Arnhem-Nijmegen vormt in steeds meer opzichten één stedelijke agglomeratie met een variatie aan stedelijke, suburbane en landelijke milieus.

We zijn inmiddels het grootste verstedelijkte gebied buiten de Randstad en een moderne kennisintensieve regio. Er zijn bloeiende innovatieve bedrijven in alle economische sectoren, met de topsector Energy als belangrijk groeispeerpunt voor Arnhem.

De trek naar de stad en regio vormt ook een uitdaging voor de toekomst. Hoe zorgen we ervoor dat iedereen een passende woning vindt, hoe blijven we op een duurzame manier bereikbaar en hoe houden we iedereen aan het werk? Tegelijk willen we onze groene leefomgeving in stand houden. Dit kan niet zonder de opgaven van de stad in regionaal verband te zien. Hierbij sluiten we aan bij het perspectief van de Groene Metropoolregio.

Vanuit Arnhem en de regio functioneren we in een stedelijk netwerk op nationale schaal. We willen ons in dat gezelschap blijven onderscheiden als een groene regio met een meer ontspannen leefomgeving. Wij zijn in 2018 al verkozen tot circulaire topregio en stellen ons ten doel om in 2050 een energie-neutrale en circulaire metropoolregio te zijn. Met provincie, Rijk, Europa en maatschappelijke partners zijn wij met dit profiel als groene, circulaire metropoolregio een interessante samenwerkingspartner.

Afbeelding 2.10 Willemsplein

Meer landschap, meer stad

De Groene Metropoolregio heeft samen met de Regio Foodvalley een visie opgesteld voor de verstedelijkingsoipgaven. Deze strategie gaat uit van vier bouwstenen:

- De realisatie van een groene en gezonde leefomgeving voor inwoners in en om steden en dorpen door een balans in de ontwikkeling van stad en landschap;
- Een goede bereikbaarheid van de woon- en werklocaties dankzij duurzame ontsluiting
- Het streven naar realisatie van voldoende arbeidsplaatsen en werklocaties om te komen tot een balans van wonen en werken;
- De realisatie van 100.000 kwalitatief goede en voldoende betaalbare woningen - met name geconcnetreerd in de grootschalige NOVEX-woningbouwlocaties.

2.5 We werken samen binnen de Euregio

Arnhem is onderdeel van een grensregio. We vinden het belangrijk om te investeren in onze grensoverschrijdende samenwerking. Als lid van de Euregio Rijn-Waal dragen we hier actief aan bij.

De Euregio is een samenwerkingsverband tussen Nederlandse en Duitse gemeentes en instanties. Het heeft als belangrijkste doel om de samenwerking op het gebied van economie en maatschappij te verbeteren.

3. De Arnhemse uitdaging

De wereld om ons heen verandert continu. Ontwikkelingen, zoals de groei van het aantal inwoners en het aantal huishoudens, energietransitie en kringloopeconomie, klimaatverandering en digitalisering hebben een grote invloed op onze fysieke leefomgeving. Onze eisen op het gebied van woonklimaat en gezondheid veranderen ook. De uitdaging voor Arnhem is om hierin een weloverwogen ruimtelijke koers te gaan varen waarbij onze kwaliteiten (groen, creatief en vrij) de drager vormt.

3.1 Belangrijkste trends en ontwikkelingen

Demografische veranderingen

Hoewel 2040 nog ver weg lijkt, zijn de demografische verwachtingen helder. Zo staat het vast dat het aantal ouderen zal toenemen. Het is ook zeker dat de bevolking in de beroepsleeftijden nog slechts bescheiden zal groeien. Van deze laatste groep zal het aantal mensen met een Nederlandse achtergrond sterk teruglopen. Daar staat een groei van het aantal mensen met een migratieachtergrond tegenover. De totale bevolkingsomvang zal blijven groeien, vooral in de dichtbevolkte regio's.

De omvang van huishoudens neemt af. En het aantal huishoudens neemt in de komende twintig jaar met ca. 16.000 toe. Dit zijn vanwege vergrijzing meer eenpersoonshuishoudens. Door de drievoudige vergrijzing (aantal ouderen neemt toe, ouderen worden ouder, ouderen blijven langer zelfstandig wonen) ontstaat behoefte aan nieuwe en andere woonvormen. Tegelijkertijd kan een te lage groei van de potentiële beroepsbevolking de economische ontwikkeling negatief beïnvloeden.

Onze regio, met de steden Arnhem en Nijmegen in het bijzonder, is de laatste jaren relatief sneller gegroeid dan andere steden in het land. De prognoses laten zien dat deze groei doorzet.

Als regio hebben we een woningbouwopgave die voortkomt uit enerzijds een bestaand woningtekort en anderzijds autonome groei en een hoge aantrekkingskracht van onze regio op mensen van buitenaf (zowel vanuit het binnen- als het buitenland).

Trek naar de stad en toename van ruimtelijke verschillen

De verschillen in Nederland tussen regio's, steden en binnen steden nemen toe. Ook is er sprake van wijzigende geografische patronen. Het gebied waarbinnen de belangrijkste dagelijkse verplaatsingen (woon-werk, studie, sport, etc.) zich afspelen, dijt uit. Er is een trek naar de stad voor specifieke groepen (jongeren, alleenstaanden, kenniswerkers). In toenemende mate kiezen inwoners en huishoudens bij beslissingen over woon- en werklocaties hun (toekomstige) woonplaats op basis van de kwaliteit van de woon- en leefomgeving. Van daaruit wordt gekeken welke banen bereikbaar zijn. Betaalbare woonlasten zijn hierbij een belangrijke factor.

In de grote steden worden we geconfronteerd met een achterblijvende woningproductie en een groeiende bevolking. Mede gezien de sterk wijzigende bevolkings- en huishoudenssamenstelling is daarbij de vraag voor de toekomst welke woningen men waar moet bouwen. Dit is naast een kwantitatieve ook een kwalitatieve opgave. De bereikbaarheid van de stad wordt steeds belangrijker door de geografische opschaling, het pendelen naar werk vanuit de woonplaats en de vele kriskras verkeersbewegingen in de stad en de omliggende regio. We verwachten ook dat in de toekomst meer mensen thuis gaan werken. Het is nog onbekend welke effecten ten aanzien van mobiliteit en huisvesting te verwachten zijn op de middellange termijn.

Afbeelding 3.1 Stadslandbouw Mooieweg in Rijkerswoerd

Naar een duurzame samenleving

De, onderling samenhangende, transities op het gebied van energie en circulariteit hebben grote impact op de ruimtelijke ontwikkeling van de stad. Ze stellen ons voor een aantal grote opgaven, zoals het creëren van duurzame energiebronnen en grootschalige energieopslag, hergebruik van stoffen en vermindering van energie- en grondstoffengebruik. De gemeenten hebben hierin een belangrijke rol. De energieproductie verschuift deels van nationaal naar lokaal niveau.

Ondanks de inspanningen om de opwarming van de aarde te beperken, krijgen we te maken met de effecten van klimaatverandering. Meer en extremere regenbuien vragen om een andere inrichting van de stad. Meer hittegolven zullen leiden tot meer sterfgevallen onder ouderen en een minder aangenaam verblijfsklimaat in onze binnensteden.

De ligging van Arnhem, op de overgang van het stuwwallenlandschap en het polderlandschap, maakt dat de situatie in Arnhem anders is dan gemiddeld in Nederland. Zowel te veel water als periodes van droogte zorgen voor overlast. Vooral in Arnhem Noord geldt dat hoogteverschillen de stad extra kwetsbaar maken voor droogte op de hoge zandgronden en wateroverlast op de lage delen van de stad. In Arnhem Zuid en in de lage delen van Arnhem Noord is vooral de waterveiligheid van belang. Hoog water in de Rijn is hier een extra risico. Inspirerend in dit kader is het scenario dat onderzoekers van Wageningen University & Research maakten voor de stad van de toekomst. Arnhem is hierbij als voorbeeld genomen. Het scenario is een vrije denkoefening over hoe de klimaatadaptieve stad van over 100 jaar er uit kan zien. Een prikkelende studie die we de komende jaren kunnen betrekken bij de verdere ontwikkeling van de stad. Voor meer informatie verwijzen we naar het onderzoek: Zo kan de Nederlandse stad er in 2120 uitzien - WUR

Zorgen voor een gezonde en veilige stad

Gezondheid en een veilige samenleving zijn ruimtelijk gezien steeds belangrijkere maatschappelijke thema's geworden.

Het onderwerp van een gezonde en veilige leefomgeving wordt van oudsher benaderd vanuit het beperken van gezondheidsrisico's voor mensen. Dit is vooral uitgewerkt in normeringen voor geluid, luchtkwaliteit, bodemkwaliteit, waterkwaliteit (of in maatregelen zoals het verlagen van de maximumsnelheid). Tegenwoordig gaat het ook om het bieden van voorzieningen die de gezondheid bevorderen. Gezondheid wordt niet alleen bepaald door leefstijl en gedrag, maar ook door de omgeving. Bijvoorbeeld door de afwisseling van bebouwing met groen en de aanwezigheid van plekken met rust (stilte) en verkoelend water. Ook van belang is de aanwezigheid van aantrekkelijke en gevarieerde openbare ruimten die uitnodigen tot bewegen, zoals goede fiets- en wandelvoorzieningen en buitenspeelmogelijkheden.

De digitalisering van onze samenleving

De digitalisering van onze samenleving heeft invloed op het ruimtegebruik. Activiteiten worden door de digitalisering minder plaatsgebonden en de scheidslijnen tussen werk en vrije tijd, werk en thuis én tussen publiek en privaat vervagen. De behoefte van functiemenging op de schaal van een gebouw of wijk neemt daarmee toe.

3.2 Stapelen van ambities vergt keuzes

Wanneer we alle ambities en opgaven van de stad op elkaar stapelen in de fysieke leefomgeving, dan kan niet alles overal zonder dat we belangrijke kwaliteiten van de stad onrecht aandoen. Het is daarom van belang te kijken op welke manier we ambities kunnen combineren, hoe we de schaarse ruimte intensief kunnen benutten en waar nodig te prioriteren.

De afbeelding hiernaast laat de ambities en opgaven voor de verschillende thema's in de stad zien. Het Arnhemse DNA is de basis, met vervolgens de verschillende ontwikkelingen per thema. De kaart is een weergave van de stapeling en maakt inzichtelijk waar veel ontwikkelingen samen komen en keuzes nodig zijn.

De wereld om ons heen verandert continu. Ontwikkelingen zoals de groei van het aantal inwoners en het aantal huishoudens, energietransitie en kringloopeconomie, klimaatverandering en digitalisering hebben een grote invloed op onze fysieke leefomgeving. Onze eisen op het gebied van woonklimaat en gezondheid veranderen ook. De uitdaging voor Arnhem is om hierin een weloverwogen ruimtelijke koers te gaan varen waarbij we onze Arnhemse groene identiteit behouden.

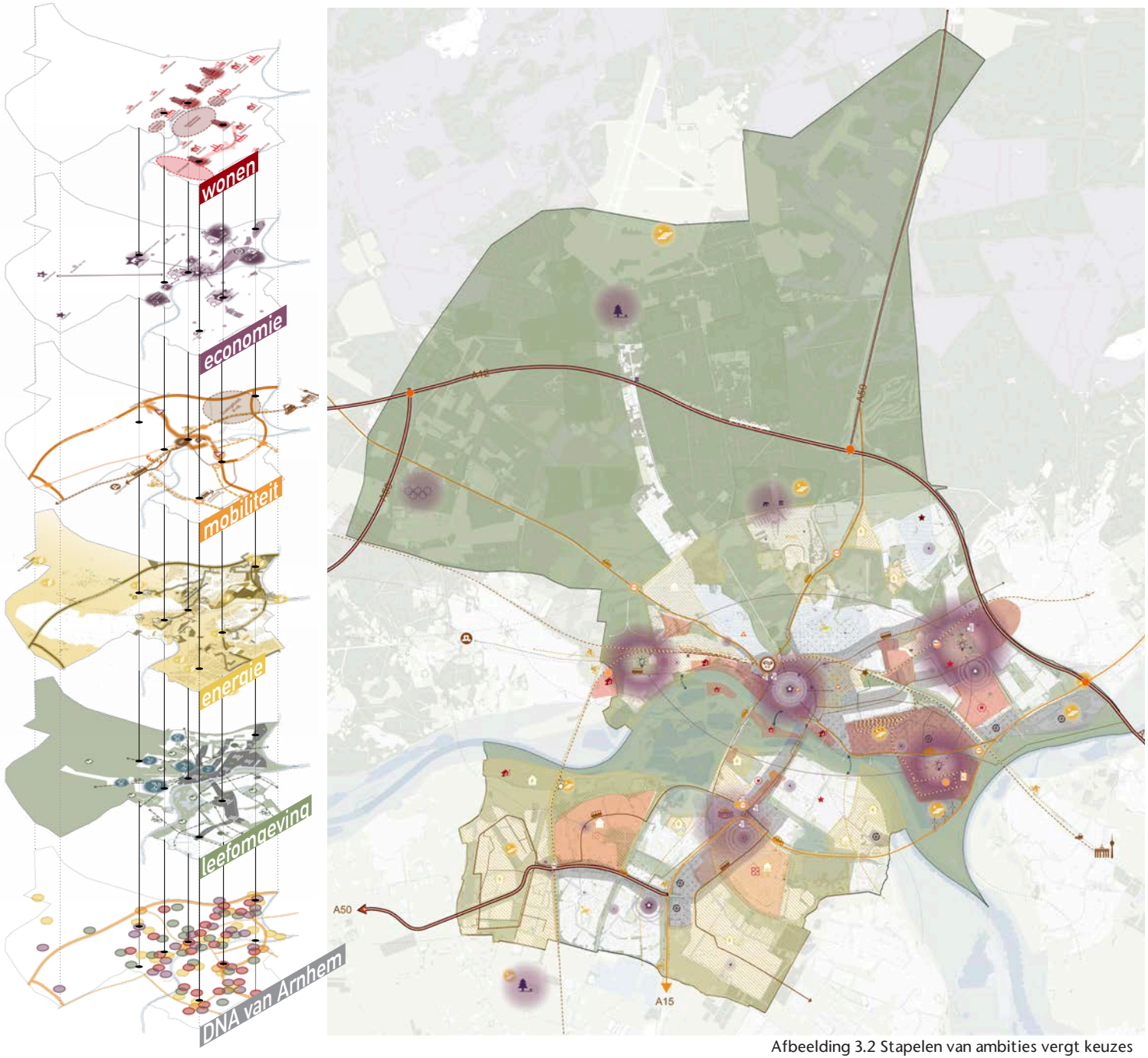

Afbeelding 3.2 Stapelen van ambities vergt keuzes

Afbeelding 4.1 Bus nabij Arnhem centraal

4. Koersen richting 2040

Arnhemmers weten heel goed waarom het goed wonen is in Arnhem. Arnhem staat voor wonen in een echte stad met de Veluwe, de uiterwaarden en de Betuwe altijd dichtbij. Een stad waar het leven ontspannen is, met cultuur en voorzieningen in de buurt. Een stad die gunstig ligt en waar de 'rest van Nederland' nooit echt ver weg is, met Duitsland op een steenworp afstand. Arnhem is steeds meer in trek. Dat vraagt wat van de stad. Allereerst zijn er woningen nodig, daarna extra scholen, huisartsen en sportvoorzieningen. Tegelijk zijn ook meer banen nodig. Om te zorgen dat Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst, hebben we samen met de stad een toekomstbeeld en afwegingsprincipes opgesteld.

4.1 Waar willen we naar toe?

Arnhem is in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. Niet alleen in de regio, maar in een steeds groter verband. De groei die dit met zich meebrengt willen we benutten om de stad aantrekkelijker, vitaler en socialer te maken. Dit vergt innovatieve oplossingen in het ruimtegebruik van de stad en land, waarbij we uitgaan van onze identiteit. Oplossingen die vragen om een toekomstbeeld voor 2040 dat de belangrijkste ambities, waarden en principes beschrijft waarmee we richting geven.

We hebben nadrukkelijk rekening gehouden met het gedachtegoed van de Nationale Omgevingsvisie en onderschrijven de opgaven en de afwegingsprincipes uit deze visie. Combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies, kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal en afwentelen wordt vermeden.

Afbeelding 4.2 Toekomstbeeld Arnhem 2040

4.2 De visie van Arnhem

De omgevingsvisie geeft aan waar Arnhem de komende jaren op in gaat zetten.

Onderdeel van een sterke regio

Arnhem maakt deel uit van een sterke regio. Als Groene Metropoolregio koesteren we samen een stevige ambitie: doorgroeien naar een duurzame en circulaire metropoolregio van betekenis. Met Arnhem als groene, innovatieve en creatieve stad dragen we bij aan de versterking van die metropoolregio en nemen we onze verantwoordelijkheid als het aankomt op de verstedelijkingsopgaven. *We richten ons op een sterke positionering en profilering van Arnhem als groene creatieve ondernemende energiestad in het stedelijk netwerk Nederland.*

De kracht van Arnhem bestaat uit een samenspel van een stevige groene structuur met stedelijke focuspunten. Tussen de brede stadsassen met allure ligt een diversiteit aan wijken met elk een eigen karakter. Ontwikkelingen en transformaties zetten we in om bestaande kwaliteiten te behouden en versterken en dragen bij aan verbetering en vergroening van de leefomgeving. *We bieden ruimte aan nieuwe stedelijke gemengde woon-werkmilieus.*

Levendig landschap

Het landschap met het vele groen en water is een belangrijke drager van de identiteit van Arnhem. Het groen is in veel wijken direct aanwezig en soms dichtbij en de nabijheid van het landschap is in Arnhem voelbaar. Het heeft een grote aantrekkingskracht en is een vestigingsvoorwaarde voor veel nieuwe bewoners en bedrijven. Het groen en de beken spelen een belangrijke rol bij de klimaatadaptatie, de biodiversiteit, de leefkwaliteit en de gezondheid van de inwoners van Arnhem.
In de visie ligt daarom de focus op het behouden, versterken en verbinden van de groenstructuur van Arnhem, om te *zorgen voor een aantrekkelijk, gezond, klimaatadaptief en groen woon- en leefmilieu voor mens en dier.*
Daarbij zoeken we naar oplossingen waarbij het groen bijdraagt aan meerdere doelen van de stad, zoals waterberging, schone lucht, biodiversiteit en het tegengaan van hittestress.

Waardevolle wijken

Arnhem bestaat uit een grote diversiteit van wijken met elk een eigen karakter en eigen uitdagingen voor de toekomst. *De visie richt zich op duurzame en gezonde wijken, waar iedereen mee kan doen.* De ontwikkelingen in de stad dragen bij aan de verduurzaming en sociale ontwikkeling van de wijken. Dit houdt in dat ingezet wordt op heterogene wijken met voldoende betaalbare en levensloopbestendige woningen. Dit alles met behoud van de identiteit van de wijk en haar bewoners.

In Arnhem wordt de komende jaren gewerkt aan het beschikbaar en betaalbaar houden van woningen. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus in sociale huur, vrije-sectorhuur en koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen. *We lossen de woningbouwopgave binnenstedelijk op, waarbij inclusie en betaalbaar wonen een centrale plek hebben.*

De komende jaren zet Arnhem vol in op de energietransitie, met als doel *Arnhem klimaatneutraal in 2050.* Dit doen we door het verduurzamen van mobiliteit, door bedrijven en industrie te ondersteunen bij reductiedoelstellingen en door het verduurzamen van woningen en gebouwen. *Via een wijkgerichte aanpak werken we aan verduurzaming van wijken en het tegengaan van energiearmoede.*

Krachtige knooppunten

In de dynamische gebieden zullen de komende jaren opgaven en ambities samenkomen. *We gaan vooral investeren op die plekken in de stad die per OV goed bereikbaar zijn en waar al veel voorzieningen aanwezig zijn. Ook zetten we in op meer ruimte voor fietsen en wandelen.* Dit doen we zorgvuldig en met oog voor een kwaliteitsimpuls voor de stad. We benutten bestaande, stedelijke knooppunten als gemengde woon-werkmilieus en versterken de stedelijke assen. Bij het programmeren richten we ons op het versterken van de identiteit van een plek en de positie in de stad.

Arnhem onderscheidt zich binnen de regio door enkele kenmerkende economische speerpunten, waaronder Energy, bruisende binnenstad, creatieve industrie en ontwerp, regionaal dienstencentrum en gezondheid en sport. Het kernwinkelgebied blijft een belangrijke trekker, samen met de horeca en cultuur. *De binnenstad is en blijft voor Arnhem het bruisende brandpunt voor de regio: van place to buy naar place to meet.*

Om koploper te blijven op energiegebied maken en houden we onze stad aantrekkelijk voor startups en innovatieve bedrijven in de energiesector. Daarnaast gaan we de energiesector beter verbinden aan de sterk aanwezige creatieve industrieën en koppelen we onderwijs aan innovatieve bedrijvigheid. We verankeren de samenwerking ook op een juridische en bestuurlijk wijze. *Arnhem ontwikkelt zich als energie-hotspot met een gunstig vestigingsklimaat voor onderwijs en circulaire, innovatieve en creatieve bedrijvigheid.*

We geven instellingen, organisaties en bedrijven de ruimte om te ondernemen en te ontwikkelen. Zij zorgen voor werkgelegenheid op verschillende niveaus zodat zo veel mogelijk Arnhemmers mee kunnen doen. *We zorgen voor toekomstbestendige en flexibele werklocaties die bijdragen aan behoud en het creëren van voldoende werkgelegenheid voor alle Arnhemmers.*

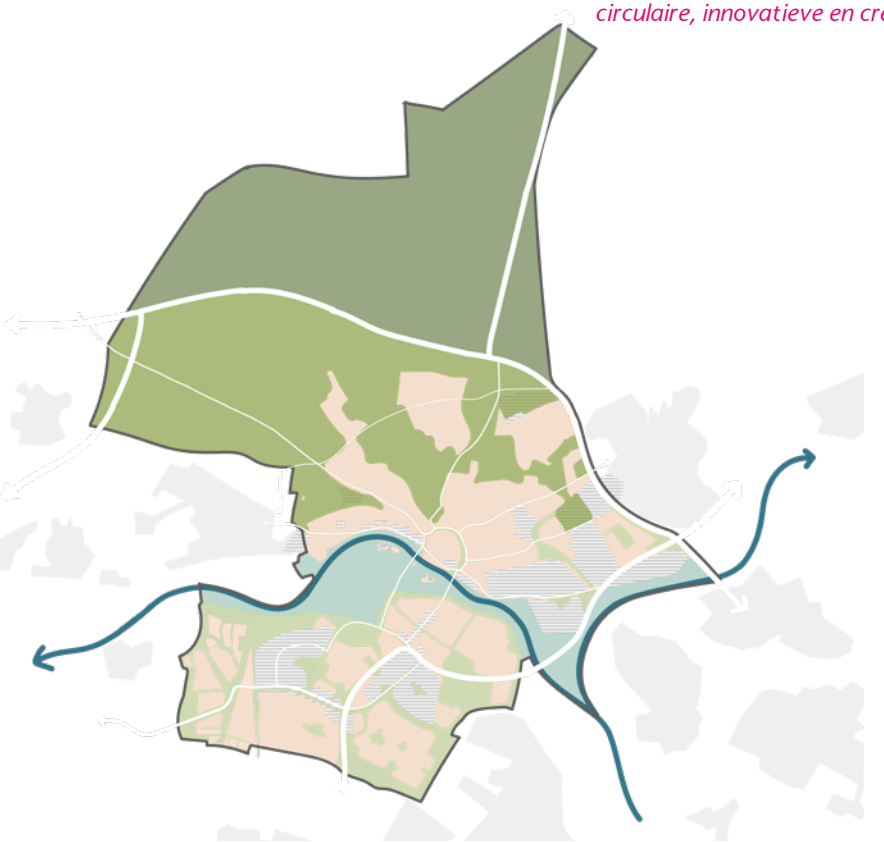

Afbeelding 4.3 Gebieden met kwaliteits- en beheersopgave en een enkelvoudige wijkgerichte opgave

Afbeelding 4.4 Gebieden met een meervoudige stedelijke opgave

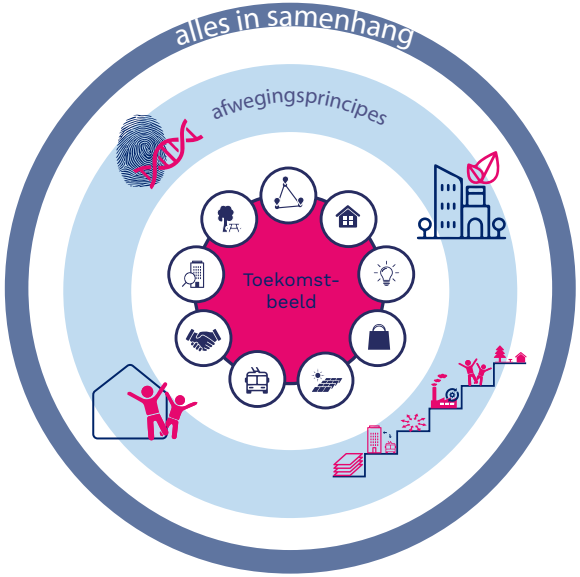

4.3 Afwegingsprincipes

De opgaven waar we voor staan kunnen niet los van elkaar worden aangepakt. Om samenhang tussen de opgaven en aanpak te brengen, hanteren we een aantal afwegingsprincipes. De druk op de fysieke leefomgeving vraagt om scherpe en fundamentele keuzes, maar vooral om integrale keuzes. De volgende afwegingsprincipes dragen ertoe bij dat de opgaven aantrekkelijk, duurzaam, gezond en sociaal worden en dat we slim en klimaatadaptief met onze ruimte omgaan. Dit betekent niet dat overal hetzelfde moet gebeuren. Wel dat we dezelfde afwegingsprincipes hanteren. We onderscheiden er vier.

De Arnhemse identiteit versterken

Arnhem is een stad van contrasten: van kantoortorens en koeien, van Hoogte Tachtig en hoog water, van oorlog en vrijheid en van villa's en flatjes. Arnhemmers zijn gezegend met een weldaad aan prachtige landschappen en de band tussen die twee is innig. Het contrast tussen het stedelijk gebied en de landschappelijke structuur is een specifieke identiteit van Arnhem en is verankerd in het DNA van de stad. Ook binnen de stedelijke structuur willen we de Arnhemse kwaliteit behouden. Integraal ontwerpen in samenhang met de omgeving en versterken van de ruimtelijke kwaliteit is daarbij een belangrijk principe. Bij ruimtelijke keuzes staan de kenmerken en de identiteit van onze stad, wijken en landschappen voorop. Dit betekent dat behoud en versterking van groenstructuur en cultuurhistorische waarden belangrijke voorwaarden zijn bij ontwikkeling.

Duurzaam en gezond ontwikkelen

Voorwaarde voor de groei van de stad is dat de natuurwaarden in de stad toenemen, de klimaatmaatregelen een plek krijgen en dat een groene leefomgeving bijdraagt aan het welbevinden van mens en dier. Daarnaast draagt een goed en groen ingerichte leefomgeving bij aan het voorkomen van gezondheidsklachten. Dit betekent dat we bij nieuwe woningen ruimte maken voor groen, water en natuur, voor ontmoeten en spelen, voor klimaatmaatregelen en duurzame mobiliteit (lopen en fietsen). De clustering van bedrijven en opleidingen op het gebied van de energietransitie levert innovatiekracht op en een slag naar een circulaire en duurzame economie. Nieuwe woningen moeten zoveel mogelijk in de buurt van een park, een bos of het water staan. Als dat niet kan, dan moet er minimaal een fraaie groene route zijn waar het fijn wandelen is.

Wijken versterken waarin iedereen mee kan doen

Arnhem kent ook een kwetsbare kant, de wijken in de stad waar Arnhemmers minder profiteren van wat de stad te bieden heeft. Een voorwaarde aan de groei van de stad is dan ook dat Arnhem vitaler, veiliger en socialer wordt. Alle Arnhemmers moeten beter worden van de ontwikkeling van de stad. Dit betekent aandacht voor aantrekkelijke en veilige wijken waar woonruimte is voor alle doelgroepen (sociale huur en koop, van starters- tot seniorenwoning), dus levensloopbestendige wijken waarin niet alleen gewoond maar ook gewerkt wordt en ook in de buitenruimte ontmoet en bewogen wordt. Uitgangspunt is dat we sociale woningen en woningen voor kwetsbaren toevoegen aan sterke wijken. Bij ontwikkelingen is het creëren van maatschappelijke meerwaarde een belangrijk principe. Ontwikkelingen voorzien niet alleen in zoveel mogelijk woon-, winkel- of werkruimte, het moet ook iets 'terugdoen'. Dat kan door het toevoegen van functies die bijdragen aan de sociale cohesie, de veiligheid en de leefbaarheid van de wijk.

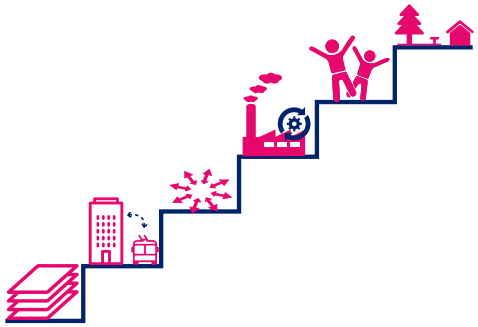

Slim omgaan met ruimtegebruik

Door in de stad te bouwen, hoeven we geen nieuwe wegen, buslijnen of winkelcentra aan te leggen. Bestaande winkelcentra kunnen voortbestaan doordat veel mensen dichtbij wonen. Nieuwe woningen en kantoren moeten zo veel mogelijk gebouwd worden op plekken die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer en in de nabijheid van voorzieningen. Op de best bereikbare plekken, zoals rond trein- en busstations, bouwen we de hoogte in. Op deze plekken zal de auto minder worden gebruikt en profiteren mensen optimaal van het aanwezige openbare vervoer. Ook is bouwen nabij een winkelcentrum heel geschikt, omdat mensen ook op deze plekken minder afhankelijk zijn van de auto. Het delen van functies, zoals o.a. bij deelmobiliteit, draagt bij aan het slimmer omgaan met de ruimte.

We werken aan een langetermijnvisie voor Arnhem waarbij we niet in de toekomst kunnen kijken. Buitenstedelijk bouwen is onomkeerbaar, zelden keert een bebouwd gebied weer terug naar niet bebouwd gebied. Door te bouwen in de bestaande stad kunnen we onze binnenstedelijke leefomgeving makkelijker aanpassen wanneer de demografische ontwikkelen (zoals bevolkingskrimp) daar om vragen. Hiermee maken we onze omgevingsvisie adaptiever.

We gaan meer functies mengen en delen. Denk aan het mogelijk maken van een mix van wonen en werken, zoals wonen boven winkels in de binnenstad of het toevoegen van voorzieningen in de wijk. Op die manier worden ook deze plekken beter benut en neemt de sociale veiligheid toe. Maar ook in wijken zal de werkgelegenheid toenemen. Als we ontwikkelingen mogelijk maken aan de stadsranden, houden we rekening met de maatschappelijke impact en met de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische waarden.

Naast een efficiënt gebruik van de ruimte draagt dit afwegingsprincipe bij aan de circulaire economie. Door bestaande gebouwen te hergebruiken, geen nieuwe wijken te bouwen en gebruik te maken van bestaande wegen hebben we minder grondstoffen nodig. Als er wel gesloopt wordt willen we de materialen hergebruik.

Duurzaam omgaan met de ruimte en energie is niet langer alleen een opgave voor de bovengrond van de stad. Ook de ondergrondse drukte neemt toe en ondergrondse infrastructuur vraagt ruimte. Zoals het beschermen van gebieden voor drinkwater, het borgen van archeologische waarden, het bieden van groeiruimte voor bomen en het benutten van kansen voor bodemenergie. Dit vraagt om regie op de ondergrond in relatie met de opgaven bovengronds. De ontwikkelingen in de stad bieden kans om bodemverontreiniging en aanwezige explosieven op te ruimen, waarmee we de stad gezonder en veiliger maken.

Afbeelding 5.1 Nieuwstraat in de Binnenstad

5. Thematische uitwerking

In dit hoofdstuk werken we de integrale ontwikkelkoers voor de stad uit in een aantal overkoepelende thema's. Per thema geven we aan welke inspanningen we de komende jaren gaan doen in de stad en hoe deze inspanningen zich verhouden met andere thema's. Door de verschillende thematische opgaven met elkaar te verbinden, kunnen we werk met werk maken en kunnen we vooraf slimme oplossingen bedenken voor potentieel conflicterende ruimteclaims.

5.1 Een aantrekkelijk Arnhem

Om de ruimtelijke kwaliteit van onze stad te behouden en te versterken, gaan we de komende jaren flink aan de slag met het verder zichtbaar en meer beleefbaar maken van Arnhem als groene, creatieve en vrije stad.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de Regio

In regionaal verband is de combinatie van het rivierenlandschap met de stuwwal dé identiteitsdrager. Onze geschiedenis is onlosmakelijk verbonden met de grote rivieren en dit werkt nog steeds door in de regio. Arnhem ligt daar waar één van de grootste en economisch belangrijkste rivier van Europa vertakt en uitwaaiert richting Holland en het IJsselmeer. De combinatie van het reliëf, de beken en de bosrijke natuur op de hoge stuwwallen met de uiterwaarden en dijken in het rivierenlandschap geeft onze regio een grote variatie aan natuur en landschappen. Het landschap kenmerkt ook de stedelijke ontwikkeling met een palet van twee centrumsteden en omliggende dorpen met hun verschillen in historie, karakter en cultuur. In de regio staat het versterken van de eigen kwaliteiten centraal, waarbij Arnhem zich profileert als groene, creatieve en vrije stad met een bruisend centrum, een rijk cultureel leven en topattracties.

De komende jaren blijven we inzetten op het versterken van Arnhem als aantrekkelijke stad voor onze inwoners en onze bezoekers uit de regio en ver daarbuiten. Herdenkingstoerisme speelt daarin een grote rol, waarbij het verbinden en positioneren van onze regio als 'het Normandië van het Noorden' een belangrijke focus is. Net als Normandië heeft Gelderland immers een groot aantal betekenisvolle plekken waar historische gebeurtenissen uit WOII hebben plaatsgevonden.

We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder en delen de verhalen die daarbij horen

In Arnhem zijn we gezegend met maar liefst vier landschappen: de Veluwe met het stuwwallenlandschap en het gradiëntlandschap, het rivierenlandschap en het polderlandschap. We koesteren de verschillen in landschapskarakteristieken, groenstructuur, natuurwaarden, bodemsoort en waterhuishouding. Om die reden bouwen we geen nieuwe woonwijken in onze waardevolle landschappen, maar maken we zoveel mogelijk gebruik van de ruimte

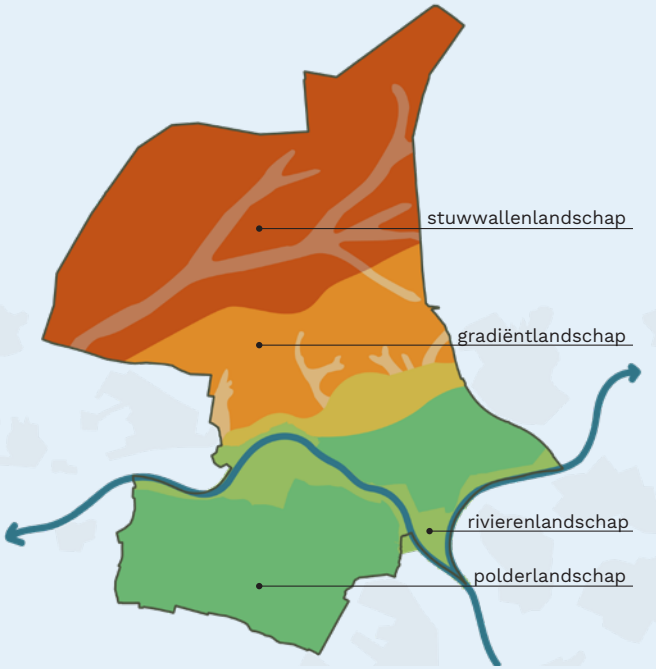

Afbeelding 5.2 Landschapstypologieën

in de stad, door gebouwen te transformeren en gebieden te herontwikkelen. Komende jaren zorgen we niet alleen voor het versterken van de landschappen buiten de stad, maar ook voor het beter verbinden van groen, water en natuur in de stad. Dit doen we door het herstellen en verbeteren van de groene en landschappelijke verbindingen. We blijven inzetten op het beter zichtbaar en beleefbaar maken van alle historische elementen, zowel boven als onder de grond, die laten zien hoe Arnhemmers vroeger leefden en werkten. Daarbij gebruiken we de aanwezige energie in de stad en zoeken we afstemming met onze betrokken partners. Om cultuurhistorisch waardevolle gebouwen te behouden, werken we mee aan herbestemming met passende functies. We werken de Toekomstverkenning Religieus Erfgoed uit tot een actieplan. Met dit actieplan stimuleren we gebedshuiseigenaren om te werken aan een duurzame toekomst van deze bijzondere categorie erfgoed. Er is ruimte voor ontwikkeling, met respect voor het bestaande.

We koesteren onze vrijheid door het zichtbaar maken van onze verdedigingswerken

In haar lange geschiedenis heeft Arnhem veel meegemaakt en de overgebleven verdedigingswerken van de Romeinse tijd tot de Koude Oorlog zijn daar nog stille getuigen van. We blijven inzetten om deze geschiedenis beter zichtbaar en beleefbaar te maken. Mooi voorbeeld zijn de contouren van het Castellum in Meinerswijk dat onderdeel was van de verdedigingswerken van de Romeinse rijksgrens (limes). Vanaf 1825 werden de muren, wallen en grachten van Arnhem gesloopt en gedempt. Bij graaf- en bouwwerkzaamheden worden hier en daar nog steeds muurresten aangetroffen. Op diepte is de muur grotendeels nog intact onder de grond. De Sabelspoort is de enige stadspoort die een sloop bespaard is gebleven. Meer recente verdedigingswerken spreken echter net zo tot de verbeelding. De

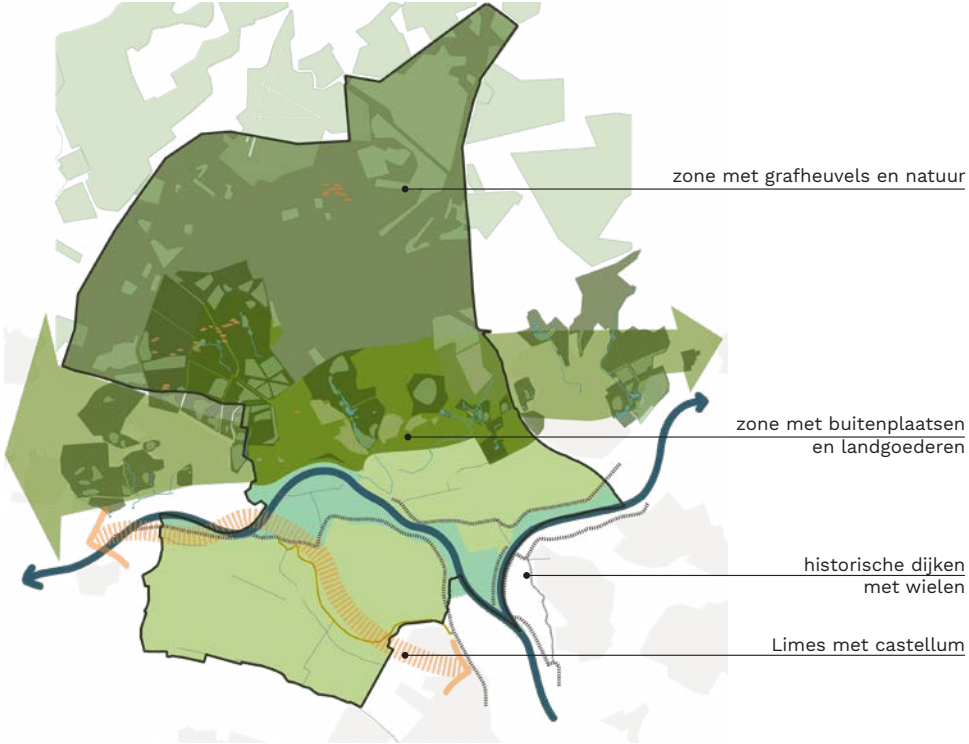

Afbeelding 5.3 Cultuurhistorische zones van Arnhem

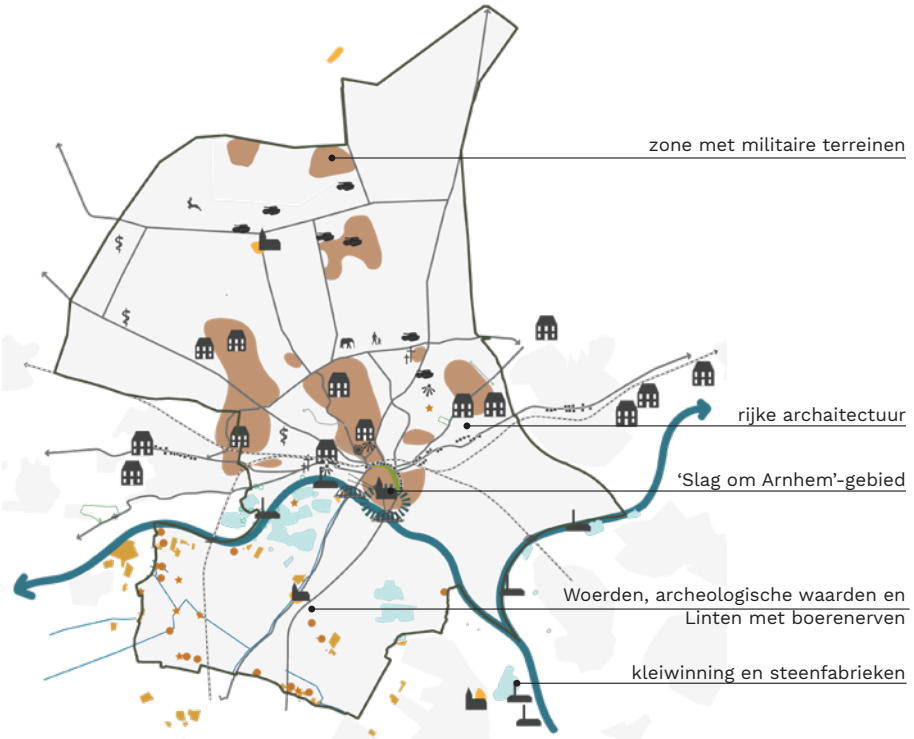

Afbeelding 5.4 Cultuurhistorische attributen van Arnhem

Fliegerhorst Deelen werd door de Duitsers aangelegd als een groot gecamoufleerd vliegveld met bijbehorende landingsbaan, gebouwen en kampementen. Tijdens de Koude Oorlog speelde de Rijn bij Arnhem een belangrijke rol. Als de dreiging van een Russische invasie groot werd, zou de Rijn hier afgesloten kunnen worden door een stuw. Daarmee zou zoveel water naar de IJssel stromen dat een groot gebied onder water kwam te staan. Voor al deze elementen geldt nu de opdracht om nieuwe functies te vinden en de toeristisch-recreatieve mogelijkheden van dit erfgoed te onderzoeken. Ze vertellen het Arnhemse verhaal, dragen bij aan onze identiteit en sluiten aan bij de regionale ambities ten aanzien van het herinneringstoerisme.

We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat

Vanuit de monumentale binnenstad ontwikkelen we verschillende gebieden die bijdragen aan het creatieve karakter en imago van onze stad. In Centrum West wordt de relatie tussen binnenstad (Focus en Rozet) en het Museum Arnhem met een creatieve corridor versterkt. Het verbindt de binnenstad en de verschillende culturele functies (ArtEZ en de creatieve wijk Coehoorn). Het gebied krijgt hiermee een zichtbare identiteit. Het verbeteren van de toegankelijkheid en aantrekkelijkheid is een katalysator voor nieuwe ontwikkelingen en biedt volop kansen om het gebied te transformeren tot een woon-werkgebied voor de creatieve maakindustrie. We stimuleren de samenwerking en richten de openbare ruimte zo in dat we hierin faciliteren. Aan de oostzijde van de binnenstad richten we ons rondom de schouwburg op een bundeling van de podiumkunsten.

Huisvesting voor alle podiumkunsten in Arnhem is nodig om de door het Rijk gefinancierde topgezelschappen goed te faciliteren.
Door het netwerk van corridors verankert de binnenstad met haar omgeving. De bezoekers van het centrum worden verleid om een combinatiebezoek aan de omgeving te maken (Sonsbeek, Stadsblokken, Modekwartier en Kunstkwartier). Zo zetten we breder in op onze identiteit “Arnhem groen en creatief”. Dit alles draagt bij aan de culturele infrastructuur en aan een aantrekkelijke stad en regio voor wonen, werken en verblijven.

We versterken het contrast van onze wijken

In de lange ontstaansgeschiedenis van Arnhem zijn buurten en wijken ontstaan die door de jaren heen diversiteit aan bouwstijlen laten zien en verschillende verhalen vertellen. Van de middeleeuwse kelders in de binnenstad tot het modernistische winkelcentrum Presikhaaf en van de klassieke villa’s aan de Velperweg tot de woonerven in Elderveld. De komende jaren gaan we de diverse karakters van onze wijken verder versterken. Dit doen we door bij transformaties, herontwikkelingen, verbouwingen en herinrichting van straten de cultuurhistorische waarden, overige kwaliteiten en ligging van een wijk als vertrekpunt te nemen voor ruimtelijke verbeteringen. We werken vanuit de ontwerpstijl van de wijk (met name bij beschermde stadsgezichten) en met een menselijke maat. Wijkvisies dragen bij om de karakteristiek per wijk te duiden. Een mooi voorbeeld is de visie voor Elden, waarin de wijkbewoners vragen om waardering en bescherming van de dorpse identiteit.

We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken

Om de leefbaarheid van onze stad in de toekomst te verbeteren zorgen we voor een andere inrichting van ons openbaar gebied. Een inrichting die ruimte geeft aan schone vormen van mobiliteit. Onze straten en pleinen maken we groener met meer ruimte voor ontmoeten, spelen en bewegen voor iedereen. Hierdoor maken de wijken socialer- en gezonder. De inrichting van de buitenruimte stemmen we af op het onderliggende landschap, de stedenbouwkundige karakteristiek en de klimaatopgave van een buurt. Waar een combinatie ligt met cultuurhistorische thema’s, pakken we die kansen.

Aandacht is er voor de leefbaarheid rond de verschillende invals- en verbindingswegen in de stad. Door het aantal auto’s te verminderen of de snelheden te verlagen creëren we aantrekkelijke verblijfsgebieden met veel groen en ontmoetingsfuncties. De beleving van de stad moet vanaf deze routes centraal staan. Aantrekkelijke routes als toegangspoorten van de stad. Een voorbeeld is de Apeldoornseweg, op deze weg rijd je eerst door het bos met doorzichten naar velden en af en toe wat bebouwing. Vervolgens zie je de villa’s en daarna beleef je de stad met steeds dichtere bebouwing en steeds meer voorzieningen en levendigheid op straat.

Bij het aantrekkelijker maken van onze openbare buitenruimten kan de inrichting van de buitenruimte van particulieren (bij instellingen, kantoren, particuliere tuinen en erven) niet achterblijven. Deze dragen immers voor een belangrijk deel bij aan het groene karakter van onze stad. We gaan dit groen daarom beter beschermen en we stimuleren de aanleg van meer groen in deze gebieden.

We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting

We koesteren onze fraaie landschappen, parken en polderlinten. Deze zijn verankerd in het groenblauwe netwerk en vormen onze aantrekkelijke woonomgeving. Dat betekent niet dat verandering en gebiedsdynamiek worden geweerd. Het betekent dat de stad bij zichzelf blijft; het DNA en de ruimtelijke kwaliteit als vertrekpunt. Om te bouwen gaan we op zoek naar plekken in of direct aan de bestaande stad. Daarbij maken we het liefst gebruik van goed bereikbare plekken in en rond het centrum, de omgeving van treinstations en (winkel)centra. Maar er zijn ook andere locaties binnen de stad waar gebouwd gaat worden. Bouwen in de bestaande stad is altijd maatwerk en heeft overal zijn specifieke uitdagingen. Daarom stellen we een omgevingskwaliteitskader voor de stad op, waarin de samenhang tussen de waarden geborgd is. In dit kader geven we aan welke kwaliteiten we willen versterken en waar verdichting kan bijdragen aan de karakteristiek van het gebied. Voorwaarde is dat de nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad en dat openbare ruimte altijd publiek toegankelijk blijft. Dit kan door het creëren van een ontmoetingsplek, het toevoegen van groen, het herbestemmen van monumentale objecten. Maar afschermende bebouwing kan bijvoorbeeld ook bijdragen aan het verminderen van geluid voor de omgeving. De menselijke maat en schaal spelen een belangrijke rol bij de inpassing van nieuwe bebouwing en met name hoogbouw. Ook de mogelijke overlast voor de directe leefomgeving (schaduw en windhinder) wegen we hierbij mee. Participatie door omwonenden en ander direct belanghebbenden is noodzakelijk. Met herstructurering kunnen door het efficiënte ruimtegebruik soms meer woningen worden gerealiseerd. Dit geldt vooral voor naoorlogse woningen en wijken met opgaven voor verduurzaming en herstel van de ruimtelijke structuur. Een andere oplossingsrichting is transformatie. Bijvoorbeeld door bestaande gezinswoningen om te vormen naar eenpersoonshuishoudens. Met goede stallingsvoorzieningen en parkeeroplossingen zorgen we voor behoud van ruimtelijke kwaliteit in het openbaar gebied. In alle gevallen moet ontwikkeling bijdragen aan een verbetering van de ruimtelijke- en omgevingskwaliteit.

We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk

De Arnhemse monumenten en stadsgezichten geven de stad haar unieke karakter en daar zijn we zuinig op. Omdat we willen dat ons waardevolle erfgoed nog eeuwen mee kan, zorgen we dat ook deze gebouwen beter worden geïsoleerd en kunnen omschakelen naar duurzame energiebronnen. Afstemming tussen verduurzaming en behoud van beschermde monumentale waarden is hierbij essentieel.

Afbeelding 5.5 Groen-blauwe vlakken in Arnhem

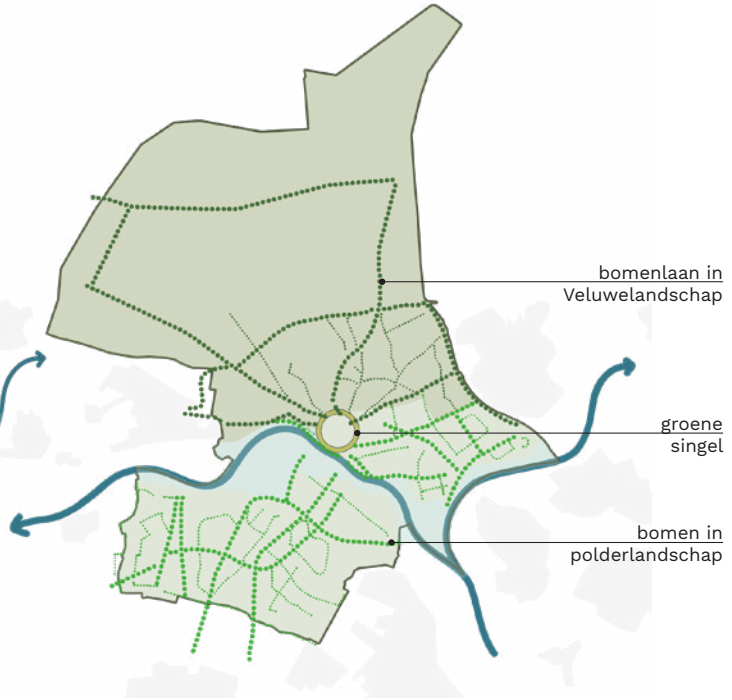

Afbeelding 5.6 Groen-blauwe lijnen in Arnhem

5.2 Een groene, gezonde en veilige stad

Het Arnhems groen draagt bij aan de fysieke en mentale gezondheid van onze inwoners. De groene ruimte nodigt uit tot bewegen en sporten. Daarnaast heeft groen een sociale functie: mensen ontmoeten elkaar. Het bevordert de psychische gezondheid en de veiligheid en beperkt het gevoel van eenzaamheid (onder andere bij ouderen). De komende jaren gaan we veel woningen in de stad bijbouwen. Hiermee sparen we het groen en de natuur buiten de stad, maar we moeten ook zorgen dat er ín de stad voldoende groen aanwezig blijft. Bij de verstedelijkingsopgave is een klimaatbestendige, schone, biodiverse, veilige en gezonde leefomgeving belangrijk. Ontwikkelen van toegankelijk en aantrekkelijk groen in de nabije omgeving is een cruciaal uitgangspunt.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

In de groene ontwikkeling van de stad kijken we verder dan de gemeentegrenzen van Arnhem. Zo werken we in Eurregio Rijn-Waal samen op het gebied van ons water en kijken we samen met de gemeenten om ons heen hoe we de regio als geheel kunnen vergroenen en gezonder maken. Park Lingezegen is een mooi voorbeeld. Dit landschapspark tussen Arnhem en Nijmegen bedient inwoners uit alle omliggende gemeenten. Het park is als groot, groen recreatiegebied tussen groeiende steden en dorpen een uiting van de balans tussen groei en leefkwaliteit in de regio.

We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat

Nieuwe duurzame energiebronnen (windmolens, zonne-energie) passen we met behoud van de ecologische, landschappelijke en cultuurhistorische waarden in. Ook klimaatadaptatiemaatregelen vragen ruimte, zowel boven als in de grond. Afstemming en regie op de inpassing van al deze maatregelen is nodig. Voor een aantrekkelijke, gezonde stad is een klimaatbestendige, schone en gezonde leefomgeving een randvoorwaarde. Een stad die goed is voor mens, dier en leefomgeving met goed toegankelijk en aantrekkelijk groen. De thema's water, hitte en droogte spelen bij herinrichting en herontwikkeling een belangrijke rol.

We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden

De stedelijke en de groene ontwikkeling van de stad gaan hand in hand. Dit doen we door de bestaande groengebieden in en buiten de stad nog beter met elkaar te verbinden. Zo kunnen we op een aantrekkelijke manier van het ene park naar het andere park komen. Deze verbindingen zijn niet alleen goed voor mensen, maar ook voor dieren en planten. Op die manier kunnen we straks via groene verbindingen van de Veluwe via de parken naar de Rijn en de IJssel en van park Lingezegen naar Stadsblokken en Meinerswijk. Ook tussen de wijken en de parken zorgen we voor meer groene en veilige verbindingen, zodat het vanuit een wijk nooit te ver is voor een ontspannen wandeling of een picknick in het park.

We maken onze wijken veiliger

Een leefbare stad is een veilige stad. We maken onze wijken veiliger door wijken gemengder te maken. Dit betekent een mix van koop en huur, jong en oud, rijk en arm. De ongelijkheid die van generatie op generatie overgaat, laten we achter ons. Voor iedereen in Arnhem is het fijn opgroeien in veilige en leefbare wijken. De buurt waarin kinderen en jongeren wonen en naar school gaan is een veilige plek die hen beschermt, uitdaagt en weerbaar maakt. We voorkomen concentraties van kwetsbare mensen en mensen met een hulpvraag. Daarnaast zorgen we voor meer ogen op straat. Dit doen we door functies te mengen, zodat er op alle tijden van de dag wat te doen is in een gebied. Bij de inrichting van het openbaar gebied en bij inpassing of aanpassing van bebouwing zorgen we dat veel ramen en zichtlijnen naar de openbare ruimte gericht zijn. Dit zorgt voor meer betrokkenheid van bewoners bij hun straat en draagt bij aan de sociale veiligheid. We houden onze straten en pleinen schoon, heel en veilig en zorgen voor een inrichting van het openbaar gebied gericht op snelheidsverlaging van auto en scooter.

We erkennen dat de kwaliteit van de leefomgeving mede bepaald wordt door de fysieke veiligheid. Daarnaast zorgen we bij de inrichting van onze stad dat we risico's op gevaarlijke situaties zoveel mogelijk voorkomen of beperken. Dit doen we door eerst te kijken naar manieren om de oorzaak van het risico te verkleinen. Als de veiligheid daar niet verhoogd kan worden, is de volgende stap de omgeving zo in te richten dat het risico wordt beperkt. Bijvoorbeeld door kwetsbare groepen beter te schermen. Mocht dat niet mogelijk zijn, zorgen we ervoor dat de gebouwen en de omgeving mogelijkheden bieden om te schuilen bij gevaar. Verder willen we dat de inrichting van onze gebieden bijdraagt aan een snelle en effectieve hulpverlening. Hulpverleners kunnen sneller optreden als goed is nagedacht over hun bereikbaarheid en aanrijdroutes.

Afbeelding 5.7 Musis Sacrum in Park Lauwersgracht

In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes

Bewegen is een belangrijk middel voor gezondheid, maar ook voor inwoners om elkaar te ontmoeten. Het versterkt zo de sociale cohesie en veiligheid in onze wijken. Hierbij hoeft niet uitsluitend gedacht te worden aan de klassieke vorm van sporten via een vereniging, waarbij de sportbeoefening voorop staat. Het kan ook gaan om een wandeling, elkaar ontmoeten tijdens het spelen van de kinderen of een potje jeu de boules. We zien de sportparken als een belangrijke ontmoetingsplek voor de wijken. De voetbal- en hockeyvelden bieden overdag kansen, want dan worden ze vaak weinig gebruikt door de verenigingen. We willen toe naar sportparken die het hart vormen van de wijk als beweeg- en ontmoetingsplek. Open sportparken, waar allerlei activiteiten plaatsvinden naast de verenigingssport. Voor bijvoorbeeld jongeren die frisbeeën of voor senioren die voordat ze gaan wandelen samen koffiedrinken. Dit vraagt van sportverenigingen om naast focus op de sport ook aandacht te hebben voor de sociale rol die zij voor de wijk kunnen bieden

We zorgen voor voldoende maatschappelijke voorzieningen in de wijk

Onze bevolking neemt toe en vergrijst. De behoefte aan zorgvoorzieningen in de wijk neemt door beide ontwikkelingen toe.
Maar de bouw van extra woningen in de stad kan er ook toe leiden dat er meer behoefte is aan kinderdagverblijven, scholen of andere maatschappelijke voorzieningen. We zorgen er daarom voor dat het aanbod aan maatschappelijke voorzieningen goed kan blijven aansluiten op de (demografische) ontwikkeling van een wijk.

Een gezonde stad is een rookvrije stad

We zetten in op een gezond en leefbare Arnhem, waarbij we blijven inzetten op het bevorderen van de gezondheidskwaliteit. Daarbij zien we het belang van een rook- en tabaksvrije leefomgeving. Deze ambitie pakken we op en werken we verder uit. Op deze manier geven we invulling aan een toekomstig rookvrije leefomgeving.

We zorgen voor een betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers

We willen iedereen in staat stellen om zelfstandig te kunnen genieten van alles wat Arnhem te bieden heeft. Bij de inrichting van onze buitenruimten, waaronder ook de speelplekken en parken, en de realisatie van gebouwen zorgen we daarom dat deze goed toegankelijk zijn voor ouderen en mensen met een beperking. We zorgen vanaf de start van een (beleids)proces dat we inwoners met een beperking (en organisaties zoals het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten - Apcg en Bijzonder in Arnhem) als ervaringsdeskundigen betrekken. Op basis van 'Niets over ons zonder ons'-principe uit VN-verdrag Handicap.

We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad

Waar het aantal mensen dat bij verenigingen sport langzaamaan daalt, zien we juist dat het aantal mensen dat bij commerciële aanbieders of in de eigen leefomgeving sport, stijgt. Er is een sterke wens om in de eigen buurt, in het park, of elders in de openbare ruimte, te sporten en te bewegen. Hier gaan we de openbare ruimte op inrichten, maar zonder dat ecologische, klimaat- en erfgoedwaarden in de knel komen. Het gebruik van de openbare ruimte moet aansluiten op de draagkracht van het gebied. De intensiteit, het gebruik, de frequentie en de duur kunnen verschillen per locatie.

We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route

We zorgen dat we onze bestaande buurten vergroenen en dat het vanaf een woning nooit ver lopen is naar het groen. Dit kan door nieuwe woningen in de buurt van bestaande groenvoorzieningen te bouwen en door bij nieuwbouw ook te zorgen voor groen en groene routes. Daarnaast zorgen we voor aantrekkelijke en veilige verbindingen naar groengebieden. Op die manier kunnen mensen die wat verder van het groen wonen op een prettige manier het groen bereiken en de natuur beleven.

We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering

Voor een gezonde stad is de milieukwaliteit belangrijk. Dit betekent het terugdringen van het lawaai in de stad en een gezonde lucht-, water en bodemkwaliteit. We beseffen dat het op de ene plek in de stad drukker is dan op de andere. Om die reden hanteren we een gebiedsgericht milieubeleid. Dit betekent dat we onze milieuambities afstemmen op de levendigheid en het gebruik van een gebied. In de binnenstad en andere belangrijke centra in de stad en langs de doorgaande wegen waar veel voorzieningen aanwezig zijn, kunnen we andere normen accepteren dan in een buitenwijk. Daar moet echter wel wat tegenover staan, zoals het beschikken over een geluidsluwe buitenruimte, een park of groene route op korte afstand en een hoog voorzieningenniveau. Een gebiedsgerichte benadering vraagt ook om een goede monitoring van de milieusituatie. We streven naar het voldoen aan de gezondheidsnormen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO)

We beperken overlast van extreme buien

De aanwezige hoogteverschillen maken met name Arnhem Noord kwetsbaar voor afstromend regenwater. Om het risico op wateroverlast bij extreme buien te verminderen, moeten we water langer vasthouden in de hoger gelegen gebieden, sneller afvoeren uit de lager gelegen gebieden en voorkomen dat er te veel regenwater in gemengde riolen terechtkomt. Daarom gaan we aan de slag met het verminderen van verhardingen in de openbare ruimte, maar ook in particuliere tuinen en erven. We gaan door met het afkoppelen van

Afbeelding 5.8 Bewegen en ontmoeten in Arnhem

hemelwater. Bij nieuwbouw koppelen we al het regenwater af, hierdoor wordt het regenwater niet meer afgevoerd naar de waterzuivering. Bij renovatie en herinrichting van de openbare ruimte koppelen we maximaal af.

We bereiden onze stad voor op droge perioden

Langdurige droogte kan ons groen aantasten en leidt tot lagere waterstanden in beken, vijvers en rivieren. Dan helpt het als we de bodem als buffer gebruiken en opslag van water mogelijk maken om zoveel mogelijk regenwater op te slaan. Ook hiervoor zorgen we dat we minder verhardingen hebben in de wijken, zowel op straat als in de particuliere tuinen. Daarnaast maken we ons bomenbestand meer divers en geschikter voor droge perioden.

We willen een geschikte bodem en schoon (grond)water

Het Arnhemse grondwater is over het algemeen van hoge kwaliteit en wordt tevens gebruikt als drinkwater, proceswater, koelwater, voor energiewinning en is de bron van de Arnhemse beken. Het grondwatersysteem en de bodemdiversiteit zijn belangrijke dragers van ecosystemen. Voor een gezondere stad zetten we in op bodems die geschikt zijn voor wat we erop doen en beschermen we ons grondwater voor onze drinkwatervoorzieningen Voor een gezond klimaat is ook behouden en verbeteren van een goede waterkwaliteit belangrijk. We voorkomen nieuwe verontreiniging of aantasting en we beheren op duurzame en doelmatige wijze resterende historische verontreinigingen. Als kansen zich voordoen om deze verontreinigingen op te heffen dan heeft dat een positief effect op het grondwater, de bodem en het bodemleven.

Het gebruik van onze stad door de jaren heen heeft in delen van de stad geleid tot te veel lood in de bovengrond. We zetten ons in om samen met bewoners ervoor te zorgen dat buiten spelen, (moes)tuinieren en tegelwippen veilig kan. Ook het gebruik van allerlei ‘moderne’ stoffen (denk aan PFAS, medicijnen, antibiotica en nieuwe chemicaliën) heeft een keerzijde. We houden daarom in de gaten welke ontwikkelingen er zijn en welke invloed dat heeft op het gezond kunnen gebruiken van onze bodem. We wegen bodemkwaliteit mee als onderdeel van een brede afweging over de kwaliteit van de leefomgeving in relatie tot de functies.

We zorgen voor meer koelte in de stad

We willen zoveel mogelijk voorkomen dat onze inwoners, en vooral de kwetsbare Arnhemmers, negatieve gezondheidseffecten ondervinden van de hoge temperaturen. Het gaat dan om de situatie binnen- en buitenshuis. We zorgen voor goede groeiplaatsen voor bomen zodat deze straks beschikken over een fraaie kroon die veel schaduw en verkoeling biedt. Bij hitte-eilanden, zoals bedrijventerreinen, de binnenstad, oudere wijken en Kronenburg, moeten stadsbomen, groene pleinen, daken en gevels de oplopende temperaturen tijdens de zomer reduceren. Daarom realiseren we het koele netwerk van

Afbeelding 5.9 Hittestress Arnhem

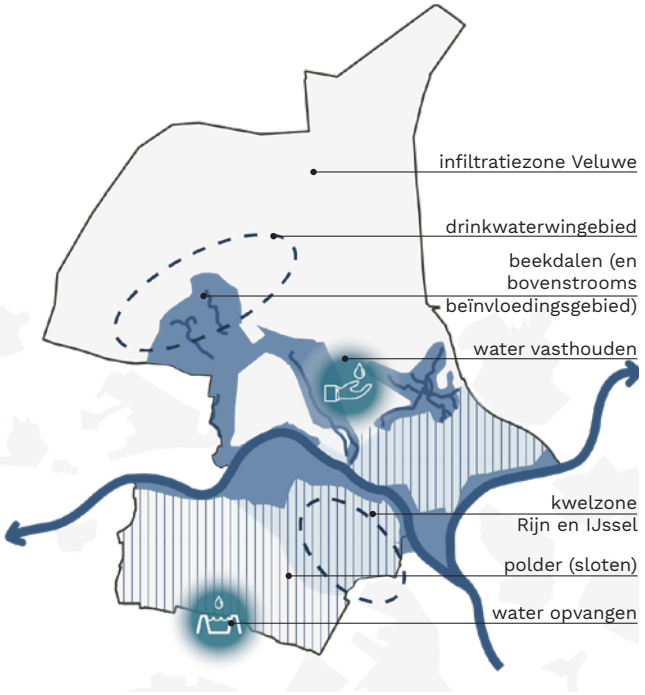

Afbeelding 5.10 Water in Arnhem

schaduwroutes en koele plekken. Daarnaast stimuleren we eigenaren en gebruikers om hun eigen tuinen en erven verder te vergroenen.

We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad

De natuurwaarden staan onder druk. Er zijn sterke aanwijzingen dat in de afgelopen decennia de hoeveelheid insecten met driekwart is afgenomen. Daarom gaan we werken aan het vergroten van de biodiversiteit, het erkennen van de intrinsieke waarden van de natuur en de dieren die daarin leven en het verbeteren van dierenwelzijn. De Veluwe verzuurt door het neerslaan van stikstof op de bodem. Steden worden steeds belangrijker voor biodiversiteit. Een groot deel van het Arnhems groen is onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk en van Europees Natura 2000-gebied. We koesteren en blijven investeren in waardevolle natuurwaarden van het groenblauwe raamwerk dat de natuur ver de stad in brengt. Het vergroot de natuurbeleving dichtbij huis, zorgt voor meer biodiversiteit en voor een klimaatadaptieve stad. Een gezonde bodem, goede waterkwaliteit, meer diversiteit in groen en het verbinden en onthekken van natuur zijn hierbij belangrijk. Bij de realisatie van (nieuw)bouw is natuurinclusief bouwen en inrichten het uitgangspunt. Ook op gebouw-, straat- en tuinniveau zorgen we dat de inrichting bijdraagt aan de biodiversiteit. In een deel van onze parken en natuurgebieden kijken we goed welke gebieden geschikt zijn voor de wat intensievere recreatie en evenementen en in welke gebieden rust en nachtelijke donkerte voorop staan. Onnodige lichthinder voor mens en dier is in de hele stad een aandachtspunt.

We stimuleren natuurinclusieve landbouw

Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden en vormen de schakels van natuurinclusieve landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw kenmerkt zich door de afwezigheid van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen en draagt bij aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, een goede bodem- en waterkwaliteit, en dierenwelzijn. Het zorgen voor het land en de aarde, het zorgen voor elkaar en het zorgen voor het grotere geheel vormen de basis van natuurinclusieve (stads)landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw draagt bij aan een groene, klimaatadaptieve, circulaire, sociale, inclusieve en bruisende stad met een gezonde woon-, werk- en leefomgeving.

Natuurinclusieve (stads)landbouw heeft als uitgangspunt het continu streven naar het sluiten van lokale kringlopen. We onderschrijven het belang van een duurzame regionale voedselketen en de regionale voedselvoorziening. We zetten in op het verkorten van de ketens van de voedselproductie en streven naar meer verbinding tussen stad en ommeland en tussen producent en consument. We streven naar het versterken van de lokale economie en we stimuleren en faciliteren concepten en initiatieven voor lokale en regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We wijzen in en om de stad locaties aan, specifiek gericht op en bestemd voor lokale/regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We zorgen tenslotte voor promotie, educatie en bewustwording ten aanzien van lokaal voedsel en gezondheid. “

Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7. Waaronder het opstellen van een visie op duurzame (stads)landbouw en regionaal voedsel.

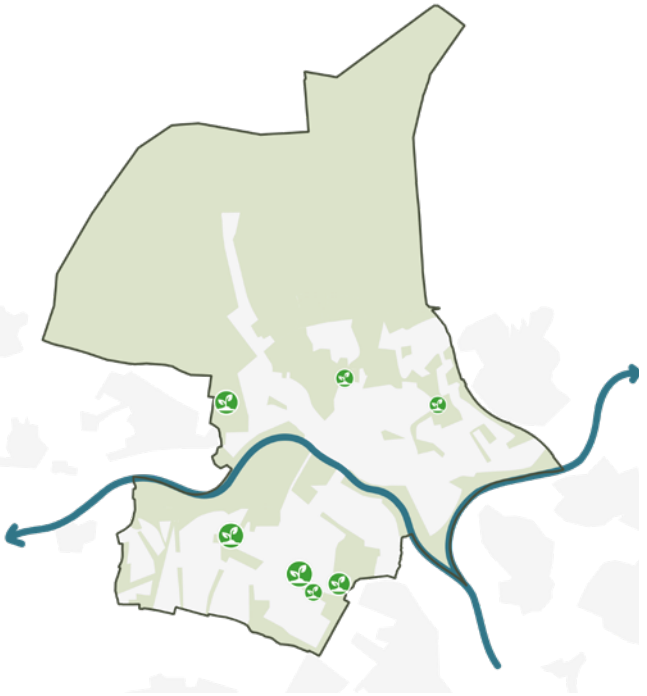

Afbeelding 5.11 Stadslandbouw initiatieven

Afbeelding 5.12 Park Sonsbeek

5.3 Een vitale stad

Arnhem wil een veerkrachtige stad zijn. Een duurzame en dynamische economie is cruciaal in relatie tot de andere uitdagingen die de stad kent. Zoals het welzijn van haar inwoners, onze mobiliteit en bereikbaarheid, de woningbouw en ruimtelijke kwaliteit en de energietransitie. De aanwezigheid van banen, innovaties en investeringen is een impuls voor de ontwikkeling van de welvarendheid van de stad. De werklocaties in Arnhem spelen daarin een cruciale rol. Onder werklocaties verstaan we naast de bedrijventerreinen en kantorenlocaties ook andere delen van de stad waar gewerkt wordt. Zoals de binnenstad en woonwijken. Daarom investeren we de komende jaren in economische kracht, in nieuwe bedrijvigheid, in toekomstbestendige werklocaties en in sterke wijken met voldoende werkgelegenheid en een hoog voorzieningenniveau. Een sterk energiecluster is daarbij ons vlaggenschip.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

Economisch kan Arnhem niet los worden gezien van de regio. We werken samen met andere gemeenten zodat we ons als één aantrekkelijke regio kunnen positioneren en niet elkaars concurrent worden. Economisch maakt deze regio zich sterk voor topsectoren Energy, Food en Health & Hightech, waarbij elk deelgebied in de regio zijn eigen specialisaties heeft die elkaar onderling kunnen versterken. Arnhem onderscheidt zich binnen de regio door enkele kenmerkende economische speerpunten, waaronder energie, bruisende binnenstad met veel culturele instellingen, creatieve industrie & ontwerp, regionaal dienstencentrum en gezondheid & sport.

We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit

De energietransitie en de ontwikkeling naar een circulaire economie biedt grote kansen. Om koploper te blijven op energiegebied, maken en houden we onze stad aantrekkelijk voor startups en innovatieve bedrijven in de energiesector. Daarnaast gaan we de energiesector beter verbinden aan de aanwezige creatieve industrie en het midden- en kleinbedrijf. Ook versterken we de verbinding tussen IPKW, Arnhems Buiten en Kenniscampus regio Arnhem. Zodat deze drie energy-hotspots het fundament vormen in de innovatie- en kennisontwikkeling in Arnhem. De ontwikkeling van innovatielab Connectr is een voorbeeld van hoe dit in praktijk gestalte krijgt. Voor de energietransitie zijn heldere regelgeving en samenwerking tussen alle bestuurslagen van overheden van belang. We zien onze energieambities niet los van de transitie naar een circulaire economie. We werken de komende jaren toe naar circulaire bouw en inrichting van de openbare ruimte. Dit doen we door gebruik te maken van duurzame grondstoffen, het stimuleren van hergebruik en het realiseren van gebouwen die ook in de toekomst voldoen aan de behoeften.

Zowel in onze circulaire aanpak als in de energietransitie beseffen we dat nieuwe innovatieve methoden gepaard kunnen gaan met onzekere risico's. Om de gevolgen voor de gezondheid zoveel mogelijk te beperken hanteren we hierbij het voorzorgsbeginsel uit de Omgevingswet (zie ook paragraaf 7.2)

We investeren in mensen

De krapte op de arbeidsmarkt is, net als in de rest van Nederland, de komende jaren één van de grotere economische uitdagingen in Arnhem en de regio. Bedrijven moeten kunnen beschikken over voldoende en kwalitatief geschoold personeel. Daarnaast moeten onze inwoners en studenten maximaal kunnen profiteren van de extra werkgelegenheid. Hiervoor is samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid van groot belang. Als gemeente spelen we hierin een verbindende en ondersteunende rol. Onze ambitie om koploper te zijn in de energiesector zal ook voor werkgelegenheid zorgen. Daarnaast heeft de

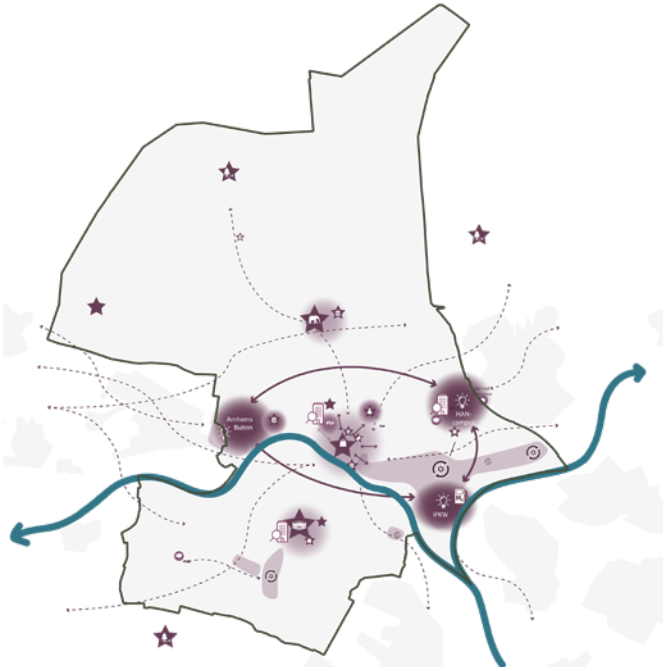

Afbeelding 5.13 Hotspots in Arnhem

coronacrisis voor een verschuiving gezorgd in de werkgelegenheid binnen sectoren, waardoor het belang van omscholing en begeleiding van werk naar werk is toegenomen. Het streven binnen het arbeidsmarktvraagstuk is een passende baan voor alle Arnhemmers.

De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten

De binnenstad van Arnhem is het bruisende brandpunt van de stad en de regio. Het kernwinkelgebied blijft een belangrijke trekker, samen met de horeca en cultuur. Daarnaast is de binnenstad samen met de omgeving van station Arnhem Centraal een belangrijke woon- en werklocatie. Om al deze functies te huisvesten, ontwikkelt het centrum zich steeds meer tot een stedelijk multifunctioneel gebied met hoge dichtheden. De binnenstad transformeert daarbij van een place to buy naar een place to meet, waarbij het winkelhart compacter wordt en de kernwaarden groen, creatief en vrij nadrukkelijker aanwezig zijn. De binnenstad wordt daarmee ook aantrekkelijker voor bezoekers en toeristen die natuur, cultuur en ontmoeting willen combineren.

De grote stadsdeelcentra Kronenburg en Presikhaaf transformeren naar full service centers. De komende jaren gaan we met de omgeving van beide centra aan de slag zodat hier winkelen, horeca, beleven, cultuur, zorg en ontmoeten centraal staan. In de gebiedsuitwerkingen in hoofdstuk 6 gaan we hier nader op in.

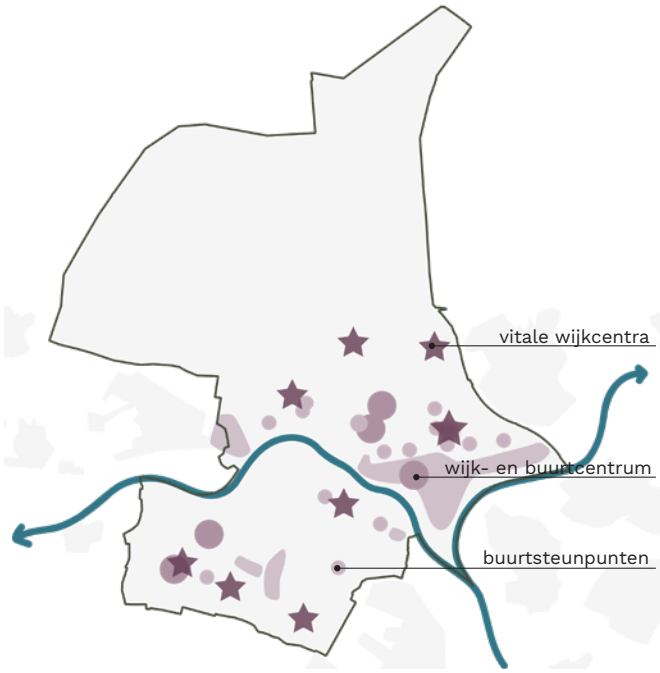

Afbeelding 5.14 Wijkcentra in Arnhem

We maken onze werklocaties toekomstbestendig

We willen onze werklocaties optimaal benutten. Dat betekent dat deze ruimte moeten bieden aan bedrijven die zorgen voor veel arbeidsplaatsen voor Arnhemmers en/of bedrijven die zich vooral richten op de sterke sectoren in Arnhem, zoals energy, dienstverlening, de creatieve industrie en ontwerp en circulariteit. Het traditionele MKB heeft daarbij ook zijn plek op de werklocaties. Bij het bouwen van nieuwe woningen in de stad houden we rekening met de bestaande werklocaties. We gaan werklocaties duiden met diverse typen werkmilieus, waarmee duidelijk wordt welke plekken in de stad geschikt zijn voor het mengen van wonen met werken. Ook geven we aan op welke werklocaties geen ruimte is voor functiemening, waardoor inzichtelijk wordt welke werklocaties primair bedoeld zijn voor bedrijvigheid. Dit kan zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, zoals bedrijven voor de circulaire economie. Maar ook clusters van kantoor- en dienstverlenende functies. Om de beschikbare ruimte zo efficiënt mogelijk te benutten wordt ook onderzocht hoe en waar verdichten op werklocaties voor meer bedrijvigheid en werkgelegenheid kan zorgen. Daarbij wordt de leefbaarheid op werklocaties meegenomen. De werklocaties moeten een fijne, prettige en veilige plek zijn om te werken en te ondernemen. We verwachten dat we door een goede inrichting van de ruimte en technische oplossingen veel kunnen bereiken, waardoor we de schaarse ruimte in de stad efficiënter kunnen gebruiken.

We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten

Arnhem is een bovenregionaal dienstencentrum. De aanwezigheid van onder andere de branches juridisch en accountancy en ingenieurs- en adviesbureaus zorgt voor een sterke mix aan zakelijke diensten in de stad. Daarnaast huisvest het Bestuurskwartier diverse overheidsdiensten van provincie, gemeente, politie en openbaar ministerie. Om onze positie als dienstenstad te kunnen blijven versterken, zijn voldoende kwalitatieve kantoormeters op toekomstbestendige kantoorlocaties belangrijk. Dit betekent dat kantoren die hier niet aan voldoen mogelijk ook gebruikt kunnen worden voor andere functies.

Door de coronapandemie zijn we meer thuis gaan werken. De verwachting is dat het kantoor meer een functie als ontmoetingsplek en minder als standaard werkplek krijgt, waardoor er geen grote afname van kantoormeters te verwachten is. De verwachting is ook dat kantoren bij stationslocaties populair zullen blijven. Dit wordt

mede gestimuleerd door de positie van station Arnhem in het internationale netwerk Amsterdam - Duitsland (Ruhrgebied/ Berlijn). Bedrijven kiezen daarbij vaker voor meerdere kleinere locaties met spreiding over het land. Dergelijke locaties moeten goed bereikbaar zijn en de stations bieden op dat vlak de beste mogelijkheden, vanwege de centrale ligging en de toegankelijkheid van het openbaar vervoer. Om op deze plekken aan de vraag te kunnen blijven voldoen is het behoud van bestaande kantoorfuncties in, en het verdichten rondom stationslocaties noodzakelijk.

We versterken onze creatieve industrie en de ontwerp- en cultuursector

Arnhem kent een brede creatieve sector variërend van kunst, cultuur en mode tot creatieve (maak) industrie en innovaties door kruisbestuivingen tussen sectoren. Deze innovatieve en creatieve ondernemers vormen een meerwaarde voor de bestaande bedrijvigheid en het vestigingsklimaat en hebben potentie door te groeien tot zelfstandige Arnhemse werkgevers. De huisvesting voor creatieve ondernemers staat onder druk en nemen we actief mee bij nieuwe gebiedsontwikkelingen in de stad. We blijven inzetten op het Modekwartier dat tientallen winkels en bedrijfsruimten huisvest op het gebied van mode en design en een aantrekkende werking heeft op winkelend publiek. De meer creatieve en innovatieve werkgelegenheid huisvest zich onder andere op Coehoorn en op het IPKW terrein, dat een broedplaats vormt voor starters. Ook in andere delen van de stad kan ruimte ontstaan voor creatieve ondernemerschap. Zoals de binnenstad en nieuwe gebiedsontwikkelingen rondom Rijnpark.

We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk

Online winkelen, digitaal zakendoen en thuiswerken zijn blijvend van invloed op de inrichting van de stad. In Arnhem vinden we het belangrijk dat iedere wijk en buurt kan beschikken over dagelijkse voorzieningen. Door woningen toe te voegen nabij bestaande winkelcentra blijft het aantal bezoekers aan deze voorzieningen op peil. Wijkcentra verrijken we met voldoende maatschappelijke functies, zoals huisartsenposten en buurtcentra. Zo kunnen ze zich ontwikkelen tot de ‘huiskamers’ van de buurt. Daarnaast ondersteunen we de wijkeconomie door het ontwikkelen van kleinschalige bedrijfsruimte en nieuwe mixvormen van wonen, werken en horeca.

We blijven inzetten op gezondheid en sport

De sector gezondheids- en welzijnszorg is met ruim 19.000 banen (circa 18% van het totaal aantal banen) een belangrijke sector in de structuur van de Arnhemse economie. Mede vanwege het toenemend aantal ouderen zal de gezondheids- en welzijnssector op termijn een nog belangrijkere positie innemen. Aandachtspunt is daarom ook de toenemende krapte op de arbeidsmarkt. Daarnaast vormt sport een belangrijk onderdeel van de stad Arnhem: met Papendal/NOC-NSF en Vitesse/ Gelredome huisvest Arnhem twee symbolen op sportief gebied waar omheen diverse grote sportevenementen worden georganiseerd.

Afbeelding 5.15 Sonsbeeksingel in Klarendal

5.4 Een stad waar het goed wonen is

Om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden, moeten er meer woningen worden gerealiseerd de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen en voor alle doelgroepen: aantrekkelijke levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, sociale woningbouw in goedkoop en betaalbaar segment, de categorie middenhuur en het hogere segment. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus in sociale huur, vrijesectorhuur en koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

Ook de woningmarkt beperkt zich niet tot de Arnhemse gemeentegrenzen. Als centrumstad heeft Arnhem dan ook verschillende verbindingen met de omliggende gemeenten. De regio biedt op dit moment een palet aan woonmilieus, waarin Arnhem haar eigen duidelijke positie heeft. Dit betekent bijvoorbeeld dat verhoudingsgewijs veel mensen met een laag inkomen of ondersteuningsbehoefte naar Arnhem komen. Arnhem pakt dit op, maar wel in afstemming met buurgemeenten, om te komen tot een gezond regionaal evenwicht. Dit krijgt onder meer gestalte in de gezamenlijke afstemming over voldoende en juiste nieuwbouw in Arnhem en omgeving. Samen met de omliggende gemeenten gaan we invulling geven aan de regionale woonbehoeften.

We bouwen nieuwe woningen bij

Arnhem trekt net als andere steden in Nederland steeds meer inwoners aan. Tegelijk worden de huishoudens steeds kleiner. Daarom moeten we zorgen dat we meer woningen bijbouwen. De vraag in de periode 2020-2030 is ca 7.000 nieuwe woningen. Daarna verwachten we nog steeds een groei. Ook na 2030 moeten we dus blijven bouwen. We denken dan aan ongeveer 7.000 tot 9.000 woningen. Hiermee wordt de woningvoorraad in Arnhem tot 2040 met 16.000 woningen uitgebreid (dit is een deel van de regionale opgave zoals vastgelegd in de woondeal, zie H 3.1 demografische veranderingen).

We passen bestaande woningen aan

De woningvraag richt zich niet alleen op het bouwen van extra woningen, maar ook het aanpassen van bestaande woningen of het zorgen voor andere verhoudingen. De vraag naar bepaalde type woningen is namelijk niet altijd in balans met het aanbod van deze woningen. De komende jaren gaan we dan ook aan de slag met het aanpassen van woningen. Dit kan bijvoorbeeld door het splitsen van woningen of het zorgen dat een woning levensloopbestendig wordt.

We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen

Om snel in te kunnen spelen op de woningvraag gaan we ook tijdelijke of verplaatsbare woningen bouwen. De bouw hiervan duurt korter en gebeurt vaak deels in de fabriek, waardoor er minder overlast is voor de omgeving. Daarnaast kunnen deze woningen bijvoorbeeld neergezet worden in zogenaamde pauzelandschappen, waar een functie is verdwenen en nog geen nieuwe bestemming is.

We houden wonen betaalbaar

De groei van de stad bestaat voor een groot deel uit eenpersoonshuishoudens die een huur- of koopwoning zoeken in de betaalbare categorie. Deze groep komt maar moeizaam aan een passende woning. Enerzijds door de beperkte beschikbaarheid van de sociale huurwoningen en anderzijds door (financiële) drempels op de particuliere huurmarkt. Ook toegang tot de koopmarkt is voor starters en eenpersoonshuishoudens moeizaam. Om de toegang tot de Arnhemse woningmarkt te verbeteren voor deze groepen zijn verschillende maatregelen nodig. We vergroten het sociale woningaanbod bij nieuwbouw en maken een kwaliteitsslag in het bestaande woningaanbod om de doorstroming te bevorderen. Met name in Arnhem Zuid worden hier positieve resultaten verwacht.

We gaan meer mixen

De vraag naar meer woningen in de stad biedt kansen voor grotere diversiteit in de wijken. Zo kijken we of de verhouding tussen de verschillende wooncategorieën op wijkniveau kan verbeteren. We streven naar gemengde wijken en buurten, waar mensen zich thuis voelen en waar ze andere mensen met verschillende leefstijlen en omstandigheden tegenkomen. Op deze manier proberen we sociale draagkracht en sociale draaglast meer met elkaar in evenwicht te brengen.

We bouwen circulair en klimaatadaptief

Bij de bouw van nieuwe woningen en het transformeren van bestaande gebouwen streven we ernaar dit circulair en klimaatadaptief te doen. Dit doen we door duurzame materialen te gebruiken, zoveel mogelijk hergebruik en recycling toe te passen en te zorgen dat de woningen ook in de toekomst aansluiten bij de woningbehoefte. We zorgen voor klimaatmaatregelen als groene daken, bergen van water, en het verminderen van verharding.

Afbeelding 5.16 High Park aan de Velperweg

We zorgen voor sterke wijken

We gaan voor sterke wijken met passende, bereikbare, toegankelijke voorzieningen en een aantrekkelijke en veilige buitenruimte. Straten, pleinen en parken die uitnodigen om er op uit te gaan, te ontmoeten, te bewegen en te spelen. Bij nieuwbouwprojecten staan de veiligheid, het welbevinden en de gezondheid van inwoners centraal. Naast de wijkgebonden aanpak vragen vijf wijken in Arnhem (Geitenkamp, Klarendal, 't Broek, Presikhaaf en Immerloo/'t Duifje) een meer samenhangende, integrale aanpak. Daarmee willen we de problematiek voor en achter de voordeur verkleinen en de leefbaarheid en sociaaleconomische vitaliteit vergroten. Een gevarieerd aanbod van woningtypen en woonmilieus voor verschillende doelgroepen is daarbij een belangrijk ingrediënt. De gemeente Arnhem zoekt bij deze aanpak de samenwerking met de maatschappelijke partners en het Rijk.

5.5 Ruimte voor schone mobiliteit

Voor de ontwikkeling van Arnhem is schone mobiliteit een belangrijke voorwaarde. Om extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, geven we de komende jaren ruim baan aan lopen, fietsen en openbaar vervoer. De Trolleybus is onze grote trots! Deze duurzame manier van verplaatsen is goed voor de gezondheid en de luchtkwaliteit, zorg voor minder lawaai en vraagt om minder ruimte. Daarnaast zetten we in op bereikbaarheid en toegankelijkheid voor iedereen. Daarbij gebruiken we de bestaande infrastructuur zo goed mogelijk.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

Arnhemmers werken of studeren ook buiten de stad en andersom brengen dagelijks veel mensen van buiten Arnhem een bezoek aan de stad voor werk, school, zorg en vrijetijdsbesteding. Arnhem wil goed bereikbaar zijn voor bezoekers en ondernemers, maar dit mag niet ten koste gaan van de leefbaarheid in onze stad. Door uit te gaan van 'wel toegang maar geen doorgang' leggen we de focus op hoe bezoekers het best naar Arnhem kunnen komen. We voeren een sterk ontmoedigingsbeleid op doorgaand verkeer door Arnhem heen. Dit biedt kans om het centrum en omliggende wijken bereikbaar te houden en een woonomgeving te maken waar het aangenaam is om te wonen en prettig is om te verblijven. Wij bieden goede toegang door bezoekers vanuit de regio te verleiden om met (H)OV of de fiets te komen, dan wel de auto aan de randen van de stad of het centrum te laten staan.

We gaan vaker en meer lopen

We gaan het lopen stimuleren. Bij nieuwe ontwikkelingen en bij het inrichten van onze straten en pleinen komt de voetganger op één. Gezien het groeiend aantal ouderen en het feit dat deze steeds vaker thuis blijven, streven we ernaar dat belangrijke voorzieningen op veilige loopafstand zijn van hun woning.

..en we pakken sneller de fiets

De fiets, vooral de elektrische fiets, is op afstanden tot 10 of zelfs 20 kilometer een aantrekkelijk alternatief voor de auto. We gaan het fietsen stimuleren met aantrekkelijke (snel)fietsroutes en voldoende stallingsmogelijkheden. Het beleven van het landschap en de stad staat bij deze routes centraal. We zorgen ervoor dat onze werk- en onderwijslocaties, de binnenstad en andere stedelijke bestemmingen, goed, sociaal veilig en comfortabel per fiets te bereiken zijn. De inpassing van fietsroutes vraagt om een integrale en ruimtelijke benadering, vooral in de omgeving van de binnenstad waar het accent op verblijven, ontmoeten en beleven ligt.

We blijven investeren in trolley en trein

De bestaande OV-structuur willen we gebruiken als de ruggengraat van stad en regio, waarlangs we de verstedelijking concentreren. Deze plekken zijn via allerlei vervoersvormen bereikbaar en mensen kunnen hier uit alle mogelijke vervoermiddelen kiezen. We maken het op deze plekken niet alleen makkelijk om van het ene vervoermiddel over te stappen op het andere, maar zorgen ook dat het aantrekkelijke plekken zijn waar mensen graag werken, verblijven, afspreken en wonen. Daarnaast bouwen we onze (hoogwaardige) OV-infrastructuur, waaronder Trolley 2.0, verder uit. We zorgen voor een betere benutting van de sporen voor personenvervoer in Arnhem en de daar bijbehorende ongelijkvloerse kruising van Spoorknoop Oost.

We zetten in op de ICE naar Berlijn

Met een internationale trein naar Berlijn vergroten we de aantrekkelijkheid van Arnhem als vestigingslocatie voor de zakelijke dienstverlening. Arnhem heeft daarmee tevens de potentie om uit te groeien tot internationale draaischijf voor de drie (stedelijke) kenniscampussen in de regio – Energy Hotspot Arnhem, Nijmegen (Health Tech) en Ede-Wageningen (Food).

We kunnen op meer plekken laden

Het sterk groeiende elektrisch vervoer vereist ook een toename aan laadinfrastuctuur. Dit geldt voor fietsen, auto's, bussen, deelauto's en stadsdistributie. Laadinfrastructuur bestaat in verschillende vormen en maten en wordt zorgvuldig ingepast in de directe omgeving. We maken hierbij zoveel mogelijk gebruik van het trolleynet dat al in Arnhem aanwezig is.

De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon

Logistiek is een belangrijk onderdeel van de mobiliteit en is essentieel voor een goed functionerende stad. Het zorgt echter ook voor de nodige uitdagingen, omdat het aantal bezorgvoertuigen groeit, zowel in het stadscentrum als in de wijken. We streven naar zowel efficiënte als schone stadslogistiek. Daarom stimuleren we logistieke knooppunten (hubs). Leveringen verzamelen zich op deze hubs en worden met volle en schone voertuigen naar de eindbestemming gebracht. De markt

is verantwoordelijk voor de ontwikkeling van deze concepten, het werven van klanten en het rond krijgen van de business cases. We maken op- of overslagpunten en realiseren openbare oplaadinfrastructuur. We stellen randvoorwaarden (zoals het opstellen en uitvoeren van een mobiliteitsplan) bij bouwprojecten met een grote mobiliteitsimpact.

We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer

Door het verbeteren van de bereikbaarheid van onze stad waarbij we prioriteit geven aan de wandelaar, dan de fiets en dan het OV bieden we een goed alternatief voor de auto. Dit betekent dat op sommige plekken in de stad het aantal rijbanen kan afnemen. Daarnaast investeren we in hubs en faciliteren we deelautogebruik en elektrisch laden.

We gaan onderscheid maken in bereikbaarheids-profielen van de verschillende delen (functies) van de stad. In sommige delen van de stad wordt prioriteit gegeven aan bereikbaarheid met de auto, bijvoorbeeld op de bedrijventerreinen langs de regionale hoofdwegenstructuur. In andere delen van de stad wordt prioriteit gegeven aan lopen, fietsen en het openbaar vervoer. We kunnen daarbij denken aan autoluwe wijken en het terugbrengen van de maximumsnelheid naar 30 km per uur, waar het de verkeersveiligheid en leefbaarheid verbetert. Naast bereikbaarheid van locaties per auto, zijn er ook steeds meer bedrijven die zich juist op locaties met goede OV-bereikbaarheid vestigen.

We bouwen vooral op goed bereikbare plekken

Nieuwe woningen en kantoren realiseren we zo veel mogelijk op plekken die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer en waar de voorzieningen zijn. Denk aan het centrum en gebieden rondom de stations en OV-knooppunten. Op deze plekken zal de auto minder worden gebruikt en profiteren mensen optimaal van het aanwezige openbare vervoer. Voor deze gebieden kan de parkeernorm bij nieuwbouw tot een minimum worden beperkt en kan de schaarse ruimte gebruikt worden voor andere functies.

Er komen lagere parkeernormen voor de hele stad met maatwerk per wijk

Door uit te gaan van lagere parkeernormen kan de ruimte die normaal gesproken gebruikt wordt voor het stallen van auto's gebruikt worden voor meer groen, ontmoeten of bewegen. Randvoorwaarde voor het verlagen van de parkeernorm is het verbeteren van de bereikbaarheid met andere vervoersvormen dan de auto. We houden rekening met bewoners van bestaande wijken die voor hun vervoer geen goed alternatief op de auto hebben. Om te zorgen dat nieuwbouwprojecten minder parkeerplaatsen nodig hebben, zorgen we dat gebouwd wordt op plekken die goed bereikbaar zijn met (hoogwaardig) OV en/of beschikken over alternatieve vormen van vervoer, zoals deelauto's of elektrische fietsen. Een toename van parkeerdruk op de omgeving van dergelijke locaties voorkomen we door dit alleen toe te passen in gebieden waar het parkeren gereguleerd wordt. Hiervoor breiden we het parkeervergunnings-systeem uit naar de gebieden waar dat nodig is.

Afbeelding 5.17 Autoverkeer in Arnhem

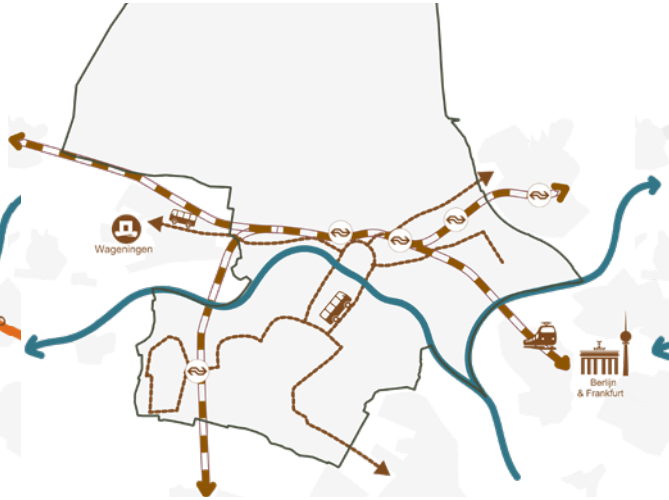

Afbeelding 5.18 Openbaar vervoer in Arnhem

Afbeelding 5.19 Fietsroutes in Arnhem

5.6 Een stad met nieuwe energie

Een klimaatneutraal en duurzaam Arnhem, dat is waar we naartoe willen. Een groene en gezonde stad met schone lucht, waarin het ook voor onze kinderen en kleinkinderen goed wonen is. Een stad met een schone economie die niet meer draait op kolen, olie en gas, maar op schone energiebronnen als zon en wind. Om daar te komen, zetten we de komende jaren vol in op de energietransitie: de strategie om Arnhem in 2050 onafhankelijk te laten zijn van fossiele brandstoffen.

We doen het samen met onze regio

Om te komen tot ruimtelijke invulling van energieopwekking en de verdeling van bovenlokale warmtebronnen in de regio is een regionale energiestrategie (RES) opgesteld, in een samenwerkingsverband tussen 16 gemeenten, provincie Gelderland en 3 waterschappen. In de RES 1.0 (juni 2021) staan ruimtelijke afspraken die richting geven aan locatiekeuze voor zon- en windprojecten, afspraken over een optimaal warmtesysteem en procesafspraken over samenwerking, onderlinge solidariteit, participatie en doorwerking in omgevingsinstrumentarium. De RES wordt iedere twee jaar geactualiseerd. De locaties voor zonnevelden en windturbines uit het 'New energy made in Arnhem-programma' maken onderdeel uit van de RES. Om de doelen van 2030 te kunnen halen, zullen vergunningentrajecten voor windmolens en zonnevelden uiterlijk in 2025 zijn afgerond.

We worden klimaatneutraal

We houden ons aan internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord. Het doel is een klimaatneutrale stad in 2050. Om dit te bereiken moet de komende jaren veel gebeuren. Onze doelstelling is in 2030 61% CO2-reductie ten opzichte van 2017, met als tussendoelstelling 25% afname in 2023. Deze reductie wordt grotendeels gerealiseerd door het actieprogramma 'New energy made in Arnhem 2030' en overige programma's binnen de gemeente. Een deel van de reductie komt van autonome ontwikkelingen; de resterende opgave (26%, 246 kT CO2-reductie) kunnen we vooralsnog niet binnen onze gemeentegrenzen realiseren. We onderzoeken of dit via de regionale energiestrategie (RES) binnen de regio lukt, in de vorm van grootschalige opwek met zon en/of wind. Anders zullen we in de komende jaren aanvullende ambities moeten formuleren. Het programma 'New energy made in Arnhem 2020-2030' bevat vier programmalijnen, die hieronder worden beschreven.

De energietransitie in de gebouwde omgeving

Een aanzienlijk deel van de energietransitie dient in de gebouwde omgeving gerealiseerd te worden. Isolatie van woningen en zonnepanelen op daken dragen bij aan het reduceren van het gebruik van fossiele energiebronnen. De wijkgerichte energietransitie is leidend: de Transitievisie Warmte brengt in beeld welke duurzame energiebron per wijk het meest geschikt is. Dit geeft richting aan maatregelen op gebouwniveau (isolatie) en heeft een ruimtelijk aspect: in wijken waar een collectief warmtenet het beste alternatief is voor fossiele energie, moet onder- en bovengrondse ruimte worden gereserveerd voor warmteleiding, tussenstation, eventuele energieopslag, en duurzame warmtebronnen, zoals warmte-koude opslag. Hiervoor zijn we gestart met wijkgerichte pilots. Binnen de gebouwde omgeving werken we met een wijkgerichte aanpak om de woningen en gebouwen voor te bereiden op de energietransitie. We gaan isoleren, energie opwekken, op zoek naar duurzame warmtebronnen en uiteindelijk schakelen we over van aardgas naar een duurzame energiebron. Om deze overstap mogelijk te maken, is voldoende aanbod van schone energiebronnen, en de daarmee samenhangende energie-infrastructuur, noodzakelijk.

Ondergrondse ordening en duurzaam gebruik van de watervoerende pakketten voor bodemenergie (open en gesloten systemen) zijn vastgelegd in een Bodemenergieplan en in een Verordening bodemenergie.

De eisen aan de isolatie van nieuwbouwwoningen en -gebouwen zijn hoog, wat leidt tot energetisch goede woningen en gebouwen. Daarnaast is de nieuwbouw aardgasvrij. De nieuwbouw is daarmee echter nog niet klimaatneutraal. Op project- en gebiedsniveau maken we een integrale afweging over de haalbaarheid en wenselijkheid om nieuwbouw klimaatneutraal te realiseren.

We gaan voor duurzame mobiliteit

We stimuleren het verminderen van vervoersbewegingen en meer gebruik van fiets en OV in plaats van de auto. We vergroten het aandeel elektrische voertuigen. Dit doen we door aanleg van nieuwe infrastructuur en het faciliteren van materiële en gedragsveranderingen. In het uitvoeringskader Elektrisch Laden is het ruimtelijk aspect van de nog aan te leggen laadinfrastructuur vastgelegd. In het beleidskader Deelvervoer zal een plaatsingsplan van mobiliteitshubs (verschillende vervoerstypes op een locatie) worden opgenomen. Deze hubs hebben ruimtelijke impact en moeten goed ingepast worden.

Afbeelding 5.20 RijnWaalpad bij de Marga Klompélaan

We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie

Energie besparen, hergebruiken en opwekken bij bedrijven en industrie draagt bij aan de reductiedoelstelling. Dit bereiken wij door betere informatievoorziening, het handhaven op verplichte maatregelen en het stimuleren van zonnepanelen op grote daken. Ook bedrijven en bedrijfsterreinen zullen moeten omschakelen op duurzame elektriciteit en warmte. Hiervoor zullen maatwerkplannen worden gemaakt en geldt dezelfde onder- en bovengrondse ruimtelijke impact als in de gebouwde omgeving.

We doen als stad wat we kunnen

De elektriciteit die we in de toekomst nodig hebben, wordt op een duurzame manier opgewekt. In het programma 'New energy made in Arnhem 2020-2030' zijn locaties vastgesteld die geschikt zijn voor het realiseren van windturbines en zonnevelden. Ook is een zoekgebied voor een zonneveld aangewezen bij Deelen. Voor een klimaatneutrale stad hebben we regionale duurzame elektriciteitsopwekking en bovenlokale warmtebronnen nodig. Naast ruimte voor duurzame energieopwekking (zon & wind) is ook ruimte nodig voor hoogspanningsmasten en -netten boven de grond, kabels onder de grond, opslag van elektriciteit, elektriciteitsstations en boven- en ondergrondse ruimte voor duurzame warmtevoorzieningen.

We vinden dat de energietransitie betaalbaar moet zijn voor alle Arnhemmers

De energietransitie brengt (maatschappelijke) kosten met zich mee, voor toekomstige duurzame energiebronnen en duurzame energie-infrastructuur. Dit vraagt in iedere stap van de

energietransitie een integrale afweging. Dit aspect komt onder andere aan de orde in de Transitievisie Warmte en de daaruit volgende wijk-uitvoeringsplannen. Daarnaast zullen de kosten van energie stijgen, waardoor het verschil in de energielasten tussen energetisch goede en energetisch slechte woningen groter wordt. Dit willen we voorkomen, met name voor inwoners met een laag inkomen, zoals we nu al doen met de Arnhemse aanpak energiearmoede.

We laten Arnhemmers meeprofiteren van de energietransitie

De energietransitie in Regio Arnhem Nijmegen moet zoveel mogelijk ten goede komen aan de inwoners van de regio. We streven naar minimaal 50% lokaal en/of regionaal mede-eigenaarschap van duurzame energieprojecten en zo laag mogelijke maatschappelijke kosten. Mede-eigenaarschap is een van de mogelijke uitkomsten van een zorgvuldig participatieproces met de omgeving. Financiële participatie, een omgevingsfonds en een omwonendenregeling zijn andere mogelijke vormen.

Lokaal eigenaarschap zorgt dat de baten bij de omgeving terecht komen. Daarbij komt dat lokale eigenaren de omgeving beter kennen, wat de communicatie en de inbreng van lokale wensen makkelijker maakt. Dit zorgt voor meer acceptatie en draagvlak en een grotere slagingskans van een project.

De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied

De ontwikkeling van windturbines en zonnevelden gebeurt altijd vanuit de ruimtelijke kwaliteit en samenhang van het totale gebied. We houden daarbij rekening met het gebruik van de ruimte door lokale partijen, stakeholders en inwoners en andere lopende opgaven. Dit betekent dat we kijken of we duurzame ontwikkelingen kunnen koppelen aan bijvoorbeeld landschapsverbetering of andere investeringen die nodig zijn. Bij het inpassen van zonnevelden maken we gebruik van de Gelderse zonnewijzer. Dit betekent dat we bij de inpassing letten op de mate van aantasting van karakteristieke kenmerken van het landschap. Ook letten we op de samenhang met andere functies in het gebied (zoals landbouw, biodiversiteit, cultuurhistorie) en de mogelijkheden voor dubbel ruimtegebruik.

Afbeelding 5.21 Grootschalige opwek: aanwijslocaties zonnevelden en windturbines

Afbeelding 5.22 Warmteoplossingen: te realiseren all electric (bruin), te realiseren warmtenet (geel), gerealiseerd warmtenet (bruine lijn)

Afbeelding 5.23 Onderzoeksgebieden (cirkel) en kansrijke buurten (geel)

Afbeelding 6.1 Weerdjesstraat in de Binnenstad

6. Gebiedsuitwerking

Naast de ambities uit hoofdstuk 5 zijn er deelgebieden die om speciale aandacht vragen en waar de komende jaren de focus op ligt. In deze gebieden komen veel ambities en keuzes samen. Het gaat hierbij niet alleen om de verstedelijkingsopgaven maar ook om beschermen en behouden van bestaande waarden.

Deze gebieden zijn op in afbeelding 6.2 aangegeven en worden op de volgende pagina's in detail besproken. Het gaat hier om aanvullende opgaven die samen met de hiervoor genoemde integrale ambities de totale opgaven voor Arnhem beschrijven. De kaarten zijn een nadere uitwerking van de visiekaart. Aan de basis van de uitwerkingen ligt het DNA van Arnhem en haar wijken.

Dit zijn de volgende vijf deelgebieden:

1) Arnhem Centrum
2) Arnhem West
3) Arnhem Oost
4) Arnhem Zuid
5) Arnhem Noord

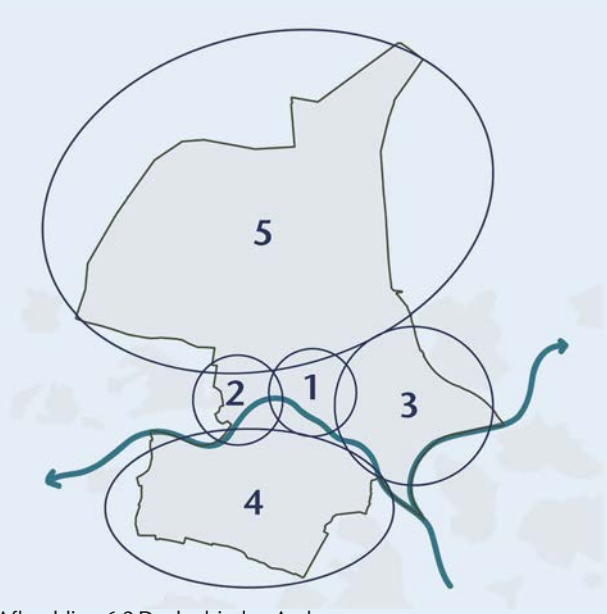

Afbeelding 6.2 Deelgebieden Arnhem

6.1 DNA van de wijken

Het DNA van de wijken is het uitgangspunt voor nieuwe ontwikkelingen. Voordat we de opgaven en keuzes voor de vijf deelgebieden nader uitwerken, gaan we in op dit DNA van de wijken van Arnhem. Dit doen we aan de hand van een kaart (afbeelding 6.3) met daarop in kleuren de verschillende woonmilieus. Deze worden naast de kaart toegelicht

De middeleeuwse stad (1233-1830)

Een organisch gegroeid middeleeuws patroon van straten en pleinen met dichte bebouwing in gesloten bouwblokken. De bouwhoogte is ca. twaalf meter, met enkele hogere accenten. Ieder pand is individueel vormgegeven, statig, met veel ornamentiek. De 19e-eeuwse gevels domineren het beeld. Er is een sterke scheiding tussen formele straten en pleinen en informele ruimten op binnenterreinen. Er is weinig groen in openbare ruimte, maar wel bomen op pleinen, gevelgroen en binnentuinen.

Stad van singles en speculatiebouw (1830-1880)

Ruime groene singels op de ontmantelde vestingwerken domineren het beeld, met gevelwanden van vier tot zes lagen. Bebouwing voor de gegoede burgerij bevindt zich langs de singels en radialen, maar achter die façade ligt speculatiebouw in hoge dichtheden (de vroegere sloppen). In de straten is weinig groen. Wel zijn er groene singels en hofjes en bomen langs de radialen. Er is een menging van wonen, werken en maatschappelijke functies.

Stad van stratenplan en bouwblok (1880-1905)

Regelmatige stratenpatronen met dichte bebouwing in stedelijke bouwblokken wisselen af met herenhuizen of boven- en benedenwoningen. Er is weinig groen in wijken zoals Sint Marten en Graaf Ottopleinen, maar juist een ruimere opzet ten gunste van groen in Spijkerbuurt, Boulevardkwartier, Transvaalbuurt en Burgemeesterswijk.

Stad van tuindorp en villapark (1905-1930)

Een anti-stedelijke, dorpsachtige opzet kenmerkt het beeld, gekoppeld aan het sociale ideaal van verheffing van de arbeider, gezonde stad en een betere maatschappij. Het stratenpatroon is afwisselend en gevarieerd met hiërarchie van straten, plantsoenen en bijzondere accenten. Er is een lage bebouwingsdichtheid in bouwblokken met binnenterreinen, woningen met eigen grond en gestapelde woningen als stedelijke accenten op belangrijke plekken. In de openbare ruimte en tuinen is veel groen.

Stad van tuinwijk en landschap (1930-1940)

De stad is verweven met het omliggende landschap. Het stratenpatroon bestaat uit hoofdassen en secundaire straten, met gestapelde bouw en langgerekte laagbouw ertussen. De bebouwing bestaat veelal uit rode bakstenen en rode kappen. Er is veel (landschappelijk) groen in de openbare ruimte, brede groenstroken en privétuinen met groene erfafscheidingen (veelal liguster). Op strategische locaties staan bijzondere voorzieningen als kerken en scholen.

Stad van licht, lucht en ruimte (1945-1970)

De bebouwing bestaat uit stempelbouw, variatie van grondgebonden en gestapelde woningen binnen clusters, die identiek herhaald worden. Het stratenpatroon is veelal orthogonaal met bebouwing in een groene setting, zoals wijkparken. Verkeer bepaalt de structuur van wijk of stadsdeel. Er is een scheiding van wonen, werken, verkeer en ontspanning. Er zijn geen klassieke bouwblokken, maar experimentele verkavelingsvormen en hoogbouw langs de invalswegen.

Stad van woonerf en menselijke maat (1970-1985)

De wijken bestaan uit kleinschalige en gevarieerde bouw in woonerven en vormen grillige eilanden binnen de ontsluitingswegen die omzoomd zijn door groen. De woningen hebben geen uitgesproken voor- of achterkant, geen duidelijke scheiding tussen collectief en privé, maar er is wel een duidelijke scheiding van langzaam- en snelverkeer.

Stad van Vinex en sleutelproject (1985-heden)

De robuuste groene hoofdstructuur bepaalt de opzet van de wijk, waarbij bestaande landschappelijke structuren en elementen gebruikt zijn. Binnen deze structuur hebben woonvlekken met hoge dichtheden elk een sterke eigen identiteit, vaak op basis van een thema. Er is een variatie in woningtypen met nadruk op laagbouw.

Dorp in de stad

Een traditionele dorpse structuur met bebouwing en architectuur die het beeld domineert.

Verspreide bebouwing in het groen

Losse, verspreide bebouwing in het groen, soms met een campusachtige opzet. Het gaat om militaire complexen, zorginstellingen, toeristische attracties, sportvoorzieningen of bedrijvigheid.

Stad van bedrijvigheid (meerdere perioden)

Grootschalige bedrijfscomplexen en grote percelen met verspreidde bebouwing domineren het beeld. De gebieden zijn functioneel ingericht met een rationeel wegenpatroon. Er is weinig samenhang in architectuur.

Stad van groene weelde (de oude landgoederen)

Voormalige landgoederen aangekocht door de gemeente en omgevormd tot stadsparken. Uiterlijk zijn ze vooral gevormd in de negentiende eeuw met hoofdzakelijk Engelse landschapsstijl: romantiek met op een enkele plek klassieke formele elementen.

Rivierenlandschap

De Nederrijn en de IJssel zijn zeer bepalende elementen in de ruimtelijke opbouw van Arnhem. Het gebied omvat ook uitgestrekte uiterwaarden, zoals Meinerswijk. Het rivierlandschap loopt als een brede landschappelijke strook door Arnhem heen en biedt ruimte, rust, groen.

Polderlandschap

Het oorspronkelijke Arnhemse polderlandschap strekt zich naar het zuiden uit vanaf de voet van de Veluwse stuwwal en wordt doorsneden door Rijn en IJssel. Lange tijd markeerde de Velperweg de overgang van zandgrond naar poldergrond, die te nat was om te bebouwen. In Arnhem Noord is het onderliggende landschap van weilanden en sloten bijna nergens meer herkenbaar. In Zuid op een aantal plaatsen nog wel.

Veluwslandschap

Het reliëfrijke landschap ten noorden van Arnhem is ontstaan in de IJstijd waar het oprukkende landijs grote zandlichamen opstuwde. Het smeltwater sleet hierin vervolgens erosiedalen uit. De wind wierp daarna zandruggen en stuifduinen op, waarna het gebied bebost raakte. Door de houtkap, overbegrazing en een verslechtering van het klimaat, veranderde het gebied in de 14e eeuw in schrale heide met zandverstuivingen. Toen vanaf de 15e eeuw de houtproductie toe nam, werd de oppervlakte woeste grond weer steeds kleiner. Als gevolg van grootschalige ontginningen kreeg het gebied vanaf de 19e eeuw definitief het huidige uiterlijk. Nu bestaat het gebied uit bos, hei en lange rechte lanen.

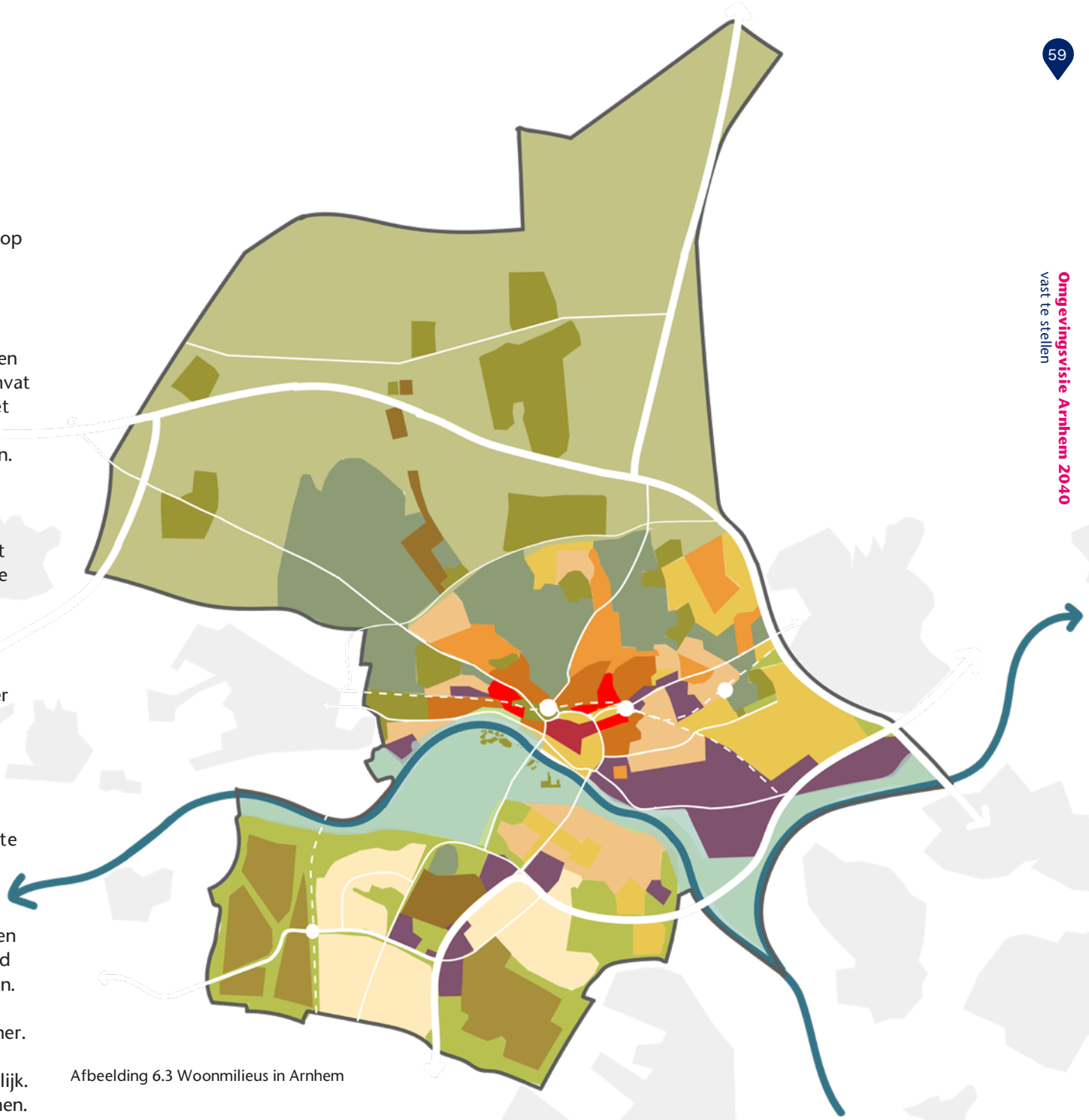

Afbeelding 6.3 Woonmilieus in Arnhem

6.2 Arnhem Centrum

Karakter

Hoewel het centrum van Arnhem slechts een klein gebied bestrijkt, is het gebied een economische motor in de stad en regio. De binnenstad en het stationsgebied met haar straten, pleinen, groen en blauw, maar vooral met de aanwezige voorzieningen, krijgt steeds meer economische betekenis met meer dan 17.000 banen. Voor een bezoek aan de binnenstad staat ontmoeten en beleven in plaats van winkelen steeds meer centraal; oftewel van *place to buy naar place to meet.* Deze trend leidt, samen met de stijging van online aankopen, tot afname van de werkgelegenheid in de detailhandel en een verwachte toename van de werkgelegenheid in de horeca en de culturele- & creatieve sector. Daarnaast zien we een toename van het aantal toeristische en zakelijke overnachtingen in de stad. Vooruitkijkend naar 2040 zien we een compacter winkelhart met daaromheen verschillende gebieden (kwartieren), elk met een eigen identiteit en een eigen mix aan functies. Sommige van deze gebieden liggen binnen de centrumring, sommige liggen daarbuiten.

Afbeelding 6.4 Compact winkelhart met verschillende kwartieren

Gebiedskansen

Toekomstbestendige binnenstad

De mix aan functies in de binnenstad (wonen, werken, recreëren) vragen om keuzes en integrale plannen voor straten en/of gebieden. Door te versnellen en aan te haken op transformaties houden we de binnenstad in beweging, in de juiste richting met voldoende kwaliteit. De coronapandemie heeft ons duidelijk gemaakt dat we rekening moeten houden met de behoefte aan flexibiliteit in de binnenstad om veranderingen in de tijd en ontwikkelingen in de maatschappij op te vangen. Hierin is het van belang om samen met onze partners in de binnenstad op te trekken.

Van belang is dat de binnenstad mee kan ademen met de bewegingen die er zijn en te zorgen dat de binnenstad voldoende flexibel en wendbaar is om verschillende scenario's op te vangen. Het compacter maken van het winkelhart van de binnenstad speelt een belangrijke rol. We zetten in op een krachtig winkelhart waarbij de detailhandel elkaar versterkt en winkels niet te verspreid van elkaar komen te liggen. Ook willen we de binnenstad versterken als plek om te wonen en werken met ruimte voor de creatieve sector. Daarnaast is het van belang om de binnenstad te verbinden met bijzondere voorzieningen en gebieden rondom de binnenstad.

De potentie van de verdiepingen boven de winkels voor aantrekkelijke woningen wordt nog onvoldoende benut. Het toevoegen van meer woningen in het winkelgebied zorgt niet alleen voor een betere benutting van de schaarse ruimte in onze stad, maar zorgt ook voor meer levendigheid en sociale veiligheid in het centrum buiten de werk- en winkeltijden. Ook op andere plekken in de binnenstad is er potentie om woningen toe te voegen. Het toevoegen van wonen vraagt ook om andere maatschappelijke functies in de nabijheid, zoals huisarts, tandarts en sportschool.

Ontspanning en vergroening

Verdichten betekent tegelijkertijd vergroenen en de openbare ruimte transformeren naar een aantrekkelijk en veilig verblijfsgebied van de voetganger. We zetten in op plekken die uitnodigen tot verblijf en ontmoeting en gaan verloedering van plekken tegen. We zorgen voor meer groen en luwtegebieden in en rond het centrum als contrast met het drukke stedelijk leven. Goede verbindingen van het centrum naar de groene omgeving zijn essentieel en zorgen voor verkoeling tijdens warme dagen.

Verbinden van de binnenstad met de rest van de stad en andersom

Op steenworp afstand van de binnenstad liggen verrassende stadswijken en fraaie parken zoals Sonsbeek en Stadsblokken Meinerswijk. Deze nabijheid biedt kansen om de attractiewaarde van de (binnen)stad te verhogen door combinatiebezoeken met bijvoorbeeld het Modekwartier, het Spijkerkwartier of een wandeling door onze fraaie stadsparken. Door het gebrek aan logische en aantrekkelijke routes en de barrièrewerking van de rivier, de spoorweg, de centrumring met Willemstunnel en de opritten van de twee bruggen, is het lastig bezoekers aan de binnenstad te verleiden tot een combinatiebezoek.

De binnenstad via aantrekkelijke routes beter verbinden met interessante plekken buiten het centrum is dan ook een belangrijke opgave.

Gebieden met een eigen identiteit

Sommige delen van de binnenstad staan aan de vooravond van een verandering. De Arnhemse kernwaarden groen, creatief en vrij spelen een rol bij deze veranderingen, gericht op meer wonen, werken en creatieve functies.

Gebiedskansen oostelijk van het centrum

Nu de zuidelijke binnenstad haar voltooiing nadert, gaan we de komende jaren aan de slag met het verder ontwikkelen van het oostelijk deel. In het Bestuurskwartier, dat is het gebied met onder meer het Gerechtshof en het Openbaar Ministerie, ontwikkelen we een gemengd werk- en woonmilieu dat aansluit op de binnenstad. In dit gebied vinden we een concentratie van bestuur en van WOII-memorials. Door deze te verbinden met de binnenstad ontstaat een sterke identiteit. Daarnaast pakken we het gebied rondom de Schouwburg aan, waarbij we verschillende culturele functies samenvoegen. We onderzoeken ook of we wonen en maatschappelijke functies kunnen clusteren en tegelijkertijd het stadsklimaat en de openbare ruimte kunnen verbeteren door onveilige of verloederde plekken aan te pakken. Er liggen kansen om de ontwikkelingen in het oosten van de binnenstad beter te verbinden met het winkelhart maar ook met de Singel en het Coberco-terrein. Ook zijn er kansen om de relatie met Stadsblokken en Meinerswijk te verbeteren.

Gebiedskansen Centrum West

Met Centrum West bedoelen we het gebied tussen Museum Arnhem en de binnenstad en tussen station Arnhem Centraal en de Rijn. We willen Centrum West transformeren naar een Kunstkwartier: een aantrekkelijke wijk met een eigen identiteit, waar creatieve energie, kunst en cultuur samen met wonen, (flex)werken en maatschappelijke instellingen een dynamische mix vormen. Daarbij is de inzet om het gebied beter te verbinden met de binnenstad, Arnhem Centraal en het unieke landschap van de rivier en de stuwwalhelling. De focus ligt op aantrekkelijke fiets en wandelverbindingen. Er gebeurt van alles voor cultuur en landschap: het museum is uitgebreid, een deel van de museumtuin wordt een openbaar wandelpark en het museumpark op de helling wordt heringericht. De wijk Coehoorn krijgt een nieuw gezicht, er komt een snelfietsroute en we vergroenen langs de Oude Kraan. De Blauwe Golven worden opgeknapt met nieuwe parkeerplaatsen, een skatepark en groen langs de randen. En de fontein daar gaat weer spuiten. We benutten de rijke historie en het unieke landschap en kansen voor klimaatopgaven. We vergroten de leefbaarheid en levendigheid van het gebied.

Arnhem CS = Utrecht CS van het oosten

De status van Arnhem Centraal Station als ICE-station maakt deze locatie het Utrecht Centraal Station van het oosten. De directe omgeving van het station is de toplocatie voor kantoren in Oost Nederland. Ook hotels en andere verblijfsvoorzieningen versterken de stationsomgeving. De opgave is om in dit gebied een passend aanbod voor kantoren te realiseren die aansluit bij de vraag naar kantoorruimte. Uitgangspunt is om deze positie in de komende jaren te versterken door bestaande kantoorruimte te behouden en nieuwe toe te voegen.

Ambitie-agenda

- We ondersteunen de detailhandel, horeca en cultuur bij het herstel na de coronapandemie en het versterken van de aantrekkelijkheid van de binnenstad. Publieksaantrekkende functies in het gebied blijven welkom om te zorgen dat de Binnenstad the place to meet van Oost-Nederland blijft.
- Bij nieuwe ontwikkelingen zorgen we voor solide gebouwen of stedenbouwkundige concepten die makkelijk transformeerbaar zijn en een openbare ruimte die daarop in kan spelen. Daarmee maak je de stad wendbaar bij toekomstige ontwikkelingen en trends, maar het vraagt ook om zorgvuldig te kijken naar welke functies in een gebied nodig en wenselijk zijn en daarop te sturen. Een nieuwe stedelijke ontwikkeling gaat gepaard met het toevoegen van groene, bij voorkeur, rustige buitenruimte. We dragen ook in het centrum bij aan een sterke de groenstructuur van de stad.
- We zorgen voor een veilige openbare ruimte, die uitnodigt tot het verblijven en ontmoeten en door de inrichting verloedering en onveiligheid tegengaat.
- We maken optimaal gebruik van de schaarse ruimte in en rondom het centrum door een slimme verdichtingsstrategie. We wijzen plekken rond of nabij het Centraal Station aan waar ruimte gegeven wordt aan nieuwe werklocaties, al dan niet in combinatie met wonen.
- We stellen nieuwe kaders op voor het centrum, de centrumschil en de omliggende wijken, die een verdichting van de stad mogelijk maken, in harmonie met de stedenbouwkundige, cultuurhistorische en landschappelijke waarden.
- We dragen ook in het centrum bij aan het versterken van de groenstructuur van de stad.
- We realiseren schaduwroutes in de binnenstad.
- We faciliteren het organiserend vermogen van de binnenstad.

- Door in te zetten op duurzame vormen van mobiliteit, verminderen we de rol van automobiliteit in en rondom het centrum. Dit komt de leefbaarheid ten goede en kan op termijn de barrière werking van de centrumring opheffen. Ook houden we de binnenstad zo bereikbaar en toegankelijk.
- We ontwikkelen een integrale (auto) parkeerstrategie voor het centrum en de omliggende wijken, die uitgaat van een parkeernorm van 0 in combinatie met een eerlijke vorm van betaald- en vergunningsparkeren. Hierbij houden we rekening met de mindervalide Arnhemmers en bezoekers. Fietsparkeren gebeurt vooral inpandig. Het doel is om de druk op de openbare ruimte te verminderen.
- We laten de maatschappelijke functies in het centrum meegroeien met de demografische ontwikkeling van het gebied.

Legenda Arnhem Centrum

Hoogdynamsiche ontwikkelingen om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid te versterken.

Wonen in het landschap.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Ontwikkeling van het station tot dynamisch knooppuntals de woon-werk-milieus van de toekomst.

Versterken van de relatie tussen de binnenstad en unieke gebieden rondom de binnenstad. Verbindt onder andere het centrum met groene stadsparken en attractieve functies zoals Museum Arnhem en Steenstraat/ Modekwartier.

Divers centrum met een compact stadshart waar functies worden toegevoegd. Dit kan gerealiseerd worden met 'kwartieren', elk met een eigen identiteit. Hier is ruimte voor een programmamix van wonen, winkelen, horeca, werken, ambachten, culturele en creatieve sector en maatschappelijke voorzieningen.

Het verduidelijken van historische verhaal van de Tweede Wereldoorlog en koude oorlog.

Arnhem centraal als ICE-station, als impuls voor gebiedsontwikkeling in de vitale stad, waar ook de verstedelijkingsopgave aan gekoppeld kan worden.

Ontwikkeling van economische hotspots waar optimaal wordt ingezet op (zakelijk) dienstverlening, openbaar bestuur, innovatie, dienstverlening en bedrijvigheid.

Ontwikkelen gemengde winkelgebieden met versterken concentratie detailhandel.

Entreegebied/ stadsentree.

Hoogdynamische ontwikkeling, gericht op vitaliteit, variatie en verstedelijking.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk en verbinden singelpark met en over de rijn. Versterken en vergroten van de cultuurhistorische kwaliteit. De singel dient als plek om te verblijven, te wandelen, te ontmoeten en als verkoelende route die beschermd moet worden. Verbeteren van de groene verbinding tussen binnenstad met Sonsbeek, met het museum (Centrum west) en richting Centrum oost.

Boomstructuren behouden & versterken.

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Herkenningspunten

Musea/ cultuur

Onderwijs

Kerk

Landgoederen

De Blauwe Golven

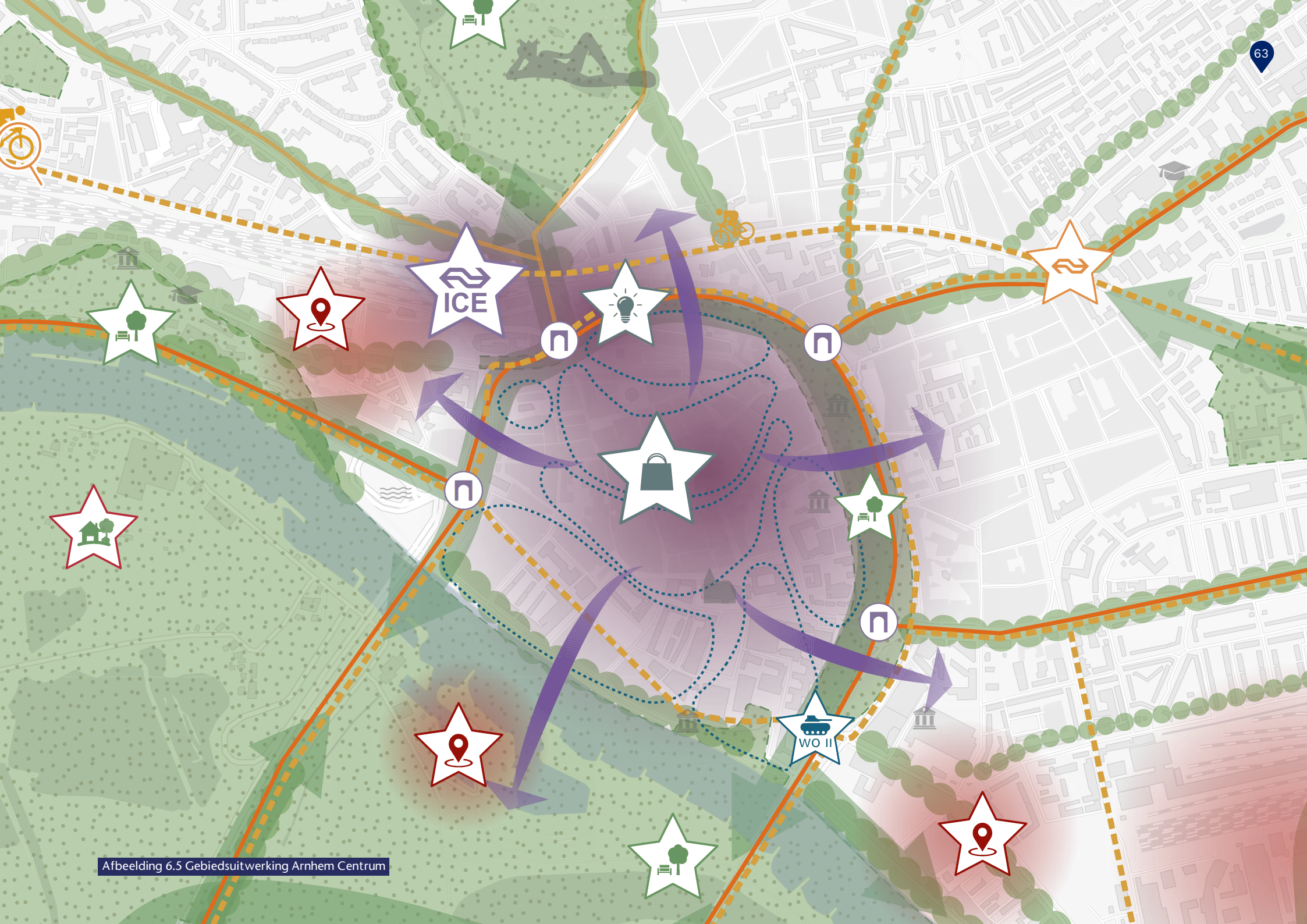

Afbeelding 6.5 Gebiedsuitwerking Arnhem Centrum

6.3 Arnhem West

Karakter

In Arnhem West komen de stuwwal en de uiterwaarden van de rivier samen. Het gebied verbindt de Veluwe met de Rijn en vormt een groene schakel tussen de verstedelijkte gebieden van Oosterbeek en Arnhem. Het gebied kenmerkt zich daarnaast door de heel eigen identiteit van de stadsrandzone; wat in de stad niet kon, kreeg hier een plek. In Arnhem West liggen vele verborgen relicten van de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog zoals de Defensiehaven en tankkazematten. Ze herinneren ons aan de tijd dat Arnhem een strategische ligging had in het slagveld. Bij opgravingen in het gebied zijn vondsten gevonden van de vergeten eerste slag om Arnhem uit 1813. Ook de tweede slag om Arnhem heeft dit gebied gekenmerkt.

Rond 1930 vestigt de Kema zich op het voormalig landgoed Den Brink, wat later uitgebreid werd met Mariendaal, De Hes en Rosandepolder. Sinds 2000 wordt stapsgewijs gewerkt aan een transformatie van dit, deels monumentale gebied, naar een moderne werklocatie gecombineerd met wonen in een uniek landschappelijke omgeving.

Ten noorden van het spoor ontstond vanaf de jaren ’60 het zorglandschap Het Dorp. Voor Het Dorp wordt vanaf 2010 gewerkt aan transformatie van enkel zorg naar een combinatie van wonen en zorg. Ook aan de westzijde van de Heijenoordseweg liggen zorgterreinen die een landschappelijke verbinding vormen met Het Dorp en die kansen bieden voor woon-zorg combinaties. De diverse woonwijken in Arnhem West zijn geliefd, maar met een beperkt aandeel sociale woningen. Bij nieuwe woningbouw ontwikkelingen zoals de Koepel en de ROC locatie wordt ingezet op een aanvullend programma om de doorstroming in de wijken op gang te brengen. In de woonstraten rondom de Oranjebrug wordt door de bewoners vanwege de mobiliteitsdruk een leefbaarheidsknelpunt ervaren.

Ondanks het groene karakter vormen de afgesloten terreinen met hun hekken en de infrastructuur zoals het spooremplacement, de Amsterdamseweg, de Utrechtseweg en Onderlangs stevige barrières om het landschap te beleven.

Gebiedskansen

Ontwikkeling binnen (en investeren in) het landschap

Het unieke landschap is en blijft de basis voor de toekomstige ontwikkeling van Arnhem West. Hierbij is ruimte voor functieverandering en slimme verdichting met behoud van de landschappelijk en cultuurhistorische kwaliteit en monumentale panden. De sleutel zit in het combineren van functies met flexibele concepten en duurzame parkeer oplossingen. De private terreinen krijgen hierdoor een (semi) openbare betekenis en worden toegankelijker voor mens en dier. Dit draagt bij aan de leefbaarheid van de omliggende woonbuurten.

Wonen en zorg

De transformatie van het zorglandschap Het Dorp naar een combinatie van wonen en zorg willen we doorzetten. Daarbij willen we ook de kansen verkennen die er liggen voor de terreinen aan de westzijde van de Heijenoordseweg. Omdat we streven naar een gevarieerd woningaanbod in diverse woonwijken, zetten we in op bouwen voor de doorstroming en sociale woningbouw. De transformaties van De Hes (samen met gemeente Renkum), de Koepel en de ROC locatie Veluwestraat zetten we met kracht door.

Arnhems Buiten als Energy hotspot

We zetten in op bedrijvigheid met een focus op energie, innovatie, maken en testen. Met bedrijven als Tennet, NRG en Kema is een sterke basis aanwezig om Arnhems Buiten als Energy hotspot door te ontwikkelen. Het is wenselijk dat Arnhems Buiten zich daarbij opent naar de omgeving, met een goede mix van ondersteunende voorzieningen zoals sport, leisure en short stay voorzieningen. De verbinding tussen de drie energy hotspots IPKW, HAN Campus en Arnhems Buiten gaan we versterken. Maar ook buiten de gemeente zorgen we voor een betere samenwerking. De komst van de HOV Rijnlijn is hierin een belangrijke stap. Hiermee wordt een directe en hoogwaardige HOV-verbinding gerealiseerd via Arnhems Buiten, tussen Wageningen Universiteit, HAN Campus en Arnhem Centraal. Hierdoor ontstaat ook een (nog) sterkere verbinding tussen Arnhem Centraal en Arnhems Buiten.

Verbindingen tussen stad en landschap

De (verdiepte) ligging van het spoor, de vele private terreinen en de doorsnijdende infrastructuur zorgen voor een barrièrewerking tussen de stad en het omliggende landschap in Arnhem West. Bij ontwikkelingen benutten we kansen om verbindingen voor mens en dier te verbeteren. Door in te zetten op doorgaande wandel en fietsroutes ontstaan er meer mogelijkheden voor een ommetje naar het buitengebied, te genieten van de natuur en het

gebruik van de fiets te bevorderen. Er liggen kansen om het groenblauwe raamwerk te versterken; het parklandschap met de Slijpbeek is daarvan een goed voorbeeld.

Mobiliteit en leefbaarheidsvraagstuk rondom Oranjebrug

Bewoners van de woonstraten rondom de Oranjebrug ervaren veel overlast van de verkeersdrukte in de Oranjestraat. Het is belangrijk dat er een goede mobiliteitsoplossing komt voor Arnhem West. Inmiddels zijn er verschillende ontwikkelingen gaande die moeten zorgen voor minder autoverkeer in de wijk. In Arnhem West zijn enkele nieuwe (snel)fietsroutes gepland. Ook is een parkeer HUB gepland rondom Arnhems Buiten om automobilisten te laten overstappen op schone mobiliteit de stad in. Tevens wordt de bestaande busverbinding opgewaardeerd tot een HOV-verbinding (Rijnlijn), met een snellere dienstregeling en hogere frequentie. De verbetering van de leefbaarheid willen we bezien in het kader van deze nieuwe ontwikkelingen. We gaan aan de slag met het thema mobiliteit in de uitwerking ‘schone mobiliteit in een bereikbare stad’ (zie paragraaf 7.3).

Ambitie-agenda

- De unieke landschappelijke onderlegger is en blijft de basis voor de toekomstige ontwikkeling van Arnhem West. We investeren daarbij in het groenblauwe raamwerk;
- De grotendeels private terreinen gaan we meer ‘openen’ naar de omliggende woonwijken. Hierbij is ruimte voor transformatie, functieverandering en slimme verdichting met behoud van het groene karakter;
- De reeds ingezette transformatie van het zorglandschap Het Dorp naar een combinatie van wonen en zorg zetten we door. Daarbij verkennen we ook de kansen die er liggen voor de instellingsterreinen aan de westzijde van de Heijenoordseweg. Om te zorgen dat ontwikkelingen van toegevoegde waarde zijn voor het gebied bekijken we deze in samenhang.
- In Arnhem West willen we diverse woonwijken met een gevarieerd woningaanbod. Dit betekent dat we in Arnhem West mede inzetten op bouwen voor de doorstroming en sociale woningen;
- Arnhems Buiten ontwikkelen we verder als economische hotspot met een focus op energie, innovatie, maken en testen;
- We zetten in op doorgaande wandel- en fietsroutes zodat er meer en betere verbindingen ontstaan met het buitengebied. Deze routes zorgen tevens voor meer ommetjes door de wijk en stimuleren gezonde vormen van vervoer.
- We realiseren een stadsrandhub nabij Arnhems Buiten en investeren in Hoogwaardig Openbaar Vervoer;
- Bij het ontwikkelen van nieuwe mobiliteitsoplossingen staat de leefbaarheid van Arnhem West centraal
- Bij de ver- en/ of nieuwbouw van scholen rondom de Heijenoordseweg is aandacht gewenst voor halen/ brengen en het inzetten op (schone) mobiliteit.

Legenda Arnhem West

Hoogdynamsiche ontwikkelingen om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid te versterken.

Wonen in het landschap.

Onderzoekslocatie: onderzoeken landschappelijk wonen en mix maatschappelijke functies.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Onderzoekslocatie HUB: ontwikkeling van de toegankelijkheid door beter gebruik te maken van bestaande parkeerplaatsen.

Zoeklocatie fietsverbinding.

Ontwikkeling van economische hotspots waar optimaal wordt ingezet op (zakelijk) dienstverlening, openbaar bestuur, innovatie, dienstverlening en bedrijvigheid.

Hoogdynamische ontwikkeling, gericht op vitaliteit, variatie en verstedelijking.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven, wandelen, sporten en ontmoeten in een natuurlijke omgeving.
Versterken van een groenblauw netwerk voor mens en dier. Versterken van het landschap rondom en inclusief de Slijpbeek.
Verbeteren van de leefbaarheid door (semi) openbaar maken van voormalige private terreinen.

Boomstructuren behouden & versterken.

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Zones met (matig) intenstief recreatief medegebruik.

Natura 2000-gebied.

Herkenningspunten

Musea/ cultuur

Onderwijs

Landgoederen

De Blauwe Golven

Afbeelding 6.6 Gebiedsuitwerking Arnhem West

6.4 Arnhem Oost

Karakter

Het gebied ten oosten van de binnenstad transformeerde de afgelopen zestig jaar van stadsrand tot onderdeel van de stad. Na de Tweede Wereldoorlog is de woningbehoefte groot en vanaf het eind van de jaren '50 breidt de stad zich snel uit richting het oosten met nieuwe wijken het Broek en Presikhaaf. Het Spoor komt daarbij steeds meer in het stedelijk gebied te liggen en definieert de verschillende wijken met een eigen karakter en tijdsgeest.

Vooral in Presikhaaf zien we het naoorlogse ideaal van licht, lucht en ruimte terug. Het wonen was gescheiden van het werken; de auto kreeg ruim baan. Het winkelcentrum Presikhaaf vormt het hart in dit deel van de stad. In 2019-2020 is het winkelcentrum opgeknapt, maar de parkeerplaatsen rondom domineren nog steeds het straatbeeld. Ook in de wijken is geïnvesteerd. Toch blijft de leefbaarheid van de buurten een aandachtspunt.

Ten zuiden van het spooremplacement en langs de haven concentreert zich het werken in het Rijnpark, Nieuwe Haven, het huidige IKPW en bedrijventerrein het Broek. Hoewel IPKW een van de hotspots van Arnhem is, is het gebied omheind en enkel toegankelijk voor bevoegden. De eerste voormalige werklocaties, zoals het Coberco-terrein, worden al getransformeerd naar woningen.

Naast opgaven voor de woonwijken en werkgebieden ligt er een opgave voor het spoor. Enerzijds gaat het om het toekomstbestendig maken van het spoor, met een ongelijkvloerse spoorkruising en een hogesnelheidsverbinding naar Frankfurt en Berlijn. Anderzijds gaat het om het slechten van de barrière die de railinfrastructuur in Arnhem Oost vormt. Met name het spooremplacement, dat midden in het gebied ligt, zorgt ervoor dat de wijken en bedrijfsterreinen geïsoleerd van elkaar liggen en dat de uitwisseling tussen gebieden beperkt is.

Park Presikhaaf is hét groene stadspark van Arnhem Oost. Een robuust park naast het station en met de onderwijsinstellingen in het groen opgenomen. Deze groene kwaliteiten zijn echter niet overal in Oost sterk aanwezig. Doel is om een groene, natuurlijke verbinding te maken tussen de Veluwe en de rivieren. Daarnaast willen we hittestress verminderen in de woonbuurten en bedrijventerreinen. De vergroening van het gebied biedt tevens mogelijkheden voor bewoners om te bewegen en te ontmoeten.

Kwaliteit, samenhang en leefbaarheid

Arnhem Oost kent ook een aantal wijken waar leefbaarheid en veiligheid onder druk staan. De sociale uitdagingen die voor deze gebieden gelden worden opgepakt via het Nationaal Programma Arnhem Oost (zie kader). Ook de leefomgeving is sleets en nodigt niet uit tot ontmoeting en verblijf. De woningvoorraad is te eenzijdig en deels verouderd. Door grootschalige infrastructuur zijn er veel barrières en is het stadsdeel ruimtelijk en sociaal versnipperd.

Gebiedskansen

Hoewel er diverse uitdagingen liggen in Arnhem Oost, voelt iedereen ook wel de potentie van dit stadsdeel. Het ligt dicht bij de binnenstad, is goed ontsloten en het fraaie landschap is binnen handbereik; zowel de uitlopers van de Veluwe als de uiterwaarden van de IJssel en Stadsblokken-Meinerswijk. Daarnaast liggen er twee belangrijke hotspots in het gebied; de Kenniscampus regio Arnhem en het IPKW. Voor Arnhem Oost is het dan ook de uitdaging om de verschillende kansen te gaan verzilveren.

Nationaal Programma Arnhem Oost

De gebiedsuitwerking Arnhem Oost is het niet hetzelfde als het Nationaal Programma Arnhem Oost, maar heeft wel raakvlakken. In vijf wijken in het oosten van Arnhem (zowel ten noorden als ten zuiden van de Rijn) is sprake van sociale problemen zoals armoede en onderwijsachterstand in combinatie met overlast en criminaliteit in de wijk. Het Nationaal Programma Arnhem Oost heeft als doel om gelijke kansen te bieden en tweedeling in de stad tegen te gaan. Deze aanpak is onderdeel van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid en de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen. Hierin zijn met de provincie en het rijk afspraken gemaakt voor een brede vernieuwingsaanpak. Het gaat om de wijken Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf, Malburgen en het Arnhemse Broek.

Energiek

Arnhem Oost is een energiek en duurzaam stadsdeel met ruimte voor alle vormen van ondernemerschap. Niet alleen op de bedrijventerreinen in het gebied maar ook in de wijken en de Kenniscampus regio Arnhem. Door de Kenniscampus te verbinden met de campus IPKW werken we aan een 'kennis-as' die ruimte biedt voor bedrijven en ondernemerschap in het energiecluster van de stad. Meer samenwerking en verbinding tussen de verschillende stakeholders (Triple helix: zie kader) zorgt voor een innovatieklimaat en waardencreatie. Hierdoor

ontstaat er niet alleen ruimte voor meer kapitaal-, kennis- en arbeidsintensieve bedrijven, maar ook vraag naar ondersteunende werkgelegenheid. Zo laten we de Nieuwe Haven uitgroeien tot een cluster rondom watergebonden bedrijvigheid en energie en stimuleren we in Het Broek intensief en efficiënt ruimtegebruik, zodat er een vitaal, levendig en energiek district ontstaat met volop ruimte om te werken.

Nieuwe Arnhemse Mix

Arnhem Oost is een aantrekkelijk stadsdeel met een rijk palet aan woon- werk- en onderwijsfuncties. Op dit moment zijn de verschillende functies nog te veel van elkaar gescheiden, waardoor de ruimte niet altijd slim, duurzaam en effectief wordt gebruikt en de samenwerking beperkt is. Ontwikkeling in dit stadsdeel is mogelijk met verdichting rondom bestaande stations en (OV-)hubs, toevoeging van woningen aan de (onbenutte) ruimte op de Kenniscampus en/of het winkelcentrum en op termijn benutting van het gebied rondom het spooremplacement. Deze ontwikkeling gaat gepaard met het diverser maken van de wijken door woningtypes en functies beter te mengen, zodat een mix aan voorzieningen, inkomensgroepen en leefstijlen ontstaat in dit gebied. Vergroening is daarbij een randvoorwaarde.

Verbonden

De groei van dit deel van de stad vergt slimme duurzame keuzes in het netwerk om de verschillende buurten in Arnhem Oost goed met elkaar te verbinden. Niet alleen binnen Arnhem Oost, maar juist ook met de regio. Een belangrijke opgave daarbij vormt het aanpassen van de railverbindingen in de Spoorzone. Door de aanpassing van de sporen samen met de bereikbaarheid en de ontwikkeling tot aantrekkelijk woon- en werkgebied op te pakken, kunnen we hier een flinke kwaliteitsimpuls genereren. Dat betekent dat met het versterken van het station Presikhaaf, het oplossen van de knoop Arnhem Oost en het gefaseerd herontwikkelen van het spooremplacement zowel de bereikbaarheid als de leefbaarheid wordt versterkt. Door de focus te verschuiven naar groene straten voor lopen en fietsen en tevens te investeren in hoogwaardig openbaar vervoer blijft Arnhem Oost goed bereikbaar in een groeiende stad. De bestaande structuur vormt het uitgangspunt voor verbeteringen, waarbij barrières worden weggenomen en deelgebieden aan elkaar worden verbonden.

Trots op Oost

Arnhem Oost is een stadsdeel om trots op te zijn en waarmee mensen met verschillende achtergronden zich verbonden voelen. We zorgen voor een nog betere verbondenheid in de wijk door substantiële vergroting van het groen langs het spoor. Op die manier ontstaat er een groen Spoorpark van formaat – de leeflijn van Oost. Het gevolg is een betere verbinding tussen de omliggende buurten, hogere verblijfskwaliteit, ruimte voor bewegen en ontmoeten, en meer biodiversiteit. We scheppen ook meer ruimte voor dagelijkse voorzieningen op loop- en fietsafstand: scholen, gezondheidscentra en supermarkten waar ook de bestaande wijken gebruik van kunnen maken.

Ambitie-agenda

- We werken samen met het Rijk aan het versterken van de leefbaarheid, veiligheid en duurzaamheid in Arnhem Oost. En streven naar het vergroten van de ruimtelijke samenhang tussen de wijken door zoveel mogelijk bestaande infrastructurele barrières op te heffen.
- We werken samen met de onderwijsinstellingen aan de Kenniscampus regio Arnhem als vitaal, levendig en gemengd cluster van onderwijs en innovatie.
- We zorgen samen met de Kenniscampus, de campus IPKW in samenhang met de Nieuwe Haven en de kennis-as op Het Broek voor een sterk cluster rondom het energie-profiel. Hiermee werken we aan de kwaliteitsimpuls op de bestaande werkgebieden en geven ruimte aan de Arnhemse mix.
- We ontwikkelen multifunctionele stedenbouwkundige concepten, die bijdragen aan de gewenste Arnhemse mix (wonen/werken/voorzieningen) en die gebruik maken van duurzame vormen van mobiliteit.
- We werken samen met rijk en regio in het onderzoek naar de ‘spoorse’ opgave in Arnhem Oost, waarbij Station Presikhaaf, de spoorknoop en de herontwikkeling van het spooremplacement worden meegenomen. Niet alleen de bereikbaarheid maar ook de kwalitatieve inpassing in de leefomgeving betrekken we hierbij.
- We realiseren een nieuw spoorpark Arnhem Oost, dat de verschillende deelgebieden met elkaar verbindt en bijdraagt aan een gezonde ontwikkeling van dit stadsdeel. Het vormt ook een (fiets-)verbinding tussen de groene wig oost, Stadsblokken Meinerswijk en het Rivierklimaatpark IJsselpoort.
- We zorgen voor ruimte voor flexwonen en tijdelijke woonconcepten.
- We investeren in de kwaliteit van de openbare ruimte door toevoeging van meer groen voor leefbaarheid, gezondheid, klimaatadaptatie en biodiversiteit.
- We zorgen voor een veilige openbare ruimte, die uitnodigt tot verblijven en door de inrichting verloedering en onveiligheid tegengaat. We sturen op horeca en winkels die hieraan bijdragen.

Legenda Arnhem Oost

Hoogdynamsiche ontwikkelingen om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid te versterken.

Onderzoekslocatie ontwikkelen woon-werk milieu, (flex-)wonen, voorzieningen.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Ontwikkeling van het station tot dynamisch knooppunt.

Onderzoekslocatie HUB.

Fietsverbinding over de Rijn.

Ontwikkeling van economische hotspots waar optimaal wordt ingezet op (zakelijk) dienstverlening, openbaar bestuur, innovatie, dienstverlening en bedrijvigheid.

Ontwikkelen gemengde winkelgebieden met versterken concentratie detailhandel.

Ontwikkeling van educatieve hotspots waaronder middelbare scholen, de HAN University of applied sciences en Van Hall Larenstein met de focus op educatie en toegepaste wetenschappen, schone mobiliteit, circulaire economie en energie.

Hoogdynamische ontwikkeling, gericht op vitaliteit, variatie en verstedelijking.

Behouden en optimaliseren van de bedrijventerreinen met kansen voor functiemenging. Versterken en verbinden van de kwaliteit van het gebied en profiel.

Ontwikkelen Nieuwe Haven cluster voor watergebonden bedrijvigheid en energie-profiel.

Verdichting kantoren.

Onderzoekslocaties (te realiseren) zonnevelden.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven, wandelen, sporten en ontmoeten in een natuurlijke omgeving.
(regionaal) Rivierklimaatpark; cultuurhistorisch fort wordt geconsolideerd en fungeert als poort naar het landschapspark.

Boomstructuren behouden & versterken.

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Herkenningspunten

Onderwijs

Afbeelding 6.7 Gebiedsuitwerking Arnhem Oost

6.5 Arnhem Zuid

Karakter

De grootste groei van Zuid vond plaats tussen 1970 en midden jaren '90. Hierdoor is het ruimtelijke karakter van Arnhem Zuid sterk bepaald door de stedenbouwkundige mode van die tijd.
Er werd gezocht naar meer geborgenheid in woongebieden, waarin mensen elkaar weer konden ontmoeten. Terug naar de menselijke maat was het motto. Het woonerf werd uitgevonden en voor het ontwerp van buurten werd inspiratie gezocht in organische patronen.

De structuur van deze wijken zorgt ervoor dat de wijken een geborgen en kleinschalig karakter hebben. De woongebieden zelf werden ook ingevuld met veel groen en weinig doorgaande wegen. De oude landschappelijke structuren vormen een mooi en introvert contrast met de nieuwe groene auto-ontsluitingen. Deze landschappelijke polderlinten zijn aantrekkelijke langzaam-verkeersverbindingen tussen het wonen in de wijk en verder weg gelegen voorzieningen. Samen met de dijken vormen ze de landschappelijke en cultuurhistorische onderlegger van Arnhem Zuid. De ruimtelijke structuur van Kronenburg heeft een wat diffuus karakter, door de 'clash' van het grootschalig en rationeel ontworpen winkelcentrum in een meer organisch gestructureerde woonbuurt.

Inwoners van Arnhem Zuid zijn over het algemeen tevreden met hun leefomgeving. Ze zijn blij met de rust in dit bijna dorpse woonmilieu in de stad, de goede bereikbaarheid, het vele groen binnen handbereik, de ruime opzet van de wijken en de ruime woningen die hier ook nog eens relatief betaalbaar zijn.

Arnhem Zuid kent veel gezinswoningen.
Door vergrijzing en de toename van eenpersoonshuishoudens zien we de vraag naar kleinere woningen toenemen. Het aanbod hierin is soms beperkt. De combinatie van nieuwe huisvesting nabij knooppunten (openbaar vervoer en voorzieningen) vormt een kans voor doorstroming en wooncarrière in eigen wijk.

Toch is er wel wat aan de hand. Inwoners van Arnhem Zuid ervaren een tekort aan mogelijkheden om elkaar te ontmoeten in de eigen wijk. Ze geven aan dat er te weinig ontmoetingsplaatsen zijn in de openbare ruimte.
Daarnaast spelen er veel ontwikkelingen in dit gebied: transformaties van kantoorgebouwen, de invulling van de terreinen bij station Zuid, investeringen in de energietransitie en verbeteren van het OV-knooppunt Kronenburg. Nieuwe ontwikkeling moeten bijdragen aan de leefbaarheid van Zuid.

Gebiedskansen

Investeren in Kronenburg en omgeving draagt bij aan de sociaal, economische versterking en de leefbaarheid- van Zuid

Kronenburg is het centrum van Zuid en is van lokale en regionale betekenis. Het gebied is vol in ontwikkeling, maar heeft ook problemen als het gaat om leefbaarheid, eenzaamheid en ruimte om elkaar te ontmoeten. De openbare ruimte is stenig en levert daardoor grote hittestress op. Kronenburg is aangewezen als versnellingslocatie (woondeal Arnhem-Nijmegen). Dit biedt kansen om op korte termijn (tot 2025) meer woningen te bouwen met een divers en aanvullend woningaanbod. Daarbij zijn klimaatadaptatie, verbetering van de leefomgeving en verkleining van sociale problematiek noodzakelijke voorwaarden. De focus ligt op vergroten van het groen, verminderen van verharding en creëren van aantrekkelijke plekken en routes. Deze opgave loopt parallel met de ontwikkelingen van een HOV-knooppunt en een voorzieningenknooppunt (winkelcentrum Kronenburg).

Onze ambitie is een aantrekkelijk gebied dat het vanzelfsprekende centrum van Zuid gaat vormen, waar het goed wonen is en waar naast winkels ook cultuur en horeca een plek vinden. Een Kronenburg dat goed bereikbaar is, met de bus en auto, maar vooral ook met de fiets en lopend vanuit de omliggende buurten en de binnenstad. Er ligt een kans om een duurzaam centrum voor Zuid te vormen; door te verbinden, te verlevendigen en te verduurzamen.

Investeer in bestaande kwaliteiten

De wijken in Zuid hebben een hoge kwaliteit, onder andere door een relatief rustige, geborgen en groene woonomgeving. Soms is deze kwaliteit wat sleets geworden of heeft het een andere betekenis gekregen dan oorspronkelijk bedoeld. Zo is de ontmoetingsfunctie van de hofjes in Vredenburg (ooit bedoeld als gemeenschappelijke achtertuin waar kinderen konden spelen en bewoners elkaar konden ontmoeten) door slijtage en vergrijzing verdwenen. Maar de ruimte is er nog wel, en wacht bij wijze van spreken op een nieuwe betekenisvolle invulling voor de bewoners van de wijk.

Neem de robuuste groen-blauwe structuur als uitgangspunt

Een basiskwaliteit van Zuid is de robuuste groenblauwe hoofdstructuur, die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Deze structuur speelt een belangrijke rol bij het verbinden van de wijk met het omliggende landschap. De afstand van de woningen tot het groen is klein, en maakt dat voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk zijn. Anderzijds biedt het een buffer tussen de verschillende buurten en geeft het identiteit en geborgenheid. De robuuste groenblauwe hoofdstructuur moet op een aantal punten hersteld worden; het vormt de basis voor de historische identiteit van Zuid en de verbinding voor mens en dier. Voorbeeld hiervan is de kruising van de Huissensedijk met de Matsersingel en tussen Kronenburg en de Overmaat. We willen daar het landschappelijke profiel van de dijk herstellen en de verkeerswegen inpassen, zodat de groenbeleving en cultuurhistorische waarden weer zichtbaar worden.

Versterk de ruggengraat van Zuid

De goede bereikbaarheid is een belangrijk onderdeel van de woonkwaliteiten van Zuid en moet daarom gekoesterd worden. Op een aantal plekken wordt de ruimte niet meer volledig benut waarvoor het bedoeld is (auto en bus). Als afschalen mogelijk is, kan de ruimte worden ingericht voor ander gebruik (fiets, voetganger, water of groen). Dit zal bijdragen aan een betere verblijfskwaliteit. Dit geldt bijvoorbeeld voor de Groningensingel, maar misschien ook voor de Kronenburgsingel en in de toekomst voor een deel van de Burgemeester Matsersingel. De Burgemeester Matsersingel functioneert niet meer als centrale verkeersas, maar is in ruimtelijk opzicht nog steeds de ruggengraat van Arnhem Zuid.

Op een aantal strategische punten mag de stad zich nadrukkelijker tonen aan de Matsersingel voor de herkenbaarheid en oriëntatie: bij het centrum van Zuid (Kronenburg), bij de Gelderse Poort (Kruising A325-Matsersingel) en bij Station Zuid. Stedelijke functies op deze drie gebieden zal Arnhem Zuid zichtbaarheid geven, daardoor wordt de oriëntatie vanaf de singel en de herkenbaarheid verbeterd. Ze krijgen elk een eigen uitstraling en dynamiek en laten zien dat Zuid niet alleen een woongebied is. De Matsersingel fungeert als een groen kralensnoer waarbij de verblijfskwaliteit en de toegankelijkheid voor voetgangers en fietsers wordt verbeterd.

Ambitie-agenda

- Nieuwe ontwikkelingen zorgen voor meer variatie in het woningaanbod en nieuwe werkplekken.
- Een nieuwe stedelijke ontwikkeling gaat gepaard met verbetering van de omgevingskwaliteit (toevoegen van groen, tegengaan hitte, ontmoetingsruimte).
- We ontwikkelen multifunctionele stedenbouwkundige concepten.
- Een nieuwe ontwikkeling levert geen druk op de openbare ruimte (extra m2 verharding en parkeren) en maakt gebruik van duurzame mobiliteitsconcepten of gebouwd parkeren.
- We versterken de bestaande groene en blauwe structuren.
- We heffen de bestaande infrastructurele barrières op.
- We zorgen voor voldoende lokale arbeidsplaatsen.

Legenda Arnhem Zuid

Hoogdynamsiche ontwikkelingen om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid te versterken.

Onderzoek van locatie voor toekomstige ontwikkelingen; een andere manier van kijken naar het station en stadion en omliggend terrein biedt kansen voor verstedelijking.

Gericht specifiek bouwen in jaren '70 - '80 wijken: meer diversiteit in woningen, meer aanbod van andere functies die passen bij een stadsdeel, verbetering van imago en uitstraling.

Onderzoekslocatie: onderzoeken landschappelijk wonen en mix maatschappelijke functies.

Aandacht voor leefbaarheid met DNA als inzet, met onder andere meer diversiteit in woningaanbod en voldoende voorzieningen.

Ontwikkelen gemengde winkelgebieden met versterken concentratie detailhandel.

Hoogdynamische ontwikkeling, gericht op vitaliteit, variatie en verstedelijking.

Behouden en optimaliseren van de bedrijventerreinen met kansen voor functiemenging. Versterken en verbinden van de kwaliteit van het gebied en profiel.

Zoekgebied cultuur in Zuid.

Zoekgebied flexibele woon-werkconcepten.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Ontwikkeling van het station tot dynamisch knooppunt, waar ook de verstedelijkingsopgave aan gekoppeld kan worden als de woon-werk-milieus van de toekomst, die zijn verbonden met de economische hotspots van Arnhem.

Onderzoekslocatie HUB: ontwikkeling van de toegankelijkheid door beter gebruik te maken van bestaande parkeerplaatsen.

Zoeklocatie fietsverbinding

Fietsverbinding over de Rijn.

Onderzoekslocaties (te realiseren) zonnevelden.

Te realiseren windturbines

Zonneveld boven carpoolplaats.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven, wandelen, sporten en ontmoeten in een natuurlijke omgeving.

Boomstructuren behouden & versterken

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Herkenningspunten

Stadion Gelredome

Onderwijs

Kerk

Afbeelding 6.8 Gebiedsuitwerking Arnhem Zuid

6.6 Arnhem Noord

Karakter

Het noordelijke, overwegend groene buitengebied, van Arnhem beslaat ruim de helft van de oppervlakte van de gemeente. Toch woont in dit gebied ten noorden van de Schelmseweg nog geen anderhalf procent van de Arnhemse bevolking. Het buitengebied maakt deel uit van de Veluwe. Het is te karakteriseren als één groot natuurgebied met daarin een aantal min of meer stedelijke functies zoals militaire complexen, (zweef)vliegvelden, maatschappelijke instellingen, sportcentrum Papendal, woningen, horeca en grote toeristische trekkers. In het buitengebied zijn ook een aantal agrarische bedrijven gelegen.

De kwaliteit van het gebied is allereerst de hoge natuur- en landschappelijke waarde. Het is dé groene voortuin van Arnhem. Daarnaast speelt cultuurhistorie in dit gebied een belangrijke rol: het heeft aanzienlijk bijgedragen aan de ontwikkeling en de huidige vorm van het gebied. Vooral het afwisselend open, halfopen en gesloten landschap van de landgoederengordel van het Gelders Arcadië en het atypische landschap van de militaire en landbouwenclaves (Fliegerhorst-Deelen) rond Schaarsbergen dragen bij aan de uniciteit van de Veluwe en de Veluwezoom.

Ook de bijzonder gunstige ligging van het gebied in de nabijheid van de stad is een kwaliteit. Het is door dit alles een bijzonder aantrekkelijk gebied om te wonen, te werken en te recreëren. Het noordelijk buitengebied is bovendien van groot economisch belang voor Arnhem. Zo herbergt het grote recreatieve publieksmagneten, zijn er grote werkgevers gevestigd en is er waterwinning.

Gebiedskansen

Behoud van het bestaande karakter

Arnhem Noord mag zijn groene karakter niet verliezen, en daarom vinden we het belangrijk dat de natuur en biodiversiteit, het landschap en het culturele erfgoed worden versterkt. We zetten in op gastvrijheid en duurzame ontwikkeling van economische functies. Het gebied leent zich bij uitstek voor verbinding tussen stad en Veluwe. Ten noorden van de Schelmseweg blijft de natuur leidend. Dat betekent dat andere belangen altijd ook een aantoonbare meerwaarde moeten hebben voor natuur en landschap. Economische ontwikkelingen dienen natuurinclusief te zijn en kunnen alleen dan ruimte krijgen wanneer zij leiden tot een verbetering van de bestaande situatie van natuur, biodiversiteit en landschap.

Het belangrijkste knelpunt in het gebied is de sterke versnippering, zowel van het groen als van de verschillende functies. Het gebied is ruimtelijk gefragmenteerd en nogal ontoegankelijk door de vele hekken, afgesloten terreinen en de autosnelwegen.

Natuurontwikkeling noordelijk van de Schelmseweg richt zich op het creëren van een omvangrijk en aaneengesloten areaal robuuste natuur. Dat doen we door het opheffen van barrières, het verbinden van bestaande natuurgebieden en het onder duurzame en natuurinclusieve voorwaarden inpassen van economische activiteiten. Robuuste natuur zoekt in principe aansluiting bij de oorspronkelijke natuurlijke vegetatie in dit gebied en bij natuurlijke processen. Waarbij altijd de leesbaarheid van het landschap vanuit cultuurhistorisch oogpunt behouden of versterkt wordt. Zo blijft het Gelders Arcadië en het militaire verleden zichtbaar in het grote groen. Er wordt een gezonde bosbodem gecreëerd die beter bestand is tegen droogte. In bestaande en nieuwe bossen worden de natuurwaarden verhoogd en wordt met gebruikmaking van onder meer natuurlijke processen en gerichte ingrepen het bos klimaatbestendiger. Daardoor neemt op termijn de biodiversiteit in het gebied toe en door het opheffen van barrières verbetert de balans tussen de verschillende soorten wild.

Vanuit natuur en landschap (ecologie, biodiversiteit, water en cultuurhistorie) zijn deze stevige ambities neergezet in de Beheervisie Arnhemse Veluwe 2015-2024, in de Groenvisie 2017-2035 (Veluws Plateau en Veluwse Gradiënt) en in het Bomenplan 2019. De ambities voor het versterken van de landgoederenzone in de Veluwe zijn vastgelegd in een gezamenlijk visie opgesteld door het Gelders Genootschap. Ook voor het gebruik van onze landbouwgronden is een ambitie vastgesteld (duurzame natuurinclusieve landbouw).

Natuurzone ten noorden van de Koningsweg

In de natuurzone ten noorden van de Koningsweg staat het verbeteren van de natuurwaarden, de mogelijkheid om deze te beleven en het leesbaar houden van de cultuurhistorische geschiedenis voorop. Het toevoegen van nieuwe functies en bebouwing is in deze zone niet gewenst. De ontwikkeling van de natuur staat op één.

Natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg

Ten zuiden van de Koningsweg ligt een natuur- en cultuurzone, die met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteit meer benut kan worden. Een stad heeft een stadsrand nodig waar wat kan gebeuren. Het beter benutten van de bestaande woonfuncties en agrarische of andere bedrijfsactiviteiten is hier mogelijk. Maar ook het ontsluiten voor een groter publiek en het eventueel toevoegen van functies is een optie.

Toevoegen van nieuwe functies en bebouwing wel in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur, zoals de Kemperbergerweg. Waarbij we uitgaan van de randvoorwaarden van het Gelderse Natuurnetwerk en Natura 2000. Nieuwe bouwtitels mogen alleen worden gerealiseerd als deze elders verdwijnen, per saldo mag er geen toename zijn aan bebouwing. De bebouwing moet bijdragen aan het verbeteren van de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten. De afwisseling tussen dichte bebouwing en open landschap moet behouden blijven of versterkt worden.

Landgoederen zone Gelders Arcadië

De landgoederen in het stuwwallenlandschap zijn onderdeel van Gelders Arcadië, een landgoederenzone langs de Veluwezoom. We versterken de landgoederen door gebruik te maken van de ruimtelijke identiteitsdragers van deze zone (zoals de gecreëerde vergezichten, de beekdalen, de aanwezige parken, de landhuizen en de karakteristieke lanen) als leidraad en onderlegger voor toekomstig beleid en nieuwe ontwikkelingen.

Onderzoeken energieopwekking rondom vliegbasis Deelen

We zetten de komende jaren vol in op de energietransitie om koploper te worden in duurzaamheid. Arnhem wil in 2050 energieneutraal zijn. Onderdeel van deze opgave is het zoeken naar ruimte voor alternatieve energiebronnen als wind- en zonne-energie. Daarvoor wordt ook gekeken naar Arnhem Noord en dan in het bijzonder de landbouwgronden en defensieterreinen in de Veluwezoom en op de Veluwe. Hiervoor werken we in Arnhem onder andere aan de realisatie van zonneparken. In het voorlopig bod van de Regionale energiestrategie Arnhem-Nijmegen is het gebied rondom Deelen als zoekgebied voor zonne-energie opgenomen.

Een mogelijk zonnepark op deze locatie zal ondergeschikt moeten zijn aan het landschap en goed ingepast moeten worden. Er worden meekoppelkansen onderzocht, zodat ruimte meervoudig gebruikt kan worden; bijvoorbeeld combinaties met duurzame landbouw. De ontwikkeling moet nadrukkelijk samengaan met het versterken van de aanwezige natuur en landschappelijke waarden, waarbij het gebruik van hekwerken zoveel mogelijk moet worden voorkomen, bijvoorbeeld door greppels of natuurlijke afrasteringen. Nieuwe infrastructuur moet zoveel mogelijk beperkt blijven en brede zones voor groot wild moeten behouden blijven.

De parkeerplaats van het Nederlands Openluchtmuseum biedt een kans voor het plaatsen van zonnepanelen. Door dit te combineren met de huidige functie maken we optimaal gebruik van de beschikbare ruimte.

We brengen toerisme in balans met de natuur en biodiversiteit

De Veluwezoom en de Hoge Veluwe zijn belangrijke toeristische en recreatieve trekpleisters. Jaarlijks bezoeken ongeveer twee miljoen bezoekers uit binnen- en buitenland het gebied. Deze hoeveelheden aan bezoekers belasten het gebied, maar zorgen ook voor werkgelegenheid en inkomsten. Op dit moment werken de betrokken gemeenten samen met de provincie Gelderland aan een plan voor zorgvuldige inpassing van toerisme en recreatie in het hele gebied. Daarbij is het nodig om de achteruitgang in de natuur een halt toe te roepen, te investeren in de natuur en biodiversiteit en om de doelen uit het Natura 2000-beleid na te komen; met bijzondere aandacht voor de heidevelden en open stuifzandgronden. Het is zoeken naar een nieuwe balans in dit omvangrijke natuurgebied tussen natuur en economische activiteiten. Een belangrijke opgave die daarbij hoort is de vermindering van de verstoring van de rust in het gebied.

De bestaande (economische) functie in het gebied ontwikkelen we op een duurzame manier, met respect voor natuur en landschap. We zetten in op goeie verbindingen tussen Arnhem en Veluwe, met een duidelijke positionering van Arnhem. Verder zijn er kansen om met respect voor de natuur het bestaande wandelnetwerk te versterken. Om de recreatie op de Veluwe bij te sturen en de drukte te verspreiden onderzoeken we de mogelijkheid voor het creëren van een nieuwe ontvangstlocaties naar de Veluwe. Hierbij proberen we de toenemende drukte in balans te houden. Op deze manier houden we het karakter van het gebied in stand maar met een uitstekende én passende gastvrijheid voor toeristen en bezoekers.

Ambitie-agenda

- Investeer in robuuste, toekomstbestendige natuur en landschappen.
- Versterk onderliggende cultuurhistorische landschapsstructuren.
- De ontwikkelingen voor alternatieve energiebronnen gaan samen met de aanwezige natuur.
- Bestaande functies in het gebied op een duurzame manier ontwikkelen.
- Voorkomen dat een veelheid aan kleine ontwikkelingen leidt tot verdere verrommeling en versnippering.
- Gebieden met elkaar verbinden en inzetten op

duurzame bereikbaarheid.

- Toekomstige ontwikkelingen zoveel mogelijk in samenhang met bestaande functies en deze moeten plaatsvinden op plekken waar deze functie nu al sterk aanwezig is.
- Recreatie ontwikkelen we natuurinclusief en is in balans met natuur en biodiversiteit.
- Onderzoek naar verlaging maximumsnelheid ten behoeve van veiligheid van mens en dier en de verlaging van de uitstoot van gassen.

Legenda Arnhem Noord

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven, wandelen, sporten en ontmoeten in een natuurlijke omgeving.

Boomstructuren behouden & versterken.

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Natuurontwikkeling noordelijk van de Koningsweg richt zich op het creëren van een omvangrijk en aaneengesloten areaal robuuste natuur met behoud van cultuurhistorische kenmerken door:

- het opheffen van barrières en het verbinden van bestaand natuurgebieden;
- het onder duurzame en natuurinclusieve voorwaarden inpassen van economische activiteiten.

Natuur en cultuurzone; intensiever benut met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteiten. Investering in de bestaande groene buitenruimte tot een nog hoogwaardigere zone waar kan worden geïnvesteerd in het verhogen van de biodiversiteit.

Ecologische en recreatieve verbindingszone: route afwaarderen naar fiets t.b.v. fietsen en natuur.

Zones met (matig) intensief recreatief medegebruik.

Natura 2000-gebied.

Onderzoekslocaties (te realiseren) zonnevelden.

Zonneveld boven carpoolplaats.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Onderzoekslocatie HUB: ontwikkeling van de toegankelijkheid door beter gebruik te maken van bestaande parkeerplaatsen.

Te onderzoeken ontvangstlocatie.

Het verduidelijken van historische verhaal van de Tweede Wereldoorlog en koude oorlog.

Versterken landgoederenzone Gelders Arcadië. Het versterken van de landgoederenzone door gebruik te maken van de ruimtelijke identiteitsdragers van deze zone (zoals de gecreëerde vergezichten, de beekdalen, de aanwezige parken, de landhuizen en de karakteristieke lanen) als leidraad en onderlegger voor toekomstig beleid en nieuwe ontwikkelingen.

Herkenningspunten

- Musea/ cultuur
- Onderwijs
- Landgoederen
- Burgers Zoo
- Vliegveld Deelen
- Papendal

Afbeelding 6.9 Gebiedsuitwerking Arnhem Noord

Afbeelding 7.1 Rioolwaterzuiveringsinstallatie Arnhem Zuid aan de Drielsedijk

7. Doorwerking

Deze omgevingsvisie zet de eerste stap in de toekomstige ontwikkeling van de stad. De volgende stap is het uitvoeren van de visie, zodat we straks ook echt kunnen genieten van een gezonde, leefbare, duurzame en mooiere stad. Hiervoor werken we de ambities uit de visie verder uit in verschillende beleids- en gebiedsuitwerkingen. In deze uitwerkingen geven we concrete kaders aan over de manier waarop we onze stad gaan ontwikkelen en welke instrumenten we daarvoor in gaan zetten.

7.1 De wettelijke basis

Als strategisch beeld voor de lange termijn vormt de omgevingsvisie voor gemeenten het uitgangspunt voor het gehele fysieke domein. De visie is vormvrij en schetst de hoofdlijnen van:

- het beleid van alle relevante terreinen van de fysieke leefomgeving;
- de kwaliteit van de fysieke leefomgeving;
- het gebruik, beheer, behoud en de bescherming van het grondgebied;
- de voorgenomen ontwikkelingen.

De omgevingsvisie is kaderstellend voor beleidsuitwerkingen in de fysieke leefomgeving. Bij beleidsaanpassingen kan de omgevingsvisie worden aangepast. De omgevingsvisie is daarmee een dynamisch document dat in de beleidscysclus wordt geactualiseerd.

Om de visie uitvoerbaar te maken werken we de hoofdlijnen van de visie als volgt uit:

- Beleidsuitwerkingen waarin we de ambities uit de visie omzetten in concrete doelstellingen
- Omgevingsplan om gebruik, beheer, behoud en bescherming van het grondgebied te regelen;
- Gebiedsuitwerkingen om voorgenomen ontwikkelingen vorm te geven.

Het toekomstbeeld van Arnhem voorziet in ontwikkelingen die impact hebben op de fysieke leefomgeving. Op grond van de Omgevingswet moeten effecten op de omgeving vooraf onderzocht worden in een MilieuEffectRapportage (MER). Parallel aan het opstellen van deze omgevingsvisie is het MER opgesteld. Het MER helpt ons de effecten van de keuzen op de leefomgeving inzichtelijk te maken en zorgt ervoor dat mogelijke conflicten eerder naar boven komen.

7.2 Overzicht van de beleidsinstrumenten

Beleids- en gebiedsuitwerkingen

Een beleid- of gebiedsuitwerking richt zich op de middellange termijn waarmee per thema of gebied wordt gewerkt aan de realisatie van de ambities uit de omgevingsvisie. Vooruitlopend op de vaststelling van deze omgevingsvisie kunnen we al starten met de voorbereiding van deze uitwerkingen. Er kunnen ook nieuwe beleidsuitwerkingen komen voor thema's die nu nog niet zijn ondergebracht in samenhangend beleid zoals gezondheid of omgevingskwaliteit. Net als de omgevingsvisie zijn de beleidsuitwerkingen koersbepalend en vormen zij het inhoudelijk kader voor het omgevingsplan. In paragraaf 7.3 en 7.4 gaan we nader in op deze uitwerkingen.

Programma's

Het programma is een nieuw instrument dat de overheid kan toepassen in verschillende fasen van de beleidscyclus. Het instrument programma is, evenals de omgevingsvisie en een beleids- of gebiedsuitwerking, een beleidsdocument. In omgevingsprogramma's formuleren gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk maatregelen die leiden tot de gewenste kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Er zijn verplichte en onverplichte programma's. Een omgevingsprogramma kan verplicht zijn door Europese wetgeving of bij dreigende overschrijding van omgevingswaarden. In Arnhem geldt dit voor geluid en luchtkwaliteit. De huidige programma's voor geluid en luchtkwaliteit handhaven we dan ook onder de Omgevingswet.

Omgevingsplan en vergunningverlening

Bij invoering van de Omgevingswet beschikken we automatisch over een omgevingsplan. Dit is een zogenaamd omgevingsplan van rechtswege. Dit plan bestaat uit al onze bestemmingsplannen en een set voormalige rijksregels (de Bruidsschat). Deze regels krijgen we overgedragen van het Rijk. We mogen zelf bepalen of we deze 1 op 1 overnemen of gaan aanpassen. We moeten dan zorgen dat er samenhang ontstaat tussen de bestaande bestemmingsplanregels, de voormalige rijksregels en de regels uit onze verordeningen. Hierbij moeten we niet vergeten dat de nieuwe regels ook aan (blijven) sluiten bij de beleidsuitgangspunten uit deze omgevingsvisie en de beleids- en gebiedsuitwerkingen. Dit gebeurt niet automatisch maar hiervoor is een (thematische) wijziging van het omgevingsplan nodig.

Het omgevingsplan actualiseren we niet meer om de tien jaar, maar passen we aan als (maatschappelijke) ontwikkelingen of nieuwe beleidsdoelen daarom vragen. We passen op dat moment alleen de onderdelen aan die nodig zijn en herzien niet meer het totale plan. In principe stelt de raad een wijziging van het omgevingsplan vast, maar de raad kan dit ook delegeren aan het college. De regels uit het omgevingsplan zijn straks op verschillende manieren eenvoudig te raadplegen via het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Dit kan per adres of per activiteit. Hiervoor is het noodzakelijk dat we al onze regels digitaliseren en gebiedsgericht maken en voor veel voorkomende activiteiten ‘vragenbomen’ maken. We zijn al bezig met het digitaliseren van onze regels en ook de software om goed aan te kunnen sluiten op de mogelijkheden van het DSO is inmiddels in huis.

Milieubeginselen als vertrekpunt

Om inzicht te krijgen in de gevolgen van de omgevingsvisie op de verschillende onderdelen van de leefomgeving (zoals bodem, water, milieu, gezondheid et cetera), hebben we een milieueffectrapport laten opstellen. Conclusie van het rapport is dat het effect van de omgevingsvisie over het algemeen positief is voor de leefomgeving en dat de visie aan een groot deel van de ambities een belangrijke bijdrage levert. Belangrijk aandachtspunt is wel dat de bouw van woningen op drukke plekken zoals bij OV-knooppunten naar verwachting leidt tot meer milieuhinder en dan met name geluid. Dit vraagt in de beleidsuitwerkingen en in de gebiedsontwikkeling nadere aandacht.

Vooralsnog zijn er geen redenen om aan te nemen dat deze omgevingsvisie zorgt voor wezenlijke risico’s voor de gezondheid. Dit betekent echter niet dat deze risico’s zich niet kunnen voordoen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan risico’s die samenhangen met de innovatie op het gebied van energie en circulariteit (zie paragraaf 5.3 van de omgevingsvisie). Om die reden houden we bij de uitvoering van deze omgevingsvisie in beleid, programma’s, het omgevingsplan, vergunningverlening en handhaving rekening met de milieubeginselen: voorzorg, preventief handelen, bronbestrijding en de vervuiler betaalt. Mocht de gemeente het vermoeden hebben dat er bij de uitvoering sprake kan zijn van onzekere risico’s dan geven we aan welke preventieve maatregelen we overwegen. Daarbij houden we zowel rekening met de belangen van de initiatiefnemer als de belangen van bescherming op gezondheid.

Monitoring

Om goede beslissingen te kunnen nemen willen we beschikken over betrouwbare informatie over de toestand van de fysieke leefomgeving. Bij monitoring verzamelen we gedurende langere tijd op systematische wijze gegevens over de fysieke leefomgeving of onderdelen daarvan. Dit kunnen we vervolgens gebruiken om te beoordelen of we de doelstellingen die we onszelf hebben gesteld halen of kunnen halen, zodat we dit kunnen evalueren en aanpassen in ons beleid. Ook burgers, bedrijven en organisaties hebben belang bij de beschikbaarheid van de gegevens. Door actief monitoringsgegevens beschikbaar te stellen, kunnen onderzoekslasten voor concrete initiatieven verminderen.

Participatie bij de uitvoering of aanpassing van de omgevingsvisie

Deze omgevingsvisie ontwikkelen we samen met de stad. Ook bij de uitvoering en aanpassing (per raadsperiode) van deze visie streven we naar goede afstemming met de omgeving. Hierbij spannen we ons in om een zo representatief mogelijke groep inwoners, partners en organisaties te betrekken. Met onze ervaring in participatietrajecten bepalen we per beleids- of gebiedsuitwerking hoe we de stad gaan betrekken. We geloven dat vroegtijdige participatie waardevolle inzichten op kan leveren. Dit maakt onze plannen beter, zorgt voor meer draagvlak en voorkomt bezwaren. We willen dit Arnhemse netwerk in de toekomst blijvend in zetten om met ons mee te denken.

7.3 Thematische beleidsuitwerkingen

Zoals gezegd is de omgevingsvisie een integrale visie voor de leefomgeving om de stad in samenhang te ontwikkelen, keuzes te maken in het ruimtegebruik en balans te houden tussen allerlei functies en doelen. Om deze visie uit te voeren gaan we de komende jaren onze instrumenten (zie 7.2) doorontwikkelen, zodat ze in lijn zijn met de ambities uit de omgevingsvisie. De beleidsuitwerkingen die we in deze paragraaf beschrijven kunnen in de loop van het proces nog wijzigen, mochten de opgaven in de stad daarom vragen.

Arnhem aantrekkelijke stad

We gaan aan de slag met het opstellen van een beleidsuitwerking Arnhem aantrekkelijke stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van de ruimtelijke kwaliteit voort maar bevat ook wijzigingen gericht op:

- het ontwikkelen van een verdichtingsvisie voor de stad en een herijking van de hoogbouwvisie;
- het ontwikkelen van een afwegingskader voor duurzaamheidsmaatregelen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden;
- we gaan aan de slag met het opstellen van de cultuurhistorische waardenkaart;
- het doorontwikkelen van onze welstandsadvisering naar advisering voor ruimtelijke- en omgevingskwaliteit, voor de bebouwde en onbebouwde omgeving
- de advisering van welstandsteams bij verstedelijkingsgebieden;
- het doorontwikkelen van de compensatieregels voor groen;
- een kader voor het verder verankeren van omgevingskwaliteit bij ontwikkelingen en verstedelijkingsopgaven in het omgevingsplan.

Basis voor de ontwikkeling van het de beleidsuitwerking Arnhem aantrekkelijke stad zijn de volgende kaders:

- Erfgoedagenda 2017-2019;
- Erfgoedverordening 2017;
- Welstandsnota 2015;
- de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2 van de Structuurvisie 2012;
- het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 van de Structuurvisie 2012;
- de kenmerken van de ruimtelijke milieus in paragraaf 3.2 van de Structuurvisie 2012;
- de groenvisie 2017-2035;
- Bomenplan 2020;
- de redengevende beschrijvingen van onze monumenten en beschermde stadsgezichten;
- beleidskaart archeologie;
- Toekomstverkenning Religieus Erfgoed, en bijbehorend - nog op te stellen - Actieplan Religieus Erfgoed.

Advisering Ruimtelijke kwaliteit

Onder de omgevingswet moeten alle gemeenten een gemeentelijke adviescommissie instellen voor de omgevingskwaliteit. De bestaande commissie voor ruimtelijke kwaliteit en welstand komen niet meer terug. De omgevingswet biedt het bestuur meer ruimte om een eigen afweging van belangen te maken. Om die belangen goed te kunnen afwegen kan een onafhankelijk en deskundig advies behulpzaam zijn. Alle gemeenten met rijksmonumenten zijn verplicht om een adviescommissie in te stellen die minimaal over de rijksmonumenten adviseert, met uitzondering van archeologische monumenten. De wet voorziet niet in een overgangsrecht, dus gemeenteraden wordt geadviseerd in elk geval voor het inwerkingtreden van de Omgevingswet zo'n commissie in te stellen. De commissie kan ook een bredere taak krijgen om het adviesstelsel door te ontwikkelen in de geest van de Omgevingswet; breder en eerder in de processen.

Arnhem, groene, gezonde en veilige stad

We gaan aan de slag met het opstellen van een samenhangende beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een gezonde leefomgeving voort maar bevat ook wijzigingen gericht op:

- het in lijn brengen van de gebiedsgerichte milieubenadering met de nieuwe ontwikkelgebieden in de omgevingsvisie;
- het formuleren van verbrede doelstellingen voor dierenwelzijn en een natuurinclusieve en gezonde stad gericht op meedoen en bewegen;
- het ontwikkelen van een integraal afwegingskader voor gezonde en veilige ontwikkelingen;
- ontwikkelen van een omgevingstoets voor klimaatadaptief-, energieneutraal-, circulair- en natuurinclusief bouwen;
- het uitwerken van de 3-30-300 groennorm voor nieuwe ontwikkelingen uit het coalitieakkoord (een inwoner ziet vanuit zijn raam minimaal 3 bomen, er is 30 procent bladerdak in de wijk, en binnen 300 meter is er groen van minimaal één hectare);

- het opstellen van een visie op stadslandbouw en regionaal voedsel;
- we gaan aan de slag met een opvolger van het gemeentelijk rioleringsplan;
- het uitwerken van de ambitie voor een rookvrije leefomgeving;
- het ontwikkelen van een dashboard gezonde en veilige leefomgeving.

Vertrekpunt voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad zijn de volgende kaders:

- de gebiedsgerichte milieubenadering uit paragraaf 2.7 van de Structuurvisie 2012;
- Groenvisie 2017-2035;
- Bomenplan 2020;
- Biodiversiteitsagenda Arnhem 2021 – 2025;
- Beleidsregels natuurinclusief bouwen (incl. puntensysteem natuurinclusief bouwen)
- Beleidsplan geluid 2008;
- Actieplan Omgevingslawaai 2023;
- Visie Spoorgeluidmaatregelen 2017
- Uitvoeringsagenda luchtkwaliteit 2018;
- de ordening van de ondergrond uit paragraaf 2.10 van de Structuurvisie 2012;
- Nota bodembeheer 2011;
- Beleidsnota bodem 2012;
- Strategie klimaatadaptatie 2020-2030;
- Actieplan Wateroverlast in Arnhem-Noord 2015;
- Gemeentelijk rioleringsplan 2014-2018
- Gezond en Fit 2020;
- Nota Lichthinder 2011;
- Geurbeleid 2010;
- Beleidsplan Externe veiligheid 2005;
- Implementatie VN-verdrag Handicap;
- Arnhemse Standaard Toegankelijkheid - AST (2019);
- Handboek AST Openbare Ruimte (2020);
- Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn (2016).

Arnhem vitale stad

We gaan aan de slag met het opstellen van een beleidsuitwerking Arnhem vitale stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een vitale economie voort, waarmee we zorgen voor toekomstbestendige werklocaties. Het beleid bevat ook wijzigingen gericht op:

- een duurzame en toekomstgerichte ontwikkelingsstrategie voor functiemenging op Rijnpark en het ontwikkelen van Het Broek tot een functionele bedrijfsomgeving gericht op behoud van voldoende werklocaties en werkplekken;
- ontwikkelen van flexibelere bedrijventerrein, waar mogelijk zetten we meer in op een combinatie van werken en wonen;
- een nieuwe programmatische visie voor de verbrede binnenstad gericht op het versterken van Arnhem als bruisende binnenstad en bovenregionaal dienstencentrum;
- een lange termijnvisie voor een circulaire economie;
- beleid voor het huisvesten van de creatieve sector.

Basis voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking vitale stad zijn de volgende kaders:

- Visie Werklocaties 2040;
- Economische Agenda (in voorbereiding) + Uitvoeringsagenda 2021;
- Regionaal Programma Werklocaties regio Arnhem-Nijmegen Periode 2021 t/m 2024;
- Visie Werklocaties (in voorbereiding);
- Kantorennota 2022-2030 (in voorbereiding);
- Detailhandelsvisie 2016-2021;
- De Arnhemse Horecavisie 2017;
- Cultuurbeleid Arnhem 2012;
- Ontwikkelperspectief Spoorzone-Oost;
- Visie Arnhemse binnenstad herijking 2019;
- Onderzoek Leisurevoorzieningen 2018;
- Visie circulaire Economie Arnhem en Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie Arnhem.

Stad waar het goed wonen is

We gaan aan de slag met het opstellen van nieuw beleid dat inzet op:

- goede volkshuisvesting en betaalbaar wonen;
- de focus op het verbeteren van de leefbaarheid in onze verstedelijkingsgebieden door wijkaanpak 3.0;
- nieuwe kaders voor inclusievere en gemengdere Arnhemse wijken met een nieuwe Arnhemse Mix.

Basis voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking Arnhem Stad waar het goed wonen is zijn de volgende kaders:

- Arnhemse woonprincipes 2015;
- plan van aanpak Woningbouwontwikkeling Arnhem 2019;
- Volkshuisvestelijk kader 2019-2022.

Ruimte voor schone mobiliteit in een bereikbare stad

We stellen een nieuw mobiliteitsplan op waarin naast de bereikbaarheid van de stad, het tegengaan van verkeersoverlast en schone lucht de uitgangspunten zijn. Daarin pakken we het volgende op:

- ontwikkelen van een nieuwe kijk op de rol van automobiliteit in de stad en het netwerk dat daarvoor nodig is in relatie met het loop-, fiets- en OV-netwerk en de inzet van hubs;

- koppelen van de mobiliteitsopgave (verduurzaming) koppelen aan de verstedelijkingsopgave en de gezondheid van onze inwoners;
- ontwikkelen van modern parkeerbeleid gericht op de leefbaarheid van de stad met inzet van gebiedsgerichte parkeerregulering in combinatie met parkeernormen voor auto en fiets;
- ontwikkelen van een visie op hubs in relatie tot de beschikbaarheid van parkeerplaatsen rond het centrum;
- Ontwikkelen van beleid om lopen te stimuleren door o.a. het definiëren van verschillende type loopnetwerken en het formuleren van eisen waaraan deze netwerken moeten voldoen;
- Opstellen van beleidsregels en een vergunningensysteem voor deelvervoer in de stad;
- Opstellen van een actieplan Nul-emissie stadslogistiek

Basis voor de ontwikkeling van dit beleid zijn:
- Ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid 2019;
- Accentnota fiets 2019-2024;
- Nota Bereikbare Binnenstad 2017;
- OV-visie Arnhem-Nijmegen;
- Samenwerken aan hoogwaardige ov-corridors 2019-2023;
- Fietsparkeerplan Binnenstad
- Beleidskader deelmobiliteit 2022-2025

Stad met nieuwe energie

We gaan aan de slag met het opstellen van beleid gericht op Arnhem Stad met nieuwe energie. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van duurzame energie voort maar bevat ook aanvullingen zoals:
- Het vertalen van de transitievisie warmte in wijkuitvoeringsplannen;
- Een beleidskader deelvervoer.

Basis voor het beleid zijn de volgende kaders:
- Regionale Energie Strategie 1.0;
- Programmaplan Nemia 2020-2030;
- Aanpak energiearmoede;
- Transitievisie Warmte;
- Bodemenergieplan en verordening bodemenergie;
- Uitvoeringskaders elektrisch laden;
- Arnhemse aanpak wijkgerichte energietransitie.

7.4 Gebiedsuitwerking in ontwikkelperspectieven en gebiedsvisies

Voor de grote gebiedsuitwerkingen gaan we op stadsdeelniveau aan de slag met het opstellen van integrale ontwikkelperspectieven. Dit doen we vooralsnog in ieder geval voor de gebieden Arnhem Centrum, Arnhem Zuid en Arnhem Oost. Onder deze ontwikkelperspectieven kunnen vervolgens voor specifieke locaties (deel) gebiedsvisies opgesteld worden met daarin de concrete stedenbouwkundige en programmatische uitgangspunten.

7.5 Structuurvisie Arnhem 2020

Met het vaststellen van de omgevingsvisie legt de gemeenteraad haar ruimtelijk koers voor de stad vast. Een koers die ruimte en oplossingen biedt voor de opgaven die nu urgent zijn. De koers uit de Structuurvisie Arnhem 2020, doorkijk 2040 (uit 2012) vervalt daarmee.

Toch is een aantal thematische onderdelen in de structuurvisie die we nog niet in willen trekken. Reden hiervoor is dat er voor deze thema's nog geen nieuw beleid is vastgesteld. Om te voorkomen dat er op deze onderdelen een beleidsvacuüm ontstaat blijven deze vooralsnog gelden Het gaat om de beschrijving van de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2, de gebiedsgerichte milieubenadering in paragraaf 2.7, de ordening van de ondergrond in paragraaf 2.10, het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 en de beschrijvingen van onze karakteristieke stedenbouwkundige milieus in paragraaf 3.

Afbeelding 8.1 Winkelcentrum Schuytgraaf

8. De Arnhemse aanpak

De uitvoering van de ambities uit de omgevingsvisie gaat niet vanzelf. In dit hoofdstuk lichten we concreet toe wat we gaan doen om de ambities te realiseren. We volgen daarbij 'de Arnhemse aanpak'. Dit zijn principes die de basis vormen voor de inzet van instrumenten en financiële middelen. We hebben een goed beeld van het totaal aan beschikbare instrumenten, maar een succesvolle uitvoering vraagt om een slimme inzet van deze middelen. Om daartoe in staat te zijn is het van belang dat we de gemeentelijke organisatiecapaciteit en investeringscapaciteit op orde brengen.

8.1 Uitvoeringsprincipes

We hebben als gemeente een grote rol bij de uitvoering van de opgaven uit de omgevingsvisie. We geven hier invulling aan op basis van uitvoeringsprincipes. Dit zijn de belangrijkste gemeentelijke uitgangspunten bij de uitvoering van de omgevingsvisie. Ze hebben betrekking op de rol van de gemeente zelf, maar ook de wijze waarop samenwerking met andere partijen tot stand komt.

Realisatie van de ambities vraagt een actieve gemeentelijke rol

De opgave in het fysiek domein is groot. Van klimaatverandering en vergroening tot de woningbouwopgave en van bereikbaarheid tot een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijvigheid. De omvang en complexiteit van de opgaven vraagt om een actieve regierol van de gemeente.

Bij nieuwe ontwikkelingen stuurt de gemeente actief op de meest urgente locaties en prioritaire opgaven. Waar nodig schroomt zij de inzet van haar mogelijkheden niet, zoals de strategische aankoop van gronden en het vestigen van voorkeursrecht (op basis van de Wet voorkeursrecht gemeenten) om onwenselijke speculatie te voorkomen. Behalve nieuwe ontwikkelingen ligt ook in bestaande gebieden een grote opgave. De gemeente is met haar eigendom van de openbare ruimte de belangrijkste grondeigenaar van de stad. Ook op dit vlak vragen de opgaven om regie en een actieve rol van de gemeente om ontwikkelingen mogelijk te maken op het vlak van bijvoorbeeld hittestress, klimaatadaptatie, bereikbaarheid en gezondheid.

De regierol pakken we vooral bij de grotere locaties waar de meeste opgaven samenkomen. Dit betekent ook dat de kleinere ontwikkellocaties door de markt kunnen worden opgepakt, waarbij we vanuit onze publiekrechtelijke rol faciliteren. Voor de eerstkomende periode zal de gemeente daarom focussen op de gebiedsontwikkeling Arnhem Oost.

De gemeente kiest een gebiedsgerichte en integrale aanpak

De werkwijze onder de Omgevingswet vraagt om een gebiedsgerichte en integrale aanpak. Door toenemende complexiteit kunnen we opgaven niet langer sectoraal benaderen. Het is de kunst om de verschillende opgaven in samenhang met elkaar te beschouwen en op zoek gaan naar oplossingen die zoveel en zo goed mogelijk tegemoetkomen aan de verschillende opgaven.

De gemeentelijke inzet van mensen en middelen in deze gebieden wordt integraal opgepakt, om synergie tussen opgaven te creëren. Een integrale aanpak betekent dat we bij nieuwe gebiedsontwikkelingen verder kijken dan het woningbouw- of vastgoedprogramma. Bij onze opgaven hoort ook het ontwikkelen van een goede omgevingskwaliteit met voldoende groen in de directe woonomgeving, een levendige openbare ruimte met hoge verblijfskwaliteit en de ontwikkeling van maatschappelijke voorzieningen. We beoordelen effecten van gebiedsontwikkeling vanuit verschillende invalshoeken, met in het bijzonder aandacht voor gevolgen van nieuwe ontwikkelingen op klimaat, duurzaamheid, de sociale structuur van de stad en gezondheid (zie hiervoor de afwegingsprincipes uit hoofdstuk 4).

De gemeente kan het niet alleen

Samenwerking is essentieel. We zijn voor uitvoering van de ambities afhankelijk van

andere partijen, zoals het Rijk, de provincie, woningcorporaties, marktpartijen en ondernemers en (collectieven van) inwoners. We kiezen daarom nadrukkelijk voor samenwerking. Dit is de afgelopen jaren reeds ingezet met onder andere het Stadsakkoord, de Groene Metropoolregio, de Regionale Energiestrategie (RES) en de Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley. Het doel is om langjarige samenwerking aan te gaan met partijen en partijen zo vroeg mogelijk in het proces van gebiedsontwikkeling te betrekken. Ook voor de benodigde investeringen zoekt de gemeente nadrukkelijk naar kansen om samen met betrokken partners te investeren in de stad.

Gezamenlijk investeren we in de stad

De ontwikkeling van de stad heeft voor veel partijen gevolgen. Waar we als gemeente met name aan zet zijn in de openbare ruimte, zijn het voornamelijk private eigenaren die profijt hebben van investeringen binnen bestaand stedelijk gebied. Daar waar mogelijk vragen we eigenaren van nieuwbouwontwikkelingen die direct of indirect profiteren van onze investeringen om een evenredige bijdrage. Dit is een belangrijke bijdrage aan onze investeringsopgave.

We betrekken de stad bij veranderingen in de leefomgeving

Deze omgevingsvisie ontwikkelen we samen met de stad, maar ook bij de uitvoering van deze visie streven we naar een goede afstemming met inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en onze bestuurlijke partners. Binnenstedelijk bouwen, het beperken van autogebruik in de stad en de energietransitie zijn voorbeelden van opgaven die een grote invloed hebben op de leefomgeving van onze inwoners en ondernemers. Het is belangrijk dat Arnhemmers weten wat er in de stad gebeurt en waarover men mee kan praten. Communicatie en participatie zijn daarom belangrijke voorwaarden bij het opstellen van nieuw beleid en bij ruimtelijke ontwikkelingen. Met deze omgevingsvisie hebben we de koers op hoofdlijnen geschetst. Hierover blijven we communiceren en per beleids- of gebiedsuitwerking bepalen we hoe we de stad verder betrekken.

Niet alles kan tegelijk

We kunnen niet alles tegelijk. Niet alle voorgenomen ontwikkelingen kunnen we op korte termijn realiseren. Daarvoor zijn de opgaven en ambities te groot. Dit vraagt om gerichte keuzes. We leggen onze focus daarom op een aantal specifieke taken en opgaven. Het is de overtuiging dat onze betrokkenheid vooral in de voorfase van projecten cruciaal is. Daar vraagt de omgeving om duidelijke kaders, zicht op planvorming en in sommige gevallen het (deels) wegnemen van financiële risico's. Voor de eerstkomende periode focussen we ons daarom op de gebiedsontwikkeling Spoorzone Arnhem Oost. Aansluitend richten we ons uiteraard op de grotere locaties waar de meeste opgaven samenkomen. Dit betekent dat de markt de kleinere ontwikkellocaties oppakt, waarbij we vanuit onze publiekrechtelijke rol faciliteren.

8.2 Instrumenten

Als het gaat om het realiseren van de omgevingsvisie kunnen we een aantal instrumenten inzetten om gebiedsontwikkelingen van de grond te krijgen. Gemeenten beschikken over een set met grondbeleidsinstrumenten om het ruimtelijk beleid te kunnen verwezenlijken. Grondbeleid is dus geen doel op zich, maar staat ten dienste van het ruimtelijk beleid. Grondbeleid kan worden gedefinieerd als het inzetten van instrumentarium om maatschappelijk gewenste ontwikkelingen te bevorderen, de kwaliteit van de leefomgeving te verhogen en tot een rechtvaardige verdeling van kosten en opbrengsten over exploitanten, eigenaren, gebruikers en overheid te komen. Deze doelstellingen legitimeren actief optreden van de overheid op de grondmarkt en het voeren van een regierol.

Voor het voeren van een grondbeleid beschikt de gemeente over verschillende instrumenten. Planologische instrumenten zijn gericht op de toedeling van functies aan locaties (via het omgevingsplan en de omgevingsvergunning). Gericht op het grondbeleid kunnen we gebruik maken van meer specifieke instrumenten, zoals het voorkeursrecht, onteigening, instrumenten uit de wet inrichting landelijk gebied en stedelijke kavelruil. Financiële instrumenten helpen om gemeentelijke kosten te verhalen op baathebbers. Voorbeelden zijn kostenverhaal en financiële bijdragen (plankosten en bovenwijkse voorzieningen), baatbelasting en leges.

Naast de publiekrechtelijke instrumenten kunnen we ervoor kiezen om privaatrechtelijke instrumenten in te zetten. Daarbij kopen we locaties aan en neemt de gemeente het initiatief voor herontwikkeling. Dit privaatrechtelijke instrumentarium stelt ons in staat om regie te voeren op de betreffende locatie. Als eigenaar kan de gemeente meer invulling geven aan ontwikkellocaties dan vanuit het publiekrechtelijk instrumentarium mogelijk is. Actief grondbeleid kent wel financiële risico's. Binnenstedelijke gebiedsontwikkeling is over het algemeen niet financieel haalbaar en door de lange doorlooptijd zijn er veel onzekerheden.

De huidige opgaven in het fysieke domein vragen om meer gemeentelijke sturing. We kiezen er dan ook voor om vaker en gerichter actief grondbeleid te voeren. Als uitvoering van de omgevingsvisie actualiseren we daarom ons grondbeleid en geven we aan hoe we de verschillende instrumenten kunnen inzetten bij het bereiken van onze ambities.

8.3 Organisatiecapaciteit

De gepresenteerde uitvoeringsprincipes zijn leidend bij de inzet van onze planologische instrumenten en financiële middelen. Omdat we als gemeente kiezen voor een regierol is er meer ambtelijke capaciteit nodig voor de realisatie van de verstedelijkingsopgave. Over de gehele breedte vraagt deze ingezette koerswijziging om een uitvoeringsgerichte organisatie die meer doorzettingskracht heeft. Dit betekent dat we op meer locaties dan momenteel het geval is eigendom verwerven en risicodragend initiatief nemen voor transformatie. Dit vraagt om voldoende kwalitatieve en kwantitatieve capaciteit vanuit verschillende vakdisciplines, zoals juristen, planologen, projectleiders, planeconomen en verwervers. Daarnaast vraagt de beoogde groei van de ontwikkelportefeuille ook om grotere inzet van aanverwante afdelingen en uitvoeringsdiensten, zoals communicatie en vergunning en handhaving. Tenslotte is extra capaciteit nodig om regie te houden op de maatschappelijke voorzieningenstructuur die voortkomt uit de groei van de stad.

Naast de bekostiging van de groei van de organisatiecapaciteit moet de organisatie ook anders gaan werken. Ambtelijke inzet wordt meer integraal en heeft een gebiedsgerichte benadering. Mede door onze voorbereidingen op de Omgevingswet zijn hierin al de benodigde stappen gezet. Het is zaak deze ingeslagen weg de komende jaren verder te verankeren in de organisatie.

De integrale en gebiedsgerichte werkwijze houdt in dat we samenwerken en bouwen aan de opgaven van de stad. Dit vraagt om verbindingen over sectoren en beleidsdomeinen heen, een strategische kaderstelling door het college en de gemeenteraad bij gebiedsontwikkelingen, het aangaan van publiek-private partnerschappen en vroegtijdige communicatie en participatie met inwoners.

8.4 Investeringscapaciteit

Om onze stad in het gewenste tempo te ontwikkelen is het noodzakelijk om voldoende middelen beschikbaar te hebben. De inzet van gemeentelijke middelen is medebepalend voor het succes van de beoogde verstedelijking. Veel meer dan in het verleden vinden grootschalige nieuwe ontwikkelingen binnenstedelijk plaats, waar het complexer en duurder is om tot realisatie te komen. Gezien de urgentie van de opgave mag stadsontwikkeling op de belangrijke locaties geld kosten. De afgelopen periode zijn vanuit die gedachte de eerste middelen beschikbaar gesteld, onder andere met het klimaatadaptatiefonds, het klimaatfonds, het stadsontwikkelfonds en structurele verhoging van budgetten voor stedelijke ontwikkeling. Deze inspanningen zijn het startsein om voortvarend aan de slag te gaan. Het is belangrijk dat deze middelen ook op de middellange en lange termijn worden gecontinueerd om een betekenisvolle bijdrage te kunnen blijven leveren.

De totale investeringsopgave behorende bij de ambities in deze omgevingsvisie is echter groter dan we als gemeente zelf kunnen dragen. Dit vraagt om het mobiliseren van alle beschikbare dekkingsbronnen van andere partijen, met in het bijzonder de grootschalige Rijkssubsidies. We gaan een investeringsagenda opstellen die voor de langere termijn duidelijk maakt welke middelen we nodig hebben, voor welk deel deze al beschikbaar zijn en voor welk deel we nog dekking moeten vinden, intern en extern.

Afbeelding 8.2 Louis Armstronghof in Rijkerswoerd

Gemeentelijke investeringen: Investeringsagenda

Om de doelstellingen uit de omgevingsvisie te verwezenlijken, is een structurele inspanning nodig op ruimtelijk-programmatische verkenningen. De grote opgaven als de beoogde verstedelijking en vergroening, klimaatadaptatie en mobiliteitstransitie gaan gepaard met een omvangrijke investeringsopgave. Hiervoor stellen we een investeringsagenda op. Deze agenda geeft inzicht in de benodigde investeringen, een prioritering van realisatie en de mate waarin deze investeringen reeds gedekt zijn. Dit inzicht helpt ons om samen met de stad en andere partners te bepalen welke middelen nodig zijn.

Bijdragen van derden

Het slagen van de ambities uit de omgevingsvisie hangt voor een belangrijk deel af van bijdragen van alle partners die betrokken zijn bij stedelijke ontwikkeling. We hebben als gemeente de eerste stappen gezet naar realisatie en voor de korte termijn aanzienlijke budgetten en fondsen beschikbaar gesteld. Met de hiervoor genoemde Investeringsagenda laten we zien dat we staan voor onze ambities en dat het mee-investeren in de ontwikkeling van Arnhem de moeite waard is. Gezien het belang van deze externe middelen zetten we maximaal in op het benutten van kansen op subsidie, bijdragen en cofinanciering van derden. Daarbij denken we aan investeringen van marktpartijen en subsidies vanuit provincie, Rijk en Europa. Met name marktpartijen en het Rijk nemen hierin een belangrijke positie in.

Marktpartijen die profiteren van gemeentelijke investeringen betalen mee aan deze investeringen als daar een grondslag voor is. Daar waar private ontwikkelaars bij nieuwbouwontwikkelingen profiteren van gemeentelijke investeringen, verhalen we deze kosten zoveel mogelijk. Voor het verhalen van financiële bijdragen, een nieuw publiekrechtelijk instrument dat beschikbaar komt met de omgevingswet, kijken we vooral naar de thema's infrastructuurvoorzieningen, compensatie van sociale woningbouw en stedelijke herstructurering. Juist op deze thema's hebben we een grote investeringsopgave. We onderzoeken de komende tijd op welk van deze thema's we in gaan zetten.

De grootste externe bijdrage aan fysieke ingrepen komt van het Rijk. Denk aan de subsidie woningbouwimpuls voor Kronenburg, de bijdrage vanuit Infrastructuur en Woningbouw (Arnhem Zuid Centrum en Spoorzone Arnhem Oost), de aanwijzing van Arnhem Oost als 17e grootschalige woningbouwgebied in het kader van de nationale omgevingsvisie extra (NOVEX) en een bijdrage vanuit het Volkshuisvestingsfonds. De komende jaren blijven de Rijksprogramma's kansen bieden voor de Arnhemse opgave door nieuwe subsidietranches en andere regelingen (onder andere klimaat en natuur). Onze propositie richting het Rijk om kans te blijven maken op deze bijdragen is cruciaal voor de investeringsopgave waar we voor staan.

GEMEENTE Arnhem

PlanMER en Passende beoordeling Omgevingsvisie Arnhem

4 november 2022

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Verantwoording

Titel	PlanMER en Passende beoordeling Omgevingsvisie Arnhem
Opdrachtgever	Gemeente Arnhem
Projectleider	Martijn Gerritsen
Auteur(s)	Huub van Geldorp en Marieke van der Linde
Tweede lezer	Martijn Gerritsen
Projectnummer	1279798
Aantal pagina's	88
Datum	4 november 2022
Handtekening	Ontbreekt in verband met digitale verwerking.
	Dit rapport is aantoonbaar vrijgegeven

Colofon

TAUW bv
Australiëlaan 5
Postbus 3015
3502 GA Utrecht
T +31 30 28 24 82 4
E info.utrecht@tauw.com

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Inhoud

0 Samenvatting 4

1 De Omgevingsvisie en de rol van het planMER 12

2 Omgevingsvisie Arnhem: proces en uitwerking 13

3 Hoe is het milieueffectonderzoek uitgevoerd en wat is er onderzocht? 22

4 De leefomgeving en de effecten van de Omgevingsvisie 28

5 Synergie en strijdigheden tussen ambities 44

6 Beoordeling doelbereik 54

7 Passende beoordeling Natura 2000-gebieden 75

8 Conclusies en aanbevelingen 79

9 Leemten in kennis, evaluatie en monitoring van beleid 87

Bijlage 1 Begrippen en afkortingen

Bijlage 2 Ambities uit Omgevingsvisie

Bijlage 2a Thematische uitwerking

Bijlage 2b Gebiedsuitwerking

Bijlage 3 Factsheets: beschrijving Huidige Situatie en Autonome Ontwikkelingen (HSAO)

Bijlage 4 Relatie tussen ambities en indicatoren beoordelingskader

0 Samenvatting

Het planMER voor de Omgevingsvisie Arnhem is gelijktijdig opgesteld met de ontwerp-Omgevingsvisie en heeft gedurende dit traject waardevolle informatie opgeleverd voor de Omgevingsvisie. De bevindingen van het planMER en aanbevelingen voor het vervolg zijn in deze paragraaf samengevat.

Waarom een planMER voor de Omgevingsvisie?

De nieuwe Omgevingswet stelt een lokale Omgevingsvisie verplicht. Dit betreft één integrale visie voor de fysieke leefomgeving voor het gehele gemeentelijke grondgebied. Op dit moment werkt de gemeente Arnhem aan het opstellen van een Omgevingsvisie. Met de Omgevingsvisie biedt de gemeente een strategische langetermijnvisie (tot 2040) voor de fysieke leefomgeving en loopt hiermee vooruit op de invoering van de Omgevingswet. Voor een Omgevingsvisie kan een m.e.r.-plicht gelden. Dit is het geval als de Omgevingsvisie kaders stelt voor activiteiten in het plangebied waarvoor volgens de Wet milieubeheer een project-m.e.r. of een m.e.r.-beoordeling verplicht is. Ook dient een m.e.r.-procedure te worden doorlopen indien de in de Omgevingsvisie geschetste ontwikkelingen tot significante gevolgen kunnen leiden voor Natura 2000-gebieden waardoor een Passende beoordeling conform de Wet natuurbescherming nodig is. Omdat beide mogelijkheden niet op voorhand zijn uit te sluiten, is ervan uitgegaan dat er een m.e.r. plicht geldt en is een milieueffectenrapport opgesteld. Het milieueffectenrapport (MER) is gelijktijdig met het proces van het opstellen van de Omgevingsvisie opgesteld en bevat de resultaten van het onderzoek naar de (milieu)effecten binnen de m.e.r. (de procedure).

Wat is het doel en opzet van het planMER?

Het doel van het planMER is het inzichtelijk maken van de effecten van de Omgevingsvisie op de leefomgeving en in hoeverre de voorgestelde koers bijdraagt aan het halen van de gestelde ambities. Het planMER geeft de (milieu-)informatie die nodig is om een besluit te nemen over de vaststelling van de Omgevingsvisie. Een besluit waarbij de milieubelangen op basis van het planMER volwaardig zijn meegewogen. De uitgangspunten van dit planMER zijn als volgt:

- Het planMER en de Passende beoordeling sluiten aan op het abstractieniveau van de Omgevingsvisie. De effectbeoordeling is kwalitatief van aard. Voor de speerpunten waar acties (in relatieve zin) concreter zijn, is daarbij in de effectbeoordeling in het planMER ook op aangesloten
- De Omgevingsvisie is een integrale lange termijn koers. Bestaand beleid en toekomstige plannen en programma's moeten passen en bijdragen aan dit integrale toekomst beeld. Het doel van de m.e.r.-procedure is om de onderlinge strijdigheid of synergie tussen de ambities in de voorgestelde koers te onderzoeken en in beeld te brengen. Dit kan echter niet los gezien worden van de verdere uitwerking waarvoor de Omgevingsvisie het kader vormt. Daarom omvat het planMER een doorkijk in hoeverre ambities ook daadwerkelijk behaald kunnen worden (doelbereik). In het verlengde hiervan geeft het planMER ook aanbevelingen voor de verdere uitwerking. Deze aanbevelingen helpen dus om de gestelde ambities in de Omgevingsvisie ook daadwerkelijk te behalen
- De Omgevingsvisie richt zich op de periode tot 2040. Het planMER sluit daarop aan

- In het planMER is niet alleen gekeken naar de ‘traditionele’ milieuthema’s, maar ook naar andere thema’s binnen de fysieke leefomgeving, zoals de Omgevingswet voorstaat. Zo wordt integraal gekeken naar de effecten van onder andere klimaatadaptatie, energietransitie, gezondheidsbevordering, biodiversiteit, woon- en werklocaties, bereikbaarheid van recreatie en sociale voorzieningen. Het meenemen van deze thema’s zorgt voor een vernieuwende m.e.r. aanpak waarbij je het MER ook wel Omgevingseffectrapportage (OER) kunt noemen, omdat het uitgangspunt niet alleen is om de milieueffecten in beeld te brengen, maar om de omgeving integraal te benaderen

Wat zijn effecten van de Omgevingsvisie op de leefomgeving?

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de beoordelingen per indicator. Een indicator is een meetbaar begrip, dat wordt gebruikt om iets te kunnen zeggen over de thema’s die de gemeente Arnhem aandraagt in de Omgevingsvisie. Aan de hand van deze indicatoren is de huidige situatie en de autonome ontwikkeling beoordeeld. De huidige situatie is een weergave van de huidige stand van zaken voor een thema in combinatie met vigerend beleid. De autonome ontwikkeling geeft de toekomstige situatie weer, waarbij het huidige beleid wordt voortgezet. Voor de beoordeling van de huidige situatie en autonome ontwikkeling is onderscheid gemaakt in de kwaliteitsniveaus: slecht, redelijk of goed. Uit het planMER blijkt dat veel indicatoren in de huidige toestand en de toestand bij autonome ontwikkeling, ofwel de referentiesituatie, ‘redelijk’ scoren. Dit geldt bijvoorbeeld voor de indicatoren die zijn gekozen voor de beoordeling van het groen en het grijsmilieu van Arnhem. Er zijn geen indicatoren waarvoor de toestand bij de autonome ontwikkeling sterk verbetert ten opzichte van de toestand in de huidige situatie. Wel is er sprake van indicatoren die in de huidige situatie als slecht worden beoordeeld, die in de autonome ontwikkeling wordt beoordeeld als redelijk. Dit is bijvoorbeeld het geval voor de indicatoren duurzame energie, en de duurzaamheid van bedrijven en industrie en de gebouwde omgeving.

Naast een beoordeling van de huidige situatie en autonome ontwikkeling is beoordeeld of de (sub) ambities en bijhorende uitwerking in de Omgevingsvisie a) leidt tot een mogelijke verbetering, b) geen of een beperkte invloed heeft, of c) leidt tot een mogelijke verslechtering. De invloed van de Omgevingsvisie is voor het merendeel van de indicatoren positief. Er is maar een indicator die er als gevolg van de Omgevingsvisie naar verwachting op achteruit gaat: geluid.

Om uiteenlopende redenen heeft de Omgevingsvisie geen of een beperkte invloed op de kwaliteitsniveaus van verschillende indicatoren. De Omgevingsvisie heeft daarentegen een positieve invloed op diverse indicatoren door enerzijds ruimte te bieden, bijvoorbeeld voor ondernemers, en anderzijds concrete acties op te nemen, zoals voor voorzieningen en wonen. De Omgevingsvisie heeft daarnaast een negatieve invloed op geluid. De stevige woonopgave die de gemeente Arnhem heeft, vereist de bouw van een flink aantal woningen, die in bestaand stedelijk gebied geconcentreerd rond goed bereikbare voorzieningen gerealiseerd worden. Dit heeft effecten op meerdere indicatoren die onderdeel zijn van het grijsmilieu, maar geluid is een van de weinige indicatoren waarvoor geen directe mitigerende maatregelen mogelijk zijn die het geluid van de extra verkeersbewegingen beperkt.

Tabel 0.1 Legenda symbolen kwaliteitsniveau referentiesituatie

Slecht	Redelijk	Goed

Tabel 0.2 Overzichtstabel effecten Omgevingsvisie

Thema	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effect Omgevingsvisie
Ruimte voor schone mobiliteit	Modal split			
	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden			
	Duurzaam vervoer			
Een stad met nieuwe energie	Duurzame energie			
	Bedrijven en industrie			
	Gebouwde omgeving			
	Circulaire economie			
Aantrekkelijk Arnhem	Landschappelijke waarden			
	Cultuurhistorische waarden			
	Archeologie en aardkundige waarden			
	Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus			
Een groene gezonde en veilige stad	Natura 2000			
	GNN (buiten Natura 2000 gebieden)			
	Biodiversiteit			
	Geluid			
	Geurhinder			
	Luchtkwaliteit			
	Lichthinder			

Thema	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effect Omgevingsvisie
	Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)			
	Chemische bodemkwaliteit			
	Ondergrond			
	Waterkwantiteit			
	Waterkwaliteit (grondwater/oppervlaktewater)			
	Ruimte voor spelen en bewegen			
	Verkeersveiligheid (incl. fiets en voetgangers)			
	Sociale veiligheid			
	Wateroverlast			
	Droogte			
	Hitte			
	Waterveiligheid			
Een vitale stad	Aandeel kantoren en bedrijven (horeca, detailhandel, cultuur en toerisme)			
	Aanbod bedrijventerrein en hoogbouwlocaties (incl. mogelijkheden voor menging van wonen en werken)			
	Werkgelegenheid			
	Voorzieningen			
	Onderwijs			
	Toegankelijkheid			
	Kansengelijkheid			

Thema	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effect Omgevingsvisie
Een stad waar het goed wonen is	Woningvoorraad			
	Woningaanbod			

Hoe verhouden ambities zich tot elkaar?

In het planMER zijn de verschillende ambities uit de Omgevingsvisie tegenover elkaar gezet om kansen voor synergie (de kans dat het ene ontwikkelprincipe versterkend werkt op wat met het andere ontwikkelprincipe wordt beoogd) en risico's op mogelijke strijdigheden (het risico dat het ene ontwikkelprincipe negatief uitwerkt op wat met het andere ontwikkelprincipe wordt beoogd) in beeld te brengen. Uit deze analyse blijkt dat er meer ambities zijn die kans hebben op synergie dan dat er risico op strijdigheid is. Synergie tussen ambities is bij vrijwel alle ambities terug te vinden. Strijdigheden beperken zich echter tot de ambities. Een stad waar het goed wonen is en Een stad met nieuwe energie. In relatie tot deze ambities zijn botsproeven opgesteld, die zich primair richten op de grote ruimtevragers binnen deze ambities: woningbouw, duurzame energieopwekking en de circulaire economie. Onderstaande tabel geeft een overzicht van waar de ambities uit de Arnhemse Omgevingsvisie synergie en/of strijdigheid vertonen.

Tabel 0.3 Kruistabel synergie en strijdigheden van ambities uit de Omgevingsvisie

	1. Een aantrekkelijk Arnhem	2. Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad	3. Een vitale stad	4. Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	5. Een stad waar het goed wonen is	6. Een stad met nieuwe energie
1. Een aantrekkelijk Arnhem						
2. Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad						
3. Een vitale stad						
4. Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit						
5. Een stad waar het goed wonen is						
6. Een stad met nieuwe energie						

Mogelijke strijdigheden

Mogelijkheden voor synergie

Beperkte onderlinge invloed

Zowel mogelijkheden voor synergie als mogelijke strijdigheden

Worden doelen uit de Omgevingsvisie bereikt?

Om een uitspraak te doen over het doelbereik is gekeken wat de belangrijkste belemmeringen en kansen zijn in het behalen van de Arnhemse ambities en hoe het effect van de Omgevingsvisie is beoordeeld. Naast belemmeringen die het doelbereik beperken kan ook sprake zijn van onzekerheden. De onzekerheid wordt groter naarmate autonome ontwikkelingen mee spelen (bijvoorbeeld: wanneer rijden alle voertuigen emissieloos?) en/of als de gemeente afhankelijk is van andere partijen (denk bijvoorbeeld aan het Rijk, het waterschap, projectontwikkelaars, woningcorporaties en particuliere woningeigenaren). Deze onzekerheid is weergegeven in een bandbreedte: hoe meer onzekerheid er is dat een ambitie tot een bepaalde mate wordt gehaald, hoe groter de bandbreedte.

De Omgevingsvisie van Arnhem kent een groot aantal ambities, onderverdeeld in zes thema's. De ambities binnen deze thema's zijn apart beoordeeld op hun doelbereik. Het doelbereik wordt gebaseerd op de kaders die de Omgevingsvisie biedt voor de ambities, ofwel: hoe groot is de kans dat het doel in de (sub) ambitie van de gemeente behaald wordt met de kaders die zij stellen? Doelbereik kan worden beperkt door gebrekkige toelichting van kaders, beperkte sturingsmogelijkheden van de gemeente en de afhankelijkheid van andere partijen, zoals het waterschap, woningcorporaties, private ontwikkelaars en particulieren.

Aangezien de beoordeling binnen de thema's sterk uiteen kunnen lopen, is er weinig toegevoegde waarde aan één grafiek die een overzicht geeft van de beoordeling per thema. In plaats daarvan is in hoofdstuk 6.7 een beschrijving gegeven van hoe de ambities scoren binnen de thema's. De ambities binnen de thema's *'Een aantrekkelijk Arnhem'* en '*Ruimte voor schone mobiliteit*' scoren redelijk goed qua doelbereik. Zo zijn er positieve uitschieters in het kader van het zichtbaar maken van de verdedigingswerken en het realiseren van een kwaliteitskader voor verdichting. Ook in het kader van elektrisch laden en de stad beter multimodaal bereikbaar maken wordt dan verwacht dat de doelen van Arnhem behaald worden.
Het duurzaam aantrekkelijk maken van Arnhem scoort lager, omdat onvoldoende duidelijk wordt hoe dit gerealiseerd gaat worden en het vele vastgoed dat niet in de handen van de gemeente is. Ook '*Een groene, gezonde en veilige stad'* kent naar verwachting een redelijk hoog doelbereik. Hoewel de ambitie om het groen beter te verbinden en de gebiedsgerichte milieubenadering lager scoren. *'Een stad waar het goed wonen is'* scoort ook redelijk, maar heeft wel te maken met een relatief grote bandbreedte van onzekerheid. Arnhem heeft duidelijke doelen op het gebied van wonen, maar is hierbij ook afhankelijk van externe partijen en het economisch klimaat. Deze bandbreedte van onzekerheid werkt zich in enige mate ook door in het aanpassen van de bestaande woningvoorraad, de bouw van tijdelijke woningen en de betaalbaarheid van wonen in algemene zin. De thema's '*Een vitale stad'* en '*Een stad met nieuwe energie'* kennen naar verwachting een lager doelbereik dan de eerdergenoemde thema's. Zo scoren de ambities op gezondheid en sport relatief laag. Al met al geldt dat voor een groot deel van de ambities dat er op zijn minst een redelijke kans is dat deze worden behaald.

Wat zijn de conclusies en aanbevelingen vanuit het planMER?

Uit de analyse van synergiën en strijdigheden blijkt dat niet alle ambities zondermeer samengaan. En dat is ook logisch. Ook de Omgevingsvisie erkent dat daarom keuzes gemaakt moeten worden. Dit gebeurt via de gebiedsuitwerkingen en door het toepassen van vier afwegingsprincipes. Nieuwe ontwikkelingen worden hieraan getoetst. De vraag blijft echter, zoals ook blijkt uit de analyse, of hiermee de vooraf gestelde ambities ook bereikt worden.

Om hier meer grip op te krijgen worden in het planMER aanbevelingen gegeven. Een deel van deze aanbevelingen gaat over het verder concreet maken van ambities. Wanneer worden doelen bereikt en op welke wijze is dit meetbaar? Dit blijft uiteraard maatwerk per locatie maar het verdient de aanbeveling om hier een gemene deler in te kiezen. In de Omgevingsvisie kan dit al verder uitgewerkt worden. Bijvoorbeeld door de verschillende ambities en wensen binnen de afwegingsprincipes nog wat verder te concretiseren. Op deze wijze zijn de principes minder multi-interpretabel en naar verwachting beter toepasbaar.

Specifieke aanbevelingen met betrekking tot de ambities in de Omgevingsvisie zijn:

- Zet in op een duurzaam mobiliteitssysteem voor de stad. Daarbij kan gedacht worden aan het herijken van de bereikbaarheid van het centrum, het realiseren van autoluwe wijken, het aanpassen van het huidige parkeerbeleid of het verlagen van de snelheid
- In het verlengde van het voorgaande punt: Maak expliciet een keuze in het autoluw maken van gebieden. Door het autoluw maken van gebieden wordt het leefklimaat en de veiligheid op deze plekken beter. Dit sluit aan bij de ambitie extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, en ruim baan te geven aan lopen, fietsen en openbaar vervoer
- Maak verder concreet wat een circulaire economie inhoudt voor de gemeente Arnhem en wat ambities op dit vlak betekenen qua ruimtelijke impact en qua benodigde milieu-ruimte. In de verschillende gebiedsuitwerkingen komt dit nog niet tot uiting terwijl de ruimtelijk claim mogelijk wel van invloed is op de verschillende andere ambities binnen de gemeente Arnhem

Daarnaast worden in het planMER aanbevelingen gegeven voor de verdere beleidsuitwerking. Deze aanbevelingen dragen bij het aan vergroten van het doelbereik van de Omgevingsvisie.

Wat zijn de conclusies en aanbevelingen vanuit de Passende beoordeling Natura 2000-gebieden?

Door de lange doorlooptijd en het hoge abstractieniveau van de Omgevingsvisie kunnen mogelijke significante effecten op Natura 2000-gebieden binnen en rondom de gemeente Arnhem op dit moment niet met zekerheid worden uitgesloten. Tegelijkertijd is ook niet op voorhand sprake van significante effecten of met zekerheid onuitvoerbare ontwikkelingen, omdat er zowel in de aanlegfase als gebruiksfase doorgaans mogelijkheden gevonden kunnen worden om negatieve effecten effectief te beperken of weg te nemen. Naast bronmaatregelen kan daarbij ook gedacht worden aan zorgvuldige locatiekeuze en inpassing of (met name in het geval van stikstofdepositie) aan de mogelijkheid van saldering met bestaande emissiebronnen.

Wanneer concretisering van keuzes plaatsvindt in bijvoorbeeld opvolgende beleidsuitwerkingen en er meer duidelijkheid is over de omvang van de verschillende ontwikkelingen, zal nader onderzoek nodig zijn naar effecten op Natura 2000 en de mogelijkheden om deze te beperken (middels een Passende beoordeling op projectniveau). Zo zullen er op dat moment onder meer concrete stikstofberekeningen nodig zijn om de daadwerkelijke omvang van effecten in beeld te brengen.

1 De Omgevingsvisie en de rol van het planMER

Dit hoofdstuk beschrijft de aanleiding voor het opstellen van de Omgevingsvisie en het bijbehorende planMER (milieueffectrapport).

1.1 Waarom een Omgevingsvisie en planMER

De nieuwe Omgevingswet (welke naar verwachting ingaat op 1 januari 2023) stelt een lokale Omgevingsvisie verplicht. Dit betreft één integrale visie voor de fysieke leefomgeving voor het gehele gemeentelijke grondgebied. Voor een Omgevingsvisie kan een m.e.r.-plicht gelden. Dit is het geval als de Omgevingsvisie kaders stelt voor activiteiten in het plangebied waarvoor volgens de Wet milieubeheer een project-m.e.r. of een m.e.r.-beoordeling verplicht. Ook dient een m.e.r.-procedure te worden doorlopen indien de in de Omgevingsvisie geschetste ontwikkelingen tot significante gevolgen kunnen leiden voor Natura 2000-gebieden waardoor een Passende beoordeling conform de Wet natuurbescherming nodig is. Aangezien beide mogelijkheden niet op voorhand zijn uit te sluiten, is ervan uitgegaan dat er een m.e.r. plicht geldt. Dit ten eerste omdat de Omgevingsvisie naar verwachting voorziet in de bouw van meer dan 2.000 woningen in aaneengesloten gebied. Ondanks dat deze woningen gefaseerd gerealiseerd zullen worden, kan dit gezien worden als een stedelijk ontwikkelingsproject (categorie D 11.2 Besluit m.e.r.). Ten tweede is niet uit te sluiten dat de Omgevingsvisie Arnhem leidt tot significant negatieve gevolgen voor Natura 2000-gebieden. Daarom is ook een Passende beoordeling opgesteld (zie hoofdstuk 7).

1.2 Uitgangspunten planMER

Het doel van het planMER is het inzichtelijk maken van de effecten van de Omgevingsvisie op de leefomgeving en in hoeverre de voorgestelde koers bijdraagt aan het halen van de gestelde ambities. Het planMER geeft de (milieu-)informatie die nodig is om een besluit te nemen over de vaststelling van de Omgevingsvisie. Een besluit waarbij de milieubelangen op basis van het planMER volwaardig zijn meegewogen. De uitgangspunten van dit planMER zijn als volgt:

Het planMER en de Passende beoordeling sluiten aan op het abstractieniveau van de Omgevingsvisie. De effectbeoordeling is kwalitatief van aard. Voor de speerpunten waar acties (in relatieve zin) concreter zijn, is daarbij in de effectbeoordeling in het planMER ook op aangesloten

- De Omgevingsvisie is een integrale lange termijn ontwikkelkoers. Bestaand beleid en toekomstige plannen en programma's moeten passen en bijdragen aan dit integrale toekomst beeld. Het doel van de m.e.r.-procedure is om de onderlinge strijdigheid of synergie tussen de ambities in de voorgestelde koers te onderzoeken en in beeld te brengen. Dit kan echter niet los gezien worden van de verdere uitwerking waarvoor de Omgevingsvisie het kader vormt. Daarom omvat het planMER een doorkijk in hoeverre ambities ook daadwerkelijk behaald kunnen worden (doelbereik). In het verlengde hiervan geeft het planMER ook aanbevelingen voor de verdere uitwerking. Deze aanbevelingen helpen dus om de gestelde ambities in de Omgevingsvisie ook daadwerkelijk te behalen
- De Omgevingsvisie richt zich op de periode tot 2040. Het planMER sluit daarop aan

- In het planMER is niet alleen gekeken naar de ‘traditionele’ milieuthema’s, maar ook naar andere thema’s binnen de fysieke leefomgeving, zoals de Omgevingswet voorstaat. Zo wordt integraal gekeken naar de effecten van onder andere klimaatadaptatie, energietransitie, gezondheidsbevordering, biodiversiteit, woon- en werklocaties, bereikbaarheid van recreatie en sociale voorzieningen. Het meenemen van deze thema’s zorgt voor een vernieuwende m.e.r. aanpak waarbij je het MER ook wel Omgevingseffectrapportage (OER) kunt noemen, omdat het uitgangspunt niet alleen is om de milieueffecten in beeld te brengen, maar om de omgeving integraal te benaderen

1.3 Besluitvorming over dit planMER en de Omgevingsvisie

Dit planMER wordt tegelijk met de Ontwerp Omgevingsvisie 6 weken ter inzage gelegd. Eenieder mag dan zienswijzen indienen op de Ontwerp Omgevingsvisie en het planMER. De Commissie voor de m.e.r. geeft in dezelfde periode een advies over het planMER met als belangrijkste toets of voldoende (milieu)informatie aanwezig is om een besluit over de Omgevingsvisie te kunnen nemen. De zienswijzen en het advies van de Commissie voor de m.e.r. kunnen aanleiding geven tot het bijstellen van de Ontwerp Omgevingsvisie.

1.4 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk, hoofdstuk 2, staat een beschrijving van het proces van totstandkoming van de Omgevingsvisie en de manier waarop de gemeente uitwerking wil geven aan de voorgestelde integrale ontwikkelkoers. Hoofdstuk 3 beschrijft hoe het milieueffectonderzoek is uitgevoerd. Hoofdstuk 4 beschrijft wat de effecten zijn op de leefomgeving als gevolg van de Omgevingsvisie. Hoofdstuk 5 gaat in op de synergie en strijdigheden tussen de gestelde ambities in de Omgevingsvisie. In hoofdstuk 6 wordt het doelbereik van de ambities beschreven. Hoofdstuk 7 beschrijft de Passende beoordeling van Natura 2000-gebieden. Hoofdstuk 8 bestaat uit de conclusies en aanbevelingen en in hoofdstuk 9 wordt ingegaan op leemten in kennis en de manier waarop gemonitord wordt.

2 Omgevingsvisie Arnhem: proces en uitwerking

Dit hoofdstuk legt ten eerste verslag van het proces voor de totstandkoming van de Omgevingsvisie. Daarnaast zal in paragraaf 2.2 uiteen worden gezet op welke manier de gemeente Arnhem uitwerking geeft aan de gewenste ontwikkelkoers in de Omgevingsvisie.

2.1 Proces tot nu toe: totstandkoming Omgevingsvisie

2.1.1 Totstandkoming

De huidige versie van de Omgevingsvisie, die is gebruikt voor het opstellen van het planMER, is de versie Ontwerp-Omgevingsvisie. Deze paragraaf gaat in op het ‘basis-uitganspunt’ dat de gemeente Arnhem heeft gekozen voor de Omgevingsvisie, gevolgd door het verdere proces van de totstandkoming van de Omgevingsvisie.

Voordat de gemeente Arnhem aan het proces van het opstellen van de Omgevingsvisie begon, heeft zij voor een basis-uitgangspunt gekozen voor het document: de Arnhemse Omgevingsvisie staat voor de duurzame ontwikkeling van de stad. Dit is terug te zien in diverse onderdelen van de Omgevingsvisie. De gemeente probeert de negatieve effecten op de omgeving, als gevolg van toekomstige ontwikkelingen, zo beperkt mogelijk te houden. Zo wordt er zoveel mogelijk gebouwd in de bestaande stad, waardoor het groene buitengebied zoveel mogelijk wordt ontzien, en Arnhem gebruik kan blijven maken van bestaande wegen, buslijnen, winkelcentra en sportvelden. De nieuw te realiseren woningen en kantoren komen zoveel mogelijk op goed bereikbare plekken, in de nabijheid van bestaande voorzieningen. Locaties rond trein- en busstations, de best bereikbare locaties in de stad, zijn aangewezen als verdichtingslocaties: hier wil Arnhem de hoogte in bouwen. Op deze manier probeert de gemeente extra verkeersbewegingen per auto te beperken en schonere vormen van vervoer (lopen, fietsen en openbaar vervoer) aantrekkelijker te maken.

Het proces van de totstandkoming van de Omgevingsvisie wordt inzichtelijk gemaakt in figuur 2.1. De gemeente is begonnen met het inzichtelijk maken van de identiteit van Arnhem, waarvoor een Waardenatlas met tijdlijn en themakaarten is gemaakt. Vervolgens zijn in een koersdocument de trends en ontwikkelingen voor Arnhem in beeld gebracht en is er een toekomstbeeld voor Arnhem 2040 geschetst. De afzonderlijke ruimtelijke claims die uiteenlopende beleidsdoelen, ambities en initiatieven aansporen zijn geclusterd in realistische doelen. Aanvullend zijn er vier afwegingsprincipes genoemd. Deze afwegingsprincipes moeten er aan bijdragen dat opgaven aantrekkelijk, duurzaam, gezond en sociaal worden en dat er slim en duurzaam met de ruimte wordt omgegaan. De afwegingsprincipes, themahoofdstukken en gebiedsuitwerkingen vormen gezamenlijk het kader voor de toekomstige ontwikkelingen in de stad. De ambities in de Omgevingsvisie zijn gezamenlijk met inwoners opgesteld. Hiervoor heeft de gemeente Arnhem gebruik gemaakt van een participatieprogramma waarbij geïnteresseerde bewoners, professionele stakeholders en belangenverenigingen, jongeren en doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten zijn geraadpleegd.

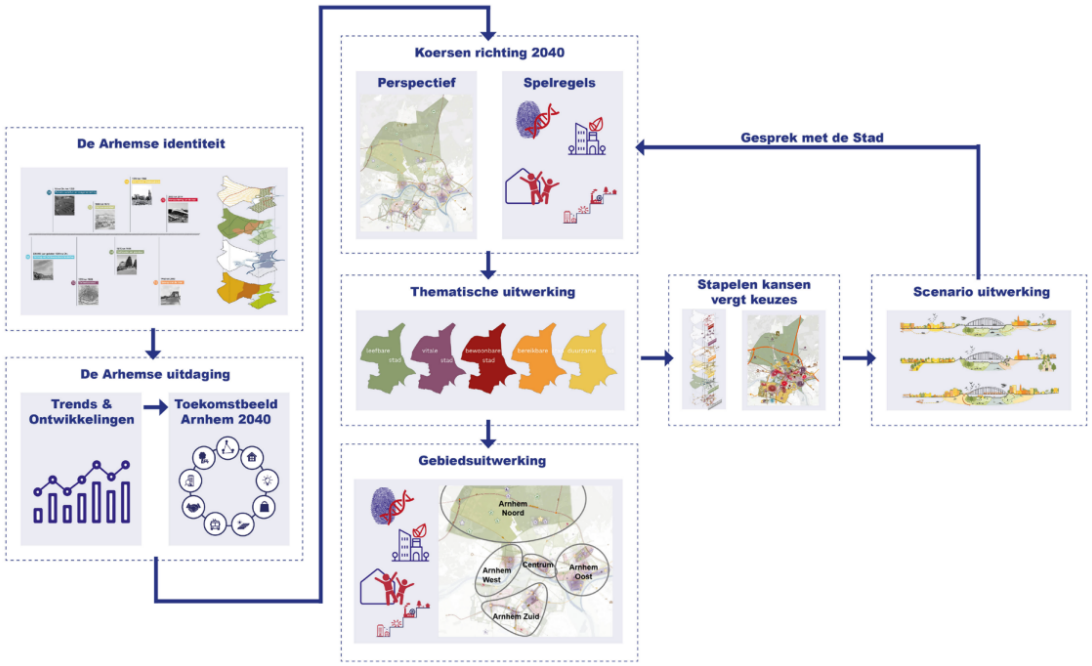

Figuur 2.1 Schematische weergave van totstandkomingsproces Omgevingsvisie Arnhem

2.1.2 Participatiedocument

In het participatiedocument wordt toegelicht op welke manier de participatie vorm heeft gekregen, welke doelgroepen zijn bereikt en wat de inhoudelijke resultaten zijn geweest. In de Omgevingsvisie zet de gemeente uiteen hoe Arnhemmers in het algemeen, middelbare scholieren en het Arnhemse klankbordnetwerk (netwerk van professionele partijen in de stad) zijn betrokken bij dit participatieproces. Het doel van de participatie was om een Omgevingsvisie te maken voor de stad waarin de Arnhemse samenleving zich zou herkennen. Arnhemmers werden meegenomen in het proces van de Omgevingsvisie. De gemeente ziet de bewoners als de expert van hun eigen leefomgeving. Concreet waren er vier doelgroepen:

1. Geïnteresseerde bewoners
2. Professionele stakeholders en belangenverenigingen
3. Jongeren in de leeftijd van 15 tot 25 jaar
4. Doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten van de gemeente, maar wel belangrijk zijn om een breedbeeld te verkrijgen van wat de Arnhemmers hun stad in 2040 toewensen

Per doelgroep heeft de gemeente gekeken hoe deze het beste benaderd kon worden en op welke manier de dialoog kon worden gevoerd over diverse milieu- en omgevingsthema's. Hierbij is gebruikt gemaakt van de volgende middelen, welke op specifieke doelgroepen waren toegespitst:

- Arnhems Klankbord Netwerk (professionele stakeholders en belangenverenigingen)
- Bewonersbijeenkomst in congrescentrum ‘Geniet in de Weerd’ (geïnteresseerde bewoners)
- Omgevingswetbraderie in het Stadshuis (professionele stakeholders en belangenverenigingen en geïnteresseerde bewoners)
- Scholenproject (jongeren in de leeftijd van 15 tot 25 jaar)
- Koerswijzer (online, diverse doelgroepen, voor elke doelgroep een toegespitste (tekstuele) benadering)
- Week van de stad (afgelast als gevolg van de coronacrisis)
- Meedenken.arnhem.nl (online, geen specifieke doelgroep, ter vervanging van de Week van de stad)

Om tot de Omgevingsvisie te komen is een toekomstbeeld opgesteld. Het toekomstbeeld geeft een antwoord op de opgaven waar Arnhem de komende jaren voor staat. Belangrijk hierbij is dat de identiteit en kwaliteit van de stad behouden blijft en een gecombineerd ruimtegebruik de voorkeur heeft. Het toekomstbeeld en de opgaven waar Arnhem voor staat kunnen niet apart van elkaar worden aangepakt. Een Omgevingsvisie vraagt om een integrale, samenhangende aanpak. Om samenhang tussen de opgaven en aanpak te brengen, worden in de Omgevingsvisie een aantal afwegingsprincipes gepresenteerd. Het is van belang dat bij het maken keuzes met betrekking tot de fysieke leefomgeving steeds dezelfde afwegingsprincipes worden gehanteerd. De Omgevingsvisie heeft een thematische uitwerking en gebiedsuitwerking gekregen. Gezamenlijk vormen de afwegingsprincipes, de thematische en gebiedsuitwerkingen het kader voor toekomstige ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving van Arnhem. Het participatietraject dat de gemeente heeft gevoerd heeft als basis gediend voor de uitgangspunten en inhoudelijke keuzes in de Omgevingsvisie.

2.1.3 Vaststellen Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD)

De eerste stap in de m.e.r.-procedure is het opstellen van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD). In de NRD wordt beschreven hoe de MER van de Omgevingsvisie tot stand komt, welke onderwerpen worden onderzocht, hoe deze worden onderzocht en hoe de resultaten worden beoordeeld. Vervolgens worden in de NRD de stappen van het m.e.r.-proces uiteengezet. Zo wordt uitgelegd wat de Huidige Situatie en Autonome Ontwikkeling (HSAO), effectbeoordeling en doelbereik is, en wat synergie en strijdigheden in het MER zijn. Ook zijn de indicatoren waarop getoetst wordt gepresenteerd.

De NRD heeft van 6 december 2021 tot 17 januari 2022 voor een ieder ter inzage gelegen. Naar aanleiding hiervan is een zienswijze binnengekomen die aandacht vraagt voor de effecten van hoogbouw op landschappelijke waarden, beschermde rijksgezichten en de effecten de energietransitie op historische waarden. Deze aspecten zijn passend bij het abstractieniveau van de Omgevingsvisie opgenomen in de factsheet “Aantrekkelijk Arnhem”, zie bijlage 3 van dit planMER.

2.1.4 Verder proces

De huidige versie van de Omgevingsvisie, waarop het planMER is gebaseerd, is de ontwerp-Omgevingsvisie. In onderstaande tabel is een overzicht gegeven van het proces dat de Omgevingsvisie heeft doorlopen voor totstandkoming.

Tabel 2.1 Proces totstandkoming van de Omgevingsvisie

	Toelichting	Producten
Stap 1	• Collegebesluit Voorontwerp-Omgevingsvisie, Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) en Participatiedocument • Uitwerken thematische programma's en Koersgebieden	• Voorontwerp-Omgevingsvisie • Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) • Participatiedocument
Stap 2	• Raadbesluit Voorontwerp-Omgevingsvisie, Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) en Participatiedocument	• Voorontwerp-Omgevingsvisie • Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) • Participatiedocument
Stap 3	• Opstellen MER-rapport • Raadplegen partners in de regio • Advies commissie MER • Opstellen ontwerpbesluit Omgevingsvisie	• MER-rapport • Advies commissie MER • Ontwerpbesluit Omgevingsvisie
Stap 4	• Ontwerpbesluit omgevingsvisie inclusief MER-rapport • Ter inzage periode • Definitief besluit Omgevingsvisie • Digitaliseren Omgevingsvisie	• Ontwerpbesluit • Zienswijzen • Definitief besluit

2.2 Uitwerking Omgevingsvisie

De ambities in de Omgevingsvisie van Arnhem worden in twee onderdelen verdeeld. Zo zijn ambities thematisch uitgewerkt en zijn er specifieke ambities per deelgebied. Verschil is er in het behouden van en versterken van specifieke kwaliteiten enerzijds en anderzijds het ruimte bieden aan bepaalde ontwikkelingen in samenhang met deze kwaliteiten. In de gebiedsuitwerking in paragraaf 2.2.2. wordt nader ingegaan op de specifieke kwaliteiten van een gebied en de gewenste ontwikkelingen daarbinnen.

2.2.1 Thematische uitwerking van integrale ontwikkelkoers

In de Omgevingsvisie gebruikt de gemeente een zestal thema's waarin de integrale ontwikkelkoers wordt uiteengezet. Per thema geeft de gemeente Arnhem aan welke inspanningen zij zullen leveren en hoe deze inspanningen zich verhouden met andere thema's. Doel hierbij is het bedenken van slimme oplossingen voor potentieel conflicterende ruimteclaims. De thema's die worden behandeld zijn:

- Ruimte voor schone mobiliteit
- Een stad met nieuwe energie
- Aantrekkelijk Arnhem
- Een groene, gezonde en veilige stad
- Een vitale stad
- Een stad waar het goed wonen is

Een overzicht van de thema's, de toelichting hiervan en de bijbehorende beleidsuitspraken zijn te vinden in bijlage 2a van dit planMER. Figuur 2.2 toont de visiekaart waarin de verschillende ambities zijn opgenomen.

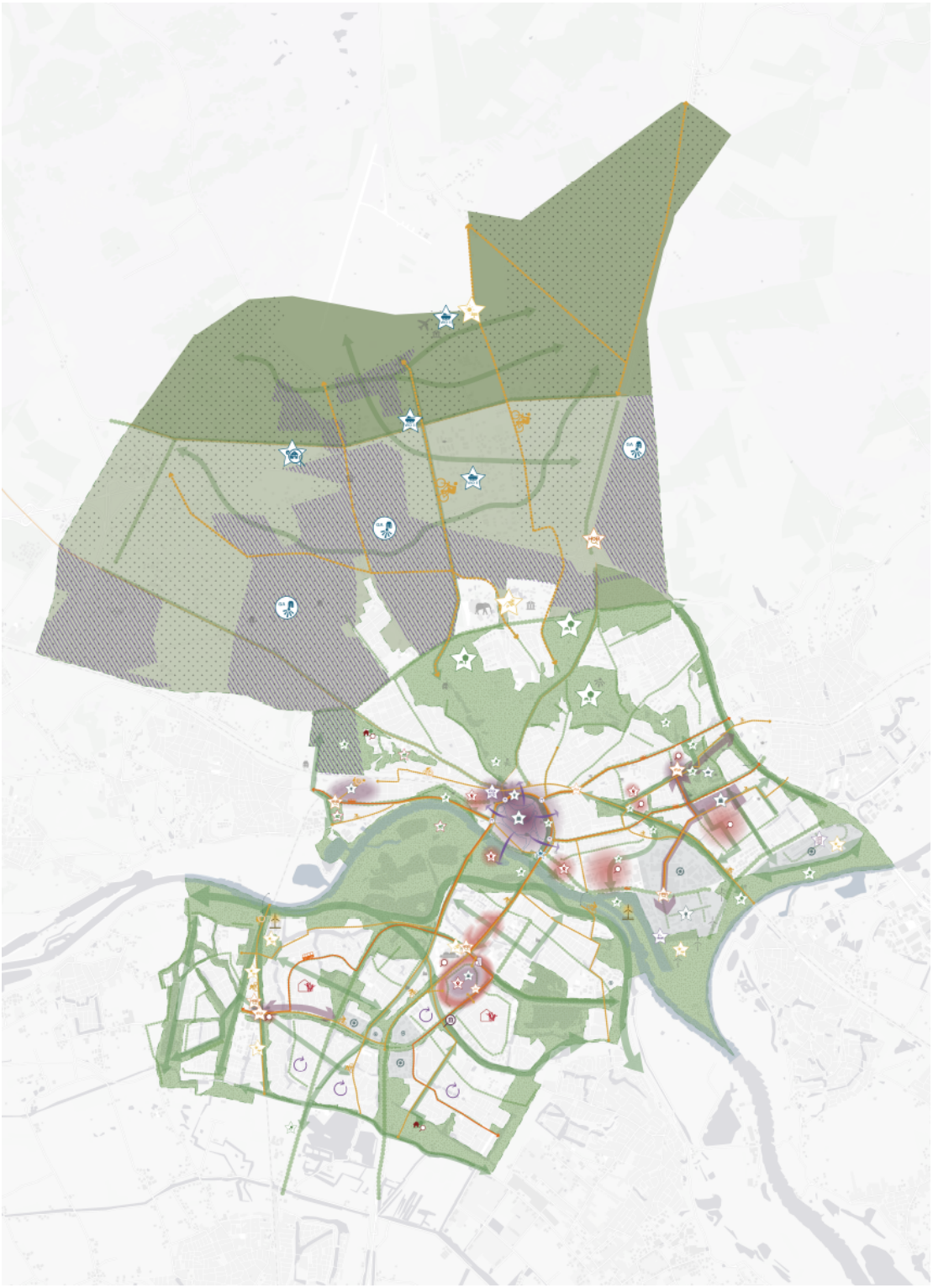

Figuur 2.2 Visiekaart Arnhem 2040

2.2.2 Gebiedsuitwerking

Naast de thematische uitwerking van ambities, is er ook een gebiedsuitwerking gemaakt. De gemeente Arnhem legt speciale aandacht op de gebieden, gezien de meervoudige en geclusterde opgave en/of afwijkingen op de overige koers. De Omgevingsvisie zet van elk deelgebied het karakter, de gebiedskansen en ambitie-agenda van de deelgebieden uiteen. Ook gaat het per deelgebied in op waar ruimte is voor welke functies (op basis van de kleuren, lijnen en symbolen in figuur 2.3). De ambitie-agenda's voor de deelgebieden zijn opgenomen in bijlage 2b van dit planMER. De ambities in de thematische uitwerking worden in de Omgevingsvisie zo nu en dan specifiek per deelgebied of wijk toegelicht. Onderstaande paragrafen geven kort beeld van de verschillende deelgebieden en de belangrijkste ontwikkelingen aldaar.

Centrum

Hoewel de binnenstad van Arnhem slechts een relatief klein gebied bestrijkt, is het gebied de economische motor van stad en regio. De gemeente Arnhem benoemt een aantal kansen voor Arnhem Centrum. Zo zijn er kansen voor een toekomstbestendige binnenstad, met een mix aan functies (wonen, werken en recreëren). Daarnaast is er de kans om verdichten en vergoenen te combineren, en de binnenstad beter met de rest van de stad te verbinden. De gemeente benoemt vervolgens de kansen voor Centrum Oost, waar een gemengd werk- en woonmilieu moet worden gerealiseerd dat aansluit op de binnenstad. In Centrum West ziet de gemeente kansen om een Kunstkwartier te realiseren: een aantrekkelijke wijk met een eigen identiteit, waar creatieve energie, kunst en cultuur samen met wonen, (flex)werken en maatschappelijke instellingen een dynamische mix vormen. Ten slotte gaat de gemeente in op Arnhem CS, waar een passend aanbod voor kantoren kan worden gerealiseerd om de stationsomgeving te versterken. De belangrijkste ambities voor Arnhem Centrum zijn:

- Het ondersteunen van detailhandel, horeca en cultuur na de coronapandemie en het versterken van de aantrekkelijkheid van de binnenstad
- Het zorgen voor solide concepten voor gebouwen en stedenbouw bij nieuwe ontwikkelingen, die makkelijk transformeerbaar zijn en een openbare ruimte die daarop kan inspelen
- Optimaal gebruik maken van schaarse ruimte door een slimme verdichtingsstrategie
- Het opstellen van nieuwe stedenbouwkundige kaders voor het centrum, de centrumschil en omliggende wijken
- Versterking van de groenstructuur
- Het realiseren van schaduwroutes in de binnenstad
- Het organiserend vermogen van de binnenstad faciliteren
- De rol van automobiliteit verkleinen door in te zetten op duurzame mobiliteit
- Het ontwikkelen van een integrale (auto)parkeerstrategie die uitgaat van een parkeernorm van nul, in combinatie met een eerlijke vorm van betaald- en vergunningsparkeren
- Het laten meegroeien van maatschappelijke functies met de demografische ontwikkeling van het gebied

Arnhem Oost

Het gebied ten oosten van de binnenstad transformeerde de afgelopen zestig jaar van stadsrand tot onderdeel van de stad. De gemeente benoemt vier overkoepelende gebiedskansen voor Arnhem Oost. Zo ziet de gemeente kansen om de bedrijventerreinen, woonwijken en de Kenniscampus regio Arnhem om te katten tot een energiecluster in de stad. Ook elders in Arnhem Oost is de gemeente voornemens vitale, levendige en energieke district te doen ontstaan met volop ruimte om te werken. Voor functiemenging wordt met name gekeken naar de randen van bedrijventerreinen Rijnpark en Het Broek. Ook wil de gemeente meer mixen met functies in dit stadsdeel, waarbij vergroening een belangrijke randvoorwaarde is. Daarnaast wil de gemeente Arnhem Oost beter verbinden met de rest de binnenstad en de regio, waarvoor het aanpassen van de Spoorzone een belangrijke stap is. Ten slotte ziet de gemeente, door de toevoeging van meer ruimtelijke kwaliteit en groen, kansen om de verbondenheid van bewoners met dit stadsdeel te verbeteren. De belangrijkste ambities voor Arnhem Oost zijn:

- Het versterken van de leefbaarheid, veiligheid en duurzaamheid, in samenwerking met het Rijk
- Het werken aan de Kenniscampus regio Arnhem als vitaal, levendig en gemengd cluster van onderwijs en innovatie
- Het zorgen voor een sterk kenniscluster rondom het energieprofiel met de Kenniscampus, de campus IPKW in samenhang met de Nieuwe Haven en de kennisas op Het Broek
- Het ontwikkelingen van multifunctionele stedenbouwkundige concepten die bijdragen aan de gewenste Arnhemse mix van wonen, werken en voorzieningen
- Het leiden van het onderzoek naar de spoorse opgave in Arnhem Oost, waarbij Station Presikhaaf, de spoorknoop en de herontwikkeling van het spooremplacement worden meegenomen
- Het realiseren van een nieuw spoorpark, dat de verschillende deelgebieden met elkaar verbindt en bijdraagt aan de gezonde ontwikkeling van stadsdeel Oost
- Ruimte creëren voor flexwonen en tijdelijke woonconcepten
- Het investeren in de kwaliteit van openbare ruimte door toevoeging van meer groen voor leefbaarheid, gezondheid, klimaatadaptatie en biodiversiteit

Arnhem West

In Arnhem West komen de stuwwal en de uiterwaarden van de rivier samen. Dit landschappelijke kenmerk is gekoppeld aan een van de gebiedskansen die de gemeente in Arnhem West ziet: het ontwikkelen binnen (en investeren in) het landschap. Ruimtelijke ontwikkelingen kennen het landschap als basis, waarbij ruimte is voor functieverandering en slimme verdichting. Andere kansen ziet de gemeente in de combinatie van wonen en zorg en Arnhems Buiten als Energy Hotspot. Ten slotte adresseert de gemeente kansen om de verbondenheid in Arnhem West te verbeteren door de barrièrewerking van infrastructuur en private terreinen te verkleinen. Het vertaalt zich naar onderstaande, belangrijkste ambities voor Arnhem West:

- De unieke landschappelijke onderlegger als basis houden voor toekomstige ontwikkelingen, waarbij wordt geïnvesteerd in het groenblauwe raamwerk
- Grotendeels private terreinen openen naar omliggende woonwijken, waarbij ruimte is voor transformatie, functieverandering en slimme verdichting met behoud van het groene karakter
- Het doorzetten van de transformatie van zorglandschap Het Dorp naar een combinatie van wonen en zorg
- Inzetten op bouwen voor doorstroming en sociale woningen, om diverse woonwijken met een gevarieerd woningaanbod te realiseren
- Het ontwikkelen van Arnhems Buiten als economische hotspot met een focus op energie en innovatie
- Inzetten op doorgaande wandel- en fietsroutes, zodat meer en betere verbindingen ontstaan met het buitengebied
- Het realiseren van een stadsrandhub nabij Arnhems Buiten en investeren in Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV)
- Leefbaarheid centraal stellen bij de ontwikkeling van mobiliteitsoplossingen
- Aandacht schenken aan het inzetten van schone mobiliteit bij de ver- en/of nieuwbouw van scholen rondom de Heijenoordseweg

Centrum Zuid

Centrum Zuid wordt gekenmerkt door de stedenbouwkundige mode van tussen 1970 en midden jaren ’90, de periode dat het stadsdeel het hardst groeide. Richting 2050 ziet Arnhem kansen om het stadsdeel te versterken. Zo wil de stad investeren in Kronenburg en omgeving, om het stadsdeel economisch te versterken. Daarnaast wil de gemeente bestaande kwaliteiten versterken, zoals de geborgenheid en het vele groen. Hierbij wordt de robuuste groen-blauwe structuur als uitgangspunt genomen. Ten slotte wil de gemeente de ‘ruggengraat van Zuid’ versterken: de Burgemeester Matsersingel moet niet langer enkel een centrale verkeersas zijn, maar multifunctioneler worden ingezet. Het vertaalt zich naar onderstaande, belangrijkste ambities:

- Het realiseren van meer variatie in het woningaanbod en nieuwe werkplekken als gevolg van nieuwe ontwikkelingen
- Het verbeteren van de omgevingskwaliteit door nieuwe stedelijke ontwikkelingen
- Het ontwikkelen van multifunctionele stedenbouwkundige concepten
- Zorgen dat nieuwe ontwikkelingen geen druk op de openbare ruimte opleveren en gebruik maken van duurzame mobiliteitsconcepten of gebouwd parkeren
- Het versterken van bestaande groene en blauwe structuren
- De bestaande infrastructurele barrières opheffen
- Het zorgen voor voldoende lokale arbeidsplaatsen

Arnhem Noord

Het noordelijke, overwegend groene buitengebied, van Arnhem beslaat ruim de helft van de oppervlakte van de gemeente. Het voornaamste doel voor de gemeente is dat Arnhem Noord zijn groene karakter niet verliest, waarop natuur en biodiversiteit, en het landschap en cultureel erfgoed wordt versterkt. Ook ziet de gemeente kansen voor duurzame landbouw. Hierbij wordt ten noorden van de Koningsweg gefocust op natuur, waar ten zuiden ook cultuur een uitgebreidere rol speelt. De landgoederenzone, die onderdeel is van Gelders Arcadië, wordt versterkt door ruimtelijke identiteitsdragers, en rondom vliegbasis Deelen wordt gekeken naar de mogelijkheden voor duurzame energieopwekking. Ten slotte ziet de gemeente kansen om het toerisme in Arnhem Noord in balans te brengen met de natuur en biodiversiteit. Het vertaal zich naar de volgende ambitie-agenda:

- Het investeren in robuuste, toekomstbestendige natuur en landschappen
- Het versterken van onderliggende cultuurhistorische landschapsstructuren
- Het ontwikkelen van alternatieve energiebronnen die samengaan met de aanwezige natuur
- Het ontwikkelen van bestaande functies op een duurzame manier
- Verrommeling en versnippering voorkomen
- Het verbinden van gebieden en inzetten op duurzame bereikbaarheid
- Toekomstige ontwikkelingen zoveel mogelijk in samenhang met bestaande functies realiseren
- Het natuurinclusief ontwikkelen van recreatie, in balans met natuur en biodiversiteit
- Onderzoek realiseren naar de samenhang tussen het verlagen van de maximumsnelheid ten behoeve van de veiligheid van mens en dier, en de uitstoot van schadelijke stoffen.

3 Hoe is het milieueffectonderzoek uitgevoerd en wat is er onderzocht?

In het planMER is beoordeeld wat de effecten op hoofdlijnen zijn. De effecten in dit planMER zijn beschreven door aan te geven wat de invloed van de speerpunten en acties op het kwaliteitsniveau van de indicator is. Het kan ook gezien worden als kans voor positieve effecten en risico's op negatieve effecten. Deze risico's en sterkten zijn in beeld gebracht met kwalitatieve inschattingen van experts.

Dit planMER is opgesteld in de volgende 5 stappen:

1. Vaststellen beoordelingskader
2. Beschrijven en beoordelen van huidige situatie en autonome ontwikkeling (referentiesituatie)
3. Bepalen relatie ambities en indicatoren MER
4. Effectbeoordeling en (b) Passende beoordeling (Wet natuurbescherming)
5. Afronden planMER

3.1 Stap 1: Vaststellen beoordelingskader

Als eerste stap is het beoordelingskader opgesteld. In het beoordelingskader staan per thema enkele indicatoren waarop de effecten van de Omgevingsvisie worden beoordeeld. Van iedere indicator is beschreven met behulp van welk criterium het effect wordt bepaald. In de volgende tabel is het beoordelingskader te zien.

Tabel 3.1 Beoordelingskader effectbeoordeling

Thema	Indicator	Subindicator	Criterium
Ruimte voor schone mobiliteit	Modal split		Autobezit (gemiddeld aantal auto's per huishouden) Fietsgebruik aandeel fiets als hoofdvervoersmiddel in alle verplaatsingen van binnenstadbezoek Gebruik OV (aandeel OV als hoofdvervoersmiddel in alle verplaatsingen)
	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden		Voertuigverliesuren (<1 - > 1,5 reistijdverhouding)
	Duurzaam vervoer		Aantal en aandeel elektrische voertuigen en faciliteiten
Een stad met nieuwe energie	Duurzame energie	Duurzame energie	Elektriciteitsgebruik zonder fossiele brandstoffen
		Bedrijven en industrie	Reductie CO_2 uitstoot
		Gebouwde omgeving	Reductie CO_2 uitstoot
	Circulariteit		Gebruik en hergebruik duurzame materialen
Aantrekkelijk Arnhem	Landschap	Landschappelijke waarden	Landschappelijke ambities en waarden voor deelgebieden uit de Groenvisie en de Visie voor Gelders Arcadië
	Cultuurhistorie	Cultuurhistorische waarden	Cultuurhistorische gemeente ambitie en waarden van de verschillende landschapszones en beschermde stadsgezichten en monumenten
	Archeologie en aardkunde	Archeologie en aardkundige waarden	Aantal terreinen met verschillende archeologische waarden en aantal gebieden met aardkundige waarden binnen de gemeentegrenzen
	Woonmilieus	Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus	Aandeel stedelijke versus areaal groene woonmilieus
Een groene gezonde en veilige stad	Natuur	Natura 2000	Staat van instandhouding
		NNN/GNN (buiten Natura 2000-gebieden)	Staat van instandhouding soorten en habitattypen

Thema	Indicator	Subindicator	Criterium
		Biodiversiteit	Omvang biodiversiteit: aantal rode lijstsoorten
	Grijsmilieu	Geluid	WHO-norm weg- en railverkeer en geluid bedrijven (Letmaal en Lnacht)
		Geurhinder	Klachten over geurhinder
		Luchtkwaliteit	Concentraties PM10 en NO_2
		Lichthinder	Lichtemissie (E-10 Watt/cm^2/steradiaal)
		Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)	Plaatsgebonden Risicocontour 10-6 (PR) (binnen deze contour geen kwetsbare extra kwetsbare objecten (ziekenhuizen) en beperkt kwetsbare objecten).
	Bodem en ondergrond	Bodemkwaliteit	Bodemverontreiniging en saneringslocaties
		Ondergrond	Intensiviteit gebruik ondergrond (drukte in de netwerklaag)
	Water	Waterkwantiteit	Omvang waterwin- en grondwaterbeschermingsgebieden
		Waterkwaliteit	KRW-normering grondwater Kwaliteit (SED en HEN) oppervlaktewater
	Beweging	Ruimte voor spelen en bewegen	Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO)
	Veiligheid	Verkeersveiligheid	% Rode CROSS-Score voor drukste wegennet gemeente Arnhem
		Sociale veiligheid	% inwoners dat zich wel eens onveilig voelt
	Klimaatadaptatie	Wateroverlast	Aantal wateroverlastlocaties en meldingen als gevolg van hevige neerslag (80-130 mm bui in 2,5 uur)
		Droogte	Mate van aanpassing gebiedsinrichting aan toenemende droogte als gevolg van klimaatverandering
		Hitte	Aantal rode en oranje gebieden binnen Arnhem
		Waterveiligheid	Aantal inwoners dat bloot wordt gesteld aan gevolgen van een overstroming
Een vitale stad	Werken	Aandeel kantoren en bedrijven	% groei per jaar (aandeel van kantoren en bedrijven in totaal)
		Aanbod bedrijventerreinen en kantoren	Verhouding vraag en aanbod
		Werkgelegenheid	% percentage groei en mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor eigen bevolking

Thema	Indicator	Subindicator	Criterium
	Sociaal maatschappelijk	Voorzieningen	Nabijheid voorzieningen met een maatschappelijke bijdrage
		Voorzieningen gezond leven	Spreiding voorzieningen gericht op gezond leven
		Onderwijs Toegankelijkheid	Nabijheid onderwijsinstellingen Toegankelijkheid openbare ruimte voor specifieke doelgroepen (mensen met dementie, gehandicapten, e.d.)
		Kansengelijkheid	Mate gemengd woningaanbod (% sociale huur) Leefbaarheidssituatie
Een stad waar het goed wonen is	Woningvoorraad		Balans vraag en aanbod
	Woningaanbod		Balans vraag en aanbod voor verschillende doelgroepen (ouderen, studenten, starters, sociale huur)

3.2 Stap 2: Beschrijven en beoordelen van huidige situatie en autonome ontwikkeling (referentiesituatie)

Voor de beoordeling van de referentiesituatie is voor elke indicator een beoordeling gegeven van het kwaliteitsniveau (toestand) van zowel de huidige situatie als de autonome ontwikkeling. De beoordeling van het kwaliteitsniveau is uitgedrukt in slecht, redelijk en goed. Deze beoordeling is voor alle indicatoren uit het beoordelingskader onderbouwd in factsheets (zie bijlage 3). Waar mogelijk is gebruik gemaakt van kaartmateriaal om zo ruimtelijk te kunnen duiden waar bepaalde kansen of knelpunten optreden. De huidige situatie en autonome ontwikkeling vormen samen de “referentiesituatie” waartegenover in stap 4 het effect van de Omgevingsvisie is afgezet.

Een belangrijke opmerking in het kader hiervan is de behandeling van het gemeentelijk programma NemiA 2030 als autonome ontwikkeling. Veel van de ambities die de gemeente heeft gesteld op het gebied van energie, welke worden benoemd onder het thema ‘Een stad met nieuwe energie’, komen uit NemiA 2030 (vastgesteld op 29 januari 2020). Normaliter vormt de Omgevingsvisie de basis voor de opzet van beleidsprogramma’s. Doordat de opgenomen ambities veelal overgenomen zijn uit het programma NemiA 2030 en er daardoor in beperkte mate nieuwe doelen en ambities zijn opgenomen in de Omgevingsvisie, is de invloed van de Omgevingsvisie beperkt. Enkele sub ambities zijn om die reden niet beoordeeld op doelbereik. Aangezien het echter gaat om een grote inspanning binnen de Omgevingsvisie is het thema energietransitie integraal meegenomen in de effectbeoordeling en de beschrijving van synergie en strijdigheden inclusief botsproeven.

Tabel 3.2 Legenda symbolen kwaliteitsniveau referentiesituatie

Slecht	Redelijk	Goed

3.3 Stap 3: Bepalen relatie tussen ambities en indicatoren MER

In deze stap is bepaald per ambitie (met de daarbij onderliggende acties) met welke indicatoren uit het beoordelingskader er een relatie is. Zie hiervoor bijlage 4. Alleen voor de indicatoren waar een relatie is met een ambitie en acties zijn deze beoordeeld in stap 4. Daarnaast zijn de meest voor de hand liggende relaties tussen ambities en indicatoren (zoals de ambitie “We beperken overlast van extreme buien” en de indicator wateroverlast) buiten beschouwing gelaten, gezien de geringe bijdrage die dit levert aan de effectbeoordeling.

3.4 Stap 4a: Effectbeoordeling

1. Invloed van de Omgevingsvisie op kwaliteitsniveau per indicator

Met de effectbepaling zijn de effecten van de Omgevingsvisie in relatie tot de referentiesituatie onderzocht. Per indicator is gekeken naar het kwaliteitsniveau in de huidige situatie en autonome ontwikkeling (HSAO) en of de Omgevingsvisie daar een positieve, geen/beperkte of negatieve invloed op heeft.

Tabel 3.3 Legenda symbolen invloed van Omgevingsvisie

Negatieve invloed	Geen of beperkte invloed	Positieve invloed

2. Synergie en strijdigheden tussen ambities

In de beoordeling is ook inzichtelijk gemaakt wat de mogelijkheden voor synergie en de strijdigheden zijn tussen speerpunten en onderliggende acties in de Omgevingsvisie. Anders gezegd; welke speerpunten en acties versterken elkaar (synergie) en welke belemmeren elkaar (strijdigheid).

3. Doelbereik (mate waarin ambities behaald kunnen worden)

In deze stap is beoordeeld of de vooraf gestelde ambities in Omgevingsvisie in de toekomst ook behaald kunnen worden. Daarbij speelt ook de rol en invloed van de gemeente mee. Voor bijvoorbeeld klimaatadaptieve ambities is de gemeente ook afhankelijk van onder meer het waterschap, projectontwikkelaars, woningcorporaties en particuliere woningeigenaren. Bij het doelbereik brengen we per ambitie in beeld:

- Geen tot zeer beperkte kans om de ambitie te behalen
- Redelijke kans om de ambitie te behalen
- Reële kans om de ambitie te behalen

We beoordelen dit vervolgens op een vijfpuntsschaal. Daarbij geven we in een grafiek aan hoe groot de onzekerheid is in de mate waarin de ambitie wordt behaald. De onzekerheid wordt groter naarmate autonome ontwikkelingen mee spelen (bijvoorbeeld: wanneer rijden alle voertuigen emissieloos?) en/of als de gemeente afhankelijk is van andere partijen (denk aan bijvoorbeeld klimaatadaptatie aan het waterschap, projectontwikkelaars, woningcorporaties en particuliere woningeigenaren). De bandbreedte van onzekerheid geeft dus aan hoeveel de gemeente zelf kan doen aan het behalen van de gestelde ambities.

De effectbeoordeling is kwalitatief uitgevoerd op basis van een deskundigenoordeel. Voor de beschrijving en beoordeling van de huidige situatie en autonome ontwikkeling (HSAO) per thema zijn experts van TAUW ingezet. In diverse rondes zijn door de experts de kwaliteit en compleetheid beoordeeld. Waar nodig zijn de referentiesituaties daarop aangescherpt. Zij hebben op basis van beschikbare informatie beoordeeld wat het kwaliteitsniveau is per indicator, en wat het effect is van het nieuwe beleid uit de Omgevingsvisie. Vervolgens zijn door experts van TAUW op kwalitatieve wijze de kansen en risico's op positieve en negatieve effecten van het nieuwe beleid beoordeeld. In verschillende rondes is dit door experts van de gemeente op juistheid, navolgbaarheid en compleetheid gecontroleerd.

3.5 Stap 4b: Passende beoordeling (Wet natuurbescherming)

De Omgevingsvisie maakt ontwikkelingen zoals grootschalige woningbouw mogelijk. Dit kan leiden tot een toename van verkeer. Hierdoor is stikstofdepositie op de Natura 2000-gebieden Veluwe en Rijntakken, en verstoring van deze gebieden door licht en geluid, niet uit te sluiten. De Natura 2000-gebieden Veluwe en Rijntakken liggen deels binnen de gemeentegrenzen van Arnhem en deels in omliggende gemeenten.

Wanneer significante negatieve effecten op Natura 2000-gebieden niet zijn uit te sluiten, is een Passende beoordeling conform de Wet natuurbescherming noodzakelijk. De passende beoordeling sluit aan bij het abstractieniveau van de visie. De beoordeling is kwalitatief, want een gedetailleerd kwantitatieve beoordeling is pas mogelijk bij een omgevingsplan of specifiek programma. De Passende beoordeling bestaat uit een beschrijving van de negatieve effecten van van de Omgevingsvisie op de instandhoudingsdoelen, een overzicht van welke ambities zorgen voor minder stikstofdepositie en mogelijke mitigerende maatregelen of randvoorwaarden voor verlaging van stikstofdepositie. De Passende beoordeling is onderdeel van het planMER (hoofdstuk 7).

3.6 Stap 5: Afronden PlanMER

De resultaten van voorgaande stappen komen samen in het milieueffectrapport. We hebben het rapport na iedere stap steeds verder ingevuld. Daarbij zijn de onderdelen mitigerende maatregelen, leemten in kennis en monitoring en evaluatie toegevoegd.

3.7 Wisselwerking Omgevingsvisie en planMER

Het milieueffectenrapport (MER) is gelijktijdig met het proces van het opstellen van de Omgevingsvisie opgesteld. Gedurende het proces van het opstellen van de Omgevingsvisie heeft het planMER inzicht gegeven in de wijze waarop de gemeente met de Omgevingsvisie haar (milieu) kwaliteiten kan behouden, versterken of toevoegen. Doordat het planMER als procesinstrument is ingezet konden de tussenresultaten van het planMER direct benut worden bij het opstellen van de Omgevingsvisie. Zo is het concept planMER samen met het de voorontwerp Omgevingsvisie met de raad/het college besproken. Op basis daarvan is besloten verschillende aandachtspunten en aanbevelingen uit het planMER over te nemen. Zo is het thema fysieke veiligheid beter vastgelegd in de Omgevingsvisie en zijn de ambities op het thema circulariteit uitgebreid. Daarnaast is de visie aangescherpt op de thema's wijkeconomie, creatieve industrie en functiemenging.

4 De leefomgeving en de effecten van de Omgevingsvisie

In dit hoofdstuk worden de effecten van de voorgestelde ambities en bijhorende uitwerking uit de Omgevingsvisie beschreven. Dit wordt uitgedrukt in de invloed van de Omgevingsvisie op kwaliteit of anders gezegd de toestand van de referentiesituatie. De referentiesituatie wordt gevormd door de huidige situatie en de situatie bij ongewijzigd beleid (autonome ontwikkeling). Paragraaf 4.1 is opgezet aan de hand van de thema's die de gemeente Arnhem hanteert in de Omgevingsvisie. Per thema zijn indicatoren opgesteld die iets zeggen over dit thema, waarvan vervolgens de huidige situatie, autonome ontwikkeling en het effect van de Omgevingsvisie is beoordeeld. Een gedetailleerde beschrijving van de kwaliteitsniveaus van de huidige situatie en de autonome ontwikkeling per indicator is opgenomen in bijlage 3.

4.1 Ruimte voor schone mobiliteit

4.1.1 Mobiliteit

Tabel 4.1 Overzichtstabel effecten mobiliteit

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Mobiliteit	Modal split			
	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden			
	Duurzaam vervoer (aantal en aandeel elektrische voertuigen)			

Modal split

De Omgevingsvisie is naar verwachting zeer positief voor de modal split van Arnhem. De modal split geeft de verhouding van het aantal reizigers(kilometers) tussen de verschillende modaliteiten (vervoerwijzen) aan. Hierbij wordt een groeiend aandeel van wandelaars, fietsers en mensen die het OV gebruiken als een positieve ontwikkeling gezien. Arnhem legt in de Omgevingsvisie expliciet meer focus op lopen, fietsen en het blijft investeren in het OV. Het stimuleren van lopen fietsen en het gebruik van het OV, evenals het verdichten op plekken die goed bereikbaar zijn met het OV, heeft naar verwachting een **positief** effect op de onderlinge verhouding van het gebruik van verschillende modaliteiten.

Bereikbaarheid woon- en werkgebieden

De bereikbaarheid van woon- en werkgebieden in Arnhem is van groot belang, Arnhem is immers voornemens flink te groeien tot 2040. Meer woningen zorgen voor meer verkeersbewegingen, wat kan leiden tot knelpunten wanneer men van A naar B wil reizen. Binnenstedelijk bouwen, verdichten, leidt tot meer drukte in stedelijke gebieden. Hier zijn echter diverse modaliteiten beschikbaar om te reizen. Woningen in buitengebieden zijn vaak slechter ontsloten, wat ze afhankelijker maakt van de auto. Arnhem stelt in de Omgevingsvisie diverse plannen uiteen om woon- en werkgebieden in de stad bereikbaar te houden en heeft een duidelijk beeld welke plekken via welke modaliteiten het beste bereikbaar zijn (zo zijn enkele werklocaties simpelweg het beste te bereiken met de auto, waarop de focus ligt op het zo goed mogelijk ontsluiten van het gebied voor die modaliteit). Het feit dat Arnhem de auto niet overslaat in haar plannen (zoals bij de bereikbaarheid van werklocaties die slecht bereikbaar zijn per openbaar vervoer) om bereikbaarheid te garanderen is een goed teken, aangezien de stad nou eenmaal goed bereikbaar is per auto en in de huidige situatie ook als redelijk auto-afhankelijk kan worden gezien. Naar verwachting neemt de bereikbaarheid van plekken in Arnhem als gevolg van de Omgevingsvisie toe, wat een **positief** effect heeft op de bereikbaarheid.

Duurzaam vervoer

Ambities die van invloed zijn op het elektrificeren van vervoer, dat momenteel nog niet geëlektrificeerd is, speelt de grootste rol voor deze indicator. Hierbij moet met name worden gekeken naar het elektrificeren van personenauto’s en logistiek (het openbaar vervoer is al grotendeels elektrisch als gevolg van de trolleybussen in Arnhem). Het toevoegen van laadcapaciteit voor personenauto’s zal bewoners van Arnhem sneller doen overwegen voor elektrische auto te kiezen en heeft een positieve uitwerking op deze indicator. Ook ligt er een belangrijke opgave bij het transport: Arnhem wil zoveel mogelijk ‘schone’ voertuigen in de stad. De vraag in hoeverre dit gerealiseerd kan worden is van meerdere stakeholders afhankelijk. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **positief** effect zal hebben op het aandeel duurzaam vervoer.

4.2 Een stad met nieuwe energie

4.2.1 Duurzame energie

Tabel 4.2 Overzichtstabel effecten duurzame energie

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Duurzame energie	Duurzame energie			
	Bedrijven en industrie			
	Gebouwde omgeving			

Duurzame energie
Over het algemeen dragen de ambities uit de Omgevingsvisie bij aan het vergroten van het aandeel hernieuwbare energie. Op den duur wordt zodoende verwacht dat Arnhem beter op het gestelde criterium gaat scoren: een kleiner aandeel van fossiele brandstoffen in het totale elektriciteitsgebruik. Met de ambities die de gemeente heeft gesteld creëert zij daarnaast een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven- en kennisinstellingen gericht op de energietransitie. Op die manier wordt ingezet op een goede inpassing van duurzame ontwikkelingen. Het feit dat de ambities op duurzame energie in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een beperkt effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling – hier maakt NemiA immers deel van uit.

Bedrijven en industrie
Over het algemeen draagt de Omgevingsvisie bij aan het reduceren van de CO2-uitstoot van bedrijven en de industrie. Door bedrijven beter te informeren, te handhaven op verplichte maatregelen en zonnepanelen op grote daken te stimuleren is de verwachting dat bedrijven meer energie besparen, hergebruiken en opwekken. Daarnaast trekt het creëren van een kennis-as op het thema energie naar verwachting nieuwe bedrijven gericht op duurzame energie aan. Het feit dat de duurzaamheidsambities voor bedrijven en industrie in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling.

Gebouwde omgeving
Over het algemeen draagt de Omgevingsvisie bij aan het vergroten van het aandeel hernieuwbare energie en het verminderen van het gebruik van fossiele brandstoffen. Zo heeft de gemeente een duidelijke ambitie gesteld voor 2050 en is er aandacht voor het verduurzamen van monumenten en stadsgezichten. Het feit dat de duurzaamheidsambities voor de gebouwde omgeving in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling.

4.2.2 Circulariteit

Tabel 4.3 Overzichtstabel effecten circulariteit

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Circulariteit	Gebruik en hergebruik duurzame materialen			

Gebruik en hergebruik duurzame materialen

De Omgevingsvisie presenteert een stevige ambitie op het gebied van circulariteit: koploper worden van Nederland. Het laat zien dat de gemeente circulariteit hoog op de prioriteitenlijst heeft staan. Arnhem zet in op circulair bouwen en het circulair inrichten van de openbare ruimte. Dit doet de gemeente door gebruikt te maken van duurzame grondstoffen, het stimuleren van hergebruik en het realiseren van gebouwen die ook in de toekomst voldoen aan de behoeften. Daarnaast wordt onderzocht welke plekken in de stad geschikt zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, waaronder bedrijven die cruciaal zijn voor de circulaire economie. Op die manier wordt een gunstiger vestigingsklimaat gerealiseerd voor circulaire bedrijvigheid. De prioritering van circulair werken in de Omgevingsvisie zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie naar verwachting een positief effect heeft op de indicator circulaire economie.

4.3 Een aantrekkelijk Arnhem

4.3.1 Landschap

Tabel 4.4 Overzichtstabel effecten landschap

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Landschap	Landschappelijke waarden			

Landschappelijke waarden

De ambities in de Omgevingsvisie over de zichtbaarheid van het erfgoed kunnen als positief worden gezien voor het behoud van het landschap. Hetzelfde geldt voor de uitbreiding van groenverbindingen: verbonden landschappen hebben een hogere belevingswaarde dan versnipperde landschappen en versterken de waarden hiervan. De opwek van duurzame energie kan echter een aantasting zijn van landschappelijke waarden, hoe goed deze ook in het landschap worden ingepast. Dit geldt ook voor toevoegen van nieuwe woningen aan stedelijk gebied. In potentie kan dit leiden tot positieve effecten. De herstructurering van bestaande stedelijke gebieden kan kwaliteiten toevoegen echter de keerzijde is dat ruimte voor groen mogelijk wordt bedreigd. Al met al is er in de Omgevingsvisie veel aandacht voor het behoud van landschappelijke waarden en heeft daarmee een **positief** effect**.**

4.3.2 Cultuurhistorie

Tabel 4.5 Overzichtstabel effecten cultuurhistorie

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Cultuurhistorie	Cultuurhistorische waarden			

Cultuurhistorische waarden

De inzet van Arnhem op het zichtbaarder maken van hun cultureel erfgoed heeft een positief effect op het behouden van cultuurhistorische waarden. De verhoogde zichtbaarheid kan zorgen voor een beter maatschappelijk besef van deze waarden, waarop ze beter beschermd kunnen worden. Ook het duurzaam aantrekkelijk maken van Arnhem, en daarmee het investeren in monumentale gebouwen en stadsgezichten, heeft een positief effect. Disruptieve elementen in de omgeving, zoals zonnepanelen hebben mogelijk een negatief effect op de perceptie van cultuurhistorische waarden. In algemene zin wordt echter verwacht dat de ambities in de Omgevingsvisie een **positief** effect hebben op cultuurhistorische waarden en kenmerken.

4.3.3 Archeologie en aardkunde

Tabel 4.6 Overzichtstabel effecten archeologie en aardkunde

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Archeologie en aardkunde	Archeologische en aardkundige waarden			

Archeologische en aardkundige waarden

Arnhem wil met de Omgevingsvisie zorg dragen voor archeologische en aardkundige waarden. Dit moet door middel van het beter zichtbaar maken van natuurlijke waarden in de gemeente. Ambities met betrekking tot de opwek van duurzame energie zijn mogelijk strijdig met de ambities op archeologie en aardkunde, maar worden door de gemeente zoveel mogelijk gemitigeerd door de inpassing van bijvoorbeeld zonnepanelen. Daarnaast bestaat wetgeving voor bodemingrepen, waarop ingrepen in het kader van de opwek van duurzame energie naar verwachting beperkt zijn. Negatieve effecten op archeologie en aardkundige waarden zullen zodoende zoveel mogelijk geneutraliseerd worden. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **beperkte** effect heeft op het thema archeologie en aardkundige waarden.

4.3.4 Woonmilieus

Tabel 4.7 Overzichtstabel effecten woonmilieus

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Woonmilieus	Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus			

Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus

De gemeente Arnhem heeft een groot aantal ambities met betrekking tot het vergroenen van haar openbare ruimte. De forse woonopgave die de stad heeft is met name in stedelijk gebied voorzien, waar in hoge dichtheden wordt gebouwd. Dit zou betekenen dat de verhouding van het areaal stedelijke woonmilieus en groene woonmilieus grotendeels gelijk blijven: extra woningen in een gebied dat al als stedelijk is geclassificeerd tast groene woonmilieus niet aan. Als gevolg van de beperkte afwijking onder de Omgevingsvisie, in verhouding tot de autonome ontwikkeling, wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft.

4.4 Een groene gezonde en veilige stad

4.4.1 Natuur

Tabel 4.8 Overzichtstabel effecten natuur

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Natuur	Natura 2000			
	NNN/GNN (buiten Natura 2000 gebied)			
	Biodiversiteit			

Natura 2000

De Omgevingsvisie voorziet in het ontwikkelen van een groot aantal woningen. De woningen worden voornamelijk binnenstedelijk gerealiseerd op ruime afstand van Natura 2000-gebieden. Hoewel stikstofdepositie een knelpunt zou kunnen vormen, kunnen hiervoor in de planuitwerking diverse maatregelen getroffen worden. De inzet op natuur en biodiversiteit binnen de gemeente en de inzet op een goede balans tussen natuur en recreatie heeft bij de juiste afwegingen een gunstig effect op Natura 2000-gebieden. Ook de inzet van de gemeente op de energietransitie heeft uiteindelijk een positief effect op de Natura 2000-gebieden, doordat het zorgt voor minder stikstofdepositie ten opzichte van het gebruik van fossiele energiebronnen. Echter kan de realisatie van duurzame energiebronnen negatieve effecten met zich meebrengen, zoals lichtspiegeling door zonnevelden. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op Natura 2000-gebieden.

Natuurnetwerk Nederland/ Gelders natuurnetwerk

De gemeente zet in de Omgevingsvisie in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot een toename van emissies die een negatief effect kunnen hebben op GNN en GO gebieden. Dit geldt eveneens voor de bijkomende mobiliteit. De inzet op duurzame mobiliteit is daarom een positieve ontwikkeling. Ook de inzet op duurzame energie zal uiteindelijk een positief effect hebben, doordat de depositie beperkt wordt. De realisatie van duurzame energiebronnen kan echter diverse negatieve effecten meebrengen voor NNN gebieden.

De Omgevingsvisie zet echter ook in op het verbinden van groengebieden en daarnaast wordt zorgvuldig afgewogen welke gebieden geschikt zijn voor intensievere recreatie en evenementen en welke gebieden niet. De verwachting is dat de Omgevingsvisie per saldo een **beperkt** effect heeft.

Biodiversiteit
De gemeente Arnhem streeft naar meer biodiversiteit en natuur in en om de stad. Zo zet zij in op het vergroenen en ontstenen van de omgeving, worden groene zones meer aan elkaar verbonden en vormt natuurinclusief bouwen het uitgangspunt voor nieuwe woningen. Ondanks dat natuurinclusief bouwen het uitgangspunt vormt is het echter niet uit te sluiten dat de verstedelijking en aansluitend daarop het toenemend aantal inwoners en bezoekers een negatief effect kan hebben op de biodiversiteit. Daarnaast kunnen bepaalde diersoorten hinder ondervinden van de ontwikkelingen op het gebied van duurzame energie. De Omgevingsvisie zet echter expliciet in op bescherming en verbetering van het stadsklimaat en de gemeente ontwikkelt een kwaliteitskader verdichting. De verwachting is daarom dat de Omgevingsvisie per saldo een **positief** effect heeft op de biodiversiteit binnen de gemeente.

4.4.2 Grijsmilieu

Tabel 4.9 Overzichtstabel effecten grijsmilieu

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Grijsmilieu	Geluid	WHO-norm weg- en railverkeer en geluid bedrijven (Letmaal en Lnacht)			
	Geurhinder	Klachten over geurhinder			
	Luchtkwaliteit	Concentraties PM10 en No2			
	Lichthinder	Lichtemissie			
	Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)	Aantal potentiële slachtoffers; risicocontour en kwetsbare objecten			

Geluid
De Omgevingsvisie maakt ontwikkelingen mogelijk die resulteren in meer verdichting, wat kan leiden tot een toename van het aantal gehinderden. De forse hoeveelheid woningen die Arnhem ambieert te bouwen leidt tot veel meer verkeersbewegingen. Hierbij is bandenlawaai de overheersende factor (in verhouding tot motorgeluid) – elektrificering van het autoverkeer in Arnhem heeft dus beperkte invloed. Ook zorgt de extra druk op trolleybus en trein ook voor meer geluidshinder. Dit geldt ook voor het bouwen op goed bereikbare plekken (die in de nabijheid van infrastructuur liggen). De nadruk in de Omgevingsvisie op fietsen en het kwaliteitskader voor verdichting zouden kunnen zorgen dat de effecten van meer mobiliteit beperkt blijven, maar zijn enerzijds mogelijk niet voldoende en anderzijds nog vaag. Verwacht wordt dat de Omgevingsvisie een **negatief** effect zal hebben op de indicator geluid.

Geurhinder
De gemeente zet in de Omgevingsvsie in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot meer inwoners die aan geuremissies (van barbecues, vuurkorven, open haarden, etc.) worden blootgesteld. Hier zijn momenteel geen regels voor en ook de Omgevingsvisie komt dit niet terug. Overige bronnen van geurhinder worden beperkt door een gebiedsgerichte milieubenadering en wordt geurhinder zoveel mogelijk beperkt door bestaande wet- en regelgeving. De verwachting is daarom dat de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed heeft op de indicator geur.

Luchtkwaliteit
De Omgevingsvisie voorziet in het toevoegen van een groot aantal nieuwe woningen. Verdichting van woningen kan leiden tot meer gehinderden van overschrijdingen van de richtlijnen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), doordat woningen dichter bij bronnen worden gerealiseerd en er meer verkeer ontstaat. De inzet op duurzame mobiliteit is van belang en heeft naar verwachting een positief effect op de luchtkwaliteit. Daarnaast ontwikkelt de gemeente een kwaliteitskader verdichting en zet zij in op een gebiedsgerichte milieubenadering. Er is echter sprake van een belangrijke vraag hieromtrent: zijn de woningen er eerder of de grootschalige elektrificering van particulier persoonsvervoer per auto? Indien er sprake is van het eerste neigen de keuzes in de Omgevingsvisie naar een negatief effect, indien het particulier personenvervoer eerst elektrificeert dan neigt de Omgevingsvisie naar een positief effect. Daarnaast is maar de vraag of Arnhem met de gebiedsgerichte milieubenadering resultaten behaalt. In het kader van lucht is de gemeente namelijk afhankelijk van de wijde omgeving. De verwachting is zodoende dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **beperkt** is voor de luchtkwaliteit in Arnhem.

Lichthinder
In de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot een toename van lichthinder. Tegelijkertijd vormt lichthinder in de gehele stad een aandachtspunt en wordt er per gebied bepaald in welke mate lichthinder wordt toegestaan. De verwachting dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **beperkt** is.

Omgevingsveiligheid

In de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leiden mogelijk tot een toename van het groepsrisico. Ook functiemenging kan mogelijk negatieve effecten hebben. Tegelijkertijd zet de gemeente in op een kwaliteitskader verdichting, de veiligheid van wijken en een gebiedsgerichte milieubenadering. Daarbij kijkt de gemeente eerst manieren om de oorzaak van het risico te verkleinen. Als de veiligheid daardoor niet verhoogd kan worden wordt gekeken hoe een andere inrichting van het gebied de risico's kan beperken. Wanneer ook hierdoor de veiligheid niet verhoogd kan worden zorgt de gemeente ervoor dat gebouwen en de omgeving mogelijkheden bieden om te schuilen bij gevaar. Per saldo is de verwachting dat de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed heeft op de indicator externe veiligheid.

4.4.3 Bodem en ondergrond

Tabel 4.10 Overzichtstabel effecten bodem en ondergrond

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Bodem en ondergrond	Bodemkwaliteit	Bodemkwaliteit Bodemverontreiniging en saneringslocaties			
	Ondergrond	Intensiviteit gebruik ondergrond			

Bodemkwaliteit

Het geschikt maken van de bodem voor woningbouw leidt ertoe dat de bodem voldoet aan wet- en regelgeving die voor woningbouw geldt. Arnhem wil nieuwe verontreinigingen voorkomen en bestaande verontreinigen worden gemonitord en doelmatig beheerd. Ondanks het saneren van de bodem voor dergelijke ontwikkelingen neemt de kwaliteit van de bodem af door verdere verstening van gebieden die nu redelijk groen zijn. Echter, op basis van de ambities in de Omgevingsvisie, wordt naar saldo een verbetering van de bodemkwaliteit verwacht, waarmee de Omgevingsvisie een positief effect heeft.

Ondergrond

De indicator ondergrond wordt beoordeeld aan de hand van de intensiviteit van het gebruik van de ondergrond (van de netwerklaag tot de diepere ondergrond tot 200-300 meter). De plannen in de Omgevingsvisie zorgen ervoor dat er meer druk komt te liggen op de netwerklaag, als gevolg van nieuwe woningen, maar ook de aanleg van warmteleidingen, tussenstations, eventuele opslag en duurzame warmtebronnen in de stad. Duidelijk is dat de Omgevingsvisie niet voor een verbetering van de ondergrond gaat zorgen door de druk die hier op komt te liggen. De programmatische aanpak die de gemeente hiervoor opstelt zorgt er echter voor dat er naar verwachting waarschijnlijk een beperkt effect optreedt.

4.4.4 Water

Tabel 4.11 Overzichtstabel effecten water

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Water	Waterkwantiteit	Waterbergingsgebieden, kwantiteit grond- en oppervlaktewater			
	Waterkwaliteit	KRW-normering grondwater			
		Kwaliteit (SED en HEN) oppervlaktewater			

Waterkwantiteit

De Omgevingsvisie zet in op bescherming van het grondwater en heeft daarnaast aandacht voor het verbeteren van het stadsklimaat. Wanneer hierbij aandacht geschonken wordt aan waterberging, heeft dit naar verwachting een positief effect op de waterkwantiteit in de gemeente. Tegelijkertijd biedt de Omgevingsvisie ruimte voor verdichten en het toevoegen van een groot aantal woningen, wat een negatief effect heeft op de kwantiteit drinkwater. Naar verwachting is de invloed van de Omgevingsvisie op de kwantiteit van grond- en oppervlaktewater per saldo **beperkt**.

Waterkwaliteit

In de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het beschermen van de waterkwaliteit van het grondwater en oppervlaktewater. Nieuwe verontreinigingen en aantasting worden zoveel mogelijk voorkomen. De Omgevingsvisie maakt het echter ook mogelijk om een groot aantal woningen binnenstedelijk te realiseren. Toenemende verdichting kan ervoor zorgen dat water minder goed infiltreert. Vervuiling van oppervlakte- en grondwater zal naar verwachting beperkt zijn, aangezien het ongezuiverd lozen en infiltreren niet meer is toegestaan. Al met al wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een beperkte invloed zal hebben op het thema waterkwaliteit.

4.4.5 Beweging

Tabel 4.12 Overzichtstabel effecten beweging

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Beweging	Ruimte voor spelen en bewegen			

Ruimte voor spelen en bewegen
De Omgevingsvisie draagt op diverse manieren bij aan het creëren van ruimte voor spelen en bewegen. Zo wordt ingezet op het verbinden van groengebieden, worden straten en pleinen getransformeerd naar groene ontmoetingsplekken en wordt bij de inrichting van de openbare ruimte rekening gehouden met de veranderende beweegcultuur. De Omgevingsvisie zet daarnaast echter in op het bouwen van een groot aantal nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid verhogen naar verwachting de druk op de ruimte voor spelen en bewegen. De verwachting is dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **positief** is.

4.4.6 Veiligheid

Tabel 4.13 Overzichtstabel effecten veiligheid

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Veiligheid	Verkeersveiligheid			
	Sociale veiligheid			

Verkeersveiligheid
In de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt naar verwachting tot een toenemend aantal verkeersbewegingen, wat de verkeersveiligheid niet ten goede komt. De inzet op het gebruik van fiets en OV heeft naar verwachting juist een positief effect heeft op de verkeersveiligheid. Net als de aanpassingen van de stad op de verschillende vormen van vervoer. Naar verwachting heeft de Omgevingsvisie per saldo een **beperkt** effect.

Sociale veiligheid
De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve uitwerking heeft op de sociale veiligheid. Arnhem neemt zich in de Omgevingsvisie voor de omgevingskwaliteit te verbeteren door het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting, meer aandacht te hebben voor veiligheid en veiligheidsgevoel bij stedelijke ontwikkelingen en het verhogen van sociale cohesie. Hierdoor neemt de sociale veiligheid van Arnhemmers naar verwachting toe. De Omgevingsvisie heeft zodoende een **positief** effect.

4.4.7 Klimaatadaptatie

Tabel 4.14 Overzichtstabel effecten klimaatadaptatie

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Klimaatadaptatie	Wateroverlast			
	Droogte			
	Hitte			
	Waterveiligheid			

Wateroverlast

De inspanningen die Arnhem treft in het kader van wateroverlast zijn positief ten opzichte van de huidige situatie. Arnhem heeft als uitgangspositie dat nieuwbouw klimaatadaptief en waterrobuust moet worden gerealiseerd. Ook de ambities met betrekking tot het vergroenen van Arnhem helpt daarbij. De verdichtingsopgave kan op bepaalde plekken, die gevoelig zijn voor wateroverlast, mogelijk problemen veroorzaken als gevolg van verstening, maar hier kan op innovatieve wijze mee worden omgesprongen. De ambities om water in hogere gebieden langer vast te houden en in lagere gebieden sneller af te voeren sluiten hier in positieve zin bij aan. De integrale aanpak in de Omgevingsvisie om middels nieuwbouw en transformatie bij te dragen aan de waterrobuustheid van Arnhem zorgt dat de Omgevingsvisie naar verwachting een positief effect heeft.

Droogte

De verwachting is dat de Omgevingsvisie van Arnhem een positief effect heeft in het kader van droogte. De gemeente is voornemens om Arnhem beter voor te bereiden op periodes van droogte. Zo is de gemeente voornemens minder verhardingen te hebben in bestaande wijken en hier te vergroenen. Daarnaast zien de nieuw te bouwen delen van Arnhem klimaatadaptief gerealiseerd. Zodoende is de gebiedsinrichting van Arnhem in toenemende mate aangepast aan langere perioden van droogte.

Hitte

De Omgevingsvisie heeft in algemene zin een positief effect op het thema hitte. De Omgevingsvisie maakt de bouw van een groot aantal nieuwe woningen mogelijk tot en met 2040, wat zorgt voor meer verstening dan in de huidige situatie. Dit zorgt voor een vergroting van het hitte-eiland in Arnhem, waarmee de stad dus in algemene zin warmer wordt in vergelijking tot de huidige situatie. De gemeente neemt naar verwachting echter voldoende maatregelen via andere beleidsuitspraken die het hitte-eiland beperken. Zo komt er meer ruimte voor groen in de openbare ruimte, wat koele plekken dichterbij brengt en het effect van een hitte-eiland beperkt.

Daarbij is in het bijzonder aandacht voor goede groeiplaatsen voor bomen, zodat deze in de toekomst beschikken over een grote kroon die veel schaduw en verkoeling biedt. In algemene zin wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft en het aantal rode en oranje gebieden zal afnemen.

Waterveiligheid
De Omgevingsvisie voorziet in het toevoegen van een groot aantal nieuwe woningen. Aangezien een deel van de nieuwe woningen gerealiseerd wordt in gebieden waar een kleine kans op een overstroming is, is de verwachting dat het aantal inwoners dat blootgesteld wordt aan de gevolgen van een overstroming toeneemt. Echter, gezien de Arnhemse dijken voldoen aan de landelijke normen zijn dergelijke risico's verwaarloosbaar en heeft de Omgevingsvisie een **beperkt** effect op waterveiligheid.

4.5 Een vitale stad

4.5.1 Werken

Tabel 4.15 Overzichtstabel effecten werk

Thema factsheet	Indicator	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Werk	Aandeel kantoren en bedrijven	(% groei per jaar) (totaal van kantoren/bedrijven, detailhandel, cultuur, toerisme)			
	Aanbod bedrijventerreinen en kantorenlocaties	Balans vraag en aanbod			
	Werkgelegenheid	% groei aantal banen en mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor eigen bevolking			

Aandeel kantoren en bedrijven
De Omgevingsvisie doet enkele uitspraken die een positief effect hebben op het vestigingsklimaat van Arnhem, wat naar verwachting goed is voor de groei van het aantal kantoren en bedrijven. Het verbeteren van de bereikbaarheid van werklocaties in de stad het creëren van een beter netwerk voor de creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector zijn een indicatie dat Arnhem zijn recente groei (van 2019 tot 2020 groeide het aantal banen met 0,4% en aantal vestigingen met 1,24%) kan voortzetten richting de toekomst. Een mogelijke extra stop op station Arnhem CS in het traject naar Berlijn heeft een positieve invloed op de internationale aantrekkelijkheid van de stad en kan van beperkende aard zijn indien dit niet doorgaat. De Omgevingsvisie heeft naar verwachting een **positief** effect op het aandeel bedrijven en kantoren.

Aanbod bedrijventerreinen en kantorenlocaties
Bedrijventerreinen en kantorenlocaties gaan in de toekomst meer hun eigen weg in Arnhem. De gemeente geeft aan dat bedrijventerreinen twee kanten op kunnen: transformatie waarbij functiemenging (wonen-werken) kan ontstaan of het behouden van de bestaande functie voor industriële en MKB bedrijvigheid. Met name kantorenlocaties lenen zich voor functiemenging. ‘t Broek en Rijnpark worden respectievelijk genoemd als herontwikkelingsgebied en transformatiegebied. Op het Rijnpark zal bedrijvigheid aanwezig zijn, zij het van een relatief lage milieucategorie. Er moet echter ook ruimte blijven voor meer monofunctionele gebieden voor industrie en MKB bedrijvigheid. Dit is van belang om deze economische functie te beschermen, maar ook ruimte te bieden aan de circulaire economie waar Arnhem ambities voor heeft.
De ruimte die deze functies nodig hebben staat onder druk in Arnhem. Hoewel de Omgevingsvisie aangeeft de verschillende type werklocaties in beeld te brengen wordt geen duidelijkheid gegeven over het behoud of de uitbreiding dit type werklocatie. Bij kantorenlocaties wordt gesproken over functiemenging, aangezien hier van een echte transformatie geen sprake is. De Omgevingsvisie gaat meermaals in op hoe functiemenging een rol krijgt. De visie gaat echter zeer beperkt in op bedrijvigheid met een zwaardere milieucategorie. In algemene zin wordt om die reden verwacht dat de Omgevingsvisie een beperkt effect heeft op de vraag- en aanbodverhouding in Arnhemse bedrijventerreinen en kantoorlocaties.

Werkgelegenheid
De Omgevingsvisie voorziet in het verbeteren van de randvoorwaarden van een goed ondernemersklimaat. Zo hebben het toekomstbestendig maken van werklocaties en het verbeteren van de bereikbaarheid naar verwachting indirect een positief effect op werkgelegenheid, bijvoorbeeld doordat er door verdichting meer ruimte voor bedrijvigheid ontstaat. De focus van Arnhem op de creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector kan er daarnaast voor zorgen dat deze sectoren zich verder uitbreiden in de stad. Ook de inzet op een circulaire economie kan resulteren in een positieve bijdrage aan de werkgelegenheid, doordat circulariteit mogelijkheden biedt voor de maakindustrie, waardoor het aantal banen stijgt. De druk die daarentegen op huidige klassieke bedrijventerreinen staat zorgt ook voor meer druk op de werkgelegenheid in deze sectoren. Ook de krapte op de arbeidsmarkt vormt een grote economische uitdaging voor de gemeente Arnhem. De gemeente Arnhem streeft er daarom naar een verbindende en ondersteunende rol te spelen in de samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid.

Om er zo voor te zorgen dat bedrijven beschikken over voldoende en kwalitatief geschoold personeel en inwoners en studenten tegelijkertijd maximaal kunnen profiteren van de extra werkgelegenheid. De tweesplitsing die de Omgevingsvisie oplevert zorgt ervoor dat er wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een beperkt effect heeft op de werkgelegenheid in Arnhem.

4.5.2 Sociaal maatschappelijk

Tabel 4.16 Overzichtstabel effecten sociaal maatschappelijk

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Sociaal maatschappelijk	Voorzieningen			
	Voorzieningen gezond leven			
	Onderwijs			
	Toegankelijkheid			
	Kansengelijkheid			

Voorzieningen

In het kader van voorzieningen heeft de Omgevingsvisie naar verwachting een positief effect. Arnhem legt de nadruk op het toevoegen van voorzieningen aan bestaande wijken om de leefbaarheid op niveau te houden en het toevoegen van woningen zorgt ervoor dat de levensvatbaarheid van bestaande voorzieningen verbeterd. Een hoger voorzieningenniveau kan leiden tot de stijging van woningprijzen in bepaalde gebieden, wat een negatieve bijkomstigheid is met betrekking tot de bewonersmix in deze gebieden. Echter, wanneer puur wordt gekeken naar het voorzieningenniveau van wijken en buurten in Arnhem, kan worden gesteld dat de Omgevingsvisie naar verwachting een **positief** effect heeft.

Voorzieningen gezond leven

De Omgevingsvisie draagt op diverse manieren bij aan het vergroten van het aanbod voorzieningen gericht op een gezonde leefstijl. Zo wordt ingezet op het verbinden van groengebieden en wordt bij de inrichting van de openbare ruimte rekening gehouden met de veranderende beweegcultuur. Daarnaast komt er in wijken ruimte voor functiemenging en wordt het aanbod van voorzieningen verrijkt. De druk op voorzieningen zal echter toenemen door een groeiende bevolking als gevolg van het bouwen van een groot aantal nieuwe woningen. De gemeente streeft er echter naar het aanbod van voorzieningen aan te sluiten bij de groeiende en vergrijzende bevolking. De verwachting is dat de Omgevingsvisie per saldo een **positieve** invloed heeft.

Onderwijs
Wanneer wordt gekeken naar het criterium voor de indicator onderwijs kan worden gesteld dat de nabijheid van onderwijs onder de Omgevingsvisie zal verbeteren. Arnhem heeft de ambitie om te verdichten: dit betekent dat er meer woningen komen in bestaande gebieden, waar ook al onderwijsinstellingen zijn gevestigd. Meer woningen in de buurt van een onderwijsinstelling betekent dat de nabijheid van onderwijsinstellingen toeneemt. De kwaliteit van onderwijs, geen criterium voor de indicator in deze planMER, kan echter te lijden hebben onder verdichting, aangezien de gemeente geen uitspraken doet over het bijbouwen van nieuwe basis- en middelbare scholen. De druk op dit soort scholen is momenteel al hoog; het bijbouwen van woningen nabij deze onderwijsvoorzieningen legt mogelijk nog meer druk op deze scholen. In die zin heeft de Omgevingsvisie een negatief effect. Op de nabijheid van onderwijsinstellingen leidt de Omgevingsvisie echter tot een **positief** effect.

Toegankelijkheid
Arnhem presenteert in de Omgevingsvisie een aantal uitspraken welke raakvlak vertonen met het toegankelijk houden en maken van plekken en voorzieningen in de stad. De belangrijkste uitspraak hierbij is “We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers”. Wanneer deze uitspraak als uitgangspositie wordt genomen bij nieuw te realiseren plekken en voorzieningen en herontwikkelingen van bestaande plekken en voorzieningen neemt de toegankelijk van de stad naar verwachting toe. De gedachte is dan ook dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft op de toegankelijk van de stad.

Kansengelijkheid
De gemeente Arnhem zet in de Omgevingsvisie enkele duidelijke uitspraken uiteen, welke op het eerste gezicht een positieve invloed op de kansengelijkheid zouden hebben. Bij alle uitspraken zijn echter kanttekeningen te plaatsen, die gebaat zouden zijn bij een meer programmatisch ingestoken toelichting. Het aanpassen (levensloopbestendig maken) van woningen is bijvoorbeeld kan worden gezien als prettig voor bewoners, maar kan er ook voor zorgen dat de doorstroming op de Arnhemse woningmarkt stokt. De hoeveelheid ruimte die een persoon of een gezin nodig heeft varieert door het leven heen, en het levensloopbestendig maken van woningen kan leiden tot een onnodige ruimteclaim van woningen. Het betaalbaar houden van wonen is een stevige ambitie en zou een positief effect hebben op de kansengelijkheid. Wel is voor een dergelijke uitspraak een stevige onderbouwing nodig (welke naar verwachting in programma buiten de Omgevingsvisie zal worden opgenomen). Het mixen van woongebieden kan ook zorgen voor een verbetering van kansengelijkheid, maar de kans is sterk aanwezig dat mensen met verschillende achtergronden niet mixen in de mate die de gemeente hoopt. De verwachting is dat de Omgevingsvisie van **beperkte** invloed is.

4.6 Een stad waar het goed wonen is

4.6.1 Wonen

Tabel 4.17 Overzichtstabel effecten wonen

Thema factsheet	Indicator	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Wonen	Woningvoorraad	Balans vraag en aanbod			
	Woningaanbod	Passend aanbod voor een brede doelgroep			

Woningvoorraad
In het kader van de woningvoorraad wordt de Omgevingsvisie van Arnhem als positief beoordeeld. Tot 2040 is de gemeente voornemens om een groot aantal woningen te bouwen, om tegemoet te komen aan de hoge vraag naar woningen. Arnhem kent tot 2030 een vraag van 7.500 woningen. Met de realisatie van ongeveer 7.000 woningen waarin de Omgevingsvisie voorziet komen vraag en aanbod nader tot elkaar. Hierbij wordt rekening gehouden met de diverse vraag naar woningen die bestaat. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft het woningaanbod.

Woningaanbod
In het kader van het woningaanbod wordt de Omgevingsvisie van Arnhem als positief beoordeeld. Met name de uitspraak om tijdelijke of verplaatsbare woningen te bouwen kan worden gezien als een verbreding van het huidige woningaanbod, waardoor Arnhem een groter deel van de woningzoekenden kan bedienen.
Het bijbouwen van nieuwe woningen, mits met een gedegen strategie die verder kijkt dan de korte termijn, kan er daarnaast voor zorgen dat Arnhem ook richting 2040 een woningaanbod heeft dat goed aansluit bij de wensen van bewoners. Er wordt om die reden verwacht dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft op het woningaanbod.

5 Synergie en strijdigheden tussen ambities

In dit hoofdstuk worden op een strategisch niveau de ambities vergeleken. In de Omgevingsvisie wil de gemeente de fysieke leefomgeving in onderlinge samenhang bezien waarbij functies elkaar niet belemmeren maar juist aanvullen en versterken. In dit hoofdstuk wordt onderzocht in hoeverre de verschillende ambities hier aan bijdragen. Allereerst worden de ambities op hoofdlijnen tegenover elkaar gezet en benoemd of er sprake is van synergie dan wel mogelijke tegenstrijdigheden. Aangezien er in de Omgevingsvisie sprake is van een zeer groot aantal (sub) ambities (57, zie bijlage 2) is besloten om de ambities te vergelijken op hoofdambitieniveau. In de toelichting op de mogelijke synergie en strijdigheden worden de relevante sub ambities beschreven. Op basis van de analyse in paragraaf 5.1 worden in paragraaf 5.2 twee nadere botsproeven uitgewerkt. Deze worden beschreven in paragraaf 5.2.2.

Vanuit deze botsproeven worden aanbevelingen gedaan om negatieve effecten bij tegenstrijdigheden te beperken in de verdere uitwerking van de Omgevingsvisie.

5.1 Analyse synergie en strijdigheden

Tabel 5.1 Kruistabel synergie en strijdigheden van ambities uit de Omgevingsvisie

	1. Een aantrekkelijk Arnhem	2. Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad	3. Een vitale stad	4. Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	5. Een stad waar het goed wonen is	6. Een stad met nieuwe energie
1. Een aantrekkelijk Arnhem		⚙	⚙	□	⚠⚙	⚠⚙
2. Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad			□	⚙	⚠⚙	⚠
3. Een vitale stad				⚙	□	⚙
4. Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit					□	□
5. Een stad waar het goed wonen is						⚠⚙
6. Een stad met nieuwe energie						

⚠ Mogelijke strijdigheden

⚙ Mogelijkheden voor synergie

□ Beperkte onderlinge invloed

⚠⚙ Zowel mogelijkheden voor synergie als mogelijke strijdigheden

Op basis van de beoordeling van effecten in hoofdstuk 4 (en de bijbehorende factsheets) is een overzichtelijke kruistabel gemaakt waarin de hoofdambities van de Omgevingsvisie tegenover elkaar zijn gezet. Aangegeven is of er sprake is van (veel) mogelijkheden voor synergie, of de invloed tussen de ambities relatief beperkt is of dat er een kans in dat er onderling mogelijk tegenstrijdigheden zijn. In deze paragraaf worden de ambities die mogelijk synergie hebben dan wel kunnen leiden tot onderlinge tegenstrijdigheden kort beschreven.

5.1.1 Een aantrekkelijk Arnhem

De ambitie '*Een aantrekkelijk Arnhem*' focust zich op het zichtbaar en beleefbaar maken van Arnhem als groene, creatieve en vrije stad. Vanuit deze ambitie zijn er diverse mogelijkheden voor synergie met andere ambities. Zo draagt het transformeren van straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken bij aan een groene gezonde en veilige stad (ambitie 2). De ambitie om een groot aantal woningen toe te voegen (ambitie 5) vergroot echter de druk op de ruimtelijke kwaliteit van de stad. Het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting biedt echter kansen voor synergie. Daarnaast draagt de inzet op het creëren van aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat bij aan een vitale stad (ambitie 3), waarbij in het bijzonder aandacht is voor het vergroten van de creatieve industrie en het bevorderen van de ontwerp- en cultuursector.

Naast de eventuele knelpunten die kunnen ontstaan met het toevoegen van een groot aantal woningen kan ook de ambitie om klimaatneutraal te worden resulteren in strijdigheden. Anderzijds wordt de aanleg van zonnepanelen gekoppeld aan andere opgaven in het gebied (ambitie 6) en heeft Arnhem de ambitie om haar stad duurzaam aantrekkelijk te maken (ambitie 1). Ook de ambitie om koploper te worden op de thema's energietransitie en circulariteit kunnen hier aan zowel een positieve als negatieve bijdrage aanleveren (ambitie 3). Zo kan de energietransitie leiden tot verrommeling van het landschap en kan circulaire bedrijvigheid leiden tot hogere milieucategorieën, wat beide kan strijdigheid kan opleveren met de aantrekkelijkheid van de gemeente. Tegelijkertijd zijn er ook mogelijkheden voor synergie. Zo is de gemeente zuinig op haar monumenten en stadsgezichten, door deze gebouwen beter te isoleren kunnen ook deze gebouwen omschakelen naar duurzame energiebronnen. Op deze manier wordt zowel toegewerkt naar een klimaatneutrale stad als naar een aantrekkelijk Arnhem.

5.1.2 Een groene gezonde en veilige stad

Voor de ambitie '*Een groene gezonde en veilige stad*' geldt dat er zowel kansen zijn voor synergie als tegenstrijdigheden. Nieuwe binnenstedelijke woningbouwlocaties (ambitie 5) kunnen leiden tot strijdigheden op het gebied van biodiversiteit en een aantrekkelijke openbare ruimte. Transformatie van braakliggend terrein kan echter bij een juiste inrichting de kwaliteit van het gebied juist verhogen en ruimte bieden voor een klimaatbestendige leefomgeving (ambitie 5). Zeker wanneer dit gecombineerd wordt met het verbinden van de verschillende groene zones in de gemeente (ambitie 2). Een ruime opzet met veel ruimte voor groen draagt bij aan een betere infiltratie en het langer vasthouden van water, waardoor er minder kans is op wateroverlast en droogte. Het realiseren van kwalitatief openbaar groen en daarnaast het behoud van de huidige omvang van de groene buitengebieden draagt tevens bij aan klimaatbestendigheid op het thema hitte. De groene zones kunnen tijdens warme periodes dienen als koelteplekken voor mens en dier en zo bijdragen aan een beter stadsklimaat.

De realisatie van nieuwe woningen zal echter ook leiden tot meer vervoersbewegingen. Deze toename aan verkeer heeft mogelijk negatieve gevolgen voor de luchtkwaliteit, veiligheid en het aantal gehinderden door geluidsoverlast. Anderzijds is het mobiliteitsbeleid gericht op het verduurzamen en verschonen van de mobiliteit en wordt ingezet op het gebruik van fiets en openbaar vervoer. Ook zet de gemeente in op een schone bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens, wat bijdraagt aan een gezondere en leefbaardere stad (ambitie 4). Daarnaast wordt gekeken of het aantal parkeerplaatsen kan worden teruggebracht door slim om te gaan met de ruimte (ambitie 4). Dit biedt mogelijkheden om de openbare ruimte anders in te richten en de kwaliteit te verhogen. Een hoge beeldkwaliteit draagt tevens bij aan een veilige uitstraling van de leefomgeving en op die manier wordt spelen, ontmoeten en bewegen in de buitenruimte aantrekkelijker gemaakt. De druk op het groen en de vraag naar recreatiemogelijkheden in de openbare ruimte kan echter sterk toenemen als gevolg van het groeiend aantal inwoners (ambitie 5).

Ook andere ambities kunnen strijdig zijn met het streven naar een groene, gezonde en veilige stad. Zo zet de gemeente in op het versterken van de wijkvoorzieningen en wordt werken in de wijk mogelijk gemaakt (ambitie 4). Deze functiemenging kan leiden tot meer levendige wijken en buurten, maar tegelijkertijd vraagt dit een zorgvuldige afstemming tussen enerzijds het borgen van een goed woonmilieu en anderzijds ruimte voor de bedrijfsvoering. Ook de ambitie '*Een stad met nieuwe energie'* (ambitie 6) kan mogelijk leiden tot strijdigheden. Zo worden de claims op de ondergrond in de toekomst groter, onder andere als gevolg van de energietransitie (warmtenetten, WKO, geothermie). Dit kan leiden tot meer drukte in de ondergrond en daarmee tot mogelijke onderlinge knelpunten. Bijvoorbeeld in relatie tot grondwaterbescherming en waterwinningsgebieden. Ook kunnen er strijdigheden ontstaan met betrekking tot leemlagen en de bescherming van de waterkwantiteit van beken. Tenslotte kunnen maatregelen met betrekking tot het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving en elektrisch rijden tot verrommeling van de openbare ruimte leiden. Een goede planning en afstemming in de ondergrondse ruimte en een kwaliteitsvisie op bovengrondse maatregelen is daarom van belang.

5.1.3 Een vitale stad

Eerder is beschreven dat het creëren van aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat bijdraagt aan een vitale stad (ambitie 1). In het bijzonder bij het vergroten van de creatieve industrie en het bevorderen van de ontwerp- en cultuursector. Ook is beschreven dat functiemenging mogelijk strijdigheid kan opleveren met een goed woonmilieu (ambitie 2) en dat dit een zorgvuldige afstemming vereist (zie paragraaf 5.1.1). Aanvullend daarop zijn er verschillende kansen voor synergie uit een te zetten in relatie tot de ambitie *'Ruimte voor schone mobiliteit'* (ambitie 4). Zo dragen de investeringen in trolley en trein, het stimuleren van het OV en de inzet op de ICE naar Berlijn bij aan de bereikbaarheid van kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten. Het creëren van meer plekken waar elektrische auto's kunnen laden draagt daarnaast ook bij aan de toekomstbestendigheid van werklocaties. Tenslotte vertoont de sub ambitie '*We maken Arnhem koploper in de energietransitie en circulariteit'* synergie met de ambitie '*Een stad met nieuwe energie*' (ambitie 6). Door te investeren in een sterk energiecluster en circulaire bedrijvigheid aan te trekken komt de ambitie om in 2050 onafhankelijk te zijn van fossiele brandstoffen dichterbij.

5.1.4 Ruimte voor schone mobiliteit

De ambitie '*Ruimte voor schone mobiliteit'* toont kansen voor synergie met de ambities *'Een groene, gezonde en veilige stad'* en *'Een vitale stad'*. Dit wordt verder toegelicht in de paragrafen 5.1.2 en 5.1.3.

5.1.5 Een stad waar het goed wonen is

In voorgaande paragrafen zijn de mogelijke synergie en strijdigheden tussen de ambitie '*Een stad waar het goed wonen is'* en de ambities *'Een aantrekkelijk Arnhem'* en *'Een groene, gezonde en veilige stad'* beschreven. Aanvullend daarop zijn er ook kansen voor synergie met de ambitie "*Een stad met nieuwe energie'*. De eisen aan de isolatie van nieuwbouwwoningen en -gebouwen zijn hoog, wat leidt tot energetisch goede woningen en gebouwen. Daarnaast is de nieuwbouw aardgasvrij. Daarmee is de nieuwbouw echter niet klimaatneutraal, de verwachting is daarom dat het toevoegen van woningen zal leiden tot een toename van het energieverbruik.

Hoewel de beschreven ontwikkelingen en maatregelen wel een dempende invloed zullen hebben op het gemiddelde energieverbruik per woning.

5.1.6 Een stad met nieuwe energie

De ambitie '*Een stad met nieuwe energie'* toont zowel kansen voor synergie als strijdigheden met de ambities *'Een aantrekkelijk Arnhem'* en de ambitie *'Een stad waar het goed wonen is'.* In relatie tot de ambitie '*Een groene, gezonde en veilige en veilige stad'* worden voornamelijk strijdigheden gesignaleerd. Terwijl in relatie tot de ambitie *'Een vitale stad'* worden voornamelijk kansen op synergie worden gezien. De verschillende mogelijke synergiën en strijdigheden worden toegelicht in de botsproeven.

5.2 Botsproeven

In deze paragraaf zijn voor enkele hoofdthema's, waar relatief veel potentiële tegenstrijdigheid of synergie gesignaleerd is, nadere botsproeven uitgevoerd. Hierdoor kan beter in beeld worden gebracht wat de potentiële milieuconflicten en synergiën zijn tussen de verschillende thema's. Wanneer nodig, kunnen nadere randvoorwaarden en aanbevelingen geformuleerd worden voor de Omgevingsvisie of de verdere uitwerking. De botsproeven richten zich primair op de grote ruimtevragers: woningbouw, duurzame energieopwekking en de circulaire economie. Tussen deze ruimtevragers worden de grootste knelpunten verwacht maar tegelijkertijd zijn er ook mogelijkheden voor synergie. Zowel onderling als met de andere ambities uit de Omgevingsvisie.

5.2.1 Een stad waar 't goed wonen is (verdichting met nieuwe woningen) versus een groene, gezonde en veilige stad

In deze ambitie zit een grote en belangrijke ruimtelijke opgave voor de stad. Arnhem wil meer woningen bouwen in de bestaande stedelijke gebieden. Woningen voor alle doelgroepen in combinatie met passende voorzieningen en een aantrekkelijke buitenruimte. Bij nieuwbouwprojecten staat het welbevinden en de gezondheid van de inwoners centraal. De opgave tot 2040 is het bouwen van 16.000 woningen waarvan een deel al geprogrammeerd is (ca. 7.000 woningen). Het gaat hierbij ook om tijdelijke/verplaatsbare woningen (flexwonen).

In Arnhem Oost wordt de komende jaren een flink deel van de geprogrammeerde woningen gebouwd. Dit kan middels inbreiding, hoogbouw, herstructurering en transformatie. Het is nadrukkelijk de bedoeling dat in de Spoorzone Arnhem Oost een substantieel deel van de woningbouwopgave wordt gerealiseerd. Ook moet ruimte komen voor tijdelijke woonconcepten. Daarnaast ligt de focus op het centrum en omgeving en Kronenburg en omgeving (Arnhem Zuid). In gebieden met sociale problematiek worden meer koopwoningen toegevoegd.

Op de langere termijn zorgt de gemeente voor solide gebouwen of stedenbouwkundige concepten die makkelijk transformeerbaar zijn en een openbare ruimte die daarop in kan spelen. Dit resulteert in wendbaarheid voor toekomstige ontwikkelingen en trends, maar vraagt ook om een zorgvuldige kijk naar de benodigde functies in een gebied.

In Arnhem Zuid ligt een onderzoekslocatie om de stadsrand te verstedelijken vanuit landschappelijke kwaliteit en maatschappelijke meerwaarde. Gebieden om mogelijk te verdichten zijn Elderveld, Kronenburg en Vredenburg. In Arnhem Oost gaat dit om locaties zoals Presikhaaf, het Zijdekwartier en het Merwedeterrein. In het centrum_en omgeving gaat het om het oostelijk centrumgebied (aan de Rijn/Melkfabriek) en centrum west (wijk Coehoorn en de HES).

Anderzijds is er de ambitie om een groene, gezonde en veilige stad te worden. Dit betekent een klimaatbestendige, schone en gezonde leefomgeving met goed toegankelijk en aantrekkelijk groen als randvoorwaarde. Om dit te bereiken moeten thema's water, hitte en droogte een rol spelen bij herinrichting en herontwikkeling. Ook biodiversiteit is van belang. Bestaande groengebieden in en buiten de stad moeten nog beter met elkaar verbonden worden. Zowel voor mensen, dieren als planten. Ook tussen wijken en parken moeten groene en veilige verbindingen worden gerealiseerd. In eigen buurt, in het park, of elders in de openbare ruimte, moet ruimte zijn om te sporten en te bewegen. Hier moet de openbare ruimte op worden ingericht. Ook is de ambitie om lawaai in de stad terug te dringen en te zorgen voor een gezonde luchtkwaliteit.

Synergie en strijdigheden – Meest milieu vriendelijk alternatief
Op basis van de effectbeoordelingen kan gesteld worden dat meer woningen in de basis leiden tot meer verkeer en dus ook meer geluid en belasting van de luchtkwaliteit. Meer woningen kan ook meer verharding betekenen en daarmee een claim leggen op de bestaande groene en openbare ruimten. Dit heeft als gevolg dat er ook minder ruimte is voor de benodigde klimaatadaptatiemaatregelen (bijvoorbeeld het tegengaan van hittestress en wateroverlast) of voor sport- en recreatie. Wanneer gebouwd wordt in gebieden langs infrastructuur en/of nabij werkgebieden kan dit ook leiden tot meer gehinderden op het gebied van geluid en geur. Meer inwoners leidt ook tot een hogere druk op omliggende groen- en natuurgebieden. Anderzijds leidt herstructurering van bestaand stedelijk gebied ook tot kansen. Door te herstructureren en te transformeren kan ruimte ontstaan voor bijvoorbeeld groen en klimaatadaptatiemaatregelen. Zoals de herontwikkeling van de spoorzone Oost met daarbinnen braakliggende en versteende gebieden. Anderzijds zijn dit gebieden die doorgaans met een hogere geluidsbelasting te maken hebben. Voor deze botsproef is, gezien de veelheid aan raakvlakken tussen verdichting en opgaven op het gebied van groen en grijsmilieu, een meest milieuvriendelijk alternatief (MMA) uitgewerkt.

Een MMA is een alternatief geoptimaliseerd vanuit natuur, milieu, biodiversiteit, klimaat en waterbeheer. In het kader van deze Omgevingsvisie wordt dit vertaald in het optimaal inzetten op de ambitie "een groene, gezonde en veilige stad". Waarbij de invloed van de Omgevingsvisie op voorgenoemde thema's zoveel mogelijk positief is.

Voor natuur betekent dit zoveel mogelijk de recreatieve druk op natuurgebieden door betere verbindingen beperken. Dit geldt ook voor de toename van verkeersbewegingen als gevolg van nieuwe woningen en de daarmee samenhangende effecten van stikstofdepositie. Wat betreft (grijs) milieu aspecten, zoals geluid en lucht, is het eveneens van belang om het aantal verkeersbewegingen niet te laten toenemen. Bovendien moeten locaties die nu een hoge milieubelasting kennen, bijvoorbeeld langs (spoor)wegen of nabij industrielocaties, zoveel mogelijk ontzien worden.

Biodiversiteit, klimaatadaptatie en waterbeheer zijn gebaat bij een afname van het oppervlakte verharding. Dit kan bereikt worden met herstructurering. Echter zal ook ruimte nodig zijn voor extra woningbouw en bijhorende voorzieningen. Het niet verder vol bouwen van bestaande groene ruimten in de stad is daarom van belang.

Concreet betekent een “meest milieuvriendelijk alternatief”:

- Het aantal verkeerbewegingen mag niet toenemen. Dit kan bereikt worden door een zeer lage parkeernorm bij nieuw te bouwen woningen. Bijkomend voordeel is het voorkomen van een toename van verharding. Voorwaarde is dan o.a. wel dat een verbinding met HOV kwaliteit in de nabijheid is en dat basis voorzieningen altijd op loop- en fietstafstand liggen. Ook het “parkeren op afstand” kan bijdragen door het realiseren van P+R locaties in de nabijheid van stad gekoppeld aan een goed mobiliteitsnetwerk (OV en fiets). In het verlagen van de parkeernorm of het realiseren van P+R locaties moet rekening gehouden worden met minder valide inwoners. Dit kan betekenen dat er extra invalide parkeerplaatsen gerealiseerd moeten worden verspreid over de stad, aangezien een goed HOV of fietsnetwerk niet altijd toegankelijk of bruikbaar is voor minder valide inwoners
- Naast het beperken van het vervoersbewegingen zal ook het verkeersnetwerk van Arnhem aangepast moeten worden. Door autoluw maken van gebieden wordt leefklimaat en de veiligheid op deze plekken. Dit sluit aan bij de ambitie extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, en ruim baan te geven aan lopen, fietsen en openbaar vervoer. De vraag is of dit drastisch genoeg is
- De recreatieve druk op de natuurgebieden niet laten toenemen. Dit kan door routes zo te situeren dat de verstoring niet optreedt. Anderzijds kan door een investering in bestaande groengebieden (en waar mogelijk een uitbreiding van deze gebieden) binnen het stedelijk gebied de uitloop naar het buitengebied mogelijk beperkt worden
- Per saldo mag er geen afname van groene en openbare ruimte zijn per buurt. Inzet is een toename van kwalitatief goede groene gebruiksruimte. Om toch te blijven voorzien in de woningvraag kan ingezet worden op meer hoogbouw. Hierbij moeten echter wel een aantal belangrijke kanttekeningen geplaatst worden:
  - Hoogbouw kent specifieke doelgroepen. Hoogbouw is bijvoorbeeld niet in trek bij gezinnen. Kinderen zijn bij het buitenspelen uit het zicht van de ouders
  - Hoogbouw levert nieuwe milieueffecten op het gebied van schaduw en windhinder op
  - Hoogbouw vermindert de sociale controle en cohesie
  - Hoe hoger het gebouw hoe minder efficiënt het ruimte gebruik (als gevolg van liften, trappenhuizen, constructie, e.d.). Ook zijn veel installaties nodig om het klimaat binnen het gebouw goed te houden. Hoe hoger hoe minder invloed van begroeiing in de stad. Middelhoogbouw (6-10 bouwlagen) lijkt vanuit de literatuur[1] de voorkeur te hebben. Op deze hoogte zijn effect te beheersen en zijn er diverse voordelen wat betreft klimaat en energiegebruik
- Arnhem kent diverse locaties die een hoge milieubelasting (geluid, geur, lucht) hebben. Op deze plekken zijn nieuwe woningen in principe niet mogelijk tenzij vergaande mitigerende- of bronmaatregelen worden genomen

[1] Zie onder andere: Rijksadviseur roept op tot meer middelhoogbouw – Gebiedsontwikkeling.nu

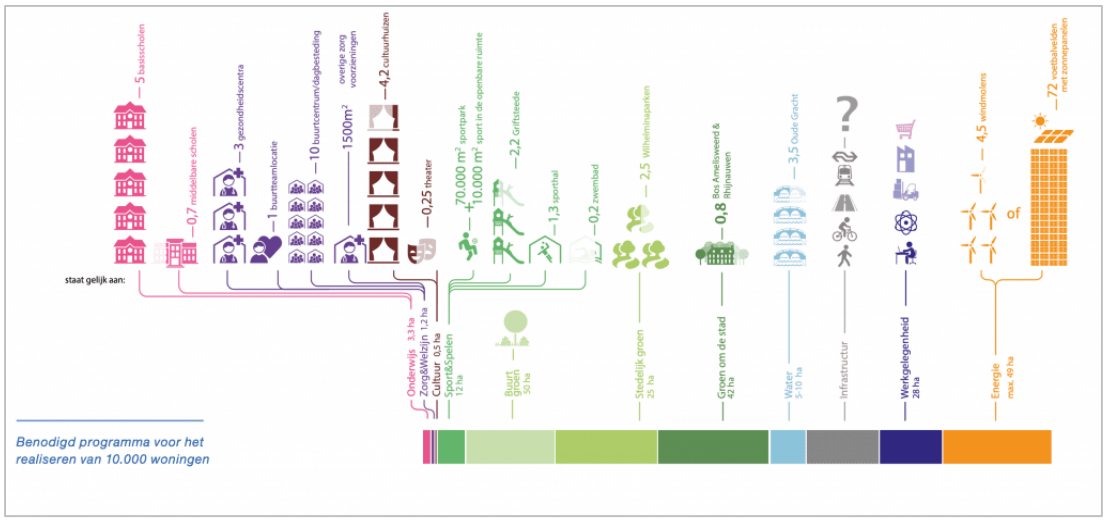

Figuur 5.1. Voorbeeld van het kwantificeren van ambities: De Utrechtse barcode (gemeente Utrecht). Bij voorkeur wordt er een extra dimensie kwaliteit toegevoegd

Effecten meest milieuvriendelijke alternatief

De exacte invloed van de bovenstaande uitgangspunten op de verschillende ambities is op voorhand lastig in te schatten. Hieronder wordt een kort overzicht gegeven van de mogelijk invloed op de beoordeling van de effecten in dit MER.

Ambitie	Beoordeling	toelichting
Een nieuwe stad met nieuwe energie	=	De beoordeling blijft gelijk. Wel levert de wens voor een circulaire economie met bijhorende milieueffecten een mogelijke botsing op met de wens om het aantal gehinderden in de stad niet te laten toenemen.
Aantrekkelijk Arnhem	+	Geen afname van groen en mogelijk een toename leidt tot ruimte voor het invullen van de ambities voor een aantrekkelijk Arnhem. Vooral het inzetten op herstructurering en transformatie kan leiden tot een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit ter plaatse. Wanneer gekozen wordt voor hoogbouw is een goede ruimtelijke visie/beeldkwaliteitsplan vereist.
Een groene gezonde en veilige stad	+	Het uitgangspunt voor dit alternatief is optimaliseren van deze ambitie en leidt zodoende tot een verbetering. Wel is het sociale aspect in relatie tot hoogbouw een aandachtspunt.
Vitale stad	=	De beoordeling blijft gelijk. Wel is het de vraag in hoeverre bestaande bedrijven en industrieterreinen worden beperkt door de wens om het aantal gehinderden te verminderen.
Een stad waar het goed wonen is	-	Het is duidelijk dat de ambities op het gebied van groen en milieu een ruimteclaim leggen op beschikbare locaties voor woningbouw. Hoe groot die claim is moet nader bepaald worden. Maar invulling geven aan deze opgave wordt hiermee lastiger.

Aanbevelingen
Om meer grip en sturing te krijgen op het behalen van de milieu en groene ambities in relatie tot de woningbouwopgave worden een aantal aanbevelingen gedaan:

- Maak een integraal kader/visie waaruit samenhangende randvoorwaarden op het gebied van water, groen, grijsmilieu voortkomen. De (gewenste) kwaliteiten en klimaat- en omgevingswaarden van de stad zijn leidend voor woningbouw en niet andersom.
- Stel een verdichtingsvisie op waarbinnen integraal naar de fysieke leefomgeving wordt gekeken. Naast beeldkwaliteit en milieu gaat het ook om sociale aspecten.
- Ontwikkel een monitoringsysteem waarin de gewenste ambities gekwantificeerd worden. Dat sluit ook aan bij de wens van Arnhem: het ontwikkelen van een integraal afwegingskader voor gezonde ontwikkelingen en het ontwikkelen van een dashboard gezonde leefomgeving. Hierbij is het ook zinvol om te kwantificeren wat op het niveau van de stad en de wijk benodigd is aan ruimte voor groen en voorziening (zie ook het model van de Utrechtse Barcode, figuur 5.1).
- Maak keuzes in de verkeersstructuur en ontwikkel mobiliteitskaders voor nieuwe ontwikkelingen. Arnhem is als stad zeer goed bereikbaar per auto en ook goed met de auto te doorkruisen. De snelste route van Nijmegen naar Apeldoorn gaat dwars door de stad via de John Frostbrug. Dit raakt twee punten die eerder werden benoemd in de uiteenzetting wat het “meest milieuvriendelijk alternatief” betekent: de verkeersbewegingen en het verkeersnetwerk. De huidige verdichtingsplannen van Arnhem en de woningbouwlocaties buiten het centrum zullen zorgen voor extra verkeersbewegingen, die de druk op het verkeersnetwerk van de stad zullen verhogen. Om de druk van het autoverkeer te mitigeren zullen mogelijk niet alleen wegen in het centrum, maar ook wegen hieromheen afgewaardeerd moeten worden.

5.2.2 Een groene, gezonde en veilige stad, vitale stad versus een stad met nieuwe energie

Een aanzienlijk deel van de energietransitie dient in de gebouwde omgeving gerealiseerd te worden. De wijkgerichte aanpak is hierbij leidend: de Transitievisie Warmte van Arnhem brengt in beeld welke duurzame energiebron per wijk het meest geschikt is. Binnen de gebouwde omgeving werkt de gemeente met een wijkgerichte aanpak om de woningen en gebouwen voor te bereiden op de energietransitie. De eisen aan de isolatie van nieuwbouwwoningen en -gebouwen zijn hoog, wat leidt tot energetisch goede woningen en gebouwen. Daarnaast is de nieuwbouw aardgasvrij. De nieuwbouw is daarmee echter nog niet klimaatneutraal.

In wijken waar een collectief warmtenet het beste alternatief is voor fossiele energie, moet onder- en bovengrondse ruimte worden gereserveerd voor warmteleiding, tussenstation, eventuele energieopslag, en duurzame warmtebronnen, zoals warmte-koude opslag. Om de overstap mogelijk te maken is voldoende aanbod van schone energiebronnen, en de daarmee samenhangende energie-infrastructuur, noodzakelijk. Onder en bovengrondse inpassing van zowel voorzieningen en ondergrondse infrastructuur zijn nodig.

Arnhem ziet haar energieambities niet los van de transitie naar een circulaire economie. De gemeente zet in op het circulair bouwen en inrichten van de openbare ruimte. Dit doet zij door gebruik te maken van duurzame grondstoffen, het stimuleren van hergebruik en het realiseren van gebouwen die ook in de toekomst voldoen aan de behoeften. Ook onderzoekt de gemeente welke plekken in de stad geschikt zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, zoals bijvoorbeeld bedrijven voor de circulaire economie.

Synergie en strijdigheden

Voor het behalen van de ambities op het gebied van duurzame energie zijn locaties nodig voor de opwekking en het transport van hernieuwbare energie. Dit betreft niet alleen ruimte voor bijvoorbeeld windmolens en zonneweiden, maar ook voor de talloze andere installaties, netwerken en opslagvormen die in het nieuwe systeem een plek gaan krijgen, denk aan allerlei vormen van nieuwe warmtetechnologie, biovergisters, elektriciteitsnetwerken, eventuele leidingen voor CO2 en waterstof, aanlandpunten, buurtbaterijen en laadpalen. Dit heeft een claim op de openbare ruimte en resulteert daarnaast in “drukte in de ondergrond”. Zowel in de ondiepe ondergrond (kabels en leidingen) als in de diepe ondergrond (koude – en warmteopslag). De aanleg van meer kabels en leidingen kan bijvoorbeeld betekenen dat er minder ruimte is voor bomen in het straatbeeld. Dit kan botsen met de ambitie van de gemeente om in te zetten op goede, ruime, groeiplaatsen voor bomen.

In de Omgevingsvisie wordt gesteld dat de aanleg van zonnepanelen en windmolens altijd aan de andere opgaven in een gebied worden gekoppeld. De ontwikkeling van windturbines en zonnevelden gebeurt altijd vanuit de ruimtelijke kwaliteit en samenhang van het totale gebied. Ondergrondse ordening en duurzaam gebruik van de watervoerende pakketten voor bodemenergie (open en gesloten systemen) komen terug in een bodemenergieplan en in een Verordening bodemenergie. Aanbevolen wordt om de totale energietransitie en de impact daarvan op de boven- en ondergrond in samenhang te beschouwen. Wanneer de mogelijke impact in beeld is kan vervolgens ook worden gestuurd op zo min mogelijk knelpunten tussen de verschillende opgaven in een gebied. Dit kan zich vertalen in verschillende randvoorwaarden en spelregels. Ook is het de vraag of de opgave voor de energietransitie binnen het stedelijk gebied van Arnhem past of dat, ondanks de beperkte ruimte, ook het buitengebied meer betrokken moet worden. Hierbij is het ook goed om een doorkijk te maken naar het veranderen van ruimtelijke structuren als gevolg van de energietransitie, zoals vaker in de geschiedenis is gebeurd als gevolg van nieuwe technieken. Denk aan de elektrische lift en hoogbouw en de trein met als gevolg forensenwijken en steden.

De opgave voor een circulaire economie levert mogelijke beperkingen voor woon- en werklocaties. Er zijn locaties nodig om gebruikte materialen tijdelijk op te slaan en om te zetten naar nieuwe materialen. Er wordt gewerkt aan recyclingtechnologieën die dit omzettingsproces zo schoon mogelijk maken. Toch zal er rekening gehouden moeten worden met (milieu)hinder. En vanwege vaak grote milieucontouren en het recyclen op grote schaal vraagt circulaire bedrijvigheid veel ruimte. Daarnaast brengen de activiteiten een grote logistieke opgave met zich mee. Het grote aantal vervoersbewegingen kan leiden tot hinder. Door de binnenstedelijke logistiek elektrisch uit te voeren kan hinder beperkt worden en de CO2-uitstoot verder gereduceerd worden.

De precieze impact en ruimtelijke claim van deze opgave is nog niet duidelijk. In het verlengde van wat hiervoor is opgenomen over de energietransitie is het zinvol om ook meer grip te krijgen op der ruimtelijke gevolgen van een transitie naar circulaire economie. Waar knelt het, maar vooral ook waar zijn er mogelijkheden voor synergie. Hiermee is er meer zicht op behalen van de verschillende ambities en welke randvoorwaarden hierbij gesteld moeten worden.

Aanbevelingen
Om meer grip en sturing te krijgen op het behalen van de ambities op energie en circulaire economie in relatie tot een groene, gezonde en veilige stad worden een aantal aanbevelingen gedaan:

- Breng nader in beeld wat de ruimtelijke impact is van energietransitie en hoe dit zich verhoudt tot andere opgaven en ambities. Hierbij gaat het zowel om opgaven in de (diepe) ondergrond als op de bovengrond. Dit moet in samenhang worden bekeken. Op basis hiervan kunnen nadere randvoorwaarden gesteld worden en te koppelen aan een monitoringstool.
- Aanvullend op voorgenoemde analyse is ook aan te bevelen om ook de ruimtelijke claim van de transitie naar een circulaire economie in beeld te hebben. In hoeverre is hiervoor plek binnen de bestaande werklocaties. En hoe verhoudt dit zich tot de andere ambities op deze locaties en de omgeving. Ook kan inzicht verkregen worden door het uitvoeren van een materiaalstromenanalyse of het ontwikkelen van materialenpaspoorten. Door inzicht te verwerven kan er tijdig geanticipeerd worden en voorkomen worden dat er straks te weinig ruimte is voor om de ambities voor een circulaire volledig in te vullen in de stad.

6 Beoordeling doelbereik

In dit hoofdstuk wordt beschreven in hoeverre de doelen die gemeente zich stelt tot 2040 ook daadwerkelijk behaald kunnen worden. Om een uitspraak te doen over het doelbereik is gekeken wat de belangrijkste belemmeringen en kansen zijn in het behalen van deze doelen en hoe het effect van de Omgevingsvisie is beoordeeld. Naast belemmeringen die het doelbereik beperken kan ook sprake zijn van onzekerheden. De onzekerheid wordt groter naarmate autonome ontwikkelingen mee spelen (bijvoorbeeld: wanneer rijden alle voertuigen emissieloos?) en/of als de gemeente afhankelijk is van andere partijen (denk bijvoorbeeld aan het Rijk, het waterschap, projectontwikkelaars, woningcorporaties en particuliere woningeigenaren). De bandbreedte van onzekerheid geeft dus aan hoeveel de gemeente zelf doet aan het behalen van de gestelde ambities. Een belangrijk onderdeel voor de beoordeling van het doelbereik van de ambities in de Omgevingsvisie is hoofdstuk 7 en 8 van de Omgevingsvisie. In dit hoofdstuk, ‘De Arnhemse Aanpak’, licht de gemeente toe wat ze gaan doen om de ambities te realiseren. Hiervoor zijn zes uitvoeringsprincipes opgesteld, welke betrekking hebben op de rol van de gemeente zelf, maar ook op de wijze van samenwerking met externe partijen.

De figuren in paragrafen 6.1 tot en met 6.6 geven per ambitie aan in welke mate de ambities naar verwachting gehaald worden. Het doelbereik wordt langs een schaal gelegd, welke is opgedeeld in de onderstaande drie maten:

1. Geen tot zeer beperkte kans om de ambitie te behalen
2. Redelijke kans om de ambitie te behalen
3. Reële kans om de ambitie te behalen

In de volgende paragrafen zal per thema een grafiek met de mate van doelbereik worden gepresenteerd, gevolgd door een tekstuele onderbouwing. Het doelbereik is kwalitatief beoordeeld; de grafieken dienen als visualisering van de uitgeschreven toelichting. In de tekstuele onderbouwingen wordt verwezen naar verschillende (toekomstige) beleidsuitwerkingen, welke zijn opgenomen in de Omgevingsvisie.

6.1 Een aantrekkelijk Arnhem

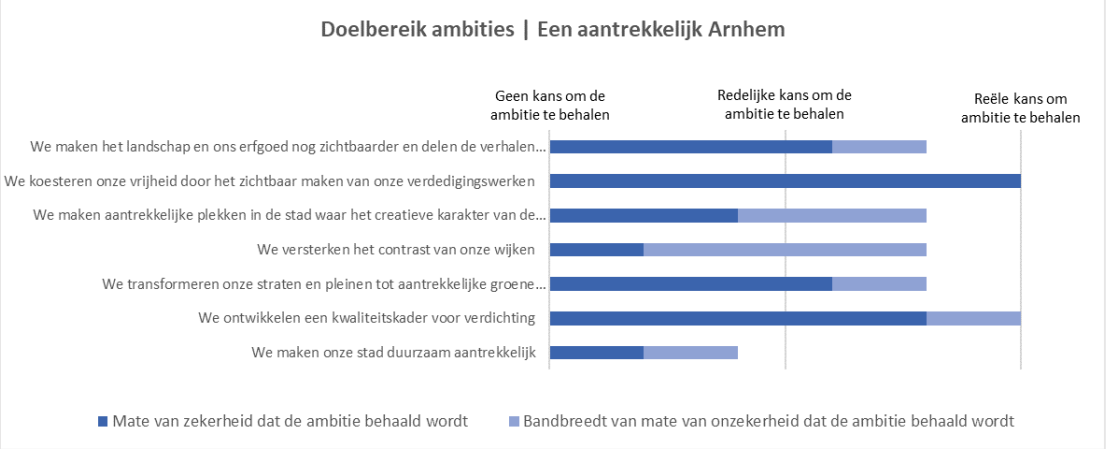

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder en delen de verhalen die daarbij horen	De gemeente Arnhem zet in op het versterken van het groen binnen en buiten de stad. Zo wil de gemeente landschappelijke verbindingen versterken en herstellen. Woningen worden niet in waardevolle landschappen gebouwd, maar in bestaande delen van de stad. Tevens tracht de gemeente de cultuurhistorische waarden van Arnhem beter zichtbaar en beleefbaar te maken. Een belangrijk onderdeel hiervan is het behoud van cultuurhistorisch waardevolle gebouwen te behouden en herbestemmen indien nodig. De strekking is dat er ruimte is voor ontwikkeling, met respect voor het bestaande. De gemeente is de partij die de kaders stelt hoe en waar ontwikkeld wordt, wat een positief gegeven is voor het doelbereik. Beperkende factoren uit de hoek van duurzame energieopwekking (zonnepanelen en windenergie) drukken wel op de mate waarin het doel behaald wordt. De uitwerking van het afwegingskader voor duurzaamheidsmaatregelen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden zal hierin bepalend zijn.
We koesteren onze vrijheid door het zichtbaar maken	Het doel van deze ambitie is het beter zichtbaar maken van de verdedigingswerken die door de jaren zijn opgetuigd in de gemeente. De

Ambitie	Beoordeling doelbereik
van onze verdedigingswerken	gemeente heeft de opdracht al uitgewerkt om voor al deze locaties te zoeken naar nieuwe functies (herbestemmen) en de mogelijkheden tot recreatie te onderzoeken. Zodoende kunnen deze locaties van cultuurhistorische waarde een nieuwe rol krijgen en behouden blijven.
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	De toelichting in de Omgevingsvisie zet uiteen hoe de gemeente de stad aantrekkelijker wil maken, met een specifieke focus op de creatieve en culturele sector. De gemeente voorziet in het westen van het centrum een plek voor de creatieve maakindustrie en in het oosten een bundeling van podiumkunsten. Hoewel de gemeente sturend is in de uitwerking van deze plannen, is zij tegelijkertijd afhankelijk van de creatieve partners in de stad en de samenwerking tussen deze verschillende partners om de ambitie daadwerkelijk te bereiken.
We versterken het contrast van onze wijken	De gemeente Arnhem zet in op het versterken van de diverse karakters van de verschillende wijken. Dit wil zij onder andere bereiken door transformaties, herontwikkelingen, verbouwingen en herinrichtingen van straten en de cultuurhistorische waarden en de ligging van een wijk als vertrekpunt te nemen. Door meer vanuit de ontwerpstijl van de wijk te werken kan elke wijk beter op zich worden gezien en zal het contrast versterken. Deze analyse van wijken vraagt echter een investering van de gemeente. Daarnaast resteert de vraag hierbij hoe breed deze contrasten kunnen worden getrokken. Zo zal er voor veel straten een mate van een ontwikkelstandaard zijn die de mogelijkheden enigszins inperken. De invulling van de verdichtingsvisie voor de stad zal effect hebben op de mate waarin het contrast tussen wijken versterkt kan worden. Hoewel de gemeente vanuit deze verdichtingsvisie, de wijkanalyses en een eventuele handreiking voor ontwikkelingen invloed kan uitoefenen op het karakter van de wijk is zij daarvoor tevens afhankelijk van de medewerking van woningbouwcorporaties en andere vastgoedeigenaren. Daarnaast adresseert de gemeente ambtelijke capaciteit die nodig is om de verstedelijkingsopgave te realiseren, wat de bandbreedte van onzekerheid voor deze ambitie vergroot.
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	In de Omgevingsvisie zet de gemeente uiteen hoe ze straten en pleinen wil gaan vergroenen en in algemene zin aantrekkelijker wil maken. Het doel hiervan is de sociale- en gezondheidskwaliteit te verbeteren, door de openbare ruimte beter beweegbaar te maken en geschikter voor ontmoeten. Naast dat pleinen groener en aantrekkelijker worden gemaakt is er speciaal aandacht voor de toegangswegen van de stad. De doorontwikkeling van de compensatieregels voor groen en het vormen van een kader voor het verder verankeren van ruimtelijke kwaliteit in het omgevingsplan kunnen een positieve bijdrage leveren. Daarnaast helpt het dat de gemeente de grootste grondbezitter is van Arnhem is. De overloop tussen openbare ruimte en particuliere ruimte zorgt bij deze ambitie wel voor een mate van onzekerheid. Om de omgeving aantrekkelijker te maken is de gemeente deels afhankelijk van woningbouwcorporaties, bedrijven en diverse andere grondeigenaren met aangrenzende buitenruimte.

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	Het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting is een middel waarmee de gemeente Arnhem de samenhang tussen diverse waarden wil waarborgen. Het kwaliteitskader moet inzicht geven welke kwaliteiten de gemeente wil versterken en waar verdichting kan bijdragen aan de karakteristiek van het gebied. De voorwaarde daarbij is dat de nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad en dat openbare ruimte altijd publiek toegankelijk blijft. Door het grote aantal ambities met allemaal hun eigen ruimteclaim komt de ruimtelijke uitvoerbaarheid onder druk te staan, hierin moeten keuzes gemaakt worden. De gemeente kan met kaders en regels veel betekenen voor de inpassing en de kwaliteit van nieuwe verstedelijking. Voor het behalen van ruimtelijke kwaliteit is zij echter afhankelijk van hoe particulieren met hun omgeving omgaan en hoe ontwikkelaars omgaan met de gestelde kaders en regels. Dit brengt een bepaalde mate van onzekerheid met zich mee. De verwachting is echter dat de ambitie van het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting behaald wordt. Naar verwachting zal de ontwikkeling van de verdichtingsvisie voor de stad en de herijking van de hoogbouwvisie van invloed zijn op de invulling van het kwaliteitskader en andersom.
We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk	De kern van deze ambitie is om ook de oudere bebouwing in de stad duurzamer te maken door deze beter te isoleren en te kunnen doen overschakelen op duurzame energiebronnen. Hoe de gemeente dit concreet gaat aanpakken wordt in de Omgevingsvisie niet geheel duidelijk. De uitwerking van de ambitie Arnhem aantrekkelijke stad en de ontwikkeling van een afwegingskader voor duurzaamheidsmaatregelen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden zal dit verder moeten verduidelijken. Daarnaast zijn veel van de (monumentale) gebouwen die de gemeente wil verduurzamen niet in hun bezit. Dit beperkt de slagvaardigheid van de gemeente.

6.2 Een groene, gezonde en veilige stad

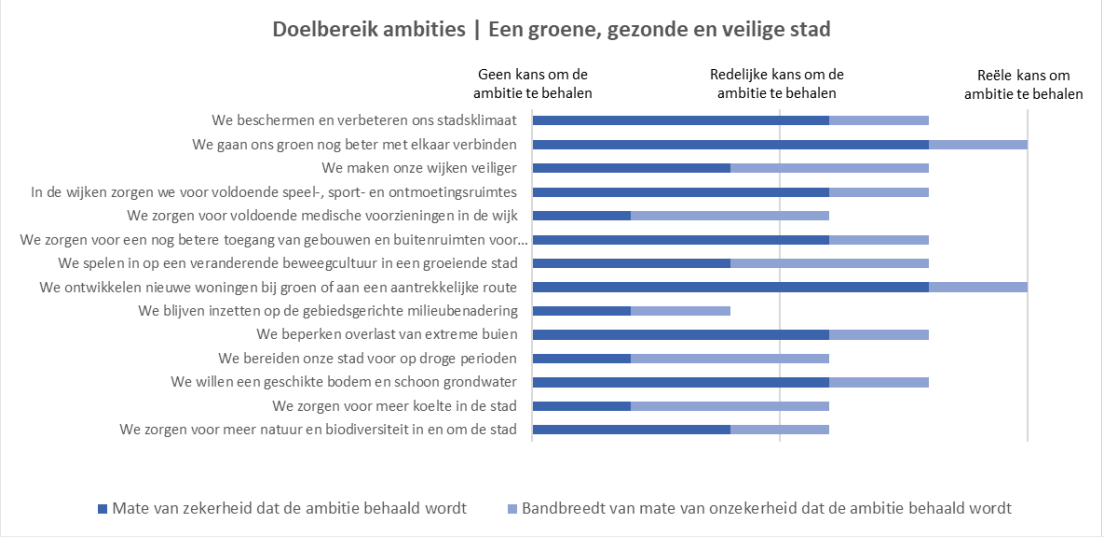

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	De gemeente Arnhem zet in op het beschermen en verbeteren van het stadsklimaat door nieuwe duurzame energiebronnen in te passen met behoud van ecologische, landschappelijke en cultuurhistorische waarden. De gemeente ontwikkelt hiervoor een afwegingskader duurzaamheidsmaatregelen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden. Daarnaast spelen water, hitte en droogte een belangrijke rol bij herinrichting en herontwikkeling. Arnhem erkent dat klimaatadaptatiemaatregelen boven- en ondergronds ruimte kosten en dat afstemming en regie op de inpassing van deze maatregelen nodig is. De visie is verder echter nog niet concreet over de manier waarop dit tot uitvoering wordt gebracht. De verdere invulling van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad zal hier duidelijkheid in moeten scheppen. Mogelijk dat ook de ontwikkeling van een integraal afwegingskader voor gezonde ontwikkelingen en de ontwikkeling van een dashboard gezonde leefomgeving een positieve bijdrage leveren aan het behalen van de ambitie. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve bijdrage levert. Ook het klimaat- en klimaatadaptatiefonds dragen in positieve zin bij aan deze ambitie. Het is echter onduidelijk of het voldoende is om de ambitie ook daadwerkelijk te behalen.
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	De gemeente Arnhem heeft veel sturingsmogelijkheden en invloed op de (inrichting van de) openbare ruimte. Vanuit verschillende ambities zet Arnhem in op het vergroenen van de gemeente, tegelijkertijd ligt er een grote woningopgave waardoor de kans op vergrijzing groot is. Ook is veel grond in de gemeente niet in handen van de gemeente zelf en is zij dus afhankelijk van wat grondeigenaren met hun grond doen. Per saldo is de verwachting dat de gemeente door middel van de verschillende sturingsmogelijkheden voldoende regie heeft om de ambitie te kunnen behalen. De uitwerking van de ambitie Arnhem groene, gezonde en

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	veilige stad zal moeten concretiseren hoe verdere invulling wordt gegeven aan deze ambitie. De verwachting is dat de ontwikkeling van een integraal afwegingskader voor gezonde ontwikkelingen en de ontwikkeling van een dashboard gezonde leefomgeving een positieve bijdrage leveren aan het behalen van de ambitie. Ook dragen het klimaat- en klimaatadaptatiefonds naar verwachting in positieve zin bij aan deze ambitie.
We maken onze wijken veiliger	De maatregelen die de gemeente neemt om de sociale veiligheid te verbeteren zijn naar verwachting projecten van de lange adem. Desondanks worden de maatregelen redelijk duidelijk neergezet. Zo probeert de gemeente door meer te mixen concentraties van kwetsbare personen te vermijden en zorgt zij bij de inrichting van het openbare gebied en bij de in- en aanpassing van bebouwing voor veel ramen en zichtlijnen. Daarnaast zet de gemeente in op maatregelen voor de fysieke veiligheid in wijken. Daarbij kijkt de gemeente eerst naar manieren om de oorzaak van het risico te verkleinen. Als de veiligheid daardoor niet verhoogd kan worden, wordt gekeken hoe een andere inrichting van het gebied de risico's kan beperken. De meest concrete stap die de gemeente zet is de verlaging van de maximumsnelheid in veel gebieden. Wanneer ook door het nemen van maatregelen in de inrichting de veiligheid niet verhoogd kan worden zorgt de gemeente ervoor dat gebouwen en de omgeving mogelijkheden bieden om te schuilen bij gevaar. Voor het behalen van de doelstelling is de gemeente echter afhankelijk van diverse stakeholders, zoals de woningcoöperaties, het onderwijs, de politie, maatschappelijke organisaties en ondernemers en bewoners in de wijken. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve bijdrage levert aan veiligheid in de wijken. Of de doelstelling echt behaald wordt is afhankelijk van de programmatische invulling van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad en de inzet van diverse organisaties.
In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes	In de Omgevingsvisie wordt de doelstelling 'voldoende' niet geconcretiseerd. De gemeente heeft, doordat zij eigenaar is van de parken in de stad, veel sturingsmogelijkheden om deze meer in te richten op sport en spel. Wel schuilt er afhankelijkheid in deze ambitie bij de sportverenigingen die de gemeente bij deze ambitie betrekt. De gemeente wil dat deze verenigingen zich breder maatschappelijk inzetten en een grotere rol gaan spelen in de wijk. Dit kan problematisch worden als ledentallen verder afnemen in de toekomst en er minder geld beschikbaar is. Het behalen van deze doelstelling is enerzijds afhankelijk van de inzet en medewerking van de sportverenigingen en daarnaast van de programmatische invulling van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad waarin bredere doelstellingen worden geformuleerd voor een gezonde stad gericht op meedoen en bewegen. De verwachting is dat de Omgevingsvisie bijdraagt aan het doelbereik, maar doordat de ambitie nog niet verder geconcretiseerd is, is het niet zeker of de ambitie ook behaald wordt.
We zorgen voor voldoende medische voorzieningen in de wijk	De omgevingsvisie geeft aan dat de bevolking van Arnhem vergrijst en dat de vraag naar zorgvoorzieningen in de wijk zal toenemen. De doelstelling 'voldoende medische voorzieningen' wordt echter niet geconcretiseerd. Voor het realiseren

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	van extra medische voorzieningen in de wijk is de gemeente afhankelijk van zorgaanbieders, grond- en vastgoedeigenaren en gebiedsontwikkelaars. Voor hen is de ontwikkeling van maatschappelijk vastgoed niet altijd de meest aantrekkelijke ontwikkelingsmogelijkheid. Veel vastgoed wordt juist omgebouwd naar woningen, aangezien de opbrengsten in dit segment veel hoger zijn. Het behalen van deze doelstelling is daarom enerzijds afhankelijk van de inzet en medewerking van deze verschillende stakeholders en daarnaast van de invulling van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad waarin onder andere een integraal afwegingskader voor gezonde ontwikkelingen en een dashboard gezonde leefomgeving worden ontwikkeld. De kans dat de gemeente deze ambitie volledig behaald is naar verwachting beperkt.
We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers	De ambitie schetst een beeld van een goede huidige situatie die in de toekomst verder versterkt dient te worden. Er is een goede kans dat de gemeente hier in slaagt, aangezien dit in de huidige situatie al goed gaat. De uitwerking van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad waarin verbrede doelstellingen worden geformuleerd voor een gezonde stad gericht op meedoen en bewegen brengen het doel naar verwachting binnen handbereik. Een kanttekening daarbij is de afhankelijkheid van ontwikkelaars en vastgoedeigenaren en de benodigde afstemming met de ontwerpers openbare ruimte.
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	In de toelichting benoemt de gemeente drie plekken waar men sport: in de openbare ruimte, bij een commerciële aanbieder of bij een vereniging. De gemeente ziet dat die laatste langzaam in populariteit afneemt en de eerste twee steeds populairder worden. De Omgevingsvisie gaat in op het bewegen in de openbare ruimte, waarin de gemeente veel sturingsmodelijkheden heeft, maar laat achterwege hoe zij om wenst te gaan met commerciële aanbieders. Ook deze partijen hebben echter een ruimteclaim en zullen van groeiend belang zijn om de Arnhemmers in de toekomst gezond te houden. Verder wordt ook niet ingegaan op de visie van de gemeente op het voortbestaan van sportverenigingen wel benadrukt de gemeente dat zij een bredere maatschappelijk rol voorzien voor sportverenigingen. Het behalen van deze doelstelling is enerzijds afhankelijk van de inzet en medewerking van de sportverenigingen en commerciële aanbieders en daarnaast van de invulling van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad waarin bredere doelstellingen worden geformuleerd voor een gezonde stad gericht op meedoen en bewegen. Het is onzeker of de doelstelling volledig behaald kan worden.
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	Arnhem kijkt naar locaties nabij bestaand groen en aantrekkelijke routes voor nieuwbouw. De gemeente heeft een sturende rol in het aanwijzen van nieuwbouwlocaties, wat het doelbereik van deze ambitie groot maakt. Wel is de gemeente hier afhankelijk van grondeigenaren en ontwikkelaars om woningbouwlocaties te realiseren conform de visie van de gemeente. Hier kan de gemeente mogelijk met spelregels invloed op hebben, maar ook actief grondbeleid, zoals in hoofdstuk 8 van de Omgevingsvisie beschreven, kan een

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	positieve impact hebben op het doelbereik. Al met al lijkt er een reële kans dat de gemeente deze ambitie kan behalen.
We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering	Het doel van deze ambitie wordt in de eerste zin uiteengezet: “Voor een gezondere stad zetten we in op een betere milieukwaliteit voor de hele stad.” De verdere toelichting gaat in op de geluidsoverlast en luchtkwaliteit die bewoners ervaren. De plannen van de gemeente voorzien een gebiedsgerichte benadering van eventuele milieuproblematiek. Dit kan goed werken voor geluid: bepaalde plekken kennen meer geluidsoverlast dan andere (bijvoorbeeld centrumgebieden of langs doorgaande wegen) en kunnen logischerwijs andere geluidsnormen kennen dan bijvoorbeeld een buitenwijk of landelijk gebied. Voor lucht is een gebiedsgerichte benadering minder logisch. Deeltjes die zich in de lucht bevinden zijn vluchtig en kunnen zich makkelijk verspreiden over de rest van de gemeente. De andere normen die de gemeente mogelijk wil aanhouden per gebied voor geluid worden enkel voorgesteld indien er een vorm van compensatie tegenover staat, bijvoorbeeld een geluidsluwe buitenruimte, een park of groene route op korte afstand en een hoog voorzieningenniveau. Als laatste verwijst de gemeente naar de monitoring van de milieusituatie in de stad. Zo wil de gemeente gaan kijken welke delen van de stad voldoen aan de gezondheidsnormen van de WHO en waar milieuwinst te behalen valt. De advieswaarden van de WHO, die in 2021 zijn aangescherpt, tonen aan dat de lucht in Nederland vrijwel nergens meer gezond is. Ondanks dat het voldoen aan de advieswaarden van de WHO niet het doel is, zet het de acties van de gemeente wel op scherp. Al met al kan worden gesteld dat door beperkte invloed van de gemeente de kans op het verbeteren van milieukwaliteit in Arnhem minimaal is. Met betrekking tot luchtkwaliteit verbeteren een aantal zaken al in de autonome ontwikkeling en is het bereiken van het doel ook afhankelijk van de gedragsverandering van bewoners en bedrijven: deze zullen minder moeten gaan uitstoten om bijvoorbeeld de luchtkwaliteit te verbeteren.
We beperken overlast van extreme buien	De gemeente zet om dit doel te behalen in op twee manieren om de overlast van extreme buien te beperken. Zo wil de gemeente vergroenen om water beter te doen infiltreren in de bodem en de hemelwaterafvoer ontkoppelen van het riool om ervoor te zorgen dat het water bij eventuele overstromingen van de waterafvoer niet wordt gemengd met afvalwater. De verwachting is dat deze maatregelen bijdragen aan het beperken van de overlast. Ook het in leven roepen van het klimaat- en klimaatadaptatiefonds zorgt naar verwachting voor meer slagvaardigheid bij deze ambitie. Voor het vergroenen van de stad is de gemeente echter in grote mate afhankelijk van particuliere partijen en bewoners. Dit resulteert in een mate van onzekerheid voor het behalen van de ambitie.
We bereiden onze stad voor op droge perioden	Met de stevige woonopgave die voor de gemeente ligt is het de vraag of dit doel behaald kan worden. De gemeente streeft naar rato minder verharding in de wijk, wat lastig wordt voor gebieden die een verdichtingsopgave kennen. De vraag is of het klimaat- en klimaatadaptiefonds deze ontwikkeling het hoofd kan bieden. Ook is de gemeente hier wederom afhankelijk van externe partijen en bewoners

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	om ook hun buitenruimte te ontstenen. Dit resulteert in een zekere mate van onzekerheid of de ambitie behaald wordt.
We willen een geschikte bodem en schoon grondwater	Op dit moment heeft de gemeente Arnhem een relatief vervuilde bodem. De gemeente stelt zichzelf als doel om de bodem geschikt te maken voor de functies die er bovenop komen te liggen. Zodoende zal de gemeente voldoen aan wettelijke normen en het doel naar verwachting halen. Het grondwater in de gemeente Arnhem is van goede kwaliteit en zal om die reden met name beschermd moeten worden in plaats van verbeterd (zoals het geval is voor de Arnhemse bodem). Door nieuwe verontreinigingen van de bodem te voorkomen kan dit worden gerealiseerd, waarbij de algehele verbetering van de bodem ook zal bijdragen aan de kwaliteit van het grondwater. De eisen voor bodemkwaliteit voor woningbouw, samen met de verdichtingsopgave die Arnhem heeft, gaan om die reden hand in hand. Daarbij is de gemeente wel deels afhankelijk van de grondeigenaren en ontwikkelaars. Naar verwachting levert de Omgevingsvisie een positieve bijdrage aan het behalen van de ambitie.
We zorgen voor meer koelte in de stad	Het behalen van deze ambitie vraagt de gemeente om sterk te gaan vergroenen. De gemeente zet in op het creëren van goede groeiplaatsen voor bomen, zodat deze in de toekomst beschikken over een grote kroon die schaduw en verkoeling kan bieden. Het klimaat- en klimaatadaptatiefonds kan hierbij het doelbereik vergroten. De verdichtingsopgave van de gemeente kan echter een sterke belemmering vormen door de ruimteclaim die de vergroening van de stad op de gemeente legt. Daarnaast zal een groot deel van deze verkoelingsopgave rond de bestaande bebouwing moeten worden gerealiseerd. Hiervoor is de gemeente in grote mate afhankelijk van particuliere partijen en bewoners om ook hun daken en tuinen te vergroenen. Het behalen van deze doelstelling is daardoor afhankelijk van de inzet en medewerking van de particulieren en daarnaast van de invulling van de beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad. Hoewel de ontwikkeling van een integraal afwegingskader voor gezonde ontwikkelingen en een dashboard gezonde leefomgeving naar verwachting een positieve bijdrage leveren, maakt verdichtingsopgave het behalen van de ambitie onzeker.
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	Arnhem zal richting 2040 blijven investeren in het groenblauwe raamwerk dat natuur de stad inbrengt. Natuurinclusief bouwen vormt het uitgangspunt voor nieuwbouw (de beleidsregels voor natuurinclusief bouwen inclusief een puntensysteem natuurinclusief bouwen zijn in 2022 vastgesteld) en de gemeente streeft er naar de inrichting op gebouw-, gebied- en tuinniveau bij te laten dragen aan de biodiversiteit. Daar tegenover staat echter de verdichtingsopgave binnen de gemeente die een grote ruimteclaim op de gemeente legt. Hoewel de gemeente veel sturingsmogelijkheden heeft in de openbare ruimte en bijvoorbeeld aangeeft bewust keuzes te maken in mogelijkheden binnen natuurgebieden, is zij voor een groot deel van de buitenruimte afhankelijk van particuliere partijen en inwoners. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve bijdrage levert. De verdere uitwerking van de ambitie Arnhem groene,

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	gezonde en veilige stad, dat onder andere voortbouwt op de beleidsregels voor natuurinclusief bouwen, zal echter bepalen in welke mate en de inzet en medewerking van particulieren resulteren echter in onzekerheid en zullen bepalen in welke mate de doelstelling behaald wordt.

6.3 Een vitale stad

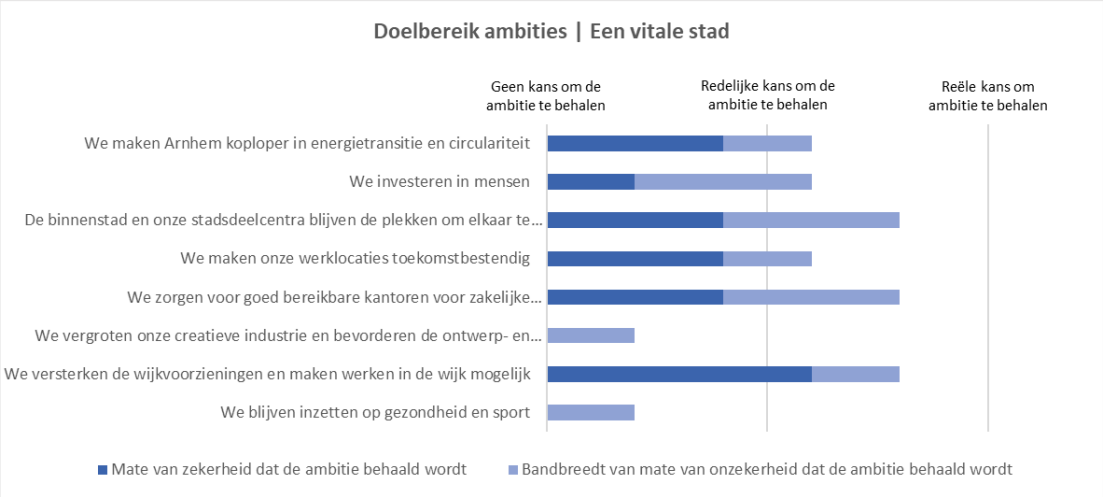

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit	Om koploper te worden op het gebied van energietransitie en circulariteit zijn grote stappen nodig. Alle Nederlandse gemeentes zijn bezig om stappen te zetten op dit gebied, waardoor de kans niet groot is dat de gemeente Arnhem in 2040 bovenaan de lijst zal staan. Uit de effectbeoordeling blijkt dat Arnhem de aankomende jaren onvoldoende duurzame energie opwekt om losgekoppeld te worden van klassieke vormen van energieopwekking. De gemeente is voor dit doel daarnaast afhankelijk van diverse externe partijen, zoals het bedrijfsleven en het onderwijs. Ook voor het thema circulariteit streeft Arnhem er naar om koploper te worden. Zij zet de komende jaren in op circulair bouwen en het een circulaire inrichting van de openbare ruimte. Om dit te bereiken streeft de gemeente er naar duurzame grondstoffen te gebruiken, hergebruik te stimuleren en gebouwen te realiseren die ook in de toekomst voldoen aan de behoeften. De visie biedt echter geen inzicht in de manier waarop deze maatregelen geconcretiseerd worden. Wel werkt de gemeente op dit moment aan een impactladder circulariteit en is inmiddels een Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie vastgesteld. Voor het behalen van haar ambities op circulariteit is de gemeente echter afhankelijk van de inzet en medewerking van

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	projectontwikkelaars en ondernemers. Al met al zal Arnhem naar verwachting goede stappen zetten richting de ambitie, maar deze niet behalen.
We investeren in mensen	De krapte op de arbeidsmarkt en tegelijkertijd de verwachte nieuwe werkgelegenheid door onder andere de ambities in energiesector zorgen voor een disbalans in vraag en aanbod. De gemeente Arnhem streeft naar een goede afstemming en samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid, waarin de gemeente een verbindende en ondersteunende rol in wil spelen. Daarnaast streeft de gemeente naar een passende baan voor alle Arnhemmers. Zij onderstreept daarom het belang van omscholing en begeleiding van werk naar werk, als gevolg van een verschuiving in werkgelegenheid binnen sectoren door de coronacrisis. De gemeente is sturend in de zin dat zij, door bepaalde keuzes te maken, specifieke sectoren kan versterken en kan ondersteunen bij de samenwerking tussen ondernemers en onderwijs, maar kent een beperkte rol in het algehele proces. De Arnhemse arbeidsmarkt is grotendeels afhankelijk van de (inter)nationale dynamieken en ook studenten kunnen voor andere richtingen kiezen dan de gemeente graag ziet gebeuren.
De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten	De gemeente streeft naar het behouden van de huidige kernen als locaties voor ontmoeting. Zij zet daarom in op het ontwikkelen van een multifunctioneel gebied met hoge dichtheden, extra woningen en diverse voorzieningen. De gemeente streeft er naar de binnenstad te transformeren van een *place to buy* naar een *place to meet*, waarbij het winkelhart compacter wordt en de kernwaarden ‘groen, creatief en vrij’ nadrukkelijker aanwezig zijn. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een bijdrage aan levert aan het behalen van de ambitie. Het daadwerkelijk behalen van deze doelstelling is mede afhankelijk van de inzet en medewerking van vastgoedeigenaren en ondernemers in de binnenstad en de verdere invulling van de ambitie Arnhem vitale stad.
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	De Omgevingsvisie zet niet duidelijk uiteen wat de gemeente verstaat onder toekomstbestendige werklocaties. Wel is de gemeente voornemens werklocaties aan te duiden met diverse typen werkmilieus, waardoor duidelijk wordt welke plekken in de stad geschikt zijn voor functiemenging en welke locaties geschikt zijn voor bedrijvigheid. Daarbij kan het zowel gaan om bedrijven met een grotere milieucirkel als om kantoor- en dienstverlenende functies. Daarnaast onderzoekt de gemeente hoe en waar verdichten op werklocaties voor meer bedrijvigheid en werkgelegenheid kan zorgen. Hoe de gemeente vanuit deze onderzoeken toewerkt naar toekomstbestendige locaties en welke gevolgen dit heeft voor bedrijven met een hogere milieucategorie is onduidelijk, dit zal verder uitgewerkt moeten worden in de beleidsuitwerking Arnhem vitale stad. Daarin zal ook de ambitie om van werklocaties een fijne, prettige en veilige plek te maken verder geconcretiseerd moeten worden. Naast de beleidsuitwerking voor de ambitie Arnhem vitale stad, ontwikkelt de gemeente een toekomstgerichte ontwikkelingsstrategie voor functiemenging op Rijnpark, en herontwikkelingsstrategie op Het Broek en een nieuwe programmatische visie voor de vergrote binnenstad gericht op het versterken van Arnhem als regionaal

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	dienstencentrum en *place to meet*. Naar verwachting dragen de beleidsuitwerking 'Arnhem vitale stad', de strategie en de visie bij aan het concretiseren van de ambitie en daarmee aan het behalen van de doelstelling. Hierbij geldt wel dat de gemeente voor het behalen van haar doelen in grote mate afhankelijk is van de welwillendheid van Arnhemse bedrijven en betrokken partijen zoals GMR en provincie.
We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten	Door werklocaties te concentreren rondom OV-knooppunten wordt de bereikbaarheid van kantoren verbeterd. Om aan de vraag op deze locaties te blijven voldoen zet de gemeente in op het behoud van bestaande kantoorfuncties in, en het verdichten rondom stationslocaties. Hoewel er hierdoor meer werkplekken gerealiseerd kunnen worden ondervindt de kantoorfunctie concurrentie van wonen. Zeker nu er een grote verdichtingsopgave ligt voor de gemeente Arnhem. De integrale beleidsuitwerking Arnhem vitale stad, waarin een nieuwe programmatische visie voor de vergrote binnenstad gericht op het versterken van Arnhem als regionaal dienstencentrum wordt opgenomen, zal hier meer duidelijkheid in moeten scheppen. Voor het realiseren van bedrijvigheid op goed bereikbare locaties is de gemeente tevens afhankelijk van grond- en vastgoedeigenaren en ontwikkelaars. Dit resulteert in een grote mate van onzekerheid in het behalen van de ambitie.
We versterken onze creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector	De gemeente heeft de ambitie om de creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector te versterken. De gemeente streeft er naar huisvesting voor creatieve ondernemers actief mee te nemen bij nieuwe gebiedsontwikkelingen in de stad. Zij zet daarbij specifiek in op enkele locaties, zoals het Modekwartier, de Coehoorn en het IPKW terrein. Maar ook in andere delen van de stad kan ruimte ontstaan voor creatief ondernemerschap. De Omgevingsvisie biedt echter geen duidelijkheid over de manier waarop huisvesting actief wordt meegenomen of in welke mate of vorm ruimte beschikbaar is in andere delen van de stad. Wel stelt de gemeente een beleidsuitwerking Arnhem vitale stad op, het behalen van de doelstelling is afhankelijk van de verdere invulling van deze beleidsuitwerking. Het zorgt ervoor dat de verwachting is dat de Omgevingsvisie zeer beperkt bijdraagt aan het behalen van de ambitie.
We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk	De gemeente zet in op het versterken van de wijkvoorzieningen door wijkcentra te verrijken met maatschappelijke functies en nieuwe woningen toe te voegen nabij wijkcentra. Daarnaast zet de gemeente in op functiemenging in de wijken waardoor werken in de wijk mogelijk wordt. Hoewel de gemeente verschillende sturingsmogelijkheden heeft is zij ook afhankelijk van grond- en vastgoedeigenaren en projectontwikkelaars. Het blijkt in de praktijk lastig om voldoende ruimte te vinden voor maatschappelijk vastgoed, aangezien ontwikkelaars en vastgoedeigenaren de voorkeur geven aan woningen door de hogere opbrengsten. Voor wat betreft de functiemenging is de gemeente ook afhankelijk van kleinere Arnhemse bedrijvigheid en inwoners. Deze afhankelijkheden zorgen voor een grote mate van onzekerheid in het behalen van de ambitie.

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We blijven inzetten op gezondheid en sport	De sector gezondheids- en welzijn krijgt naar verwachting in de toekomst een steeds belangrijkere positie binnen de Arnhemse economie. Vanwege krapte op de arbeidsmarkt en vergrijzing van de bevolking spreekt de gemeente de ambitie uit om hier op in te zetten. Wat deze inzet inhoudt wordt echter niet geconcretiseerd. Dit geldt tevens voor de inzet op de sportsector. Daarnaast is de gemeente in dit kader ook afhankelijk van de ontwikkelingen in de sector op nationaal niveau. Door de beperkte concretisering van de inzet van de gemeente en de afhankelijkheden in de sector op hogere schaalniveaus is de mate waarin de ambitie behaald wordt lastig te bepalen.

6.4 Ruimte voor schone mobiliteit

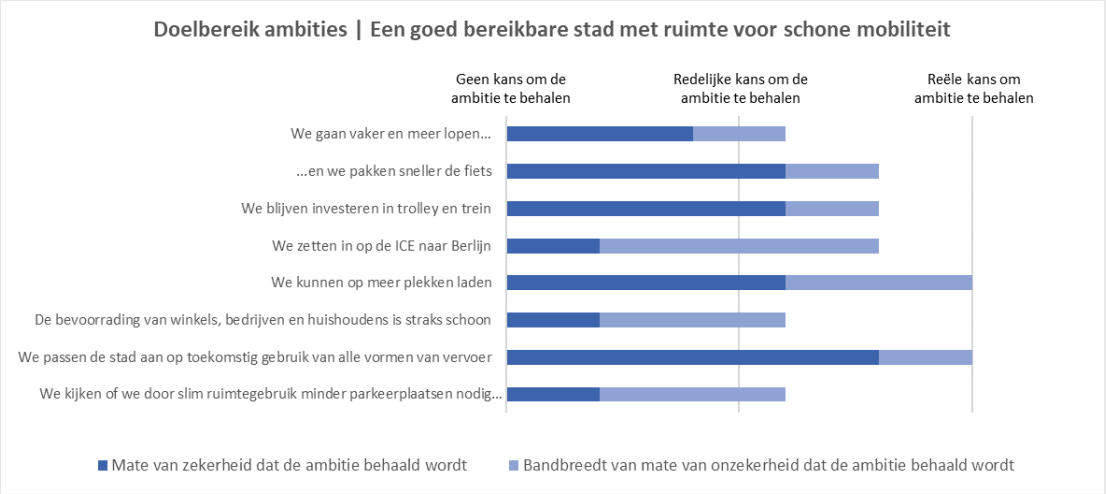

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We gaan vaker en meer lopen…	De gemeente Arnhem geeft in de Omgevingsvisie aan nadrukkelijk rekening te houden met voetgangers. Zo wordt aangegeven dat belangrijke voorzieningen op loopafstand moeten zijn. Dit kan een impuls geven aan het loopvriendelijker maken van de leefomgeving. Dat er vaker wordt gelopen is echter deels afhankelijk van een gedragsverandering van de inwoners van Arnhem. Daarnaast is het behalen van de ambitie afhankelijk van de invulling van de ambitie Arnhem bereikbare stad en de verdere doorontwikkeling van het mobiliteitsbeleid naar een nieuw Mobiliteitsplan. De mate waarin en de manier waarop lopen wordt meegenomen in de verdere uitwerking is mede bepalend voor het wel of niet behalen van de ambitie.
…en we pakken sneller de fiets	Ook het fietsen dient een impuls te krijgen als gevolg van de Omgevingsvisie. Het aantrekkelijker maken van fietsen kan gerealiseerd worden middels het aanleggen van meer en betere (snel)fietsroutes en voldoende (inpandige) stallingsmogelijkheden. Deze fietsverbindingen, in het bijzonder de routes over de

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	Rijn, vragen echter om forse investeringen waarvoor de gemeente afhankelijk is van de provincie. Daarnaast is ook hier de invulling van de ambitie Arnhem bereikbare stad en de verdere doorontwikkeling van het mobiliteitsbeleid naar een nieuw Mobiliteitsplan bepalend voor het wel of niet behalen van de ambitie. Daarnaast resulteert ook de benodigde gedragsverandering van inwoners in een mate van onzekerheid. Arnhem heeft binnen en buiten de stad een goede autobereikbaarheid, en de gemeente wil ook inzetten op fietsen voor afstanden van 10 tot 20 kilometer. Dit is naar verwachting niet voor alle Arnhemmers een realistische optie.
We blijven investeren in trolley en trein	De ambitie om te blijven investeren in trolley en trein is redelijk concreet geformuleerd. De gemeente Arnhem geeft in de Omgevingsvisie in meerdere onderdelen aan het OV in de gemeente te verbeteren richting 2040. Het blijven investeren in trolley en trein is daar per definitie een onderdeel van. In hoofdstuk 8 van de Omgevingsvisie wordt gerefereerd naar de bijdrage van het Rijk voor infrastructuur in Arnhem. Deze bijdrage vergroot het doelbereik van deze ambitie. Een verdere vergroting van het doelbereik komt voort uit de beleidsuitwerking Arnhem bereikbare stad en de verdere doorontwikkeling van het mobiliteitsbeleid naar een nieuw Mobiliteitsplan. In hoeverre de gemeente invloed heeft op het verbeteren van het OV-netwerk in de stad is deels afhankelijk van de verantwoordelijke dienstverleners, wat voor een mate van onzekerheid in het doelbereik zorgt.
We zetten in op de ICE naar Berlijn	De mate waarin deze ambitie wordt geconcretiseerd is zeer beperkt. Daarnaast is de gemeente voor deze ambitie in grote mate afhankelijk van de verantwoordelijke dienstverleners op het spoor en nationale overheden, wat een sterke mate van onzekerheid met zich meebrengt.
We kunnen op meer plekken laden	De gemeente zet in op het zorgvuldig inpassen van verschillende vormen van laadinfrastructuur, waarbij gebruik gemaakt wordt van het trolleynetwerk dat al in de gemeente aanwezig is. Hiervoor is een uitvoeringskader Elektrisch Laden opgesteld, waarin de ruimtelijke aspecten van de laadinfrastructuur is vastgelegd. De gemeente kan een faciliterende rol spelen en zodoende het doel om meer laadplekken in de stad te hebben in 2040 behalen. Daarbij is zij echter wel afhankelijk van de mogelijkheden van het elektriciteitsnet en de mogelijkheden in de openbare ruimte. Ook de afhankelijkheid van private partijen voor de realisatie van laadpalen zorgt voor een kleine mate van onzekerheid.
De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon	Deze ambitie focust zich met name op logistieke activiteiten in de gemeente Arnhem, een groeiende opgave voor een goed functionerende stad. Om schone stadslogistiek te bevorderen stimuleert de gemeente logistieke knooppunten (hubs), vanwaar de leveringen met schone voertuigen naar de eindbestemming worden gebracht. De Omgevingsvisie gaat echter niet in op de logistieke aanvoer naar deze hubs toe. Ook wordt het begrip ‘schoon’ niet verder gedefinieerd. Daarnaast stelt de gemeente in de Omgevingsvisie dat ‘de markt verantwoordelijk is voor de ontwikkeling van de concepten, het werven van klanten en het rond krijgen van business cases’. De gemeente heeft hierbij wel enige controle

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	middels het stellen van randvoorwaarden, maar heeft verder beperkte invloed op het uiteindelijke resultaat van deze ambitie. Het behalen van deze doelstelling is daardoor enerzijds afhankelijk van de inzet en medewerking van diverse stakeholders en daarnaast van de invulling van de beleidsuitwerking Arnhem bereikbare stad. Hierin werkt de gemeente de nieuwe kijk op de inzet van hubs verder uit. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve bijdrage levert, maar onvoldoende geconcretiseerd is om de ambitie te behalen.
We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer	De gemeente heeft veel sturingsmogelijkheden om deze ambitie te behalen. Dit komt ten goede aan het verwachte doelbereik. Het feit dat de gemeente oog houdt voor de autobereikbaarheid van bepaalde bestemmingen is sterk en zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie daadwerkelijk als multimodaal kan worden gezien. Het verlagen van de maximumsnelheid op diverse plekken in de stad zorgt voor een verbetering van de fietsveiligheid van wegen die multimodaal gedeeld worden. Op welke andere manieren de gemeente concreet werkt aan het behalen van deze ambitie zal duidelijk moeten worden door de invulling van de beleidsuitwerking Arnhem bereikbare stad en de verdere doorontwikkeling van het mobiliteitsbeleid naar een nieuw Mobiliteitsplan. De sturingsmogelijkheden dragen positief bij aan het doelbereik, tegelijkertijd zorgt de benodigde uitwerking in programma's voor een kleine mate van onzekerheid.
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	Door het verbeteren van de bereikbaarheid van de stad en door het combineren van functies streeft de gemeente er naar een goed alternatief te bieden voor de auto. Om de parkeerdruk in de stad te verlagen wordt de mobiliteitsopgave gekoppeld aan de verstedelijkingsopgave, concreet worden nieuwe kantoren en woningen gebouwd rond plekken die goed bereikbaar zijn met het OV. In de toekomst wordt in deze gebieden de parkeernorm bij nieuwbouw geminimaliseerd. Om parkeerdruk te voorkomen wordt dit enkel toegepast in gebieden waar niet gratis op straat geparkeerd kan worden. De gemeente ontwikkelt modern parkeerbeleid gericht op de leefbaarheid van de stad met inzet van gebiedsgerichte parkeerregulering in combinatie met parkeernormen. Zo wordt er voor het centrum en de omliggende wijken een integrale parkeerstrategie voor zowel de auto als de fiets ontwikkeld die uitgaat van een lagere parkeernorm in combinatie met betaald- en vergunningsparkeren. Beide ontwikkelingen dragen naar verwachting bij aan het behalen van de ambitie. Aanvullend zet de gemeente in op het realiseren van parkeerhubs, het faciliteren van deelautogebruik en het breder aanbieden van elektrisch laden. Het realiseren van parkeerhubs resulteert naar verwachting niet direct in een daling van het benodigde aantal parkeerplaatsen. Wel kunnen hubs zorgen voor een andere spreiding en mogelijk concentratie van het aantal parkeerplaatsen. De gemeente ontwikkelt een visie op hubs in relatie tot de beschikbaarheid van parkeerplaatsen rond het centrum. Ook ontwikkelt de gemeente een visie en beleidsplan op deelvervoer, wat mogelijk ook een bijdrage kan leveren aan het verkleinen van het aantal benodigde parkeerplaatsen. Aangezien het aantal auto's door het stimuleren van deelvervoer naar verwachting slechts langzaam zal dalen, zal het

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	effect pas op langere termijn zichtbaar zijn. Tenslotte zet de gemeente in op het breder aanbieden van elektrisch laden. Hiervoor heeft de gemeente een uitvoeringskader Elektrisch Laden opgesteld waarin de ruimtelijke aspecten van de laadinfrastructuur zijn vastgelegd. Naar verwachting zal dit slechts een beperkt effect hebben: de geparkeerde auto's in de stad zijn dan echter elektrisch in plaats van dat ze worden aangedreven door een verbrandingsmotor. Al met al is de verwachting dat de omschreven aanpak op lange termijn zal resulteren in kleiner aantal benodigde parkeerplaatsen. De invulling van de verschillende visies, de gedragsverandering die nodig is om het doel te behalen en de afhankelijkheid van marktpartijen om bijvoorbeeld hubs te ontwikkelen resulteren echter in een zekere mate van onzekerheid.

6.5 Een stad waar het goed wonen is

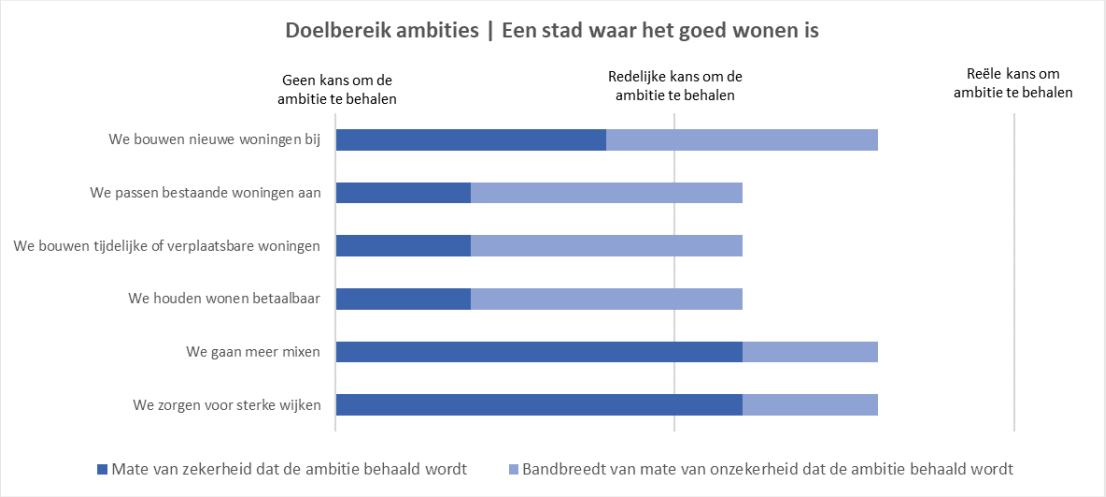

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We bouwen nieuwe woningen bij	Tot 2030 wil Arnhem 7.000 nieuwe woningen bouwen en tot 2040 komen daar nog 9.000 woningen bij. De gemeente Arnhem heeft hiermee een concreet doel gesteld, wat zij door 'overprogrammering' probeert te behalen. Ook stelt de gemeente een beleidsuitwerking Arnhem Stad waar het goed wonen op waarin de woonopgave verder geconcretiseerd moet worden. De gemeente wordt in haar opgave geholpen door externe bijdragen van het Rijk, zoals de woningbouwimpulssubsidie en het aanwijzen van Arnhem Oost als zeventiende grote woningbouwgebied (Nationale Omgevingsvisie Extra). Eisen die gesteld worden aan nieuwbouw, zoals bijvoorbeeld de regels en het puntensysteem voor natuurinclusief bouwen, kunnen de realisatie van woningen echter vertragen. Net zoals de nabijheid van de verschillende Natura 2000-gebieden, welke (zeer)

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	stikstofgevoelig zijn. Wanneer het niet is uitgesloten dat de ontwikkelingen leiden tot (significant) negatieve effecten voor een Natura 2000-gebied moet een natuurvergunning worden aangevraagd, dit kan leiden tot vertraging. In het behalen van haar ambitie is de gemeente daarnaast afhankelijk van grond- en vastgoedeigenaren, ontwikkelaars, woningcorporaties en de nationale overheid, dit resulteert in een redelijk grote mate van onzekerheid. Bovendien blijft de bouw van woningen onzeker vanwege economische schommelingen, krapte op de arbeidsmarkt en bij de gemeente, regelingen vanuit het rijk en druk op de woonmarkt.
We passen bestaande woningen aan	De gemeente zet in op het splitsen en het levensloopbestendig maken van woningen om zo de bestaande woningvoorraad aan te passen. Daarbij is zij echter afhankelijk van de samenwerking met woningcoöperaties en grond- en vastgoedeigenaren, wat in een grote mate van onzekerheid resulteert. De verwachting is daarom dat de Omgevingsvisie positief bijdraagt aan deze ambitie, maar de verwachting is dat de ambitie niet volledig behaald wordt.
We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen	Het plaatsen van tijdelijke en verplaatsbare woningen kan worden gezien als een middel om woningen bij te bouwen, voordat er vaste woningen kunnen worden gerealiseerd. In die zin is deze ambitie meer een middel dan een doel op zich. De uitspraak kent een mate onzekerheid aangezien er tijdelijke bestemmingen geregeld moeten worden. Daarin is de gemeente afhankelijk van grondeigenaren en ontwikkelaars voor het plaatsen van tijdelijke woningen op de grond die zij gaan ontwikkelen. Daarnaast vormt ook het in korte tijd realiseren van betaalbare en kwalitatief goede woningen, waarin een snelle levering van bouwmaterialen essentieel is, een risico.
We houden wonen betaalbaar	Om wonen betaalbaar te houden is Arnhem grotendeels afhankelijk van de grillen van de nationale woningmarkt en het beleid en eventuele subsidies van de nationale overheid. Het bijbouwen van betaalbare woningen en het faciliteren van doorstroming zijn echter wel acties die bijdragen aan het doel dat de gemeente stelt. Daarbij is de gemeente echter wel afhankelijk van grond- en vastgoedeigenaren, ontwikkelaars en woningbouwcorporaties. De verwachting is dat de Omgevingsvisie helpt het doel te bereiken, maar de mate van onzekerheid is voor deze ambitie groot.
We gaan meer mixen	De gemeente wil deze mix bereiken door te kijken naar de verhouding tussen verschillende wooncategorieën op wijkniveau. Nieuwe kaders voor inclusievere en gemengdere wijken zullen verder invulling moeten geven aan de nieuwe Arnhemse Mix. Hoewel de gemeente voor de realisatie afhankelijk is van grond- en vastgoedeigenaren, ontwikkelaars en woningbouwcorporaties, kan zij sturing geven door kaders te bieden en concrete eisen te stellen. De uitwerking van de ambitie Arnhem een stad waar het goed wonen is zal hier duidelijkheid over moeten geven.
We bouwen circulair	Door duurzame materialen te gebruiken, zoveel mogelijk materialen her te gebruiken en recycling toe te passen streeft de gemeente naar het circulair bouwen van nieuwe woningen en transformeren van bestaande gebouwen.

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	Daarnaast streeft de gemeente er naar dat woningen die nu gebouwd worden of panden die getransformeerd worden aansluiten bij de toekomstige woningbehoefte. De visie biedt echter geen inzicht in de manier waarop deze maatregelen geconcretiseerd worden. Wel werkt de gemeente op dit moment aan een impactladder circulariteit. Voor het behalen van haar ambities op circulair bouwen is de gemeente echter mede afhankelijk van de inzet en medewerking van projectontwikkelaars en ondernemers. De invulling van de impactladder circulariteit en de beleidsuitwerking Arnhem een stad waar het goed wonen is zullen meer duidelijkheid moeten geven. De verwachting is dat de Omgevingsvisie positief bijdraagt aan deze ambitie, maar dat de ambitie niet volledig behaald wordt.
We zorgen voor sterke wijken	Sterke wijken worden gedefinieerd als wijken die sociaaleconomisch vitaal zijn en waar geen sprake is van problematiek voor en achter de voordeur. De gemeente zet in op een integrale aanpak waarin het mixen van woontypes en woonmilieus een belangrijk middel is. Dit maakt de vorige ambitie niet alleen een doel op zich. De invulling van de nieuwe kaders voor inclusievere en gemengdere wijken zal van invloed zijn op de mate waarin zij bijdragen aan sterkere wijken. Daarmee is het behalen van de doelstelling deels afhankelijk van de invulling van de ambitie Arnhem Stad waar het goed wonen is waarin de focus ligt op het verbeteren van de leefbaarheid in Arnhem Oost door wijkaanpak 3.0. De gemeente geeft aan de samenwerking te zoeken met het Rijk en maatschappelijke partners om wijken te versterken, wat het beleid slagvaardiger maakt dan wanneer de gemeente zelf de koers moet uitzetten en alleen moet varen.

6.6 Een stad met nieuwe energie

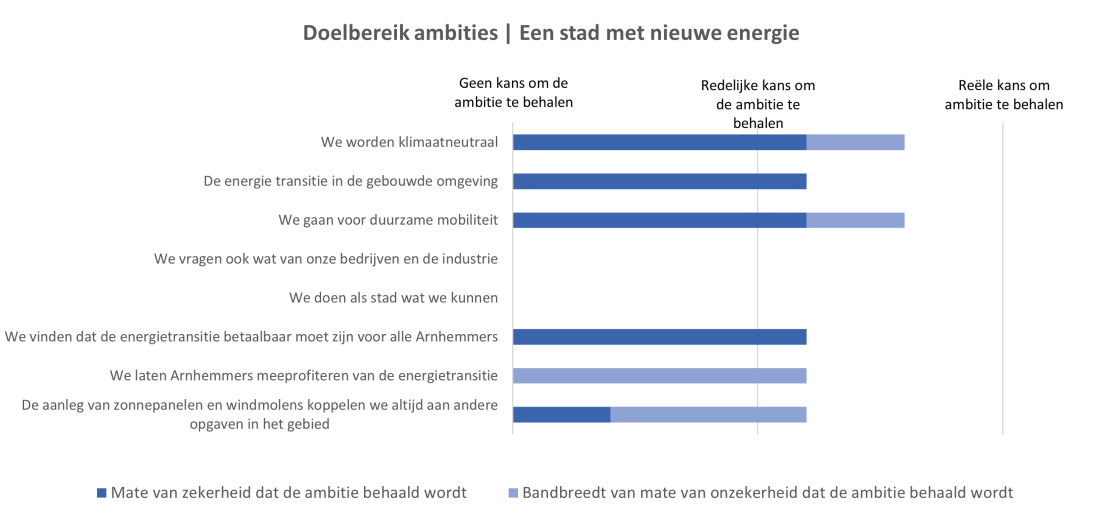

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We worden klimaatneutraal	De gemeente Arnhem geeft in de Omgevingsvisie aan dat de gemeente in 2050 klimaatneutraal is. Een groot deel van de plannen is vastgelegd in NemiA 2030, een actieprogramma dat een groot deel van de CO2-reductie moet realiseren. Arnhem kan 26% van de resterende opgave niet binnen de gemeentegrenzen realiseren. De gemeente onderzoekt of dit in de RES opgelost kan worden, wat resulteert in afhankelijkheid van omliggende gemeenten en de provincie. Ten behoeve van de ambitie om klimaatneutraal te worden stelt de gemeente een beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie op. De uitkomsten van het onderzoek en de invulling van de beleidsuitwerking zullen meer duidelijkheid geven in het wel of niet behalen van de ambitie. Op basis van NemiA 2030 dat er reeds ligt is de verwachting dat er een kans is dat de ambitie behaald wordt. Aangezien de Omgevingsvisie slechts in beperkte mate nieuwe doelen, ambities of kaders stelt is de invloed van de Omgevingsvisie naar verwachting beperkt. De vier volgende ambities zijn gebaseerd op de programmalijnen die NemiA 2030 kent, welke zich focussen op de energietransitie in de gebouwde omgeving, duurzame mobiliteit, bedrijven en industrie en de opwekking van duurzame energie.
De energietransitie in de gebouwde omgeving	Voor het onderdeel energietransitie in de gebouwde omgeving verwijst de Omgevingsvisie naar NemiA 2030. De toelichting voor dit onderdeel komt verder uit de Transitievisie Warmt, het Bodemenergieplan en de Verordening Bodemenergie, die onder andere de basis vormen voor de beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie. De voorziene programmering voor dit onderdeel vormt een basis om de gebouwde omgeving te verduurzamen en zorgt dan ook voor een vergroting van het doelbereik. De slechte huidige situatie van dit onderdeel maakt de uitdaging groot, waardoor niet met zekerheid gesteld kan worden dat het doel van de gemeente op dit onderwerp gehaald wordt. De Omgevingsvisie levert echter wel een goede bijdrage hiertoe.
We gaan voor duurzame mobiliteit	Voor het onderdeel duurzame mobiliteit verwijst de Omgevingsvisie naar NemiA 2030. De toelichting voor dit onderdeel komt verder uit het uitvoeringskader Elektrisch Laden en het Beleidsplan Deelvervoer. Deze eerste komt niet terug in hoofdstuk 7 van de Omgevingsvisie, de tweede wordt onderdeel van de beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie. De voorziene programmering voor dit onderdeel vormt een basis om het vervoer in Arnhem te verduurzamen en zorgt dan ook voor een vergroting van het doelbereik. De vraag of bewoners daadwerkelijk zullen overstappen naar elektrisch rijden en andere duurzame vormen van transport zorgt hierbij wel voor een kleine mate van onzekerheid. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve invloed heeft op het behalen van de ambitie.
We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie	Voor het onderdeel bedrijven en industrie verwijst de Omgevingsvisie naar NemiA 2030. De toelichting in de Omgevingsvisie geeft geen nieuwe ambities dan die in NemiA 2030 aan bod komen. In de HSAO is aangegeven dat Arnhem zich op dit thema van een slechte huidige situatie naar een redelijk resultaat gaat in de autonome ontwikkeling, aangezien de uitstoot van deze partijen naar verwachting

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	gaat afnemen. Omdat er geen aanvullende ambities in het kader van de opwekking van bedrijven en industrie worden gedaan in de Omgevingsvisie wordt het doelbereik niet beoordeeld.
We doen als stad wat we kunnen	Voor de ambitie 'we doen als stad wat we kunnen' verwijst de Omgevingsvisie naar NemiA 2030. Hierbij komen geen nieuwe doelen of kaders aan bod. In de HSAO is aangegeven dat Arnhem zich op dit thema van een slechte huidige situatie naar een redelijk resultaat gaat in de autonome ontwikkeling, aangezien de hoeveelheid duurzaam opgewekte energie flink stijgt. Omdat er geen extra ambities in het kader van de opwekking van duurzame energie worden gedaan in de Omgevingsvisie is dit onderdeel niet beoordeeld.
We vinden dat de energietransitie betaalbaar moet zijn voor alle Arnhemmers	In de beleidsuitspraak is het doel zichtbaar: de energietransitie moet betaalbaar zijn. Hoe de gemeente dit gaat doen is niet goed te beoordelen aan de hand van de Omgevingsvisie, aangezien de aanpak wordt uiteengezet Transitievisie Warmte en de Arnhemse aanpak energiearmoede. Deze twee documenten zullen onder andere de basis vormen voor de beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie. De Transitievisie Warmte en de daaruit volgende wijk-uitvoeringsplannen bieden hierbij meer inzicht in de (maatschappelijke) kosten, de Arnhemse aanpak energiearmoede moet voorkomen dat het verschil in energielasten tussen energetisch goede en slechte woningen groter wordt. De twee beleidsstukken vormen een basis voor de aanpak van energiearmoede en leveren zodoende een bijdrage aan het behalen van de ambities.
We laten Arnhemmers meeprofiteren van de energietransitie	De gemeente Arnhem is voornemens bewoners (deels) mede-eigenaar te maken van duurzame energieprojecten en de maatschappelijke kosten van de energietransitie zo laag mogelijk te houden. Het is een goed idee om Arnhemmers te doen meeprofiteren van de energietransitie, maar de vraag rijst of dit voor elke Arnhemmer even haalbaar (lees: betaalbaar) is. Er wordt in de toelichting van de ambitie niet toegelicht hoe de gemeente bewoners wil gaan overtuigen van het mede-eigenaarschap van de projecten. De beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie zal hier meer duidelijkheid in moeten scheppen. Tevens is het maar de vraag of mensen zich uit zichzelf gaan binden aan deze projecten. Al met al bestaat er een zekere mate van onzekerheid door de afhankelijkheid aan de keuzes van bewoners. De verwachting is dat de Omgevingsvisie bijdraagt aan het behalen van de ambitie, maar onvoldoende om de ambitie in zijn geheel te bereiken.
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	De gemeente zet in op het in lijn brengen van duurzame energieprojecten met het gebruik van de ruimte door stakeholders en bewoners in de omgeving en lopende opgaven in het gebied. Dit betekent dat de gemeente zonnepanelen en windmolens zo goed mogelijk inpast in het bestaande landschap. De gemeente is bij het realiseren van deze duurzame energieprojecten echter afhankelijk van de grondeigenaren en in veel gevallen is er afstemming nodig met natuurorganisaties. Dit zorgt voor een grote mate van onzekerheid. De verwachting is dat de Omgevingsvisie bijdraagt aan de koppeling van energieprojecten en andere opgaven in de betreffende gebieden, maar dat de

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	uitwerking ingewikkeld blijft door de beschreven afhankelijkheden. De beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie zal hier meer duidelijkheid in moeten scheppen.

6.7 Conclusie doelbereik

De ambities die de gemeente heeft voor Een aantrekkelijk Arnhem zijn over het algemeen redelijk doeltreffend. Met name de ambitie om de verdedigingswerken beter zichtbaar te maken kent naar verwachting een hoog doelbereik. Ook het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting wordt beschouwd als een zeer haalbare ambitie. Minder goed scoren het versterken van contrasten van de Arnhemse wijken, wat naar verwachting een grote bandbreedte van onzekerheid kent, en het duurzaam aantrekkelijk maken van de stad.

Binnen het thema Een groene, gezonde en veilige stad scoren met name de ambities om groen beter met elkaar te verbinden en het realiseren van nieuwe woningen bij groen goed qua doelbereik. Ook de andere ambities binnen dit thema scoren naar verwachting redelijk goed. De gebiedsgerichte benadering scoort lager, en ook de ambities met betrekking tot medische voorzieningen en het voorbereiden van de stad op langere droge perioden scoren aan de lage kant als de bandbreedte met onzekerheid wordt weggenomen.

De ambities binnen het thema Een vitale stad zijn iets aan de lagere kant. Het versterken van de wijkvoorzieningen neigt naar een reële kans om de ambitie te behalen, maar het goed bereikbaar houden van kantoren en het zorgen dat de binnenstad en stadsdeelcentra ontmoetingsplekken blijven hebben te maken met een redelijke bandbreedte van onzekerheid. Het vergroten van de creatieve industrie en het inzetten op gezondheid en sport kent een betrekkelijk lage kans om de ambities uit de Omgevingsvisie te halen.

Ruimte voor schone mobiliteit kent als thema wel weer een hoger doelbereik. Met name het op meer plekken kunnen opladen van voertuigen en het aanpassen van Arnhem op toekomstig gebruik van diverse vervoersvormen scoren goed qua doelbereik. Wanneer de bandbreedte onzekerheid wordt meegenomen in het doelbereik wordt verwacht dat voor alle ambities een redelijke kans aanwezig is om de ambitie te behalen.

Ook voor Een stad waar het goed wonen is, is, wanneer de bandbreedte onzekerheid wordt meegenomen, een redelijke kans aanwezig dat Arnhem haar ambities behaalt. Hierbij moet worden opgemerkt dat de bandbreedte onzekerheid met name bij de ambities met betrekking tot het bouwen van nieuwe woningen, het aanpassen van bestaande woningen, het bouwen van tijdelijke of verplaatsbare woningen en het betaalbaar houden van wonen redelijk invloedrijk is in de beoordeling.

Veel van de ambities die de gemeente heeft op het gebied van energie komen uit NemiA 2030. De verwachting is dat er een grote kans is dat de ambities worden behaald door het programma NemiA 2030 dat er reeds ligt. De invloed van de Omgevingsvisie is naar verwachting beperkt, aangezien de Omgevingsvisie slechts in beperkte mate nieuwe doelen, ambities of kaders stelt. Dit geldt tevens voor de ambitie we worden klimaatneutraal. Ook deze ambities zijn in grote mate overgenomen uit NemiA 2030. De overige ambities scoren eveneens hoog op doelbereik en laten zien dat de Omgevingsvisie een duidelijke bijdrage levert op dit thema.

7 Passende beoordeling Natura 2000-gebieden

7.1 Waarom een Passende beoordeling?

De Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem schetst een beeld voor de fysieke leefomgeving van de gemeente op de langere termijn (2040). In de visie worden op hoofdlijnen keuzes gemaakt voor onder andere wonen, werken, recreëren en mobiliteit. Op voorhand is niet uit te sluiten dat deze keuzes afzonderlijk of in samenhang kunnen leiden tot significante gevolgen op Natura 2000-gebieden in en rondom de gemeente. Daarom dient op grond van de Wet natuurbescherming (Wnb) een Passende beoordeling te worden opgesteld.

7.2 Ontwikkelingen Omgevingsvisie

De Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem omvat zes thematische hoofdambities die richtinggevend zijn voor de ruimtelijke ontwikkelingen die door de visie mogelijk gemaakt worden:

- Een aantrekkelijk Arnhem
- Een groene, gezonde en veilige stad
- Een vitale stad
- Een stad waar het goed wonen is
- Ruimte voor schone mobiliteit
- Een stad met nieuwe energie

Iedere hoofdambitie is verder geconcretiseerd in verschillende inspanningen (sub ambities). Voor deze passende beoordeling zijn met name de ontwikkelingen rondom wonen, bedrijvigheid, recreatie (en daarmee samenhangend verkeer), natuur en klimaat van belang. De mogelijke ontwikkelingen zijn opgenomen in de keuzes die in de Omgevingsvisie worden genoemd.

7.3 Doel Passende beoordeling

De Passende beoordeling is een wettelijk verplichte toets voor zowel projecten als voor (kaderstellende) plannen waarvan significante gevolgen op Natura 2000-gebieden op voorhand niet uitgesloten kunnen worden. Voor projecten kan de Passende beoordeling de basis vormen voor een noodzakelijke vergunningaanvraag onder de Wnb. Voor plannen is geen sprake van een vergunningplicht, maar wel dient voldoende aannemelijk te worden gemaakt dat het plan uitvoerbaar is. Dat betekent concreet dat er voor de uitvoering van het plan geen onoverkomelijke belemmeringen mogen zijn en dat er zo nodig uitzicht moet zijn op de vergunbaarheid van binnen het plan mogelijk gemaakte ontwikkelingen. De Omgevingsvisie is te zien als plan. De doelen van de Passende beoordeling zijn:

- Het in beeld brengen van de risico's op significante gevolgen op de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-netwerk als gevolg van de Omgevingsvisie
- Het beschrijven van bronmaatregelen, mitigerende maatregelen en/of beleidsaanpassingen die nodig zijn om significante gevolgen te kunnen voorkomen en de vergunbaarheid van voorgestelde ruimtelijke ontwikkelingen aannemelijk te maken
- Het zo mogelijk benoemen van kansen op positieve effecten voor het Natura 2000-netwerk

Het detailniveau van de Passende beoordeling sluit aan bij het detailniveau van een Omgevingsvisie. Gezien het abstracte karakter van de ambities en bijhorende uitwerkingen in de Omgevingsvisie is deze op hoofdlijnen. De Passende beoordeling bestaat achtereenvolgens uit een beschrijving van de relevante Natura 2000-gebieden, zoals aangewezen onder de Vogel- en Habitatrichtlijn. Vervolgens wordt ingegaan op de mogelijke effecten op de instandhoudingsdoelen en wordt beoordeeld of sprake kan zijn van significante effecten en de consequenties daarvan voor de Omgevingsvisie.

Het aspect stikstofdepositie speelt een bijzondere rol. Stikstof verspreidt zich door de lucht en komt, bijvoorbeeld bij regen, weer op de grond. Diverse bronnen dragen (op kleine schaal) bij aan stikstofdepositie. Een (nieuwe) activiteit waardoor stikstof wordt uitgestoten kan echter grote effecten hebben op natuur. Voor Natura 2000-gebieden is vastgelegd welke soorten en habitats beschermd worden. Hiervoor zijn instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd. Een groot aantal beschermde soorten en habitattypen is zeer gevoelig voor stikstofdepositie. Voor deze habitattypen zijn kritische depositiewaarden vastgesteld. Als de stikstofdepositie boven deze waarde komt, zijn negatieve gevolgen voor de natuur niet uit te sluiten. Voor verschillende habitattypen in Natura 2000-gebieden in en om de gemeente Arnhem geldt dat zij zeer stikstofgevoelig zijn.

7.4 Natura 2000-gebieden

In Nederland zijn ruim 160 Natura 2000-gebieden aangewezen, waarvan er twee geheel of gedeeltelijk in de gemeente Arnhem gelegen zijn. Het gaat om de gebieden de Veluwe en de Rijntakken.

Figuur 7.1 Ligging N2000 gebieden Arnhem en omgeving

Voor het Natura 2000-gebied Rijntakken geldt dat de deelgebieden Uiterwaarden IJssel en Gelderse Poort (gedeeltelijk) binnen de gemeentegrenzen van Arnhem liggen. Figuur 7.1 geeft een overzicht van de verschillende Natura 2000-gebieden in en nabij de gemeente Arnhem. Een uitgebreidere beschrijving van de verschillende Natura 2000-gebieden is te lezen in bijlage 3 (paragraaf 5.1.1).

7.5 Potentiële effecten

Voor diverse voorgenomen ontwikkelingen in de Omgevingsvisie is niet uit te sluiten dat deze afzonderlijk of in samenhang kunnen leiden tot significante gevolgen op de Natura 2000-gebieden in en rondom de gemeente. Zo voorziet de Omgevingsvisie in het ontwikkelen van een groot aantal nieuwe woningen. Deze woningen zullen voornamelijk binnenstedelijk gerealiseerd worden. De focus voor het ontwikkelen van de nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem West, Oost, Centrum Zuid (Kronenburg) en de binnenstad. Het uitgangspunt voor deze Passende beoordeling is dat ontwikkelingen buiten de Natura 2000-gebieden plaatsvinden. Er zijn daarom geen directe negatieve effecten (zoals oppervlakteverlies of versnippering) aan de orde. Mogelijke effecten bestaan daardoor enkel uit externe effecten. Dit zijn in potentie vooral stikstofdepositie, verdroging en diverse vormen van verstoring, bijvoorbeeld door licht, geluid, optisch of toename van (recreatief) medegebruik van natuurgebieden.

Verstoring

Verstoring is een wezenlijk aandachtspunt bij de uitwerking van concrete plannen/projecten (bijvoorbeeld voor woningbouw, bedrijvigheid of infrastructuur) in of nabij Natura 2000-gebieden. In zijn algemeenheid mag worden aangenomen dat (significante) effecten op Natura 2000-instandhoudingsdoelen effectief voorkomen kunnen worden door zorgvuldige locatie- en inrichtingskeuzes en zo nodig aanvullende mitigerende maatregelen.

Daarbij valt dan te denken aan maatregelen op het gebied van recreatieve zonering of het beperken van licht- of geluidsoverlast.

Stikstofdepositie
Stikstofdepositie in de aanlegfase en gebruiksfase als gevolg van de realisatie van bijvoorbeeld woningen kan eveneens negatieve gevolgen hebben op de nabijgelegen Natura 2000-gebieden of zelfs ook op gebieden op grotere afstand. Het Natura 2000-gebied de Veluwe is vrijwel geheel (zeer) stikstofgevoelig en er is in de huidige situatie sprake van overbelasting. Voor nagenoeg alle habitattypen en leefgebieden op de Veluwe is de hoge stikstofdepositie de overheersende negatieve factor. Substantiële terugdringing van deze stikstofdepositie is een harde voorwaarde voor het behalen van de instandhoudingsdoelen voor habitattypen en soorten. Voor het Natura 2000-gebied Rijntakken geldt dat delen van het gebied stikstofgevoelig zijn. Binnen het Natura 2000-gebied bevinden zich verschillende habitattypen en leefgebieden die gevoelig zijn voor stikstofdepositie. Beide Natura 2000-gebieden liggen op relatief beperkte afstand van de ruimtelijke initiatieven waarin de Omgevingsvisie voorziet. De Natura 2000-gebieden kunnen daardoor een mogelijk (significant) negatieve effecten ondervinden van de ruimtelijke initiatieven die zijn opgenomen in de Omgevingsvisie. Tijdelijke effecten van stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden in de aanlegfase kunnen beperkt worden door gebruik te maken van emissiearm Stage IV-materieel en op langere termijn is eventueel volledige emissieloos (elektrisch) materieel beschikbaar.

Naar verwachting is de toename van stikstofdepositie in de gebruiksfase minimaal, aangezien de woningen aardgasvrij zullen worden gebouwd (conform wetgeving). Een toename van het aantal verkeersbewegingen als gevolg van woningbouw kan wel leiden tot significant negatieve effecten door stikstofdepositie. Ook de ambitie om werken in de wijk mogelijk te maken en het aantrekken van startups en innovatieve bedrijven in de energiesector kan resulteren in een toename van stikstofdepositie in de gebruiksfase. Dit kan het geval zijn wanneer het aantal verkeersbewegingen toeneemt of voor bedrijfsprocessen nog stoffen worden gebruikt waarbij emissie vrijkomt. Ook een toename van verkeersbewegingen als gevolg van meer bedrijvigheid of het verdichten van werklocaties kan zorgen voor een significant negatieve toename van stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden in de directe omgeving. De Omgevingsvisie stimuleert echter het gebruik van lopen, de fiets en het OV. Daarnaast is er een maatschappelijke trend gaande van steeds meer emissieloze mobiliteit. Het is echter nog onbekend wanneer het verkeer volledig emissieloos zal zijn, waardoor negatieve effecten door een toename van mobiliteit nu nog niet met zekerheid kunnen worden uitgesloten.

Verdroging
Ook is niet uit te sluiten dat de toename van verharding, door de bouw van woningen en meer bedrijvigheid, mogelijk leidt tot verdroging in een aangrenzend Natura 2000-gebied. Dan dient het wel om een substantiële toename van verharding te gaan en is het afhankelijk van de lokale grondwatersituatie. In de voorgenomen ontwikkelingen in de Omgevingsvisie is geen sprake van grondwateronttrekking. Eventuele effecten zullen daarom uitsluitend zeer lokaal effect hebben. Daarnaast zijn effecten goed te verminderen of zelfs te voorkomen door het gebruik van klimaatadaptieve maatregelen zoals het gebruik van waterdoorlatende verharding, het aanleggen van wadi’s en het gedoseerd afvoeren van hemelwater.

Energietransitie
De inzet van de gemeente op de energietransitie heeft uiteindelijk een positief effect op de Natura 2000-gebieden, doordat het gebruik van duurzame energie zorgt voor minder stikstofdepositie ten opzichte van het gebruik van fossiele energiebronnen. Echter, de realisatie van duurzame energiebronnen kan ook negatieve effecten met zich meebrengen, zoals lichtspiegeling door zonnevelden. Door een zorgvuldige locatiekeuze, de aansluiting bij andere opgave in het gebied en een goede ruimtelijke inpassing kunnen significante effecten op Natura 2000 effectief worden voorkomen. De gemeente maakt hierbij gebruik van de Gelderse zonnewijzer. Vanuit deze wijzer wordt bij de inpassing gelet op de mate van aantasting van karakteristieke kenmerken van het landschap en wordt gelet op de samenhang met andere functies en thema's zoals biodiversiteit.

7.6 Conclusie

De Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem is een langetermijnvisie op de fysieke leefomgeving van de gemeente tot aan 2040. Door de lange doorlooptijd en het hoge abstractieniveau van de visie kunnen mogelijke significante effecten op Natura 2000-gebieden binnen en rondom de gemeente Arnhem op dit moment niet met zekerheid worden uitgesloten. Tegelijkertijd is ook niet op voorhand sprake van significant negatieve effecten of met zekerheid onuitvoerbare ontwikkelingen, omdat er zowel in de aanlegfase als gebruiksfase doorgaans mogelijkheden gevonden kunnen worden om negatieve effecten effectief te beperken of weg te nemen. Naast bronmaatregelen kan daarbij ook gedacht worden besteed aan zorgvuldige locatiekeuze en inpassing of (met name in het geval van stikstofdepositie) aan het gebruik van emissiearm Stage IV-materieel, volledig emissieloos (elektrisch) materieel of de mogelijkheid van saldering met bestaande emissiebronnen.

Wanneer concretisering van keuzes plaatsvindt in bijvoorbeeld opvolgende programma's en omgevingsplan en er meer duidelijkheid is over de omvang van de verschillende ontwikkelingen, zal nader onderzoek nodig (kunnen) zijn naar effecten op Natura 2000 en de mogelijkheden om deze te beperken (Passende beoordeling op projectniveau). Zo zullen er op dat moment onder meer concrete stikstofberekeningen nodig zijn om de daadwerkelijke omvang van effecten in beeld te brengen.

8 Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden de conclusies beschreven van de verschillende onderdelen van het MER. Allereerst beschrijft dit hoofdstuk de effecten van de Omgevingsvisie op het milieu en de omgeving, gevolgd door de conclusie voor synergie en strijdigheden, het doelbereik van de Omgevingsvisie en mitigerende maatregelen die aanbevolen worden. De conclusie sluit af met de conclusies uit de Passende beoordeling voor de Natura 2000-gebieden in en rond Arnhem.

8.1 De leefomgeving en de effecten van de Omgevingsvisie

Het effect van de Omgevingsvisie is naar rato positief te beoordelen. Veel van de indicatoren die voor dit planMER zijn geselecteerd worden om uiteenlopende redenen positief beïnvloed door de voorgestelde ambities en bijhorende uitwerkingen in de Omgevingsvisie. Zo is het effect van de Omgevingsvisie voor de thema's: '*Ruimte voor schone mobiliteit*', '*Een vitale stad'* en *'Een stad waar het goed wonen'* is over het algemeen positief. Veel van de positieve invloed die de Omgevingsvisie heeft kan worden gevonden in de ruimte die ze enerzijds biedt voor bepaalde ontwikkelingen en anderzijds in de concrete acties en randvoorwaarden die worden gepresenteerd.

Anderzijds zijn er ook veel sub ambities die in geen of beperkte mate effect hebben op de gekozen indicatoren. Dit geldt bijvoorbeeld voor de indicatoren binnen het thema *'Een stad met nieuwe energie'*, waarvoor de Omgevingsvisie ten opzichte van de autonome ontwikkeling vrijwel geen nieuwe ambities heeft. Omdat de opgave wel groot is maakt deze wel integraal onderdeel uit van dit planMER.

De verdichtingsopgave van Arnhem leidt naar verwachting tot meer druk van thema's die worden geclassificeerd als het grijsmilieu: onderwerpen als geluid, geurhinder, luchtkwaliteit en lichthinder. De indicator geluid is hierbij als negatief effect omschreven, aangezien er naar verwachting onvoldoende mitigerende maatregelen voor geluid kunnen worden gerealiseerd om de extra overlast te voorkomen. Deze effecten hangen onder andere samen met de verdichting rondom knooppunten. Plekken die vaak een hoge milieubelasting hebben. De achterliggende gedachte hierachter is dat daarmee het gebruik van OV wordt gestimuleerd en dat daarmee juist de belasting van andere plekken, door de afname van de verkeersdruk, vermindert.

8.2 Conclusie synergie en strijdigheden tussen ambities

In de Omgevingsvisie streeft de gemeente er naar de fysieke leefomgeving integraal te bezien. Ambities worden in samenhang ontwikkeld. Hoe en waar de gemeente dit voor zich ziet en welke prioritering hieraan wordt gegeven is uitgewerkt in de Omgevingsvisie. In hoofdstuk 4 zijn de verschillende hoofdambities tegenover elkaar gezet. Uit de analyse blijkt dat er zowel kansen voor synergie als voor tegenstrijdigheden zijn. Zo biedt het ontwikkelen van groene, aantrekkelijke ontmoetingsruimten ruimte om klimaatadaptatie een plek te geven en kunnen de plekken bij de juiste inrichting ook bijdragen aan een veilige uitstraling van de leefomgeving en/of het stimuleren van spelen en bewegen. Daarnaast zijn er echter ook strijdigheden op te merken tussen ambities. Zo worden de claims op de ondergrond en bovengrond in de toekomst groter, onder andere als gevolg van klimaatverandering en de energietransitie. Dit vraagt een goede planning en afstemming over de ondergrondse en bovengrondse ruimte.

In twee botsproeven zijn thema's waartussen relatief veel potentiële tegenstrijdigheid of synergie gesignaleerd is verder uitgewerkt. Deze botsproeven richten zich primair op de grote ruimtevragers: woningbouw, duurzame energieopwekking en de circulaire economie. Voor een van de botsproeven is, gezien de veelheid aan raakvlakken tussen verdichting en opgaven op het gebied van groen en grijsmilieu, een meest milieuvriendelijk alternatief (MMA) uitgewerkt.

Dit betekent onder andere dat het aantal verkeersbewegingen niet mag toenemen, het verkeersnetwerk zal moeten worden aangepast, de recreatieve druk niet mag toenemen en dat er per saldo geen afname mag zijn van groene en openbare ruimte.

De (mogelijke) invloed op de beoordeling van de effecten in dit planMER is voornamelijk neutraal of positief. Wel leggen de ambities op het gebied van groen en milieu een duidelijke ruimteclaim op beschikbare locaties voor woningbouw. Ook in relatie tot de energietransitie en circulaire economie is het van belang om de ruimtelijke claim in beeld te brengen en grip te krijgen op de ruimtelijke gevolgen van beide transities. Met slimme combinaties en innovaties kunnen de verschillende ambities meer met elkaar in balans komen en elkaar mogelijk versterken.

In de Omgevingsvisie worden gebiedsuitwerkingen en afwegingsprincipes geïntroduceerd. Dit geeft in de basis al invulling aan het in goede banen leiden van grote opgaven en het in balans brengen van verschillende ambities. De afwegingsprincipes moeten er onder andere voor zorgen dat de opgaven gezond, duurzaam, aantrekkelijke en sociaal worden. De botsproeven geven aan dat hierbij, zeker voor de verdere uitwerking, verschillende aandachtspunten zijn die kansrijkheid van het verwezenlijken van de verschillende integrale opgaven verder vergroten.

8.3 Conclusie doelbereik

De Omgevingsvisie van Arnhem kent een groot aantal ambities, onderverdeeld in zes thema's. Aangezien de beoordeling binnen thema's sterk uiteen kunnen lopen, is er weinig toegevoegde waarde aan één grafiek die een overzicht geeft van de beoordeling per thema. In plaats daarvan is in hoofdstuk 6.7 een beschrijving gegeven van hoe de ambities scoren binnen de thema's. De ambities binnen de thema's *'Een aantrekkelijk Arnhem'* en '*Ruimte voor schone mobiliteit*' scoren redelijk goed qua doelbereik. Ook '*Een groene, gezonde en veilige stad'* kent naar verwachting een redelijk hoog doelbereik. *'Een stad waar het goed wonen is'* scoort ook redelijk, maar heeft wel te maken met een relatief grote bandbreedte van onzekerheid. De thema's '*Een vitale stad'* en '*Een stad met nieuwe energie'* kennen naar verwachting een lager doelbereik dan de eerdergenoemde thema's. Al met al geldt dat voor een groot deel van de ambities dat er op zijn minst een redelijke kans is dat deze worden behaald.

8.4 Mitigerende maatregelen en aanbevelingen

Mitigerende maatregelen zijn maatregelen om belangrijke nadelige gevolgen op het milieu van de activiteit te voorkomen, te beperken of zoveel mogelijk teniet te doen. Bij mitigerende maatregelen kan het gaan om nadere randvoorwaarden of aanbevelingen voor de Omgevingsvisie zelf en beleidsuitwerkingen.

8.4.1 Aanbevelingen Omgevingsvisie

Zoals in de inleiding van dit planMER is aangeven, is de Omgevingsvisie een integrale lange termijn ontwikkelkoers. Bestaand beleid en toekomstige plannen en programma's moeten passen en bijdragen aan dit integrale toekomstbeeld. Dit planMER onderzoekt onderlinge strijdigheid of synergie tussen de ambities binnen de voorgestelde koers. Op deze wijze wordt, aansluitend bij de Omgevingsvisie, op integrale wijze naar de fysieke leefomgeving gekeken.

Uit de analyse van synergiën en strijdigheden blijkt dat niet alle ambities zondermeer samengaan. En dat is ook logisch. Ook de Omgevingsvisie erkent dat daarom keuzes gemaakt moeten worden. Dit gebeurt via de gebiedsuitwerkingen en door het toepassen van vier afwegingsprincipes. Nieuwe ontwikkelingen worden hieraan getoetst. De vraag blijft echter, zoals ook blijkt uit de analyse, of hiermee de vooraf gestelde ambities ook bereikt worden.

Om hier meer grip op te krijgen worden in het planMER aanbevelingen gegeven. Een deel van deze aanbevelingen gaat over het verder concreet maken van ambities. Wanneer worden doelen bereikt en op welke wijze is dit meetbaar? De gepresenteerde afwegingsprincipes zijn in principe duidelijk maar zeggen bijvoorbeeld niet wanneer gesteld kan worden dat de Arnhemse kwaliteit behouden blijft of wanneer precies sprake is van maatschappelijke meerwaarde? Dit blijft uiteraard maatwerk per locatie maar het verdient de aanbeveling om hier een gemene deler in te kiezen. In de Omgevingsvisie kan dit al verder uitgewerkt worden. Bijvoorbeeld door de verschillende ambities en wensen binnen de afwegingsprincipes nog wat verder te concretiseren. Op deze wijze zijn de principes minder multi-interpretabel en naar verwachting beter toepasbaar. Vervolgens moet dit op relatief korte termijn, in samenhang met verschillende beleidsuitwerkingen, verder uitgewerkt worden. Conform de beleidscyclus van de Omgevingswet zal de Omgevingsvisie hier na verloop tijd zo nodig op herijkt worden.

Specifieke aanbevelingen met betrekking tot de ambities in de Omgevingsvisie zijn:

- Maak keuzes in de verkeersstructuur. Arnhem is als stad zeer goed bereikbaar per auto en ook goed met de auto te doorkruisen. De snelste route van Nijmegen naar Apeldoorn gaat dwars door de stad via de John Frostbrug. De huidige verdichtingsplannen van Arnhem en de woningbouwlocaties buiten het centrum zullen zorgen voor extra verkeersbewegingen, die de druk op het verkeersnetwerk van de stad zullen verhogen. Om de druk van het autoverkeer te mitigeren zullen mogelijk niet alleen wegen in het centrum, maar ook hieromheen afgewaardeerd moeten worden
- In het verlengde van het voorgaande punt: Maak expliciet een keuze in het autoluw maken van gebieden. Door het autoluw maken van gebieden wordt het leefklimaat en de veiligheid op deze plekken beter. Dit sluit aan bij de ambitie extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, en ruim baan te geven aan lopen, fietsen en openbaar vervoer
- Maak verder concreet wat een circulaire economie inhoudt voor Arnhem en wat de ambities (circulair bouwen en een circulaire inrichting van de openbare ruimte) op dit vlak betekenen qua ruimtelijke impact en qua benodigde milieu-ruimte. In de verschillende gebiedsuitwerkingen komt dit nog niet tot uiting terwijl de ruimtelijk claim mogelijk wel van invloed is op de verschillende andere ambities binnen de gemeente Arnhem

8.4.2 Aanbevelingen voor de verdere uitwerking

Zoals gesteld in de inleiding omvat het planMER een doorkijk in hoeverre ambities ook daadwerkelijk behaald kunnen worden (doelbereik). In het verlengde hiervan geeft het planMER ook aanbevelingen voor de verdere uitwerking. Deze aanbevelingen helpen dus om de gestelde ambities in de Omgevingsvisie ook daadwerkelijk te behalen.

Hoofdambities	Aanbevelingen voor de verdere uitwerking
Een aantrekkelijk Arnhem	Aanbevolen wordt om in de voorgestelde verdichtingsvisie zo integraal mogelijk naar de fysieke leefomgeving te kijken. Naast beeldkwaliteit en milieu gaat het daarbij ook om sociale aspecten. Zo moet er in deze verdichtingsvisie ook aandacht zijn voor het **contrast** tussen de verschillende wijken en uit te werken op welke manieren dit contrast versterkt kan worden. De gemeente is voornemens om een **kwaliteitskader verdichting** te ontwikkelen dat inzicht moet geven welke kwaliteiten de gemeente wil versterken en waar verdichting kan bijdragen aan de karakteristiek van het gebied. Duidelijke regels en heldere kaders zullen bij moeten dragen aan de inpassing en de kwaliteit van nieuwe verstedelijking. Met betrekking tot het **vergroenen** van straten en pleinen wordt aanbevolen de compensatieregels voor groen verder te ontwikkelen. Ook wordt, in relatie tot de afhankelijkheid van bedrijven en bewoners voor het vergroenen van privaat terrein, aanbevolen de mogelijkheden voor juridisch afdwingbaarheid in het Omgevingsplan en mogelijke minder dwingende maatregelen zoals subsidies voor groene daken en het ontstenen van privaat terrein inzichtelijk te maken. Aanvullend wordt aanbevolen in de beleidsuitwerking aandacht te hebben voor de **duurzame aantrekkelijkheid** van Arnhem.dashboard. Aanbevolen wordt om het afwegingskader voor duurzaamheidsmaatregelen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden op korte termijn te ontwikkelen om zo duidelijkheid te kunnen bieden aan inwoners en eigenaren van monumentale panden. Ten slotte wordt aanbevolen om in de beleidsuitwerking de manier waarop Arnhem het **creatieve karakter** van de stad wil benadrukken te concretiseren en verder uit te werken.
Een groene, gezonde en veilige stad	Aanbevolen wordt om de ambities voor onder andere het thema **natuur** verder uit te werken in de integrale beleidsuitwerking Arnhem, groene, gezonde en leefbare stad. Aanbevolen wordt een integraal kader of een integrale visie op te stellen waaruit **samenhangende randvoorwaarden** op het gebied van water, groen, grijsmilieu voortkomen. Hierin zijn de (gewenste) kwaliteiten van de stad leidend voor woningbouw in plaats van andersom. Aanbevolen wordt om te concretiseren op welke specifieke locaties de gemeente de groenzones in de gemeente wil verbinden en op welke manier zij deze **verbindingen** vorm wil geven. En om daarnaast in de beleidsuitwerking een heldere scheiding op te nemen tussen kwetsbare gebieden en intensief gebruikte gebieden. Aanbevolen wordt om als vervolg op of in het kader van de beleidsuitwerking een integraal kader te ontwikkelen van waaruit samenhangende randvoorwaarden op het gebied van water, groen, grijsmilieu voortkomen. In relatie tot monitoring, waarvoor de gemeente streeft naar het ontwikkelen van een dashboard gezonde leefomgeving, wordt aanbevolen om op het niveau van stad en wijk te kwantificeren welke ruimte benodigd is voor groen en voorzieningen. Arnhem erkent dat **klimaatadaptatiemaatregelen** boven- en ondergronds ruimte kosten en dat afstemming en regie op de inpassing van deze maatregelen nodig is. Aanbevolen wordt om in de beleidsuitwerking deze

Hoofdambities	Aanbevelingen voor de verdere uitwerking
	afstemming te concretiseren en uit te werken op welke manier de gemeente regie gaat voeren. Aangezien de gemeente voor het klimaatadaptief maken van privaat terrein afhankelijk is van bedrijven en bewoners wordt aanbevolen te kijken naar juridische afdwingbaarheid in het Omgevingsplan of naar minder dwingende maatregelen zoals subsidies voor groene daken en het ontstenen van privaat terrein. De gemeente Arnhem zet in op een **gebiedsgerichte milieubenadering**. Aanbevolen wordt om deze benadering verder uit te werken in de beleidsuitwerking en in lijn te brengen met de nieuwe ontwikkelgebieden in de Omgevingsvisie. Dit kan uiteindelijk vertaald worden naar een Omgevingsplan. Monitoring is hierbij erg belangrijk, dit zal verder uitgewerkt moeten worden in het dashboard gezonde leefomgeving. Daarnaast wordt aanbevolen om in de beleidsuitwerking aandacht te hebben voor **speel-, sport- en ontmoetingsruimtes**. Aanbevolen wordt om de term 'voldoende' te concretiseren en de mate van afhankelijkheid van sportverenigingen in beeld te brengen. Daarbij moet tevens aandacht zijn voor het voortbestaan van de sportverenigingen, in het bijzonder in relatie tot de bredere maatschappelijk rol die de gemeente voor sportverenigingen voorziet. Aanbevolen wordt om de voorziene maatschappelijke rol verder te concretiseren in overleg met de verschillende verenigingen. Een andere aanbeveling is om de ambitie 'voldoende **medische voorzieningen**' te concretiseren in de beleidsuitwerking. Om welke voorzieningen gaat het en wanneer is er sprake van 'voldoende' voorzieningen. Tenslotte heeft de gemeente invloed op de veiligheidsbeleving van inwoners doormiddel van de inrichting en beheer van de openbare ruimte. Een aanbeveling is daarom om **sociale veiligheid** als thema op te nemen in de beleidsuitwerking en concrete maatregelen te laten landen in Omgevingsplannen.
Een vitale stad	Aanbevolen wordt om in de beleidsuitwerking Arnhem vitale stad invulling te geven aan de **samenwerking** tussen ondernemers, onderwijs en overheid. Hoe wil zij deze samenwerking vorm geven en hoe wil de gemeente invulling geven aan haar verbindende en ondersteunende rol? De gemeente constateert dat er door de coronacrisis een verschuiving heeft plaats gevonden in de werkgelegenheid binnen sectoren, waardoor het belang van omscholing en begeleiding van werk naar werk is toegenomen. De gemeente streeft, hierop aansluitend, naar een passende baan voor alle Arnhemmers. Aanbevolen wordt deze ambitie en het belang van omscholing en begeleiding te concretiseren. Hoe wil de gemeente hier invulling aan geven, welke rol neemt zij hierin aan? Daarnaast wordt aanbevolen om te concretiseren op welke manier de gemeente in gaat zetten op de sectoren **gezondheid en sport**. Tevens wordt aanbevolen het begrip **toekomstbestendige werklocaties** verder te definiëren in de beleidsuitwerking Arnhem vitale stad en de programmatische visie voor de binnenstad. Welke typen werkmilieus worden gehanteerd en welke aspecten zijn hierin belangrijk? Hoe wordt de leefbaarheid op werklocaties vergroot en hoe en waar zijn mogelijkheden voor het verdichten

Hoofdambities	Aanbevelingen voor de verdere uitwerking
	van werklocaties? Aanbevolen wordt om de ambitie om meer werkplekken te realiseren in de binnenstad verder uit te werken en inzichtelijk te maken welke sturingsmiddelen de gemeente heeft om deze ambitie ook daadwerkelijk te bereiken. Ook wordt aanbevolen om de gevolgen van de ambities voor bedrijven met een **hogere milieucategorie** in beeld te brengen en in het bijzonder voor bedrijvigheid gericht op circulariteit en energietransitie welke de gemeente wil aantrekken. Tenslotte wordt aanbevolen om in de beleidsuitwerking uit te werken wat de inzet op specifieke locaties zoals het Modekwartier, de Coehoorn en het IPKW terrein inhoudt. Op welke manier wil de gemeente de **creatieve industrie** versterken en hoe wil zij de ontwerp- en cultuursector gaan bevorderen? Hoe neemt de gemeente de huisvesting van creatieve ondernemers 'actief' mee in nieuwe gebiedsontwikkelingen en in welke mate en vorm ontstaat er ruimte voor creatief ondernemerschap in andere delen van de stad?
Ruimte voor schone mobiliteit	Onder andere de realisatie van een groot aantal nieuwe woningen resulteert in een stijgend aantal vervoersbewegingen en een grotere druk op de bereikbaarheid. Aanbevolen wordt om de ambities gericht op een bereikbare stad verder uit te werken in de beleidsuitwerking 'Arnhem bereikbare stad'. Er zullen keuzes gemaakt moeten worden in de verkeersstructuur, hierbij is het van belang de opgave integraal te bekijken. Bij het uitwerken van de ambities moet aandacht zijn voor een **multimodaal** systeem; er moet zowel aandacht zijn voor de voetganger, de fietser, de automobilist en de gebruiker van het OV. Het is van belang om de beleidsuitwerking integraal in te steken en in het bijzonder de inrichting van de openbare ruimte hier goed in mee te nemen. De beleidsuitwerking moet inzichtelijk maken wat het moderne **parkeerbeleid** voor zowel auto als fiets inhoud en hoe dit uitwerkt in de verschillende delen van de stad. Daarnaast moet er in de beleidsuitwerking aandacht zijn voor **schone stadslogistiek**. Aanbevolen wordt om het begrip 'schoon' verder te definiëren en tevens in te gaan op de logistieke aanvoer naar de betreffende hubs. Ook wordt aanbevolen om de randvoorwaarden die de gemeente stelt uit te werken en om de haalbaarheid in beeld te brengen, aangezien er een grote verantwoordelijkheid ligt bij de markt.
Een stad waar het goed wonen is	Aanbevolen wordt om de ambities voor het thema **wonen** verder uit te werken in de integrale beleidsuitwerking Arnhem Stad waar het goed wonen is. Hierin zullen de eisen die gesteld worden aan nieuwbouw verder geconcretiseerd moeten worden. Ook wordt aanbevolen de reeds vastgestelde eisen voor **natuurinclusief bouwen** en de impactladder circulariteit, welke op dit moment in ontwikkeling is, goed te integreren in de beleidsuitwerking. Daarnaast wordt aanbevolen om de voorwaarden en financiële haalbaarheid hiervan verder te onderzoek. Tevens wordt aanbevolen om in de beleidsuitwerking aandacht te hebben voor de invulling van de nieuwe kaders voor **inclusievere en gemengdere wijken** welke bij moeten dragen aan de nieuwe Arnhemse mix. De manier waarop deze kaders worden ingevuld zal van invloed zijn op de

Hoofdambities	Aanbevelingen voor de verdere uitwerking
	mate waarin zij bijdragen aan sterkere wijken. Daarnaast wordt aanbevolen om de daadwerkelijke invloed van woningcoöperaties en grond- en vastgoedeigenaren op de voorgenomen ontwikkelingen, zoals het aanpassen van huidige woningen en het ontwikkelen van tijdelijke woningen, in kaart te brengen. Evenals de mogelijke instrumenten waarmee de gemeente invloed kan uitoefenen op de verschillende partijen.
Een stad met nieuwe energie	Aanbevolen wordt de ambities voor de **energietransitie** verder te concretiseren in de integrale beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie. Aanbevolen wordt de ruimtelijke impact van de energietransitie nader te onderzoeken en in beeld te brengen hoe deze zich verhoudt tot andere opgaven, zowel boven als onder de grond. Aanbevolen wordt om op basis daarvan nadere randvoorwaarden te formuleren, welke gekoppeld kunnen worden aan een monitoringssysteem. De beleidsuitwerking moet daarnaast meer inzicht bieden in de manier waarop gebouweigenaren en bedrijven betrokken worden bij de transitie en welke instrumenten de gemeente hiervoor kan inzetten. Ook moet er aandacht zijn voor de betaalbaarheid van de transitie, hoe de gemeente om gaat met energiearmoede en op welke concrete manier inwoners mee kunnen profiteren van de transitie. Het thema **circulariteit** is zeer breed en de eerste stappen hiervoor zijn reeds gezet in een visie ‘Circulaire economie’ en het daarop volgende plan van aanpak. Aanbevolen wordt om dit plan van aanpak up to date te houden en wanneer nodig aan te scherpen. Daarnaast wordt aanbevolen om de ruimtelijke claim en impact van de transitie naar een circulaire economie beter in beeld te brengen en te onderzoeken hoe dit zich verhoudt tot andere ambities binnen de gemeente. Het uitvoeren van een grondstofstromenanalyse of het ontwikkelen van materialenpaspoorten kan bijvoorbeeld meer inzicht geven in de belangrijkste grondstofstromen en afvalstromen. Daarnaast wordt aanbevolen om te onderzoeken aan welke voorwaarden gebouwen en gronden moeten voldoen om circulair te zijn. Vervolgens is het van belang inzicht te verkrijgen op welke punten en in welke mate de gemeente invloed kan uitoefenen. Aanbevolen wordt een overzicht te maken van de onderdelen die wel/of niet afgedwongen kunnen worden via publiek- of privaatrechtelijke instrumenten.

8.5 Conclusie Passende beoordeling

De Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem is een langetermijnvisie op de fysieke leefomgeving van de gemeente tot aan 2040. In de visie worden op hoofdlijnen keuzes gemaakt voor wonen, werken, recreëren en mobiliteit. Aangezien op voorhand niet is uit te sluiten dat deze keuzes afzonderlijk of in samenhang kunnen leiden tot significante gevolgen op Natura 2000-gebieden in en rondom de gemeente is een Passende beoordeling opgesteld.

Door de lange doorlooptijd en het hoge abstractieniveau van de Omgevingsvisie kunnen mogelijke significante effecten op Natura 2000-gebieden binnen en rondom de gemeente Arnhem op dit moment niet met zekerheid worden uitgesloten. Tegelijkertijd is ook niet op voorhand sprake van significante effecten of met zekerheid onuitvoerbare ontwikkelingen, omdat er zowel in de aanlegfase als gebruiksfase doorgaans mogelijkheden gevonden kunnen worden om negatieve effecten effectief te beperken of weg te nemen. Naast bronmaatregelen kan daarbij ook gedacht worden aan zorgvuldige locatiekeuze en inpassing of (met name in het geval van stikstofdepositie) aan de mogelijkheid van saldering met bestaande emissiebronnen.

Wanneer concretisering van keuzes plaatsvindt in de verdere beleidsuitwerking en er meer duidelijkheid is over de omvang van de verschillende ontwikkelingen, zal nader onderzoek nodig zijn naar effecten op Natura 2000 en de mogelijkheden om deze te beperken (Passende beoordeling op projectniveau). Zo zullen er op dat moment onder meer concrete stikstofberekeningen nodig zijn om de daadwerkelijke omvang van effecten in beeld te brengen.

9 Leemten in kennis, evaluatie en monitoring van beleid

9.1 Leemten in kennis

De effectbeoordeling in dit planMER is kwalitatief van aard, gericht op kansen en risico's en sluit aan bij het strategische en lange termijn karakter van de Omgevingsvisie. De visie is richtinggevend voor verdere uitwerking en doorwerking in programma´s of andere instrumenten. Voor dit planMER zijn de gedane aannames afdoende om een voldoende betrouwbaar beeld te verkrijgen van kansen op positieve effecten en risico's op negatieve effecten op de leefomgeving op de langere termijnen. Op dit abstractieniveau is er dan ook geen sprake van leemtes in kennis of onzekerheden met betrekking tot de in dit planMER beschreven kansen en risico's. Meer gedetailleerde effectbeoordeling, kwantificering daarvan en toetsing aan wettelijke kaders kan alleen plaatsvinden bij verdere uitwerking tot beleid op de kortere termijn in bijvoorbeeld programma's. De effecten die zich uiteindelijk in de praktijk voor zullen doen, moeten op basis van monitoring en evaluatie in beeld worden gebracht (zie hiervoor ook hoofdstuk 6.2 van dit planMER).

9.2 Monitoring en evaluatie

Dit hoofdstuk benadrukt het belang van monitoring en evaluatie van de Omgevingsvisie en beschrijft hoe het planMER daar in kan ondersteunen.

Belang van monitoring en evaluatie

Monitoring en evaluatie vormt een belangrijk onderdeel van de realisatie van de Omgevingsvisie. De lange looptijd van de Omgevingsvisie vraagt om regelmatige monitoring en evaluatie van de visie. Ook geeft de Omgevingsvisie veel ruimte aan partijen om initiatieven te ontplooien binnen de kaders van de visie. Monitoring en evaluatie is essentieel om te bepalen of de verschillende doelstellingen gedurende de looptijd van de visie nog kunnen worden bereikt en wat de effecten van het beleid zijn.

Dit biedt bestuurders een basis om in de loop van de tijd, indien nodig, extra maatregelen te nemen. De gemeente legt hier in hoofdstuk 7 de nadruk op. De gemeente wil, door middel van het monitoren en evalueren van de toestand van de fysieke leefomgeving, programma's en de Omgevingsvisie kunnen aanpassen.

Monitoring voor de Omgevingsvisie
Voor het planMER is een beoordelingskader opgesteld. De thema's met ambities en indicatoren uit het beoordelingskader uit dit planMER kunnen dienen als eerste aanzet voor de monitoring van de Omgevingsvisie. Alle thema's inclusief de belangrijkste ambities uit de Omgevingsvisie zijn hiermee gedekt. De beoordeling in dit planMER van deze thema's (huidige situatie, autonome ontwikkeling en effectbeoordeling Omgevingsvisie) kan (deels) gezien worden als een soort 'nulmeting' en vormt een eventuele basis voor de monitoringstool die de gemeente Arnhem opzet. Benadrukt wordt dat dit slechts een eerste aanzet is.

Relatie met beleidsuitwerkingen
De beleidsuitwerkingen zijn een cruciaal instrument om de doelstellingen voor de kwaliteit van de fysieke leefomgeving verder te concretiseren. Hierin zullende doelen, de realisatie met tijdspad en de monitoring concreter uitgewerkt worden.

Relatie met het Omgevingsplan
Het Omgevingsplan gaat na invoering van de Omgevingswet op een nieuwe manier alle regelgeving van de gemeente voor de fysieke leefomgeving structureren. Dit betekent dat de komende jaren de gemeentelijke bestemmingsplannen worden omgezet naar het Omgevingsplan. Op het moment van inwerkingtreding van de wet (voorzien 1 januari 2023) vormen de dan geldende bestemmingsplannen een Omgevingsplan van rechtswege. Geleidelijk zullen deze worden omgezet naar de vorm en vereisten van het Omgevingsplan. Dit gebeurt enerzijds door middel van een set van generieke, voor de gemeente als geheel geldende regels, en anderzijds door gebiedsspecifieke regels. Op het moment dat ook gebiedsspecifieke regels aan het Omgevingsplan worden toegevoegd kunnen hieraan ook de uit de Omgevingsvisie voortvloeiende gebiedsspecifieke aanbevelingen worden toegevoegd.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 1 Begrippen en afkortingen

Begrip/afkorting	Betekenis
Ambitie	Toestand van de leefomgeving die de gemeente Arnhem nastreeft.
Autonome ontwikkeling	Verwachte situatie in de toekomst die optreedt zonder de veranderingen waar de Omgevingsvisie specifiek in voorziet. Alle met besluitvorming vastgesteld beleid, ontwikkelingen of projecten behoren tot de autonome ontwikkeling.
Beoordelingskader	Set indicatoren waarmee beoordeeld wordt a) in hoeverre met het beoogde beleid de vooraf gestelde doelen worden gehaald ('doelbereik') en b) wat de effecten van het beleid zijn op de leefomgeving.
Beleidsinstrument	Middel dat een overheid inzet om beleid uit te voeren, bijvoorbeeld: Omgevingsvisie, programma, omgevingsvergunning, subsidieregeling.
Bevoegd gezag	Eén of meer overheidsinstanties die bevoegd zijn om over de activiteit van de initiatiefnemer het besluit te nemen.
Commissie voor de m.e.r.	Een bij wet ingestelde landelijke commissie van onafhankelijke milieudeskundigen. Zij adviseren het bevoegd gezag over de kwaliteit van de informatie in het milieueffectrapport en naar wens ook over reikwijdte en detailniveau van het milieueffectrapport.
Criterium	Wijze waarop wordt gemeten (hoort bij de vastgestelde indicator)
Effect (in PlanMER)	Concreet gevolg van beleid op de leefomgeving.
Indicator	Belangrijk aspect binnen een thema om te meten.
KRW	Kaderrichtlijn Water
Modal shift	Verschuiving van vervoer van één transportmodaliteit naar een andere transportmodaliteit.
Modal split	De modal split geeft de verhouding van het aantal reizigers(kilometers) tussen de verschillende modaliteiten (vervoerwijzen) aan.
NRD	Notitie Reikwijdte en Detailniveau: notitie die beschrijft waar de m.e.r.-procedure wel en niet overgaat (‘reikwijdte’), welke aspecten in het planMER onderzocht gaan worden en met welke diepgang (‘detailniveau’).
Omgevingsvisie	Plan waarin de gemeente haar beleid voor de leefomgeving op lange termijn vastlegt.
Plan-m.e.r	M.e.r. staat voor ‘milieueffectrapportage’ en is de procedure waarbinnen een MER wordt opgesteld. De toevoeging ‘Plan’ wil zeggen dat het om een m.e.r. voor een plan gaat, zoals een Omgevingsvisie.
PlanMER	MER staat voor ‘Milieueffectrapport’ en bevat de resultaten van het onderzoek naar de (milieu)effecten binnen een m.e.r. De toevoeging ‘Plan’ wil zeggen dat het om een MER voor een plan gaat, zoals een Omgevingsvisie.
Programma	Programma in de zin van de Omgevingswet waarin (lange termijn) beleidsdoelstellingen (wat gaan we doen?) worden vertaald naar (middellange termijn) concrete acties en interventies (hoe gaan we dat doen?).
WHO	Wereldgezondheidsorganisatie
Zienswijze	Reactie die een belanghebbende aan het bevoegd gezag kan sturen als reactie op de kennisgeving over een voornemen.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 2 Ambities uit Omgevingsvisie

In de twee onderstaande bijlagen worden de ambities op thematisch niveau en gebiedsniveau behandeld. De thema's die hierbij worden behandeld zijn 'Ruimte voor schone mobiliteit', 'Een stad met nieuwe energie', 'Aantrekkelijk Arnhem', 'Een groene, gezonde en veilige stad', 'Een vitale stad' en 'Een stad waar het goed wonen is'. De deelgebieden die de gemeente Arnhem heeft opgesteld zijn 'Centrum', 'Arnhem Oost', 'Centrum Zuid' en 'Arnhem Noord'

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 2a Thematische uitwerking

Thema	Toelichting uit Omgevingsvisie	Sub ambitie
Ruimte voor schone mobiliteit	*Voor de ontwikkeling van Arnhem is een goede bereikbaarheid een belangrijke voorwaarde. Bereikbaarheid en toegankelijkheid voor iedereen. Daarbij gebruiken we de bestaande infrastructuur van wegen en spoorlijnen zo goed mogelijk. Om extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, geven we de komende jaren ruim baan aan lopen, fietsen en openbaar vervoer. De Trolleybus is onze grote trots! Deze duurzame manier van verplaatsen is goed voor de gezondheid en de luchtkwaliteit, zorg voor minder lawaai en vraagt om minder ruimte.*	We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio We gaan vaker en meer lopen… … en we pakken sneller de fiets We blijven investeren in trolley en trein We zetten in op de ICE naar Berlijn We kunnen op meer plekken laden De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben
Een stad met nieuwe energie	*Een klimaatneutraal en duurzaam Arnhem, dat is waar we naartoe willen. Een groene en gezonde stad met schone lucht, waarin het ook voor onze kinderen en kleinkinderen goed wonen is. Een stad met een schone economie die niet meer draait op kolen, olie en gas, maar op schone energiebronnen als zon en wind. Om daar te komen, zetten we de komende jaren vol in op de energietransitie: de strategie om Arnhem in 2050 onafhankelijk te laten zijn van fossiele brandstoffen.*	We doen het samen met onze regio We worden klimaatneutraal De energie transitie in de gebouwde omgeving We gaan voor duurzame mobiliteit We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie We doen als stad wat we kunnen We vinden dat de energietransitie betaalbaar moet zijn voor alle Arnhemmers We laten Arnhemmers meeprofiteren van de energietransitie De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied
Aantrekkelijk Arnhem	*Om de ruimtelijke kwaliteit van onze stad te behouden en te versterken, gaan we de komende jaren flink aan de slag met het verder zichtbaar en meer beleefbaar maken van Arnhem als groene, creatieve en vrije stad.*	We kijken over de grenzen: Arnhem in de Regio We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder en delen de verhalen die daarbij horen We koesteren onze vrijheid door het zichtbaar maken van onze verdedigingswerken We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Thema	Toelichting uit Omgevingsvisie	Sub ambitie
		We versterken het contrast van onze wijken
		We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken
		We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting
		We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk
Een groene gezonde en veilige stad	*Het Arnhems groen draagt bij aan de fysieke en mentale gezondheid van onze inwoners. De groene ruimte nodigt uit tot bewegen en sporten. Daarnaast heeft groen een sociale functie: mensen ontmoeten elkaar. Het bevordert de psychische gezondheid en beperkt het gevoel van eenzaamheid (onder andere bij ouderen). De komende jaren gaan we veel woningen in de stad bijbouwen. Hiermee sparen we het groen buiten de stad, maar we moeten ook zorgen dat er ín de stad voldoende groen aanwezig blijft. Bij de verstedelijkingsopgave is een klimaatbestendige, schone, biodiverse en gezonde leefomgeving en goed toegankelijk, nabij en aantrekkelijk groen een cruciaal uitgangspunt.*	We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio
		We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat
		We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden
		We maken onze wijken veiliger
		In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes
		We zorgen voor voldoende medische voorzieningen in de wijk
		We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers
		We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad
		We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route
		We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering
		We beperken overlast van extreme buien
		We bereiden onze stad voor op droge perioden
		We willen een geschikte bodem en schoon grondwater
		We zorgen voor meer koelte in de stad
		We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad
Een vitale stad	*Arnhem wil een veerkrachtige stad zijn. Een duurzame dynamische economie is cruciaal in relatie tot de andere uitdagingen die de stad kent, zoals het welzijn van haar inwoners, mobiliteit en bereikbaarheid, woningbouw en*	We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio
		We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit
		We investeren in mensen

Thema	Toelichting uit Omgevingsvisie	Sub ambitie
	ruimtelijke kwaliteit en verduurzaming. De aanwezigheid van banen, innovaties en investeringen in de stad is een impuls voor de ontwikkeling van de welvarendheid van de stad als geheel. De werklocaties in Arnhem spelen daarin een cruciale rol. Onder werklocaties verstaan we in dit perspectief naast de bedrijventerreinen en kantorenlocaties ook andere delen van de stad waar gewerkt wordt. Zoals de binnenstad en woonwijken. Daarom investeren we de komende jaren in economische kracht, in nieuwe bedrijvigheid, in werklocaties en in sterke wijken met voldoende werkgelegenheid en een hoog voorzieningenniveau. Een sterk energiecluster is daarbij ons vlaggenschip.	De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten We maken onze werklocaties toekomstbestendig We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten We versterken onze creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk We blijven inzetten op gezondheid en sport
Een stad waar het goed wonen is	*Om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden, moeten er meer woningen worden gerealiseerd de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen en voor alle doelgroepen: aantrekkelijke levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, sociale woningbouw in goedkoop en betaalbaar segment, de categorie middenhuur en het hogere segment. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus in sociale huur, vrijesectorhuur en koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen.*	We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio We bouwen nieuwe woningen bij We passen bestaande woningen aan We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen We houden wonen betaalbaar We gaan meer mixen We bouwen circulair We zorgen voor sterke wijken

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 2b Gebiedsuitwerking

Ambitie-agenda	
Centrum	We zorgen dat detailhandel, horeca en cultuur zich na de coronapandemie weer kunnen herpakken.
	Op de langere termijn zorgen we voor solide gebouwen of stedenbouwkundige concepten die makkelijk transformeerbaar zijn en een openbare ruimte die daarop in kan spelen. Daarmee maak je de stad wendbaar bij toekomstige ontwikkelingen en trends, maar het vraagt ook om zorgvuldig te kijken naar welke functies in een gebied nodig en wenselijk zijn en daarop te sturen.
	We maken optimaal gebruik van de schaarse ruimte in en rondom het centrum door een slimme verdichtingsstrategie. We wijzen plekken rond of nabij het Centraal Station aan waar ruimte gegeven wordt aan nieuwe werklocaties, al dan niet in combinatie met wonen.
	Publieksaantrekkende functies in het gebied blijven welkom om te zorgen dat de Binnenstad the place to meet van Oost-Nederland blijft.
	Een nieuwe stedelijke ontwikkeling gaat gepaard met het toevoegen van groene, rustige buitenruimte.
	Een nieuwe ontwikkeling levert geen druk uit op de openbare ruimte, bewoners van nieuwbouw krijgen in principe geen parkeervergunning en fietsvoorzieningen moeten inpandig opgenomen worden.
	Door in te zetten op duurzame vormen van mobiliteit, verminderen we de rol van automobiliteit in en rondom het centrum. Dit komt de leefbaarheid ten goede en kan op termijn de barrière werking van de centrumring opheffen.
	We laten de maatschappelijke functies in het centrum meegroeien met de demografische ontwikkeling van het gebied.
	We ontwikkelen een integrale parkeerstrategie voor zowel de fiets als de auto voor het centrum en de omliggende wijken, die uitgaat van een lagere parkeernorm in combinatie met een eerlijke vorm van betaald- en vergunningsparkeren. Het doel is om de druk op de openbare ruimte te verminderen.
	We stellen nieuwe stedenbouwkundige kaders op voor het centrum, de centrumschil en de omliggende wijken, die een verdichting van de stad mogelijk maken, in harmonie met de stedenbouwkundige, cultuurhistorische en landschappelijke waarden.
	We faciliteren het organiserend vermogen van de binnenstad.
Arnhem Oost	We werken samen met het Rijk aan het versterken van de leefbaarheid, veiligheid en duurzaamheid in Arnhem Oost. En streven naar het vergroten van de ruimtelijke samenhang tussen de wijken door zoveel mogelijk bestaande infrastructurele barrières op te heffen.
	We werken samen met de onderwijsinstellingen aan de Kenniscampus regio Arnhem als vitaal, levendig en gemengd cluster van onderwijs en innovatie.
	We zorgen samen met de Kenniscampus, de campus IPKW in samenhang met de Nieuwe Haven en de kennisas op Het Broek voor een sterk cluster rondom het energie-profiel. Hiermee werken we aan de kwaliteitsimpuls op de bestaande werkgebieden en geven ruimte aan de Arnhemse mix.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Ambitie-agenda	
Arnhem West	We ontwikkelen multifunctionele stedenbouwkundige concepten, die bijdragen aan de gewenste Arnhemse mix (wonen/werken/voorzieningen) en die gebruik maken van duurzame vormen van mobiliteit.
	We leiden het onderzoek naar de 'spoorse' opgave in Arnhem Oost, waarbij Station Presikhaaf, de spoorknoop en de herontwikkeling van het spooremplacement worden meegenomen. Niet alleen de bereikbaarheid maar ook de kwalitatieve inpassing in de leefomgeving betrekken we hierbij.
	We realiseren een nieuw spoorpark Arnhem Oost, dat de verschillende deelgebieden met elkaar verbindt en bijdraagt aan een gezonde ontwikkeling van dit stadsdeel.
	We zorgen voor ruimte voor flexwonen en tijdelijke woonconcepten.
	We investeren in de kwaliteit van de openbare ruimte door toevoeging van meer groen voor leefbaarheid, gezondheid, klimaatadaptatie en biodiversiteit.
	De unieke landschappelijke onderlegger is en blijft de basis voor de toekomstige ontwikkeling van Arnhem West. We investeren daarbij in het groenblauwe raamwerk.
	De grotendeels private terreinen gaan we meer 'openen' naar de omliggende woonwijken. Hierbij is ruimte voor transformatie, functieverandering en slimme verdichting met behoud van het groene karakter.
	De reeds ingezette transformatie van het zorglandschap Het Dorp naar een combinatie van wonen en zorg zetten we door. Daarbij verkennen we ook de kansen die er liggen voor de instellingsterreinen aan de westzijde van de Heijenoordseweg. Om te zorgen dat ontwikkelingen van toegevoegde waarde zijn voor het gebied bekijken we deze in samenhang.
	In Arnhem West willen we diverse woonwijken met een gevarieerd woningaanbod. Dit betekent dat we in Arnhem West mede inzetten op bouwen voor de doorstroming en sociale woningen.
	Arnhems Buiten ontwikkelen we verder als economische hotspot met een focus op energie, innovatie, maken en testen.
	We zetten in op doorgaande wandelen fietsroutes zodat er meer en betere verbindingen ontstaan met het buitengebied. Deze routes zorgen tevens voor meer ommetjes door de wijk en stimuleren gezonde vormen van vervoer.
	We realiseren een stadsrandhub nabij Arnhems Buiten en investeren in Hoogwaardig Openbaar Vervoer.
	Bij het ontwikkelen van nieuwe mobiliteitsoplossingen staat de leefbaarheid van Arnhem West centraal.
	Bij de ver- en/ of nieuwbouw van scholen rondom de Heijenoordseweg is aandacht gewenst voor halen/ brengen en het inzetten op (schone) mobiliteit.
Centrum Zuid	Nieuwe ontwikkelingen zorgen voor meer variatie in het woningaanbod en nieuwe werkplekken.
	Een nieuwe stedelijke ontwikkeling gaat gepaard met verbetering van de omgevingskwaliteit (toevoegen van groen, tegengaan hitte, ontmoetingsruimte).
	We ontwikkelen multifunctionele stedenbouwkundige concepten.
	Een nieuwe ontwikkeling levert geen druk op de openbare ruimte (extra m2 verharding en parkeren) en maakt gebruik van duurzame mobiliteitsconcept of gebouwd parkeren.
	We versterken de bestaande groene en blauwe structuren.
	We heffen de bestaande infrastructurele barrières op.
	We zorgen voor voldoende lokale arbeidsplaatsen.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Ambitie-agenda	
Arnhem Noord	Investeer in robuuste, toekomstbestendige natuur en landschappen.
	Versterk onderliggende cultuurhistorische landschapsstructuren.
	De ontwikkelingen voor alternatieve energiebronnen gaan samen met de aanwezige natuur.
	Bestaande functies in het gebied op een duurzame manier ontwikkelen.
	Voorkomen dat een veelheid aan kleine ontwikkelingen leidt tot verdere verrommeling en versnippering.
	Gebieden met elkaar verbinden en inzetten op duurzame bereikbaarheid.
	Toekomstige ontwikkelingen zoveel mogelijk in samenhang met bestaande functies en deze moeten plaatsvinden op plekken waar deze functie nu al sterk aanwezig is.
	Recreatie ontwikkelen we natuurinclusief en is in balans met natuur en biodiversiteit.
	Onderzoek naar verlaging maximumsnelheid ten behoeve van veiligheid van mens en dier en de verlaging van de uitstoot van gassen.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 3 Factsheets: beschrijving Huidige Situatie en Autonome Ontwikkelingen (HSAO)

Bijlage 3

Factsheets HSAO en effectbeoordeling

1 november 2022

Kenmerk R002-1279798MVP-V02-agv-NL

Verantwoording

Titel	Bijlage 3
Opdrachtgever	Gemeente Arnhem
Projectleider	Martijn Gerritsen
Auteur(s)	Marieke van der Linde - van Persie, Daan van Gils, Huub van Geldorp
Tweede lezer	Martijn Gerritsen
Projectnummer	1279798
Aantal pagina's	195
Datum	4 november 2022
Handtekening	Ontbreekt in verband met digitale verwerking.
	Dit rapport is aantoonbaar vrijgegeven.

Colofon

TAUW bv
Australiëlaan 5
Postbus 3015
3502 GA Utrecht
T +31 30 28 24 82 4
E info.utrecht@tauw.com

Kenmerk R002-1279798MVP-V02-agv-NL

Inhoud

1 Overzichtstabel effecten 5
2 Ruimte voor schone mobiliteit 7
2.1 Factsheet Mobiliteit 7
2.1.1 Modal split 9
2.1.2 Bereikbaarheid woon- en werkgebieden 16
2.1.3 Duurzaam vervoer 21
3 Een stad met nieuwe energie 25
3.1 Duurzame energie 25
3.1.1 Duurzame energie 26
3.1.2 Bedrijven en industrie 29
3.1.3 Gebouwde omgeving 31
3.2 Circulariteit 34
3.2.1 Circulaire economie 35
4 Aantrekkelijk Arnhem 38
4.1 Landschappelijke waarden 38
4.2 Cultuurhistorische waarden 45
4.3 Archeologie en aardkundige waarden 48
4.4 Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus 53
5 Een groene gezonde en veilige stad 56
5.1 Natuur 56
5.1.1 Natura2000 57
5.1.2 Gelders Natuur Netwerk (GNN) 67
5.1.3 Biodiversiteit 73
5.2 Grijsmilieu 80
5.2.1 Geluid 80
5.2.2 Geurhinder 87
5.2.3 Luchtkwaliteit 90
5.2.4 Lichthinder 96
5.2.5 Omgevingsveiligheid 99
5.3 Bodem en ondergrond 103
5.3.1 Bodemkwaliteit 105
5.3.2 Ondergrond 109
5.4 Water 112

5.4.1 Waterkwantiteit ... 113
5.4.2 Waterkwaliteit ... 115
5.5 Beweging ... 118
5.5.1 Ruimte voor spelen en bewegen ... 119
5.6 Veiligheid ... 124
5.6.1 Verkeersveiligheid ... 125
5.6.2 Sociale veiligheid ... 129
5.7 Klimaatadaptatie ... 134
5.7.1 Wateroverlast ... 135
5.7.2 Droogte ... 140
5.7.3 Hitte ... 144
5.7.4 Waterveiligheid ... 148
6 Een vitale stad ... 152
6.1 Werken ... 152
6.1.1 Aandeel kantoren en bedrijven ... 153
6.1.2 Bedrijventerreinen en kantoorlocaties ... 157
6.1.3 Werkgelegenheid ... 161
6.2 Sociaal maatschappelijk ... 166
6.2.1 Voorzieningen ... 167
6.2.2 Voorzieningen gezond leven ... 170
6.2.3 Onderwijs ... 175
6.2.4 Toegankelijkheid ... 178
6.2.5 Kansengelijkheid ... 180
7 Een stad waar het goed wonen is ... 184
7.1.1 Woningvoorraad ... 186
7.1.2 Woningaanbod ... 191

Kenmerk R002-1279798MVP-V02-agv-NL

1 Overzichtstabel effecten

Thema	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effect Omgevingsvisie
Ruimte voor schone mobiliteit	Modal split			
	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden			
	Duurzaam vervoer			
Een stad met nieuwe energie	Duurzame energie			
	Bedrijven en industrie			
	Gebouwde omgeving			
	Circulaire economie			
Aantrekkelijk Arnhem	Landschappelijke waarden			
	Cultuurhistorische waarden			
	Archeologie en aardkundige waarden			
	Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus			
Een groene gezonde en veilige stad	Natura 2000			
	GNN (buiten Natura 2000 gebieden)			
	Biodiversiteit			
	Geluid			
	Geurhinder			
	Luchtkwaliteit			
	Lichthinder			
	Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)			
	Chemische bodemkwaliteit			
	Ondergrond			

Thema	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effect Omgevingsvisie
	Waterkwantiteit			
	Waterkwaliteit (grondwater/oppervlaktewater)			
	Ruimte voor spelen en bewegen			
	Verkeersveiligheid (incl. fiets en voetgangers)			
	Sociale veiligheid			
	Wateroverlast			
	Droogte			
	Hitte			
	Waterveiligheid			
Een vitale stad	Aandeel kantoren en bedrijven (horeca, detailhandel, cultuur en toerisme)			
	Aanbod bedrijventerrein en kantoorlocaties (incl. mogelijkheden voor menging van wonen en werken)			
	Werkgelegenheid			
	Voorzieningen			
	Onderwijs			
	Toegankelijkheid			
	Kansengelijkheid			
Een stad waar het goed wonen is	Woningvoorraad			
	Woningaanbod			

2 Ruimte voor schone mobiliteit

2.1 Factsheet Mobiliteit

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Mobiliteit	Modal split			
	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden			
	Duurzaam vervoer (aantal en aandeel elektrische voertuigen)			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op mobiliteit. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT)	Onder dit jaarlijkse programma stelt de overheid middelen beschikbaar voor de decentrale vervoersregio's
	Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030	Rijksoverheid voert regie en regio's stellen samen met de wegbeheerders een verbeterprogramma voor de meest onveilige verkeerslocaties in het wegennet
	Nationale Agenda Laadinfrastructuur	Onderdeel van het Klimaatakkoord om schonere lucht te stimuleren door elektrisch vervoer. Wegbeheerders moeten een visie maken voor laadvoorzieningen
	Bestuursakkoord Zero Emissie Regionaal Openbaar Vervoer per Bus (2016)	Vanaf 2025 moeten alle nieuwe instromende bussen in Nederlands OV vrij zijn schadelijke uitlaatgassen. Vanaf 2030 geldt dit voor alle bussen in exploitatie
Provinciaal/regionaal	Mobiliteitsvisie Gelderland (april 2020)	De Mobiliteitsvisie Gelderland kent diverse ambities met betrekking tot het stimuleren van fietsen, zero-emission stadslogistiek, mobiliteitshubs, lopen, enzovoorts. Het document kent doelstellingen tot 2030.
	Bestuursakkoord Zero Emissie Regionaal Concessies OV	Vanaf 2025 alle nieuwe instromende bussen in Nederlandse vervoer vrij van schadelijke uitlaatgassen. Vanaf 2030 voor alle bussen in exploitatie ook de oudere. Busvervoer moet in 2030 emimissieloos rondrijden. Emissieloze treindienst in 2050
	Nota van uitgangspunten Spoor (2019) PS	Bij vervanging van materieel over te gaan op zero emissie

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
	Green deel Zero emissie	Streven naar zero emissie van c02 en zo min mogelijk fijnstof, roet gen geluid op weg naar 2025. Dit moet worden bereikt door middel van innovatie in voertuigtechniek en het slimmer benutten van voertuigbewegingen.
	Toekomstbeeld stedelijk OV Arnhem en Nijmegen (november 2018)	Beleidsuitgangsppunten OV, Informatie over infrastructuur en vertragingen in het OV-netwerk, een doorkijk naar 2030 en het toekomstbeeld voor het OV-netwerk van Arnhem - Nijmegen
	Actieplan Samenwerken aan Hoogwaardige OV-Corridors 2019 - 2023 (december 2018)	Regionaal actieplan voor hoogwaardige OV-verbindingen (HOV). Het plan stelt doelen in het kader van de nabijheid van OV en HOV, (elektrisch) fietsen, de trend van Mobility as service en de modal shift.
	Ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid (september 2019)	• Regionale samenwerking op het gebied van duurzame mobiliteit en bereikbaarheid aan de hand van 6 sporen. 1. Robuust wegennet, 2. Betrouwbaar spoor, 3. (H)OV voor iedereen, 4. Aantrekkelijk fietsnetwerk, 5. Schoon onderweg en 6. Verkeersveiligheid omgeving • We richten ons specifiek op ‘zero emission’(fiets/OV/elektrisch vervoer) méér schone kilometers in onze dagelijkse verplaatsingen
Lokaal	Accentnota Fiets (2019-2024)	Fietsambities Arnhem
	Nota bereikbare binnenstad (maart 2017)	• Zero emissie van C02 en zo min mogelijk fijnstof, roet gen luid op weg naar 2025 (green deal, 2014) • Terug te komen in de top 10 van meest aantrekkelijke binnensteden van Nederland • In de binnenstad is een daling van het autobezit zichtbaar tegenover een stijging van het autobezit in de gehele stad • Ten opzichte van 2012 stijgt het gebruik van het busvervoer jaarlijks in de regio met 7%. In 2016 is in Arnhem het gebruik met ongeveer 30% gestegen ten opzichte van 2012. • In de bereikbare stad van de toekomst verenigen we de voetgangers, fietsers, het zero emissie openbaar vervoer en het zero emissie autoverkeer optimaal met efficiëntere en hoogwaardige inrichting van straten en pleinen • Als trend hebben we geconstateerd dat we van bezit naar gebruik gaan en zal ook het gebruik van ‘stille emissieloze voertuigen moeten worden gestimuleerd

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
	New Energy Made in Arnhem (NEMIA, 2019) Programma 2020-2030	Programma aanpak op duurzame mobiliteit met specifieke aandacht voor werkgeversaanpak modal shift, vergroten aandeel elektrische voertuigen, verduurzamen verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek, het verduurzamen van het taxibeleid, het vergroten van het aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente, het aantal en aandeel zero emissie bussen binnen OV concessie en het stimuleren van waterstof mobiliteit

2.1.1 Modal split

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Modal split: verdeling (auto/fiets/OV)	Autobezit (gemiddeld aantal auto's per huishouden)	0,8 – 1	0,4 – 0,8	0,4 - 0
	Fietsgebruik aandeel fiets als hoofdvervoersmiddel in alle verplaatsingen van binnenstadbezoek	(<30%)	(30%-35%)	(>35%)
	Gebruik Openbaar vervoer – aandeel OV als hoofdvervoersmiddel in alle verplaatsingen	0% – 33%	33% – 66%	66% – 100%

Beoordelingssystematiek

De gemeente Arnhem streeft naar de *modal shift* de overstap van auto naar fiets en andere duurzame vormen van vervoer. De mate waarin deze doelstelling behaald wordt, vormt het criterium. De modal split is uitgesplitst naar autobezit, fietsgebruik en gebruik openbaar vervoer. Wanneer deze doelstelling behaald wordt, wordt de situatie als goed beoordeeld. Wanneer de doelstelling nog niet behaald is, maar de gemeente op koers ligt en er reeds sprake is van een gemiddeld tot groot aandeel fiets- en OV gebruik wordt de situatie als redelijk beoordeeld. Wanneer er nog slechts sprake is van een (zeer) klein aandeel fiets- en OV gebruik wordt de situatie als slecht beoordeeld.

In onderstaande figuur en tabellen staan cijfers over de verdeling tussen verschillende vervoersvormen. Met deze gegevens is onderstaand steeds de huidige situatie en autonome ontwikkeling van de fiets, de auto en het openbaar vervoer beschreven. Daarna is de modal split als geheel beoordeeld voor heel Arnhem en bekeken naar deelgebieden.

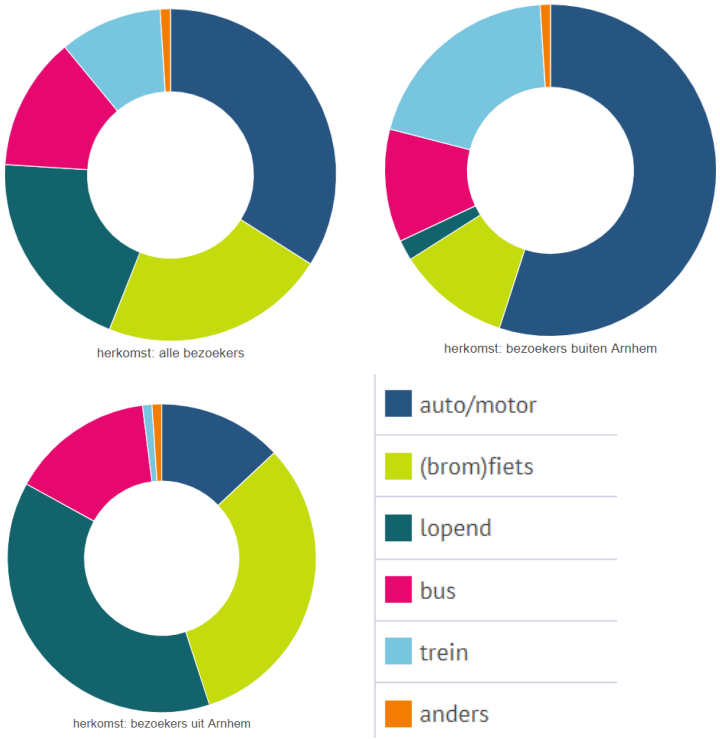

Figuur 2.1 Verschillende vervoerswijzen naar de Binnenstad in Arnhem 2018

Tabel 2.1 Vervoerswijze naar Binnenstad (Afdeling Onderzoek en Statistiek gemeente Arnhem, 2018)

	Herkomst: alle bezoekers	Herkomst: bezoekers uit Arnhem	Herkomst: bezoekers buiten Arnhem
Auto/motor	34%	13%	55%
(Brom)fiets	22%	32%	11%
Lopend	20%	38%	2%
Bus	13%	15%	11%
Trein	10%	1%	20%
Anders	1%	1%	1%

Tabel 2.2 Vervoersvormen in Arnhem (Onderzoek Verplaatsingen in Nederland, 2017)

Vervoersvormen in Arnhem 2017	%
Auto als bestuurder	31% van alle verplaatsingen
Auto als passagier	14%
Bus	6%
Fiets	21%
Lopen	23%
Trein	4%
Brom/snorfiets	1%

Huidige situatie fiets

Van de huidige situatie omtrent mobiliteit komen de meest recente en volledige cijfers uit 2018. In 2018 komt van alle bezoekers van de binnenstad 22% op de (brom/snor)fiets. 1 % daarvan is brom of snorfiets. De gemeente geeft aan in de Accentnota Fiets 2014 – 2024 de provincie te volgen in het streven naar aandeel fiets in alle verplaatsingen van 35% of meer. De huidige situatie voor fiets als onderdeel van *modal split* en bereikbaarheid ligt op 22% van alle verplaatsingen. Het onderdeel fiets van de *modal split* wordt in de huidige situatie beoordeeld als **slecht.** Daarbij dient wel opgemerkt te worden dat als je naar langzaam verkeer als geheel kijkt er een ander beeld ontstaat. Als je lopen namelijk meetelt, wordt duidelijk dat een aandeel van 42% van alle binnenstadbezoekers zich lopend of fietsend verplaatst.

Autonome ontwikkeling fiets

Met de Accentnota Fiets 2019 – 2024 voert de gemeente Arnhem actief beleid om de fietsinfrastructuur te verbeteren en daarmee dus in te zetten op een groeiend aandeel fietsgebruik van de dagelijkse verplaatsingen. Zowel op regionaal als op lokaal niveau is het streven om langzame vormen van verkeer zoals fietsen, lopen en emissie loze alternatieven zoals elektrisch vervoer te willen stimuleren. Daarbij is de ambitie meer schone kilometers in de dagelijkse verplaatsingen te realiseren (Ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid, 2019). In de autonome ontwikkeling is te verwachten dat het aandeel van de elektrische fiets verder toeneemt en wordt gebruikt voor- en natransport. Daarnaast is er een trend te zien waarbij het vanwege de deeleconomie makkelijk wordt om op locatie een deelfiets of elektrische deelfiets te gebruiken voor korte afstanden. Gezien de inzet in het gemeentelijke fietsbeleid en landelijke en regionale trends op het gebied van schoner en flexibelere vormen van vervoer is te verwachten dat het aandeel (elektrische) fiets in de (binnen)stad verder toeneemt tot 30 tot 35%. De autonome ontwikkeling voor het onderdeel fiets van de *modal split* wordt in de autonome ontwikkeling beoordeeld als **redelijk.**

Auto

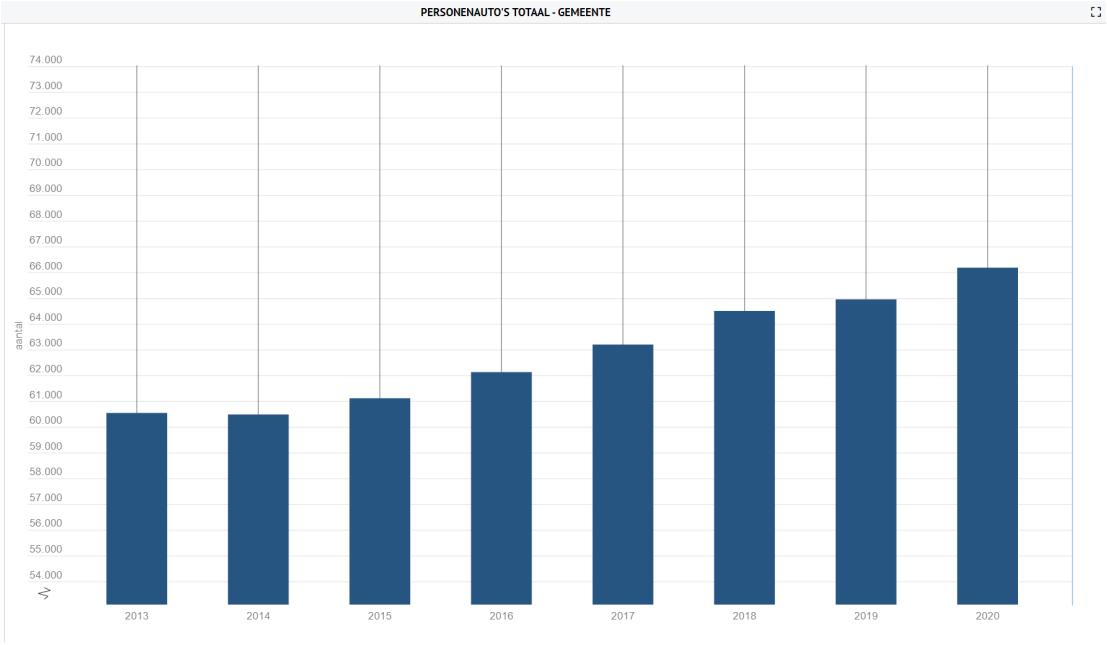

Figuur 2.2 Totale aantal personenauto's in Arnhem 2013 – 2020 (Bron: Arnhem in Cijfers)

Huidige situatie auto

Het aandeel auto's als onderdeel van de *modal split* is in de huidige situatie in beeld gebracht. Het beoordelingscriteria is het gemiddeld aantal auto's per persoon. In het algemeen geldt dat zoals zichtbaar in bovenstaande cijfers en figuren van alle verplaatsingen in 2017 31% met de auto als bestuurder is en 14% met de auto als passagier. Dat betekent dat bijna de helft van alle verplaatsingen in Arnhem nog steeds met de auto gebeurt. Van de binnenstadbezoekers in 2018 komt 34% met auto of motor. In 2019 komt het gemiddeld autobezit in aantal voertuigen per 1000 inwoners in Arnhem uit op 0,8 (Bron: Arnhem in Cijfers). Het autobezit nam de afgelopen jaren toe, mede door de groei in het aantal huishoudens en door een groei in autobezit per huishouden. Het totale aantal personen auto's in Arnhem is tussen 2013 en 2020 gegroeid met 5640. Dat is een groei van 9,3%. Het autobezit per huishouden is flink gegroeid in Klingelbeek (met 40% sinds 2013) en in Presikhaaf-West (met 11% sinds 2013). Het autobezit is het sterkst gedaald in Presikhaaf-Oost met 10% sinds 2013 en met 7% in de Geitenkamp (Bron: Arnhem in Cijfers 2013-2018).In 2020 is totale aantal personen auto's 66.180 Er zijn in 2020 82.520 huishoudens. Het autobezit per huishouden komt neer op 0,802. In de accentnota Fiets (2019) schrijft de gemeente dat de *modal shift,* de overstap van auto naar fiets, de kern van de opgave is. In de huidige situatie is echter sprake van een hoog autobezit en de afgelopen jaren is er sprake van groei van het absolute en relatieve aantal auto's. De huidige situatie van het aandeel auto's als onderdeel van de *modal split* wordt beoordeeld als **slecht.**

Autonome ontwikkeling auto

In de autonome ontwikkeling wordt ingezet op de overstap van auto naar fiets en andere vormen van langzaam en schoon verkeer. Er is beleid in de vorm van de Accentnota Fiets waarbij wordt ingezet op een verbetering van fietsinfrastructuur om de overstap van auto naar fiets mogelijk te maken. Ook wordt in HOV actieplan ingezet op goede bereikbaarheid met het OV wat resulteert in minder verplaatsingen met de auto. In de autonome ontwikkeling is er ook de trend van deelplatforms te zien waarbij voor korte afstanden een (elektrische) fiets of ander schoon en flexibel alternatief voor de auto gebruikt kan worden. Tegelijkertijd neemt in de autonome ontwikkeling het absolute aantal auto's toe door meer woningen. De parkeernorm blijft gelijk aan het aantal huishoudens. Het voornemen van de gemeente is om niet meer in de groei van autogebruik te investeren. In NEMIA (2019) is beleid op deelvervoer opgenomen. Doel is om het aantal autokilometers in de stad en de daarmee gepaard gaande vervuiling terug te brengen door elektrische deelauto's deelscooters en deelfietsen beschikbaar te stellen. De inzet van het beleid is dat het autobezit per persoon of per huishouden moet dalen en het relatieve aandeel van auto als onderdeel van de totale mobiliteit zal ook verder moeten dalen. In de huidige situatie gebeurt dat niet en de verwachting is dat het absolute aantal auto's in de autonome ontwikkeling zal toenemen. De verwachting is dat het gemiddeld aantal auto's per huishouden in de autonome ontwikkeling door het ingezette beleid en (landelijke) trends van deelplatforms, duurzaamheid en bewustwording rondom schonere vormen van vervoer zal stagneren of licht zal afnemen. Desondanks is het autobezit in Arnhem per huishouden hoog. De autonome ontwikkeling van het aandeel auto's wordt beoordeeld als **slecht.**

Huidige situatie openbaar vervoer

In de huidige situatie van het aandeel openbaar vervoer als onderdeel van de modal split komt in 2018 31% van de binnenstadbezoekers met bus (11%) of trein (20%) (Bron: Arnhem in Cijfers). Momenteel wordt er met het HOV beleid ingezet op hoogwaardig en duurzaam vervoer van en naar Arnhem. In het Actieplan Samenwerken aan Hoogwaardig OV. Redelijke OV infrastructuur wordt geconstateerd dat het aantal reizigerskilometers dat in de regio Arnhem-Nijmegen in het openbaar vervoer is vervoerd, tussen 2012 en 2017 met is 30% gestegen. Deze groei is veel groter dan de inwonersgroei. In de periode 2012 en 2017 groeide het aantal inwoners namelijk met 5%. Centraal in het beleid voor HOV staat de ontwikkeling van het HOV netwerk (hoge frequenties en korte rijtijden die kunnen concurreren met de auto. Het aandeel openbaar vervoer (bus en trein) van binnenstadbezoekers als onderdeel van de modal split komt in 2018 neer op 31%. Het aandeel openbaar vervoer als onderdeel van de modal split wordt in de huidige situatie beoordeeld als **slecht.** (<33%) Het huidige beleid is echter wel gericht op de ontwikkeling van het HOV netwerk.

Autonome ontwikkeling

In de autonome ontwikkeling zal het aandeel OV als onderdeel van de *modal split* verder worden vergroot, omdat er actief beleid wordt gevoerd voor hoogwaardig OV. Onderdeel van dit beleid is onder andere om het makkelijker te maken om over te stappen tussen verschillende vormen van vervoer. Een zogenaamde drempelloze overstap. Dit draagt bij aan het combineren van verschillende vormen van duurzaam vervoer (fiets, lopen, e-bike, OV).
Daarnaast is het beleid in toenemende mate om wonen en werken in de buurt te hebben van OV-locaties. Er bestaat momenteel ook de trend dat steeds meer bedrijven zich op locaties vestigen met goede OV-bereikbaarheid.

Bovendien is het beleid op mobiliteit van de gemeente Arnhem in het algemeen om meer schone kilometers in de dagelijkse verplaatsingen te hebben. Het openbaar vervoer dat in de autonome ontwikkeling nog meer emissie loos wordt, draagt daar aan bij.
Daarnaast is de regionale ambitie om voor 2030 de capaciteit van het openbaar vervoer te vergroten (Mobiliteitsvisie Gelderland, 2020). Tegelijkertijd is op basis van demografische ontwikkelingen voor Arnhem een beperkte groei van het aantal OV-reizen te verwachten. Op basis van het bovenstaande wordt de autonome ontwikkeling voor het aandeel OV als onderdeel van de *modal split* beoordeeld als **redelijk.**

Modal split algemeen
Als slotsom volgt hier een korte conclusie op de *modal split* als geheel.

Huidige situatie en Arnhem Noord
Van alle binnenstadbezoekers van Arnhem in 2018 is de verdeling naar mobiliteit als volgt: 34% per auto, 42% per bromfiets/lopend en 23% per bus/trein (Arnhem in Cijfers, 2018). Van alle verplaatsingen in Arnhem is de verdeling in 2017: 45% per auto bestuurder/passagier, 45% per bromfiets, fiets, lopend en 10% per bus/trein. De kern van het mobiliteitsbeleid van de gemeente Arnhem is de *modal shift*. In de huidige situatie voor corona bestaat bijna de helft van de modal split nog uit het aandeel auto. Het beleid is om een groter aandeel voor langzaam en schoon verkeer binnen het totaal voor elkaar te krijgen. In de huidige situatie is dat nog niet gelukt, maar is er al veel specifiek lokaal beleid voor de ambities voor de fiets en het openbaar vervoer. De *modal split* als geheel wordt beoordeeld als **redelijk.**

Autonome ontwikkeling en deelgebieden
In de autonome ontwikkeling van de *modal split* als geheel in Arnhem wordt sterk ingezet op een groter aandeel langzame en schone vormen van vervoer. Hier is al beleid voor opgesteld en de verschillende trends van deelvervoer, het verduurzamen van vervoer en een verbeterde bereikbaarheid van OV-locaties dragen hier in positieve mate aan bij. De autonome ontwikkeling voor de modal split als geheel wordt beoordeeld als **redelijk.**

Een nuancering daarbij is dat de verwachting is dat binnen meer verstedelijkte stadsdelen (Arnhem Centrum) een groter aandeel langzame en schone vormen van mobiliteit eerder gerealiseerd is. Het zijn namelijk die stadsdelen waar de OV-bereikbaarheid het beste is en waar de relatief korte afstanden in het centrum gemakkelijker met een combinatie van vervoer (fiets/deelfiets/e-bike/lopend/bus) overbrugt kunnen worden. In Arnhem Noord en overwegend in Arnhem Oost en Arnhem Zuid zullen grotere afstanden van met name woon-werkverkeer waarschijnlijk toch met de auto overbrugt worden. De modal split als geheel wordt voor de autonome ontwikkeling in Arnhem Noord beoordeeld als **slecht.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Alleen nieuw beleid dat een mogelijke relatie heeft met de indicator modal split is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We gaan vaker en meer lopen	+	Ambitie geeft een impuls aan de modaliteit lopen	In de gehele stad wordt lopen gestimuleerd, maar de focus ligt op de armere wijken (Nationaal Programma Arnhem Oost), hier kan de grootste gezondheidswinst worden behaald.
We pakken sneller de fiets	+	Ambitie geeft een impuls aan de modaliteit fietsen	Op regionaal niveau worden doorfiets- en snelfietsroutes aangelegd, o.a. over de Rijn.
We blijven investeren in trolley en trein	+	Verbeteringen van deze modaliteiten kan mensen verleiden het OV te nemen in plaats van de auto	Focus ligt op Arnhem Centraal, daarnaast wordt er een ongelijkvloerse kruising bij Spoorknoop oost gerealiseerd en komt er een extra halteplaats op het spoor richting Zevenaar. Daarnaast wordt onderzoek verricht naar de ‘spoorse’ opgave in de Spoorzone Arnhem Oost, waarbij Station Presikhaaf, de spoorknoop en de herontwikkeling van het spooremplacement worden meegenomen.
We gaan voor duurzame mobiliteit	+	Arnhem stimuleert het verminderen van vervoersbewegingen en gebruik van fiets en OV in plaats van de auto. Laadinfrastructuur voor personenauto’s is wel onderdeel van deze ambitie.	

Toelichting effectbeoordeling
Het beleid uit de Omgevingsvisie is naar verwachting zeer positief voor de modal split van Arnhem. Arnhem wil meer focus leggen op lopen, fietsen en blijft investeren in het OV. Het stimuleren van lopen fietsen en het gebruik van het OV heeft naar verwachting een **positief** effect op in de onderlinge verhouding van het gebruik van verschillende modaliteiten.

2.1.2 Bereikbaarheid woon- en werkgebieden

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Bereikbaarheid woon/werkgebieden	Voertuigverliesuren (<1 - > 1,5 reistijdverhouding)	Meerdere locaties met vertragingen voor auto en bus knelpunten gedurende de hele dag	Meerdere locaties met vertragingen voor auto en bus knelpunten met name in de spits	Weinig tot geen locaties met vertragingen. In het algemeen afname van het aantal voertuigverliesuren

Beoordelingssystematiek
Voor de bereikbaarheid van woon- en werkgebieden is gekeken naar voertuigverliesuren. Voor voertuigverliesuren geldt: Hoe meer locaties met vertragingen met name voor auto en bus hoe slechter de huidige situatie en of autonome ontwikkeling wordt beoordeeld. Het maakt nog een verschil of de vertragingen over de gehele dag voorkomen of alleen gedurende de ochtend- en avondspits.

Huidige situatie
Het aantal verliesuren is bekeken als indicator van de bereikbaarheid van woon-werkgebieden. Hierbij is met name gekeken naar de voertuigverliesuren van de auto. Het OV en de fiets leveren in dit kader geen groot probleem: op 5 kilometer afstand (fietsafstand) is er vanuit vrijwel geheel Arnhem een treinstation bereikbaar (zie figuur 2.3). In de huidige situatie is het aantal verliesuren in Arnhem hoger dan in andere gemeenten. Uit een Hotspot-analyse blijkt dat in Arnhem per voertuigkilometer relatief veel vertraging kent ten opzichte van andere gemeenten. De bereikbaarheid in Arnhem is daarmee slechter (Muconsult 2018). Toch klopt dat niet helemaal, want het grootste deel van de vertraging komt door de Pleyroute, de N325. Dit is een provinciale weg die binnen de gemeentegrenzen van Arnhem ligt. Hierdoor raakt het beeld van vertragingen in Arnhem vertekend. In het document autobereikbaarheid in Arnhem (2019) wordt geconcludeerd dat de reguliere spitsen in en rondom Arnhem slechts incidenteel tot lange vertragingen zorgen.

Uit de Strategische visie mobiliteit Arnhem (OKA, 2021) blijkt dat de autobereikbaarheid van Arnhem redelijk is (zie figuur 2.4). Sluipverkeer op de centrumring is het grootste probleem voor doorgaand verkeer, wanneer de snelwegen rond Arnhem vastlopen. Als gevolg van de coronacrisis is de totale verkeersintensiteit afgenomen en het aantal verliesuren minder geworden. De adequate autobereikbaarheid van Arnhem zorgt ervoor dat de bereikbaarheid als **redelijk** wordt beoordeeld.

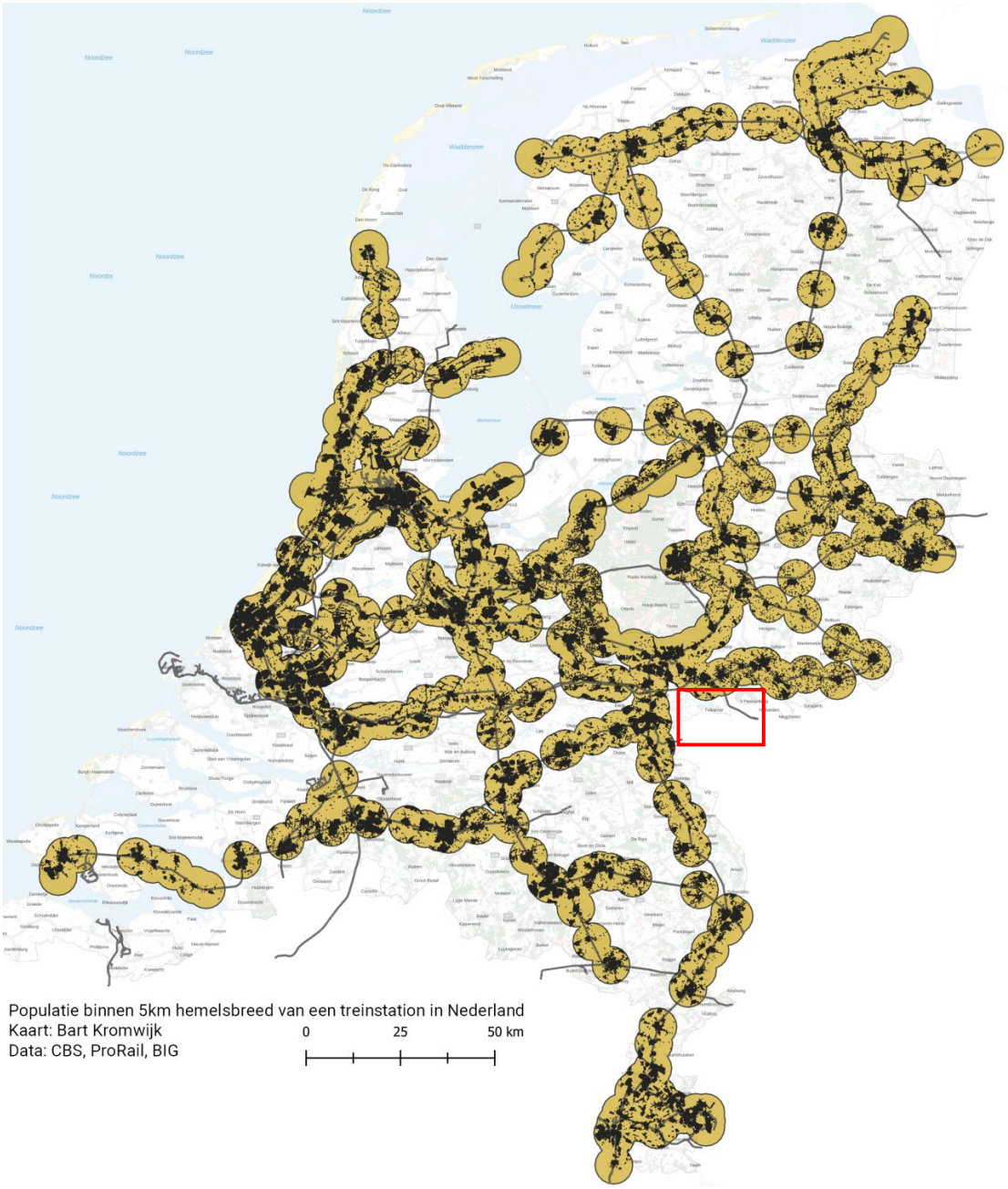

Figuur 2.3 Populatie binnen 5km hemelsbreed van een treinstation in Nederland

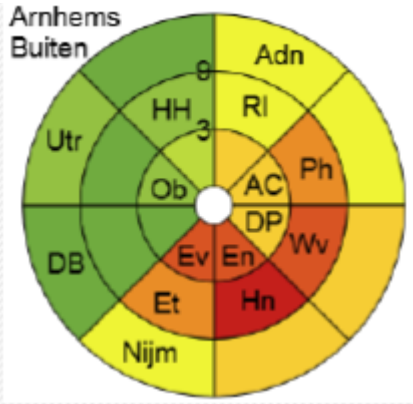

Figuur 2.4 Autobereikbaarheid vanuit Arnhem (Arnhems Buiten is hier als referentielocatie gekozen) (bron: OKA, 2021)

Autonome ontwikkeling

In het algemeen geldt voor mobiliteit dat het beleid is om in te zetten op langzame en schone vormen van vervoer. Er zijn ambities voor de fiets, het OV en een combinatie van vervoersvormen in Arnhem. De knelpunten voor auto's zijn over het algemeen en met name in de spits ook de knelpunten voor de bus. In het Regionaal actieplan HOV wordt dit echter wel aangepakt. Hiervoor is de verkeerintensiteit beschreven. Hieruit blijkt dat het wegennet niet wordt uitgebreid. De verkeersintensiteit neemt echter wel verder toe. Dit vanwege het groeiende volume aan auto- en vrachtverkeer. De capaciteitsgrens van het wegennetwerk rondom Arnhem zal worden bereikt. Dit resulteert in een toename van het aantal verliesuren. Met name in de spits blijven er knelpunten bestaan. Deze knelpunten en verliesuren gelden met name voor de auto en de bus. Door en voor de andere vormen van mobiliteit in combinatie met het beleid van een drempelloze overstap (fiets, e-bike, OV, lopen) zal het aantal verliesuren voor deze vormen afnemen. Het aantal verliesuren van alle verschillende vervoersvormen als indicator van de bereikbaarheid wordt daarom beoordeeld als **redelijk.**

Deelgebieden - Reistijdverhouding ochtend- en avondspits

Met cijfers van Geoportaal Gelderland is ook de reistijdverhouding bekeken als onderdeel van het aantal verliesuren. Bij de reistijdverhouding gaat het om het verschil in reistijd in de spits vergeleken met de gemiddelde reistijd op de rest van de dag. In de ochtendspits in Arnhem was die reistijd in 2020 1 tot 1,25 langer dan de reistijd overdag. Op de A348 en de Pleyweg is de reistijd 1,25 tot 1,5 langer dan de rest van de dag. In de avondspits is het algemene beeld dat op de N325 en de N784 de gemiddelde reistijd in 2020 tot 1,5 keer langer is dan de rest van de dag. In de avondspits is het verschil in reistijd met de rest van de dag het grootst. Dit beeld blijkt ook uit onderstaande figuren. Hier is de gemiddelde reistijd afgezet tegen de reistijd in de ochtendspits (boven) en de avondspits (onder). Zichtbaar is dat in de avondpits de reistijd 70% minder is ten opzichte van de situatie waar er sprake is van *free flow,* een normale verkeersdoorstroom. De belangrijkste knelpunten qua reistijdverhouding in ochtend- en avondspits liggen direct in de ring rond het centrum en Arnhem Oost. Ook de A12/A50 moet genoemd worden als belangrijk knelpunt. In Arnhem Oost wordt de komende jaren flink bijgebouwd.

In Arnhem Oost is in de huidige situatie de reistijdverhouding al langer dan het gemiddelde. Het is de verwachting dat de reistijdverhouding daar in de autonome ontwikkeling verder toeneemt. Door vestiging van meer bewoners die zich ook zullen begeven in het woon-werkverkeer zullen de toegangs- en verbindingswegen in Arnhem Oost drukker worden. Tegelijkertijd worden de gemeentelijke wegen daar niet verder uitgebreid. Het gevolg is dat de reistijdverhouding in Arnhem Oost slechter wordt. De reistijdverhouding wordt voor Arnhem Oost in de autonome ontwikkeling beoordeeld als **slecht.** Hetzelfde geldt voor Arnhem Zuid, welke wordt ontsloten via de Pleyroute. Op onderstaande kaarten is zichtbaar dat deze route met name in de avondspits rood kleurt.

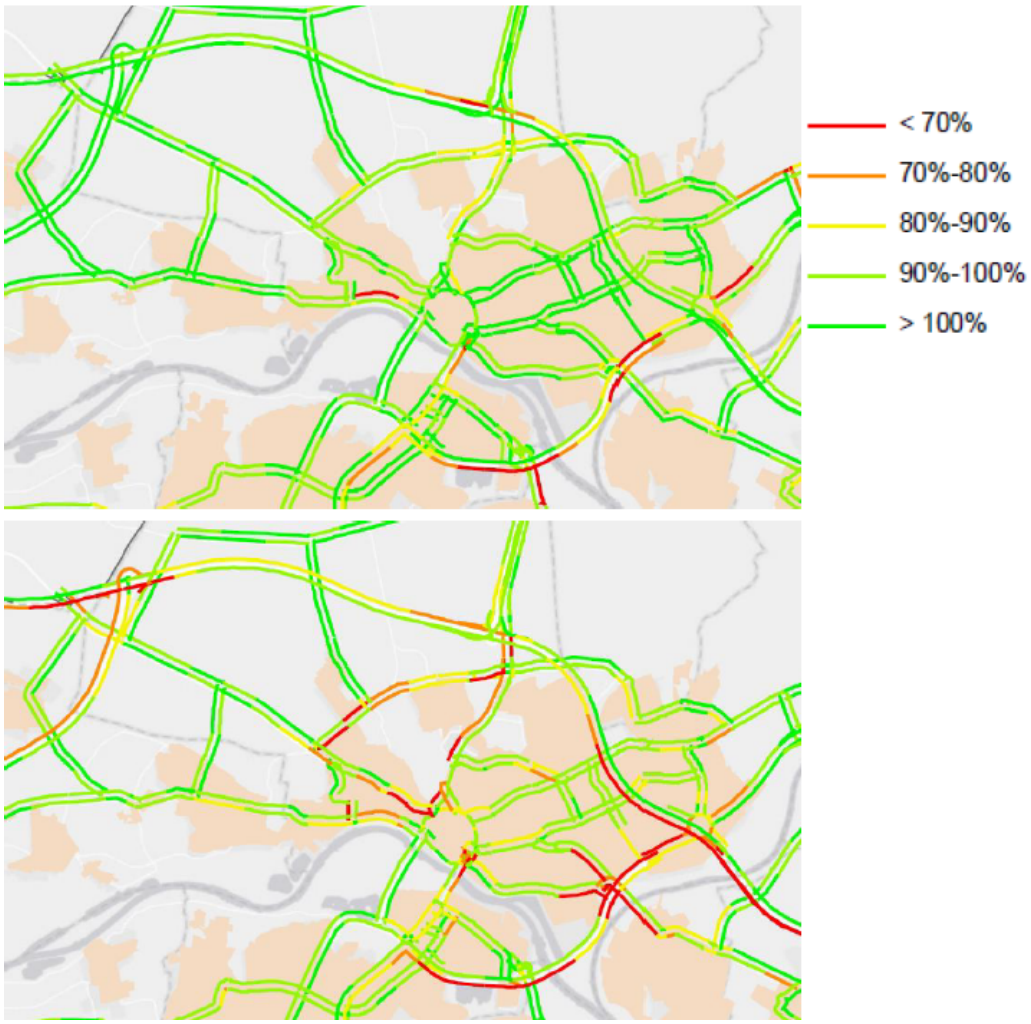

Figuur 2.5 Gemiddelde reistijd in en rondom Arnhem ten opzichte van freeflow reistijd in de ochtendspits (boven) en avondspits (onder)

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Alleen nieuw beleid dat een mogelijke relatie heeft met de indicator ‘bereikbaarheid woon- en werkgebieden’ is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	De ontwikkeling van nieuwe woningen leidt tot groeiende mobiliteitsstromen naar en van deze plekken. De gemeente geeft hier aan dat aantrekkelijke en veilige verbindingen naar groengebieden moeten worden gerealiseerd. De effecten op mobiliteit zijn beperkt indien dergelijke woningen bij bushaltes of OV-knooppunten in de buurt komen, gezien dit deze woningen minder direct afhankelijk van de auto maakt.	
De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten	0	Meer mensen, en dus mogelijk ook meer auto's, zullen naar de stedelijke centra van Arnhem komen. Dit geeft de noodzaak om te werken aan goede OV-bereikbaarheid van deze centra.	
We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten	+	Het goed bereikbaar maken van kantoren in Arnhem is in algemene zin van positieve aard op bereikbaarheid en het criterium voertuigverliesuren. Arnhem legt de nadruk bij deze beleidsuitspraak op kantoren in en nabij het stationsgebied, wat gunstig kan zijn om meer mensen met het OV te doen reizen. Dit kan de in de spits drukke wegen in en rond Arnhem ontlasten.	De focus ligt daarbij op kantoren in het centrumgebied
We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer	+	Ambitie verbetert locaties voor diverse modaliteiten, wat bereikbaarheid in algemene zin vergroot	

Toelichting effectbeoordeling
De bereikbaarheid van woon- en werkgebieden in Arnhem is van groot belang, Arnhem is immers voornemens flink te groeien tot 2040. Meer woningen zorgen voor meer verkeersbewegingen, wat kan leiden tot knelpunten wanneer men van A naar B wil reizen. Binnenstedelijk bouwen, verdichten, leidt tot meer drukte in stedelijke gebieden. Hier zijn echter diverse modaliteiten beschikbaar om te reizen. Woningen in buitengebieden zijn vaak slechter ontsloten, wat ze afhankelijker maakt van de auto. Arnhem stelt in de Omgevingsvisie diverse plannen uiteen om woon- en werkgebieden in de stad bereikbaar te houden en heeft een duidelijk beeld welke plekken via welke modaliteiten het beste bereikbaar zijn (zo zijn enkele werklocaties simpelweg het beste te bereiken met de auto, waarop de focus ligt op het zo goed mogelijk ontsluiten van het gebied voor die modaliteit). Het feit dat Arnhem de auto niet overslaat in haar plannen om bereikbaarheid te garanderen is een goed teken, aangezien de stad nou eenmaal goed bereikbaar is per auto en in de huidige situatie ook als redelijk auto-afhankelijk kan worden gezien. Naar verwachting neemt de bereikbaarheid van plekken in Arnhem als gevolg van de Omgevingsvisie toe, wat een **positief** effect heeft op de bereikbaarheid.

2.1.3 Duurzaam vervoer

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Duurzaam vervoer	Aantal en aandeel elektrische voertuigen en faciliteiten	Stagnatie of daling van het aantal elektrische voertuigen en of faciliteiten. In relatieve zin is het aandeel elektrische voertuigen en faciliteiten ook beperkt.	Absolute groei van het aantal elektrische voertuigen en faciliteiten. In relatieve zin is dit aandeel nog beperkt.	Absolute groei van het aantal elektrische voertuigen en faciliteiten en in relatieve zin een omvangrijk aandeel of groei van het relatieve aandeel elektrische voertuigen en faciliteiten

Beoordelingssystematiek
Voor de indicator duurzaam vervoer is gekeken naar het aantal en aandeel elektrische voertuigen en faciliteiten. Wanneer zowel het absolute aantal en het relatieve aandeel van elektrische voertuigen en faciliteiten als onderdeel van het totaal van de mobiliteitsopgave sterk groeit wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling als goed beoordeeld. Wanneer er sprake is van groei van het absolute aantal elektrische voertuigen en faciliteiten, maar het relatieve aandeel hiervan nog maar beperkt is wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als redelijk. Wanneer het absolute aantal elektrische voertuigen en faciliteiten stagneert of daalt en het relatieve aandeel ook beperkt is, wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
Duurzaam vervoer is in de huidige situatie bekeken met het aantal en aandeel van elektrische voertuigen en faciliteiten. In het ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid geeft gemeente aan aandeel elektrische voertuigen te willen vergroten en meer schone kilometers te halen in de dagelijkse verplaatsingen. Ook in het programma New Energy Made in Arnhem – NEMIA (2019) is een flinke ambitie opgenomen om duurzame mobiliteit te realiseren.

De gemeente wil en kan naar eigen zeggen koploper worden op gebied van duurzame mobiliteit. Het doel voor duurzame mobiliteit is tweeledig. Door in te zetten op deelvervoer en andere vormen van duurzame mobiliteit wordt de uitstoot minder en hoeft minder ruimte gereserveerd te worden voor parkeerfaciliteiten waardoor die ruimte voor andere functies gebruikt kan worden. Het aantal laadpalen voor elektrische auto's is in de periode 2015 – 2019 met 64% gestegen van 250 naar 700.

In het beleid voor OV landelijk en in de regio is opgenomen dat de overstap naar duurzame en emissie loze bussen voor 2030 of 2050 geregeld moet zijn. Lokaal zijn daar in het beleid voor Hoogwaardig Openbaar Vervoer ook uitgangspunten voor opgenomen. Centraal in dit beleid staat om in te zetten op kortere reistijden en een hoge frequentie zodat het openbaar vervoer kan concurreren met de auto. Verder vormt de e-bike een goed alternatief en of aanvulling op de bus. Zoals eerder beschreven is het aantal verliesuren voor met name voor auto en bus in de huidige situatie en autonome ontwikkeling hoog. Bovendien is het niet in de lijn van verwachting dat dit sterk zal afnemen. Een toename in het aantal verliesuren leidt mogelijk zelfs tot meer duurzaam vervoer. De redenering is dan dat mensen sneller zijn met het openbaar vervoer, e-bike of fiets in het woon-werkverkeer. Bijkomend voordeel is dat mensen meer bewegen tijdens de reistijd. In onderstaande tabellen is te zien dat voor alle elektrische voertuigen geldt dat er sprake is van absolute groei tussen 2014 en 2019. Het aandeel elektrische voertuigen van het totale aantal voertuigen is echter nog maar beperkt. Zoals te zien in onderstaande tabellen gaat het om een aandeel van 2% aan elektrische voertuigen. Bovendien is het aantal auto's tussen 2014 en 2019 nog gegroeid. Kortom er is lokaal beleid voor meer en beter duurzaam vervoer. Daarbij groeit het aantal laadpalen en elektrische voertuigen in absolute zin, maar het relatieve aandeel elektrische voertuigen is nog maar beperkt. Op basis van het bovenstaande wordt het aantal en aandeel elektrische voertuigen als onderdeel van duurzaam vervoer beoordeeld als **redelijk**.

Tabel 2.3 Elektrische voertuigen in Arnhem tussen 2014 en 2019

ELEKTRISCHE VOERTUIGEN - ARNHEM						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Aantal geregistreerde elektrische personenauto's (FEV) [aantal]	41	57	82	129	236	593
Aantal geregistreerde plug-in hybride personenauto's (PHEV) [aantal]	208	477	491	458	412	523
Aantal geregistreerde elektrische bedrijfsauto's [aantal]	12	12	10	13	13	20
Aantal geregistreerde speed pedelecs [aantal]	0	0	0	0	171	221
Aantal geregistreerde elektrische motorfietsen [aantal]	5	4	2	6	8	11
Percentage geregistreerde elektrische personenauto's [%]	0%	1%	1%	1%	1%	2%

Tabel 2.4 Elektrische en niet elektrische voertuigen in Arnhem tussen 2014 en 2019

MOBILITEIT - ARNHEM						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
bedrijfsmotorvoertuigen [aantal]	5.855	5.880	5.920	5.800	5.980	
motorfietsen [aantal]	4.415	4.420	4.325	4.350	4.330	4.290
personenauto's totaal [aantal]	60.480	61.110	62.125	63.195	64.500	64.950
Percentage geregistreerde elektrische personenauto's [%]	0%	1%	1%	1%	1%	2%
Aantal geregistreerde elektrische motorfietsen [aantal]	5	4	2	6	8	11
Aantal geregistreerde speed pedelecs [aantal]	0	0	0	0	171	221
Aantal geregistreerde elektrische bedrijfsauto's [aantal]	12	12	10	13	13	20
Aantal geregistreerde plug-in hybride personenauto's (PHEV) [aantal]	208	477	491	458	412	523
Aantal geregistreerde elektrische personenauto's (FEV) [aantal]	41	57	82	129	236	593

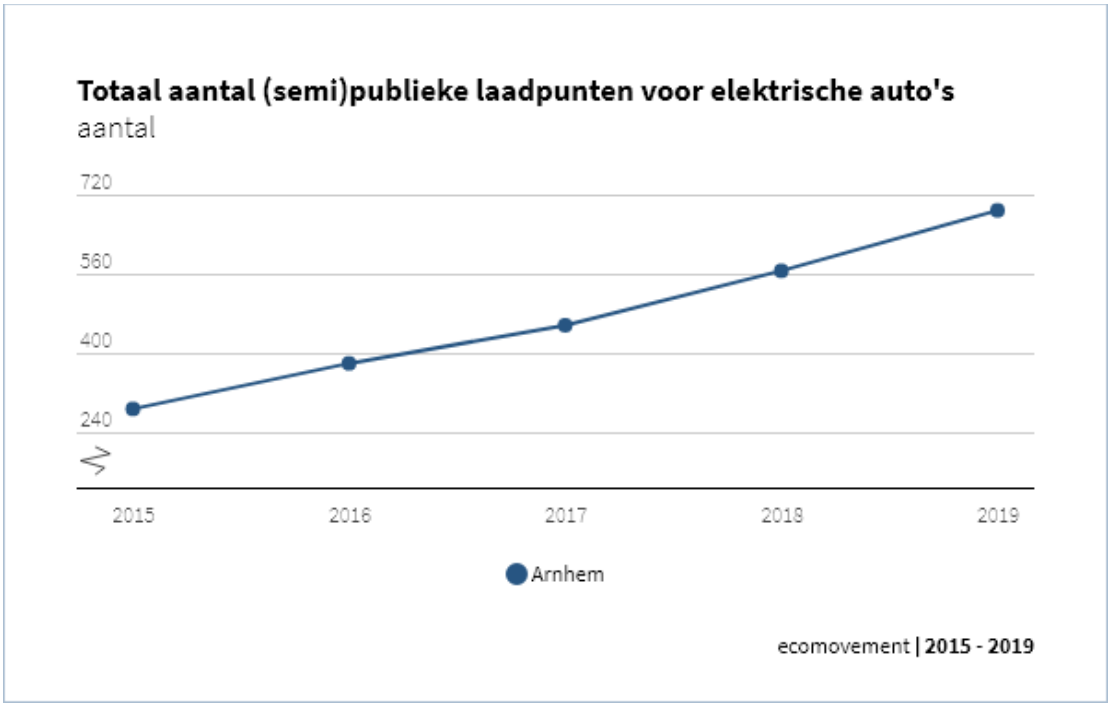

Figuur 2.6 (semi)publieke laadpunten voor elektrische auto's in Arnhem over de periode 2015 - 2019

Autonome ontwikkeling

In de autonome ontwikkeling voor duurzaam vervoer is gekeken naar het aantal en aandeel aan elektrische voertuigen. In het beleid voor mobiliteit geeft de gemeente de zogenaamde *modal shift* mogelijk te willen maken. De gemeente wil de overstap van voornamelijk vervoer met de auto naar vormen van langzaam verkeer zoals fiets, e-bike en lopen, maken. In het ambitiedocument (2019) geeft de gemeente aan zich te willen richten op zero-emissie. Het liefste geen uitstoot en in ieder geval meer schone kilometers in de dagelijkse verplaatsingen. In NEMIA zijn concrete doelen en acties opgenomen om de uitstoot te verminderen door in te zetten op duurzame mobiliteit. Met het Actieplan voor OV en de accentnota Fiets en het programma NEMIA werkt de gemeente in de autonome ontwikkeling aan deze doelstellingen voor een duurzame mobiliteit. Gedurende de autonome ontwikkeling tot aan 2025, 2030 en 2050 wordt aan de landelijke, regionale en lokale doelstellingen voor emissie loos openbaar vervoer gewerkt. Dit draagt in belangrijke mate bij aan het aantal en aandeel elektrisch vervoer. In de autonome ontwikkeling is er sprake van een trend waarbij verschillende vormen van mobiliteit worden gecombineerd en waarbij geen sprake is van bezit van een vervoersmiddel, maar waar het meer draait om het gebruik daarvan. Denk daarbij bijvoorbeeld aan een elektrische deelscooter die op het station gepakt kan worden, waarmee je naar je bestemming gaat en waar je de scooter vervolgens met een app op slot kan zetten, klaar voor de volgende gebruiker. Op deze manier ontstaat een naadloze overstap en een combinatie van flexibele vormen van duurzame vormen van mobiliteit. Het aantal, aandeel en het gebruik van elektrische voertuigen zal in de autonome ontwikkeling verder groeien. Omdat niet met zekerheid te zeggen is hoe sterk de groei zal zijn en of het relatieve aandeel elektrisch vervoer ook sterk stijgt, wordt de autonome ontwikkeling van duurzaam vervoer beoordeeld als **redelijk.**

Deelgebieden

In de nota bereikbare binnenstad (2017) heeft de gemeente de ambitie opgenomen dat het centrum van Arnhem weer terug moet komen in de top 10 van aantrekkelijke binnensteden in Nederland. Met de aanpak van het stationsgebied de afgelopen jaren is gewerkt aan de aantrekkingskracht en de bereikbaarheid met het openbaar vervoer verbeterd. Bovendien vormt het spreekwoordelijke epicentrum van duurzaam vervoer. Het station vormt het knooppunt van duurzaam vervoer en het aandeel en aantal aan duurzaam vervoer is hier dan ook (logischerwijze) hoger dan in omringende stadsdelen. Verder gaat mobiliteit om het reizen van de ene naar de andere plek. Daarom is het niet zinvol een nadere beoordeling van duurzame mobiliteit naar deelgebieden te geven.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Alleen nieuw beleid dat een mogelijke relatie heeft met de indicator duurzaam vervoer is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We gaan vaker en meer lopen	0	Lopen is een duurzame modaliteitsvorm, maar om dit criterium mee te beoordelen heeft meer lopen waarschijnlijk geen effect	In de gehele stad wordt lopen gestimuleerd, maar de focus ligt op de armere wijken (Nationaal Programma Arnhem Oost), hier kan de grootste gezondheidswinst worden behaald.
We pakken sneller de fiets	0	Fietsen is een duurzame modaliteitsvorm, maar om dit criterium mee te beoordelen heeft meer fietsen waarschijnlijk geen effect	Op regionaal niveau worden doorfiets- en snelfietsroutes aangelegd, o.a. over de Rijn.
We blijven investeren in trolley en trein	+	Trolleybussen en trein zijn elektrisch aangedreven modaliteitsvormen, investeringen hierin verbeteren naar verwachting het gebruik hiervan	Focus ligt op Arnhem Centraal, daarnaast wordt er een ongelijkvloerse kruising bij Spoorknoop oost gerealiseerd en komt er een extra halteplaats op het spoor richting Zevenaar. Daarnaast wordt onderzoek verricht naar de ‘spoorse’ opgave in de Spoorzone Arnhem Oost, waarbij Station Presikhaaf, de spoorknoop en de

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			herontwikkeling van het spooremplacement worden meegenomen.
We kunnen op meer plekken laden	+	Meer laadplekken maken elektrisch autorijden toegankelijker en dus aantrekkelijker	
De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon	+	'Schone' voertuigen zijn naar verwachting elektrisch, opdat deze geen uitstoot hebben. Dit heeft een positief effect op het aandeel elektrisch vervoer in Arnhem	

Toelichting effectbeoordeling
Beleidsuitspraken die van invloed zijn op het elektrificeren van vervoer, dat momenteel nog niet geëlektrificeerd is, speelt de grootste rol voor deze indicator. Hierbij moet met name worden gekeken naar het elektrificeren van personenauto's en logistiek (het openbaar vervoer is al grotendeels elektrisch als gevolg van de trolleybussen in Arnhem). Het toevoegen van laadcapaciteit voor personenauto's zal bewoners van Arnhem sneller doen overwegen voor elektrische auto te kiezen en heeft een positieve uitwerking op deze indicator. Ook ligt er een belangrijke opgave bij de transport: Arnhem wil zoveel mogelijk 'schone' voertuigen in de stad. De vraag in hoeverre dit gerealiseerd kan worden is van meerdere stakeholders afhankelijk. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **positief** effect zal hebben op het aandeel duurzaam vervoer.

3 Een stad met nieuwe energie

3.1 Duurzame energie

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Duurzame energie	Duurzame energie			
	Bedrijven en industrie			
	Gebouwde omgeving			

Beleid en doelstellingen
Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op duurzame energie. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Klimaatakkoord	Het Klimaatakkoord is de Nederlandse uitwerking van internationale afspraken om de opwarming van de aarde te beperken en de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Doelstelling van het klimaatakkoord is om te komen tot 49% CO_2-reductie in 2030 en 95% CO_2- reductie in 2050, ten opzichte van de uitstoot in 1990.
Provinciaal/ Regionaal	RES Regio Arnhem Nijmegen 1.0	De RES beschrijft de afwegingen en mogelijkheden voor het opwekken van duurzame elektriciteit op land en het gebruik van warmtebronnen. In het document worden keuzes onderbouwd, worden concrete zoekgebieden genoemd en wordt een planning gegeven voor de uitvoering. In 2022 wordt een planMER uitgevoerd voor de RES.
	Gelders Klimaatplan	Gelderland streeft ernaar om in 2030 klimaatneutraal te zijn. Het Gelders klimaatplan geeft inzicht in de Gelderse opgave en een actieplan om het doel het bereiken.
Lokaal	New energy made in Arnhem. Programma 2020-2030	Arnhem werkt toe naar een klimaatneutrale gemeente in 2050. In haar ambities volgt Arnhem internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord.
	Transitievisie Warmte	Visie die aangeeft welke buurten wanneer de overstap maken naar een andere warmtebron dan gas en welke opties hier mogelijk zijn. Dit om in 2050 geen huizen meer te verwarmen middels gas.

3.1.1 Duurzame energie

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Duurzame energie	Elektriciteitsgebruik zonder fossiele brandstoffen	Voldoet niet aan doelstelling, (zeer) klein aandeel duurzame energie	Op koers van doelstelling, gemiddeld tot groot aandeel duurzame energie	Voldoet aan doelstelling, volledige duurzame energie

Beoordelingssystematiek

De gemeente Arnhem streeft naar een elektriciteitsgebruik in 2050 zonder fossiele brandstoffen. De mate waarin deze doelstelling behaald wordt, vormt het criterium. Wanneer deze doelstelling behaald wordt, wordt de situatie als goed beoordeeld. Wanneer de doelstelling nog niet behaald is, maar de gemeente op koers ligt en er reeds sprake is van een gemiddeld tot groot aandeel duurzame energie wordt de situatie als redelijk beoordeeld. Wanneer er nog slechts sprake is van een (zeer) klein aandeel duurzame energie wordt de situatie als slecht beoordeeld.

Huidige situatie
Voor de aankomende 10 tot 20 jaar ligt de focus op grondgebonden zonnevelden en windmolens. Dit betekent dat er in 2030 minimaal 80 windmolens en 600 hectare zonnevelden benodigd is. Dit benodigde aantal windmolens en zonnevelden is met de huidige beperkingen niet realiseerbaar binnen de gemeente. De gemeente Arnhem werkt daarom samen met andere gemeenten aan de Regionale Energiestrategie (RES) Arnhem-Nijmegen. Bij de selectie van gebieden wordt gekeken naar landschappelijke kwaliteit, draagvlak, maatschappelijke kosten en mogelijke koppelkansen als klimaatadaptatie en recreatie.

Uit het programma New energy made in Arnhem (NemiA) 2020-2030 blijkt dat de gemeente Arnhem maximaal 34 kT CO_2 reductie (10,4%[1]) door grootschalige opwek binnen de gemeentegrenzen kan realiseren. Dit betekent dat 246 kT CO_2 reductie in de regio of daarbuiten gerealiseerd moet worden. Vanuit het programma New energy made in Arnhem 2020-2030 zijn verschillende projecten met zonnevelden en windmolens gestart. Zo is in het voorjaar van 2021 gestart met de realisatie van een windpark en zonneveld aan de Koningspley. Aangezien de geopende parken resulteren in een beperkt aandeel duurzame energie, wordt de huidige situatie als **slecht** beoordeeld.

Autonome ontwikkeling
In de autonome ontwikkeling vaart Arnhem de koers van NemiA. Arnhem werkt toe naar een klimaatneutrale gemeente in 2050. De koers zet een ambitieus plan uiteen en toont aan dat in 2050 de vraag en het aanbod van hernieuwbare energie gelijk lopen, rond de 4.100 TJ. De regio Arnhem Nijmegen wekt in 2030 1,62 TWh (5.832 TJ) duurzame energie op[2]. De vraag vanuit Arnhem ligt dan naar verwachting nog rond de 8.000 TJ. Niet alleen in Arnhem zelf, maar ook in de regio kan Arnhem te zijner tijd nog niet voldoen aan de energievraag in eigen gemeente. Doordat de gemeente afhankelijk is van andere partijen (gemeenten buiten de regio of de provincie) is het onzeker op welke termijn de gemeente haar ambitie behaalt. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator duurzame energie is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

[1] Uitgaande van een totaal benodigde reductie van 326 kT CO_2 reductie binnen Arnhem

[2] Regionale Energiestrategie (1.0) Arnhem Nijmegen

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We willen een geschikte bodem en schoon grondwater	0	Om in 2050 klimaatneutraal te zijn zet de gemeente Arnhem in op verschillende duurzame warmtebronnen, zoals warmte-koudeopslag (WKO). Gebieden rondom waterwingebieden en grondwaterbeschermingszones zijn via wet- en regelgeving uitgesloten van WKO en zouden op die wijze een belemmering kunnen vormen voor het aanleggen van duurzame warmtebronnen.	
We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk	+	Aandacht voor het verduurzamen van monumenten en stadsgezichten heeft naar verwachting een positief effect. Door isolatie kan de warmtevraag naar beneden worden gebracht en de overstap op duurzame energiebronnen draagt direct bij aan het verminderen van het gebruik van fossiele brandstoffen.	De focus ligt hierbij om beschermde stadsgezichten en monumentale gebouwen.
We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit	0	De innovatie- en kennisontwikkeling vanuit bedrijven en kennisinstellingen, die naar verwachting worden aangetrokken door de koploperspositie, hebben naar verwachting een positief effect op het aandeel duurzame energie. Het feit dat de Omgevingsvisie grotendeels gestoeld is op het NemiA, waarvan een kans is dat doelstellingen m.b.t. de energietransitie niet worden behaald, drukken op deze beleidsuitspraak.	Er wordt een 'kennis-as' gecreëerd door de kenniscampus met de campus IPKW te verbinden (Arnhem Oost). In samenhang met de Nieuwe Haven en de kennis-as op Het Broek wordt een cluster gerealiseerd rondom het energie-profiel. De focus voor de Nieuwe Haven ligt op watergebonden bedrijvigheid en energie.
We worden klimaatneutraal	+	De doelstelling om in 2050 klimaatneutraal, inclusief concrete subdoelstellingen, verminderd het gebruik van fossiele brandstoffen en vergroot het aandeel duurzame energie.	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	+	Door een goede inpassing, door de koppeling tussen de ontwikkeling van zonnepanelen en windmolens aan andere opgaven, worden duurzame ontwikkelingen naar verwachting eerder mogelijk. Naar verwachting draagt deze	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		beleidsuitspraak daarom positief bij aan het aandeel duurzame energie.	

Toelichting effectbeoordeling
Over het algemeen draagt het beleid in de Omgevingsvisie bij aan het vergroten van het aandeel hernieuwbare energie. Op den duur wordt zodoende verwacht dat Arnhem beter op het gestelde criterium gaat scoren: een kleiner aandeel van fossiele brandstoffen in het totale elektriciteitsgebruik. Met de ambities die de gemeente heeft gesteld creeërt zij daarnaast een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven- en kennisinstellingen gericht op de energietransitie. Op die manier wordt ingezet op een goede inpassing van duurzame ontwikkelingen. Het feit dat de ambities op duurzame energie in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling – hier maakt NemiA immers deel van uit.

3.1.2 Bedrijven en industrie

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Bedrijven en industrie	Reductie CO_2 uitstoot	Voldoet niet aan doelstelling, ≤ 20 kT CO_2	Op koers van doelstelling, 20-38 kT CO_2	Voldoet aan doelstelling, ≥ 38 kT CO_2

Beoordelingssystematiek
De gemeente Arnhem heeft voor 2030 de doelstelling om de CO_2 uitstoot van bedrijven en industrie met 38 kT te verminderen. Wanneer deze doelstelling behaald wordt, wordt de situatie als goed beoordeeld. Bij een reductie van 20-38 kT CO_2 wordt de situatie beoordeeld als redelijk en bij een reductie van 20kT CO_2 of minder als slecht.

Huidige situatie
In 2017 was het energieverbruik van commerciële bedrijven en industrieën in Arnhem 1.817 TJ. Dit resulteert in een CO_2-uitstoot van 169 kT, 18% van de totale CO_2- uitstoot van Arnhem. Zowel energie besparen, hergebruiken en opwekken dragen bij aan de reductiedoelstelling voor bedrijven en industrie. Om de doelstelling voor 2030 te bereiken heeft de gemeente verschillende acties geformuleerd:

- Communicatie en bewustwording intensiveren
- Energiebesparing bevorderen
- Opwek en hergebruik van energie bevorderen
- Aardgasvrij maken van bedrijven en industrie

Op dit moment is de gemeente in gesprek met de VNO-NCW en bedrijfskoepels in Arnhem om zo de uitvoering van de Verplichte Erkende Maatregelen (EML) vanuit de Wet Milieubeheer te bevorderen en te handhaven. Het doel is dat in 2030 alle bedrijven bekend zijn met verduurzamingsmaatregelen. In 2018 is een pilot gestart met energiescans voor ondernemers in de binnenstad. Om ook andere bedrijven tegemoet te komen in het uitvoeren van een energiescan stelt de gemeente een subsidie beschikbaar.

Ook voor kleinverbruikers is er een subsidie beschikbaar om zo ook bij hen energiebesparing te stimuleren. Naast energiebesparing zet de gemeente ook in op energie-opwek bij bedrijven door informatiebijeenkomsten en adviesgespreken over de mogelijkheden voor subsidie voor zonnepanelen te organiseren. En om toe te werken naar aardgasvrije bedrijven en industrie stelt de gemeente een transitievisie warmte op, welke naar verwachting in februari van 2022 is vastgesteld. Zoals uit bovenstaande beschrijving blijkt heeft de gemeente al diverse acties ondernomen en werkt zij concreet aan haar uitvoeringsplan. De daadwerkelijke CO_2-reductie is op dit moment echter nog niet zichtbaar, daarom wordt de huidige situatie als **slecht** beoordeeld.

Autonome ontwikkeling

De gemeente heeft relatief veel invloed op de CO_2 uitstoot van bedrijven en industrieën. Zo kan de gemeente actie afdwingen bij erkende maatregelen die binnen 5 jaar terug te verdienen zijn en heeft zij verschillende mogelijkheden om bedrijven en industrieën te stimuleren. Zij is uiteindelijk echter ook afhankelijk van de inzet van en keuzes die bedrijven maken. De verwachting is dat het uitvoeringsplan beschreven in het Programma New energy made in Arnhem 2020-2030 bijdraagt aan het reduceren van de CO_2 uitstoot. Aangezien de gemeente hierbij afhankelijk is van de bedrijven en industrieën is het echter nog onzeker of daadwerkelijk een reductie van 38kT CO_2 in 2030 wordt behaald. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator bedrijven en industrie is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We worden klimaatneutraal	+	De doelstelling om in 2050 klimaatneutraal, inclusief concrete subdoelstellingen, verminderd het gebruik van fossiele brandstoffen en draagt op die manier bij aan de reductie van de CO_2-uitstoot.	
We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit	+	De innovatie- en kennisontwikkeling vanuit bedrijven en kennisinstellingen, die naar verwachting worden aangetrokken door de koploperspositie, hebben naar verwachting een positief effect op het aandeel duurzame energie.	Er wordt een 'kennis-as' gecreëerd door de kenniscampus met de campus IPKW te verbinden (Arnhem Oost). In samenhang met de Nieuwe Haven en de kennis-as op Het Broek wordt een cluster gerealiseerd rondom het energie-profiel. De focus voor de Nieuwe Haven ligt

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			op watergebonden bedrijvigheid en energie.
We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie	+	Door bedrijven beter te informeren, te handhaven op verplichte maatregelen en zonnepanelen op grote daken te stimuleren is de verwachting dat bedrijven meer energie besparen, hergebruiken en opwekken. Dit heeft een positief effect op de reductie van de CO_2-uitstoot.	

Toelichting effectbeoordeling
Over het algemeen draagt het beleid in de Omgevingsvisie bij aan het reduceren van de CO2-uitstoot van bedrijven en de industrie. Door bedrijven beter te informeren, te handhaven op verplichte maatregelen en zonnepanelen op grote daken te stimuleren is de verwachting dat bedrijven meer energie besparen, hergebruiken en opwekken. Daarnaast trekt het creëren van een kennis-as op het thema energie naar verwachting nieuwe bedrijven gericht op duurzame energie aan. Het feit dat de duurzaamheidsambities voor bedrijven en industrie in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling.

3.1.3 Gebouwde omgeving

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Gebouwde omgeving	Reductie CO_2 uitstoot	Voldoet niet aan doelstelling, ≤ 30 CO_2	Op koers van doelstelling, 30-77 CO_2	Voldoet aan doelstelling, ≥ 77 kT CO_2

Beoordelingssystematiek
De gemeente Arnhem heeft voor 2030 de doelstelling om de CO_2 uitstoot van gebouwde omgeving met 77 kT te verminderen. Onder de gebouwde omgeving verstaat de gemeente Arnhem woningen (ruim 74.000) en gebouwen van publieke bedrijven en instellingen (4.500). Wanneer deze doelstelling behaald wordt, wordt de situatie als goed beoordeeld. Bij een reductie van 30-77 kT CO_2 wordt de situatie beoordeeld als redelijk en bij een reductie van 30kT CO_2 of minder als slecht.

Huidige situatie
Het huidige energiegebruik in de gebouwde omgeving is in totaal 4.756 TJ (2017). Dit resulteert in een CO_2-uitstoot van 342 kT, ruim 36% van de totale CO_2-uitstoot van Arnhem. Ongeveer 75% van het totale energiegebruik is aardgasgebruik. De gemeente Arnhem wil uiterlijk in 2050 volledig overgegaan zijn op schone energie. Om deze doelstelling te bereiken zijn de volgende acties geformuleerd voor de gebouwde omgeving (2020-2030):

- Transitievisie warmte opstellen
- Wijkaanpak uitvoeren
- Toolbox met ondersteunend instrumentarium ontwikkelen
- Communicatie en bewustwording intensiveren
- Energiearmoede aanpakken
- Warmtebronnen en - infrastructuur voor Arnhem ontwikkelen
- Uitvoeren van warmteprojecten
- Ruimte bieden voor Arnhemse innovaties

Binnen de gebouwde omgeving werkt de gemeente met een wijkgerichte aanpak. Met deze aanpak geeft de gemeente richting aan de transitie in de gebouwde omgeving. Zo heeft zij de leiding over een communicatiecampagne op energiebesparing, worden er tools ontwikkeld om bewonersinitiatieven verder te helpen en wordt er nauw samengewerkt met ander partners zoals het waterschap en woningcorporaties. Op dit moment loopt er in verschillende wijken onderzoek naar alternatieve warmteoplossingen en is er een start gemaakt met het isoleren van woningen. Daarnaast is de gemeente gestart met het verduurzamen van haar eigen gebouwbezit en worden er pilots uitgevoerd om nieuwe technieken en oplossingen te onderzoeken. Een deel van de deze maatregelen resulteert in de huidige situatie al in een afname van CO_2 uitstoot. Een ander deel zal echter pas in de toekomst resulteren in een daadwerkelijke reductie. Aangezien het op dit moment nog om een kleine hoeveelheid reductie gaat t.o.v. de doelstelling wordt de huidige situatie beoordeeld als **slecht**.

Autonome ontwikkeling

Naar verwachting hebben de ontwikkelingen van nieuwe isolatietechnieken en warmtebronnen een positief effect op de CO_2 reductie in de gebouwde omgeving. Daarnaast heeft de gemeente, ondanks dat zij geen maatregelen kan afdwingen, diverse mogelijkheden om energiebesparende maatregelen te stimuleren. Ook de transitievisie warmte, die in februari van 2022 is vastgesteld, heeft naar verwachting een positief effect. De visie zal bijdragen aan het concretiseren van ambities en acties gericht op een aardgasvrije gebouwde omgeving. De gemeente kan echter geen maatregelen afdwingen, waardoor zij afhankelijk is van eigenaren en bewoners. Dit maakt het behalen van de doelstelling van een reductie van 77kT CO_2 onzeker. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator gebouwde omgeving is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We worden klimaatneutraal	+	De doelstelling om in 2050 klimaatneutraal, inclusief concrete subdoelstellingen, verminderd het gebruik van fossiele brandstoffen en draagt op die manier bij aan de reductie van de CO_2-uitstoot.	
We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk	+	Aandacht voor het verduurzamen van monumenten en stadsgezichten heeft naar verwachting een positief effect. Door isolatie kan de warmtevraag naar beneden worden gebracht en de overstap op duurzame energiebronnen draagt direct bij aan het verminderen van het gebruik van fossiele brandstoffen en de reductie van de CO_2-uitstoot.	De focus ligt hierbij om beschermde stadsgezichten en monumentale gebouwen.
De energietransitie in de gebouwde omgeving	+	Een wijkgerichte aanpak gericht op o.a. isoleren, energie opwekken en de overstap van aardgas naar een duurzame bron draagt bij aan het reduceren van het gebruik van fossiele energiebronnen. Daarnaast wordt nieuwbouw aardgasvrij gerealiseerd en worden er strenge eisen gesteld aan de isolatie van nieuwe woningen en gebouwen. Naar verwachting hebben deze eisen een positief effect op de CO_2-uitstoot. Per project wordt daarnaast bepaald in hoeverre het haalbaar en wenselijk is de nieuwbouw klimaatneutraal te realiseren.	

Toelichting effectbeoordeling

Over het algemeen draagt het beleid in de Omgevingsvisie bij aan het vergroten van het aandeel hernieuwbare energie en het verminderen van het gebruik van fossiele brandstoffen. Zo heeft de gemeente een duidelijke ambitie gesteld voor 2050 en is er aandacht voor het verduurzamen van monumenten en stadsgezichten. Het feit dat de duurzaamheidsambities voor de gebouwde omgeving in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling.

3.2 Circulariteit

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Circulariteit	Gebruik en hergebruik duurzame materialen			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op circulariteit. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Rijksbreed programma 'Nederland circulair in 2050' (2016)	In het programma Nederland circulair in 2050 zijn doelen voor 2030 en 2050 vastgelegd.
Provinciaal	Van ketens naar kringlopen - Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie Gelderland	Provinciaal uitvoeringsprogramma waarin circulariteitsdoelen tot 2050 worden uitgewerkt. Hebben bettering op voorkomen en beperken van grondstofgebruik, de duurzame en efficiënte inzet van grondstoffen, het sluiten en verkorten van kringlopen, en gebruikte grondstoffen/producten niet langer als afvalstoffen zien (beëindigen wegwerpeconomie).
	Woondeal Arnhem Nijmegen	Doelstellingen in het kader van circulariteit: in 2025 wordt 25% van de woningen circulair gebouwd en vanaf 2030 is dit 50%.
Lokaal	Visie Circulaire Economie Arnhem	De visie Circulaire Economie Arnhem is een verbreding en verdieping van het Arnhemse economisch beleid. De visie beschrijft de ambities op circulariteit en gaat in op de verschillende rollen van de gemeente.
	Op weg naar een circulair Arnhem Plan van aanpak 2020-2030	In het plan van aanpak wordt geconcretiseerd hoe de gemeente Arnhem toewerkt naar de gestelde ambities in de visie.
	Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie 2022-2023	Arnhemse doelen op het gebied van circulariteit, en hoe deze zich verhouden tot Sustainable Development Goals van de

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		Verenigde Naties, en de uitvoering om tot deze doelen te komen

3.2.1 Circulaire economie

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Circulaire economie	Concreetheid van aanpak en bijbehorende acties, kans op behalen gestelde ambitie voor 2050	Geen concrete aanpak, geen concrete acties, zeer kleine kans op behalen ambitie voor 2050	Concrete aanpak inclusief concrete acties, redelijke kans op behalen ambitie voor 2050	Concrete aanpak inclusief concrete acties, grote kans op behalen ambitie voor 2050

Beoordelingssystematiek
De gemeente Arnhem heeft de ambitie om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben. Zij hanteert daarbij de volgende definitie voor een circulaire economie: *"Circulaire economie is het verbinden van economische, sociale en ecologische waarden. Het gaat daarbij om slim ontwerp, bewust gebruik en meer en beter hergebruik"*. Om de indicator circulaire economie te beoordelen wordt enerzijds gekeken naar de concreetheid van de aanpak en bijbehorende acties en daarnaast naar de kans op het behalen van de gestelde ambitie voor 2050.

Huidige situatie
In de huidige situatie gebeurt er al veel op het thema circulariteit binnen de gemeente Arnhem. Zo is circulariteit een van de vijf hoofdthema's binnen het uitvoeringsprogramma duurzaamheid – openbare ruimte, wordt de Duurzaam GWW aanpak gebruikt bij projecten in de openbare ruimte, worden er duurzame pilotprojecten uitgevoerd en heeft de gemeente de eerste stappen gezet voor het verminderen van het aantal kg restafval per inwoner. Voorbeelden van buiten de eigen organisatie zijn industriepark Kleefse Waard dat in 2019 een prijs heeft gewonnen voor het meest circulaire bedrijventerrein van dat jaar en de circulaire pionier de Blauwe wijkeconomie. Daarnaast is gemeente lid van de betonketen Arnhem-Nijmegen en wordt er bij locaties die vallen binnen de woondeal met ontwikkelaars gesproken over het verhogen van het gebruik van circulaire bouwmaterialen.

Lange tijd werden deze verschillende activiteiten uitgevoerd zonder concreet beleid, capaciteit en beschikbare middelen. Om toe te werken naar een volledig circulaire economie in 2050 heeft de gemeente in 2020 een visie 'Circulaire economie Arnhem' en een Plan van aanpak 'Op weg naar een circulair Arnhem (2020-2023)' opgesteld. Voor de transitie naar een circulaire economie heeft de gemeente Arnhem vier ambities geformuleerd:

- Het stimuleren van bestaande en nieuwe bedrijven in innovatie en circulariteit
- Het reduceren van gebruik van nieuwe grondstoffen (verlengen van de levensduur, efficiënt en duurzaam grondstoffenverbruik, grondstoffen opnieuw te gebruiken en grondstoffen te recyclen)
- Het creëren van extra werkgelegenheid

- Vanzelfsprekend geeft de gemeente hierbij zelf het goede voorbeeld bij inkoop en aanbestedingen

Op basis van deze ambities zijn de volgende vijf speerpunten voor de periode tot 2023 benoemd:

- Bedrijven stimuleren en faciliteren
- Restafval
- Inkoopkracht
- Het goede voorbeeld geven
- Ontwikkeling van de stad

Figuur 3.1 Op weg naar een circulair Arnhem

De gemeente Arnhem zet in op Kennis en capaciteit, bewustwording en gedrag, inkoop en aanbesteden, stimuleringsmogelijkheden en pilot projecten (figuur 3.1). In het plan van aanpak heeft de gemeente op drie niveaus: eigen organisatie, de stad en de regio, beschreven op welke thema's zij inzet. Voor elk thema zijn doelstellingen en acties geformuleerd. Daarbij is beschreven wat het gewenste resultaat is, aan welke ambitie de acties bijdragen, welke rol de gemeente inneemt en wanneer de actie gereed moet zijn. In het algemeen genomen kiest de gemeente binnen de transitie voor een verbindende en faciliterende rol en streeft zij er naar het goede voorbeeld te geven. Om de ambities te behalen is de gemeente echter afhankelijk van bedrijven, instellingen en inwoners. Een concreet plan van aanpak met een duidelijke taak- en rolverdeling helpt hierbij. Het blijft echter onzeker in hoeverre en op welk termijn bedrijven en bewoners streven naar een volledig circulaire economie/ actie ondernemen. De huidige situatie wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Autonome ontwikkeling

Voor de periode 2020-2023 ligt er een concreet plan van aanpak voor de transitie naar een circulair Arnhem. De verwachting is dat een groot deel van de beschreven acties in 2023 volgens planning is uitgevoerd. Naar verwachting betekent dit dat het thema circulariteit beter geborgd is in het gemeentelijk beleid, er kennis en ervaring is opgedaan, er meer bewustwording is onder bedrijven en bewoners en er meer succesvolle initiatieven zijn. Daarnaast is een van de acties in het huidige Plan van aanpak het vormen van een integraal transitieteam met diverse partijen, die samen een toekomstgericht plan rond Circulaire economie uit werken voor de periode 2023-2030. Hiermee krijgt het huidige Plan van aanpak een vervolg. Ook de Woondeal Arnhem Nijmegen gaat in op circulariteit. Vanaf 2030 worden nieuwe woningen voor 50% opgetrokken uit circulair verwonnen materiaal. Daarmee is de verwachting dat de huidige lijn van concretisering wordt voortgezet. Ook in de toekomst is de gemeente echter afhankelijk van bedrijven, instellingen en inwoners om de gestelde ambities te behalen. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator circulaire economie is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit	+	Een gunstig vestigingsklimaat voor circulaire bedrijvigheid zal meer organisaties en bedrijven gericht op de circulaire economie aantrekken. Daarnaast draagt het ontwikkelen van slimme manieren om ‘afval’ in te zamelen en te verwerken in herbruikbare materialen naar verwachting bij aan een circulaire economie en het behalen van de gestelde ambitie voor 2050.	Er wordt een 'kennis-as' gecreëerd door de kenniscampus met de campus IPKW te verbinden (Arnhem Oost).

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie presenteert een stevige ambitie op het gebied van circulariteit: koploper worden van Nederland. Het laat zien dat de gemeente circulariteit hoog op de prioriteitenlijst heeft staan. Arnhem zet in het circulair bouwen en inrichten van de openbare ruimte. Daarnaast wordt onderzocht welke plekken in de stad geschikt zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, waaronder bedrijven die cruciaal zijn voor de circulaire economie. Op die manier wordt een gunstiger vestigingsklimaat gerealiseerd voor circulaire bedrijvigheid. De prioritering van circulair werken in de Omgevingsvisie zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie naar verwachting een **positief** effect heeft op de indicator circulaire economie.

4 Aantrekkelijk Arnhem

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Landschappelijke waarden	Landschappelijke waarden			
Cultuurhistorische waarden	Cultuurhistorische waarden			
Archeologie en aardkundige waarden	Archeologische en aardkundige waarden			
Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus	Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus			

4.1 Landschappelijke waarden

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Landschappelijke waarden	Landschappelijke ambities en waarden voor deelgebieden uit de Groenvisie en de Visie voor Gelders Arcadië	Aantasting waarden	Behoud waarden	Versterking waarden

Beoordelingssystematiek

Voor de indicator landschappelijke waarden is gekeken naar de belangrijkste waarden en ambitie van de gemeente voor de landschapszones uit de Groenvisie en de deelgebieden onder Gelders Arcadië. Wanneer wordt uitgegaan van het versterken van de waarden wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer de bestaande waarden worden aangetast wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie

Voor de huidige situatie van landschappelijke waarden in Arnhem is gekeken naar de verschillende landschappelijke ambities voor deelgebieden. Uit de Groenvisie, zie figuur 4.1 en de regionale Visie voor Gelders Arcadië zijn de kernkwaliteiten en ambities voor de landschappelijke structuur gedestilleerd. Voor de huidige situatie van landschappelijke waarden gelden de kernkwaliteiten die in de tabel 4.1 zijn opgenomen.

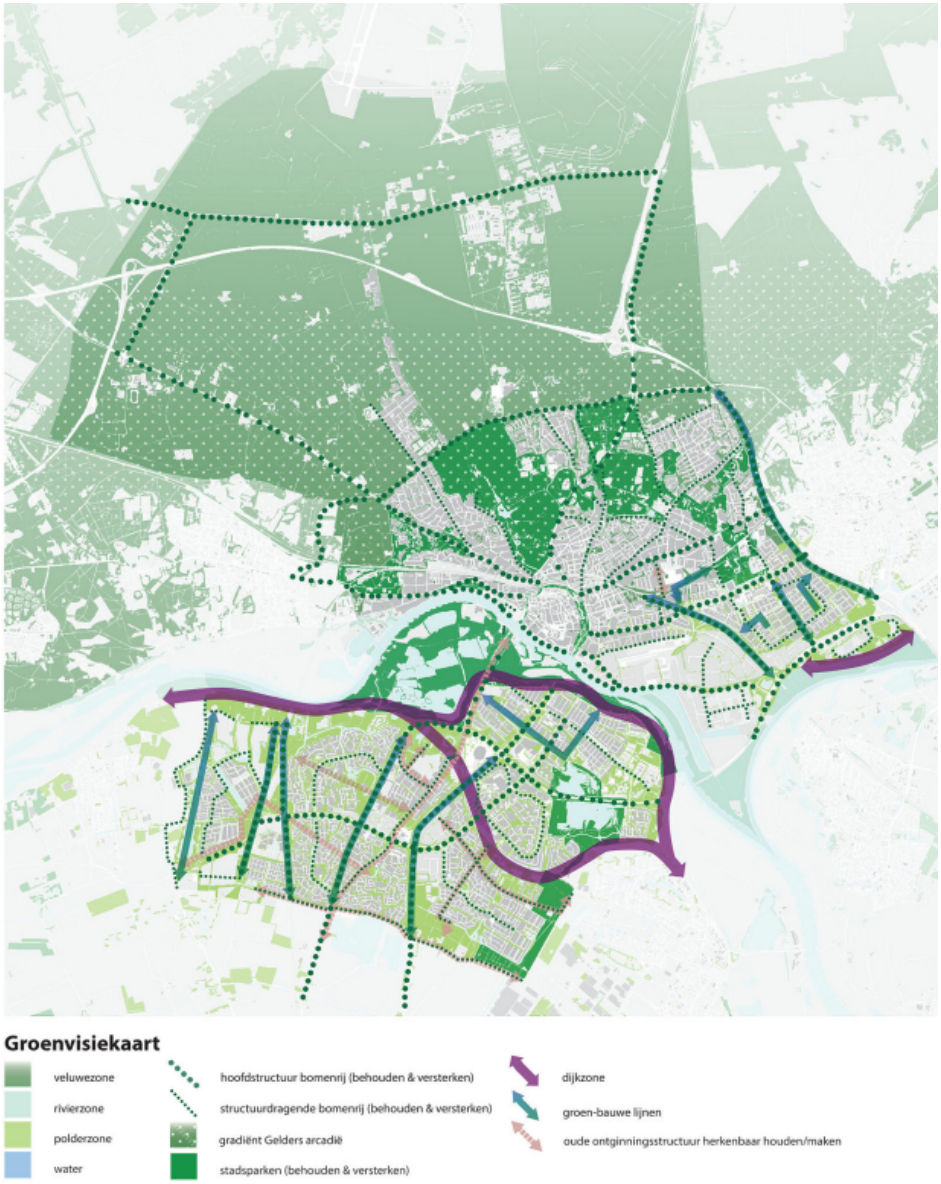

Figuur 4.1 Landschapszone gemeente Arnhem

Tabel 4.1 Kernkwaliteiten per landschapszone

Landschapszone	Kernkwaliteiten	Ambitie
Veluws Plateau	Het landschap bestaat uit een afwisseling van bos, heide, poelen, vennen, agrarische gronden, cultuurhistorische lanen, landgoederen en WO2 relicten. Er is een [St]Oerbos De Waterberg en een Landschapspark Schaarsbergen. Donkerte en stilte is hier een groot goed. De waarden landschap, ecologie en hydrologie (waterbuffering, waterkwaliteit) zijn het belangrijkste en stellen kaders aan gebruik.	Behouden en versterken van een groot en robuust natuurgebied, als onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk en Natura 2000, met grote landschappelijke, cultuurhistorische en ecologische waarden.
Veluwse Gradiënt (Gelders Arcadië)	De onderlegger van deze zone, de beek- en erosiedalen, is zichtbaar aanwezig. De stadsparken, waaronder Sonsbeek, dringen in de vorm van groene wiggen diep in het stedelijk weefsel. De randen vormen contrasten tussen bebouwing (‘rood’) en natuur (‘groen’). Het landschap bestaat uit een afwisseling van bos, weides, akkers, beken, lanen en landgoederen. De waarden landschap, ecologie en hydrologie (waterbuffering, waterkwaliteit) zijn het belangrijkste en stellen kaders aan gebruik.	Behouden en versterken van de (voormalige) landgoederen, de Gelders Arcadië, met landschappelijke, cultuurhistorische en ecologische waarden.
Rivierenlandschap	Het landschap bestaat uit een afwisseling van bos, stroomdalgraslanden, weides, moeras, open water, bandijken en wielen. Donkerte en stilte is hier een groot goed. De waarden landschap, ecologie en hydrologie (waterdoorstroming en waterbuffering) zijn het belangrijkste en stellen kaders aan gebruik.	Behouden en versterken van een robuust natuurgebied, onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk, met grote landschappelijke en ecologische waarden, waaronder het uiterwaardpark Stadsblokken - Meinerswijk.
Polderlandschap	Het landschap bestaat uit een afwisseling van bosjes, weides, boomgaarden, moeras en open water (zegen en wielen). Voorbeelden groen-blauwe lijnen zijn de Ecozones Presikhaaf en het Nevelveld in Schuytgraaf, of het Jubileumpark in De Laar. De Betuwe met park Lingezegen is het uitloopgebied voor de stad. Het gebied bevat oude ontginningsstructuren (wegen) en groen-blauwe lijnen die verwijzen naar het vroegere landschap toen de polder ontgonnen werd voor bewoning en voor agrarisch gebruik.	Behouden en versterken van een herkenbare de polder, met oude ontginningsstructuren (wegen), Groen-blauwe lijnen, park Westerveld, het stadspark Immerloo en het Zeegbos
Stadskern	Groen is aanwezig in de vorm van bomen op pleinen en langs straten en in de vorm van gevel- en dakgroen. Het Singelpark is een groen eldorado, rondom het centrum, met landschap en cultuurhistorische waarden. Verder is de binnenstad in beperkte mate groen.	Behouden en versterken van de historische kern van Arnhem, die als compact stedelijk weefsel, begrensd wordt door de groene singel.
Overige stedelijk gebied:	Beschermde stads- en dorpsgezichten zijn bijzonder en zeer waardevol vanwege hun	Gebied moet voor toekomstige generaties behouden blijven.

Landschapszone	Kernkwaliteiten	Ambitie
beschermde stadsgezichten	ontwikkelingsgeschiedenis die terug te vinden is in onder meer de stedenbouwkundige opzet, de bebouwing, de wegenstructuur en het groen. Gemeente Arnhem kent 7 rijksbeschermde stadsgezichten en 2 gemeentelijk beschermde stadsgezichten: • Geitenkamp • Mussenberg • Patrimoniumbuurt-Vogelwijk • Sonsbeekkwartier-noord • Sonsbeekpark en omgeving (inclusief Transvaalbuurt en Burgemeesterswijk) • Spijkerkwartier-Boulevardkwartier • Van Verschuerwijk • Historische binnenstad van Arnhem	Ontwikkelingen die passen in de historische omgeving blijven mogelijk. Ze kunnen zelfs bijdragen aan het duurzaam behoud van de unieke kenmerken van het gebied.

In de bovenstaande tabel zijn de kernkwaliteiten voor landschap voor de verschillende deelgebieden in Arnhem opgenomen. Voor de verschillende deelgebieden zijn in de groenvisie en het beleid een duidelijke toelichting op de kernkwaliteiten opgenomen en zijn ambities geformuleerd om de waarden te behouden en of versterken.

De verschillende onderdelen van de landgoederenzone Gelders Arcadië in de Veluwezoom zijn uitvoerig beschreven en gedeeltelijk als Gemeentelijk en Rijksmonument beschermd. In de gezamenlijke gemeentelijke visie op Gelders Arcadië is een gedetailleerde beschrijving van de verschillende onderdelen en kernkwaliteiten opgenomen als ook een ambitie op hoe om te gaan met die waarden. Voor alle hoofdambities geldt dat wordt ingezet op het behoud en versterken van de aanwezige landschappelijke waarden. Het groenbeleid is juridisch vertaald naar groenbestemmingen veelal met een dubbel bestemming landschappelijke waarde. Ook bij de bestemming verkeer is bij lanen de dubbelbestemming groen opgenomen om de landschappelijke ambities te verankeren. Dit vormt de basis om ambities vanuit landschap goed te verankeren. Hiermee wordt de huidige situatie van het Herkenbare landschap van Arnhem beoordeeld als **goed.**

Autonome ontwikkeling
Momenteel is er sprake van een grote en dringende verstedelijkingen en-woningbouwopgave in regio Arnhem. Dit is één van de aanleidingen geweest om het project te starten voor Gelders Arcadië waarin de landgoederen en buitenplaatsen in stand te houden, te ontwikkelen en onder de aandacht te brengen. Het in kaart brengen en beschrijven van dit gebied en het gezamenlijk vormen van een visie hierop is een belangrijke basis en biedt een kader voor toekomstige gebiedsontwikkeling, maar ook voor erfgoedrecreatie, duurzaamheid en herbestemming. Toch leidt verstedelijking tot een verandering in ruimtegebruik. Mogelijke inbreidingslocaties in de stad worden door woningbouwplannen ingevuld en om het woningtekort op te kunnen vangen, worden ook uitbreidingslocaties (voorbeeld) aanwezen.

Dit betekent een verandering van open ruimte en daarmee mogelijk aantasting van het landschap. Ook de energietransitie legt een claim op de ruimte en het landschap. Met het laatstgenoemde in het achterhoofd wordt de autonome situatie beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator landschappelijke waarden is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder (incl. verdedigingswerken)	+	Deze ambitie draagt bij aan het versterken van landschappelijke waarden binnen de verschillende landschappen en groengebieden van de gemeente Arnhem.	
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	+	Vanuit de monumentale binnenstad worden verschillende gebieden ontwikkelt die bijdragen aan het creatieve, groene karakter en imago van Arnhem. Dit is een kans om landschappelijke en stedenbouwkundige waarden en kwaliteiten in dit deel van Arnhem te versterken.	Deze ambitie heeft vooral betrekking op het centrum van Arnhem en direct aangrenzende wijken
We versterken het contrast van onze wijken	+	De komende jaren wil de gemeente de diverse karakters van haar wijken verder versterken. Dit doet zij door bij transformaties, herontwikkelingen, verbouwingen en herinrichting van straten de cultuurhistorische waarden, overige kwaliteiten en ligging van een wijk als vertrekpunt te nemen voor ruimtelijke verbeteringen. Dit leidt tot een verbetering van de kwaliteiten binnen de stedelijke gebieden van Arnhem.	
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	+	De verwachting is dat deze ambitie bijdraagt aan groenere en straten en pleinen die visueel aantrekkelijker zijn dan in de huidige situatie.	De focus ligt daarbij op versteende wijken zoals Kronenburg, Spijkerkwartier, het centrum en bedrijventerreinen.

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	De gemeente wil een kwaliteitskader opstellen voor de stad waarin de bestaande waarden en de samenhang tussen deze waarden wordt geborgd. Dit heeft daarom een positief effect.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	0	Nieuwe duurzame energiebronnen kunnen landschappelijke waarden aantasten. Arnhem heeft als voorwaarde dat nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt en openbare ruimte publiek toegankelijk blijft.	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	+	Versterkt de verbinding tussen landschappen. Hierbij dient de stedelijke- en groene ontwikkeling hand in hand te gaan.	Gemeentebreed wordt ingezet op het leggen van de verbinding tussen de groenzones rondom de stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. In Arnhem Oost wordt in het bijzonder geïnvesteerd in de openbare ruimte rondom het spoor om zo de barrièrewerking van het spoor te verminderen en de verbinding te leggen met andere groene zones in de stad. In Arnhem Noord groen nog beter wordt ingezet op de ecologische verbindingszones.
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	0	Effect op landschap van deze ambitie is beperkt. Grootschalige landschappelijke wijzigingen blijven naar verwachting uit. In de visie wordt aangegeven dat openbare ruimte wordt ingericht op de veranderende beweegcultuur, maar zonder dat ecologische, klimaat- en erfgoedwaarden en -functies in de knel komen. Aanvullend daarop is aandacht voor landschappelijke en stedenbouwkundige waarden ook noodzakelijk.	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	Het ontwikkelen van woningen bij groengebieden heeft naar verwachting positieve en negatieve effecten. Arnhem wil bestaande buurten vergroenen en bij gebiedsontwikkelingen ook aantrekkelijk groen en groene verbindingen realiseren. Anderzijds neemt de druk op bestaande groene gebieden toe door de toename aan bewoners.	
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Minder parkeerplekken betekent meer ruimte voor groen. Dit kan een positieve bijdrage leveren aan bestaande landschappelijke waarden.	Lagere parkeernormen worden voornamelijk ingezet op goed bereikbare plekken, waaronder het centrum en omgeving
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	-	Behoud van bestaand landschap is een lastige opgave wanneer disruptieve elementen in het landschap worden toegevoegd, zoals zonnepanelen. Door koppeling te maken aan andere opgave, zoals het versterken van landschappelijke waarden kunnen effecten mogelijk beperkt worden. Echter de vraag blijft of de schaal en omvang van een ingreep in alle situaties in te passen is. Negatieve effecten zijn daarmee niet op voorhand uit te sluiten.	Deze opgave geldt specifiek voor gebieden met landschappelijke waarden zoals parken, buitengebieden in Arnhem Noord, langs de Rijn, bij dijken en polderlinten

Toelichting effectbeoordeling

De beleidsuitspraken in de Omgevingsvisie over de zichtbaarheid van het erfgoed kunnen als positief worden gezien voor het behoud van het landschap. Hetzelfde geldt voor de uitbreiding van groenverbindingen: verbonden landschappen hebben een hogere belevingswaarde dan versnipperde landschappen en versterken de waarden hiervan. De opwek van duurzame energie kan echter een aantasting zijn van landschappelijke waarden, hoe goed deze ook in het landschap worden ingepast. Dit geldt ook voor toevoegen van nieuwe woningen aan stedelijk gebied. In potentie kan dit leiden tot positieve effecten. De herstructurering van bestaande stedelijke gebieden kan kwaliteiten toevoegen echter de keerzijde is dat ruimte voor groen mogelijk wordt bedreigd. Al met al is er in de Omgevingsvisie veel aandacht voor het behoud van landschappelijke waarden en heeft daarmee een **positief** effect**.**

4.2 Cultuurhistorische waarden

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Cultuurhistorische waarden	Cultuurhistorische ambities en waarden van de verschillende landschapszones	Aantasting waarden	Behoud waarden	Versterking waarden

Beoordelingssystematiek

Voor de indicator cultuurhistorische waarden is gekeken naar de belangrijkste waarden en ambitie van de gemeente voor verschillende landschapszones. Wanneer er wordt uitgegaan van het versterken van de waarden wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer de bestaande waarden worden aangetast wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie

In de structuurvisie van Arnhem 2020 – 2040 uit 2012 is een onderverdeling gemaakt van vijf landschapszones en een typologie van ruimtelijke milieus. Hierna zijn de vijf landschapszones met bijbehorende belangrijkste waarden opgenomen met daarbij de gemeentelijke ambitie per landschapszone. Zoals te zien in onderstaande tabel wordt veelal uitgegaan van ‘versterken’, ‘zichtbaar’ en ‘beleefbaar’ maken van het landschap en haar kwaliteiten en wordt voor sommige onderdelen zelfs ingezet op het verleden als inspiratie voor de toekomst. De gemeente heeft uitgebreide ambities en een gedetailleerde landschapszonering en gebied typologieën. Bovendien zijn deze ambities opgenomen op de verbeelding van de Cultuurhistorische Kansenkaart. Het credo achter deze kaart is ‘behoud door ontwikkeling’. De benadering van cultuurhistorische waarden is voor het merendeel gericht op het versterken van de aanwezige kwaliteiten en waarden daarom wordt de huidige situatie van deze waarden beoordeeld als **goed.**

Tabel 4.2 Kernkwaliteiten en ambitie voor cultuurhistorische waarden per Landschapszone in Arnhem (Structuurvisie Arnhem, 2012)

Landschapszone	Kernkwaliteiten/waarden	Ambitie
Veluws Plateau	Karakteristiek van de stuwwal; in zichzelf gekeerde terreinen liggend aan radiaalwegen. In deze landschapszone liggen ook grafheuvelcomplexen	• Continueren structuur • Met respect voor besloten karakter terreinen meer toegankelijk maken om beter beleefbaar te maken • Bestaande sfeer handhaven • Militaire verleden zichtbaar maken • Versterken radialen • Conserveren en markeren grafheuvels
Veluwse Gradiënt	Gelders Arcadië met groene landgoederen en beekdalen. In deze landschapszone vind je sprengen, landgoederen buitenplaatsen, villa’s, panorama’s, zichtlijnen, spoorlijnen en reliëfrijke stadswijken	• Zichtbaar maken beken en sprengen • Buitenplaatsen behouden benadrukken • Benadrukken reliëf • Rijke architectuur als inspiratie voor nieuwe ontwikkelingen • Benadrukken panorama’s en zichtlijnen • Versterken contrast rood en groen

Landschapszone	Kernkwaliteiten/waarden	Ambitie
Rivierzone	De IJssel linie en bruggen, maar ook Rijn met havens. Uiterwaarden landschap met dijken, wielen, Kleiwinplassen, steenfabrieken, de Limes en gebieden van de Slag om Arnhem. Historische schipburg, molenschepen en buitenplaatsen	• Vertellen van het verhaal/leesbaar maken van de rivierzone/ en natuurbeleving rivieren landschap • Ontwerpopgave: rivier als militaire grens • Zichtbaar maken Limes • Verbeelden van het Castellum • Gebied van Slag om Arnhem beleefbaar maken • Restauratie en beleefbaar maken Rijn en -Ijssellinie • Vertellen verhaal Koude oorlog
Poldergronden	Historische dijken en wielen van dijkdoorbraken (deze zitten deels in rivierzone), oude ontginningswegen, waterlopen, boerenerven met boomgaarden, woerden en gebieden met archeologische waarde.	• Behouden, versterken en benadrukken historische en huidige dijken • Herkenbaar en zichtbaar maken verschillende waterlopen, ontginningswegen, waterlopen, linten en erven, boomgaarden • Respecteren historische kernen • Behouden en zichtbaar maken woerden • Historische relicten gebruiken als basis voor ontwerp nieuwe ontwikkelingen.
Kern	Vestingwerken, singels, historische (compacte) kernen, gebieden van de Slag om Arnhem, kerken en ontsluitingswegen. Jansbeek (via nieuw ontwerp weer bovengronds gehaald) historische stadskelders, middeleeuwse en historische gebouwen en wederopbouw monumenten	• Uit verschillende perioden Vestingwerken zichtbaar en beleefbaar maken (incl. singels) • Zichtbaar maken beken en ligging aan de rivier • Zichtbaar houden radialen met aantakking aan de singel • Behoud in verloop van stad naar landschap • Conserveren en versterken gebouwen en structuren, kenmerkend voor de perioden waaronder middeleeuwen, 19e eeuw, wederopbouw • Ontwerpopgave met herinnering aan WOII en Slag en Arnhem als basis

Autonome ontwikkeling

Er is al uitgebreid beleid op het gebied van cultuurhistorische waarden. Met de tekst en verbeelding in eerdergenoemde beleidsstukken, plus wetgeving op dit gebied, wordt ingezet op ‘behoud door ontwikkeling’. Dit is bijvoorbeeld vastgelegd in beschermde stadsgezichten, monumenten, maar ook in bestemmingsplannen (voor beschermde landschappen). In de autonome ontwikkeling is echter ook sprake van ontwikkelingen die een grote ruimteclaim hebben. Verstedelijking, de energietransitie en groeiende mobiliteit kunnen hun stempel drukken op het Arnhemse landschap.

Dit leidt mogelijk tot een aantasting van cultuurhistorische kenmerken en waarden. Het overgrote deel van het beleid op het gebied van cultuurhistorie is gericht op het versterken ervan, maar in de autonome situatie is er kans op aantasting van cultuurhistorische waarden in de stad en omliggend landschap. De autonome ontwikkeling wordt voor het onderdeel cultuurhistorie beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator cultuurhistorische waarden is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder (incl. verdedigingswerken)	+	Ambitie duidt op een versterking van de waarden.	
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	+	Vanuit de monumentale binnenstad worden verschillende gebieden ontwikkelt die bijdragen aan het creatieve karakter en imago van Arnhem. Dit is een kans om ook cultuurhistorische waarden en kwaliteiten in dit deel van Arnhem te versterken.	
We versterken het contrast van onze wijken	+	De komende jaren wil de gemeente de diverse karakters van haar wijken verder versterken. Dit doet zij door bij transformaties, herontwikkelingen, verbouwingen en herinrichting van straten de cultuurhistorische waarden, overige kwaliteiten en ligging van een wijk als vertrekpunt te nemen voor ruimtelijke verbeteringen. Dit kan tot een verbetering van de zichtbaarheid en herkenbaarheid van cultuurhistorische waarden,	
We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk	+	Als gevolg van deze ambitie gaat Arnhem investeren in waardevolle en monumentale gebouwen en stadsgezichten	De focus ligt hierbij om beschermde stadsgezichten en monumentale gebouwen.

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	0	Nieuwe duurzame energiebronnen kunnen landschappelijke waarden aantasten, de voorwaarde van Arnhem dit op ingepaste wijze te realiseren beperkt de effecten.	
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	0	In de visie wordt aangegeven dat openbare ruimte wordt ingericht op de veranderende beweegcultuur, maar zonder dat ecologische, klimaat- en erfgoedwaarden en -functies in de knel komen.	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	-	Behoud van bestaande cultuurhistorische waarden is een lastige opgave wanneer disruptieve elementen in de omgeving hiervan worden toegevoegd, zoals windmolens en zonnepanelen. Het effect van deze elementen wordt als negatief beoordeeld.	

Toelichting effectbeoordeling

De inzet van Arnhem op het zichtbaarder maken van hun cultureel erfgoed heeft een positief effect op het behouden van cultuurhistorische waarden. De verhoogde zichtbaarheid kan zorgen voor een beter maatschappelijk besef van deze waarden, waarop ze beter beschermd kunnen worden. Ook het duurzaam aantrekkelijk maken van Arnhem, en daarmee het investeren in monumentale gebouwen en stadsgezichten, heeft een positief effect. Disruptieve elementen in de omgeving, zoals zonnepanelen hebben mogelijk een negatief effect op de perceptie van cultuurhistorische waarden. In algemene zin wordt echter verwacht dat de beleidsuitspraken in de Omgevingsvisie een **positief** effect hebben op cultuurhistorische waarden en kenmerken.

4.3 Archeologie en aardkundige waarden

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Archeologische en aardkundige waarden	Aantal terreinen met verschillende archeologische waarden en aantal gebieden met aardkundige waarden binnen de gemeentegrenzen	Aantasting waarden	Behoud waarden	Versterking waarden

Beoordelingssystematiek

Voor de indicator archeologische en aardkundige waarden is gekeken naar de belangrijkste gebieden met archeologische en aardkundige waarden binnen de gemeentegrenzen. Wanneer wordt uitgegaan van het versterken van de waarden wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer de bestaande waarden worden aangetast wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht. Wanneer er beleid is om de waarden te beschermen en behouden wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als redelijk

Huidige situatie

Op onderstaand kaart is een uitsnede van de Archeologie Monumentenkaart (AMK) te zien. Hier zijn de volgende gebieden opgenomen: Terrein van zeer hoge archeologische waarden (beschermd), terrein van zeer hoge archeologische waarde, terrein van hoge archeologische waarde en terrein van archeologische waarde. Zoals te zien op de kaart zijn er meer dan 30 gebieden binnen de gemeentegrenzen met archeologische waarden. Archeologische monumenten in de gemeente Arnhem variëren uit de Middensteentijd, Bronstijd, IJzertijd, de Romeinse Tijd tot aan de middeleeuwen en Nieuwe Tijd. De grootse concentratie terrein met zeer hoge archeologische waarden ligt bij Groot Warnsborn waar een groep grafheuvels is gelegen. Voorbeelden van meer recente archeologische monumenten zijn bouwwerken in het kader van de luchtverdediging bij vliegveld Deelen en bouwwerken voor de IJsellinie in de uiterwaarden van Meinerswijk.

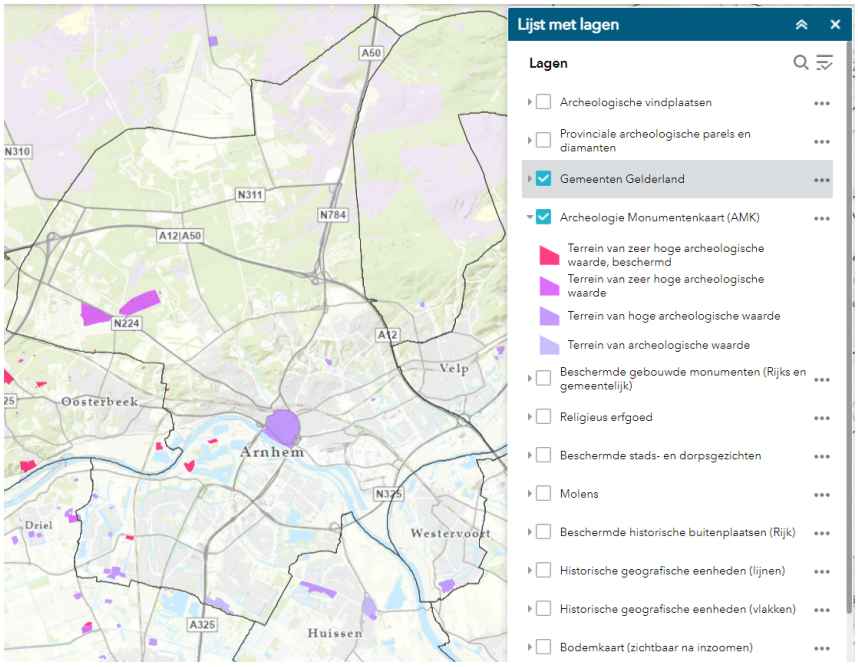

Figuur 4.2 Uitsnede Archeologische Monumentenkaart (Bron: Atlas van de leefomgeving)

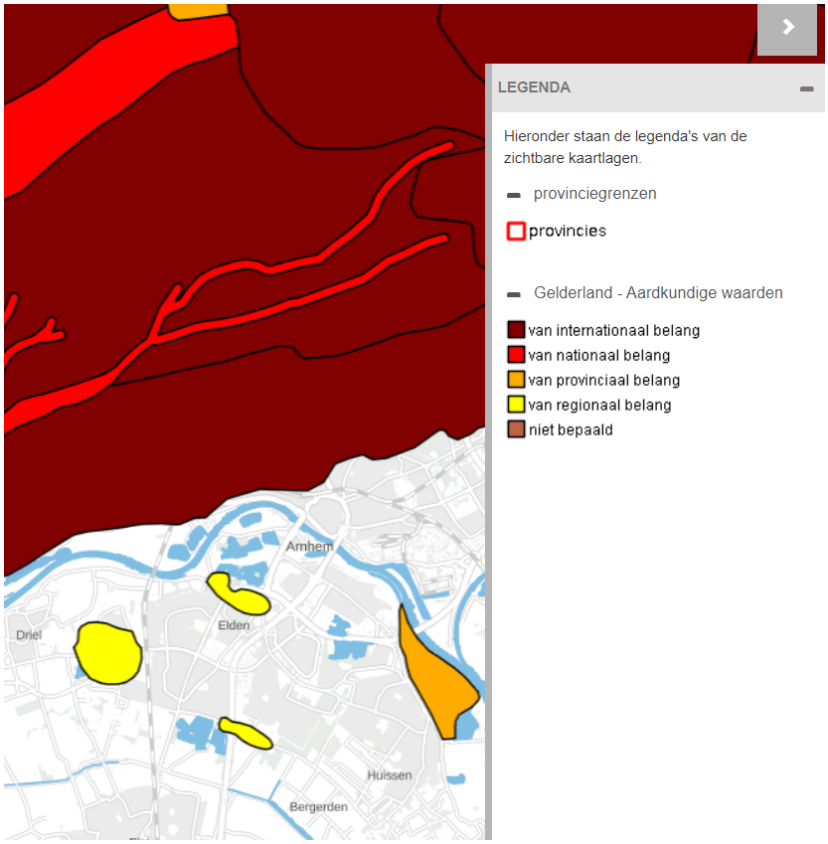

Figuur 4.3 Aardkundige waarden in en nabij gemeente Arnhem

Verder is de bescherming van archeologie een verantwoordelijkheid van de gemeente volgens de Monumentenwet en zijn archeologische waarden en verwachtingsgebieden veelal beschermd via archeologische dubbelbestemmingen in het bestemmingsplan. Naast deze juridisch-planologische bescherming heeft de gemeente weinig extra beleid op het gebied van archeologie. De huidige situatie wordt beoordeeld als **redelijk.**

Autonome ontwikkeling
In de autonome ontwikkeling worden enkele grootschalige ontwikkelingen verwacht zoals plannen voor woningbouw waarvoor ingrijpende bodemingrepen nodig zijn. Bovendien neemt ook de ruimteclaim op de ondergrond in de autonome ontwikkeling toe. De verwachting is dat deze ontwikkelingen niet plaats gaan vinden op archeologische monumenten. De autonome ontwikkeling zal de waarde van archeologische monumenten niet verslechteren. De autonome ontwikkeling voor archeologische waarden wordt beoordeeld als **redelijk.**

Zoals blijkt uit bovenstaande kaart 4.3 zijn er binnen en nabij de gemeentegrenzen van Arnhem aardkundige waarden aanwezig. De gebieden van belang zijn hierna beschreven:

Gebieden van internationaal belang:
Stuwwal van Zuid-oost Veluwe en Sandr van Wolfheze

Gebieden van nationaal belang:

- Stuwwal bij Oud-Reemst
- Droogdalsysteem op de Rhedensche Heide (Posbank)

Gebieden van provinciaal belang

- Deelensche Veld
- Huissensche Waarden-noord

Gebieden van regionaal belang

- Dijkdoorbraak bij Elden
- Komgebied 't Vlot bij Schuytgraaf
- Zandopduiking bij Rijkerswoerd west van Huissen

Figuur 4.4 Beschermde leemgronden in Arnhem Noord

De komende jaren wordt de bestemming 'beschermde leemgrond' stapsgewijs overgenomen in reguliere bestemmingsplannen. Daardoor worden ontwikkelingen in de ondergrond niet uitgesloten, maar worden deze pas toegestaan als aangetoond kan worden dat de leemlaag intact blijft. Vanwege verdere verstedelijking, de energietransitie en groeiende mobiliteit zullen er nieuwe activiteiten in de bodem en ondergrond plaatsvinden. Hierdoor is de verwachting dat in de autonome ontwikkeling de aardkundige waarden in de ondergrond onder druk komen te staan. Omdat dergelijke gebieden wel zijn aangemerkt als van belang op verschillende schaalniveaus en het beleid er op is gericht deze waarden te behouden, is de verwachting dat de aardkundige waarden in de autonome ontwikkeling behouden blijven. De aardkundige waarden in de autonome ontwikkeling worden beoordeeld als **redelijk**.

In de bijlage ‘Kernkwaliteiten Nationale Landschappen’ bij de Omgevingsverordening Gelderland zijn aardkundige waarden opgenomen als onderdeel van landschappelijke kernkwaliteiten.
Via het bestemmingsplan ‘Leemlagen’ zijn leemlagen in de ondergrond beschermd. Dit is planologisch geregeld om de bijzondere sprengbeken met cultuurhistorische waarden te beschermen. In de huidige situatie zijn aardkundige waarden aanwezig en aangemerkt als van belang op verschillende schaalniveaus. Er zijn aardkundige waarden aanwezig en er is beleid om deze te behouden. De huidige situatie van het onderdeel aardkundige waarden wordt beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator archeologie en aardkundige waarden is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder (incl. verdedigingswerken)	+	Zichtbaarheid van het landschap indiceert een behoud hiervan. Dit wordt als positief beoordeeld voor archeologie een aardkundige waarden	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	0	Te verwachten is dat de inpassing van zonnepanelen en winmolens rekening houden met archeologie en aardkundige waarden, dit komt echter niet een-op-een terug in de Omgevingsvisie	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	0	In tegenstelling tot landschap en cultuurhistorie affecteren zonnepanelen archeologie in directe zin minder dan dat ze landschap en cultuurhistorie affecteren. Om die reden is deze beleidsuitspraak beoordeeld als neutraal in het kader van archeologie en aardkundige waarden.	

Toelichting effectbeoordeling
Arnhem wil met de Omgevingsvisie zorg dragen voor archeologische en aardkundige waarden. Dit moet door middel van het beter zichtbaar maken van natuurlijke waarden in de gemeente. Overige beleidsuitspraken (met betrekking tot de opwek van duurzame energie) die gerelateerd zijn aan archeologie en aardkundige waarden zouden negatief kunnen zijn, ware het niet dat de verwachting is dat deze elementen naar verwachting zoveel als mogelijk ingepast worden en dat er wetgeving bestaat omtrent ingrepen in de bodem.

Negatieve effecten op archeologie en aardkundige waarden zullen zodoende zoveel mogelijk geneutraliseerd worden. De verwachting is dat de Omgevingsvisie van **beperkte invloed** is op het thema archeologie en aardkundige waarden.

4.4 Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus	Aandeel stedelijke versus areaal groene woonmilieus	Afname aandeel groene woonmilieus	Aandeel groene woonmilieus blijft ongeveer gelijk	Aandeel groene woonmilieus neemt toe

Beoordelingssystematiek

Aan de hand van het aandeel stedelijke versus groene woonmilieus kan bepaald worden of de verdichtingsopgave van Arnhem succesvol uitpakt. Arnhem is voornemens de gebieden die momenteel al als stedelijk worden geclassificeerd te verdichten en uitbreiding in ‘groene’ gebieden groen te houden. Dit betekent dat gebieden die als Groen-stedelijk (wijken met een lage dichtheid en relatief veel groen) niet verder mogen vergrijzen/verdichten.

Huidige situatie

Zoals zichtbaar in figuur 4.5 bestaat Arnhem met uit de woonmilieus Centrum Stedelijk, Stedelijk vooroorlogs, Stedelijk naoorlogs compact, Stedelijk naoorlogs grondgebonden, Groen-stedelijk en Landelijk bereikbaar. Met name grote delen van Arnhem Noord zijn geclassificeerd als Groen-stedelijke woonmilieus (29 buurten in totaal, 36% van alle buurten). Samen met woonmilieu Landelijk bereikbaar (5 buurten) betekent dit dat 41% van de buurten in Arnhem als ‘groen’ kunnen worden omschreven. Gezien het grote aandeel groene woonmilieus dat de stad kent wordt de huidige situatie beoordeeld als **goed**.

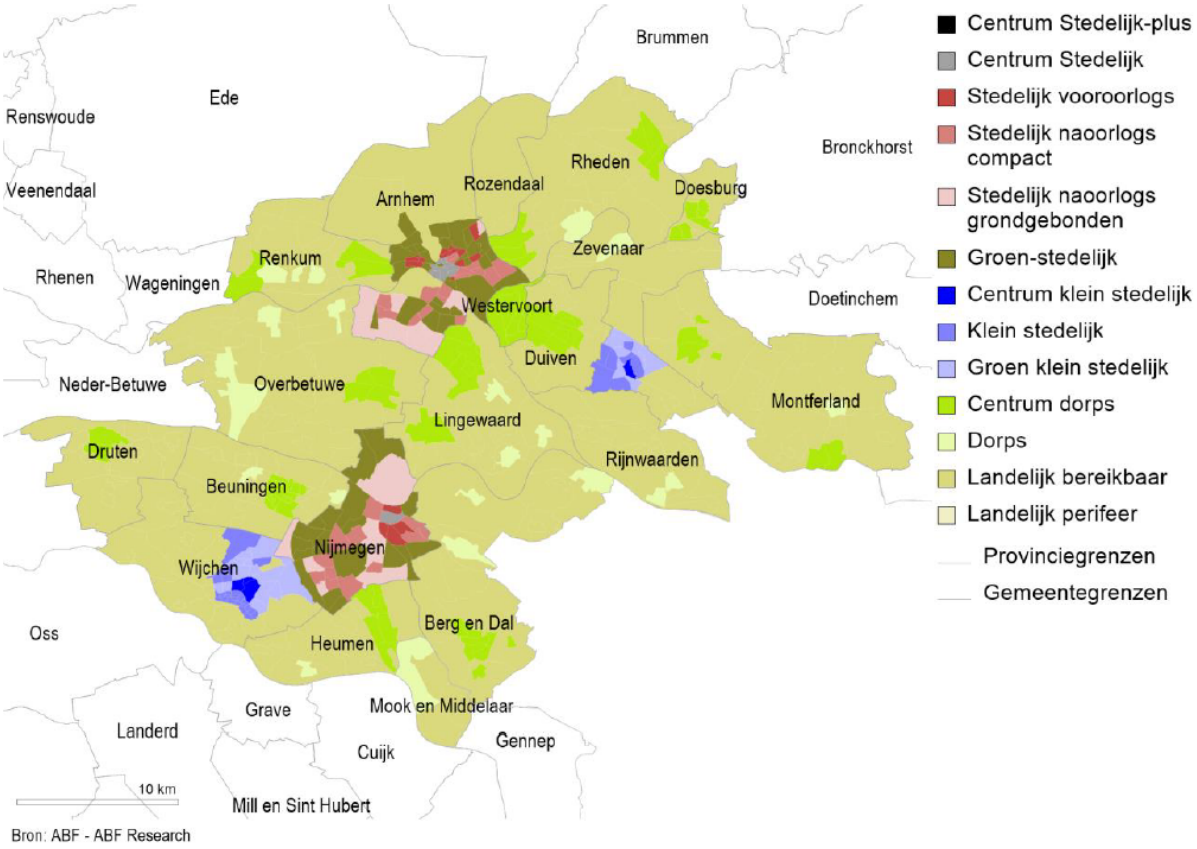

Figuur 4.5 Woonmilieus in de Regio Arnhem-Nijmegen (bron: ABF Research)

Autonome ontwikkeling

In Arnhem zijn versnellingslocaties voor woningbouw en een locatie voor stadsvernieuwing 3.0 opgenomen. Deze locaties liggen in Arnhem West, Arnhem Zuid, Arnhem Oost en Arnhem Centrum. Veel specifieker zijn de locaties voor woningbouw in de autonome ontwikkeling nog niet ingetekend. Arnhem Noord, waar een groot deel van de Groen-stedelijke buurten liggen, komt niet voor in deze plannen. Om die reden wordt verwacht dat in de autonome ontwikkeling het aandeel ‘groene’ woonmilieus ongeveer gelijk blijft, waarop deze als **redelijk** wordt beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Alleen nieuw beleid dat een mogelijke relatie heeft met de indicator areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder (incl. verdedigingswerken)	0	Deze beleidsuitspraak heeft geen direct effect met betrekking tot het aandeel groene gebieden in Arnhem. Deze worden wel extra belicht, maar van uitbreiding is geen sprake.	
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	0	Deze beleidsuitspraak heeft geen direct effect met betrekking tot het aandeel groene woonmilieus in Arnhem.	
We versterken het contrast van onze wijken	0	Deze beleidsuitspraak heeft geen direct effect met betrekking tot het aandeel groene woonmilieus in Arnhem.	
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	0	Ambitie zet in op behoud van groen grondgebied en hint naar woningbouw in bestaande grijze gebieden in plaats van de groene randgebieden.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	-	Objecten als zonnepanelen en windmolens, hoe goed ook ingepast, zorgen voor een afname van groen grondgebied	
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	-	Het ontwikkelen van woningen nabij groene gebieden doet naar verwachting afbreuk aan groene gebieden. Daarnaast wordt verwacht dat de hoeveelheid groen die gerealiseerd wordt op herontwikkellocaties niet opdoet tegenover het aandeel verstening.	

Toelichting effectbeoordeling

De gemeente Arnhem doet een groot aantal beleidsuitspraken over het vergroenen van haar openbare ruimte. De forse woonopgave die de stad heeft is met name in stedelijk gebied voorzien, waar in hoge dichtheden wordt gebouwd. Dit zou betekenen dat de verhouding van het areaal stedelijke woonmilieus en groene woonmilieus grotendeels gelijk blijven: extra woningen in een gebied dat al als stedelijk is geclassificeerd tast groene woonmilieus niet aan. Als gevolg van de beperkte afwijking onder de Omgevingsvisie, in verhouding tot de autonome ontwikkeling, wordt verwacht dat het beleid uit de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed heeft.

5 Een groene gezonde en veilige stad

5.1 Natuur

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Natuur	Natura 2000			
	NNN/ GNN (buiten Natura 2000 gebied)			
	Biodiversiteit			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema natuur. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
Nationaal	Wet natuurbescherming	Het wettelijke beschermingsregime voor gebieden, soorten en houtopstanden. De wet natuurbescherming voorziet onder andere in implementatie van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn.
	Deltaplan Biodiversiteit	Het Deltaplan Biodiversiteitsherstel is een beweging waarin bedrijven, boerenorganisaties, banken, natuurorganisaties, wetenschappers, overheden en nu ook burgers intensief samenwerken aan het ombuigen van biodiversiteitsverlies naar herstel, om zo een systeemverandering te realiseren.
Provinciaal/ regionaal	Omgevingsverordening	Hierin staat onder andere waar het Gelders Natuur Netwerk [GNN] en Groene Ontwikkelingszone [GO] is gelegen en wat de regels daarvoor zijn.
	Natuurbeheerplan 2021	Het jaarlijkse Natuurbeheerplan geeft een beeld van waar welke natuur binnen het GNN en GO ontwikkelt kan en gaat worden. Daarnaast omvat het ambities en doelen voor specifieke natuur. Voor GNN en GO zijn per deelgebied kernkwaliteiten geformuleerd.
Lokaal	Bomenplan Arnhem (2020)	Aanvulling op de groenvisie 2017 – 2035 met specifieke aandacht voor ambities met bomen, aanplant, beheer en kap. Arnhem wil meer bomen, meer groenmassa en daarmee een groenere stad. Voorwaarden daarbij zijn kwaliteit en toekomstbestendigheid. Dit zal gebeuren door meer bomen aan te planten. Het kapbeleid is ‘nee, tenzij’. In het bomenplan wordt beschreven hoe om te gaan met bestaande bomen bij een conflict. Hoe kan het belang van bomen afgewogen worden tegen andere belangen.
	Groenvisie 2017 - 2035	In de groenvisie staat de koers voor het groenbeleid. Dat groenbeleid luidt: een robuust Groen-blauw raamwerk, dus de stedelijke hoofdgroenstructuur, voor de stad en haar inwoners. Deze visie biedt de basis voor de (planologische) bescherming en regels voor groen in de gemeente.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
	Biodiversiteitsagenda Arnhem 2021 – 2025	De biodiversiteitsagenda is de nadere uitwerking van de groenvisie op het gebied van biodiversiteit. Hierin staat opgenomen wat er al gebeurt en wat er tot 2025 gaat gebeuren om de doelen rondom biodiversiteit uit de groenvisie te halen.

5.1.1 Natura2000

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Natura 2000	Staat van instandhouding	Aanzienlijke aantasting	Beperkte aantasting	Behoud of versterking

Beoordelingssystematiek
Voor de indicator Natura 2000 is gekeken naar de staat van instandhouding van deze gebieden in de gemeente Arnhem. Binnen het criterium is gekeken naar de kwaliteiten, de redenen van aanwijzing als Natura 2000 gebied, de instandhoudingsdoelen en de invloed van stikstofdepositie in de Natura 2000 gebieden de Veluwe en de Rijntakken. Wanneer er sprake is van behoud of versterking van de kwaliteiten en de instandhoudingsdoelen wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer er sprake is van aanzienlijke of beperkte aantasting wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht of redelijk.

Huidige situatie
Natura 2000 is het samenhangende netwerk van beschermde natuurgebieden in de Europese Unie, bestaande uit Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebieden. Landen wijzen beschermingszones aan en stellen een beheerplan op om de natuurwaarden in deze natuurgebieden te behouden, te vergroten of te verbeteren. De Europese afspraken zijn in Nederland vastgelegd in de Wet natuurbescherming. In Nederland gaat het om ruim 160 gebieden, waarvan er 2 geheel of gedeeltelijk in de gemeente Arnhem zijn gelegen. Het gaat om het gebied van de Veluwe en de Rijntakken.

Deze twee Natura 2000-gebieden worden toegelicht aan de hand van het opgestelde beheerplan. Daarbij wordt stil gestaan bij de kwaliteiten van het gebied, de redenen van aanwijzing als Natura 2000-gebied, de instandhoudingsdoelen en de invloed van stikstofdepositie.

Stikstofdepositie vormt een belangrijk thema voor Natura 2000 gebieden. Door de verzurende of vermestende invloed van stikstofdepositie kan een habitat significant worden aangetast. Elk habitattype kent daarom een Kritische Depositiewaarde (KDW). De KDW is de grens waarboven het risico bestaat dat de kwaliteit van een habitat aangetast wordt. Een habitattype wordt als stikstofgevoelig aangemerkt wanneer de KDW lager is dan 2400 mol per hectare per jaar. Wanneer de daadwerkelijke stikstofdepositie hoger is dan de KDW wordt gesproken over overbelasting door stikstof.

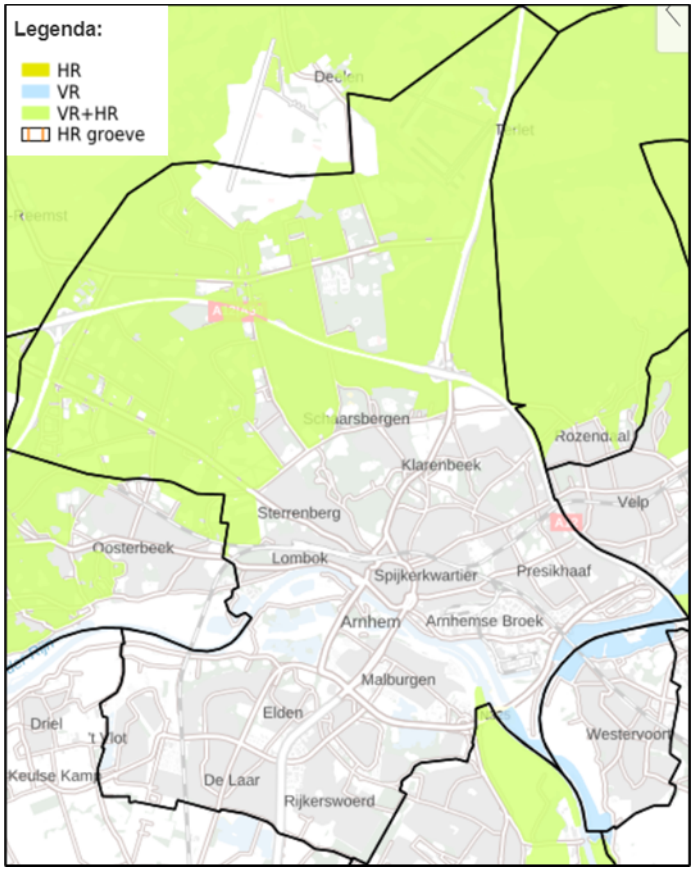

Figuur 5.1 Ligging N2000 gebieden Arnhem en omgeving (HR = Habitatrichtlijnengebied en VR = Volgelrichtlijnengebied)

Huidige situatie Natura 2000-gebied Veluwe[3]

Kwaliteiten Veluwe

Het Natura 2000-gebied van de Veluwe is een groot en waardevol natuurgebied van internationaal belang. Het gebied heeft een oppervlakte van ongeveer 88.370 hectare. De Veluwe bestaat voornamelijk uit bos- en natuurgebied met droge bossen, droge en natte heide, stuifzanden en vennen. De Veluwe is ontstaan uit een aantal stuwwallen die in de voorlaatste ijstijd door het duwende landijs zijn gevormd. Daarna, ongeveer 150.000 jaar geleden, is het gebied verder gevormd door de ontwikkeling van de Rijndelta en later door afdekking met dekzanden en stuifzanden. In feite is de Veluwe een groot voedselarm, waterdoorlatende zandoppervlak in de Rijndelta. Zonder menselijk ingrijpen zou het gebied bestaan uit loofbos met langs de randen van de stuwwallen beboste veengebieden. Door de tijd heen is de mens in grote mate bepalend geweest voor de op de Veluwe aanwezige planten- en dierensoorten. Plaatselijk komen in de heiden natte en droge heischrale graslanden, jeneverbesstruwelen, vennen, hoogveenkernen en schraallanden voor. Langs de rand van de Veluwe komen op enkele plaatsen (spreng)beken voor, waar beekvegetaties en bronbossen voorkomen. Het gehele gebied van de Veluwe moet worden bekeken als een historisch cultuurlandschap waaraan specifieke ecologische waarden zijn toegekend. Omdat het voornamelijk een cultuurlandschap is, hangen de ecologische waarden samen met het gebruik van het gebied door de mens gedurende de millennia.

[3] Beheerplan Natura 2000 Veluwe (057) Provincie Gelderland (2018).

Redenen van aanwijzing als Natura 2000-gebied Veluwe
Het Natura 2000-gebied Veluwe is aangewezen vanwege de waarde van het gebied voor habitattypen, Habitatrichtlijnsoorten en broedvogels. Vanwege deze waarde zijn instandhoudingsdoelen geformuleerd. De instandhoudingsdoelen zijn opgenomen in het beheerplan Natura 2000-gebied Veluwe[4].

Kernopgave Veluwe
De algemene kernopgave die geldt voor de Veluwe op landschapsschaal is de kernopgave voor alle Natura-2000 gebieden op hogere zandgronden. De kernopgave daarbij is vastgelegd in het Natura 2000 Doelendocument LNV (2006):

'Vergroten van interne samenhang van gebieden door herstel van evenwichtige verdeling van open en gesloten terreinen met meer geleidelijke overgangen van zandverstuivingen, heide, vennen, graslanden en bos. Versterken van het ruimtelijke netwerk van bos, heide of stuifzandgebieden, waarbij tussenliggende gebieden gebruikt kunnen worden als stapstenen, met name voor soorten als reptielen en vlinders. Versterken van overgangen van droge naar natte gebieden, zoals beekdalen en herstel van vennen op landschapsschaal'.

Knelpunten
Er zijn diverse knelpunten op de natuur op de Veluwe van toepassing die een gunstige instandhouding van de habitats en soorten schaden of in de weg staan. Het gaat bijvoorbeeld om het ontbreken van of onzorgvuldig beheer. Onzorgvuldig beheer zal leiden tot verdwijnen van soorten en daarmee afname van de kwaliteit van het habitattype als geheel. De natuur op de Veluwe wordt daarnaast gekenmerkt door een hoge mate van voedselarmoede. Er is sprake van verzuring en vermesting door stikstofdepositie. Dit leidt niet alleen tot ernstig vitaliteitsverlies van planten en bomen. Het werkt ook door bij dieren die van deze planten en bomen afhankelijk zijn. Dat betekent dat de instandhouding van de gehele levensgemeenschap negatief wordt beïnvloed. Een derde knelpunt dat genoemd wordt in het beheerplan is verdroging. Verdroging lijdt tot kwaliteitsverlies, verhoging van de gevoeligheid voor andere factoren zoals stikstof en uiteindelijk het verdwijnen van de habitat. Ook verstoring door andere functies zoals wonen, werken, vervoer en recreatie vormt een knelpunt voor de Veluwe. Recreatie is daarin een bijzondere verstoringsbron. Terwijl andere verstoringsbronnen vastliggen op een locatie, verspreiden recreanten zich door de natuur. Bij onvoldoende rust zullen met name storingsgevoelige soorten teruglopen of zelfs verdwijnen. Een vijfde knelpunt is vervuiling. Over de precieze effecten van vervuiling op de Veluwe is echter nog veel onduidelijk, verder onderzoek zal meer inzicht moeten geven. Ten slotte vormt ook het verlies aan ruimtelijke samenhang een belemmering voor de staat van instandhouding.

Staat van instandhouding
De meeste habitattypen op de Veluwe vertonen een negatieve trend. Voornamelijk als gevolg van de vermesting en verzuring door stikstofdepositie. Daarnaast blijkt uit het Geoportaal van de Provincie Gelderland dat van veel habitattypen de kwaliteit onbekend is. In het beheerplan zijn voor de verschillende habitattypen doelstellingen voor de oppervlakte en kwaliteit opgenomen.

[4] Beheerplan Natura 2000-gebied Veluwe: https://www.gelderland.nl/Beheerpan-N2000-maart-2018

Voor de habitatrichtlijn- en de vogelrichtlijnsoorten is ook de doelstelling en de draagkracht voor het aantal paren opgenomen. De Landelijke Staat van Instandhouding (SVI) geeft een indicatie van hoe een specifiek type of een soort er landelijk aan toe is. Dit document is echter verouderd en niet gebied specifiek maar biedt gezamenlijk met de instandhoudingsdoelen een globaal beeld van de huidige situatie van habitatten en soorten. Over het algemeen geldt dat voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten de landelijke instandhouding matig ongunstig tot zeer ongunstig is, maar de in het beheerplan opgenomen doelstellingen bijdragen aan behoud, verbetering en of uitbreiding.

Voor broedvogels op de Veluwe is de landelijke staat van instandhouding overwegend ongunstig of onbekend. Enkel het perspectief voor de nachtzwaluw is gunstig. Voor wat betreft de instandhoudingsdoelen is behoud, verbetering en of uitbreiding gewenst.

Stikstofdepositie Veluwe
Op de Veluwe is sprake van overbelasting door stikstof. Vermesting en verzuring door stikstofdepositie vormen knelpunten die optreden voor habitats en leefgebieden op de Veluwe. Voor bijna alle habitattypen op de Veluwe is de hoge stikstofstofdepositie de belangrijkste negatieve factor.

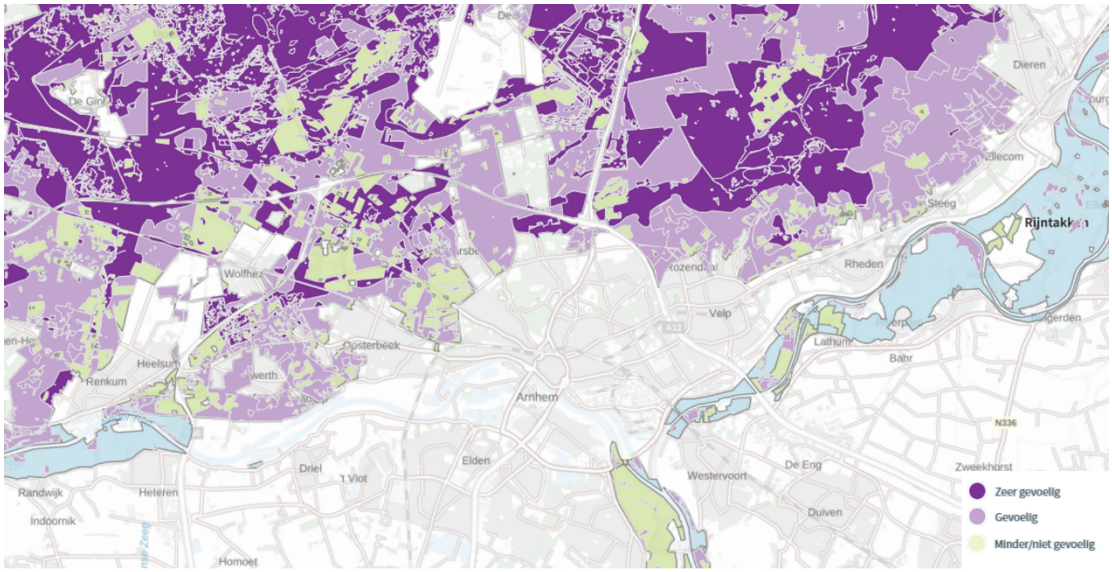

Figuur 5.2 Stikstofgevoeligheid gebieden Veluwe en Rijntakken (bron: Aerius calculator)

Huidige situatie Natura 2000 gebied Rijntakken
Kwaliteiten Rijntakken
Het gehele gebied van de Rijntakken is ruim 23.000 ha groot. Het hele gebied is aangewezen als vogelrichtlijn en ongeveer 8.350 hectare is aangewezen als vogel- en habitatrichtlijn. Rijntakken bestaat uit vier deelgebieden waarvan twee deelgebieden binnen de gemeente Arnhem liggen, namelijk Gelderse Poort en Uiterwaarden IJssel. De Gelderse Poort vormt het begin van de Rijndelta. De Rijn komt hier door een stuwwal Nederland binnen. Het gebied is een rivierenlandschap tussen de Duitse grens en Arnhem en Nijmegen. De rivier is een dynamisch systeem, een samenspel tussen natuurlijke processen en menselijk ingrijpen.

Met name in perioden van hoog water vormt de rivier door erosie en sedimentatie het landschap. In de uiterwaarden van de rivier bevinden zich gevarieerde natuurgebieden. De uiterwaarden zijn breed en er komen zandafzettingen uitgravingen voor. De uiterwaarden bestaan grotendeels uit open water, moeras, ruigtes, wildenbos en verschillende typen grasland. Op hooggelegen stroomruggen en oeverwallen komen stroomdalgraslanden, glanshaverhooilanden en lokaal ook hardhoutooibossen voor. In het reliëfrijke landschap liggen graslanden, akkers, (moeras)bosjes, open water, rietvelden en moerassen. Binnendijks polderlandschap bestaat vooral uit graslanden, moerasbos, kleine waterlopen, akkers en rietlanden. Hier bestaan ook nog enkele oude rivierlopen. Het deelgebied Uiterwaarden IJssel omvat het systeem van de rivier de IJssel, de aanliggende oeverwallen en de uiterwaarden. Het gebied Uiterwaarden IJssel omvat de oevers van de IJssel, de aanliggende oeverwallen en de uiterwaarden. Er zijn grote verschillen in het buitendijkse gebied. Verschillen in hoogteligging, afwisseling tussen smalle en brede delen en tussen dichte kleinschalige en grote open delen. Vergeleken met de Gelderse Poort kent de IJssel een beperkte dynamiek. Mede ook doordat de loop van de IJssel sterk is vastgelegd zijn landschapsvormende processen als erosie en sedimentatie, beperkt aanwezig.

Redenen van aanwijzing als Natura 2000-gebied Rijntakken
In het beheerplan Natura 2000-gebied Rijntakken[5] zijn de instandhoudingsdoelen van habitattypen, habitatrichtlijn- en vogelrichtlijnsoorten opgenomen. Hierbij zijn de doelstellingen voor oppervlakte, kwaliteit, kwantiteit en de verspreiding opgenomen. Over het algemeen geldt dat de instandhoudingsdoelen zijn gericht op behoud en in meerdere gevallen op versterking of uitbreidingsdoelen.

Kernopgave Rijntakken
In het beheerplan voor het natura 2000-gebied de Rijntakken staat het behoud van biodiversiteit centraal. Voor de Rijntakken zijn 59 Natura 2000-doelen geformuleerd: 15 habitattypen o.a. stroomdalgraslanden en ooibossen, 11 habitatsoorten ‘niet vogels’ (vissen, zoogdieren en amfibieën), 11 broedvogels en 22 niet-broedvogels.

Staat van instandhouding
Uit het Geoportaal van de Provincie Gelderland blijkt dat van veel habitattypen de kwaliteit onbekend is. De Landelijke Staat van Instandhouding (SVI) geeft een indicatie van hoe een specifiek type of een soort er landelijk aan toe is. Dit document is echter verouderd en niet gebied specifiek maar biedt gezamenlijk met de instandhoudingsdoelen een globaal beeld van de huidige situatie van habitatten en soorten. Over het algemeen geldt dat voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten de landelijke instandhouding matig ongunstig tot zeer ongunstig is, maar de in het beheerplan opgenomen doelstellingen bijdragen aan behoud, verbetering en of uitbreiding.

Stikstofdepositie Rijntakken
Een aantal van de Natura 2000 doelen in de Rijntakken is gevoelig voor depositie van stikstof afkomstig van landbouw, infrastructuur of andere sectoren. Voor droge graslanden zoals in het bijzonder de habitattypen stroomdalgrasland en glanshaverhooiland geldt dat ze gevoelig zijn voor stikstofdepositie. Er bevinden zich veel bedrijfsterreinen en individuele bedrijven grenzend aan, omgeven door of nabij het Natura 2000 gebied-Rijntakken.

[5] https://www.gelderland.nl/Definitief-beheerplan-Natura-2000-gebied-Rijntakken

Het belangrijkste mogelijke effect is vermesting door stikstofdepositie. Stikstofdepositie vormt een knelpunt in het behalen van de instandhoudingsdoelen.

Conclusie huidige situatie Natura 2000-gebieden
Met de bovenstaande beschreven kwaliteiten, redenen van aanwijzing als Natura 2000, de kernopgave en de stikstofdepositie op de Veluwe wordt getoetst op de staat van instandhouding. Over het algemeen geldt dat voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten de landelijke instandhouding matig ongunstig of zeer ongunstig is, maar de in het beheerplan opgenomen doelstellingen bijdragen aan behoud, verbetering en of uitbreiding. Voor broedvogels die ook aanwezig zijn op de Veluwe is de landelijke staat van instandhouding overwegend ongunstig. Daarnaast resulteert stikstofdepositie in een overbelasting voor het gehele gebied. Met het bovenstaande wordt de conclusie getrokken dat er sprake is van aantasting van de instandhoudingsdoelen van soorten en habitattypen. Ook de staat van instandhouding van Natura 2000-gebied Rijntakken wordt getoetst op basis van bovenstaande beschreven kwaliteiten, redenen van aanwijzing als Natura 2000, de kernopgave en de stikstofdepositie. Er kan geconcludeerd worden dat er voor Rijntakken sprake is van beperkte aantasting van de instandhoudingsdoelen van soorten- en habitattypen. Per saldo wordt de huidige situatie voor de indicator Natura 2000 beoordeeld als **slecht**.

Autonome ontwikkeling
Autonome ontwikkeling Veluwe
Voor het Natura 2000-gebied de Veluwe zijn uitgebreide beheersmaatregelen opgenomen in het beheerplan. Een beheerplan wordt opgesteld voor een periode van zes jaar. Het beheerplan is vastgesteld in 2017 voor de periode 2018 – 2024. De uitvoering van de maatregelen wordt beschouwd als de autonome ontwikkeling. De maatregelen in dit beheerplan voor de Veluwe zijn gericht op het voorkomen van verdere achteruitgang. Met name stikstofdepositie vormt een knelpunt op de Veluwe. Specifiek gaat het om de effecten van vermesting en verzuring door stikstofdepositie. Verdere knelpunten vormen verstoring door recreatie en verdroging en versnippering van habitats en leefgebieden. Uitbreidingsdoelstellingen zijn voor de eerste planperiode niet het hoofddoel, maar als er zich kansen voordoen, kunnen deze worden opgepakt. In de tweede en derde planbeheerperiode zal de nadruk komen te liggen op kwaliteitsverbetering en uitbreidingsdoelstellingen. Er is namelijk de ambitie om de komende beheerperioden ongeveer 55 ha aan onder andere bos- heide en zandverstuivingshabitats om te vormen en of uit te breiden. Gezien de knelpunten en de nog voortdurende looptijd van het beheerplan is er sprake van beperkte aantasting van instandhoudingsdoelen voor soorten en habitattypen. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Autonome ontwikkeling Rijntakken
Voor het Natura 2000-gebied Rijntakken zijn uitgebreide maatregelen opgenomen in het beheerplan. Een beheerplan wordt opgesteld voor een periode van zes jaar. Daarna wordt bekeken of het plan moet worden verlengd of bijgesteld. Dit beheerplan is opgesteld voor de periode 2019-2025. De uitvoering van de maatregelen uit de beheerplannen wordt in deze beschouwd als autonome ontwikkeling. De maatregelen in het beheerplan voor de Rijntakken zijn met name gericht op herstelmaatregelen. Aan de doelstellingen voor moerasvogels en stroomdalgraslanden is een hoge urgentie verbonden.

Stikstofdepositie is voor een aantal habitattypen zoals stroomdalgraslanden en glanshaverhooiland en leefgebieden een knelpunt. Verstoring van (niet-)broedvogels en habitatrichtlijnsoorten is met name te verwachten door recreatieve ontwikkeling. Er zijn knelpunten door stikstofdepositie en verstoring. De maatregelen die in het beheerplan zijn opgenomen vallen onder de autonome situatie en zijn pas in 2025 afgerond. Daarom is in de autonome ontwikkeling sprake van beperkte aantasting van instandhoudingsdoelen voor soorten en habitattypen.

Vanwege de nog voortdurende looptijd van de beheerplannen van Rijntakken is het nog onduidelijk of de beoogde maatregelen gerealiseerd kunnen worden, en wat het effect daarvan is. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator Natura 2000 is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	Door nieuwe duurzame energiebronnen en klimaatadaptatiemaatregelen met behoud van ecologische waarden in te passen wordt de kans op negatieve effecten op Natura2000 gebieden verkleind.	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	0	De versterking van de verbinding van bestaande groengebieden heeft naar verwachting een positief effect op de flora en fauna in deze gebieden. Tegelijkertijd worden de verbindingen ook versterkt met het oog op bezoeken en recreëren. Een betere verbinding zal naar verwachting resulteren in meer bezoekers van de groengebieden, wat mogelijk kan leiden tot verstoring.	De groenverbindingen die versterkt worden zijn de verbindingen van de Veluwe via de parken naar de Rijn en de IJssel en van park Lingezegen naar Stadsblokken en Meinerswijk. De verwachting is dat voornamelijk de verbindingen tussen de Veluwe en de parken van invloed is op het Natura2000 gebied de Veluwe. De invloed op Natura000 gebied Rijntakken is naar verwachting beperkt.

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	Doordat de woningopgave voornamelijk binnenstedelijk ingevuld wordt, zijn de directe gevolgen voor Natura 2000-gebieden, die aan de rand van de gemeente liggen, naar verwachting beperkt. De toename van de hoeveelheid woningen leidt naar verwachting wel tot een verkeersaantrekkende werking en daardoor tot stikstofdepositie op gevoelige natuur. Diverse maatregelen kunnen echter zorgen dat deze effecten geremd of voorkomen worden.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad. De gebieden liggen op relatief grote afstand van Natura 2000-gebieden. Stikstofdepositie zou wel een knelpunt kunnen vormen, in de planuitwerking kunnen hiervoor echter diverse maatregelen getroffen worden.
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	0	De koestering en investeringen in waardevolle natuurwaarden hebben naar verwachting een positief effect op de status van de Natura 2000-gebieden. Er wordt zorgvuldig afgewogen welke gebieden binnen de gemeente geschikt zijn voor intensievere recreatie en evenementen en in welke gebieden rust en nachtelijke donkerte voorop staan. Hoewel niet is vastgelegd welke afwegingen hierin worden gemaakt kan dat dit bij de juiste afwegingen een positief effect hebben op de Natura2000 gebieden. Meer recreatiegebieden buiten Natura 2000-gebieden kunnen leiden tot een afname van recreatie binnen Natura 2000-gebieden. Wanneer juist mee recreatie in Natura 2000-gebieden wordt toegestaan zal het effect negatief zijn.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Doordat de woningopgave voornamelijk binnenstedelijk ingevuld wordt, zijn de gevolgen voor natuurgebieden naar verwachting gering. De toename van de hoeveelheid woningen leidt naar verwachting wel tot een verkeersaantrekkende werking en daardoor tot stikstofdepositie op gevoelige natuur. Diverse maatregelen	Het bouwen van woningen kan middels inbreiding, hoogbouw, herstructurering en transformatie. De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad. De gebieden

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		kunnen echter zorgen dat deze effecten geremd of voorkomen worden. Uitbreiding in de buurt van Natura 2000-gebieden kan leiden tot verstoring door onder andere extra bewegingen van mensen en voertuigen, licht en geluid.	liggen op relatief grote afstand van Natura 2000-gebieden. Stikstofdepositie zou wel een knelpunt kunnen vormen, in de planuitwerking kunnen hiervoor echter diverse maatregelen getroffen worden.
We gaan vaker en meer lopen en we pakken sneller de fiets	+	Het beleid op bereikbaarheid stimuleert lopen en het gebruik van fiets. Het is onduidelijk wat dit per saldo met de verkeerstromen doet, maar de verwachting is dat het gebruik van de auto zal afnemen. Hierdoor zal de stikstofuitstoot verminderen, wat een positief effect heeft op Natura 2000-gebieden.	
We blijven investeren in trolley en trein	+	Het beleid op bereikbaarheid stimuleert het gebruik van de trolley en trein. Het is onduidelijk wat dit per saldo met de verkeerstromen doet, maar de verwachting is dat het gebruik van de auto zal afnemen. Hierdoor zal de stikstofuitstoot verminderen, wat een positief effect heeft op Natura 2000-gebieden.	De bestaande OV-structuur blijft behouden en moet de ruggengraat vormen van de stad en regio. De hoogwaardige OV-structuur, waaronder Trolley 2, wordt verder uitgebreid. Daarnaast worden sporen beter benut, waaronder Spoorknoop Oost en wordt er een extra halte geplaatst op het spoor richting Zevenaar. De verwachting is dat de uitstoot door autoverkeer afneemt, wat naar verwachting een positief effect heeft op Natura 2000 gebieden.
We worden klimaatneutraal	0	Het beperken van de opwarming van de aarde en het verminderen van schadelijke stoffen als luchtvervuiling of broeikasgassen hebben een positief effect op de natuur en daarmee op de instandhouding van Natura 2000-gebieden. De realisatie van duurzame	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		energiebronnen kan, sterk afhankelijk van de invulling, ongunstig uitpakken voor natuur. Mogelijke effecten zijn die van: • Zonnevelden (door de daardoor veroorzaakte lichtspiegeling) • Gevolgen voor luchtkwaliteit door biomassacentrales (o.a. emissie stikstofoxiden) De omvang van de effecten hangt sterk af van de lokale situatie (aanwezigheid natuurwaarden en trekroutes fauna). Daarnaast worden gebieden beschermd vanuit wet- en regelgeving. Echter gezien de omvang van de energie opgave zijn negatieve effecten niet uit te sluiten.	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	+	Het beperken van de opwarming van de aarde en het verminderen van schadelijke stoffen als luchtvervuiling of broeikasgassen hebben een positief effect op de natuur en daarmee op de instandhouding van Natura 2000-gebieden. De realisatie van duurzame energiebronnen kan, sterk afhankelijk van de invulling, ongunstig uitpakken voor natuur. Mogelijke effecten zijn die van: • Zonnevelden (door de daardoor veroorzaakte lichtspiegeling) • Gevolgen voor luchtkwaliteit door biomassacentrales (o.a. emissie stikstofoxiden) De omvang van de effecten hangt sterk af van de lokale situatie (aanwezigheid natuurwaarden en trekroutes fauna). Daarnaast worden gebieden beschermd vanuit wet- en regelgeving. Echter gezien de omvang van de energie opgave zijn negatieve effecten niet uit te sluiten.	

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie voorziet in het ontwikkelen van een groot aantal woningen. De woningen worden voornamelijk binnenstedelijk gerealiseerd op ruime afstand van Natura 2000-gebieden. Hoewel stikstofdepositie een knelpunt zou kunnen vormen, kunnen hiervoor in de planuitwerking diverse maatregelen getroffen worden. De inzet op natuur en biodiversiteit binnen de gemeente en de inzet op een goede balans tussen natuur en recreatie heeft bij de juiste afwegingen een gunstig effect op Natura 2000-gebieden. Ook de inzet van de gemeente op de energietransitie heeft uiteindelijk een positief effect op de Natura 2000-gebieden, doordat het zorgt voor minder stikstofdepositie ten opzichte van het gebruik van fossiele energiebronnen. Echter kan de realisatie van duurzame energiebronnen negatieve effecten met zich meebrengen, zoals lichtspiegeling door zonnevelden. De verwachting is dat per saldo het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op Natura 2000-gebieden.

5.1.2 Gelders Natuur Netwerk (GNN)

Het gaat bij deze indicator om gebieden binnen het Gelders Natuur Netwerk die buiten Natura2000 gebieden vallen. Daarnaast wordt aandacht besteed aan weidevogelgebieden.

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Gelders Natuur Netwerk (GNN) buiten Natura2000 gebieden	Staat van instandhouding soorten en habitattypen	Aanzienlijke aantasting	Beperkte aantasting	Behoud of versterking

Beoordelingssystematiek

Voor de indicator Gelders Natuur Netwerk is gekeken naar de kernkwaliteiten en de instandhoudingsdoelen van de gebieden die onder het Gelders Natuurnetwerk vallen in Arnhem. Wanneer er sprake is van behoud of versterking van de kwaliteiten en de instandhoudingsdoelen wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer er sprake is van aanzienlijke of beperkte aantasting wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht of redelijk.

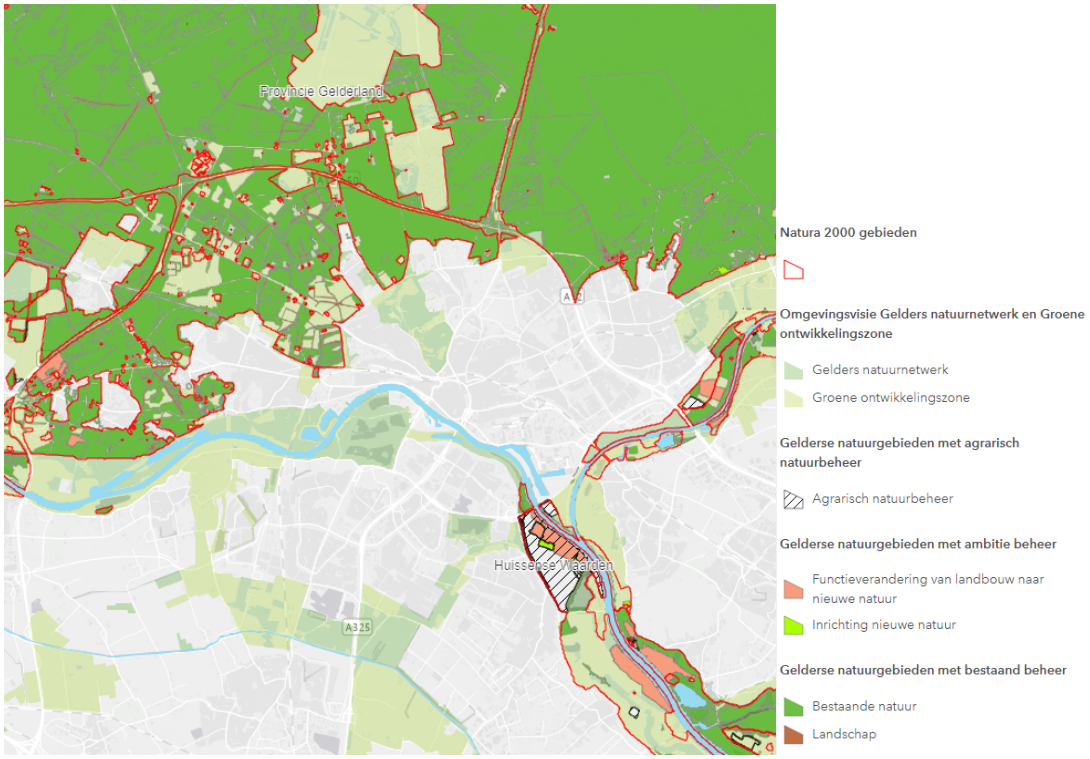

Figuur 5.3 Natura 2000-gebied en GNN nabij Arnhem

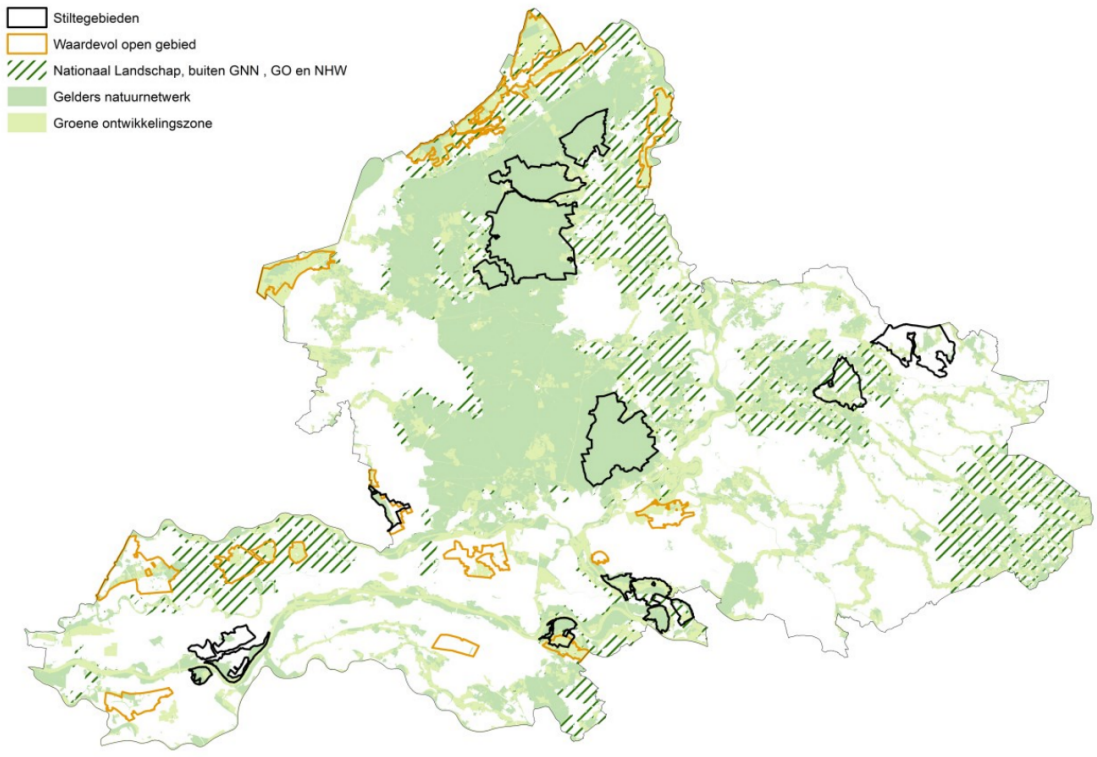

Figuur 5.4 Groene ontwikkelzones gemeente Arnhem[6]

[6] Bron: www.commissiemer.nl/projectdocumenten/00001025.pdf)

Op bovenstaande kaarten is het Gelders Natuurnetwerk, of wel het provinciale Natuurnetwerk Nederland, te zien. Ook is in de bovenste kaart het Natura-2000 gebied afgebeeld zodat duidelijk wordt welke onderdelen van NNN buiten Natura-2000 gebieden liggen. In de onderste kaart zijn de weidevogelgebieden afgebeeld en is zichtbaar dat er geen weidevogelgebieden binnen de grenzen van de gemeente Arnhem liggen. Alleen net onder de bestuurlijke grenzen ten zuiden van de gemeente. In de Provincie Gelderland heb je ook zogenaamde GO-gebieden. Dit zijn Groene ontwikkelingszones, gebieden met een andere bestemming dan natuur dat ruimtelijk is verwegen met het Gelders natuurnetwerk, waaronder weidevogelgebieden en rustgebieden voor winterganzen.

Huidige situatie

Het natuurnetwerk Nederland is een netwerk van beschermde natuurgebieden in Nederland. Het netwerk helpt te voorkomen dat planten en dieren in geïsoleerde gebieden uitsterven en dat natuurgebieden hun waarde verliezen. Het kan worden gezien als de ruggengraat van de Nederlandse natuur. Vanaf 2014 zijn provincies verantwoordelijk voor de begrenzing en de ontwikkeling van dit natuurwerk. Het NNN bestaat uit de Natura 2000-gebieden, aangevuld met gebieden daarbuiten, zoals belangrijke weidevogelleefgebieden en natuur- en bosgebieden. De gebieden worden onderling verbonden door ecologische verbindingszones. In provincie Gelderland is dit nader uitgewerkt in het Gelders Natuurnetwerk (GNN) en de Groene Ontwikkelingszone (GO). De inrichting van de verbindingszones wordt gebaseerd op de habitateisen van een aantal ‘gidssoorten’. Binnen het Gelders Natuurnetwerk zijn dit bijvoorbeeld de boommarter, de roerdomp, de beekprik, kamsalamander en bruine vuurvlinder. Er mag vanuit worden gegaan dat, wanneer de verbindingszones gericht op deze soorten worden ingericht dat deze ook voor veel andere soorten als verbindingszone zullen functioneren. Onderstaande tabel geeft de belangrijkste kernkwaliteiten van de GNN gebieden in de gemeente Arnhem, evenals de relevante GNN ontwikkelingsdoelen.

Per onderdeel van het GNN binnen Arnhem zijn kernkwaliteit en de ontwikkelingsdoelen benoemd. In het document ‘Voortgang Realisatie Gelders Natuurnetwerk’ (2020) wordt de stand van zaken opgemaakt van de realisatie van nieuwe natuur en ontwikkelingsdoelen. Gelderland heeft met het Rijk afgesproken om het GNN uiterlijk in 2027 af te ronden, maar heeft zichzelf ten doel gesteld om in 2025 het GNN klaar te hebben. 55% van de nieuw te realiseren natuur is einde 2018 gerealiseerd. De resterende opgave bestaat uit 10.500 hectare. De provincie ziet een aantal risico’s voor de ontwikkelopgave van het Gelders Natuurnetwerk. In niet alle gebieden is zicht op medewerking aan de realisatie van de natuuropgave. Dit kost tijd en daarmee is de voortgang niet strak te plannen. Een ander risico vormt het draagvlak bij gemeenten voor bestemmingsplanwijziging. Daarnaast is het niet duidelijk welke grote functies waar een grote claim op de ruimte gaan leggen. Dit zou ten koste kunnen gaan van de natuuropgave. De kernkwaliteiten en ontwikkelingsdoelen zijn, zoals zichtbaar in bijlage 1 uitvoerig beschreven. In de huidige situatie is er sprake van een duidelijke inventarisatie van de kwaliteit van de verschillende onderdelen van het GNN. Zoals hierboven beschreven zijn er aan aantal risico’s in het behalen van de realisatie van GNN en de ontwikkelingsdoelen binnen het GNN. Gezien de uitvoerige ontwikkelingsdoelen en kernkwaliteiten met inachtneming van de risico’s op het behalen van de ontwikkelingsdoelen is sprake van beperkte aantasting. De instandhouding in GNN-gebieden wordt beoordeeld als **redelijk.**

Autonome ontwikkeling

De verwachting is dat GNN gebieden verder worden ingericht en beheerd. Daarnaast wordt de samenhang tussen de GNN gebieden verder versterkt door realisatie van ecologische verbindingen. Knelpunten zoals onvoldoende waterkwaliteit, verdroging, vermesting en verzuring, zijn echter zorgelijk en worden naar verwachting nog versterkt door klimaatverandering. Ook (intensieve) landbouw, bodemdaling en stikstof kunnen mogelijk negatieve effecten veroorzaken voor GNN-gebieden waardoor het aantal en de diversiteit aan natuurwaarden mogelijk aangetast worden of zelfs afnemen. De provincie ziet een aantal risico's voor de ontwikkelopgave van het Gelders Natuurnetwerk. In niet alle gebieden is zicht op medewerking aan de realisatie van de natuuropgave. Dit kost tijd en daarmee is de voortgang niet strak te plannen. Een ander risico vormt het draagvlak bij gemeenten voor bestemmingsplanwijziging. Verder leidt de uitspraak van de Raad van State over de Programma Aanpak Stikstof tot vertragingen in de uitvoering. Daarnaast is het niet duidelijk welke grote functies waar een grote claim op de ruimte gaan leggen. Dit zou ten koste kunnen gaan van de natuuropgave (Provincie Gelderland, 2020). Op basis van deze argumenten wordt de autonome ontwikkeling voor GNN-gebieden als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator Gelders Natuur Netwerk is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	Door nieuwe duurzame energiebronnen en klimaatadaptatiemaatregelen met behoud van ecologische waarden in te passen wordt de kans op negatieve effecten op GNN gebieden verkleind.	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	0	De versterking van de verbinding van bestaande groengebieden heeft naar verwachting een positief effect op de flora en fauna in deze gebieden. Tegelijkertijd worden de verbindingen ook versterkt met het oog op bezoeken en recreëren. Een betere verbinding zal naar verwachting resulteren in meer bezoekers van de groengebieden, wat kan leiden tot verstoring.	
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan	-	De ontwikkeling van woningen bij het groen of aan aantrekkelijke routes heeft naar verwachting een negatief effect op de GNN gebieden, die verspreid over de	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost,

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
een aantrekkelijke route		gemeente liggen. De toename van de hoeveelheid woningen leidt naar verwachting wel tot een verkeersaantrekkende werking en daardoor tot een toename aan emissies. Daarnaast kan verstoring optreden door extra bewegingen van mensen en voertuigen, licht en geluid, wat een negatieve impact kan hebben op er kernkwaliteiten en ontwikkeldoelen.	zuid (Kronenburg) en de binnenstad. Voornamelijk de ontwikkelingen in zuid en rondom de binnenstad liggen dichtbij NNN gebieden en kunnen daardoor een negatieve invloed hebben.
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	0	De koestering en investeringen in waardevolle natuurwaarden hebben naar verwachting een positief effect op de staat van de GNN gebieden. Er wordt zorgvuldig afgewogen welke gebieden geschikt zijn voor intensievere recreatie en evenementen en in welke gebieden rust en nachtelijke donkerte voorop staan. Hoewel niet is vastgelegd welke afwegingen hierin worden gemaakt kan dat dit bij de juiste afwegingen een positief effect hebben op de GNN gebieden. Wanneer GNN gebieden worden aangewezen voor intensievere recreatie heeft dit naar verwachting juist een negatief effect.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	De toename van de hoeveelheid woningen leidt naar verwachting tot een verkeersaantrekkende werking en daardoor tot een toename van emissies. Diverse maatregelen kunnen echter zorgen dat deze effecten geremd of voorkomen worden.	Het bouwen van woningen kan middels inbreiding, hoogbouw, herstructurering en transformatie. De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We gaan vaker en meer lopen en we pakken sneller de fiets	+	Het beleid op bereikbaarheid stimuleert lopen en het gebruik van fiets. Het is onduidelijk wat dit per saldo met de verkeerstromen doet, maar de verwachting is dat het gebruik van de auto zal afnemen. Hierdoor zal de uitstoot verminderen, wat een positief effect heeft op GNN gebieden.	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We blijven investeren in trolley en trein	+	Het beleid op bereikbaarheid stimuleert het gebruik van de trolley en trein. Het is onduidelijk wat dit per saldo met de verkeerstromen doet, maar de verwachting is dat het gebruik van de auto zal afnemen. Hierdoor zal de uitstoot verminderen, wat een positief effect heeft op GNN gebieden.	
We worden klimaatneutraal	0	Het beperken van de opwarming van de aarde en het verminderen van schadelijke stoffen als luchtvervuiling of broeikasgassen hebben een positief effect op de natuur en daarmee op de instandhouding van de GNN gebieden. De realisatie van duurzame energiebronnen kan, sterk afhankelijk van de invulling, ongunstig uitpakken voor natuur. Mogelijke effecten zijn die van: • Zonnevelden (door de daardoor veroorzaakte lichtspiegeling) • Gevolgen voor luchtkwaliteit door biomassacentrales (o.a. emissie stikstofoxiden) De omvang van de effecten hangt sterk af van de lokale situatie (aanwezigheid natuurwaarden en trekroutes fauna). Daarnaast worden gebieden beschermd vanuit wet- en regelgeving. Echter gezien de omvang van de energie opgave zijn negatieve effecten niet uit te sluiten.	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	+	Door de aanleg van zonnepanelen en windmolens te koppelen aan andere opgaven in het gebied, waaronder de opgaven voor natuur, worden negatieve effecten op GNN gebieden zoals hierboven beschreven beperkt of voorkomen. Tenzij de aanleg in GNN of GO plaatsvindt, dan zal het per saldo een negatief effect hebben.	

Toelichting effectbeoordeling
Met het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot een toename van emissies die een negatief effect kunnen hebben op GNN en GO gebieden. Dit geldt eveneens voor de bijkomende mobiliteit. De inzet op duurzame mobiliteit is daarom een positieve ontwikkeling. Ook de inzet op duurzame energie zal uiteindelijk een positief effect hebben, doordat de depositie beperkt wordt. De realisatie van duurzame energiebronnen kan echter diverse negatieve effecten meebrengen voor NNN gebieden. Het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet echter ook in op het verbinden van groengebieden en daarnaast wordt zorgvuldig afgewogen welke gebieden geschikt zijn voor intensievere recreatie en evenementen en welke gebieden niet. De verwachting is dat de Omgevingsvisie per saldo een **beperkt** effect heeft.

5.1.3 Biodiversiteit

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Biodiversiteit	Omvang biodiversiteit: aantal rode lijstsoorten	Afname biodiversiteit en weinig rode lijstsoorten	Gelijk blijven omvang biodiversiteit en gelijk blijven aantallen rode lijstsoorten	Toename biodiversiteit en toename aantallen rode lijstsoorten

Beoordelingssystematiek
Voor het criterium biodiversiteit is gekeken naar de omvang van de biodiversiteit en het aantal rode lijstsoorten. Wanneer er sprake is van een toename van het aantal rode lijstsoorten zijn deze soorten beter beschermd en wordt de biodiversiteit beoordeeld als goed. Wanneer er sprake is van een afname van de omvang van de biodiversiteit en er zijn weinig rode lijstsoorten aangewezen wordt het criterium biodiversiteit in de huidige situatie of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
De achteruitgang van biodiversiteit is samen met klimaatverandering één van de meest dringende problemen van de huidige tijd. Verschillende knelpunten dragen bij aan de achteruitgang van de biodiversiteit. Verarming, vermesting, verzuring en verdroging van de bodem, verstoring door recreatie en versnippering van leefgebieden hebben een negatieve invloed op de leefomstandigheden van verschillende soorten. Arnhem behoort tot de top 10 van Nederlandse gemeenten met de hoogste biodiversiteit. De gemeente staat op plek 7 met 4061 geregistreerde soorten[7]. Hierna wordt de biodiversiteit in de Arnhemse uiterwaarden, de Veluwe en het stedelijk gebied kort toegelicht.

[7] Opgenomen in Biodiversiteitsagenda Arnhem 2021-2025 (geregistreerde data via waarneming.nl)

In de Arnhemse uiterwaarden in het open water, grasland, moerasgronden en ooibossen zijn 1620 soorten[8] geteld waarvan o.a.

- 200 vogelsoorten (54 rode lijst)
- 20 zoogdiersoorten (7 soorten vleermuis, en verschillende rode lijst-soorten [Haas, Konijn, Marters, Hermelijn en Bunzing]).
- 600 plantensoorten

Vooral op de Arnhemse Veluwe gaat de biodiversiteit hard achteruit. De arme en verzuurde zandgronden zijn niet meer in staat zijn om voldoende vocht en voedingstoffen vast te houden. Dit is niet alleen slecht voor de biodiversiteit, maar maakt onze bossen ook kwetsbaar voor klimaatverandering. De afname in biodiversiteit op de Veluwe wordt veroorzaakt door de veel te hoge stikstofdepositie die de staat van de bodem aantast.

In het stedelijk gebied van Arnhem hebben een aantal soorten het moeilijk, omdat er weinig verblijfplekken over zijn, omdat tuinen verstenen. De ecologische benadering van natuurbeheer in stedelijk gebied heeft daarentegen bijgedragen aan meer vlinders en bijen. De gemeente Arnhem zet in op vergroening met de Groenvisie, het Bomenplan en de Biodiversiteitsagenda. Daarbij is het wel van belang welke keuzes de gemeente uiteindelijk maakt in soorten. De gemeente werkt momenteel al aan het herstellen, behouden en vergroten van biodiversiteit met de Biodiversiteitsagenda 2021 – 2025.

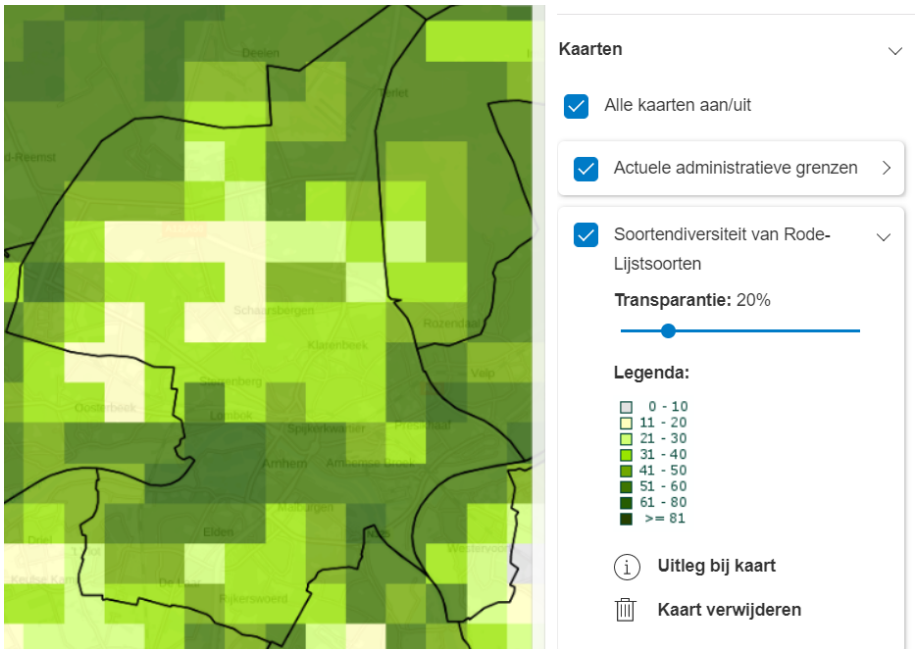

Figuur 5.5 Soortendiversiteit van Rode Lijstsoorten in gemeente Arnhem (Bron: Atlas van de Leefomgeving)

[8] Bron: Biodiversiteitsagenda Arnhem 2021-2025

In bovenstaande kaart staat de geschatte soortendiversiteit van rode lijst soorten per kilometerhok in klassen voor de gemeente Arnhem. Deze kaart is gemaakt op basis van gegevens van de laatste 10 jaar uit de Nationale Databank Flora en Fauna. De zeven belangrijkste en best onderzochte soortgroepen zijn hierin samengenomen (vaatplanten, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en vogels. De kaart geeft relatieve en geen absolute soortenaantallen in klassen weer, waardoor relatief soortenrijke gebieden worden onderscheiden van relatief soortenarme gebieden op basis van zeven belangrijke soortgroepen. Relatief soortenarme gebieden in deze kaart zegt niets over het wel of niet voorkomen van beschermde soorten onder de Wet Natuurbescherming. Zichtbaar is dat de er relatief rijke rodelijstsoortgebieden liggen in Arnhem met name rond de uiterwaarden. Opvallend is dat de uitlopers van de Veluwe richting Arnhem relatief arm zijn aan soorten diversiteit van rode lijstsoorten. Over het algemeen geldt dat als een soort op de rode lijst staat dit positief is, aangezien de soort daarmee onder de aandacht staat. Daarnaast geldt dat hoe hoger de soortendiversiteit hoe beter. Dit hangt samen met de omvang van de biodiversiteit.

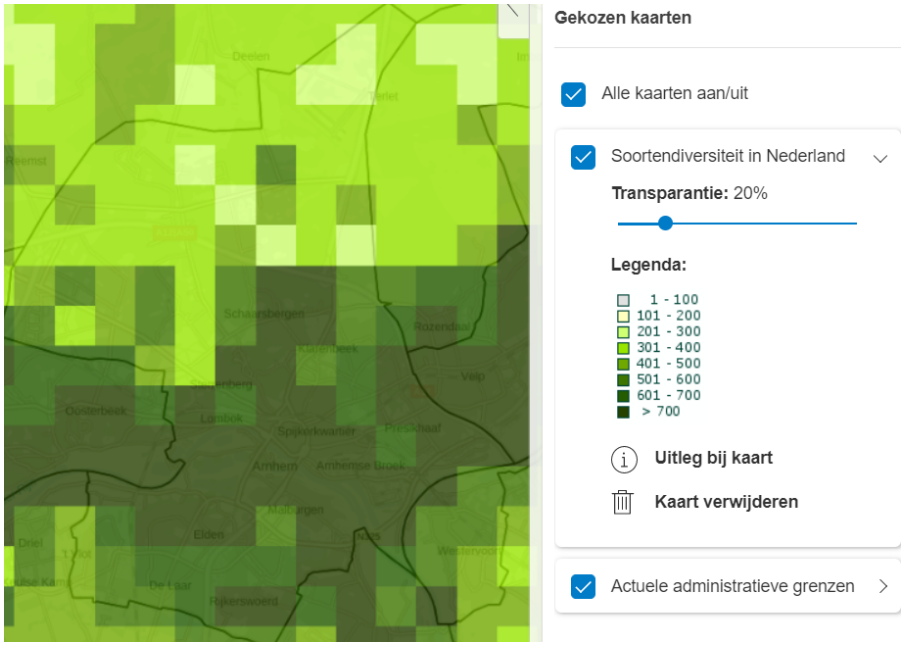

Figuur 5.6 Soortendiversiteit per kilometerhok in de gemeente Arnhem

Op bovenstaande kaart is de soortendiversiteit per kilometerhok afgebeeld. Zichtbaar is dat in grote delen van Arnhem de soortendiversiteit relatief hoog is (tussen de 400 en 700 soorten per kilometerhok). De biodiversiteit in de huidige situatie is een punt van aandacht. Met name op de Veluwe is door stikstofdepositie de biodiversiteit in gevaar. Tegelijkertijd voert de gemeente actief beleid om de biodiversiteit te herstellen, verbeteren of verhogen. Dit beleid wordt in samenhang met de klimaatopgave opgepakt. In de huidige situatie staat de biodiversiteit op de Veluwe onder druk vanwege de stikstofdepositie. Tegelijkertijd is beleid maken op biodiversiteit lastig, omdat het om een trend gaat die op een veel hoger schaalniveau speelt dan alleen op de Veluwe, in Arnhem of Nederland[9]. Die trend is daarmee lastig te beïnvloeden. De biodiversiteit in de huidige situatie in Arnhem wordt daarom beoordeeld als **slecht.**

[9] https://www.clo.nl/indicatoren/nl1440-ontwikkeling-biodiversiteit-msa

Autonome ontwikkeling

Verschillende ontwikkelingen zijn van invloed op de biodiversiteit. Zo heeft klimaatverandering een negatieve impact op de biodiversiteit en dit neemt naar waarschijnlijkheid toe. Ook de impact van intensieve landbouw, verstedelijking en stikstofdepositie hebben negatieve gevolgen.
De gemeente voert in de huidige situatie al actief beleid op gebied van vergroening en biodiversiteit het is echter nog niet helemaal duidelijk of de gestelde doelen en ambities behaald worden. Zoals hiervoor gesteld is invloed uitoefenen, omdat de afname van biodiversiteit een trend die op een veel hoger schaalniveau speelt dan Arnhem of Nederland alleen. In de autonome ontwikkeling vormt het een kans om bij nieuwe ontwikkelingen natuur inclusieve maatregelen te treffen. Het opgestelde beleid en natuur inclusieve maatregelen kunnen bijdragen aan de omvang van de biodiversiteit en de daarmee samenhangende gezonde ecosystemen. De omvang van de biodiversiteit en het aantal rode lijstsoorten en de gezonde ecosystemen worden daarom beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator biodiversiteit is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	+	De inzet op een groene openbare ruimte en de afstemming van de inrichting op het onderliggende landschap en de klimaatopgave in de buurt heeft naar verwachting een positief effect op biodiversiteit. Ook het stimuleren van het vergroenen van de buitenruimte van particulieren en de bescherming van dit groen draagt bij aan het behouden en mogelijk vergroten van de biodiversiteit.	
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Een integraal kwaliteitskader dat de samenhang tussen verstedelijking en andere thema's, zoals groen, waarborgt biedt bescherming aan het groen in de gemeente en daarmee aan de biodiversiteit.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	Door nieuwe duurzame energiebronnen en klimaatadaptatiemaatregelen met behoud van ecologische waarden in te passen wordt de kans op negatieve effecten op biodiversiteit verkleind.	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	0	De versterking van de verbinding van bestaande groengebieden heeft naar verwachting een positief effect op de flora en fauna in deze gebieden. Tegelijkertijd worden de verbindingen ook versterkt met het oog op bezoeken en recreëren. Een betere verbinding zal naar verwachting resulteren in meer bezoekers van de groengebieden, wat kan leiden tot verstoring.	
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	0	Bij de inrichting van openbare ruimte, gericht op de veranderende beweegcultuur, wordt rekening gehouden met ecologische, klimaat en erfgoedwaarden. Daarbij wordt tevens rekening gehouden met de draagkracht van het gebied.	
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	De ontwikkeling van woningen bij groen leidt naar verwachting tot een toenemende druk op het groen, waardoor verstoring door bewegingen van mensen en voertuigen kan ontstaan. Daarnaast kan de verkeersaantrekkende werking door een toename van emissies leiden tot negatieve effecten. Tegelijkertijd kunnen transformatiegebieden ook juist nieuwe groen-blauwstructuren bewerkstelligen of kan verdichting leiden tot extra aandacht voor groen in bestaande buurten.	
We bereiden onze stad voor op droge perioden	+	Het vergroenen en ontstenen van de openbare ruimte en privaat terrein (zoals tuinen) en het diverser maken van het bomenbestand heeft naar verwachting een positief effect op de biodiversiteit.	
We zorgen voor meer koelte in de stad	+	Het vergroenen en ontstenen van de openbare ruimte en privaat terrein (zoals tuinen) heeft naar verwachting een positief effect op biodiversiteit.	
We zorgen voor meer natuur en	+	Bij de realisatie van nieuwbouw is natuurinclusief bouwen het uitgangspunt. Ook op gebouw-, straat-,	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
biodiversiteit in en om de stad		en tuinniveau zorgen we dat de inrichting bijdraagt aan de biodiversiteit.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Het binnenstedelijk realiseren van nieuwe woningen (verdichting) zal druk zetten op kwantiteit van de huidige groen- en blauwstructuren en leiden tot een toename van het aantal potentiële gebruikers van openbaar groen en het buitengebied. Tegelijkertijd kunnen transformatiegebieden juist een toename van groen- en blauwstructuren bewerkstelligen. Daarnaast vormt natuurinclusief bouwen het uitgangspunt voor nieuwbouw, wat een positief kan bijdragen aan de biodiversiteit.	Het bouwen van woningen kan middels inbreiding, hoogbouw, herstructurering en transformatie. De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
		De toename van de hoeveelheid woningen leidt naar verwachting tot een verkeersaantrekkende werking en daardoor tot een toename van emissies. Diverse maatregelen kunnen echter zorgen dat deze effecten geremd of voorkomen worden.	Het bouwen van woningen kan middels inbreiding, hoogbouw, herstructurering en transformatie. De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Door lopen en het gebruik van fiets en OV te stimuleren en nieuwbouw te realiseren op locaties die goed bereikbaar zijn met het OV wordt het gebruik van de auto tegengegaan. Ook de investering in hubs en het faciliteren van deelautogebruik dragen bij aan het verminderen van het aantal auto's in de gemeente. De verwachting is daarom dat er op termijn minder parkeerplaatsen nodig zijn. De gemeente wil deze ruimte inzetten voor groen, ontmoeten of bewegen. Het is onduidelijk in welke mate, maar de verwachting is dat deze wijziging van inrichting een positief effect heeft.	
We worden klimaatneutraal	0	Het beperken van de opwarming van de aarde en het verminderen van	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		schadelijke stoffen als luchtvervuiling of broeikasgassen hebben een positief effect op de natuur en daarmee op de biodiversiteit. De realisatie van duurzame energiebronnen kan echter, sterk afhankelijk van de invulling, ongunstig uitpakken voor natuur. De voornaamste soort(groep)en die schade kunnen ondervinden van de energietransitie (m.n. windmolens en zonnevelden) zijn vogels, vleermuizen en insecten. De voor deze groepen belangrijkste gebieden zijn beschermd als Natura 2000-gebied en/of NNN. Buiten de beschermde gebieden zijn de effecten daarom vermoedelijk gering tot matig, afhankelijk van de wijze waarop het beleid (ook) rekening houdt met deze soort(groep)en.	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	0	Door de aanleg van zonnepanelen en windmolens te koppelen aan andere opgaven in het gebied, waaronder de opgaven voor natuur, kunnen negatieve effecten op biodiversiteit worden beperkt of worden voorkomen. Zo kunnen zonnevelden gecombineerd worden met biodiversiteit als panelen verder uit elkaar worden geplaatst en bij de inrichting rekening wordt gehouden met het aanleggen van verschillende biotopen.	

Toelichting effectbeoordeling

De gemeente Arnhem streeft naar meer biodiversiteit en natuur in en om de stad. Zo zet zij in op het vergroenen en ontstenen van de omgeving, worden groene zones meer aan elkaar verbonden en vormt natuurinclusief bouwen het uitgangspunt voor nieuwe woningen. Ondanks dat natuurinclusief bouwen het uitgangspunt vormt is het echter niet uit te sluiten dat de verstedelijking en aansluitend daarop het toenemend aantal inwoners en bezoekers een negatief effect kan hebben op de biodiversiteit. Ook is het nog onzeker of alle woningen binnenstedelijk gerealiseerd kunnen worden en verdichting uiteindelijk niet zal leiden tot het inperken van groene (binnenstedelijke)gebieden. Daarnaast kunnen bepaalde diersoorten hinder ondervinden van de ontwikkelingen op het gebied van duurzame energie.

Het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet echter expliciet in op bescherming en verbetering van het stadsklimaat en de gemeente ontwikkelt een kwaliteitskader verdichting. De verwachting is daarom dat het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie per saldo een **positief** effect heeft op de biodiversiteit binnen de gemeente.

5.2 Grijsmilieu

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Een groene gezonde en veilige stad	Geluid	WHO-norm Wegverkeer Lden overdag/nacht Railverkeer Lden overdag/nacht Bedrijven Letmaal Lnacht			
	Geurhinder	Geurbelasting Geurhinder			
	Luchtkwaliteit	Concentraties PM10 en No2			
	Lichthinder	Lichtemissie			
	Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)	Aantal potentiële slachtoffers; risicocontour en kwetsbare objecten			

5.2.1 Geluid

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema geluid. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
Nationaal	Wet geluidshinder	Heeft als doel de mens te beschermen tegen de negatieve effecten van geluid. Hierin zijn de regels opgenomen voor weg- en railverkeerslawaai en voor gezoneerde industrieterreinen. Geluidhinder maatregelen moeten altijd zo dicht mogelijk bij de bron worden genomen.
	Wet Milieubeheer	Geluidsnormen zijn van toepassing om de woonomgeving te beschermen tegen geluidshinder
	Meerjarenprogramma Geluidsanering Spoor - ProRail	Doel van het Meerjarenprogramma is om het spoor stiller te maken door het plaatsen van schermen langs het spoor en geluidsanering van woningen
	Meerjarenprogramma Rijkswegen	Aanpak geluidhinder bij woningen nabij of langs Rijkswegen
Provinciaal/regionaal	Actieplan geluid 2018 – 2022 Provincie Gelderland	Actieplan om de geluidsituatie langs de provinciale wegen verder te verbeteren.
Lokaal	Beleidsplan geluid (2008)	Het beleidsplan geluid is een actualisatie van het beleidsplan waarin aanpassingen aan de Wet geluidhinder zijn doorgevoerd. In het Beleidsplan Geluid wordt een overzicht geboden van de wettelijke taken die de gemeente Arnhem uitvoert p het gebied van geluidhinder en is een programma van uitvoering opgenomen voor de acties die vanaf 2008 zijn ondernomen.
	Nota Uitvoeringsbeleid hogere grenswaarden (2007)	Uitvoeringsbeleid om hogere grenswaarden te kunnen verlenen binnen de gemeente Arnhem. Dit wordt bijvoorbeeld gebruikt om nieuwbouw mogelijk te maken.
	Actieplan Omgevingslawaai (2013)	Het Actieplan Omgevingslawaai geeft aan wat het college als geluidsknelpunt aanmerkt en welke maatregelen er tot 2018 zijn genomen om het aantal knelpunten te verminderen.
	Actieplan Omgevingslawaai 2021- 2023	Momenteel in ontwerp. Actieplan Omgevingslawaai geeft aan wat het college als knelpunt aanmerkt en welke maatregelen er tot 2023 worden genomen om het aantal knelpunten te verminderen.

Doelstelling van de gemeente op het gebied van geluid is om het aantal mensen dat wordt blootgesteld aan geluidshinder permanent te verminderen. Geluidshinder is behoorlijk in de buurt van wegen, spoorwegen, industrie en vliegvelden. Wegverkeer is de grootste veroorzaker van geluidshinder. Geluidshinder brengt grote schade toe aan de gezondheid.

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Geluid	WHO norm Lden en Lnight wegverkeer	Lden <53 dB Lnight <45dB	Lden 53-63 dB Lnight 45 – 63 dB	Lden ≥ 63 dB Lnight ≥ 63 dB
	WHO norm Lden en Lnight treinverkeer	Lden < 54 dB Lnight < 44 dB	Lden 54 – 68 dB Lnight 44 – 68 dB	Lden ≥ 68 dB Lnight ≥ 68 dB
	Lden en Lnight industrie en bedrijven	Lden < 45 dB Lnight < 40 dB	Lden 45 – 55 dB Lnight 40 – 55 dB	Lden ≥ 55 dB Lnight ≥ 55 dB

Beoordelingssystematiek

Het aspect geluid wordt beoordeeld op basis van de WHO-norm voor wegverkeer en treinverkeer. Lden staat voor Lday-evening-night en geeft dus de gemiddelde geluidswaarde aan gedurende een etmaal. In bovenstaande tabel is weergegeven wanneer de geluidswaarden van wegverkeer, spoorverkeer en industrie worden beoordeeld als goed, redelijk of slecht. Industrie en bedrijvigheid wordt beoordeeld op basis van de streefwaarde en grenswaarde uit het beleidsplan geluid (2008) van de gemeente zelf, omdat hier geen WHO-richtlijnen voor zijn[10].

Huidige situatie

Met de geluidskaarten van de gehele gemeente Arnhem uit 2016 zijn de geluidscontouren van wegverkeer, spoorverkeer en industrie en bedrijven bekeken. Op onderstaande figuren is het aspect geluid bekeken voor wegverkeer zowel overdag als in de nacht. Daarnaast zijn de toegestane geluidscontouren voor treinverkeer en industrie in onderstaande figuren weergegeven, ook zowel overdag als in de nacht. Voor het wegverkeer binnen de bebouwde kom geldt dat dat overdag op een aantal plekken de waarde in dB ≥ 70 is, in de nacht ligt de waarde op een aantal plekken binnen de bebouwde kom op ≥ 60. Voor het wegverkeer buiten de bebouwde kom geldt dat overdag op een aantal plekken de waarde in dB ≥ 75 is. Voor het wegverkeer buiten de bebouwde kom geldt dat in de nacht de waarde in dB op een aantal plekken ≥ 70 is. Voor het spoorverkeer geldt dat de geluidswaarde overdag op een aantal plekken rond de ≤ 69 dB ligt. Voor het spoorverkeer in de nacht ligt die waarde op een aantal plekken op ≤ 59 dB en rond het station tussen de 59- en ≥ 70 dB. Voor de geluidswaarden van industrie en bedrijven geldt dat de waarde van Letmaal binnen de zonegrens ligt tussen de 55 dB en op sommige plekken de 75 dB overschrijdt. Voor hetzelfde gebied geldt voor industrie en bedrijven in de nacht dat de waarden tussen de 50 en op sommige plekken binnen de zonegrens de 70 dB overschrijdt. In deze analyse met de gemeentelijke geluidscontouren is gekeken naar de geluidszonering van (spoor)wegen en bedrijven. Dat zegt echter nog niet alles over de geluidbelasting van gevoelige objecten zoals woningen.

Voor geluidsbelasting door wegverkeer geldt dat deze hoger is dan 70 dB is aan de Velperbuitensingel 20 - 21 en de Eusebiusbuitensingel 1[11]. Dat zijn de enige plekken in Arnhem waar de geluidsbelasting door wegverkeer te hoog is vanwege nabij gelegen woningen. Vanwege het Meerjarenprogramma Spoor en het Meerjarenprogramma Rijkswegen zijn en worden er bijvoorbeeld geluidschermen geplaatst en vindt geluidssanering aan woningen plaats. Voor industrie en bedrijven geldt dat in de op locatie geldende bestemmingsplannen is opgenomen dat geluidgevoelige bestemmingen in de buurt niet mogelijk zijn.

[10]RIVM WHO richtlijnen voor geluid – consequenties voor het Nederlandse beleid. (september 2020)

[11] Gemeente Arnhem Actieplan Omgevingslawaai 2021 – 2023, p. 17

In de huidige situatie zijn de toegestane geluidswaarden voor spoor- en wegverkeer en industrie en bedrijvigheid bekeken. Ondanks dat de geluidswaarden de WHO-norm of grenswaarde op locatie voor zowel wegverkeer, spoorverkeer en industrie overschrijden, zegt dat niet alles. Alleen aan de Velper- en Eusebiusbuitensingel is er sprake van een te hoge geluidsbelasting op woningen. Daarnaast worden in de huidige situatie voor weg- en spoorverkeer maatregelen genomen om geluidbelasting op woningen te verminderen. Dergelijke maatregelen worden pas bij een geluidsbelasting van waarschijnlijk >70dB getroffen. Voor industrie en bedrijvigheid zijn regels die geluidbelasting op woningen uitsluiten. Rondom bedrijventerreinen in Arnhem komt wel steeds meer woningbouw. Met maatwerkvoorschriften wordt vaak en wat hogere geluidbelasting toegestaan. Hierbij wordt in de afweging wel het beleidsplan Geluid meegenomen. Met deze argumenten wordt de huidige situatie voor geluid als redelijk beoordeeld. Voor het deelgebied Arnhem Centrum wordt het criterium geluid beoordeeld als **slecht** in de huidige situatie.

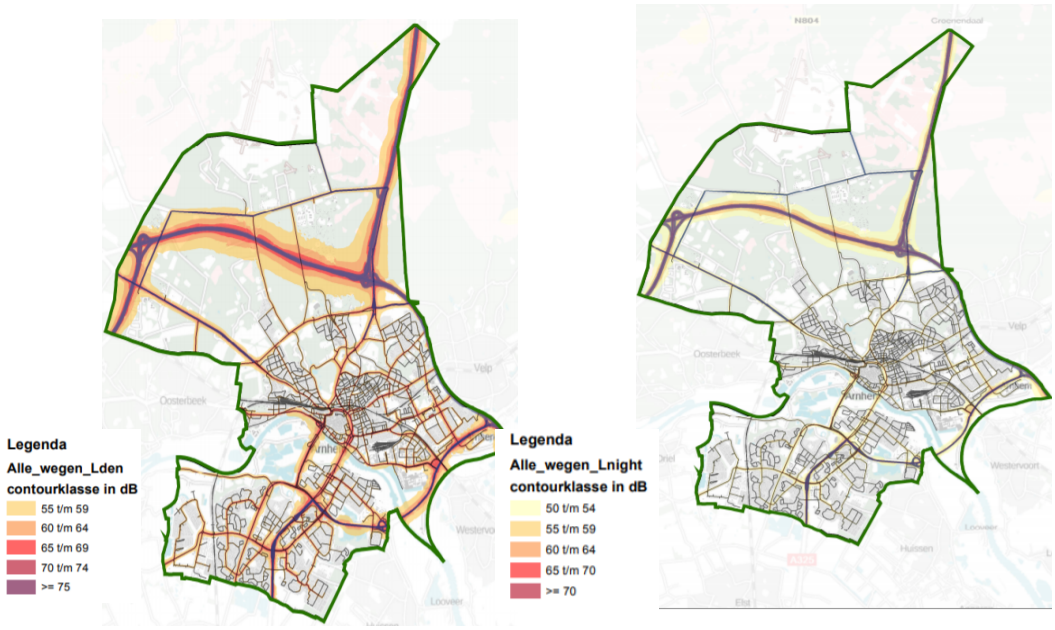

Figuur 5.7 Geluidscontouren wegen in dB overdag en in de nacht in Arnhem 2016 (Bron: Geluidskaarten gemeente Arnhem, 2016)

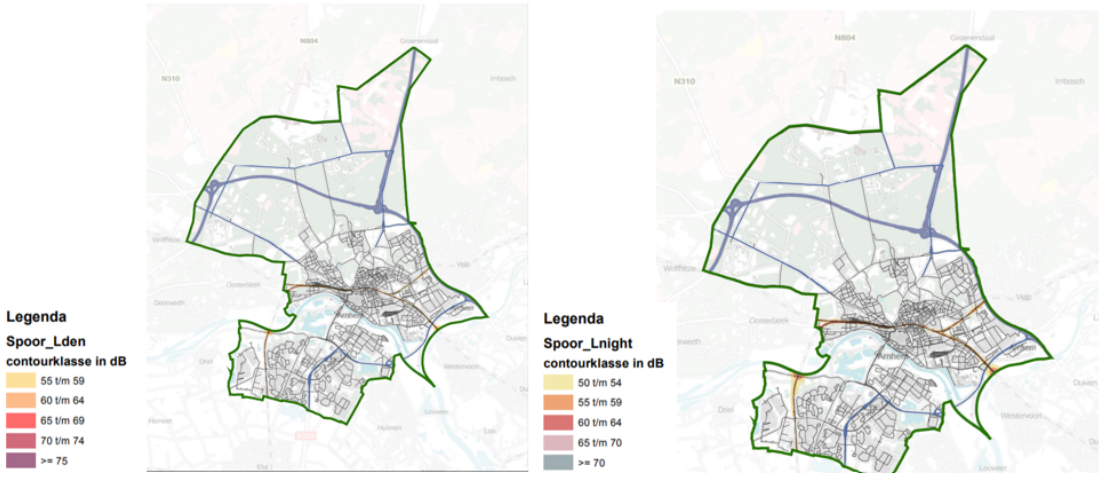

Figuur 5.8 Geluidscontouren Railverkeer in dB overdag en in de nacht in Arnhem 2016 (Bron: Geluidskaarten gemeente Arnhem, 2016)

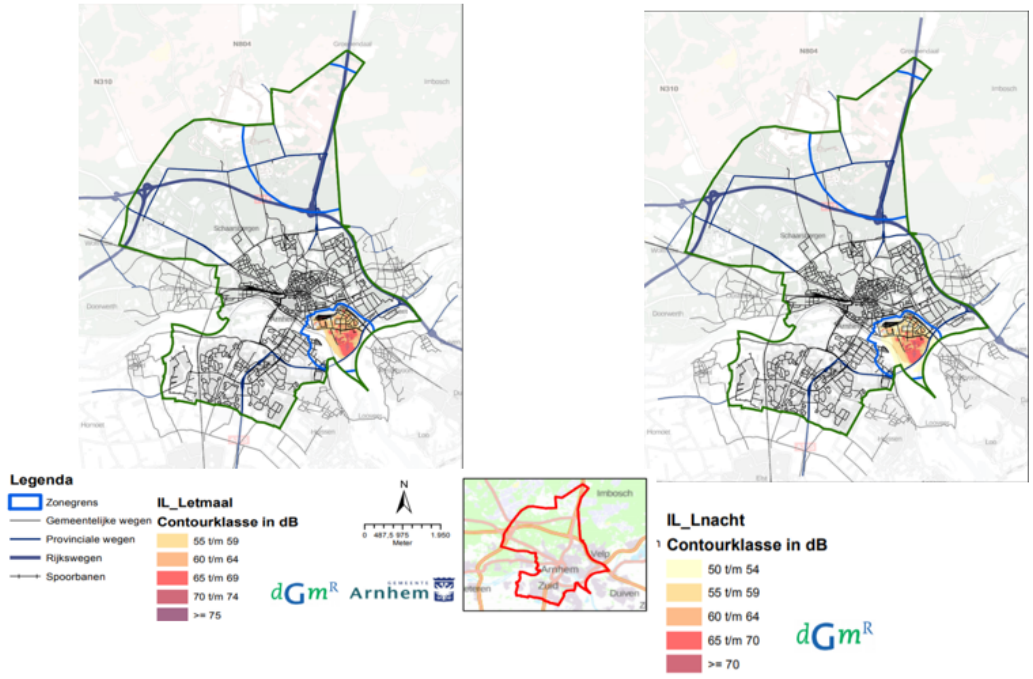

Figuur 5.9 Geluidscontouren Industrie en bedrijven in dB overdag en in de nacht in Arnhem 2016 (Bron: Geluidskaarten gemeente Arnhem, 2016)

Autonome ontwikkeling

Toenemende drukte, onder andere door verdichting en een toename van transport, kan leiden tot een negatief effect van geluid. Aan de andere kant is er door technologische ontwikkelingen de mogelijkheid om het geluid bij de bron te verminderen. Daarbij voert de provincie Gelderland al beleid om de geluidssituatie langs provinciale wegen te verbeteren. In de autonome ontwikkeling draagt technologische ontwikkeling enigszins bij aan het verminderen van geluidsbelasting. Door stillere voertuigen, stiller asfalt en verlaagde snelheden vermindert de geluidsbelasting van wegverkeer. Zo is in het Actieplan Omgevingslawaai Arnhem 2021 – 2023 opgenomen dat bij vervanging van gemeentelijke hoofdwegen gebruik zal worden gemaakt van stil asfalt.

Dat betekent een lagere geluidsbelasting van woningen langs deze wegen. Voor Rijkswegen ligt er momenteel een ontwerpbesluit ter inzage om een aantal woningen rond de Kemperweg en A12 te saneren. Voor spoorverkeer wordt momenteel een akoestisch onderzoek uitgevoerd waarbij wordt gekeken of er maatregelen nodig zijn om de geluidsbelasting op woningen te verminderen. Echter, zijn er tegelijkertijd ontwikkelingen voorzien die de geluidswaarden verder opvoeren, zoals verdere verstedelijking en verdichting. Het milieu-thema geluid wordt met bovenstaande argumenten in de autonome ontwikkeling beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator geluid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Doormiddel van het kwaliteitskader wordt de samenhang tussen waarden geborgd. Voorwaarde is dat nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad. Zo kan afschermende bebouwing bijdragen aan het verminderen van geluid voor de omgeving. Op deze wijze kan de toenemende geluidsbelasting beperkt worden.	
We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering	0	Door een gebiedsgericht milieubeleid worden milieuambities afgestemd op de levendigheid van een gebied. De bijbehorende monitoring draagt bij aan een inzicht in het wel of niet voldoen aan de gezondheidsnormen. Aangezien het gebiedsgerichte milieubeleid nog niet verder geconcretiseerd is, is de verwachting dat de invloed van de visie beperkt is.	
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	0	De gemeente heeft keuzes gemaakt in welke locaties geschikt zijn voor functiemenging en welke locaties geschikt zijn voor bedrijven met meer milieuruimte. Afhankelijk van de situering van het bedrijventerrein kan dit leiden tot extra (vracht) verkeer op plekken waar de geluidbelasting al	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		boven de gewenste norm is. Bijvoorbeeld bij verdere intensivering in stedelijk gebied. Met name vrachtverkeer zorgt voor een extra geluidsbelasting. Juist de lage tonen van vrachtwagens veroorzaken hinder. Functiemenging kan een bijdrage leveren aan het verkorten van afstanden tussen woning en bestemming en kan daarmee in potentie het gebruik van de auto doen afnemen. In dat geval heeft het een positief effect op de geluidsbelasting.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Het toevoegen van nieuwe woningen leidt naar verwachting tot een toename van verkeer met een extra geluidsbelasting als gevolg. Deze geluidsbelasting komt bovenop de huidige geluidsbelasting die op verschillende locaties de WHO-norm reeds overschrijdt. Bandenlawaai is hierbij overheersend, dus de transitie naar elektrisch zal niet direct een positief effect hebben.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We gaan vaker en meer lopen en we pakken sneller de fiets	+	Het is onduidelijk wat het stimuleren van lopen en fietsen per saldo met de verkeerstromen doet, maar naar verwachting leidt dit tot een afname van het gebruik van de auto. Hierdoor zal de uitstoot verminderd worden wat een positief effect heeft op de geluidsbelasting.	Op regionaal niveau worden doorfiets- en snelfietsroutes aangelegd, o.a. over de Rijn. In de gehele stad wordt lopen gestimuleerd, maar de focus ligt op de armere wijken (Nationaal Programma Arnhem Oost), hier kan de grootste gezondheidswinst worden behaald.
We blijven investeren in trolley en trein	0	Het is onduidelijk wat het stimuleren van het gebruik van OV per saldo met de verkeerstromen doet, maar naar verwachting leidt dit tot een afname van het gebruik van de auto. Bandenlawaai is overheersend, dus ook de zwarte trolleybussen zullen voor geluidhinder	Focus ligt op Arnhem Centraal, daarnaast wordt er een ongelijkvloerse kruising bij Spoorknoop oost gerealiseerd en komt er een extra halteplaats

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		blijven zorgen. Een hogere intensiteit op het spoor leidt daarnaast ook tot meer geluidsoverlast.	op het spoor richting Zevenaar.

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie maakt ontwikkelingen mogelijk die resulteren in meer verdichting, wat kan leiden tot een toename van het aantal gehinderden. In gesprek met de gemeente over geluidbelasting kwam ter sprake dat de forse hoeveelheid woningen leiden tot veel meer verkeersbewegingen en dat bandenlawaai een overheersende factor is (in verhouding tot motorgeluid) – elektrificering van het autoverkeer in Arnhem heeft dus beperkte invloed. Daarnaast zorgt de extra druk op trolleybus en trein ook voor meer geluidshinder. De nadruk in de Omgevingsvisie op fietsen en het kwaliteitskader voor verdichting zouden kunnen zorgen dat de effecten van meer mobiliteit beperkt blijven, maar zijn enerzijds mogelijk niet voldoende en anderzijds nog zeer vaag. Verwacht wordt dat de Omgevingsvisie een **negatief** effect zal hebben op de indicator geluid.

5.2.2 Geurhinder

Doel is om geurhinder terug te dringen en te voorkomen. Op de lange termijn is het doel dat het gezondheidsaspect geur alleen tot verwaarloosbare risico's leidt. Geur is vaak niet direct schadelijk voor de gezondheid, maar kan indirect leiden tot gezondheidseffecten. Hinder an sich zegt niets over de schadelijkheid van stoffen.

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema geur. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Wet milieubeheer	Activiteitenbesluit bevat regels voor bedrijven waaronder maatregelen waarmee geurhinder kan worden beperkt of tot een acceptabel niveau kan worden teruggebracht.
	Nederlandse emissierichtlijn Lucht (NER)	Systematiek waarin staat beschreven welke informatie nodig is om voor industriële bedrijven het acceptabele geurhinderniveau vast te kunnen stellen
Provinciaal/regionaal	Gelderse Omgevingsvisie Gaaf Gelderland en Omgevingsverordening	Kaders en regels voor gezond en veilig wonen in Gelderland. Geur is onderdeel van een gezonde en veilige leefomgeving.
	Beleidsregels geur bedrijven Gelderland 2017	Hierin staan de regels voor geur van bedrijven beschreven. Het gaat nadrukkelijk om bedrijven niet zijnde veehouderijen
Lokaal	Geurbeleid (2010)	Beleidsplan gaat over geur afkomstig van industriële bedrijven waarvoor de gemeente Arnhem het bevoegde gezag is. Het geurbeleid van de gemeente sluit aan op een acceptabel geurniveau zoals dat door de provincie Gelderland in de

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		beleidsregels geur in de milieuvergunning is vastgesteld. Voor het bepalen van een acceptabel geurniveau binnen Arnhem wordt gebruik gemaakt van een gebiedstypering. Het doel van het geurbeleid is dat inwoners van Arnhem nu en in de toekomst niet worden blootgesteld aan geuroverlast door industriële bedrijven.

Beoordelingssystematiek

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Geurhinder	Klachten over geurhinder	Veel klachten over geurhinder	Weinig klachten over geurhinder	Geen klachten over geurhinder

In de beoordeling van geur wordt gekeken naar geurhinder. Hinder is een belangrijk signaal dat mensen zicht niet prettig voelen in hun omgeving. Mogelijke aan geur gerelateerde gezondheidsklachten zijn hoofdpijn, benauwdheid en misselijkheid[12]. Met de Gezondheidsmonitor van de GGD Gelderland Midden is gekeken naar de geurhinder in regio en gemeenten.

Huidige situatie

Uit de gezondheidsmonitor van de GGD Gelderland Midden blijkt dat de geurhinder met name komt van openhaarden, vuurkorven, barbecues en rioleringsputten in de weg[13]. In Arnhem gaan de meeste klachten over geur door horecabedrijven. Van de bedrijven zoals benoemd in het beleidsplan van de gemeente (2010) zijn er een aantal bedrijven verdwenen en van de resterende bedrijven komen niet veel klachten (persoonlijke communicatie, 29 juni 2021[14]). Omdat er weinig klachten over geurhinder door bedrijven binnen komen bij de gemeente wordt de huidige situatie beoordeeld als **redelijk.**

Geurcontouren van bedrijven in Arnhem Zuid

Met de provinciale kaart geursignalering is gekeken naar de geurcontouren van bedrijven, waarvan bekend is dat ze geurrelevant zijn. De geurzones geven de toegestane geurbelasting aan. De kaart geeft dus niet aan waar de knelpunten voor geur zitten, maar waar gezien de vergunde emissie knelpunten zitten voor ruimtelijke ontwikkelingen. Zichtbaar in onderstaande figuur is dat in Arnhem Zuid voor een Rioolwaterzuiveringsinstallatie en een Recyclingservice geuremissie is vergund die in beide gevallen de richtwaarde overschrijdt en in het geval van de Recyclingservice de grenswaarde overschrijdt. Beide bedrijven vormen een belemmering voor de ruimtelijke ontwikkeling van nieuwe woningen in de buurt. Dit vormt een aandachtspunt voor de huidige situatie van geur in Arnhem Zuid. Bovenstaande gegevens gaan niet direct over geurhinder en klachten en daarom wijkt de beoordeling van Arnhem Zuid voor geur in huidige situatie en autonome ontwikkeling niet af van de beoordeling van Arnhem als geheel.

[12] Kaart RIVM 2019

[13] GGD Midden Gelderland – Gezondheidsmonitor 19 tot 65 jarigen en 65-plussers in de gemeente Arnhem (2017)

[14] Y. Gerritsen, Gemeente Arnhem dinsdag 29 juni 2021

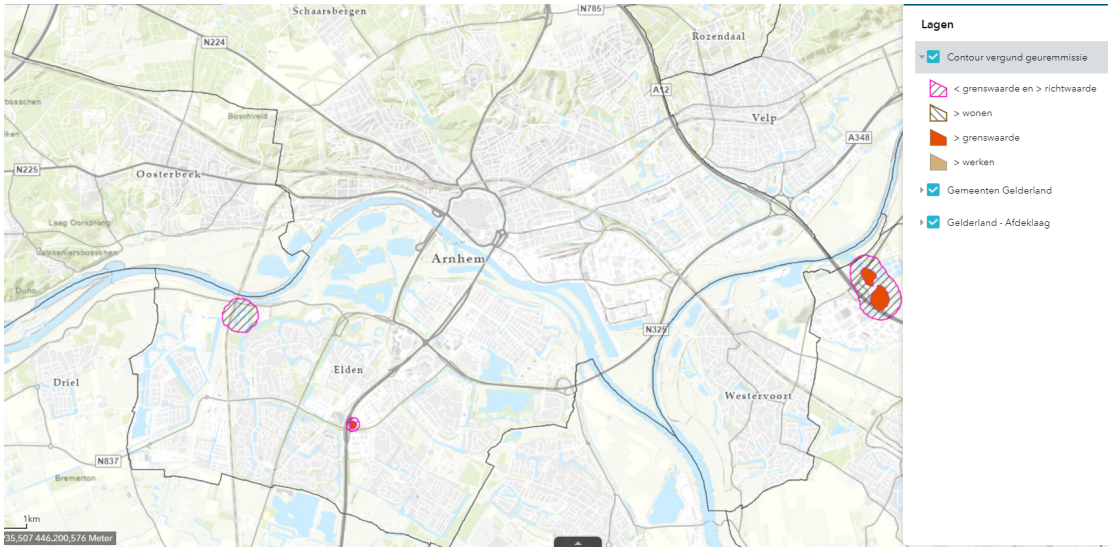

Figuur 5.10 Geurcontouren van bedrijven in Arnhem waarvoor de provincie Gelderland een milieuvergunning heeft verleend (Bron: Geursignaleringskaart Provincie Gelderland, 2019)

Autonome ontwikkeling

Voor geur is, net als voor veel andere milieuaspecten, de verwachting dat door groeiende bevolkingsdichtheid meer mensen aan geuremissies zullen worden blootgesteld. Er zijn op dit moment geen regels in beleid opgenomen voor het stoken van openhaarden en vuurkorven. De geurhinder die dit veroorzaakt zal in de autonome ontwikkeling naar verwachting blijven bestaan. Tegelijkertijd komt er onder de Omgevingswet meer aandacht voor gezondheidsaspecten in de fysiek leefomgeving. Het blijft een aandachtspunt dat er geen woningen te dicht in de buurt van bedrijven die geurhinder veroorzaken. De geurhinder in de autonome ontwikkeling wordt beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator geur is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering	0	Door een gebiedsgericht milieubeleid worden milieuambities afgestemd op de levendigheid van een gebied. De bijbehorende monitoring draagt bij aan een inzicht in het wel of niet voldoen aan de gezondheidsnormen. Aangezien het gebiedsgerichte milieubeleid nog niet verder geconcretiseerd is, is de	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		verwachting dat de invloed van de visie beperkt is.	
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	-	Door het behouden van bedrijventerreinen en de inzet op functiemenging op verschillende locaties is het mogelijk dat nieuwe bedrijven met een geurcontour zich vestigen of dat nieuwe woningen gerealiseerd worden in de nabijheid van bedrijven met een geurcontour. Vanwege sectorale wetgeving zal de geurhinder zoveel mogelijk beperkt worden maar een toename van het aantal geurgehinderden is niet op voorhand uit te sluiten.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	De geurcontouren in de huidige situatie zijn beperkt. Door de verwachte bevolkingsgroei als het gevolg van het toevoegen van nieuwe woningen zouden meer inwoners aan geuremissies kunnen worden blootgesteld. De voorgenomen verdichtingslocaties liggen echter op grote afstand van de huidige geurcontouren wat de kans op een toename aan hinder zeer klein maakt.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling

Met het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot meer inwoners die aan geuremissies (van barbecues, vuurkorven, open haarden, etc.) worden blootgesteld. Hier zijn momenteel geen regels voor en ook de Omgevingsvisie komt dit niet terug. Overige bronnen van geurhinder worden beperkt door een gebiedsgerichte milieubenadering en wordt geurhinder zoveel mogelijk beperkt door bestaande wet- en regelgeving. De verwachting is daarom dat het nieuwe beleid van de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed heeft op de indicator geur.

5.2.3 Luchtkwaliteit

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema luchtkwaliteit. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Wet milieubeheer	De Wet milieubeheer (Wm) is de belangrijkste milieuwet. Deze wet bepaalt welk wettelijk gereedschap kan worden ingezet om het milieu te beschermen.
Provinciaal regionaal	Schone lucht akkoord	Het schone lucht akkoord is ondertekend door (…) gemeenten in Nederland. De gezamenlijke ambitie is om in alle relevante sectoren de uitstoot van vervuilende stoffen te beperken, om zo in 2030 minimaal 50% gezondheidswinst ten opzichte van 2016 te behalen.
Lokaal	Uitvoeringsagenda luchtkwaliteit	In de uitvoeringsagenda wordt beschreven binnen welke context de gemeente de knelpunten wil oplossen en naar een verbetering van de luchtkwaliteit wil streven, ook onder de wettelijke grenswaarden om gezondheidswinst te behalen. De Arnhemse ambitie voor luchtkwaliteit is het verbeteren van de gezondheid van inwoners van Arnhem voor de korte- (tot 2020) en lange termijn (tot 2050). De gemeente wil het behalen van de wettelijke grenswaarden voor luchtkwaliteit binnen de afspraken met het rijk versnellen. Daarnaast wil de gemeente de negatieve gezondheidseffecten van luchtverontreiniging verder terugdringen.

Beoordelingssystematiek

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Luchtkwaliteit	Concentraties PM10 en NO_2	Minder dan Wettelijke EU-normen 40 µg/m^3	Voldoen aan EU-norm	Voldoen aan WHO-richtlijnen

Metingen van Fijnstof en stikstofdioxide zijn luchtverontreinigingen die hier worden gebruikt in het beoordelen van luchtkwaliteit. Fijnstof wordt vaak gemeten aan de hand van PM10 (fijnstof kleiner dan 10 micrometer), PM 2,5 (fijnstof kleiner dan 2,5 micrometer) en ultrafijnstof (UFP: fijnstof kleiner dan 0,1 micrometer). De concentraties van PM10 en NO2 worden jaarlijks landelijk en provinciaal gemeten en gerapporteerd. Hier is dus voor de huidige situatie, en naar verwachting de komende decennia ruim informatie voor te vinden. Het RIVM maakt zelfs prognoses over de te verwachten concentraties PM10 en NO2. Hier worden enkel de concentraties PM10 en NO2 gebruikt als criterium om de beoordeling te maken.

De Europese richtlijn 2008/50/EG beschrijft grenswaarden voor deze en andere concentraties in de lucht. De EU-normen, die op basis van wetenschappelijke kennis zijn vastgesteld, worden gebruikt als ondergrens in de beoordeling. De WHO-richtlijnen worden als bovengrens gebruikt. De richtlijnen dienen als doelstelling voor overheden om gezondheid te verbeteren. In alle concentraties die hierna genoemd zijn betreft het jaargemiddelde concentraties.

Tabel 5.1 Normen en richtlijnen voor luchtkwaliteit

Stof	EU-norm (µg/m^3)	WHO-richtlijn (µg/m^3)
PM10	40	20
NO2	40	20

Huidige situatie

In onderstaande figuren staan de concentraties PM10 en No_2 binnen de gemeentelijke grenzen van Arnhem weergegeven voor het jaar 2019. Voor de concentratie stikstofdioxide, ofwel N02, geldt dat deze in en rondom het centrum en boven en rondom de belangrijke wegen ligt tussen de 18 en ≥ 39 microgram/m^3. Op andere plekken binnen de gemeentegrenzen van Arnhem ligt de waarde van de concentratie stikstofdioxide tussen de <10 en 18 microgram/m^3. Voor de concentratie fijnstof, ofwel PM10, geldt dat deze in en rondom het centrum en boven de belangrijke wegen ligt tussen de 19 en 22 microgram PM10/m^3. Op andere plekken binnen de grenzen van de gemeente Arnhem ligt de waarde van de concentratie fijnstof tussen de <15 en 18 microgram PM10/m^3. De concentratie stikstofdioxide overschrijdt in de huidige situatie met name boven het centrum en de wegen de wettelijke EUnorm van 40 microgram per kubieke meter lucht. De concentratie fijnstof overschrijdt in de huidige situatie met name boven het centrum en de belangrijke wegen net de WHO-richtlijn van 20 microgram per kubieke meter lucht, maar voldoet ruimschoots aan de EU-norm. De luchtkwaliteit wordt daarmee in de huidige situatie voor het criterium stikstofdioxide beoordeeld als slecht en voor het criterium fijnstof beoordeeld als redelijk. De stikstofdepositie komt maar op een beperkt aantal plekken boven de waarde van 39. De luchtkwaliteit wordt daarmee in de huidige situatie beoordeeld als **redelijk.**

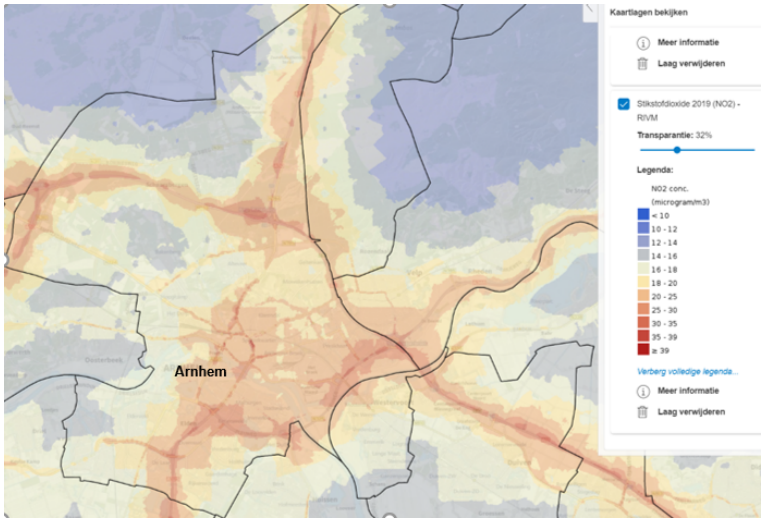

Figuur 5.11 Concentraties N02 in en Rondom Arnhem 2019 Uitsnede (Bron: Atlas van de Leefomgeving)

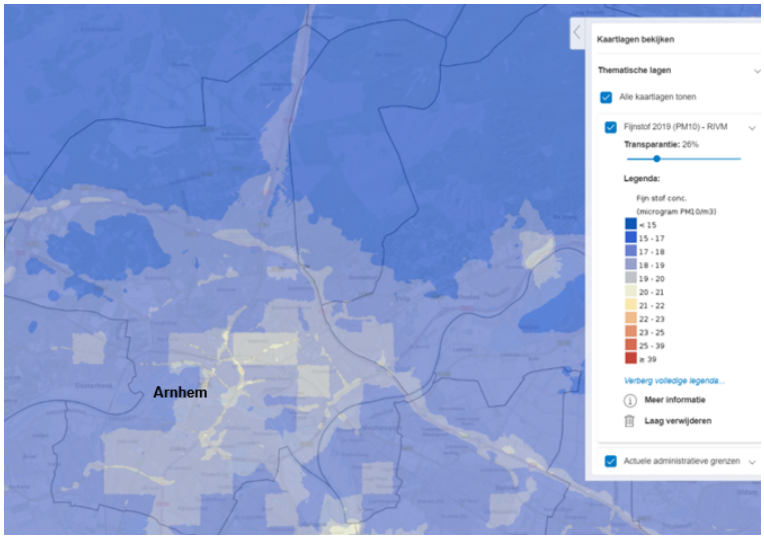

Figuur 5.12 Concentraties Fijnstof Pm10 in en Rondom Arnhem 2019 Uitsnede (Bron: Atlas van de Leefomgeving)

Autonome ontwikkeling

Technische vernieuwingen die leiden tot schonere en duurzame energiebronnen hebben een mogelijk positief effect op de luchtkwaliteit in Nederland in de toekomst. Een toename van emissieloos wegverkeer zal leiden tot een verbetering van de luchtkwaliteit. Als fossiele brandstoffen voor een groot deel door biomassa vervangen worden, blijft er echter sprake van uitstoot door verbranding met negatieve gevolgen voor de luchtkwaliteit. Het gebruik van duurzame energiebronnen leidt daarom niet automatisch tot een verbetering van de luchtkwaliteit. Momenteel wordt op veel plekken in Nederland de Regionale Energiestrategie doorlopen. Hierbij wordt ingezet op duurzame opwek van energie uit wind en zon. In het 'bod' van de RES kan de regio en kunnen gemeentes ook andere vormen van energie-opwek en gebruik van warmtebronnen opnemen. Op basis van deze argumenten wordt de autonome ontwikkeling beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator luchtkwaliteit is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Doormiddel van het kwaliteitskader wordt de samenhang tussen waarden geborgd. Voorwaarde is dat nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad. De verwachting is daardoor dat negatieve effecten op luchtkwaliteit beperkt worden.	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering	0	Door een gebiedsgericht milieubeleid worden milieuambities afgestemd op de levendigheid van een gebied. De bijbehorende monitoring draagt bij aan een inzicht in het wel of niet voldoen aan de gezondheidsnormen. Aangezien het gebiedsgerichte milieubeleid nog niet verder geconcretiseerd is, is de verwachting dat de invloed van de visie beperkt is. Uit gesprekken met specialisten van de gemeente Arnhem bleek dit voor luchtkwaliteit niet van toepassing, aangezien luchtkwaliteit in principe niet gebiedsgericht moet worden aangepakt.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Door een toename van verkeerstromen, als gevolg van de bevolkingsgroei, kan de luchtkwaliteit verslechteren. De keuze om een groot deel van de woningen te ontwikkelen rondom het centrum, het belangrijkste OV knooppunt, en het gebruik van OV te stimuleren draagt bij aan het verminderen van het aantal vervoersbewegingen. Op deze locatie en ook op andere ontwikkellocaties zal het er naar verwachting echter sprake zijn van een verkeerstoename wat kan leiden tot een verslechtering van de luchtkwaliteit. Tegelijkertijd is er sprake van een autonome trend van een verbetering van de luchtkwaliteit en stijgt het aandeel elektrische auto, wat positief bijdraagt.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We gaan vaker en meer lopen en pakken sneller de fiets	+	Het is onduidelijk wat het stimuleren van lopen en fietsen per saldo met de verkeerstromen doet, maar naar verwachting leidt dit tot een afname van het gebruik van de auto. Hierdoor zal de uitstoot verminderd worden wat een positief effect heeft op de luchtkwaliteit.	Op regionaal niveau worden doorfiets- en snelfietsroutes aangelegd, o.a. over de Rijn. In de gehele stad wordt lopen gestimuleerd, maar de focus ligt op de armere wijken

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			(Nationaal Programma Arnhem Oost), hier kan de grootste gezondheidswinst worden behaald.
We blijven investeren in trolley en trein	+	Het is onduidelijk wat het stimuleren van het gebruik van OV per saldo met de verkeerstromen doet, maar naar verwachting leidt dit tot een afname van het gebruik van de auto. Hierdoor zal de uitstoot verminderd worden wat een positief effect heeft op de luchtkwaliteit.	Focus ligt op Arnhem Centraal, daarnaast wordt er een ongelijkvloerse kruising bij Spoorknoop oost gerealiseerd en komt er een extra halteplaats op het spoor richting Zevenaar.
We gaan voor duurzame mobiliteit	+	Door de aanleg van nieuwe infrastructuur, de aanleg van een laadinfrastructuur en het faciliteren van materiële en gedragsveranderingen worden inwoners gestimuleerd om te kiezen voor de fiets, het OV of een elektrische auto. Dit zal leiden tot een vermindering van het aantal vervoerbewegingen met de auto wat positief bijdraagt aan de luchtkwaliteit.	

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie voorziet in het toevoegen van een groot aantal nieuwe woningen. Verdichting van woningen kan leiden tot meer gehinderden aan overschrijdingen WHO richtlijnen, doordat woningen dichter bij bronnen worden gerealiseerd en er meer verkeer ontstaat. De inzet op duurzame mobiliteit is van belang en heeft naar verwachting een positief effect op de luchtkwaliteit. Daarnaast ontwikkelt de gemeente een kwaliteitskader verdichting en zet zij in op een gebiedsgerichte milieubenadering. Er is echter sprake van een belangrijke vraag hieromtrent: zijn de woningen er eerder of de grootschalige elektrificering van particulier persoonsvervoer per auto? Indien er sprake is van het eerste neigen de keuzes in de Omgevingsvisie naar een negatief effect, indien het particulier personenvervoer eerst elektrificeert dan neigt de Omgevingsvisie naar een positief effect.

Daarnaast is maar de vraag of Arnhem met de gebiedsgerichte milieubenadering resultaten behaalt. In het kader van lucht is de gemeente namelijk afhankelijk van de wijde omgeving. De verwachting is zodoende dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **beperkt** is voor de luchtkwaliteit in Arnhem.

5.2.4 Lichthinder

Het voorkomen van lichthinder en beschermen van de duisternis met specifieke aandacht voor de negatieve effecten van lichthinder zoals verstoring van het dag- en nachtritme van zowel mens, dier als natuur als geheel.

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema lichthinder. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Wet milieubeheer	Lichthinder wordt omschreven als: ”het ten gevolge van een verlichtingsinstallatie ontstaan van ongewenste visuele neveneffecten bij meer dan een nader bepaald percentage van personen buiten de groep van personen waarvoor de verlichtingsinstallatie oorspronkelijk bestemd is”. Lichtinstallaties zijn van invloed op het milieu. Zo kan verlichting zorgen voor een verstoort dag- en nachtritme wat negatieve gezondheidseffecten tot gevolg kan hebben.
Provinciaal regionaal	Veluwe donker en stil (2007)	De gemeente Arnhem heeft zich officieel aangesloten bij het regionale project ‘Veluwe donker en stil’ en heeft een samenwerkingsverklaring getekend.
Lokaal	Arnhemse nota Lichthinder op de Veluwe (2001)	Doelstelling is het terugdringen van lichthinder en het beschermen van donkerte in de openbare ruimte op de Veluwe. Het gaat specifiek om het gebied op de Veluwe ten noorden van de Schelmseweg dat meer dan 5000 hectare behelst. Het gaat hier om openbare en particuliere verlichting. De sociale- en verkeersveiligheid zijn belangrijke randvoorwaarden voor het beleid. Bij de nota zijn ook maatregelen opgenomen om lichthinder terug te brengen met daarbij de betrokkene partners en een planning.
	Beleidsregels voor lichtmasten bij sportvelden (2002)	Beleidsregels voor verlichtingsinstallaties bij sportvelden waar de gemeente aanvragen voor lichtmasten bij sportvelden aan kan toetsen. De notitie is een aanzet tot dergelijke gemeentelijke beleidsregels die de basis kunnen vormen voor aanpassingen in de desbetreffende bestemmingsplannen.

Beoordelingssystematiek

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Lichthinder	Lichtemissie (E-10 Watt/cm^2/steradiaal)	< 5 – 25 (E-10 Watt/cm^2/steradiaal)	25 – 100 (E-10 Watt/cm^2/steradiaal)	100 - > 400 (E-10 Watt/cm^2/steradiaal)

Lichtemissie wordt uitgedrukt in Watt per cm^2 per steradiaal. Watt per steradiaal is de stralingsintensiteit die van, in dit geval per cm^2 , van een bron vertrekt. Het is een maat voor de felheid van een oppervlak. In gebieden die rood worden weergegeven op de kaart wordt veel licht uitgestoten. In andere gebieden met uitzondering van steden wordt relatief weinig licht uitgestoten. De lichtemissiekaart voor het jaar 2018 is gebaseerd op metingen van het satellietinstrument VIIRS, de Visible/Infrared Imager/Radiometer Suite. Medewerkers van de Aardobservatie Groep van het Amerikaanse NOAA, de National Oceanic and Atmospheric Administration, hebben de satellietgegevens bewerkt om een wereldkaart van de maandgemiddelde nachtelijke lichtemissie te maken. Het RIVM heeft hieruit een uitsnede voor Nederland gemaakt en heeft de maandgemiddelden samengevoegd tot een jaargemiddelde[15].

Huidige situatie

In onderstaande kaart staat de lichtemissie binnen de gemeentegrenzen van Arnhem in 2018 verbeeldt. Zichtbaar is dat in het centrum, nabij wegen en bebouwing sprake is van een lichtemissie tussen de 25 en 200 E-10 Watt/cm^2/steradiaal. Op enkele plekken in het centrum is sprake van meer dan 400 E-10 Watt/cm^2/steradiaal. In het noorden van de gemeente Arnhem is voor het grootste deel van lichtemissie met een waarde tussen de 5 en 100 E-10 Watt/cm^2/steradiaal. De lichthinder binnen de gemeentegrenzen van Arnhem in de huidige situatie wordt beoordeeld als redelijk,. Met name in het centrum en de bebouwde omgeving is sprake van overschrijding van wenselijke waarde aan lichtemissie. De lichthinder wordt in de huidige situatie beoordeeld als **slecht** voor Arnhem Centrum.

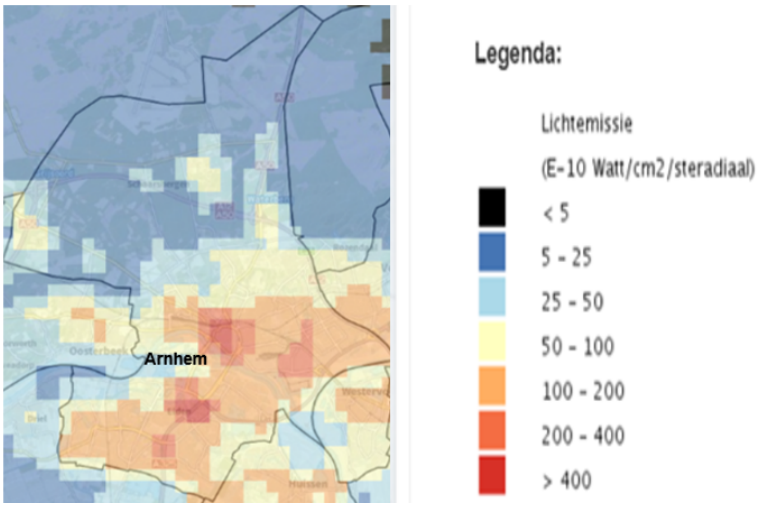

Figuur 5.13 Lichtemissie in en rondom Arnhem in 2018 Uitsnede (Bron: Atlas van de leefomgeving)

[15] RIVM lichtemmissiekaart (2018) beschikbaar via atlasleefomgeving.nl/kaarten

Autonome ontwikkeling

Voor licht is, net als voor veel andere milieuaspecten, de verwachting dat door groeiende bevolkingsdichtheid meer mensen aan lichtemissie zullen bijdragen en zullen worden blootgesteld. Wel is er in toenemende mate aandacht voor lichthinder en beginnen maatregelen zoals gerichte straatverlichting gemeengoed te worden. In Arnhem is hier ook in toenemende mate de aandacht voor. De lichthinder in de autonome ontwikkeling wordt beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator lichthinder is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Doormiddel van het kwaliteitskader wordt de samenhang tussen waarden geborgd. Voorwaarde is dat nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad. De verwachting is daardoor dat de kans op toenemende lichthinder wordt verkleind.	
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	+	Onnodig lichthinder is in de hele stad een aandachtspunt. Daarnaast wordt een keuze gemaakt in welke gebieden rust en nachtelijke donkerte voorop staan. In het document ‘Groenvisie 2017-2035’ is waardevolle natuur vastgelegd. Hoewel deze keuze in de Omgevingsvisie niet wordt gemaakt is de verwachting dat dit beleid positief bijdraagt aan het beperken van lichthinder.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Het toevoegen van meer woningen zal leiden tot een hogere bevolkingsdichtheid met meer lichthinder tot gevolg.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling
Met het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot een toename van lichthinder. Tegelijkertijd vormt lichthinder in de gehele stad een aandachtspunt en wordt er per gebied bepaald in welke mate lichthinder wordt toegestaan. De verwachting dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **beperkt** is.

5.2.5 Omgevingsveiligheid

Beleid en doelstellingen
Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema omgevingsveiligheid. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Besluit risico's zware ongevallen (Brzo) en besluit externe veiligheid inrichtingen (bevi) Besluit externe veiligheid buisleidingen (Bevb) Besluit externe veiligheid transportroutes (Bevt)	
Provinciaal regionaal	Regeling provinciale risicokaart	Provinciale risicokaart
Lokaal	Beleidsplan Externe veiligheid (2005)	Doel van het beleidsplan is het ordenen van de stad en de risicovolle activiteiten, zoals vervoer van gevaarlijke stoffen, zodanig te organiseren dat de risico's voor de bewoners van Arnhem worden beperkt.

Beoordelingssystematiek

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Externe veiligheid	- Groepsrisico Aantal potentiële slachtoffers - 10-6 Plaatsgebonden Risicocontour (PR) (binnen deze contour geen kwetsbare extra kwetsbare objecten (ziekenhuizen) en beperkt kwetsbare objecten).	Geen extra kwetsbare/kwetsbare en beperkt kwetsbare objecten binnen de 10-6 PR contour. Geen toename van het groepsrisico	Geen extra kwetsbare/kwetsbare objecten binnen de 10-6 PR contour. Toename van het groepsrisico waarbij aandacht is voor zelfredzaamheid, bestrijdbaarheid van een incident of ramp en kans -en/of effect-reducerende maatregelen.	Beperkt kwetsbare objecten binnen de 10-6 PR contour. Toename van het groepsrisico waarbij geen aandacht is voor zelfredzaamheid, bestrijdbaarheid van een incident of ramp en kans -en/of effect-reducerende maatregelen.

Voor de indicator externe veiligheid is gekeken naar de indicatoren groepsrisico en het plaatsgebonden risico. Als het groepsrisico toeneemt en (beperkt) kwetsbare objecten binnen de plaatsgebonden risico contour vallen wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht. Als er geen kwetsbare objecten binnen die contour vallen en groepsrisico niet toeneemt wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed.

Huidige situatie

In de huidige situatie liggen een beperkt aantal kwetsbare objecten nabij risicogebieden. Aangezien het om stedelijk gebied gaat waar de ruimte beperkt is, is dat onvermijdelijk. Er is sterke wet- en regelgeving op het gebied van externe veiligheid in de vorm van het brzo en bevi en het lokale beleidsplan externe veiligheid. De externe veiligheid wordt daarom in de huidige situatie beoordeeld als **redelijk**, omdat waakzaamheid altijd gewenst is.

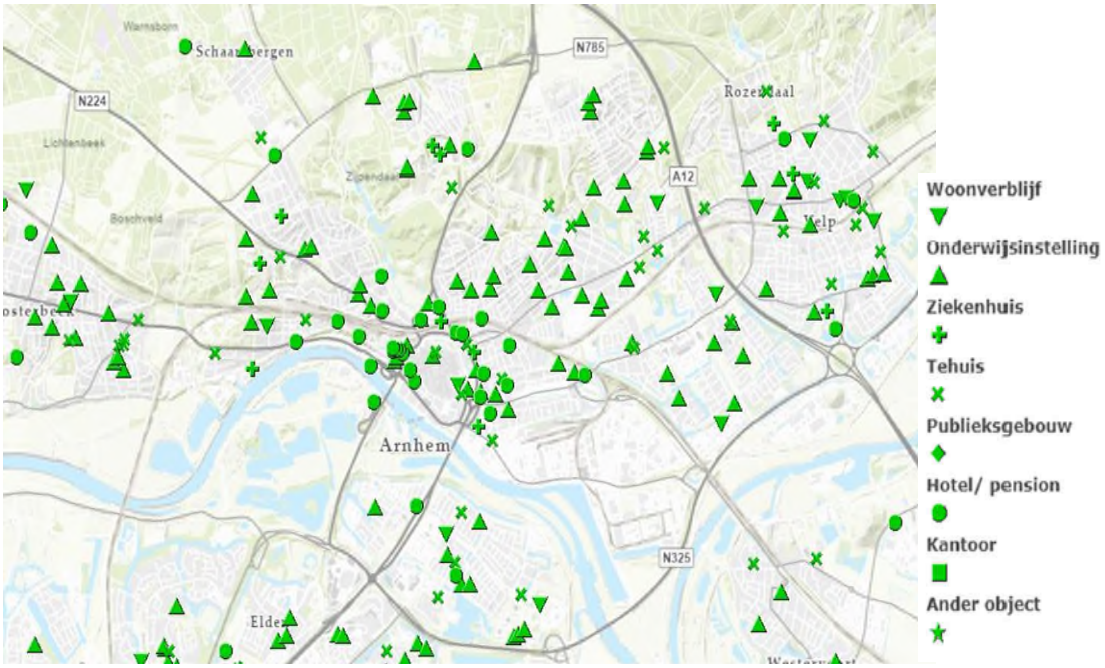

Figuur 5.14 Gevoelige functies in en rondom gemeente Arnhem Centrum Gevoelige functies in en rondom gemeente Arnhem Centrum

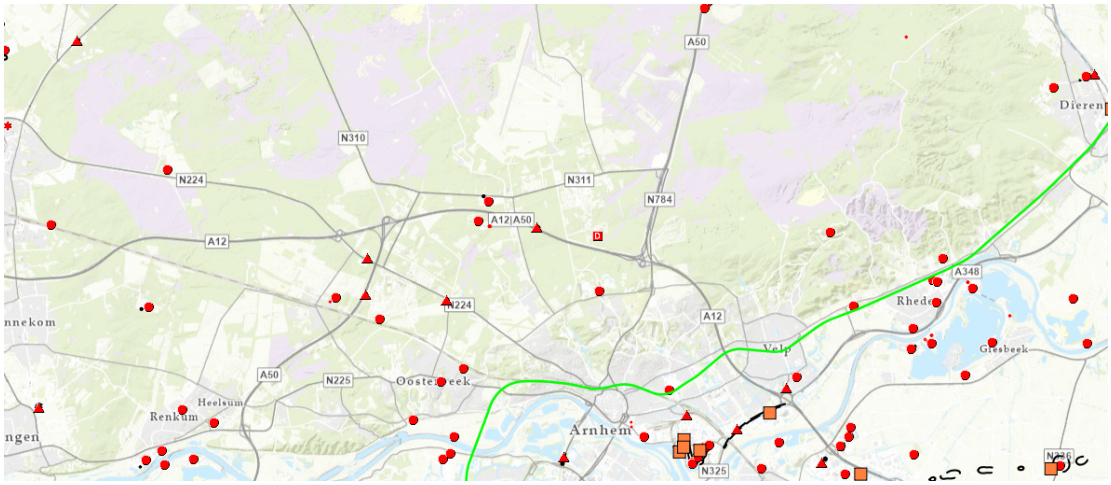

Figuur 5.15 Risicolocaties in en rondom gemeente Arnhem Centrum

Figuur 5.16 Legenda risicolocaties

Autonome ontwikkeling

Het is niet waarschijnlijk dat de kans op ongevallen significant zal toenemen. Het groepsrisico kan echter wel toenemen door toenemende bevolkingsdichtheid en verdichting. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Deelgebieden

Het deelgebied Arnhem Noord wordt qua geluid en lichthinder beoordeeld als goed ten opzichte van de huidige situatie en autonome ontwikkeling van die thema's voor Arnhem als geheel. Dit komt omdat met name het centrum en omliggende wijken te maken hebben met geluidsbelasting door spoorwegen en bedrijven. Ook qua lichthinder is er meer hinder in het centrumgebied, omdat er daar meer lichtverstoring is en er meer mensen wonen. Geluidsbelasting door spoorverkeer en bedrijven en lichthinder is in Arnhem Noord minder dan in de andere deelgebieden.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator omgevingsveiligheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Doormiddel van het kwaliteitskader wordt de samenhang tussen waarden geborgd. Voorwaarde is dat nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad. De verwachting is daardoor dat de kans op een toenemend groepsrisico wordt verkleind.	
We maken onze wijken veiliger	+	Aandacht voor veiligheid bij de inrichting van de stad draagt bij aan veiligheid binnen de wijken en het verkleinen van het groepsrisico.	
We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering	0	Door een gebiedsgericht milieubeleid worden milieuambities afgestemd op de levendigheid van een gebied. De bijbehorende monitoring draagt bij aan een inzicht in het wel of niet voldoen aan de gezondheidsnormen. Aangezien het gebiedsgerichte milieubeleid nog niet verder geconcretiseerd is, is de verwachting dat de invloed van de visie beperkt is.	
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	-	De gemeente heeft keuzes gemaakt in welke locaties geschikt zijn voor functiemenging en welke locaties geschikt zijn voor bedrijven met meer milieuruimte. Naar verwachting is de toename van het groepsrisico beperkt. Verdere concretisering van de plannen,	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		locatiekeuzes en invulling van functiemenging zal echter meer inzicht geven, een toename van het groepsrisico is op dit moment niet volledig uit te sluiten.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Een toename van het aantal woningen en een groeiende bevolkingsdichtheid vergroot het groepsrisico.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling

Met het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot een toename van het groepsrisico. Ook functiemenging kan mogelijk negatieve effecten hebben. Tegelijkertijd zet de gemeente in op een kwaliteitskader verdichting, de veiligheid van wijken en een gebiedsgerichte milieubenadering. De verwachting is daarom dat het nieuwe beleid van de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed heeft op de indicator externe veiligheid.

5.3 Bodem en ondergrond

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Een groene, gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad	Chemische bodemkwaliteit Ondergrond	Bodemverontreiniging en saneringslocaties			
		Intensiviteit gebruik ondergrond			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema bodemkwaliteit en ondergrond. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
Nationaal	Wet Bodembescherming	De Wet bodembescherming (Wbb) voorziet in maatregelen indien sprake is van ernstige bodemverontreiniging in grond en grondwater. Het doel van de Wbb is in de eerste plaats het beschermen van de (land of water-) bodem zodat deze kan worden benut door mens, dier en plant, nu en in de toekomst. Via de Wbb heeft de Rijksoverheid de mogelijkheid algemene regels te stellen voor de uitvoering van werken, het transport van stoffen en het toevoegen van stoffen aan de bodem.
	Aanvullingswet bodem	Met het voorstel voor de Aanvullingswet bodem (2020) door het Ministerie van Binnenlandse zaken wordt de aanpak van bodemverontreinigingen gekoppeld aan een gebiedsaanpak en het reguleren van activiteiten. De kern van het huidige bodembeleid is het beschermen van de bodem tegen nieuwe verontreinigingen. Dit blijft bij de overgang naar de Omgevingswet overeind.
	Besluit Bodemkwaliteit	Het doel van het besluit bodemkwaliteit is om de bodem beter te kunnen beschermen en geeft gemeenten en provincie meer eigen verantwoordelijkheid voor het bodembeheer.
	Grondwaterrichtlijn	De Grondwaterrichtlijn is een in- en aanvulling van/op de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW). De KRW kent specifieke doelstellingen voor grondwater en in het bijzonder ook voor water dat voor menselijke consumptie wordt gebruikt. De GWR vult een aantal KRW-doelstellingen in en geeft aan wanneer maatregelen aan de orde zijn. De KRW eist een maatregelenprogramma om te zorgen dat uiterlijk in 2027 de doelstellingen bereikt worden.
Provinciaal/regionaal	Beleidsnota Bodem (2012) Gelderse Wegwijzer door bodemland	De nota is een handleiding voor bodemtaken en dient als toetsingskader voor onderzoek, sanering en nazorg voor de bodem in Gelderland. Doel van eerder nota was om het gezamenlijke bodemsaneringsbeleid van de Provincie Gelderland en de gemeenten Arnhem en Nijmegen op elkaar af te stellen.
	Nota bodembeheer MRA (2011)	Gaat over het hergebruiksbeleid voor grond en baggerspecie binnen de Milieusamenwerking Regio Arnhem
	Actualisatie bodembeleid regio MRA (2020)	Actualisatie bestaande bodemkwaliteitskaart met verschillende PFAS-verbindingen.
Lokaal	Bodemkwaliteitskaart MRA – PFAS actualisatie (2020)	Actualisatie bestaande bodemkwaliteitskaart met verschillende PFAS-verbindingen. Het geeft een goed beeld van de gebiedseigen bodemkwaliteit.
	Bodemkwaliteitskaart Addendum (2014)	Tabel met kengetallen en gebiedseigen toetswaarden standaard bodem.
	Structuurvisie	Door de ondergrond in een vroeg stadium te betrekken bij ruimtelijke ontwikkelingen kunnen kansen worden benut, functies beschermd en problemen in de uitvoering voorkomen worden. De ordening van de ondergrond bestaat uit drie onderdelen; 1.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
		Bij stedelijke ontwikkelingen vooraf de ondergrondse netwerklaag organiseren, 2. Het grondwater beschermen waar dat moet en duurzaam benutten waar het kan, 3. Gebiedsgericht aanpak grondwaterverontreinigingen.

5.3.1 Bodemkwaliteit

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Chemische bodemkwaliteit	Bodemverontreiniging en saneringslocaties	Geen verontreinigde locaties en enkele saneringslocaties	Enkele verontreinigde locaties en enkele saneringslocaties	Veel verontreinigde locaties en weinig saneringslocaties

Beoordelingssystematiek

De chemische bodemkwaliteit is bekeken aan de hand van bodemverontreiniging en saneringslocaties binnen de gemeentegrenzen. Wanneer er geen bodemverontreinigingen aanwezig zijn en nog enkele saneringslocaties wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer er veel bodemverontreiniging aanwezig is en weinig saneringslocaties wordt de huidige situatie en/of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie

De bodem heeft een dragende functie voor allerlei thema's. In de huidige situatie is gekeken naar de chemische bodemkwaliteit in Arnhem. Er is gekeken naar verontreinigingscontouren en saneringslocaties. Daarnaast is gekeken naar de diffuse verontreiniging in de binnenstad, Spijkerkwartier, Sint Marten en 't Broek. In gesprek met de gemeente werd de bodem van Arnhem een van de meest vervuilde van Oost-Nederland genoemd, wat terug te zien is in onderstaande kaartbeelden. Zichtbaar is dat grote delen van Arnhem te maken hebben met (diffuse) bodemverontreiniging. Met name in het centrum van Arnhem en de industriegebieden en stortplaatsen langs de Rijn, zijn grote stukken bodem verontreinigd. Gezien de vele verontreinigde stukken bodem en beperkte saneringslocaties wordt de huidige situatie als **slecht** beoordeeld.

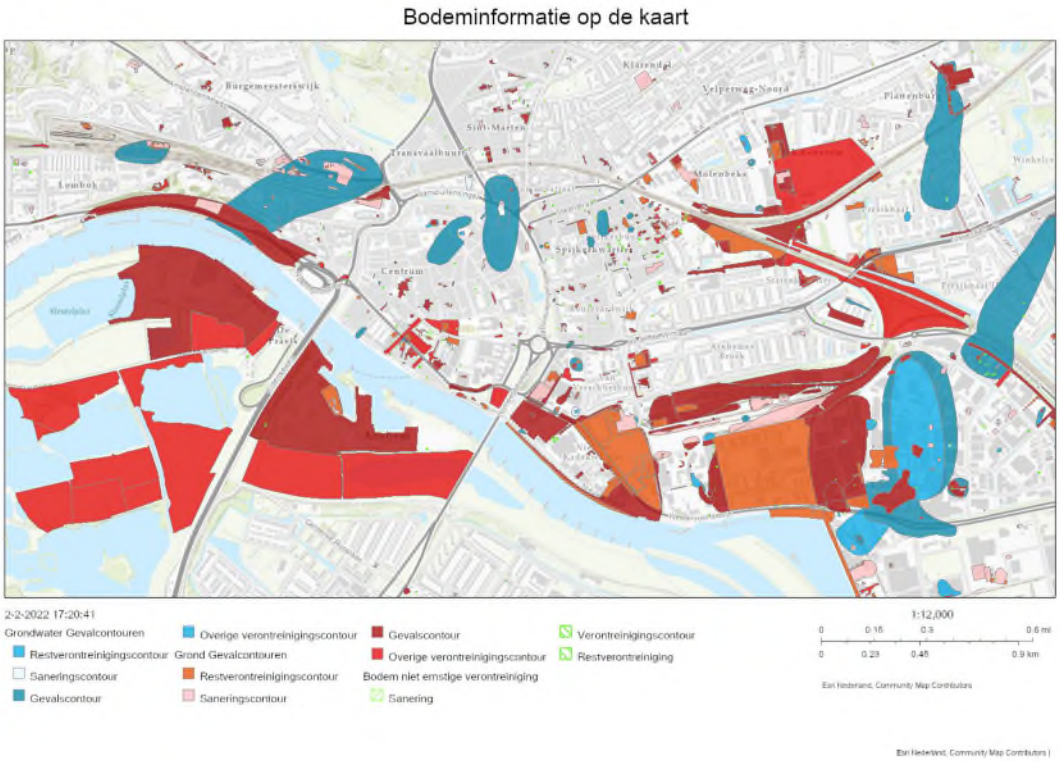

Figuur 5.17 Bodemverontreiniging in Arnhem (bron: gemeente Arnhem)

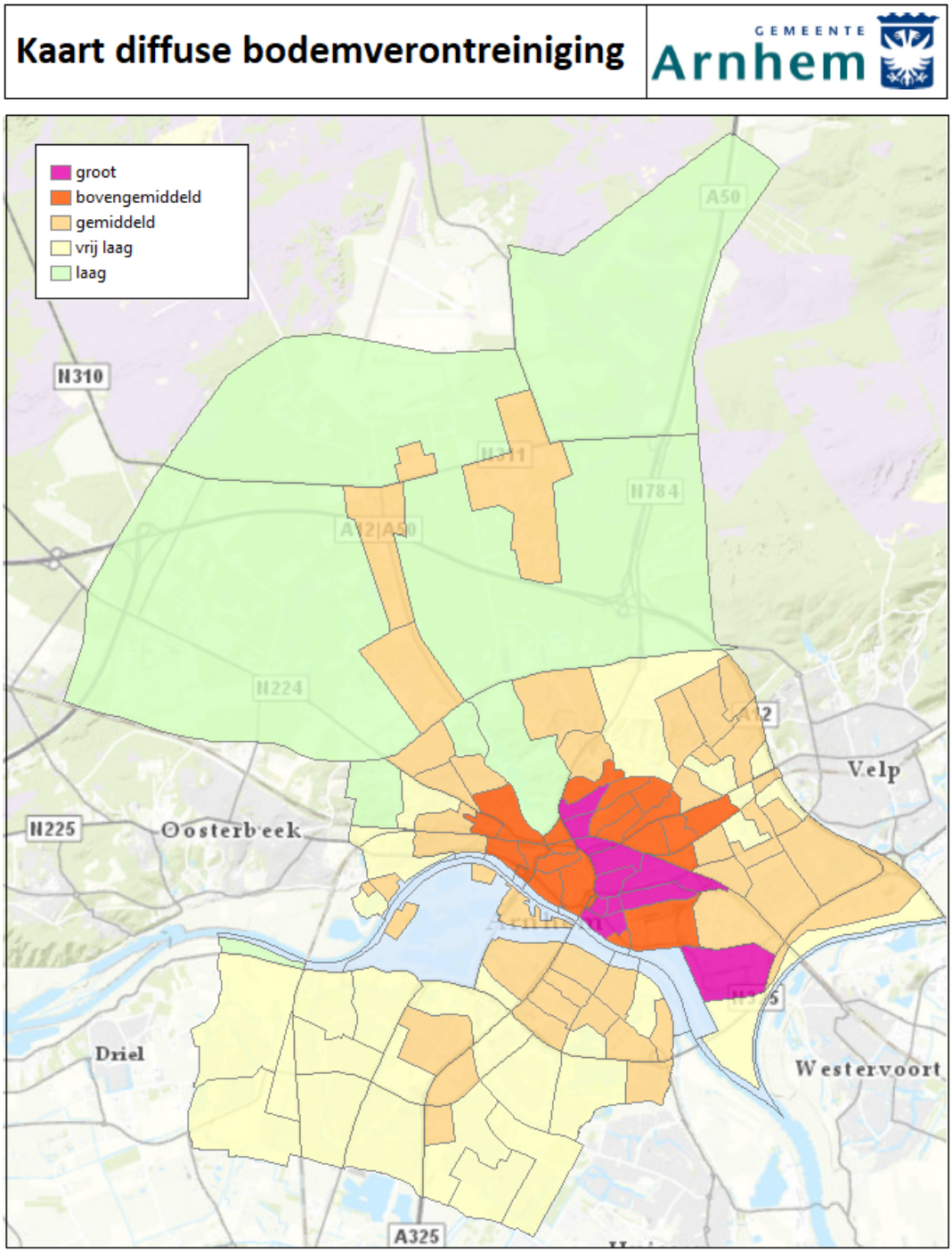

Figuur 5.18 Diffuse bodemverontreiniging in Arnhem (bron: gemeente Arnhem)

Autonome ontwikkeling

In de autonome ontwikkeling van bodem is gekeken naar de chemische bodemkwaliteit aan de hand van de verwachting van het aantal bodemverontreinigingen en saneringslocaties. De grote woonopgave die Arnhem heeft, duidt erop dat de bodem in bepaalde, mogelijk (licht) verontreinigde, stukken mogelijk verbeterd, als gevolg van wetgeving omtrent de bouw van woningen en de kwaliteit van de bodem die hiervoor nodig is. Daarnaast zijn er mogelijk gebieden die als gevolg van de verdichting van de stad meer versteend raken.

Naar verwachting verbeterd de situatie echter niet dermate dat deze van ‘veel verontreinigde locaties en weinig saneringslocaties’ naar ‘enkele verontreinigde locaties en enkele saneringslocaties’ gaat. Om die reden wordt de autonome ontwikkeling beoordeeld als **slecht**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator bodemkwaliteit is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We willen een geschikte bodem en schoon grondwater	+	Het grondwatersysteem en de bodemdiversiteit zijn belangrijke dragers van ecosystemen. Voor een gezondere stad zet Arnhem in op bodems die geschikt zijn voor de bestemming die er bovengronds op wordt voorzien. Nieuwe verontreinigingen of aantastingen aan de bodem worden voorkomen en resterende historische verontreinigingen worden op duurzame en doelmatige wijze beheert. Samen met bewoners gaat Arnhem ervoor zorgen dat er veilig buiten kan worden gespeeld, getuinierd kan worden en tegels kunnen worden gewipt.	
We bouwen nieuwe woningen bij	+	De kwaliteit van de bodem wordt verbeterd op woningbouwlocaties als gevolg van bestaande wetgeving hieromtrent. Woningen mogen niet op vervuilde grond gerealiseerd worden, waarop eventuele vervuilde bodem gesaneerd dient te worden. Het bouwen van nieuwe woningen zou per saldo een verbetering van de bodem betekenen.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling

Het geschikt maken van de bodem voor woningbouw leidt ertoe dat de bodem voldoet aan wet- en regelgeving die voor woningbouw geldt. Arnhem wil nieuwe verontreinigingen voorkomen en bestaande verontreinigen worden gemonitord en doelmatig beheerd. Ondanks het saneren van de bodem voor dergelijke ontwikkelingen neemt de kwaliteit van de bodem af door verdere verstening van gebieden die nu redelijk groen zijn.

Echter, op basis van de ambities in de Omgevingsvisie, wordt naar saldo een verbetering van de bodemkwaliteit verwacht, waarmee de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft.

5.3.2 Ondergrond

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Ondergrond	Intensiviteit gebruik ondergrond	Ondergrond geordend en ruimte voor ontwikkelingen	Ondergrond redelijk geordend met ruimte voor ontwikkelingen	Ondergrond slecht geordend en beperkte ruimte voor ontwikkelingen

Beoordelingssystematiek
De ondergrond is bekeken aan de hand van het criteria intensiviteit van het gebruik van de ondergrond. Hierbij wordt gekeken van de netwerklaag tot de diepere ondergrond tot 200-300 meter: de diepte tot waar bodemenergiesystemen uiterlijk worden aangelegd. Wanneer de ondergrond geordend is en efficiënt gebruikt wordt, wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer de ondergrond niet georganiseerd is en er geen plek is voor nieuwe ontwikkelingen wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
In onderstaand figuur, afkomstig uit de Structuurvisie 2020 - 2040 (2012), is de verwachte dynamiek in de netwerklaag in de gemeente Arnhem afgebeeld. In het noorden van de gemeente is er weinig dynamiek in de netwerklaag, omdat natuur en recreatie daar met name de hoofdfunctie zijn. In het zuiden van de gemeente, in het stedelijk gebied is sprake van dynamiek tot zeer hoge dynamiek in de netwerklaag. De huidige situatie wordt beoordeeld als **redelijk**. Gesprekken met de gemeente wezen uit dat de drukte in de diepere ondergrond momenteel niet alarmerend is, maar dat de extra druk die hier op komt te liggen in de toekomst een zorg voor hen is.

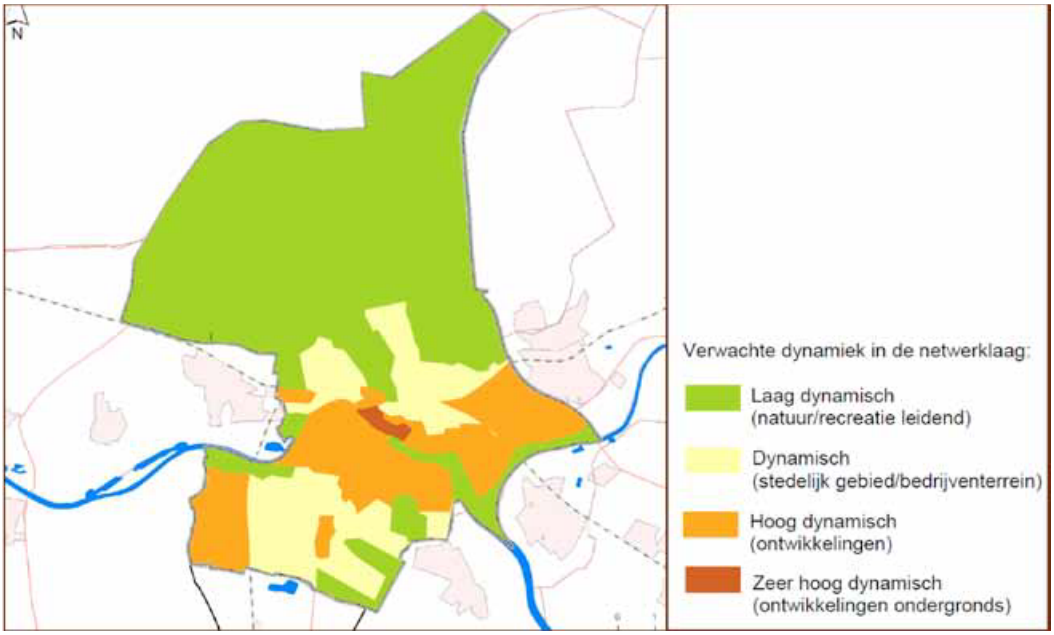

Figuur 5.19 Dynamiek in de netwerklaag binnen de gemeentegrenzen van Arnhem

Autonome ontwikkeling

De verwachting is dat in de toekomst de ondergrond, met name in bebouwd gebied, steeds voller wordt door aanleg en/of uitbreiding van warmtenetten en klimaatadaptieve maatregelen zoals wadi's en infiltratiekratten. Daarnaast door de woningbouwopgave, zoals parkeergarages, funderingen, kabels en leidingen en evt. ondergrondse afvalopslag. Als de ondergrond niet wordt geordend, is dat van invloed op de ambities van allerlei thema's zoals water, energie, bodem en infrastructuur. De autonome situatie van de ondergrond wordt daarmee beoordeeld als **slecht**.

Deelgebieden

Voor de indicator ondergrond is de beoordeling van de deelgebieden niet dusdanig anders dan voor de beoordeling van de ondergrond van Arnhem als geheel. Voor Arnhem Noord is de huidige en verwachte dynamiek in de ondergrond laag, maar dat betekent niet dat deze niet geordend hoeft te worden. Omdat de druk op de ondergrond hier wat lager is wordt de huidige situatie en autonome ontwikkeling van de ondergrond in Arnhem Noord beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator ondergrond is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We bouwen nieuwe woningen bij	-	De aanleg van nieuwe woningen zorgen voor een nog grotere ondergrondse ruimteclaim. De forse groei van het aantal woningen in Arnhem, welke vanuit de bodem zullen worden voorzien van water, stroom en energie of warmte leggen extra druk op de al volle netwerklaag in hoog dynamische gebieden in de stad.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad Inbreidingslocaties met name problematisch
De energietransitie in de gebouwde omgeving	0	De ondergrond van Arnhem is als eerder aangegeven hoog dynamisch in de netwerklaag. In wijken waar een collectief warmtenet het beste alternatief is voor fossiele energie moet ondergrondse ruimte worden gereserveerd voor warmteleidingen, tussenstations, eventuele opslag en duurzame warmtebronnen. De neutrale beoordeling is het gevolg van de programmatische aanpak die Arnhem hiervoor vastlegt: de gemeente heeft een Bodemenergieplan opgesteld en is bezig met een Verordening bodemenergie.	
We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie	-	Energie dient volgens de Omgevingsvisie ook te worden opgewekt bij bedrijven en industrie om de reductiedoelstelling te halen. Zo zullen onder meer zonnepanelen op grote daken worden geplaatst, welke een soortgelijke ondergrondse ruimteclaim kennen als de overige gebouwde omgeving. De extra druk die deze ingreep heeft op de netwerklaag zorgt ervoor dat deze beleidsuitspraak leidt tot een negatief effect op de ondergrond.	Bedrijven- en industrieterreinen

Toelichting effectbeoordeling

De indicator ondergrond wordt beoordeeld aan de hand van de intensiviteit van het gebruik van de ondergrond (van de netwerklaag tot de diepere ondergrond tot 200-300 meter). De plannen in de Omgevingsvisie zorgen ervoor dat er meer druk komt te liggen op de netwerklaag, als gevolg van nieuwe woningen, maar ook de aanleg van warmteleidingen, tussenstations, eventuele opslag en duurzame warmtebronnen in de stad.

Duidelijk is dat de Omgevingsvisie niet voor een verbetering van de ondergrond gaat zorgen door de druk die hier op komt te liggen. De programmatische aanpak die de gemeente hiervoor opstelt zorgt er echter voor dat er naar verwachting waarschijnlijk een **beperkt** effect optreedt.

5.4 Water

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Een groene, gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad	Waterkwantiteit	Waterbergingsgebieden, kwantiteit grond- en oppervlaktewater			
	Waterkwaliteit	KRW-normering grondwater			
		Kwaliteit (SED en HEN) oppervlaktewater			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema waterkwantiteit en waterkwaliteit. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Nationaal Bestuursakkoord Water	Het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW) beschrijft de nationale waterproblematiek. In het NBW is de samenwerking in het waterbeheer en -beleid tussen deze partijen vastgelegd. In het NBW komen vooral zaken aan de orde die te maken hebben met de waterkwantiteit. Daarbij horende zijn de veiligheid tegen overstromingen en wateroverlast onderwerpen die in toenemende mate in de belangstelling staan.
	Beleidslijn grote rivieren	De Beleidslijn grote rivieren (de opvolger van de beleidslijn ruimte voor de rivier) is erop gericht de veiligheid tegen overstromingen te waarborgen en de ruimtelijke kwaliteit te verbeteren. De Neder-Rijn heeft de aanduiding stroomvoerend regime.
	NOVI	De Nationale Omgevingsvisie (NOVI) is een instrument van de nieuwe Omgevingswet en loopt vooruit op het moment dat die wet in gaat. Tot die tijd geldt de NOVI als structuurvisie onder de Wet ruimtelijke ordening (Wro). Zodra de Omgevingswet in gaat, zal de NOVI gelden als instrument, zoals in de nieuwe wet is bedoeld. De NOVI gaat onder andere in op het thema water.
Provinciaal/regionaal	Waterbeheerprogramma 2022-2027 Rivierenland	Het waterbeheerprogramma beschrijft de doelen van waterschap Rivierenland en hoe zij deze willen bereiken
	Waterbeheerprogramma 2022-2027 Rijn en IJssel	Het waterbeheerprogramma beschrijft de doelen van waterschap Rijn en IJssel en hoe zij deze willen bereiken

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Lokaal	Structuurvisie (2012)	De beleidsinzet voor grondwater is om het grondwater te beschermen waar dat moet en het duurzaam te (kunnen) benutten waar dat kan.
	Aanpak Wateroverlast in Arnhem Noord (2015)	Het plan heeft tot doel om Arnhem en vooral Arnhem Noord, beter waterbestendig te maken tegen zware regenbuien. Daarom zal over elk plan een waterscan worden gelegd. Tijdens werkzaamheden in de openbare ruimte worden ruimtelijke maatregelen genomen die wateroverlast verminderen dan wel beperken
	Strategie klimaatadaptatie 2020-2030 (Groen, slim en samen)	De gemeente Arnhem heeft in 2020 een klimaatadaptatiestrategie opgesteld. De strategie omschrijft de Arnhemse ambities en strategie op het thema klimaatadaptatie. Daarnaast is een uitvoeringsagenda opgenomen, uitgewerkt naar de verschillende klimaateffecten.

5.4.1 Waterkwantiteit

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Waterkwantiteit	Omvang waterwin- en grondwaterbeschermingsgebieden	Ruim voldoende voorraad	Voldoende voorraad	Onvoldoende voorraad

Beoordelingssystematiek
De waterkwantiteit wordt beoordeeld aan de hand van de omvang van de grondwatervoorraad met een goede kwaliteit voor drinkwater.

Huidige situatie
De huidige situatie van drinkwaterwinningsgebieden is verbeeld in onderstaande kaart. Zichtbaar zijn de waterwin- en grondwaterbeschermingsgebieden binnen de grenzen van de gemeente Arnhem. In de huidige situatie is sprake van twee drinkwatergebieden, waarvan één in stedelijk gebied. Er is sprake van drie grondwaterbeschermingsgebieden. Er is in de huidige situatie sprake van voldoende waterberging. De huidige situatie van waterkwantiteit wordt beoordeeld als **goed**.

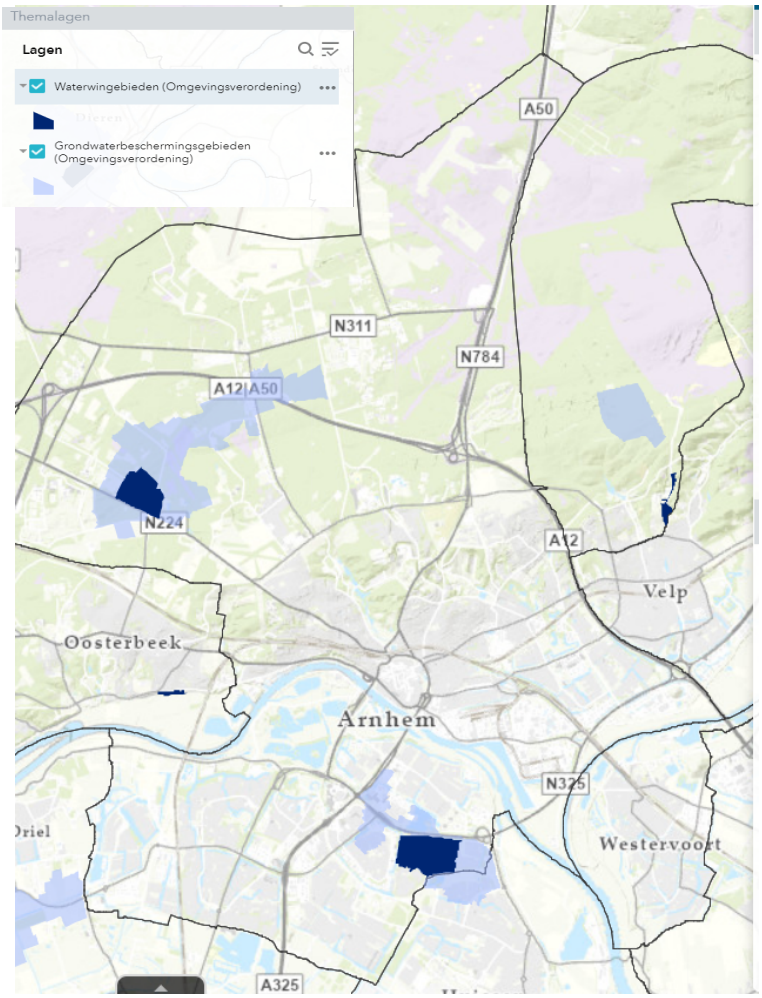

Figuur 5.20 Waterwingebieden en grondwaterbeschermingsgebieden nabij Arnhem

Autonome ontwikkeling

Het huidige beleid van gemeente is gericht op het beschermen van het grondwater waar dat moet en het benutten waar dat mogelijk is. Gebieden waar grondwater wordt gewonnen voor menselijke consumptie zijn Europees beschermd en komen zeer waarschijnlijk niet in het geding als gevolg van andere ontwikkelingen in de ondergrond (zoals de bouw van woningen in uitleglocaties en de energietransitie. Klimaatverandering, waaronder de langere periodes van droogte, hebben mogelijk wel effect op de waterwingebieden. De autonome ontwikkeling voor waterkwantiteit van waterwin- en grondwaterbeschermingsgebieden wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator waterkwantiteit is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We willen een geschikte bodem en schoon grondwater	+	De omgevingsvisie zet in op het beschermen van het grondwater voor de drinkwatervoorzieningen binnen de gemeente.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	De inzet op klimaatadaptatiemaatregelen, in het bijzonder het bergen van water, heeft naar verwachting een positief effect op de waterkwantiteit	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Nieuwe woningen worden zoveel mogelijk binnen stedelijk gerealiseerd. Opgenomen zoekgebieden voor verdichting en het bouwen van nieuwe woningen liggen buiten waterwingebieden. In gesprek met de gemeente blijkt dat voor de nieuwe ontwikkelingen meer grondwater nodig is en deze uitspraak negatief is op de waterkwantiteit.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad.
Energietransitie bedrijven en de industrie	0	Zie beoordeling ‘de energietransitie in de gebouwde omgeving’	

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie zet in op bescherming van het grondwater en heeft daarnaast aandacht voor het verbeteren van het stadsklimaat. Wanneer hierbij aandacht geschonken wordt aan waterberging, heeft dit naar verwachting een positief effect op de waterkwantiteit in de gemeente. Tegelijkertijd biedt de Omgevingsvisie ruimte voor verdichten en het toevoegen van een groot aantal woningen, wat een negatief effect heeft op de kwantiteit drinkwater. Naar verwachting is de invloed van de Omgevingsvisie op de kwantiteit van grond- en oppervlaktewater per saldo **beperkt**.

5.4.2 Waterkwaliteit

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Waterkwaliteit	KRW-normering grondwater	KRW-normen grotendeels gehaald	KRW-normen deels gehaald	KRW-normen niet gehaald
	Kwaliteit (SED, HEN en KRW) oppervlaktewater	Voldoet	Voldoet bijna	Voldoet niet

Beoordelingssystematiek
De waterkwaliteit is bekeken aan de hand van de KRW-normering van grond- en oppervlaktewater. De normen gaan onder andere over de chemische en ecologische kwaliteit van het oppervlaktewater en daarnaast over het evenwicht en de kwaliteit van het grondwater, en geven zo een redelijk compleet beeld.

Huidige situatie
In en nabij de gemeente Arnhem liggen meerdere KRW-grondwaterlichamen. Het gaat om de grondwaterlichamen Zand Rijn-West, Zand Rijn-Oost, Deklaag Rijn-West en Zand Rijn-Midden. Voor de waterlichamen Zand Rijn-Oost, Zand Rijn-West en Deklaag Rijn-West geldt dat de kwaliteit voldoet. Voor grondwaterlichaam Zand Rijn-Midden geldt dat de chemische kwaliteit van het grondwater voldoet, maar dat de ecologische kwaliteit onvoldoende is. De huidige situatie voor waterkwaliteit grondwaterlichamen wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Rondom Arnhem liggen geen KRW-oppervlaktewaterlichamen. Wel liggen er diverse wateren met een specifieke ecologische doelstelling (SED) en van het hoogste ecologische niveau (HEN). In de huidige situatie voldoen alle beken, zoals opgenomen in tabel 5.2, aan het streefbeeld voor sprengenbeken. De huidige situatie voor oppervlaktewateren wordt daarom beoordeeld als **goed**.

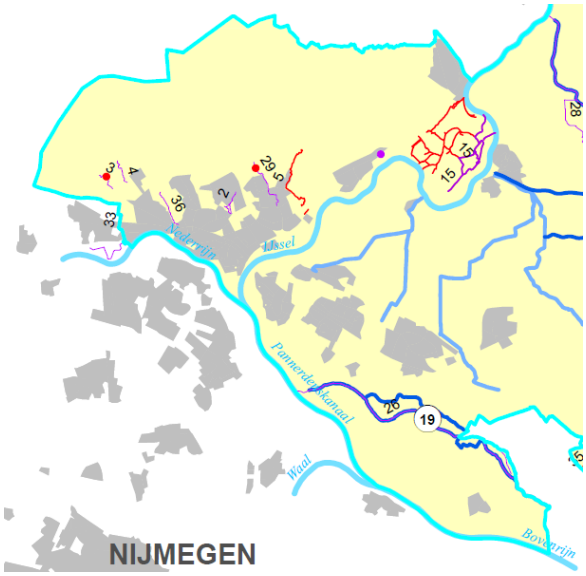

Figuur 5.21 Watergangen met specifiek doel of functie in Arnhem en omgeving

Autonome ontwikkeling
Voor alle waterlichamen: Zand Rijn Oost, Zand Wijn West, Zand Rijn Midden en Deklaag Rijn-West is de verwachting is dat bij uitvoering van het volledige maatregelenpakket de doelen voor deze grondwaterlichamen behaald worden. De autonome ontwikkeling voor waterkwaliteit grondwaterlichamen wordt daarom beoordeeld als **goed**.

In de autonome ontwikkeling kan langdurige droogte een negatief effect hebben op de waterkwaliteit van oppervlaktewateren. Ook piekbuien kunnen negatieve effecten veroorzaken, bijvoorbeeld door verontreiniging in neerslag of door de afspoeling van nutriënten. Daarnaast kan een stijging in de temperatuur leiden tot meer blauwalg.

De gemeente heeft hier aandacht voor in de klimaatadaptatiestrategie. Tegelijkertijd zal dit in overleg met de waterschappen beter in beeld gebracht moeten worden om onder invloed van klimaatverandering de waterkwaliteit op een wenselijk niveau te houden. De waterschappen zijn bevoegd gezag en treft hier de maatregelen voor. De autonome ontwikkeling voor de kwaliteit van oppervlaktewaterlichamen wordt op basis van bovenstaande argumentatie beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator waterkwaliteit is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We willen een geschikte bodem en schoon grondwater	0	De Omgevingsvisie zet expliciet in op het beschermen van het grondwater voor de drinkwatervoorzieningen binnen de gemeente. Nieuwe verontreinigingen of aantasting worden voorkomen en resterende historische verontreinigingen worden op een duurzame en doelmatige wijze beheert. Zodoende is er waarschijnlijk geen sprake van een duidelijk effect op de waterkwaliteit.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Herstructurering en verdichting binnen bestaande stedelijke gebieden heeft naar verwachting geen direct effect op de kwaliteit van het water in de gemeente. Enerzijds kan water moeilijker infiltreren in de bodem en zorgt extra verharding voor mogelijk meer vervuiling van het oppervlaktewater, anderzijds kan het afkoppelen van het hemelwater op het riool (als onderdeel van de herstructurering) ervoor zorgen dat oppervlaktewater minder snel vervuild raakt bij hevige regenbuien.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling
Het beleid in de Omgevingsvisie zet in op het beschermen van de waterkwaliteit van het grondwater en oppervlaktewater. Nieuwe verontreinigingen en aantasting worden zoveel mogelijk voorkomen. De Omgevingsvisie maakt het echter ook mogelijk om een groot aantal woningen binnenstedelijk te realiseren. Toenemende verdichting kan ervoor zorgen dat water minder goed infiltreert. Vervuiling van oppervlakte- en grondwater zal naar verwachting beperkt zijn, aangezien het ongezuiverd lozen en infiltreren niet meer is toegestaan. Al met al wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed zal hebben op het thema waterkwaliteit.

5.5 Beweging

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Beweging	Ruimte voor spelen en bewegen			

Beleid en doelstellingen
Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op beweging. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Nationaal preventieakkoord	In het Nationaal Preventieakkoord staan afspraken tussen meer dan 70 verschillende organisaties. Bijvoorbeeld koepelorganisaties van de zorg, bedrijven, gemeenten en onderwijsinstellingen.
	Nationaal Sportakkoord	Het Nationaal Sportakkoord is een samenwerking tussen het ministerie van VWS, gemeenten en sportbonden, provincies, maatschappelijke organisaties en bedrijven. Het doel van het akkoord is om de kracht van sport nog beter te benutten.
	Landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024	De landelijke nota gezondheidsbeleid beschrijft de landelijke prioriteiten op het gebied van publieke gezondheid en is richtinggevend voor het lokale gezondheidsbeleid.
Provinciaal/ regionaal	Gelders sportakkoord	Het Gelders sportakkoord heeft als doel het Gelders Sporklimaat te versterken. Het akkoord sluit met

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		haar zes thema's aan op de pijlers van het Nationaal sportakkoord.
Lokaal	Sportakkoord	In het lokale sportakkoord worden lokale krachten gebundeld op verschillende thema's. In het akkoord zijn voor elk thema ideeën geformuleerd en acties vastgelegd. Het hoofddoel van het akkoord is het vergroten van het aantal gezonde en fitte Arnhemmers.
	Gezond & Fit	In het plan Gezond & Fit omvat de gemeentelijke ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers. Het plan richt zich op vijf doelen, waarbij dit document de start vormt voor een integrale kijk op het onderwerp en de verbinding tussen diverse beleidsterreinen.

5.5.1 Ruimte voor spelen en bewegen

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Ruimte voor spelen en bewegen	Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO)	Score van 0-2	Score van 2-3	Score van 3-5

Beoordelingssystematiek

Om de ruimte voor spelen en bewegen binnen de gemeente te beoordelen is het criterium 'Kernindicator beweegvriendelijke Omgeving' (KBO) gebruikt. De KBO richt zich op fysieke omgevingskenmerken en is opgebouwd uit zes deelindicatoren waarvoor een score kan worden berekend:

- Dichtheid sportvoorzieningen;
- Sport- en speelplekken;
- Sport-, speel- en beweegruimte;
- Routes (paden);
- Buitengebied;
- Nabijheid van voorzieningen.

De beoordeling vindt plaats op basis van de totale kernindicator (schaal 1-5).

Huidige situatie

In 2018 heeft de gemeente Arnhem een onderzoek uit laten voeren door het Mulier Instituut naar de beweegvriendelijkheid van de Arnhemse omgeving. Uit het onderzoek blijkt dat de gemeente Arnhem een gemiddelde KBO score heeft van 2,90 op een schaal van 1 tot 5 (figuur 5.3). Dit is hoger dan het landelijk gemiddelde van 2,56. Figuur 3.30 vergelijkt de score van Arnhem met gemeenten die vergelijkbaar zijn qua inwonersaantal en stedelijkheid.

Daaruit blijkt dat Arnhem behoort tot de hoogst scorende vergelijkbare gemeenten op de totale kernindicator. Opvallend is dat de gemeente Arnhem laag scoort op de deelindicator sportvoorzieningen. Dit hoeft niet direct te betekenen dat dit slecht is. Zo kan het zijn dat sportvoorzieningen een hogere bezetting kennen dan bijvoorbeeld in een landelijke gemeente met meer (verspreide) sportvoorzieningen. Aangezien de gemiddelde score voor de totale kernindicator 2,9 is wordt de huidige situatie gemeentebreed als **redelijk** beoordeeld.

Tabel 5.2 Scores indicatoren Arnhem in vergelijking tot gemeenten van vergelijkbare omvang en dezelfde stedelijkheidsgraad (Bron: Van der Poel, Wezenberg-Hoenderkamp & Hoekman, 2016)

Gemeente	Inwoners	(kern)indicator	Sportvoorzieningen	Speelplekken	Beweegruimte	Routes	Buitengebied	Nabijheid
Enschede	158.553	**3,08**	3,00	3,50	3,33	1,67	2,33	4,67
Apeldoorn	158.099	**3,03**	2,00	1,50	2,33	4,00	4,67	3,67
Den Bosch	150.889	**2,90**	2,00	3,75	4,00	1,33	2,00	4,33
Arnhem	152.293	**2,90**	1,00	2,75	3,67	2,33	2,67	5,00
Haarlem	156.645	**2,50**	2,00	3,00	3,33	1,00	0,67	5,00
Haarlemmermeer	144.152	**2,44**	2,00	2,00	4,00	2,33	0,67	3,67
Zaanstad	151.418	**2,31**	1,00	2,50	4,00	1,00	0,67	4,67
Maastricht	122.397	**2,24**	2,00	0,75	4,00	1,33	0,67	4,67
Amersfoort	152.481	**2,18**	2,00	1,75	2,00	1,00	1,67	4,67
Nijmegen	170.681	**2,07**	1,00	1,75	2,00	1,00	1,67	5,00
Leiden	121.562	**2,00**	1,00	2,00	2,33	1,00	0,67	5,00

Huidige situatie deelgebieden

Wanneer ingezoomd wordt op wijkniveau blijkt dat er grote verschillen in scores op deelindicatoren zijn. Deze verschillen in scores worden onder andere veroorzaakt door verschillen in woonomgeving en de fysieke opbouw van de wijken. Kijkend naar het aantal gemerkte en niet gemerkte sport- en speelplekken per wijk in Arnhem (per 1.000 inwoners) springen de wijken Schaarsbergen, Geitenkamp en Centrum eruit. In deze wijken zijn circa 1,5 speelplekken per 1.0000 inwoners beschikbaar, ten opzichte van een gemeentelijk gemiddelde van 3,25 (Figuur 5.21).

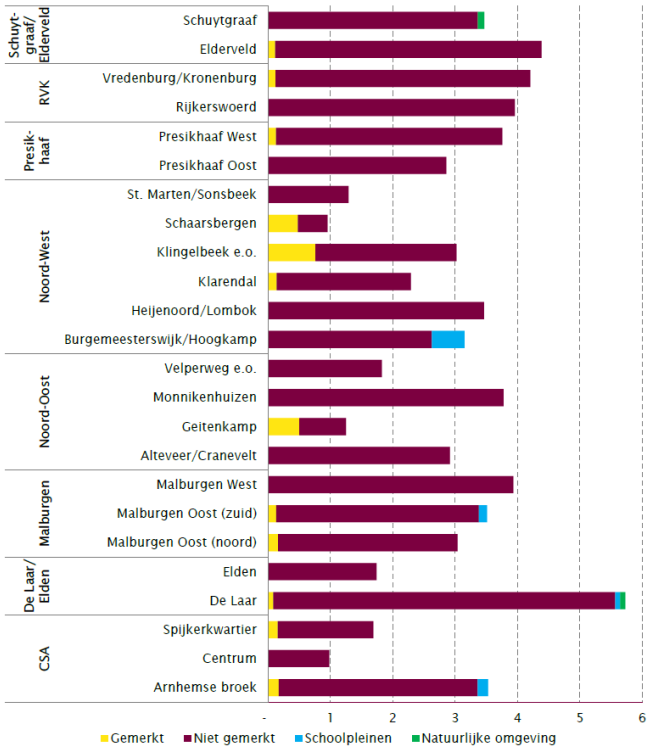

Figuur 5.22 Aantal sport- en speelplekken per wijk in Arnhem (per 1.000 inwoners)

Wanneer gekeken wordt naar paden is de verdeling heel anders. De wijken Schaarsbergen en Klingelbeek steken hier juist ver boven het gemiddelde uit (Figuur 5.22). Wijken met relatief weinig kilometers zijn St. Marten/Sonsbeek, Klarendal, Geitenkamp en Spijkerkwartier. Net als bij het aantal paden, is de invloed van de wijken Schaarsbergen en Klingelbeek groot op de gemiddelde 'natuurlijke sport-, speel- en beweegruimte'[16]. Er is een duidelijk verschil zichtbaar tussen de ruim opgezette wijken (o.a. Schaarsbergen, Klingelbeek e.o., Monnikenhuizen) en de dichtbebouwde wijken (o.a. Geitenkamp, Spijkerkwartier). Aangezien het deelgebied centrum op meerdere deelindicatoren onder gemiddeld scoort wordt de huidige situatie voor het deelgebied centrum als **slecht** beoordeeld.

[16] In deze analyse zijn de deelindicator sport-, speel- en beweegruimte en de deelindicator buitengebied samengevoegd.

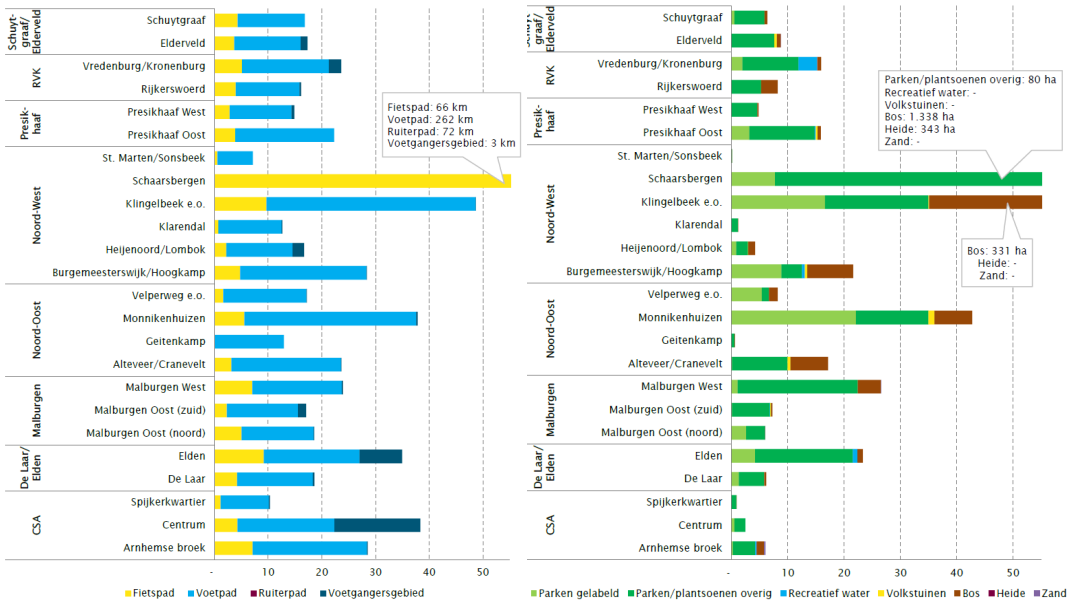

Figuur 5.23 Aantal kilometer fiets-, wandel- en ruiterpaden en m2 voetgangersgebied per wijk in Arnhem (per 1.000 inwoners) en aantal hectare sport-, speel- en beweegruimte per wijk in Arnhem (per 1.000 inwoners)

Autonome ontwikkeling

Er is landelijk een ontwikkeling gaande dat de sporttakken die gebruikmaken van de openbare ruimte, zoals recreatief wandelen, fietsen, hardlopen en wielrennen, de sporttakken in populariteit groeien. De vraag naar een beweegvriendelijke omgeving neemt daardoor toe. De gemeente Arnhem heeft de visie dat er in elke wijk voor alle doelgroepen voldoende aanleiding moet zijn om te bewegen of te sporten. Tegelijkertijd vinden er ook op andere thema's ontwikkelingen plaats, zoals verstedelijking en mobiliteit, welke, door ruimteclaims, een bedreiging kunnen vormen voor de ruimte voor spelen en bewegen. De gemeente werkt daarom aan een integraal uitvoeringsplan voor bewegen en gezondheid in de openbare ruimte. Daarbij worden diverse beleidsterreinen zoals mobiliteit, groen, beheer en gezondheid betrokken. In de praktijk blijkt het echter lastig om vanuit deze integraliteit concrete stappen te zetten en daadwerkelijk voldoende ruimte voor bewegen en spelen te realiseren. Naar verwachting dragen de ontwikkelingen daarom beperkt bij aan de KBO score, de autonome ontwikkeling voor zowel de gehele gemeente als het deelgebied centrum wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator ruimte voor spelen en bewegen is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	+	Een betere verbinding van de verschillende groene zones resulteert naar verwachting in meer ruimte voor spelen en bewegen.	Gemeentebreed wordt ingezet op het leggen van de verbinding tussen de groenzones rondom de stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. In Arnhem Oost wordt in het bijzonder geïnvesteerd in de openbare ruimte rondom het spoor om zo de barrièrewerking van het spoor te verminderen en de verbinding te leggen met andere groene zones in de stad. In Arnhem Noord wordt ingezet op de ecologische verbindingszones.
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	+	Straten en pleinen worden groener gemaakt en getransformeerd tot aantrekkelijke plekken waar ruimte is voor ontmoeten, spelen en bewegen.	De focus ligt daarbij op versteende wijken zoals Kronenburg, Spijkerkwartier, het centrum en bedrijventerreinen.
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Landschappen, parken en polderlinten worden gekoesterd en het voortbestaan hiervan is vastgelegd in het groenblauwe netwerk. Deze gebieden dragen ook positief bij aan beweegruimte, routes en buitengebied.	
In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes	+	Draagt in brede zin bij aan dit criterium. De nadruk op sporten buiten sportverenigingen (‘de klassieke vorm van sporten’), door middel van het stimuleren van bijvoorbeeld wandelen of het aanleggen van jeu de boules-banen, maakt de openbare ruimte beweegvriendelijker en beweging laagdrempeliger.	De focus ligt op sportparken, sportverenigingen en de openbare ruimte in het algemeen.
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	+	Ook deze beleidsuitspraak focust op het sporten buiten de klassieke vorm om. Arnhem gaat de openbare ruimte beter inrichten op het sporten in de openbare ruimt, zonder dat overige functies	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		(ecologie, erfgoed, etc.) worden ingeperkt.	
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	De beleidsuitspraak gaat met name in op het nooit ver weg zijn van een groene omgeving. Door het groen dichterbij de bewoners te brengen wordt beter gescoord op deelindicatoren van het KBO. Tegelijkertijd zal de druk op deze gebieden toenemen door een toename van het aantal gebruikers.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Het toevoegen van nieuwe woningen zal samengaan met een groeiende bevolkingsdichtheid. Dit zal de druk op de openbare ruimte en voorzieningen gericht op spelen en bewegen vergroten.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Onderdeel van de onderbouwing van deze beleidsuitspraak is het verbeteren van de bereikbaarheid van en in Arnhem met de fiets of lopend. Aangezien het in die zin aantrekkelijker wordt om te wandelen kan beargumenteerd worden dat deze beleidsuitspraak het criterium zou ondersteunen.	Lagere parkeernormen worden voornamelijk ingezet op goed bereikbare plekken, waaronder het centrum en omgeving

Toelichting effectbeoordeling

Het beleid in de Omgevingsvisie draagt op diverse manieren bij aan het creëren van ruimte voor spelen en bewegen. Zo wordt ingezet op het verbinden van groengebieden, worden straten en pleinen getransformeerd naar groene ontmoetingsplekken en wordt bij de inrichting van de openbare ruimte rekening gehouden met de veranderende beweegcultuur. De Omgevingsvisie zet daarnaast echter in op het bouwen van een groot aantal nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid verhogen naar verwachting de druk op de ruimte voor spelen en bewegen. De verwachting is dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **positief** is.

5.6 Veiligheid

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Veiligheid	Verkeersveiligheid			
	Sociale veiligheid			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op verkeersveiligheid en sociale veiligheid. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030	Regio's en wegbeheerders hebben samen de opdracht om een verbeterprogramma op te stellen voor de belangrijkste verkeersonveilige locaties in het wegennet.
	Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030	In samenwerking met de regio's en wegbeheerders stelt de rijksoverheid een verbeterprogramma op voor de meest onveilige verkeerslocaties in het wegennet.
Provinciaal/ regionaal	Mobiliteitsvisie Gelderland (april 2020)	*Zie voor de toelichting factsheet 1.1 Mobiliteit.*
Lokaal	Kadernota Veiligheid 2018-2022	Beschrijving van twintig veiligheidsonderwerpen met zeven uitgelichte prioriteiten

Lokaal beleid verkeersveiligheid

De gemeente Arnhem beschikt niet over concreet beleid op het gebied van verkeersveiligheid. Wel is er in de gemeente Arnhem een programma 'Ruimte voor Ontwikkeling'. Dit programma kent een programma onderdeel 'Arnhem Beter bereikbaar'. Onder het programma onderdeel valt een inspanning om de verkeersveiligheid te verbeteren. Belangrijke onderdelen daarvan zijn:

- Aanpak verkeersonveilige infrastructuur
- Verkeersveilige schoolomgevingen
- Verkeerseducatie

Acties op het gebied van 'aanpak verkeersonveilige infrastructuur' zijn ook gedeeld met de gemeenteraad.

5.6.1 Verkeersveiligheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Verkeersveiligheid	% Rode CROSS-Score voor drukste wegennet gemeente Arnhem	≥ 50%	30%-50%	≤ 30%

Beoordelingssystematiek

De gemeente Arnhem streeft naar nul verkeersslachters. De gemeente hanteert daarbij een risicogestuurde aanpak waarin niet enkel gefocust wordt op verkeersongevallen, maar waarin ook aandacht is voor de kwaliteit van het verkeerssysteem[17]. Om de indicator verkeersveiligheid te beoordelen wordt gebruik gemaakt van de CROSS-score. De CROSS-score combineert de ongevallenscore (gebaseerd op de indicatoren: alle ongevallen, slachtofferongevallen, dodelijke ongevallen en de coëfficiënt) met een verklarende variabele, in dit geval een snelheidsscore (gebaseerd op de indicatoren: limietoverschrijding, aandeel limietoverschrijders en de coëfficiënt). De scores worden gecombineerd via een kleurenmatrix (figuur 5.23). Het rode vlak bevat de trajecten of kruispunten met een hoge ongevallen- én snelheidsscore.

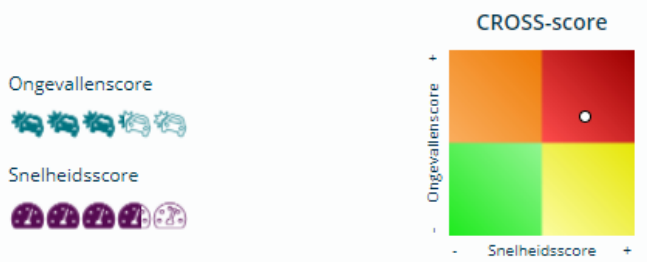

Figuur 5.24 Kleurenschema CROSS-score

Huidige situatie

Landelijke cijfers tonen dat de daling van het aantal verkeersdoden is gestagneerd, terwijl het aantal verkeersgewonden toeneemt. Dit geldt tevens voor de regio Arnhem-Nijmegen (Position paper regio Arnhem/Nijmegen). Onderstaande tabel toont een overzicht van de verkeersongevallen- en slachtoffers in de gemeente Arnhem. Het grootste aantal verkeersslachtoffers valt binnen de groep ‘kwetsbare vervoerswijzen’ (circa 69%). Binnen deze groep vallen onder andere voetgangers, fietsers, e-bike en bromfietsers. Bijna 30% van de slachtoffers zijn jongeren binnen de leeftijd van 12 tot en met 24 jaar.

Tabel 5.3 Overzicht verkeersongevallen- en slachtoffers 2016-2020 (voor 2020 geldt dat het gaat om voorlopige cijfers. Mutaties vanuit de politie worden dagelijks verwerkt (laatste mutatiedatum: 28 januari 2021, 23:44))

Jaartal	Verkeersongevallen	Gewonden	Doden
2016	1.266	122	4
2017	1.181	119	3
2018	1.203	138	4
2019	1.137	136	2
2020	957	103	4
Totaal	**5.744**	**618**	**17**

Figuur 3.7.2 toont de verkeersveiligheidskaart voor de gemeente Arnhem aan de hand van CROSS-scores. De bovenste grafiek toont de CROSS score voor het drukste wegennet van de gemeente Arnhem. Daaruit blijkt dat circa 40% van de weglengte een rode CROSS-score krijgt: een hoge ongevallenscore met een hoge snelheidsscore. Landelijk ligt dit percentage op 29%.

[17] Strategisch Plan Verkeersveiligheid (SPV 2030)

Uit de onderste grafiek blijkt dat circa 7% van de kruispunten ook een rode CROSS-score krijgt. De huidige situatie wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

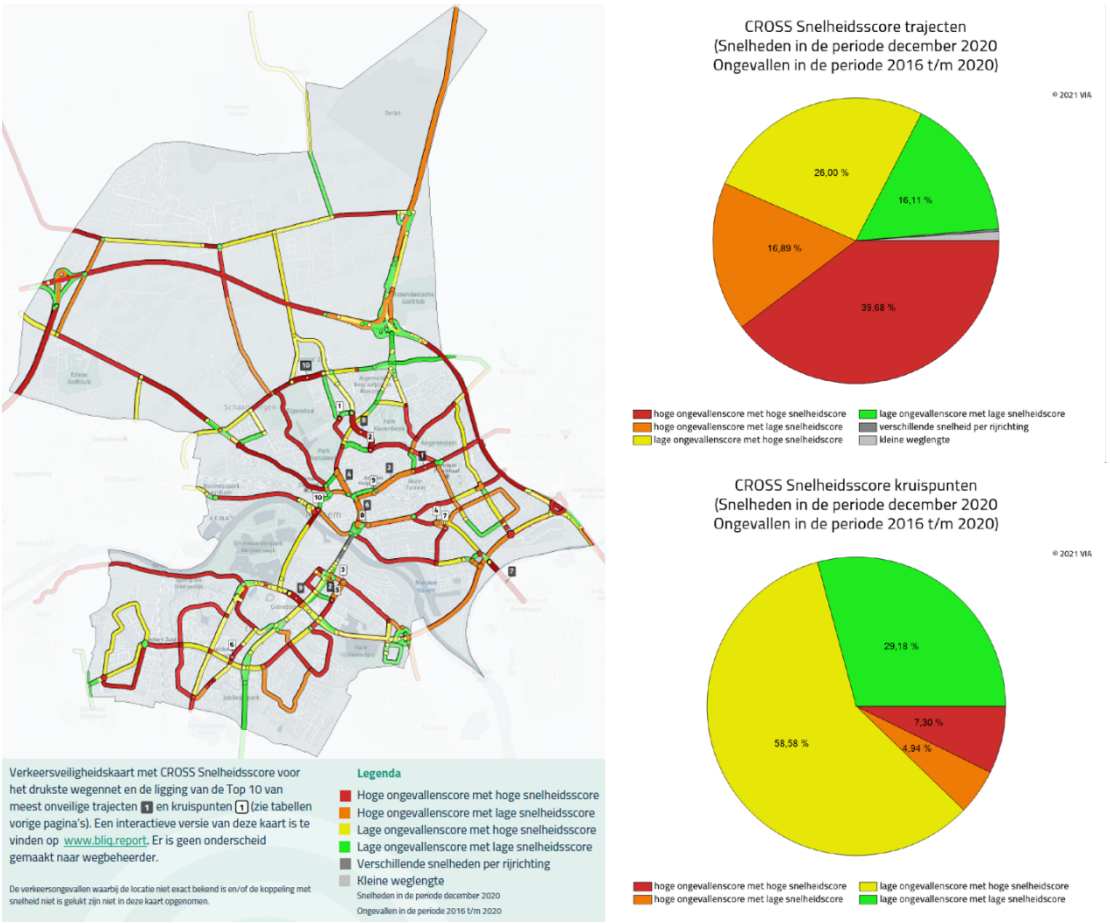

Figuur 5.25 CROSS-scores gemeente Arnhem

Autonome ontwikkeling

De verwachting is dat de aankomende jaren het aantal auto's op de wegen verder zal toenemen. De drukte op wegen zal naar verwachting een negatief effect hebben op de verkeersveiligheid. Net als het feit dat ouderen steeds langer auto blijven rijden, aangezien ouderen relatief vaker betrokken zijn bij ongevallen. Het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030 kiest voor een risicogestuurde aanpak. In het plan wordt niet enkel gefocust op verkeersongevallen, maar is ook aandacht voor de kwaliteit van het verkeerssysteem. Jaarlijks analyseert de gemeente Arnhem de top 10 meest verkeersonveilige locaties. Deze worden direct aangepakt of meegenomen in groot onderhoud. Op korte termijn hoopt de gemeente Arnhem aan de slag met de Hommelseweg, de Velperweg, de IJssellaan en de Zeesingel. De verwachting is dat de verkeersveiligheid de aankomende jaren zal verbeteren, het is echter nog onzeker in welke mate. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator verkeersveiligheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Arnhem kiest voor woningbouwlocaties op goed bereikbare plekken in en rond de stad. Dit zorgt ervoor dat Arnhemmers die op deze nieuwe locaties komen te wonen voor het bezoek aan dagelijkse voorzieningen niet per se de auto te hoeven gebruiken. Minder vervoersbewegingen leiden naar verwachting tot een veiligere verkeerssituatie.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Het toevoegen van extra woningen zorgt mogelijk voor extra verkeerbewegingen. Deze ontwikkeling zorgt voor een negatieve effectbeoordeling.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We gaan vaker en meer lopen	+	Naar verwachting leidt meer lopen, en een afname in het gebruik van de auto, tot een veiligere verkeerssituatie.	In de gehele stad wordt lopen gestimuleerd, maar de focus ligt op de armere wijken (Nationaal Programma Arnhem Oost), hier kan de grootste gezondheidswinst worden behaald.
We pakken sneller de fiets	+	Ook meer fietsen heeft een positief effect op de indicator verkeersveiligheid. Wanneer men de auto zou laten staan voor de fiets is de kans op ernstige verkeersslachtoffers kleiner.	Op regionaal niveau worden doorfiets- en snelfietsroutes aangelegd, o.a. over de Rijn.
We blijven investeren in trolley en trein	+	Investeringen in trolleybussen en trein zouden deze modaliteiten aantrekkelijker maken. Dit zorgt er naar verwachting voor dat men de auto vaker laat staan dan in de huidige situatie, wat de verkeersveiligheid ten goede komt.	Focus ligt op Arnhem Centraal, daarnaast wordt er een ongelijkvloerse kruising bij Spoorknoop oost gerealiseerd en komt er een extra halteplaats op

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			het spoor richting Zevenaar.
We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer	+	De Omgevingsvisie maakt duidelijk dat Arnhem het gebruik van de auto niet over het hoofd ziet en dat de auto voor bepaalde bestemmingen mogelijk gunstiger is dan overige modaliteiten. Voor sommige delen van de stad, zoals bepaalde bedrijventerrein en langs de regionale hoofdwegenstructuur blijft Arnhem prioriteit geven aan de auto. Op locaties dichterbij en in het centrum van de stad gaat de voorkeur uit naar fietsen, lopen of OV. Hier wil de gemeente de OV-bereikbaarheid verhogen, de maximumsnelheid terugbrengen naar 30 k/m p er uur en autoluwe zones aanbrengen, wat de verkeersveiligheid naar verwachting ten goede komt.	

Toelichting effectbeoordeling
Met het beleid in de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt naar verwachting tot een toenemend aantal verkeersbewegingen, wat de verkeersveiligheid niet ten goede komt. De inzet op het gebruik van fiets en OV heeft naar verwachting juist een positief effect heeft op de verkeersveiligheid. Net als de aanpassingen van de stad op de verschillende vormen van vervoer. Naar verwachting heeft de Omgevingsvisie per saldo een **beperkt** effect.

5.6.2 Sociale veiligheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Sociale veiligheid	Percentage inwoners dat zich wel eens onveilig voelt	>38%	33-38%	≤32%

Beoordelingssystematiek
De monitor ‘Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn in uw buurt’ geeft inzicht in diverse sociale aspecten, onder andere in sociale veiligheid. De indicator sociale veiligheid wordt beoordeeld aan de hand van het percentage inwoners dat zich wel eens onveilig voelt. De situatie wordt als goed beoordeeld als het percentage gelijk is aan het landelijk gemiddelde (32%) of lager ligt. Wanneer er sprake is van een hoger percentage dan het gemiddelde van de HEBANG gemeenten (38%) wordt de situatie als slecht beoordeeld. Bij een percentage van 33% tot en met 38% wordt de situatie als redelijk beoordeeld.

Huidige situatie

Ten opzichte van het landelijk gemiddelde ligt het oordeel over de leefbaarheid in de woonbuurten van Arnhem en de mate van sociale cohesie in Arnhem lager. En hoewel het onveiligheidsgevoel in Arnhem net als in referentiegebieden afneemt, blijft Arnhem tot nu toe onderaan de benchmark staan. In 2019 gaf 41% van de inwoners van Arnhem aan zich wel eens onveilig te voelen. Figuur 5.25 toont dat dit percentage hoger ligt dan het gemiddelde percentage in HEBANG-gemeenten, grote steden en het landelijk gemiddelde.

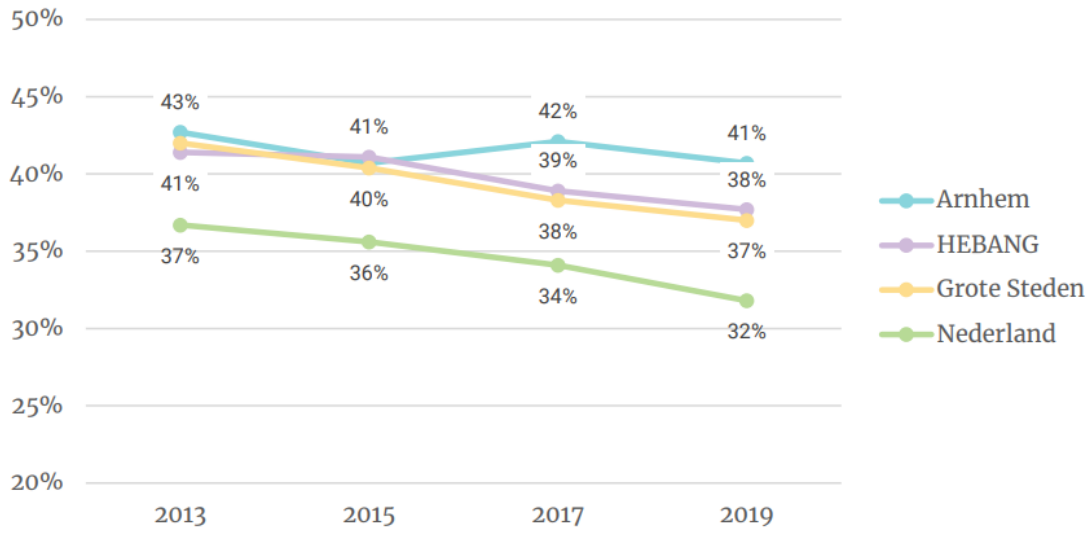

Figuur 5.26 Percentage inwoners dat zich wel eens onveilig voelt (Rapportage Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn in uw buurt)

Het percentage inwoners dat zich in het algemeen ‘vaak’ onveilig voelt en het aantal inwoners dat zich wel eens onveilig voelt in de eigen buurt is echter vergelijkbaar met de gemiddelden van de HEBANG-gemeenten en de grote steden. Landelijk ligt dit percentage lager. Het gevoel van onveiligheid in eigen wijk is per wijk verschillend en varieert van 9% in de wijken Alteveer en Cranevelt tot 46% in de wijk Spijkerkwartier. Figuur 5.26 toont dat voornamelijk de wijken in en rondom het centrum onder het gemiddelde scoren. Het gaat onder andere om de wijken: Centrum, Spijkerkwartier en Malburgen West. Ten opzichte van 2017 is het aandeel inwoners dat zich ‘vaak’ onveilig voelt in de eigen buurt in Arnhem afgenomen, van 2,4 naar 1,0 procent. Op basis van bovenstaande argumenten wordt de huidige situatie gemeentebreed beoordeeld als **slecht**. Aangezien een groot deel van de wijken in Arnhem Noord gemiddeld of bovengemiddeld scoren wordt de huidige situatie voor Arnhem Noord beoordeeld als **redelijk**.

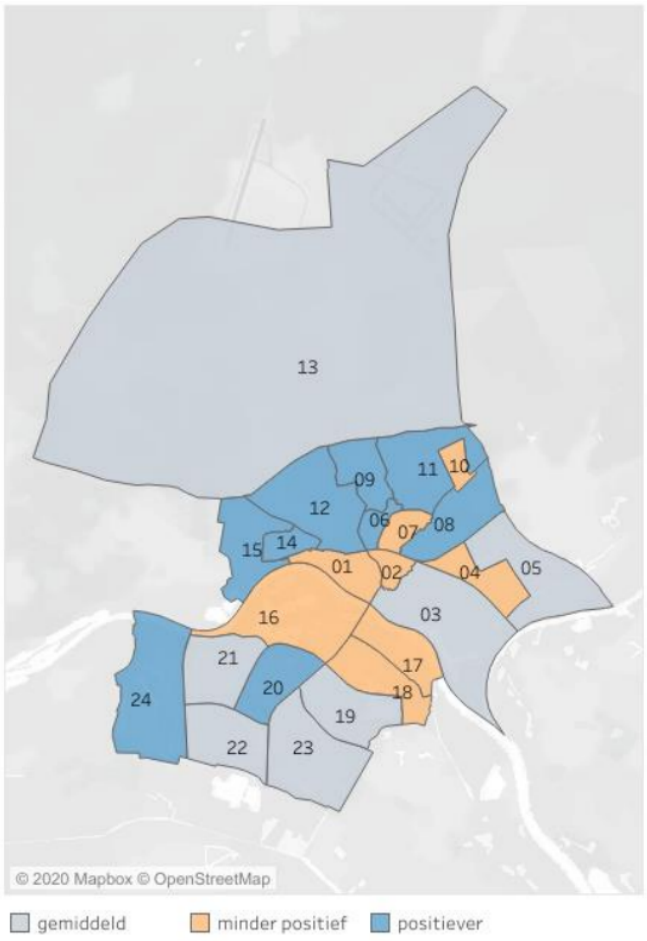

WIJK	PERC.	ONTW.
01 Centrum	43%	
02 Spijkerkwartier	46%	
03 Arnhemse Broek	31%	
04 Presikhaaf-West	41%	
05 Presikhaaf-Oost	31%	
06 St. Marten / Sonsbeek	16%	
07 Klarendal	40%	
08 Velperweg e.o.	21%	
09 Alteveer en Cranevelt	9%	👍
10 Geitenkamp	35%	
11 Monnikenhuizen	20%	
12 Burgem.wijk / Hoogkamp	14%	
13 Schaarsbergen e.o.	24%	
14 Heijenoord / Lombok	16%	
15 Klingelbeek	12%	
16 Malburgen-West	38%	
17 Malburgen-Oost (Noord)	36%	
18 Malburgen-Oost (Zuid)	35%	
19 Vredenburg / Kronenburg	33%	
20 Elden	22%	
21 Elderveld	26%	
22 De Laar	27%	
23 Rijkerswoerd	24%	
24 Schuytgraaf	21%	
ARNHEM	**29%**	

Figuur 5.27 Onveiligheidsgevoel in de woonbuurt (Bron: Rapportage Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn in uw buurt)

Autonome ontwikkeling

De ontwikkeling van de veiligheidsbeleving van inwoners in Arnhem is positief en neemt naar verwachting de komende jaren verder af. Ten opzichte van het landelijk gemiddelde en in vergelijking tot de HEBANG gemeenten loopt Arnhem echter achter. De verwachting is dat dit op korte termijn niet significant veranderd. Daarnaast kan de verwachte bevolkingstoename leiden tot minder sociale samenhang wat zou kunnen leiden tot een stijgend onveiligheidsgevoel. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **slecht**. De verwachting is dat de situatie in Arnhem Noord niet sterk verslechterd, dit deelgebied wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator sociale veiligheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Het verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving heeft naar verwachting een positief effect op hoe veilig de openbare ruimte in Arnhem wordt ervaren. Verdichting dient met name plaats te vinden in de meer stedelijke gebieden van de stad, welke momenteel als minst veilig worden ervaren. Het creëren van ontmoetingsplekken kan zorgen voor meer ogen op straat en een impuls geven aan het veiligheidsgevoel van mensen op straat.	
We maken onze wijken veiliger	+	Middels het mixen van bewonersgroepen gaat Arnhem proberen veiliger te maken. Dit betekent een mix van jong en oud, rijk en arm, en koopwoningen en huurwoningen. Zodoende probeert Arnhem concentraties van kwetsbare mensen te voorkomen. Middels functiemenging wil de stad zorgen voor meer ogen op straat. Sociale controle wordt verbeterd door bij nieuwe ontwikkelingen de zichtlijnen in de openbare ruimte te verbeteren en veel ramen te realiseren. Ook verkeersveiligheid wordt meegenomen: zo gaan maximumsnelheden op bepaalde plekken omlaag. Ten slotte wil Arnhem de kans op gevaarlijke situaties zoveel mogelijk verkleinen. Dit wil zeggen dat de risico's met betrekking tot externe veiligheid en vitale infrastructuur (elektra, watervoorzieningen, etc.) verkleind wordt.	De focus hierbij ligt op verschillende wijken in Arnhem Oost: Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf-West, Malburgen en het Arnhemse Broek,
In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes	+	Ontmoetingen tussen bewoners verbeteren de sociale cohesie in wijken. Sportparken dienen een hart te vormen voor wijken als beweeg- en ontmoetingsplek. Het bevorderen van de sociale cohesie op wijkniveau heeft naar verwachting een positief effect op het veiligheidsgevoel van Arnhemmers.	De focus ligt op sportparken, sportverenigingen en de openbare ruimte in het algemeen.

Toelichting effectbeoordeling

De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve uitwerking heeft op de sociale veiligheid. Arnhem neemt zich in de Omgevingsvisie voor de omgevingskwaliteit te verbeteren door het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting, meer aandacht te hebben voor veiligheid en veiligheidsgevoel bij stedelijke ontwikkelingen en het verhogen van sociale cohesie. Hierdoor neemt de sociale veiligheid van Arnhemmers naar verwachting toe. De Omgevingsvisie heeft zodoende een **positief** effect.

5.7 Klimaatadaptatie

\Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Klimaatadaptatie	Wateroverlast			
	Droogte			
	Hitte			
	Waterveiligheid			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op klimaatadaptatie. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
Nationaal	Nationaal Deltaprogramma	Het nationaal Deltaprogramma zet uiteen hoe Nederland wordt beschermd tegen overstromingen en hoe wordt gezorgd voor voldoende zoetwater. Tevens geeft het een beeld hoe de overheid werkt aan een klimaatbestendige en waterrobuuste ruimtelijke inrichting van Nederland.
	Nationale klimaatadaptatiestrategie (NAS) (2016)	De NAS is opgesteld in 2016 en geeft een overzicht van de belangrijkste klimaatrisico's. Daarnaast zet de NAS de koers uit voor een klimaatbestendig Nederland.
	Uitvoeringsprogramma NAS (2018)	In 2018 is een concreet uitvoeringsprogramma opgesteld dat is gericht op het agenderen en aanpakken van de verschillende klimaatrisico's. Inmiddels is dit programma grotendeels afgerond en wordt er op voortgebouwd.
Provinciaal/ regionaal	Actieplan klimaatadaptatie (Provincie Gelderland)	Het actieplan beschrijft in vijf thema's (1. Natuurlijk boden- en watersysteem als

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
		basis, 2.Groene steden en dorpen, 3. Klimaatbestendig (ver)bouwen, 4. Klimaatbestendige provinciale wegen, 5. Hittestress) hoe de provincie Gelderland toewerkt naar een klimaatbestendige provincie.
Lokaal	Strategie klimaatadaptatie 2020-2030 (Groen, slim en samen)	De gemeente Arnhem heeft in 2020 een klimaatadaptatiestrategie opgesteld. De strategie omschrijft de Arnhemse ambities en strategie op het thema klimaatadaptatie. Daarnaast is een uitvoeringsagenda opgenomen, uitgewerkt naar de verschillende klimaateffecten.
	Aanpak Wateroverlast	Arnhemse aanpak voor het ruimtelijk oplossen van zware buien

5.7.1 Wateroverlast

Wateroverlast ontstaat wanneer regenwater bij hevige neerslag of piekbuien niet voldoende kan worden afgevoerd, wegzakt in de bodem of geborgen kan worden op een plek waar het geen problemen oplevert. Wateroverlast kan leiden tot maatschappelijke ontwrichting en economische, ecologische en gezondheidsschade.

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Wateroverlast	Aantal wateroverlastlocaties en meldingen als gevolg van hevige neerslag (80-130 mm bui in 2,5 uur)	Groot aantal wateroverlastlocaties en meldingen	Beperkt aantal wateroverlastlocaties en meldingen	Geen tot enkele wateroverlastlocaties en meldingen

Beoordelingssystematiek

De indicator wateroverlast wordt beoordeeld aan de hand van het aantal wateroverlastlocaties als gevolg van een hevige regenbui. De bui die wordt gehanteerd is een specifieke bui die op 28 juli 2014 in Arnhem is gevallen met een neerslag van 80-130 mm binnen 2 uur. Dit is de Arnhemse maatstaf en kan niet vergeleken worden met andere gemeenten. Arnhem heeft hier bewust voor gekozen om lokaal maatwerk te kunnen leveren. Wanneer er sprake is een groot aantal wateroverlastlocaties en meldingen wordt de situatie als slecht beoordeeld. Bij een beperkt aantal wateroverlastlocaties en meldingen wordt de situatie als redelijk beoordeeld. Wanneer er geen of slechts enkele wateroverlastlocaties en meldingen zijn wordt de situatie als goed beoordeeld.

Huidige situatie

Binnen de gemeente Arnhem is er voornamelijk sprake van wateroverlast in de noordelijke helft van de stad waar in het heuvelachtige gebied het regenwater via beekdalen en straten naar de lager gelegen wijken stroomt. Dit is terug te zien in figuur 5.27, waarin voornamelijk Arnhem Noord en het Centrum donkerblauw oplichten. Voornamelijk rondom het centrum zijn veel meldingen binnengekomen. Aangezien er in de huidige situatie sprake is van een groot aantal wateroverlastlocaties binnen de gemeente wordt de huidige situatie als **slecht** beoordeeld.

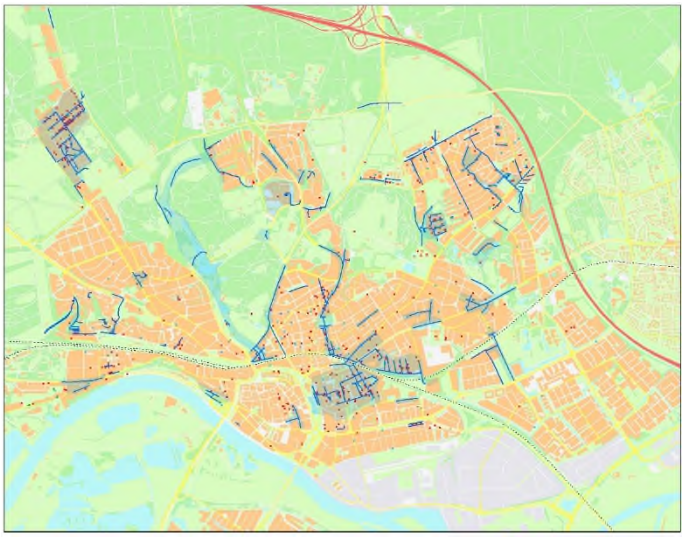

Figuur 5.28 Gemeentelijke wateroverlastkaart Arnhem Noord: water op straat en meldingen wateroverlast (2014)

Autonome ontwikkeling

Naar verwachting treedt wateroverlast door hevige regenbuien, als gevolg van klimaatverandering, in de toekomst vaker op. De gemeente Arnhem zet in op het voorkomen van een toename van wateroverlast en heeft in haar klimaatadaptatiestrategie concrete maatregelen benoemd om wateroverlast te verminderen en te voorkomen. Zo wordt bij nieuwbouw al het regenwater afgekoppeld. Ook bij renovatie wordt zoveel mogelijk afgekoppeld en geldt dat minimaal 40mm op eigen terrein moet worden verwerkt. De gemeente heeft daarnaast als doel om 90% van de openbare ruimte af te koppelen. Ook daarvoor geldt dat 40mm ter plaatse verwerkt moet kunnen worden. Daarnaast wordt in Omgevingsvergunningen extra aandacht besteed aan vloerpeilen en drempelhoogtes.

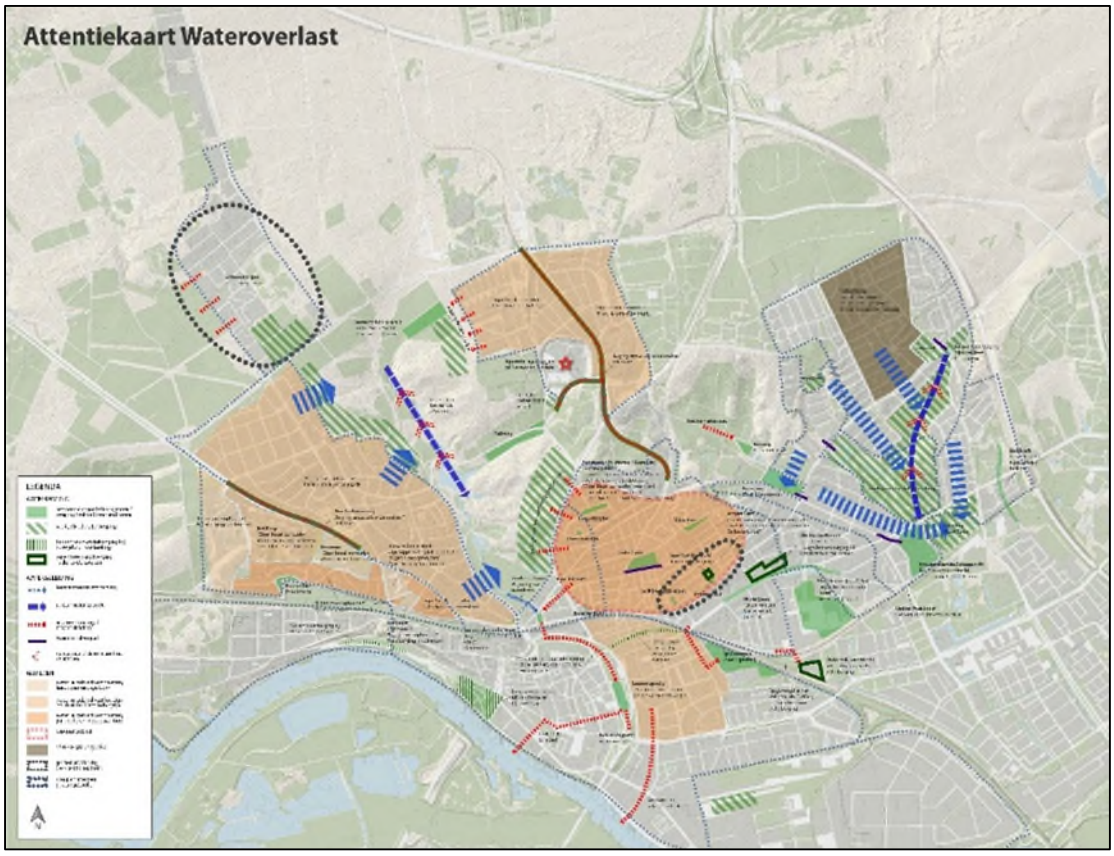

Figuur 5.29 Waterattentiekaart gemeente Arnhem

Naast deze algemene maatregelen, geldend voor de gehele gemeente, maakt de gemeente Arnhem in haar klimaatadaptatiestrategie onderscheid tussen het relatief vlak gelegen Arnhem Zuid en het heuvelachtige Arnhem Noord. Binnen Arnhem Noord worden daarnaast verschillende gebieden onderscheiden: brongebieden, overgangsgebieden en putgebieden (figuur 5.28). Om het risico op wateroverlast en de waterdiepte bij een hevige regenbui te verminderen, is het nodig om water langer vast te houden in de hoger gelegen gebieden (brongebieden) en het water in lager gelegen (putgebieden) gebieden te infiltreren en (tijdelijk) te bergen. Dit vraagt om gebiedsgerichte maatregelen, welke zijn geformuleerd in de klimaatadaptatiestrategie. Daarnaast zijn maatregelen geformuleerd voor de hoofdinfrastructuur, om deze ook tijdens hevige regenbuien goed te laten functioneren. Naar verwachting dragen bovenstaande maatregelen binnen de gehele gemeente bij aan het verminderen van wateroverlastlocaties waarbij de waterdiepte hoger is dan 30cm. Aangezien de gemeente Arnhem veel hoogteverschil kent zullen er naar verwachting binnen het deelgebied Arnhem Noord wateroverlastlocaties blijven bestaan. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator wateroverlast is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	+	Meer groen en minder verharding in de openbare ruimte zorgt ervoor dat water beter infiltreert in de bodem.	De focus ligt daarbij op versteende wijken zoals Kronenburg, vooroorlogse wijken rond het centrum, het centrum en bedrijventerreinen.
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	De toelichting bij de beleidsuitspraak voorziet in het toevoegen van groen bij verdichting. Ervan uitgaand dat de verdichting plaatsvind in een gebied dat bij voorbaat al stedelijk/grijs is indiceert dat er naar saldo meer kwalitatief groen voor in de plaats kan komen van plekken die nu stenig zijn.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	De toelichting op de beleidsuitspraak toont duidelijk aan dat klimaatadaptatie en water een onderdeel vormen van deze uitspraak. Arnhem zoekt naar manieren om de openbare ruimte beter klimaatadaptief te maken en werkt zodoende ook aan een betere waterhuishouding.	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	+	Het verbinden van groene gebieden wordt gerealiseerd door meer groen toe te voegen waar dat op dit moment niet is. Het toevoegen van nieuwe groene gebieden draagt in algemene zin bij aan de waterhuishouding van Arnhem, doordat water makkelijker in de bodem infiltreert.	Gemeentebreed wordt ingezet op het leggen van de verbinding tussen de groenzones rondom de stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. In Arnhem Oost wordt in het bijzonder geïnvesteerd in de openbare ruimte rondom het spoor om zo de barrièrewerking van het spoor te verminderen en de verbinding te leggen met andere groene zones in de stad. In Arnhem Noord wordt ingezet op de ecologische verbindingszones.
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	-	De beleidsuitspraak en toelichting geeft aan dat de openbare ruimte beter wordt ingericht op sporten en bewegen, zonder dat ecologie, klimaat of erfgoed	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		in het geding komt. Gesprekken met de gemeente wijzen er echter op dat door intensiever gebruik de bodem eerder dichtslaat waardoor water sneller afstroomt. Daarbij komt dat een betere inrichting voor sporten en bewegen niet wil zeggen dat dit op onverharde ondergrond zal plaatsvinden.	
We beperken overlast van extreme buien	+	Deze beleidsuitspraak raakt de kern van de problematiek rond wateroverlast. Hoogteverschillen in de stad zorgen ervoor dat Arnhem kwetsbaar is voor afstromend regenwater. Arnhem gaat om die reden water in hoger gelegen gebieden langer vasthouden en in lagere gebieden sneller afvoeren. Ook is de stad voornemens het rioolstelsel verder af te koppelen van hemelwater. Zo wil de stad voorkomen dat gemengde riolen overlopen. Hemelwater zal in de toekomst met name afgevoerd moeten worden door meer groen toe te voegen in de openbare ruimte, waarin hemelwater kan infiltreren.	De focus ligt op de focusgebieden benoemd in de klimaatadaptatiestrategie van de gemeente.
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	+	Arnhem investeert volgens dit onderdeel van de Omgevingsvisie in haar groenblauwe raamwerk. Een uitbreiding hiervan heeft een positief effect op de waterbergende capaciteit van de stad.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Nieuwe verharding toevoegen heeft een negatief effect op wateroverlast. Het afkoppelen van hemelwater op het gemengde riool heeft een positief effect voor milieu en volksgezondheid, maar niet zozeer op wateroverlast.	
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Minder parkeerplaatsen betekent voor Arnhem meer ruimte voor onder andere groen. Meer groen zorgt voor betere infiltratiemogelijkheden voor hemelwater en heeft zodoende een positief effect op wateroverlast.	Lagere parkeernormen worden voornamelijk ingezet op goed bereikbare plekken, waaronder het centrum en omgeving.

Toelichting effectbeoordeling
De inspanningen die Arnhem treft in het kader van wateroverlast zijn positief ten opzichte van de huidige situatie. Arnhem heeft als uitgangspositie dat nieuwbouw klimaatadaptief en waterrobuust moet worden gerealiseerd. Ook de ambities met betrekking tot het vergroenen van Arnhem helpt daarbij. De verdichtingsopgave kan op bepaalde plekken, die gevoelig zijn voor wateroverlast, mogelijk problemen veroorzaken als gevolg van verstening, maar hier kan op innovatieve wijze mee worden omgesprongen. De ambities om water in hogere gebieden langer vast te houden en in lagere gebieden sneller af te voeren sluiten hier in positieve zin bij aan. De integrale aanpak in de Omgevingsvisie om middels nieuwbouw en transformatie bij te dragen aan de waterrobuustheid van Arnhem zorgt dat de Omgevingsvisie naar verwachting een **positief** effect heeft.

5.7.2 Droogte

Voor het veranderende klimaat is droogte een belangrijke indicator. Voornamelijk tijdens de zomerperiode is de kans op droogte groot door een tekort aan neerslag, verdamping en een afname in de aanvoer van rivieren. Droogte kan een negatief effect hebben op de natuur, landbouw, drinkwatervoorziening en bebouwing. Daarnaast vergroot droogte de kans op natuurbranden.

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Droogte	Mate van aanpassing gebiedsinrichting aan toenemende droogte als gevolg van klimaatverandering	Gebiedsinrichting is niet of zeer beperkt aangepast op toenemende droogte met als gevolg een toenemend aantal effecten	Gebiedsinrichting is beperkt aangepast aan langere perioden van droogte. Het aantal effecten is beperkt en beheersbaar	Gebiedsinrichting is in toenemende mate aangepast aan langere perioden van droogte

Beoordelingssystematiek
De mate waarin de landinrichting van een gebied is aangepast aan een groter wordend neerslagtekort is bepalend voor de mate waarin negatieve effecten optreden. Hoe robuuster en klimaatbestendiger de landinrichting, hoe minder negatieve effecten op zullen treden als gevolg van droogte.

Huidige situatie
De mate van droogte wordt in figuur 5.29 weergegeven aan de hand van het potentieel maximaal neerslagtekort. In de huidige situatie kent de gemeente Arnhem een potentieel maximaal neerslagtekort van 150-180 millimeter. De effecten van droogte treden daardoor in de huidige situatie al op. Zo ontstaat er schade aan beplanting en heeft de droogte een negatief effect op de waterkwaliteit. Aangezien beplanting in Arnhem Noord op veel plekken afhankelijk is van hangwater, heeft voornamelijk meerjarige droogte een groot effect.

Droogte kan, wanneer dit speelt in Duitsland, ook economische gevolgen hebben doordat de bevaarbaarheid van de Rijn afneemt. Hoewel er effecten optreden als gevolg van droogte door klimaatverandering, zijn de effecten nog beheersbaar en is er geen sprake van onomkeerbare schade. De huidige situatie wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

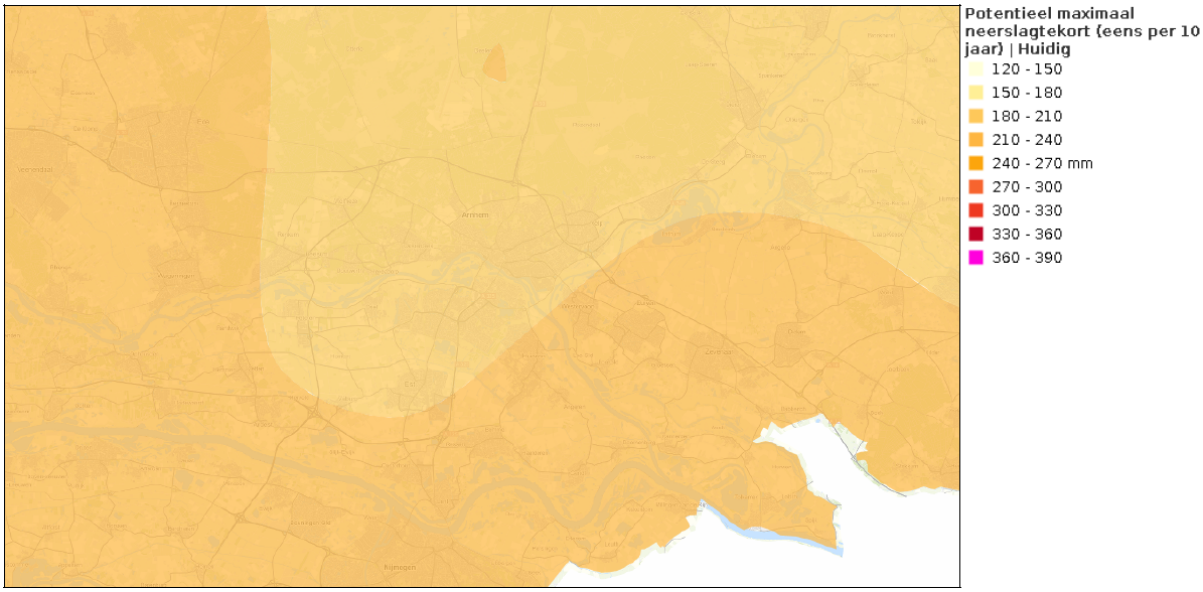

Figuur 5.30 Potentieel maximaal neerslagtekort (eens per 10 jaar) (Klimaateffectatlas)

Autonome ontwikkeling

Naar verwachting neemt het potentieel maximaal neerslagtekort tot 2050 toe tot 240-270 millimeter. Tevens zal de regenval zich op een andere manier manifesteren, namelijk door piekbuien en langere drogere perioden. De verwachting is daarom dat door klimaatverandering droogteperiodes vaker zullen voorkomen. De gemeente beschrijft in de klimaatadaptatiestrategie diverse maatregelen om droogte tegen te gaan, water vast te houden en de sponswerking van de stad te verbeteren door de kwaliteit van de bodem te verhogen. Daarnaast worden bosbranden zoveel mogelijk voorkomen en worden droogtebestendige bomen en heesters toegepast in droogtegevoelige gebieden. Ook zet de gemeente in op monitoring van de risico's van zetting en wil zij in samenwerking met het waterschap onderzoek doen naar de gevolgen van droogte voor de waterkwaliteit. De maatregelen hebben naar verwachting een positief effect en dragen bij aan een robuuste gebiedsinrichting. De verwachting is echter dat de gebiedsinrichting in de huidige situatie onvoldoende snel wordt aangepast, waardoor er nog steeds negatieve effecten op zullen treden. De verwachting is echter dat de effecten beheersbaar zullen zijn, daarom wordt de autonome ontwikkeling als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator droogte is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	0	De beleidsuitspraak en toelichting gaan niet zozeer in op hoe de landinrichting robuuster of klimaatbestendiger wordt, maar adresseert wel het positieve effect dat nieuw beleid moet hebben op de extra omgevingskwaliteit die nieuwe bebouwing moet hebben. Meer groen is een onderdeel van een kwalitatief betere omgeving en kan helpen om droogte beperkt, maar kan tijdens periodes van droogte ook een visueel negatief effect hebben.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	Deze beleidsuitspraak raakt de kern van de problematiek, waar Arnhem dus de aankomende periode mee aan de slag gaat: het klimaatbestendiger maken van de openbare ruimte. Naast hitte en wateroverlast is er ook aandacht voor droogte.	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	0	Het verbinden van groene gebieden wordt gerealiseerd door meer groen toe te voegen waar dat op dit moment niet is. Het toevoegen van nieuwe groene gebieden draagt in algemene zin bij aan de klimaatbestendigheid van de openbare ruimte en heeft naar verwachting een positief effect op droogte. Specialisten van de gemeente plaatsen hier een kanttekening bij: groen heeft water nodig om te gedijen. De vraag is of een betere verbinding bijdraagt aan deze opgave.	
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	0	De beleidsuitspraak en toelichting geeft aan dat de openbare ruimte beter wordt ingericht op sporten en bewegen, zonder dat ecologie, klimaat of erfgoed in het geding komt. Arnhem is in het kader van deze beleidsuitspraak niet voornemens extra groen toe te voegen aan gebieden die momenteel grijs zijn. Op droogte heeft deze beleidsuitspraak waarschijnlijk geen effect.	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We bereiden onze stad voor op droge perioden	+	Deze beleidsuitspraak raakt de kern van de problematiek omtrent droogte. Arnhem is voornemens om langdurige droogte het hoofd te bieden door de bodem beter geschikt te maken voor het bufferen van water. Door middel van het verwijderen van verhardingen in de wijken (in de openbare en particuliere ruimte) moet Arnhem beter tegen langere periode van droogte kunnen.	
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	0	Arnhem investeert in haar groenblauwe raamwerk. In het kader van haar blauwe netwerk is de verwachting dat water beter gebufferd kan worden en beter beschikbaar is tijdens periodes van droogte. Arnhem investeert zodoende in de robuustheid van haar watersysteem.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Nieuwe woningen in Arnhem moeten klimaatadaptief gerealiseerd worden. Dit betekent dat nieuwe woningen goed kunnen omspringen met periodes van droogte. Dit heeft verder geen effect op de droogte in Arnhem op zich, maar beperkt wel eventuele negatieve effecten van periodes van droogte.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Uitgangspunt van deze beleidsuitspraak is dat Arnhem onder andere meer groen in de plaats van parkeerplaatsen brengt. Meer groen geeft een impuls aan de klimaatbestendigheid en robuustheid en heeft naar verwachting een positief effect.	

Toelichting effectbeoordeling

De verwachting is dat de Omgevingsvisie van Arnhem een **positief** effect heeft in het kader van droogte. De gemeente is voornemens om Arnhem beter voor te bereiden op periodes van droogte. Zo is de gemeente voornemens minder verhardingen te hebben in bestaande wijken en hier te vergroenen. Daarnaast zien de nieuw te bouwen delen van Arnhem klimaatadaptief gerealiseerd. Zodoende is de gebiedsinrichting van Arnhem in toenemende mate aangepast aan langere perioden van droogte.

5.7.3 Hitte

In het veranderende klimaat zullen vaker hittegolven optreden waarin hogere temperaturen te verwachten zijn. Hitte veroorzaakt een diversiteit aan negatieve effecten op onder andere gezondheid, de buitenruimte en de leefbaarheid van de stad.

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Hitte	Aantal rode en oranje gebieden binnen Arnhem	Groot aantal rode en oranje gebieden	Beperkt aantal rode gebieden en een beperkt aantal oranje gebieden	Geen rode gebieden en een beperkt aantal oranje gebieden

Beoordelingssystematiek

De gemeente Arnhem heeft de ambitie negatieve effecten van hitte zo lang mogelijk tegen te gaan. De gemeente Arnhem heeft daarom een hitte-attentiekaart opgesteld. Op deze hitte-attentiekaart (figuur 5.30) zijn gebieden gemarkeerd als rood, oranje, geel of blauw, waarbij onderscheid wordt gemaakt in lichtblauw en donkerblauw. De rode gebieden zijn de heetste gebieden van de stad en zijn tevens plekken waar veel mensen komen. De gemeente zet daarom in op het verbeteren van het stadsklimaat en het tegengaan van verdere opwarming. De oranje en gele gebieden zijn gebieden waar het belangrijk is dat de gevoelstemperatuur niet verslechterd. De blauw gemarkeerde gebieden zijn gebieden die de gemeente als bronnen van koelte in stand wil houden. De gebieden worden beschermd en de instroming van koele winden wordt gestimuleerd.

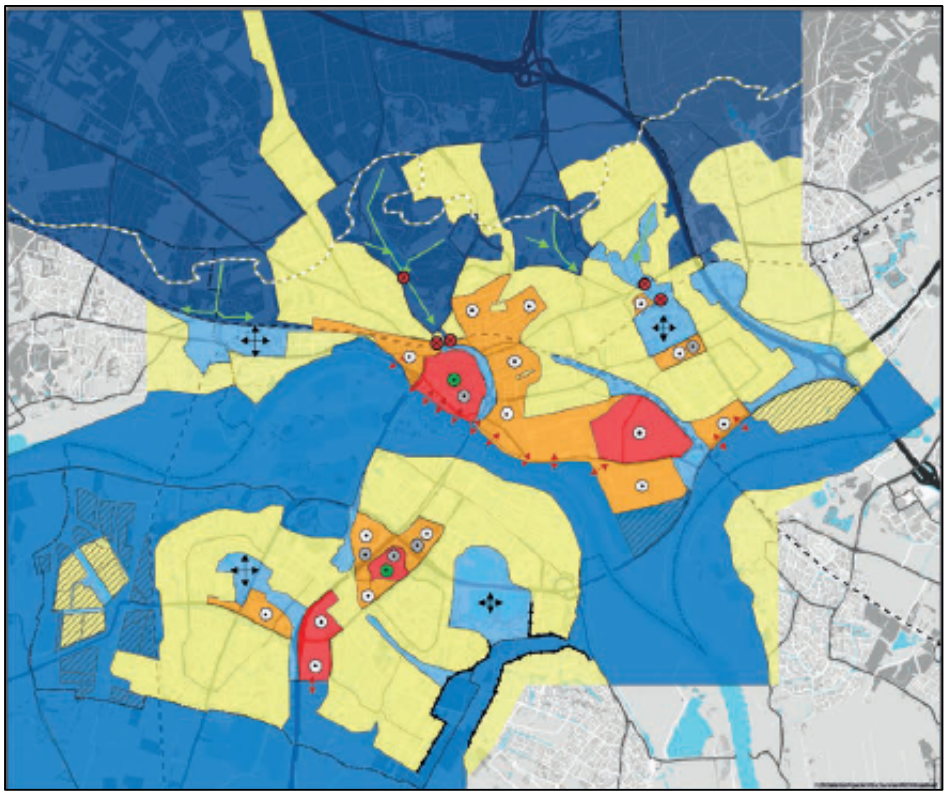

Figuur 5.31 Hitte-attentiekaart gemeente Arnhem (2012)

Huidige situatie

Arnhem kent ten opzichte van steden van vergelijkbare grootte een relatief gunstig stadsklimaat door de aanwezigheid van de uiterwaarden, het vele groen in en rond de stad en de groene hellingen van de Veluwezoom. De hitte-attentiekaart van de gemeente Arnhem (2012) toont de categorisering van gebieden binnen de gemeente. Op het moment van opstellen bevonden er zich 4 rode gebieden binnen de gemeente. In de klimaatadaptatiestrategie uit 2020 wordt beschreven dat er sinds het opstellen van de kaart enkele stedelijke ontwikkelingen hebben plaatsgevonden binnen de blauwe gebieden. Het is onbekend in hoeverre deze ontwikkelingen effect hebben op de categorisering van de gebieden. De kans dat deze blauwe gebieden omslaan naar rode gebieden is echter klein, wel zouden de gebieden om kunnen slaan naar gele of oranje gebieden. De huidige situatie voor de gehele gemeente wordt daarom beoordeeld als **redelijk**. Aangezien het deelgebied Arnhem Noord vrijwel volledig blauw kleurt en hittestress hier minder voorkomt door de aanwezigheid van bossen en parken, wordt de huidige situatie voor dit deelgebied beoordeeld als **goed**.

Autonome ontwikkeling

In de klimaatadaptatiestrategie beschrijft de gemeente Arnhem diverse maatregelen voor klimaatadaptatie die een positief effect kunnen hebben op hittestress in de gemeente. Zo streeft de gemeente er naar om de verharding in het bebouwde deel van Arnhem met 10% te verminderen en is begin 2020 het Bomenplan vastgesteld. Een afname van verharding en een jaarlijkse aanplant van nieuwe bomen in stedelijk gebied en bos (Bomenplan 2020) hebben naar verwachting een positief effect op de mate van hittestress in de gemeente. Daarnaast worden diverse specifieke maatregelen beschreven voor de verschillende soorten gebieden binnen de gemeente.

Zo stelt de gemeente de voorwaarde dat verdichting van bebouwing en verharding in rode gebieden leidt tot een verbetering van de gevoelstemperatuur en zet zij in op een andere inrichting van grote parkeerplaatsen. Voor oranje gebieden geldt onder andere dat verdichting niet mag resulteren in een verslechtering van de gevoelstemperatuur. Daarnaast wordt ingezet op het ontwikkelen van schaduwroutes en het toevoegen van groen. Voor blauwe gebieden geldt dat er in zones waar kwetsbare dalwinden voorkomen geen toename mag zijn van bebouwing en verharding en dat een toename van verharding in het algemeen bij voorkeur wordt voorkomen. De verwachting is dat door bovenstaande maatregelen het aantal rode en oranje gebieden gelijk blijft of in het gunstigste geval afneemt. De autonome ontwikkeling voor de gehele gemeente wordt daarom als **redelijk** beoordeeld. De verwachting is dat het noordelijke deel van Arnhem behouden kan worden als relatief koele plek, de autonome ontwikkeling voor het deelgebied Arnhem Noord wordt daarom beoordeeld als **goed**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator hitte is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	+	Arnhem wil in het kader van deze ambitie meer groen toevoegen, wat koele plekken ten goede komt	De focus ligt daarbij op versteende wijken zoals Kronenburg, Spijkerkwartier, het centrum en bedrijventerreinen.
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Arnhem wil in het kader van deze ambitie meer groen toevoegen, wat koele plekken ten goede komt	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	Thema hitte speelt een belangrijke rol bij herinrichting	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	+	Het verbinden van groen indiceert meer groen in Arnhem. Meer groen in en rond Arnhem helpt koele plekken realiseren	Gemeentebreed wordt ingezet op het leggen van de verbinding tussen de groenzones rondom de stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. In Arnhem Oost wordt in het bijzonder geïnvesteerd in de openbare ruimte rondom het spoor om zo de barrièrewerking van het

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			spoor te verminderen en de verbinding te leggen met andere groene zones in de stad. In Arnhem Noord wordt ingezet op de ecologische verbindingszones.
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	0	Arnhem gaat voor deze ambitie niet zozeer meer groen toevoegen, maar de openbare ruimte anders inrichten voor sport en bewegen. Dit heeft op hitte waarschijnlijk geen effect.	
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	Woningen in de buurt van groen zijn goed voor de bewoners, die zodoende dichter bij koele plekken zijn, maar de bouw van extra woningen heeft een negatief effect op het gemeentebrede hitte-eiland.	
We bereiden onze stad voor op droge perioden	+	Binnen deze ambitie neemt de verharding af, wat ook ten goede komt aan de hitte-eilanden in de stad	
We zorgen voor meer koelte in de stad	+	Deze beleidsuitspraak komt de indicator per definitie ten goede	
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	+	Meer groen zorgt voor meer koele plekken in de stad	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Meer verstening leidt tot een vergroting van het hitte-eiland, echter biedt herstructurering ook kansen hieromtrent. Dit weegt naar verwachting echter niet op tegen de hoeveelheid verstening die nodig is voor de stevige verdichtingsopgave die Arnhem heeft. Tevens is dit afhankelijk van waar en hoe gebouwd wordt.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Parkeerplaatsen in de klassieke vorm dragen in negatieve zin bij aan het hitte-eiland. Minder parkeren zou een positieve werking hebben op de hitte in Arnhem.	Lagere parkeernormen worden voornamelijk ingezet op goed bereikbare plekken, waaronder het centrum en omgeving

Toelichting effectbeoordeling
De Omgevingsvisie heeft in algemene zin een positief effect op het thema hitte. De Omgevingsvisie maakt de bouw van een groot aantal nieuwe woningen mogelijk tot en met 2040, wat zorgt voor meer verstening dan in de huidige situatie. Dit zorgt voor een vergroting van het hitte-eiland in Arnhem, waarmee de stad dus in algemene zin warmer wordt in vergelijking tot de huidige situatie. De gemeente neemt naar verwachting echter voldoende maatregelen via andere beleidsuitspraken die het hitte-eiland beperken. Zo komt er meer ruimte voor groen in de openbare ruimte, wat koele plekken dichterbij brengt en het effect van een hitte-eiland beperkt. In algemene zin wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft en het aantal rode en oranje gebieden zal afnemen.

5.7.4 Waterveiligheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Waterveiligheid	Aantal inwoners dat bloot wordt gesteld aan gevolgen van een overstroming	Groot aantal inwoners	Beperkt aantal inwoners	Klein aantal inwoners

Beoordelingssystematiek
De huidige veiligheidsbenadering voor dijken en kades gaat uit van het mogelijke risico: de kans op een dijkdoorbraak in relatie tot de gevolgen van die doorbraak. De kans wordt bepaald aan de hand van de kans dat een waterkering voor een bepaalde trajectlengte doorbreekt. Het effect van de overstroming is afhankelijk van de fysieke kenmerken van de overstroming, zoals diepte en snelheid en van de kwetsbaarheid van mensen, functies en de economische waarden in het overstromingsgebied. Aangezien de waterkeringen aan landelijke normen moeten voldoen wordt voor deze indicator gekeken naar het aantal inwoners dat wordt blootgesteld aan de gevolgen van een mogelijke overstroming.

Huidige situatie
De gemeente Arnhem valt onder twee verschillende dijkringen, één voor de lage delen van Arnhem Noord en één voor Arnhem Zuid (figuur 5.31). Voor de noordelijke dijkring geldt een overstromingskans van 1/3.000 jaar. Voor de zuidelijke dijkring geldt een overstromingskans van 1/30.000 jaar.

Figuur 5.32 Ligging en normen primaire waterkeringen (PBL)

Figuur 5.32 toont dat er voornamelijk voor de zuidelijke delen van de gemeente Arnhem een overstromingsrisico (>50cm) geldt. Voor grote delen van de gemeente geldt een zeer kleine kans (1/3.000 tot 1/30.000 per jaar) tot kleine kans (1/300 tot 1/3.000 per jaar) op een overstroming. De rode gebieden op de afbeelding betreffen de uiterwaarden. Bij een dijkdoorbraak bestaat er een kans dat het water de wijk Presikhaaf instroomt. Voor deze wijk en eveneens voor de zuidelijke gebieden geldt dat er zich verschillende woongebieden en diverse werkterreinen bevinden (figuur 5.33). Aangezien deze gebieden voornamelijk liggen in op locaties waar de kans op een overstroming zeer klein is, wordt de huidige situatie als **goed** beoordeeld.

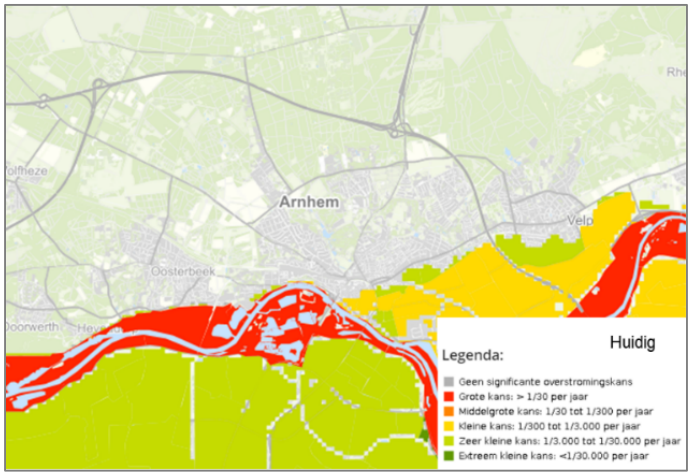

Figuur 5.33 Plaatsgebonden overstromingskans >50cm (Norm 2050) in de huidige situatie (Klimaateffectatlas)

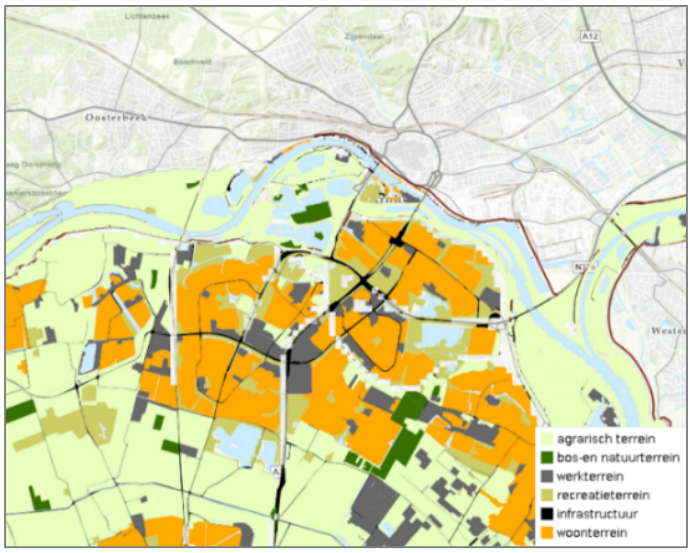

Figuur 5.34 Economische bedrijvigheid gemeente Arnhem (risicokaart)

Autonome ontwikkeling

Figuur 5.34 toont het plaatsgebonden overstromingsrisico (>50cm) voor 2050. Direct rondom de rivieren de Neder-Rijn en de IJssel geldt een grote kans op overstroming (1/30 per jaar). Voor de andere gebieden geldt een zeer kleine kans (1/3.000 tot 1/30.000 per jaar) tot kleine kans (1/300 tot 1/3.000 per jaar) op een overstroming van >50 cm. De verantwoordelijkheid voor waterveiligheid ligt bij Rijkswaterstaat en het waterschap en dijken moeten voldoen aan nationale normen. De gemeente Arnhem beschrijft in de klimaatadaptatiestrategie dat zij aansluit bij de ambities die deze partijen op het gebied van waterveiligheid hebben.

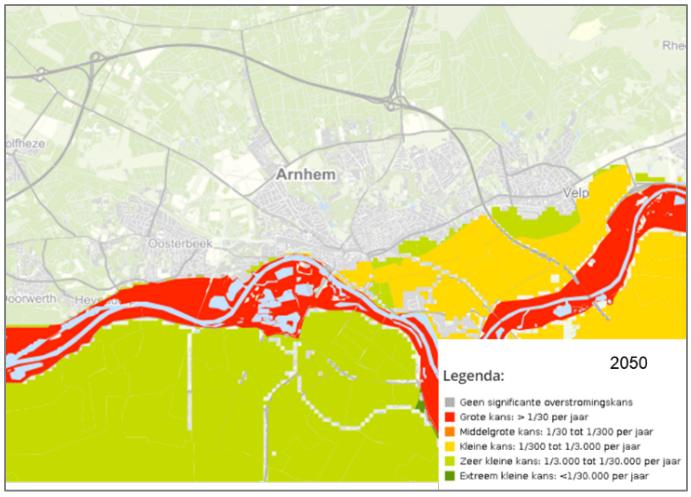

Figuur 5.35 Plaatsgebonden overstromingsrisico >50cm (Norm 2050) 2050 (Klimaateffectatlas)

De verwachte bevolkingsgroei in de gemeente Arnhem resulteert naar verwachting echter in een toenemend aantal inwoners dat blootgesteld wordt aan de risico's van een overstroming. Door het toevoegen van gevoelige functies, zoals woningen, wordt de kwetsbaarheid van het gebied vergroot en nemen de potentiële gevolgen van een overstroming toe. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator waterveiligheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	0	Doormiddel van het integrale kwaliteitskader wordt de samenhang tussen waarden, waaronder het risico op en de gevolgen van een overstroming, geborgd.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Het toevoegen van nieuwe woningen zal samengaan met een groeiende bevolkingsdichtheid. Aangezien de nieuwe woningen gedeeltelijk worden gerealiseerd op locaties waar sprake is van een (klein) overstromingsrisico (Arnhem Oost en Arnhem Zuid) zal de kwetsbaarheid van deze gebieden vergroot worden en het aantal inwoners dat blootgesteld wordt aan risico's van een overstroming vergroot worden.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie voorziet in het toevoegen van een groot aantal nieuwe woningen. Aangezien een deel van de nieuwe woningen gerealiseerd wordt in gebieden waar een kleine kans op een overstroming is, is de verwachting dat het aantal inwoners dat blootgesteld wordt aan de gevolgen van een overstroming toeneemt. Echter, gezien de Arnhemse dijken voldoen aan de landelijke normen zijn dergelijke risico's verwaarloosbaar en hebben de beleidskeuzes in de Omgevingsvisie een **beperkt** effect op waterveiligheid.

6 Een vitale stad

6.1 Werken

Thema factsheet	Indicator	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Werk	Aandeel kantoren en bedrijven	(% groei per jaar) (totaal van kantoren/bedrijven, detailhandel, cultuur, toerisme)			
	Aanbod bedrijventerreinen en kantorenlocaties	Balans vraag en aanbod			
	Werkgelegenheid	% groei aantal banen en mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor eigen bevolking			

Beleid en doelstellingen

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Omgevingsvisie	Een prioriteit van het rijk is ‘Sterke en gezonde steden en regio’s. Het Rijk streeft naar een kwalitatief goede woningvoorraad, die regionaal aansluit op de woonbehoefte met nieuwe woon- en werklocaties binnen bestaande stadsgrenzen, zodat de open ruimten tussen stedelijke regio’s behouden blijven.
Provinciaal/regionaal	Regionaal Programma Werklocaties regio Arnhem – Nijmegen 2021 - 2024	Doelstellingen Regionaal Programma Werklocaties, Uitgangspunten Regionaal Programma Werklocaties, Uitvoering Programma, Bedrijventerreinen, Kantoren en Detailhandel
	Groene Metropool Regio Arnhem Nijmegen – regionale agenda voor de Productieve regio	Opzet is om de innovatiekracht te versterken met verschillende clusters. Dit biedt de basis voor een sterke (inter)nationale positie en een sterk en aantrekkelijk economisch profiel. Ambitie is om groei te faciliteren en banengroei aan te jagen. Deze regionale agenda bestaat uit vijf speerpunten: 1. Het stimuleren van ondernemerschap in het midden en klein bedrijf, 2. Inzetten op Human Capital (onderwijs en arbeidsmarkt), 3. Doorontwikkeling van (inter)nationale clusters, 4. Versterking van duurzame logistiek, 5. Toekomstbestendige werklocaties.
Lokaal	Economische (uitvoerings)agenda Arnhem 2021 –	- Foto Economische kracht van Arnhem in beeld - Twee hoofdopgaven (een economisch aantrekkelijke stad + Energie)

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
	2030 (inclusief bijlage 1 en 2)	- Drie groeibepalende randvoorwaarden (toekomstbestendige werklocaties, Human capital, Verbindingen)
	Kantorennota Arnhem 2022 – 2030	Wordt momenteel gewerkt aan het vaststellen van beleid op basis van de kantorennota.
	Visie Arnhemse binnenstad (2015)	Trends en ontwikkelingen in 4 thema's: zelforganisatie, complementariteit, herontwikkeling en goed bestuur. Visie, strategie en agenda. Agenda is gebiedsspecifiek
	Retail en Detailhandelvisie Arnhem 2016 - 2021	Visie, rol van de gemeente en accenten per winkelgebied
	Horecavisie Mise-en-place	Analyse, visie, benchmark op Horeca en Hotels
	Cultuurbeleid	Uitgangspunten, ambities, huidige stand van zaken, randvoorwaarden, subsidies en uitvoeringsprogramma
	Arnhems Actieplan Werk (11 mei 2021)	Het actieplan bestaat uit vijf doelstellingen van extra inzet. 1. Voorkomen van werkeloosheid en snel handelen bij nieuwe instroom van werkzoekenden 2. Ondernemers laten ondernemen 3. Extra hulp voor jongeren om werk te vinden 4. Intensievere begeleiding voor nieuwkomers 5. Meer aandacht voor Arnhemmers die al langer aan de kant staan

6.1.1 Aandeel kantoren en bedrijven

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Aandeel kantoren en bedrijven	% groei per jaar (aandeel van kantoren en bedrijven in totaal)	2-5%	5-8%	8- >11%

Beoordelingssystematiek

Het aandeel kantoren en bedrijven is bekeken aan de hand van het percentage groei van kantoren en bedrijven binnen het totaal aandeel economische thema's. Wanneer het percentage groei tussen de 2 en 5% ligt, wordt het aandeel kantoren en bedrijven als slecht beoordeeld. Wanneer het percentage groei tussen de 5% en 8% ligt, wordt het aandeel kantoren en bedrijven beoordeeld als redelijk en waar het tussen de 8% of meer dan 11% ligt, wordt het aandeel kantoren en bedrijven beoordeeld als goed.

Huidige situatie

De huidige situatie van werklocaties en economie is bekeken aan de hand van de indicator aandeel kantoren en bedrijven. Er is gekeken naar het percentage groei van bedrijfs- en kantorenvestigingen per jaar in het totaal van bedrijven, kantoren, detailhandel, horeca en toerisme. Uit onderstaande figuren blijkt dat het totaal aantal bedrijven in de periode 2010 – 2019 is gegroeid van 11.000 tot 16.000. Over de periode 2014 tot 2019 is het percentage groei van het aantal bedrijfsvestigingen (13.280 tot 16.260) 22,44%. Het percentage groei van het aantal vestigingen in 2020 ten opzichte van 2019 is 7,7%. In de afgelopen jaren was de groei in Arnhem vergeleken met regionale, provinciale en landelijke gemiddelde cijfers wel wat lager.

Figuur 6.1 Totaal aantal bedrijfsvestigingen en naar sectoren over de periode 2010 – 2019 (Bron: Arnhem in Cijfers)

Tabel 6.1 Aantal banen en Aantal vestigingen en grootste groeiers en dalers in sectoren periode 2019 – 2020. (Bron: PWE, Provincie Gelderland)

	2020 (meting: april)	Groei t.o.v. 2019
Aantal banen	107.740	+0,4% (440)
Aantal vestigingen	17.420	+7,7% (+1.240)
Sectoren – Grootste groeiers (aantal banen)	1. Financiële instellingen	+13,9% (+260)
	2. Gezondheidszorg	+6,8% (+1.340)
	3. Onderwijs	+6,4% (+530)
Sectoren – Grootste dalers (aantal banen)	1. Vervoer, opslag en communicatie	-9,4% (-830)
	2. Groothandel	-6,8% (-200)
	3. Horeca	-5,0% (-240)

Achtergrondaandeel verschillende sectoren
De belangrijkste groeiende sectoren zijn financiële instellingen, de gezondheidszorg en onderwijs en de sectoren waar het aantal banen het meest daalt zijn de horeca, groothandel en 'vervoer, opslag en communicatie' (peildatum april 2020; hierin zijn de corona-effecten niet opgenomen). De dienstensectoren bieden veel werkgelegenheid in Arnhem. Zakelijke diensten en de overheid zijn verantwoordelijk voor respectievelijk 18% en 10% van de werkgelegenheid. Daarbij dient opgemerkt te worden dat andere ruimtelijke claims zoals groen en woningbouw bestaande bedrijventerreinen en kantorenlocaties dreigen te verdringen. Bovendien is de nieuwe ruimte op bedrijventerreinen in Arnhem schaars. Ongeacht de coronacrisis is het aantal horecazaken in Arnhem redelijk stabiel en was er van 2019 op 2020 zelfs sprake van groei (1,9%). Qua winkels is er echter wel, van 2020 op 2021, sprake geweest van krimp, al was deze klein (-1,6%). Toerisme en cultuur zullen na coronacrisis weer gaan groeien. De creatieve industrie is in Arnhem sterk vertegenwoordigd en nationaal bekend. Creatieve industrie, zakelijke dienstverlening en toerisme worden ook als economisch speerpunt genoemd in de Economische Agenda van de gemeente.

In de huidige situatie van werklocaties en economie is er sprake van groei van bedrijfs- en kantorenvestigingen. Het percentage groei van het aantal bedrijfsvestigingen in 2020 is 7.7% ten opzichte van 2019, al is de gemiddelde groei van de afgelopen jaren wat lager vergeleken met regionale en landelijke cijfers. Gezien de bovenstaande achtergrond van de verschillende sectoren wordt de huidige situatie voor de indicator aandeel kantoren en bedrijven beoordeeld als **redelijk**.

Autonome ontwikkeling
De autonome situatie van werklocaties en economie is bekeken aan de hand van de indicator aandeel kantoren en bedrijven. Er is gekeken naar het verwachte jaarlijkse percentage groei van bedrijfs- en kantorenvestigingen. Landelijke trends zijn van invloed op de vraag naar en het aanbod van werklocaties (kantoren en bedrijven). Mondiale, nationale en regionale veranderingen in de economie leiden tot veranderingen in sectoren en branches en daarmee ook tot een verandering in wat bedrijven belangrijk vinden aan het bedrijfspand en de omgeving van het bedrijf. Voorbeelden van een verandering naar de Next Economy zijn trends als: digitalisering, toenemende robotisering & automatisering, groeiend belang van duurzaamheid en de energietransitie en in het algemeen de overgang naar een circulaire economie. Werklocaties hebben een belangrijke rol in de transitie naar een circulaire economie, omdat het bedrijfsleven de meeste energie en grondstoffen verbruikt. Hoewel deze trends kansen bieden zijn het tegelijkertijd ook grote ruimtevragers. Niet ieder bedrijventerrein hoeft in te spelen op deze trends, maar het is wel belangrijk om een complete portefeuille met voldoende kwaliteit, passend bij ambities en het schaalniveau van de bedrijvigheid aan te kunnen bieden. Daarbij komt nog dat bijvoorbeeld groen en woningbouw ook een behoorlijke claim leggen op de ruimte en mogelijk bestaande werklocaties verdringen. Met het oog op de dringende woningbehoefte vraagt dit om een integrale aanpak van woningbouw en het bieden van ruimte voor werkgelegenheid.

Afname kantoorgebruik
Verder neemt het gebruik van kantoorruimte over het algemeen af. Dit is een landelijke trend. Onder invloed van digitalisering, flexibilisering en 'het nieuwe werken' in het algemeen wordt verwacht dat het aantal kantorenbanen afneemt en er minder drukt komt op de kantorenmarkt. Bovendien neemt het thuiswerken onder invloed van de coronacrisis in ieder geval tijdelijk toe en mogelijk ook op de lange termijn. Een gezond kantoor, bijvoorbeeld ruimer opgezet en met verbeterde ventilatie, zal in ieder geval de komende tijd en wellicht daarna ook van belang blijven. Zo wordt reeds in de structuurvisie van Arnhem (2012) geconstateerd dat er sprake is van een afname aan vraag naar kantoorruimte. De coronacrisis heeft echter wel een nieuw perspectief gegeven op wat kantoorruimte kwantitatief en kwalitatief dient te faciliteren. Met behulp van de Visie op Transformatie probeert de gemeente de kantorenmarkt in Arnhem meer in balans te brengen. In de Kantorennota 2022 is de inzet om te streven naar voldoende kwalitatieve kantoormeters op toekomstbestendige kantoorlocaties.

Beperkte uitbreiding
Voor de toekomstige groei van bedrijven in de stad moet het accent daarom worden gelegd op het herontwikkelen en verduurzamen van oudere terreinen. In Arnhem zijn in de autonome ontwikkeling geen of beperkte mogelijkheden voor uitbreiding van regionale bedrijventerreinen. Tot aan 2025 zijn er dan ook geen zachte plannen voor uitbreiding van regionale bedrijventerreinen in Arnhem. Daarnaast geldt dat ook voor horeca en detailhandel de groei beperkt is. Dat was al zo, maar wordt nog eens versterkt onder invloed van corona. Desondanks is de prognose dat er een totale ruimtebehoefte is aan werklocaties van 70.000-106.000m^2 voor de periode 2021-2030 in Arnhem als geheel. Voor een evenwichtige kantorenmarkt in Arnhem wordt een aanbod van 100.000m^2 genoemd. In juli 2020 bestaat 128.750m^2 aan kantooraanbod (Kantorennota Arnhem, 2022, nog niet vastgesteld). De autonome ontwikkeling van het aandeel kantoren en bedrijven wordt op basis van het bovenstaande beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator aandeel kantoren en bedrijven is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	+	Een aanbod dat past bij de vraag zal leiden tot een verbeterd vestigingsklimaat	
We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten	+	Verbeterde bereikbaarheid kan meer bedrijven trekken naar dit deel van Arnhem	
We vergroten onze creatieve industrie en bevorderen de ontwerp- en cultuursector	+	Creatieve industrie trekt met mensen van buiten de stad aan en zorgt voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat	Creatieve en innovatieve werkgelegenheid vestigt zich voornamelijk op Coehoorn en op het IPKW terrein. Centrum West wordt getransformeerd naar een aantrekkelijke wijk met een eigen identiteit. Daarbij wordt ingezet op een dynamische mix van instellingen en het creëren van een kunstkwartier.
We zetten in op de ICE naar Berlijn	+	Verbeterde bereikbaarheid van het stationsgebied kan meer bedrijven trekken naar dit deel van Arnhem	Stationsgebied

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie doet vier beleidsuitspraken die een positief effect hebben op het vestigingsklimaat van Arnhem, wat naar verwachting goed is voor de groei van het aantal kantoren en bedrijven. Het verbeteren van de bereikbaarheid van werklocaties in de stad het creëren van een beter netwerk voor de creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector zijn een indicatie dat Arnhem zijn recente groei (van 2019 tot 2020 groeide het aantal banen met 0,4% en aantal vestigingen met 1,24%) kan voortzetten richting de toekomst. De vraag of Arnhem CS een stop wordt in het traject naar Berlijn heeft een grote invloed op de internationale aantrekkelijkheid van de stad en kan van beperkende aard indien dit niet doorgaat. De Omgevingsvisie heeft naar verwachting een **positief** effect op het aandeel bedrijven en kantoren.

6.1.2 Bedrijventerreinen en kantoorlocaties

Het gaat bij deze indicator om bedrijventerreinen en kantoorlocaties inclusief de mogelijkheden voor menging van wonen en werken.

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Aanbod bedrijventerreinen en kantorenlocaties	Verhouding vraag en aanbod	Totaal niet in verhouding	Enigszins in verhouding	Nagenoeg in verhouding

Beoordelingssystematiek

Voor het aanbod van bedrijventerreinen en kantorenlocaties is gekeken naar de verhouding tussen vraag en aanbod van die terreinen en locaties. Zijn vraag en aanbod totaal niet in verhouding dan wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling als slecht beoordeeld. Zijn vraag en aanbod nagenoeg in verhouding dan wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed.

Huidige situatie

De huidige situatie van het aanbod aan bedrijventerreinen en kantoorlocaties is bekeken aan de hand van het criterium balans in vraag en aanbod. Hierna wordt deze balans bekeken voor de kantoren en bedrijventerreinen in Arnhem

Kantorenlocaties

In het Regionale Programma Werklocaties wordt geconstateerd dat er sprake is van een kwantitatieve (tekort en of overaanbod) en een kwalitatieve mismatch (voldoet niet aan eisen mogelijke gebruikers) in Arnhem-Nijmegen. Dit is voornamelijk het geval op bedrijventerreinen en kantorenparken (RPW, 2020). In juli 2020 is het kantorenaanbod in Arnhem 128.750m^2 . Dit is na een periode tussen 2008 en 2020 waarin het beleid is geweest om leegstand terug te dringen door onder andere transformatie van kantoorpanden. De leegstand is in die periode met netto 50.000m^2 teruggebracht vergeleken met de situatie van 2008 (Kantorennota Arnhem, 2021). In eerste instantie lijkt dit op een fors overaanbod, maar hierbij dient opgemerkt te worden dat zonder het beleid van transformaties in de periode van 2008 en 2020 de totale leegstand ongeveer twee keer zo hoog zou zijn als in 2008. In 2020 bestaat er een daling van 30% vergeleken met de leegstand in 2008. Het kantorenaanbod van 128.750m^2 ligt echter nog wel redelijk stevig boven het streefgetal van 100.000m^2 .

Bedrijventerreinen

In het Regionaal Programma Werklocaties staat dat in de periode 2016 – 2020 het overaanbod in de regio Arnhem-Nijmegen is teruggedrongen. Momenteel is er in Arnhem weinig ruimte beschikbaar voor nieuwe bedrijventerreinen en maken locaties met een economisch bestemming in woonwijken plaats voor woningen. Nieuwe ruimte op werklocaties is zeer beperkt in Arnhem, met name in en nabij het centrum is er schaarste en is de druk op de ruimte hoog. Het op orde hebben en houden van ‘Werklocaties’ in Arnhem is één van de randvoorwaarden die worden genoemd in de Economische Agenda (2020).

In de huidige situatie ligt de balans tussen vraag en aanbod van kantoren rond de streefwaarde van 100.000m^2. De balans tussen vraag en aanbod van bedrijventerreinen is niet in balans, omdat de uitbreidingsruimte beperkt is. Gezien het gewicht dat de gemeente toekent aan werklocaties in het autonome beleid wordt de huidige situatie van het aanbod aan bedrijventerreinen en kantorenlocaties beoordeeld als slecht.

Autonome ontwikkeling

De hiervoor beschreven trends onder ‘afname kantoorgebruik’ en ‘beperkte uitbreiding’ gelden logischerwijze ook voor de balans in vraag en aanbod van kantorenlocaties en bedrijventerreinen.

Kantorenlocaties

Zoals hiervoor gesteld is er tussen 2021-2030 behoefte aan 70.000 tot 106.000m^2 aan kantorenlocaties. In de autonome ontwikkeling overstijgt de vraag naar kantoren het aanbod in het gebied rondom het Centraal Station. Een tekort dreigt al in 2023. Op kantorenparken en bedrijventerreinen is meer aanbod aan dan vraag. De mismatch tussen vraag en aanbod is op kantorenparken en bedrijventerreinen in Arnhem zowel kwantitatief (meer aanbod dan vraag) als kwalitatief (aanbod is verouderd of voldoet niet meer aan de eisen van de vrager).

Bedrijventerreinen

Voor de groei van bedrijven in de autonome ontwikkeling moet het accent komen te liggen op herontwikkeling en verduurzaming van bestaande terreinen. De kwaliteit van werklocaties bepaalt in belangrijke mate het vestigingsklimaat voor bedrijven. Bovendien hebben werklocaties een belangrijke rol in de energietransitie, omdat bedrijven over het algemeen de meeste energie en grondstoffen gebruiken. Een belangrijk onderdeel van het economische beleid tot en met 2025 is in te zetten op toekomstbestendige werklocaties als randvoorwaarde voor Arnhem als een economisch aantrekkelijke stad (Economische Agenda, 2020). Bovendien zijn er in het Regionale Programma Werklocaties regio Arnhem-Nijmegen doelstellingen en (regionale) afspraken opgenomen om de balans in vraag en aanbod van bedrijventerreinen op orde te krijgen en houden. De vraag en het aanbod van kantorenlocaties en bedrijventerreinen is vanwege het economische beleid in de autonome ontwikkeling enigszins in verhouding. De autonome ontwikkeling van bedrijventerreinen en kantorenlocaties wordt beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator bedrijventerreinen en kantorenlocaties is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	+	Gemeente zoekt hier naar mogelijkheden om woon-werkgebieden te realiseren, om zo tot een aanbod te komen dat past bij de specifieke wijken	Centrum West, Coehoorn, Sonsbeek, Stadsblokken, Modekwartier en Kunstkwartier
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	+	Werklocaties bieden ruimte aan bedrijven die zich richten op sectoren die sterk zijn in Arnhem	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten	+	Bereikbaarheid is een belangrijk aspect om een locatie aantrekkelijk te maken. Betere bereikbaarheid van een werklocatie betekent een aantrekkelijkere werklocatie. Dit geeft een kwaliteitsimpuls aan het bestaande aanbod.	
We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk	+	Werken in de wijk is een niche vorm van aanbod, waarmee Arnhem zijn totaalaanbod verbreedt.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Het bijbouwen van nieuwe woningen op plekken die voorheen meer als werkmilieu werden bestempeld zorgt voor mogelijke beperkingen in de milieuzoneringen van bedrijven. Hierbij gaat het met name om bedrijventerreinen, gezien deze vaak met milieuzoneringen te maken hebben, waar kantoren geen last van hebben.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling
Bedrijventerreinen en kantorenlocaties gaan in de toekomst meer hun eigen weg in Arnhem. De gemeente geeft aan dat bedrijventerreinen twee kanten op kunnen (transformatie en het behouden van de monofunctionele industriefunctie) en met name kantorenlocaties zich lenen voor functiemenging. 't Broek en Rijnpark worden genoemd als transformatiegebieden. Hier kan straks nog wel bedrijvigheid landen, zij het van een relatief lage milieucategorie. Anderzijds moet er dus ruimte blijven voor meer monofunctionele industriegebieden. Dit is van belang om deze economische functie te beschermen, maar ook ruimte te bieden aan de circulaire economie waar Arnhem ambities voor heeft. Deze functie krijgt steeds minder ruimte en staat onder druk in Arnhem. Voor kantorenlocaties wordt gesproken van functiemenging, aangezien hier van een echte transformatie geen sprake is. De Omgevingsvisie gaat meermaals in op hoe functiemenging een rol krijgt, maar voor bedrijvigheid met een zwaardere milieucategorie is dit beperkt en blijft dit onduidelijk. In algemene zin wordt om die reden verwacht dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de vraag- en aanbodverhouding in Arnhemse bedrijventerreinen en kantoorlocaties.

Aanbeveling: verhaal met een duidelijk verschil tussen transformatie en functiemenging in de OV toevoegen. Dit gebeurt nu alleen met een plaatje, maar qua tekst valt deze boodschap weg. Duidelijk maken dat er ruimte moet blijven voor gebieden die echt een zwaardere milieucategorie nodig hebben.

6.1.3 Werkgelegenheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Werkgelegenheid	% percentage groei en mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor eigen bevolking	Geen groei of daling werkgelegenheid	Groeit wel maar niet in verhouding aantal inwoners	Groeit in verhouding mee met aantal inwoners

Beoordelingssystematiek

De werkgelegenheid wordt bekeken aan de hand van het percentage groei van de werkgelegenheid en de mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor de eigen bevolking. Als de werkgelegenheid mee groeit in verhouding met het aantal inwoners dan wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Als er geen sprake is van groei en zelfs van daling van de werkgelegenheid wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als redelijk. Wanneer de werkgelegenheid groeit, maar niet in verhouding met het aantal inwoners dan wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie

De werkgelegenheid in Arnhem is in de huidige situatie bekeken aan de hand van het % groei van het aantal banen en de mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor de eigen inwoners. Op basis van onderstaande figuren blijkt het volgende. Het percentage groei van het aantal banen is 4,5% over de periode 2014 – 2019. In 2019 zijn er omgerekend 674 banen op 1000 inwoners. De werkzame beroepsbevolking is in 2019 81000. Het werkeloosheidspercentage in 2019 is 4,3% na een lange periode van daling van het aantal banen per 1000 inwoners in Arnhem lijkt vanaf 2017 het percentage weer licht te stijgen. In 2019 groeide het aantal banen per 1000 inwoners met 1,2% ten opzichte van het jaar daarvoor.

Tabel 6.2 Totaal aantal banen en aantal inwoners in Arnhem over de periode 2010 – 2019

	Totaal aantal banen [banen]	inwoners [aantal personen]
2010	102.620	147.038
2011	103.940	148.073
2012	103.740	149.277
2013	102.890	149.821
2014	102.530	150.828
2015	101.600	152.288
2016	100.940	153.817
2017	103.130	155.694
2018	104.700	157.222
2019	107.190	159.263

Tabel 6.3 Werkzame beroepsbevolking en werkeloosheidspercentage in Arnhem tussen 2010 en 2019

	ARBEIDSDEELNAME - ARNHEM			
	Werkzame beroepsbevolking [x 1000]	Positie: werknemer [x 1000]	Positie: zelfstandige [x 1000]	Werkloosheidsperce [%]
2010	74	64	11	6,5%
2011	74	63	11	6,5%
2012	75	64	11	7,8%
2013	75	62	13	8,6%
2014	73	60	13	10,0%
2015	74	62	12	9,2%
2016	75	63	12	7,3%
2017	78	65	13	6,1%
2018	80	68	12	4,8%
2019	81	68	13	4,3%

Tabel 6.4 Aantal en groei van banen in Arnhem van 2010 tot 2019

Jaar	Aantal banen per 1000 inwoners	% groei aantal banen per 1000 inwoners
2010	698	-
2011	702	0,57%
2012	696	-0,86%
2013	690	-0,86%
2014	679	-1,59%
2015	668	-1,65%
2016	659	-1,35%
2017	661	0,30%
2018	666	0,75%
2019	674	1,2%

In 2020 zijn er vermoedelijk onder invloed van de coronacrisis mensen werkeloos geworden. In welke mate dit van invloed is geweest op de werkgelegenheid is nog niet uitgekristalliseerd. Het aantal banen in april 2020 is 107.740 en dat is een groei van 0,4% ten opzichte van 2019. Tegelijkertijd is er in het aantal bijstandsuitkeringen in Arnhem al een stijging te zien te vergeleken met 2020. Dit wordt in het Actieplan Werk (gemeente Arnhem, 2021) als volgt geïllustreerd: 'Waar in week 11 van 2020 7498 Arnhemmers een uitkering ontvingen, ontvangen in week 11 van 2021 7670 Arnhemmers een uitkering. Dat is een stijging van 2,3%'. Het einde van deze stijging is nog niet in zicht. Bovendien maakte bijna 500 ondernemers gebruik val alle drie de rondes van de steunmaatregel voor zelfstandige ondernemers (Actieplan Werk, 2021). De werkgelegenheid in Arnhem wordt in de huidige situatie beoordeeld als **redelijk.**

Autonome ontwikkeling

Zoals hiervoor gesteld wordt een invloed verwacht van de corona-crisis op de werkgelegenheid. Het CPB verwacht een toename van werkeloosheid in Nederland tussen de 4,4% en 4,7% in 2022 (CPB, 2021) Het beleid van de gemeente is om daarom juist nu in te zetten op werkgelegenheid. 'De gevolgen van de coronacrisis proberen we dus op te vangen door gelijktijdig te investeren in de wijken, in onze bewoners, in duurzaamheid én in de economie'. (Perspectiefnota 2022-2025) Bovendien biedt de herstelagenda op korte termijn werkgelegenheid en biedt het investeren in energie en duurzaamheid op middellange en lange termijn werkgelegenheid. De herstelagenda is verder uitgewerkt in het Actieplan Werk dat de gemeente onlangs op 11 mei 2021 heeft vastgesteld. Er is een daling in het percentage banen en de mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor de eigen inwoners te verwachten, maar het economisch beleid is sterk gericht op het behouden van werkgelegenheid. De autonome ontwikkeling van de werkgelegenheid in Arnhem wordt beoordeeld als redelijk.

Werk en economie naar deelgebieden

Het vestigingsklimaat van Arnhem voor economische functies kent sterke werklocaties en goede verbindingen, waarbij o.a. de Stationsomgeving een toplocatie is voor kantoren en biedt de Nieuwe Haven ontwikkelpotentieel als unieke vestigingslocatie voor circulaire economie en watergebonden bedrijven. Aandachtspunt is de schaarse ruimte voor nieuwe economische ontwikkelingen (Economische Agenda, 2020). De gebiedsspecifieke informatie hierna komt uit de factsheets uit de kantorennota Arnhem 2020-2030.

Gebiedsspecifiek aandeel kantoren en bedrijven

De Visie Arnhemse Binnenstad wordt hier nog kort vermeld. In deze visie is specifieke aandacht voor een omslag. Winkelen in de winkelstraat is niet meer vanzelfsprekend. Het bestellen van producten is in toenemende mate een digitale aangelegenheid. Dit is nog eens versterkt door de coronacrisis en de daarvoor geldende regels en beperkingen. Kortom, het stedelijke landschap van de binnenstad sluit niet helemaal meer aan op de huidige tijd. Er is sprake van een omslag van een winkel- en horecagebied (place to buy) naar een ontmoetingsgebied (place to meet). Met de herijking van de Visie Arnhemse Binnenstad en de nadruk op kantorenlocaties in het gebied rondom het Centraal Station en het Bestuurskwartier, wordt de autonome ontwikkeling voor het aandeel kantoren en bedrijven beoordeeld als goed ten opzichte van het aandeel kantoren en bedrijven van Arnhem als geheel.

Gebied specifiek kantoren en bedrijvenlocaties

In Arnhem Centrum is met name nabij het stationsgebied de vraag en het aanbod van kantorenlocaties ver uit verhouding. De huidige situatie en autonome ontwikkeling van Arnhem Centrum wijkt af van de beoordeling van geheel Arnhem en wordt beoordeeld als slecht.
In Arnhem Oost en op IJsseloord II overstijgt het aanbod kantoren ruimschoots de vraag. De verhouding in vraag en aanbod is ver uit balans en wordt voor Arnhem Oost beoordeeld als slecht. Bedrijvenlocaties kennen geen overaanbod. Er is meer vraag dan aanbod en op korte termijn geen mogelijkheid tot uitbreiding.
In Arnhem Zuid en specifiek in de Gelderse Poort en Kronenburg is sprake van overaanbod. De huidige situatie en de autonome ontwikkeling wijkt af van de scoring van Arnhem als geheel. De verhouding in vraag en aanbod is ver uit balans en wordt voor Arnhem Zuid beoordeeld als slecht.

Gebied specifiek werkgelegenheid

In de verschillende deelgebieden Arnhem CS, IJsseloord II, Gelderse Poort en Kronenburg wijkt de werkgelegenheid niet zodanig af van de beoordeling van werkgelegenheid in Arnhem als geheel. Er is geen andere beoordeling voor Arnhem Centrum, Arnhem Oost en Arnhem Zuid. In de visie Arnhemse Binnenstad heeft het beleid dat als bedoeling heeft de omslag van ‘winkelstraat’ naar ‘ontmoetingsplek’ mogelijk te maken waarschijnlijk een positieve invloed op de werkgelegenheid in de binnenstad. De werkgelegenheid voor het deelgebied van Arnhem Centrum wordt beoordeeld als goed.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator werkgelegenheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We investeren in mensen	+	Gemeente wil als verbinder fungeren tussen werkgever en werknemer, om zo voor Arnhemmers passende banen te vinden	De focus hierbij ligt op Arnhem Oost, in het bijzonder op de wijken Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf-West, Malburgen en het Arnhemse Broek
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	+	Meer functiemix in werkgebieden, wat een positief effect heeft op het vestigingsklimaat. Indirect kan deze beleidsuitspraak zorgen voor een groei in werkgelegenheid als gevolg van een stijging in het aantal bedrijven.	
We zorgen voor goed bereikbare	+	Een goede bereikbaarheid van de bedrijventerreinen maakt dat personeel	Stationsgebied heeft hier de focus

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten		beter, makkelijker en duurzamer naar hun werk kan gaan. Hierdoor wordt het aantrekkelijker om in deze kantoren te werken.	
We vergroten onze creatieve industrie en bevorderen de ontwerp- en cultuursector	+	Vergroting van sectoren is gemoeid met meer banen. De ambitie kan in het kader van werkgelegenheid als positief worden beoordeeld.	Creatieve en innovatieve werkgelegenheid vestigt zich voornamelijk op Coehoorn en op het IPKW terrein. Centrum West wordt getransformeerd naar een aantrekkelijke wijk met een eigen identiteit. Daarbij wordt ingezet op een dynamische mix van instellingen en het creëren van een kunstkwartier.
We blijven inzetten op gezondheid en sport	+	De gezondheids- en welzijnszorg is een belangrijke sector in Arnhem. Door vergrijzing zullen de druk op deze sector en als gevolg daarvan de werkgelegenheid naar verwachting toenemen. De gemeente blijft inzetten op deze sector en heeft aandacht voor de toenemende krapte op de arbeidsmarkt.	De focus ligt daarbij op Papendal en Gelredome, sportpark Valkenhuizen en Ziekenhuis Rijnstate

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie voorziet in het verbeteren van de randvoorwaarden van een goed ondernemersklimaat. Zo hebben het toekomstbestendig maken van werklocaties en het verbeteren van de bereikbaarheid naar verwachting indirect een positief effect op werkgelegenheid. De focus van Arnhem op de creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector kan er daarnaast voor zorgen dat deze sectoren zich verder uitbreiden in de stad. De druk die daarentegen op huidige klassieke bedrijventerreinen staat zorgt ook voor meer druk op de werkgelegenheid in deze sectoren. De tweesplitsing die het beleid in de Omgevingsvisie zodoende oplevert zorgt ervoor dat er wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de werkgelegenheid in Arnhem.

6.2 Sociaal maatschappelijk

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Sociaal maatschappelijk	Voorzieningen			
	Voorzieningen gezond leven			
	Onderwijs			
	Toegankelijkheid			
	Kansengelijkheid			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op sociaal maatschappelijke thema's. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Nationale Omgevingsvisie	Toegankelijkheid is een van de nationale belangen in de Nationale Omgevingsvisie. Het gaat daarbij om het verbeteren van de toegankelijkheid van gebouwen, het openbaar vervoer, de openbare ruimte en daarnaast de beschikbaarheid van voldoende geschikte woningen en woonvormen.
Provinciaal/ regionaal	Actieplan Wonen 2020-2025	Met het Actieplan Wonen wil de provincie bijdragen aan de uitvoering van de woningopgave. Er staan daarbij drie doelen centraal: 1. Versnelling van de woningbouw, 2. Meer betaalbare woningen en 3. Meer flexibele woonvormen.
Lokaal	Arnhemse Standaard	In de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid is vastgelegd hoe in projecten de toegankelijkheid wordt geborgd en duidelijkheid wordt gegeven over het niveau van toegankelijkheid. De Arnhemse Standaard is richtinggevend en

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		heeft geen juridisch verplichtende status.
	Visie sociaal domein in beweging	Herijkte visie op het sociaal domein, najaar 2021 vastgesteld.
	Motie 'stadsvernieuwing 4.0 voorkomen'	

6.2.1 Voorzieningen

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Voorzieningen	Nabijheid voorzieningen met een maatschappelijke bijdrage	Boven het Nederlands gemiddelde	Gelijk aan het Nederlands gemiddelde	Onder het Nederlands gemiddelde

Beoordelingssystematiek

De indicator voorzieningen wordt beoordeeld aan de hand van het criterium 'afstand tot voorzieningen met een maatschappelijke bijdrage'. Voorbeelden van voorzieningen met een maatschappelijke bijdrage zijn ziekenhuizen, winkels, bibliotheken, buurthuizen en sportgelegenheden. Deze voorzieningen bieden mogelijkheden voor contacten, deelname aan activiteiten en maatschappelijke betrokkenheid. De nabijheid van voorzieningen in de gemeente Arnhem wordt afgezet tegen de gemiddelde nabijheid van voorzieningen in Nederland.

Huidige situatie

Het niveau en de bereikbaarheid van voorzieningen ligt voor vrijwel alle type voorzieningen binnen Arnhem ligt boven het landelijk gemiddelde (Tabel 6.5). Enkel voor bibliotheken is de afstand (2,2) hoger dan het landelijk gemiddelde (1,9). Wanneer gekeken wordt naar de gemeente Nijmegen, een van de HEBANG[18] gemeenten, valt op dat de afstand tot voorzieningen vrijwel gelijk is. Over het algemeen is de afstand tot voorzieningen binnen de gemeente Nijmegen heel iets korter.

Tabel 6.5 Gemiddelde afstand tot voorzieningen in Nederland en de gemeenten Arnhem en Nijmegen (CBS)

Type voorziening	Arnhem, gemiddelde afstand in km (2019)	Nijmegen, gemiddelde afstand in km (2019)	Nederland, gemiddelde afstand in km (2019)
Huisartsenpraktijk	0,9	0,8	1,0
Ziekenhuis	2,6	2,7	4,8
Grote supermarkt	0,7	0,7	0,9
Cafés en dergelijke	1,0	1,0	1,2
Kinderdagverblijf	0,5	0,5	0,6
Treinstation	2,1	1,8	5,1
Bibliotheek	2,2	1,5	1,9
Podiumkunsten	2,4	2,7	4,8
Zwembad	2,7	2,6	3,2

[18] HEBANG gemeenten: Haarlem, Enschede, Breda, Arnhem, Nijmegen en Groningen

Uit de monitor Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn in uw buurt blijkt dat een meerderheid van de inwoners tevreden is over de aanwezigheid van winkels voor dagelijkse boodschappen, de aanwezigheid van voorzieningen voor basisonderwijs, gezondheidszorg en sportvoorzieningen. Over voorzieningen voor culturele activiteiten is minder dan de helft van de inwoners tevreden en bijna een vijfde van de inwoners is ontevreden.

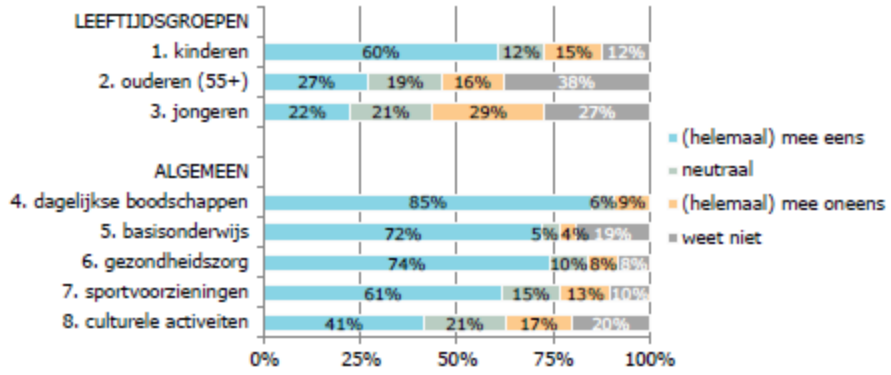

Figuur 6.2 Uitkomsten stelling "In de buurt zijn voldoende/ goede voorzieningen voor …" (Monitor Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn in uw buurt)

Aangezien de nabijheid van een groot deel van de voorzieningen boven het landelijk gemiddelde ligt wordt de huidige situatie gemeentebreed beoordeeld als **goed**. Wanneer ingezoomd wordt op wijkniveau valt op dat enkele wijken boven het Arnhemse gemiddelde scoren. Het gaat om enkele wijken in Arnhem Noord, waarvan de wijk Schaarsbergen het verst boven het gemiddelde uitsteekt, en enkele wijken in Arnhem Zuid, waar voornamelijk de wijk Schuytgraaf boven het gemiddelde ligt. Andere wijken waarbij de afstand tot voorzieningen eveneens groot is zijn: Monnikenhuizen, Geitenkamp, Elderveld en Rijkerswoerd. Aangezien het om voornamelijk om wijken gaat binnen de deelgebieden Arnhem Noord en Arnhem Zuid, wordt de huidige situatie voor beide deelgebieden als **redelijk** beoordeeld.

Tabel 6.6 Gemiddelde afstand tot voorzieningen in de gemeente Arnhem en de wijken Schaarsbergen en Schuytgraaf (CBS)

Type voorziening	Arnhem, gemiddelde afstand in km (2019)	Schaarsbergen, gemiddelde afstand in km (2019)	Schuytgraaf, gemiddelde afstand in km (2019)
Huisartsenpraktijk	0,9	3,6	1,6
Ziekenhuis	2,6	5,2	4,1
Grote supermarkt	0,7	3,7	1,5
Cafés en dergelijke	1,0	3,9	2,3
Kinderdagverblijf	0,5	2	0,8
Treinstation	2,1	4,4	1,8
Bibliotheek	2,2	4,9	4,9
Podiumkunsten	2,4	5,4	4,6
Zwembad	2,7	5,3	5,4

Autonome ontwikkeling

Naar verwachting stijgt het aantal inwoners van de gemeente Arnhem. Aangezien de nieuwe woonlocaties voornamelijk binnenstedelijk gerealiseerd zullen worden zal de gemiddelde afstand tot voorzieningen gelijk blijven of mogelijk afnemen. Aangezien de gemeente niet voornemens is om nieuwe voorzieningen te realiseren zal de druk op de voorzieningen zal toenemen. Daarnaast staan maatschappelijke voorzieningen onder druk, aangezien deze ruimtes weinig opleveren. De ruimte wordt daardoor snel ingevuld door een commerciële functie of nieuw woningen. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator voorzieningen is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We zorgen voor voldoende medische voorzieningen in de wijk	+	Aanbod medische voorzieningen moet blijven aansluiten bij demografische ontwikkeling	
De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten	0	Nadruk ligt bij deze ambitie het centrum en stadsdeelcentra, waar juist de wijkcentra over het algemeen zorgen voor de nabijheid van voorzieningen	De stadsdeelcentra Kronenburg en Presikhaaf worden getransformeerd naar full service centers. Daarnaast gelden specifieke ambities voor Centrum Binnenstad, Centrum Oost en Centrum West.
We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk	0	Voor deze beleidsuitspraak snijdt het mes aan twee kanten: enerzijds is het positief dat wijken worden verrijkt met functies, maar het kan ook zorgen voor stijgende woningprijzen doordat de aantrekkelijkheid van een gebied toeneemt op basis van locatie en voorzieningenniveau.	
We bouwen nieuwe woningen bij	+	Nieuwe woningen vragen om meer voorzieningen, wat de nabijheid in het algemeen verhoogd en levensvatbaarheid van bestaande voorzieningen verbeterd.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost,

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling
In het kader van voorzieningen heeft de Omgevingsvisie naar verwachting een positief effect. Arnhem legt de nadruk op het toevoegen van voorzieningen aan bestaande wijken om de leefbaarheid op niveau te houden en het toevoegen van woningen zorgt ervoor dat de levensvatbaarheid van bestaande voorzieningen verbeterd. Een hoger voorzieningenniveau kan leiden tot de stijging van woningen in bepaalde gebieden, wat een negatieve bijkomstigheid is met betrekking tot de bewonersmix in deze gebieden. Echter, wanneer puur wordt gekeken naar het voorzieningenniveau van wijken en buurten in Arnhem, kan worden gesteld dat de Omgevingsvisie naar verwachting een **positief** effect heeft.

6.2.2 Voorzieningen gezond leven

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Voorzieningen gezond leven	Spreiding voorzieningen gericht op gezond leven	Voorzieningen zijn evenredig verspreid over de gemeente	Voorzieningen zijn geconcentreerd in enkele gebieden binnen de gemeente	Voorzieningen zijn geconcentreerd in een gebied in de gemeente

Beoordelingssystematiek
Voor de indicator voorzieningen is gekeken naar de spreiding van voorzieningen die ondersteuning bieden op het gebied van gezond leven. Het kan daarbij gaan om huisartsenpraktijken en ziekenhuizen, maar ook om sportfaciliteiten en wijkcentra. Bij een evenredige spreiding van voorzieningen wordt de situatie beoordeeld als goed. Bij een sterke concentratie van voorzieningen in een gebied binnen de gemeente wordt de situatie beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
De huidige situatie is in beeld gebracht op basis van de sociale kaart voor de gemeente Arnhem, CBS cijfers en de website ‘sport in Arnhem’. Op de sociale kaart van de gemeente Arnhem zijn voorzieningen opgenomen die inwoners ondersteunen op diverse gebieden. Voorzieningen gericht op gezond leven zijn terug te vinden in verschillende categorieën. Onderstaande tabel toont het totaal aantal voorzieningen voor de belangrijkste categorieën: gezond leven, ontmoeten en vrije tijd.

Tabel 6.7 Voorzieningen in gemeente Arnhem (bron: gemeente Arnhem)

Soort voorzieningen	Aantal voorzieningen binnen de gemeente Arnhem
Voorzieningen gericht op gezond leven	13
Voorzieningen gericht op ontmoeten	66
Voorzieningen gericht op vrije tijd	57

Hoewel het om diverse organisaties en voorzieningen gaat spelen de wijkteams in Arnhem een belangrijke rol binnen de voorzieningen gericht op gezond leven. Deze acht wijkteams bevinden zich verspreid over de gehele gemeente (figuur 6.5).

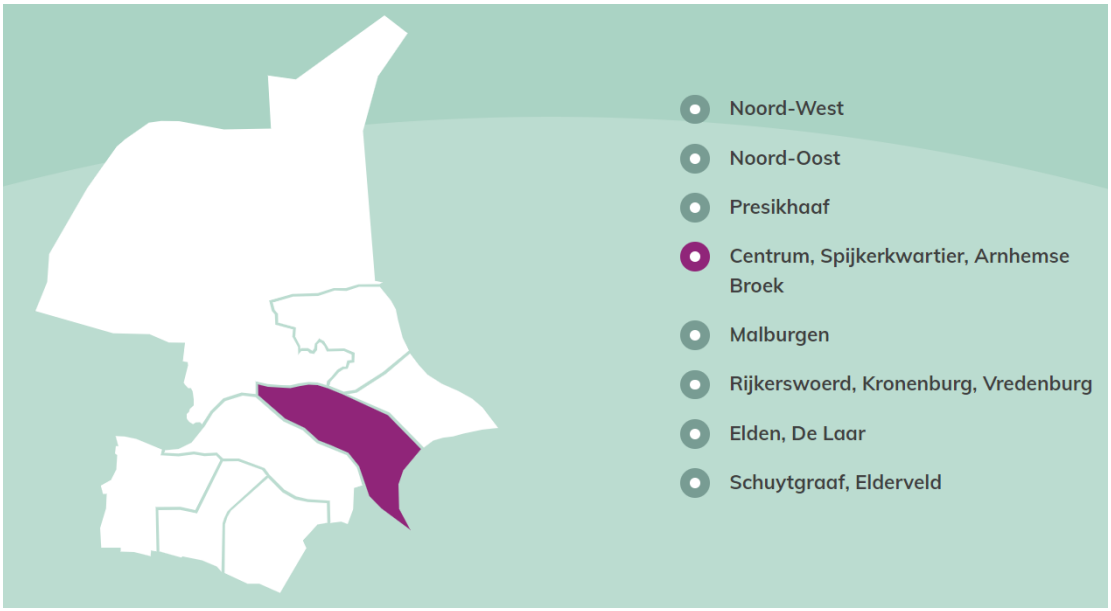

Figuur 6.3 Spreiding wijkteams over de gemeente Arnhem

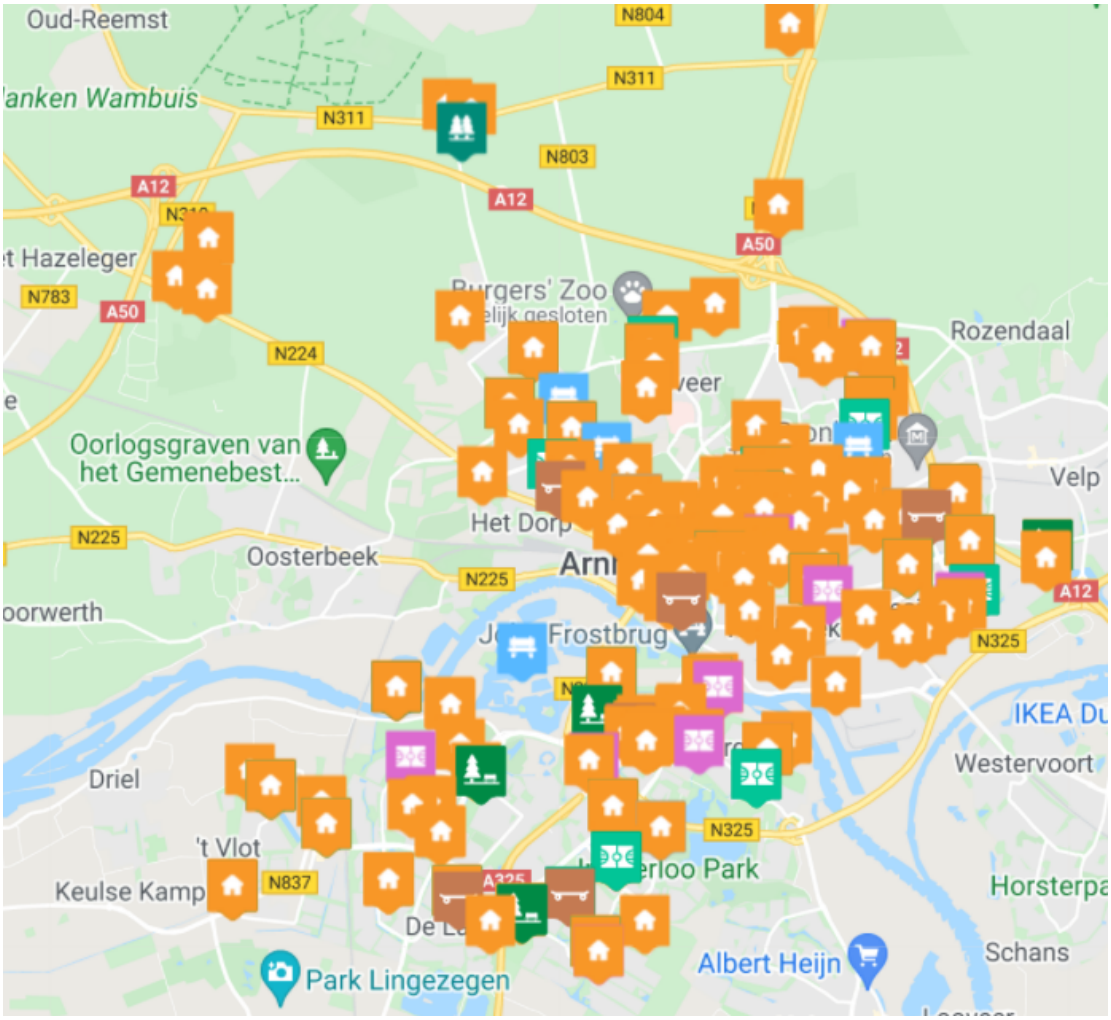

Figuur 6.4 Spreiding sportvoorzieningen over de gemeente Arnhem

Figuur 6.6 toont een overzicht van alle voorzieningen gericht op sporten en bewegen. Hierin is zowel aandacht voor binnensporten (o.a. gymzalen) als voor buitensporten (o.a. bosgebieden en parken, skate- en sportparken) Het feit dat er in het noorden van Arnhem minder binnensportvoorzieningen zijn is te verklaren door de ligging van natuurgebieden. In deze gebieden bevinden daarentegen wel verschillende buitensportvoorzieningen. Per saldo geeft de kaart aan dat de voorzieningen redelijk evenredig over Arnhem zijn verspreid.

Tabel 6.8 Afstand tot voorzieningen in gemeente Arnhem en Nederland

Voorziening	Gemiddelde afstand tot voorziening in Arnhem	Gemiddelde afstand tot voorziening in Nederland
Huisartsenpraktijk	0,9 km	1,0 km
Apotheek	1,0 km	1,2 km
Ziekenhuis	4,8 km	2,6 km

Naast de eerder beschreven voorzieningen, spelen ook medische voorzieningen een belangrijke rol in een gezond leven. Bovenstaande tabel toont de gemiddelde afstand tot een medische voorziening binnen de gemeente Arnhem. Voor huisartsenpraktijken en apotheken geldt dat de gemiddelde afstand onder het landelijk gemiddelde ligt. Doordat de ziekenhuizen aan de randen van de gemeente Arnhem liggen ligt de gemiddelde afstand voor deze voorziening hoger dan het landelijk gemiddelde. Ondanks de langere afstand zijn de ziekenhuizen wel verspreid over de gemeente. Op basis van bovenstaande argumenten wordt de huidige situatie voor de indicator 'voorzieningen gezond leven' per saldo beoordeeld als **goed**.

Autonome ontwikkeling

De verwachte bevolkingsgroei zal de druk op voorzieningen in de gemeente Arnhem naar verwachting vergroten. Onder andere door een geleidelijke toename van de levensverwachting neemt met name het aantal ouderen de komende jaren toe. Deze toename in combinatie met andere wensen t.a.v. de levenskwaliteit en keuzevrijheid verandert de zorgvraag. De verwachting is dat het volume van de zorgvraag toeneemt waardoor de druk op o.a. wijkteams en medische voorzieningen stijgt. Een groeiend aantal inwoners zal ook de druk op voorzieningen gericht op sporten en bewegen vergroten. Zowel de binnensportvoorzieningen als de buitensportvoorzieningen. Er is landelijk een trend zichtbaar dat met name de buitensportvoorzieningen ook in populariteit groeien. De vraag naar een beweegvriendelijke omgeving neemt daardoor toe. Tegelijkertijd vinden er ook op andere thema's ontwikkelingen plaats, zoals verstedelijking en mobiliteit, welke, door ruimteclaims, een bedreiging kunnen vormen voor de ruimte voor voorzieningen gericht op sporten en bewegen. De gemeente werkt daarom aan een integraal uitvoeringsplan voor bewegen en gezondheid in de openbare ruimte. Daarbij worden diverse beleidsterreinen zoals mobiliteit, groen, beheer en gezondheid betrokken. In de praktijk blijkt het echter lastig om vanuit deze integraliteit concrete stappen te zetten en daadwerkelijk voldoende ruimte voor sporten en spelen te realiseren. Per saldo wordt de autonome ontwikkeling voor de indicator 'voorzieningen gezond leven' daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator voorzieningen gezond leven is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	+	Een betere verbinding van de verschillende groene zones nodigt inwoners uit tot bewegen in verschillende parken en natuurgebieden. De spreiding van groengebieden blijft behouden.	Gemeentebreed wordt ingezet op het leggen van de verbinding tussen de groenzones rondom de stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. In Arnhem Oost wordt in het

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			bijzonder geïnvesteerd in de openbare ruimte rondom het spoor om zo de barrièrewerking van het spoor te verminderen en de verbinding te leggen met andere groene zones in de stad. In Arnhem Noord wordt ingezet op de ecologische verbindingszones.
In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes	+	De inzet op sportparken als beweeg- en ontmoetingsplek in wijken, voor zowel verenigingssporten als open activiteiten, vergroot de functionaliteit van deze locaties. Naast leden van de vereniging kunnen ook niet-leden deze locaties gaan gebruiken om te sporten en te bewegen.	De focus ligt op sportparken, sportverenigingen en de openbare ruimte in het algemeen.
We zorgen voor voldoende medische voorzieningen in de wijk	+	Door een groeiende bevolking en vergrijzing stijgt de behoefte aan voorzieningen. Deze ambitie sluit hier direct bij aan en heeft naar verwachting een positief effect.	
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	+	Door de inrichting van de openbare ruimte aan te passen op de huidige wensen voor sporten en bewegen neemt het aantal buitenvoorzieningen voor sporten en bewegen naar verwachting toe.	
De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten	0	De binnenstad en de stadsdeelcentra worden ontwikkeld tot stedelijk multifunctionele gebieden waar ook voorzieningen gericht op gezond leven een plek krijgen. Door verdichting zullen de buitenvoorzieningen voor sporten en bewegen echter wel onder druk komen te staan.	De stadsdeelcentra Kronenburg en Presikhaaf worden getransformeerd naar full service centers.
We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk	+	Wijkcentra worden verrijkt met diverse maatschappelijke functies zoals huisartsenposten. De inzet op functiemenging in wijken leidt daarnaast tot meer commerciële) mogelijkheden en verkleint de afstand tussen woningen	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		en voorzieningen. Deze ontwikkelingen hebben naar verwachting een positief effect op het aantal en de spreiding van voorzieningen gericht op gezond leven.	
We blijven inzetten op gezondheid en sport	+	De gezondheids- en welzijnszorg is een belangrijke sector in Arnhem. Door vergrijzing zal de druk op deze sector naar verwachting toenemen. De gemeente blijft inzetten op deze sector en heeft aandacht voor de toenemende krapte op de arbeidsmarkt.	De focus ligt daarbij op Papendal en Gelredome, sportpark Valkenhuizen en Ziekenhuis Rijnstate
We bouwen nieuwe woningen bij	0	De inzet om nieuwe woningen zoveel mogelijk binnenstedelijk te realiseren draagt bij aan het verhogen van het voorzieningenniveau. De druk op deze voorzieningen zal daardoor echter sterk toenemen.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling

Het beleid in de Omgevingsvisie draagt op diverse manieren bij aan het vergroten van het aanbod voorzieningen gericht op een gezonde leefstijl. Zo wordt ingezet op het verbinden van groengebieden en wordt bij de inrichting van de openbare ruimte rekening gehouden met de veranderende beweegcultuur. Daarnaast komt er in wijken ruimte voor functiemenging en wordt het aanbod van voorzieningen verrijkt. De druk op voorzieningen zal echter toenemen door een groeiende bevolking als gevolg van het bouwen van een groot aantal nieuwe woningen. De gemeente streeft er echter naar het aanbod van voorzieningen aan te sluiten bij de groeiende en vergrijzende bevolking. De verwachting is dat het nieuwe beleid van de Omgevingsvisie per saldo een **positieve** invloed heeft.

6.2.3 Onderwijs

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Onderwijs	Nabijheid onderwijsinstellingen	Boven het Nederlands gemiddelde	Gelijk aan het Nederlands gemiddelde	Onder het Nederlands gemiddelde

Beoordelingssystematiek

Voor de indicator Onderwijs wordt gekeken naar de mate waarin verschillendede onderwijsinstellingen (basisonderwijs, Vmbo en Havo/ vwo) zijn verspreid over de stad. De nabijheid van onderwijsinstellingen in de gemeente Arnhem wordt afgezet tegen de gemiddelde nabijheid van onderwijsinstellingen in Nederland.

Huidige situatie

De gemiddelde afstand tot het basisonderwijs is in de gemeente Arnhem is 0,6 kilometer. Dit komt overeen met het landelijk gemiddelde van 0,7 kilometer. Voor het voortgezet onderwijs, zowel Vmbo als Havo en vwo is de gemiddelde afstand tot onderwijs binnen de gemeente een stuk lager dan het landelijk gemiddelde (Tabel 6.9). Wanneer gekeken wordt naar de gemeente Nijmegen, een van de HEBANG gemeenten, valt op dat de afstand tot vrijwel alle soorten onderwijsinstellingen gelijk is. De huidige situatie gemeentebreed wordt daarom beoordeeld als **goed**.

Tabel 6.9 Gemiddelde afstand tot onderwijs in Nederland en de gemeenten Arnhem en Nijmegen (CBS)

Type onderwijs	Arnhem, gemiddelde afstand in km (2019)	Nijmegen, gemiddelde afstand in km (2019)	Nederland, gemiddelde afstand in km (2019)
Basisonderwijs	0,6	0,6	0,7
Voortgezet onderwijs totaal	1,2	1,2	2,4
Vmbo	1,4	1,3	2,5
Havo/ vwo	1,4	1,4	3,3

Wanneer ingezoomd wordt op wijkniveau springen er enkele wijken uit waar de gemiddelde afstand tot onderwijs hoger ligt dan het Arnhems gemiddelde. Voor veel wijken gaat het om 1 of 2 typen onderwijs waarbij de gemiddelde afstand groter is dan het Arnhems gemiddelde. Voor de wijken Schaarsbergen en Schuytgraaf geldt echter dat zij voor alle typen onderwijs hoger scoren dan het Arnhems en landelijk gemiddelde. Voor de wijken Alteveer, Burgemeesterswijk/ Hoogkamp, Elden, De Laar en Rijkerswoerd geldt dat enkel de afstand tot het voortgezet onderwijs groter is dan het Arnhems gemiddelde. Aangezien de benoemde wijken vrijwel allemaal gelegen zijn in de deelgebieden Arnhem Noord of Arnhem zuid, wordt de huidige situatie voor beide deelgebieden beoordeeld als **redelijk**.

Tabel 6.10 Gemiddelde afstand tot onderwijs in de gemeente Arnhem en de wijken Schaarsbergen en Schuytgraaf (CBS)

Type onderwijs	Arnhem, gemiddelde afstand in km (2019)	Schaarsbergen, gemiddelde afstand in km (2019)	Schuytgraaf, gemiddelde afstand in km (2019)
Basisonderwijs	0,6	2,9	0,9
Voortgezet onderwijs totaal	1,2	5,2	1,5
Vmbo	1,4	5,2	2,7
Havo/ vwo	1,4	5,2	1,5

Autonome ontwikkeling

De gemeente Arnhem heeft geen concrete plannen om nieuwe onderwijsinstellingen te ontwikkelen. Naar verwachting blijft de afstand tot onderwijsinstellingen daardoor gelijk. Door de verwachte bevolkingsgroei neemt de druk op de huidige onderwijsinstellingen echter toe. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator onderwijs is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Een grotere woningdichtheid vraagt om meer scholen. De Omgevingsvisie gaat niet in op het toevoegen van scholen voor basis-, of middelbaar onderwijs, maar focust zich enkel op vervolgonderwijs (HAN) en onderwijs dat gekoppeld is aan bijvoorbeeld bedrijvigheid en energie. De visie spreekt over het bereikbaar houden van onderwijslocaties, wat positief kan zijn voor de nabijheid van onderwijs (verdichting zorgt immers voor meer woningen in gebieden waar al scholen staan). De druk op basis- en middelbaar onderwijs zal echter naar verwachting toenemen, wat een negatief effect heeft op de kwaliteit van het onderwijs.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling

Wanneer wordt gekeken naar het criterium voor de indicator ‘onderwijs’ kan worden gesteld dat de nabijheid van onderwijs onder de Omgevingsvisie zal verbeteren. Arnhem heeft de ambitie om te verdichten: dit betekent dat er meer woningen komen in bestaande gebieden, waar ook al onderwijsinstellingen zijn gevestigd. Meer woningen in de buurt van een onderwijsinstelling betekent dat de nabijheid van onderwijsinstellingen toeneemt. De kwaliteit van onderwijs, geen criterium voor de indicator in deze rapportage, kan echter te lijden hebben onder verdichting, aangezien de gemeente geen uitspraken doet over het bijbouwen van nieuwe basis- en middelbare scholen. De druk op dit soort scholen is momenteel al hoog; het bijbouwen van woningen nabij deze onderwijsvoorzieningen legt mogelijk nog meer druk op deze scholen. In die zin heeft de Omgevingsvisie een negatief effect. Op de nabijheid van onderwijsinstellingen leidt de Omgevingsvisie echter tot een **positief** effect.

6.2.4 Toegankelijkheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Toegankelijkheid	Toegankelijkheid openbare ruimte voor specifieke doelgroepen (mensen met dementie, gehandicapten, e.d.)	De openbare ruimte voldoet niet aan ITstandaard2018	De openbare ruimte voldoet aan de ITstandaard2018, maar nog niet aan de Arnhemse Standaard voor Toegankelijkheid	De openbare ruimte voldoet aan Arnhemse Standaard voor Toegankelijkheid

Beoordelingssystematiek
De definitie van toegankelijkheid die door de gemeente Arnhem wordt gehanteerd is: '*Toegankelijkheid van de gebouwde omgeving is de eigenschap van buitenruimte, gebouwen en woningen die maakt dat mensen er kunnen doen wat zij er volgens de bestemming moeten kunnen doen'*. Op dit moment zijn de uitgangspunten en wensen voor toegankelijk onvoldoende geborgd, de gemeente legt de uitgangspunten daarom vast in de Arnhemse Standaard en de gids openbare ruimte. De Arnhemse Standaard gaat uit van Integrale Toegankelijkheidsstandaard (ITstandaard2018) met een aantal aanvullende wensen geformuleerd door het Arnhems Platform Chronisch Gehandicapten (APCG). Wanneer de situatie niet voldoet aan de ITstandaard2018 is de beoordeling slecht. Wanneer wel voldaan wordt aan deze standaard, maar niet aan de ambities vanuit de Arnhemse Standaard wordt de situatie als redelijk beoordeeld. Wanneer voldaan wordt aan de Arnhemse Standaard wordt de situatie als goed beoordeeld.

Huidige situatie
De gemeente Arnhem heeft de ambitie dat iedereen in de gebouwen en openbare ruimte en bij evenementen van de gemeente zoveel mogelijk kan doen wat hij/zij volgens de bestemming komt doen. Op dit moment is de gemeente bezig om de huidige documenten en aanvullende wensen vanuit de APCG vast te leggen in de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid en in de gids openbare ruimte. Daarnaast worden de toegankelijkheidseisen nu reeds meegenomen in projecten in de openbare ruimte. Aangezien de Arnhemse openbare ruimte nog niet volledig voldoet aan de Arnhemse Standaard, maar naar verwachting wel aan de ITstandaard2018 wordt de situatie beoordeeld als **redelijk**.

Autonome ontwikkeling
De Arnhemse Standaard Toegankelijkheid wordt in 2021 afgerond. Met een brede werkgroep vanuit de domeinen openbare ruimte en mobiliteit wordt een handboek opgesteld waarin alle technische en procesafspraken worden vastgelegd. Toegankelijk wordt als leidraad opgenomen in het ontwerpproces en projecten zullen starten met een ontwerpatelier, waarbij ook APCG betrokken zal worden. Tegelijkertijd is de Arnhemse Standaard niet wettelijk verankerd en zal de standaard in alle gevallen richtinggevend van aard zijn. De verwachting is daarom dat steeds meer gebieden zullen voldoen aan de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid, maar of alle openbare ruimte binnen de gemeente aan deze standaard zal voldoen is onzeker. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator toegankelijk is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	0	Plekken worden zodoende verbeterd, maar heeft waarschijnlijk geen impact op hoe deze plekken voor de specifieke doelgroepen uit dit criterium toegankelijk zijn	In Centrum West wordt de relatie tussen binnenstad en het Museum Arnhem met een creatieve corridor versterkt. Daarnaast wordt ingezet op een sterkere verbinding tussen het centrum en het melkfabriekterrein, tussen het centrum en Meinerswijk en tussen het centrum en Sonsbeek/ Zypendaal
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	0	Aantrekkelijke ontmoetingsplaatsen zijn goed, de vraag is in hoeverre dit gebeurt in lijn met ITstandaard2018	De focus ligt daarbij op versteende wijken zoals Kronenburg, Spijkerkwartier, het centrum en bedrijventerreinen.
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Voorwaarde is dat de nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad en dat openbare ruimte altijd publiek toegankelijk blijft, dit zou moeten gelden voor alle bewoners	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	De thema's water, hitte en droogte spelen bij herinrichting en herontwikkeling een belangrijke rol – dit is met name voor ouderen van belang	
We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers	+	Algemeen positieve ontwikkeling voor het gekozen criterium	

Toelichting effectbeoordeling
Arnhem presenteert in de Omgevingsvisie een aantal beleidsuitspraken welke raakvlak vertonen met het toegankelijk houden en maken van plekken en voorzieningen in de stad. De belangrijkste beleidsuitspraak hierbij is “We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers”. Wanneer deze uitspraak als uitgangspositie wordt genomen bij nieuw te realiseren plekken en voorzieningen en herontwikkelingen van bestaande plekken en voorzieningen neemt de toegankelijk van de stad naar verwachting toe. De gedachte is dan ook dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft op de toegankelijk van de stad.

6.2.5 Kansengelijkheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Kansengelijkheid	Mate gemengd woningaanbod (% sociale huur)	≤ 15% of ≥ 35%	15-25%	25-35%
	Leefbaarheidssituatie	Zeer onvoldoende - Zwak	Voldoende - Ruim voldoende	Goed - uitstekend

Beoordelingssystematiek
Kansengelijkheid is een veelomvattend begrip en vele thema’s zijn hierop van invloed. Om de mate van kansengelijkheid binnen de gemeente Arnhem te beoordelen is gekozen voor twee criteria. De eerste is de mate waarin het woningaanbod gemengd is, waarbij gekeken wordt naar het percentage sociale huur. Om de leefbaarheid in wijken te behouden is een goede balans tussen sociale huur, midden-huur en koop belangrijk**.** De voorlopige categorieën zijn gebaseerd op de indeling die is gebruikt het woningmarktonderzoek 2019 en de ambitie van de gemeente Arnhem om minimaal 30% sociale huur te realiseren uitgaande van het totaal aantal nieuw te ontwikkelen woningen. Bij een percentage tussen 25-35% wordt de situatie als goed beoordeeld. Het tweede criterium is de leefbaarheidssituatie gebaseerd op de leefbarometer van het ministerie van BZK. De beoordeling is gebaseerd op 100 verschillende indicatoren onderverdeeld in vijf dimensies: woningen, fysieke omgeving, voorzieningen, bewoners en veiligheid[19]. Een score van zwak of lager resulteert in een beoordeling ‘slecht’, een score van voldoende – ruim voldoende resulteert in een beoordeling ‘redelijk’ en een score van goed of hoger wordt beoordeeld als ‘goed’.

Huidige situatie
De druk op sociale huurwoningen is hoog en de zoektijden lopen op[20]. Er is daarnaast sprake van een mismatch tussen huurders en beschikbare woningen door een overschot aan grote eengezinswoningen en een tekort aan kleinere woningen voor een- en tweepersoonshuishoudens. Figuur 6.7A toont het aandeel sociale huurwoningen per wijk. Daaruit blijkt dat voornamelijk de wijken ten zuiden en oosten van het centrum een hoog percentage sociale huurwoningen kennen.

[19] De 100 indicatoren zijn in de Leefbaarometer opgenomen omdat uit uitvoerig statistisch onderzoek gebleken is dat met deze indicatoren het oordeel over leefbaarheid het beste ingeschat kan worden.

[20] In de factsheet Wonen wordt verder ingegaan op de ontwikkelingen met betrekking tot sociale huur.

Daarnaast lichten de wijken Klarendal en Geitenkamp op welke noordelijker zijn gelegen. In de noordelijke wijken Schaarsbergen, Klingelbeek en Burgemeesterwijk Hoogkamp ligt het aandeel sociale huurwoningen onder de 15%. Verspreid over de gemeenten liggen enkele wijken, bijvoorbeeld De Laar, Kronenburg en Monnikenhuizen waar het aandeel sociale huurwoningen tussen de 25 en 35 procent ligt. De aanvullende behoefte aan sociale huurwoningen tot 2030 wordt berekend op 8-18% (Figuur 6.7B).

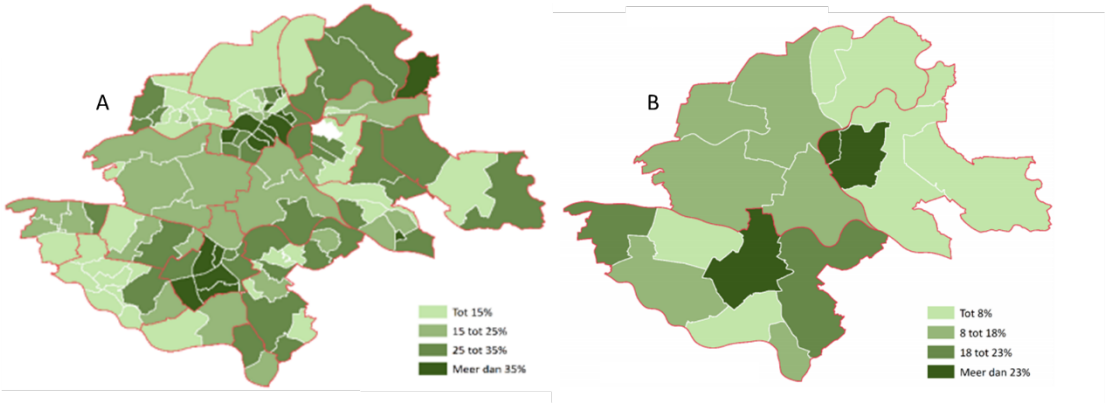

Figuur 6.5 A: Aandeel sociale huurwoningen per wijk (Regiokaart Arnhem, Nijmegen en De Liemers). B: Aanvullende behoefte aan sociale huur per gemeente tot 2030, afgezet tegen de totale (kwantitatieve) woningbehoefte per gemeente (Bron: Woningmarktonderzoek 2019)

Het valt op dat de wijken met een hoog aandeel sociale huurwoningen lager scoren op de leefbaarheidssituatie. Zo scoren de wijken ten zuiden en oosten van het centrum zwak of voldoende. Dit geldt eveneens voor de wijken Klarendal en Geitenkamp. Terwijl de wijken met een laag aandeel sociale huurwoningen, zoals De Laar, Elden en Schuytgraaf, hoger scoren op de leefbaarheidssituatie. Deze wijken scoren ruim voldoende tot zeer goed. De wijk Schaarsbergen wordt aangemerkt als uitstekend.

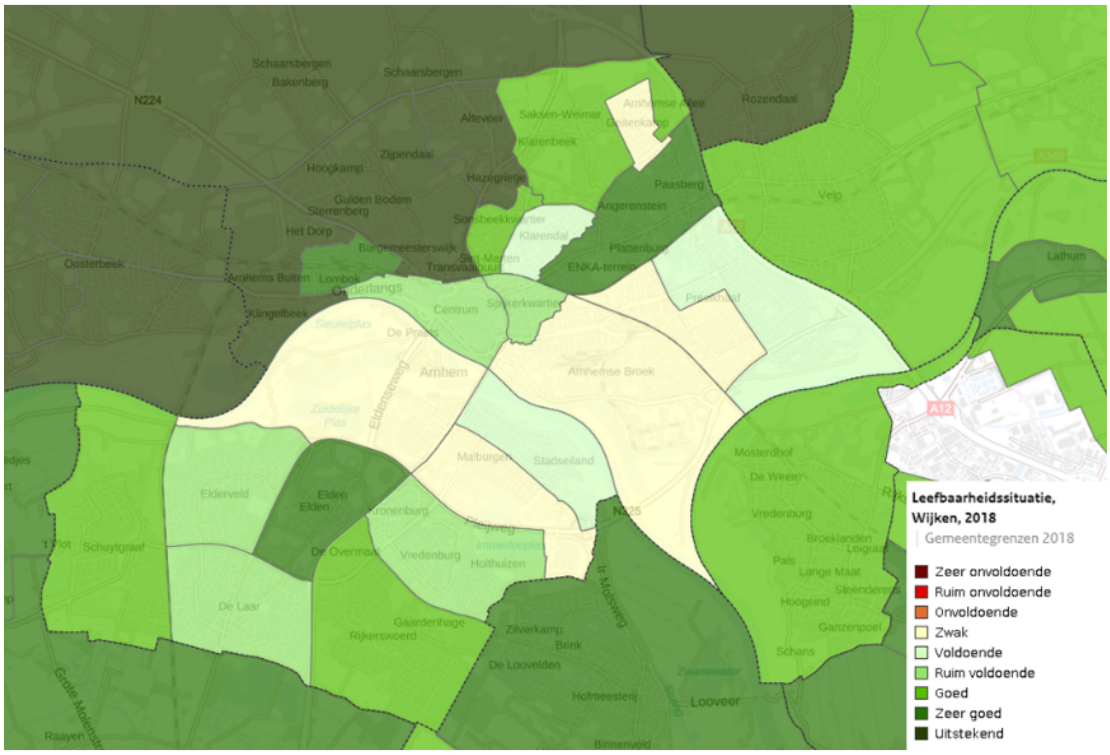

Figuur 6.6 Leefbaarheid per wijk in de gemeente Arnhem

De beoordeling van de criteria lopen sterk uit een voor de verschillende wijken. Per saldo wordt de huidige situatie voor de gemeente Arnhem beoordeeld als **slecht.** Aangezien de situaties binnen de deelgebieden Arnhem Noord en Arnhem Zuid zeer uiteenlopen en er in verschillende wijken sprake is van een goede balans in woningtype en/of een goede leefbaarheidssituatie worden deze deelgebieden afwijkend beoordeeld als redelijk.

Autonome ontwikkeling

De gemeente Arnhem heeft de ambitie om van het aantal totaal nieuw te ontwikkelen woningen minimaal 30% sociale huurwoningen te realiseren. Daarbij legt de gemeente de focus op het realiseren van woningen voor een- en tweepersoonshuishoudens. Er is echter niet vastgelegd waar deze sociale huurwoningen gerealiseerd worden. Het is daardoor onzeker in hoeverre het realiseren van nieuwe woningen bijdraagt aan een betere balans van woningtypen binnen de verschillende wijken. Wel is er binnen de gemeente Arnhem veel aandacht voor de leefbaarheid van wijken. In november 2020 heeft de raad de motie ‘Voorkomen stadsvernieuwing 4.0’ aangenomen en is het college opgeroepen om te werken aan een preventieve aanpak om te voorkomen dat wijken en buurten verder afglijden. De gemeente Arnhem is voornemens een langetermijnvisie voor monitoring en een preventieve aanpak voor kwetsbare wijken op te stellen (Nationaal Programma Arnhem Oost). De eerste stap is gezet door het uitvoeren van een literatuuronderzoek door onderzoeksbureau I&O research. Het rapport ’Kwetsbare wijken: factoren & aanpakken’ geeft onder andere meer inzicht in de definiëring van kwetsbare wijken, factoren die verslechtering veroorzaken en werkende bestanddelen van een wijkaanpak. Op 1 juni 2021 is in een raadsbrief het stappenplan voor een structurele aanpak gepresenteerd.

Hoewel deze stappen nog niet zijn uitgevoerd en de stappen op zichzelf geen autonoom beleid vormen, is de verwachting dat de reeds ondernomen acties, waaronder het uitvoeren van het literatuuronderzoek en het voeren van wijkgesprekken, en de concreetheid van de vervolgstappen leiden tot een structurele aanpak van kwetsbare wijken. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator kansengelijkheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We passen bestaande woningen aan	0	Woningen worden levensloopbestendig gemaakt. Dit heeft een positief voor de mensen die in deze woning leven, aangezien zij hier langer kunnen blijven wonen. Het kan echter een negatief effect hebben op de woningmarkt, aangezien het de doorstroming van de woningmarkt dwarszit. Wanneer mensen langer in een eengezinswoning kunnen blijven wonen, terwijl het formaat van hun huishouden hier niet bij aansluit, wordt een woning bezet gehouden voor mensen die wel zoeken naar een eengezinswoning.	
We houden wonen betaalbaar	+	Wonen wordt zodoende toegankelijker, met name eenpersoonshuishoudens vallen nu buiten de boot. Het betaalbaar houden van wonen is wel iets dat verder geconcretiseerd dient te worden.	De focus ligt hierbij op Arnhem Zuid
We gaan meer mixen	+	Sociale draagkracht en sociale draaglast komen meer met elkaar in evenwicht. De vraag is altijd in hoeverre mensen met een verschillende achtergrond daadwerkelijk mixen.	Het mixen van woningen zal voornamelijk worden toegepast in wijken in Arnhem Oost en Arnhem Zuid

Toelichting effectbeoordeling

De gemeente Arnhem zet in de Omgevingsvisie enkele duidelijke beleidsuitspraken uiteen, welke op het eerste gezicht een positieve invloed op de kansengelijkheid zouden hebben. Bij alle uitspraken zijn echter kanttekeningen te plaatsen, die gebaat zouden zijn bij een meer programmatisch ingestoken toelichting. Het aanpassen (levensloopbestendig maken) van woningen is bijvoorbeeld kan worden gezien als prettig voor bewoners, maar kan er ook voor zorgen dat de doorstroming op de Arnhemse woningmarkt stokt. De hoeveelheid ruimte die een persoon of een gezin nodig heeft varieert door het leven heen, en het levensloopbestendig maken van woningen kan leiden tot een onnodige ruimteclaim van woningen. Het betaalbaar houden van wonen is een stevige ambitie en zou een positief effect hebben op de kansengelijkheid. Wel is voor een dergelijke beleidsuitspraak een stevige onderbouwing nodig (welke naar verwachting in programma buiten de Omgevingsvisie zal worden opgenomen). Het mixen van woongebieden kan ook zorgen voor een verbetering van kansengelijkheid, maar de kans is sterk aanwezig dat mensen met verschillende achtergronden niet mixen in de mate die de gemeente hoopt. De verwachting is dat het beleid in de Omgevingsvisie van **beperkte** invloed is.

7 Een stad waar het goed wonen is

Thema factsheet	Indicator	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Wonen	Woningvoorraad	Balans vraag en aanbod			
	Woningaanbod	Passend aanbod voor een brede doelgroep			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema wonen. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Omgevingsvisie	In de Omgevingsvisie heeft de Nationale Overheid vier prioriteiten vastgesteld. ‘Sterke en gezonden steden en regio’s is er daar één van. Het rijksbeleid voor wonen is gericht op een kwalitatief goede woningvoorraad, die regionaal aansluit op de woonbehoefte met nieuwe woon- en werklocaties binnen bestaande stadsgrenzen, zodat de open ruimten tussen stedelijke regio’s behouden blijven.
	Staat van de Woningmarkt (2020)	Uit de Staat van de Woningmarkt (2020) blijkt dat de woningbouwproductie op gang moet blijven om de groeiende vraag op te vangen en tegelijkertijd het woningtekort weg te werken. Naar verwachting telt Nederland in 2035 18,8 miljoen inwoners. Om aan de groeiende vraag te voldoen, moeten tussen 2020 en 2030 in totaal 845.000 woningen gebouwd

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		worden. Momenteel is er een tekort van 331.000 woningen (4,2 procent van de woningvoorraad). De inzet is om dit tekort terug te brengen naar 2% in 2035. Om de woningbouwproductie te versnellen heeft het rijk in enkele regio's woondeals afgesloten, waaronder met de regio Arnhem-Nijmegen.
Provinciaal/regionaal	Woondeal Arnhem – Nijmegen (2020)	Met de woondeal zetten Rijk, regio en provincie zich in voor het versneld realiseren van voldoende woningen. Het gaat met name om voldoende woningen het betaalbare segment en een passende woningvoorraad voor verschillende doelgroepen. Dit is vormgegeven in verschillende kern afspraken. Er is sprake van grote vraagstukken op gebied van betaalbaarheid, beschikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid. Kernafspraak 4 gaat in specifieke afspraken over Stadsvernieuwing 3.0 in Arnhem Oost. Streven is het totale woningtekort terug te dringen tot 2% per 2030. Minimaal 30% van de nieuwe plancapaciteit op stedelijke niveau te realiseren in de sociale huur waarbij gekeken wordt naar differentiatie tussen wijken.
Lokaal	PVA woningbouwontwikkeling Arnhem inclusief amendement (2019)	Op basis van het woningmarktbehoefte-onderzoek is gekomen tot een plan van aanpak voor de Arnhemse woningbouwontwikkeling voor de komende jaren. In 2019 is de woningbehoefte voor Arnhem berekend, Arnhem kent tussen 2019-2030 een behoefte van 7500 woningen. Vanwege planuitval plant de gemeente Arnhem meer in dan waarop de behoefte geraamd is.
	Arnhemse woonprincipes 2025	De Arnhemse woonvisie bestaat uit de hoofdopgaven van het wonen, de woonprincipes. De principes bestaan uit vier pijlers. 1. Duurzaam betaalbaar. 2. Levensloopgeschikt wonen. 3. Aantrekkelijke woonstad. 4. Wijken met identiteit. Het thema duurzaamheid staat bovenaan. De woonprincipes vormen samen de actualisering van de Woonvisie die ervoor moet zorgen dat Arnhem ook in de toekomst een woonstad is waar het voor iedereen aantrekkelijk is om te wonen, te leven te leren en te werken.
	Volkshuisvestelijk kader 2019 – 2022	Het volkshuisvestelijk kader is een nadere uitwerking van de woonprincipes. Het vormt de basis om te komen tot prestatieafspraken met de woningcorporaties en huurdersorganisaties.
	Raadsbrief Stand van zaken versnellingslocaties woondeal 2020	Voor 2030 zijn er minstens 7500 extra woningen nodig, over alle segmenten. Arnhem heeft op dit moment plannen voor 8500 woningen waarvan 5350 harde plancapaciteit. Voor de periode 2030 – 2040 zijn nog eens tenminste 7500 woningen

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		nodig. Omdat een deel van de plannen vooral binnenstedelijk niet van de grond komt zijn we op zoek naar 130% plancapaciteit ten opzichte van de behoefte. Er moet een tempoversnelling in woningproductie worden gerealiseerd. IN de woondeal is hier een aantal locaties voor opgenomen: Arnhem West, Centrum Oost, Spoorzone Arnhem Oost, Presikhaaf III, Malburgen, Stasblokken Meinwerswijk, Vredenburg/Kronenburg en Elderveld.
	Structuurvisie 2012	De essentie van het woningbouwbeleid is dat de bewoner centraal staat. De woonwensen van de bewoners zijn dan ook de basis van de woningbouwprogramma's. Verder staat een gedifferentieerde woningvoorraad in de Arnhemse wijken centraal en Arnhem wordt nog aantrekkelijker als woon-werkstad.
	Voortgangsrapportage juni 2021 Arnhem Biedt Woonruimte	Harde plancapaciteit tot aan 2029: 4882 woningen Zachte plancapaciteit tot aan 2029: 3850 woningen

7.1.1 Woningvoorraad

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Woningvoorraad	Balans vraag en aanbod	Vraag en aanbod in balans en geen tekort	Vraag en aanbod sluit niet helemaal op elkaar aan en tekort	Vraag en aanbod uit balans en een groot tekort

Beoordelingssystematiek

Voor het onderdeel wonen is gekeken naar de woningvoorraad en de mate waarin er balans is tussen de vraag en het aanbod van woningen. Wanneer vraag en aanbod in balans zijn en er geen sprake is van een tekort wordt de woningvoorraad beoordeeld als goed. Wanneer vraag en aanbod uit balans zijn en sprake is van een groot tekort wordt de woningvoorraad beoordeeld als slecht.

Huidige situatie

In de provinciale woningbouw prognose wordt gesproken over een mismatch tussen vraag en aanbod op de regionale woningmarkt ten gevolge van een groeiend aantal kleine huishoudens. In onderstaande figuur staat de disbalans tussen vraag en aanbod van de woningvoorraad in de regio tussen 2019 en 2030 verbeeld.

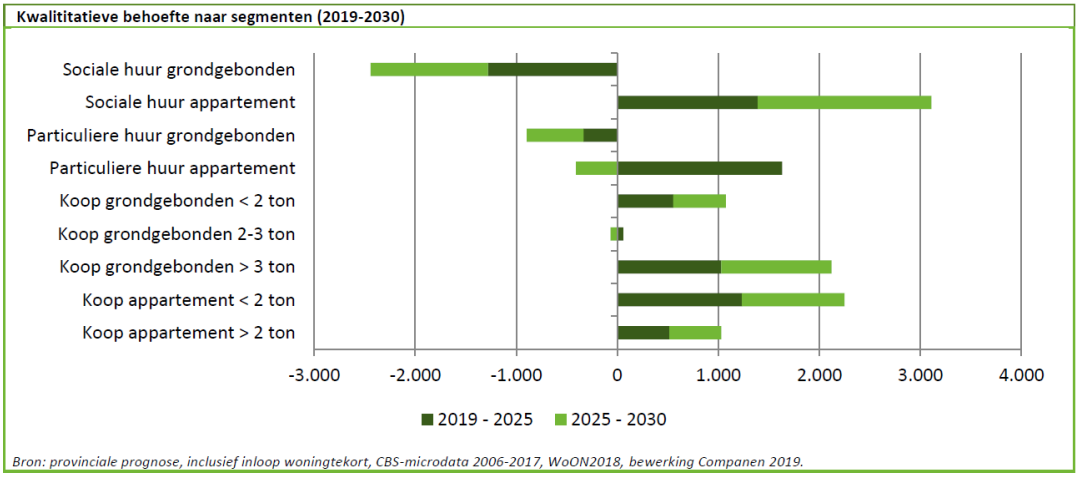

Figuur 7.1 Provinciale prognose kwalitatieve woningbehoefte naar verschillende segmenten in de periode 2019 – 2040 (Bron: Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling o.b.v. Provinciale prognose)

In bovenstaande figuur gaat het om de kwalitatieve behoefte naar bepaalde woonsegmenten. Zichtbaar is dat regionaal gezien er dus een behoefte van ongeveer 3000 sociale huurappartementen is tot aan 2030. Er is een negatieve behoefte, of wel een overschot, van ongeveer 2500 sociale grondgebonden huurwoningen tot aan 2030. Verder is er tot 2030 een overschot van ongeveer 1000 grondgebonden particuliere huurappartementen en 400 niet grondgebonden particuliere huurappartementen tot 2030. Regionaal is er dus sprake van een mismatch in de woningvoorraad.

In Arnhem is er sprake van een mismatch in sociale huurwoningen bij corporaties. Arnhem kent een hoge druk op de sociale sector, de zoektijden liggen hoog en er komt niet altijd passend aanbod beschikbaar voor de woningzoekenden. Tot 2030 is er een overschot aan grote eengezinswoningen van 2400 woningen en een tekort van kleine ‘goedkopere’ huurwoningen van 3100 woningen (Plan van aanpak woningbouwontwikkeling, 2019). De woningbehoefte in Arnhem is zo groot dat er onder andere in de Woondeal is afgesproken dat een tempoversnelling in productie nodig is. De Woondeal is een verzameling uitgangspunten en afspraken met de regio en het rijk om een versnelling van de woningbouw mogelijk te maken. De woondeal is geen nieuw beleid, maar is bedoeld om met het bestaande beleid gezamenlijk de bouwproductie te versnellen en met aandacht voor de vesting van specifieke doelgroepen. Het tekort in de regio Arnhem is berekend op 4,1%. Tot aan 2025 ligt de nadruk op nieuwbouw om de acute woningvraag aan te pakken. Tot 2030 zijn er zo’n 7500 extra woningen nodig, verspreid over alle woon categorieën. In onderstaande figuren staat de woningbehoefte en mogelijke verdeling naar de categorieën tot aan 2030.

Toekomstige ontwikkelingen

Groei woningbehoefte

	Inloop woningtekort tot 2%	Huishoudensgroei 2019-2025	Huishoudensgroei 2025-2030	Huishoudensgroei 2030-2040
Arnhem	600	4.500	2.370	1.520

Bron: provinciale prognose, inclusief inloop woningtekort, bewerking Companen 2019.

De woningbehoefte bestaat uit twee componenten, enerzijds de huishoudensontwikkeling (er komen meer huishoudens mede door gezinsverdunning), anderzijds een tekort aan woningen dat er nu al is en ingelopen wordt. Dit tekort is in de subregio Arnhem berekend op 4,1% van de woningvoorraad. De inloop is gericht op een tekort van 2% (nodig voor een gezonde marktwerking / waardebehoud van vastgoed). De inloop van dit woningtekort is gespreid over twee perioden.

Figuur 7.2 Verwachte woningbehoefte Arnhem 2030- 2040 (Bron: Plan van aanpak woningbouwontwikkeling o.b.v. Provinciale prognose)

Mogelijkheden tussen huur en koop 2019-2030

	Sociale huur	Goedkope koop	Totaal sociaal	Vrije sector huur / middenhuur (€720-€1.000)	Vrije sector huur / dure huur (>€1.000)	Overige koop
Arnhem	670	3.325	3.995 (54%)	240	85	3.145

Bron: provinciale prognose, inclusief inloop woningtekort, CBS-microdata 2006-2017, WoON2018, bewerking Companen 2019.

Figuur 7.3 Mogelijke verdeling tussen huur- en koopwoningen in Arnhem voor de periode 2019 en 2030 (Bron: Plan van aanpak woningbouwontwikkeling o.b.v. Provinciale prognose)

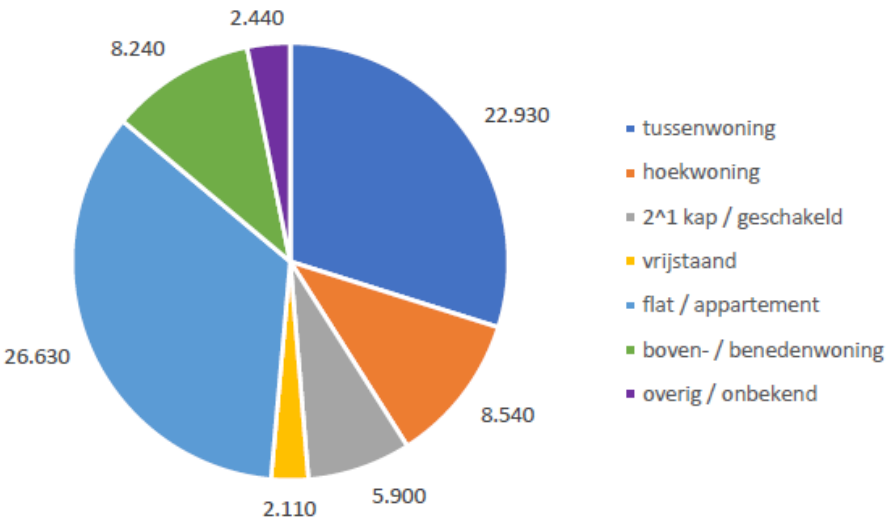

Figuur 7.4 Opbouw woningvoorraad Arnhem naar woningtypen 1-1-2020 (Bron: Voortgangsrapportage juni 2020 Arnhem Biedt Woonruimte op basis van BAG/WOZ)

Het aantal woningen in Arnhem in 2020 is 76.790 en de beginstand van de woningvoorraad is in april 2021 77.839. Het grootste aandeel van de woningvoorraad is, zoals zichtbaar op bovenstaande figuur, een tussenwoning of flat/appartement. Op basis van de WOZ-registratie, de Lokale Monitor Wonen en het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling uit 2019 valt een aantal zaken op van de woningvoorraad en het aanbod.

In de huidige situatie is de druk op de sociale huurwoningen in Arnhem hoog en de zoektijden lopen op. Er is in de huidige situatie sprake van een overschot aan grote eengezinswoningen van 2400 woningen en een tekort van 3100 kleinere en goedkopere huurwoningen. Het middeldure huursegment biedt woningen voor huishoudens die nog geen koopwoning kunnen betalen, maar die niet in aanmerking komen voor een sociale huurwoning. De vraag en het aanbod van middeldure huur komt overeen. Huishoudens die niet in aanmerking komen voor een sociale huurwoning en voor wie een middeldure huurwoning te duur is, zoeken over het algemeen naar een goedkope koopwoning. Er is in de huidige situatie in Arnhem een grote behoefte aan goedkope koopwoningen. Koopwoningen zijn in de huidige situatie veel duurder geworden. Het gat tussen de huursector en de koopsector groeit. Tot aan 2030 en 2040 is er een grote woningbehoefte, omdat de Arnhemse bevolking groeit. Tegelijkertijd was het aandeel van het tekort dat door achterstanden uit het verleden is ontstaan in 2019 beperkt. Bovendien is er sprake van de inloop van het tekort 2%.

In de huidige situatie is sprake van een tekort en de vraag en het aanbod is niet in balans. De woningbehoefte is dermate dringend dat de gemeente Arnhem, ook in samenwerking met andere partijen, heeft vastgesteld dat een tempoversnelling in de productie nodig is. Het aspect van de woningvoorraad wordt in de huidige situatie beoordeeld als **slecht**, omdat de vraag en het aanbod niet in overeenstemming zijn en er sprake is van een groot tekort.

Autonome ontwikkeling

Naar verwachting loopt het woningtekort in de regio in de autonome ontwikkeling terug, maar krijgt het gebied te maken met huishoudensgroei door gezinsverdunning. Het bestaande tekort blijft in de autonome ontwikkeling dus bestaan, maar er wordt iets ingelopen. Corporaties ontwikkelen zoveel mogelijk om de mismatch op de sociale huurmarkt op te lossen. Er zijn dus maatregelen opgesteld om de mismatch tussen vraag en aanbod met name voor de sociale huursector op te lossen. Het woningtekort wordt op korte termijn in de autonome ontwikkeling iets ingelopen en tot aan 2025 worden ruim 7000 nieuwbouwwoningen gebouwd. Tot aan 2029 is de harde plancapaciteit 4882 woningen en de zachte plancapaciteit 3850 woningen. De plancapaciteit tot aan 2029 komt daarmee op totaal 8732 woningen. De zachte plancapaciteit is tussen 2019 en nu sterk toegenomen. De volgende stap is om de zachte plannen om te zetten naar harde plancapaciteit. In nieuwbouwplannen moet echter rekening gehouden worden met 30% uitval en bovendien is de gemeente afhankelijk van corporaties en onvoorziene ontwikkelingen. De autonome ontwikkeling van de vraag en het aanbod van de woningvoorraad wordt daarom beoordeeld als **redelijk.**

Tabel 7.1 Zachte en harde plancapaciteit woningvoorraad gemeente Arnhem tot 2029 (Bron: Voortgangsrapportage juni 2020: Arnhem biedt woonruimte)

Plancapaciteit	Harde plancapaciteit	Zachte plancapaciteit	Totaal
Aantal woningen	4882 woningen	3850 woningen	8732 woningen

Deelgebieden

In de woondeal Arnhem-Nijmegen (2020) wordt geconstateerd dat de vraag naar woningen dermate dringend is dat er verschillende locaties zijn geselecteerd waar een versnelling van de woningbouwmogelijk gemaakt kan worden. Voor Arnhem zijn er verschillende versnellingslocaties en een locatie 'stadsvernieuwing 3.0' gezocht. Deze locaties zijn: Arnhem Oost (stadvernieuwing 3.0) en de andere versnellingslocaties liggen in: Elderveld/Kronenburg-Vredenburg, Malburgen, Stadsblokken Meinerswijk, Centrum Oost, Spoorzone Arnhem Oost, Arnhem West en Presikhaaf III. In de woondeal (2020) staat het volgende over de versnellingslocaties:

"Versnellingslocaties bieden kansen om op korte termijn (tot 2025) meer woningen te bouwen. Dit is mogelijk door zachte plannen in de planvoorraad naar voren te halen, door bestaande plannen aanvullend te verdichten of door toevoeging van nieuwe plannen die op korte termijn kunnen worden uitgevoerd. Een eerste inventarisatie naar de mogelijkheden voor versnelling leidt tot een mogelijke extra productie van 5.000 woningen (bovenop de minimale productie van 15.000 woningen)."

Omdat er tot 2030 een tekort is aan 7500 woningen biedt de versnelling van 5000 woningen enige verlichting en wordt de woningvoorraad in de autonome ontwikkeling voor de deelgebieden Arnhem Centrum, Arnhem West en Arnhem Oost beoordeeld als redelijk, maar voor Arnhem Noord waar geen versnellingslocaties of extra woningbouwopgave is opgenomen als slecht. Arnhem Zuid wordt beoordeeld als goed, doordat hier versnellingslocaties zijn aangewezen en door de realisatie van Schuytgraaf (een uitleglocatie), waar honderden woningen worden gerealiseerd

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator woningvoorraad is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	+	Bij het bouwen van nieuwe woningen in de stad houden we rekening met de bestaande werklocaties. We gaan onderzoeken welke plekken in de stad geschikt zijn voor het mengen van wonen met werken en welke plekken geschikt zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, zoals bijvoorbeeld bedrijven voor de circulaire economie	Het Broek en Rijnpark worden aangewezen voor de functiemix
We bouwen nieuwe woningen bij	+	De gemeente Arnhem zet in op het realiseren van een groot aantal nieuwe woningen. Dit zal een positief effect hebben op de woningvoorraad in de gemeente.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad. Door de woningopgave binnenstedelijk op te lossen wordt de druk op de buitengebieden beperkt

Toelichting effectbeoordeling

In het kader van de woningvoorraad wordt de Omgevingsvisie van Arnhem als positief beoordeeld. Tot 2040 is de gemeente voornemens om een groot aantal woningen te bouwen, om tegemoet te komen aan de hoge vraag naar woningen. Arnhem kent tot 2030 een vraag van 7.500 woningen. Met de realisatie van ongeveer 7.000 woningen waarin de Omgevingsvisie voorziet komen vraag en aanbod nader tot elkaar. Hierbij wordt rekening gehouden met de diverse vraag naar woningen die bestaat. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft het woningaanbod.

7.1.2 Woningaanbod

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Woningaanbod	Balans vraag en aanbod voor verschillende doelgroepen (ouderen, studenten, starters, sociale huur)	Vraag en aanbod in balans en geen tekort	Vraag en aanbod sluit niet helemaal op elkaar aan en tekort	Vraag en aanbod uit balans en een groot tekort

Beoordelingssystematiek

Het woningaanbod is bekeken aan de hand van de mate waarin er al dan niet een balans bestaat tussen vraag en aanbod van woningen voor verschillende doelgroepen. Wanneer vraag en aanbod in balans zijn en er geen sprake is van een tekort wordt het woningaanbod beoordeeld als goed. Wanneer vraag en aanbod uit balans zijn en sprake is van een groot tekort wordt het woningaanbod voor verschillende doelgroepen beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
In de huidige situatie moeten er meer woningen gerealiseerd worden om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van alle soorten woningen voor alle doelgroepen te garanderen. Daarbij moet onder andere gedacht worden aan woningen voor kleine huishoudens, sociale woningbouw in het goedkope en betaalbare segment, de middenhuurcategorie, levensloopbestendige woningen voor ouderen en woningen in het hogere segment.

Op basis van de WOZ-registratie, de Lokale Monitor Wonen en het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling uit 2019 valt een aantal zaken op van de woningvoorraad en het aanbod. De huidige samenstelling van de woningvoorraad in 2019 is als volgt: 43% rij-hoekwoning, 8% 2-onder 1-kap, 3% vrijstaand, 45% appartementen en 1 % seniorenwoningen. Dit blijkt uit het Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling (gemeente Arnhem, 2019).

Woningen
Van de woningvoorraad in Arnhem bestaat 44% uit koopwoningen en daarvan behoort 42% tot goedkope koop met een waarde tot €200.000,- . Het aandeel sociale huur- en particuliere huurwoningen is in Arnhem relatief hoog (36% en 19%). Van de woningvoorraad bestaat 45% uit appartementen en 43% uit rij/hoekwoningen. Van de 25.420 sociale huurwoningen in corporatiebezit is 45% een eengezinswoning, 50% een appartement en 5% seniorenwoning. Eengezinswoningen worden het vaakst verhuurd.

Inwoners
Een aandeel van 53% van de inwoners van Arnhem behoort tot de doelgroep voor de corporaties (inkomen tot €38.035, -). 25% van de inwoners heeft een inkomen tussen de en €75.000,- en 5% van de inwoners heeft een inkomen tussen de €38.035,- en €42.436,-. Van de inkomensgroep vanaf de €42.436,- tot meer dan €75.000,- hebben de inwoners relatief het vaakst een koopwoning.

De Arnhemse corporaties wijzen op dit moment vooral toe aan de inkomensgroep €tot 38.035 en nauwelijks aan de groep tot €42.436 hoewel ze wel maximaal 10% aan deze groep mogen toewijzen. Bovendien mogen corporaties 10% van de voorraad vrij toewijzen.

Er bestaat momenteel het risico dat de groei van het aanbod aan kamers voor studenten de vraag niet meer kan volgen. Gemeente Arnhem is betrokken bij het Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting en heeft in 2020 meerjarige prestatieafspraken gemaakt met SSH& om de komende 10 jaar minimaal 200 studentenheden toe te voegen. De landelijke monitor studentenhuisvesting toont dat er in Arnhem op dit moment sprake is van een evenwichtige markt voor studentenhuisvesting.

Tabel 7.2 Huur- en koopwoningen in de woningvoorraad in Arnhem naar prijsindeling (2019)

	Eigendomssituatie	Soort	Prijs €
Totale woningvoorraad	Huur	Sociaal	720, 42
		Middenhuur	1000
		Duur	≥ 1000
	Koop	Goedkope	Tot 200.000
		Midden koop	Tot 350.00
		Dure koop	≥ 350.000

Sociale huur
In de huidige situatie is de druk op de sociale huurwoningen in Arnhem hoog en de zoektijden lopen op. Er is in de huidige situatie sprake van een overschot aan grote eengezinswoningen van 2400 woningen en een tekort van 3100 kleinere en goedkopere huurwoningen. Bovendien verhuren corporaties woningen aan de doelgroep met een maximaal inkomen, omdat ontwikkelaars andere inkomenseisen stellen. Hierdoor zijn particuliere sociale huurwoningen niet bereikbaar voor de doelgroep waar de woningen eigenlijk voor bedoeld zijn.

Middenhuur
Het middeldure huursegment biedt woningen voor huishoudens die nog geen koopwoning kunnen betalen, maar die niet in aanmerking komen voor een sociale huurwoning. De vraag en het aanbod komt overeen

Goedkope koop
Huishoudens die niet in aanmerking komen voor een sociale huurwoning en voor wie een middeldure huurwoning te duur is, zoeken over het algemeen naar een goedkope koopwoning. Er is in de huidige situatie in Arnhem ene grote behoefte aan goedkope koopwoningen. Koopwoningen zijn in de huidige situatie veel duurder geworden. Het gat tussen de huursector en de koopsector groeit. Goedkope koopwoningen worden naar realisatie door de huidige druk op de woningmarkt snel duurder en zijn al snel niet meer beschikbaar voor de juiste doelgroep.

In de huidige situatie is er sprake van een mismatch in het woningaanbod van sociale huur – en betaalbare huur en of koopwoningen. De sociale huurwoningen zijn vaak juist ook de woningen die bedoelt zijn voor een speciale doelgroep zoals senioren, urgent woningzoekenden, doorstromers uit de opgang. In het algemeen moet er op korte termijn bij worden gebouwd om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen te kunnen garanderen. In de huidige situatie is er sprake van een tekort en een mismatch van het aanbod in woningen in Arnhem. Het woningaanbod wordt daarom beoordeeld als **slecht.**

Autonome ontwikkeling
In eerste instantie wordt het woningtekort in Arnhem iets ingelopen, maar op lange termijn tot aan 2030 en 2040 is er ook sprake van huishoudensgroei en als je welvaartsgroei meerekent zijn nog duizenden extra woningen nodig. In de autonome ontwikkeling zijn Arnhemse corporaties bereid kleinere woningen toe te voegen voor één- en tweepersoonshuishoudens en bijzondere doelgroepen. Het komt neer op een toevoeging van ongeveer 2000 sociale huurwoningen. Voor het aantal arbeidsmigranten dat de komende jaren langer blijft is de verwachting dat deze groep in aanmerking komt voor een sociale huurwoning.

Meestal komen arbeidsmigranten na een jaar in aanmerking voor een sociale huurwoning, omdat de huisvesting dan een permanent woonkarakter krijgt. Dat vraagt om een toevoeging van ongeveer 700 sociale huurwoningen. In de autonome ontwikkeling zal ook de doelgroep voor sociale huur- en betaalbare woningen worden verruimd. Het ministerie stelt een verruiming van de corporatiedoelgroep voor van 10% naar 15%. Meer huishouden met een inkomen tot 42.463 kunnen dan gebruik maken van de sociale huursector en betaalbare woningen. Het oprekken van de grenzen voor deze woningen vraagt om een toevoeging van ongeveer 2000 sociale huurwoningen. Het bestaande en geprogrammeerde tekort in de sociale huursector en het niet aansluiten van de vraag op het aanbod samen met het marktfalen in de sociale sector vraagt om extra maatregelen. De ambitie is om van alle woningen, minimaal 30% sociale huur te realiseren met in het bijzonder woningen voor één en twee persoonshuishoudens. In nieuwbouwplannen moet echter rekening gehouden worden met 30% uitval en bovendien is de gemeente afhankelijk van corporaties en onvoorziene ontwikkelingen (bijvoorbeeld de voortschrijdende inzichten in het kader van doorstroming op de woningmarkt). De autonome ontwikkeling van de vraag en het aanbod van de woningvoorraad wordt daarom beoordeeld als **redelijk.**

Deelgebieden
Zoals hiervoor beschreven onder woningvoorraad zijn er in Arnhem versnellingslocaties en een locatie voor stadsvernieuwing 3.0 opgenomen. Deze locaties liggen in Arnhem West, Arnhem Zuid, Arnhem Oost en Arnhem Centrum. De locatie voor stadsvernieuwing 3.0 is Arnhem Oost en hier is specifiek de aandacht voor leefbaarheid[21]. Het gaat om vijf wijken in Arnhem Oost: de Malburgen, 't Broek, Klarendal, Presikhaaf-West en Geitenkamp. Het idee is om hier stadsvernieuwing meer integraal als een sociaal-maatschappelijke opgave op te pakken en een gevarieerd woningaanbod te realiseren. Bovendien wordt in de Spoorzone die ook in Arnhem Oost ligt de komende jaren ook flink gebouwd waarvan in ieder geval 50% betaalbaar moet worden en 30% sociale huur. Het is nadrukkelijk de bedoeling dat in de Spoorzone Arnhem Oost een substantiële bijdrage wordt gedaan aan de woningbouwopgave. De vernieuwing moet daarnaast een stimulans bieden voor omliggende meer kwetsbare wijken. Het woningaanbod voor verschillende doelgroepen wordt voor Arnhem Oost wijkt licht positief af van de beoordeling 'redelijk' van de autonome ontwikkeling van woningaanbod voor verschillende doelgroepen van Arnhem als geheel.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator woningaanbod is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

[21] https://www.binnenlandsbestuur.nl/ruimte-en-milieu/nieuws/stadsvernieuwing-3-0-moet-arnhem-oost-vooruit.12514687.lynkx

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	+	Bij het bouwen van nieuwe woningen in de stad houden we rekening met de bestaande werklocaties. We gaan onderzoeken welke plekken in de stad geschikt zijn voor het mengen van wonen met werken en welke plekken geschikt zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, zoals bijvoorbeeld bedrijven voor de circulaire economie	Het Broek en Rijnpark worden aangewezen voor de functiemix
We bouwen nieuwe woningen bij	+	Tot 2030 7.000 nieuwe woningen, daarna tot 2040 7.000-9.000 nieuwe woningen	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen	+	Om snel in te kunnen spelen op de woningvraag gaan we ook tijdelijke of verplaatsbare woningen bouwen. De bouw hiervan duurt korter en gebeurt vaak deels in de fabriek, waardoor er minder overlast is voor de omgeving. Daarnaast kunnen deze woningen bijvoorbeeld neergezet worden in zogenaamde pauzelandschappen, waar een functie is verdwenen en nog geen nieuwe bestemming is.	Tijdelijke woningen worden gerealiseerd in pauzelandschappen, plekken waar mogelijk saneringsopgave liggen voordat over kan worden gegaan op transformatie. Dit gebeurt o.a. in Arnhem Oost.

Toelichting effectbeoordeling

In het kader van het woningaanbod wordt de Omgevingsvisie van Arnhem als positief beoordeeld. Met name de uitspraak om tijdelijke of verplaatsbare woningen te bouwen kan worden gezien als een verbreding van het huidige woningaanbod, waardoor Arnhem een groter deel van de woningzoekenden kan bedienen. Het bijbouwen van nieuwe woningen, mits met een gedegen strategie die verder kijkt dan de korte termijn, kan er daarnaast voor zorgen dat Arnhem ook richting 2040 een woningaanbod heeft dat goed aansluit bij de wensen van bewoners. Er wordt om die reden verwacht dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft op het woningaanbod.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 4 Relatie tussen ambities en indicatoren beoordelingskader

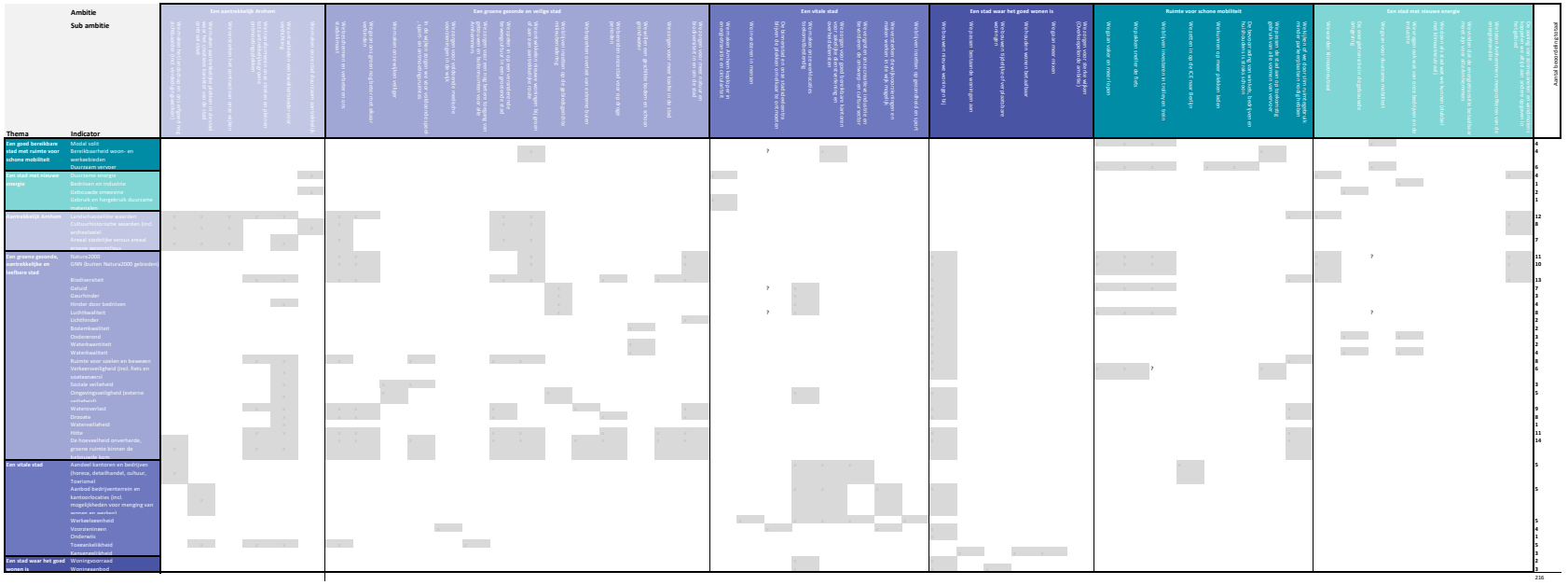
Ambitie
Sub ambitie
Een aantrekkelijke Arnhem
Een groene gezonde en veilige stad
Een vitale stad
Een stad waar het goed wonen is
Ruimte voor schone mobiliteit
Een stad met nieuwe energie
#Knikpuntscore/Kwaliteit
Thema
Indicator
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit
Modal split
Bereikbaarheid woon- en werkgebieden
Duurzaam vervoer
Een stad met nieuwe energie
Economische ontwikkeling
Bedrijven en industrie
Gebiedsgerichte ontwikkeling
Gebruik en hergebruik duurzame energie
Aantrekkelijke Arnhem
Landschappelijke waarden
Cultuurhistorische waarden (incl. archeologie)
Areaal stedelijke versus ruraal
Een groene gezonde, aantrekkelijke en veilige stad
Natura 2000
GNN (buiten Natura2000 gebieden)
Biodiversiteit
Geluid
Geurhinder
Hinder door bedrijven
Luchtkwaliteit
Lichthinder
Bodemkwaliteit
Ondergrond
Waterkwantiteit
Waterkwaliteit
Ruimte voor spelen en bewegen
Verkeersveiligheid (incl. fiets en voetgangers)
Sociale veiligheid
Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)
Wateroverlast
Droogte
Waterveiligheid
Hitte
De hoeveelheid onverharde, groene ruimte binnen de
Een vitale stad
Aanbod kantoren en bedrijven (horeca, detailhandel, cultuur, Toerisme)
Aanbod bedrijventerrein en kantoorlocaties (incl. mogelijkheden voor menging van wonen en werken)
Werkgelegenheid
Voorzieningen
Onderwijs
Toegankelijkheid
Kansenrijkheid
Een stad waar het goed wonen is
Woningvoorraad
Woningaanbod

PlanMER Omgevingsvisie Arnhem

Oplegnotitie planMER Omgevingsvisie Arnhem n.a.v. advies Commissie voor de m.e.r.

31 maart 2023

Kenmerk R003-1279798HLG-V03

Verantwoording

Titel	PlanMER Omgevingsvisie Arnhem
	Oplegnotitie naar aanleiding van advies Commissie voor de m.e.r.
Opdrachtgever	Gemeente Arnhem
Projectleider	Martijn Gerritsen
Auteur(s)	Marieke van der Linde, Huub van Geldorp
Tweede lezer	Martijn Gerritsen
Kenmerk	R003-1279798HLG-V03
Aantal pagina's	28
Datum	31 maart 2023
Handtekening	Ontbreekt in verband met digitale verwerking.
	Dit rapport is aantoonbaar vrijgegeven.

Colofon

TAUW bv
Australiëlaan 5
Postbus 3015
3502 GA Utrecht
T +31 30 28 24 82 4
E info.utrecht@tauw.com

Kenmerk R003-1279798HLG-V03

Inhoud

1 Inleiding 4

2 Gevoeligheidsanalyse ontwikkelscenario's 5

2.1 Beoordeling ontwikkelscenario's 6

2.1.1 Arnhem als netwerk 6

2.1.2 Boulevards van Arnhem 9

2.1.3 Compact stadshart 12

2.1.4 Stadsranden 15

2.2 Ontwikkelscenario's en vastgestelde ambities 17

2.2.1 Arnhem als netwerk 19

2.2.2 Boulevards van Arnhem 20

2.2.3 Compact stadshart 21

2.2.4 Stadsranden 22

2.3 Conclusie en aanbevelingen 24

3 Stikstofdepositie (Natura 2000) 25

3.1.1 Ook binnenstedelijk kan gesaldeerd worden 26

3.1.2 Fasering in programma 26

3.1.3 Ligging stedelijk gebied t.o.v. Natura 2000 gebieden 26

3.1.4 Omgevingsvisie leidt ook tot afname van stikstofbelasting 27

4 Methodische aanbevelingen 27

1 Inleiding

Van 11 november 2022 tot en met 22 december heeft de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem samen met het planMER ter inzage gelegen. De gemeente Arnhem heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) (verder: de Commissie) gevraagd het milieueffectrapport (MER) gedurende deze periode te toetsen. Hierbij is gekeken of het milieueffectrapport voldoende informatie bevat voor een besluit over de Omgevingsvisie. In het toetsingsadvies benoemt de Commissie drie onderdelen waarvoor zij een aanvulling op het planMER aanbeveelt.

Allereerst adviseert de Commissie om een gevoeligheidsanalyse uit te voeren naar de ontwikkelscenario's van de gemeente Arnhem. Door verschillende ontwikkelscenario's te onderzoeken kan volgens de Commissie de aanname dat binnenstedelijk ontwikkelen beter is voor het milieu en de omgeving dan buitenstedelijk ontwikkelen getoetst worden. Een tweede advies dat de Commissie geeft is het onderzoeken van een ontwikkelscenario voor de transformatie van Arnhemse landbouwgronden naar woningbouw, bijvoorbeeld in het buitengebied en aan de stadsranden. Tenslotte geeft de Commissie verschillende adviezen met betrekking tot de methodiek van het planMER.

In deze aanvullende notitie wordt in drie hoofdstukken ingegaan op het advies van de Commissie. In hoofdstuk 2 wordt een gevoeligheidsanalyse uitgevoerd naar de ontwikkelscenario's die de gemeente Arnhem in de aanloop naar de ontwerp Omgevingsvisie heeft opgesteld. Hieraan is een vierde ontwikkelscenario toegevoegd, welke aandacht geeft aan stedelijke ontwikkeling aan de randen van de stad. In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op het Arnhemse buitengebied. Hier wordt een nadere onderbouwing gegeven voor de Passende beoordeling in het planMER en uiteengezet waarom in dit gebied niet wordt ingezet op woningbouw. In de Passende beoordeling wordt aangenomen dat de stikstofknelpunten binnenstedelijk zijn op te lossen. In hoofdstuk 4 wordt gereageerd op de methodische adviezen van de Commissie en hoe hiermee is omgegaan.

2 Gevoeligheidsanalyse ontwikkelscenario’s

De Commissie adviseert om een nadere analyse te maken van alternatieve ontwikkelscenario’s om een positievere milieukwaliteit en een hoger doelbereik van ambities te bereiken. Door verschillende ontwikkelscenario’s te onderzoeken kan volgens de Commissie getoetst worden of de aanname dat binnenstedelijk ontwikkelen beter is voor het milieu en de omgeving dan buitenstedelijk ontwikkelen. Daarnaast geeft de uitvoering van een gevoeligheidsanalyse handvatten voor het uitwerken van ontwikkelrichtingen voor de stad en de verdere uitwerking van de Omgevingsvisie.

De geselecteerde ontwikkelscenario’s komen uit het Koersdocument Arnhem 2040. Dit zijn ‘Arnhem als netwerk’, ‘Boulevards van Arnhem’ en ‘Compact stadshart’. Figuur 2.1 geeft een weergave van de ruimtelijke manifestatie van de ontwikkelscenario’s.

In dit kader is van belang om te vermelden dat de ontwikkelscenario’s zijn opgesteld ten behoeve van het participatieproces dat ten grondslag heeft gelegen aan de ontwerp Omgevingsvisie. De ontwikkelscenario’s zijn gebruikt om de dialoog met bewoners te voeren op basis van eenvoudige stellingen. De scenario’s hebben inzicht gegeven in belangen van stakeholders, welke thema’s spelen in de stad en hebben geholpen bij het bepalen van een integrale koers. Dit heeft uiteindelijk geleid tot de opgestelde ontwerp Omgevingsvisie.

Op advies van de Commissie is een vierde ontwikkelscenario toegevoegd aan deze gevoeligheidsanalyse, gefocust op ruimtelijke ontwikkelingen aan de randen van de stad. De inzet hier was het achterhalen of het transformeren van landbouwgebieden naar woongebieden een verbetering kan opleveren ten behoeven van de milieukwaliteit. Dit ontwikkelscenario heet ‘Stadsranden’.

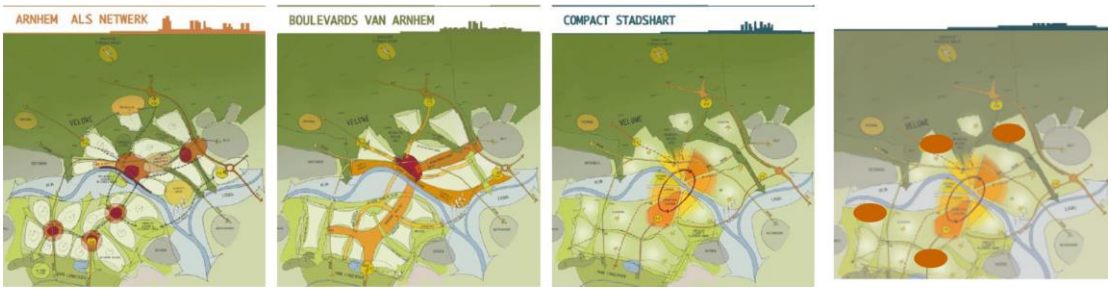

Figuur 2.1 De drie oorspronkelijke ontwikkelscenario's van de gemeente Arnhem voor de Omgevingsvisie (bron: Koersdocument Arnhem 2040, gemeente Arnhem & Land-id) en rechts het vierde ontwikkelscenario ‘Stadsranden’

In deze notitie wordt eerst per ontwikkelscenario een selectie van relevante indicatoren beoordeeld. Ten tweede worden de ontwikkelscenario’s afgezet tegen de ambities die reeds zijn vastgesteld. Deze beoordeling vindt plaats voor de vier ontwikkelscenario’s. Tenslotte worden op basis van voorgaande beoordelingen conclusies getrokken en enkele aanbevelingen gedaan voor het vervolg van de uiteindelijke Omgevingsvisie.

2.1 Beoordeling ontwikkelscenario's

Om een beeld te geven van het effect van de ontwikkelscenario's zijn deze beoordeeld op basis van de indicatoren landschap, cultuurhistorie, woonmilieus, natuur, grijsmilieu, klimaatadaptatie, woningvoorraad, bereikbaarheid en sociale cohesie. Deze indicatoren zijn namelijk naar verwachting het meest onderscheidend. De omschrijvingen van de ontwikkelscenario's en de speerpunten op het gebied van wonen, economie, mobiliteit, leefomgeving en energie zijn afkomstig uit Koersdocument Arnhem 2040, en zijn opgesteld door de gemeente Arnhem en ruimtelijk adviseur Land-id.

De indicatoren in onderstaande paragrafen zijn kwalitatief beoordeeld. Hierbij is gebruik gemaakt van drie symbolen, die ook in het planMER zijn gebruikt om het effect van de ontwerp Omgevingsvisie te duiden. Onderstaande tabel laat de legenda van de beoordelingssymbolen zien.

Tabel 2.1 Legenda beoordelingssymbolen ontwikkelscenario's

Positief effect	Beperkt effect	Negatief effect

2.1.1 Arnhem als netwerk

In ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk' groeit Arnhem vooral rondom bestaande en nieuwe knooppunten[1] in de stad. Knooppunten zijn stations, winkelcentra of andere goed bereikbare plekken waar veel mensen samen komen. Bij de grote knooppunten komt een mix van voorzieningen, woningen en bedrijven. Schone en veilige routes verbinden de knooppunten.

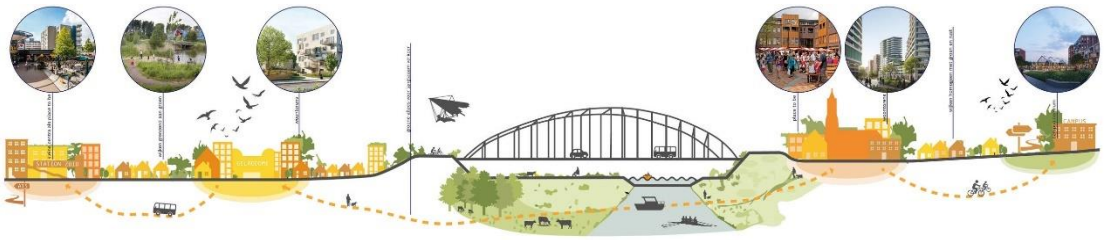

Figuur 2.2 Impressie van ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk' (bron: Koersdocument Arnhem 2040, gemeente Arnhem & Land-id)

In Koersdocument Arnhem 2040 komen bij dit ontwikkelscenario de volgende speerpunten voor wonen, economie, mobiliteit, leefomgeving en energie aan bod.

[1] In Koersdocument Arnhem 2040 komt de term 'knooppunt' veelvuldig voor. In het kader van consistentie is gekozen om de gevoeligheidsanalyse deze terminologie over te nemen uit het Koersdocument. In de ontwerp Omgevingsvisie en het planMER wordt voor deze term werkgebieden of woon-werkgebieden gebruikt.

Tabel 2.2 Speerpunten ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk'

Speerpunten ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk'
Wonen
• Woningbouwopgave hoofdzakelijk in hoogdynamische knooppunten; de stedelijke knooppunten, wijkcentra en OV-punten zijn dé plekken waar wordt verdicht en verdere functiemenging wordt gestimuleerd. • Elke wijk grenst aan een knooppunt en aan groen, de wijken zelf zijn rustig en groen. • De woningbouwopgave in buurten en wijken is gericht op maatwerk, inbreiding en transformatie van gebouwen en plekken.
Economie
• De knooppunten worden het bruisend brandpunt voor de regio en ontwikkelen zich verder als place to be. • Wijken zijn opzichzelfstaand met kleine buurtcentra voor ontmoeten en zorg. • Concentratie van bedrijven en werkplekken rond knooppunten en een mix van functies in grotere knooppunten. • Knooppunten met energie gerelateerde bedrijven op IPKW, de Kenniscampus regio Arnhem (HAN/Larenstein) en Businesspark Arnhems Buiten. • In Arnhem Zuid ontstaat met Kronenburg, het GelreDome en het nieuwe Olympuskwartier een voorzieningencentrum van formaat.
Mobiliteit
• Groene allees verbinden knooppunten voor langzaam verkeer. • P+R gecombineerd met laagdynamische knooppunten, vanuit daar snelle OV-verbinding met hoogdynamische knooppunten. • Arnhem Centraal als internationaal knooppunt met snelle verbindingen naar het westen en oosten. • Parkeren in de buurt is wijkgericht.
Leefomgeving
• Sonsbeek, Meijnerswijk en Immerloo als concentratie van park, natuur en recreatie. • Er wordt ingezet op vergroening en wateropvang in de wijken, dit is maatwerk. • Met groene buffers tussen de wijken wordt hittestress tegengegaan en de biodiversiteit binnen de stad bevorderd. • De openbare ruimte is ingericht voor ontmoeten, lopen, fietsen, sporten en spelen.
Energie
• Nieuwe gemengde woon-werkmilieus op de HOV-knooppunten van de stad bieden kansen voor slimme energie-concepten. Bij voorbeeld door het slim benutten gezamenlijk opwekken van energie, het benutten van restwarmte en het reduceren van CO2-uitstoot door OV- en fietsgebruik. • Voor geheel Arnhem wordt de energietransitie aangepakt via de wijkgerichte benadering waarin nadrukkelijk aandacht is voor het voorkomen van energie-armoede. Daarbij zal een deel van de duurzame energiebehoefte van Arnhem uit de regio moeten komen door middel van zon- en windenergie.

Tabel 2.3 Beoordelingstabel 'Arnhem als netwerk'

Indicator	Beoordeling	Toelichting
Landschap		Het effect van dit ontwikkelscenario op het landschap is positief. Wanneer voor ruimtelijke ontwikkelingen wordt gekeken naar de verschillende kernen die Arnhem rijk is, worden de waardevolle

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		landschappen aan de randen van de stad gespaard. Deze behouden op die manier hun waarde.
Cultuurhistorie		Het effect op cultuurhistorie zou bij dit ontwikkelscenario beperkt zijn. De ruimtelijke opgaven zijn maatwerk: hierbij wordt naar verwachting goed gelet op eventueel aanwezige cultuurhistorische waarden.
Woonmilieus		Ontwikkelscenario ‘Arnhem als netwerk’ legt de nadruk voor ruimtelijke ontwikkelingen op belangrijke centra in de stad. Hier wordt naar verwachting stevig verdicht, tot het niveau centrum stedelijk plus. Dit draagt zodoende bij aan de diversifiëring van woonmilieus in Arnhem.
Natuur		Verdichten op meerdere locaties leidt ertoe dat op meerdere plekken natuur ruimtelijk de strijd aangaat met verharding. Naar verwachting zal er zoveel als mogelijk natuurinclusief gebouwd worden, echter kan dit niet volledig compenseren voor de ruimte die woningbouw in dit ontwikkelscenario claimt. Dit ontwikkelscenario legt echter geen claim op gebieden buiten de stad, die op termijn gebruikt kan worden voor de transformatie naar duurzame landbouw, klimaatlandschap of natuurgebied. Om die reden kan dit ontwikkelscenario een positief effect hebben op natuur.
Grijsmilieu		‘Arnhem als netwerk’ leidt naar verwachting tot een afname van geluidhinder en een verbetering van de luchtkwaliteit in Arnhem. De nadruk op openbaar vervoer zorgt ervoor dat het gebruik van de auto binnen Arnhem mogelijk afneemt, wat een positief effect heeft op de geluidsoverlast in woongebieden. Daarnaast leidt dit mogelijk ook tot minder uitstoot van schadelijke stoffen op plekken waar nu veel verkeer is, maar ook veel mensen bij elkaar komen.
Klimaatadaptatie		Het effect op klimaatadaptatie is naar verwachting negatief. Meer verharding leidt tot meer hitte-eilanden in de stad (op plekken die in de huidige situatie al warmer zijn dan minder verharde delen van de stad) en ook grotere uitdagingen voor de afwatering van regenwater bij extreme neerslag. Meer dichtbebouwde kernen leidt zo mogelijk tot meer kernen met een uitdaging op het gebied van hitte, maar ook de afvoer van water bij extreme neerslag.
Woningvoorraad		Binnen dit ontwikkelscenario worden extra woningen bijgebouwd. Hierbij worden geen absolute aantallen genoemd. Wel kan er gezien de voorziene bouwlocaties worden uitgegaan van hoge dichtheden. Gezien het woningtekort dat Arnhem kent wordt dit ontwikkelscenario op dit punt als positief beoordeeld.
Bereikbaarheid		De focus voor openbaar vervoerverbindingen bij dit ontwikkelscenario zijn dragers voor het verwachte positieve effect op bereikbaarheid. Door de stad beter geschikt te maken voor langzaam verkeer en bewoners en bezoekers zoveel mogelijk te laten reizen met het openbaar vervoer zijn er goede kansen dat de congestie in de stad afneemt en de

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		algehele bereikbaarheid toeneemt. Randvoorwaarde voor een positief effect is dus een stevige investering in langzaam verkeerroutes en het openbaar vervoer.
Sociale cohesie		Binnen dit ontwikkelscenario is de verwachting dat de sociale cohesie kan verbeteren. Door op meerdere plekken in Arnhem voorzieningenknooppunten te realiseren, met goede verbindingen hiertussen, is men sneller geneigd eens naar een ander deel van de stad te gaan. Op die manier kan een brug worden geslagen tussen verschillende bewoners van Arnhem. Door het toevoegen van een meer stedelijk woonsegment ontstaat daarnaast een meer evenwichtige mix van betaalbare en duurdere woningen. Men kan zo beter een wooncarrière in eigen wijk maken: dit is goed voor het behoud van voorzieningen en de sociale cohesie in de wijk.

2.1.2 Boulevards van Arnhem

In ontwikkelscenario ‘Boulevards van Arnhem’ groeit Arnhem vooral langs de belangrijke invalswegen zoals de Velperweg, Amsterdamseweg en de Burgemeester Matsersingel. Deze invalswegen worden omgebouwd naar boulevards met een mix van woningen en bedrijven. De boulevards worden groen ingericht en zijn goed bereikbaar voor alle vormen van vervoer. De wegen vormen niet langer de grens tussen stadsdelen maar verbinden de omliggende buurten. De boulevard als bruisende ontmoetingsplek.

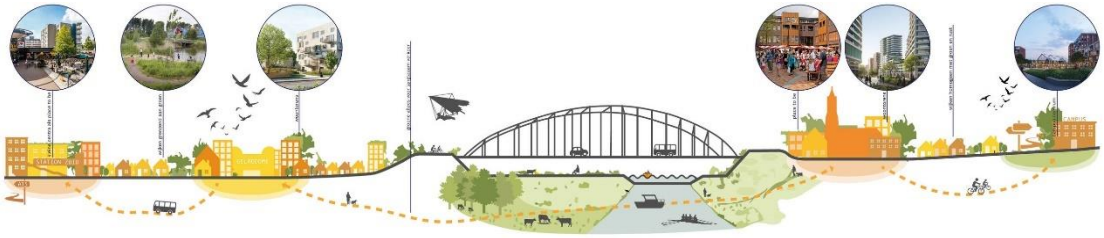

Figuur 2.3 Impressie van ontwikkelscenario ‘Boulevards van Arnhem’ (bron: Koersdocument Arnhem 2040, gemeente Arnhem & Land-id)

In Koersdocument Arnhem 2040 komen bij dit ontwikkelscenario de volgende speerpunten voor wonen, economie, mobiliteit, leefomgeving en energie aan bod.

Tabel 2.4 Speerpunten ontwikkelscenario ‘Boulevards van Arnhem’

Speerpunten ontwikkelscenario ‘Boulevards van Arnhem’
Wonen
• Woningbouwopgave hoofdzakelijk langs boulevards; de stedelijke knooppunten en HOV-lijnen zijn dé plekken waar wordt verdicht en verdere functiemenging wordt gestimuleerd.
• Opheffen van anonimiteit van de wijk, door wijken om te keren met het gezicht naar de boulevards, allees en groen. Hier is ruimte voor bijzondere woonmilieus en zoekruimte voor woningbouwopgave.
• Er is sprake van maatwerk als het gaat om inbreiding of transformatie van de wijken.

Speerpunten ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem'
Economie
• De boulevards van Arnhem ontwikkelen zich als place to be. • Een mix van woningen, bedrijven en werkplekken langs boulevards, met elk een eigen accent. • Kennisboulevard: hoogwaardige werkgelegenheid in combinatie met onderwijs en technologie. • Stadse-rivierboulevard: verloopt van kunst & innovatie naar bedrijvigheid & innovatie. • Functiemenging, ruimtelijke samenhang en ruimtelijke kwaliteit dragen bij aan het economisch functioneren, leefbaarheid en toekomstwaarde van de boulevards.
Mobiliteit
• Boulevards als belangrijkste hoogdynamische (OV)-verbindingen en de stadsallees als laagdynamische snelle verbindingen. • P+R aan begin van de boulevards. • Arnhem Centraal als internationaal knooppunt met snelle verbindingen naar het westen en oosten.
Leefomgeving
• Groene wiggen als verbindende structuren met ruimte voor rust, natuur en recreatief verkeer en cultuurhistorische en landschappelijke allure. • Er wordt ingezet op vergroening en wateropvang in de wijken, dit is maatwerk. • Met het inzetten op de groene allees wordt hittestress tegengegaan en de biodiversiteit binnen de stad bevorderd. • Openbare ruimte ingericht voor ontmoeten, lopen, fietsen, sporten en spelen.
Energie
• De ontwikkelen van nieuwe boulevards met een gemengd woon-werk karakter biedt kansen en mogelijkheden voor de aanleg van nieuwe warmte-infrastructuur ondergronds. Hierbij liften de nabij gelegen wijken mee met deze investering in duurzame warmte. Ook de koppeling van wonen en werken aan OV en fiets draagt bij aan de reductie van CO2. • Voor geheel Arnhem wordt de energietransitie aangepakt via de wijkgerichte benadering waarin nadrukkelijk aandacht is voor het voorkomen van energie-armoede. Daarbij zal een deel van de duurzame energiebehoefte van Arnhem uit de regio moeten komen door middel van zon- en windenergie.

Tabel 2.5 Beoordelingstabel 'Boulevards van Arnhem'

Indicator	Beoordeling	Toelichting
Landschap		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting geen negatieve impact op de landschappelijke waarden van het Arnhems buitengebied. Daarnaast maakt een boulevard langs de Rijn dit belangrijke landschappelijke element goed beleefbaar. Dit ontwikkelscenario zou zodoende een positief effect hebben op de indicator landschap.
Cultuurhistorie		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting een beperkt effect op cultuurhistorie. De ruimtelijke opgaven zijn maatwerk: hierbij wordt naar verwachting goed gelet op eventueel aanwezige cultuurhistorische waarden.
Woonmilieus		Ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem' legt de nadruk voor ruimtelijke ontwikkelingen op en rond belangrijke toegangswegen van de stad. Hier wordt naar verwachting verdicht, maar het is niet reëel om

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		te verwachten dat langs de gehele boulevards een centrum stedelijk plus-woonmilieu kan worden gerealiseerd.
Natuur		Door ruimtelijke ontwikkelingen te centreren rond belangrijke toegangswegen wordt de druk op de natuur in redelijke mate beperkt. Groene gebieden aan de randen van Arnhem worden bij dit ontwikkelscenario zodoende bespaard.
Grijsmilieu		Het ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem' legt stevig de nadruk op het openbaar vervoer. Dit heeft naar verwachting een positief effect op de indicator grijsmilieu: minder autobewegingen op drukke plekken in de stad leidt tot minder geluidoverlast en verbetert de luchtkwaliteit op deze plekken. Wel dreigen de boulevards bijzonder veel lasten te dragen als het aankomt op gemotoriseerd vervoer. Zo is een redelijke hoeveelheid geluidsoverlast te verwachten op de boulevards; plekken die in dit ontwikkelscenario ook nog eens dicht bebouwd zullen worden. Met de elektrificering van vervoer worden voertuigen zwaarder en banden breder. Aangezien bandengeluid de voornaamste bron van geluid is bij voertuigen treedt naar verwachting een verslechtering op qua geluid, juist op de plekken waar veel gebouwd gaat worden. Hierbij wel de nuance dat het geluid bij lage snelheden (< 30 km per uur) relatief beperkt zal zijn.
Klimaatadaptatie		Het effect op klimaatadaptatie van dit ontwikkelscenario is naar verwachting beperkt. Ondanks dat er naar verwachting een relatief grote spreiding van verharde gebieden zal ontstaan, blijft mogelijk wel meer ruimte over voor klimaatadaptatiemaatregelen onder- en bovengronds, doordat er minder dicht gebouwd wordt dan bijvoorbeeld bij ontwikkelscenario 'Compact stadshart'.
Woningvoorraad		Binnen dit ontwikkelscenario worden extra woningen bijgebouwd. Hierbij worden geen absolute aantallen genoemd. Wel kan er gezien de voorziene bouwlocaties worden uitgegaan van redelijk hoge dichtheden. Gezien het woningtekort dat Arnhem kent wordt dit ontwikkelscenario op dit punt als positief beoordeeld.
Bereikbaarheid		Door te investeren in de ontwikkeling van de toegangswegen heeft Arnhem een kans om verkeersaders- en knooppunten te opwaarderen, wat de bereikbaarheid van locaties in de stad naar verwachting ten goede komt. Van groot belang voor deze verbetering is een stevige investering in (hoogwaardig) openbaar vervoer, om bezoekers en bewoners zoveel mogelijk uit de auto te krijgen en verkeerscongestie te voorkomen.
Sociale cohesie		Door de aanleg van boulevards is er een kans dat mensen vanuit de stadsranden meer in aanraking komen in het centrum en vice versa. Door het bewoners makkelijk te maken om via de boulevards naar andere stadsranden, of het stadshart te reizen, is er een goede kans

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		dat meer Arnhemmers elkaar tegenkomen op andere plekken dan hun eigen woonwijk. Door het toevoegen van een meer stedelijk woonsegment ontstaat daarnaast een meer evenwichtige mix van betaalbare en duurdere woningen in de deelgebieden van Arnhem. Men kan zo beter een wooncarrière in eigen wijk maken: dit is goed voor het behoud van voorzieningen en de sociale cohesie in de wijk.

2.1.3 Compact stadshart

In ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’ groeit Arnhem vooral in het hart van de stad. Het centrum wordt vergroot over de Rijn. Zo wordt Arnhem-Noord met Arnhem-Zuid verbonden. In het centrum komt een mix van woningen en bedrijven. De Rijn stroomt dwars door het hart en wordt een verbindend rivierpark tussen noord en zuid. Het centrum is autoluw. De bruggen in het hart vormen een ring met snelle openbaar vervoer verbindingen. De wijken omringen het hart en bieden rust en ruimte.

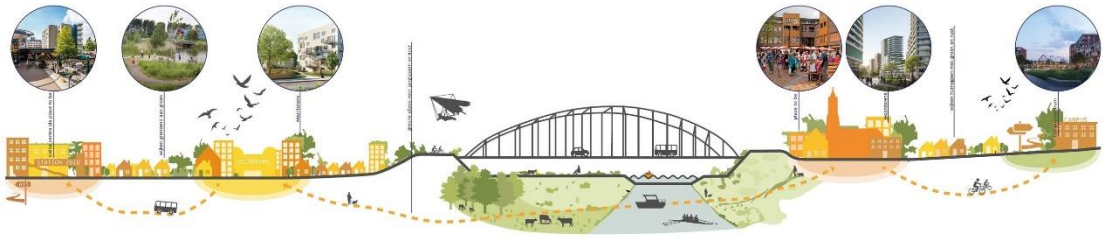

Figuur 2.4 Impressie van ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’ (bron: Koersdocument Arnhem 2040, gemeente Arnhem & Land-id)

In Koersdocument Arnhem 2040 komen bij dit ontwikkelscenario de volgende speerpunten voor wonen, economie, mobiliteit, leefomgeving en energie aan bod.

Tabel 2.6 Speerpunten ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’

Speerpunten ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’
Wonen
• Concentratiebeleid in het hoogstedelijk centrum; hier wordt verdicht en verdere functiemenging gestimuleerd. • Autonome ontwikkelingen in wijken, maatwerk als het gaat om inbreiding of transformatie. • Woningbouwopgave in buurten en wijken gericht op maatwerk, transformatie van gebouwen en plekken.
Economie
• Het centrum van Arnhem wordt het bruisend brandpunt voor de regio en breidt zich uit van place to buy naar place to be. • Unieke kwartieren komen samen in het centrum. • Concentratie van woningen, bedrijven en werkplekken in het hoogstedelijke centrum. • Subcentra in de woonwijken. Het behoud van wijk- en buurtcentra draagt bij aan de leefbaarheid en sociale cohesie. Hier kan op een fijnmazige manier ruimte worden gemaakt voor functiemenging en het huisvesten van nieuwe doelgroepen.

Speerpunten ontwikkelscenario 'Compact stadshart'
Mobiliteit
• Een autoluw centrum met snelle circulaire OV-verbinding in het hart. • In Noord P+R op strategische plekken rondom centrum met snelle OV-verbindingen naar het centrum. In Zuid doorrijden tot centrum met inpandig P+R. • Betere verbindingen tussen het centrum en andere attractieve delen in de stad, zoals het Modekwartier, het Sonsbeekpark en het Museumkwartier. • Arnhem Centraal als internationaal knooppunt met snelle verbindingen naar het westen en oosten.
Leefomgeving
• Rijn als verbindend stadspark tussen noord en zuid. • Slow-groen als verbinding tussen woonwijken met ruimte voor ontmoeten, lopen, fietsen, sporten en spelen. • Er wordt ingezet op vergroening en wateropvang in de wijken, dit is maatwerk. • Met meer ruimte voor groen in de wijken wordt hittestress tegengegaan en de biodiversiteit binnen de stad bevorderd. • Openbare ruimte ingericht voor ontmoeten, lopen, fietsen, sporten en spelen.
Energie
• Door het stadshart van Arnhem te vergoten en te verdichten tot levendig gemengd gebied ontstaat voldoende draagvlak om tot innovatieve concepten te komen om aan de duurzame energie- en warmte vraag te voldoen; bij voorbeeld door de Rijn te benutten als warmtebron (aquathermie). Ook de introductie van schoon, snel en comfortabel OV die de verschillende kwartieren in de binnenstad met elkaar verbindt draagt bij aan de reductie van CO2. • Voor geheel Arnhem wordt de energietransitie aangepakt via de wijkgerichte benadering waarin nadrukkelijk aandacht is voor het voorkomen van energie-armoede. Daarbij zal een deel van de duurzame energiebehoefte van Arnhem uit de regio moeten komen door middel van zon- en windenergie.

Tabel 2.7 Beoordelingstabel 'Compact stadshart'

Indicator	Beoordeling	Toelichting
Landschap		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting een positieve impact op de landschappelijke waarden van het Arnhems buitengebied. Door de focus voor ruimtelijke ontwikkelingen op het stadscentrum te leggen blijft aan de randen van de stad ruimte over voor verdere landschapsontwikkeling. Wel heeft de verstedelijking een negatief effect op landschappelijk waarden rondom Sonsbeek en het rivierenlandschap.
Cultuurhistorie		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting een beperkt effect op cultuurhistorie. Wel kan de extra bebouwing in het centrum mogelijk cultuurhistorische waarden minder beleefbaar maken door drukte in de ruimte. Cultuurhistorische waarden in de stadsranden worden echter gespaard.
Woonmilieus		Bij dit ontwikkelscenario wordt gefocust op het verdichten van het stadscentrum. Zodoende worden woningen bijgebouwd in een centrum stedelijk-plus woonmilieu. Binnen dit ontwikkelscenario ontwikkelen zich echter buiten het stadscentrum geen kernen met hogere dichtheden.

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		Op die manier levert dit ontwikkelscenario beperkt diversifiëring in woonmilieus op.
Natuur		Eventuele ruimte voor natuur in het centrum van Arnhem komt met dit ontwikkelscenario onder druk te staan. Dit weegt echter niet op tegen de kansen om in de omliggende gebieden het groen te versterken. Door op een relatief klein oppervlakte te verdichten blijft meer ruimte over voor waardevolle natuurontwikkelingen.
Grijsmilieu		Het ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’ legt stevig de nadruk op het openbaar vervoer. Dit heeft naar verwachting een positief effect op de indicator grijsmilieu: minder autobewegingen op drukke plekken in de stad leidt tot minder geluidoverlast en verbetert de luchtkwaliteit op deze plekken. Anderzijds wordt het centrum binnen dit ontwikkelscenario mogelijk rumoeriger. Daarnaast ontstaat door de focus op het stadshart ook meer druk op de invalswegen; daar wordt het drukker. Ook kan hoogbouw een negatief effect hebben op het windklimaat in het stadscentrum. De afwisselend positieve en negatieve effecten maken dat dit ontwikkelscenario naar verwachting een beperkt effect heeft.
Klimaatadaptatie		Door in het stadscentrum van Arnhem te verdichten te verdichten worden de uitdagingen voor hitte, droogte en wateroverlast hier groter. Gezien dit gebied al relatief verhard is betekent dit een grotere opgave dan die het gebied nu al kent. Wel blijft ruimte over voor klimaatadaptatie in gebieden buiten het stadscentrum.
Woningvoorraad		Binnen dit ontwikkelscenario worden extra woningen bijgebouwd. Hierbij worden geen absolute aantallen genoemd. Gezien het woningtekort dat Arnhem kent wordt dit ontwikkelscenario op dit punt als positief beoordeeld.
Bereikbaarheid		Door te verdichten in het centrum van de stad kunnen de plekken die de meeste mensen aantrekken op redelijk rendabele wijze worden ontsloten door (hoogwaardig) openbaar vervoer. Wel zal stevig geïnvesteerd moeten worden in deze (hoogwaardige) openbaar vervoerroutes. Hier ligt dus een uitdaging, maar ook een kans om Arnhem goed bereikbaar te houden.
Sociale cohesie		Wanneer ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’ leidend is voor de verdere stedelijke ontwikkeling van Arnhem treedt naar verwachting beperkt verandering op in de mate van sociale cohesie in de stad. Mensen die buiten de binnenstad wonen trekken enkel naar de binnenstad om te winkelen of voor vermaak en zijn voor andere zaken meer geneigd in hun eigen wijk te blijven.

2.1.4 Stadsranden

Het ontwikkelscenario ‘Stadsranden’ is toegevoegd op basis van het advies van de Commissie. Dit ontwikkelscenario wordt met name gebruikt om de binnenstedelijke varianten te onderbouwen en te onderzoeken of de transformatie van landbouwgronden een goed alternatief oplevert. Een groot deel van de Arnhemse landbouwgronden valt binnen Natura 2000-gebieden of Gelders Natuur Netwerk (GNN). Daarnaast heeft de gemeente Arnhem in een aantal van deze gebieden ambities op duurzame landbouw, het ontwikkelen van klimaatlandschappen, recreatie en natuurontwikkeling. Zo blijft een klein deel van het buitengebied, de stadsranden, over voor woningbouw. Omdat dit ontwikkelscenario is toegevoegd na het opstellen van het Koersdocument Arnhem 2040 zijn voor dit scenario geen impressies.

Dit ontwikkelscenario wordt gekenmerkt door de nadruk op ruimtelijke ontwikkelingen aan de randen van de stad. Om een vergelijking te kunnen maken met de andere ontwikkelscenario’s is op eenzelfde wijze als in het Koersdocument Arnhem 2040 een overzicht van speerpunten gegeven voor dit ontwikkelscenario op het gebied van wonen, economie, mobiliteit, leefomgeving en energie.

Tabel 2.8 Speerpunten ontwikkelscenario ‘Stadsranden’

Speerpunten ontwikkelscenario ‘Stadsranden’
Wonen
• Woningbouw wordt gerealiseerd aan de randen van de stad. Dit betreft landbouwgronden die buiten de rivierenzone, Natura 2000-gebieden en Gelders Natuur Netwerk liggen. • Geen verdichting in het hoogstedelijke centrum of andere kernen in Arnhem. Bij dit ontwikkelscenario ligt de nadruk op spreiding.
Economie
• Het centrum van Arnhem blijft het economisch hart van de regio. • Meer nadruk op het realiseren van wijkcentra aan de randen van de stad.
Mobiliteit
• Snelle busverbinding van de stadsranden naar het centrum van Arnhem. • Aandacht voor de goede autobereikbaarheid van de stadsranden.
Leefomgeving
• De realisatie van groene, ruim opgezette woonwijken. • Goede wandel- en fietsbereikbaarheid vanuit woonwijken naar de Arnhemse buitengebieden.
Energie
• Door het bouwen van nieuwe woningen in ruim opgezette wijken zal de nadruk komen te liggen op zonne-energie op daken van woningen. • Omdat het autogebruik dominant blijft wordt sterk ingezet op het uitbreiden van elektrisch opladen in de hele stad.

Tabel 2.9 Beoordelingstabel ‘Stadsranden’

Indicator	Beoordeling	Toelichting
Landschap		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting een negatief effect op de landschappelijke waarden van de stadsranden. Het realiseren van

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		woonwijken aan de randen van Arnhem kan zichtlijnen in het landschap aantasten en de landschappelijke structuur minder zichtbaar maken.
Cultuurhistorie		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting een beperkt effect op cultuurhistorie. Wel doet woningbouw mogelijk afbreuk aan de belevingswaarde van het Arnhemse landschap.
Woonmilieus		Arnhem is vrij rijk aan groen-stedelijke woonmilieus en kent ook een groot gebied dat als landelijk bereikbaar is bestempeld. Verder inzetten op dit soort woonmilieus leidt tot minder diversiteit in het woningbestand en sluit niet goed aan bij Arnhems ambitie om te groeien als stad.
Natuur		Op het moment dat voor ruimtelijke ontwikkelingen wordt ingezet op de stadsranden zal naar verwachting relatief veel groen plaats moeten maken voor verharding. De realisatie van woningbouw neemt daarnaast potentiële ruimte voor duurzame landbouw, de ontwikkeling van natuurgebieden en klimaatlandschappen in. Dit kan een negatief effect hebben op de natuur. Wel kan het beëindigen van stikstof producerende landbouw plaats maken voor woningbouw, wat op de lange termijn mogelijk goed is voor de stikstofgevoelige natuur in de omgeving. De realisatie van woningbouw neemt echter wel potentiële ruimte voor duurzame landbouw, de ontwikkeling van natuurgebieden en klimaatlandschappen in. Al met al weegt dit echter naar verwachting niet op tegen de afname van ruimte voor de natuur die dit ontwikkelscenario kent.
Grijsmilieu		In ontwikkelscenario ‘Stadsranden’ komt de nadruk op ontwikkeling aan de randen van Arnhem te liggen. Door hier woningen en voorzieningen te realiseren wordt het mogelijk minder druk in het stadscentrum en andere centra binnen Arnhem. Dit kan ervoor zorgen dat er minder hinder van geluid en luchtvervuiling plaatsvindt in deze gebieden. Wel ontstaan bij dit ontwikkelscenario naar verwachting meer autobewegingen, wat voor heel Arnhem een toename van geluidhinder en verslechtering van de luchtkwaliteit betekent.
Klimaatadaptatie		Aansluitend op de beoordeling voor grijsmilieu is het effect op klimaatadaptatie naar verwachting beperkt. Er blijft in het centrum meer ruimte over om maatregelen te treffen tegen hitte, droogte en extreme neerslag, maar deze ruimte neemt af in de gebieden waar in de stadsranden moet worden bijgebouwd.
Woningvoorraad		Binnen dit ontwikkelscenario worden extra woningen bijgebouwd. Hierbij worden geen absolute aantallen genoemd. Aangezien in de stadsranden geen hoge dichtheden bereikt gaan worden is de oplossingsruimte binnen dit ontwikkelscenario beperkt.
Bereikbaarheid		De realisatie van ruimtelijke ontwikkelingen aan de randen van de stad werkt naar verwachting automobiliteit in de hand. Arnhem kent in de huidige situatie verkeersaders en -knooppunten die gevoelig zijn voor

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		grote hoeveelheden auto's, wat bij dit ontwikkelscenario naar verwachting toeneemt. Het goed ontsluiten van deze gebieden met het openbaar vervoer is naar verwachting een relatief kostbare aangelegenheid, waarbij ook relatief veel onzekerheid zou zijn over de daadwerkelijke reizigersaantallen. Dit maakt te realiseren openbaar vervoerroutes mogelijk minder rendabel dan routes door gebieden met een hogere bevolkingsdichtheid.
Sociale cohesie		Wanneer woningen en voorzieningen worden ontwikkeld in de stadsranden van Arnhem neemt de sociale cohesie naar verwachting verder af. In de huidige situatie is er een scheiding tussen bewoners van het centrum en de rand, en wanneer de stadsranden verder worden ontwikkeld is er voor mensen die in de randen van de stad wonen nog minder reden richting de het centrum te trekken. Het zorgt er naar verwachting voor dat Arnhemmers die op verschillende plekken wonen elkaar minder snel tegenkomen.

2.2 Ontwikkelscenario's en vastgestelde ambities

In dit hoofdstuk worden de ontwikkelscenario's afgezet tegen de ambities die de gemeente Arnhem heeft vastgelegd in de ontwerp Omgevingsvisie. Deze beoordeling vindt plaats op dezelfde manier waarop het meest milieuvriendelijke alternatief (MMA) is beoordeeld in het planMER (paragraaf 5.2). Er wordt gebruik gemaakt van dezelfde tabel en beoordelingscategorieën. Deze beoordeling vindt plaats voor alle vier de ontwikkelscenario's.

Tabel 2.10 Legenda beoordelingssymbolen aansluiting ontwikkelscenario's bij ambities

Sluit goed aan bij ambitie	Sluit redelijk aan bij ambitie	Sluit niet goed aan bij ambitie
+	=	-

In de ontwerp Omgevingsvisie benoemt de gemeente Arnhem zes thema's, die bestaan uit meerdere ambities. De zes thema's zijn 'Een aantrekkelijk Arnhem', 'Een groene, gezonde en veilige stad', 'Een vitale stad', 'Een stad waar het goed wonen is', 'Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit', en 'Een stad met nieuwe energie'. Niet in de tabel verwerkt is de ambitie 'We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio'. Deze ambitie wordt bij elk ambitiethema benoemd en is dus niet specifiek gericht op de specifieke ambitiethema's.

Tabel 2.11 Ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem

Ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem
Een aantrekkelijk Arnhem
• We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder en delen de verhalen die daarbij horen
• We koesteren onze vrijheid door het zichtbaar maken van onze verdedigingswerken
• We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat
• We versterken het contrast van onze wijken

Ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem
• We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken
• We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting
• We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk
Een groene, gezonde en veilige stad
• We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat
• We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden
• We maken onze wijken veiliger
• In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes
• We zorgen voor voldoende medische voorzieningen in de wijk
• Een gezonde stad is een rookvrije stad
• We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers
• We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad
• We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route
• We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering
• We beperken overlast van extreme buien
• We bereiden onze stad voor op droge perioden
• We willen een geschikte bodem en schoon (grond)water
• We zorgen voor meer koelte in de stad
• We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad
Een vitale stad
• We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit
• We investeren in mensen
• De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten
• We maken onze werklocaties toekomstbestendig
• We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten
• We versterken onze creatieve industrie en de ontwerp- en cultuursector
• We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk
• We blijven inzetten op gezondheid en sport
Een stad waar het goed wonen is
• We bouwen nieuwe woningen bij
• We passen bestaande woningen aan
• We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen
• We houden wonen betaalbaar
• We gaan meer mixen
• We bouwen circulair
• We zorgen voor sterke wijken
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit
• We gaan vaker en meer lopen…
• …en we pakken vaker de fiets
• We blijven investeren in trolley en trein
• We zetten in op de ICE naar Berlijn
• We kunnen op meer plekken laden

Ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem
• De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon
• We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer
• We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben
Een stad met nieuwe energie
• We worden klimaatneutraal
• De energietransitie in de gebouwde omgeving
• We gaan voor duurzame mobiliteit
• We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie
• We doen als stad wat we kunnen
• We vinden dat de energietransitie betaalbaar moet zijn voor alle Arnhemmers
• We laten Arnhemmers meeprofiteren van de energietransitie
• De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied

Ook de afwegingsprincipes die de gemeente Arnhem heeft opgesteld worden meegenomen in de analyse. Deze afwegingsprincipes geven sturing aan de ambities en geven waar nodig duiding aan de analyse in dit hoofdstuk. In onderstaande tabel worden de afwegingsprincipes benoemd en wordt een korte toelichting gegeven wat de afwegingsprincipes inhouden.

Tabel 2.12 Afwegingsprincipes uit de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem

Afwegingsprincipe	Bondige toelichting uit ontwerp Omgevingsvisie
De Arnhemse identiteit versterken	• Integraal ontwerpen in samenhang met omgeving en versterken ruimtelijke kwaliteit als belangrijk principe • Kenmerken en identiteit van Arnhem, haar wijken en landschappen staan voorop bij nieuwe ontwikkelingen (DNA van de stad)
Duurzaam en gezond ontwikkelen	• Voorwaarde voor de groei van Arnhem is dat natuurwaarden in de stad toenemen en dat een groene leefomgeving bijdraagt aan welbevinden van mens en dier • Nieuwe woningen zoveel mogelijk in de buurt van park, bos of water, dan wel een groene route naar een dergelijk gebied • Functieverandering gaat voor sloop
Wijken versterken waarin iedereen mee kan doen	• Een vitaler en socialer Arnhem als randvoorwaarde voor stedelijke groei • Levensloopbestendige wijken • Maatschappelijke meerwaarde als principe bij ontwikkelingen
Slim omgaan met ruimtegebruik	• Bouwen in de stad • Meer functies mengen • Bestaande gebouwen hergebruiken in het kader van circulariteit • Regie op de ondergrond in relatie tot bovengrondse opgaven

2.2.1 Arnhem als netwerk

In onderstaande tabel wordt beoordeeld hoe de speerpunten uit het ontwikkelscenario ‘Arnhem als netwerk’ aansluit bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

Tabel 2.13 Beoordelingstabel Arnhemse ambities en ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk'

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
Een aantrekkelijk Arnhem	+	Door de woningbouwopgave te centreren rond hoogdynamische knooppunten ontstaan sterkere contrasten tussen wijken in Arnhem, wat goed aansluit bij de ambitie die de gemeente stelt. Ook zorgt dit ervoor dat met name pleinen kunnen worden getransformeerd tot aantrekkelijke ontmoetingsplaatsen.
Een groene, gezonde en veilige stad	=	De speerpunten binnen dit ontwikkelscenario sluiten redelijk aan bij de ambities uit de Arnhemse ontwerp Omgevingsvisie. Door te verdichten rond de stedelijke knooppunten kan een uitdaging ontstaan omtrent het goed klimaatadaptief maken van deze gebieden, aangezien groen concurreert met verharding. Vergroening treedt naar verwachting meer op in de wijken rond de stedelijke knooppunten.
Een vitale stad	+	Arnhem ontwikkelen tot netwerkstad sluit goed aan bij de ambities om het een vitale stad te maken. Door de stedelijke knooppunten te voorzien van voldoende werkgelegenheid, en deze te combineren met wonen, ontstaan naar verwachting toekomstbestendige en levendige locaties. Ook het speerpunt dat wijken op zichzelf staan zijn en kleine buurtcentra voor ontmoeten en zorg kennen past goed bij deze ambitie.
Een stad waar het goed wonen is	+	Het ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk' sluit goed aan op dit ambitiethema. De woningen die worden gerealiseerd in dit ontwikkelscenario passen goed bij de ambitie op meer te mixen en woningen bij te bouwen. Ook is het bouwen van betaalbare woningen in dit ontwikkelscenario reëler dan in bijvoorbeeld ontwikkelscenario 'Compact stadshart'.
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	+	De speerpunten met betrekking tot mobiliteit sluiten goed aan bij de ambities van de gemeente. Bij dit scenario zou volop ingezet worden op het bouwen bij knooppunten van hoogwaardig openbaar vervoer en stadshubs.
Een stad met nieuwe energie	+	De speerpunten van dit ontwikkelscenario benoemen een groot deel van de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

2.2.2 Boulevards van Arnhem

In onderstaande tabel wordt beoordeeld hoe de speerpunten uit het ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem' aansluit bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

Tabel 2.14 Beoordelingstabel Arnhemse ambities en ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem'

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
Een aantrekkelijk Arnhem	+	Door de woningbouwopgave te centreren rond boulevards ontstaan sterkere contrasten tussen wijken in Arnhem, wat goed aansluit bij de ambitie die de gemeente stelt om straten een aantrekkelijke ontmoetingsplaats te maken. Het maatwerk dat wordt voorzien voor

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
		omliggende wijken kan ervoor zorgen dat ook daar de ruimtelijke kwaliteit van de leefomgeving verbetert.
Een groene, gezonde en veilige stad	+	De speerpunten binnen dit ontwikkelscenario sluiten goed aan bij de ambities uit de Arnhemse ontwerp Omgevingsvisie. De groene boulevards lenen zich goed voor verbindingen van de randen naar het centrum van de stad. Zo kan makkelijker worden ingezet op openbaar vervoer. Om levendige boulevards te realiseren zal echter wel flink gebouwd moeten worden rondom de toegangswegen van Arnhem, wat een toename aan verhard gebied met zich meebrengt. Middels de afwegingsprincipes moet dit zo goed mogelijk gemitigeerd worden.
Een vitale stad	-	'Boulevards van Arnhem' sluit niet per definitie goed aan bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie. Binnen dit ontwikkelscenario verschuift de focus naar wonen, werken en leven rond bruisende boulevards. Dit sluit niet aan bij de ambitie om de binnenstad en stadsdeelcentra als ontmoetingsplek te behouden. Ook gaat het ontwikkelscenario niet in op het versterken van wijkvoorzieningen en werken in de wijk.
Een stad waar het goed wonen is	+	De speerpunten uit het ontwikkelscenario sluiten goed aan bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie. De boulevards reiken van centrum tot standsrand, waardoor verspreid over de stad ingezet kan worden op nieuwe, kleine (éénpersoons) en betaalbare woningen. Ook kan dit ervoor zorgen dat mensen mogelijk in hun eigen wijk blijven wonen, aan de boulevard. Veel wijken krijgen zo te maken met de nodige nieuwbouw.
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	+	Het ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem' sluit redelijk aan bij de ambities die worden geformuleerd in de ontwerp Omgevingsvisie. Er wordt met name ingegaan op het ontwikkelen van openbaar vervoerverbindingen en station Arnhem Centraal als (inter)nationaal knooppunt. Ook komen onder leefomgeving de ambities voor langzaam verkeer terug.
Een stad met nieuwe energie	+	De speerpunten van dit ontwikkelscenario benoemen een groot deel van de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

2.2.3 Compact stadshart

In onderstaande tabel wordt beoordeeld hoe de speerpunten uit het ontwikkelscenario 'Compact stadshart' aansluit bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

Tabel 2.15 Beoordelingstabel Arnhemse ambities en ontwikkelscenario 'Compact stadshart'

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
Een aantrekkelijk Arnhem	=	Ontwikkelscenario 'Compact stadshart' sluit redelijk aan bij de ambities van de gemeente Arnhem. Door te verdichten in het centrum blijft ruimte voor het versterken van het landschap in de buitengebieden van Arnhem. Ook komen in dit ontwikkelscenario de creatieve,

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
		aantrekkelijke delen meer in het voetlicht te staan. Wel is in dit ontwikkelscenario minder aandacht voor de centra buiten de binnenstad, die volgens de ontwerp Omgevingsvisie ook een impuls dienen te krijgen.
Een groene, gezonde en veilige stad	=	Ondanks dat het stadscentrum in dit ontwikkelscenario een stevige opgave kent in het kader van klimaatadaptatie, blijft wel meer ruimte over voor klimaatadaptatie op andere locaties buiten het centrum. Nieuwe woningen in de buurt van groen, of veel groen realiseren in de buurt van nieuwe woningen, wordt met de ontwikkelscenario wel een uitdaging. Aangezien dit ontwikkelscenario wisselend goed en minder goed aansluit bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie wordt het beoordeeld als redelijk.
Een vitale stad	=	In dit ontwikkelscenario gaat de meeste aandacht uit naar het centrum van Arnhem. In de ontwerp Omgevingsvisie is ook veel aandacht voor het centrum, maar wordt de inzet ook beter verspreid naar de andere centra in de stad. Dit ontwikkelscenario zet zodoende in op aspecten van de Arnhemse ambities en houd rekening met bepaalde afwegingsprincipes, maar mist concreet oog voor ontwikkelingen buiten het stadscentrum.
Een stad waar het goed wonen is	-	De ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie sluiten niet goed aan op een ontwikkelscenario dat vrijwel alleen in het stadscentrum woningen bijbouwt. Ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’ gaat in op transformatie van woningen (in de omliggende wijken), maar kent grote uitdagingen als het gaat om het betaalbaar houden van woningen en het realiseren van tijdelijke of verplaatsbare woningen. Ook gaat het ontwikkelscenario niet in op mixen of circulair bouwen.
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	=	De focus op verbeterde openbaar vervoerverbindingen in de stad en het versterken van station Arnhem Centraal als (inter)nationaal knooppunt dragen bij aan de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie. Anderzijds is weinig aandacht voor andere gebieden in de stad. Zo wordt niet ingegaan op het op meer plekken kunnen laden, de schone bevoorrading van winkel, of slim ruimtegebruik om het aantal parkeerplaatsen te verminderen.
Een stad met nieuwe energie	+	De speerpunten van dit ontwikkelscenario benoemen een groot deel van de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

2.2.4 Stadsranden

In onderstaande tabel wordt beoordeeld hoe de speerpunten uit het ontwikkelscenario ‘Stadsranden’ aansluit bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

Tabel 2.16 Beoordelingstabel Arnhemse ambities en ontwikkelscenario 'Stadsranden'

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
Een aantrekkelijk Arnhem	−	Het ontwikkelscenario 'Stadsranden' sluit niet goed aan bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie. Bouwen aan de randen van Arnhem conflicteert met de ambitie het landschap goed zichtbaar te houden. Ook ligt het niet in de lijn met het maken van aantrekkelijke plekken in de stad waar een creatief karakter centraal staat. Ook versterkt dit ontwikkelscenario het contrast in de stad niet: Arnhem is al redelijk rijk aan groen-stedelijke en landelijk bereikbare woonmilieus.
Een groene, gezonde en veilige stad	=	Door woningen op te zetten aan de randen van de stad is veel ruimte om klimaatadaptieve gebieden te realiseren met veel groen. Hier is ook ruimte voor spelen en sporten. Ook past het bij de ambitie om woningen te realiseren dichtbij groen. Tegelijkertijd verdwijnt er veel groene ruimte, waar ook bewoners uit andere delen van de stad gebruik van maken, wat een sterk negatief effect heeft en wat je niet kan compenseren met een 'klimaatadaptieve woonomgeving'.
Een vitale stad	−	De focus op de stadsranden van Arnhem onttrekt aandacht van de binnenstad en stadsdeelcentra. Ook vormt deze ontwikkelstrategie een risico wanneer veel werkgelegenheid naar de rand van de stad trekt: dit leidt naar verwachting tot veel automobiliteit en congestie. Daarnaast vormt deze strategie een risico voor de creatieve industrie en de ontwerp- en cultuursector, die nu slecht vertegenwoordigt is in de stadsranden en zo mogelijk minder prominent wordt.
Een stad waar het goed wonen is	−	Het beeld van dit ontwikkelscenario in het kader van de woonambities van de gemeente Arnhem zijn wisselend. Aan de randen zou meer ruimte zijn om meer woningen bij te bouwen dan in het centrum van de stad. Anderzijds zal in de stadsranden niet met een vergelijkbare dichtheid als in de stedelijke centra worden gebouwd – dit zou breken met de afwegingsprincipes. De te realiseren aantallen zullen dus niet bijzonder hoog zijn, wat zodoende geen antwoord oplevert op het Arnhems woonvraagstuk.
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	−	De lage mate van functiemenging bij een focus van ruimtelijke ontwikkelingen aan de stadsranden van Arnhem zorgt ervoor dat uitdagingen ontstaan voor de bereikbaarheid van woon- en werkgebieden. Ook wanneer de werkgelegenheid in de bestaande centra blijft kan dit resulteren in een toename van vervoersbewegingen, congestie en minder neiging tot het gebruik van de fiets. Bij dit ontwikkelscenario is de afhankelijkheid van de auto naar verwachting groot.
Een stad met nieuwe energie	=	Bouwen aan de randen van de stad leidt waarschijnlijk tot meer grondgebonden woningen dan in het centrum. Hierdoor zou meer ruimte ontstaan voor zon op dak. Anderzijds neemt dit ook ruimte in

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
		voor buitengebied dat voor een groter oppervlak kan worden ingezet voor de opwek van zonne-energie.

2.3 Conclusie en aanbevelingen

In het planMER is het effect van de ontwerp Omgevingsvisie en het doelbereik hiervan op gedetailleerde wijze uitgewerkt. Deze notitie heeft geprobeerd inzichtelijk te maken wat de mogelijke milieueffecten van de ontwikkelscenario's voor de gemeente Arnhem zouden zijn. Deze ontwikkelscenario's zijn voor het opstellen van de ontwerp Omgevingsvisie gebruikt om bewoners te bevragen naar hun mening over de toekomstige ontwikkeling van Arnhem. Dit hoofdstuk dient zodoende als een gevoeligheidsanalyse, die verkent wat een alternatieve insteek van de ontwerp Omgevingsvisie zou hebben opgeleverd.

Wanneer wordt gekeken naar de speerpunten uit de vier ontwikkelscenario's wordt zichtbaar dat de ontwikkelscenario's vrij hard zijn en een hele duidelijke ruimtelijke ontwikkelvisie aanhouden. De keuze voor ontwikkelscenario 'Compact stadshart' staat bijvoorbeeld lijnrecht tegenover de keuze voor ontwikkelscenario 'Stadsranden'. Wanneer de ontwikkelscenario's naast de uiteindelijke ontwerp Omgevingsvisie wordt gelegd is te zien dat de ontwikkelscenario's rudimentair en ongenuanceerd zijn, en dat het effect op het milieu en de omgeving minder positief, dan wel negatiever is. Zo gaan de drie oorspronkelijke ontwikkelscenario's niet in op bepaalde thema's, die wel in de ontwerp Omgevingsvisie aan bod komen. Met de daadwerkelijke ontwerp Omgevingsvisie heeft de gemeente Arnhem een visie neergezet die sterke onderdelen uit de ontwikkelscenario's meeneemt en deze doorontwikkeld, en de zwakke punten zoveel mogelijk laat liggen. Op die manier ontstaat een genuanceerd beeld van toekomstig Arnhem, waarbij de geambieerde plannen naar verwachting een redelijk hoog doelbereik kennen.

Om bovenstaande redenen is het belangrijk dat de gevoeligheidsanalyse, waarbij in de beoordeling gebruikt wordt gemaakt van positieve en negatieve effecten en plussen en minnen, van de ontwikkelscenario's niet te concreet wordt benaderd. De gevoeligheidsanalyse is enkel uitgevoerd om te kijken of alternatieve scenario's, in hun pure vorm, een ander milieueffect zouden kennen. Zoals benoemd is dit het geval omdat de ontwikkelscenario's simpelweg niet de nuances en afwegingen kennen die wel in de ontwerp Omgevingsvisie zitten. Zoals in het planMER te lezen is, zal naar verwachting sprake blijven van uitdagingen in het behalen van bepaalde ambities. Ondanks dat weet de gemeente Arnhem met de ontwerp Omgevingsvisie een genuanceerder, haalbaarder en realistischer toekomstbeeld neer te zetten dan met de ontwikkelscenario's 'Arnhem als netwerk', 'Boulevards van Arnhem', 'Compact stadshart' en 'Stadsranden'.

Op basis van de ontwerp Omgevingsvisie is bekend dat ontwikkelen in de bestaande stad de voorkeur heeft boven het ontwikkelen in de stadsranden. De ontwerp Omgevingsvisie sluit ontwikkelen in de stadsranden echter niet uit. Om die reden beveelt TAUW aan dat voor ontwikkelen in de stadsranden randvoorwaarden worden opgesteld die worden vastgelegd in nader beleid. Ook moet worden geïnvesteerd in het tegengaan van de tweedeling in de stad, die

mogelijk gemoeid gaat met verdere ontwikkeling aan de stadsranden van Arnhem. Op die manier kan worden gezorgd dat de relatieve afstand tussen binnenstad en stadsranden niet groter wordt.

3 Stikstofdepositie (Natura 2000)

In het planMER staat beschreven dat door de lange doorlooptijd en het hoge abstractieniveau van de Omgevingsvisie kunnen mogelijke significante effecten op Natura 2000-gebieden binnen en rondom de gemeente Arnhem op dit moment niet met zekerheid worden uitgesloten. Tegelijkertijd is ook niet op voorhand sprake van significante effecten of met zekerheid onuitvoerbare ontwikkelingen, omdat er zowel in de aanlegfase als gebruiksfase doorgaans mogelijkheden gevonden kunnen worden om negatieve effecten effectief te beperken of weg te nemen. Naast bronmaatregelen kan daarbij ook gedacht worden aan zorgvuldige locatiekeuze en inpassing of (met name in het geval van stikstofdepositie) aan de mogelijkheid van saldering met bestaande emissiebronnen. Wanneer concretisering van keuzes plaatsvindt in bijvoorbeeld opvolgende beleidsuitwerkingen en er meer duidelijkheid is over de omvang van de verschillende ontwikkelingen, zal nader onderzoek nodig zijn naar effecten op Natura 2000-gebieden en de mogelijkheden om deze te beperken (middels een Passende beoordeling op projectniveau). Zo zullen er op dat moment onder meer concrete stikstofberekeningen nodig zijn om de daadwerkelijke omvang van effecten in beeld te brengen.

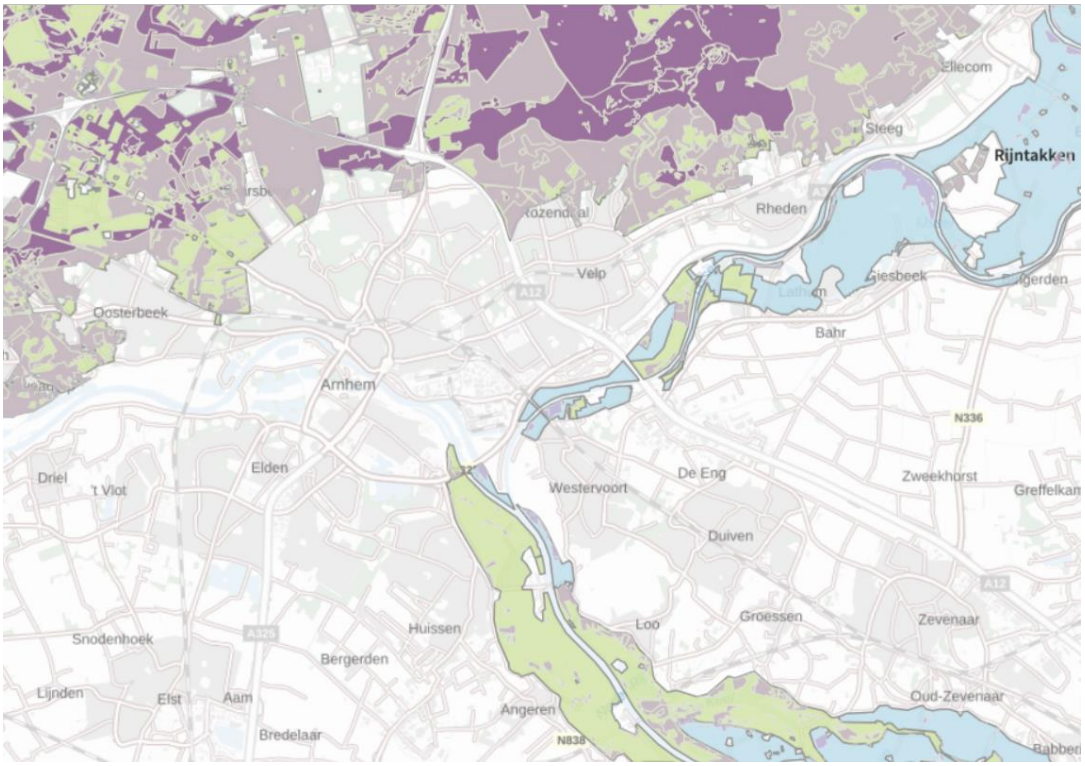

Figuur 3.1 Natura 2000 gebieden rondom Arnhem. De paars gekleurde gebieden zijn op dit moment gevoelig voor stikstof.

De Commissie adviseert, mede gezien de onzekerheid over de uitvoerbaarheid van de Omgevingsvisie, om ook een ontwikkelscenario te onderzoeken waarin (delen van) het buitengebied worden benut voor woningbouw, waarbij ook werkplekken worden gerealiseerd. In Arnhem zijn volgens de Commissie honderden hectares intensieve landbouw aanwezig met relevante effecten op de nabijgelegen natuurgebieden, zoals vermesting, verzuring, verdroging en vergiftiging. Doordat deze sector de komende jaren ingrijpende veranderingen zal ondergaan, deels door beleid van Rijk en provincie, maar ook door demografische ontwikkelingen (oude bedrijfshoofden zonder opvolger) komt veel grond vrij die benut kan worden voor woningbouw.

De gemeente Arnhem ziet echter verschillende belangen en waarden in het buitengebied die zij wil beschermen en die, los van andere nadelen, lastig samengaan met grootschalige woningbouw. Zo vraagt de transitie naar duurzame landbouw naar een groter areaal landbouwgrond, vragen klimaatlandschappen in de toekomst naar meer groengebied, en vragen meer inwoners om meer ruimte voor recreatie. Daarnaast leidt woningbouw naar verwachting ook niet tot onoplosbare knelpunten, namelijk:

- Ook binnenstedelijk kan “gesaldeerd” worden
- Nieuwe woningbouw vindt gefaseerd plaats
- Het stedelijk gebied van Arnhem is ten opzichte van Natura 2000-gebieden relatief gunstig gelegen
- Omgevingsvisie leidt ook tot afname van stikstofdepositie

3.1.1 Ook binnenstedelijk kan gesaldeerd worden

Ook in binnen stedelijk gebied van Arnhem zal door de woningbouwplannen een aantal emissiebronnen verdwijnen. Bijvoorbeeld het project ‘Spoorzone’ betreft een inbreidingsgebied aan de zuidzijde van Arnhem waarvoor industriële functies plaats gaan maken voor onder andere woningbouw. Deze locaties zijn dichtbij de binnenstad gelegen en hebben een goede bereikbaarheid met het openbaar vervoer. Dit levert per saldo minder verkeersaantrekkende werking op dan woningbouw in de stadsranden. De gasloze woningen die gerealiseerd worden komen in plaats van industrie die wel gas gebruikt en meer zwaar verkeer aantrekt. Per saldo is dit een verbetering ten opzichte van de bestaande situatie.

3.1.2 Fasering in programma

Het woningbouwprogramma zal niet in een keer gerealiseerd worden maar kent een langere periode van realisatie (tot 2040). Gezien dit lange tijdsbestek en de trends die plaatsvinden met betrekking tot o.a. het elektrificeren van voertuigen mag verwacht worden dat de knelpunten rondom stikstof steeds verder zullen afnemen.

3.1.3 Ligging stedelijk gebied t.o.v. Natura 2000 gebieden

Het stedelijk gebied ligt nabij het Natura 2000 Rijntakken en op iets grotere afstand van de Veluwe. Met name de Rijntakken is, gezien de ligging t.o.v. overheersende windrichting, in relatie tot stikstofdepositie relevant. De ontwikkeling van dit gebied is gunstig, en naar verwachting worden rond 2030 de kritische depositiewaarden niet meer overschreden (zie figuur 3.2). Daarmee is de stikstofgevoeligheid van dit gebied op termijn niet meer een beperking voor

ontwikkelingen. In deze prognose is overigens nog geen rekening gehouden met de opkoopregeling voor piekbelasters waardoor de belasting nog verder zal afnemen.

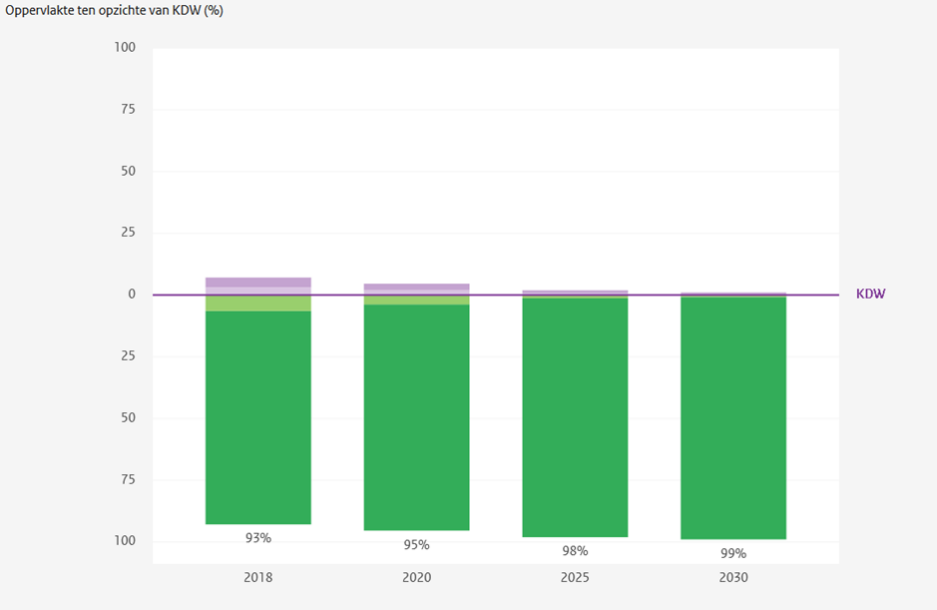

Figuur 3.2: Ontwikkeling stikstofbelasting Rijntakken (bron: Aerius Monitor)

3.1.4 Omgevingsvisie leidt ook tot afname van stikstofbelasting

Naast dat ontwikkelingen worden mogelijk gemaakt die leiden tot een mogelijke toename van stikstofdepositie zijn er ook verschillende ambities en bijhorende ontwikkelingen die juist bijdragen aan een reductie van stikstofemissie. Het betreft o.a. het stimuleren van het gebruik openbaar vervoer. Juist door binnenstedelijk te bouwen wordt dit gestimuleerd. Het bouwen in de stadsranden zal leiden tot extra gebruik van de auto. Arnhem bereidt zich verder voor op beleid voor emissiearm bouw en heeft zich aangesloten bij de routekaart Schoon en Emissieloos Bouwen (als onderdeel van het zogenaamde ‘Schone Lucht Akkoord’). Tenslotte heeft Arnhem de ambitie om in 2040 klimaat neutraal te zijn.

4 Methodische aanbevelingen

In het advies van de Commissie komen twee methodische aanbevelingen aan bod. Deze hebben betrekking op de afbakening van de referentiesituatie (de combinatie van huidige situatie en autonome ontwikkeling, afgekort HSAO) en de onzekerheden in de verdere uitvoering van de Omgevingsvisie.

De Commissie benoemt in haar advies dat de effectbeoordeling baat zou hebben bij het opdelen van de referentiesituatie en het effect van de ontwerp Omgevingsvisie separaat afzet tegen de huidige situatie en de autonome ontwikkeling. Op die manier zou de autonome ontwikkeling een alternatief (‘ontwikkelscenario’ binnen de termen van deze oplegnotitie) zijn waarin het beleid uit

de huidige situatie wordt voortgezet. De verwachting is dat dit het planMER niet leesbaarder maakt. Zoals beschreven in het planMER is in de autonome ontwikkeling al rekening gehouden met vaststaand beleid – beleid dat (zoals door de Commissie geformuleerd) met enige zekerheid tot resultaat leidt. Daarnaast wordt in het planMER gebruik gemaakt van (landelijke) trends, bijvoorbeeld over het klimaat en grijsmilieu. Door de huidige situatie en autonome ontwikkeling separaat af te zetten tegenover het effect van de ontwerp Omgevingsvisie ontstaat naar verwachting een onnodig complex planMER.

De tweede aanbeveling gaat in op de onzekerheden in de verdere uitvoering van de Omgevingsvisie. Hiertoe beveelt zij aan om in de presentatie van de effectbeoordeling in te gaan op de onzekerheden in de effectbeoordeling. Methodisch worden de effectbeoordeling en onzekerheden als gevolg van een visie door TAUW altijd gescheiden gehouden. Op die manier kan een inschatting worden gedaan hoe positief het milieueffect van de voorliggende visie is. In de methode van TAUW wordt vervolgens gekeken naar het effect van de ambities die de initiatiefnemer heeft en hoe deze zich tot elkaar verhouden. Op basis van deze inzichten en de wijze waarop uitwerking wordt gegeven door de initiatiefnemer aan de ambities wordt een inschatting gemaakt van het doelbereik van de visie. Hier komen onzekerheden in de haalbaarheid en uitvoerbaarheid van de visie ter sprake. De voorgestelde oplossing van de Commissie, onzekerheden betrekken op de milieueffecten en de ambities in de ontwerp Omgevingsvisie van Arnhem, levert naar verwachting beperkt nieuwe inzichten op en maakt het planMER moeilijker leesbaar.

Wijzigingendocument

Vast te stellen omgevingsvisie

Gemeente Arnhem

Inhoudsopgave

1. Inleiding 3
Leeswijzer 3
2. Omgevingsvisie 4
Wat staat er in de omgevingsvisie? 4
Welke stappen zijn er gezet? 4
Wat volgt er nu? 7
3. Reacties op het ontwerp 8
Buiten de termijn 58
4. Actualisaties 59
Beleidsactualisaties 59
Gebiedsuitwerkingen 59
Doorwerking 60

Bijlage 1 62

1. Inleiding

De omgevingsvisie gaat over de toekomst van de leefomgeving van Arnhem. Het geeft een beeld van Arnhem in 2040.

De omgevingsvisie wordt opgesteld door de gemeente Arnhem, en het bestuur verbindt zich hiermee aan de ambities en doelen voor de stad. Dit doet zij samen met de stad en haar omgeving. Inwoners, bedrijven, organisaties en (bestuurlijke) partners zijn daarom betrokken bij de totstandkoming van de omgevingsvisie.

Dit document dient als overzichtsdocument en is een overzicht van de wijzigingen van de vast te stellen omgevingsvisie ten opzichte van de ontwerp-omgevingsvisie. Het gaat dan om wijzigingen of verduidelijkingen die voortkomen uit de ingediende zienswijzen uit de stad en actualisaties van het beleid.

De aanvulling op het MER die ook in deze fase tot stand is gekomen heeft niet tot aanpassingen van de omgevingsvisie geleid maar kan gezien worden als een betere onderbouwing van de keuzes in de omgevingsvisie en wordt als apart document ter besluitvorming aan de gemeenteraad aangeboden.

Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk leest u in het kort wat er in de omgevingsvisie staat en hoe deze tot stand is gekomen. Hoe inwoners, bedrijven en organisaties mee hebben kunnen denken in de verschillende fase van het proces leest u ook hier.

In hoofdstuk 3 worden alle zienswijzen toegelicht. Aan de hand van een samenvatting van de zienswijze en de ambtelijke reactie van de gemeente hierop wordt aangegeven of en hoe de zienswijze meegenomen wordt in de omgevingsvisie als voorstel aan de gemeenteraad.

In hoofdstuk 4 worden de ambtshalve wijzigingen gemeld. Het betreft de actualisatie van het beleidskader in de periode tussen de ontwerp-omgevingsvisie en de definitieve omgevingsvisie.

In de bijlage zijn de complete zienswijzen, geanonimiseerd op persoonsniveau, terug te vinden.

2. Omgevingsvisie

Wat staat er in de omgevingsvisie?

Arnhem is een stad met veel kwaliteiten. Kwaliteiten waar we trots op zijn en die we willen koesteren. Maar als stad staan we ook voor grote uitdagingen. Het aantal inwoners in Arnhem neemt toe. Het aantal eenpersoonshuishoudens gaat groeien. Er is dus voldoende ruimte nodig om te werken, recreëren, sporten, ontmoeten én er moeten voldoende voorzieningen voor onderwijs en zorg zijn. Daarnaast is er ruimte nodig om de klimaatveranderingen op te vangen en om de transitie naar duurzame energie mogelijk te maken. De ruimte is beperkt. Hoe we als Arnhem tot 2040 met deze thema's omgaan in de ruimte, staat in de omgevingsvisie.

De omgevingsvisie laat zien dat Arnhem in 2040 een groene, vitale stad is met ruimte voor meer inwoners en bedrijvigheid. De stad is onderdeel van een sterke regio met een veelzijdig landschap, waardevolle wijken en krachtige knooppunten. Tegelijk is er veel veranderd op het gebied van klimaat, energie en leefbaarheid: de stad is duurzamer en stimuleert een gezonde leefstijl. En Arnhem is en blijft een creatieve stad.
Om alle opgaven en ambities een plek te geven in de stad, dienen keuzes gemaakt te worden. Waar is ruimte voor ontwikkeling en waar beschermen we de waarden zoals deze nu zijn? Hoe zorgen we dat de stad in samenhang ontwikkelt en dat de ontwikkelingen de identiteit en kwaliteiten van Arnhem versterken en dat Arnhem een gezonde vitale stad kan zijn, waar het goed leven werken en verblijven is?
De omgevingsvisie schept het kader voor deze koers. Het wenselijk toekomstbeeld, afwegingsprincipes en uitwerkingen naar integrale thema’s en ontwikkelgebieden geven richting aan de toekomst van de stad.

Welke stappen zijn er gezet?

Aan de omgevingsvisie is al een heel traject voorafgegaan. De inhoud van de omgevingsvisie is tot stand gekomen samen met inwoners, organisaties en bestuurlijke partners.

Het proces begon vanuit het vormgeven van de identiteit van Arnhem. Deze is inzichtelijk gemaakt in een Waardenatlas met tijdlijn en themakaarten. Vervolgens zijn in een koersdocument de trends en ontwikkelingen voor Arnhem in beeld gebracht en is er een toekomstbeeld voor Arnhem 2040 geschetst.

Koppeling met het participatietraject

Door het stapelen van kansen zijn keuzes ontstaan. Deze keuzes hebben we voorgelegd aan de stad. Doel van de participatie was om een omgevingsvisie te maken voor de stad waarin de Arnhemse samenleving zich kan herkennen. Met participatie wilden we de doelgroepen raadplegen in het proces naar de omgevingsvisie; de Arnhemmers zijn expert van hun eigen leefomgeving en kunnen nieuwe inzichten geven. Dit netwerk zijn we blijven gebruiken bij aanpassingen aan de visie.

Om een breed beeld te krijgen van wat Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van de stad hebben we de participatie voor de omgevingsvisie gericht op de volgende doelgroepen:

- geïnteresseerde inwoners;
- professionele stakeholders en belangenverenigingen;
- jongeren, in de leeftijd van ca. 15-25 jaar;
- doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten van de gemeente, maar wel belangrijk zijn om een breed beeld te verkrijgen van wat de Arnhemmers hun stand in 2040 toewensen.

In het participatiedocument wordt toegelicht op welke manier de participatie vorm heeft gekregen, welke doelgroepen zijn bereikt en wat de inhoudelijke resultaten zijn geweest.

Met de input uit de stad hebben we de omgevingsvisie verrijkt en aangescherpt. We noemen enkele voorbeelden. Dat de thema's groen, gezond en duurzaam hoog scoorden en mobiliteit een stuk lager heeft doorgewerkt in de inrichting van de straat van de toekomst. In die straat krijgen groen, spelen en beweging dicht bij de deur meer ruimte als de ruimte voor parkeer- en verkeersfuncties kan afnemen. De verschillen tussen de wijken in wensen ten aanzien van vervoersmiddelen hebben geleid tot nuances en maatwerk in de mobiliteitsconcepten. Met behulp van de hoge respons op 'groen' en 'ruimte voor bewegen en ontmoeten in wijk en binnenstad' in combinatie met het signaal dat men open stond voor verdichting en kwalitatieve hoogbouw op specifieke goed bereikbare plaatsen, hebben we de potentiële verdichtingslocaties kunnen aangeven op de kaart.

Arnhemmers gaven aan dat zij scholen, buurtsupermarkt en ontmoetingsplekken als buurthuizen, kleine theaters en kleine horeca in de wijk willen hebben, terwijl ze voor sport- en grootschalige voorzieningen bereid zijn verder te reizen. Voor de wijk- en stad-overstijgende culturele voorzieningen wordt vooral de binnenstad als aangewezen plek gezien.

Middelbare scholieren hebben als lesopdracht een presentatie gemaakt over hoe zij Arnhem willen zien over 20 jaar. De jongeren bleken erg betrokken, creatief en bewust te zijn in het nadenken over hun toekomst. De onderwerpen die we uit het scholenproject meegenomen hebben naar de omgevingsvisie zijn:

- schone en duurzame (deel)mobiliteit en in de toekomst andere vormen van mobiliteit;
- investeren in een goede fietsinfrastructuur;
- combineren van functies (wonen, werken, voorzieningen) in een gebouw;
- wonen en werken in een groene leefomgeving;
- zoveel mogelijk vergroenen van de openbare ruimte en daarbij gezond gedrag en ontmoeten mogelijk maken en bevorderen;
- woningen verduurzamen: groene daken met zonnepanelen;
- nadenken over wonen in hoogbouw en tijdelijke en verplaatsbare (prefab)woningen;
- voldoende betaalbare woningen en gemengde wijken;
- nadenken over autovrije zones in de stad.

Via het opgerichte Arnhems klankbordnetwerk konden professionele partijen deelnemen in het participatieproces. In het Arnhems klankbordnetwerk zitten de koepelorganisaties van belangenverenigingen (op het gebied van zorg, onderwijs, energie en duurzaamheid), ondernemers, ontwikkelaars, woningbouwcorporaties, inwoners, raadsleden en ambtenaren. Uit dit netwerk is een bijeenkomst met de Bouwsociëteit Arnhem voortgekomen en heeft het scholenproject concreter vorm gekregen. Hierdoor is de visie aangescherpt op de onderdelen woon-werkmilieus en innovatieve en creatieve bedrijvigheid.

Wijkvoorzitters en bewoners benadrukten hoe belangrijk het is dat duidelijk is waar inwoners daadwerkelijk iets over te zeggen hebben. Voor de omgevingsvisie geldt dat deze een kader schept voor toekomstige ontwikkeling, maar nog ruimte laat voor concrete invulling, fasering en afweging.

Koerswijzer

Aan de hand van drie scenario's en een aantal stellingen hebben we meningen uit de stad opgehaald. Dit hebben we gedaan aan de hand van de online tool de Koerswijzer en het Koersdocument als achtergrondinformatie. In het gesprek met de stad wilden we weten wat

de Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van de stad. Hoe ziet Arnhem er in 2040 uit?

Ruim 3500 mensen hebben de Koerswijzer ingevuld, met 18 stellingen over de thema's voorzieningen, woningbouw, werkgelegenheid, mobiliteit en verkeer, natuur, groen en recreatie, klimaat en energie. Belangrijkste conclusies: 80% van de respondenten had natuur, groen en recreatie in de top drie van belangrijkste thema's staan; daarnaast in die top drie de thema's voorzieningen, klimaat en energie; tenslotte werd het thema mobiliteit het minst vaak genoemd.

Op basis van de resultaten uit de Koerswijzer zijn er voor drie onderwerpen verdiepende stellingen online gezet om concreter inzicht te krijgen hoe Arnhemmers tegen de samenhang tussen thema's aankijken. De thema's waren hoogbouw, inrichting van de straat en het voorzieningenniveau in de wijk. Hoogbouw als een van de mogelijkheden om te voldoen aan de grote vraag naar woningen en aan een groene gezonde leefomgeving. De inrichting van de straat om de verhouding tussen groen, ontmoeten, bewegen en spelen, versus verkeer en parkeren scherper te krijgen. En voorzieningen om meer inzicht te krijgen in welke voorzieningen de inwoners op wijkniveau wensen en voor welke voorzieningen ze naar de binnenstad of grotere centra willen gaan.

Al deze informatie is verwerkt in de voorontwerp-omgevingsvisie die op 25 november 2021 door de gemeenteraad is vastgesteld. Op basis van dit voorontwerp is het Milieu Effect Rapportage proces opgestart. De inzichten uit dit proces hebben geleid tot aanscherpingen in de omgevingsvisie en vice versa. Op 1 november 2022 heeft het college van Burgemeester en Wethouders van Arnhem de ontwerp-omgevingsvisie en het MER-rapport vastgesteld en is deze voor zienswijzen ter inzage gelegd in de periode 11 november t/m 22 december.

Meedenken in de 3 fasen van het omgevingsvisie proces

Behalve het hierboven beschreven uitgebreide participatieproces voorafgaand aan de voorontwerp-omgevingsvisie, hebben we de personen en organisaties die meegedacht hebben in het voortraject, maar ook onze bestuurlijke partners, nog eens informeel de voorontwerp-omgevingsvisie toegestuurd met de vraag hun reactie hierop te geven. In het actualisatie-document zijn de wijzigingen naar aanleiding van deze reacties beknopt bijeengebracht. Hier staat ook een overzicht van de andere wijzigingen (doordat er bijvoorbeeld nieuw beleid is opgesteld, of de visie voor sommige gebieden al verder is uitgewerkt). Dit heeft geleid tot de ontwerp-omgevingsvisie die in november 2022 door het college van Burgemeester & Wethouders is vastgesteld.

De ontwerp-omgevingsvisie heeft ter inzage gelegen om een ieder in de gelegenheid te stellen zijn of haar zienswijzen op de omgevingsvisie te geven. Ook is deze tijdens de ter inzage periode gepresenteerd tijdens een middag- en avondsessie in het stadhuis. Tijdens deze bijeenkomsten konden mensen ook digitaal meepraten en is met een Mentimeter gericht naar de mening van de Arnhemmers gevraagd. Tevens was er een infomarkt ingericht over de Omgevingswet in gemeente Arnhem in zijn geheel.
Voor deze bijeenkomsten zijn de klankbordgroep Omgevingswet en de mensen die eerder in het proces hebben aangegeven betrokken te willen blijven uitgenodigd en hebben we via de vaste kanalen, Arnhemse courant en onze sociale netwerken, ook andere inwoners van Arnhem uitgenodigd.

Dit wijzigingendocument omvat alle ingediende zienswijzen, de ambtelijke reactie van de gemeente hierop en of en hoe het is meegenomen in de omgevingsvisie.

Voor een meer uitgebreide toelichting op de resultaten uit het volledige participatietraject verwijzen we naar het koersdocument, de koerswijzer,

het participatie-document in het voortraject, het actualisatie-document bij de ontwerp-omgevingsvisie en dit wijzigingendocument dat bij het vaststellingsbesluit voor de omgevingsvisie hoort. De linkjes naar de verschillende documenten vindt u hieronder.

- Koersdocument Arnhem 2040
- Rapport Koerswijzer Arnhem
- Participatiedocument
- Actualisatiedocument

Milieu Effect Rapportage

Op basis van de voorontwerp-omgevingsvisie hebben we onderzoek gedaan naar de milieugevolgen van deze visie. Hiervoor hebben we een milieueffectrapportage op laten stellen. Door de milieueffecten van de omgevingsvisie in samenhang te beoordelen, verschillende scenario's te vergelijken krijgen we meer inzichten in de haalbaarheid van de omgevingsvisie. In een interactief proces hebben we de inzichten uit dit proces meegenomen in de ontwerp-omgevingsvisie. Op sommige onderdelen hebben we de visie verder verduidelijkt. Zo is er op basis van de botsproeven uit het MER extra aandacht gekomen voor de koppeling van verstedelijking en duurzame mobiliteit. Ook is er meer nadruk gekomen op de uitvoerbaarheid van de ambities. Deze wijzigingen zijn weer meegenomen bij de beoordelingen in de milieueffectrapportage.
Het Milieu Effect Rapport (MER) heeft tegelijkertijd met de ontwerp-omgevingsvisie ter inzage gelegen. Een team van onafhankelijke experts (commissie MER) heeft in deze periode advies gegeven over het onderzoek.
De commissie was erg lovend over de opzet en inhoud van de omgevingsvisie en het integrale afwegingkader dat de visie biedt voor uitwerking en uitvoering. Haar belangrijkste advies was om dieper in te gaan op verschillende mogelijke toekomstscenario's om meer zicht te krijgen van de effecten op geluid en natuur wanneer je ontwikkelingen bijvoorbeeld meer in het centrum concentreert of juist meer verspreid over de verschillende wijken. Ook had zij gerichte vragen over stikstof en het gebruik van landbouwgronden. Op basis van het advies van de commissie is er een aanvulling op het MER gekomen. Dit document wordt samen met dit wijzigingendocument als besluitstukken bij de vaststelling van de omgevingsvisie aan de gemeenteraad aangeboden.

Wat volgt er nu?

De gemeenteraad van Arnhem zal de ingediende zienswijzen en de aanvulling op het MER betrekken bij de definitieve besluitvorming over de omgevingsvisie. Na vaststelling zullen de besluiten raadpleegbaar zijn op ruimtelijkeplannen.nl, totdat het DSO (digitaal stelsel omgevingswet) naar behoren functioneert.

De indieners van een zienswijze, de leden van de klankbordgroep Omgevingswet en de mensen die eerder in het proces hebben aangegeven betrokken te willen blijven bij het proces zijn op de hoogte gebracht van dit raadsvoorstel en de vast te stellen omgevingsvisie. De griffie zal hen informeren over de behandeling van de omgevingsvisie in de raad en uitnodigen deze behandeling bij te wonen. Na de vaststelling ontvangen zij wederom een brief om ze hierover te informeren.

Daarnaast publiceren we het besluit door in het digitale gemeenteblad en zorgen we ervoor dat de omgevingsvisie niet alleen als pdf maar ook interactief via een digitaal kaartbeeld geraadpleegd kan worden.

3. Reacties op het ontwerp

Zienswijzen

Reactie 1

Verkeersgroep Arnhem West

1. In deze zienswijze wordt herhaaldelijk gesproken over het voorontwerp-omgevingsvisie 2040 en dat daarin de problematiek van Arnhem west ontbreekt. Er wordt gevraagd om Arnhem west als een apart deelgebied te benoemen.

Antwoord gemeente

In de zienswijze wordt het Voorontwerp genoemd maar we hebben nu het Ontwerp omgevingsvisie ter inzage liggen. Arnhem West is in deze versie van de omgevingsvisie in hoofdstuk 6.3 als apart deelgebied benoemd.

Hierin staat beschreven dat de bewoners van de woonstraten rondom de Oranjebrugstraat veel overlast van verkeersdrukte ervaren en dat het belangrijk is dat er goede mobiliteitsoplossingen komen voor Arnhem West waarbij de leefbaarheid centraal staat.

2. Ook wordt aangegeven dat er niet ruim van tevoren informatie is gedeeld en gepubliceerd en dat de rol van het team leefomgeving hierin ontbreekt. Ook wordt gevraagd waarom niet andere kanalen waaronder sociale media benut zijn.

Antwoord gemeente

Zowel het voorontwerp en het ontwerp van de omgevingsvisie is breed met de stad gedeeld. Een groot deel van deze participatie viel samen met de Corona periode en daarom heeft deze veelal online plaatsgevonden, ook via sociale media.
Aan de hand van stellingen en een Koerswijzer hebben ruim 3500 mensen een reactie gegeven op 18 stellingen over de thema's voorzieningen, woningbouw, werkgelegenheid, mobiliteit en verkeer, natuur, groen en recreatie, klimaat en energie. Op basis van de resultaten uit de Koerswijzer zijn er verdiepende stellingen online gezet om concreter inzicht te krijgen. Ook de Raad heeft een eigen participatie traject doorlopen en bewoners hiervoor opgeroepen. Ook onze collega's van het Team Leefomgeving hebben intern meegedacht en input geleverd.

3. In deze reactie wordt gevraagd om een passend verkeersplan (i.o.m. de gemeente) te realiseren en op te nemen in de omgevingsvisie en aandacht te geven aan de wijkproblematieken t.a.v. leefbaarheid en verkeersveiligheid.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie beschrijft een integrale koers voor de lange termijn (2040) en is geen plan met concrete oplossingen. Thema's rondom mobiliteit, leefbaarheid en gezondheid zijn in hoofdstuk 5 beschreven. De wijkproblematiek is bij de gemeente bekend en staat ook genoemd in hoofdstuk 6.3.

De inzet op duurzame mobiliteit (o.a. lopen en fietsen op één en inzetten op hoogwaardig openbaar vervoer) gelden voor de hele stad en daarmee ook voor Arnhem West. Aandachtpunten in wijken zijn daarom op visie niveau meegenomen en gelden voor de hele stad en dus ook voor Arnhem West. Voor sommige wijken

is ook een gebiedsuitwerking gemaakt met aanvullende aandachtspunten; zoals ook voor Arnhem west.

Inmiddels zijn er verschillende ontwikkelingen gaande die moeten zorgen voor minder autoverkeer in de wijk. In Arnhem West zijn enkele nieuwe (snel)fietsroutes gepland. Ook is een parkeer HUB gepland rondom Arnhems Buiten om automobilisten te laten overstappen op schone mobiliteit de stad in, wordt de bestaande busverbinding opgewaardeerd tot een HOV-verbinding (Rijnlijn), met een snellere dienstregeling en hogere frequentie. De verbetering van de leefbaarheid willen we bezien in het kader van deze nieuwe ontwikkelingen. We gaan aan de slag met het thema mobiliteit in de uitwerking 'schone mobiliteit in een bereikbare stad' (zie paragraaf 7.3).

We zijn bovenstaande zaken aan het voorbereiden. Voor Arnhem West geldt echter dat daar (wellicht) best wel principiële keuzes moeten worden gemaakt in het duurzaam mobiliteitsplan. We moeten eerst die keuzes maken voordat we verdere aanpassingen aan de infrastructuur kunnen doen.

4. In deze reactie wordt de gemeente gevraagd om zaken en taken te coördineren met stakeholders, bewoners en organisaties en om de behoefte van de wijk op te nemen in de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente

Momenteel wordt er gewerkt aan het opstellen van een duurzaam mobiliteitsbeleid. Hiervoor zullen we zeker ook contact zoeken met inwoners van alle wijken en werkgroepen (verkeer) van alle wijken. De problematiek in Arnhem-West staat al opgenomen in hoofdstuk 6.3 van de omgevingsvisie en gaat zeker beschouwd worden in het duurzaam mobiliteitsbeleid.

5. Ook wordt in deze zienswijze aandacht gevraagd voor definities, terminologieën, prioriteiten en de gebruikte data. Wat hun betreft gaat het om verkeersveiligheid, overlast zwaar vrachtverkeer, schade aan woningen, beperken wijkvreemd verkeer en luchtkwaliteit die voldoet aan de WHO normen.

Antwoord gemeente

Volgens de huidige Europese normstelling worden er in de wijk Heijenoord en lombok geen grenswaarden overschreden. In heel Arnhem hangen meetpunten om de luchtkwaliteit te monitoren. De jaarrapportages zijn terug te vinden op de site van de gemeente Arnhem: www.arnhem.nl/Inwoners/wonen_en_milieu/Lucht_en_geluid/Lucht/Luchtkwaliteit.

Door de invloeden vanuit het Ruhrgebied is de huidige achtergrondconcentratie al hoger dan de gestelde WHO-normen en voldoen wij daarom nog niet aan de voorgestelde WHO-normen. Dat kunnen wij als gemeente lokaal niet oplossen.

In de toekomst zal de Luchtagenda een plek krijgen in de Visie Gezonde Leefomgeving (zie hoofdstuk 7 van de omgevingsvisie) hier staat genoemd dat we aan de slag gaan met het opstellen van een samenhangende beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad.

Dat doen we o.a. door in te zetten op een nieuw duurzaam mobiliteitsbeleid, verbeteren van de luchtkwaliteit (de Luchtagenda) en beperken van geluidshinder (Actieplan Omgevingslawaai). In dat kader wordt al een flink aantal maatregelen uitgevoerd. Voor geluidhinder geldt dat op natuurlijke momenten het bestaande asfalt wordt vervangen door stiller asfalt.

6. Ook wordt aandacht gevraagd en worden er voorstellen gedaan voor minder autoverkeer in de wijk, verbeteren van de leefbaarheid en verkeersveiligheid en het faciliteren van veilige fiets- en wandelmogelijkheden. Er wordt concreet gevraagd waaraan de gemeente werkt.

Antwoord gemeente

De genoemde knelpunten zijn (min of meer) bij ons bekend en staan ook genoemd in de ontwerp-omgevingsvisie (hoofdstuk 6.3). We willen naar een meer duurzamere mobiliteit, juist om de genoemde punten. Lagere snelheden, meer ruimte voor fiets en voetganger, schonere lucht en een leefbaardere stad zijn daarbij uitganspunt. We gaan met een integraal plan komen hoe we dat willen bereiken en daar zullen concrete maatregelen uit voort komen. De omgevingsvisie is daarvoor niet het instrument, het is een koers die richting geeft aan het opstellen van nieuw beleid.

We verkennen nu enkele zaken. Voor Arnhem West geldt echter dat daar (wellicht) best wel principiële keuzes moeten worden gemaakt in het duurzaam mobiliteitsplan. We moeten eerst die keuzes maken en dan pas verdere aanpassingen aan de infrastructuur doen.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze.

Reactie 2

Gemeente Lingewaard

1. Gemeente Lingewaard vraagt in haar zienswijze om afstemming over Arnhem-Zuid voorafgaand aan de uitwerking van het ontwikkelperspectief Kronenburg. Dit gaat met name over de thema's die gemeente Lingewaard ook in haar reactie op het voorontwerp hebben aangegeven:
Graag vooraf afstemming met gemeente Lingewaard over woningbouw en verdichting aan de stadsrand in relatie tot recreatiedruk op de groene ruimte in gemeente Lingewaard, o.a. Park Lingzegen en het Zeegbos bij Huissen;

Antwoord gemeente

Park Lingezegen wordt aangestuurd door een zelfstandige organisatie voortgekomen uit vier gemeenten; Lingewaard, Overbetuwe, Nijmegen en Arnhem. Binnen deze organisatie worden afspraken en keuzes gemaakt over inrichting en beheer van het park. Ambities, wensen en eventuele knelpunten als te intensief of onevenredig gebruik van het Park horen ons inziens in eerste instantie ook daar besproken te worden.

In de omgevingsvisie dichten we parken en groen een belangrijke rol toe en stellen we randvoorwaarden aan de stedelijke groei. Via de afwegingsprincipes als duurzaam en gezond ontwikkelen en de Arnhemse identiteit versterken, spelen groen, landschappen en parken een belangrijke rol. Ontwikkelingen in verstedelijking gaan zo hand in hand met versterken van de leefomgeving en behoud van natuur en landschap.

Met betrekking tot de vraag of stadsrand, bij Rijkerswoerd-Zuid, een geschikte plek is voor verstedelijking, kunnen we het volgende inbrengen. Deze locatie is in de omgevingsvisie opgenomen als onderzoekslocatie. Dit houdt in dat onderzocht kan worden of

deze locatie geschikt is voor ontwikkelingen. Al voor de aanleg van park Lingezegen was deze locatie door de gemeente Arnhem aangekocht als "strategische gronden". Dit is onveranderd gebleven. We stemmen eventuele ontwikkelingen in dit gebied graag af met de gemeente Lingewaard.

2. Graag vooraf afstemming met gemeente Lingewaard over verdichting met wonen en werken als kans voor het benutten van bodemenergie en het warmtenetwerk dat in onze gemeente wordt gerealiseerd.

Antwoord gemeente

We zijn met Lingewaard via de Regionale Energie Strategie al langer in gesprek over de warmteverdeling in onze omgeving (uitbesteed onderzoek). Als die verkenning positief uitpakt zullen we samen bekijken hoe we de potentie kunnen ontwikkelen en via een warmtenet naar afnemers kunnen brengen. Op provinciaal niveau is ook net een samenwerking op dit thema gestart, waar we als Arnhem en Lingewaard bij aangehaakt zijn.

3. Graag vooraf afstemming met gemeente Lingewaard over economische versterking van Kronenburg in relatie tot het ondernemersklimaat in het centrum van Huissen;

Antwoord gemeente

In het vastgestelde document 'Samen werken aan de toekomst van Kronenburg – ontwikkelperspectief Kronenburg' wordt al antwoord gegeven op de relatie van de ontwikkelingen en het ondernemersklimaat.

Daarnaast zijn zowel Arnhem als Lingewaard bij de GMR aangesloten bij de Opgave Ontspannen Regio. In het project bruisende binnensteden, krachtige kernen kijken we met elkaar hoe de verschillende binnensteden en kernen complementair kunnen zijn. Daar is dus al periodiek en integraal overleg over.

Tot slot functioneert Kronenburg van oudsher als stadsdeelcentrum met daarbij behorende regiofunctie. Het winkelcentrum transformeert naar een full service center met nog steeds een regiofunctie, een deel van de winkels transformeert naar horeca, vrijetijdsbesteding, dienstverlening, werkplekken en ontmoetingsruimte en zorg. De impact op het centrum van Huissen zal niet groter worden.
In de supermarktnota wordt gerekend met toe- en afvloeiing van omzet vanuit en naar regiogemeenten. Consumenten laten zich niet tegenhouden door gemeentegrenzen. Kronenburg heeft altijd een regionale functie gehad, waardoor er altijd al een toevloeiing van omzet is geweest vanuit de regiogemeenten (zoals Lingewaard). Door de afname van modewinkels zal de regionale functie verminderen, maar door de sterke supermarkten en de omvang van het winkelcentrum zal het stadsdeelcentrum altijd een regionale functie houden. We kunnen aan de ontwikkelaar Wereldhave meegeven dat in het DPO ook aandacht moet zijn voor de effecten op omliggende gemeenten.

4. Graag vooraf afstemming met gemeente Lingewaard over de uitwerking van betere bereikbaarheid van de stad vanuit Lingewaard en in het bijzonder vanuit Huissen.

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie is een van de ambities een bereikbare en toegankelijke stad. We gaan uit van de bestaande infrastructuur van wegen en spoorlijnen. Onder andere om extra druk door autoverkeer op de ruimte te voorkomen, zetten we in op lopen, fietsen en openbaar vervoer. We trekken voor de corridorstudie A325 en verstedelijkingsstrategie samen op in de regio. Dit

betekent dus kort gezegd, dat we onze mobiliteits-ambities uit de omgevingsvisie in samenwerking met de regio tot stand willen brengen.

5. Ook zien wij mogelijkheden voor samenwerking op thema's zoals mobiliteit en energie-warmtetransitie.

Antwoord gemeente

Voor mobiliteit: Op het gebied van mobiliteit werken we samen met onze regiogemeenten Specifiek werken we al samen met gemeente Lingewaard aan de fietsverbinding Arnhem – Huissen en betrekken we gemeente Lingewaard ook bij onze mobiliteitsvisie.

Voor energie/warmtetransitie: We staan positief ten opzichte van dit verzoek. We zijn met Lingewaard (ambtelijk en binnenkort ook bestuurlijk) in gesprek over het samen verder verkennen van de potentie van de bron geothermie in onze omgeving (uitbesteed onderzoek). Als die verkenning positief uitpakt zullen we samen bekijken hoe we de potentie kunnen ontwikkelen en via een warmtenet naar afnemers kunnen brengen. Op provinciaal niveau is ook net een samenwerking op dit thema gestart, waar we als Arnhem en Lingewaard bij aangehaakt zijn.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 3

Inwoner

Indiener trof enkele tegenstrijdigheden tussen de tekst en de visualisaties in de ontwerp-omgevingsvisie. Dit heeft met name betrekking op de nieuw ingetekende windturbine op pagina 71 van de ontwerp-omgevingsvisie, ten westen van de 4 bestaande windturbines. De locatie van deze winturbine klopt niet met de tekst over 'New energy made in Arnhem-programma' (oktober 2019) en de RES. De locatie is ook niet terug te vinden in de RES 1.0 van regio Arnhem-Nijmegen en de concept-NRD voor het planMER RES Groene Metropoolregio (d.d. 21 september 2022).

1. Hoe strookt een windturbine op de locatie op pagina 71 met 'New energy made in Arnhem-programma', de RES 1.0 en de concept-NRD voor het planMER RES Groene Metropoolregio? Bent u bereid dit te verduidelijken in de definitieve omgevingsvisie?
Bent u bereid toe te geven dat u afwijkt van het aantal windturbines (5) uit het 'New energy made in Arnhem-programma', aangezien er ook een windturbine is geprojecteerd bij de waterzuivering (afbeelding 5.20) en kunt u dit verduidelijken in de definitieve omgevingsvisie?
Bent u van plan de twee nieuwe locaties voor windturbines in Arnhem (zoals weergegeven op afbeelding 5.20) in te brengen in het RES 2.0 proces? Zo ja, bent u bereid dit te benoemen in definitieve omgevingsvisie?

Antwoord gemeente

De 'gele' windturbine op de afbeelding op pagina 71 is géén vastgestelde locatie, is een fout in het document en passen we aan.

2. Bent u bereid ambitie op duurzaamheid en energie opwek duidelijker te formuleren in de definitieve omgevingsvisie, zodat dit voor bewoners beter navolgbaar is?

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie is een visie. Voor de concrete en navolgbare uitwerking van de ambitie op duurzaamheid verwijzen we naar programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030.

3. Hoe borgt u in de omgevingsvisie de nog op te stellen RES 2.0? Bent u bereid de onderlinge samenhang tussen de omgevingsvisie en de RES 2.0 te verduidelijken?

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie en RES 2.0 zijn 'haasje over' processen; als in RES 2.0 nieuwe locaties worden afgesproken, zullen deze in de omgevingsvisie als ruimtelijk besluit verankerd moeten worden.

Wijziging van de omgevingsvisie

We passen de plankaart aan en verwijderen de verkeerd ingetekende windturbine.

Reactie 4

Kernteam Stadslandbouw Arnhem

Het Kernteam Stadslandbouw Arnhem ziet de ontwerp-omgevingsvisie als een gedegen beleidsdocument waarin de duurzame, ruimtelijke en maatschappelijke ambities worden vastgelegd. Wat opvalt is dat de thema's landbouw, stadslandbouw, voeding en voedselketen niet tot nauwelijks in de visie terugkomt.

In Arnhem zijn de afgelopen jaren enkele succesvolle stadslandbouwinitiatieven ontstaan met een belangrijke (maatschappelijke) functie.
Deze positieve initiatieven verdienen een verankering in de omgevingsvisie. Er moet in Arnhem meer dan dit soort plekken komen waar buurtinitiatieven, scholen en andere collectieven gezamenlijk investeren in stadslandbouw (zoals buurtmoestuinen, voedselbossen en schooltuinen). Deze ontwikkelingen dragen bij aan klimaatadaptatie, dient sociaal-maatschappelijke doelen, en stimuleert inwoners om op een gezonde manier met hun omgeving en hun voedsel om te gaan. Benoem deze opgaven specifiek in de omgevingsvisie.

Het kernteam Stadslandbouw Arnhem stelt dat de huidige reguliere landbouw zijn grenzen heeft bereikt en zelfs overschreden heeft. In de ontwerp-omgevingsvisie wordt de problematiek die de reguliere landbouw met zich mee brengt gemist (zoals verlies biodiversiteit, droogte door de lage grondwaterstanden, slechte waterkwaliteit door gebruik van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen, stikstofproblematiek). Het voorstel wordt gedaan om hierover een paragraaf op te nemen.

Hoe kijkt Arnhem naar de voedselproductie op haar eigen grondgebied? En hoe kan de gemeente Arnhem actief bijdragen aan een duurzame, circulaire, natuur inclusieve en regionale voedselketen?

Er wordt gepleit voor het verkorten van ketens van de voedselproductie. Dit kan door in te zetten op korte, regionale voedselketens. Het Kernteam Stadslandbouw Arnhem wil dat de initiatieven die bijdragen aan de korte voedselketens gepositioneerd wordt binnen de omgevingsvisie.

Stadslandbouw, natuur inclusieve landbouw en korte voedselketens kan concreet landen in de omgevingsvisie door hierover een duidelijke definitie op te nemen en het voornemen uit te spreken dit verder te verankeren in programma's en uitwerkingsplannen. Zo zal de omgevingsvisie een positieve impact leveren op de gezondheid van de inwoner, de natuur en het landschap.
Het kernteam acht het cruciaal dat er concrete locaties worden aangewezen voor stadslandbouwinitiatieven en natuur inclusieve landbouw.

Antwoord gemeente

Ondanks dat in de winnende presentatie van het scholenproject lokale voedselproductie een belangrijk thema was is dit onderdeel maar beperkt opgenomen in de omgevingsvisie. Dit betekent niet dat we als gemeente Arnhem niet bezig zijn met dit relevante onderwerp. Zo is ons beleid met betrekking tot dit onderwerp opgenomen in de visie stadslandbouw & regionaal voedsel uit september 2017 en is onze ambitie dat binnen de grenzen van de gemeente Arnhem biologische natuur inclusieve landbouw het uitgangspunt is. Dit betekent onder andere dat we biologische stadslandbouw stimuleren maar hierin ook de regie nemen. Dit laatste door bij het aflopen van pachtcontracten de voorwaarde te stellen dat de grond natuur inclusief wordt bewerkt of door deze gronden terug in eigen beheer te nemen. Om deze ambities uitvoerbaar te maken zal de visie uit 2017 in 2023 geactualiseerd worden.

Wijziging van de omgevingsvisie

We stellen de gemeenteraad voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad.

Hier voor zullen we de volgende tekst opnemen:
" **We stimuleren natuurinclusieve landbouw**
Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden en vormen de schakels van natuurinclusieve landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw kenmerkt zich door de afwezigheid van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen en draagt bij aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, een goede bodem- en waterkwaliteit, en dierenwelzijn. Het zorgen voor het land en de aarde, het zorgen voor elkaar en het zorgen voor het grotere geheel vormen de basis van natuurinclusieve (stads)landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw draagt bij aan een groene, klimaatadaptieve, circulaire, sociale, inclusieve en bruisende stad met een gezonde woon-, werk- en leefomgeving.

Natuurinclusieve (stads)landbouw heeft als uitgangspunt het continu streven naar het sluiten van lokale kringlopen. We onderschrijven het belang van een duurzame regionale voedselketen en de regionale voedselvoorziening. We zetten in op het verkorten van de ketens van de voedselproductie en streven naar meer verbinding tussen stad en ommeland en tussen producent en consument. We streven naar het versterken van de lokale economie en we stimuleren en faciliteren concepten en initiatieven voor lokale en regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We wijzen in en om de stad locaties aan, specifiek gericht op en bestemd voor lokale/regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We zorgen tenslotte voor promotie, educatie en bewustwording ten aanzien van lokaal voedsel en gezondheid. "

Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7. Waaronder het opstellen van een visie op duurzame (stads)landbouw en regionaal voedsel.

Reactie 5

Stichting Wandelnet

1. In deze zienswijze wordt gevraagd om meer aandacht en een integrale aanpak voor het thema lopen omdat het o.a. bijdraagt aan duurzaam- en gezond ontwikkelen en aan een vitale en leefbare stad. Ook wordt aangegeven dat termen als fiets- en wandelvoorzieningen steeds onder één noemer staan aangegeven.

Antwoord gemeente

We onderschrijven de zienswijze dat lopen een belangrijke bijdrage levert aan een duurzame, gezonde en inclusieve ontwikkeling van de stad.
Naast het opstellen van nieuw duurzaam mobiliteitsbeleid wordt er momenteel ook al gewerkt aan nieuw beleid voor lopen. Het gaat hierbij om het ontwikkelen van beleid om lopen te stimuleren. Bij dit beleid gaat het om het definiëren van verschillende type loopnetwerken en het formuleren van eisen waaraan deze netwerken moeten voldoen. Dit leidt vervolgens tot een uitvoeringsagenda.

2. In de reactie wordt aangegeven dat er een verschil zit tussen de voorontwerp en de ontwerp-omgevingsvisie. Ook wordt aangegeven dat het thema lopen gemist wordt in de tekst en de kaarten van de thematische- en gebiedsuitwerkingen

Antwoord gemeente

De ambitie om het thema lopen te verankeren in de ontwerp-omgevingsvisie is een belangrijke inzet en draagt bij aan een duurzame vorm van mobiliteit in de stad. De ambitie om in te zetten op schone mobiliteit is in de huidige versie zelfs belangrijker geworden dan in de voorontwerp versie en zal in de definitieve

versie worden aangevuld met de hierboven beschreven actie op het loopbeleid.

In de omgevingsvisie is het bevorderen van lopen bij de volgende onderdelen o.a. te lezen.

- *De afwegingsprincipes (zie hoofdstuk 4.3) die we hanteren bij nieuwe ontwikkelingen gaan tevens uit van "duurzaam en gezond ontwikkelen'. De inzet is een gezonde en groene leefomgeving waar ruimte wordt gemaakt voor groene wandelroutes.*
- *De inzet van de omgevingsvisie is "we transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken" (zie hoofdstuk 5.1). Om de leefbaarheid van onze stad in de toekomst te verbeteren zorgen we voor een andere inrichting van ons openbaar gebied. Een inrichting die ruimte geeft aan schone vormen van mobiliteit. Onze straten en pleinen maken we groener met meer ruimte voor ontmoeten, spelen en bewegen voor iedereen. Hierdoor maken de wijken socialer en gezonder.*
- *Hoofstuk 5.2: een groene gezonde en veilige stad: staat de actie "we gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden". Om parken met elkaar te verbinden en woonwijken nog beter op dit netwerk aan te sluiten. We gaan tevens de openbare ruimte beter inrichten om naast wandelen ook ontmoeten, spelen en bewegen te verbeteren.*
- *Hoofstuk 5.5: een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit. Hierbij is de inzet; we gaan lopen stimuleren en bij nieuwe ontwikkelingen en herinrichting van de openbare ruimte houden we nadrukkelijk rekening met voetgangers.*

Deze ambities gelden voor de hele stad en daarmee ook voor de deelgebieden, ze zijn daarom niet als aparte opgave benoemd.

Voor de deelgebieden waar we de komende jaren de focus op hebben (Hoofdstuk 6) geldt dat we inzetten op duurzame vormen van mobiliteit en verminderen van automobiliteit. Het bevorderen van lopen is één van de voorwaarden die daarbij horen en bijdragen aan een duurzaam en gezonde leefomgeving.

Specifieke thema kaarten t.a.v. lopen ontbreken nog omdat dit een uitwerking is van het nieuwe duurzame mobiliteitsbeleid.

3. In de reactie wordt gevraagd om concrete aanbevelingen.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie is een koers voor de lange termijn en geen concreet plan. Uitwerkingen komen aan bod bij het opstellen van het loopbeleid In het nieuwe duurzame mobiliteitsbeleid, bij gebiedsuitwerkingen en bij herinrichtingsprojecten.

Wijziging van de omgevingsvisie

In de omgevingsvisie zullen we in Hoofdstuk 7 het volgende toevoegen: "*ontwikkelen van beleid om lopen te stimuleren door o.a. het definiëren van verschillende type loopnetwerken en het formuleren van eisen waaraan deze netwerken moeten voldoen. Dit beleid zal worden uitgewerkt in een uitvoeringsagenda."*

Reactie 6

Natuur en Milieufederatie Gelderland

1. De Natuur en Milieufederatie Gelderland uit haar waardering voor het toekomstperspectief en de geschetste hoofdrichtingen in de ontwerp-omgevingsvisie en het ontwerp besluit MER. Ze uiten hierbij wel hun zorgen over de vertaling hiervan naar de uitvoering. Daarom vragen ze de gemeente om de ambities om te zetten naar instrumenten, werkprotocollen, beleid en regelgeving om te borgen dat de ambities overeind blijven bij de realisatie van plannen in de leefomgeving. Hierin zal blijken dat sommige ambities en belangen botsen. Ze waarschuwen hierbij de waarden die niet in kosten of baten te vertalen zijn niet het onderspit te laten delven. Hiermee wordt gedoeld op waarden zoals biodiversiteit, gezondheid etc. Het voorstel is deze waarden beter te kwantificeren en te beschermen.

Antwoord gemeente

We delen de zorgen bij het maken van keuzes in de schaarse ruimte en hebben hiervoor de thema's integraal uitgeschreven en de afwegingsprincipes opgenomen in de omgevingsvisie.
In H7 gaan we in op hoe we de omgevingsvisie vorm willen geven bij de beleidsuitwerkingen. Ook in het kader van de omgevingswet zijn we bezig met werkprocessen aan te passen aan de beleidscyclus. Kwaliteitseisen t.a.v. biodiversiteit, klimaat, omgevingskwaliteit en leefbaarheid zijn deels al vastgelegd in het puntensysteem natuurinclusief bouwen. Momenteel wordt er gewerkt aan de klimaattoets en binnenkort ook aan het herijken en verbreden van het welstandsbeleid naar omgevingskwaliteitbeleid.

2. Voor concrete voorstellen om verduurzaming van de leefomgeving in de uitvoering te stimuleren en/of zeker te stellen wordt verwezen naar het 'Groenmanifest Gelderland'.

Antwoord gemeente

De hoofdlijnen van de speerpunten en thema's die in de zienswijze worden genoemd zijn allemaal in de omgevingsvisie opgenomen.

- De volgende onderwerpen komen aan bod in de thematische- of gebiedsuitwerkingen.
- Natuur op 1 in het buitengebied noord en rivierengebied
- Depositiereductie door ambities natuur inclusieve landbouw en natuurvolgend bos- en natuurbeheer
- Groennorm 3 – 30 - 300
- Kaderrichtlijn water: werken aan de doelen met waterschap
- Natuur inclusief bouwen en inrichten

Dit zal in de uitwerkingen (zoals aangegeven in de hoofdstuk 7) verder concreet worden.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 7

Inwoner

De indiener van de zienswijze is zeer kritisch op de ontwerp-omgevingsvisie. Het vertrekpunt voor het verhaal wordt gezien als onwaar.

1. De schrijver is van mening dat een onvolledig verhaal wordt verteld waar de groeiende vraag naar woningen vandaan komt. In de omgevingsvisie wordt dit toegeschreven aan een aantal factoren. Onder andere migratie en vergrijzing. Dit wordt gezien als onjuist; want migratie is géén toevallige gebeurtenis, maar een keuze.

In de zienswijze wordt een uitgebreide onderbouwing gegeven dat de vraag naar woningen vooral wordt veroorzaakt door migratie, en dit zal zo blijven, zelfs na de vergrijzing. De onderbouwing van de bevolkingsgroei in de visie is feitelijk niet onjuist, maar het is een leugen om de zaken op deze manier te presenteren. De omgevingsvisie is namelijk niet eerlijk in de rol van migratie in de woningnood.

Antwoord gemeente

De woonbehoefte wordt berekend op basis van de verwachte huishoudensgroei. Het klopt dat een belangrijk deel daarvan toe te schrijven is aan migratie. Deze nieuwe Arnhemmers zijn welkom in onze stad. Voor de groei van het aantal woningen dat hiermee samenhangt, baseren wij ons op het Woningmarktonderzoek Regio Arnhem Nijmegen uit 2019.

Deze demografische trends hanteren wij als vertrekpunt voor het opstellen van deze omgevingsvisie. Ontwikkelingen zoals de groei van het aantal inwoners en het aantal huishoudens, hebben een grote invloed op onze fysieke leefomgeving. Met de omgevingsvisie geven we aan waar we als stad naar toe willen; Een strategische langetermijnvisie, waar opgaven en ambities voor de gehele fysieke leefomgeving samenkomen.

2. De omgevingsvisie heeft als één van zijn uitgangspunten om sociale woningen en woningen voor kwetsbaren toe te voegen aan sterke wijken. In de zienswijze wordt aangegeven dat sociale achterstanden zich vaak ophopen in wijken die ruimtelijk onaantrekkelijk zijn.
Gesteld wordt dat de aantrekkelijkheid van een wijk bepaald wordt door de ruimte, de hoeveelheid historisch groen en historische stedenbouw.
De schrijver van de zienswijze vindt het geen goed idee om hieraan sociale woningen toe te voegen. Dit zal leiden tot verdichting en vernietiging van de kwaliteit van de wijken. In plaats daarvan stelt de schrijver voor om te beginnen bij de wijken die nu onaantrekkelijk zijn. Daar zou de focus moeten liggen op het verbeteren van de leefomgeving

Antwoord gemeente

De inzet van de omgevingsvisie is om een deel van de verstedelijking in te zetten in wijken waar de kwaliteit en de leefbaarheid onder druk staat. Het toevoegen van extra woningen moet daar tevens een bijdrage leveren aan de verbetering van de leefbaarheid. Dit doen we o.a. in Kronenburg met subsidie vanuit het Rijk.
Dat betekent niet dat we bouwen in bestaande parken maar dat we inzetten op herstructurering waardoor we de ruimte beter verdelen, transformatie van kantoren en bedrijven naar woningen, woningsplitsing waardoor er meer kleine woningen komen voor eenpersoonshuishoudens i.p.v. gezinswoningen en intensivering door zoals in Kronenburg te bouwen op een bestaand winkelcentrum. Om de woonlast in alle wijken te verdelen zullen ook in bestaande wijken transformaties nodig zijn. In die wijken is een evenwichtige verdeling tussen duur en goedkoop aan de orde.

3. De zienswijze gaat in op het aanwijzen van het gebeid van zuiden van de Koningsweg als Natuur- en cultuurzone. Dat de omgevingsvisie het mogelijk maak om in deze zone functies toe te voegen wordt gezien als voorsorteren voor het bouwen op de Veluwe. Wat uiteindelijk zal leiden tot een uitbreiding van de stad naar de Veluwe

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie staat het volgende: "Ten zuiden van de Koningsweg ligt een natuur- en cultuurzone, die met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteit meer benut kan worden. Een stad heeft een stadsrand nodig waar wat kan gebeuren. Het beter benutten van de bestaande woonfuncties en agrarische of andere bedrijfsactiviteiten is hier mogelijk. Maar ook het ontsluiten voor een groter publiek en het eventueel toevoegen van functies is een optie.

Toevoegen van nieuwe activiteiten en bebouwing in deze zone is denkbaar in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur en bij voorkeur langs de Kemperbergerweg. Waarbij we uitgaan van de randvoorwaarden van het Gelderse Natuurnetwerk en Natura 2000. Nieuwe bouwtitels mogen alleen worden gerealiseerd als deze elders verdwijnen, per saldo mag er geen toename zijn aan bebouwing. De bebouwing moet tevens bijdragen aan het verbeteren van de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten. De afwisseling tussen dichte bebouwing en open landschap moet behouden blijven of versterkt worden".

Per saldo is de inzet om de natuurwaarde te verbeteren maar betekent niet dat een gebied nooit meer transformeert en op slot staat. Ontwikkelingen dragen daarom altijd bij aan verbetering van de natuurwaarden.

Bovenstaande is overigens geen beleidswijziging, in de structuurvisie Arnhem 2020 met doorkijk tot 2040 is dit beleid al in gang gezet.

4. In het verhaal over klimaatadaptatie wordt een plan van de Wageningen University & Research (WUR) opgevoerd als prikkelend onderzoek.

De schrijver van de zienswijze gaat kritisch in op de inhoud van deze studie:
- Het idee wordt afgewezen dat het rivierengebied in de verre toekomst niet meer geschikt is om in te wonen. Dit wordt gezien als onzinnig, het zou inhouden dat je tienduizenden woningen moet opgeven.
- Het uitgangspunt dat het vermengen van de stad en natuur ook kan door de stad naar de natuur te brengen, gaat in tegen alle pretenties van natuurbehoud. Hier wordt voorgesorteerd op de verstedelijking van de Veluwe.
- Tot slot is kritiek op het voorstel voor torenflats met plantjes tegen de gevel, om op die manier verstedelijking klimaatadaptief te laten lijken. Dit lijkt op een verlangen naar een artificiële wereld met groen. Dit sluit niet aan bij de wens van natuurliefhebber noch van liefhebbers van stedelijkheid.

Antwoord gemeente

We nemen *kennis van de reactie op het onderzoek van de WUR.*

In de In de omgevingsvisie wordt alleen verwezen naar het onderzoek als toekomstige denkrichting. In de koers die we beschrijven houden we met deze zeer lange gedachtenlijn geen rekening

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 8

Inwoner

1. Complimenten voor de visie. De ontwerp-omgevingsvisie is een makkelijk en helder leesbaar stuk, waarin de visie van Arnhem duidelijk wordt weergegeven.

Antwoord gemeente

Dank voor de complimenten.

2. Deze zienswijze heeft met name betrekking op het bezwaar van de indieners tegen de locatie van de windturbine op pagina 71. Hiervoor worden verschillende redenen genoemd.

De windturbine is mogelijk niet planologisch uitvoerbaar de komende jaren omdat er in de zone van 1 tot 8 km rond de Veluwe maar beperkt ruimte is voor windparken in verband met de wespendief. Dit is onlangs bepaald in een besluit van de provincie Gelderland. Dit besluit dient nog te worden door vertaald in de provinciale Omgevingsverordening. Ook bevindt deze ingetekende windturbine op pagina 71 zich naast het Gelders Natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelzone. Beiden hebben een externe werking en veel vogels foerageren hier. Ook voorzien ze cumulatieve ruimtelijke effecten door deze vijfde windturbine nabij de vier bestaande windturbines te plaatsen. Door deze windturbines tezamen ontstaat een hogere geluidsbelasting op de wijk het Stadseiland en bestaat er een vrees voor toename van hinder door slagschaduw. Is gelet op deze zorgen en bezwaren dit wel de juiste plek voor deze windturbine? En kan er wel een goed woon- en leefklimaat gegarandeerd worden in dit geval?

Antwoord gemeente

De 'gele' windturbine op de afbeelding op pagina 71 is géén vastgestelde locatie. Dit is een fout in het document, en passen we aan in de definitieve omgevingsvisie.

Wijziging van de omgevingsvisie

We passen de plankaart aan en verwijderen de verkeerd ingetekende windturbine.

Reactie 9

BPD Ontwikkeling BV

1. BPD kan uit de omgevingsvisie niet herleiden waar de woningbouwopgave van ongeveer 8.000 woningen tot 2030 op gebaseerd is.

Antwoord gemeente

In de ontwerp-omgevingsvisie gaan we uit van een woningbouwopgave van 7.000 woningen tot 2030 en een groei van 7.000-9.000 woningen in de periode 2030-2040. Deze cijfers zijn gebaseerd op het 'Woningmarktonderzoek Regio Arnhem Nijmegen' uit 2019. Dit onderzoek wordt momenteel geactualiseerd en we verwachten in het voorjaar van 2023 een nieuw onderzoek. Dit onderzoek kan van invloed zijn op de verdere beleidsdoorwerking in de nog op te stellen nieuwe woonvisie. Zie verder de Voortgangsrapportage 'Arnhem biedt woonruimte' uit november 2022 voor de actuele stand van zaken rondom de woningbouwprogrammering.

2. Het uitzetten van een langjarige koers tot 2040 in de omgevingsvisie vraagt om meerdere kwalitatieve en kwantitatieve (groei) scenario's die zich richten op de hele regio.

Antwoord gemeente

De woningmarkt beperkt zich inderdaad niet tot de gemeentegrens van Arnhem, daarom worden de woningmarktonderzoeken, het woningbouwbeleid en de ruimtelijke strategie voor de ruimtelijke vertaling van de opgave vanuit regionaal perspectief bekeken. In de omgevingsvisie benadrukken we in paragraaf 2.4 dat we onderdeel zijn van de Groene Metropoolregio. Met deze regio is in januari 2023 De integrale Verstedelijkingsstrategie 'Meer landschap meer stad'

ontwikkeld. Hierbij worden voor Arnhem en Nijmegen gekozen voor binnenstedelijke locaties.

3. BPD vindt de binnenstedelijke focus van de omgevingsvisie lastig uitlegbaar en onvoldoende onderbouwd en de toepassing ervan te rigide.

Antwoord gemeente

De keuze voor een binnenstedelijke focus is niet zomaar van de grond gekomen. Het sluit aan bij het nationale en provinciale beleid en volgt zoals aangegeven de verstedelijkingsstrategie van de Groene Metropoolregio. Daarnaast is de keuze de meest realistische gezien de natuurfunctie aan de noordzijde van de stad en het feit dat aan de zuidzijde de gemeentegrenzen bereikt zijn. Meer wonen, werken en verkeer in het buitengebied zou de druk op natuur en landschap verder vergroten. Daarnaast betekent investeren in de bestaande stad dat nieuwe woningen en werklocaties kunnen bijdragen aan het tegengaan van de tweedeling in de stad. Tenslotte is het nog belangrijk om te vermelden dat we niet in de toekomst kijken. We weten niet of de aantallen woningen die we nu denken nodig te hebben ook in de (verre) toekomst nodig zijn. Buitenstedelijk bouwen is onomkeerbaar, zelden keert een bebouwd gebied weer terug naar niet bebouwd gebied. Door te bouwen in de stad kunnen we onze leefomgeving makkelijker aanpassen wanneer demografische ontwikkelingen daar om vragen en maken we onze omgevingsvisie adaptiever. De zienswijze geeft aanleiding om dit uitgangspunt verder te verduidelijken.

4. Binnenstedelijk bouwen is complex en kostbaar en draagt daardoor niet bij aan een versnelling van de woningbouw.

Antwoord gemeente

Binnenstedelijk bouwen is inderdaad complex en kostbaar. Dat geldt echter ook voor buitenstedelijke locaties. Zeker in Arnhem waar de natuur- en landschapswaarden van het buitengebied hoog zijn. Om de complexiteit in gebiedsontwikkelingen te verminderen en de hogere kosten te kunnen dragen is samenwerking essentieel. Om die reden hebben we met het rijk versnellingsafspraken gemaakt. Minister Hugo de Jonge heeft Spoorzone Arnhem-Oost aangewezen als grootschalige NOVEX-woningbouwlocatie. Dit biedt tot en met 2030 ruimte voor de bouw van zo'n 5.400 woningen. Daarnaast zetten we ook in op de ontwikkeling van flexwoningen om aan de woningbouwbehoefte te voldoen.

5. De binnenstedelijke focus in combinatie met de verdichtingsstrategie levert eenzijdige stedelijke woonmilieus op en het is nog maar de vraag of de ruimte voldoende is om de 8.000 woningen te bouwen.

Antwoord gemeente

Onderzoek toont aan dat er in de regio met name behoefte is aan betaalbare woningen voor kleine huishoudens. De huidige verdeling in de regionale woonvoorraad sluit niet aan op die trend. We zien juist een oververtegenwoordiging van grondgebonden woningen in een dorpse of suburbane setting. Meer bouwen in dat segment zorgt juist voor meer eenzijdigheid. Binnenstedelijke locaties bieden de mogelijkheid om onze woningvoorraad te differentiëren en aan te laten sluiten bij de behoefte aan meer stedelijke en hoogstedelijke woonmilieus.

6. Omdat de drie scenario's die gebruikt zijn voor de participatie allen uitgaan van binnenstedelijk ontwikkelen is de opbrengst van weinig waarde omdat er niet gekozen kon worden voor een uitbreiding van de stad.

Antwoord gemeente

Wanneer we kijken naar de opgaven waar we voor staan is buitenstedelijk bouwen geen reële oplossing. Om die reden is deze variant niet als alternatief in de participatie opgenomen. Voor een verdere motivering voor binnenstedelijk bouwen verwijzen we naar het antwoord bij 3.

7. Als de gemeente wil voldoen aan de huidige woningbehoefte, dan gaat dit op korte termijn niet bereikt worden met uitsluitend binnenstedelijke locaties.

Antwoord gemeente

Op de korte termijn beschikt de gemeente Arnhem juist nog over voldoende (harde) plancapaciteit voor binnenstedelijke locaties. De opgave zit met name in de plancapaciteit op de middellange (2030) en lange termijn (2040). Met het vastleggen van onze ruimtelijke strategie in de omgevingsvisie en deze te vertalen in ons beleid en de gebiedsontwikkeling zorgen we dat onze plancapaciteit ook in de toekomst aan kan blijven sluiten bij de behoefte.

8. De omgevingsvisie stapelt een flink aantal sectorale ambities. Dit zorgt ervoor dat projecten niet uitvoerbaar zijn. De omgevingsvisie moet spelregels bevatten gericht op een integrale afweging waarbij ambities ook uitgewisseld kunnen worden.

Antwoord gemeente

Een heel goed punt. In de visie zijn al een aantal scherpe keuzes gemaakt die bijdragen aan de haalbaarheid van ontwikkelingen. Denk aan de transitie in de mobiliteit waardoor we straks minder parkeerplaatsen bij woningen hoeven te realiseren. Maar ook het aanwijzen van gebieden waar we gaan verdichten en gaan mengen draagt daar aan bij. Daarnaast zetten we in op een gebiedsgerichte milieubenadering waar per gebied de kaders voor een gezonde leefomgeving kunnen verschillen. Nadere concretisering van de ambities komen straks terug in de verschillende gebiedsgerichte beleidsuitwerkingen voor wonen, mobiliteit en gezondheid en veiligheid en bij het opstellen van de gebiedsvisies voor de verschillende ontwikkellocaties. Bij deze uitwerkingen betrekken we uiteraard de stad en houden we rekening met de afspraken met onze partners zoals die uit het Stadsakkoord. Met deze samenwerking zorgen we dat de juiste woningen voor iedere doelgroep worden gebouwd.

Wijziging van de omgevingsvisie

Bij de afwegingsprincipe ruimtegebruik in de visie
Afwegingsprincipes

Toevoegen aan het principe Slim omgaan met ruimtegebruik:
Door binnenstedelijk dus in de bestaande stad te bouwen kunnen we onze leefomgeving makkelijker aanpassen wanneer demografische ontwikkelingen daar om vragen en maken we onze omgevingsvisie adaptiever.

Reactie 10

Inwoner

Indiener is van mening dat de ontwerp-omgevingsvisie onvoldoende duidelijke keuzes maakt t.a.v. bijvoorbeeld. gezondheid en optimaal ruimtegebruik in de stad.

1. Indiener heeft een kritische blik op het autogebruik en doet diverse voorstellen om het autogebruik te verminderen en te ontmoedigen, draagt parkeeroplossingen aan, doet voorstellen voor het stimuleren van het gebruik van fietsen en lopen en doet voorstellen om verharding t.b.v. autoverkeer om te vormen naar ruimte voor groen en wonen.

Antwoord gemeente

Mobiliteit en de transitie hierin is een belangrijk thema in de omgevingsvisie. Het op 1 zetten van de voetganger en op 2 zetten van de fietser zijn hierbij belangrijke thema's. Ook het inzetten op meer groen en speelvoorzieningen in woonwijken kan ten koste gaan van ruimte voor parkeerplekken en auto-infrastructuur.

Naast het opstellen van nieuw duurzaam mobiliteitsbeleid wordt er momenteel ook al gewerkt aan nieuw beleid voor lopen. In de omgevingsvisie zullen we in Hoofdstuk 7 het volgende toevoegen; Ontwikkelen van loop beleid door onder andere het definiëren van verschillende type loopnetwerken en het vastleggen van eisen aan deze netwerken om zo tot een uitvoeringsagenda te komen.

Voor de deelgebieden waar we de komende jaren de focus op hebben (Hoofdstuk 6) geldt dat we inzetten op duurzame vormen van mobiliteit en verminderen van automobiliteit.

2. M.b.t. het optimale ruimtegebruik kunnen verdergaande keuzes gemaakt worden dan nu in de ontwerp-omgevingsvisie staan. Indiener zou graag zien dat de plantekening voor Malburgen op pagina 75 aangepast wordt hierop, en er fors geïnvesteerd wordt in sloop en nieuwbouw bij de Drieslag. Hier kunnen ook de vervallen gebouwen in de omgeving van het winkelcentrum in meegenomen worden. Met een kleine, langdurige investering kan hier ruimte gecreëerd worden voor honderden extra woningen. Dit sluit aan bij het genoemde doel van de 'Arnhem Oost aanpak'. Deze aanpak kan ook op andere plekken worden toegepast zoals bijv. de Oostburgwal.

Antwoord gemeente

Het idee van meerlaags en multifunctioneel bouwen past helemaal in de in de omgevingsvisie en is onder andere opgenomen in de afwegingsprincipes. De omgevingsvisie is een visie op hoofdlijnen, die door beleidsuitwerkingen en aansluiten bij autonome ontwikkelingen verder invulling krijgt. De focus voor de ontwikkelingen in de komende 20 jaar ligt op de genoemde gebieden in H.6. Het hebben van draagvlak voor de ontwikkelingen en samen met de stad de visie vormgeven in de stad is eveneens een belangrijk uitgangspunt bij de uitwerking en uitvoering van de omgevingsvisie.

3. Indiener adviseert ook daar waar ruimte schaars is en je streven is alle ruimte 100% 24-7-365 te benutten te kijken naar de platte dozen op bedrijventerreinen binnen de stad. Kunnen deze niet waar mogelijk gestapeld worden? Zo creëer je op dezelfde bedrijventerreinen ruimte voor meer bedrijven. Dit zal niet voor alle bedrijven mogelijk zijn, maar zaak is wel financiële mogelijkheden te scheppen als gemeente om dit multifunctionele ruimtegebruik door bestaande bedrijven te bevorderen. En het planologisch mogelijk te maken.

Antwoord gemeente

Het stapelen van bedrijven op de bedrijventerreinen is planologisch al mogelijk; Ook bij de beschrijving van

toekomstbestendige werklocaties 5.3 (onder andere verdichten functiemenging) en in de afwegingsprincipes in 4.3 (slim ruimtegebruik).

4. Andere plek die volgens indiener niet effectief gebruikt wordt is het Gelredome terrein. Dit terrein wordt maar enkele uren per week gebruikt, is dat wel wenselijk op dit terrein dat op een A locatie in de stad ligt? Transformeer het parkeerterrein naar de eerder genoemde parkeerflats. En als het niet lukt om het stadion meer ter gebruiken, kies dan voor een andere invulling hiervan waarbij meer werkgelegenheid wordt gecreëerd voor eigen inwoners. Maak bijvoorbeeld hier een (gestapeld) uitgaansgebied voor Arnhem-Zuid.

Antwoord gemeente

Voor het nabijgelegen Kronenburg wordt gewerkt aan een transformatie naar een full service concept wat inhoudt dat er naast woningen en winkels ook leisure (uitgaans) functies worden gerealiseerd. Voor de locatie bij het Gelredome loopt een onderzoek voor een mobiliteitshub. Op de kaart op bladzijde 75 is deze onderzoek locatie HUB ook opgenomen.

5. Gemeente dient ook naar haar eigen ruimtegebruik te kijken. Denk aan de raadzaal (platte doos) en het theater. Sloop deze en maak een nieuw multifunctioneel en energiezuinig gebouw voor meerdere doeleinden incl. woningen erboven. Stoot ook de overbodige ruimte af in het stadskantoor zodat die ruimte voor wonen of kantoor gebruikt kan worden. Foto op pagina 38 is niet het gewenste beeld. Maak een gebouw met woningen erboven.

Antwoord gemeente

Zoals in de afwegingsprincipes in H 4.3 verwoord is, staat de gemeente verdichting en multifunctioneel ruimtegebruik voor. Dit gebeurt wel met respect voor erfgoed en identiteit en dit betekent dat niet elke plek in de stad zich hiervoor leent.

6. Het onderdeel handhaving en toezicht in de wijken ontbreekt in de visie. Als je gezond, -heel- en veilig nastreeft dan heb je drie keer zoveel handhavers nodig. Zet deze in de wijken zelf in zoals Malburgen, maar ook groene gebieden zoals parken en Meinerswijk. Als de pakkans en consequenties hoger worden, dan zal er minder vervuiling zijn.

Antwoord gemeente

De scope van de omgevingsvisie betreft de inrichting van de fysieke leefomgeving en zegt op strategisch niveau waar we als stad naar toe willen. Gedrag en uitvoering hoort in die zin daarom niet in de omgevingsvisie thuis. Wel is de omgevingsvisie via de beleidscyclus direct verbonden met uitwerking en uitvoering en vormt het kader voor de andere beleidsinstrumenten. In hoofdstuk 8 is daarom ook een kader opgenomen over de uitvoerbaarheid en betaalbaarheid van de omgevingsvisie. En inderdaad de ambities en opgaven zijn groot en dit vraagt veel van middelen, personele inzet en samenwerkingsverbanden in de stad.

7. Laat huidige speelplekken niet ingepikt worden door woningbouw. Tenzij je deze speelplekken op een voor de doelgroep haalbare en veilige afstand ruim compenseert.

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie gaan we er vanuit dat bij een toename aan inwoners en woningen en ook meer ruimte nodig is voor speelplekken. Dit zit verankert in de uitwerking van groene gezonde en veilige stad (par. 5.2).

8. Goed dat omgevingsvisie aandacht biedt aan weghalen van verhardingen in particuliere tuinen, maar verbied ook het zeer milieuonvriendelijke en plastic deeltjes vervuilende kunstgras.

Antwoord gemeente

We streven groene voortuinen na, onder andere door subsidieregelingen klimaatadaptatie voor vergroenen van particuliere tuinen. Kunstgras draagt inderdaad niet bij aan groene gezonde stad. We streven ernaar om, bij vervanging, de kunstgrasvelden duurzamer alternatief.

9. Streef naar zonnepanelen op alle daken in 2040, en bied een subsidie aan voor de panden waar nog geen panelen op de daken liggen.

Antwoord gemeente

Wij juichen de toepassing voor zonnepanelen op daken toe en zetten hierop in. Hierin is ook de Landelijke btw-vrijstelling voor de aanleg van zonnepanelen een belangrijke stimulerende regeling.

10. Streef naar alleen maar duurzame materialen in 2040 bij nieuwbouw in de stad. Denk aan alle materialen nagenoeg herbruikbaar, niet zwaar milieubelastend, met hout i.p.v. beton bouwen (CO2 reductie en minder warmte problematiek), ander isolatiemateriaal zoals schaapswol of industrieel hennep en meer vergroening op muren en balkons. Ban alle milieubelastende materialen uit richting 2040. Neem het voortouw als Arnhem (en heb dat in 2040) in de ontwikkeling, productie, en voorlichting van natuurlijke bouwmaterialen zoals hempcrete.

Antwoord gemeente

We hebben als gemeente grote ambities in de circulaire economie en zijn druk bezig met een visie en uitvoeringsprogramma voor dit thema (zie ook H5.3 en H7).

11. Op dit moment is er een ongelijke verdeling van sociale huur over de stad en aanverwante problematiek. Ga een ander beleid voeren waarin je dit beter verdeeld zodat deze tweedeling in 2040 is opgelost. Reduceer sociale huur in wijken waar deze nu te veel is (bijv. de hoogbouw rond de pleinen van Immerlo) en voeg sociale huur toe in de wijken waar dit nu te weinig is.
Het streven is dat parken en bossen in 2040 een minimaal aandeel staand en liggend dood hout hebben van 30 procent. Zolang dit niet gehaald wordt in de bossen en parken, wordt er geen enkele tak of boom nog Arnhem uitgevoerd of in de versnipperaar gedaan, maar daarentegen verwerkt in de Arnhemse bossen en parken zelf.

Verwerk bladafval in de wijk zelf tot prachtige compost als het niet ter plekke in groenstroken kan worden verwerkt en deze compost kan dan in de stad zelf worden gebruikt in de vele nieuw aangelegde moestuinen her en der in de stad. Maak meer moestuinen op voormalige plek van wegen en parkeerterreinen. Dit draagt bij aan zelfvoorziening qua voedsel, meer werkgelegenheid en minder transport.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie is op strategisch niveau in lijn met de hier geschetste ontwikkelingen; Een gezonde mix van woningen in de verschillende wijken, de ruimte voor stadslandbouw en voor een groene gezonde leefomgeving zijn belangrijke onderwerpen in de omgevingsvisie, die op plaatsen gepaard gaat met een inperking in de ruimte voor auto-infrastructuur en parkeervoorzieningen. De exacte invulling verschilt per gebied en moet nog in de uitwerking, bepaald worden, samen met betrokkenen.

12.Volgens indiener is participatie van eigen inwoner onvoldoende uitgewerkt in de omgevingsvisie bij nieuwbouw, sloop en herontwikkeling in directe woonomgeving. Maak bij slechts een idee al een

klankbordgroep waar alle omwonenden en wijkvertegenwoordigers die dat willen deel van uit maken. Klankbordgroep kan dan zijn mening geven bij allereerste ideeën van de overheid. Gemeente maakt de keuzes altijd samen met de klankbordgroep en de klankbordgroep is betrokken tot aan oplevering huizen en invulling omliggend gebied bij alle plan- en besluitvorming.

Antwoord gemeente

Voor participatie bij de uitwerking van de omgevingsvisie sluiten we aan bij onze participatiehandreiking "handreiking 'Betrek de buurt bij uw bouwplan" en H8 van de omgevingsvisie. Hierin staat onder meer dat bij meer dan 50 woningen een startnotitie met participatie moet worden opgesteld.

13. Kies bij toevoegen van extra groen voor zo divers mogelijke klimaat bestendige soorten om de biodiversiteit duurzaam te vergroten en de kans op ziekten en plagen te voorkomen.

Antwoord gemeente

Deze opmerking sluit aan bij de ambitie van de omgevingsvisie. In H5.2 bij "We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad" beschrijven we dat we onder andere natuurinclusief bouwen voorstaan en dat we op gebouw-, straat en tuinniveau zorgen dat de inrichting bijdraagt aan de biodiversiteit. In de omgevingsvisie bouwen we voort op het groenvisie beleid 2017-2035 dat is vastgesteld. In de uitvoeringsagenda van dat beleid staan verschillende acties benoemd die de biodiversiteit versterken.

14. Ik hoop dat u mijn visie in zijn geheel overneemt en verwerkt in een verbeterde versie van de omgevingsvisie Arnhem 2040 en het ontwerp MER besluit zodat Arnhem in 2040 of al eerder verreweg de gezondste en prettigste stad van Nederland en ver daar buiten is om in te leven.

Antwoord gemeente

Een groot aantal van de genoemde thema's komen overeen met de ambitie verwoord in de omgevingsvisie. Concrete uitwerkingen nemen we mee bij de beleidsuitvoering en bij de ontwikkeling van plannen. De scope van de visie betreft de fysieke inrichting van de stad en het gedrag van mensen valt hier buiten. De omgevingsvisie gaat uit van het samen met de stad werken aan de toekomst van Arnhem. De omgevingsvisie is geen statisch document en ontwikkelt mee met beleidscyclus en ambities van Arnhem. Participatie en draagvlak zijn zowel voor de omgevingsvisie als voor de uitwerking van groot belang.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 11

Ecovrede FFRM Network

1. Waar is de communicatie met de burger en wat wil de burger met zijn leefomgeving en toekomst en hoe gaat de gemeente daarmee om bij de vervolgstappen van de omgevingsvisie?

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie is samen met de stad tot stand gekomen en kent een uitgebreid participatieproces. In dit proces zijn inwoners, ondernemers, maatschappelijke partners en andere belanghebbenden betrokken waarbij de (toekomst van) de leefomgeving de centrale vraag was. Meer informatie over het participatietraject is te vinden in paragraaf 1.2 van de omgevingsvisie. Ook als het gaat om de vervolgstappen van de omgevingsvisie kan dit niet zonder de inbreng van de stad. In paragraaf 8.1 van de omgevingsvisie gaan we hier nader op in.

2. Een omgevingsvisie moet gaan over de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Ecovrede ziet daarvan weinig verwoord in de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente

De gemeente heeft bij het opstellen van de omgevingsvisie de kwaliteiten van Arnhem zo goed mogelijk onderdeel laten zijn van de visie. Zowel in de inleidende hoofdstukken 1 en 2 als in de thematische en gebiedsgerichte hoofdstukken 5 en 6 komen de kwaliteiten uitgebreid aan bod. Daarbij beschrijven we de kwaliteiten niet alleen maar geven we ook aan welke uitdagingen er zijn om deze kwaliteiten te behouden en op welke manier we dit willen doen.

3. In de visie ontbreekt een voorstel hoe de gemeente ruimte wil bieden aan initiatieven van burgers

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie gaan we in hoofdstuk 8 in op de wijze waarop de gemeente de doelstellingen uit de visie wil gaan uitvoeren. Daarbij constateren we dat samenwerking met andere overheden, maatschappelijke partners en ook onze inwoners essentieel is om onze ambities te bereiken. De concrete aanpak hiervoor is niet opgenomen in de omgevingsvisie maar is onderdeel van de brede implementatie van de Omgevingswet in onze gemeente. Dit houdt in dat we ons beleid voorbereiden met de stad en dat er binnen dat beleid en de regels die dat beleid ondersteunen ruimte moet zijn voor initiatieven uit de stad. Bij het toetsen van initiatieven stellen we ons faciliterend op en denken we graag mee. Daarnaast gaan we door met onze wijkgerichte aanpak onder de naam Van Wijken Weten waardoor we goed op de hoogte zijn van wat er leeft in onze buurten.

4. Ook wordt in de visie niet duidelijk gemaakt hoe om wordt gegaan met lokale voedselvoorziening en het uitbreiden of beperken van groen.

Antwoord gemeente

Ondanks dat in de winnende presentatie van het scholenproject lokale voedselproductie een belangrijk thema was is dit onderdeel maar beperkt opgenomen in de omgevingsvisie. Dit betekent niet dat we als gemeente Arnhem niet bezig zijn met dit relevante onderwerp. Zo is ons beleid met betrekking tot dit onderwerp opgenomen in de visie stadslandbouw & regionaal voedsel uit september 2017 en is onze ambitie dat binnen de grenzen van de gemeente Arnhem biologische natuur inclusieve landbouw het uitgangspunt is. Dit betekent onder andere dat we biologische

stadslandbouw stimuleren maar hierin ook de regie nemen. Dit laatste door bij het aflopen van pachtcontracten de voorwaarde te stellen dat de grond biologisch wordt bewerkt of door deze gronden terug in eigen beheer te nemen. Om deze ambities uitvoerbaar te maken zal de visie uit 2017 in 2023 geactualiseerd worden.

We stellen de gemeenteraad voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad. Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7.

5. De omgevingsvisie kiest voor een technologische samenleving met forse verstedelijking in de vorm van wolkenkrabbers en een enorme groei van de bebouwde omgeving. Is betaalbaar en leefbaar daar wel in mee genomen?

Antwoord gemeente

Ja dit is zeker het geval. Uitgangspunt in de omgevingsvisie is dat de groei van de stad gepaard gaat met een verbetering van de leefbaarheid en de sociale positie van Arnhemmers die het minder hebben. Juist door in de bestaande stad te bouwen zoals in spoorzone Arnhem Oost en rond Kronenburg zorgen er ervoor dat we de leefbaarheid in deze gebieden kunnen verbeteren door betaalbare en passende woningen en investeringen in de openbare ruimte en maatschappelijke voorzieningen. Het alleen laten groeien van de bebouwde omgeving is nadrukkelijk niet het uitgangspunt van de omgevingsvisie.

6. Ecovrede vraagt wat de strategie is in de samenhangende omgevingsvisie en vindt de analyse onvolledig.

Antwoord gemeente

Aan de strategie van de omgevingsvisie ligt een uitgebreide analyse ten grondslag die opgenomen is in het Koersdocument. Hierbij is gekeken naar alle ambities en de ruimtelijke gevolgen van het 'stapelen' van die ambities. Op basis van deze ruimtelijke confrontatie zijn drie ruimtelijke scenario's opgesteld die vervolgens samen met de stad zijn doorontwikkeld in de ontwikkelstrategie zoals verwoord in de omgevingsvisie. Deze strategie is verwoord in hoofdstuk 4 van de visie en verder uitgewerkt in hoofdstuk 5 en 6.

7. Ecovrede vraagt zich af of de geformuleerde teksten ruimte bieden aan datgene wat de raad belangrijk vindt.

Antwoord gemeente

In september 2020 en maart 2021 zijn debatten door de raad gevoerd over het proces en de inhoud van de omgevingsvisie. De fracties hebben hierbij hun droom voor de toekomst van de stad met een wervende pitch geuit. Vervolgens zijn deze zoveel mogelijk vertaald in de voorontwerp-omgevingsvisie die in mei 2021 door de raad is vastgesteld. Bij de behandeling van de omgevingsvisie is het aan de raad om aan te geven of deze visie tegemoet komt aan wat zij belangrijk vindt.

8. Ecovrede wil weten hoe in de praktijk de omgevingsvisies van andere bestuursorganen bij het opstellen van de omgevingsvisie zijn betrokken.

Antwoord gemeente

Bij het opstellen van de omgevingsvisie is goed gekeken naar het beleid van andere overheden. Het beleid van andere overheden en de gezamenlijke strategie die we hebben met de regiogemeenten is als uitgangspunt genomen bij het opstellen van de visie. In de

voorbereiding is het voorontwerp van de omgevingsvisie voorgelegd aan deze bestuursorganen. Voor een overzicht van de inbreng van de besturen en de gemeentelijke beantwoording verwijzen we naar het overzicht in hoofdstuk 2 van dit wijzigingsdocument.

9. Het onderwerp participatie verdient ruime aandacht

Antwoord gemeente

We sluiten ons hierbij aan. Zoals al uit de eerdere antwoorden blijkt is het betrekken van inwoners, ondernemers, maatschappelijke partners en andere belanghebbenden essentieel bij het uitvoeren van deze omgevingsvisie.

10. Ecovrede geeft aan dat in de omgevingsvisie handvatten nodig zijn om te voorkomen dat mensen met een laag inkomen gemiddeld vijf tot zeven jaar eerder overlijden en doet hiervoor een aantal suggesties gericht op het betaalbaar houden van woningen.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie legt een koppeling tussen de fysieke en sociale opgaven in de stad. Alle Arnhemmers moeten beter worden van de groei van de stad. Dit betekent aandacht in de wijken voor woningen voor álle doelgroepen en voor levensloopbestendige wijken met voldoende werkgelegenheid. Bij groei van woon-, winkel- en/of bedrijfsruimte moeten er tegelijk functies worden toegevoegd die bijdragen aan de sociale samenhang en leefbaarheid in de wijk.

10. Het verduurzamen van gebouwen moet gebeuren met toepassing van duurzame materialen (vlas, bamboe en hennep).

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie is opgenomen dat we bij de bouw van nieuwe woningen en het transformeren van bestaande gebouwen streven naar circulariteit. Dit doen we door duurzame materialen te gebruiken, zoveel mogelijk hergebruik en recycling toe te passen en te zorgen dat de woningen ook in de toekomst aansluiten bij de woningbehoefte.

11. In de omgevingsvisie moet aandacht zijn voor de transitie richting echte groene en duurzame bedrijventerreinen met natuur.

Antwoord gemeente

Het vergroenen van de stad is een belangrijk thema is de omgevingsvisie en richt zich zowel op woonwijken, centrumgebieden als bedrijventerreinen. Meer groen in de openbare ruimte en op particuliere terreinen en gebouwen is daarbij het uitgangspunt.

12. Wijs locaties of gebieden aan voor bouwmaterialen, voedselproductie en natuurontwikkeling. Voor lokale voedselproductie is 50 hectare nodig.

Antwoord gemeente

We stellen de gemeenteraad voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad. Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7.

13. Neem in de omgevingsvisie op het uiterlijk van gebouwen natuurlijk moet zijn, ter inspiratie zijn enkele afbeeldingen opgenomen van gebouwen met groene gevels en daktuinen.

Antwoord gemeente

Natuurinclusief bouwen is onderdeel van de omgevingsvisie en het concrete beleid hiervoor is ook al uitgewerkt. Natuurinclusief bouwen is bij nieuwbouw uitgangspunt. Hiervoor zijn beleidsregels opgesteld die we opnemen in omgevingsplannen voor nieuwe ontwikkelingen.

14. Ten aanzien van het onderwerp woningbouw in de omgevingsvisie ontbreken de Tiny Houses. Realiseer enkele grote wijken volgens dit concept en zorg dat het betaalbaar is.

Antwoord gemeente:

De bouw van Tiny Houses kan tegemoet komen aan de woonwens van sommige mensen maar we verwachten niet dat het uitrollen van dit concept bij gaat dragen aan ons streven om passende woonruimte te vinden voor de groeiende groep woningzoekenden. We sluiten deze woonvorm zeker niet uit maar deze vorm van huisvesting heeft relatief veel ruimte nodig en ruimte is schaars.

15. De ruimte voor maatschappelijk initiatief lijkt vergeten in de omgevingsvisie, hiervoor is ruimte nodig zoals voor buurtactiviteiten en dit moet betaalbaar zijn.

Antwoord gemeente

Zorgen voor voldoende maatschappelijke voorzieningen in een groeiende stad is een van de uitdagingen waar we voor staan en is onderdeel van de omgevingsvisie. In hoofdstuk 4.3 is dit opgenomen bij de afwegingsprincipes die gelden bij ontwikkelingen. Denk hierbij aan voldoende groen in de directe woonomgeving, een levendige openbare ruimte met hoge verblijfskwaliteit en de ontwikkeling van maatschappelijke voorzieningen. We beoordelen effecten van gebiedsontwikkeling vanuit verschillende invalshoeken, met in het bijzonder aandacht voor gevolgen van nieuwe ontwikkelingen op de sociale structuur van de stad en gezondheid.

16. In de visie moet worden opgenomen dat er meer ruimte nodig is voor natuur en water. Dit vraagt ook om andere boomsoorten en waterbuffering

Antwoord gemeente

Als de omgevingsvisie ergens voor staat dan is het wel voor meer ruimte voor groen, natuur en water. Het landschap met het vele groen en water is een belangrijke drager van de identiteit van Arnhem. Het groen en de beken spelen een belangrijke rol bij de klimaatadaptatie, de biodiversiteit, de leefkwaliteit en de gezondheid van de inwoners van Arnhem. In de visie ligt daarom de focus op het behouden en versterken van de groenstructuur van Arnhem, om te zorgen voor een aantrekkelijk, gezond, klimaatadaptief en groen woon- en leefmilieu. Daarbij zoeken we naar oplossingen waarbij het groen bijdraagt aan meerdere doelen van de stad, zoals waterberging, schone lucht, biodiversiteit en het tegengaan van hittestress. De vastgestelde Strategie Klimaatadaptatie is opgenomen als ambitie in de omgevingsvisie. Momenteel wordt gewerkt aan een omgevingstoets voor o.a klimaat adaptief bouwen, dit staat opgenomen bij hoofdstuk 7.3 thematische beleidsuitwerking.

17. Neem optimaal en betaalbaar/gratis openbaar vervoer op als speerpunt in de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie zet in op alle schone vormen van mobiliteit. Naast wandelen en fietsen is dit het gebruik van het OV. De

bestaande OV-structuur willen we gebruiken als de ruggengraat van stad en regio, waarlangs we de verstedelijking concentreren. Deze plekken zijn via allerlei vervoersvormen bereikbaar en mensen kunnen hier uit alle mogelijke vervoermiddelen kiezen. We maken het op deze plekken niet alleen makkelijk om van het ene vervoermiddel over te stappen op het andere, maar zorgen ook dat het aantrekkelijke plekken zijn waar mensen graag werken, verblijven, afspreken en wonen. Ten aanzien van de betaalbaarheid start de gemeente vanaf 1 april 2022 met een experiment waarbij mensen met een Gelrepas voor 15 euro per jaar gebruik kunnen maken van het OV in de stad na 9.00 uur op werkdagen en de hele dag in het weekend en op feestdagen.

18. Voor het thema gezondheid in de omgevingsvisie moeten waarden als geluk, welbevinden, ruimte voor creativiteit, gezonde woningbouw en lokale voedselvoorziening uitgangspunt zijn. Welke voorzieningen heeft een gezond levend individu nodig en welke stappen worden in de omgevingsvisie genomen voor de gezondheid en het welbevinden van de burger?

Antwoord gemeente

De gemeente ziet gezondheid inderdaad als een verbindend thema dat op al deze onderdelen van toepassing is. De omgevingsvisie sluit hier op aan en doet met name in paragraaf 5.2 concrete beleidsuitspraken over de manier waarop de gemeente dit in de fysieke leefomgeving wil bereiken.

19. De burger heeft behoefte aan vrijheid en meer ruimte voor nieuwe ontwikkelingen en factoren als frisse lucht, ruimte voor kinderen en ouderen, een plek om eigen zaken te verbouwen en ruimte voor eigen energieopwekking. Deze moeten genoemd worden in de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente

Daar zijn we het mee eens en hier gaat de omgevingsvisie in paragraaf 5.2 en 5.6 nader op in. Ten aanzien van het verbouwen van eigen voedsel is eerder al aangegeven dat paragraaf 5.2 hierop aangevuld wordt. Op die manier maakt voedselvoorziening en stadslandbouw integraal onderdeel uit van de omgevingsvisie.

20. Om waarde in de stad te houden en deze beschikbaar te houden voor de burger is het introduceren vaan een lokale munt een logische stap.

Antwoord gemeente

We nemen kennis van dit idee maar zien dit los staan van de omgevingsvisie.

Wijziging van de omgevingsvisie

We stellen de gemeenteraad voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad.

Hier voor zullen we de volgende tekst opnemen:
“ **We stimuleren natuurinclusieve landbouw**
Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden en vormen de schakels van natuurinclusieve landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw kenmerkt zich door de afwezigheid van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen en draagt bij aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, een goede bodem- en waterkwaliteit, en dierenwelzijn. Het zorgen voor het land en de aarde, het zorgen voor elkaar en het zorgen voor het grotere geheel vormen de basis van natuurinclusieve (stads)landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw draagt bij aan een groene, klimaatadaptieve, circulaire, sociale, inclusieve en bruisende stad met een gezonde woon-, werk- en leefomgeving.

Natuurinclusieve (stads)landbouw heeft als uitgangspunt het continu streven naar het sluiten van lokale kringlopen. We onderschrijven het belang van een duurzame regionale voedselketen en de regionale voedselvoorziening. We zetten in op het verkorten van de ketens van de voedselproductie en streven naar meer verbinding tussen stad en ommeland en tussen producent en consument. We streven naar het versterken van de lokale economie en we stimuleren en faciliteren concepten en initiatieven voor lokale en regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We wijzen in en om de stad locaties aan, specifiek gericht op en bestemd voor lokale/regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We zorgen tenslotte voor promotie, educatie en bewustwording ten aanzien van lokaal voedsel en gezondheid. “

Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7. Waaronder het opstellen van een visie op duurzame (stads)landbouw en regionaal voedsel.

Reactie 12

Arnhemse Bomenbond & Stichting Tree Union

1.In de zienswijze wordt om afwijzing, ontmoediging of verbod van (hout gestookte) biomassaverbranding en mestvergisting gevraagd. Tevens wordt er verwezen naar de bezwaren van deze vorm van energie of warmte opwekking door de gemeenteraad van vorige raadsperioden.

Antwoord gemeente

Dat klopt, biomassa is een transitie warmtebron en dat is niet meer wat we willen. Tenzij de tijdelijke, kleinschalige, toepassing daarvan leidt tot minder CO2- en stikstofuitstoot en gegarandeerd is dat de herkomst van de biomassa duurzaam is en bijdraagt aan een gesloten/ circulaire afvalketen. Anders werkt de gemeenteraad er niet aan mee.

In hoofdstuk 5.6 van de omgevingsvisie wordt genoemd dat we streven naar een groene en gezonde stad met schone lucht en een stad met schone energiebronnen. Voor de wijkgerichte energie transitie zijn we met pilots gestart naar een (collectief) warmtenet voorziening als alternatief voor fossiele energie.

2. In deze reactie wordt gevraagd om de biomassacentrale van Veolia niet in te zetten voor de Arnhemse energietransitie vanwege de uitstoot van schadelijke stoffen t.o.v. de verbranding van aardgas. Zij wijzen ook ons er ook op dat Veolia zich regelmatig niet houdt aan de natuurvergunning en vragen aandacht voor de rol van deze centrale in de warmtenetten in relatie tot een duurzame energietransitie.

Antwoord gemeente

Biomassa is een transitie warmtebron en dat is niet meer wat we willen. Besloten is dat we de opgewekte warmte door deze

biomassacentrale niet meetellen in onze monitoring en behalen van de CO2-doelstellingen. De omgevingsvisie is een koers voor de lange termijn en gaat niet over handhaving; het bedrijf moet zich natuurlijk wel aan de vergunning houden.

3. In een reactie wordt er, vanwege de volksgezondheid, aandacht en visie gevraagd voor houtstook middels hout-ovens in appartementen en houtstook bij particuliere huishoudens.

3. Antwoord gemeente

Voor nieuwe houtovens als collectieve voorziening voor het verwarmen van woningen geldt dat dit vergunningsplichtig is. Hiervoor geldt het antwoord dat bij vraag 1 is gegeven. Beleid t.a.v. collectieve houtovens zal worden opgenomen in de beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad (zie hieronder). In de Arnhemse luchtagenda "naar een schonere lucht in 2025" staan de maatregelen die we in de periode 2018-2025 nemen om de luchtkwaliteit te verbeteren.
Voor de volledigheid hierbij de link naar de Luchtagenda waarin maatregelen m.b.t. houtstook te lezen zijn.
www.arnhem.nl/Inwoners/wonen_en_milieu/Lucht_en_geluid/Lucht/Luchtkwaliteit

In de toekomst zal de Luchtagenda een plek krijgen in de Visie Gezonde Leefomgeving (zie hoofdstuk 7 van de omgevingsvisie) hier staat genoemd dat we aan de slag gaan met het opstellen van een samenhangende beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad. Maatregelen over Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een gezonde leefomgeving voort maar bevat ook wijzigingen gericht op o.a.:
• het in lijn brengen van de gebiedsgerichte milieubenadering met de nieuwe ontwikkelgebieden in de omgevingsvisie;
• het ontwikkelen van een dashboard gezonde en veilige leefomgeving.

Momenteel zijn er nog geen algemeen aanvaarde inzichten over de schade van houtstook (gezondheid) of de hinder (overlast). Evenmin bestaan er algemeen aanvaarde inzichten over de wijze waarop de concentraties fijnstof in de omgeving als gevolg van het gebruik van de houtkachels moeten worden gemeten.
Hier wordt landelijk onderzoek naar gedaan, in samenwerking met gemeenten. Ook Arnhem heeft zich in 2020 aangesloten bij het Schone Lucht Akkoord (SLA): daarin wordt gestreefd naar een gezondheidswinst van 25 % ten opzichte van 2016 door de concentratie van schadelijke stoffen in de lucht te reduceren, zoals fijnstof, ultra fijnstof (roet) en stikstofdioxide (NO2). In het SLA zijn ook doelstellingen opgenomen over houtstook en biomassa.

4. In deze reactie wordt gevraagd hoe Arnhem de luchtkwaliteit gaat verbeteren.

Antwoord gemeente

Volgens de huidige Europese normstelling worden er momenteel in Arnhem geen grenswaarden overschreden. Er is in het verleden 1 knelpunt geconstateerd aan de Eusebiusbuitensingel. In heel Arnhem hangen meetpunten om de luchtkwaliteit te monitoren. De jaarrapportages zijn terug te vinden op de site van de gemeente Arnhem:
www.arnhem.nl/Inwoners/wonen_en_milieu/Lucht_en_geluid/Lucht/Luchtkwaliteit

Helaas voldoen wij nog niet aan de voorgestelde WHO- normen omdat de huidige achtergrondconcentratie in Arnhem al hoger is vanwege invloeden vanuit het Rurhgebied. Dat kunnen wij als gemeente lokaal niet oplossen.

Wij streven altijd naar een gezondere leefomgeving. Dat doen we o.a. door in te zetten op een nieuw duurzaam mobiliteitsbeleid. Daarnaast hanteert de gemeente Arnhem een programmatische aanpak van zowel de luchtkwaliteit (de Luchtagenda) als geluidshinder (Actieplan Omgevingslawaai). In dat kader wordt al een flink aantal maatregelen uitgevoerd, met focus op de centrumring (milieuzone, doorstromingsmaatregelen, schone bussen etc.).

5. Ook vraagt deze instantie om maatregelen om bodemwateronttrekking uit de bosgronden in Arnhem te verminderen t.b.v. industrie, landbouw en drinkwatervoorziening. Ook wordt aandacht gevraagd voor het aanwenden van gezuiverd rivierwater en het bevorderen van regenwater voor huishoudelijk gebruik. In Arnhem zuid spelen problemen met het lage grondwaterpeil en de consequenties hiervan voor planten en bomen.

Antwoord gemeente

Drinkwater voor menselijke consumptie is een basisvoorziening en heeft mede daarom een hoge (Europese) zorgplicht als het gaat om het beschermen van de kwaliteit. De beste manier om de kwaliteit van het grondwater te beschermen is om deze buiten potentieel vervuilende omgevingen te plaatsen, dus niet in agrarische-, woon en industriegebieden. Dan blijft in Arnhem over de natuurgebieden, daardoor zijn deze natuurgebieden door de grondwaterwinningen ook vele decennia gevrijwaard van vervuiling. De drinkwaterwinning in Arnhem-Noord onttrekt haar water uit een laag die zich meer dan 50 m. diepte bevindt en wordt aangevuld door neerslag dat op het grote Veluwemassief valt. Door klimaatverandering neemt de jaarlijkse hoeveelheid op de Veluwe toe, dus bij een gelijkblijvende onttrekking neemt de watervoorraad toe. Tegelijk is de diepte waarop het grondwater onttrokken wordt onbereikbaar voor vegetatie.

We zijn er geen voorstander van dat huurders/pachters in het buitengebied grondwater onttrekken voor het besproeien van gewassen. Al met al zijn het aantal onttrekkingen van grondwater in het buitengebied van Arnhem zeer beperkt en hebben de bossen op de Veluwe dan ook geen nadeel van de grootste onttrekking door drinkwaterwinning. Het vergunnen, beperken of verbieden van grondwateronttrekkingen is echter geen gemeentelijke bevoegdheid. De bevoegdheid voor grote industriële winningen of drinkwaterwinningen ligt bij de provincie. Ook grote industriële winningen zijn een provinciale bevoegdheid. Voor kleinere onttrekkingen van grondwater is het waterschap bevoegd gezag. Verder is in een deel van Arnhem-Noord het bestemmingsplan leemlagen van toepassing. Dit bestemmingsplan verbiedt het maken van boringen als deze schade kunnen aanrichten aan de aanwezige leemlagen.

De winning van drinkwater uit rivierwater is veel moeilijker dan vanuit grondwater door lozingen en verontreiniging door medicijnen. Ook neemt de kans op lagere waterafvoeren toe waardoor de waterkwaliteit afneemt. Daar deze factoren is de waterkwaliteit niet constant en te slecht om als drinkwater te gebruiken en neemt ook de leveringszekerheid af: een verplichting voor de drinkwaterbedrijven. Dat wil niet zeggen dat het winnen van drinkwater uit oppervlaktewater niet wordt bekeken, maar het is een veel minder stabiele bron.

Hergebruik van regenwater is altijd een goed idee. Dat zien we terug de subsidieaanvragen voor klimaat adaptieve maatregelen. Momenteel ontwikkelen we een klimaattoets en wordt er gewerkt aan het programma klimaat en radicaal vergroenen (zie Hoofdstuk 7). Bij de uitwerking van dit programma komt hergebruik van regenwater zeker aan de orde.

De klimaattoets wordt gehanteerd bij nieuwbouw ontwikkelingen. In de huidige wetgeving is het benutten van regenwater alleen toegestaan voor individuele woningen en het aanleggen van een collectief netwerk door de overheid is verboden.

Wat betreft Arnhem-Zuid, in een deel van Arnhem-Zuid speelt de rivier inderdaad een grote rol. Het meest invloedrijk is de rivier in situaties met hoge waterstanden. Het effect van de rivier op een deel van Arnhem-Zuid is dan goed te zien. Bij lage waterstanden op de rivier zakt het grondwater in een deel van Arnhem-Zuid wel weg, maar tot een bepaalde diepte. Daarna zorgt de aanvoer van grondwater vanaf de Veluwe voor een ondergrens. Dit is een natuurlijke situatie die sterk overeenkomt met de uiterwaarden.

6. In deze reactie wordt gevraagd om de geluidslast voor bossen en natuurgebieden langs de A12 en A50 te verminderen.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie maakt deze inzet ook mogelijk maar is een visie op de lange termijn en beschrijft geen concrete acties en plannen voor de uitvoering. Het plaatsen van geluidschermen is daarom binnen de omgevingsvisie mogelijk.

In Hoofdstuk 5 het volgende opgenomen: “We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering. Voor een gezondere stad is de milieukwaliteit voor de hele stad belangrijk. Dit betekent het terugdringen van het lawaai in de stad en een gezonde lucht-, water en bodemkwaliteit. We beseffen dat het op de ene plek in de stad drukker is en dat er meer overlast is dan op een andere plek. Om die reden hanteren we een gebiedsgericht milieubeleid. Dit betekent dat we onze milieuambities afstemmen op de levendigheid en het gebruik van een gebied. Langs doorgaande wegen kunnen we andere normen accepteren dan in een buitenwijk. Een gebiedsgerichte benadering vraagt ook om een goede monitoring van de milieusituatie. We streven naar het voldoen aan de gezondheidsnormen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO).

7. In deze zienswijze wordt gevraagd of de aanleg van zonneparken in het buitengebied van Arnhem Noord strijdig is met de natuurbelangen, de bescherming van Natura 2000 gebieden en verrommeling veroorzaakt. Ze stelt voor om meer in te zetten op zonnepanelen op daken en afspraken met woningstichtingen

Antwoord gemeente

We staan we voor grote opgave van de energietransitie en regionale afspraken voor de energietransitie. Daarom onderzoeken we in het gebied rondom vliegbasis Deelen samen met partners naar de mogelijkheden voor het opwekken van zonne-energie. Deze gronden hebben nu een landbouw- en geen natuurbestemming en vallen niet onder de natura 2000 gebieden. De transitie en de ontwikkelmogelijkheden van dit terrein naar duurzame energiebronnen (klimaatlandschappen) wordt in de structuurvisie en de groenvisie al genoemd.
Daarbij komen de opbrengsten van de zonnevelden ten goede aan natuur- en bosherstel en vergroting van de biodiversiteit op de Arnhemse Veluwe.

Daarnaast stimuleren we inwoners, bedrijven en instellingen om zonnepanelen op hun dak te leggen, met lage renteleningen, maatwerkgesprekken en energiescans. Sinds 2019 is het aantal zonnepanelen op daken ruim verdubbeld, en deze stijging zet verder door. Het totale geschikte dakoppervlak van Arnhem is echter niet voldoende om de Arnhemse doelstellingen te halen. We hebben daarvoor ook zonnevelden nodig. Verder bekijken we

samen met Rijkswaterstaat en Prorail of de ruimte en de geluidschermen langs snelwegen en spoorlijnen te gebruiken zijn.

Volgens een masterstudie van de Wageningen University en Recearch (WUR) kan een zonneveld een positiever effect hebben op de biodiversiteit van een gebied dan wanneer het wordt gebruikt voor agrarische doeleinden (bv. kunstmest en bestrijdingsmiddelen zijn niet nodig). De opgave is dan ook 'natuurinclusieve zonneparken' te ontwikkelen zoals het zonneveld Koningspleij, langs de Rijn.

8. In deze reactie wordt aandacht gevraagd voor de toename van groen en bosterreinen in Arnhem Zuid als er ook meer woningen worden gerealiseerd.

Antwoord gemeente

De inzet van de omgevingsvisie is dat we bij verstedelijking inzetten op verbetering van de leefbaarheid voor mens en dier. Daarbij hoort o.a. het omvormen van verharding naar groen, vergroten van de biodiversiteit, de bestaande openbare ruimte kwalitatief beter inrichten en nieuwe groene verbindingen maken vanuit wijken naar parken en groen in de omgeving. Een groot deel van de woningbouw opgave vindt plaats op terreinen of in gebieden waar nu veel verharding aanwezig is (bv. Akzo en Kronenburg). De inzet is om hier zowel woningen toe te voegen maar ook om de verharding (rijbanen en parkeerplaatsen) om te vormen naar buurtgroen en parken.
Het uitwerken van de 3-30-300 groennorm voor nieuwe ontwikkelingen staat ook opgenomen in hoofdstuk 7 van de omgevingsvisie. De inzet hierbij is dat elke een inwoner vanuit zijn raam minimaal 3 bomen ziet, dat er 30 procent bladerdak in de wijk is en dat er binnen 300 meter groen van minimaal één HA aanwezig is.

9. In deze reactie wordt de visie onderschreven om met spoed woningen te bouwen en wordt ook gevraagd om een groter percentage sociale huurwoningen.

Antwoord gemeente

De trek naar de stad en de regio voor woningzoekende blijft aanwezig en vormt een uitdaging voor de toekomst. In Arnhem wordt de komende jaren gewerkt aan het beschikbaar en betaalbaar houden van woningen. We bouwen naar behoefte. Bij nieuwbouwprojecten verwachten we dat meer dan de helft van de woningen in de betaalbare segmenten ligt. De 'Woonvisie' vormt een verdere uitwerking van de omgevingsvisie; hierin worden de keuzes vastgelegd over de woningbouwprogrammering voor de komende jaren. Een nieuwe Woonvisie is aan het einde van dit jaar gereed. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus in sociale huur, vrije-sectorhuur en koop. Op die manier houden we ook onze wijken leefbaar en veerkrachtig. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen.

10. Men is benieuwd naar een onderbouwing van de extra woningen die na 2030 gebouwd moeten worden.

Antwoord gemeente

In de ontwerp-omgevingsvisie gaan we uit van een woningbouwopgave van 7.000 woningen tot 2030 en een groei van 7.000-9.000 woningen in de periode 2030-2040. Deze cijfers zijn gebaseerd op het 'Woningmarktonderzoek Regio Arnhem Nijmegen' uit 2019. Dit onderzoek wordt momenteel geactualiseerd en we verwachten in het voorjaar van 2023 een nieuw onderzoek. Dit onderzoek kan van invloed zijn op de verdere beleidsdoorwerking in de nog op te stellen Nieuwe woonvisie. Zie

verder de Voortgangsrapportage 'Arnhem biedt woonruimte' uit november 2022 voor de actuele stand van zaken rondom de woningbouwprogrammering.

11. In de zienswijze wordt gesteld dat de groei van de stad nadelig uitpakt voor de groene inwoners van de stad

Antwoord gemeente

De focus van de verstedelijkingsopgave ligt in gebieden waar nu veel verharding aanwezig is (bv. Akzo en Kronenburg). Om de biodiversiteit en de natuurwaarden in het stedelijk gebied te bevorderen is natuurinclusief en klimaatadaptief ontwikkelen belangrijk. De gemeente heeft voor nieuwe woningbouw het puntensysteem natuurinclusief bouwen ontwikkeld. Deze wordt nu al bij nieuwe bestemmingsplannen in de regels opgenomen en straks bij het omgevingsplan, samen met de klimaattoets, juridisch geborgd en geldt dan voor bouwen en inrichten.

12. Zij vragen ook om meer agrarische grond rondom de stad te benutten voor woningbouw in samenwerking met omliggende gemeenten en de provincie Gelderland.

Antwoord gemeente

We lossen de woningbouwopgave, in eerste instantie, binnenstedelijk op nabij HOV-knooppunten en voorzieningen zodat we bestaande infrastructuur kunnen benutten en geen nieuwe voorzieningen aanleggen. Als binnenstedelijk bouwen niet voldoende ruimte biedt kunnen we, op termijn, onderzoeken of agrarische terreinen aan de rand van de stad ook geschikt zijn. Daarom is het gebied ten zuiden van Rijkerswoerd opgenomen als onderzoekslocatie. Bouwen aan de randen van de stad en op agrarische gronden verder van het centrum zorgt voor meer automobiliteit en de aanleg van nieuwe infrastructuur en is minder duurzaam. De keuze voor binnenstedelijk bouwen zullen we in de definitieve MER gaan onderbouwen met o.a. een gevoeligheidsanalyse.

Veel van onze landbouwgebieden liggen in Natura 2000 gebieden en in het Geldersnatuurnetwerk. Hier willen we inzetten op de transitie naar duurzame landbouw of energielandschappen of zelfs de transitie naar natuur en niet naar een transitie naar woningbouw.
De omgevingsvisie richt zich alleen op het Arnhemse grondgebied en niet op onze buurgemeente wat niet betekent dat er geen afspraken met de regio gemaakt worden.

13. In deze zienswijze wordt aandacht en prioriteit gevraagd voor de bescherming van de flora en fauna in de stad. Er wordt o.a. gevraagd om meer agrarisch gebied te transformeren naar bos en natuurgebied.

Antwoord gemeente

Voorwaarde voor de groei van de stad is dat ook de natuurwaarden in de stad moet toenemen en dat een groene leefomgeving bijdraagt aan het welbevinden van mens en dier (zie hoofdstuk 5.2). In hoofdstuk 7 staat beschreven dat we aan de slag gaan met de uitwerking van beleid waarin we verbrede doelstellingen gaan formuleren voor dierenwelzijn en de ontwikkeling van een natuur inclusieve stad. Om de biodiversiteit en de natuurwaarden in het stedelijk gebied te bevorderen heeft de gemeente voor nieuwbouwwoningen het puntensysteem natuurinclusief bouwen in Arnhem ontwikkeld. De natuurtoets en de maatregelen catalogus natuurinclusief ontwikkelen en bouwen is opgesteld om de biodiversiteit en de natuurwaarden in het stedelijk gebied te bevorderen.

We gaan aan de slag met een visie op stadslandbouw waarbij ook de transitie van landbouw naar een extensieve vorm van landbouw en of naar natuur (naast energie landschappen) aan de orde is.

14. In deze reactie wordt aandacht gevraagd voor een visie op stilte en rustgebieden conform Europese wetgeving.

Antwoord gemeente

Arnhem is op grond van de EU- richtlijn Omgevingslawaai verplicht om iedere vijf jaar in een actieplan aan te geven wat de gemeente doet om ernstige geluidsoverlast in de stad te beperken. In maart 2022 is het Actieplan omgevingslawaai 2021-2023 vastgesteld en voldoet Arnhem aan deze verplichting. In het actieplan gaat de meeste aandacht uit naar geluidsoverlast door het wegverkeer op gemeentelijke wegen. Met het actieplan worden stappen gezet om de geluidsbelasting te reduceren met als doel de hinder van en gezondheidsklachten door omgevingslawaai te verminderen. Het actieplan volgt op de vastgestelde geluidsbelastingkaarten uit 2017. Ook in het kader van de Omgevingswet is een actieplan geluid een verplicht programma.

Ook gaan we aan de slag met het opstellen van een samenhangende beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers t.a.v. een gezonde leefomgeving (voor mens en dier) voort maar bevat ook wijzigingen gericht op gebiedsgerichte milieubenadering en het formuleren van verbrede doelstellingen voor dierenwelzijn en een natuurinclusieve en gezonde stad. In het huidige gebiedsgerichte geluidbeleid zijn al stiltegebieden aangegeven.

15. In deze zienswijze wordt aangegeven dat in de omgevingsvisie staat vermeld dat nieuwe activiteiten en bebouwing in de natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg mogelijk worden gevonden maar dat dit in strijd is met het bestemmingsplan en de voorschriften**.**

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie staat het volgende: “Ten zuiden van de Koningsweg ligt een natuur- en cultuurzone, die met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteit meer benut kan worden. Een stad heeft een stadsrand nodig waar wat kan gebeuren. Het beter benutten van de bestaande woonfuncties en agrarische of andere bedrijfsactiviteiten is hier mogelijk. Maar ook het ontsluiten voor een groter publiek en het eventueel toevoegen van functies is een optie.

Toevoegen van nieuwe activiteiten en bebouwing in deze zone is denkbaar in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur en bij voorkeur langs de Kemperbergerweg. Waarbij we uitgaan van de randvoorwaarden van het Gelderse Natuurnetwerk en Natura 2000. Nieuwe bouwtitels mogen alleen worden gerealiseerd als deze elders verdwijnen, per saldo mag er geen toename zijn aan bebouwing. De bebouwing moet tevens bijdragen aan het verbeteren van de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten. De afwisseling tussen dichte bebouwing en open landschap moet behouden blijven of versterkt worden”.

Per saldo is de inzet om de natuurwaarde te verbeteren maar betekent niet dat een gebied nooit meer transformeert en op slot staat. Ontwikkelingen dragen daarom altijd bij aan verbetering van de natuurwaarden.

Bovenstaande is overigens geen beleidswijziging, in de structuurvisie Arnhem 2020 met doorkijk tot 2040 is dit beleid al in gang gezet.

16. De vraag wordt gesteld of de Omgevingsvisie Arnhem 2040 voldoet aan de Omgevingswet omdat in de omgevingsvisie rekening moet worden gehouden met het voorzorgsbeginsel, het beginsel van preventief handelen, het beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron dienen te worden bestreden en het beginsel dat de vervuiler betaalt.

Antwoord gemeente

Het college onderschrijft de genoemde beginselen en past deze ook toe in haar beleid en in de uitvoering van het beleid zoals bij vergunningverlening en gebiedsontwikkelingen. We zien dat deze beginselen niet expliciet benoemd of vertaald zijn in de ontwerp-omgevingsvisie. Dit komt omdat de kaders in de visie met name strategisch van aard zijn en geen concrete maatregelen bevatten waar de beginselen direct op van toepassing zijn. Dat neemt echter niet weg dat het belangrijk is op de beginselen wel als zodanig te benoemen.
Om die reden stellen we voor in paragraaf 5.3 en in paragraaf 7.2 een aanvullende tekst op te nemen die ingaan op deze beginselen in relatie tot (de uitvoering van) de omgevingsvisie.

17. Tenslotte wordt gevraagd of de omgevingsvisie de Structuurvisie van Arnhem vervangt.

Antwoord gemeente

*Met het vaststellen van de omgevingsvisie legt de gemeenteraad haar ruimtelijk koers voor de stad vast. Een koers die ruimte en oplossingen biedt voor de opgaven die nu urgent zijn. De koers uit de huidige structuurvisie in 2012 vervalt daarmee. Toch zijn er nog een aantal thematische onderdelen in de structuurvisie die we nog niet in willen trekken. Reden hiervoor is dat er voor deze thema's nog geen nieuw beleid is vastgesteld. Om te voorkomen dat er op deze onderdelen een beleidsvacuüm ontstaat blijven deze vooralsnog gelden Het gaat om de beschrijving van de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2, de gebiedsgerichte milieubenadering in paragraaf 2.7, de ordening van de ondergrond in paragraaf 2.10, het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 en de beschrijvingen van onze karakteristieke stedenbouwkundige milieus in paragraaf 3.2. De omgevingsvisie vervangt de structuurvisie met uitzondering van de onderdelen de beschrijving van de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2, de gebiedsgerichte milieubenadering in paragraaf 2.7, de ordening van de ondergrond in paragraaf 2.10, het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 en de beschrijvingen van onze ka*rakteristieke *stedenbouwkundige milieus in paragraaf 3.2.*

Wijziging van de omgevingsvisie

We stellen de gemeenteraad voor om

Het toevoegen van een alinea aan "we maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit": Zowel in onze circulaire aanpak als in de energietransitie beseffen we dat nieuwe innovatieve methoden gepaard kunnen gaan met onzekere risico's. Om de gevolgen voor de gezondheid zoveel als mogelijk te beperken handteren we hierbij het voorzorgsbeginsel uit de Omgevingswet (zie ook paragraaf 7.2)"

Het toevoegen van een alinea die ingaat op de milieubeginselen in paragraaf 7.2 van de omgevingsvisie.

"**Milieubeginselen als vertrekpunt**
Om inzicht te krijgen in de gevolgen van de omgevingsvisie op de verschillende onderdelen van de leefomgeving (zoals bodem, water, milieu, gezondheid et cetera), hebben we een milieueffectrapport laten

opstellen. Conclusie van het rapport is dat het effect van de omgevingsvisie over het algemeen positief is voor de leefomgeving en dat de visie aan een groot deel van de ambities een belangrijke bijdrage levert. Belangrijk aandachtspunt is wel dat de bouw van woningen op drukke plekken zoals bij OV-knooppunten naar verwachting leidt tot meer milieuhinder en dan met name geluid. Dit vraagt in de beleidsuitwerkingen en in de gebiedsontwikkeling nadere aandacht. Vooralsnog zijn er geen redenen om aan te nemen dat deze omgevingsvisie zorgt voor wezenlijke risico's voor de gezondheid. Dit betekent echter niet dat deze risico's zich niet kunnen voordoen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan risico's die samenhangen met de innovatie op het gebied van energie en circulariteit (zie paragraaf 5.3 van de omgevingsvisie). Om die reden houden we bij de uitvoering van deze omgevingsvisie in beleid, programma's, het omgevingsplan, vergunningverlening en handhaving rekening met de milieubeginselen: voorzorg, preventief handelen, bronbestrijding en de vervuiler betaalt. Mocht de gemeente het vermoeden hebben dat er bij de uitvoering sprake kan zijn van onzekere risico's dan geven we aan welke preventieve maatregelen we overwegen. Daarbij houden we zowel rekening met de belangen van de initiatiefnemer als de belangen van bescherming op gezondheid."

Reactie 13

Platform Religie Levensbeschouwing

Het Platform voor Religie en Levensbeschouwing vraagt aandacht voor een paragraaf rondom religieus erf- en cultuurgoed.

Antwoord gemeente

We werken de Toekomstverkenning Religieus Erfgoed uit tot een actieplan. Met dit actieplan stimuleren we gebedshuiseigenaren om te werken aan een duurzame toekomst van deze bijzondere categorie erfgoed. Er is ruimte voor ontwikkeling, met respect voor het bestaande.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 14a

Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen

1. Het Kennisnetwerk Arnhem – Nijmegen (KAN) begint met het geven van een compliment. Het document ziet er mooi uit en geeft veel beelden en informatie van de gemeente Arnhem.

Antwoord gemeente

Dank voor de complimenten.

2. Het KAN heeft op de voorontwerp-omgevingsvisie een inspraak reactie gegeven en vraagt of de gemeente in deze fase de beantwoording die de gemeente op deze inspraakreactie heeft gegeven wil bevestigen?

Antwoord gemeente

Bij deze bevestigen we onze eerdere beantwoording

3. Gevraagd wordt om in de omgevingsvisie de Visie 2015 die in 1997/1998 is op- en vastgesteld te noemen en vraagt of er nog een algemene stadsvisie 2040 of 2050 wordt opgesteld die ingaat op het sociale en het economische beleid.

Antwoord gemeente

De Visie uit 1998 is geen geldend beleid meer en noemen we daarom niet. De omgevingsvisie is na vaststelling het integrale richtinggevend kader voor de ontwikkeling van de stad en richt zich ook op sociale en economische thema's. Het opstellen van een stadsvisie is dan ook niet nodig.

4. De Stadsvisie 2015 moet volgens het KAN geëvalueerd te worden, net als de Structuurvisie uit 2012.

Antwoord gemeente

De genoemde Visie 2015 uit 1998- is destijds als input gebruikt voor de huidige structuurvisie. Bij het opstellen van de omgevingsvisie zijn de uitgangspunten uit de huidige structuurvisie het vertrekpunt geweest. Deze uitgangspunten zijn in de omgevingsvisie geactualiseerd naar de huidige ambities en uitdagingen. Hierbij is rekening gehouden met actueel beleid van de gemeente Arnhem, de regio, de provincie en het Rijk.

5. Het KAN vind dat de gemeenteraad het Voorontwerp niet had moeten vaststellen, maar hooguit vrij had moeten geven voor ter inzagelegging. Nu heeft de Raad - weliswaar in oude samenstelling - het stuk al vastgesteld.

Antwoord gemeente

Vanwege de kaderstellende rol die de gemeenteraad heeft onder de Omgevingswet heeft de gemeenteraad het voorontwerp vastgesteld en stelt de raad ook de definitieve versie vast.

6. Het KAN wil graag gebruik maken van het spreekrecht bij de behandeling van de vaststelling van de visie door de gemeenteraad

Antwoord gemeente

Alle indieners van een zienswijze worden benaderd door de griffie met de vraag of zij bij de behandeling gebruik willen maken van het spreekrecht.

7. Arnhem is een unieke stad. Noord en Zuid zijn twee verschillende delen van de stad die samen Arnhem vormen. Arnhem is stad in het groen. Het groen ligt in en om de stad. Dat is een kenmerkend onderdeel van de

geschiedenis van Arnhem. Ik onderschrijf deze DNA-schets die de gemeente Arnhem over de stad meegeeft.

Antwoord gemeente
Goed te vernemen dat het KAN deze kenschets steunt.

8. Het KAN stelt dat Arnhem centrum is tussen Randstad en Ruhrgebied en trekt mensen uit het westen. Arnhem en Nijmegen samen vormen de parel van het oosten in het centrum van de Euregio Rijn Waal. Het KAN leest bevestigende woorden in de omgevingsvisie voor deze stellingen.

Antwoord gemeente
We nemen kennis van deze constatering.

9. Arnhem is volgens het KAN een gedeelde en verdeelde stad. Dit verdeeld zijn is niet gebonden aan noord, oost, west of zuid. Er zijn wijken waar armoede is, er zijn wijken waar de Arnhemmers afgehaakt zijn. De aanpak in het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid is hier een stevige aanzet voor een oplossing voor.

Antwoord gemeente
We nemen kennis van deze constatering.

10. Het KAN mist Rozendaal in het rijtje kernen dat sterk gericht is op de voorzieningen in Arnhem.

Antwoord gemeente
Het gaat hier niet om een uitputtende lijst, de kernen noemen we alleen als voorbeeld.

11. Gemist worden de NOVI, de NOVEX, de Omgevingsagenda Oost en de drie Blauwe Omgevingsvisies.

Antwoord gemeente
De NOVI en POVI noemen we in de omgevingsvisie. De NOVEX-status van het gebied spoorzone oost is ook een relevent kader en voegen we toe aan de omgevingsvisie. We zijn bekend met de Omgevingsagenda Oost en de drie Blauwe omgevingsvisies. Hier hebben we afstemming over. Deze documenten maken geen onderdeel uit van de omgevingsvisie.

12. “Arnhem is nooit een echte industriestad geworden; wel een dienstenstad. Het daarmee een groot culturele aanbod en de vestiging van ArtEZ, Introdans, Oostpool en het Modekwartier vormde de basis van de energieke en creatieve identiteit van Arnhem.” De tweede zin lijkt niet goed te lopen.

Antwoord gemeente
We passen deze zin aan.

13. In paragraaf 2.4 is de naam ‘Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen’ niet overal goed toegepast of kortweg volstaan met regio Arnhem-Nijmegen.

Antwoord gemeente
We passen deze zin aan.

14. Het recente raadsbesluit om een moskee in Fluvium A toe te staan laat zien dat de gemeente Arnhem ruimte geeft aan alle culturen. KAN onderstreept dit graag met de Raad.

Antwoord gemeente
We nemen hier kennis van.

15. Het KAN vraagt zich af of de gemeente het zorgelijk vindt dat het gebied waarbinnen de belangrijkste dagelijkse verplaatsingen (woon-werk, studie, sport, etc.) zich afspelen, uitdijt. Het KAN is van mening dat dit juist iets positiefs is.

Antwoord gemeente
We beschrijven hier één van de trends en ontwikkelingen waar we meet te maken hebben als het gaat om de ontwikkeling van de stad en vellen geen oordeel over deze ontwikkeling.

16. Het KAN vraagt of de RES 1.0 in de omgevingsvisie is meegenomen.

Antwoord gemeente
Ja de RES is uitgangspunt.

17. De provincie Gelderland heeft berekend dat er 1,8x Gelderland nodig is om alle wensen van Gelderland te accommoderen. Het is interessant om te onderzoeken hoeveel keren 'Arnhem' we nodig hebben die om alle wensen van Arnhem te kunnen voorzien.

Antwoord gemeente
We dagen het KAN uit om hier een poging aan te wagen. Wat het aantal keer ook is, feit blijft dat we maar 1 x Arnhem hebben en dat we het daarmee moeten doen. Om die reden is samen met de stad gekomen tot afwegingsprincipes en keuzes die bijdragen aan zorgvuldig ruimtegebruik waar we zoveel mogelijk maatschappelijke behoeften mee kunnen vervullen.

18. Het toekomstbeeld in hoofdstuk 4 geeft volgens het KAN de uitdagingen helder aan. Het KAN raad de gemeente aan om deze uitdagingen verder uit te werken in notities en die door de gemeenteraad te laten vaststellen.

Antwoord gemeente
In de thematische uitwerkingen in hoofdstuk 5 en in hoofdstuk 7 gaan we nader in op de wijze waarop we deze uitdagingen vormgeven in beleidsuitwerkingen die te zijner tijd aan de raad ter besluitvorming worden voorgelegd.

19. Het KAN geeft aan dat Arnhem geen onderdeel uitmaakt van de Regio Food Valley, wat wel beweerd wordt in de tekst. Het KAN vraagt vervolgens of de gemeente in deze reactienota in wil gaan op de reactienota op de Verstedelijkingsstrategie.

Antwoord gemeente
Arnhem is inderdaad geen onderdeel van de Food Valley en we verduidelijken dit in de tekst. We zien geen aanleiding om in te gaan op de reactienota van de verstedelijkingsstrategie aangezien er geen inhoudelijk punt wordt gemaakt in de zienswijze.

20. Het KAN vindt het versterken van de Arnhemse identiteit een goede doelstelling en onderschrijft het contrast wat beschreven wordt in de omgevingsvisie. Het KAN vindt ook dat de kloof ondervangen moet worden.

Antwoord gemeente
We nemen kennis van deze constatering en kunnen aangeven dat het verminderen van de sociale ongelijkheid in de stad uitgangspunt is in de omgevingsvisie.

21. Slim bouwen op plaatsen waar al voorzieningen zijn heeft de voorkeur, tot het moment dat er een te groot knooppunt ontstaat. In beginsel dus: ja, mits.

Antwoord gemeente

We nemen kennis van deze constatering en het is goed te vernemen dat het KAN dit uitgangspunt steunt.

22. De boekenreeks 'Het Verhaal van Gelderland" is zinvolle input voor de historische beschrijving van Gelderland en de regio. Daar hoort ook de driedelige reeks "Geschiedenis van Arnhem" van F. Keverling Buisman en M.H. van Meurs uit 2009 bij genoemd te worden.

Antwoord gemeente

We zien niet direct de relatie met de ontwerp-omgevingsvisie maar nemen kennis van deze suggestie.

23. De stad kent veel historische gebouwen en locaties. Het is belangrijk om dit te tonen in de stad.

*An***twoord gemeente**

We sluiten ons aan bij dit standpunt. In paragraaf 5.1 gaan we nader in op de wijze waarop we ons erfgoed nog beter beleefbaar willen gaan maken.

24. De Toekomstverkenning Religieus Erfgoed wordt uitgewerkt in een actieplan. Dit is een zinvolle actie. In diverse gemeenten zie ik dat er een Kerkenvisie wordt opgesteld. Het verzoek is om dat ook te doen of dit hierin mee te nemen.

Antwoord gemeente

Dit is onderdeel van de uitvoering van de omgevingsvisie en als zodanig benoemd in hoofdstuk 7.

25. De wijkvisies - genoemd op pagina 37 - zijn van belang. Deze zouden in co-creatie met de Wijkplatforms en met inwoners in zijn algemeenheid moeten worden opgesteld en vastgesteld door de Raad.

Antwoord gemeente

Wijkvisies zouden inderdaad een instrument kunnen zijn om de behoeften uit de wijken te kunnen verbinden aan stedelijke opgaven maar de behoefte aan een wijkvisie moet vooral uit de wijk zelf komen evenals de wijze waarop deze tot stand komt.

26. Het KAN benoemt graag de aanwezigheid van de Linge nabij de gemeentegrens en de Rijkerswoerdse Plassen in de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente

De gemeente Arnhem voert geen beleid over onderdelen die buiten haar grondgebied vallen en zien geen meerwaarde in het noemen van deze oppervlaktewateren. Wel constateren we dat de Rijkerwoerdse plassen een belangrijke recreatieve functie hebben voor Arnhemmers.

27. Stikstof wordt benoemd op pagina 44. Het is zinvol als er nadere toelichting in de zienswijzenota of een aparte Raadsinformatiebrief komt over dit onderwerp over de gevolgen voor de gemeente Arnhem. Ook het Nationaal Programma Landelijk Gebied hoort hier een plekje in te krijgen.

Antwoord gemeente

Dit sluit goed aan op het advies van de commissie MER. Naar aanleiding van dit advies hebben we de haalbaarheid van onze visie in relatie tot stikstof nader onderzocht. Tevens hebben we de toekomst van de landbouwgronden hierbij betrokken. Voor meer informatie verwijzen we naar de aanvulling MER die als bijlage bij de omgevingsvisie is opgenomen.

28. Het KAN vraagt in hoeverre het beleid van de Minister voor VRO is betrokken bij de omgevingsvisie. De Woondeal en de Woondeal 2.0 zijn hier belangrijke trajecten.

Antwoord gemeente

De woondeal en het beleid op rijksniveau is mede van invloed op de omgevingsvisie en deze zijn zeker betrokken. De woondeal komt op verschillende plekken in de omgevingsvisie terug en speelt ook een belangrijke rol in de gebiedsontwikkeling van Kronenburg in Arnhem Zuid en Spoorzone Oost in Arnhem Oost.

29. Het KAN stelt dat de toekomstige Rijnlijn (lijn 352) en de lijnen 300, 331 (naar Nijmegen) en 231 (naar Apeldoom) belangrijk HOV-verbindingen zijn en genoemd mogen worden.

Antwoord gemeente

De rijnlijn komt op verschillende plekken terug in de omgevingsvisie omdat dit een nieuwe ontwikkeling is, we zijn terughoudend met het noemen van bestaande OV-lijnen omdat dit voor de visie van weinig toegevoegde waarde is en niet bijdraagt aan de leesbaarheid van de visie.

30. Arnhem moet trolleystad blijven. Dat staat in de omgevingsvisie en dat is positief.

Antwoord gemeente

Goed te vernemen dat het KAN deze ambitie steunt.

31. Rondom de RES memoreer ik dat er een zienswijze is ingediend op de NRD MER RES

Antwoord gemeente

We nemen deze mededeling voor kennisgeving aan.

32. Het spoor vormt een behoorlijke barrière om van het centrum naar de stadsparken te lopen. Nudging en bewegwijzering op subtiele wijze kan hier al helpen.

Antwoord gemeente

Dank voor de suggesties, het verbeteren van de bereikbaarheid van de parken vanuit de binnenstad is een belangrijk onderdeel van de gebiedsuitwerking voor het centrum.

33. De verheldering over het niet synchroon lopen van de gebiedsuitwerking Arnhem Oost en het Nationaal Programma Arnhem Oost (i.h.k.v. het NPLV) is zinvol en helder.

Antwoord gemeente

Goed te vernemen dat dit bijdraagt aan de leesbaarheid.

34. Het KAN vraagt wat in de omgevingsvisie wordt bedoeld met dat ‘de stad zich nadrukkelijker mag tonen aan de Matsersingel’? Wat voor stedelijke functies worden beoogd?

Antwoord gemeente

Hiermee bedoelen we dat op die plekken de bebouwing geïntensiveerd kan worden en dat functiemenging hier mogelijk is, dus naast wonen zijn dit werken en publiekgerichte functies.

35. Het KAN merkt op dat de plaatsnaamborden bij Elden en Schaarsbergen witte komborden moeten zijn omdat de woonplaatsnaam is ingetrokken.

Antwoord gemeente

De kleur van komborden valt buiten de scope van de omgevingsvisie.

36. De visie wordt verder uitgewerkt in beleids- en gebiedsuitwerkingen. Het KAN mist een lijstje van de uitwerkingen die volgen en ziet graag dat de uitwerkingen altijd algemeen ter inzage worden gelegd voor zienswijzen. Dit als aanvulling op vroegtijdige participatie en co-creatie

Antwoord gemeente

Hoofdstuk 7 omvat per thema een actueel overzicht van de uitwerkingen die we met de kennis van nu denken te moeten doen. Per uitwerking bepalen we welk participatieproces en procedure daarbij het meest passend is.

37. Het KAN verzoekt de gemeente om duidelijkheid te geven over de Stadsvisie 2015 uit 1998. Komt deze te vervallen of komt er en nieuwe?

Antwoord gemeente

De stadsvisie 2015 uit 1998 is input geweest voor de structuurvisie uit 2012 maar nooit op zich zelf staand beleid geweest. De visie kan als vervallen beschouwd worden en er komt geen nieuwe stadsvisie. De omgevingsvisie zoals die nu ter besluitvorming voor ligt aan de gemeenteraad vormt daarmee de strategische ruimtelijke koers voor de stad.

38. Het KAN benoemt het Regionaal Plan 2005-2020 van de Stadsregio Arnhem. Nijmegen als belangrijk kaderstellend stuk. Het KAN heeft hierover aan het Algemeen Bestuur van de Groene Metropoolregio een reflectie aangeboden op 6 juli 2022. Het KAN verzoekt om dat document te bezien en te betrekken en te benoemen bij het vaststellen van deze visie.

***A*ntwoord gemeente**

Uitgangspunt voor de kader in de regionale context is het beleid van de provincie zoals opgenomen in de Gelderse omgevingsvisie en de afspraken die we maken in het verband van de Groene Metropoolregio.

39. Het KAN gaat er vanuit dat alle genoemde stukken beschikbaar zijn via de website. Linkjes zouden worden gewaardeerd.

Antwoord gemeente

Het grootste deel van de stukken met betrekking tot de omgevingsvisie staan op onze website. We streven er naar om op zo kort mogelijke termijn alle relevante stukken via onze website toegankelijk te maken. Uitgangspunt hierbij is dat we voldoen aan de wettelijke verplichting digitale toegankelijkheid overheid. Dit kan betekenen dat we bepaalde stukken eerst nog moeten bewerken. Tot die tijd kunnen we de stukken op verzoek toezenden.

40. De Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen zit goed in het stuk. De Euregio Rijn Waal zou ook genoemd moeten worden. Zo is er recent een Mobiliteitsplan ERW vastgesteld door de Euregioraad.

Antwoord gemeente

De Euregio Rijn Waal is inderdaad goed om te benoemen in relatie tot de internationale context en voegen we toe in hoofdstuk 2

41. Graag geef ik aan bij de vervolgstappen rondom de omgevingsvisie betrokken te worden.

Antwoord gemeente

We waarderen de betrokkenheid van het KAN en zien de inbreng bij de verschillende uitwerkingen van de omgevingsvisie of de actualisatie van de omgevingsvisie in de toekomst graag tegemoet.

42. Arnhem is van een coalitie met GL, VVD, PvdA en Arnhem Centraal naar een 'Vijftig tinten groen'-college gegaan. Opvallend is het om te constateren dat het nieuwe collegeakkoord geen wijzigingen in de tekst bewerkstelligen. De omgevingsvisie moet niet kleurloos zijn en dat is ook niet zo.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie zoals die met de stad tot stand is gekomen sluit erg aan bij de ambities van het college, afgezien van enkele kleine aanscherpingen zijn er geen grote wijzigingen doorgevoerd door het nieuwe college.

43. In de Collegenota wordt gewag gemaakt van een Participatiedocument en een Actualisatiedocument. Een participatiedocument heeft het KAN niet aangetroffen. Alleen het participatiedocument uit april 2021 is bekend.

Antwoord gemeente

Het gaat inderdaad om dit document. We zorgen voor een linkje naar dit document in hoofdstuk 1 waar we ingaan op de totstandkoming van de omgevingsvisie.

44. Wanneer is het raadsvoorstel 'Plan van aanpak Omgevingsplan Arnhem' vastgesteld?

Antwoord gemeente

Op 15 maart 2021 zie ook: Document Arnhem - Getekend raadsbesluit - iBabs RIS (bestuurlijkeinformatie.nl)

45. Aangegeven is in hoofdstuk 7 welk beleid de basis is voor de komende uitwerkingen. Niet is aangegeven is welk beleid nu komt te vervallen.

Antwoord **gemeente**

Totdat de betreffende beleidsuitwerkingen zijn vastgesteld blijft het genoemde beleid vooralsnog gelden. We kunnen dus niet aangeven welk beleid komt te vervallen.
We zullen wel verduidelijken welke onderdelen van de Structuurvisie Arnhem 2020 | doorkijk 2040 vooralsnog van kracht blijven. En welke andere aspecten daarmee komen te vervallen.

46. Het is duidelijk dat de gemeente Arnhem mijn stelling dat Arnhem en Nijmegen niet tot Arnhijmegen moet verworden. De twee steden vullen elkaar door hun verscheidenheid aan.

Antwoord gemeente

We nemen deze conclusie van het KAN voor kennisgeving aan.

47. De Euregionale Strategische Agenda 2025 ontbreekt als strategische nota in de tekst van de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie pretendeert niet een overzicht te zijn van alle actuele beleidskaders, maar stipt daar waar relevant een aantal aan.

48. Het KAN verzoekt de gemeente te bevestigen dat de gemeente naast de Regionale Visie en de Regionale Agenda 2022 van de Groene Metropoolregio ook de Regionale Agenda 2023-2024 onderschrijft.

Antwoord gemeente

Ja die onderschrijven we.

49. Graag leest het KAN in de omgevingsvisie concreet dat Arnhem geen kernenergie wil in Arnhem.

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie staat dat Arnhem ruimte maakt voor de opwek van schone energie. Onze opvatting is dat kernenergie daar niet onder valt.

50. Klopt de constatering dat het NS Station Arnhem Oost/Pleij niet meer in de plannen voorkomt? Waarom is dit het geval?

Antwoord gemeente

Ja dat klopt de reden is dat er op basis van de huidige inzichten bij het Rijk en de provincie onvoldoende draagvlak is om deze ambitie binnen de termijn van 2040 uit te voeren.

51. Het ingediende bezwaarschrift is met de toelichting in het actualisatiedocument ingetrokken.

Antwoord gemeente

We nemen deze mededeling voor kennisgeving aan.

52. Op het OER zal het KAN separaat ingaan.

Antwoord gemeente

Zie beantwoording 14b

Wijziging van de omgevingsvisie

We stellen de gemeenteraad voor om:
- de benaming voor de Groene Metropoolregio consequent door te voeren in de visie;
- in hoofdstuk 1 een link naar het participatiedocument toe te voegen;
- aan hoofdstuk 2 de NOVEX toe te voegen.
- in hoofdstuk 2 bij de samenwerkingsverbanden ook de Euregio Rijn Waal toe te voegen
- in hoofdstuk 2 de zin “Arnhem is nooit een echte industriestad geworden; wel een dienstenstad. Het daarmee een groot culturele aanbod en de vestiging van ArtEZ, Introdans, Oostpool en het

Modekwartier vormde de basis van de energieke en creatieve identiteit van Arnhem." aan te passen zodat deze goed loopt.
- in hoofdstuk 4 de teksten over de Food Valley aan te passen, zodat niet de indruk kan ontstaan dat Arnhem onderdeel is van de Regio Food Valley
- in hoofdstuk 7 te verduidelijken welke onderdelen van de Structuurvisie Arnhem 2020 | doorkijk 2040 van kracht blijven

Reactie 14b

Aanvullende zienswijze op het OER, Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen

Van het Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen hebben we een aanvulling op de zienswijze ontvangen die ingaat op de Omgevingseffectrapportage.

1. Het rapport geeft helder weer dat de omgevingsvisie zich concentreert op de fysieke leefomgeving. Het Kennisnetwerk ziet hier een bevestiging dat er ook een integrale sociale visie voor de stad zou moeten komen.

Antwoord gemeente

We hebben met deze omgevingsvisie al een brug gemaakt naar sociale onderwerpen. Deze omgevingsvisie gaat niet alleen over klassieke ruimtelijke ordeningsthema's als bouwen, verkeer, water en infrastructuur, maar ook over gezondheid, sociale samenhang, veiligheid en duurzaamheid.
De kern blijft dat de omgevingsvisie een integrale visie is waarin strategische hoofdkeuzen van beleid voor de fysieke leefomgeving voor de lange termijn staan.

2. Er wordt gesteld dat de planMER is opgesteld parallel aan de omgevingsvisie. Volgens de indiener van de zienswijze is dit niet geheel waar: want het voorontwerp was al gereed toen de NRD voorafgaand aan de planMER nog ter inzage lag.

Antwoord gemeente

De huidige versie van de Omgevingsvisie, waarop het planMER is gebaseerd is de ontwerp-Omgevingsvisie. In onderstaande tabel is een overzicht gegeven van het proces dat de Omgevingsvisie heeft doorgelopen:

	Toelichting	Producten
Stap 1	- Collegebesluit Voorontwerp-Omgevingsvisie, Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) en Participatiedocument - Uitwerken thematische programma's en Koersgebieden	- Voorontwerp-Omgevingsvisie - Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) - Participatiedocument
Stap 2	- Raadbesluit Voorontwerp-Omgevingsvisie, Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) en Participatiedocument	- Voorontwerp-Omgevingsvisie - Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) - Participatiedocument
Stap 3	- Opstellen MER-rapport - Raadplegen partners in de regio - Advies commissie MER - Opstellen ontwerpbesluit Omgevingsvisie	- MER-rapport - Advies commissie MER - Ontwerpbesluit Omgevingsvisie
Stap 4	- Ontwerpbesluit omgevingsvisie inclusief MER-rapport - Ter inzage periode - Definitief besluit Omgevingsvisie - Digitaliseren Omgevingsvisie	- Ontwerpbesluit - Zienswijzen - Definitief besluit

Tabel 1 Proces totstandkoming van de omgevingsvisie

Door in het MER de milieueffecten van de omgevingsvisie in samenhang te beoordelen, verschillende scenario's te vergelijken, kregen we meer inzichten in de haalbaarheid van de omgevingsvisie. In een interactief proces hebben we de inzichten uit dit proces meegenomen in de ontwerp-omgevingsvisie. Op sommige onderdelen hebben we de visie verder verduidelijkt. Zo is er op basis van de botsproeven uit het MER extra aandacht gekomen voor de koppeling van verstedelijking en duurzame mobiliteit. Ook is er meer nadruk gekomen op de uitvoerbaarheid van de ambities. Deze wijzigingen zijn weer meegenomen bij de beoordelingen in de milieueffectrapportage. Zo zijn de processen van MER en omgevingsvisie parallel aan en interactief met elkaar verlopen.

3. In de zienswijze geeft het Kennisnetwerk aan dat uit de samenvatting blijkt dat zonder de maatregelen die in de omgevingsvisie staan, er geen vooruitgang zou komen op de doelen die gesteld worden.
Met de maatregelen is alleen het doel geluid zwakker als resultaat. Geluid is een provinciaal doel. Is er contact met de provincie Gelderland over deze constatering?

Antwoord gemeente

De PlanMER en Passende beoordeling heeft voor iedereen ter inzage gelegen. Van de Provincie Gelderland hebben we op dit onderdeel geen reactie ontvangen.

4. De zienswijze gaat in op de tabel 0.2: scoren alle ontwikkelingen redelijk tot goed? Of zijn er effecten die op slecht blijven staan?

Antwoord gemeente

Conclusie van het rapport is dat het effect van de omgevingsvisie over het algemeen positief is voor de leefomgeving en dat de visie aan een groot deel van de ambities een belangrijke bijdrage levert. Belangrijk aandachtspunt is dat de bouw van woningen op

drukke plekken naar verwachting leidt tot meer geluidhinder op deze locaties.

5. In tabel 0.3 staat opgenomen dat er mogelijke strijdigheden bij een aantal doelen en ambities zijn. In de zienswijze wordt gevraagd om een reactie op deze strijdigheden.

Antwoord gemeente

De strijdigheden beperken zich tot de ambities. Om deze reden zijn botsproeven opgesteld, die zich primair richten op de grote ruimte vragers binnen deze ambities: woningbouw, duurzame energieopwekking en de circulaire economie.
Uit de analyse van synergiën en strijdigheden blijkt dat niet alle ambities zondermeer samengaan. En dat is ook logisch. Ook de omgevingsvisie erkent dat daarom keuzes gemaakt moeten worden. Dit gebeurt via de gebiedsuitwerkingen en door het toepassen van vier afwegingsprincipes.

6. Het grootste strijdpunt zit in het energievraagstuk in relatie tot een groene, gezonde en leefbare aantrekkelijke stad. Dit onderwerp speelt nu ook in de RES 2.0. Hoe gaat de gemeente met de Regio en provincie hierover in gesprek?

Antwoord gemeente

Hier is juist de Regionale Energiestrategie voor bedoeld. De samenwerkende overheden gaan nu alle informatie verzamelen om de zoekgebieden voor windturbines en zonnevelden in de RES 2.0 te kunnen bepalen. Voordat de regio besluit worden eerst de milieugevolgen onderzocht in een milieueffectrapport. Daar komen bovengenoemde strijdigheden aan bod.

7. Het planMER zal benut kunnen worden door de gemeente bij het opstellen van de gebiedsuitwerkingen. Is de gemeente van plan dit te doen?

Antwoord gemeente

Ja de aanbevelingen uit de PlanMER voeren we door bij toekomstige beleids- en gebiedsuitwerkingen

8. De specifieke aanbevelingen op pagina 10 zijn waardevol. Worden deze aanbevelingen overgenomen?

Antwoord gemeente

Ja deze nemen we over.

9. In het MMA komt het doorgaande verkeer als discussiepunt naar voren. Wil Arnhem dat het doorgaande verkeer door de stad heen gaat? Of zijn er andere oplossingen voor het doorgaande verkeer?

Antwoord gemeente

De Omgevingsvisie Arnhem 2040 heeft een duidelijke prioritering in de visie op mobiliteit. Om extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, geven we de komende jaren ruim baan aan lopen, fietsen en openbaar vervoer.

De mobiliteitstransitie richt zich op een verdere doorontwikkeling van het mobiliteitsbeleid. Hierbij koppelen we de mobiliteitsopgaven aan de verstedelijkingsopgaven en de gezondheid van onze inwoners. Dit wordt de komende periode nader uitgewerkt in een Duurzaam Mobiliteitsplan.

10. Ook wordt de noodzaak van een nieuwe visie op circulaire economie benoemd voor het MMA-scenario. Wordt dit gedeeld?

Antwoord gemeente

We gaan aan de slag met het opstellen van een beleidsuitwerking Arnhem vitale stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een vitale economie voort. Het beleid bevat ook wijzigingen gericht o.a. op een langetermijnvisie voor een circulaire economie.

Reactie 15

Stichting Scoren doe je samen

1. De stichting geeft complimenten over de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente

Dank voor de complimenten.

2. De stichting vindt het belangrijk dat er aandacht wordt besteed aan sport en gezondheid in de omgevingsvisie en rekent erop dat de sport en gezondheidsnota vertaald wordt in de visie.

Antwoord gemeente

De nota gezond en fit is uitgangspunt geweest voor de omgevingsvisie en waar mogelijk zijn deze vertaald in de thematische uitwerking 'Een groene, gezonde en veilige stad in paragraaf 5.2 van de omgevingsvisie.

3. In de omgevingsvisie moet aandacht zijn voor de noden van de jeugd. De stichting vind het een goede aak dat in het voortraject jongeren betrokken zijn en ziet graag dat de Nota jeugdbeleid 2021-2025 terug te zien is in de visie.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie richt zich met name op het fysieke onderdelen van de stad en daar waar fysiek beleid of fysieke ontwikkelingen ingrijpen op sociale thema's. de nota jeugdbeleid 2021-2025 is daarom ook niet direct onderdeel van de omgevingsvisie maar speelt indirect wel een rol. Dit is met name zichtbaar in de samenhang tussen ontwikkelingen zoals spoorzone Oost in relatie met de meer sociale Arnhem Oost aanpak. Door te zorgen voor betaalbare woningbouw, een uitnodigende openbare ruimte, passende werkplekken, scholen en maatschappelijke

voorzieningen dragen we bij aan de sociale ontwikkeling van jonge Arnhemmers.

4. In paragraaf 4.2 mist de stichting een kopje gezondheid. In de fysieke leefomgeving moet ruimte zijn om te bewegen en de stad moet leefbaar zijn waar iedereen zich fijn voelt.

Antwoord gemeente

Het aspect gezondheid is een doorsnijdend thema dat in veel van de genoemde onderdelen in paragraaf 4.2 terugkomt. De concrete ambities voor het thema gezondheid zijn te vinden in de thematische uitwerking 'Een groene, gezonde en veilige stad in paragraaf 5.2 van de omgevingsvisie.

5. De stichting stuurt ter verdieping de door hen opgestelde notitie van Nijmegen West naar Arnhem Oost toe met het verzoek om deze te betrekken bij het vervolg en de vraag om reflectie.

Antwoord gemeente

Dank voor het toezenden van de notitie. De inhoud sluit zoals de notitie zelf ook al aangeeft goed aan bij de Nota jeugdbeleid 2021-2025 en het Nationaal Programma Arnhem oost.

6. Tenslotte verzoekt de stichting de gemaakte opmerkingen ook te betrekken bij de Nota reikwijdte en Detailniveau en het MER-rapport.

Antwoord gemeente

De opmerkingen van deze zienswijze komen overeen met de inhoud van de omgevingsvisie en vragen dan ook niet om een bijstelling van de Nota reikwijdte en Detailniveau en het MER-rapport.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 16
PSP ’92

1. PSP’92 vraagt of de gemeente de stelling deelt dat de omgevingsvisie de vraag ‘Wat is Arnhem’ moet beantwoorden.

Antwoord gemeente
Ja en dit is in de visie ook nog eens bevestigd in paragraaf 2.1 waarin de Arnhemse identiteit de basis is voor de ontwikkeling van de stad.

2. PSP’92 vraagt of het college de waarden onderschrijft die de PSP nastreeft als het gaat om het voorkomen van massaliteit, kaderloosheid en voorzien in sociale cohesie en het ruimte geven aan politieke minderheden en mensen met gewetensbezwaren.

Antwoord gemeente
Het college onderschrijft de universele rechten van de mens en streeft er naar om bij te dragen aan de Global Goals.

3. PSP’92 is van mening dat de global goals ook voor de stad Arnhem en haar wijken gelden en vraagt zich af of met deze doelstellingen rekening is gehouden in de omgevingsvisie. Het verzoek is om per doelstelling te beargumenteren of en op welke wijze er rekening mee is gehouden.

Antwoord gemeente
De global goals richten zich op het brede spectrum van duurzame ontwikkeling. De omgevingsvisie richt zich met name op het fysieke onderdelen van de stad en daar waar fysiek beleid of fysieke ontwikkelingen ingrijpen op sociale thema’s. In tabel 1.1. geven we aan of er een relatie is met een doelstelling en op welke manier de omgevingsvisie bijdraagt of rekening houdt met dat doel.

Global Goal	**Relatie en invulling met de Omgevingsvisie Arnhem 2040**
Geen armoede	De omgevingsvisie erkend dat Arnhem ook een kwetsbare kant, de wijken in de stad waar Arnhemmers minder profiteren van wat de stad te bieden heeft. Een voorwaarde aan de groei van de stad is dan ook dat Arnhem vitaler en socialer wordt. Daarnaast is het voorkomen of verkleinen van energiearmoede een belangrijk thema in de visie.
Geen honger	De visie richt zich niet op dit thema.
Goede gezondheid en welzijn	In paragraaf 5.2 van de omgevingsvisie noemen we concrete doelstellingen die we in de fysieke leefomgeving kunnen doen om de gezondheid en het welzijn van Arnhemmers te verbeteren.
Kwaliteit onderwijs	De omgevingsvisie richt zich niet direct op de kwaliteit van het onderwijs. Wel is de ambitie voor een gunstig vestigingsklimaat voor onderwijs en innovatieve bedrijvigheid in en rondom de energiesector onderdeel van het toekomstbeeld in hoofdstuk 4. Daarnaast zet de omgevingsvisie in op voldoende, passende en goed bereikbare onderwijslocaties in de stad.
Gender gelijkheid	De visie richt zich niet op dit thema.
Schoonwater en sanitair	Schoon water is onderdeel van de thematische uitwerking Een groene, gezonde en veilige stad’ in paragraaf 5.2 van de omgevingsvisie.
Betaalbare en duurzame energie	Onderdeel van de energietransitie is het voorkomen van energiearmoede. Deze ambitie is onderdeel van het toekomstbeeld Arnhem 2040 zoals opgenomen in hoofdstuk 4. In paragraaf 5.6 laten we zien hoe we dit voor elkaar gaan krijgen.
Eerlijk werk en economische groei	Deze global goal is in het toekomstbeeld voor Arnhem in hoofdstuk 4 verwoord als ‘Een vitale stad met voldoende werklocaties en werkgelegenheid’. In

	paragraaf 5.3 werken we dit verder uit. Onder andere door te investeren in mensen en ons te richten op de dingen waar we nu ook al goed en sterk in zijn: de energiesector, de creatieve sector, ontwerp en cultuur.
Industrie innovatie en infrastructuur	Een belangrijk speerpunt in onze economische ambities is koploper worden in de energietransitie en circulariteit. Dit is uitgewerkt in paragraaf 5.3 van de omgevingsvisie. Paragraaf 5.5. richt zich op onze infrastructuur en de rol die schone mobiliteit daarin speelt.
Ongelijkheid verminderen	Uitgangspunt in de omgevingsvisie is dat de groei van de stad gepaard gaat met een verbetering van de leefbaarheid en de sociale positie van Arnhemmers die het minder hebben. Dit uitgangspunt kom op verschillende plekken in de omgevingsvisie terug en richt zich op gezondheid, mobiliteit, wonen, economie en energie. Daarnaast is het streven naar gelijkheid één van de vier afwegingsprincipes in de visie.
Duurzame steden en gemeenschappen	Duurzaamheid is een thema dat in alle onderdelen van de omgevingsvisie tot uiting komt en de basis voor de afwegingsprincipes in paragraaf 4.3.
Verantwoorde consumptie en productie	Dit komt in de omgevingsvisie tot uiting in de circulaire ambities en versterken we verder in de definitieve omgevingsvisie door de aandacht voor stadslandbouw en lokale voedselproductie.
Klimaatactie	De omgevingsvisie committeert zich aan de opgave op klimaatneutraal te zijn in 2050 en formuleert daar in paragraaf 5.6 een breed pallet aan acties voor. Maar ook de verstedelijkingsstrategie die uitgaan van binnenstedelijke ontwikkelen met functiemenging en ruim baan aan schone mobiliteit draagt bij aan het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen.
Leven in het water	In paragraaf 5.2 gaan we uitgebreid in op de waterkwaliteit en onze inspanningen om deze te verbeteren.
Leven op het land	Dat geld ook voor het leven en de biodiversiteit op het land. Ook deze inspanningen zijn opgenomen in paragraaf 5.2
Vrede, veiligheid en sterke publieke diensten	De omgevingsvisie richt zich niet direct op vrede. Veiligheid is wel een belangrijk thema dat onderdeel is van de thematische uitwerking groene, gezonde en veilige leefomgeving in paragraaf 5.2. De relatie met sterke publieke diensten ligt in de regie die de gemeente pakt in het fysiek domein op doelen te behalen. We zijn ervan doordrongen dat de opgaven alleen mogelijk zijn als we als overheid actief opereren in de gebiedsontwikkeling en stevige kaders en financiële middelen inzetten. Dit is uitgewerkt in hoofdstuk 8.
Partnerschap op doelstellingen te bereiken	We beseffen dat het behalen van de ambities uit de omgevingsvisie alleen mogelijk is als we dit samen met de stad en met onze (bestuurlijke) partners doen. Hoe we dat willen doen is opgenomen in hoofdstuk 8 van de omgevingsvisie.

Tabel 1 Global Goals in relatie tot de Omgevingsvisie Arnhem 2040

4. PSP'92 bepleit ten aanzien van de economische ontwikkeling voor meer samenwerking in de regio en met wijken onderling.

Antwoord gemeente

Samenwerking op alle (bestuurlijke) niveaus van Europa tot buurt is essentieel om de doelen uit de omgevingsvisie te bereiken. In paragraaf 2.2 gaan we nader in op onze positie in de verschillende schaalniveaus. We erkennen dat er in Arnhem grote verschillen

bestaan tussen wijken en dat die vragen op een gebiedgerichte aanpak. Daarnaast start iedere thematische uitwerking met de regionale context en gaan we in hoofdstuk 8 ook uitgebreid in op de samenwerking.

5. Er wordt gepleit voor een flexibele houding ten aanzien van ruimtelijke initiatieven met minder lastendruk.

Antwoord gemeente

De concrete aanpak hiervoor is niet opgenomen in de omgevingsvisie maar is onderdeel van de brede implementatie van de Omgevingswet in onze gemeente. Dit houdt in dat we ons beleid voorbereiden met de stad en dat er binnen dat beleid en de regels die dat beleid ondersteunen ruimte moet zijn voor initiatieven uit de stad. Bij het toetsen van initiatieven stellen we ons faciliterend op en denken we graag mee.

6.Het recht op een rustdag voor iedereen.

Antwoord gemeente

We nemen kennis van dit standpunt maar zien geen relatie met deze omgevingsvisie.

7. Er moet aandacht zijn voor de drie economische V's als het gaat om toerisme: Vervoer, Vertier en Verblijf.

Antwoord gemeente

Toerisme is een belangrijk onderdeel van onze economie en we erkennen dat dit belangrijke aspecten zijn voor dit thema.

8. PSP'92 vindt dat er plaatsen moeten worden aangewezen waar graffiti is toegestaan, daarbuiten moet het verboden worden. In de openbare ruimte moet er vrijheid zijn voor kunst en culturele uitingen.

Antwoord gemeente

Arnhem is een creatieve en cultuurstad en stimuleert creativiteit en kunst en cultuur in de openbare ruimte. De stad kent een legale graffiti plek aan de Boterdijk.

9. PSP'92 staat voor Fries taal- en cultuuronderwijs in Arnhem en de namen in de Frieslandbuurt moeten in de Friese spelling geschreven worden.

Antwoord gemeente

We nemen kennis van dit standpunt maar zien geen relatie met deze omgevingsvisie.

10. Graag ziet PSP'92 een regenboogpad in de openbare ruimte.

Antwoord gemeente

De gemeente Arnhem vindt het belangrijk dat Arnhemmers zich thuis en welkom voelen in hun stad. Diversiteit is één van de speerpunten uit het Programma Meedoen in Arnhem. We blijven investeren in acceptatie en empowerment van de Arnhemse LHBTI personen. In de regenboogagenda van Arnhem voor 2020-2022 is opgenomen dat we als gemeente vinden dat het regenboogpad moet blijven bestaan, juist om uit te stralen dat diversiteit van blijvend belang is.

11. Er moet meer ruimte zijn in de wijken voor de Arnhemse vlag.

Antwoord gemeente

We nemen kennis van dit standpunt maar zien geen relatie met deze omgevingsvisie.

12. Er moet aandacht zijn voor archeologie en erfgoed in de wijken.

Antwoord gemeente

De Arnhemse wijken kennen een grote variatie en Arnhem kent relatief veel beschermde stadsgezichten en monumentale parken. Daarnaast heeft Arnhem een boeiende en bijzondere historie waarvan veel nog terug te vinden is. In paragraaf 5.1 van de omgevingsvisie laten we zien hoe we aandacht geven aan archeologie en erfgoed in onze stad en onze wijken.

13. PSP'92 wil dat bestuur en burger samen een probleem in de wijk oplossen door goed overleg en samenspraak in het voortraject, inspraak bij de besluitvorming en blijvend contact bij de uitvoering.

Antwoord gemeente

De gemeente Arnhem is het hier mee eens. Een belangrijk uitgangspunt bij het uitvoeren van de omgevingsvisie is daarom ook participatie. In hoofdstuk 8 van de omgevingsvisie gaan we hier nader op in. Daarnaast heeft de gemeente als onderdeel van de implementatie van de Omgevingswet de handreiking 'betrek de buurt bij uw bouwplan' ontwikkeld. In deze handreiking zitten spelregels voor participatieprocessen.

14. PSP'92 wil dat de ruimtelijke ordening rekening houdt met het behoud van landschap, natuur en openbaar groen.

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie is deze wens uitgangspunt. We hebben het behoud van landschap, natuur en openbaar groen onderdeel gemaakt van de afwegingsprincipes in paragraaf 4.3 en de verstedelijkingsladder.

15. Een Stadsforum moet vrij kunnen brainstormen over de ruimte in de stad.

Antwoord gemeente

Dit onderwerp valt buiten de scope van de omgevingsvisie. Wel kunnen we aangeven dat het onze ambities is dat de gemeente in het kader van burgerparticipatie wil gaan weken met burgerberaden.

16. Er moet aandacht zijn voor algemene mobiliteit voor iedereen die aantrekkelijk, betaalbaar, comfortabel en duurzaam is en doet suggesties zoals gratis openbaar vervoer, aangepaste tijden in het onderwijs, verkeerslichten met wachtindicatie, het integreren van oplaadpunten voor scootmobielen in oplaadpalen, stimuleren van deelvervoer en rekening houden met het gebruik door kwetsbare groepen.

Antwoord gemeente

In paragraaf 5.5 gaan we uitbereid in op onze mobiliteitsaanpak. De genoemde suggesties passen goed in de aanpak die we voorstaan en een deel hiervan wordt verder uitgewerkt in het nog op te stellen mobiliteitsplan als uitwerking van de omgevingsvisie.

17. PSP'92 bepleit een goede omgang met de schepping en wil aandacht voor klimaat, energie en natuur in de wijken en doet ook hier een aantal suggesties zoals het zelf laten produceren van energie door consumenten

al dan niet in collectief verband, voedselbossen en wijkmoestuinen en een betere bescherming van bijen.

Antwoord gemeente

Aandacht voor klimaat, energie en natuur vinden we als gemeente zeker nodig en komt dan ook uitbereid aan bod in de omgevingsvisie. Klimaat en energie en collectieve vormen van energieopwekking is opgenomen in paragraaf 5.6 van de omgevingsvisie. Het behoud en de versterking van de biodiversiteit is onderdeel van paragraaf 5.2. We vinden dat lokale voedselvoorziening nog onvoldoende een plek heeft in de omgevingsvisie. We stellen de gemeenteraad daarom voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad. Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7.

18. PSP'92 bepleit een duidelijk beleid voor afvalinzameling.

Antwoord gemeente

De gemeente is voorstander van duidelijk beleid op dit thema en werkt hier ook hard aan. Het beleid voor afvalinzameling valt echter buiten de scope van deze omgevingsvisie en kent een eigen proces.

19. Particulieren en ondernemingen moeten de kans krijgen om groenonderhoud te adopteren.

Antwoord gemeente

Dit is mogelijk in onze gemeente. We verwijzen u hiervoor door naar:
Uw buurt groener maken - Gemeente Arnhem

20. Er moet ruimte zijn voor natuurlijke, sociale ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.

Antwoord gemeente

We zien dit als voorwaarde voor veilige, leefbare en gezonde wijken. In paragraaf 5.2 gaan we uitgebreid in op de manier waarop we onze openbare ruimte in willen zetten om onze stad groener, gezonder en veiliger willen maken. Ook bij de gebiedsuitwerking zoals in kronenburg zetten we in op meer ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.

21 PSP'92 vraagt zich af of rekening is gehouden met de Stadsvisie en de Structuurvisie.

Antwoord gemeente

Ja, deze eerdere visies zijn betrokken in de voorbereiding van de omgevingsvisie. Een groot deel van de beleidsuitgangspunten uit deze eerdere visies staan nog steeds overeind en zijn onderdeel van de omgevingsvisie. Het gaat dan bijvoorbeeld om het landschap en onze cultuurhistorie, het belang van onze binnenstad en andere belangrijke werklocaties.

22. PSP'92 wil graag de reactie van de provincie, het waterschap, de aangrenzende gemeenten en de bewonersoverleggroepen ontvangen en weten welke overleggroepen zijn geïnformeerd.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie kent een uitgebreid voortraject. We zijn begonnen met een klankbordgroep om samen te kijken hoe we de stad konden betrekken bij de totstandkoming van de omgevingsvisie. Voor een overzicht van het participatietraject verwijzen we naar het overzicht in hoofdstuk 2 van dit wijzigingsdocument.

Wijziging van de omgevingsvisie

We stellen de gemeenteraad voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad.

Hier voor zullen we de volgende tekst opnemen:
“ **We stimuleren natuurinclusieve landbouw**
Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden en vormen de schakels van natuurinclusieve landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw kenmerkt zich door de afwezigheid van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen en draagt bij aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, een goede bodem- en waterkwaliteit, en dierenwelzijn. Het zorgen voor het land en de aarde, het zorgen voor elkaar en het zorgen voor het grotere geheel vormen de basis van natuurinclusieve (stads)landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw draagt bij aan een groene, klimaatadaptieve, circulaire, sociale, inclusieve en bruisende stad met een gezonde woon-, werk- en leefomgeving.

Natuurinclusieve (stads)landbouw heeft als uitgangspunt het continu streven naar het sluiten van lokale kringlopen. We onderschrijven het belang van een duurzame regionale voedselketen en de regionale voedselvoorziening. We zetten in op het verkorten van de ketens van de voedselproductie en streven naar meer verbinding tussen stad en ommeland en tussen producent en consument. We streven naar het versterken van de lokale economie en we stimuleren en faciliteren concepten en initiatieven voor lokale en regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We wijzen in en om de stad locaties aan, specifiek gericht op en bestemd voor lokale/regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We zorgen tenslotte voor promotie, educatie en bewustwording ten aanzien van lokaal voedsel en gezondheid. “

Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7. Waaronder het opstellen van een visie op duurzame (stads)landbouw en regionaal voedsel.

Buiten de termijn

Reactie 17

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden

De VGGM merkt op dat het thema veiligheid en gezondheid nog verdere uitgewerkt zal worden in de beleidsontwikkeling. Daarbij geven zij het advies om bij deze uitwerking het Beleidsplan Veiligheidsregio, met daarbij het regionaal risicoprofiel, mede als uitgangspunt mee te nemen. De VGGM geeft graag een bijdrage aan deze beleidsuitwerking.

Antwoord gemeente

Bedankt voor het aanbod. Bij de verdere beleidsuitwerking zullen we zeker contact opnemen met de VGGM om ervoor te zorgen dat het thema veiligheid en gezondheid goed verankerd wordt in ons beleid. Daarbij nemen we het beleidsplan mee.

4. Actualisaties

In de periode tussen het ontwerp-omgevingsvisie en de definitieve omgevingsvisie heeft nog een aantal actualisaties plaatsgevonden die relevant zijn voor de omgevingsvisie.

Het gaat om:

- Beleidsactualisaties
- Gebiedsuitwerkingen
- Doorwerking

De genoemde aanpassingen leiden niet tot koerswijziging in de visie, ze gaan slechts om beperkte actualisatie. We stellen de gemeenteraad de volgende actualisaties voor:

Beleidsactualisaties

Hoofdstuk 5.1
Een aantrekkelijk Arnhem

In het kaartbeeld bij afbeelding 5.4 (**cultuurhistorische attributen van Arnhem**) is de zone met militaire terreinen op sommige locaties verkeerd ingetekend. We stellen voor dit aan te passen naar de feitelijke situatie.

Hoofdstuk 5.2
Een groene, gezonde en veilige stad

Aan de alinea **We beperken overlast van extreme buien** stellen we voor het volgende toe te voegen: *"Ook gaan we aan de gang met de opvolger van het gemeentelijke rioleringsplan (GRP). Daarmee maken we onze wettelijke verplichtingen en zorgtaken inzichtelijk voor onze burgers en bedrijven en het maakt de besteding van de rioolheffing inzichtelijk"*

Gebiedsuitwerkingen

In zijn algemeenheid stellen we voor om de gebieden, kaarten en legenda accuraat te maken naar de stand van zaken van de betreffende ontwikkelperspectieven. Voor de ontwikkelgebieden specifiek stellen we de volgende aanpassingen voor:

Hoofdstuk 6.4
Gebiedsuitwerking Arnhem Oost

- In de alinea **Verbonden** de tekst "*Hierdoor wordt het gebied goed bereikbaar met openbaar vervoer (OV) en verschuift de focus van auto naar lopen en fietsen door groene straten*" te vervangen voor "*Door de focus te verschuiven naar groene straten voor lopen en fietsen en hoogwaardig openbaar vervoer blijft Arnhem Oost goed bereikbaar in een groeiende stad*";
- De plankaart aan passen zodat de begrenzing van het winkelcentrum Presikhaaf loopt tot aan het Lange Water;
- Onderzoekslocatie ontwikkelen woonwerk milieu, (flex-)wonen, voorzieningen voor Presikhaaf 3 vergroten zodat duidelijk is dat het winkelcentrum Presikhaaf en de Houtmanstraat hier bij horen;
- De windturbine ten westen van de Nieuwe Haven verwijderen van de plankaart;
- IJsseloord 2 is in de ontwerp-omgevingsvisie opgenomen als verdichtingslocatie voor kantoren. Dit is niet juist, dat zullen we aanpassen op de kaart

Hoofdstuk 6.6
Gebiedsuitwerking Arnhem Noord

- Bij de beschrijving over de **natuurzone ten noorden van de Koningsweg** de tekst "*het toevoegen van nieuwe woonfuncties en bedrijvigheid zijn hier niet gewenst*" verduidelijken door deze te vervangen voor: "*Toevoegen van nieuwe activiteiten en bebouwing in deze zone is niet gewenst*";
- Bij de beschrijving van de **natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg** de tekst "*Toevoegen van nieuwe activiteiten en bebouwing in deze zone is denkbaar in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur en bij voorkeur langs de Kemperbergerweg*." vervangen voor "*Toevoegen van nieuwe activiteiten en bebouwing in deze zone is denkbaar in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur, zoals de Kemperbergerweg*."

Doorwerking

Thematische beleidsuitwerkingen

Arnhem aantrekkelijke stad

Onder "We gaan aan de slag met het opstellen van een beleidsuitwerking Arnhem aantrekkelijke stad.
Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van de ruimtelijke kwaliteit voort maar bevat ook wijzigingen gericht op:" stellen we voor het volgende toe te voegen:

- We gaan aan de slag met het opstellen van de cultuurhistorische waardenkaart;
- Bij het door ontwikkelen van onze welstandsadvisering wordt ook de advisering van kwaliteitsteams bij de verstedelijkingsgebieden toegevoegd;
- Ontwikkelen van een omgevingstoets voor klimaatadaptief, energieneutraal, circulair en natuurinclusief bouwen verplaatsen naar Arnhem groene, gezonde en veilige stad.

Onder "Basis voor de ontwikkeling van het de beleidsuitwerking Arnhem aantrekkelijke stad zijn de volgende kaders:" stellen we voor het volgende toe te voegen:

- De Erfgoedverordening 2017

Arnhem groene, gezonde en veilige stad

Onder de tekst "We gaan aan de slag met het opstellen van een samenhangende beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een gezonde leefomgeving voort maar bevat ook wijzigingen gericht op:" stellen we voor het volgende aan toe te voegen:

- We gaan aan de slag met een opvolger van het gemeentelijk rioleringsplan

Onder de tekst "Vertrekpunt voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad zijn de volgende kaders" stellen we de volgende wijzigingen voor:

- Actieplan Omgevingslawaai 2013 veranderen in Actieplan Omgevingslawaai 2023.
- Actieplan wateroverlast veranderen in Aanpak wateroverlast in Arnhem- Noord 2015
- Strategie klimaatadaptatie 2030 wijzigen in Strategie Klimaatadaptatie 2020-2030
- De bodemkwaliteitskaart is onderdeel van de Nota bodembeheer, deze niet meer apart benoemen .
- Het toevoegen van de Visie spoorgeluidmaatregelen 2017
- Het toevoegen van het gemeentelijk Rioleringsplan van 2014-2018

Arnhem vitale stad

Onder de tekst "Basis voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking vitale stad zijn de volgende kaders:" stellen we de volgende wijzigingen voor:

- Visie op werklocaties (in voorbereiding) wijzigen naar Visie Werklocaties Arnhem 2040;

Ruimte voor schone mobiliteit in een bereikbare stad

We stellen de gemeenteraad voor om de tekst in deze alinea in zijn geheel te vervangen voor:

"We stellen een nieuw mobiliteitsplan op waarin naast de bereikbaarheid van de stad, het tegengaan van verkeersoverlast en schone lucht de uitgangspunten zijn. Zaken die we daarbij oppakken zijn:

- *ontwikkelen van een nieuwe kijk op de rol van automobiliteit in de stad en het netwerk dat daarvoor nodig is in relatie met het loop-, fiets- en OV-netwerk en de inzet van hubs;*
- *koppelen van de mobiliteitsopgave (verduurzaming) koppelen aan de verstedelijkingsopgave en de gezondheid van onze inwoners*
- *ontwikkelen van modern parkeerbeleid gericht op de leefbaarheid van de stad met inzet van gebiedsgerichte parkeerregulering in combinatie met parkeernormen voor auto en fiets;*
- *ontwikkelen van een visie op hubs in relatie tot de beschikbaarheid van parkeerplaatsen rond het centrum;*
- *Ontwikkelen van beleid om lopen te stimuleren door o.a. het definiëren van verschillende type loopnetwerken en het formuleren van eisen waaraan deze netwerken moeten voldoen.*
- *Opstellen van beleidsregels en een vergunningensysteem voor deelvervoer in de stad*
- *Opstellen van een actieplan Nul-emissie stadslogistiek*

Basis voor de ontwikkeling van dit beleid zijn:

- *Ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid 2019*
- *Accentnota fiets 2019-2024*
- *Nota Bereikbare Binnenstad 2017*
- *OV-visie Arnhem-Nijmegen*
- *Samenwerken aan hoogwaardige ov-corridors 2019-2023*
- *Fietsparkeerplan binnenstad*
- *Beleidskader deelmobiliteit 2022-2025"*

Hoofdstuk 7.3
Thematische beleidsuitwerkingen

Om de koppeling met de structuurvisie te verduidelijken stellen we voor om de volgende tekst toe te voegen aan deze paragraaf:

"Met het vaststellen van de omgevingsvisie legt de gemeenteraad haar ruimtelijk koers voor de stad vast. Een koers die ruimte en oplossingen biedt voor de opgaven die nu urgent zijn. De koers uit de huidige structuurvisie in 2012 vervalt daarmee. Toch zijn er nog een aantal thematische onderdelen in de structuurvisie die we nog niet in willen trekken. Reden hiervoor is dat er voor deze thema's nog geen nieuw beleid is vastgesteld. Om te voorkomen dat er op deze onderdelen een beleidsvacuüm ontstaat blijven deze vooralsnog gelden Het gaat om de beschrijving van de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2, de gebiedsgerichte milieubenadering in paragraaf 2.7, de ordening van de ondergrond in paragraaf 2.10, het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 en de beschrijvingen van onze karakteristieke stedenbouwkundige milieus in paragraaf 3.2."

Bijlage: Gebundelde zienswijzen

Omgevingsvisie Arnhem 2040

Bijlage

Gebundelde zienswijzen

Geanonimiseerd

GEMEENTE Arnhem

Zienswijze 1

Projectsecretaris omgevingswet

Van: [redacted]@gmail.com>
Verzonden: maandag 19 december 2022 13:13
Aan: Projectsecretaris omgevingswet
Onderwerp: Reactie omgevingsvisie 2040 + nieuwsbrief verkeersgroep Arnhem-West
Bijlagen: Verkeersgroep AW 2022-06 Nieuwsbrief#7.pdf; Verkeersgroep AW 2022-08 Nieuwsbrief#8.pdf

Geachte Projectsecretaris Omgevingswet,

Met belangstelling en verwondering hebben wij, als leden van de Verkeersgroep Arnhem-West, kennisgenomen van het Voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Wij als bewoners van de wijk Heijenoord en Lombok zijn al jaren bezig om een goed passend verkeersplan i.o.m. de gemeente gerealiseerd te krijgen. Het schetst onze verbazing dat wij als wijk slechts zijdelings worden genoemd in het Voorontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040.

Daarnaast zijn wij van mening dat het m.n. 'de taak van de gemeente is' is om zaken en taken te coördineren met andere stakeholders, personen en organisaties die zich actief bemoeien met het welzijn van de wijk c.q. straat. Dit is de reden dat wij onderstaande graag delen, zodat ook onze wijkbehoeften opgenomen kunnen worden in de Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Ter informatie sturen wij een kopie van onze meest recente nieuwsbrieven mee, waarin informatie is opgenomen m.b.t. de verkeerssituatie in Arnhem-West.

Wij ontvangen graag een gedetailleerde reactie op onze vragen door de wethouder Ruimtelijke Ordening en Omgevingswet, mw.Cathelijne Bouwkamp.

Ook willen wij graag op de hoogte gesteld worden op welke wijze onze aandachtspunten zijn betrokken op de verdere uitwerking van genoemde Omgevingsvisie 2040

Aandachtspunten en vragen om verheldering Omgevingsvisie 2040,

Algemene opmerkingen;

Het is ons niet duidelijk waarom de aanpak van de huidige problematiek m.b.t. verkeer in Arnhem-West niet is meegenomen in het Voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040. Misschien kunt u hiervoor een reden geven.

Het is ons opgevallen dat de informatie over genoemde Omgevingsvisie niet ruim van tevoren in de Arnhemse Koerier is gepubliceerd. Ook in onze wijkkrant is geen informatie over de Omgevingsvisie verschenen.

Democratie betekent in onze ogen ook het informeren en actief benaderen van mensen/wijkbewoners. Vraag is, heeft het Team Leefomgeving in deze geen taak? Ook zijn andere kanalen voor communicatie met de bewoners van Arnhem-West, zoals social media en bijvoorbeeld affiches in supermarkten niet benut.

Ook vragen wij ons af waarom wij, als actiegroep, niet gevraagd zijn om input op deze visie te leveren? Wij zijn bekend bij zowel de gemeente als het Team Leefomgeving.

Arnhem-West is in de Omgevingsvisie niet als aandachtsgebied aangemerkt.

Vreemd, maar ook teleurstellend, m.n. omdat wij als wijk in de praktijk voor de ontsluiting zorgen cq sluiproute zijn vanuit Arnhem-Zuid en nog andere in te breiden nieuwbouwlocaties. Er lijkt een verkeersafwikkelingsplan te ontbreken.

Het is belangrijk om een visie te ontwikkelen en daarvoor het gebied goed in kaart te brengen. Hoe zijn de huidige prioriteiten tot stand gekomen? (Een plan voor een snelfietspad om gebieden aan elkaar te knopen, terwijl nog een 50 m verder op in onze wijk Heijenoord en Heijenoord levensgevaarlijke situaties bestaan met (zeer jonge) fietsers.

Wie bepaalt op, welke basis, de prioriteiten van de Omgevingsvisie. Hoe worden deze prioriteiten vastgesteld?

Definities, data?

Er wordt terminologieën gebruikt in het document die niet verder gedefinieerd worden, zoals ‘groene leefomgeving’ en ‘gezondheidsklachten’. Ook worden deze niet van normen voorzien.

Wij zien bijvoorbeeld ‘samenmeten’ van het RIVM (samenmeten.rivm.nl) niet terug en dat terwijl wij, hoewel dicht bij de bossen, een slechte luchtkwaliteit blijken te hebben, die bijna dagelijks de WHO-normen (en de nieuwe EU-normen) overschrijden.

Ook maken wij als actiegroep gebruik van de zogenaamde Telramen die, in het halve jaar dat ze verkeer registreren, onvoorstelbaar hoge aantallen auto’s tellen, een zware belasting voor onze smalle wijkstraatjes. Onze wijk is niet gebouwd voor deze hoeveelheid verkeer. Het zware verkeer (vrachtverkeer en bussen) creëert niet alleen de nodige onveilige situaties en overlast, maar heeft ook schade aan woningen tot gevolg. Bewoners zien zich gesteld voor duizenden euro’s aan kosten voor restauratie van hun gevels. Schade die buiten hun schuld is ontstaan en waar, tot op heden, geen enkele organisatie voor op wil draaien.

Waarom worden deze instrumenten, openbare data uit burgermeetnetten, niet gebruikt? Waarom is niet ingegaan op de huidige (mobiliteits) omgevingsproblematiek in de wijken Heijenoord en Lombok?

Definities en hun objectiveerbaarheid?

Er worden in de Omgevingsvisie terminologieën gebruikt die niet verder gedefinieerd worden, zoals groene leefomgeving en gezondheidsklachten.

Onze definitie voor de leefomgeving voor Heijenoord en Lombok bevat in ieder geval, verkeersveiligheid en dan m.n. voor fietsers en voetgangers, zwaar verkeer de wijk uit, beperking van verkeer i.v.m. luchtverontreiniging, beperken van het wijkvreemd verkeer tot de luchtkwaliteit aan acceptabele (WHO) normen voldoet. Terugdringing dient op zodanige wijze plaats te vinden dat er weer veilig gefietst en gelopen kan worden.

Dit roept ons bij de vraag op waarom Arnhem niet de 30 km zone invoert en handhaaft zoals in andere Nederlandse steden?

Een aantal opmerkingen en vragen per blz.

(blz 7 /90

In de Omgevingsvisie kunnen wij Arnhem-West niet vinden als apart gebied waar aandacht en geld naar toe gaat om problemen aan te pakken en het updaten van de wijk met o.a. de huidige milieu aandachtspunten.

Met updaten bedoelen wij de wijk aan te passen aan huidige normen betreffende luchtkwaliteit en verkeersoverlast.

Zie blz 65/90

Wij zijn teleurgesteld dat de visie niet doorbouwt op oplossingen voor de bestaande wijkproblemen. Er wordt opnieuw geconstateerd dat er problemen bestaan rondom de Oranjestraat en het bruggetje over het spoor. Al jarenlang zijn diverse bewoners groepen actief geweest om de gemeente te motiveren om deze brug te sluiten voor wijkvreemd verkeer c.q. als sluiproute. *Ter info, wij zijn actief bezig de vaste bus lijn, die veelal leeg door de straat dendert om te zetten naar beter passend openbaar vervoer. Hiervoor zijn ook gesprekken op provinciaal niveau gaande*.

Wij strijden al jaren voor aandacht in het verkeer in onze wijk, en voor ons andere groepen, dit is bekend en erkend bij en door Team Leefomgeving, er is regelmatig contact met de wijkagent, en met de ambtenaren van de gemeentelijke afdeling over mobiliteit. Kleine aanpassingen kunnen ook een positive verandering brengen. *Bijv. Een verkeersbord met 'verboden voor vrachtwagens' (van 3,5 ton) lijkt me een heel handige oplossing voor de wijk. Uitzondering voor bevoorrading winkels, vuilniswagen en bij specifieke werkzaamheden kan altijd.*

Blz.65/90

Inmiddels zijn er in de wijk verschillende ontwikkelingen gaande die moeten zorgen voor minder autoverkeer in de wijk. Het is ons, wijkbewoners, niet bekend waaraan gewerkt wordt. Er staat ook geen verwijzing naar andere stukken om hier kennis van te nemen.

Graag vernemen wij waar concreet aan gewerkt wordt.

Welke aanpassingen willen wij zien opgenomen in de Omgevingsvisie 2040.

Wij zien graag passende oplossingen voor de verkeersproblemen in onze wijk in de Omgevingsvisie terug. Op deze wijze weten wij dat er serieus gekeken wordt en benodigd budget vrijgemaakt wordt om de leefbaarheid van Heijenoord en Lombok, anno 2040, aanzienlijk te verbeteren zodat het inderdaad past bij de wens/zienswijze van dit visiestuk. Hierbij past specifieke aandacht voor terugdringen van de auto en het faciliteren van veilige fiets- en wandelmogelijkheden. We gaan er dan ook van uit dat deze onderlegger in ieder geval past bij de beschreven zienswijze.

Concreet zou dat volgens ons betekenen;

- □□□□ **Afsluiting van de Oranjebrug voor auto's!**
- □□□□ **Verkeersinrichting van de wijk op zo'n manier dat de fietser en voetganger letterlijk en figuurlijk centraal staan.**
- □□□□ **30 km zones (met handhaving door de politie).**
- □□□□ **Zwaar verkeer en gevaarlijke stoffen weren uit de wijk.**

Met vriendelijke groet,

[redacted] & [redacted]

Vrijwilligers met hart voor de wijk en het milieu.

namens en samen met Verkeersgroep Arnhem- West.

Nieuwsbrieven

Bijlage(n) bij de zienswijze

UPDATE #7 JUNI 2022

Verkeersgroep Arnhem-West

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Renovatie John Frostbrug; verkeerschaos in aantocht!

ACTIE VERGADERING

DONDERDAG 7 JULI 20:00 UUR ORANJEBRUG

In de periode van eind juli t/m september dit jaar is gedurende 7 (zeven!) weken deze Rijnbrug volledig afgesloten voor verkeer. Nu al is er per richting maar één rijstrook beschikbaar voor autoverkeer, en dat is al duidelijk in de straten van Heijenoord en Lombok te merken. Er staat ons, zo is de verwachting, een gevaarlijke chaos te wachten in onze woonstraten.

Verantwoordelijk voor het onderhoud aan de brug zijn Rijkswaterstaat en de Provincie Gelderland. Dat deze instanties hun aandacht vooral op de werkzaamheden richten is enigzins begrijpelijk. Wat onbegrijpelijk is, is dat de gemeente Arnhem niets heeft ondernomen om de bewoners van Heijenoord en Lombok tegen de langdurige overlast te beschermen. De gemeente laat het vinden van een omleidingsroute aan de automobilisten zelf over, met alle gevolgen van dien.

Vragen in de Gemeenteraad
De problemen rond de renovatie van de brug kwamen ook al naar voren in vragen van de SP en Christen Unie. Ook ons bezwaar (zie hieronder) tegen het verkeersbesluit werd in de bijeenkomst van 1 juni genoemd.

Meer weten?
Verkeersbesluit gemeente Arnhem >>
Rondvraag & Mededelingen 1 juni >>

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Aan de Gemeente Arnhem,
College van Burgemeester & Wethouders

Bezwaarschrift

Betreft: afsluiting John Frostbrug in verband met groot onderhoud aan deze brug en toegangswegen en het door Burgemeester en Wethouders voorgenomen verkeersbesluit inzake afsluiting van deze brug in de periode 1 juni tot 5 september 2022, zoals gepubliceerd in het Gemeenteblad op 23 mei 2022, Gemeenteblad 2022, 230498.

Arnhem: 31 mei 2022

Geacht College,

Wij, Verkeersgroep Arnhem- West, maken bezwaar tegen bovengenoemd besluit.

Ons bezwaar is niet dat wij tegen de onderhoudsmaatregelen aan de John Frostbrug zijn, maar bestaat daaruit dat wij van mening zijn dat het in dit besluit ontbreekt aan een voldoende weergave van de effecten op de verkeerssituatie in delen van onze stad. Derhalve ontbreekt het in het besluit ook aan gepaste maatregelen om de verwachte gewijzigde verkeersstromen op acceptabele wijze voor de bewoners van onze stad op te vangen.

Wij denken hierbij specifiek aan de wijken van Arnhem-West; Lombok, Klingelbeek en Heijenoord, waarin ondergetekenden woonachtig zijn. Zoals u bekend worden deze wijken met name in de spitsuren onevenredig belast met sluipverkeer. Dit is met name het geval op het kruispunt Utrechtseweg-Oranjestraat, in de Oranjestraat zelf, de Oranjebrug, de Noordelijke Parallelweg, Brouwerijweg, Tormentilstraat, Veluwestraat, Callunastraat en Heijenoordseweg. Door het afsluiten van de John Frostbrug verwachten wij toenemende verkeersstromen over de Nelson Mandelabrug. Hierdoor zal ook de verkeersdruk op de woonstraten in Arnhem West verder toenemen.

Gezien bovenstaande vragen wij u dat, gezien de impact van deze afsluiting, vooraf aan definitieve toestemming voor dit besluit,
1. inzichtelijk te maken wat de consequenties zijn op het sluipverkeer en secundair wegennet, en
2. Daar waar een onacceptabel drukte wordt verwacht aanvullende maatregelen te treffen om de overlast te reduceren;
3. bij specifiek onze wijk, Heijenoord en Lombok, in verband met de verwachte extra overlast, aanvullende maatregelen te treffen voor het tegengaan van het mogelijk toenemende sluipverkeer door deze wijken. Dit vragen wij vooral ook voor onze kinderen en jongeren op de scholen in onze wijk.

Tenslotte, het is ons bekend dat woensdag 1 juni, dit onderwerp tijdens raadsvergadering in de rondvraag wordt besproken (de punten 4 en 6). Hierin wordt echter niet gesproken over de specifieke problemen die door de afsluiting ontstaan in onze wijk.

De Verkeersgroep Arnhem-West

Hulp uit België bij het tellen van verkeer; het Telraam.

Is het overlast of beleving?

Ondervinden we als bewoners van Heijenoord en Lombok echt overlast van verkeer of is dat slechts onze beleving? Dat is steeds de reactie van ambtenaren die we over het vele verkeer in onze straten aanspreken. Om de gemeente richting verbetering te sturen moeten we als inwoners van Arnhem-West blijkbaar met bewijzen komen, overschrijdingen van normen. Of, zoals de Belgische bedenkers van de verkeersteller zeggen, 'Telraam objectiveert het buikgevoel.'

Een Telraam is een lage resolutie camera die aan de binnenkant van het raam is geplakt en passerend verkeer telt. Het Telraam registreert het soort verkeersdeelnemer (voetganger, fietser auto of vrachtauto) hun aantallen en de snelheid waarmee ze de locatie passeren. Ook de rijrichting wordt door het apparaat bijgehouden.

Nuttige investering
In de Callunastraat is het eerste Telraam in gebruik genomen. Een aanvraag uit het wijkbudget is gedaan om ook in zeven andere straten een dergelijk apparaat te plaatsen, in onze ogen een zeer nuttige investering.
Wilt u meewerken aan het registreren van verkeer en mogen wij een teller in uw raam plaatsen, meldt u zich dan via verkeer@arnhemwest.nl.

Meer meten?
Het lijkt ons ook verstandig om argumenten (data) te verzamelen waar het gaat om de luchtkwaliteit in onze straten. Na de zomer volgt meer informatie over de workshop in het Huukske waarin we luchtmeters gaan bouwen.

Meer informatie
Het Telraam in de Callunastraat >>
Informatief filmpje over de doelstellingen van Telraam >>
Burgermeetnet luchtkwaliteit >>

Reactie: verkeer@arnhemwest.nl

Mobiliteit en het Coalitieakkoord

Op woensdag 1 juni werd het akkoord tussen GroenLinks, D66, Arnhem Centraal, Partij voor de Dieren, PvdA en Volt ondertekend tijdens een feestelijke bijeenkomst in Arnhem-Zuid. Doelstelling van de overeenkomst is het om Arnhem duurzamer, groener, kansrijker en meer verbonden te maken. Maar wat betekent 'meer verbonden' voor de opgeschreven ambities op het gebied van mobiliteit en leefbaarheid?

Meer weten?
Download het Coalitieakkoord 2022-2026 >>

Als inwoner van Arnhem-West zult u in het akkoord vergeefs naar specifieke doelen voor ons stadsdeel zoeken. Dit geldt overigens ook voor Arnhem-Noord. Een samenhangende aanpak in Arnhem-Oost wordt genoemd en voor Arnhem-Zuid zijn er in de overeenkomst concrete plannen geformuleerd (een nieuw cultureel centrum en heropening van een gemeentelijk loket).

Arnhem-Centrum
Op het gebied van mobiliteit komt in het akkoord alleen het centrum van onze stad naar voren. *'We kijken breder naar de verkeersstructuur voor de hele stad en specifiek naar het centrum en de singels. We maken plannen om het aantal auto's in en om de binnenstad terug te dringen en doorgaand verkeer en distributie aanzienlijk te beperken.'*

We zullen voor onze problemen met het sluipverkeer dus vooral huvast moeten zoeken in de algemeenheden in de overeenkomst, en die zijn hoopgevend. Zo lezen we in de inleiding over de mobiliteit van morgen *'Er zijn uitstekende voorzieningen voor voetgangers en fietsers en mensen maken minder gebruik van de auto.'* En verder *'Voor iedereen in Arnhem is het fijn opgroeien in leefbare wijken.'* En tot slot van de inleiding *'Er is oog voor specifieke behoeftes in een wijk.'*

Ruim baan
Toch ziet u het *'minder gebruik maken van de auto'* niet direct terug in de ambitie *'Om autoverkeer en filevorming in de binnenstad tegen te gaan, komt er aan de rand van de stad een verwijssysteem dat het aantal vrije parkeerplaatsen aangeeft.'* Dat lijkt toch meer op een verbetering van de dienstverlening aan automobilisten.
Waar het gaat over *'een GROEN Arnhem'*, lezen we *'Voetgangers en fietsers krijgen ruim baan.' (...) Het is van het grootste belang voor mens en dier dat de lucht, water en bodem kwalitatief goed zijn en dat er geen sprake is van lichtvervuiling en geluidsoverlast.'*

IN DE VOLGENDE NIEUWSBRIEF

WETHOUDER NERMINA KUNDIĆ

Over de aanpak van de overlast van verkeer in Arnhem-West

Onder de kop *'een KANSRIJK Arnhem'* vinden we tenslotte ook nog een mobiliteitsambitie *'Er moeten voldoende, kwalitatief goede en voor iedereen toegankelijke schoolgebouwen zijn, die optimaal bereikbaar zijn met de fiets, het openbaar vervoer of te voet.'*

Hoe deze, vrij algemeen geformuleerde, ambities voor Arnhem-West worden uitgewerkt en welke normen er in de toekomst gehanteerd gaan worden, horen we graag van onze nieuwe verkeerswethouder Nermina Kundić.
Welkom in Arnhem, en welkom in Arnhem-West!

Stel uw vraag aan de wethouder via: verkeer@arnhemwest.nl

Update herinrichting Callunastraat

Het is al even geleden (01-2020) dat bewoners van de Callunastraat met de gemeente spraken over de herinrichting van hun straat. Directe aanleiding toen was de schade aan woningen door verkeersdrempels en het versleten asfalt in de straat.

En als de afzaltmachine dan eindelijk uit de garage zou komen, zo was de verwachting, zou deze rode asfalt gaan leggen voor een straat die was ingericht volgens het principe van 'Fietsstraat, auto te gast'. De stoepen zouden weer op hoogte worden gebracht zodat er voor voetgangers weer een veilig (school) route zou ontstaan.

Geduld
Dat de gemeente ook met andere speelt zal de aanwonenden pas op termijn duidelijk worden, want voorlopig is het project nog in ontwikkeling, is er nog geen planning of projectleiding en staat er dus ook niets open voor inspraak. We geven de betrokken ambtenaren wel vast mee een herinrichting nooit ten dienste kan staan van een snellere doorstroming van sluipverkeer..

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Buurtbus Heijenoord (rijdt 'ie al?)

Onder de noemer 'Kleine bus, groot effect' verscheen er in de wijkkrant Langs Rijn & Rails een artikel over het initiatief om in Arnhem-West een buurtbus te starten. De zware bus, die nu vier keer per uur door onze wijk rijdt, zorgt voor schade aan woningen en staat het inrichten van onze straten als echte 30-km zone in de weg.

De reacties van wijkbewoners op het artikel waren overwegend positief. Ook een buschauffeur van busmaatschappij Breng, die regelmatig op lijn 10 rijdt, reageerde op het artikel. Hij bevestigt het beeld dat wij al van de bus in de wijk hadden; de straten zijn veel te smal voor de grote bus waardoor er vaak schade ontstaat aan spiegels van geparkeerde auto's. Ook geeft de chauffeur aan dat er erg weinig reizigers van deze buslijn gebruik maken.

Een kleine buurtbus lijkt dus een prima oplossing voor Heijenoord én Lombok. Wordt vervolgd!

Meer weten?
Bekijk het busfilmpje van de Verkeersgroep >>
Lees het CROW Handboek Buurtbus >>

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl.

Stoep geblokkeerd?
Parkeren op het fietspad?
Gevaarlijke verkeerssituatie?
Doe een Fixi-melding bij de gemeente!

fixi
Download de app in de Appstore

Join the club!

Informatie via: verkeer@arnhemwest.nl

UPDATE #8 AUGUSTUS 2022

Verkeersgroep Arnhem-West

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Renovatie John Frostbrug; Arnhem-West maakt de balans op

Zeven weken lang vormden Heijenoord en Lombok ongewild en ongewenst een omleidingsroute voor het auto- en vrachtverkeer dat normaal van de Rijnbrug gebruik maakt. Het slechtste scenario kwam uit, het verkeer verdubbelde*, er was veel extra lawaai en de norm voor fijnstof werd dagelijks overschreden.

Verantwoordelijk voor het onderhoud aan de brug is Rijkswaterstaat. Ook provincie en gemeente hebben een rol in de uitvoering waarbij de laatste weinig inspanningen lijkt te hebben geleverd om de bewoners van Arnhem-West tegen de langdurige overlast te beschermen, en dat steekt.

Duizenden extra auto's per dag passeerden de Telramen van de Verkeersgroep
Bron foto: Verkeersgroep Arnhem-West

De onderste (blauwe) lijn geeft de 'normale' drukte weer in de week voor de afsluiting van de Frostbrug
Bron grafiek: Verkeersgroep Arnhem-West

Blijvertjes
Niet alleen bracht de zeven weken durende afsluiting van de Rijnbrug overlast van verkeer in Heijenoord en Lombok, de nadelige gevolgen zullen ons nog lang achtervolgen, zo is de ervaring in vergelijkbare situaties. Veel wijkvreemde automobilisten ontdekten de woonstraten van Lombok en Heijenoord als goed alternatief voor hun dagelijkse route van huis naar werk en zullen hun 'vondst' niet gemakkelijk loslaten.

1 euro per auto
En waar Rijkswaterstaat geheimzinnig doet over de totale kosten van de renovatie, zo open is de Verkeersgroep Arnhem-West over de rekening die zij in september richting deze overheidsorganisatie zal sturen. Per extra auto wordt een euro in rekening gebracht voor gederfde leefbaarheid tijdens de renovatieperiode. Een redelijke vergoeding in onze ogen, die zal worden besteed aan vergroening van de straten en de inrichting van ontmoetingsplekken voor bewoners.

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Meer weten?
Verkeersbesluit gemeente Arnhem >>
Ons bezwaar tegen het Verkeersbesluit van de gemeente Arnhem >>
Bekijk de data op Telraam.net >>

* t.o.v. het normale verkeer tijdens een vakantieperiode

Update Schoolzone's Heijenoord

Let op! U nadert een school!

'Meer veiligheid voor de kinderen en hun ouders', dat is de belangrijkste doelstelling voor de inrichting van schoolzone's. De straten rondom scholen krijgen een herkenbare inrichting zodat het alle verkeersdeelnemers direct duidelijk is dat dit gebied met extra aandacht en voorzichtigheid gepasseerd moet worden.

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

De uitvoerders (met spuitmal voor de witte verf) aan het werk in de Callunastraat.
bron foto's: Verkeersgroep Arnhem-West

Door gebrek aan mankracht en materiaal kon het project niet, zoals gewenst, uitgevoerd worden in het voorjaar. Een start is nu dus wel gemaakt met blauw-witte markeringen in Gentiaanstraat, Bremstraat en Callunastraat.
De Verkeersgroep hoopt dat ouders en opa's en oma's goede voornemens hebben voor het nieuwe schooljaar: lopen of fietsen naar school!

U VINDT ONS OP HET
WIJKFEEST
ZONDAG
18 SEPTEMBER
10:00 - 17:00 UUR
ORANJESTRAAT
NASSAUSTRAAT

'Men denke niet gering over het verkeer, dat ons te wachten staat'. Burgemeester S.J.R. de Monchy (1933)

Lees het artikel op de site van De Gelderlander >>

▲ Hans Wildenberg en Jannie Dorland in de ochtendspits op de Oranjestraat in Lombok. © Rolf Hensel

Afsluiting John Frostbrug zorgt voor grote verkeersdrukte in Arnhem-West: van Bemmel naar Schiphol via Callunastraat

ARNHEM - In de Arnhemse wijk Malburgen genieten ze van de stilte nu de John Frostbrug wekenlang dicht is voor gemotoriseerd verkeer. Daar heerst de gedachte dat de brug nog wel even dicht mag blijven. In Lombok en Heijenoord denken ze daar heel anders over. ,,Het is hier nu twee keer zo druk als normaal."

OPROEP VERSCHIJNT OOK IN SEPTEMBERUITGAVE VAN WIJKKRANT LANGS RIJN & RAILS

Hinder van verkeer: is het echt overlast of slechts onze beleving?

Belgische hulp voor Arnhem-West

Ondervinden we als bewoners van Heijenoord en Lombok écht overlast van verkeer of is dat niet eerder hun beleving als bewoner? Dat is steevast de reactie van ambtenaren die we over het vele verkeer en de slechte verkeersveiligheid in onze straten aanspreken. Om de gemeente richting verbetering te sturen moeten we als inwoners van Arnhem-West blijkbaar met bewijzen komen, overschrijdingen van normen. Of, zoals de Belgische bedenkers van de verkeersteller Telraam zeggen, 'Telraam objectiveert het buikgevoel.'

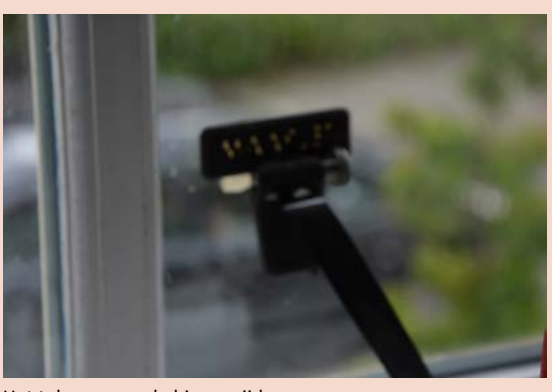

Het telraam aan de binnenzijde van een raam
Bron: Verkeersgroep Arnhem-West

Een Telraam is een lage resolutie camera die aan de binnenkant van het raam is geplakt en passerend verkeer telt. Door de lage resolutie zijn gezichten en kentekens onkerkenbaar. Het Telraam registreert het soort verkeersdeelnemer (voetganger, fietser auto of vrachtauto) hun aantallen en de snelheid waarmee ze de locatie passeren. Ook de rijrichting wordt door het apparaatje bijgehouden. Een microcomputer levert vervolgens de informatie aan het internet.

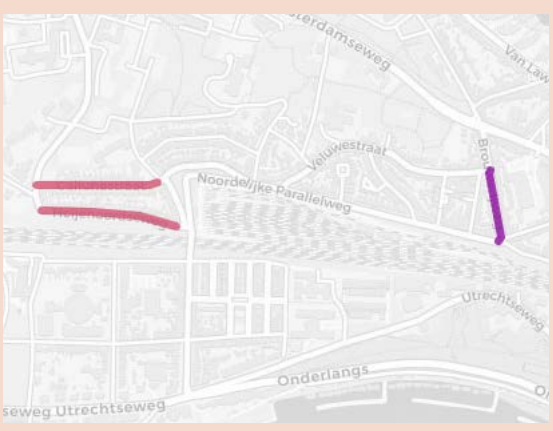

De Verkeersgroep zoekt nog ramen in de Veluwestraat, Nrd Parallelweg, Oranjestraat en Tormentilstraat
Bron afbeelding: Telraam.net

Meer informatie
Kijk op www.telraam.net voor meer informatie.
Informatie over de doelstellingen van Telraam >>
Burgermeetnet luchtkwaliteit >>

Tel je mee?
In de Callunastraat is een eerste Telraam in gebruik genomen. Een aanvraag uit het wijkbudget is gedaan om ook in enkele andere straten een dergelijk apparaat te plaatsen, in de ogen van de Verkeersgroep een zeer nuttige investering. Wilt u meewerken aan het registreren van verkeer en mogen wij een tellerkastje in uw raam plaatsen, meldt u zich dan via verkeer@arnhemwest.nl. We bekijken dan of de situatie geschikt is.

Meten is weten
Het lijkt ons als Verkeersgroep ook verstandig om argumenten (data) te verzamelen waar het gaat om de luchtkwaliteit in onze straten. Ook over de invloed van lawaai en trillingen zouden we graag meer te weten willen komen. In een volgende Wijkkrant of Nieuwsbrief meer informatie hierover. Aanmelden voor onze nieuwsbrief kan via verkeer@arnhemwest.nl.

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Gevelschade door trillingen?
Lawaaiaanhanger? **Verkeershufter?**
Versleten zebra?
Doe een Fixi-melding bij de gemeente!
fixi
Download de app in de Appstore

Aanmelding voor onze nieuwsbrief kan via dit formulier

Zienswijze 2

gemeente lingewaard

Aan burgemeester en wethouders van Arnhem
T.a.v. de projectsecretaris Omgevingswet
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

Uw brief van		Behandeld door	[redacted]
Uw kenmerk		Telefoonnummer	(026) [redacted]
Zaaknummer	ZS-544663	Onderwerp	Zienswijze op ontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040
Bijlage(n)			
Datum	13 december 2022		

VERZONDEN 13 DEC. 2022

Geacht college,

In reactie op uw ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 vragen wij uw aandacht voor het volgende.

Koersen richting 2040
In hoofdstuk 4 van uw ontwerp omgevingsvisie kiest u voor verdere ontwikkeling van wonen en werken aan de stadsrand. Daarbij wordt geïnvesteerd in plekken die per OV goed bereikbaar zijn, in fietsverbindingen en wilt u kansen voor bodemenergie benutten.

Omgevingsbeleid voor Arnhem Zuid
In hoofdstuk 6 wordt toegelicht dat deze keuzes in Arnhem Zuid leiden tot

- Versnelling van woningbouw
- Economische versterking van Kronenburg
- Betere bereikbaarheid van Kronenburg
- Betere OV- en fietsverbindingen met Huissen
- Vertaling van de transitievisie warmte in wijkuitvoeringsplannen

Hoofdstuk 7 laat zien dat hiervoor nog een ontwikkelperspectief en gebiedsvisies worden opgesteld.

Afstemming over de uitwerking van het omgevingsbeleid
Een ontwikkelperspectief en uitgangspunten voor gebiedsvisie(s) voor Arnhem Zuid stemmen wij graag met u af, vanwege mogelijke effecten voor Lingewaard. Dit betreft in het bijzonder de volgende thema's die wij ook in onze reactie op het voorontwerp hebben aangegeven:

- Woningbouw en verdichting aan de stadsrand in relatie tot recreatiedruk op de groene ruimte in onze gemeente, waaronder o.a. Park Lingzegen en het Zeegbos bij Huissen;
- Verdichting met wonen en werken als kans voor het benutten van bodemenergie en het warmtenetwerk dat in onze gemeente wordt gerealiseerd;
- Economische versterking van Kronenburg in relatie tot het ondernemersklimaat in het centrum van Huissen;
- De uitwerking van betere bereikbaarheid van de stad vanuit Lingewaard en in het bijzonder vanuit Huissen.

gemeente lingewaard

Ook zien wij mogelijkheden voor samenwerking op thema's zoals mobiliteit en energie-/warmtetransitie.

Wij vertrouwen erop dat u voorafgaand aan het uitwerken van een ontwikkelperspectief voor Arnhem Zuid over bovengenoemde onderwerpen afstemming met ons zoekt.

Met vriendelijke groet,

burgemeester en wethouders van de gemeente Lingewaard,

de secretaris,	de burgemeester,
drs. I.P. van der Valk	dr. P.T.A.M. Kalfs

Zienswijze 3

Arnhem, 20-12-2022

Zienswijze Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040

Beste,

Met interesse heb ik het ontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040 gelezen. Vooral de verschillende visualisaties geven visueel aantrekkelijk weer wat de visie en ambitie van de gemeente is. Helaas trof ik hier tekstueel wat tegenstrijdigheden met de visualisaties aan. Hierbij vrees ik dat deze onduidelijkheden de gemeente later gaat tegenwerken, zowel juridisch als in het maatschappelijk debat.

Dit heeft met name betrekking op de nieuw ingetekende windturbine op pagina 71 van de ontwerp Omgevingsvisie, ten westen van de 4 bestaande windturbines. Tekstueel wordt benoemd dat u samen met de regio op zoek gaat naar locaties voor nieuwe energie (paragraaf 5.6).

Hierbij is benoemd dat de locaties voor zonnevelden en windturbines uit het 'New energy made in Arnhem-programma' (oktober 2019[1]), deel uitmaken van de RES. In het 'New energy made in Arnhem-programma' wordt gesproken over 5 windturbines in 2030 (waarvan inmiddels 4 windturbines zijn gerealiseerd). De rest van het doel voor 2030 wordt bepaald in het RES-traject, zoals benoemd in het 'New energy made in Arnhem-programma'.

Deze locaties zie ik echter niet terug in de RES 1.0 van de regio Arnhem-Nijmegen. Daarnaast kom ik in de concept-NRD voor het planMER RES Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (d.d. 21 september 2022[2]), binnen de gemeente Arnhem geen geschikte locaties tegen (zowel voor windturbines met 120 m als 166 m ashoogte), die ook maar enigszins gelijk zijn aan de locatie van de windturbine op pagina 71 uit de ontwerp Omgevingsvisie.

Tevens komt de locatie die op pagina 71 is opgenomen niet terug in het 'New energy made in Arnhem-programma'. In het 'New energy made in Arnhem-programma' wordt slechts gesproken over een locatie bij de waterzuivering aan de Drielsedijk en een locatie bij IJsseloord 2. De locatie bij de Drielsedijk komt overigens wel terug in de ontwerp Omgevingsvisie (afbeelding 5.20).

Mijn vragen zijn als volgt:

- Hoe strookt een windturbine op de locatie op pagina 71 met 'New energy made in Arnhem-programma', de RES 1.0 en de concept-NRD voor het planMER RES Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen? Bent u bereid dit te verduidelijken in de definitieve Omgevingsvisie?
- Bent u bereid toe te geven dat u afwijkt van het aantal windturbines (5) uit het 'New energy made in Arnhem-programma', aangezien er ook een windturbine is geprojecteerd bij de

[1] https://burgersgevenenergie.nl/wp-content/uploads/2021/03/Programmaplan-NemiA-2020-2030.pdf
[2] https://www.groenemetropoolregio.nl/media/mh1jyrqw/notitie-reikwijdte-en-detailniveau-planmer-res.pdf

waterzuivering (afbeelding 5.20) en kunt u dit verduidelijken in de definitieve Omgevingsvisie?

- Bent u van plan de twee nieuwe locaties voor windturbines in Arnhem (zoals weergegeven op afbeelding 5.20) in te brengen in het RES 2.0 proces? Zo ja, bent u bereid dit te benoemen in definitieve Omgevingsvisie?
- Bent u bereid ambitie op duurzaamheid en energie opwek duidelijker te formuleren in de definitieve Omgevingsvisie, zodat dit voor bewoners beter navolgbaar is?
- Hoe borgt u in de Omgevingsvisie de nog op te stellen RES 2.0? Bent u bereid de onderlinge samenhang tussen de Omgevingsvisie en de RES 2.0 te verduidelijken?

Ik kijk met belangstelling uit naar uw reactie en de definitieve Omgevingsvisie.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Zienswijze 4

Projectsecretaris Omgevingswet Arnhem
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

betreft: zienswijze op de Ontwerp-Omgevingsvisie Arnhem 2040
door het Kernteam Stadslandbouw Arnhem

Arnhem, 21 december 2022

Geachte heer, mevrouw,

Met veel interesse en betrokkenheid hebben wij, de leden van het Kernteam Stadslandbouw Arnhem, de Ontwerp-Omgevingsvisie Arnhem 2040 gelezen. Het lijkt ons een gedegen beleidsdocument te worden die de duurzame, ruimtelijke en maatschappelijke ambities van de stad vastlegt en een opmaat biedt voor de uitwerking in programma's en uitvoeringsplannen. Op onderdelen willen wij graag enkele opbouwend kritische opmerkingen plaatsen.

Wat ons als eerste opvalt is dat de thema's landbouw, stadslandbouw, voeding en voedselketen niet tot nauwelijks in de visie terugkomen. En dat terwijl de voedselketen een cruciale sleutel vormt naar een gezond en duurzaam Arnhem en naar een betere wereld. Wat wij hiermee bedoelen zullen we in deze zienswijze verder uitleggen.

Kleinschalige stadslandbouwinitiatieven
In Arnhem zijn de afgelopen jaren enkele stadslandbouwinitiatieven ontstaan. Het mooie is dat zij een meervoudige betekenis hebben voor de samenleving. Stadslandbouw Mooieweg bijvoorbeeld is in korte tijd uitgegroeid tot een belangrijke ontmoetingsplek in Arnhem Zuid, biedt veel mensen een gezonde en aantrekkelijke buitenomgeving en levert verse groenten aan de Voedselbank. Daarnaast wordt er natuurvriendelijk geboerd en is het gebied diverser en aantrekkelijker dan voorheen.
Hoeve Klein Mariëndaal is een zorgboerderij waar kwetsbare doelgroepen een dagbesteding hebben in een evenzo groene en gezonde omgeving en waar groenten worden geteeld voor een grote groep mensen uit Arnhem en omgeving. Daarnaast is de hoeve een mooie voorziening voor de buurt en wordt er veel gedaan op het gebied van stadstuinieren en educatie over moestuinieren. Zo zijn er nog enkele Arnhemse voorbeelden te noemen als Kweekland, Noordland en natuurlijk de veelgeprezen stadsboerderijen van Natuurcentrum Arnhem.
Dit jaar heeft Arnhem met het winnen van "De Gouden Wortel" landelijke erkenning gekregen voor haar jarenlange ondersteuning van het schooltuinieren. Arnhem zet in op stadsbreed moestuinieren

met de ambitie ‘elk kind een schooltuin’ en verbindt hiermee beleidsdoelen op het gebied van natuur, klimaat, voedsel en duurzaamheid.

Wij zijn van mening dat deze positieve initiatieven een verankering verdienen in de Omgevingsvisie en wellicht nog belangrijker; dat er in Arnhem meer van dit soort plekken komen waar buurtinitiatieven, scholen en andere collectieven gezamenlijk een stuk (versteende) ruimte transformeren tot buurtmoestuinen, voedselbossen en schooltuinen. Naast dat een dergelijke vergroening tegemoetkomt aan de gewenste klimaatadaptatie (water bufferen en hittestress tegengaan), dient het ook sociaalmaatschappelijke doelen (ontmoeten, voedselarmoede, educatie) en stimuleert het inwoners om op een gezonde manier met hun omgeving en hun voedsel om te gaan. Wij pleiten er dan ook voor om dit expliciet te benoemen in de Omgevingsvisie.

Natuurinclusieve landbouw
De laatste jaren wordt steeds meer duidelijk dat de huidige, reguliere landbouw zijn grenzen heeft bereikt en zelfs ruimschoots heeft overschreden. Het verlies aan biodiversiteit op het platteland, droogte door de lage grondwaterstanden, slechte waterkwaliteit door vervuiling met kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen en het grote stikstofprobleem zijn tekenen dat we op een andere manier onze voedselketen moeten gaan inrichten. Wij missen deze problematiek in de Ontwerp-Omgevingsvisie en willen derhalve ervoor pleiten hierover op zijn minst een gedegen paragraaf op te nemen. Hoe kijkt Arnhem als groene en duurzame gemeente naar de voedselproductie op haar eigen grondgebied? En hoe kan de gemeente Arnhem actief bijdragen aan een duurzame, circulaire, natuurinclusieve en regionale voedselketen? Als voorbeeld hiertoe heeft Herenboeren Arnhem en Omgeving een voorbeeldparagraaf aangeleverd. Deze is als bijlage onderaan deze brief gevoegd.

Korte voedselketens
Daarnaast pleiten we voor het verkorten van de ketens van de voedselproductie. Door in te zetten op korte, regionale voedselketens, worden voedselkilometers (co2 uitstoot) beperkt. Waarom liggen er appels uit Nieuw Zeeland in de supermarkt terwijl de lekkerste Elstar gewoon uit de Betuwe komt? Korte voedselketens geven regionale boeren en telers de gelegenheid om hun producten in de regio uit te zetten en daarmee meer waardering hiervoor te krijgen. Het draagt bij aan de transparantie van de voedselketen, het versterkt de lokale economie en de consument krijgt een directere band met zijn voedsel. Je kijkt als het ware naar het landschap van waaruit je eet. Herenboeren Arnhem en Omgeving zitten momenteel in de opstartfase en hebben nu al 825 geïnteresseerden die willen participeren in de realisatie van natuurinclusieve voedselproductie in Arnhem. De maatschappelijke vraag die hieruit spreekt, maar ook vanuit de andere regionale initiatieven, vraagt om een sterke positionering binnen de Omgevingsvisie.

Wij willen er dan ook voor pleiten dat stadslandbouw, natuurinclusieve landbouw en korte voedselketens concreet benoemd worden in de Omgevingsvisie. Door hierover een duidelijke definitie op te nemen en vervolgens het beleidsvoornemen uit te spreken om dit verder te

verankeren in programma's en uitwerkingsplannen, zal de Omgevingsvisie een positieve impact leveren op de gezondheid van de inwoner, de natuur en het landschap. Daarnaast is het voor de verdere uitvoering cruciaal dat er concrete, fysieke plekken worden aangewezen. De gemeente Arnhem heeft gronden in bezit die uitermate geschikt zijn voor stadslandbouwinitiatieven en natuurinclusieve landbouw. Vanuit het brede belang, zoals we dat hierboven hebben beschreven, ligt het voor de hand om meer gronden hiervoor aan te wijzen.

Het Kernteam Stadslandbouw Arnhem vertegenwoordigt een brede kennis en ervaring op het gebied van stadslandbouw, natuurinclusieve landbouw en korte voedselketens. Wij staan dan ook open om inhoudelijk bij te dragen aan een verdere uitwerking in concretere beleidsdoelstellingen, uitvoeringsprogramma's en locatievoorstellen. Graag gaan we met u het gesprek hierover aan.

Met hartelijke groet,

Het Kernteam Stadslandbouw Arnhem:

[redacted] Studio EARTH ([redacted])
[redacted] Groen Arnhem
[redacted] CSA tuin Hof Bredelaar
[redacted] Herenboeren Arnhem en Omgeving
[redacted] Wageningen University & Research
[redacted] Hoeve Klein Mariëndaal
[redacted] Natuurcentrum Arnhem
[redacted] Kweekland / Groene Rijders
[redacted] Hogeschool van Hall Larenstein
[redacted] Stadslandbouw Mooieweg
[redacted] Stichting EVS-EcoVrede
[redacted] Noordland

Bijlage: voorbeeldparagraaf aangeleverd door Herenboeren Arnhem en Omgeving

We stimuleren natuurinclusieve landbouw
Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden, het zijn de schakels van natuurinclusieve landbouw. We stimuleren initiatieven voor een voedselproductie, waarin geen gebruik wordt gemaakt kunstmest en chemie. Deze vorm van voedselproductie draagt bij aan een rijke biodiversiteit en bodemkwaliteit. Het voorkomt ziektes en plagen en levert een grote bijdrage aan dierenwelzijn, bodem- en waterkwaliteit, legt koolstof vast en stimuleren biodiversiteit. Natuurinclusieve landbouw heeft een continu streven naar het sluiten van lokale kringlopen als uitgangspunt.

Natuurinclusieve landbouw is verbonden met de aarde en de verschillende samenlevingen op deze aarde. Zorgen voor het land, zorgen voor elkaar en zorgen voor het grotere geheel vormen de basis van de natuurinclusieve landbouw. We zetten in op het verkorten van de ketens van de voedselproductie. We waarderen de opbrengst van de boerderij. We zoeken met natuurinclusieve landbouw naar de juiste maat; een maat waarin mensen elkaar kunnen kennen, die ondernemend en duurzaam is.

Met natuurinclusieve landbouw ondersteunen we de behoefte van de stad door bij te dragen aan een groene, klimaatadaptieve, gezonde woon- en leefomgeving. We versterken de lokale economie en zorgen voor educatie en bewustwording ten aanzien van voedsel en gezondheid.

Zienswijze 5

Wandelnet
Startpunt voor wandelend Nederland

Gemeente Arnhem
t.a.v. Projectsecretaris Omgevingswet
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

Verzonden via: Projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl

Stichting Wandelnet
Berkenweg 30
Postbus 846
3800 AV Amersfoort

T 033 465 36 60
F 033 465 43 77

info@wandelnet.nl
www.wandelnet.nl

Ons kenmerk: 22.068
Onderwerp: Zienswijze ontwerp Omgevingsvisie 2040/ ontwerp besluit MER".
Datum: 21 december 2022

Geachte heer/mevrouw,

Stichting Wandelnet, een stichting die zich in geheel Nederland inzet voor de belangen van het wandelen in het algemeen en voor de wandelaars in het bijzonder, heeft kennisgenomen van de ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040. Graag maken wij gebruik van de mogelijkheid om u onze zienswijze op de Visie te geven.

Wandelnet heeft gelezen dat Arnhem in het toekomstbeeld Arnhem 2040 het wandelbelang onderkent. Daar zijn wij blij mee, want wandelen verdient een plaats in de stad en de Omgevingsvisie. We missen echter het streven uit uw eerdere concept Omgevingsvisie, waarin was opgenomen dat *"Arnhem een stad zal zijn waar we vaker gaan lopen"*. Jammer dat het wandelen in deze ontwerpvisie niet de aandacht krijgt die het verdient. Wandelen is immers méér dan het lopen van een ommetje en draagt integraal bij aan de belangrijke thema's als duurzaam en gezond ontwikkelen, ruimte(-gebruik), vitale en leefbare stad, mobiliteit en recreatie. Juist in die thema's missen wij de integrale aandacht voor het wandelen. Het is een gemiste kans dat de wijze waarop meer aandacht voor wandelen en lopen kan bijdragen aan de opgaven waar uw gemeente voor staat niet expliciet is opgenomen in de tekst en de kaarten van de gebiedsuitwerkingen. Ons valt ook op dat u de termen fiets- en wandelvoorzieningen steeds onder één noemer heeft opgenomen. We nemen aan dat u niet bedoelt dat de wandelaar wel van de fietspaden gebruik kan maken? Wandelaars die op fietspaden moeten lopen zijn vanuit comfort en verkeersveiligheid (door toenemende snelheidsverschillen) namelijk zeer ongewenst.

Wij missen het wandelen in de thematische- en gebiedsuitwerkingen, juist het buurtniveau. Prima dat gesteld wordt dat het van een woning nooit ver lopen is naar het groen, maar dat zien we niet terug in bijvoorbeeld de uitwerking en deelkaarten. Waar liggen de verbindingsroutes? Hoe bereik je te voet de mobiliteitshubs, de groene uitloopgebieden van Arnhem (volgens ons graag zonder barrières, met goede oversteekvoorzieningen en het liefst onverhard), en welke bijdrage kan het wandelen leveren aan een duurzame en vitale stad? Juist in een vitaal centrum zou de wandelaar een centrale positie moeten kunnen innemen. Wandelvoorzieningen, ook voor mensen

met een handicap, goede bereikbaarheid vanuit de hubs, stations en bushaltes en van de omliggende wijken, geen geblokkeerde trottoirs e.d.

Wij zien dat wel aandacht uitgaat naar een robuust netwerk van (snel-)fietspaden en fietsroutes, maar niet naar een robuust netwerk van wandelroutes en -voorzieningen in het centrum, tussen de deelgebieden (wijken) én vanuit de stad naar de omliggende (natuur-)gebieden, zoals de stuwwal bij Duno vanuit Arnhem Zuid, of de barrières van de spoorlijnen en hoofdverkeerswegen.

Wij vragen u kortom om het wandelen in uw ontwerp Omgevingsvisie een meer prominente en geïntegreerde plaats te geven, iets dat een stad verdient!

Uiteraard denken we graag met u mee! Wandelnet kent een uitgebreid netwerk aan vrijwilligers, ook in uw gemeente. Voor nadere kennismaking en meer informatie is uw contactpersoon namens Wandelnet [redacted] ([redacted]@planet.nl). Voor meer informatie over Wandelnet kunt u zich wenden tot ondergetekende.

Met vriendelijke groeten

[redacted]

[redacted]
Coördinator belangenbehartiging
E: [redacted]@wandelnet.nl
M: 06-[redacted]

Zienswijze 6

natuur en milieu federatie gelderland

Gemeente Arnhem
t.a.v. het College van burgemeester en wethouders
en de projectsecretaris Omgevingswet
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

Datum: 21 december 2022
Kenmerk: 220149.[redacted]
Onderwerp: Zienswijze ontwerp Omgevingsvisie 2040/ ontwerp besluit MER
Behandeld door: [redacted]

Geachte leden van het College en de projectsecretaris Omgevingswet,

Met belangstelling hebben wij kennisgenomen van de ontwerp Omgevingsvisie voor Arnhem en het bijbehorende ontwerp besluit MER.

Wij willen onze waardering uitspreken voor het toekomstperspectief dat u daarin schetst aan de hand van zes overkoepelende thema's. Ook de vier afwegingsprincipes die u benoemt bij het maken van keuzes over ruimtegebruik, geven duidelijk aan waar u als bestuur de komende jaren de prioriteit wilt leggen. Het werken aan een groene, gezonde en duurzame leefomgeving voor de inwoners in Arnhem speelt daarin een belangrijke rol.

Wij zijn dus blij met de door u geschetste hoofdrichtingen. Met deze brief willen we echter aandacht vragen voor het vertalen daarvan naar het niveau van uitvoering en realisatie. Wij willen u vragen deze ambities om te zetten naar instrumenten, werkprotocollen, beleid en regelgeving om te borgen dat ze ook overeind blijven in de realisatie van concrete plannen in de leefomgeving. Ruimte is schaars en u heeft veel ambities. Dat zal in de praktijk van concrete realisatie van plannen vaak betekenen dat ambities en belangen botsen en er keuzes gemaakt moeten worden. De waarden die zich op dat moment lastig of niet laten vertalen in 'kosten of baten' dreigen dan nogal eens het onderspit te delven.

Daarom is het des te meer van belang die waarden (zoals biodiversiteit, gezondheid etc.) op een andere manier te kwantificeren en te beschermen. In dat kader willen wij u graag wijzen op het 'Groenmanifest Gelderland'. Dit document hebben wij in de aanloop naar de provinciale verkiezingen opgesteld samen met Natuurmonumenten, Stichting Landschapsbeheer, Geldersch Landschap en Kasteelen en IVN. In het manifest doen wij een aantal concrete voorstellen om verduurzaming van de leefomgeving in de uitvoering te stimuleren en/of zeker te stellen.

Wij zijn graag bereid deze brief mondeling toe te lichten.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Directeur Vereniging Natuur en Milieufederatie Gelderland

Bijlage: Groenmanifest Gelderland

Bijlage(n) bij de zienswijze

MANIFEST VOOR EEN GROEN GELDERLAND 2023-2027

Natuur en biodiversiteit **Water en klimaat** **Natuurinclusieve samenleving** **Ruimte en landschap**

Vereniging Natuurmonumenten / Natuur en Milieu Gelderland / Geldersch Landschap & Kasteelen / Stichting Landschapsbeheer Gelderland / IVN Natuureducatie

INHOUD

Natuur en biodiversiteit p.7

Water en klimaat p.13

Natuurinclusieve samenleving p.17

Ruimte en landschap p.21

Aan de Gelderse politiek en allen met een hart voor Gelderland,

Gelderland is rijk aan natuur! We hebben niet alleen een prachtige diversiteit aan natuurgebieden, maar ook bijzondere streken en een afwisselend cultuurlandschap. Ook onze steden zijn behoorlijk groen. Deze groene kwaliteiten máken Gelderland. Het is een belangrijke reden waarom mensen hier graag wonen en waarom zoveel bezoekers naar onze provincie komen.

Maar we kunnen het niet ontkennen: het is druk in Gelderland. Voor allerlei ontwikkelingen wordt ruimte gezocht. Natuur, biodiversiteit en landschap zijn daar vaak de dupe van. Daarom is een groots herstelplan noodzakelijk.

Waarom? Omdat natuur en biodiversiteit een belangrijke bijdrage leveren aan maatschappelijke functies. Natuur is bijvoorbeeld goed voor het **welzijn** van mensen die er **wonen** en **recreëren**. Het levert een bijdrage aan **duurzame voedselproductie**, **frisse lucht** en **schoon water.** Het levert een bijdrage aan **klimaatadaptatie** door wateroverlast te dempen, droogte tegen te gaan en hittestress te verminderen. Daarnaast is het goed voor de **economie** omdat **bedrijven** zich graag vestigen in een groene omgeving en omdat het toeristen trekt. En natuurlijk is het belangrijk omdat **planten en dieren** bestaansrecht hebben.

Voor de provincie is een belangrijke rol weggelegd, met name door regie te nemen en prioriteit te geven aan natuur en biodiversiteit.

Wij bieden u daarom dit Groenmanifest aan. Wij, dat zijn de gezamenlijke Gelderse groene organisaties, namens al onze leden, donateurs, vrijwilligers, medewerkers en sympathisanten (een groot deel van de Gelderse inwoners dus).

Met dit manifest vragen wij de provincie om natuur en landschap in Gelderland te behouden en te versterken. Zet u de komende vier jaren de schouders onder deze uitdaging? We bieden u concrete punten voor de verkiezingen en een volgend bestuursakkoord. Zo werken we samen aan een groen Gelderland!

Luc Berris
Provinciaal Ambassadeur Natuurmonumenten Gelderland en Utrecht

Petra Souwerbren
Directeur Natuur en Milieu Gelderland

Peter van den Tweel
Directeur-bestuurder Geldersch Landschap en Kasteelen

Arjan Vriend
Directeur-bestuurder Stichting Landschapsbeheer Gelderland

Joline de Weerdt
Regiodirecteur Oost, IVN Natuureducatie

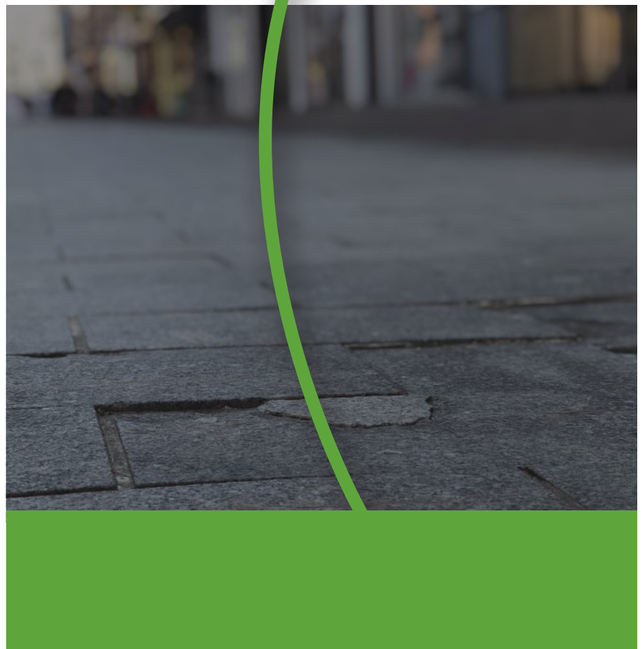

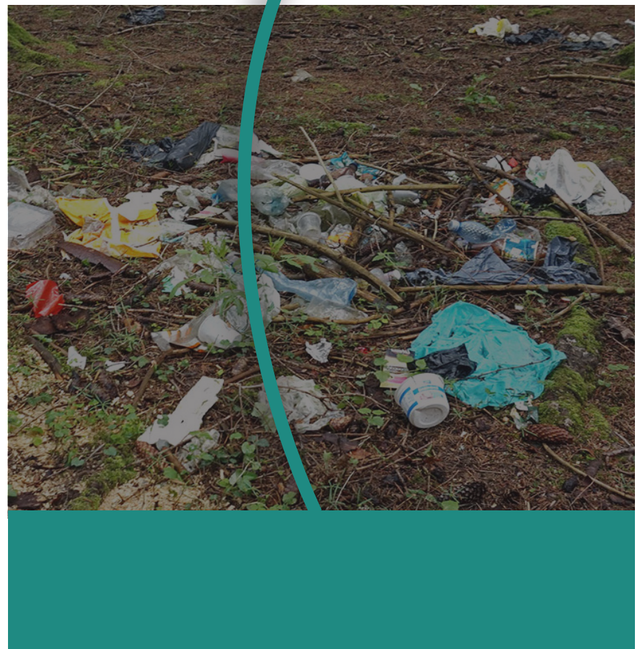

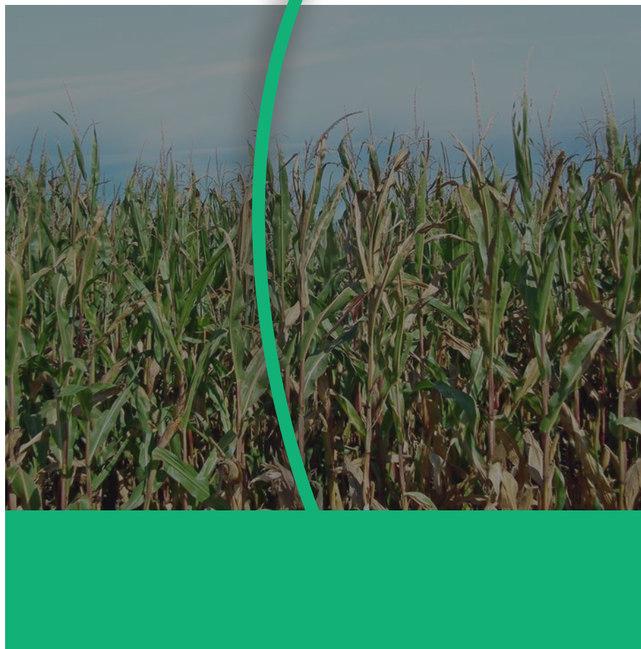

Thema 1

Natuur en biodiversiteit

Natuur, biodiversiteit en gebiedsgerichte aanpak

Wat speelt er?

Programma Natuur gaat op in het Nationaal Programma Landelijk Gebied (voor stikstof, klimaat, water), waarin doelen afrekenbaar moeten worden. Er is aandacht nodig voor de basiskwaliteit natuur, binnen én buiten natuurgebieden. Uitvoering van de eerste fase van Programma Natuur voor natuurherstel is door terreinbeheerders gestart. De verdergaande achteruitgang van biodiversiteit in Gelderland is gemiddeld genomen een halt toegeroepen; er zijn soorten die zich herstellen en soorten die nog achteruit gaan.[1] De biodiversiteit is echter historisch laag en staat onder druk van zaken als droogte, stikstof, intensief grondgebruik en versnippering.

Wat doet de provincie al?

Met de Gelderse Maatregelen Stikstof (GMS) geeft de provincie uitvoering aan de stikstofaanpak, zoals de uitkoopregeling kalverhouderij, stimulering van innovatie in de landbouw en inzet voor reductie van stikstofemissies uit industrie. Ook heeft de provincie een ambitie voor 10% groen-blauwe dooradering. Er loopt een onderzoek naar natuurherstelmaatregelen op basis van een landschapsecologische analyse, met bijzondere aandacht voor de overgangsgebieden.

Herstelmaatregelen voor vennen, stuifzanden, heides en bossen worden uitgevoerd. Er is een SNL-vergoeding voor schapenbegrazing toegekend en de SNL is verhoogd van 75 naar 84%. Gelderland heeft nieuw bosbeleid opgesteld met daarin een uitbreidingsambitie van 1700 hectare (en 1 miljoen bomen).

Maar...

De basiskwaliteit voor natuur is nog niet op orde en er zijn meer verbindingen nodig tussen natuurgebieden. Duidelijkheid voor de gebiedsgerichte aanpak ontbreekt; Gelderse sectoren die betrokken zijn bij GMS vragen om een duidelijk perspectief en willen starten met de uitvoering.

Onze oproep aan de provincie voor de gebiedsgerichte aanpak NPLG en GMS:

- **Stel robuust natuurherstel centraal**, inclusief forse afname van de stikstofdepositie, herstel van het watersysteem, ecologische verbindingen en een grotere ecologische veerkracht.
- Maak **het behalen van depositiereductie op kwetsbare natuur een afrekenbaar onderdeel** van de aanpak. Gebiedsgericht is uitwerking

1) Staat van de biodiversiteit in Gelderland, 2021.

nodig met welke maatregelen we dat behalen. Minder depositie is nodig om de natuur te herstellen en VHR-doelen te realiseren, omdat overbelasting met stikstof een grote belemmering voor natuurherstel is.

- **Streef ambitieuze opgaven na voor een basiskwaliteit natuur en biodiversiteit** in heel Gelderland en voor het natuurnetwerk – want dan wordt de natuur vitaler en kan de samenleving van het slot.
- Faciliteer stakeholders om bij te dragen aan de planuitwerking.
- Werk met het Rijk aan het ontwikkelen van doelmatige instrumenten, zoals grondruil, grondbank, uitkoop en verplaatsing, afwaardering ten behoeve van groen-blauwe dooradering en vergoeding voor groene en blauwe diensten.
- Actualiseer het natuurvergunningenbestand voor bedrijven, in samenwerking met gemeenten. Dat wil zeggen dat niet benutte vergunningen en/of niet benutte stikstofruimtes in vergunningen worden ingetrokken.
- Pas de regels voor salderen aan, zodanig dat latente stikstofruimte niet alsnog kan worden benut, intern salderen vergunningplichtig wordt en extern salderen pas mogelijk is als een duurzame staat van instandhouding is gewaarborgd.
- Legaliseer PAS-melders spoedig, op basis van opkoop van voldoende stikstofuitstoot.

Onze oproep aan de provincie voor biodiversiteitsbeleid:

- Zorg voor specifieke doelen voor alle natuur in het Gelders Natuur Netwerk (GNN) en maak hiervoor een uitvoeringsprogramma.
- Realiseer het GNN volledig, zo nodig met aanvullende instrumenten.
- Investeer in ecologische verbindingen in het GNN (ecoduct Terschuur, ecoduct Oldenaller, ecoduct Reichswald, verbinding Renkums/Heelsums beekdal met rivier, Natte As Veluwerandmeren), want die dragen bij aan veerkracht voor systemen en soorten.
- Neem maatregelen voor de instandhouding van habitats en soorten die buiten de begrensde Natura 2000-gebieden liggen en wel bescherming behoeven.
- Creëer instrumenten en grondbeleid voor de uitbreiding van bos.
- Vergroot biodiversiteit in natuurbossen en in multifunctionele bossen.

Natuurinclusieve landbouw

Wat speelt er?

Een landbouwtransitie is hard nodig, met duidelijke kaders, perspectief en goede instrumenten voor boeren. Het verdienmodel voor natuurinclusieve landbouw is onzeker. Er zijn meer boeren die aan natuurbeheer willen doen dan dat er budget beschikbaar is.

Wat doet de provincie al?

Gelderland heeft een kadernota Agrifood over de toekomst van de landbouw. Daarin is aandacht voor natuurinclusieve landbouw. Het Platform Natuurinclusieve landbouw voert het actieprogramma uit.

Maar...

Meer diversiteit, een kleinere veestapel en meer plantaardige voedselproductie is noodzakelijk voor biodiversiteit, klimaat en voedselzekerheid. Technische innovatie ondersteunt de transitie, maar is niet de ultieme oplossing. Voor een agrarisch toekomstperspectief in Gelderland is natuurinclusief werken overal nodig, en zelfs verregaand in de overgangsgebieden. Landbouw kan weer de hoeder van het landschap worden met groen-blauwe dooradering. Daarvoor zijn goed beleid en regelingen nodig.

Onze oproep aan de provincie:

- Blijf het perspectief voor natuurinclusieve landbouw uitdragen, ondersteun de partners in het Platform om dit verder te begeleiden en stimuleren. Draag bij aan realisatie via gebiedsgerichte aanpak voor overgangsgebieden en landschapsgronden. Zorg in het overige landelijk gebied voor een toegankelijke regeling voor groen-blauwe diensten.
- Borg de voortgang van het Platform Natuurinclusieve landbouw, ook financieel.
- Realiseer minimaal 10% groen-blauwe dooradering in het landelijk gebied. Het Aanvalsplan Landschapselementen vormt hiervoor de grondslag.
- Realiseer een nieuw pakket agrarisch natuurbeheer voor basiskwaliteit natuur met een gemaximeerde veebezetting en mestgift (ten bate van extensivering) dat overal af te sluiten is.
- Scherp het beleid voor agrifood aan en neem in het toekomstperspectief op dat het aandeel plantaardige productie moet toenemen.

Recreatie

Wat speelt er?

De natuur op de Veluwe staat onder druk door onder andere recreatie, verkeer en evenementen.

Wat doet de provincie al?

Gelderland heeft een recreatiezoneringsplan opgesteld.

Maar...

Behalve drukte in natuurgebieden is er sprake van verstoring, vervuiling en ongewenst gedrag door mensen. Gedragsverandering behoeft aandacht met positieve communicatie. Recreatieondernemers kunnen hierin bijdragen.

Onze oproep aan de provincie:

- Richt in en om de stad nieuwe groene gebieden in om de recreatiebehoefte op te vangen. Deze fungeren als bufferzones naar natuurgebieden, bieden plek voor extra bosaanleg en vangen intensievere vormen van dagrecreatie op (bijvoorbeeld mountainbiken).
- Geef boven, in en rond GNN en Natura 2000 geen ruimte voor vormen van lawaairecreatie, zoals paramotors, gemotoriseerd deltavliegen, helikopter-vluchten, drones, modelvliegen en motorcross.
- Pas bij nieuwe plannen en projecten het voorzorgsbeginsel toe: activiteiten houden voldoende afstand tot leefgebieden van beschermde soorten zodat er geen verstoring optreedt, in het kader van de Wet Natuurbescherming en rekening houdend met de best beschikbare wetenschappelijke kennis.
- Voer voortvarend het recreatiezoneringsplan uit, in samenwerking met groene vrijwilligers. Programmeer hierin scholing van en voorlichting door recreatieondernemers en groene organisaties.
- Neem extra toezicht en handhaving als vast onderdeel mee in de plannen voor natuurherstel en recreatiezonering.

Thema 2

Water en klimaat

Waterbeheer en de Kaderrichtlijn Water

Wat speelt er?

Water is soms schaars en soms is er ongewenst veel, zo blijkt uit opeenvolgende jaren van droogte en klimaatextremen, met schade aan natuur en landbouw tot gevolg. De vraag naar water neemt toe, vanuit industrie, consumenten en landbouw. De doelen in de Kaderrichtlijn Water (KRW) zijn -na tweemaal verlenging- nu gericht op 2027.

Wat doet de provincie al?

De provincie is partner van de waterschappen. Waterschappen worden actief betrokken bij de Gelderse Maatregelen Stikstof.

Maar....

De uitvoering van maatregelen blijft achter bij de verwachtingen. De gewenste regie vanuit de provincie ontbreekt. Met de huidige inspanning worden de KRW-doelen rond waterkwaliteit in 2027 niet gehaald. Plastic en ander zwerfafval in rivieren blijft een groot probleem.

Onze oproep aan de provincie:

- Neem **verantwoordelijkheid in samenwerking met de waterschappen** voor realisatie van de KRW-doelen en adequate hervorming van de water-beheerplannen.
- **Neem 'functie volgt peil' als uitgangspunt** om het watersysteem zo natuurlijk mogelijk in te richten, omdat dit nodig is voor het halen van de natuurdoelen.
- Richt wateroevers zoveel mogelijk natuurlijk in.
- Betrek in de gebiedsgerichte aanpak het **omvormen van rivier- en beekdalen tot natuurlijke klimaatbuffer.**
- Verminder het gebruik van bestrijdingsmiddelen met 30% tijdens deze Statenperiode bij land- en tuinbouw, bij sport en recreatie en bij huishoudens.
- Zet in navolging van andere provincies in op een gecoördineerde aanpak van zwerfafval in rivieren door een actieve bijdrage aan de netwerken van Schone Rivieren, in samenwerking met gemeenten, waterschappen, terreinbeheerders, Rijkswaterstaat en (recreatie-)ondernemers.

Drinkwatervoorziening en grondwater

Wat speelt er?

Droogte is al meerdere jaren een probleem. Er dreigt een drinkwatertekort.

Wat doet de provincie al?

Er is een Regionaal Waterprogramma met kaders en doelen voor de periode 2021 - 2027. Er is beleid voor Aanvullende Strategische Voorraden voor waterwinning (ASV). De provincie is partner in de programmatische aanpak van droogte in de Achterhoek.

Maar...

De waterbehoefte van de industrie wordt meegerekend bij de gewenste voorraden voor drinkwater in de ASV. Er is niet of nauwelijks aandacht voor de noodzaak om minder water te gebruiken. Er wordt onvoldoende urgentie gegeven aan alternatieven voor grondwaterwinning.

Onze oproep aan de provincie:

- Organiseer een kortlopend proces zodat bestaande winningen die tot grote droogteschade leiden kunnen worden gesloten (zoals La Cabine in Renkum) en de omvang van reserveringsgebieden tot het noodzakelijke kan worden beperkt. Het oplossen van droogte vergt afname van grondwaterwinningen in plaats van uitbreiding.
- Reduceer de effecten van bestaande waterwinningen op Natura 2000-gebieden en natte natuurparels.
- Verhoog de gemiddelde grondwaterstand provinciebreed met tenminste 10 centimeter en regionaal meer.
- Promoot en stimuleer **het zuinig omgaan met drinkwater** bij huishoudens, bij de industrie en de recreatiesector. Werk in samenwerking met het drinkwaterbedrijf aan een financiële prikkel voor zuinig watergebruik door middel van een staffel.
- Intensiveer onderzoek en innovatie, samen met de drinkwaterbedrijven, voor winning van drinkwater uit (oever-)oppervlaktewater en gezuiverd afvalwater.
- Zorg dat de gemiddelde concentraties aan N, P, zware metalen, geneesmiddelenresten en PFAS in deze Statenperiode met 30% vermindert.

Klimaat en klimaatadaptatie

Wat speelt er?

Er is zowel sprake van een klimaatcrisis als een biodiversiteitscrisis. Beide crises versterken elkaar en samenhangende actie is urgent.

Zie onze oproep voor de **uitbreiding van bos** op pagina 8.

Zie onze oproep voor **natuurlijke klimaatbuffers** op pagina 13.

Zie onze oproep voor **groen in de stad** op pagina 17.

Zie onze oproep voor **natuurinclusief omgevingsbeleid** op pagina 21.

Zie onze oproep voor minimaal 10% **groen-blauwe dooradering** op pagina 22.

Zie onze oproep voor **natuurinclusieve duurzame energie-opwek** op pagina 23.

Thema 3

Natuurinclusieve samenleving

Agenda Natuurinclusief

Wat speelt er?
Rijk, provincies en partners hebben een Agenda Natuurinclusief opgesteld.

Wat doet de provincie al?
De provincie heeft meerdere succesvolle subsidieregelingen uitgevoerd (Challenge Groene Icoonprojecten van Operatie Steenbreek, vergroening 266 schoolpleinen, regelingen voor biodiversiteit in wijk en tuin, groene daken).

Maar...
De normen voor een groene, gezonde leefomgeving voor mens en natuur worden op veel plekken niet gehaald. Ook het doel 'alle schoolpleinen groen in Gelderland' in 2025 gaat niet gehaald worden. Natuurinclusiviteit is geen standaardonderdeel in beleid.

Onze oproep aan de provincie:

- Stel een minimumeis aan groene ruimte bij bouwprojecten van minimaal 75 m2 groen per woning en altijd een groenvoorziening op maximaal 300 meter van een woning.
- Stel voorwaarden aan een ecologische, klimaatadaptieve inrichting van groenvoorzieningen.
- **Breng de succesvolle subsidieregeling voor groene schoolpleinen terug** en versterk de criteria ten aanzien van biodiversiteit en klimaatadaptatie.
- Voer de Agenda Natuurinclusief programmatisch uit.

Participatie en educatie

Wat speelt er?

Veel burgers zijn onvoldoende op de hoogte van het belang en de rol van natuur in de leefomgeving. Voor een natuurinclusieve samenleving is het noodzakelijk dat duurzaam gedrag van burgers vanzelfsprekend wordt. Natuureducatie speelt daarin een cruciale rol.

Wat doet de provincie al?

In 2021 ging de provincie met inwoners en organisaties in gesprek over klimaatadaptatie in de Week van de Hitte. Er is een subsidieregeling ‘inwonersinitiatieven voor biodiversiteit’.

Maar...

De provincie kan mensen moeilijk bereiken. Gedragsverandering vergt kennis, mogelijkheden en prikkels. Natuurorganisaties hebben met hun grote achterban laagdrempeliger toegang tot de inwoners van Gelderland, inclusief jongeren. Jong geleerd is immers oud gedaan.

Onze oproep aan de provincie:

- **Stimuleer en faciliteer burgers om zelf aan de slag te gaan met vergroening** in eigen tuin en leefomgeving. Intensiveer de samenwerking met groene organisaties voor goede benutting van de subsidieregeling ‘inwonersinitiatieven voor biodiversiteit’.
- Zorg dat elke Gelderse school in het basis- en middelbaar onderwijs buiten-/natuurlessen aanbiedt.
- Geef inwoners een rol bij monitoring van natuur en biodiversiteit, faciliteer citizen science projecten zoals telling- en meetprojecten. Stel middelen ter beschikking voor educatie daarover.

Groene vrijwilligers

Wat speelt er?

Er zijn duizenden vrijwilligers actief in de natuur, maar de gemiddelde leeftijd is hoog. Aanwas is niet vanzelfsprekend.

Wat doet de provincie al?

De provincie organiseert jaarlijks de Gelderse Biodiversiteits-
dag om groene vrijwilligers te bedanken voor hun inzet. De provincie heeft het landelijke actieplan Kracht van de Groene Vrijwilliger ondertekend.

Maar...

Er zijn niet genoeg vrijwilligers om alle ambities waar te kunnen maken. Groei van het vrijwilligersbestand, met een betere afspiegeling van de maatschappij, is belangrijk. Begeleiding vraagt om professionalisering.

Onze oproep aan de provincie:

- Stimuleer en motiveer vrijwilligersgroepen en burgerinitiatieven met subsidies. Betrek vooral (jonge) inwoners en nieuwe doelgroepen bij programma’s en initiatieven in de leefomgeving.
- Blijf bijdragen aan de Gelderse Klompenpaden die met de inzet van veel vrijwilligers en grondeigenaren worden gerealiseerd.
- Stel een provinciaal plan op om uitvoering te geven aan **Actieplan Kracht van de Groene Vrijwilliger.**

Thema 4

Ruimte en landschap

Omgevingsbeleid en druk op de ruimte

Wat speelt er?

Er is een grote vraag naar ruimte: voor woningbouw, energie, natuur, nieuwe bossen, extensivering landbouw, infrastructuur. Dat vraagt om regie en een zorgvuldig afwegingskader.

Wat doet de provincie al?

Er is een nieuwe Omgevingsvisie en de Omgevingsverordeningen worden (sectoraal) geactualiseerd. Er is een koersdocument duurzame mobiliteit (2018) en een visie voor een bereikbaar Gelderland (2020). Er is een verstedelijkingsstrategie. De provincie is gestart met het Gelders Ruimtegesprek.

Maar...

Er zijn in nieuwe ontwikkelingen geen randvoorwaarden voor groen-blauwe dooradering en natuurinclusiviteit.
Een duurzame leefomgeving wordt te algemeen gedefinieerd waardoor scherpe keuzes achterwege blijven.
Grote infrastructurele beslissingen worden voorbereid op basis van verouderde prognoses van productie, transport en verkeer, zoals de ViA15 en onderzoek naar de Noordtak Betuweroute. Deze plannen houden onvoldoende rekening met de noodzaak om over te gaan naar een natuurinclusieve samenleving en een circulaire economie.

Onze oproep aan de provincie:

- Neem natuurinclusiviteit op in de Omgevingsverordening voor ruimtelijke ontwikkelingen, inclusief richtlijnen voor woningbouw, natuurinclusieve energieprojecten en groene bedrijven(terreinen). Koppel hier een puntensysteem aan.
- **Pas minimaal de normen van het Rijk en de WHO toe voor groenvoorzieningen in wijken** (75 m^2 groen per woning, altijd een groenvoorziening op maximaal 300 meter van een woning), met voldoende kwaliteit voor biodiversiteit.
- Maak landschapsinclusief ontwerpen verplicht bij ruimtelijke plannen.
- Verbind groen in stedelijk gebied aan het buitengebied met ‘groene lopers’.
- Anticipeer op doelen voor klimaat, circulaire economie en duurzame mobiliteit bij infrastructurele projecten.
- Introduceer een heffing bij verstedelijking in landelijk gebied ten bate van een landschaps- of gebiedsfonds voor landschap en biodiversiteit.
- Introduceer regels voor een maximaal oppervlak te verharden (particulier) terrein.
- Ontwikkel nieuwbouw met duurzame mobiliteit en schep faciliteiten om autogebruik te verminderen. Stimuleer het verlagen van de parkeernorm.

Landschap

Wat speelt er?

Ondanks de nodige inspanningen verslechtert de kwaliteit van het landschap nog altijd. Nationale landschappen verliezen hun beschermde status. Het invoeren en uitbreiden van regelingen voor het leveren van groen-blauwe diensten kan een kans geven aan natuurinclusieve landbouw.

Wat doet de provincie al?

Gelderland heeft streekgidsen opgesteld en een ambitie geformuleerd voor 10% groen-blauwe dooradering.

Maar...

De ambitie voor groen-blauwe dooradering is vrijblijvend en voor sommige Gelderse streken te laag. Het ontbreekt aan voldoende instrumenten, budget en afrekenbaarheid. Voor het landschapsbeleid is geen monitoring, handhaving, cyclische aandacht en structurele financiering.

Onze oproep aan de provincie:

- **Geef landschapskwaliteit in beleid een bindend karakter,** zowel voor bescherming van bestaande waarden, bijzondere landschappen als voor het ontwikkelen van nieuwe waarden.
- Zorg voor realisatie van landschapselementen in samenwerking met het Rijk door financiering van aanleg en beheer, en compensatie voor afwaardering van grond dan wel opbrengstderving.
- Neem **minimaal 10% groen-blauwe dooradering op als doel in het omgevingsbeleid** (en niet slechts als ambitie).
- Bied voor langere termijn continuïteit voor het behoud en herstel van kenmerkend natuur- en landschapsgerelateerd cultureel erfgoed.

Duurzame energie

Wat speelt er?

Ruimte geven aan duurzame energie uit zon en wind is noodzakelijk. Het is mogelijk geschikte locaties te vinden met een goede inpassing en een plus voor biodiversiteit. Omwille van spreiding van opwek en leveringszekerheid is tevens innovatie nodig voor andere vormen van opwek en energieopslag. De gerealiseerde besparing blijft nu achter bij de doelen.

Wat doet de provincie al?

De provincie is actief partner in de Regionale Energiestrategieën en bij het Gelders Energie Akkoord.

Maar...

De doelen voor CO_2-reductie worden niet gehaald. Er worden landschappelijk minder wenselijke locaties en projecten ontwikkeld. Natuurinclusieve ontwikkeling moet de nieuwe norm worden.

Onze oproep aan de provincie:

- **Voer regie op de ontwikkeling van boven-regionale energielandschappen.** Vanwege de impact op landschap is het belangrijk windturbines te clusteren op een relatief beperkt aantal geschikte locaties.
- Neem natuurinclusiviteit op in de omgevingsverordening voor energieprojecten. Het is tijd voor een cultuuromslag: natuurinclusieve energietransitie betekent dat klimaatoplossingen standaard een ‘plus op natuur’ zetten, dus wezenlijk bijdragen aan de lokale natuurwaarde.
- Stimuleer het Rijk tot aanpassing van het bouwbesluit zodat alle (woning- en utiliteits-)bouw energieneutraal zal zijn.
- Toets bij energieprojecten altijd de impact op beschermde flora en fauna. Borg dat mitigerende maatregelen vóóraf gerealiseerd zijn en werken in praktijk.
- Zorg voor langdurige inzet op energiebesparing en zon op dak.
- Sluit Natura 2000-gebieden uit als mogelijke locatie en ontzie het Gelders Natuur Netwerk zoveel mogelijk.

INVESTEER IN GELDERLAND, **INVESTEER IN DE NATUUR!**

Wij zijn als Gelderse groene organisaties dag in, dag uit bezig om Gelderland groen te houden en nog groener te maken. Dat doen we samen, met burgers, bedrijven, gemeenten, waterschappen en de provincie.

Met dit Groenmanifest doen wij met al onze leden, donateurs, vrijwilligers, sympathisanten en medewerkers een oproep aan de provincie: investeer in de natuur.

Bij de komende provinciale verkiezingen op 15 maart 2023 kan de provinciale politiek het groene verschil maken. De plannen zijn er en de urgentie is groot. Versterk en behoud natuur en landschap in onze mooie, groene provincie. Wij denken en doen graag mee!

Natuurmonumenten · SLG Stichting Landschapsbeheer Gelderland · natuur en milieu federatie gelderland · Geldersch Landschap & Kasteelen · ivn natuureducatie

COLOFON

Manifest voor een Groen Gelderland is een gezamenlijke uitgave van Vereniging Natuurmonumenten, Natuur en Milieu Gelderland, Geldersch Landschap en Kasteelen, Stichting Landschapsbeheer Gelderland en IVN Natuureducatie.

Tekstredactie en vormgeving: Communicatiebureau de Lynx, Wageningen
Drukwerk: GLD Grafimedia, Arnhem
Beeld: Eline Ross *(Natuur en Milieu Gelderland)*: *p.5 graan, p.24 korenbloem* | Annemieke Kok *(Platform Natuurinclusieve landbouw)*: *p.6* | ©Staatsbosbeheer: *p.5*, kinderexcursie, *p.11, 12, 18, 19* | Erik Mol: *p.15* | Jochem Kühnen: *p.16, 24* wormkruidbij | André Kaminski, *p.20, 22, 24* | citizen science, *p.26* | Pixabay: *p.4* vlinder, gas, *p.5* mais, *p.24* ransuil

Meer weten of doorpraten over dit Groenmanifest?
We gaan graag in gesprek! Neem dan contact op met:

- **Geldersch Landschap en Kasteelen:**
  Renske Terhürne | r.terhurne@glk.nl
- **Natuur en Milieu Gelderland:**
  Petra Souwerbren | p.souwerbren@natuurenmilieugelderland.nl
- **Vereniging Natuurmonumenten:**
  Maarten Bakker, | m.bakker@natuurmonumenten.nl

Tekst overnemen
Het is toegestaan om zonder bronvermelding teksten uit dit manifest over te nemen in verkiezingsprogramma's voor provinciale verkiezingen. Graag zelfs!

Lees de digitale versie van dit manifest op: **groenmanifestgelderland.nl**

Zomer 2022

Natuurmonumenten

SLG Stichting Landschapsbeheer Gelderland

natuur en milieu federatie gelderland

Geldersch Landschap & Kasteelen

ivn natuur educatie

Zienswijze 7

Geachte heer of mevrouw,

Hierbij wil ik graag reageren op de Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Om het oordeel alvast even kort samen te vatten: het vertrekpunt voor het verhaal is een leugen, de eerste hoofdstukken zijn een vaak onleesbaar wollige brij van prietpraat en de rest staat vol met afleidingsmanoeuvres. Ik pik er een paar punten uit.

1. De groei van het aantal woningen
Ons worden keuzes voorgelegd, maar de belangrijkste keuze, of we die woningen wel willen, staat er niet bij.
Waar komt de alsmaar groeiende vraag naar woningen vandaan? Op pagina 25 wordt in een cryptisch verhaal de groei van de bevolking met een migratieachtergrond gepresenteerd als iets dat er zomaar ís, terwijl de ouder wordende bevolking de groei van het aantal huishoudens in de schoenen geschoven krijgt. Dat zijn allebei leugens. Ja, migratie ís er, maar die is er niet 'zomaar', dat is een keuze. En ja, vergrijzing speelt een rol in de groei van het aantal huishoudens, maar in vergelijking met migratie is het een relatief kleine en op termijn afnemende factor.
Expliciete cijfers over de relatieve rol van de verschillende factoren zijn er bij mijn weten niet, de nieuwsberichten van het CBS hierover zijn niet erg specifiek, net zomin als de rapporten van ABF Research die ten grondslag liggen aan het woningbouwbeleid van de Rijksoverheid. Toch kun je er op basis van de beschikbare cijfers best een behoorlijke slag naar slaan.

Als je kijkt naar de groei van verschillende groepen personen in de populatie over de periode 2000-2020, en dat kombineert met de gemiddelde grootte van een huishouden krijg je ruwweg een beeld van de impact van migratie. (Er is uitgegaan van 2,18 personen per huishouden; voor het tweede cijfer achter de komma doen verschillende waarden de ronde)

Migratie achtergrond	Generatie	Geboortesaldo	Migratiesaldo	Groei	Huizen-equivalent
Nederland		285.847	-210.437	98.232	45.000
Migrant	Tweede	747.770	-155.932	614.296	283.000
	Eerste	-186.735	1.014.885	831.134	383.000
Totaal		846.882	648.516	1.543.635	711.000

Dit zegt nog niks over het effect van kleinere huishoudens (waaronder die alleenwonende ouderen), maar iets verder verfijnend ontstaat ook daarvan een beeld:

1 januari 2000: 15.863.950 inwoners, 6.801.008 huishoudens, dat is 2,33 personen per huishouden.
1 januari 2020: 17.407.585 inwoners, 7.997.800 huishoudens, dat is 2,18 personen per huishouden.

Met het aantal personen per huishouden in 2020 (2,18) zou de bevolking van het jaar 2000 zijn verdeeld over 7.288.587 huishoudens, een groei met 487.579. Dat is dus de bijdrage van kleinere huishoudens. Tegelijkertijd zijn er 1.543.635 personen bijgekomen die met datzelfde aantal personen per huishouden goed zijn voor nog eens 709.212 huishoudens.
De totale groei van het aantal huishoudens (1.196.792) is dus voor 59% terug te voeren op bevolkingsgroei, de rest is het gevolg van kleinere huishoudens.

En, zie de cijfers hierboven, die bevolkingsgroei komt voor 54 procent voor rekening van eerste-generatie immigranten, 40 procent tweede-generatie immigranten en 6 procent autochtonen. Maar sinds 2015 is de autochtone populatie aan het krimpen, dus naar verhouding wordt migratie steeds belangrijker.

Een nog preciezer inzicht krijg je aan de hand van expliciete cijfers over de groei van het aantal huishoudens, uitgesplitst naar migratieachtergrond:

De cumulatieve ontwikkeling:

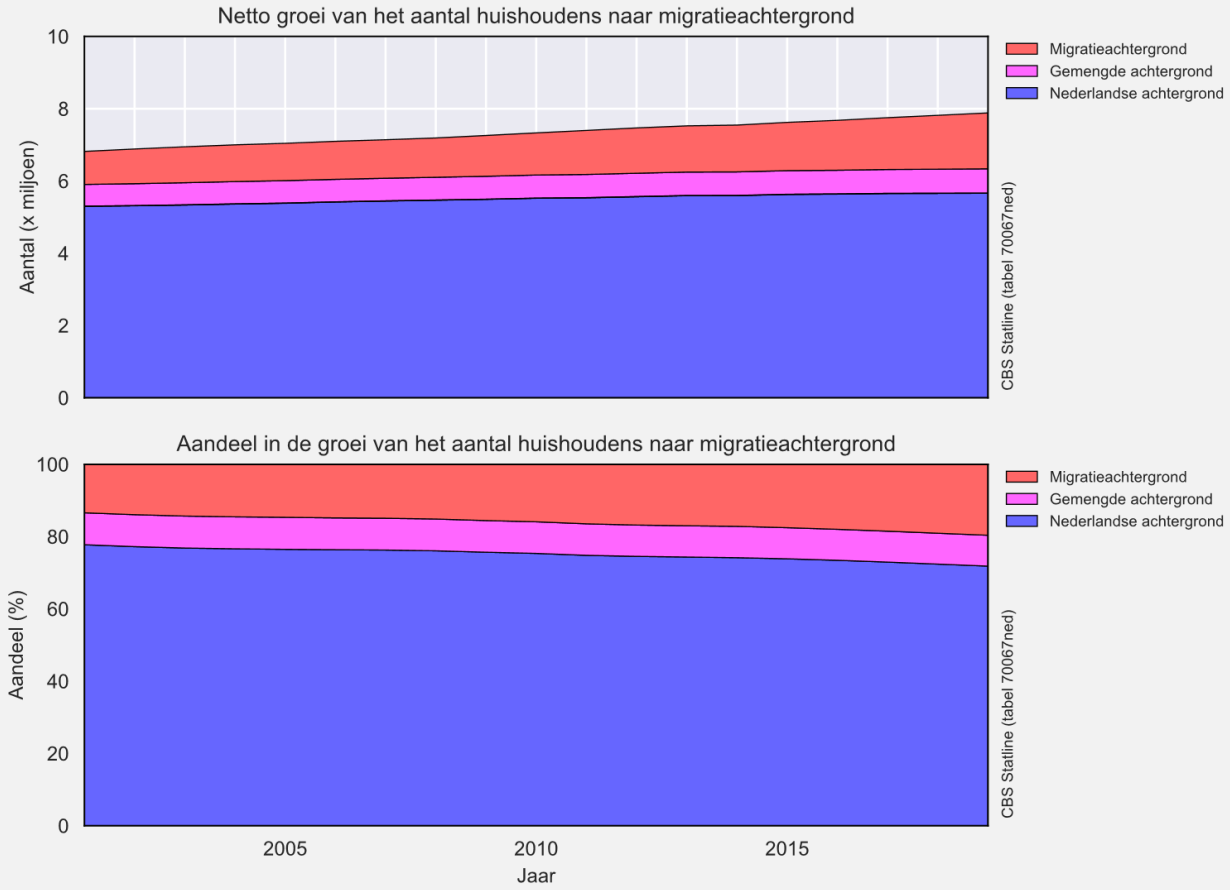

De dynamiek van jaar op jaar:

Het rode gebied geeft steeds het aandeel van huishoudens uitsluitend bestaande uit personen met een migratieachtergrond (eerste- of tweede-generatie). De schommelingen in de groei zijn groot, vooral door fluctuaties in de instroom, maar de trend is onmiskenbaar: een steeds groter deel van de groei komt voor rekening van 'migranten-huishoudens'. In de laatste pre-Corona jaren was het meer dan 80 procent. Recentere cijfers zijn er helaas nog niet.

Nog steeds zegt dit niks over de toekomst, maar op basis van de bevolkingsprognoses kun je ook daar een slag naar slaan:

Voor 2040 verwacht het CBS 2,09 personen per huishouden. Als de populatieomvang gelijk zou blijven aan die van 2022 zou dat een groei betekenen met 297.287 huishoudens tot een totaal van 8.418.031. Het feitelijke aantal huishoudens wordt echter geschat op 9.025.927 en die extra 600.000 huishoudens moeten dus het gevolg zijn van bevolkingsgroei. Maar zoals eerder gezegd, de autochtone populatie krimpt al, dus die groei komt alleen nog voor rekening van eerste- of tweede-generatie migranten. Het meest sprekend is het netto migratiesaldo, want daarbij gaat het (voornamelijk, Nederlandse remigranten daargelaten) om mensen die nu nog geen enkele band hebben met Nederland. Over de periode 2022-2040 wordt dat saldo geschat op 1.115.984 personen. Dat kun je niet 1-op-1 vertalen naar een aantal huishoudens, want een deel van die nieuwe immigranten overlijdt tussentijds, maar hoe dan is ook de resterende natuurlijke aanwas indirect toe te schrijven aan migratie.

Op deze berekeningen valt in de details een heleboel aan te merken, maar de hoofdlijn is glashelder: vooral migratie stuwt de groei in de vraag naar woningen, en ook bij de nog te verwachten verdere vergrijzing zal dat zo blijven. Bovendien houdt de instroom niet op na 2040, als de huidige vergrijzingsgolf min of meer achter de rug is. Voor de periode 2040-2070 wordt het migratiesaldo op nog eens 1,5 miljoen personen geschat.
De betrokken alinea in de omgevingsvisie is derhalve, hoewel naar de letter niet onjuist, naar de geest een grove leugen.

2. Bouwen in de betere wijken
Op pagina 33 lezen we “Uitgangspunt is dat we sociale woningen en woningen voor kwetsbaren toevoegen aan sterke wijken.”.
Dat klinkt misschien sociaal, maar het is onzin. Wat wordt hiermee beoogd? Gaat het erom meer mensen een ruimtelijk aantrekkelijke woonomgeving te bieden of is het doel de sociaal-economische zwakte van bepaalde bevolkingsgroepen op te heffen?
Die twee hangen impliciet samen doordat sociale achterstanden zich vaak ophopen in wijken die ruimtelijk onaantrekkelijk zijn. Maar wat maakt de ene wijk aantrekkelijker dan de andere? Doorgaans is dat de ruimte, de hoeveelheid historisch groen en de historische stedenbouw. Vrijwel per definitie gaat dat verloren als je bijbouwt. Verdichting vernielt het groen en bijbouwen zal nooit gebeuren in de historische stijl die de betrokken wijken zo gewild maakt. Of er is geen geld voor, of architecten grijpen de kans om een modernistisch statement te maken op een prestigieuze locatie. Door 'bij te mengen' geef je dus niet méér mensen de kans om in een prettige omgeving te wonen, maar juist minder, en daarbij vernietig je elementen die essentieel zijn voor de kwaliteit van de stad als geheel.
Als je serieus de intentie hebt meer mensen een prettige woonomgeving te bieden dan moet je aan de andere kant beginnen, bij de wijken die nu onaantrekkelijk zijn. Presikhaaf, ik heb er als kind gewoond in de tijd dat het het summum was van stedenbouwkundige vernieuwing, en ook toen al was het een naargeestige wijk, gebouwd over de hoofden van mensen heen. Mede door de nadruk op hoogbouw in de omgevingsvisie lijkt het meer van hetzelfde te worden. De presentatiebijeenkomsten bevestigen dat: we mochten kiezen uit 4 keer modernisme en 0 keer iets anders. En nu zullen er voor dat modernisme ook best gegadigden zijn, maar de markt voor koopwoningen laat zien dat de gemiddelde Nederlander helemaal niet zo gecharmeerd is van dat soort statements. Projectontwikkelaars bouwen voor de vraag, en dat is inmiddels vooral nog in de stijl die ooit doorging voor jaren-30, maar feitelijk gewoon mainstream is. Alleen bij sociale huurwoningen, waar de bewoners geen keus hebben, blijft het systeem doorgaan de dingen te bouwen die ze zelf leuk vinden. En dan zijn al die veranderingen dweilen met de kraan open.

3. Bouwen aan de Koningsweg
Op pagina 76 lezen we: “Een stad heeft een stadsrand nodig waar wat kan gebeuren.”
En die 'stadsrand' moet 2 kilometer buiten de bebouwde kom liggen, uitgerekend in een Natura2000-gebied? De architectuursector aast al heel lang op dit gebied, en ze zijn beslist niet van plan er tweede viool te gaan spelen. Dit is voorsorteren op de in bepaalde kringen felbegeerde sprong naar de Veluwe: leg een stoeptegel in het buitengebied en het wordt een huis, dat huis wordt een wijk, die wijk wordt een stad. Nu al zien veel partijen in de Arnhemse raad die plek als een optie om de woningnood op te lossen, en eventuele beperkingen die het huidige college zou kunnen opleggen zeggen helemaal niets over de ontwikkelingen van over 5 of 10 jaar.

4. De 'klimaatadaptieve stad'
In het verhaal over klimaat-adaptatie wordt een plan van de WUR opgevoerd als 'prikkelend'. Wethouder Bouwkamp noemde het eerder 'een mooie denkrichting'. Maar wat behelst die denkrichting nu precies? Het is een mix van drie elementen:
a. Het idee dat we door het stijgende water niet meer in staat zouden zijn het Rivierengebied voor wonen te gebruiken. Maar dat is gewoon onzinnig, want als je dat serieus gelooft zou je tienduizenden woningen moeten opgeven. Juist als je denkt dat de situatie zo nijpend wordt zou je op een open manier het debat moeten aangaan over wat Nederland aankan qua bevolkingsdruk. Maar dat is precies wat de auteurs van dit plan níet willen (ik heb er een korte mailwisseling mee gehad).
b. Het vermengen van stad en natuur, niet alleen door natuur de stad in te halen, maar ook door de stad naar de natuur te brengen. Konkreet: Arnhem moet de Veluwe op. Dat gaat helemaal in tegen alle pretenties van natuurbehoud, maar het is wel helemaal in lijn met het geniepige gemarchandeer zoals

dat al decennialang plaatsvindt rond de Koningsweg. Ook dit is weer voorsorteren op verstedelijking van de Veluwe.
c. Torenflats met plantjes tegen de gevel. Dat lijkt in het optreden van Van Hattum het leidend motief te zijn: een verlangen naar een artificiële wereld, opgeleukt met groen. Op Youtube promoot hij Singapore, het op twee na dichtstbevolkte land(je) op aarde, als the way to go. Dat is een wel héél extreme liefde voor stedelijkheid. Natuurlijk mag hij die voorkeur op persoonlijk niveau hebben, maar als je het zo nadrukkelijk propageert, noem jezelf dan geen 'onderzoeker', maar gewoon 'activist'. Bovendien is de manier waarop hij het brengt gewoon hufterig. Hij pretendeert 'doembeelden' te bestrijden, maar eist daarmee het alleenrecht op om te bepalen wat doembeelden zijn. Voor mij is juist zijn verhaal het doemste doemscenario dat er is, zeg maar gerust het einde van de wereld.
Intussen gaan die groene flats er sowieso niet komen, want ik vermoed dat echte natuurliefhebbers dit soort milieus zullen mijden als de pest, terwijl de liefhebbers van het stadsmilieu niet zitten te wachten op broeinesten van ongedierte op hun balkon. Als je ziet hoeveel mensen ageren tegen blaadjes in hun tuin hoef je je niet al teveel illusies te maken over de halfwaardetijd van die groene gevels. Dit worden gewoon steriele torenflats.
Het gevaar met dit soort dingen is dat het grote natuurminnende publiek zich zand in de ogen laat strooien door alle lieve woordjes over klimaat en natuur. Als ze vroeg of laat wakker worden zal het te laat zijn, want als je dit soort ideeën niet meteen afschiet krijgen ze de kans te wortelen in het bestuurlijk systeem, en dat bepaalt, zie de omgevingsvisie, helemaal op eigen houtje wat er gebeurt. Het publiek mag meepraten over de verf.

De balans opmakend over de hele omgevingsvisie is hij symptomatisch voor een maatschappij waarin een open gesprek onmogelijk is geworden. In dit geval begint alles met bevolkingsgroei, want zonder die bouwopgave had het verhaal er totaal anders uitgezien. Het debat ontspoort langs een aantal lijnen:

A. Liegen
Ik probeer regelmatig debatten over migratie te voeren via sociale media en de progressieven weten het zeker: 'de populisten' verspreiden 'desinformatie'. Nu ken ik zelf de statistieken behoorlijk goed, en de praktijk is dat het precies andersom is, dat de progressieven cijfers alleen erkennen als ze hen goed uitkomen. Deze omgevingsvisie is daar een voorbeeld van, zie het onder de mat schuiven van de rol van migratie in de woningnood.
Dat structureel liegen heeft grote konsekwenties: hele volksstammen hebben écht geen idee van wat er gaande is. Als je in een discussie zegt dat Nederland er door immigratie jaarlijks 100.000 mensen bijkrijgt kun je er de klok op gelijk zetten dat iemand roept: “Onzin, zoveel asielzoekers zijn er niet”. Ze zitten zo vast in hun reflexen dat ze het verschil tussen 'immigrant' en 'asielzoeker' niet begrijpen.
Door dat wegmasseren van feiten ontstaat er een steeds groter verschil tussen de realiteiten zoals verschillende groepen die ervaren, met chronische ruis in de discussies als gevolg.

B. Taboes
In essentie is massa-immigratie een belangenconflict zoals er zoveel zijn. Ten minste een deel van de negatieve konsekwenties van de huidige migratiepolitiek is gewoon objectief onweerlegbaar. De woningnood is daar een van. De weging van andere effecten is misschien subjectief, maar de belangen die ermee gemoeid zijn wijken in niets af van die bij andere politieke thema's. Alle logica en redelijkheid zeggen dus dat over de kwestie een normaal debat gevoerd zou moeten kunnen worden, maar in de verknipte denkwereld van de progressieven staat praten over migratie al meteen gelijk aan het begin van de volgende Holocaust. Wat je ook zegt, ze weten zéker dat bezwaren voortkomen uit 'vreemdelingen-haat'. Omdat vrijwel de hele mainstream politiek daarin meegaat wordt iedere normale uitwisseling van standpunten onmogelijk gemaakt, met een neerwaartse spiraal van complottheorieën als gevolg. Zonder voeding vanuit de realiteit kruipen de progressieven steeds verder weg in een zelfgecreëerde waanwereld, terwijl omgekeerd de conservatieven legitieme vragen gaan stellen over wat de progressieven nu eigenlijk beogen. De progressieve obsessie om méér, méér, méér mensen hierheen te

halen is zo groot, dat ook ikzelf serieus niet zou weten wat er nog anders achter kan zitten dan de wens tot 'omvolking'.

C. Pseudo-positivistische blabla
'Kwaliteit', wat denken jullie daar nu zelf bij? Waarschijnlijk helemaal niks, maar als dat wel zo is geef ik u op een briefje dat ik er een heel ander beeld bij heb. Dit soort geklets is onderdeel van een sprookjeswereld waarin iedereen hetzelfde denkt, en waarin buiten de norm vallen wordt gezien als een daad van agressie tegen de 'inclusiviteit'. Het is een vorm van debatvervuiling die ieder gesprek onmogelijk maakt.

D. Wegduiken voor verantwoordelijkheden
Een klassieker in de provinciale en gemeentelijke politiek: “Wij gaan niet over migratie”. Gek toch, dat je dat nooit hoort als er 'diversiteits'-beleid moet worden gevoerd, of moet worden teruggekeken op het slavernijverleden: “Dat is landelijk beleid, ga maar naar Den Haag”. Het is typisch voor een politiek regime dat op basis van ideologisch gemotiveerd opportunisme discussies naar niemandsland verwijst in de hoop dat ze verdwijnen.

Al met al, wat is nu écht de reden dat dit debat niet gevoerd kan worden?
De kapstok is onmiskenbaar het halfgaar progressieve frame van migratie als concept dat alle aardse belangen overstijgt - de 'vreemdeling' als universeel slachtoffer en superheld tegelijk, symbool voor de strijd tussen Goed en Kwaad.
Maar achter die façade schuilt nog iets anders, iets dat juist aardser is dan aards. De omgevingsvisie licht een tipje op van de sluier: veel getut over groen, maar ook ronkende retoriek over Arnhem als stedelijk knooppunt en een fascinatie voor groei.
Daar ligt een belangrijke sleutel tot de kwestie: de politieke incrowd heeft van nature affiniteit met het 'hoogstedelijk' leefmilieu, en dat milieu kan alleen bestaan bij de gratie van groei. Als de autochtone bevolking krimpt moet er iets anders worden bedacht om de torenflats te vullen, en dáár hebben we dus die migranten voor nodig. Persoonlijke lifestyle-voorkeuren spelen een grote rol in deze kwestie, niet alleen bij de tegenstanders, maar evengoed bij de voorstanders van groei. So far, so good als je die voorkeuren ook als zodanig naar voren brengt, maar niet als je ze verpakt als een strijd tegen de Nazi's. Alles wijst erop dat Arnhemmers in doorsnee hechten aan de groene infrastructuur van de stad, en het valt zeer te betwijfelen of die verstedelijking het zou halen als in een open debat eerlijke informatie werd gegeven over waaróm we eigenlijk moeten bouwen.

De konklusie moet zijn dat, met migratie als draaipunt, de samenleving op een hellend vlak is beland waarbij het steeds moeilijker wordt om nog een normaal gesprek te voeren. Arnhem is in dit proces misschien een klein radertje, maar wel een belangrijk radertje omdat deze discussie een van de cruciale claims van de migratielobby onderuit haalt, namelijk dat we al die woningen makkelijk kwijt kunnen op landbouwgrond. Bovendien zegt de casus 'Arnhem' iets over de geloofwaardigheid van politieke beeldvorming. GroenLinks profileert zich als hoeder van de natuur, maar als de meest betrokken wethouder impliciet bereid is het Veluws landschap in te ruilen voor torenflats met plantjes tegen de gevel, dan val je echt hopeloos door de mand. Het laat zien dat de liefde voor de natuur in progressieve hoek alleen nog window dressing is, een manier is om te zeggen dat je aan de goede kant staat. Krijgt in de pikorde van het 'deugen' een ander activistisch belang de overhand, dan wordt natuur net zo makkelijk omgelabeld tot een technocratisch concept als 'duurzaamheid', dat met de oorspronkelijke betekenis niks meer te maken heeft.

Tegen deze achtergrond is de omgevingsvisie, meer dan wat ook, een symptoom van een democratisch bestel in verval, een façade die moet verhullen dat de burger alleen nog mag meepraten binnen de marges die zijn opgelegd door activisten binnen het systeem. Dat mag u een 'populistisch' frame noemen, maar het zijn niet de 'populisten' die mij ervan hebben overtuigd dat het systeem niet deugt,

dat hebt u zélf gedaan. Ik ben gevoelig voor feiten, cijfers en logische argumenten, en ben bereid rekening te houden met de belangen van anderen. Maar als die anderen liegen of anderszins proberen het democratisch proces te frustreren houdt het voor mij ook op. Dan zal ik partij kiezen voor hun tegenstanders, ook al ben ik het daar inhoudelijk misschien evenmin mee eens. Níets is zo gevaarlijk voor het systeem als de huidige progressief-linkse monocultuur, met zijn desinformatie, doooddoeners en intolerantie.

Meent u mijn analyse te kunnen weerleggen? Graag. Gooi het maatschappelijk debat over bevolkingsgroei open, dan kunt u uw punten verdedigen, met open vizier. En ik de mijne.

En zo niet, dan zal ik het beschouwen als een schuldbekentenis.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
[redacted]
[redacted] Arnhem

Zienswijze 8

Gemeente Arnhem

t.a.v. het college van burgemeester en wethouders

Postbus 9029

6800 EL Arnhem

Per e-mail: projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl

Datum: 21-12-2022

Betreft: Zienswijze op de ontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040

Geacht college,

Namens mijn partner; [redacted], en ik, beide wonende aan de Max Euwestraat [redacted] te Arnhem, bericht ik u als volgt.

Met ingang van 11 november 2022 heeft het college van burgemeester en wethouders van gemeente Arnhem (hierna het college) de ontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040 gedurende een periode van zes weken ter inzage gelegd. Middels deze brief maken wij van de gelegenheid gebruik om zienswijze tegen de ontwerp omgevingsvisie naar voren te brengen.

Allereerst willen wij beginnen met een compliment te maken. De ontwerp omgevingsvisie is een makkelijk en helder leesbaar stuk, waarin de visie van Arnhem duidelijk wordt weergegeven.

Onze bezwaargronden hebben betrekking op hoofdstuk 6, in het bijzonder op de gebiedsuitwerking voor Arnhem – Oost. Op pagina 71 staat op de afbeelding 6.7 de gebiedsuitwerking Arnhem – Oost op kaart weergegeven. Op deze kaart is te zien dat er een 'te realiseren windturbine' aangegeven staat op de uiterwaarden tussen de wijk Stadseiland en het tegenoverliggend industrieterrein. Op deze windturbine en op de keuze van deze locatie willen wij bezwaar aantekenen. Op de volgende bladzijde leest u onze motivering:

De windturbine is mogelijk planologisch niet uitvoerbaar de komende jaren

In het natuurgebied de Veluwe en 1 kilometer daaromheen mogen geen windparken worden gebouwd de komende jaren in verband met de Wespendief. In de zone van 1 tot 8 kilometer rond de Veluwe blijkt slechts beperkt ruimte voor windparken. Deze kan gebruikt worden voor windpark Horst & Telgt in Ermelo en Putten. Mogelijk is er ook ruimte voor het windpark Midden-Betuwe. De provincie Gelderland heeft hiertoe onlangs een besluit genomen (https://www.gelderland.nl/nieuws/geen-windparken-op-de-veluwe-en-beperkt-in-zone-tot-8-km.) De vraag is hoe de provincie Gelderland dit gaat doorvertalen in een actualisatie van de Omgevingsverordening. Mogelijk is de windturbine de aankomende jaren planologisch niet uitvoerbaar. Is dit dan wel de juiste locatie voor een nieuwe turbine?

Gelders Natuur Netwerk en Groene Ontwikkelzone

De locatie van de te realiseren windturbine is gelegen naast het Gelders Natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelzone. Beide hebben een externe werking. De vraag is of deze windturbine wel opgericht kan worden, aangezien veel vogels in deze gebieden foerageren.

Cummulatieve ruimtelijke effecten

Door een extra windturbine te plaatsen in de nabijheid van vier bestaande turbines (Koningspleij) ontstaan er cummulatieve ruimtelijke effecten. Door zowel de Pleijroute, als door het tegenoverliggend industrieterrein als de vier bestaande turbines ontstaat er een hogere geluidsbelasting op de wijk Stadseiland. Door de korte ligging van de te realiseren windturbine (hemelsbreed 300 meter gemeten vanaf de eerste woningen van Stadseiland) bestaat de vraag of er wel een goed woon- en leefklimaat gegarandeerd kan worden. Ook bestaat er vrees voor een toename van hinder door slagschaduw.

Gelet op het bovenstaande is ons verzoek dan ook om deze te realiseren windturbine niet op deze locatie te realiseren.

Ik ontvang graag een bevestiging dat u mijn zienswijze in goede orde heeft ontvangen.

Met vriendelijke groet,

Zienswijze 9

bpd
bouwfonds property development

Aan de gemeenteraad van de gemeente Arnhem
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

Amersfoort, 22 december 2021

Betreft: Zienswijze op de Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040

Geachte leden van de raad,

Met belangstelling hebben wij kennisgenomen van uw Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 (Omgevingsvisie), zoals deze onlangs ter visie is gelegd.

Vanwege onze betrokkenheid bij huidige en geplande woningbouwprojecten in de stad, het Stadsakkoord Arnhem en onze bijzondere belangstelling voor en focus op Arnhem, beschouwen wij ons niet alleen als belanghebbende als het gaat om de toekomst van de fysieke leefomgeving van stad en ommeland, maar ook als partner in en van de gemeente. Als het gaat om woningbouwvraagstukken zitten wij daarom aan diverse landelijke, provinciale en gemeentelijke tafels. Om die reden maken wij graag van de door u geboden gelegenheid gebruik om een reactie kenbaar te maken ten aanzien van de Omgevingsvisie van uw gemeente. Wij richten ons daarbij primair op het thema wonen. U mag onze zienswijze lezen als een vanuit onze praktijkervaring ingegeven bespiegeling op de voorgenomen ruimtelijke en programmatische koers van uw gemeente. Graag maken wij van de gelegenheid gebruik de volgende zienswijzen met u te delen.

De Omgevingsvisie gaat uit van een aanzienlijke groei van het aantal inwoners de komende jaren. Teneinde deze groei aan inwoners te kunnen accommoderen, benoemt de visie een verwachte woningbouwopgave van ongeveer 8.000 woningen tot 2030. Waar deze raming van de opgave exact op is gebaseerd blijkt ons inziens niet uit de visie; wel is duidelijk dat de verwachte vraag is geënt op de huidige demografische ontwikkelingen en woningmarktsituatie. Dat is logisch, de huidige situatie is immers het vertrekpunt voor de lange termijnopgave. Anderzijds zet de Omgevingsvisie wél een langjarige koers uit tot 2040, hetgeen ons inziens het verkennen, beoordelen én ruimtelijk en programmatisch vertalen van meerdere (groei)scenario's noodzakelijk maakt. Daarbij vinden wij het goed en nodig in de Arnhemse Omgevingsvisie meer rekenschap te geven van de in regioverband geconstateerde kwantitatieve en kwalitatieve vraag naar woningen en de ruimtelijke vertaling, programmering en prioritering hiervan in de visies van regiogemeenten. Wij voorzien overigens een situatie waarin buurgemeenten als Renkum, Rheden, Lingewaard, Duiven en Westervoort de komende jaren 'profiteren' van de vraag naar woningen in een groen woonmilieu, waar Arnhem deze woningzoeker niet kan aanhaken vanwege de focus op binnenstedelijke opgaven.

Het volgende houdt hiermee verband. De Omgevingsvisie zet aldus een duidelijke kwantitatieve koers uit. De kwalitatieve strategie laat zich ons inziens lastiger lezen. In de Omgevingsvisie wordt de huidige 'Arnhemse identiteit' als belangrijkste basis benoemd voor het ruimtelijke beleid van de komende jaren. In de visie wordt deze identiteit ons inziens terecht (onder meer) ontleend aan de vele Arnhemse groene wijken en de inbedding van de stad in een prachtig landschap, hetgeen een grote aantrekkingskracht heeft en een vestigingsvoorwaarde is voor veel nieuwe bewoners en bedrijven. Naar onze tevredenheid zet Arnhem ook de komende jaren de stad nadrukkelijk op de kaart onder de noemer 'Arnhem groen en creatief'.

De vraag is echter of de uitvoering van de Omgevingsvisie hieraan bijdraagt als de locatiekeuze van woningbouwlocaties in ogenschouw wordt genomen. Uw gemeente kiest in de visie wat betreft nieuwe woningbouwlocaties namelijk nagenoeg uitsluitend voor binnenstedelijke ingrepen. Hoewel wij het principe 'inbreiden voor uitbreiden' in de basis onderschrijven, is de rigide toepassing ervan in de Omgevingsvisie in onze ogen lastig uitlegbaar en onvoldoende onderbouwd. In de praktijk betekent uitvoering van de visie dat de eerstkomende jaren – op de afronding van Schuytgraaf na - slechts grootschalige woningbouw op inbreidingslocaties zal plaatsvinden, zoals Spoorzone Oost en Kronenburg / Vredenburg. Wij vinden dit lastig uitlegbaar in relatie tot één van de belangrijkste doelstellingen van het Stadsakkoord Arnhem, namelijk versnelling van de woningbouw. Genoemde inbreidingslocaties zijn om meerdere redenen zeer complex en kostbaar en betreffen dus geen 'laaghangend fruit' om tot de benodigde versnelling van woningbouw te komen. Temeer de gemeente op deze locaties zelf nauwelijks grondpositie heeft. In de Omgevingsvisie wordt een realistische overweging / inschatting gemist ten aanzien van de planning van woningbouw in Arnhem de komende jaren, in relatie tot de eerder genoemde forse opgave en afgezet tegen de huidige economische achtergrond.

Hoewel inbreidingslocaties niet per definitie hoogstedelijk en met vooral appartementen hoeven te worden ingevuld, stelt de Omgevingsvisie impliciet dat Arnhem daar met haar verdichtingsstrategie wel voor kiest teneinde ook aan andere ambities als klimaatadaptatie te kunnen voldoen. Uitvoering van de Omgevingsvisie levert daardoor de eerstkomende jaren bij een - door ons verwachte - gedifferentieerde woningvraag in Arnhem vooral woningen op in eenzijdige, stedelijke woonmilieus, waarvan wij ons afvragen of dit aanbod past bij de geconstateerde marktvraag en bij de door de gemeente gewenste positionering van de stad als groene stad in landschappelijke setting. In dit kader betreuren wij dan ook, dat tijdens de publieke voorbereiding van deze visie slechts een drietal mogelijke toekomstscenario's is verkend, die alle zijn gebaseerd op hetzelfde kwantitatieve programma én op hetzelfde kwalitatieve uitgangspunt dat verdere uitbreiding van de stad – hoe gering en passend deze ook zou kunnen zijn – niet aan de orde kan zijn in de ogen van de gemeente. Een kritische kanttekening bij het in de visie geschetste participatietraject en daarmee draagvlak voor deze visie is in onze ogen daarom wel op zijn plaats: de input afkomstig van participatie zal voor de gemeente wellicht bruikbaar zijn, maar is in dit perspectief van weinig waarde aangezien de wezenlijke keuze om al dan niet over te gaan tot uitbreiding van de stad, niet is voorgelegd aan stakeholders. Tegen de achtergrond dat er in ieder geval bij ons twijfel bestaat over de vraag of voldoende realistische inbreidingsruimte in de stad aanwezig is om de geplande 8.000 woningen tot 2030 te accommoderen, had ons inziens een betere inschatting van het ruimtebeslag moeten worden gedeeld en daarmee ook het scenario van (beperkte) uitbreiding van de stad onderwerp van gesprek met stakeholders in de stad moeten zijn.

Ons inziens zou het hoe dan ook goed zijn te overwegen binnenstedelijke herontwikkeling te combineren met een beperkte uitbreiding van de stad, uiteraard rekening houdend met de landschappelijke kwaliteiten die de rand van de stad kenmerken. Niet alleen komt dat de diversiteit van het nieuwe woonaanbod ten goede, immers kunnen op deze manier gelijktijdig verschillende woonmilieus worden aangeboden. Maar net zo belangrijk is de u bekende noodzaak om op korte termijn tot versnelling van woningbouw te komen, vooral in stedelijke groeiregio's. Onze ervaring is dat de omstandigheden rondom binnenstedelijke herontwikkeling zodanig complex zijn en de financiële impact (ook voor de gemeente) zo groot, dat versnelling op deze locaties een stuk langer duurt en lastiger is dan op uitbreidingslocaties. Onze ervaring met het feit dat de door uw gemeente - in onze ogen overigens terecht – geformuleerde ambitieuze doelstellingen ten aanzien van bijvoorbeeld betaalbaarheid en duurzaamheid op binnenstedelijke locaties nog lastiger verenigbaar zijn met overige doelstellingen, ondersteunt ons standpunt.

Wil de gemeente voldoen aan de huidige woningbehoefte, dan zal zij dat in onze ogen op korte en zelfs middellange termijn niet bereiken met (uitsluitend) de aangewezen binnenstedelijke woningbouwlocaties. Een koppeling met geplande - meer grondgebonden - woningbouw in buurgemeenten was passend geweest.

De Omgevingsvisie spreekt zich zeer ambitieus uit ten aanzien van een flink aantal sectorale thema's. Uw constatering dat een stapeling van ambities vraagt om het maken van keuzes, onderschrijven wij – mede op basis van onze lopende projecten in de stad - ten zeerste. Wanneer alle in de visie uitgesproken ambities ongewogen worden gestapeld in de Arnhemse fysieke leefomgeving, komen projecten niet van de grond. Wij willen er daarom voor pleiten al in de Omgevingsvisie duidelijkheid te scheppen over de mogelijke uitwisseling van sectorale ambities, met wellicht een duidelijke ondergrens bij elke ambitie. Voor de kans van slagen van de ruimtelijke uitvoering van de visie is het van het grootste belang duidelijk aan te geven waar op welke wijze ambities kunnen worden gecombineerd zonder aan de gewenste kwaliteit in te boeten. De noodzakelijke spelregels van integrale afweging worden door ons gemist in de Omgevingsvisie.

Wij gaan ervan uit dat u onze reactie op waarde weet te schatten en betrekt bij uw afwegingen in de besluitvorming om te komen tot een vastgestelde Omgevingsvisie.

Vanzelfsprekend zijn wij bereid om een toelichting te geven op onze zienswijze.

Met vriendelijke groet,

Namens BPD,

[redacted]

bpd
bouwfonds gebiedsontwikkeling

BPD Ontwikkeling BV
Regio Noord-Oost & Midden
De Brand 30, 3823 LK Amersfoort
Postbus 1, 3800 AA Amersfoort

Zienswijze 10

projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl

Arnhem, 21 december 2022

onderwerp: Zienswijze ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040/ ontwerp besluit MER

Geachte Projectsecretaris Omgevingswet, geachte leden van de gemeenteraad van Arnhem

In de stukken van de ontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040 staat dat tot en met 22 december 2022 een zienswijze kan worden ingediend en bij deze wil ik mijn zienswijze en visie voor Arnhem in 2040 geven.

Arnhem kent sinds kort een zeer groen en diervriendelijk college en ik had gehoopt dat in de visie voor 2040 duidelijke keuzes gemaakt zouden zijn bijvoorbeeld ten aanzien van gezondheid en optimaal ruimtegebruik in de stad.

Helaas heb ik dit soort duidelijke keuzes niet in de visie terug kunnen vinden vandaar dat ik hieronder een visie geef waarbij die keuzes wel gemaakt zijn.

Arnhem 2040 dat is waar we over 20 jaar willen zijn in een wereld waar je nu al kunt zien dat je niet met zijn allen maar kunt doorgroeien en maximaal per persoon kunt door consumeren gewoonweg omdat de grondstoffen op de wereld hiervoor niet aanwezig zijn.

Zo is nu al te zien dat er geen grondstoffen als reserves aanwezig zijn op de hele wereld om iedere bewoner van onze planeet van een auto te voorzien. Je moet je dan ook afvragen of een auto een noodzakelijk goed is om te bezitten als je in een stad woont waar alle voorzieningen om te leven aanwezig zijn. Het duidelijke antwoord op deze vraag is gewoon: Nee. In een stad waar alle voorzieningen aanwezig zijn is het voor het leven niet nodig om een auto te bezitten en laten we als Arnhem nou eens een duidelijke keuze hierin maken en alleen nog maar nieuwe bewoners welkom heten als ze geen auto hebben. Dit is een duidelijke keuze die heel goed is voor de groenste stad van Nederland die Arnhem al jaren pretendeert te zijn. Als voordeel dat daar uit voorkomt is dat je geen openbare parkeerplekken hoeft te realiseren in de ruimte om de woningen en dat er meer ruimte beschikbaar is voor wonen en groen. Bij bestaande woonstraten zou in 2040 het autoparkeren in de straten zelf uitgefaseerd moeten worden doordat lang parkeren (langer dan een uur) verboden wordt in de hele stad in woonwijken. Als je als bewoner van de stad een auto bezit parkeer je deze langdurig in parkeerflats die op strategische posities bij de uitvalswegen buiten de woongebieden zijn gesitueerd bijvoorbeeld op het terrein waar nu nog stadion Gelredome ligt. In deze flats rijdt je je auto in een afgesloten box onderin de flat

en een automaat brengt deze box verder in het gebouw zodat er optimaal ruimtegebruik is voor auto-opslag en is branduitbreiding buiten deze box niet mogelijk mocht de auto spontaan vlam vatten. Woonstraten zijn in 2040 door het vrijwel ontbreken van geparkeerde en rijdende auto's ideaal voor meer groen aanleg, waterberging en speel en beweegruimte. Alle vierbaans of meer baanswegen die door woongebieden heengaan zijn door het verminderde autogebruik in de stad niet meer nodig en worden hooguit 2 baanswegen bijvoorbeeld de Nijmeegseweg vanaf Gelredome tot ver in de singels van de stad zelf. Hierdoor komt ook meer ruimte vrij voor een andere bestemming bijvoorbeeld groen , wonen water en dergelijke. Alle wegen in de stad die door woongebieden heen gaan worden 30 kilometer wegen. (Houd je je constant niet aan deze snelheid heeft dat als consequentie dat je je auto permanent kwijtraakt in deze stad, maak hiervoor ook passend beleid om dit mogelijk te maken en vraag bijvoorbeeld experimenteerwetruimte bij de rijksoverheid hiervoor.) Bewoners van de stad verplaatsen zich voornamelijk te voet of fiets door de stad heen. Auto's van bezorgers worden niet zoals nu het geval is in 2022 her en der lukraak in gewone parkeervakken in woonstraten gezet waarbij ze vaak meer dan een meter uitsteken op het fietspad in de tijden dat de auto niet gebruikt wordt maar worden neergezet op bedrijfsterreinen in parkeerboxen. Van en naar de parkeerboxen naar je woonhuis in Arnhem ga je per eigen fiets of deelfiets. Doordat de heilige koe niet meer direct beschikbaar is vanuit je eigen huis zul je zien dat het autogebruik in de Arnhem -die zich in 2022 kenmerkt door voornamelijk zeer korte afstanden, die makkelijk ook per fiets hadden kunnen worden uitgevoerd- aanmerkelijk zal afnemen en hiermee de luchtkwaliteit en gezondheid van bewoners aanmerkelijk zal bevorderen. Doordat je langparkeren in woonstraten gaat verbieden worden de vele parkeerplekken in de openbare ruimte overbodig en kunnen worden omgevormd naar ruimte voor groen en speelplekken wat ook bevorderlijk is voor het welzijn van mens en dier in de stad. Grote op het maaiveld liggende parkeervelden overal in de stad kunnen ook worden weggehaald en gebruikt worden voor andere bestemmingen zoals groen , water, spelen, het telen van groente en fruit, of wonen. Met het verdwijnen van auto's uit de stad is het niet meer dan logisch dat garages en benzinestations ook uit de woongebieden worden weggehaald -en ondergebracht waar de auto's uit de stad zijn gestald- en deze vrijgekomen ruimte waar vaak nog hindercirkels van 30 of 80 of meer meter om heen liggen kan voor een ander doel gebruikt worden bijvoorbeeld woningen.

Blijft over dat er nog enkele zeer lawaaiige en qua luchtkwaliteit zeer ongezonde autowegen rondom de stad liggen bijvoorbeeld de A325, N325, A12 en dergelijke. Deze zijn met eenvoudige constructies te overbouwen waar bovenop ruimte vrijkomt om woningen op te bouwen. Hier is ruimte, zeker als er sprake is van gestapelde bouw, voor vele duizenden extra woningen.

Doordat als dit werkelijkheid wordt nagenoeg al het binnenstedelijk verkeer per fiets, voet of ov zal gaan, zal het fietspaden netwerk aanmerkelijk verbreed en uitgebreid moeten worden en tevens zou op meer fietspaden de wegligging en

onderhoud verbeterd moeten worden. En ook zal het aantal veilige stallingsplaatsen voor fietsen dienen te worden uitgebreid.

Ten aanzien van het nuttig gebruiken van ruimte in de stad kunnen ook veel duidelijkere keuzes worden gemaakt voor 2040 dan wat er nu in de omgevingsvisie Arnhem 2040 is opgeschreven. Laten we bijvoorbeeld kijken naar een -totaal vervallen- winkelcentrum in mijn wijk Malburgen namelijk de Drieslag waar veel winkels bestaan uit een enkele bouwlaag zonder ook maar iets er boven. Dat is niet meer van deze tijd naar mijn mening waar ieder stukje groen in mijn wijk lukraak maar wordt opgeofferd voor woningbouw. Nee in 2040 horen deze eenlaagse bouwsels niet meer in de hele stad aanwezig te zijn maar vervangen voor meerlaagse multi gebruiks gebouwen waarbij de ruimte in de stad optimaal benut wordt. Vandaar ook dat de plantekening zoals die in de omgevingsvisie staat ter plekke van Malburgen -en vergelijkbare plekken elders in de stad- -zoals op pagina 75 waar deze plekken nu maagdelijk wit zijn gelaten- moet worden aangepast en dat terplekke van winkelcentrum de Drieslag fors geïnvesteerd gaat worden in sloop en nieuwbouw. En met het aanpakken van de eenlaagse bouwsels op de Drieslag kun je in een gang ook de rest van de vervallen panden in de omgeving slopen zodat een heel groot gebied geheel opnieuw optimaal benut kan gaan worden. Op deze plek zijn met een kleine en wie weet ietwat langdurige investering makkelijk vele honderden extra nieuwe toegevoegde woningen in de stad zelf te realiseren. Deze visie sluit ook goed aan bij het gewenste doel van de zogenaamde "Arnhem oost aanpak" die een termijn beslaat van 18 jaar en dus ook uitkomt op het jaar 2040, op deze plek, namelijk dat het weer in 2040 een bruisend winkelcentrum moet zijn waar het prettig en veilig winkelen is.

Dit bovenstaande geldt dus ook voor andere nagenoeg eenlaagse winkelgebieden elders in de stad -bijvoorbeeld bij de Oostburgwal- waar verder nu geen andere gebruik zoals wonen boven aanwezig is. Als je als stad al deze plekken opnieuw gaat invullen met multilaagse multi gebruiks gebouwen zijn hier vele honderden tot misschien wel duizenden extra woningen zelf in de stad te realiseren.

Waar ruimte in de stad schaars is en je deze als streven eigenlijk overal 100 % en 24-7-365 zou willen benutten zou je ook eens moeten kijken naar die vele platte dozen her en der op bedrijfsterreinen binnen de stad zelf.
Is het bijvoorbeeld echt niet mogelijk vele van die platte dozen eens te stapelen wat naar mijn mening bij diverse invullingen niet eens heel lastig zou moeten zijn. Door bedrijfsterreinen meer te stapelen op elkaar de lucht in is er in de stad meer ruimte om bedrijven op dezelfde in 2022 aanwezige terreinen te huisvesten. Er zullen altijd bedrijven zijn met productieprocessen waar dat niet mogelijk is maar als je nu al dit streven naar gestapelde bedrijven in 2022 in gang zet kun je in 2040 al heel wat ruimte voor meer bedrijven in de stad zelf hebben gecreëerd doordat er al een paar straks in 2040 in stapelvorm zijn omgezet. Zaak is daarbij wel financiële mogelijkheden te scheppen als gemeente om dit multifunctionele ruimtegebruik door bestaande bedrijven te bevorderen. En het natuurlijk planologisch mogelijk te maken.

Een andere hele grote ruimte die nu nauwelijks effectief gebruikt wordt in de stad betreft het Gelredome terrein. Als je berekent hoe vaak dit gebied nu volledig gebruikt wordt voor voetbalwedstrijden en georganiseerde evenementen, is dit hooguit enige uren per week door het hele jaar heen en dat voor een A locatie midden in je stad. Je moet je in een tijd waar ruimte in de stad schaars is afvragen of je als stad dit wel wenselijk vind, dat een dergelijke plek middenin de stad zo weinig effectief gebruikt wordt. Gelet op bovenstaande kan het vlakke terrein wat nu aanwezig is als parkeerplek sowieso voor een deel worden omgezet in eerder genoemde bovenstaande parkeerflats. In deze parkeerflats kunnen mensen -die nog een auto bezitten in 2040 en in Arnhem zelf woonachtig zijn of Arnhem komen bezoeken- hun eigen auto hier langdurig (langer dan een uur) in een parkeerbox in de parkeerflats op laten bergen.
Als je het gebouw van het stadion niet voor andere doeleinden en meer uren per week kunt gebruiken dien je naar mijn mening als stad een duidelijke keuze te maken en dan voor een andere invulling van het gebouw te kiezen, waarbij bijvoorbeeld meer werkgelegenheid voor de eigen inwoners wordt gecreëerd. Waarom maak je hier bijvoorbeeld niet een uitgaansgebied voor Arnhem zuid (en noord) van waarbij allerlei vormen van vermaak op elkaar gestapeld kunnen worden.

Als je consequent bent moet je als gemeente dan ook eens naar je eigen ruimtegebruik gaan kijken en is het ook niet meer van deze tijd dat je een platte doos als de raadszaal -zonder woningen erboven- minder dan een avond per week inclusief vakanties gerekend gebruikt op een toplocatie midden in de stad. Slopen die handel dus en zet er een nieuw gebouw dat energiezuinig is en multifunctioneel -te gebruiken dus ook voor andere doeleinden dan alleen de gemeenteraad- voor terug met een heleboel woningen erboven.
Tevens heb ik bij de laatste bezoeken aan het Stadskantoor gezien dat grote delen van het gebouw leeg staan en niet meer gedurende de hele week gebruikt worden maar nog wel steeds warm aanvoelen. Afstoten dus die overbodige ruimte zodat het voor andere kantoor of woonruimte gebruikt kan worden.

Doordenkend over het juist voorgaande is de foto op bladzijde 38 natuurlijk ook niet het gewenste beeld dat je in 2040 in Arnhem wilt zien. Op deze foto is een gebouw zichtbaar op een werkelijke unieke A locatie waar geen woningen boven zitten en welk gebouw ook veel te weinig in de tijd door het jaar heen gebruikt wordt. Met een "eenvoudige" staalconstructie en daarboven houtskeletbouw kunnen hier makkelijk vele woningen worden toegevoegd als je niet tot sloop en herbouw wilt overgaan.

In de omgevingsvisie van Arnhem 2040 wordt gehamerd op gezond, -heel- en veilig net als vele voorgaande jaren. Wat echter volledig ontbreekt in de visie is het onderdeel handhaving en toezicht in de wijken zelf die het het hardste nodig hebben zoals bijvoorbeeld mijn wijk. Wil je dit bereiken -gezond, heel en veilig- dien je het aantal handhavers ten opzichte van het huidige aantal (dat voor de hele stad beschikbaar is) eigenlijk minimaal te verdrievoudigen in vergelijking met een stad zoals Nijmegen die er zelf al heel wat schoner en veiliger uitziet als

Arnhem. En laat deze handhavers nou eens inzetten in de wijken zelf zoals Malburgen maar ook in groengebieden zoals de parken en Meinerswijk waar meer toezicht dient plaats te vinden zeker als er veel mensen recreëren en of vervuiling van de gebieden optreed. De pakkans moet gewoon omhoog in dit soort gebieden als mensen bijvoorbeeld vuil weggooien of hun hond in speelvelden of grasstroken overal in de wijk laten poepen en het niet opruimen. Als die kans maar hoog genoeg is en de consequenties ook zoals boete of taakstraf voor mensen die al geld genoeg hebben zal hopelijk de vervuiling van deze gebieden aanmerkelijk lager worden.

Speelplekken die nu in 2022 gebruikt worden gaat Arnhem niet langer in -laten-pikken voor woningbouw als die niet binnen een voor de doelgroep haalbare en veilig te bereiken afstand voor meer dan de huidige omvang worden gecompenseerd.

Het is goed dat in de omgevingsvisie op bladzijde 43 aandacht is voor het weghalen van verhardingen ook in particuliere tuinen, maar verbied dan direct ook het gebruik van zeer milieu onvriendelijke en plastic deeltjes vervuilend kunstgras dat her en der al in voortuinen zichtbaar is.

Ten aanzien van de energievoorziening hoort ieder gebouw in de stad Arnhem voorzien te zijn van zonnepanelen in 2040. Om dit te stimuleren zou je als stad een extra subsidie kunnen aanbieden voor panden die nog zonder zonnepanelen zijn.

Ten aanzien van het materiaal gebruik voor nieuwbouw in de stad zou je in 2040 voornamelijk alleen nog maar duurzame materialen moeten gebruiken.
Dus nagenoeg alle bouwmaterialen moeten herbruikbaar zijn en niet zwaar milieubelastend werken. Zet bijvoorbeeld maximaal in op bouwen met hout in plaats van beton wat niet alleen goed is voor CO2 reductie bij de productie ervan maar wat ook minder warmte problematiek oplevert bij warme zomers omdat beton de warmte lang vasthoudt. En kies als groenste stad voor ander isolatiemateriaal bijvoorbeeld schaapswol of industrieel hennep in de vorm van hempcrete in plaats van piepschuimkorrels die in 2022 overal uit gaten uit de muren van woningen te voorschijn komen en overal de natuur belasten. Deze piepschuimkorrels en andere natuuronvriendelijke bouwmaterialen horen niet thuis in Arnhem 2040 en met beleid en met overleg met partners zoals corporaties en andere projectontwikkelaars kan dit mijns inziens daardoor grotendeels uitgebannen worden uit Arnhem als dit standaard in beleid tot 2040 en overleg wordt ingegoten. En neem in dit beleid en overleg ook mee dat muren en balkons meer vergroend moeten worden bij bestaande woningen maar zeker in alle nieuwbouw.

Gelet op bovenstaande zou het goed zijn als Arnhem het voortouw zou nemen (en dus heeft in 2040) in Nederland in de ontwikkeling en productie en voorlichting van alternatieve natuurlijke bouwmaterialen zoals bijvoorbeeld hempcrete, een bouwmateriaal dat CO2 negatief is dus waar er in totaliteit meer CO2 opname plaatsvindt gedurende zowel de groei, fabricage, de bouw en de

levensduur van de gebouwen waarin het is verwerkt. (dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld steen, beton en staal die veel meer CO2 uitstoten in hun hele leven van productie tot gebouw).

In de huidige stad in 2022 is er duidelijk sprake van een zeer ongelijke verdeling over de hele stad van sociale huur en aanverwante problematiek daar waar er sprake is van een te grote concentratie ervan. In 2040 dient deze tweedeling grotendeels te zijn opgeheven. Om dit te bewerkstelligen dient er een ander beleid te worden gevoerd waarbij wijken en buurten waar sprake is van problematische overconcentratie dat hier reductie plaats vindt van sociale huur door sloop van slecht geïsoleerde woningen en daar andere duurdere huur dan wel koophuizen voor terug te zetten en waar bij nieuwbouw helemaal geen sociale huur meer wordt toegevoegd.
Een probleemconcentratiegebied als de hoogbouw rond de pleinen van Immerloo zou eigenlijk daarom omgevormd moeten worden tot een meer gemêleerde bouw van diverse koop en verschillende huurcategorieën.
In andere wijken waar nu nog heel weinig sociale huur aanwezig is kunnen woningen worden opgekocht om gesloopt of hervormd te worden tot sociale huur zodat het beter over de stad verspreid wordt en er geen grote concentraties en aanverwante problematiek op gaat treden.

Wat betreft de Arnhemse parken en bossen is het streven dat deze in 2040 een minimaal aandeel staand en liggend dood hout hebben van 30 procent. Dit is een percentage dat voorkomt in goed functionerende natuurlijke bossen. Het dode hout vormt de unieke bron voor heel veel nieuw leven en zorgt ook voor een betere vochtregulerende werking van de bodem als het eenmaal op de grond is gaan liggen en aan het verteren is gegaan. Zolang deze 30 procent niet gehaald is in de bossen en parken wordt er geen enkele tak of boom nog Arnhem uitgevoerd of in de versnipperaar gedaan, maar daarentegen verwerkt in de Arnhemse bossen en parken zelf.

Bladafval hoeft ook niet meer massaal ieder seizoen met lawaaiige en milieuvervuilende bladblazers en zuigmachines weggehaald te worden maar zou prima in de wijk zelf verwerkt kunnen worden tot prachtige compost als het niet ter plekke in groenstroken kan worden verwerkt en deze compost kan dan in de stad zelf worden gebruikt in de vele nieuw aangelegde moestuinen her en der in de stad.

Met deze nieuwe moestuinen die her en der op bijvoorbeeld voormalige wegen en parkeerterreinen kunnen ontstaan zou de groenste en gezondste stad van Nederland ook wat dichter bij zelfvoorziening qua voedsel kunnen komen. Dit is goed voor de werkgelegenheid in de stad zelf en ook is er minder vervuilend transport nodig.

Tot slot mis ik in de omgevingsvisie de participatie van de bewoner bij zijn directe woon omgeving en wijk als het gaat om nieuwbouw en sloop en herontwikkeling van gebieden en verandering van ander beleid dat zijn woonomgeving aangaat. Dit is in de omgevingsvisie naar mijn mening volstrekt

onvoldoende concreet uitgewerkt. Het is uitermate belangrijk voor het vertrouwen van de bewoner in zijn -plaatselijke- overheid dat deze overheid zodra ook maar iets van een idee ontstaat om iets met een gebied te willen gaan doen (andere bestemming , invulling, sloop herbouw uitbreiding nieuwbouw en dergelijke) dat de overheid een klankbordgroep laat ontstaan waar alle omwonenden en wijkvertegenwoordigers -als het binnen een wijk betreft- of alle stadsbewoners -bij stadsbreed beleid- die dat willen zitting in kunnen nemen. Dan kan de overheid de allereerste hersenspinsels die dus nog niet zijn uitgewerkt voorleggen aan deze klankbordgroep die daar dan ook hun mening en inzichten over kunnen geven. Als blijkt dat er een duidelijke gezamenlijke (gemeente en bewoners) wens bestaat een gebied anders in te gaan vullen dient de klankbordgroep samen met de gemeente tot een keuze te komen van een stedenbouwkundig bureau -voor meerdere huizen, appartementen, gebouwen, groen, wegen, water en dergelijke- of een architect -als het maar om 1 huisje gaat- die samen met de klankbordgroep op gelijkwaardige wijze en met de gemeente in co-creatie het plan gaat maken waarbij vooraf een minimaal of helemaal geen randvoorwaarden zijn gesteld -en die dus door de klankbordgroep samen met de gemeente zijn gemaakt- om het creatieve proces niet nadelig te beïnvloeden. De klankbordgroep zal tot aan de oplevering van de huizen en invulling van het omliggende gebied actief betrokken zijn bij alle plan en besluitvorming.

Met bovengenoemde nieuwe plekken waar tot nu toe niet over is nagedacht om nieuwe woon en werkruimte te creëren -alsmede onder andere ruimte voor groen, bomen, struiken, planten, dieren, water, spelen en (moes)tuinen- kunnen vele -mogelijk 10-duizenden nieuwe woonplekken gemaakt worden en is het kaal maken van bestaand groen niet meer nodig. Sterker nog met deze nieuwe plekken kan het areaal groen ook aanzienlijk worden uitgebreid. Kies dan graag voor zo divers mogelijke klimaat bestendige soorten om de biodiversiteit duurzaam te vergroten en de kans op ziekten en plagen te voorkomen.

Ik hoop dat u mijn visie in zijn geheel overneemt en verwerkt in een verbeterde versie van de omgevingsvisie Arnhem 2040 en het ontwerp MER besluit zodat Arnhem in 2040 of al eerder verreweg de gezondste en prettigste stad van Nederland en ver daar buiten is om in te leven.

Met hartelijke groet,

[redacted]

[redacted]@xs4all.nl

[redacted]

[redacted] Arnhem

Zienswijze 11

Projectsecretaris Omgevingswet
projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl
Gemeente Arnhem

Tevens via;
Postbus 9029, 6800 EL Arnhem

Betreft; Bijdrage ontwerp omgevingsvisie 2040/ Ontwerp besluit MER.
Zienswijze omtwerp omgevingsvisie
Deze bijdrage bestaat uit diverse pagina's volgens de index op pagina twee in dit document.

Arnhem 22-12-2022

Geachte,

Bij deze dienen wij een zienswijze in op de ontwerp omgevingsvisie 2040/ Ontwerp besluit MER.

* Wij geven u bij deze alvast aan dat wij deze bijdrage graag mondeling willen toelichten conform uw aangeven op de website van deze mogelijkheid.

www.arnhem.nl projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl
of via Postbus 9029, 6800 EL Arnhem t.a.v Projectsecretaris Omgevingswet,

onder vermelding van uw naam, adresgegevens en "Zienswijze ontwerp Omgevingsvisie 2040/ ontwerp besluit MER".

Het gaat om meer
Toekomst, leefbaarheid, menselijkheid, lokale voedselvoorziening, samenleven, gezondheid en ook inspiratie en ruimte voor de kinderen.
Water en drinkwater, lokaal voedsel, gezondheid, frisse lucht.

*Hoe worden de burgers gehoord en betrokken op alle lagen in dit vergaande proces ?

In het document in de bijlage benoemen wij diverse punten die wij graag opgenomen zien in de ontwerpomgevingsvisie 2040.

Ecovrede
[redacted]

Postbus 60051 6800 JB Arnhem
organisatie@ffrmnetwork.org

Index

1 Aanhef

2. index

3,4,5,6 Over de omgevingsvisie wettelijke kaders en vereisten en vragen

7 Een stad in wording

8, 9, 10, aanvullingen op de concept omgevingsvisie geld, ruimte grond, gebouwen

11 ruimte voor maatschappelijk initiatief in de steden en ruimte uitbreiding natuur

12 openbaar vervoersopgaven, geld en waarde, gezondheid, vrijheid

13 Resumé voorgaande pagina’s

14 Adres en contactgegevens

15, 16, 17 De voedselvoorziening staat onder druk – Diverse aspecten voor in de omgevingsvisie

Arnhem December 2022

Aanvullend op de concept omgevingsvisie
Conform de website van de gemeente Bron Link bieden wij bij deze input op de voorliggende concept omgevingsvisie. * Dit deel gaat specifiek over de omgevingsvisie zelf.

Inleiding op de concept omgevingsvisie gemeente Arnhem 2022 -2040
De VNG heeft enkele documenten opgesteld met betrekking tot de omgevingsvisie. Uit die documenten hebben wij enkele punten neergezet in dit document met een voorstel ter aanvulling, verbetering en verdieping van de tekst. Wij denken dat dit belangrijk is.

De burger moet het gaan doen
‘De omgevingsvisie is een integrale langetermijnvisie van een bestuursorgaan voor de hele fysieke leefomgeving van haar grondgebied en gebaseerd op de Omgevingswet. Daaruit volgen het programma en het omgevingsplan.
Er is een Nationale, een Provinciale en een Gemeentelijke Omgevingsvisie (GOVI).

Natuurlijk gaat het over leefbaarheid en wenselijkheid voor de burger, individueel, en voor de samenleving als geheel. Het lastige is dat veel van deze plannen op een grotere schaal worden geformuleerd die de gemiddelde burger vaak niet paraat heeft, volgt, of in de gaten heeft.
Belangrijke vraag is dan ook; waar is de communicatie met de burger en wat wil de burger met zijn leefomgeving en daarmee verbonden zijn toekomst ? Hoe wordt daarmee verder omgegaan in de vervolgstappen van de omgevingsvisie ?

Een van de punten van aandacht in de omgevingsvisie is de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Wat is er en wat is de kwaliteit daarvan. Daarvan zien wij nog weinig verwoord in de voorliggende omgevingsvisie. Daarin zijn criteria van belang als; ruimte, frisse lucht, tuin, geschikte woning en woonwijk, nabij groen, geluk, ruimte voor eigen initiatief.

Enkele aandachtspunten daarin zijn bijvoorbeeld ;
1. de leefomgeving heeft de neiging steeds meer te verstenen. Meer gebouwen, meer steen, meer asfalt, grotere drukte, matige kwaliteit van de ingeademde lucht, weinig leefruimte, bodemvervuiling, veel industrie, ….

Belangrijk zijn vooral; leefbaar, groen, gezondheid, water, voedsel, toekomst, ruimte, lokaal voedsel en meer

Feitelijk is het concept document omgevingsvisie het huiswerk van het projectteam omgevingswet. Belangrijk is te kijken of dit projectteam een goede vertegenwoordiging geeft, laat zien, en zicht heeft op wat de bevolking, – de Raad, wil en belangrijk vindt. Gezien de geformuleerde visie zien wij daar enige knelpunten ontstaan. Knelpunten die wij u graag nader toelichten.

‘Eén van de verbeterdoelen van de Omgevingswet is om meer ruimte te bieden voor initiatieven van burgers, ondernemers en van decentrale overheden. Het helpt in de voorbereiding als de gemeente zich de vraag stelt in hoeverre zij hierop wilt inspelen: hoeveel ruimte wil de gemeenteraad het college vanuit de omgevingsvisie geven en wat willen ze zelf blijven bepalen?’

Juist het hier genoemde punt vraagt om een forse verbetering in de teksten van de omgevingsvisie. **Ruimte bieden voor initiatieven van burgers** wordt genoemd en dat is gewenst. Het ontbreekt echter in de planvorming zoals die ter tafel ligt in een voorstel hoe dat er concreet uit ziet. Zelfs zoiets als de lokale voedselvoorziening serieus nemen wordt niet duidelijk benoemd evenmin als de uitbreiding van groen en de afname van het aanwezige groen en hoe daarop te anticiperen en uit te breiden conform tal van wetten en regels.

**** In de omgevingsvisie dient ongeveer alles aan bod te komen***. Uit het bijwonen van een presentatie over de eerste stappen van de tekst omgevingsvisie merkten wij dat er snel gekozen wordt voor een meer technologische samenleving met een forse verstedelijking in de vorm van wolkenkrabbers in de stad op verschillende plekken en een enorme groei van de gebouwde omgeving. De achterliggende vraag is hoe je vorm geeft aan die gebouwde omgeving. Kan dat beter dan dat nu in de plannen naar voren komt ? Is betaalbaar en leefbaar daarin meegenomen als essentiële componenten voor een groeiende en heel grote groep mensen ?

Waar zitten de mogelijkheden voor verbetering en wat is verbetering ?

In de teksten van de VNG is te vinden;
“...Ook ontwikkelingen op het gebied van cultureel erfgoed, energie-infrastructuur, landbouw, landschap, milieu, natuur en water worden volgens de memorie van toelichting bij de wet meegewogen en beschreven. Een omgevingsvisie bestrijkt daarmee de hele breedte van de fysieke leefomgeving zoals bedoeld in de Omgevingswet. De omgevingsvisie is dus niet een optelsom van beleidsvisies voor de diverse domeinen, maar een samenhangende visie op strategisch niveau.

Wat is de strategie in de samenhangende visie ?
Belangrijke vraag daarin zijn de uitgangspunten.
Natuur, gezondheid, welbevinden, ruimte, levensloop bestendige woningen, bodem, en meeer

Gezien de reikwijdte van het document en de lange duur is ons duidelijk dat dit een gedegen analyse vraagt. Die vinden wij nu nog niet volledig.

Feitelijk; “… De omgevingsvisie is bindend voor de raad en het college van B&W, alleen met een inhoudelijke onderbouwing kan het gemeentebestuur ervan afwijken. De omgevingsvisie is richtinggevend voor het omgevingsplan, de relevante verordeningen van de gemeente en de

afwijkvergunningen. …”
* Het is belangrijk bewustzijn te hebben over die sturende kracht van de omgevingsvisie in de komende jaren.

Voldoen de nu geformuleerde teksten aan het criteria dat zij alle ruimte bieden voor datgene wat u als raad, als raadsleden, als college belangrijk vindt ?
Wij hebben de indruk bij de huidige formuleringen dat dat nog niet zover is. Gelukkig is dit de concept visie.

“.. De raad moet de vraag beantwoorden: wat is belangrijk in mijn gemeente? Wat voor een gemeente willen wij zijn? De gemeenteraad kan per gebied vaststellen wat de huidige kwaliteitskenmerken zijn, welke kwaliteit gewenst is en wat daarvoor moet gebeuren. ...”

In de omgevingsvisie moet in elk geval bevatten;
De hoofdlijnen van de voorgenomen ontwikkeling, het gebruik, het beheer, de bescherming en het behoud van het grondgebied (wat gebeurt er/gaat er gebeuren aan ontwikkelingen en instandhouding van het grondgebied); • De hoofdzaken van het voor de fysieke leefomgeving te voeren integrale beleid (wat zijn de na te streven doelen en op welke manier …

het gebruik van natuurlijke hulpbronnen, activiteiten waardoor emissies, hinder of risico’s worden veroorzaakt en het nalaten van activiteiten. Ook ontwikkelingen op het gebied van cultureel erfgoed, energie-infrastructuur, landbouw, landschap, milieu, natuur en water

De omgevingsvisie is dus niet een optelsom van beleidsvisies voor de diverse domeinen, maar een samenhangende visie op strategisch niveau.

Daarbij zal de omgevingsvisie aan bepaalde eisen moeten voldoen. Het gaat hierbij om eisen op het gebied van vormgeving, structuur en doorzoekbaarheid, waar gemeenten bij het opstellen van de omgevingsvisie rekening mee moeten houden.

Wij zijn zodoende benieuwd hoe het volgende in de omgevingsvisie wordt opgenomen ;

Milieubeginselen
In de omgevingsvisie moet eveneens rekening worden gehouden met de milieubeginselen uit het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VwEU).
Dit betreft:
• het voorzorgsbeginsel en hoe dat vormgegeven wordt
• het beginsel van preventief handelen en ook hier hoe dat vormgegeven wordt
• het beginsel dat milieuaantastingen bij voorkeur aan de bron dienen te worden bestreden

• het beginsel dat de vervuiler betaalt De omgevingsvisie is zelfbindend voor de bestuurslaag die het heeft opgesteld. De omgevingsvisie van het Rijk en van de provincies, de NOVI en de POVI's, werken dus niet rechtstreeks door in de omgevingsvisie van de gemeente. De gemeenteraad dient rekening te houden met omgevingsvisies van andere bestuursorganen. Dit volgt uit het wettelijke zorgvuldigheidsbeginsel en motiveringsbeginsel.

Hiermee wordt bedoeld dat de gemeenteraad in de gemeentelijke visie moet laten zien dat de omgevingsvisies van andere bestuursorgaan bij het opstellen van de gemeentelijke visie zijn betrokken en de inhoud daarvan bekend is. "
**** Wij zien graag hoe dit in de praktijk er uitziet.***

Participatie
In het Omgevingsbesluit is een motiveringsbesluit opgenomen over vroegtijdige publieksparticipatie. Bij het vaststellen van een omgevingsvisie moet worden aangegeven hoe burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen bij de voorbereiding zijn betrokken. Ook moet worden aangegeven wat daarvan de resultaten zijn. Over de wijze waarop deze groepen worden betrokken
**** Dit onderwerp verdient ruime aandacht aangezien het een groot aantal burgers en organisaties betreft actief in en voor de Arnhemse samenleving***

** Bronnen;

* Omgevingsvisie VNG https://vng.nl/artikelen/gemeentelijke-omgevingsvisie

* De Raad stuurt met de Omgevingsvisie;
https://vng.nl/artikelen/raadgever-de-raad-stuurt-met-de-omgevingsvisie

* Factsheet Omgevingsvisie VNG ; https://vng.nl/publicaties/factsheet-omgevingsvisie

* Ondersteuningsmiddelen en informatievoorziening (gemeente Arnhem);
https://www.da2020.nl/ondersteuningsmiddelen/notitie-omgevingsvisie-en-omgevingsplan-relatie-tot-informatievoorziening

Een stad in wording

Inleiding
Een samenleving die in de komende jaren grote veranderingen door gaat maken. Een krap budget, een stijgende inflatie, meer mensen in armoede. Een voedselvoorziening die onder druk staat. Bijzondere uitdagingen in de nieuwe stad.

Ondernemers die massaal failliet gaan en bevolkingsopbouw en gezondheid die aandacht vragen. Veel mensen zijn ziek, of worden dat mede door toename gemiddelde leeftijd (vergrijzing). Bij benadering is dat een derde richting de helft van de bevolking. Dat stelt bijzondere eisen aan de verdere ontwikkeling van die samenleving. Een groot deel van de burgers kampt met welvaartsziekten. De welvaart die de burgers ziek maakt vraagt om drastische veranderingen in de leefwijze en educatie.

In de afgelopen tientallen jaren zie je dat aantal zieke mensen stijgen. Daarnaast vergrijst de bevolking. De bodem is vervuild, de luchtkwaliteit matig, water schaars en veel is onbetaalbaar. Zodoende ontstaan er totaal andere behoeften en leefpatronen.

Als gevolg van een tekort aan geld, een van de gevolgen, overlijden mensen met een laag inkomen, gemiddeld vijf tot zeven jaar eerder door een tekort aan gezonde voeding, veel stress en een moeilijk leven. (Soms al een tweede en derde generatie met dezelfde situatie.) Bron Link CBS ***In de omgevingsvisie zijn er handvatten en een hoofdstuk nodig om deze ongezonde tendens te keren. Daar zijn praktische handvatten voor zoals opgenomen in deze tekst.***

Nederland is een van de rijkste landen ter wereld
Met het geld dat er nu nog beschikbaar is een leefbare samenleving creëren vraagt stevige keuzes. Een samenleving die Niet veel hoeft te kosten. Die zorgt voor elkaar en voor zichzelf. Waarin iedereen meedoet. ***In de omgevingsvisie een hoofdstuk hoe iedere burger, in vrijheid, mee doet aan de samenleving.***

Er zijn enkele werkvelden die specifiek aandacht vragen
**** Woningen, bedrijfspanden, bodemvervuiling, lokaal voedsel, gezondheid in algemene zin, geld – waarde. Die hoofdstukken horen volgens ons in de omgevingsvisie goed zichtbaar te zijn.***

**** In de omgevingsvisie missen wij in een aantal gevallen de achtergrond en toepassen van de mogelijkheden die er sinds enkele jaren zijn***
Die brengen wij bij deze in om de omgevingsvisie meer toekomstbestendig te maken en aanwezige kennis te gebruiken.

Inspirerend en met de mogelijkheid van deelname voor elke burger.
* Een samenleving die bloeit en groeit in gezondheid en welbevinden als belangrijk centraal punt stelt en realiseert.

In de volgende pagina’s geven wij u puntsgewijze enkele aanvullingen aan.
In dank voor uw aandacht en met een duurzame, gezonde en inspirerende samenleving voor ogen, geven wij, op uw verzoek, graag een nadere toelichting.

Regels met een * zijn een direct advies van ons om dat op te nemen in de omgevingsvisie.

Ecovrede www.ecovrede.nl
[redacted]

Geld, ruimte – grond en gebouwen zijn belangrijke factoren

Veel bedrijven, en particulieren, komen in de problemen door, de al maar stijgende, huurprijzen van panden en woningen. Denk aan V&D en andere bedrijven en de vele burgers met dreiging uithuiszetting en failiesementen.

Er is geen aanwijsbare noodzaak voor die prijsstijgingen. Het is een ‘gewoonte’ geworden opgejaagd door de inflatie onder het mom van prijsindexering. Meervoudig betaalde panden, gezien de leeftijd, kennen nog huurverhogingen. Bedrijven en burgers kunnen het niet meer betalen.
* ***Betaalbare panden bouwen die gebouwd zijn van duurzame materialen in de omgevingsvisie opnemen***
* – De gemeente als verhuurder en daarmee extra inkomsten voor de gemeente beschikbaar. (nevenfunctie)

Geld verdwijnt naar grotere organisaties en verhuurders. Zo verzameld zich geld dat mogelijk niet terug komt in de samenleving of slechts sporadisch. De armoede groeit en de ongelijkheid vergroot zich.
U nam recent in de gemeenteraad al een motie over panden in buitenlandse handen aan. Er zijn meer aspecten die een rol spelen.

Bedrijfspanden en grotere objecten
Zijn vaak in slechtere staat. Je betaald er de hoofdprijs voor. Er staat veel langdurig leeg. Bedrijventerreinen verpauperen. Bestemmingen remmen (teveel) nieuwe bestemmingen en wensen.
**** Er zijn intussen duurzame bedrijventerreinen die goed opgaan in het landschap en duurzaam en groen zijn en zelfvoorzienend. Die ontwikkeling zien wij graagverwoord in de omgevingsvisie specifiek als hoofdstuk. De transitie richting echte groene en duurzame industrieterreinen en ruimte voor de natuur geintegreerd.***

Veel bedrijfspanden staan langdurig leeg. Bestemmingsplannen en wijzigingen verlopen traag en werken remmend op nieuwe invulling.

Wat er aan woningen nieuw wordt gebouwd is duur. Voor eenvoudige en op de bevolking en krimpende budgetten ingerichte woningen is in de omgevingsvisie te weinig ruimte. Er is ruimte nodig in de plannen voor maatschappelijk initiatief. Initiatief dat groeiend is.

Er zijn enkele oplossingen die de situatie rondom panden kunnen verbeteren
Burgers die de huur niet (meer) kunnen betalen hebben behoefte aan woningen die minder kosten. Hoezo 800 euro in de maand?

* Woningen, goede en duurzame, zijn eenvoudig te bouwen voor een veel lager bedrag. Dat geeft een huurprijs die richting de 250 euro in de maand kan en; er wordt duurzaam gewoond en geleefd.

**** Neem in de omgevingsvisie op dat er woningen worden gebouwd die betaalbaar en duurzaam zijn. Dat wil ook zeggen; kleiner wat voor veel mensen prima is. Gebouwd van duurzame materialen waarbij hout meer en meer wordt genoemd in de internationale pers vanwege diverse voordelen ;***

– duurzaam, recyclebaar, CO2 vastlegging, gezond, eenvoudig, zelf te telen, een goede vervanging voor vervuilende en schaars wordende materialen die moeilijk aan te voeren zijn door diverse factoren.

*** Bouwmaterialen**
Denk ook aan Vlas, Bamboe en Hennep. In de omgevingsvisie vragen deze materialen met hout om teeltlocaties voor die bouwmaterialen
* Zelf in de gemeente de bouwmaterialen gaan verbouwen

Dat geeft nieuwe mogelijkheden in natuurontwikkeling en duurzaam leven en wonen.
* Wijs locaties/ gebieden toe in de omgevingsvisie met een specifieke bestemming. Dat gronden daarop voorbereid worden. * ***Denk aan gronden voor bouwmaterialen, voedselproductie, natuurontwikkeling als hoofdstukken opnemen in de omgevingsvisie.***
Dat die locaties daar ook, nu al, op worden voorbereid in beleid en behandeling.

*** Aanzien van panden**
Flats bouwen kan een keuze zijn. Die flats bouwen met veel groen. Daar zijn spectaculaire voorbeelden van met nuttige bijeffecten zoals; schaduw, stof afvangen, beter aanzien, verhoging leefbaarheid, meer zuurstof, verlaging hittestress, groene daken en meer.
U nam in de gemeenteraad al een motie aan ten aanzien van woningen en duurzaamheid. Dit is een aanvulling.
Het vraagt namelijk enige eenvoudige aanpassingen in de bouwwijze. Het gaat ook om een bewuste keuze voor een ander en gezonder aanzien. Een gezonde leefomgeving en de mogelijkheid tot een gezonde leefwijze realiseren.
*** Neem in de omgevingsvisie op dat aanzien natuurlijk dient te zijn in alle genoemde aspecten – voor de stad als geheel. Dat komt groen, gezondheid en welbevinden ten goede.**

Sturen wij u enkele voorbeelden/denkrichtingen voor een gezonde bouwwijze ;

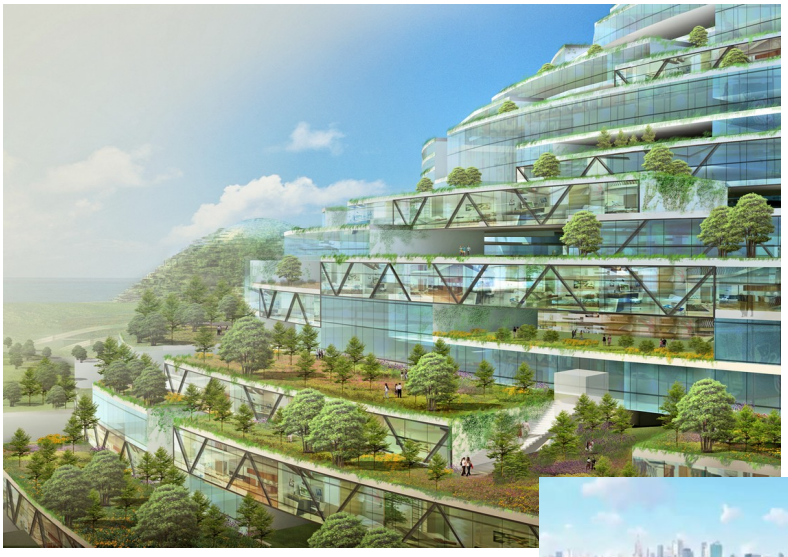

Het is bij deze visieontwikkeling de tijd om de keuze voor een groene stad te maken. Een stad met een hoge ecologische waarde realiseren die opgaat in het landschap. Die extra natuurwaarden biedt. De ruimte biedt om gezond en betaalbaar te wonen. Dat lijkt op dit moment in de concept omgevingsvisie nog te ontbreken. Wij hebben het over de 21e eeuw waarin veel meer mogelijk is.
* Innovaties toepassen in gezonde vormen

Het andere aspect is; **daktuinen op elk gebouw**

* Daar is (ook) ruimte om voedselproductie te realiseren. Dat vraagt om een, structureel, iets andere bouwwijze van panden.
Lokale voedselproductie heeft ruimte nodig. Waar is die ruimte in de omgevingsvisie, denk aan 50 hectare, in en om en in de stad.
* Zie hiervoor de teksten in dit document met betrekking tot Voedselvoorziening.

In de woningbouw aspecten ontbreken de Tiny Houses

* Veel mensen wonen alleen. Hebben een klein huishouden, zijn weinig thuis. Die mensen hebben, naast ecologische overwegingen als kleine voetafdruk, behoefte aan een Tiny house. Met een tuin. Neem dit op in de omgevingsvisie en realiseer enkele grotere wijken volgens dit concept. Kijk daarbij naar de armoede in Arnhem en het aantal woningen dat feitelijk niet meer voldoet aan de eisen van deze tijd. Waar gaan deze mensen heen ?

Kleinere huisjes; Eenvoudig, praktisch, van alle gemakken voorzien, betaalbaar, eventueel verplaatsbaar te maken, Een grote groep mensen kan zo blijven wonen en deel blijven nemen aan de samenleving. Denk aan een huur van 250 Euro all in en een aanschafwaarde van onder de 20.000 euro. Dat is noodzakelijk gezien krimpende budgetten en stijgende huren. Dat geeft burgers ruimte.
Dat maakt noodhulp eenvoudig en geeft een veel grotere flexibiliteit.

De ruimte voor maatschappelijk initiatief in de steden
lijkt vergeten te zijn in de omgevingsvisie.
Talloze publicaties laten nut en noodzaak zien van maatschappelijk initiatief voor de samenleving. Maatschappelijk initiatief heeft ruimte nodig. Ruimte in de vorm van grond en gebouwen waar het Niet om geld gaat. Juist door dat verkeerd te doen haal je de ziel uit de samenleving en kwijnt het maatschappelijk initiatief wat essentieel is voor de samenleving.

Met de huidige aanpak van appartementenbouw gaan er enkele zaken verkeerd; plekken voor buurtactiviteiten verdwijnen, de nieuwe woningen zijn duur, er komt steeds minder ruimte voor iets anders wat je als mensen samen zou willen doen. Het kost al snel 100 euro per dagdeel. En; daken en dergelijke, worden niet, of onvoldoende, gebruikt.

Het aanwijzen van ruimte voor uitbreiding van de Natuur
Er is meer groen nodig en ander groen (!) mede gezien een instortend ecosysteem als gevolg van klimaatverandering, aardasverschuiving en een ander patroon van straling van de zon.
**** Waar komt die nieuwe natuur ? Een belangrijk hoofdstuk in de omgevingsvisie. In recente internationale verdragen benoemd als; 30% van huidige natuur en water aanwijzen als beschermingsgebieden. Dit opnemen in de omgevingsvisie.***

Berken, Beuken, Eiken specifiek, en anderen, hebben het moeilijk en gaan verdwijnen grotendeels.
* Met de voedselvoorzieningsvraag is er behoefte aan andere aanplant. Aanplant als notenbomen, fruitbomen, bessenstruiken en meer.

* Ruimte voor tuinen voor de burger. Voor de verbouw van eigen voedsel. Meer zelfstandigheid, minder afhankelijkheid.
*** De ruimte voor stadslandbouw en lokale voedselvoorziening**
Heeft ruimte nodig in de stad. Betaalbare ruimte. Ruimte waarbij een andere afweging wordt gemaakt in rendement. Dat vraagt om anders werken als gemeente.
Meerwaarde in beeld brengen in de boekhouding. Innovatieruimte implementeren specifiek voor burgers en natuurontwikkeling.
De meerwaarde, conform diverse rapporten, vindbaar bij bijvoorbeeld Hogeschool Larenstein, wordt gebruikt om kapitale functies, met een grote meerwaarde voor individu en samenleving, te blijven huisvesten. Taken die ook niet door instituties overgenomen kunnen worden.

*** Openbaar Vervoer**
Arnhem is regelmatig verstikt in het verkeer. Er is openbaar vervoer dat voor veel mensen te duur is. Maak een onderdeel van de omgevingsvisie op optimaal en gratis openbaar vervoer. Dat remt de verkeersdruk, geeft vrijheid aan de burger, is gezond makend door meer frisse lucht en minder files.
Neem dit als belangrijk speerpunt op in de omgevingsvisie
Busbanen, verminderen verkeersdruk, toegankelijk voor iedereen en altijd, gratis ter bevordering van interactie en samenleven, socialiseren en tegengaan van vereenzaming .

*** Toegankelijkheid en deel kunnen nemen**
De samenleving draait sterk op geld. Een product dat steeds minder mensen vrij beschikbaar hebben. Denk en realiseer en maak mogelijk zonder geld een deel van de samenleving.

*** Denken in geld of in waarde = beleid maken op een andere manier**
Neem dit als uitgangspunt in het nieuwe beleid op elk niveau. Dat maakt de omgeving. * Vermeld dit in de omgevingsvisie. Nieuwe uitgangspunten die ruimte geven.

**** Het gaat om de waarden van de samenleving als geluk, welbevinden, ruimte voor creativiteit, gezonde woningbouw en lokale voedselvoorziening. Die aspecten dienen feitelijk uitgangspunt te zijn om te komen tot een gezonde visie. Een visie voor Mens en Natuur. Neem die allemaal, op in de omgevingsvisie.***

* De omgevingsvisie is een handvat om te zorgen voor de mens, de natuur, de samenleving van mensen, planten en dieren in alle vormen tot een wederzijds evenwicht in ecologie, energie, respect, ruimte in de 21^{e} eeuw en verder.

*** Gezondheid**
Lijkt ons een belangrijk hoofdstuk in de omgevingsvisie. Is direct verbonden met de bovenstaande visie op Natuur. De gezondheid van de samenleving en van het individu.

* Welke voorzieningen heeft een gezond levend individu nodig en op welke wijze zijn deze in de directe leefomgeving voorhanden in de komende jaren ? Dat hoort in een omgevingsvisie.

* Welke stappen worden er genomen voor verbetering van de gezondheid en het welbevinden van de burger.

*** De burger heeft behoefte aan vrijheid en meer ruimte voor nieuwe ontwikkelingen**
Factoren als; frisse lucht, ruimte voor kinderen en ouderen, om te spelen, een tuin, wandelruimte, plek om eigen zaken te verbouwen, ruimte voor eigen energieopwekking - al dan niet in coöperatieve vorm, ruimte om te knutselen,
Benoem deze factoren in de omgevingsvisie

Waarde in de stad houden en beschikbaar voor de burger, is mogelijk met de realisatie van een lokale munt, een Arnhemse, is een logische stap. Zo blijft de waarde binnen de stad. Dat is een belangrijk onderdeel in een omgevingsvisie waar veel gaat over geld en waarde.

Intussen hebben wij meegewerkt aan verschillende initiatieven in deze richting.
Wij kunnen u hierbij adviseren en laten zien waar dit ook in de omgevingsvisie van belang is. ***Het gaat om waar het geld in wordt gestopt en hoe het er uit komt.*** Dat maakt, en eventueel breekt, de samenleving. Wij bieden u een lezing/workshop aan over geld en waarde in de samenleving en hoe die gezondmakend, te implementeren.
* Ingrediënten; Kleinschalig, lokaal, weinig hoogbouw, levende wijken, duurzame materialen, rechten van de mens en van de natuur gerespecteerd.

Resume;

De overheid heeft het niet makkelijk gemaakt met de randvoorwaarden van een omgevingsvisie. Tegelijkertijd is opvallend dat maatschappelijk initiatief en ruimte voor de burger niet of nauwelijks worden genoemd in de concept versie die nu voor ligt.

Uit de meegemaakte presentatie van de eerste delen van de omgevingsvisie, wordt ons duidelijk dat er, helaas een visie ligt die weinig ruimte geeft aan natuur en burger.

* Meer Natuur in Nederland -- NOS December 2022 ; 30% meer natuur beschermd moet worden in water en natuur ook in Nederland. een uitspraak onder andere, van de Biodiverstiteitstop in Montreal. Welke gebieden zijn dat in de concept omgevingsvisie ?

* Deskundigen geven aan dat juist Houten huizen (CO_2 vastlegging en herbruikbaar materiaal) de toekomst zijn. Dat wil zeggen de verbouw van Natuurlijke Bouwmaterialen is essentieel.
Hout, Bamboe, Hennep en deze vragen andere bouwwijzen en plek ! Neem dit op in de omgevingsvisie.

Daarbij is bouwen voor mensen die weinig te besteden hebben, in een verarmende samenleving, essentieel evenals ruimte voor de productie van lokaal voedsel voor de stad.

Een visie op de stad. Waarin rekening gehouden wordt met de achteruitgang van de natuur en de met name de Veluwe.
Mede door de veranderende neerslagpatronen, verschuiving van de as van de aarde en zonne-intensiteit, zijn beuken en eiken grotendeels ten dode opgeschreven. Ook Dennen en Berken hebben het moeilijker. Dat wil zeggen dat er grote veranderingen nodig zijn in de omgang met bos en natuur en de Veluwe, ook een deel van Arnhem, zwaar onder druk staat.
Meer waterbuffering, andere soorten introduceren, combinaties met voedselproductie. Denk aan tamme kastanjes, walnoten en meer.
Die aanpak gaat ook op voor de andere gebieden in het landschap in en rondom Arnhem.
Verdroging is een belangrijk item. Gecombineerd met voedselvoorziening is de aanleg van een groot aantal poelen van belang. Minder kale grond, andere teelten. Opnemen in de visie.

Denk ook aan het mooie drinkwater in parksonsbeek dat nu, grotendeels ongebruikt, in de Rijn verdwijnt. Buffer dit water in kelders en infiltratie in Park Sonsbeek en andere parken om, schaarste en zelfs tekorten aan drinkwater en sproeiwater en water voor de natuur structureel aan te pakken. Neem dit op in de omgevingsvisie.

Zo ontstaat er een nieuw landschap dat de tweede helft van de 21^{e} eeuw aankan. Waar voedsel is te vinden voor Mens en Dier. Waarin gezondheid en welbevinden voorop staan.
Nu gaan veel dieren in dit landschap dood door een gebrek aan voedsel en is de bodem vervuild.

Onze adres-/ contactgegevens zijn;

EVS Ecovrede Sociaal Maatschappelijk Initiatief
Postbus 60051 6800 JB Arnhem

Team Ecovrede
[redacted]

Telefoon: 06 [redacted]
www.ecovred

Email: organisatie@ffrmnetwork.org

De Voedselvoorziening staat onder druk

20 september 2022 – Update december 2022

Lokaal voedsel produceren, Natuur, Voedsel beschikbaar houden, Zelfredzaamheid

De praktische voorzieningen

Introductie

Sedert 2009 is onze organisatie actief met de samenleving 21e eeuw in de vorm van voedseldistributie, verbouw, onderzoek, locaties. Onze website; **www.ecovrede.nl** vertelt u hier meer over. Via Landelijke media, Gemeenteraad, Provincie (Gelderland), sociale media, websites, consulten, spreekuur, gastlessen, nieuwsbrieven bieden wij tools voor verbetering in voedsel, wonen en werken, voor iedereen. Wij distribueren brood voor wie dat nodig heeft. Op verzoek organiseren wij lezingen en workshops en een spreekuur.

De voedselvoorziening staat onder druk door verschillende factoren

economie, landbouw, water, energie, kunstmest, onkunde, bodemvervuiling, gewoonten, oorlog, armoede. Tools voor voedselproductie dienen beschikbaar te zijn voor iedereen.

Het gaat om Omdenken; met voedselproductie en natuurlijke landbouw ;

Wordt waarde gecreëerd, de bodem verbeterd, de voedselvoorziening gestabiliseerd, water gebufferd, natuurlijke bouwmaterialen geproduceerd - aanplant en snelle productie teelten voor biomassa. De nieuwe locaties houden de bodem bedekt. Bomen, groen gecombineerd met groente en fruit bieden toekomst en omvatten alle aspecten die aandacht vragen ; water, bodem, voedsel, natuur, gezondheid, toekomst. Voedselbossen en strokenteelt.

De transitie van die landbouw, het landschap, vraagt om grote ingrepen. De contouren en handvatten voor die ingrepen vindt u hier. Wij zijn beschikbaar voor al uw vragen en de oplossingen. **06** [redacted] **organisatie@ecovrede.nl** **www.ecovrede.nl**

Organisatorisch

- Een motie aannemen conform dit document dat lokaal voedsel eerste prioriteit heeft
- Benadering van betrokken partijen; gronden beschikbaar stellen
- Bomenaanplant en natuurontwikkeling passend zijn bij voedselproductie
- Ambtelijk voorrang in alle aspecten - een team beschikbaar voor ondersteuning en vragen
- Wet en regelgeving, waaronder wijziging bestemmingsplan eenvoudig geregeld is
- Informatiepunt voor vragen via ; telefoon, e-mail, sessies (bieden wij u aan)
- Dat voedsel weggooien strafbaar is en reststromen aangeboden worden
- Boeren en tuinders ondersteund met een inkomens – eet - woongarantie

Aandachtspunten ;

- Contouren aangeven voor locaties ten aanzien van omgang met de grond
- Boekhoudkundige omvorming - creatie van meerwaarde centraal
- Verpachte gronden; richtlijnen - omvormen pachtcontracten
- Gronden/ gebouwen die vrijkomen door uitkopen of anderszins direct beschikbaar stellen
- Grasvelden en andere locaties omvormen tot tuinen - eigendommen overstijgen
- burger - en maatschappelijk initiatief ruimte en ondersteuning bieden
- Dat kweek, plantmateriaal en zaden lokaal worden geregeld en beschikbaar zijn

Locaties zijn nodig

Gronden, gebouwen, terreinen braakliggend en stroken die niet worden gebruikt
Denk aan 50 tot 100 hectare in totaal voor de gemeente. Aandachtspunten zijn vervuiling en water.
Combinaties van doelstellingen in; waterbuffering, natuurontwikkeling, voedselproductie, bodemverbetering, hittestress verminderen

Voor iedere burger een tuin beschikbaar met begeleiding

Locaties om niet beschikbaar en prijzen van producten op behoefte afgestemd

Ieders inbreng is van belang

- Burgers hebben ruimte nodig voor eigen verbouw van vooral verse groente en fruit
- Boeren en tuinders hebben advies en ondersteuning nodig bij de omschakeling en in de keuze van (nieuwe-) teelten
- - Iedereen een recht op eten en drinken- onvoorwaardelijk - meehelpen/wederdienst
- - Dat iedereen meehelpt op basis van betrokkenheid - vrijwilligerscontract

Werkwijze en Hoofdlijn

Biologisch, voedselbossen, strokenteelt, – Dat biologisch en ecologisch werken de richting is
Hoofdlijn; samenwerken met de Natuur

Wij bieden u aan;

Praktisch advies en ondersteuning Spreekuur Online sessie mogelijk
Workshop voor groepen bij ons of op locatie
Een praktische rondleiding in voedselbos Ecovredegaard
www.ffrmnetwork.org **www.evsgebouwbeheer.nl** **www.ecovredegaard.nl**
Wij nodigen partijen uit dit manifest mede te onderschrijven en te delen in het eigen netwerk
Wij willen graag een werklocatie met grond

EcoVrede FFRM Network

Postbus 60051
6800 JB Arnhem

Namens team Ecovrede

[redacted]

Telefoon; 06 [redacted]

email; **organisatie@ffrmnetwork.org**
EVS FFRM Network Ecovrede
ANBI instelling sedert 2011

* Ps; we bieden een handvat water en wonen met perspectief en meer
Lokale munt overwegen en (her-) introduceren

Zienswijze 12

INGEKOMEN 13 DEC. 2022

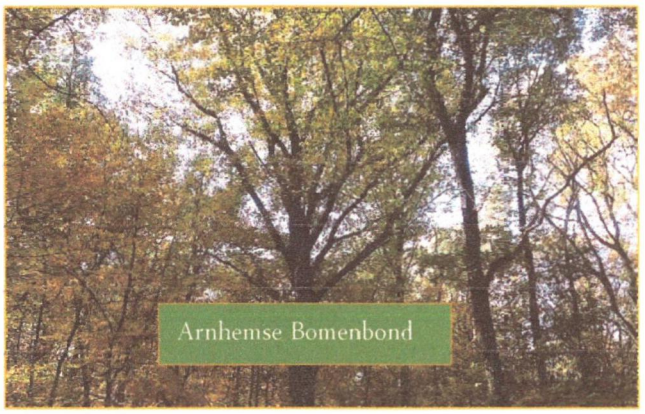

13 december 2022, Arnhem

Betreft: Zienswijze op het Ontwerp Omgevingsvisie Gemeente Arnhem 2040

2022-10114230

Aan het College van Burgemeester en Wethouders van Arnhem.

Geachte dames en heren,

Hierbij dienen wij een zienswijze in op het Ontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040:

1. **(Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting afwijzen !**

In het ontwerp wordt (houtgestookte) biomassaverbranding als warmtebron in de toekomstige energietransitie door de Gemeente Arnhem **niet afgewezen, ontmoedigd of verboden**. In de vorige raadsperiode heeft de gemeenteraad meerdere malen haar bezwaren en bedenkingen tegen deze vorm van energie of warmte opwekking uitgesproken. (Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting leveren een veel grotere luchtvervuiling op dan het verbranden van aardgas. (Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting zal als energiebron niet langer toegestaan moeten worden in de gemeente Arnhem. Deze ernstig luchtvervuilende energiebronnen mogen op geen enkele manier een rol spelen in de warmtevoorziening van woningen, bedrijven, warmtenetten en instellingen. Als de gemeente daadwerkelijk een **duurzame** energietransitie tot stand wil brengen, dan moet zij biomassaverbranding en mestvergisting afwijzen. Voor *'het meest groene en natuurvriendelijke College van Arnhem ever'* zou dit niet een brug te ver moeten zijn.

2. **De biomassacentrale van Veolia niet inzetten voor de Arnhemse energietransitie .**

De biomassacentrale van Veolia op de Kleefse Waard verbrandt gemiddeld 4000kg woodchips per uur. Deze boshoutverbranding levert niet alleen veel meer CO_2 op vergeleken bij het verbranden van aardgas, maar tevens ook een grotere uitstoot van SO_2, HCL, HF, fijnstof, ammoniak, metalen en dioxinen/furanen.[1] Gebleken is de afgelopen jaren dat de biomassacentrale van Veolia zich regelmatig niet houdt aan de afgegeven natuurvergunning (zie bijlage 2). Het provinciebestuur legde Veolia Industriediensten BV op 21 juni 2022 een dwangsom op, omdat de centrale 2,5 keer te veel NH3 uitstootte in 2021.[2] Gemeente Arnhem zegt dat zij een klimaatneutrale en duurzame stad willen ontwikkelen. Desalniettemin wil de gemeente de biomassacentrale van Veolia een rol geven in de ontwikkeling van de nieuwe warmtenetten. De gemeente kan geen koploper in de energietransitie en circulariteit worden als zij het IPKW terrein blijft promoten **met gebruik** van de niet duurzame warmteopwekking door de biomassacentrale Veolia. In de omgevingsvisie zal de afwijzing van de biomassacentrale Veolia in de energietransitie daadwerkelijk opgenomen moeten worden.

[1] Zie **bijlage 1**: Brief MOB aan GS Gelderland 23-10-2020.
[2] Zie **bijlage 2**: Brief GS aan Veolia: opleggen dwangsom .d.d. 21 juni 2022.

3. **Houtstoken in ovens en kachels in relatie met de volksgezondheid.**[3]

In de ontwerp ontbreekt een visie om de verwarming van appartementen middels houtovens zoals aan de Klingelbeekseweg tegen te gaan. In de vorige raadsperiode is door het College aan de raad toegezegd dat een beleid ontwikkeld zou worden om houtovens voor de verwarming van meerdere woningen zoveel mogelijk te voorkomen.
Ook ontbreekt een visie om het verbranden van hout in particuliere woningen **tegen te gaan, dan wel te verminderen**. Het verbranden van veel hout voor de verwarming van woningen heeft grote nadelen voor de volksgezondheid, vooral voor de gezondheid van mensen met longaandoeningen en astma.

4. **In het ontwerp ontbreekt een visie hoe Arnhem kan en gaat meehelpen om de luchtkwaliteit te verbeteren.**

Een analyse van de huidige problemen met de luchtkwaliteit ontbreekt in de omgevingsvisie. Zelfs de gegevens over de effecten op de **gezondheid van Arnhemmers** door de uitstoot van gassen en stoffen zijn niet vermeld. Maatregelen hoe Arnhem meegaat helpen de luchtkwaliteit te verbeteren worden niet benoemd. Wel wordt herhaaldelijk in de ontwerp visie gesteld dat Arnhem "een gezonde stad" moet worden.

5. **Bodemwateronttrekking uit de bosgronden in Arnhem verminderen.**

In het ontwerp is geen visie opgenomen voor het verminderen van de nu reeds te grote bodemwateronttrekking in Arnhem Noord. Door de bevolkingsgroei zal het drinkwaterverbruik verder stijgen. De onttrekking van grondwater ten behoeve van de industrie, landbouw en drinkwatervoorziening zal aanmerkelijk moeten verminderen. Gezuiverd rivierwater kan meer aangewend worden en daarvoor zullen plannen ontwikkeld moeten worden i.s.m. de Provincie Gelderland. Het daadwerkelijk bevorderen dat regenwater gebruikt gaat worden voor het doorspoelen van toiletten is eveneens een middel dat ingezet kan worden.
In **Arnhem Zuid** speelt bovendien het probleem dat door de lage stand van de Rijn het grondwater een te laag peil heeft met ernstige consequenties voor planten en bomen. In de Omgevinsgvise moeten hier maatregelen voor te worden aangekondigd.

6. **Geluidslast voor de bossen en natuurgebieden langs de A12 en A50 verminderen**

De geluidlast voor de bossen en natuurgebieden langs de A12 en A50 is veel te groot en kan aanmerkelijk verminderd worden met geluidschermen. De gemeente Arnhem kan i.s.m. met de Provincie en het Rijk hiervoor uitvoerbare plannen ontwikkelen.

7. **Geen zonneparken in de bossen en landgoederen in Arnhem en Deelen toestaan.**

Het toestaan en bevorderen dat zonneparken in en nabij de bossen en landgoederen van Arnhem en Deelen worden gerealiseerd is volstrekt tegenstrijdig met de noodzakelijke versterking van de natuur in deze gebieden.[4] De aanleg van een zonnepark betekent nog minder leefruimte voor bomen en planten, insecten en kleine dieren. De kabels in de bosgrond, de infrastructuur, de zonnepanelen en

---

[3] De houtstook in houtkachels veroorzaakt meer dan 10 % van de fijnstofdeeltjes < 2,5 micrometer in de lucht. Voor meer info: Maarten Krol, hoogleraar Luchtkwaliteit en Atmosferische Chemie aan de WUR.

[4] Vermeldt op bladzijde 77 Ontwerp Omgevingsplan Arnhem 2040. Echter de ruimtelijke omgeving in ons land is gedurende de laatste tientallen jaren verregaand aangetast door allerhande bebouwing en infrastructuur, een proces dat onverminderd doorgaat. Arnhem vormt daar geen uitzondering op. Alleen beschermde natuurgebieden, parken en landschappen zijn nog grotendeels gevrijwaard gebleven van dit proces van verrommeling en artificialisering.

het bijbehorende onderhoud zijn nadelig voor de natuurontwikkeling. De aanleg van de zonneparken in de natuurgebieden is bovendien in strijd met de vereiste bescherming van de natura 2000-gebieden. Tevens wordt de unieke belevingswaarde van de natuurgebieden in Arnhem verstoord. De ontwikkeling van een zonnepark behoort daarin geen plaats te vinden.

De gemeente Arnhem kan beter de plaatsing van meer zonnepanelen op de **daken van sociale woningvoorraad** financieel stimuleren en overeenkomen in de jaarlijkse prestatieafspraken met de woningstichtingen.

8. **Meer woningen in Arnhem Zuid heeft als consequentie dat meer groen- en bosterreinen in Arnhem Zuid moeten worden gerealiseerd.**

Het aantal (nieuwe) woningen zal in Arnhem Zuid aanmerkelijk stijgen; mede door de bouw van 'tijdelijke woningen', die in praktijk vele decennia zullen blijven staan. Dit gegeven moet als consequentie hebben dat er ook navenant meer groene ruimte en bosachtige terreinen erbij zullen moeten komen! In het ontwerp is deze gevolgtrekking niet opgenomen. Planontwikkeling voor de uitbreiding van groen- en bosterreinen rondom en in de wijken in Arnhem Zuid is daarom noodzakelijk.

9. **Nieuwe woningen bouwen en de grenzen aan de groei voor de groene stad Arnhem.**

De woningnood is hoog. Daarom onderschrijft de Arnhemse Bomenbond de visie dat er met spoed ca. 7000 woningen tot en met 2030 in Arnhem erbij moeten worden gebouwd, tevens ook door renovatie van kantoren en gebouwen. Met name het aantal betaalbare s**ociale huurwoningen in de stad moet weer aanmerkelijk uitgebreid worden**. Het percentage **betaalbare huurwoningen** is in de geplande nieuwbouw en renovatie veel te laag en dient ons inziens naar 80 % te worden opgeschaald in de toekomstige woningbouwlocaties en projecten. Mensen met hoge inkomens, bezittingen of financiële reserves kunnen immers over het algemeen veel beter de huidige woningnood opvangen dan woningzoekenden met inkomens beneden modaal. Mensen met een bovenmodaal inkomen kunnen eveneens gemakkelijker een woning kopen in de directe omgeving van de gemeente Arnhem, zoals in Oosterbeek, Velp, Elst en Huissen.
De gemeente Arnhem heeft een structureel financieel belang om meer inwoners in de stad te huisvesten en meer woningen te realiseren op haar grondgebied. In het ontwerp van de Omgevingsvisie **wordt niet onderbouwd** waarom het **na 2030** wenselijk c.q. noodzakelijk zou zijn om in **Arnhem zelf** nog eens 7000 tot 9000 woningen extra te bouwen. Veel nadelen van die extra woningbouw worden in de PlanMER rapportage van TAUW al benoemd.

De geformuleerde omgevingsvisie gaat **te veel uit van groei** van het aantal inwoners **binnen** de grenzen van Arnhem. Duidelijk is dat de uitbreiding van het aantal inwoners van Arnhem met ca. **30.000 inwoners** (het ontwerp stelt ca. 16.000 meer woningen in 2040) behoorlijk nadelig zal uitpakken voor de groene ruimte en het welzijn in de stad. Veel nieuwe inwoners betekent immers ook meer bebouwing, voorzieningen, parkeerplaatsen en verkeersbewegingen in Arnhem.
De woningnood van de '*bewoners van het groen in Arnhem*' (**insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën**) zal bovendien nog verder worden vergroot als Arnhem teveel mensen op haar eigen grondgebied wil huisvesten. Het is opmerkelijk dat de omgevingsvisie Arnhem 2040 **de voortdurende groei van de stad** blijft bepleiten.

Aangezien er in de gemeenten rondom Arnhem zeer veel agrarisch gebied is, kan beter een visie geformuleerd worden dat Arnhem daadwerkelijk een beleid gaat voeren om weer **meer woningbouw**

in de agrarische gebieden rondom de stad te realiseren in samenwerking met omliggende gemeenten en de provincie Gelderland.

10. Bescherming van de fauna en flora in de stad.

In het ontwerp van de omgevingsvisie wordt slechts summier de bescherming insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën benoemt. Meer onderkend moet worden dat onze 'medebewoners' voor een groot deel al verdwenen zijn en nog steeds vernietigd worden. Economie en cultuurhistorie krijgen een veel grotere prioriteit dan de gemeentelijke maatregelen om de bescherming van insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën vorm te geven in de stad en de Arnhemse landgoederen. In de aangekondigde uitwerking van de omgevingsvisie krijgen deze 'medebewoners' ons inziens eveneens geen prioriteit. Meer agrarisch gebied zal moeten worden omgezet in natuurgebied en door de uitbreiding van bossen en bosachtige terreinen. De gemeenteraad heeft **de noodtoestand** in verband met de klimaatcrisis uitgeroepen. De bescherming van insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën door uitbreiding van haar leefomgeving moet daarom in de Omgevingsvisie daadwerkelijk prioriteit krijgen. Het wordt tijd dat deze medebewoners ook rechten krijgen.

11. Europese wetgeving en meer stiltegebieden in Arnhem?

In het ontwerp hebben wij niet kunnen terugvinden welke visie er is om in Arnhem meer stille en rustgebieden te maken conform de Europese wetgeving. Graag ontvangen wij een toelichting of hier een visie voor is ontwikkeld.

12. Nieuwe bouwprojecten langs de Kemperbergerweg?

Op bladzijde 76 en 77 van de Omgevinsgvise worden nieuwe activiteiten en bebouwing in de natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg wenselijk gevonden. Hierbij wordt de voorkeur uitgesproken om langs de Kemperbergerweg nieuwe bebouwing mogelijk te maken. Dit is in strijd met het fungerend bestemmingsplan. Graag ontvangen wij een toelichting **waarom en in welke mate** de gemeente Arnhem wil afwijken van het **bestemmingsplan en de voorschriften** voor de natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg.

13. **Voldoet de Omgevingsvisie Arnhem 2040 aan de Omgevingswet?**

De gemeentelijke omgevingsvisie moet conform de Omgevingswet de Structuurvisie van Arnhem vervangen.[5] Wij vragen ons af of het huidige ontwerp in voldoende mate die functie van de structuurvisie kan vervullen. In ieder geval moet in een omgevingsvisie rekening worden gehouden met het voorzorgsbeginsel, het beginsel van preventief handelen, het beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron dienen te worden bestreden en het beginsel dat de vervuiler betaalt. Hierover bestaan bij ons ernstige twijfels of het ontwerp hier aan voldoende voldoet.

---

[5] De omgevingsvisie moet inhoudelijk in elk geval de volgende elementen bevatten: 1. Een beschrijving van de hoofdlijnen van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving: waar bestaat de fysieke leefomgeving uit en wat is de kwaliteit ervan? 2. De hoofdlijnen van de voorgenomen ontwikkeling, gebruik, beheer, bescherming en behoud van het grondgebied: wat gebeurt er/ gaat er gebeuren aan ontwikkelingen en instandhouding van het grondgebied? 3. De hoofdzaken van het voor de fysieke leefomgeving te voeren integrale beleid: wat zijn de na te streven doelen en op welke manier worden die bereikt?

In afwachting van uw constructieve reactie,[6] verblijven wij,

met vriendelijke groet,

namens het bestuur van de Arnhemse Bomenbond en de stichting Tree Union

[redacted]

Secretariaat adres van de Arnhemse Bomenbond en de stichting Tree Union: Jan Vethstraat 9, 6813 HJ Arnhem

De Arnhemse Bomenbond heeft een actief samenwerkingsverband met:

Bloei! In Arnhem, Actievoerders en beschermers van de bomen in Arnhem, stichting EDSP ECO, Natuur en Milieu Schuytgraaf, Elderveld Groen, Bewoners groenoverleg Rijkerswoerd, Redactie Bomen en Bos, Werkgroep Biomassa Klingelbeek, stichting Arnhems Peil, Werkgroep Meer Groen en Bos in Arnhem Zuid, Werkgroep Zijpendaal en het Gravinnenbos, stichting Environmental Justice te Doorwerth, Vereniging Vijf Dorpen in 't Groen Renkum.

[6] Wij vinden het jammer dat de gemeente Arnhem op geen enkele wijze gereageerd heeft op onze schriftelijke reactie aan u d.d. 8 september 2021 over het voorontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Zienswijze 13

Platform voor Religie en Levensbeschouwingen
Gelderland Midden

INGEKOMEN 13 JAN. 2022

Aan:
Stadskantoor Gemeente Arnhem
t.a.v. de Gemeenteraad
Eusebiusbuitensingel 53
ARNHEM

2022-1000305

Arnhem, 07 JAN 2022

onderwerp **Zienswijze Voor-ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040**

Geachte dames en heren,

Ons Platform heeft kennisgenomen van de stukken rond het Voorontwerp die ter inzage en ter visie voorliggen. Graag zouden wij in het Ontwerp dat in een later stadium ter visie zal worden gelegd een paragraaf rondom religieus erf- en cultuurgoed willen zien.

Een bericht van ontvangst ontvangen wij graag.

Met vriendelijke groeten,

[redacted]

Platform voor Religie en Levensbeschouwingen
p/a Mierlostraat 43, 6844 DW ARNHEM

Zienswijze 14a

Zienswijze 14a

2022-1011749U

Arnhem
23 DEC. 2022

Arnhemse Ruimte voor Arnhem

Zienswijze op de Omgevingsvisie 2040

Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen

December 2022

KAN

KAN

Arnhem

GEMEENTEBLAD

Officiële uitgave van de gemeente Arnhem

Nr. 500367
10 november
2022

Bekendmaking Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 en Ontwerp Besluit MER

Het college van burgemeester en wethouders heeft op 1 november 2022 de Ontwerp Omgevingsvisie 2040 en het ontwerp besluit MER vastgesteld.

De Omgevingsvisie is één van de instrumenten uit de Omgevingswet. In de Omgevingsvisie staat het beleid over hoe we omgaan met de ruimte voor de lange termijn. Keuzes die de gemeente in deze visie maakt, kunnen effect hebben op de leefomgeving. In een zogenaamde m.e.r.-procedure (milieu effect rapportage) is onderzocht wat de effecten zijn op de omgeving en welke mogelijke alternatieven er zijn voor de gekozen oplossingen in de visie. Het opstellen van de Omgevingsvisie en de milieueffectrapportage is een samenhangend proces. Hoewel de Omgevingswet nog niet in werking is getreden (naar verwachting gebeurt dit op 1 juli 2023), is het al wel mogelijk om op grond van artikel 4.10, lid 1 van de Invoeringswet Omgevingswet vooruitlopend daarop een (ontwerp) Omgevingsvisie vast te stellen.

Inzien
De ontwerp Omgevingsvisie en het ontwerp besluit MER zijn in te zien op het Stadskantoor, Eusebiusbuitensingel 53 te Arnhem. Openingstijden: maandag tot en met vrijdag van 09:00 tot 17:00.
Daarnaast zijn de ontwerpvisie en het ontwerp besluit MER raadpleegbaar via de externe link:
https://www.ruimtelijkeplannen.nl/?planidn=NL.IMRO.0202.OV1021-0201

Zienswijze
Iedereen kan van 11 november 2022 tot en met 22 december 2022 reageren op de ontwerp- besluiten. Schriftelijk kan dat via het e-mailadres projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl of via Postbus 9029, 6800 EL Arnhem t.a.v Projectsecretaris Omgevingswet, onder vermelding van uw naam, adresgegevens en "Zienswijze ontwerp Omgevingsvisie 2040/ ontwerp besluit MER". Als u uw reactie mondeling wil toelichten, geef dat aan in de zienswijze. Er wordt dan contact met u opgenomen.

Vervolg-procedure
Gelijktijdig met de terinzagelegging adviseert de onafhankelijke Commissie voor de milieueffectrapportage over het ontwerp- Milieu Effect Rapport. Van de reacties en het advies geven we aan wat we daarmee doen. Daarna besluit de gemeenteraad over de Omgevingsvisie Arnhem 2040 en het besluit MER. Naar verwachting zal dat in het eerste kwartaal van 2023 gebeuren. Deze definitieve besluitvorming over de Omgevingsvisie en het MER wordt ook weer bekendgemaakt, maar u kunt daar dan geen beroep tegen instellen.

KAN

Inleiding

1. Het moment is daar! De vaststelling van de Arnhemse Omgevingsvisie 2040. Ik wil deze zienswijze beginnen met het geven van een compliment. Het document ziet er mooi uit en geeft veel beelden en informatie over de gemeente Arnhem.
2. Het Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen heeft hier actief bij meegedacht en input bijgegeven. In de zienswijzeronde op de NRD hebben we een zienswijze op het NRD gegeven en vragen gesteld over het Voorontwerp. Dank voor het gesprek in april en voor de beantwoording van de vragen. Wilt u in deze fase nogmaals de beantwoording die u al gegeven heeft bevestigen? Zo maken deze integraal onderdeel uit van de stukken die worden vastgesteld door de gemeenteraad.

Hoofdstuk 1: Waarom een koers voor Arnhem 2040?

3. Onder het kopje 'positie' zou het noemen van de Visie 2015 die in 1997/1998 is op- en vastgesteld niet misstaan. Ik vermoed dat deze nu ook vervangen wordt door deze Omgevingsvisie. Als dat niet zo is wil ik vragen of er nog een algemene stadsvisie voor 2040 of 2050 wordt opgesteld. Dat zou dan een visie over zowel het fysieke beleid als het sociale en het economische beleid moeten worden.
4. De Stadsvisie 2015 dient in mijn ogen geëvalueerd te worden, net als de Structuurvisie uit 2012.
5. Ik ben van mening dat de gemeenteraad eigenlijk het Voorontwerp niet had moeten vaststellen, maar hooguit vrij had moeten geven voor ter inzagelegging. Nu heeft de Raad – weliswaar in oude samenstelling – het stuk al vastgesteld.
6. Nadat het College een reactie heeft voorbereid om door de Raad te laten vaststellen zal de Raad een besluit nemen. Graag geef ik te kennen bij deze informatieve sessie het woord te willen voeren. Belangrijke documenten verdienen aandacht via spreekrecht. Negatief of positief: het is goed om er woorden aan te geven.

Hoofdstuk 2: Arnhem in een veranderende wereld

7. Arnhem is een unieke stad. Noord en Zuid zijn twee verschillende delen van de stad die samen Arnhem vormen. Arnhem is stad in het groen. Het groen ligt in en om de stad. Dat is een kenmerkend onderdeel van de geschiedenis van Arnhem. Ik onderschrijf deze DNA-schets die de gemeente Arnhem over de stad meegeeft.
8. Arnhem heeft ook een strategische ligging. Daar waar Nijmegen de meest noordelijke stad is van het zuiden is Arnhem de meest zuidelijke stad van het noorden. Juist die scharnierpositie moet Arnhem benutten. Arnhem is ook het centrum tussen Randstad en Ruhrgebied. Het groene buitengebied van de Randstad trekt mensen uit het westen. Arnhem en Nijmegen samen vormen de parel van het oosten in het centrum van de Euregio Rijn Waal. Ik lees bevestigende woorden in de Omgevingsvisie voor deze stellingen.
9. Arnhem is echter ook een gedeelde en verdeelde stad. Dit verdeeld zijn is niet gebonden aan noord, oost, west of zuid. Er zijn wijken waar armoede is, er zijn wijken waar de Arnhemmers afgehaakt zijn… de aanpak in het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid is hier een stevige aanzet voor een oplossing voor.
10. Rozendaal mist in het rijtje kernen dat sterk gericht is op de voorzieningen in Arnhem.
11. Gemist worden de NOVI, de NOVEX, de Omgevingsagenda Oost en de drie Blauwe Omgevingsvisies.
12. "Arnhem is nooit een echte industriestad geworden; wel een dienstenstad. Het daarmee een groot culturele aanbod en de vestiging van ArtEZ, Introdans, Oostpool en het Modekwartier vormde de basis van de energieke en creatieve identiteit van Arnhem." De tweede zin lijkt niet goed te lopen.
13. In paragraaf 2.4 is de naam 'Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen' niet overal goed toegepast of kortweg volstaan met regio Arnhem-Nijmegen.

Hoofdstuk 3: De Arnhemse uitdaging

14. Arnhem is een stad met diverse kleuren en culturen. Een Verenigd Arnhem is het doel wat de gemeente nastreeft. Het is goed om dat te benadrukken. Dat betekent ook dat alle geloven ruimte moeten krijgen in de stad. Het recente raadsbesluit om een moskee in Fluvium A toe te staan laat zien dat de gemeente Arnhem dit onderlijnt. Ik onderstreep dit graag met de Raad.
15. Uit de tekst destilleer ik dat de gemeente stelt dat het daily urban system groter wordt en dat de gemeente dit een zorgelijke ontwikkeling vind. Is dit een juiste conclusie? Ik stel dat door de verschillende vervoersmodaliteiten die de burger ten dienste staan dit inderdaad zo is, maar dit is geen probleem. Het is juist verbredend voor de stad dat er een bredere inbreng en actieradius is voor de Arnhemse gemeenschap.
16. Rondom duurzaamheid benoem ik de Regionale Energie Strategie die nu ook wordt geactualiseerd. Ik neem aan dat de RES 1.0 in de Omgevingsvisie is meegenomen.
17. Er is een ruimtelijke puzzel die gelegd moet worden. De provincie Gelderland heeft berekend dat er 1,8x Gelderland nodig is om alle wensen van Gelderland te accommoderen. Het is interessant om te onderzoeken hoeveel keren 'Arnhem' we nodig hebben die om alle wensen van Arnhem te kunnen voorzien.

Hoofdstuk 4: Koersen richting 2040

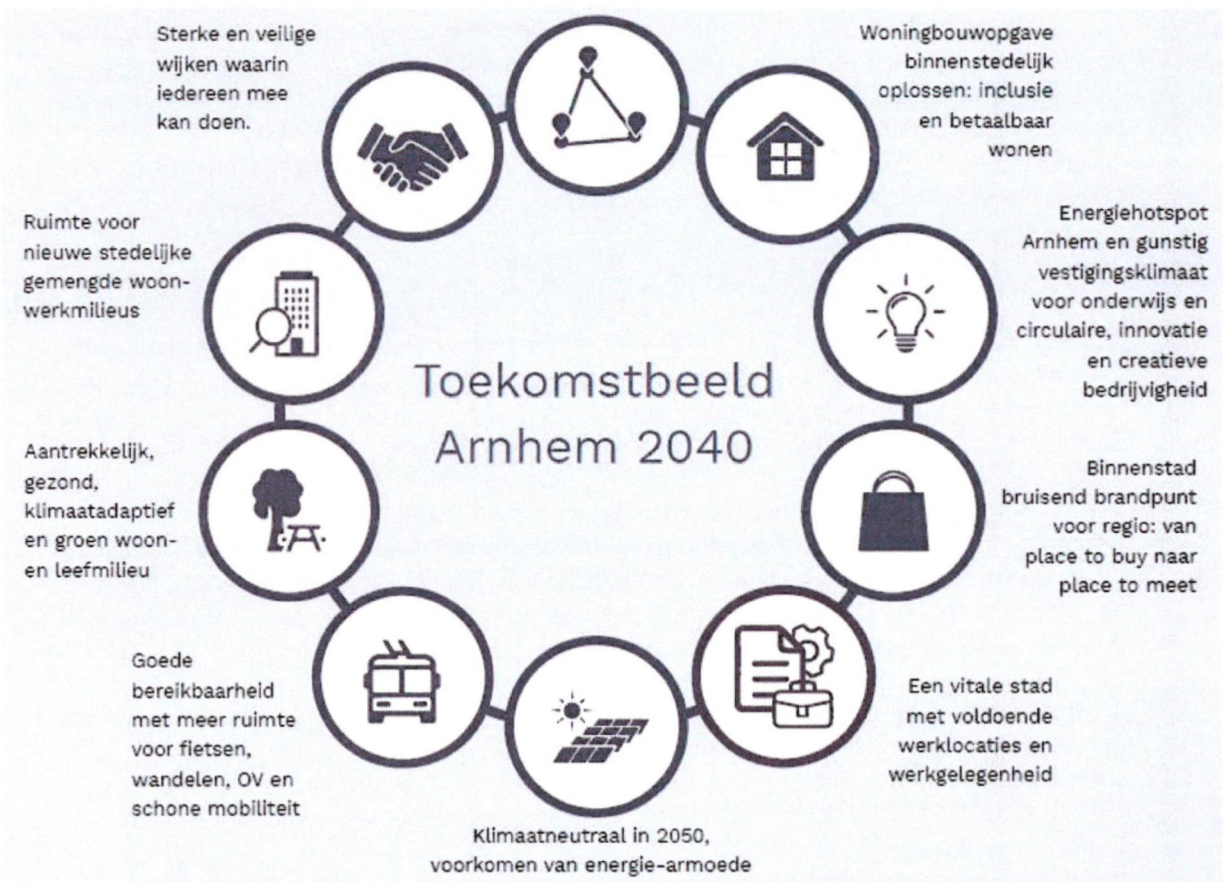

18. In de bovenstaande figuur staan de Arnhemse uitdagingen voor de ruimte helder verwoord. Ik onderschrijf dat deze uitdagingen helder in deze figuur opgenomen zijn. Deze koers in de figuur geeft de uitdagingen helder aan. Ik raad de gemeente aan om deze uitdagingen verder uit te werken in notities en die door de gemeenteraad te laten vaststellen.

19. Op pagina 30 staat dat Arnhem onderdeel uitmaakt van de Regio Food Valley. Dit is onjuist. De Groene Metropoolregio en de Regio Food Valley werken in gezamenlijkheid aan de Verstedelijkingstrategie. Dat wordt hier bedoeld. Ik verwijs graag naar de reactienotitie over de Verstedelijkingsstrategie voor een inhoudelijke reactie op dit punt. Ik verzoek ook om daarop in te gaan in de zienswijzenota.
20. De Arnhemse identiteit versterken is een goede doelstelling. Het contrast wat beschreven wordt is helder en onderschrijf ik. Noord en Zuid, heuvels en diepten, oorlog en vrijheid, villa's en flatjes. De kloof moet ondervangen worden.
21. Slim bouwen op plaatsen waar al voorzieningen zijn heeft de voorkeur, tot het moment dat er een te groot knooppunt ontstaat. In beginsel dus: ja, mits.

Hoofdstuk 5: Thematische uitwerking

22. De boekenreeks 'Het Verhaal van Gelderland" is zinvolle input voor de historische beschrijving van Gelderland en de regio. Daar hoort ook de driedelige reeks "Geschiedenis van Arnhem" van F. Keverling Buisman en M.H. van Meurs uit 2009 bij genoemd te worden.
23. De stad kent veel historie in gebouwen en locaties. Het is belangrijk om dit te tonen in de stad.
24. De Toekomstverkenning Religieus Erfgoed wordt uitgewerkt in een actieplan. Dit is een zinvolle actie. In diverse gemeenten zie ik dat er een Kerkenvisie wordt opgesteld. Het verzoek is om dat ook te doen of dit hierin mee te nemen.
25. De wijkvisies – genoemd op pagina 37 – zijn van belang. Deze zouden in co-creatie met de Wijkplatforms én met inwoners in zijn algemeenheid moeten worden opgesteld en vastgesteld door de Raad.
26. Graag benoem ik de aanwezigheid van de Linge nabij de gemeentegrens. Deze zou ergens terug mogen komen. Ook de Rijkerswoerdse Plassen mogen benoemd worden.
27. Stikstof wordt benoemd op pagina 44. Het is zinvol als er nadere toelichting in de zienswijzenota of een aparte Raadsinformatiebrief komt over dit onderwerp over de gevolgen voor de gemeente Arnhem. Ook het NPLG hoort hier een plekje in te krijgen.
28. Rondom het wonen stel ik de vraag in hoeverre het beleid van de Minister voor VRO is betrokken bij de tekst. De Woondeal en de Woondeal 2.0 zijn hier belangrijke trajecten. Ik memoreer graag de vragen over de Woondeal 2.0 die ik aan de Bestuurlijk Speerpunttrekkers [redacted] en [redacted] van de Groene Metropoolregio heb gestuurd.
29. Openbaar vervoer ligt weliswaar bij de provincie Gelderland, maar de Rijnlijn (lijn 352) wordt nu ontwikkeld. Dit mag benoemd worden. Daarnaast zijn de lijnen 300, 331 (naar Nijmegen) en 231 (naar Apeldoorn) ook belangrijk als HOV-verbinding.
30. Arnhem moet trolleystad blijven. Dat staat in de Omgevingsvisie en dat is positief.
31. Rondom de RES memoreer ik dat er een zienswijze is ingediend op de NRD MER RES 2.0.

Hoofdstuk 6: Gebiedsuitwerking

32. Het stadscentrum is de economische hotspot van de stad en de regio. Mooi is dat deze hotspot is omgeven door groene gebieden. De parken zijn de natuurhotspot van de stad. Het is wel belangrijk om te realiseren dat het spoor een behoorlijke barrière is om van het centrum naar de stadsparken te lopen. Nudging en bewegwijzering op subtiele wijze kan hier al helpen.
33. De verheldering over het niet synchroon lopen van de gebiedsuitwerking Arnhem Oost en het Nationaal Programma Arnhem Oost (i.h.k.v. het NPLV) is zinvol en helder.
34. Wat wordt bedoeld met dat 'de stad zich nadrukkelijker mag tonen aan de Matsersingel'? Wat voor stedelijke functies worden beoogd?
35. Opgemerkt wordt dat de gemeente Arnhem bestaat uit een kern: Arnhem. Toch zijn er plaatsnaamborden bij Elden en Schaarsbergen. Dat is goed uit historisch oogpunt. Het zouden echter witte komborden moeten zijn in mijn ogen, omdat de woonplaatsnaam is ingetrokken. Dat besluit – het intrekken van de woonplaatsnamen – deel ik overigens niet.

KAN

Hoofdstuk 7: Doorwerking

36. De visie wordt verder uitgewerkt in beleids- en gebiedsuitwerkingen. Ik mis een lijstje van uitwerkingen die volgen. Ook vraag ik om deze uitwerkingen altijd algemeen ter inzage voor te leggen voor zienswijzen. Dit als aanvulling op vroegtijdige participatie en co-creatie.
37. Al benoemd heb ik de Stadsvisie 2015. Ik verzoek om in de Omgevingsvisie te benoemen dat deze nu als vervallen word beschouwd of dat er een nieuwe Stadsvisie komt.
38. Ook benoem ik het Regionaal Plan 2005-2020 van de Stadsregio Arnhem Nijmegen als belangrijk kaderstellend stuk. Hierover heb ik aan het Algemeen Bestuur van de Groene Metropoolregio een reflectie aangeboden op 6 juli 2022. Ik verzoek om dat document te bezien en te betrekken bij het vaststellen van deze visie. Graag vraag ik om het Regionaal Plan te benoemen in de Omgevingsvisie.
39. Ik ga er vanuit dat alle genoemde stukken beschikbaar zijn via de website. Linkjes zouden worden gewaardeerd.

Hoofdstuk 8: De Arnhemse aanpak

40. De Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen zit goed in het stuk. De Euregio Rijn Waal zou ook genoemd moeten worden. Zo is er recent een Mobiliteitsplan ERW vastgesteld door de Euregioraad.
41. Graag geef ik aan bij de vervolgstappen rondom de Omgevingsvisie betrokken te worden.

Nieuw Collegeakkoord

42. Arnhem is van een coalitie met GL, VVD, PvdA en Arnhem Centraal naar een 'Vijftig tinten groen'-college gegaan. Opvallend is het om te constateren dat het nieuwe collegeakkoord geen wijzigingen in de tekst bewerkstelligen. De Omgevingsvisie moet niet kleurloos zijn en dat is ook niet zo.

Actualisatiedocument Ontwerp Omgevingsvisie

43. In de Collegenota wordt gewag gemaakt van een Participatiedocument en een Actualisatiedocument. Een participatiedocument heb ik niet aangetroffen. Alleen het participatiedocument uit april 2021 is mij bekend.
44. Wanneer is het raadsvoorstel 'Plan van aanpak Omgevingsplan Arnhem' vastgesteld?
45. Aangegeven is in hoofdstuk 7 welk beleid de basis is voor de komende uitwerkingen. Niet aangegeven is welk beleid nu komt te vervallen.
46. Het is duidelijk dat de gemeente Arnhem mijn stelling dat Arnhem en Nijmegen niet tot Arnhijmegen moet verworden. De twee steden vullen elkaar door hun verscheidenheid aan.
47. De Euregionale Strategische Agenda 2025 ontbreekt als strategische nota in de tekst van de Omgevingsvisie.
48. Ik verzoek u te bevestigen dat u naast de Regionale Visie en de Regionale Agenda 2022 van de Groene Metropoolregio ook de Regionale Agenda 2023-2024 onderschrijft.
49. Graag lees ik in de Omgevingsvisie concreet dat Arnhem geen kernenergie wil in Arnhem.
50. Klopt de constatering dat het NS Station Arnhem Oost/Pleij niet meer in de plannen voorkomt? Waarom is dit het geval?
51. Het ingediende bezwaarschrift is met de toelichting in het actualisatiedocument ingetrokken.
52. Op het OER zal ik separaat ingaan.

Notities van het KAN

Gevraagd wordt om de notities over het DNA, over de Stadsvisie 2015 en over het Regionaal Plan 2005-2020 te betrekken bij de verwerking van de zienswijzen.

Arnhem, 22 DEC 2022

[redacted]

Zienswijze 14b

Aanvullende zienswijze op het OER

Omgevingsvisie Arnhem 2040

[redacted]

Als aanvulling op mijn zienswijze d.d. 22-12-2022 op de Omgevingsvisie Arnhem 2040 reageer ik kort op het OER.

1. Het rapport van Tauw geeft helder weer dat de Omgevingsvisie zich concentreert op de fysieke leefomgeving. Ik zie hier een bevestiging dat er ook een integrale sociale visie voor de stad zou moeten komen. Met als kers op de taart een Stadsvisie voor 2050, zoals 'Arnhem op weg naar 2015'.
2. Er wordt gesteld dat de planMER is opgesteld parallel aan de Omgevingsvisie. Dit is niet geheel waar, want het Voorontwerp was al gereed toen de NRD voorafgaand aan de planMER nog ter inzage lag.
3. Uit de samenvatting blijkt dat zonder de maatregelen die in de Omgevingsvisie staan er geen vooruitgang zou komen op de doelen die gesteld worden. Met de maatregelen is alleen het doel geluid zwakker als resultaat. Geluid is een provinciaal doel. Is er contact met de provincie Gelderland over deze constatering?
4. Begrijp ik de tabel 0.2 goed dat alle ontwikkelingen uiteindelijk redelijk tot goed scoren? Of zijn er effecten die op slecht blijven staan als score?
5. In tabel 0.3 staat opgenomen dat er mogelijke strijdigheden bij een aantal doelen en ambities zijn. Graag vraag ik om een reactie op deze strijdigheden in een bijlage bij het raadsvoorstel.
6. Het grootste strijdpunt zit in het energievraagstuk in relatie tot een groene, gezonde en leefbare aantrekkelijke stad. Dit onderwerp speelt nu ook in de RES 2.0. Hoe gaat de gemeente met de Regio en provincie hierover in gesprek?
7. Het planMER zal benut kunnen worden door de gemeente bij het opstellen van de gebiedsuitwerkingen. Is de gemeente van plan dit te doen? En zo ja, hoe? Zo nee, waarom niet?
8. De specifieke aanbevelingen op pagina 10 zijn waardevol. Neemt het College deze over? Wil het College reageren op deze aanbevelingen?
9. In het MMA komt het doorgaande verkeer als discussiepunt naar voren. Wil Arnhem dat het doorgaande verkeer door de stad heen gaat? Of zijn er andere oplossingen voor het doorgaande verkeer?
10. Ook wordt de noodzaak van een nieuwe visie op circulaire economie benoemd voor het MMA-scenario. Deelt het College dit?

Het OER geeft veel rijke informatie om verder over door te spreken en na te denken. Ook zijn de beoordelingen uit tabellen 0.2 en 0.3 zinvol om regelmatig opnieuw te laten uitvoeren. Voor nu laat ik het bij deze compacte zienswijze. Ik beveel aan om een gesprek te organiseren over het OER met enerzijds belangstellende inwoners en anderzijds het College en de gemeenteraad.

[redacted]
[redacted] ARNHEM

Zienswijze 15

STICHTING
SCOREN
DOE JE
SAMEN

Stichting Scoren Doe Je Samen
Molenweg 143C
6543 VA NIJMEGEN
KvK 63432536

Gemeente Arnhem
College van Burgemeester en Wethouders
[redacted]
Eusebiusbuitensingel 53
ARNHEM

Nijmegen, 22 DEC 2022

Betreft: Herhaalde inzending zienswijzen Omgevingsvisie Arnhem

Geacht College,

Via deze brief herhaal ik namens de Stichting Scoren Doe Je Samen onze zienswijzen. Deze zijn niet meegenomen bij het Voorontwerp.

U treft de zienswijzebrief aan en een tweetal notities om te betrekken bij de zienswijzen.

Ik verzoek u om de ontvangst te bevestigen.

Met vriendelijke groeten,
Namens het bestuur van de Stichting Scoren Doe Je Samen,

[redacted]

[redacted]

Bijlage 1

STICHTING
SCOREN
DOE JE
SAMEN

De Gemeenteraad van Arnhem
Eusebiusbuitensingel 53
ARNHEM

Arnhem, 16 JAN 2022

Betreft: Arnhemse Omgevingsvisie 2040

Geachte Voorzitter,

De stichting Scoren Doe Je Samen wil graag gebruik maken van de mogelijkheid om een eerste compacte reactie te geven op de Arnhemse Omgevingsvisie 2040.

Derhalve dienen wij deze zienswijzen in.

Zienswijzen

(a) Wij willen u complimenten geven voor het Voorontwerp. Het is prettig om al in een vroeg stadium een reactie te kunnen geven. Wij verzoeken om deze zienswijze naast het Voorontwerp te leggen en daar waar nodig aan te passen en/of aan te vullen.
(b) Onze stichting vindt het van belang dat er aandacht wordt besteed aan sport en gezondheid in Omgevingsvisies. U kent met uw sport- & gezondheidsnota al een mooie basis voor dit beleid. Wij rekenen er op dat het enthousiasme dat uit die nota komt ook wordt door vertaald in de Omgevingsvisie. Wij bepleiten een plek voor zowel sport als gezondheid in de Omgevingsvisie.
(c) Ook vinden wij het belangrijk dat er aandacht is voor de vragen en de noden van de jeugd. Het is een goede zaak dat in het voortraject jongeren betrokken zijn. Wij zien graag dat de kern van de Nota Jeugdbeleid 2021-2025 ook in de Omgevingsvisie terug te zien is.
(d) In paragraaf 4.2 missen wij een kopje over gezondheid. In de fysieke ruimte moet ruimte zijn om te bewegen. Daarnaast gaat het ook om een leefbare stad waar iedereen zich fijn voelt.
(e) Als verdiepende onderlegger sturen wij u onze notitie "Van Nijmegen-West naar Arnhem-Oost" toe. Deze is op 3 december al aangeboden aan wethouder Jan van Dellen. U treft deze notitie als bijlage aan. Wij verzoeken om deze te betrekken bij het vervolg en zouden een reflectie als reactie zeer op prijs stellen.
(f) Tenslotte verzoeken wij u om deze opmerkingen ook te betrekken bij de Nota Reikwijdte en Detailniveau en het MER-rapport.

Wij wensen u een goede behandeling van deze stukken toe.

Molenweg 143C
6543 VA Nijmegen

STICHTING SCOREN DOE JE SAMEN

Graag worden wij nader geïnformeerd over het vervolg. Een bericht van ontvangst zien wij graag tegemoet.

Met vriendelijke groeten,

het bestuur van de stichting Scoren Doe Je Samen,
De secretaris, De voorzitter,

[redacted] [redacted]

Aantal bijlagen: 1.

Bijlage 2

STICHTING SCOREN DOE JE SAMEN

Van Nijmegen-West naar Arnhem-Oost

[redacted]

Stichting Scoren Doe Je Samen

December 2021

STICHTING SCOREN DOE JE SAMEN

Op 3 december 2021 werd het eerste exemplaar van deze notitie aangeboden aan wethouder Jan van Dellen

Inleiding

Deze notitie is opgesteld ten behoeve van een drietal trajecten die momenteel lopen in de politieke arena van de gemeente Arnhem: het langjarig traject Arnhem-Oost en de Omgevingsvisie Arnhem 2040. Een tweetal inhoudelijke trajecten zullen de politici van Arnhem voor lange tijd gaan binden. Wij gaan graag in gesprek over de toekomst van Arnhem en bouwen de eerste recente fijne contacten met het College graag verder uit.

Titel van deze notitie toegelicht

We schrijven 2001. We zijn in de Nijmeegse wijk Heseveld in het stadsdeel Nieuw-West. [redacted] ziet hoe jongeren de verkeerde paden kiezen en wil dat voorkomen voor de jongere generaties. Hij bedenkt al werkende weg zijn eigen methode en maakt naam in Nijmegen met zijn Futsal Chabbab-projecten. Meervoud, want al gauw ziet de gemeente Nijmegen de meerwaarde van dit werk en wordt deze in nu in 6 Nijmeegse wijken uitgevoerd.[1]

We schrijven 2021. Naast de Futsal Chabbab-projecten wordt er nu ook gewerkt met de allerjongsten met FC Peuter Profs. Ook wordt er gewerkt aan zorg- en arbeidstrajecten onder de noemer Move2Work.

Het begon dus in Nijmegen-West.

Wonen, Werken, Wijken

Onze stichting is van mening dat goede leefbare wijken met goede bewoning alleen mogelijk zijn als inkomen, onderwijs en gezondheid ook op orde zijn. Het zal u niet verbazen dat wij als stichting in dit document focussen op onze corebusiness: welzijn, gezondheid, educatie en werk. Allen ingrediënten voor leefbaarheid. We zien ook dat deze onderwerpen de aandacht hebben van de gemeente Arnhem. Niet alleen binnen de Arnhem Oost-aanpak, maar ook heeft het College een Jeugdnota uitgebracht. Dat is het derde traject wat wij bedoelden in de inleiding, naast het traject Arnhem-Oost en de Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Ambitie

De hoofdambitie is eigenlijk een basale en logische: ieder kind verdient dezelfde kansen, ongeacht of je in Arnhem-Oost of in Nijmegen-Oost woont.

Het begint bij het begin

De plek waar je wiegje staat – zowel qua wijk als qua gezin – is op dit moment van elementair belang. Dat feit is wat doorbroken moet worden. Om die reden is onze stichting voorstander van activiteiten voor de allerjongsten. Zij moeten samen met leeftijdsgenoten uit alle wijken en statussen hun leven kunnen beginnen qua ontplooiing. Denk hierbij aan bewegings- en sportactiviteiten. Als het maken van

[1] Methode-Saïd: te vinden in de databases van het NJi, RIVM, Movisie, CCV en KCS&B. Uiteraard ook opvraagbaar bij FC Social Work (info@fcsocialwork.nl).

kosten daar een hindernis is moet de gemeente via de Gelrepas en/of andere wegen hier bij springen. Het gaat hier om het samen sporten en bewegen en om het ontmoeten van anderen.

We noemen hier bewust het begrip status. Immers, de sociaal-economische status bepaalt nu veel. Daarom is het belangrijk dat kinderen die naar school gaan ondersteuning krijgen bij hun opleiding. Binnen de eerder genoemde methode wordt deze aangeboden. Deelnemers mogen komen sporten in ruil voor goede schoolresultaten of voor deelname aan huiswerkondersteuning. De deelnemende jongeren doen dat graag omdat zij dan kunnen oefenen voor een stadsbreed voetbaltoernooi en hun wijk kunnen vertegenwoordigen. Een andere voorwaarde is goed gedrag in de wijk. Dit komt de algemene leefbaarheid ook ten goede.

Wij denken dat deze methoden goed zouden aanslaan in het Arnhemse en niet alleen in de oostelijke wijken. Met de allerjongsten wordt inmiddels al gewerkt. De aftrap daartoe is gegeven door burgemeester Ahmed Marcouch. Ook wethouder Jan van Dellen is inmiddels getuige geweest van FC Peuter Profs en de werkwijze.

Het begint met de allerjongsten een gelijke kans te geven en te werken aan een kansengelijk aanbod voor alle jongeren van 0 tot en met 18 jaar, ongeacht de sociaal-economische status.

Arnhem-Oost

Voor een periode van 18 jaar zijn doelen vastgesteld. Dus, in 2039 zouden deze doelen in Arnhem-Oost behaald moeten worden:

Het aantal kinderen dat opgroeit in armoede drastisch is afgenomen.

Alle jongeren die de mogelijkheden hebben om een startkwalificatie te hebben, die ook halen.

Jongeren gezond zijn, zowel fysiek als mentaal, en minder gebruik van Jeugdzorg maken.

Jongeren kunnen en willen blijven wonen in de wijk waar ze zijn opgegroeid.

Jongeren Nederlands (B1 niveau) spreken en schrijven naar hun beste kunnen.

Alle kinderen groeien op in een omgeving waar werken normaal is.

Ouders, leraren, buren, vrienden, werkgevers trots zijn op wat er in hun wijk met hun jeugd is gebeurd.

De periode is gekozen voor het bereiken van een einddoel over een hele generatie. Het begint nu, met de allerjongsten dus. Deze doelen zouden dan stadsbreed moeten zijn voorzien. Ook in de andere wijken dus, maar de inzet wordt nu eerst hard ingezet op de oostelijke gebieden.

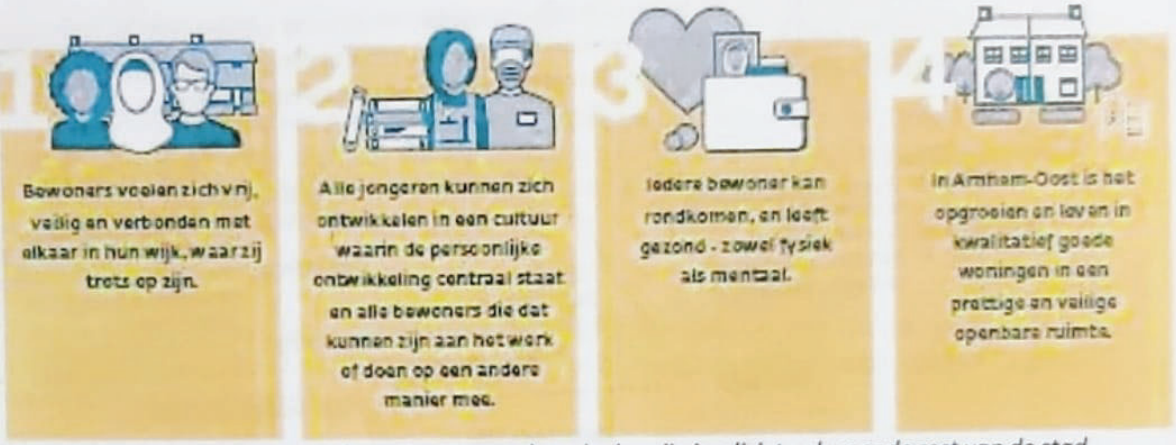

Er zijn doelen voor wijken in Arnhem-Oost, maar deze doelen zijn impliciet ook voor de rest van de stad.

Alle Arnhemmers maken de stad

De mens is een sociaal wezen. De huidige coronacrisis heeft dat nog maar eens bewezen. Mensen kunnen elkaar versterken en stimuleren om het goede en het positieve te doen. Het inzetten van positieve rolmodellen kan hier helpen. Jongeren nemen gedrag van ouderen over. Daarnaast kunnen vrijwilligers van binnen en van buiten de wijk met hun inzet en positieve vibe hier een bijdrage aan leveren. Deze zaken moeten een plek krijgen in de Arnhemse welzijnsaanpak. Die aanpak is er voor Arnhem-Oost, maar ook voor de andere delen van Arnhem.

Samen werken aan een sociale basis

Naast een fysieke basis in de vorm van een leefbare en goede woning is er ook een noodzaak voor een sociale basis. Jongeren hebben een goede start nodig. De sociale basis moet op orde zijn. In de richtinggevende nota "Herijking welzijnsopdracht: *Samen werken aan een sterke sociale basis*"[2] wordt dit voor Arnhem uitgewerkt. Preventief jongerenwerk werkt mee aan de hierboven genoemde inzet en positieve vibe via rolmodellen. Zij kunnen jongeren bereiken en raken op de natuurlijke vindplekken. Als werker moet je iets kunnen bieden waarvoor jongeren gaan lopen voor school en zich gaan gedragen in de wijk: sport kan dit aanbod zijn. Dit is hoofdingrediënt van de 'methode-Saïd' waar onze interventie Futsal Chabbab mee werkt. Zo worden opgroeiende jongeren opgevoed en worden zij klaar gemaakt voor de toekomst waar zij zelfstandig kunnen functioneren in de samenleving.

Werken aan een sociale basis door rolmodellen kan je als je jongeren iets kan bieden en ze kan raken. Dit kan via rolmodellen die jongeren door sportactiviteiten kan verleiden goed gedrag te vertonen op school en in de wijk.

Werken aan opgaven

Arnhem wil concreet werken aan opgaven voor de stad. We zien dat in de Omgevingsvisie en we zien dat in de verschillende andere sociale visies duidelijk terug. Er zou een overkoepelende visie moeten zijn waar alle opgaven die in de sectorale visies naar voren komen in belicht worden. Een parapluvisie

[2] Nota van Wethouders Martien Louwers en Hans de Vroome, 30 juni 2020.

als het ware. Dit past ook in de grote stedenbeleidsgedachte waar de fysieke stad, de economische stad en de sociale stad in worden verbonden. Een jongere heeft al die elementen van de stad nodig om te leven, op te groeien en een gevulde rugzak mee te nemen naar de toekomst.

Succesvolle wijkaanpak

In de via een raadsbrief[3] openbaar gemaakte rapportage "Kwetsbare wijken, factoren en aanpakken" van I&O zien wij het bovenstaande ook bevestigd. Zij benoemen rolmodellen als 'best persons'. I&O benoemt Futsal Chabbab zelfs als voorbeeldinterventie. Wij zien dat er een kloof is tussen de informele jongerencultuur en de formele wereld. Ilias El Hadioui heeft dit in zijn onderzoek 'Hoe de straat de school binnendringt' (2011) beklemtoond: hij onderscheid een drietal leefwerelden van jongeren, (1) thuis, (2) school, en (3) straat. Het verschil maken in de wijken is een sociale succesfactor die met de Futsal Battle ook wordt bereikt.

Sociale jeugd aanpak

In de Jeugdnota 2021-2015 'Opgroeien in Arnhem; een toekomst vol kansen' worden deze aspecten verder uitgewerkt. Gelijke kansen voor ieder kind verkrijg je door gelijke mogelijkheden op gebieden als sporten, leren en studeren, cultuur, zorg en welzijn, en stabiele thuissituatie.

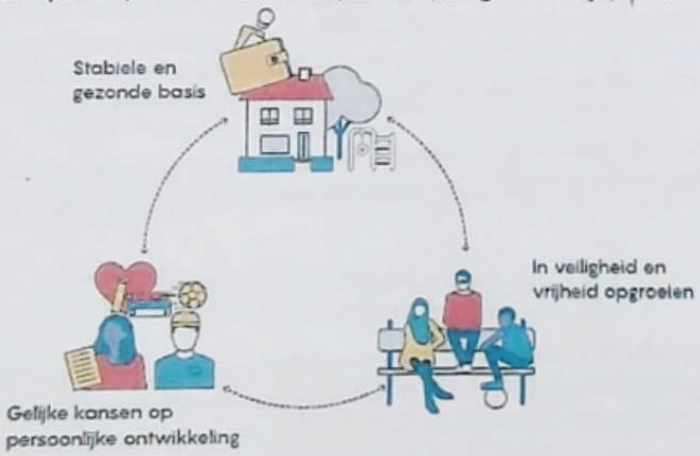

[3] Collegebesluit van 1 juni 2021, zaaknummer 575517

It takes a village to raise a child. Er wordt wel eens gezegd dat Arnhem een federatie van wijken is, dus dit komt goed uit!

Een belangrijke kanttekening is dat de overgang van jongere naar volwassene een lastige overgang is. De 18e verjaardag is een moment waarop jongeren een heleboel nieuwe verantwoordelijkheden krijgen. Een ander belangrijk moment is het eerste levensjaar.

Sport als middel

Sport is niet alleen leuk, maar ook goed voor je eigen gezondheid en voor het opdoen van sociale cohesie en social skills. Zo is sport en gezondheid een belangrijk instrument voor Arnhem als geheel en de Arnhemmer als individu.

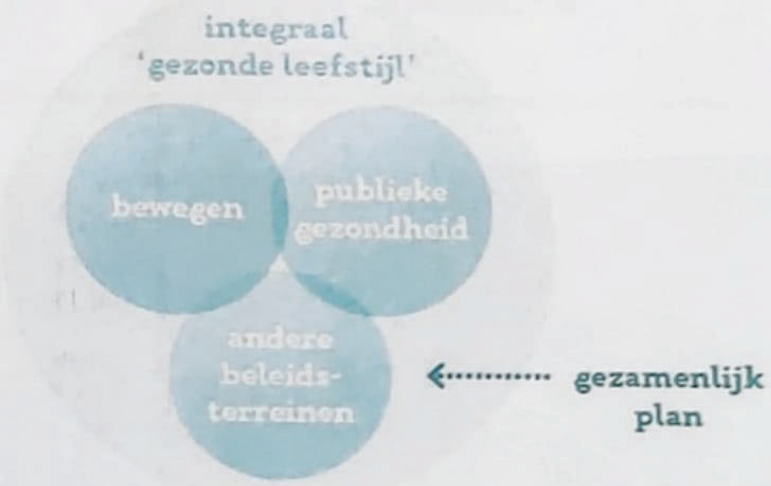

Afrondend

Stichting Scoren Doe Je Samen heeft op onze verbindende en integrale wijze gepoogd met deze notitie een inbreng te geven op verschillende domeinen. Uiteindelijk maken die domeinen de stad, want een goed functionerende leefbare stad is een stad die alles heeft. Een complete stad!

Wij wensen Arnhem dat toe.

Arnhem, 03 DEC 2021

Het bestuur van de Stichting Scoren Doe Je Samen,

[redacted]

STICHTING SCOREN DOE JE SAMEN

Wethouder Jan van Dellen (sportzaken) met [redacted] bij de Open Dag van FC Peuter Profs in Presikhaaf.

Bylage 3

STICHTING
SCOREN
DOE JE
SAMEN

Opgroeien in Arnhem

Een reflectie op het Arnhems jeugdbeleid

[redacted]

Stichting Scoren Doe Je Samen

Januari 2022

Inleiding

Op 8 december 2021 nam onze stichting deel aan het ronde tafelgesprek rond de visie Sociaal Domein en de nota Jeugdbeleid. In deze notitie wil ons bestuur een reflectie geven op de nota Jeugdbeleid "Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen!". We verwijzen hier ook naar de in het ronde tafelgesprek aangekondigde notitie "Van Nijmegen-West naar Arnhem-Oost" d.d. 3 december 2021 van onze kant. Deze notitie is aanvullend van aard.

Gelijke kansen voor niet gelijke jongeren

Jongeren zijn niet gelijk. Iedere jongere is zichzelf en uniek. Toch moet iedere jongere gelijke kansen krijgen. Dat is een basale stelling in het jongerenwerk en moet vooraan staan bij het jeugdbeleid. En dat is ook het geval in het jeugdbeleid van het Arnhemse College. Zaak is het om dit te realiseren. In de Arnhem-Oost-aanpak komt dit ook naar voren.

Integraal werken

Een jongere heeft verschillende wensen, noden en vragen. Deze horen bij verschillende portefeuilles en overheden. Maar die jongere is één mens, één individu. Alle organisaties en instanties moeten vanuit die éénheid willen werken. In de Jeugdnota staan dan ook de volgende 3 basisprincipes: **1.** Alle Arnhemse kinderen en jongeren krijgen dezelfde kansen op persoonlijke ontwikkeling, **2.** Een stabiele en gezonde basis voor alle Arnhemse kinderen en jongeren en **3.** Alle Arnhemse kinderen en jongeren kunnen in veiligheid en vrijheid leven. We willen dit graag onderstrepen met een dikke viltstift.

Kansrijke start

Wij zijn blij met de aandacht en attentie voor de allerjongsten. Ieder leven begint in de buik van de moeder. Als de moeder dan problemen heeft krijgt het kind daar wat van mee. Het is belangrijk om ieder kind evenveel kansen te geven en om zich te laten ontplooien. Door activiteiten te hebben in de wijk waar gemengde sociale klassen samen komen wordt deze kloof meer gedicht. Hulp aan hen die dat nodig hebben bij de opvoeding van het jonge kind moet geboden worden. Die investering helpt een leven lang en zal zich terugverdienen in de toekomst.

Kansrijk opgroeien

'It takes a village to raise a child', is niet voor niets een uitdrukking die vaak aangehaald wordt bij opvoedingsvraagstukken. Kinderen die in gezinnen en wijken opgroeien die een lagere sociale klasse en status kennen moeten op een andere manier in aanraking komen met middelbare en hogere sociale omgevingen. Door scholen gemengd en divers in te delen komen kinderen bij elkaar en ontstaat er ontmoeting. Verder moeten professionals zich extra bezig houden met deze gezinnen en daarmee de kinderen. Naschoolse activiteiten en huiswerkondersteuning die voor iedereen eenvoudig toegankelijk is kunnen bijdragen aan het kansrijk opgroeien

Onderwijs

Ieder kind verdient goed onderwijs dat aansluit bij het niveau en bij de interesses van de scholier. De MEAA, opgezet door Hans de Vroome, zorgt er voor dat achterstanden in het onderwijs moeten verdwijnen. Het gaat om gelijke kansen op school voor ieder kind. Specifieke aandacht is nodig bij jongeren die dreigen uit te vallen door veelvuldig afwezig zijn. Gezocht moet worden naar de reden van het afwezig zijn. Er kan een achterliggende reden zijn. Ook belangrijk is het moment van de overstap van PO naar VO en van VO naar Mbo/HBO/WO. De overgang naar werk moet ook goed begeleid worden. VSV voorkom je door een goede relatie met de scholier te hebben.

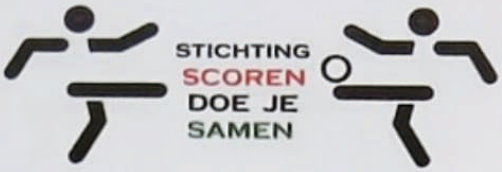

Gezond en fit

Het is belangrijk dat jongeren een goede tijdsinvulling hebben. Sporten kan die invulling zijn. Niet alleen is het gezond, maar het is ook goed voor de sociale vaardigheden en groei van jongeren. Sportclubs zijn vaak klasse-overstijgend en een plek waar jongeren anderen uit andere culturen en sociale milieus ontmoeten. Dat is goed voor de fysieke en de mentale gezondheid. De Gelrepas zorgt er voor dat iedereen kan sporten en dat financiën daar niet in de weg staan.

Jeugdhulp

Wanneer een jongere meer specialistische hulp nodig heeft dan moet die geboden worden. Als dat thuis niet lukt moet jeugdhulp ingeschakeld worden. Dat kan vrijwillig, maar dat kan ook opgelegd worden door jeugdbescherming, jeugdreclassering of een rechter als jongeren dit echt nodig hebben en onverzorgd door het leven gaan. Deze zorg moet zo dichtbij mogelijk geleverd worden. De jeugdhulpketen moet gladjes communiceren en werken. Sociale wijkteams en de jeugdhulpinstanties moeten goed schakelen en samen op het doel af gaan.

Jongeren aan de slag

Uiteindelijk is het doel dat jongeren met een afgeronde schoolopleiding naar een mooie en passende baan gaan. Bij voorkeur is dat een betaalde baan, maar een invulling met vrijwilligerswerk is ook heel passend. Door een zinvolle levensinvulling te hebben kom je ook beter door de rest van je volwassen leven. Onderwijs en arbeidsmarkt moeten hier samen optrekken, met hulp van VO/Mbo/HBO/WO en het UWV, om jongeren toe te leiden naar werk. Bijstandsuitkeringen zijn hier de eindhalte, maar als dat dan aan de orde komt is het belangrijk dat er een goede begeleiding is en blijft om jongeren leeffit en daarmee werkfit te houden. Het idee om jongeren tegen vergoeding zinvolle klussen te doen is aansprekend, mits dit vrijwillig gebeurd.

Schulden en financiële zelfstandigheid

Armoede is het resultaat van geen opleiding, geen werk, geen goede sociale omgeving, geen goed gestructureerd leven, geen zinvolle invulling van de dag... al deze dingen kunnen echter pas weer als de schuldenproblematiek weg is, want schulden hebben is een dagtaak. Het overleven in plaats van leven vraagt te veel van een mens. Dat levert stress op in het gezin, waardoor ook kinderen weer achterstand krijgen. Zo is de cirkel niet te doorbreken. Door het wegnemen van de schuldenlast kan er weer gewerkt worden aan het leeffit worden en kunnen school en werk in beeld komen. Schulden kunnen overigens het best voorkomen worden: door op school aandacht te geven aan budgetteren en aan verstandig met geld omgaan is er al een slag te slaan. Vroegsignalering van schulden is inmiddels gemeengoed bij de gemeente Arnhem. De nota 'Zij aan zij' heeft hier goede werkwijzen voor benoemd.

Woonruimte voor jongeren

Ook geen woonruimte hebben zorgt er voor dat je niet leeffit bent. Iedereen heeft een eigen plek nodig waar je je thuis kan voelen. Het is belangrijk om een stabiele eigen plek te hebben. De woningnood is voor starters een flinke hobbel. Het is ook nodig om een inschrijving in de BRP en GBA te hebben, want anders kan je geen aanspraak maken op faciliteiten van de overheid. Schulden en dakloosheid kunnen elkaar versterken. Het is belangrijk dat jongeren goede zorg- en welzijnshulp kunnen krijgen.

Online

De wereld van de jongeren is niet alleen in the real world. Ook online hebben zij een identiteit. De beide identiteiten moeten matchen, maar al te vaak is dat niet het geval. De online wereld is vaak veel mooier dan the real world. Het leven in die echte wereld is veel lastiger. Het besef dat wat je online ziet vaak nep is ontstaat gaandeweg. Jongerenwerk moet een brug slaan tussen die werelden. Jongeren leren zo ook goed omgaan met de onlinewereld.

Jeugdoverlast en criminaliteit

Als je in een omgeving woont waar al het heel gewoon is om crimineel gedrag te vertonen, om overlast te geven en om het niet te nauw te nemen met regels en wetgeving van de overheid, dan is het maar een kleine stap naar negatief gedrag als jeugdoverlast en jeugdcriminaliteit. Als in je directe omgeving het normaal is om overmatig te drinken en verslavende middelen te gebruiken, dan doe je dat zelf ook. Zo ontstaat er een negatief patroon. Investeren in een positieve pedagogische driehoek 'gezin-school-vrije tijd'. De gemeente wil investeren in een positieve boodschap. Dat kan het verschil maken. Straatcoaches die een click kunnen maken met jongeren maken hier het verschil. Preventief werken, waarbij ook de ouders betrokken worden, werkt! Het Veiligheidshuis heeft hier een belangrijke rol.

Veilig thuis opgroeien

Ieder kind verdient een veilig thuis. Toch is dat niet vanzelfsprekend. Huiselijk geweld en kindermishandeling komt voor. Iedereen die daar mee te maken heeft is slachtoffer. Degene die het overkomt natuurlijk, maar eigenlijk ook degene die het doet. Immers, als je zelf mishandeld bent als kind loop je schade op en door die schade kan je weer je eigen kinderen mishandelen. Belangrijk is het dat omwonenden of hulpverleners aan de bel kunnen trekken als dat nodig is. Veilig Thuis van de VGGM voorziet in die wens. Sociale Wijkteams hebben hier een cruciale rol.

Monitoring en afsluiting

Wij zijn benieuwd naar de monitoring via de P&C-cyclus. We vragen of de bestuursrapportages openbaar worden gemaakt. Er worden stadsgesprekken georganiseerd. Wij worden hier graag bij betrokken als organisatie die zich bezig houdt met jeugdsport, jeugdwelzijn en jeugdzorg.

Wij verwachten u met deze notitie van dienst te zijn geweest.

Nijmegen, 16 JAN 2022

STICHTING SCOREN DOE JE SAMEN

Zaaknummer: 584480

Zienswijze 16

PSP'92

Aan het College van Burgemeester & Wethouders,

Arnhem, 22 DEC 2022

Graag herhalen wij onze inbreng rondom de Omgevingsvisie. De zienswijze die is ingediend rondom het Voorontwerp is niet meegenomen in de procedure.

Met vriendelijke groeten,

[redacted], secretaris

[redacted]
[redacted]ARNHEM
arnhem@psp92.nl

1
22 DEC 2022

ARNHEM OMGEVEN

PSP'92

ZIENSWIJZE OP OMGEVINGSVISIE

5 JANUARI 2022

PSP'92 ARNHEM

Ter attentie van de gemeenteraad van Arnhem,

2

PSP'92 Arnhem
[redacted]
[redacted] ARNHEM

Voorwoord

De PSP'92 neemt niet deel aan gemeenteraadsverkiezingen. Wel wil de PSP'92 haar kennis en mening meegeven bij belangrijke Arnhemse processen. Ruimtelijke ordening is zo een proces. De PSP'92 wil de stad Arnhem een links alternatief bieden. De Arnhemse PSP'92 is regionaal en radikaal-links geörienteerd. Wij vinden dat de primaire schaal van bestuur het lokale is. Op lokaal vlak worden de besluiten genomen die burgers het meeste en snelste raken en voelen. De gemeenteraad beslist over de zaken die in de eigen leefomgeving merkbaar zijn. De Arnhemse PSP'92 wil graag daarom deze zienswijze indienen.

[redacted]
secretaris PSP'92

Arnhem: Made in Arnhem

Wat is Arnhem nu eigenlijk? Arnhem is de 14e stad. Provinciehoofdstad van Gelderland. Stad van het recht en bestuur voor het oosten. Arnhem is een gemeente met zo'n 156.000 inwoners. Die mensen zijn samen Arnhem.

4

Maar wat is nu het DNA van Arnhem? Welke identiteit heeft deze stad? Arnhem is creatief, energiek, duurzaam, ondernemend, groen en sportief. Bij al die begrippen kan je echt Arnhemse organisaties, plekken en mensen plaatsen. Die organisaties en plekken moet Arnhem koesteren. Ze zijn wat Arnhem echt typisch Arnhem maakt.

De PSP'92 wil dat Arnhemse en die specifieke kracht behouden en versterken, omdat wij de kracht van Arnhem zien, herkennen en erkennen. Kracht die is gemaakt in en door Arnhem en de Arnhemmers. Alle Arnhemmers, of ze nu hier geboren zijn of van ver komen.

Arnhem is made by Arnhem.

ZIENSWIJZE
De vraag wat Arnhem nu is zal in de Omgevingsvisie worden beantwoord.

Deelt u hetgeen wij als DNA van Arnhem stellen?

Visie, waarden en normen

De Pacifistisch-Socialistische Partij '92 heeft een lange geschiedenis. We bouwen voort op wat de 'oude' PSP in 1990 achterliet. Vanuit de PSP-visie op de samenleving hebben wij als moderne partij nagedacht over onze visie op de stad en de wereld. Uit deze visie vloeien waarden en normen en een taakopvatting van de overheid voort. In dit document willen wij hier vanzelfsprekend aandacht aan geven.

Visie
De rechten van de mens moeten worden verdedigd en worden uitgebouwd. We doelen hierbij op burgerlijke en politieke rechten, alsmede de economische, sociale en culturele rechten. Belangrijke elementen hierin zijn het recht op vrede, het recht op ontwikkeling, het recht op een duurzaam leefmilieu, het recht op het cultureel erfgoed en het recht op een leefbare samenleving waarbinnen iedereen gelijkwaardig mee kan doen.

Waarden en normen
Omzien naar elkaar kan alleen in een samenleving waar sociale cohesie is. Sociale cohesie kan alleen ontstaan als mensen elkaar kennen en zich gekend voelen en ervaren. De burger is geen nummer, maar een mens met gevoel en een wens om sociaal te kunnen zijn. Waarden en normen gedijen het best in een samenleving die tolerant naar elkaars opvatting is, maar waarin mensen onderling elkaar ook durven aanspreken op niet wenselijk of onprettig gedrag. Een samenleving waar een dialoog met elkaar en niet over elkaar de maat is zorgt er voor dat er een samenleving ontstaat waar meer soorten geloven (en ongelovigen) samen kunnen leven en naar elkaar kunnen en willen omzien.

Sociale cohesie: omzien naar elkaar
Een samenleving waar waarden en normen goed functioneren bereiken we alleen als we als samenleving en daarmee als politiek met drie onderstaande richtingwijzers rekening houden:

❖ *Voorkom massaliteit*
Als scholen leerfabrieken worden en leerlingen een nummer zijn is er geen sociale infrastructuur meer. Als de sociale infrastructuur ontbreekt, zal de leerling ontsporen. Immers, hij wordt niet meer aangesproken op zijn gedrag. Het is ook zo met de samenleving. Als niemand elkaar meer aanspreekt op zaken vervagen waarden en normen vanzelf. Al het gedrag wordt immers dan getolereerd en is tot norm verworden.

❖ *Voorkom kaderloosheid*
De wetgevende overheid geeft door wetten en voorschriften vele kaders mee. In een samenleving die als norm een soepele en tolerante omgang met kaders heeft worden ook belangrijke wetten met voeten getreden en gebeuren er dingen die we als samenleving niet willen. Geef mensen verantwoordelijkheid om op te treden en beslissingen te nemen. De overheid moet op juiste momenten loslaten en op de achtergrond over de echt belangrijke zaken verantwoording en rekenschap afleggen.

❖ *Voorzie in sociale cohesie*
Op het moment dat we als samenleving interesse hebben voor elkaar ontstaat vanzelf een leefbare samenleving. Als we willen omzien naar elkaar en naar onze omgeving kunnen we onze zo zorgvuldig opgebouwde waarden ten uitvoer brengen en komen de normen vanzelf mede tot uitvoering. Daarbij is tolerantie voor andere waarden en normen, mits niet verboden door Grondwet of Wetboek van Strafrecht, elementair voor een pluriforme samenleving.

Taak van de overheid
De overheid heeft een dienstbare taak. Dat houdt in, dat zij beschermt, randvoorwaarden stelt en structuren stimuleert, waardoor mensen in vrijheid tot ontplooiing kunnen komen. De overheid dient altijd het zwakke, het kwetsbare, in bescherming te nemen. De overheid dient wel ruimte te scheppen voor eigen verantwoordelijkheid van burgers, maar deze ruimte wordt beperkt, zodra deze in strijd komt met de beschermende taak van de overheid. De PSP'92 is van mening, dat veranderingen in de samenleving tot stand moeten worden gebracht langs democratische weg. Zij kiest voor een parlementaire democratie, waarin politieke bestuurders de zorg dragen voor de uitvoering van hervormingen en democratisch gekozen volksvertegenwoordigers de uitvoering controleren. De PSP'92 hecht grote waarde aan het vertegenwoordigend karakter van de gemeenteraad. De PSP'92 beseft dat er veelal in de politiek geen absoluut juiste oplossing kan worden aangedragen. Zij ziet daarom een compromis ook niet als een noodzakelijk kwaad, maar beschouwt de bereidheid tot het sluiten van een compromis als een democratische deugd. Echter, compromis en de wil van de meerderheid vinden altijd daar hun grens, waar een grondrecht lijkt te worden aangetast. Besluitvorming via meerderheid van stemmen is "slechts" een middel in de democratische besluitvorming. Een intolerante houding tegenover hen die een minderheidsstandpunt innemen vindt de PSP'92 dan ook altijd onjuist. Waar een politieke partij instemt met een democratische bestuursvorm verplicht zij zich tot respectvolle argumentatie en naleving van correct genomen besluiten. Voor een leefbare samenleving is het democratisch functioneren van het openbaar bestuur een basisvoorwaarde.

Ten aanzien van gewetensbezwaren geldt het volgende: de mogelijkheid van een gewetensbezwaar tegen beslissingen kan en hoort reeds in de discussie voor de

besluitvorming onderkend (te) worden. Dat houdt in, dat de meerderheid achter een besluit ook tot taak heeft, zich met de al dan niet erkenning van gewetensbezwaren bezig te houden.

Ons ideaal
De PSP'92 streeft naar een ideale stad in een ideale wereld, dus:

- een Arnhem waar de gelijkwaardigheid van mensen geldt, ongeacht sociale positie, sekse en seksuele geaardheid, afkomst of levensbeschouwing;
- een Arnhem waar men in de maatschappij uitgaat van de gedachte dat ieder naar vermogen in verantwoordelijkheid bijdraagt aan bestuur, sociaal en economisch leven;
- een Arnhem waar machtsstructuren, – militaire, economische, technologische of administratieve – die mensen in de knel (dreigen te) brengen, worden doorbroken.

De PSP'92 wil:

- **Waarden en normen behouden door beleid te toetsen aan de richtingwijzers die het principe 'omzien naar elkaar' bewerkstelligen.**
  1. ***Voorkom massaliteit.***
  2. ***Voorkom kaderloosheid.***
  3. ***Voorzie in sociale cohesie.***
- **Een overheid die ruimte geeft aan politieke minderheden en respect heeft voor gewetensbezwaren.**

ZIENSWIJZE:
Onderschrijft het College onze waarden en normen in het kader van het voorliggende plan?

Burgerparticipatie en democratie

In Nederland willen we dat burgers actief meedoen aan het politieke bestuur. We streven naar een participatiedemocratie. In een doe-democratie kan iedereen meedenken en meedoen. De PSP'92 is al langer voor een samenleving waar we het met zijn allen doen.

Samen de stad besturen is ons ideaal. Een samenspraakproces waar iedereen ruimte krijgt om zijn of haar zegje te doen, waarna de democratisch gekozen volksvertegenwoordiging toetst op haalbaarheid en wenselijkheid en daarna een besluit neemt. Die droom is nog ver weg in Arnhem.

De harde realiteit is dat er in Arnhem vaak zienswijze-rondes zijn, maar nadat je in de inspraakronde als betrokken Arnhemse burger bij de gemeenteraad je standpunt kenbaar mag maken begint het politieke spel. De burger moet dan toekijken aan de zijlijn en ervaart nog te vaak dat met zijn inspraak weinig tot niets gebeurt.

Burgerparticipatie is belangrijk voor het wederzijds vertrouwen tussen burger en bestuur. Daarnaast levert burgerparticipatie een leefbaardere samenleving op en er zal meer draagvlak ontstaan voor besluitvorming van de overheid. Ook neemt de kwaliteit van de besluitvorming toe door het meenemen van de ervarings- en andere kennis. Wij vinden draagvlakverbetering en inhoudelijke upgrading belangrijke pluspunten.

"Een meedenkende burger is een meehelpende burger"; die basishouding zou de overheid moeten hebben. Dat houdt in dat participerende burgers op een gelijkwaardige wijze gefaciliteerd moeten worden – of zij het gemeentestandpunt delen of niet. Ook na het nemen van een besluit is het goed om contact te hebben en te houden met de burgers – of zij nu voor of tegen het besluit waren. Hierbij geldt het gezegde: "Zonder dwarsliggers kan de trein niet rijden."

Werelddoelstellingen, ook in Arnhem?

De PSP'92 is een regionale partij met een positieve blik op de wereld. Wij willen dat de gemeente Arnhem werkt aan de mondiale doelstellingen van de Verenigde Naties voor een betere, duurzamere en eerlijkere wereld. De gemeente Arnhem heeft bij raadsbesluit in 2009 zich uitgeroepen tot Millenniumgemeente. Wij zijn daar trots op en bepleiten dat de gemeente Arnhem deze titel meer tot uiting laat komen. De nieuwe Millenniumdoelstellingen, The Global Goals, zouden ook voor Arnhem een basis moeten zijn voor de toekomst.

ZIENSWIJZE

De PSP'92 is van mening dat de The Global Goals ook voor de stad Arnhem en haar wijken gelden. Is met deze doelstellingen rekening gehouden in het voorliggende plan? Kunt u per doelstelling beargumenteren hoe er rekening is gehouden in de planvorming? Zo nee, waarom niet?

Economische ontwikkeling

Economisch beleid is een echte regionale zaak. Samen met Nijmegen vormt Arnhem een economische stabiele tandem. Arnhem en Nijmegen vullen elkaar aan. Zo is onze stad vooral bezig met mode, energie en milieutechnologie, en Nijmegen met name met kennis, gezondheid en innovatie. Daarnaast hebben wij de Regio Food Valley als goede buur. Zij hebben voedsel en agrotechnologie als kernpunt. Arnhem moet wel zelf stevig economisch beleid voeren.

De PSP'92 wil door samen te werken in de triple helix of wel de drie O's (**overheid, onderwijs, ondernemers**) zorg dragen voor een concurrerende arbeidsmarkt, vooral waar het gaat om kenniswerkers, zodat ondernemers voor de regio blijven kiezen, dan wel door de kwaliteiten van de regio worden aangetrokken.

Ondernemers die zich in Arnhem en haar wijken willen vestigen, of al hier gevestigd zijn, moeten snel en deskundig geholpen worden. De gemeente dient slagvaardig in te spelen op vragen om medewerking tot vestiging of uitbreiding van bedrijven. Ook moet de gemeente zorgen voor snelle aanpassing van bestemmingsplannen of omgevingsvergunningen en voor een soepel verloop van andere administratieve en bestuurlijke procedures. Het Gemeentelijk Loket voor Ondernemers en de Omgevingsdienst spelen hier een elementaire rol in. Uitgangspunt is de (onnodige) **administratieve lastendruk** voor ondernemers te voorkomen of op zijn minst terug te dringen.

Zondagsrust is waardevol, of we nu naar de kerk gaan of de zondag anders doorbrengen. Rust is een must. De PSP'92 wil als partij die in de samenleving staat vrijheid geven aan iedereen. In onze ideale visie zijn alle **winkels op zondag** gesloten. Echter, we leven in een multiculturele samenleving, waar ook gelovigen een andere rustdag hebben. Hier willen wij ruimte aan geven. Aan de openstelling van supermarkten is kennelijk een behoefte. Wij bepleiten dat winkels een dag in de week gesloten zijn.

Voor een **bruisende economie** en een goed toeristisch klimaat moet er worden voldaan aan de 3 V's: vervoer, vertier en verblijf.

ZIENSWIJZE

Wij bepleiten in het voorliggende plan aandacht voor de volgende punten:
- Samenwerking op economisch gebied in de regio en met wijken onderling.
- Een fleixibele houding ten aanzien van verzoeken rondom RO en Omgevingswet.
- Iedereen het principiële recht van een rustdag geven.
- Aandacht voor de drie economische V's: vervoer, vertier en verblijf.

Innovatie

Arnhem heeft alles in zich om een innovatieve stad te zijn en te blijven. Er is kennis, er is creativiteit en er is een hoge tolerantie voor andersdenkenden. In een tolerante studentenstad kan **creativiteit** en innovatie bloeien. We moeten blijven werken aan deze krachtige positie van Arnhem.

Die krachtige positie op innovatie verkrijgt Arnhem als er geïnvesteerd wordt, er goede infrastructuur is en er een internationale blik is. De gemeentelijke overheid moet op provinciaal niveau met Oost NV aan de slag om deze zaken op orde te houden.

De gemeente Arnhem moet voldoende middelen beschikbaar stellen om strategisch belangrijke bedrijven en/of nieuwe bedrijven aan te trekken op basis van het kwantitatieve aantal arbeidsplaatsen, de mate van kwalitatief hoogwaardige werkgelegenheid en de meerwaarde voor het imago en de aantrekkingskracht van stad en regio. Innovatieve bedrijven hebben wat de PSP'92 betreft voorrang op vervuilende industrie.

Innovatie kan niet zonder wetenschap. De PSP'92 vindt wetenschap dan ook belangrijk. Wel tekenen we aan dat er integer om moet worden gegaan met mens en dier binnen de wetenschap.

Cultuur en identiteit

De PSP'92 wil inzetten op cultuur, omdat kunst en cultuur verrijkend is en identiteitsversterkend werkt. Ook in de wijken is het belangrijk dat er cultuur en kunst aanwezig is.

Arnhem is een stad waar kunst ook op straat te zien is. De PSP'92 beschouwt graffity als waardevolle kunstvorm. We willen daar ruimte voor geven, mits het hier kwalitatieve muurschilderingen betreft en de eigenaar van de muur geen bezwaren tegen het aanbrengen van de schildering heeft. De gemeente inventariseert welke ruimte in aanmerking komt voor een (nieuwe) schildering en publiceert dit op de website.

De PSP'92 vindt dat artistieke vrijheid een grens kent, namelijk daar waar anderen gekwetst worden. Culturele uitingen mogen echter alleen door de rechter worden verboden. De gemeenteraad mag wel toetsend optreden, maar zal een verbod alleen bij de rechter af mogen dwingen.

Particulier initiatief in de cultuursector steunen wij. Een mooi voorbeeld zijn de "witte boekenkasten" die op verschillende plekken ontstaan.

Cultuureducatie op scholen is belangrijk, zodat jongeren kennis maken met kunst en cultuur. Wij willen graag een Arnhemse Kunstbus die schoolklassen naar musea kan brengen.

De PSP'92 ferlient stipje foar de promoasje fan it Frysk taal- en kultuerûnderwiis fan de Afûk. Fansels ek yn Arnhim. It Frysk is de twadde Rykstaal yn ûs lân.

Nationaal en internationaal zijn in verschillende steden zebrapaden verschenen in de kleuren van de regenboog. Deze staan voor een stad waar iedereen welkom is ongeacht geaardheid of overtuiging. Een **regenboogpad** is een goed uithangbord voor het feit dat Arnhem homovriendelijk wil zijn. In het centrum van Arnhem is een dergelijk pas aanwezig. Helaas wordt een regenboogpad niet erkend als officieel zebrapad, maar het kan wel worden gezien als kunstuiting. De PSP'92 is dan ook voorstander van het aanbrengen van een regenboogpad. Deze zal op een centrale plaats moeten worden aangebracht.

Wij zouden graag Arnhemse vlaggen in de openbare ruimte zien.

Vaak liggen archeologische vondsten in de weg. Er is vaak te weinig tijd voor echt grondig onderzoek of voor behoud van vondsten. De PSP'92 vindt dat vreemd, omdat we weten dat er grote kans is dat er cultuurhistorische schatten zijn. Er moet tijd in het bouwproces worden ingepland voor archeologisch onderzoek. Ook willen we dat er in de wijken meer tekst en uitleg is over de historie, zoals bij de toegang naar Schuytgraaf.

10

ZIENSWIJZE

De PSP'92 wil in voorliggend plan de volgende punten meegeven:

- Er moet ruimte zijn voor graffity, maar hier moeten plaatsen in de leefomgeving voor worden aangewezen. Graffity op andere plaatsen wordt niet toegestaan.
- Vrijheid in kunst en culturele uitingen is er in de Arnhemse openbare ruimte, zolang anderen niet nodeloos gekwetst worden. Zo nodig toetst de gemeenteraad.
- Wij staan voor Fries taal- en cultuuronderwijs in Arnhem. De namen in de Frieslandbuurt moeten in de Friese spelling geschreven worden (Fryslânstraat i.p.v. Frieslandstraat).
- Graag zien wij een regenboogpad in de openbare ruimte.
- Wij willen in de wijken ruimte voor de Arnhemse vlag.
- We willen aandacht voor archeologie en erfgoed in de stad en in de wijken.

Wijken

Wij vinden dat als een probleem wordt geconstateerd in de wijk eerst aan de mensen gevraagd moet worden of zij het probleem ook zien en of zij oplossingen hebben voor het probleem. Met alle kennis die vergaard is kan dan de politiek aan de slag. Vervolgens komt er een voorstel wat ook weer voorgelegd wordt (de huidige inspraak) en een besluit. Na deze laatste fase moet de politiek uitleggen waarom oplossingen van burgers niet mogelijk waren of niet wenselijk werden geacht. Een open communicatielijn dus tussen burger en bestuur.

De verantwoordelijkheid van de burgers kan ver doorgevoerd worden. Zo kunnen burgers ook meer bestuurlijke en materiële verantwoordelijkheid gaan dragen voor wijkvoorzieningen. Denk aan de exploitatie van wijkcentra, jongerenaccommodaties en sportvoorzieningen. Het verdient aanbeveling om te starten met verschillende vormen van 'burgerbestuur' die de voorzieningen in wijken besturen en beheren. Als bewoners het gevoel hebben dat iets (een project of een locatie) van hen is vechten zij voor het behoud en de continuïteit. De gemeente moet dus leren loslaten.

Vooral in de volkswijken van steden zijn er actieve wijkbewoners die veel contacten hebben in hun wijk en met organisaties. Deze zogenoemde "wijkburgemeesters" of "buurtbaronnen" wil de PSP'92 in positieve zin benutten. Zij zijn niet meer burger dan andere burgers, maar hun passie, kennis en kunde moet op een zinvolle wijze worden ingezet. Zij kunnen een echte ambassadeur zijn voor hun wijk.

In elke wijk zijn er wel bewoners actief, hebben zij zich verenigd in een wijkraad/bewonersplatform, werken (zorg- en welzijns-)instellingen samen, zijn lokale ondernemers actief en zijn er verbindingen met kerk/moskee en sportverenigingen etc. Dit noemen we het wijknetwerk, al zijn de verbindingen onderling niet allemaal even sterk en is

niet iedereen van alles op de hoogte. We bepleiten goede communicatie tussen alle partijen, waarbij gelijkwaardigheid centraal staat.

De PSP'92 stelt voor een sociale kaart op te stellen per wijk. Er is meer in de omgeving voor handen dan mensen weten.

In elke wijk moet minimaal een geldautomaat in de openbare ruimte aanwezig zijn. Daarnaast moet er een volwaardig punt zijn voor post en pakketten.

ZIENSWIJZE

Bestuur en burger samen een probleem in de wijk laten oplossen, door goed overleg en samenspraak in het voortraject, inspraak bij het besluitvormingstraject en blijvend contact/terugkoppeling bij de uitvoering. Hierbij telt elke burger even zwaar mee.

Ruimte en Wonen

Arnhem is de afgelopen jaren in het centrum het decor geweest van de grote bouwprojecten. Laatste stenen zijn gelegd, funderingen zijn gestort, laatste scheppen zand zijn verplaatst. We denken hier aan de stationsomgeving en aan Focus.

Bouwen is belangrijk. Niet omdat we zo graag stenen en beton zien, maar omdat die stenen en dat beton kansen bieden voor mensen om te wonen, recreëren en winkelen op een moderne manier. Arnhem is ruimtelijk nog steeds een stad in beweging en daar is de PSP'92 trots op.

Een van de sociale grondrechten van deze tijd is het recht van de burger op een goede en betaalbare woning (artikel 22 van de Grondwet). Het is de plicht van de overheid om te voorzien in voldoende en goedgebouwde woningen. Ongeacht de samenlevingsvorm – alleen of met anderen – zal er naar gestreefd moeten worden, dat een ieder de woonruimte krijgt, die hij wenst. In overleg met de Regio A/N, provincie en rijksoverheid zal de gemeente een evenwichtige verdeling van nieuw te bouwen woningen moeten aangeven. Het is nodig om nieuwe woningen te bouwen vanwege de nog steeds aanwezige woningnood en het hoge percentage werklozen in de bouwsector.

Een Arnhemse "Atlas van de leegstand" zou in elk geval aan de basis kunnen staan voor de ontwikkeling van een lokale 'visie op leegstand', ontwikkeld door de gemeente samen met de vastgoedsector en omwonende burgers.

Handhaving van resterende natuurgebieden, openbaar groen (parken en veldjes) en andere landschappelijk waardevolle gebieden zal een zwaarwegende factor zijn bij ruimtelijke planning.

We wensen dat indieners van zienswijzen op ruimtelijke plannen een uitgebreide reactie ontvangen op hun opmerkingen. Indieners van zienswijzen willen graag het gevoel hebben dat zij serieus zijn genomen.

Er gebeurt veel in de stad en er zijn vele Arnhemmers met kennis over de stad. Wij stellen voor een Stadsforum in te stellen om vrij advies te kunnen geven over de ruimtelijke ordening van Arnhem.

ZIENSWIJZE

12

Wij willen in de ruimtelijke ordening rekening houden met het behoud van landschap, natuur en openbaar groen. Daarnaast willen wij een Stadsforum wat vrij kan brainstormen over de ruimte in de stad.

Mobiliteit

De gemeente dient zorg te dragen voor goede wandel- en fietspaden. Velen maken een ommetje of pakken de fiets. Dat is goed voor de gezondheid en voor het milieu. Wij bepleiten jaarlijks overleg met de Voetgangersvereniging en de Fietsersbond over deze voorzieningen. De wethouder Mobiliteit dient hier uitvoering aan te geven en hierover terug te rapporteren naar de gemeenteraad.

Openbare gebouwen, sociaal-culturele voorzieningen, schoolcomplexen, ziekenhuizen, winkelcentra e.d. dienen met openbaar vervoer bereikbaar te zijn. Bij de vaststelling van nieuwe werkgelegenheids- en woonlocaties dienen de bestaande hoofdlijnen van openbaar vervoer, of een geringe uitbreiding daarvan, een belangrijk criterium te vormen om op maatschappelijk rendabele wijze een goede openbaar vervoersvoorziening te creëren. De voorkeur gaat hier uit naar een treinverbinding.

De PSP'92 stelt voor om het openbaar vervoer gratis te maken, en te bekostigen uit een mobiliteitstax. Om de drukte in het verkeer te verminderen stellen wij voor dat de onderwijsinstellingen niet om 8.45 uur beginnen. Door meer gespreide aanvangstijden te hanteren verminder je de verkeersdruk vanzelf.

Ook in Arnhem is op het Centraal Station een uitgiftepunt van de OV-fiets. De PSP'92 is voorstander van innovatieve vervoerssystemen en vindt deze reïncarnatie van het "witte fietsenplan" positief voor het gebruik van de fiets. Wij willen dit dan ook graag uitbreiden naar de andere Arnhemse stations.

Verkeerslichten moeten aan de deelnemers van het verkeer laten zien hoe lang het duurt dat deze op rood of groen springen.

Het gezamenlijk delen van een auto moet gestimuleerd worden. De PSP'92 is van mening dat er gemeentelijke "wijkdeelauto's" moeten komen voor gezamenlijk gebruik door de wijkbewoners. Dit zouden dan elektrische auto's moeten zijn.

Bij de aanleg en verbetering van infrastructurele voorzieningen moet altijd rekening worden gehouden met de bruikbaarheid voor kwetsbare groepen, met name senioren, gehandicapten en kinderen. Bushaltes moeten goed toegankelijk zijn voor gehandicapten. Anders heeft het geen nut om de bussen uit te rusten met rolstoelplanken.

ZIENSWIJZE

Graag willen wij aandacht voor algemene mobiliteit voor iedereen die aantrekkeijk, betaalbaar, comfortabel en duurzaam is. ABCD-mobiliteit dus in de Arnhemse Wijken.

Klimaat, energie, milieu en natuur

De PSP'92 wil met zorg omgaan met de schepping. De aarde is slechts in bruikleen aan ons gegeven. Dit betekent dat we moeten investeren in duurzaamheid. Zaken als groene energie aantrekkelijk maken zorgen er voor dat de wereld langer mee gaat. Ook het gebruik van openbaar vervoer is goed voor het klimaat en milieu.

We zien een ontwikkeling van "energieprosumenten" opkomen: consumenten die zelf energieproducent worden. De PSP'92 is voorstander van deze "Do It Yourself"-mentaliteit. Collectieven van betrokken burgers die wind- en zonne-energie willen maken verdienen gemeentelijk gefaciliteerd en ondersteund te worden.

Er zijn steeds meer ouderen en gehandicapten die in een scootmobiel rijden. Het lijkt ons zinvol om te onderzoeken of er ook oplaadpunten voor scootmobielen kunnen worden geïntegreerd in de oplaadpalen.

Wij zijn voorstander van voedselbossen en wijkmoestuinen.

De PSP'92 is tegen kernenergie, maar voor stimulering en subsidiering van wind- en zonne-energie. Uiteindelijk zullen de olie, kolen en gasbronnen niet meer voor alle energiebehoefte kunnen zorgen.

Bijenvolken zijn onmisbaar voor de productie van groente en fruit. Met de sterfte onder bijenvolken van de afgelopen jaren dreigt er een tekort te ontstaan. We moeten maatregelen nemen om de bijen beter te beschermen en de populatie weer op peil te krijgen.

Er moet aandacht zijn voor de blauwe en groene natuur in de wijk.

ZIENSWIJZE

Wij bepleiten een goede omgang met de schepping. Daarom willen wij aandacht voor klimaat, energie en natuur in de wijken. Graag lezen wij een reflectie op bovenstaande ideeën.

Openbare ruimte

De openbare ruimte is van ons allemaal, maar niet iedereen lijkt zich er verantwoordelijk voor te voelen. Dat uit zich onder meer in het dumpen van spullen, illegaal parkeren en onverantwoord rijgedrag. De PSP'92 vindt een schone, veilige en groene openbare ruimte

belangrijk. Vernielingen moeten snel, en als het enigszins kan op kosten van de veroorzaker, worden hersteld. We willen ruimte voor spontane (tijdelijke) creatieve uitingen in de openbare ruimte creëren. Ook moet er ruimte zijn voor vrije en ideële meningsuiting.

Niet alleen de overheid is verantwoordelijk voor de openbare ruimte, maar de gehele samenleving. Overheid, burgers, middenstand, horeca, scholen, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor een veilige en leefbare openbare ruimte in de Arnhemse wijken. De PSP'92 is voorstander van proeven met het laten adopteren van delen van de openbare ruimte door wijken, bedrijven of bewoners. Hierbij denken wij aan het door een hoveniersbedrijf laten onderhouden van een rotonde die als tegenprestatie een reclamebordje neer mag zetten op of bij die lokatie.

Ook moet er aandacht zijn voor het creëren van natuurlijke sociale ontmoetingsplekken. Een dorpsplein of een speelplek kan al zo'n functie vervullen. Ook kunnen er "chess-sets" worden geplaatst, zodat het mogelijk is om te schaken of te dammen in de open lucht.

De PSP'92 wil bij speeltuinen leuke prullenbakken realiseren. Wij denken hierbij aan de "Holle bolle Gijs"-prullenbak in De Efteling.

Om de sociale cohesie rondom openbare ruimte in een wijk te vergroten is het samen iets maken in de wijk zinvol. Er zijn genoeg blinde muren waar een vrolijke muurschildering op gemaakt kan worden. Dit kan dan met een groep bewoners worden uitgevoerd.

ZIENSWIJZE

Wij willen duidelijk beleid voor afvalinzameling. Diftar zorgt voor zwerfvuil en dat kost alleen maar geld en ergernis. Particulieren of ondernemingen willen wij de kans geven groenonderhoud te adopteren. Verder moet er ruimte komen voor natuurlijke sociale ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.

Vier visionaire visies

We geven nog vier visionaire visies mee voor de toekomst.

De burger is leidend
In buurten, wijken en kernen zijn de burgers de leidende actoren wat betreft leefbaarheid en zorg voor elkaar. Door zelfsturing, zelfregie en zelfredzaamheid bouwen burgers aan een levende gemeenschap waaraan iedereen naar vermogen een bijdrage levert. Dat geldt met name voor de thema's leefbaarheid en zorg voor elkaar.

"Eigendom" en "liefdevol verwaarlozen"
Burgers die streven naar een leefbare woon- en leefomgeving en zich daarvoor daadwerkelijk inzetten, zijn "eigenaar" van hun initiatieven en vragen. Daarbij verdienen zij betrokkenheid, steun en vertrouwen van de zijde van overheid en maatschappelijke organisaties. Voor deze instanties betekent dat vooral de bereidheid tot "loslaten" op het niveau van wijk en buurt. Het niveau waarop zelfregie en zelfsturing plaatsvinden, is dat van

de wijk en buurt. Dat is kleinschalig beginnen, maatwerk leveren en verbindingen leggen tussen bestaande netwerken. De lokale overheid vindt en verbindt het gevondene.

Van "maken" naar "mogelijk maken"
Het beginsel van zelfsturing door burgers vraagt van de gemeentelijke overheid een omslag ("kanteling"): de gemeente wordt partner in een dialoog-proces waarin visies en doelen gezamenlijk met burgers en maatschappelijke organisaties worden gedeeld en geformuleerd. Van gemeente en maatschappelijke organisaties wordt ten opzichte van burgerinitiatieven een pro-actieve en creatieve opstelling verwacht in de vorm van vraaggericht werken. Dit betekent vooral: uitgaan van wat burgers zelf kunnen, ondersteuning bieden en op het juiste punt inspringen. Vertrouwen is de basis voor het samenwerkingsproces.

De communicatieve overheid
De communicatieve overheid beschouwt burgers en maatschappelijke organisaties als gelijkwaardige partners. Zij erkent het bestaan van de eigen leefwereld van de burgers en geeft ruimte aan vormen van directe democratie. Zij werkt niet primair vanuit regels en procedures, maar vanuit gelijkwaardigheid, dialoog en vertrouwen. Gezamenlijk met de partners wordt bekeken welke processen en activiteiten zich lenen voor zelfsturing en zelfregie.

Proces

Arnhem kent een Stadsvisie en een Structuurvisie. Is hier rekening mee gehouden?

Ook willen wij graag de reacties van de Provincie, het Waterschap, de aangrenzende gemeenten en de bewonersoverleggroepen ontvangen. Daarnaast willen wij weten of, én zo ja, welke overleggroepen zijn geïnformeerd.

Afrondend

Wij zien uit naar de reacties op onze zienswijzen. Zienswijzen ingediend voor het algemeen belang van de stad en de wijk. Voor Arnhem.

Arnhem, 5 januari 2022.

PSP'92
ARNHEM

16

Zienswijze 17 (buiten de termijn)

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

College van burgemeester en wethouders
van de gemeente Arnhem
Koningstraat 38
6811DG Arnhem

Datum 20-01-2023
Uw kenmerk
Ons kenmerk 2022-007197
Contactpersoon [redacted]
Telefoonnummer 088-[redacted]
E-mailadres [redacted]@vggm.nl

Onderwerp Reactie Ontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040.

Geacht college,

Op 17 november 2022 ontving ik de nieuwsbrief van de projectsecretaris Omgevingswet waarin u een ieder de gelegenheid geeft te reageren op het "Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040".

In deze brief ontvangt u onze reactie op het ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Advies
Op 25 januari 2022 heb ik mijn advies gegeven op het “voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040”.
In het actualisatiedocument van juli 2022 heeft u uitgelegd hoe mijn reactie is verwerkt.
Veiligheid en gezondheid heeft een betere verankering in de visie gekregen. Daarmee geeft u ook het belang van veiligheid en gezondheid aan.

Het actualisatiedocument in samenhang met het Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 geeft mij aanleiding voor de volgende opmerking:
Het thema veiligheid en gezondheid heeft nog verdere verdieping nodig in de beleidsontwikkeling “Arnhem groen, gezonde en veilige stad”. Ik adviseer u daarbij om bij deze uitwerking ons Beleidsplan Veiligheidsregio met daarbij het regionaal risicoprofiel mede als basis/uitgangspunt mee te nemen.
Graag lever ik een bijdrage aan deze beleidswerking.

Afsluitend
Mocht u nog vragen of opmerkingen hebben, kunt u contact opnemen met genoemde contactpersoon.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Directie

i.a.a.: [redacted], projectleider Omgevingsvisie gemeente Arnhem

Bijlage(n) bij de zienswijze

Commissie voor de milieueffectrapportage

26 januari 2023

Persbericht

Toekomstscenario's laatste stap richting compleet beeld milieueffecten Omgevingsvisie Arnhem

Het milieueffectrapport van de Omgevingsvisie Arnhem is van hoge kwaliteit, maar nog niet compleet. Dat zegt de Commissie voor de milieueffectrapportage in haar advies over het rapport. Zij adviseert om enkele toekomstscenario's nog op milieueffecten te beoordelen. De gemeente had de Commissie gevraagd de inhoud van het milieueffectrapport te beoordelen.

De gemeente Arnhem wil een nieuwe Omgevingsvisie vaststellen voor haar beleid richting 2040. De gemeente gaat voor een aantrekkelijke, groene, gezonde, veilige en vitale stad, met ruimte voor schone mobiliteit, wonen en nieuwe energie. Voordat de gemeenteraad besluit over de visie, zijn de milieugevolgen onderzocht in een milieueffectrapport.

Het rapport beschrijft de gevolgen voor de leefomgeving goed. Het beleid heeft vooral positieve effecten, bijvoorbeeld op duurzaamheid en biodiversiteit in de stad. Wel neemt de geluidhinder toe doordat er meer woningen komen op drukke plekken. Door nieuwe ontwikkelingen kan er bovendien extra stikstof neerslaan op de Veluwe. Dit is een risico voor de natuur die daar al kwetsbaar is.

De Commissie is zeer te spreken over het milieueffectrapport. Haar advies is om nog wel de milieueffecten te beschrijven van toekomstscenario's die de gemeente eerder met inwoners en bedrijven besproken heeft. Deze scenario's leggen bijvoorbeeld meer nadruk op de ontwikkeling van het stadscentrum, of juist op de wijken eromheen. Deze scenario's zorgen mogelijk voor minder geluidhinder of aantasting van de Veluwe. Dit is belangrijke informatie voor de gemeenteraad en belanghebbenden.

De Commissie adviseert het rapport aan te vullen en daarna pas een besluit te nemen over de Omgevingsvisie.

De onafhankelijke Commissie m.e.r. is bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van milieueffectrapporten. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. De Commissie schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer. Het bevoegd gezag - in dit geval de gemeenteraad van Arnhem - besluit over het plan. Zie ook www.commissiemer.nl.

Noot voor de redactie
Op de website vindt u het volledige advies.
Voor meer informatie kunt u bellen met Tom Ludwig, 030 – 234 76 10.

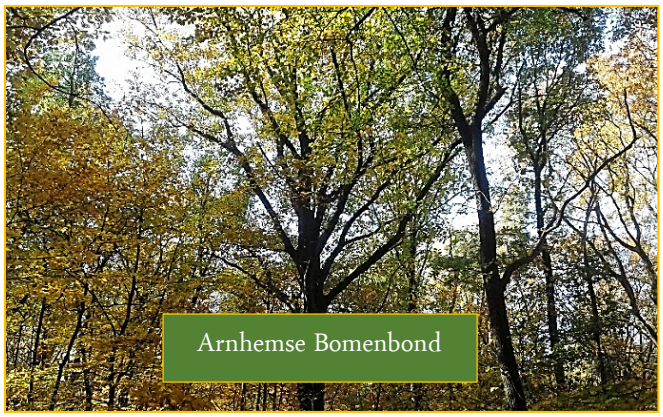

5 mei 2023, Arnhem

Betreft: Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040

Aan de gemeenteraad van Arnhem

Beste raadsleden,

Deze week ontvingen wij de reactie van B & W op onze voorstellen voor het Ontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Tot onze grote verbazing wil het College van Burgemeester en wethouders het **gebruik van (houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting** als warmtebron in de toekomstige energietransitie door de Gemeente Arnhem **niet** afwijzen in de Omgevings**visie.**

Eveneens wil het College nog steeds de **biomassacentrale Veolia** een rol geven in de Arnhemse energietransitie.

In het tekst van het ontwerp ontbreekt bovendien een visie om de verwarming van appartementen en woningen middels (collectieve) **houtovens** tegen te gaan.

Wij vragen u nadrukkelijk in actie te komen om de tekst van de Omgevinsgvise aan te laten passen.

Met vriendelijke groet

Namens het bestuur van de Arnhemse Bomenbond – Tree Union

Joost Blasweiler (voorz.) Anne Ferwerda (secr.)

Het bestuur is de komende weken bereikbaar via emailadres: tferwerda@planet.nl

en mobielnummer: 0623394395

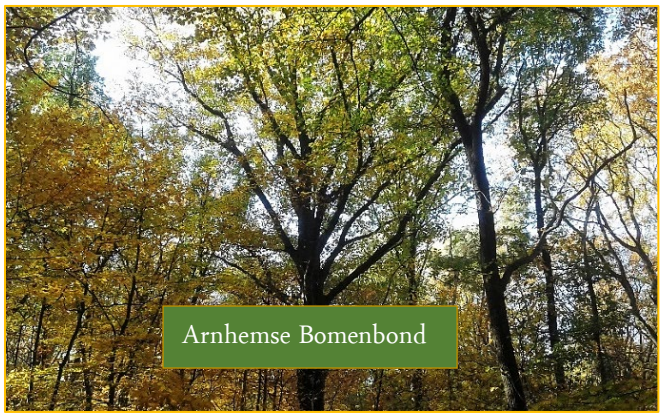

13 december 2022, Arnhem

Betreft: Zienswijze op het Ontwerp Omgevingsvisie Gemeente Arnhem 2040

Aan de Gemeenteraad en het College van Burgemeester en Wethouders van Arnhem.

Beste dames en heren,

Hierbij dienen wij een zienswijze in op het Ontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040:

1. **(Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting afwijzen !**

In het ontwerp wordt (houtgestookte) biomassaverbranding als warmtebron in de toekomstige energietransitie door de Gemeente Arnhem **niet afgewezen, ontmoedigd of verboden**. In de vorige raadsperiode heeft de gemeenteraad meerdere malen haar bezwaren en bedenkingen tegen deze vorm van energie of warmte opwekking uitgesproken. (Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting leveren een veel grotere luchtvervuiling op dan het verbranden van aardgas. (Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting zal als energiebron niet langer toegestaan moeten worden in de gemeente Arnhem. Deze ernstig luchtvervuilende energiebronnen mogen op geen enkele manier een rol spelen in de warmtevoorziening van woningen, bedrijven, warmtenetten en instellingen. Als de gemeente daadwerkelijk een **duurzame** energietransitie tot stand wil brengen, dan moet zij biomassaverbranding en mestvergisting afwijzen. Voor '*het meest groene en natuurvriendelijke College van Arnhem ever*' zou dit niet een brug te ver moeten zijn.

2. **De biomassacentrale van Veolia niet inzetten voor de Arnhemse energietransitie .**

De biomassacentrale van Veolia op de Kleefse Waard verbrandt gemiddeld 4000kg woodchips per uur. Deze boshoutverbranding levert niet alleen veel meer CO_2 op vergeleken bij het verbranden van aardgas, maar tevens ook een grotere uitstoot van SO_2, HCL, HF, fijnstof, ammoniak, metalen en dioxinen/furanen.[1] Gebleken is de afgelopen jaren dat de biomassacentrale van Veolia zich regelmatig niet houdt aan de afgegeven natuurvergunning (zie bijlage 2). Het provinciebestuur legde Veolia Industriediensten BV op 21 juni 2022 een dwangsom op, omdat de centrale 2,5 keer te veel NH3 uitstootte in 2021.[2] Gemeente Arnhem zegt dat zij een klimaatneutrale en duurzame stad willen ontwikkelen. Desalniettemin wil de gemeente de biomassacentrale van Veolia een rol geven in de ontwikkeling van de nieuwe warmtenetten. De gemeente kan geen koploper in de energietransitie en circulariteit worden als zij het IPKW terrein blijft promoten **met gebruik** van de niet duurzame warmteopwekking door de biomassacentrale Veolia. In de omgevingsvisie zal de afwijzing van de biomassacentrale Veolia in de energietransitie daadwerkelijk opgenomen moeten worden.

[1] Zie **bijlage 1**: Brief MOB aan GS Gelderland 23-10-2020.
[2] Zie **bijlage 2**: Brief GS aan Veolia: opleggen dwangsom .d.d. 21 juni 2022.

3. **Houtstoken in ovens en kachels in relatie met de volksgezondheid.**[3]

In het ontwerp ontbreekt een visie om de verwarming van appartementen middels houtovens zoals aan de Klingelbeekseweg tegen te gaan. In de vorige raadsperiode is door het College aan de raad toegezegd dat een beleid ontwikkeld zou worden om houtovens voor de verwarming van meerdere woningen zoveel mogelijk te voorkomen.
Ook ontbreekt een visie om het verbranden van hout in particuliere woningen **tegen te gaan, dan wel te verminderen**. Het verbranden van veel hout voor de verwarming van woningen heeft grote nadelen voor de volksgezondheid, vooral voor de gezondheid van mensen met longaandoeningen en astma.

4. **In het ontwerp ontbreekt een visie hoe Arnhem kan en gaat meehelpen om de luchtkwaliteit te verbeteren.**

Een analyse van de huidige problemen met de luchtkwaliteit ontbreekt in de omgevingsvisie. Zelfs de gegevens over de effecten op de **gezondheid van Arnhemmers** door de uitstoot van gassen en stoffen zijn niet vermeld. Maatregelen hoe Arnhem meegaat helpen de luchtkwaliteit te verbeteren worden niet benoemd. Wel wordt herhaaldelijk in de ontwerp visie gesteld dat Arnhem “een gezonde stad” moet worden.

5. **Bodemwateronttrekking uit de bosgronden in Arnhem verminderen.**

In het ontwerp is geen visie opgenomen voor het verminderen van de nu reeds te grote bodemwateronttrekking in Arnhem Noord. Door de bevolkingsgroei zal het drinkwaterverbruik verder stijgen. De onttrekking van grondwater ten behoeve van de industrie, landbouw en drinkwatervoorziening zal aanmerkelijk moeten verminderen. Gezuiverd rivierwater kan meer aangewend worden en daarvoor zullen plannen ontwikkeld moeten worden i.s.m. de Provincie Gelderland. Het daadwerkelijk bevorderen dat regenwater gebruikt gaat worden voor het doorspoelen van toiletten is eveneens een middel dat ingezet kan worden.
In **Arnhem Zuid** speelt bovendien het probleem dat door de lage stand van de Rijn het grondwater een te laag peil heeft met ernstige consequenties voor planten en bomen. In de Omgevinsgvise moeten hier maatregelen voor te worden aangekondigd.

6. **Geluidslast voor de bossen en natuurgebieden langs de A12 en A50 verminderen**

De geluidlast voor de bossen en natuurgebieden langs de A12 en A50 is veel te groot en kan aanmerkelijk verminderd worden met geluidschermen. De gemeente Arnhem kan i.s.m. met de Provincie en het Rijk hiervoor uitvoerbare plannen ontwikkelen.

7. **Geen zonneparken in de bossen en landgoederen in Arnhem en Deelen toestaan.**

Het toestaan en bevorderen dat zonneparken in en nabij de bossen en landgoederen van Arnhem en Deelen worden gerealiseerd is volstrekt tegenstrijdig met de noodzakelijke versterking van de natuur in deze gebieden.[4] De aanleg van een zonnepark betekent nog minder leefruimte voor bomen en planten, insecten en kleine dieren. De kabels in de bosgrond, de infrastructuur, de zonnepanelen en

[3] De houtstook in houtkachels veroorzaakt meer dan 10 % van de fijnstofdeeltjes < 2,5 micrometer in de lucht. Voor meer info: Maarten Krol, hoogleraar Luchtkwaliteit en Atmosferische Chemie aan de WUR.

[4] Vermeldt op bladzijde 77 Ontwerp Omgevingsplan Arnhem 2040. Echter de ruimtelijke omgeving in ons land is gedurende de laatste tientallen jaren verregaand aangetast door allerhande bebouwing en infrastructuur, een proces dat onverminderd doorgaat. Arnhem vormt daar geen uitzondering op. Alleen beschermde natuurgebieden, parken en landschappen zijn nog grotendeels gevrijwaard gebleven van dit proces van verrommeling en artificialisering.

het bijbehorende onderhoud zijn nadelig voor de natuurontwikkeling. De aanleg van de zonneparken in de natuurgebieden is bovendien in strijd met de vereiste bescherming van de natura 2000-gebieden. Tevens wordt de unieke belevingswaarde van de natuurgebieden in Arnhem verstoord. De ontwikkeling van een zonnepark behoort daarin geen plaats te vinden.

De gemeente Arnhem kan beter de plaatsing van meer zonnepanelen op de **daken van sociale woningvoorraad** financieel stimuleren en overeenkomen in de jaarlijkse prestatieafspraken met de woningstichtingen.

8. **Meer woningen in Arnhem Zuid heeft als consequentie dat meer groen- en bosterreinen in Arnhem Zuid moeten worden gerealiseerd.**

Het aantal (nieuwe) woningen zal in Arnhem Zuid aanmerkelijk stijgen; mede door de bouw van 'tijdelijke woningen', die in praktijk vele decennia zullen blijven staan. Dit gegeven moet als consequentie hebben dat er ook navenant meer groene ruimte en bosachtige terreinen erbij zullen moeten komen! In het ontwerp is deze gevolgtrekking niet opgenomen. Planontwikkeling voor de uitbreiding van groen- en bosterreinen rondom en in de wijken in Arnhem Zuid is daarom noodzakelijk.

9. **Nieuwe woningen bouwen en de grenzen aan de groei voor de groene stad Arnhem.**

De woningnood is hoog. Daarom onderschrijft de Arnhemse Bomenbond de visie dat er met spoed ca. 7000 woningen tot en met 2030 in Arnhem erbij moeten worden gebouwd, tevens ook door renovatie van kantoren en gebouwen. Met name het aantal betaalbare s**ociale huurwoningen in de stad moet weer aanmerkelijk uitgebreid worden**. Het percentage **betaalbare huurwoningen** is in de geplande nieuwbouw en renovatie veel te laag en dient ons inziens naar 80 % te worden opgeschaald in de toekomstige woningbouwlocaties en projecten. Mensen met hoge inkomens, bezittingen of financiële reserves kunnen immers over het algemeen veel beter de huidige woningnood opvangen dan woningzoekenden met inkomens beneden modaal. Mensen met een bovenmodaal inkomen kunnen eveneens gemakkelijker een woning kopen in de directe omgeving van de gemeente Arnhem, zoals in Oosterbeek, Velp, Elst en Huissen.
De gemeente Arnhem heeft een structureel financieel belang om meer inwoners in de stad te huisvesten en meer woningen te realiseren op haar grondgebied. In het ontwerp van de Omgevingsvisie **wordt niet onderbouwd** waarom het **na 2030** wenselijk c.q. noodzakelijk zou zijn om in **Arnhem zelf** nog eens 7000 tot 9000 woningen extra te bouwen. Veel nadelen van die extra woningbouw worden in de PlanMER rapportage van TAUW al benoemd.

De geformuleerde omgevingsvisie gaat **te veel uit van groei** van het aantal inwoners **binnen** de grenzen van Arnhem. Duidelijk is dat de uitbreiding van het aantal inwoners van Arnhem met ca. **30.000 inwoners** (het ontwerp stelt ca. 16.000 meer woningen in 2040) behoorlijk nadelig zal uitpakken voor de groene ruimte en het welzijn in de stad. Veel nieuwe inwoners betekent immers ook meer bebouwing, voorzieningen, parkeerplaatsen en verkeersbewegingen in Arnhem.
De woningnood van de '*bewoners van het groen in Arnhem*' (**insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën**) zal bovendien nog verder worden vergroot als Arnhem teveel mensen op haar eigen grondgebied wil huisvesten. Het is opmerkelijk dat de omgevingsvisie Arnhem 2040 **de voortdurende groei van de stad** blijft bepleiten.

Aangezien er in de gemeenten rondom Arnhem zeer veel agrarisch gebied is, kan beter een visie geformuleerd worden dat Arnhem daadwerkelijk een beleid gaat voeren om weer **meer woningbouw**

in de agrarische gebieden rondom de stad te realiseren in samenwerking met omliggende gemeenten en de provincie Gelderland.

10. Bescherming van de fauna en flora in de stad.

In het ontwerp van de omgevingsvisie wordt slechts summier de bescherming insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën benoemt. Meer onderkend moet worden dat onze 'medebewoners' voor een groot deel al verdwenen zijn en nog steeds vernietigd worden. Economie en cultuurhistorie krijgen een veel grotere prioriteit dan de gemeentelijke maatregelen om de bescherming van insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën vorm te geven in de stad en de Arnhemse landgoederen. In de aangekondigde uitwerking van de omgevingsvisie krijgen deze 'medebewoners' ons inziens eveneens geen prioriteit. Meer agrarisch gebied zal moeten worden omgezet in natuurgebied en door de uitbreiding van bossen en bosachtige terreinen. De gemeenteraad heeft **de noodtoestand** in verband met de klimaatcrisis uitgeroepen. De bescherming van insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën door uitbreiding van haar leefomgeving moet daarom in de Omgevingsvisie daadwerkelijk prioriteit krijgen. Het wordt tijd dat deze medebewoners ook rechten krijgen.

11. Europese wetgeving en meer stiltegebieden in Arnhem?

In het ontwerp hebben wij niet kunnen terugvinden welke visie er is om in Arnhem meer stille en rustgebieden te maken conform de Europese wetgeving. Graag ontvangen wij een toelichting of hier een visie voor is ontwikkeld.

12. Nieuwe bouwprojecten langs de Kemperbergerweg?

Op bladzijde 76 en 77 van de Omgevinsgvise worden nieuwe activiteiten en bebouwing in de natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg wenselijk gevonden. Hierbij wordt de voorkeur uitgesproken om langs de Kemperbergerweg nieuwe bebouwing mogelijk te maken. Dit is in strijd met het vingerend bestemmingsplan. Graag ontvangen wij een toelichting **waarom en in welke mate** de gemeente Arnhem wil afwijken van het **bestemmingsplan en de voorschriften** voor de natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg.

13. **Voldoet de Omgevingsvisie Arnhem 2040 aan de Omgevingswet?**

De gemeentelijke omgevingsvisie moet conform de Omgevingswet de Structuurvisie van Arnhem vervangen.[5] Wij vragen ons af of het huidige ontwerp in voldoende mate die functie van de structuurvisie kan vervullen. In ieder geval moet in een omgevingsvisie rekening worden gehouden met het voorzorgsbeginsel, het beginsel van preventief handelen, het beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron dienen te worden bestreden en het beginsel dat de vervuiler betaalt. Hierover bestaan bij ons ernstige twijfels of het ontwerp hier aan voldoende voldoet.

[5] De omgevingsvisie moet inhoudelijk in elk geval de volgende elementen bevatten: 1. Een beschrijving van de hoofdlijnen van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving: waar bestaat de fysieke leefomgeving uit en wat is de kwaliteit ervan? 2. De hoofdlijnen van de voorgenomen ontwikkeling, gebruik, beheer, bescherming en behoud van het grondgebied: wat gebeurt er/ gaat er gebeuren aan ontwikkelingen en instandhouding van het grondgebied? 3. De hoofdzaken van het voor de fysieke leefomgeving te voeren integrale beleid: wat zijn de na te streven doelen en op welke manier worden die bereikt?

In afwachting van uw constructieve reactie,[6] verblijven wij,

met vriendelijke groet,

namens het bestuur van de Arnhemse Bomenbond en de stichting Tree Union

Joost Blasweiler (voorzitter) Anne Ferwerda (secretaris)

Secretariaat adres van de Arnhemse Bomenbond en de stichting Tree Union: Jan Vethstraat 9, 6813 HJ Arnhem

De Arnhemse Bomenbond heeft een actief samenwerkingsverband met:

Bloei! In Arnhem, Actievoerders en beschermers van de bomen in Arnhem, stichting EDSP ECO, Natuur en Milieu Schuytgraaf, Elderveld Groen, Bewoners groenoverleg Rijkerswoerd, Redactie Bomen en Bos, Werkgroep Biomassa Klingelbeek, stichting Arnhems Peil, Werkgroep Meer Groen en Bos in Arnhem Zuid, Werkgroep Zijpendaal en het Gravinnenbos, stichting Environmental Justice te Doorwerth, Vereniging Vijf Dorpen in 't Groen Renkum.

[6] Wij vinden het jammer dat de gemeente Arnhem op geen enkele wijze gereageerd heeft op onze schriftelijke reactie aan u d.d. 8 september 2021 over het voorontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Arnhem, 19 mei 2023

Aan de Gemeenteraad en
het College ven B&W
van de gemeente Arnhem

Betreft: vast te stellen Omgevingsvisie

Geachte dames en heren,

Op 5 mei jl. hebben wij de gemeenteraad van Arnhem een brief gestuurd betreffende de reactie van B en W (blz. 33, reactie 12) op onze zienswijze d.d. 12 december 2022) op het Ontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040.
Daarbij hebben wij aangegeven dat wij onaangenaam verrast zijn, dat het College het gebruik van (houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting als warmtebron in de toekomstige energietransitie niet ondubbelzinnig afwijst ondanks het feit dat in eerste instantie de gemeente Arnhem het gebruik van houtgestookte biomassa als een onwenselijke energieopwekkingsvorm beschouwt.

Stichting Arnhemse Bomenbond- Tree Union verder: wij) verzoekt de raad dringend om in de definitieve tekst van de Omgevingsvisie op te nemen dat het gebruik van biomassa voor de gemeente Arnhem onacceptabel is. De uitzondering "Tenzij.. etc. " zien wij graag doorgehaald of een vermelding wordt opgenomen op welke manier en binnen welk tijdsbestek de gemeente het gebruik van biomassa voor elektriciteit en warmte beëindigt.

Onze argumenten voor deze tekstwijzigingen in Omgevingsvisie(wellicht ten overvloede)**:**

1. De wetenschappelijke wereld verenigd in de EASAC (European Science Advisory Council) met daarin een vertegenwoordiging van de KNAW is unaniem van mening dat biomassa geen duurzame energie is en dringt stevig aan op stopzetting van de miljarden subsidie in de sector.
2. De stikstofcommissie Remkes adviseert het kabinet hetzelfde.

3. De SER geeft in augustus 2020 het kabinet o.a. het advies het gebruik van biomassacentrales voor elektriciteit en warmte af te bouwen.

4. Het kabinet stopt in 2021 met nieuwe subsidies voor houtige biomassacentrales (dat zijn nagenoeg alle centrales in Nederland). Men wil meer duidelijkheid over de voor- en nadelen. Het wachten is op een beleidsplan hierover.

5. 25% van de biomassa die in de centrales verwerkt wordt komt uit Noord-Europa en Amerika. Het transport gaat met dieselvrachtwagens en grote vrachtschepen met stookolie over zee. De CO2-uitstoot hiervan komt in de beschouwingen van voorstanders van biomassa nergens voor.
   De benodigde garantie dat het duurzaam hout is dat verwerkt wordt kan Amerika b.v. niet geven. Zij hebben het verdrag van Kyoto niet ondertekend en zijn uit het klimaatakkoord van Parijs gestapt. Tot op dit moment is volledig niet transparant hoe een onafhankelijk controle- en monitoringssysteem er uitziet. En dus is ook niet helder hoe een garantie te geven is op duurzaamheid van het hout. Alle certificering van "duurzame" houtkap is door de markt zelf

opgezet en daarom onbetrouwbaar. Bovendien is er geen controle op naleving van de door de sector zelf opgelegde regels.

6. De aanname is dat bij (kleine) centrales de uitstoot aan CO2 en stikstof minder is. Dat klopt niet: in 2020 is de uitstoot van CO2 met 16 % gestegen in vergelijking met 2019. Het gaat overigens ook niet alleen om uitstoot van stikstof en CO2 maar ook om uitstoot van SO2, HCL, HF, fijnstof, ammoniak, metalen, en dioxinen/furanen.

7. Onzekere en onjuiste aannames en veronderstellingen, niet gestaafd door wetenschappelijk onderzoek, worden ten onrechte gebruikt. Zo is de aanname dat door herplanting de CO2-uitstoot gecompenseerd wordt, en dat verbranding van de in hout opgenomen CO2 gelijk is aan de uitstoot bij verbranding. DE denkfout hierin is dat herplante bomen decennia nodig hebben om een gelijke CO2-opname te realiseren als de verbrande boom aan uitstoot geven. Per saldo is er dus een grotere uitstoot, zoals uit punt 5 ook blijkt. (De Europese afspraak om de gegevens niet op te nemen in de beoordeling van het halen van de CO2-doelstellingen is hierop gebaseerd). Het aanplanten van nieuw bos/groen kan het tempo van de verbranding niet aan en dus zal de uitstoot per saldo blijven toenemen. Daar komt nog bovenop dat dat bos dat verdwijnt nog meer CO2 had kunnen opnemen als het was blijven staan. Daarnaast wordt tijdens de kap de bodem van de bossen vernietigd waar ook veel CO2 in opgenomen is. De opnamecapaciteit van de bodem gaat hard achteruit door de bomenkap. Ook komt er nog extra CO2 vrij bij de kap, het vervoer, het vermalen en het laten drogen van het hout.

8. Er is teveel onduidelijkheid om precies te kunnen bepalen wat het effect van biomassacentrales is. Discussies over (vermeende) misstanden over het gebruik van houtpellets worden steeds feller vanwege de negatieve effecten op klimaat en biodiversiteit (kappen en wegslepen natuurlijk bos). Gepleit is voor een onafhankelijk onderzoek naar de misstanden. Zo is ontbossing in b.v. Estland geconstateerd). Er is echter geen discussie mogelijk over de natuurkunde: hout stoot per MWh 403 kg CO2 uit, steenkool 340kg en gas 202kg. De schoonste optie, bij gebrek aan écht duurzame bronnen, is dus nog altijd gas.

9. Berenschot heeft in het onderzoek over de implementatiemogelijkheden van het warmtenet in Arnhem de houtige biomassaverbranding van Veolia uitgesloten van de cijfers in opdracht van de gemeente. Zij hebben echter niet de houtige biomassaverbranding door AVR Duiven uitgesloten omdat hier geen discussie over was. Gemeente Arnhem sluit dus biomassa niet expliciet uit, het zal gewoon gebruikt worden voor het warmtenet, alleen de cijfers van Veolia werden niet meegenomen in het onderzoek.

Conclusie en verzoek:
Op grond van het bovenstaande verwachten we dat de tekst van de Omgevingsvisie met betrekking tot het gebruik van houtgestookte biomassa wordt aangepast, we vragen u nadrukkelijk om hiertoe stappen te ondernemen ofwel direct ofwel via een amendement.

In afwachting van uw beraad,
met vriendelijke groet,
Namens het bestuur van de Arnhemse Bomenbond-Tree Union,

Joost Blasweiler (voorzitter), Anne Ferwerda (secretaris).

NB Het bestuur is de komende weken bereikbaar via emailadres: tferwerda@planet.nl
Tel. 0623394395

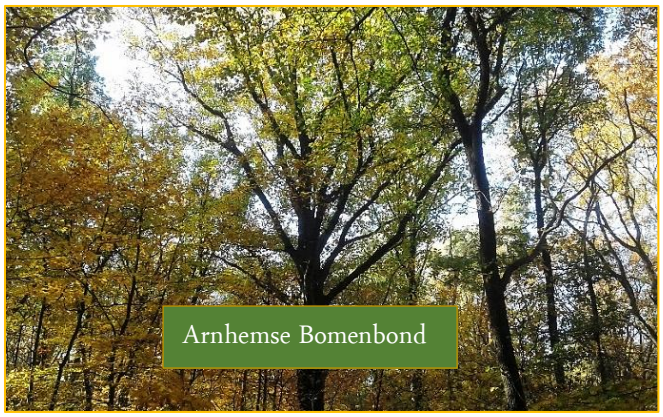

18 juni 2023, Arnhem

Omgevingsvisie Arnhem: Biomassacentrale Veolia (IPKW) stoot nog steeds teveel schadelijke gassen uit volgens de Provincie Gelderland.

Aan de Gemeenteraad van Arnhem

Beste dames en heren,

Eind maart 2023 heeft de provincie Gelderland haar besluit gehandhaafd om de Veolia Industriediensten B.V. dwangsommen op te leggen, omdat deze biomassacentrales nog steeds te veel NH_3 (ammoniak) uitstoot. In de vijfde meting werd zelfs geconstateerd dat er 9 mg/m^3 wordt uitgestoten, terwijl de omgevinsgvergunning slechts 5 mg/m^3 toelaat (Zie het bijgaande besluit van de Provincie blz. 4). De provincie Gelderland stelt vast: " dat de gevolgen van de overtredingen van Veolia een aanmerkelijk risico op milieuschade, natuurschade, waterverontreiniging en/of doden, zieken of gewonden (mens, plant, dier) tot gevolg heeft" (blz.5).

Uit het besluit blijkt eveneens dat Veolia structureel niet in control is over de NH_3 emissie van ketel 14 op het IPKW terrein van de Kleefse Waard (blz. 4).

Sinds september 2022 verzet Veolia zich **hardnekkig** tegen de verplichting om regelmatig informatie te verstrekken en de opgelegd dwangsom te betalen aan de Provincie Gelderland. Vandaar dat in het hernieuwde besluit van de provincie Veolia alvast nieuwe dwangsommen in de periode 2023 tot en met 2027 in het vooruitzicht worden gesteld.

Het wordt u hopelijk duidelijk dat zo'n multinational als Veolia Industriediensten B.V. niet een rol **kan en mag** spelen in een toekomstig warmtenet systeem voor Arnhemse wijken.
De nadelen van boshout verbranding- in de vorm van woodpallets - voor de luchtkwaliteit voor de bebouwde omgeving van Veolia en de nabijgelegen N2000- gebieden zijn zeer groot in vergelijking met het verbranden van aardgas. Zie onze eerder brieven dit jaar aan u.

Wij **vragen u opnieuw** in te grijpen in het concept van de Omgevingsvisie Arnhem 2040. Het gebruik van (houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting als warmtebron in de toekomstige energietransitie door de Gemeente Arnhem dient afgewezen te worden in de Omgevingsvisie. Eveneens dient de biomassacentrale Veolia geen rol te krijgen in de Arnhemse energietransitie. In de tekst van het ontwerp ontbreekt bovendien een bepaling om de verwarming van appartementen en woningen middels (collectieve) houtovens tegen te gaan.

Met vriendelijke groet,

namens het bestuur van de Arnhemse Bomenbond

Joost Blasweiler (voorz.) en Anne Ferwerda (secr).

Secretariaat adres Jan Vethstraat 9, 6813 HJ Arnhem

Datum
28 maart 2023

Zaaknummer
2022-002475

Onderwerp
Beslissing op bezwaarschrift

Inlichtingen bij
Provincieloket
026 359 99 99
post@gelderland.nl

Veolia Industriediensten B.V.
T.a.v. de Directie
Tupolevlaan 69
1119 PA SCHIPHOL-RIJK

Geachte heer Peelen,

Op 31 oktober 2022, aangevuld bij brief van 11 november 2022, heeft u namens uw cliënte, Veolia Industriediensten B.V. (hierna: 'Veolia) bezwaar gemaakt tegen ons besluit van 19 september 2022, zaaknummer 2022-002475, waarin wij Veolia een verplichting tot het verstrekken van informatie en een last onder dwangsom vanwege het overtreden van de Wet natuurbescherming (gebiedsbescherming) hebben opgelegd.

Wij hebben dit besluit opnieuw beoordeeld. Daarvoor hebben we advies gevraagd aan de onafhankelijke commissie Rechtsbescherming.

Advies
De Commissie heeft op 27 februari 2023 advies uitgebracht. Het advies en het verslag van de hoorzitting zijn bijgevoegd (**bijlage**).

De Commissie is van oordeel dat het bestreden besluit van 19 september 2022 na herstel van de navolgende (motiverings)gebreken in stand zal kunnen blijven.

De Commissie adviseert GS om:
1. Het gevaar voor herhaling van de overtreding nader te motiveren;
2. Het toepassen van de landelijke handhavingsstrategie en de interventiematrix te motiveren;
3. Nader te motiveren of en waarom naast de al opgelegde last onder dwangsom op basis van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (hierna: Wabo), een last onder dwangsom op basis van de Wnb evenredig is;
4. Een duidelijkere motivering van de maximaal te verbeuren dwangsom op te nemen;

Naar aanleiding van de opgelegde verplichting om informatie te verstrekken, adviseert de Commissie ons om in alle redelijkheid en evenredigheid met de meet-omstandigheden om te gaan bij het eventueel treffen van toekomstige handhavingsmaatregelen.

Besluit
Wij nemen het advies van de commissie Rechtsbescherming over. Dat betekent dat wij ons besluit op onderdelen nader motiveren en de gebreken herstellen. Voor het overige blijven wij in heroverweging wij bij ons (nader gemotiveerde besluit). Dat betekent:

Besluit tot het opleggen van een verplichting om informatie te verstrekken

1. U dient met ingang van het eerste kwartaal van 2023, per kwartaal, binnen 1 maand na afloop van het kwartaal, gegevens te overleggen van de N-emissie op basis van de continue NOx meting en een continue of discontinue NH3 meting over het afgelopen kwartaal. Onderdeel van die gegevens moet (een berekening van) vracht/emissie NOx en (een berekening van de) NH3 vracht/emissie over het afgelopen kwartaal zijn.

2. Aan de hand van de door u per kwartaal overgelegde gegevens moet u aan het einde van het kalenderjaar met een AERIUS-verschilberekening laten zien of de stikstofdepositie al dan niet hoger is geweest dan de stikstofdepositie in de vergunde situatie. U dient ook die AERIUS-verschilberekening aan ons te overleggen binnen een maand na afloop van het kalenderjaar.

3. U dient deze informatie steeds digitaal en analoog toe te zenden aan Provincie Gelderland, Afdeling Vergunningverlening en Handhaving, Team Handhaving. De (adres)gegevens vindt u op de eerste pagina van deze brief.

Besluit tot het opleggen van een last onder dwangsom

1. Wij leggen u een last onder dwangsom op wegens het overschrijden van de N-emissie waardoor de stikstofdepositie hoger is dan toegestaan op grond van de vergunning Wet natuurbescherming van 6 september 2016, gewijzigd op 10 juli 2018 (zaaknummer 2016-006709);

2. Over jaar 2023 en daarop volgende jaren dient u ervoor te zorgen dat geen sprake meer is van een overschrijding van de N-emissie waardoor de jaarlijkse stikstofdepositie hoger is dan de stikstofdepositie in de vergunde situatie. Is dat wel het geval, dan verbeurt u over jaar 2023 een dwangsom van €20.000,- ineens.

3. Indien u over de jaren na 2023 nog altijd niet aan de last voldoet, dan wordt dit bedrag (€20.000,-) steeds verhoogd met €10.000,- per jaar dat sprake is van een jaarlijkse stikstofdepositie die hoger is dan de stikstofdepositie in de vergunde situatie, met een maximum van €50.000,- (zie concretisering in de tabel hieronder)

Jaar	Bedrag dwangsom
2023	€20.000,-
2024	€30.000,-
2025	€40.000,-
2026	€50.000,-
2027	€50.000,-
Totaal (maximum)	€190.000,-

Indien na 2027 blijkt dat u nog altijd niet aan deze last onder dwangsom heeft voldaan, dan zullen wij een nieuwe last overwegen om de overtreding te beëindigen.

Nadere motivering

Hierna geven wij onze nadere motivering op de door de Commissie genoemde (motiverings)gebreken.

1. Het gevaar voor herhaling van de overtreding nader motiveren

In het advies van de Commissie Rechtsbescherming staat dat de Commissie GS kan volgen in de uitleg dat, nu (nog) geen sprake is van continue metingen, de overtreding van de jaarnorm zal moeten worden vastgesteld op basis van een representatief aantal metingen in een jaar. Ten tijde van het bestreden besluit was sprake van in elk geval vier metingen waarbij in drie gevallen sprake was van overtreding van de (omgerekende jaar)norm.

De Commissie overweegt dat de last onder dwangsom ziet op het voorkomen van het herhalen van het overtreden van de (omgerekende jaar)norm. De Commissie merkt in dit verband op dat in het primaire besluit de onderbouwing ontbreekt dat er sprake is van het gevaar van herhaling van de overtreding, gelet op een representatief aantal metingen in relatie tot de inmiddels door Veolia getroffen maatregelen aan ketel 14. De Commissie adviseert GS daarom het gevaar van herhaling van overtreding beter te onderbouwen. De op de zitting door GS genoemde vijfde meting kan volgens de Commissie in heroverweging daarbij mogelijk worden betrokken. Indien en voor zover GS dit in heroverweging nader kunnen onderbouwen, is naar de mening van de Commissie sprake van de bevoegdheid tot het opleggen van een last onder dwangsom ter voorkoming van herhaling van overtreding van de jaarnorm.

De ter hoorzitting aan de orde gekomen vijfde meting in opgenomen als **bijlage** bij deze beslissing op bezwaar (gemeten NH_3 na correctie: 9 mg/m³, de eis vanuit het maatwerkvoorschrift omgevingsvergunning is 5 mg/m³). In het primaire besluit hebben GS al overwogen dat op drie van de eerdere vier meetmomenten sprake was van substantiële ‘uitschieters’ op grond waarvan is geconcludeerd is dat Veolia niet binnen de bandbreedte van de Wnb-vergunning opereert. Inmiddels is er dus een vijfde meting waaruit volgt dat (nog steeds) sprake is van overtreding van de (omgerekende)jaarvracht en dat significante effecten van verzuring en vermesting door stikstofdepositie niet zijn uitgesloten omdat Veolia niet handelt conform, althans binnen de bandbreedte van de vigerende Wnb-vergunning. De vijfde meting bevestigt opnieuw dat Veolia niet eenmalig niet ‘in control’ over de NH_3 emissie van ketel 14 was. Deze historie laat zien dat er onvoldoende procescontrole was en is (de maatregelen zijn dus (nog steeds) onvoldoende). Veolia ontkent ook niet dat daar op dit moment nog geen sprake van is (doch dat het in control komen technische complex is). GS zijn van oordeel dat het feit dat er inmiddels één meting (de vierde) is waaruit volgt dat de emissiegrenswaarde voor ammoniak (= maatwerkvoorschrift omgevingsvergunning) vanuit de DeNox-installatie van ketel 14 niet wordt overschreden, niet maakt dat wij, beslissend op bezwaar, moeten afzien van het opleggen van een last die strekt tot het voorkomen van herhaling van de overtreding van de Wet natuurbescherming. Wij willen herhaling van de overtreding voorkomen.

2. Het toepassen van de landelijke handhavingsstrategie en de interventiematrix motiveren

Naar de mening van de Commissie zijn de toetsing aan de landelijke handhavingsstrategie en de interventiematrix in het bestreden besluit onvoldoende kenbaar meegewogen.

Wij zijn van oordeel dat het besluit tot handhavend logischerwijs volgt uit de LHS. Wij positioneren de overtreding in de geval in het middensegment van de interventiematrix. De gevolgen van de overtreding zijn redelijkerwijs aan te merken als 'Van belang- er is sprake van aanmerkelijk risico da de bevinding maatschappelijke onrust geeft en/of milieuschade, natuurschade, waterverontreiniging en/of doden, zieken of gewonden (mens, plant, dier) tot gevolg heeft'. Het gedrag is onverschillig/reactief. Drie van de vier metingen lieten ten tijde van het primaire besluit al een forse overschrijdingen. Na de vierde meting zou het probleem volgens Veolia zijn opgelost, maar dat blijkt niet het geval. Dit is geobjectiveerd met een vijfde meting. Wij zien een patroon dat het bedrijf onvoldoende doet cq noodzaak ziet om procescontrole te krijgen. Het feit dat er inmiddels een last in het Wabo-spoor is opgelegd (en een dwangsom is verbeurd) heeft blijkens de vijfde meting helaas ook niet tot een ander resultaat geleid. Het belang van de (stikstofoverbelaste) natuur weegt voor ons ook zwaar.

3. Nader motiveren of en waarom naast de al opgelegde last onder dwangsom op basis van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (hierna: Wabo), een last onder dwangsom op basis van de Wnb evenredig is

In haar advies merkt de Commissie op dat er sprake is van een en dezelfde emissie: in het Wabo-spoor is sprake van een concentratienorm en in het Wnb-spoor is sprake van een omgerekende jaarvrachtnorm. De Commissie adviseert GS om nader te motiveren of en waarom naast de al opgelegde last onder dwangsom op basis van de Wabo, een last onder dwangsom op basis van de Wnb evenredig is.

In de eerste plaats verwijzen wij hier naar wat hiervoor onder al is opgemerkt onder 2. Het feit dat er inmiddels een last in het Wabo-spoor is opgelegd (en een dwangsom is verbeurd) heeft er vooralsnog niet toe geleid dat steeds norm conform wordt gehandeld. Er is bovendien sprake van verschillende normen en verschillende wetten, waarvan afzonderlijk om handhaving is verzocht. Het maatwerkvoorschrift ziet op een concentratienorm en de Wet natuurbescherming, althans de natuurvergunning, gaat uit van een jaarvracht. Ten aanzien van de natuur ziet GS zich op dit moment bovendien geconfronteerd met stikstofoverbelaste habitats in de nabijheid van Veolia. Wij achten de gehanteerde dwangsommen (Wabo en Wnb) ook niet dusdanig hoog, dat het ook daarom onevenredig zou zijn om in beide 'sporen' handhavend op treden op een wijze zoals GS dit op dit moment doen.

4. Een duidelijkere motivering van de maximaal te verbeuren dwangsom op te nemen

De Commissie adviseert GS een duidelijkere motivering van de maximaal te verbeuren dwangsom in de beslissing op bezwaar op te nemen.

In het verweerschrift hadden wij reeds een tabel opgenomen (zie hieronder), waarin de maximaal te verbeuren dwangsom is uitgewerkt. Veolia heeft aangegeven deze toelichting te kunnen volgen. Het besluit is op dit punt nu dus duidelijker gemotiveerd.

Jaar	Bedrag dwangsom
2023	€20.000,-
2024	€30.000,-
2025	€40.000,-
2026	€50.000,-
2027	€50.000,-
Totaal (maximum)	€190.000,-

Tot slot

Gelet op het voorgaande blijven wij dus bij ons besluit. Voor een vergoeding van de kosten die Veolia in het kader van deze bezwarenprocedure heeft gemaakt, zien wij geen aanleiding.

Wij hopen dat wij u voldoende hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,
namens Gedeputeerde Staten van Gelderland,

Caroline van Halteren
Teammanager Handhaving

Dit document is zowel aangetekend als via de reguliere post verzonden. Eventuele bijlagen worden alleen meegezonden met de aangetekende verzending.

Bijlage(n)
- advies commissie Rechtsbescherming d.d. 27 februari 2023
- verslag commissie Rechtsbescherming
- rapportage vijfde emissiemeting Veolia d.d. 24 januari 2023

Voor deze brief gelden:
- Algemene wet bestuursrecht, artikelen 3:49, 7:11, 7:12 en 7:13, lid 6

Belanghebbenden kunnen binnen zes weken na dagtekening van dit besluit in beroep gaan. Richt uw beroepschrift aan: rechtbank Gelderland, Postbus 9030, 6800 EM Arnhem. U kunt uw beroepschrift ook elektronisch indienen door te mailen naar bestuursrecht.sv.overig.gld@rechtspraak.nl. Belanghebbenden kunnen een voorlopige voorziening vragen bij de voorzieningenrechter van rechtbank Gelderland. Voor het behandelen van het beroep en een verzoek om een voorlopige voorziening betaalt u griffierecht. Zie www.rechtspraak.nl.

Van: contact@klimaatcoalitie.org
Verzonden: vrijdag 19 mei 2023 14:11
Aan: Raadsleden Arnhem <raadsleden@arnhem.nl>; Fractievolgers Arnhem <fractievolgers@arnhem.nl>
Onderwerp: Gaarne z.s.m. reactie op verzoek & zienswijze Arnhemse Bomenbond m.b.t. uitsluiten biomassaverbranding en mestvergisting in de Omgevingsvisie 2040

Geachte raadsleden en wethouders,

Wij verzoeken u deze onderstaande email goed te lezen omdat er grote gevolgen voor zowel u persoonlijk als de inwoners van de gemeente Arnhem zullen zijn indien er geen gehoor gegeven wordt aan deze oproep.

Op 25 september 2019 heeft de gemeenteraad van Arnhem een motie aangenomen met de naam 'Stop Biomassacentrale Arnhem' waarin o.a. de volgende inhoud is opgenomen;
"Constaterende dat; er nieuwe feiten bekend zijn geworden over de uitstoot van biomassacentrales, overwegende dat, de vergunningen nooit op deze manier hadden mogen worden afgegeven als deze feiten destijds bekend waren geweest, van mening dat, de komst van deze biomassacentrale op de Kleefse Waard te Arnhem als onwenselijk moet worden beschouwd, spreekt zich uit, - tegen hout gestookte biomassacentrales, - vóór de sluiting van de Biomassacentrale op de Kleefse Waard"
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-09-25-arnhem-gemeenteraad-sp-pvdd-oap-arnhem-centraal-d66-aangenomen-motie-stop-biomassacentrale-arnhem.pdf

Helaas heeft het ontzettend lang moeten duren voordat deze motie ingediend en aangenomen werd omdat een aantal partijen waaronder de VVD Arnhem bleven lobbyen voor de Biomassacentrale van Veolia en daarmee het kappen en verbranden van houtige biomassa, waardoor deze motie weinig effect heeft gehad en de biomassacentrale zonder de beloofde extra fijnstoffilters in productie is genomen waardoor de luchtkwaliteit, de biodiversiteit en het klimaat en daarmee de gezondheid van de inwoners van Arnhem, waaronder uzelf, ernstige schade aangedaan wordt. Arnhemmers kregen echter te horen dat u er als College en gemeenteraad weinig meer aan kon veranderen omdat de besluiten in het verleden al genomen waren en de vergunningen onherroepbaar verstrekt waren.

Op dit moment kunt u echter WEL voor die positieve verandering zorgen. De Arnhemse Bomenbond heeft u al sinds september 2021 meerdere malen van input voorzien t.b.v. de Omgevingsvisie 2040 van de gemeente Arnhem en u terecht verzocht om biomassaverbranding en mestvergisting uit te sluiten van de energietransitie. De laatste twee verzoeken kunt u lezen via de volgende twee links naar de stukken:
https://arnhemspeil.nl/docs/2023-05-05-bomenbond-arnhem-verzoek-aan-gemeenteraad-arnhem-aanpassing-ontwerp-omgevingsvisie-2040-mbt-inzet-biomassaverbranding-en-mestvergisting.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2022-12-13-bomenbond-arnhem-zienswijze-en-verzoek-aanpassing-ontwerp-omgevingsvisie-2040-arnhem-mbt-afwijzen-biomassaverbranding-en-mestvergisting.pdf

Waarom is het van belang dat u nu uw verantwoordelijkheid neemt?
Naast de schade aan uw en onze gezondheid en de natuur is het huidige decennium doorslaggevend voor het voortbestaan van de mensheid (volgens het laatste IPCC-rapport). De gemeente Arnhem stuurt op dit moment aan op een energietransitie waarbij maximaal schade wordt berokkend aan de natuur, de luchtkwaliteit en het klimaat. Er wordt grootschalig ingezet op de inzet van een warmtenet die warm gestookt wordt door het verbranden van houtige biomassa, vuilnis en gas door zowel de AVR als Veolia. De AVR ontvangt meer dan 40 miljoen euro en Veolia 76 miljoen euro subsidie om houtige biomassa te stoken naast het verbranden van o.a. geïmporteerd afval. Dit is volgens o.a. Urgenda een van de slechts mogelijk scenario's die gemeente Arnhem kan

implementeren. Ze beschrijven dit rampzalige scenario heel duidelijk in alle mogelijke oplossingen voor de Regionale Energie Strategie (RES): https://res.urgenda.nl/over-tussen-kolen-en-parijs/

Ook uit het onderzoek van Follow the Money van onlangs blijkt dat het verbranden van houtige biomassa niet meegerekend wordt als CO2-uitstoot en dat bij het verbranden van afval in praktijk vijf keer meer CO2 (en andere gevaarlijke stoffen) vrijkomt dan bij het verbranden van gas en dat het beleid conflicteert met de duurzaamheidsambities op het gebied van afvalscheiding, - recycling en - preventie.

“In werkelijkheid stoot een afvalcentrale per kilowattuur vijf keer zoveel CO2 uit als een gascentrale. Omdat de helft van het afval het predicaat ‘biogeen/biomassa’ heeft, hoeft de helft van de uitstoot niet meegerekend te worden. Maar zelfs dan scoort een afvalcentrale minstens zo slecht als een kolencentrale en twee keer slechter dan een gascentrale. De inzet op maximaal energetisch rendement conflicteert met duurzaamheidsambities op het gebied van afvalscheiding, -recycling en - preventie.”

Wat zijn de gevolgen als u nu geen verantwoordelijkheid neemt?
Mocht u besluiten om geen gehoor te geven aan het verzoek van de Arnhemse Bomenbond dan bent u persoonlijk verantwoordelijk voor niet alleen de schade aan de gezondheid van de Arnhemmers (inclusief die van u zelf en die van uw gezin) en de natuur maar ook medeverantwoordelijk voor de verwoestende effecten op het klimaat en daarmee de gruwelijke gevolgen die met de klimaatcrisis gepaard gaan. Wij zullen er persoonlijk voor zorgen dat de huidige en toekomstige generaties zullen weten wie hiervoor verantwoordelijk zijn geweest.

Wie is ervoor verantwoordelijk dat u telkens in deze situatie terecht komt?
We hebben een mini documentaire gepubliceerd over de betaalde biomassalobby in Nederland die ook de Provincie Gelderland beïnvloed heeft m.b.t. het biomassabeleid. Het zijn stelselmatig dezelfde personen en bedrijven die door middel van een uitgebreid lobbynetwerk hun belangen behartigd krijgen binnen uw beleid: https://biomassalobby.klimaatcoalitie.org

De documentaire is uitgebreid onderbouwd met het volgende onderzoeksrapport waar meerdere organisaties drie jaar lang onderzoek voor gedaan hebben:
https://www.klimaatcoalitie.org/docs/2020-03-16-edsp-eco-pro-biomassa-lobbyfeiten-onderzoek-deel-3-rwe-essent-en-de-wetenschappers-van-het-copernicus-instituut-dutch.pdf

Ons verzoek
We vragen u om de vorige e-mails van de Bomenbond en de input voor de Omgevingsvisie 2040 aandachtig door te lezen en een amendement op te stellen voor een wijziging van de Omgevingsvisie 2040 voor Arnhem waarbij het verbranden en vergisten van biomassa uitgesloten en veroordeeld wordt.

Hartelijk dank en met vriendelijke groet,
Namens De Klimaatcoalitie
www.klimaatcoalitie.org

Inspreken;

Woensdag 21 juni
20.30 – 21.45 uur in de Raadzaal van het Stadhuis

Punt 3; Reactie 1 van het wijzigingendocument, omgevingsvisie Arnhem 2040

De visie laat teveel ruimte over en zet belangrijke zaken weg, zodat het vanuit een wijkperspectief géén concrete waarde heeft. Dit is zoals de gemeente al jaren omgaat met de wijk wanneer het verkeer betreft.

Wij reageren (spreken in), omdat wij uit de reactie van de gemeente op onze reactie op de omgevingsvisie lezen dat er verwezen wordt naar het visiedocument en **niet oplossingsgericht** wordt meegedacht m.b.t. ervaren verkeersoverlast, problematiek in onze wijk.
Speerpunt in onze wijk is voor ons als verkeersgroep Arnhem-West; leefbaarheid, veiligheid, mobiliteit en luchtkwaliteit.
Op naar meer groen, gezonde leefomgeving en duurzaam vervoer.

Welke facetten van onze leefbaarheid staan dagelijks onder druk.

- Gezondheid

- Stress
- Sociaal contact
- Veiligheid op de fiets, mede door aantal scholen in de wijk!
- Kwaliteit huizen trilling vrachtverkeer

Extra toelichting op de wijk.
Onze wijk een sluiproute, vanwege een falend verkeersafwikkelingplan van de gemeente!
Historisch gezien is Arnhem-West al tientallen jaren een soort van doorvoer, sluiproute, toeristische route voor veel Arnhemmers uit de nieuwe uitbreidingsgebieden van o.a. Schuytgraaf. Daarnaast ook voor zwaar verkeer en gevaarlijke stoffen Er zijn al tientallen wijkbewonerscommissies samengesteld rond dit onderwerp, de eerste ,(wij denken 30 jaar geleden) en door falend gemeentelijk beleid en uitspraken als; het is “jullie beleving”” ,weer verdwenen, maar de nood blijft hoog, vandaar dat er altijd weer een aantal wijkbewoners opstaan. Hierbij is de beurt nu aan ons. Het blijft ontbreken aan een goed verkeersafwikkelingsplan en dit wordt belangrijker vanwege de intentie om te verdichten en geplande nieuwbouw (koepelgevangenis) Door de jaren heen zijn er vanuit de gemeente diverse bijna plannen niet uitgevoerd, o.a. de afsluiting van de spoorbrug bij de Oranjestraat.

Conclusie;
Wederom worden wij als wijk weggezet en hebben geen zicht noch aandacht in de omgevingsvisie Arnhem 2040 die recht doet aan de leefbaarheid van de wijk.

Wij realiseren ons dat actie/blokkades niet gewenst zijn, vanwege de doorgang van hulpdiensten. ziekenauto, brandweer enz.
Het steekt dat de wijk nog steeds niet als een 30km wijk is ingericht!!, terwijl dit landelijk echt zeker meer aandacht krijgt of mee wordt geëxperimenteerd.

Wat willen wij terugzien in de visie.
Nu anno 2023 actie op het gebied van Leefbaarheid ,NIET LANGER UITSTEL,zoals al jaren een feit is voor Arnhem-West.

- Concreet verkeersplan, visie op onze wijk vastgelegd in de omgevingsvisie
- Aandacht en actie uitgaande van lokaal gegenereerde data zie bijlage
- Weg met gevaarlijke stoffen uit onze wijk. Wekelijks rijdt een tankauto, huizenhoog door de wijk.
- Wanneer de gemeente grond of gebouwen verkoopt, eist zij een verkeersafwikkelingsplan voor de ingebreide woningen, die recht doet aan de leefbaarheid van de wijk (De koepel gevangenis), zeker wanneer het verkeer door Arnhem-West gaat.
- Investeren in een goede en veilige fietsinfrastructuur.

Zie bijlage;

1. **Wijkenquete; kan opgevraagd worden.**

2. **local gegenereerde data**
   rapport vvn.nl/participatiepunt

3. **enquête inrichten 30 km wijk met apart fietspad.**

Verkeersveiligheidsadvies

Kenmerken advies:

Naam dossier:
Arnhem West

Locatie:
De doorgaande straten in de wijken Heijenoord en Lombok in Arnhem

Datum uitgifte advies:
Juli 2021

Rol Veilig Verkeer Nederland

Veilig Verkeer Nederland is een vrijwilligersorganisatie, die van mening is dat iedereen veilig over straat moet kunnen. Verkeersonveiligheid, objectief en subjectief, zorgt ervoor dat dit niet voor alle weggebruikers is weggelegd. Veilig Verkeer Nederland wil de burger, die geconfronteerd wordt met verkeersonveiligheid, en daardoor in zijn bewegingsvrijheid wordt beperkt, ondersteunen. Daarin nemen wij een bemiddelende rol.

Met andere woorden: Veilig Verkeer Nederland geeft melders en vrijwilligers handvatten over hoe ze de verkeersonveilige situatie kunnen aanpakken en hoe ze verkeersveiligheid in het algemeen kunnen verbeteren.

Algemeen

Veilig Verkeer Nederland beoordeelt situaties op verkeersveiligheidsaspecten. Alle andere factoren, zoals ruimtelijke ordening, financiën e.d., worden – voor zover deze geen directe invloed hebben op de verkeersveiligheid – niet meegewogen;

- Aan de adviezen die door Veilig Verkeer Nederland worden uitgebracht zijn geen kosten verbonden;
- Adviezen zijn onafhankelijk en onpartijdig. De enige toetsing is de algemene verkeersveiligheid;
- Aan de adviezen die door Veilig Verkeer Nederland worden uitgebracht kunnen geen rechten worden ontleend;
- Uitgangpunt van de advisering vormt de verkeersveiligheidsvisie “Duurzaam Veilig” en de daaruit volgende ontwerprichtlijnen.

Situatie

De Wijken Lombok en Heijenoord in Arnhem zijn gelegen direct aan weerszijden van het spoor ten westen van het Centraal Station. De twee wijken worden sinds lange tijd met elkaar verbonden door de Oranjebrug. Ook is deze overgang over het spoor voor autoverkeer de enige verbinding tussen de noordelijk gelegen Amsterdamseweg (N224) en de zuidelijk gelegen Utrechtseweg (N225).

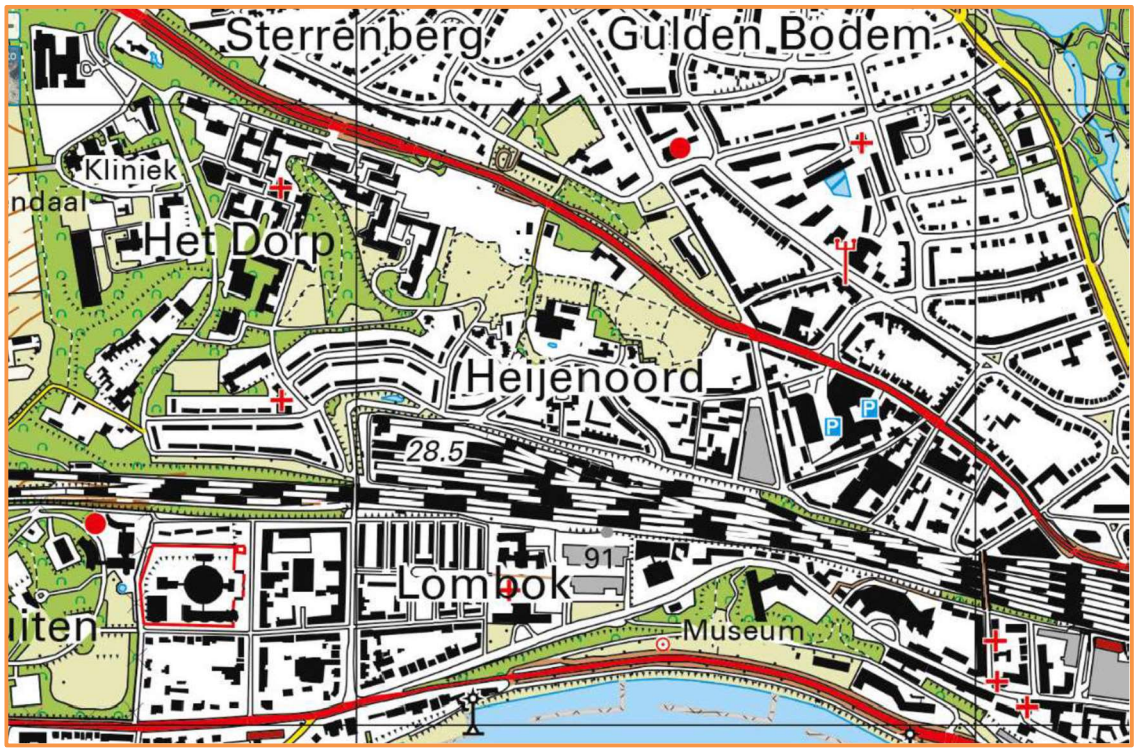

Fig. 1. De wijken Lombok en Heijenoord, aan weerszijden van spoor en emplacement, ingeklemd tussen N224 (boven) en N225. De Oranjebrug is de enige verbinding over het spoor ten westen van Arnhem Centraal, en biedt het doorgaand verkeer in noord-zuid-richting een snelle korte route – zie ook fig 5..

Als gevolg van allerlei verkeerskundige ingrepen (of juist het ontbreken ervan) in Arnhem vormt de verbinding via de Oranjebrug door de 30 km-woonstraten van Heijenoord en Lombok nog altijd een vrij drukke autoverbinding (ca 4500 motovoertuigen per dag, verkeersmodel Arnhem). Het doorgaand verkeer maakt er gebruik van, terwijl het zich door allerlei woonstraten perst, met veel gevolgen voor de verkeersveiligheid van aanwonenden en buurtgenoten. Het gaat om de volgende lijst van woonstraten, waar de situatie als nijpend of zeer nijpend wordt ervaren:

- in **Heijenoord**: Callunastraat, Heijenoordseweg, Tormentilstraat, Gentiaanstraat en Veluwestraat / Noordelijke Parallelweg en Brouwerijweg
- In **Lombok**: Oranjestraat, Wilhelminastraat, Alexanderstraat en Zuidelijke Parallelweg (west)

Indien er op de Oranjebrug niet een enkele rijstrook met een doseer-installatie (VRI) zou zijn, zou het nog aanzienlijk drukker zijn. De route-navigatie (fig. 5) stuurt bestuurders uit veel plekken in Arnhem-Centrum dwars door deze woonwijken (bv. Arnhem CS - Ede).

Bewoners van beide wijken ijveren al vele jaren voor een structurele verbetering van de situatie (onder meer via een eerder VVN-advies uit 2014), maar tot nu toe zonder veel resultaat.

Probleemstelling

Welke verkeersveiligheidsproblemen doen zich voor in genoemde straten in Heijenoord en Lombok in Arnhem, waar ligt dit aan, en welke mogelijkheden zijn er om dit te verbeteren?

Probleemanalyse

In deze probleemanalyse wordt eerst ingegaan op losse aspecten van de verkeersonveiligheid in de twee wijken, met veel beeldmateriaal. Daarna volgt een beschrijving van de problematiek, met een beeld van de doorgaande stromen in Lombok en Heijenoord. Dan wordt ingegaan op de Modelstudie door bureau Goudappel. Tenslotte worden de belangrijke oorzaken van de verkeersonveiligheid benoemd en volgt een kort résumé van deze probleemanalyse.

Aspecten van verkeersonveiligheid in beeld

In alle bovengenoemde straten komen vooral de kwetsbare verkeersdeelnemers (voetganger en fietsers, in het bijzonder kinderen) in de knel.

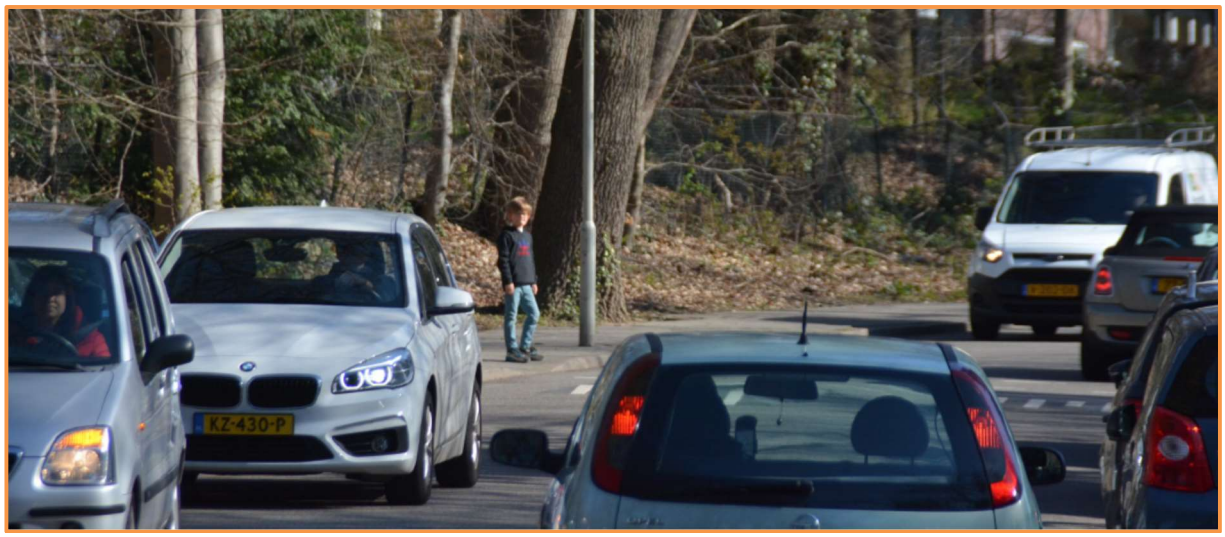

Fig. 2. Te midden van het drukke tweerichtingverkeer op de Heijenoordseweg staat een jongetje lang te wachten om te kunnen oversteken. Extra gevaarlijk, omdat bij hem al snel ongeduld in roekeloosheid kan veranderen. Bij de reconstructie van de Heijenoordseweg in 2015 kwam ondanks de wens van school en aanwonenden de autosluis met oversteek niet terug. Ook de door de gemeente beloofde fietsstroken bleven uit.

Fig. 3. Het smalle fietspad (rechts) in de Brouwerijstraat wordt vaak geblokkeerd, waardoor de fietser moet uitwijken naar de rijbaan, waar hij door autoverkeer niet wordt verwacht of gesneden.

Fig. 4. Buslijn 10 (Papendal) slingert door Heijenoord, met weinig instappers. Al deze straten zijn 'busvriendelijk' ingericht, wat betekent dat het autoverkeer bijna overal sneller rijdt dan 30 km/h. De verste bushalte ligt op ca 500m van de Amsterdamseweg.

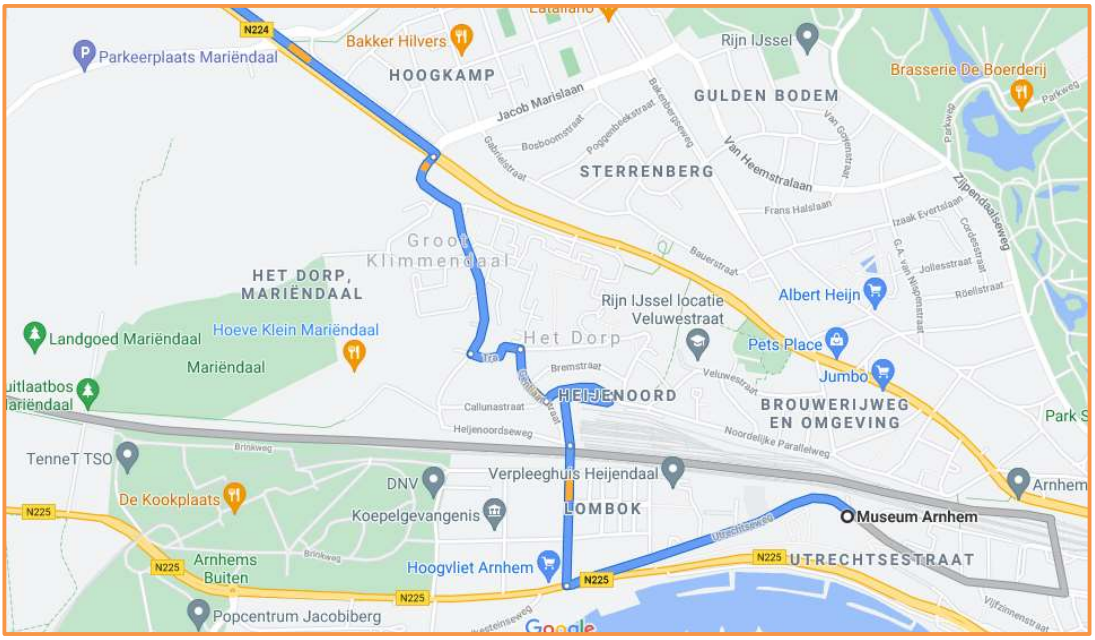

Fig. 5. Vanuit allerlei centrumlocaties stuurt Google Maps je voor de richting Ede dwars door Lombok en Heijenoord. De route is een stuk sneller dan via hoofdwegen. Met alle gevolgen voor aanwonenden.

Fig. 6. Het verkeerslicht ten noorden van de Oranjebrug, gezien vanaf de Heijenoordseweg, met van twee kanten wachtend verkeer. Twee stromen autoverkeer wringen zich bij groen licht richting Oranjebrug. Het fietslicht, waar fietsers met een voorstart linksaf konden, is sinds kort verdwenen. Fietsers kunnen niet veilig meer linksaf.

Fig, 7. De kruising Tormentilstraat - Noordelijke Parallelweg is gevaarlijk, omdat fietsers met hoge snelheid de Tormentilstraat afdalen, en er vaak van rechts een treintje van doorgaand verkeer nadert, dat vooral naar rechts kijkt. Gelet op de eenrichtingssituatie en het prioriteren van de fiets is een voorrangskruising hier zeer gewenst.

Fig. 8. Oversteek over de Callunastraat – Tormentilstraat bij de Gentiaanstraat, onderdeel van een schoolroute Een zebra is gewenst.

Fig. 9. De Oranjestraat in de avondspits. Er vormt zich een lange wachtrij tot aan de Utrechtseweg, waarbij bovendien enkele sluisjes gepasseerd moeten worden (waar ook het fietsverkeer zich doorheen wringt). Hoewel het oversteken bij langzaam verkeer minder gevaarlijk is, krijgen de overstekende voetganger en fietser vaak te maken met agressief rijgedrag en moedwillige bijna-aanrijdingen.

Beschrijving Verkeersonveiligheid Arnhem West

Lombok

De volgende verkeersveiligheidsproblemen worden in Lombok (Oranjestraat, Wilhelminastraat, Alexanderstraat en Zuidelijke Parallelweg) gesignaleerd:

- In de **Oranjestraat** is het erg druk, tot 5800 mvt/etm nabij de Utrechtseweg. Allerlei verkeers-maatregelen (drempels, versmallingen, de afstellingen van de verkeerslichten bij de Oranjebrug met smalle rijbaan en bij de Utrechtseweg) proberen het doorgaand verkeer in te dammen, maar met matig succes. De route is zeer gewild bij doorgaand verkeer, omdat het alternatief aanzienlijk langer duurt. Het gevolg is dat haaks parkeren en oversteken lastig is. Tijdens de spits rijden autostromen zodanig langzaam, dat fietsers en voetgangers er weliswaar veilig door komen, maar wel te maken krijgen met agressieve autobestuurders. Op de Oranjebrug staat het verkeer richting

Utrechtseweg in de avondspits vaak vast, waardoor verkeer vanaf de Utrechtseweg in een fuik zit. Het haakse parkeren op deze zeer drukke 30 km-straat vormt een gevaar voor met name fietsers.

- In de **Wilhelminastraat** en de **Diependalstraat** rijdt het doorgaande verkeer, buiten de verkeerslichten van de Oranjestraat/Utrechtseweg om, richting Heijenoord. Het doorgaande verkeer vormt bij het haaks parkeren op de Wilhelminastraat een probleem.

- De **Zuidelijke Parallelweg** is omwille van het verkeerslicht bij de Oranjebrug eenrichtingverkeer vanaf de Oranjestraat. Ook fietsers moeten hier omrijden, hetgeen begrijpelijkerwijs vaak niet gebeurt. Zeer vreemd is de oversteekpositie van de voetganger, die denkt dat oversteken veilig kan, maar die vervolgens auto's kruist die groen licht hebben. Met het **westelijk deel van de Zuidelijke Parallelweg** is een sluiproute waar flink wordt doorgereden.

- De **Alexanderstraat** heeft veel te maken met verkeer dat vanaf de Oranjebrug de Oranjestraat besluit te mijden en 'vlot' via de Alexanderstraat probeert te rijden. Snelheidsverschillen van autoverkeer zijn hier aanzienlijk. Op de kruising met de Wilhelminastraat ligt alleen aan de noordtak een snelheidsremmer. Bij de kruising Alexanderstraat- Diependalstraat ontbreekt de snelheidsremming.

- De plannen rondom de **koepelgevangenis** baren de bewoners van Lombok veel zorgen, onder meer omdat evenementen op piekmomenten veel autoverkeer zullen gaan genereren.

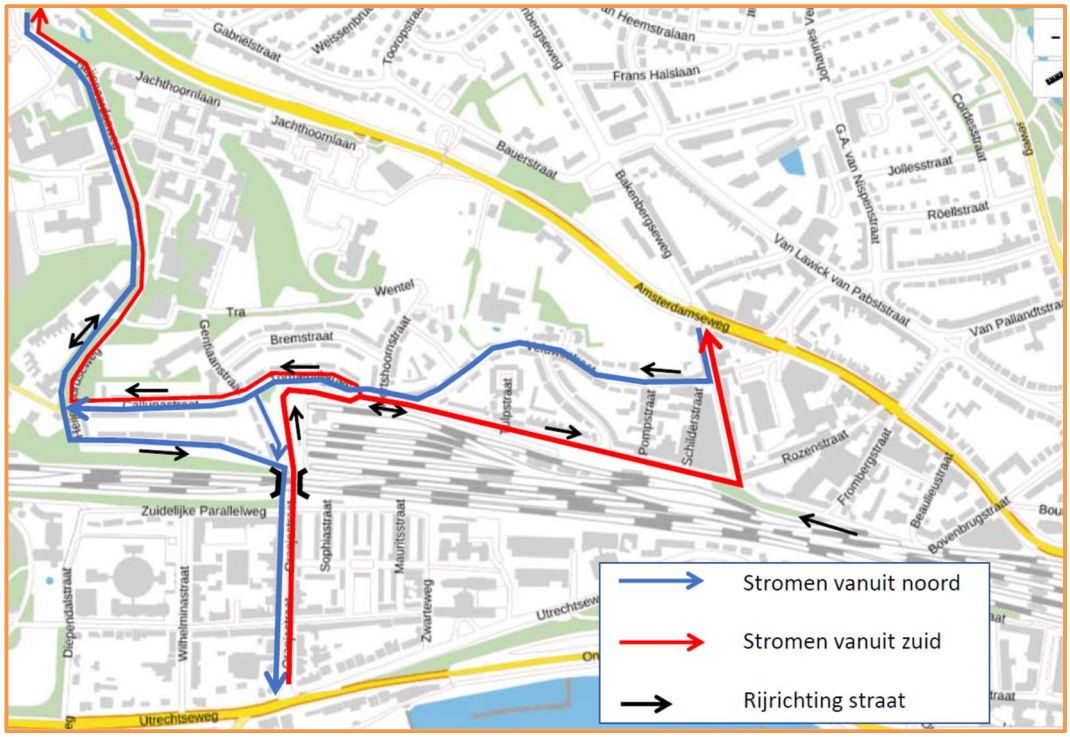

Fig. 10. De stromen doorgaand verkeer door Heijenoord en Lombok. Bij Oranjebrug komt alles samen.

Heijenoord

In Heijenoord (Callunastraat, Heijenoordseweg, Tormentilstraat, Gentiaanstraat en Veluwestraat / Noordelijke Parallelweg en Brouwerijweg) komen de volgende verkeersveiligheidsproblemen voor:

- De **Callunastraat** heeft een krap profiel. Eenzijdig parkeren en een smalle rijbaan voor eenrichting passen maar net, dus eigenlijk niet. De straat ligt op een helling. Langzaam rijdende fietsers worden opgeduwd door vaak agressief reagerend autoverkeer. Ze wijken vaak, angstig geworden, uit naar het trottoir, waar conflicten met voetgangers ontstaan. Bij beperkt autoverkeer en sporadisch vrachtverkeer is rijden in tegenrichting mogelijk, hoewel krap. Overstekende voetgangers die tussen de auto's staan, hebben te maken met rakelings langsrijdend autoverkeer. Er is geen marge meer om uit te wijken. De snelheidsremmende maatregelen zijn minder effectief en minder in aantal vanwege de aanwezigheid van de bus, waardoor de snelheid van alle verkeer op deze smalle straat vrij hoog is.
  In de Callunastraat en Heijenoordseweg langs het spoor is fietsen in tegenrichting verboden, waardoor behoorlijk omgefietst moet worden. Fietsers rijden soms in tegenrichting, wat formeel verboden is, maar wel veel korter. Vrachtverkeer en in het bijzonder de bus en de

hulpdienstenroute is mede de oorzaak van dit volledige eenrichtingverkeer.

- Op de **Heijenoordseweg** wordt hard gereden. Er zijn weinig en bovendien flauwe snelheids-remmers (i.v.m. de bus), waardoor doorgaand verkeer bijna vrij baan heeft. Met name bij de basisschool ASV levert dit gevaarlijke situaties op. Bij de zebra ligt slechts een flauwe plateau, en moeten kinderen vaak achter geparkeerde auto's oversteken. De route richting Amsterdamseweg kent een royaal profiel waar veel autoverkeer richting de 50 km/h rijdt. Langs het spoor heeft de Heijenoordseweg beperkte snelheidsremming.

  Bij de **Oranjebrug** over het spoor komen alle auto-stromen samen. De VRI is zodanig ingesteld dat steeds 6-7 auto's per richting worden doorgelaten. Met opzet is de Noordelijke Parallelweg eenrichtingverkeer om de VRI zo simpel mogelijk te houden met zo min mogelijk wachttijd. Probleem is we dat fietsers en met name voetgangers geen eigen groentijd hebben, waardoor oversteekbewegingen kunnen plaatsvinden terwijl het autoverkeer groen licht heeft (zowel in Heijenoord als Lombok). Een erg vreemde en onveilige situatie.

- Ook in de **Tormentilstraat ,** qua breedte eigenlijk een woonstraat, vooral wordt hard gereden (ook door de fietsers bergaf), waardoor oversteken en het verlaten van de parkeerhavens lastig is, ook al is de straat eenrichting voor autoverkeer. Het rijgedrag van veel (doorgaande) automobilisten is hier debet aan. Op de kruising met de Gentiaanstraat wordt veel overgestoken van en naar de Jenaplanschool. Het kruisende en relatief vlot doorrijdende doorgaande verkeer Tormentilstraat – Callunastraat vormt hierbij een gevaar. Een zebra zou op zijn plaats zijn.

- De **Gentiaanstraat,** smal maar formeel tweerichtingverkeer, wordt ook gebruikt in de routering van het doorgaande autoverkeer, vooral in zuidelijke richting (zie fig 10). Deze korte, smalle woonstraat 'verdraagt' dit verkeer niet goed. Het inrijverbod voor autoverkeer vanaf de Oranjebrug wordt vaak genegeerd.

- De wegen **Veluwestraat, Brouwerijstraat en Noordelijke Parallelweg** zijn breder dan de bovengenoemde wegen en bieden meer ruimte voor de fietser, maar de intensiteiten en de snelheid van het autoverkeer maken de weg voor overstekende voetgangers en bij kruisingen onveilig en weinig prettig om te verblijven.

Modelstudie Arnhem West (rapport Goudappel)

Nieuwe ontwikkelingen (woningen en bedrijvigheid) in het westen van Arnhem brachten de gemeente Arnhem ertoe nader verkeersonderzoek te laten doen door bureau Goudappel. Dit onderzoek richt

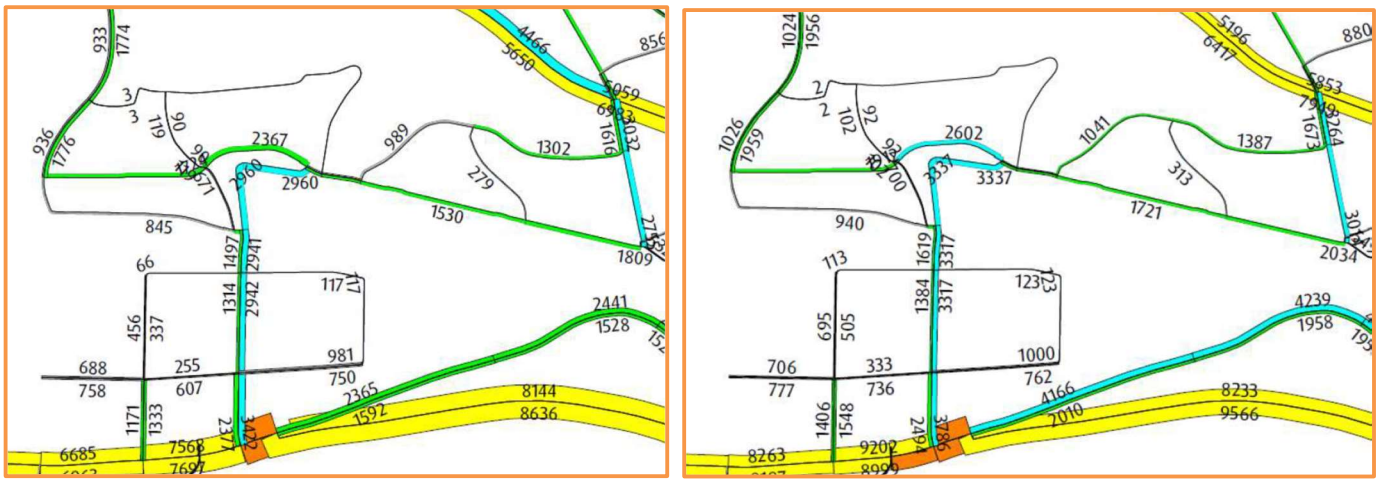

Fig. 11 en 12. Referentiesituatie 2019 (links) en Toekomstige situatie 2029 met alle ontwikkelingen (rechts)

zich geheel op autoverkeer en de mate waarop het extra verkeer van invloed is op de bestaande straten in Heijenoord en Lombok.

Uit de conclusies van de modelstudie: *"De ontwikkelingen leiden op de meeste onderzochte straten tot kleine verschillen in de hoeveelheid verkeer, in veel straten blijft de verkeersintensiteit min of meer op hetzelfde niveau of ligt beperkt hoger: 100 of 200 auto's per etmaal meer."*
In de straten die in dit VVN-advies aan de orde zijn, is nu al sprake van verkeersonveiligheid en

slechte leefbaarheid. Elke toename maakt de situatie nijpender. Het is noodzakelijk dat het aantal voertuigen op deze straten juist flink daalt.

En*: "er is een groei van het verkeer te zien die niet wordt veroorzaakt door de ontwikkelingen in Arnhem West maar door ontwikkelingen elders. Deze verkeerstoename komt vooral tot uiting op de Utrechtsestraat, daarnaast is op de Oranjestraat ook enige groei te zien".*
De sterke toename op de Utrechtseweg is met de complexe VRI bij de Oranjestraat alleen op te vangen door het autoverkeer vanaf de Oranjestraat nog meer druppelsgewijs op de Utrechtseweg toe te laten. Het verkeer komt nog vaker vast te staan bij de Oranjebrug, met als gevolg allerlei plotselinge en gevaarlijke manoeuvres van doorgaande bestuurders. Met name kwetsbare verkeersdeelnemers op en bij de brug kunnen hier de dupe van worden.

Verder blijft het rapport vaag over de toekomstige stromen bij De Koepel, omdat hierover nog geen definitieve plannen zijn. Dit kan leiden tot piekbelasting in met name Lombok, maar ook de Oranjebrug kan op die momenten flink extra belast worden.

Uit het rapport is niet te halen welk aandeel (op de Oranjebrug) doorgaand is en welk deel lokaal een bestemming heeft. Dat is wel belangrijk om te bepalen hoeveel doorgaand verkeer er rijdt (over de Oranjebrug). Daarom geeft VVN hieronder een indicatie van het aandeel doorgaand verkeer.

Verder is de uitgevoerde wegenscan een zeer verhullende weergave van de dagelijkse onveiligheid en onleefbaarheid in Heijenoord en Lombok. Er komt niet naar voren dat de situatie nu al schrijnend is. Er worden alleen enkele zaken zoals wegbreedte en voertuig-aantallen langs de meetlat gelegd van wat volgens de richtlijnen maximaal mogelijk is in 30 km-straten. Zo blijft in het rapport onvermeld dat de straten juist minder dan meer verkeer zouden moeten krijgen.

Belangrijkste oorzaken verkeersonveiligheid

Door het bijzondere landschap van Arnhem (heuvels en dalen) beschikt de stad niet, zoals andere grote steden, over goede ringwegen en rijdt het doorgaand verkeer in Arnhem-Noord vaak door woonstraten. Complicerende factor in Arnhem-West is het verdiepte spoor en de smalle Oranjebrug, waardoor al het autoverkeer zich op enkele woonstraten concentreert. De aanleg van de Nelson Mandelabrug (1977) en de afsluiting van het Willemsplein (2004) zorgden voor een explosieve groei van wijkvreemd verkeer. Hierdoor is een weinig leefbare woonsituatie en een onveilige verkeerssituatie ontstaan, omdat de route door Heijenoord en Lombok door stedelijk én bovenstedelijk verkeer wordt gebruikt.

VVN kan een ruwe indicatie geven o.b.v. de Verkeersgeneratiecijfers van CROW ("Buiten-centrum hoge dichtheid"). De ritproductie is 1950 (woningen) * 2,8 (autobewegingen, bron: CROW), dus 5460 autobewegingen per dag. Aangenomen mag worden dat ongeveer driekwart van het autoverkeer via de nabijgelegen hoofdwegen Utrechtseweg en Amsterdamseweg rijdt. Blijft over een aantal van 1365, een kleine 1500 voertuigen dat over de Oranjebrug rijdt (met een dagelijks aantal van ca 4500). In deze berekening is dus **ruim tweederde van het verkeer (op de brug) doorgaand verkeer.** Ook op de onderliggende straten leidt dit tot onveiligheid en slechte leefbaarheid.

Tweede grote probleem, **in Heijenoord**, is de **busroute door de wijk** (en in het kielzog hiervan de hulpdienst-route) . Straten kunnen hierdoor niet als woonstraat worden ingericht, waardoor de snelheid hoog blijft. Het gevolg laat zich raden:
- Kwetsbare verkeersdeelnemers zijn op veel plekken de dupe
- Op allerlei detailplekken (zie fig. 2 en 3 en 6 tot 9) is sprake van veel onveiligheid.
- Verkeersveiligheid is een probleem, maar ook trilling, geluid en uitstoot. Dit belemmert bovendien de sociale ontwikkeling van kinderen

De gemeente kent het probleem (op meer plekken in de stad), maar aarzelt om extra maatregelen te nemen.

Slotsom Probleemanalyse
De aanwezigheid van de bus en van doorgaand verkeer zorgt ervoor dat de verkeersveiligheid en het woongenot sterk onder druk staan. Als bus 10 de route neemt over de Amsterdamseweg en het doorgaand verkeer uit de wijken wordt geweerd, komt ruimte voor verblijven en leefbaarheid.

Mogelijke oplossingen

De volgende mogelijkheden **in volgorde van effect** kunnen de situatie in Heijenoord en Lombok verbeteren.

- Het meeste effectief is het **weren van het doorgaand verkeer**. Dat kan eenvoudigweg op de Oranjebrug, de schakel tussen de twee woonbuurten. Idealiter wordt een westtangent aangelegd (zie VVN-advies 2014), maar het lijkt erop dat dit op inpassingsproblemen zal blijven stuiten.
  Op stedelijk niveau gaat het niet om veel verkeer, ca 3000 mvt per dag. Vermoedelijk zal dit verkeer zich via andere hoofdaders, via de eerstvolgende aangebouden route op de navigatie, verschuiven.
  Het weren van het doorgaand verkeer op de Oranjebrug kan op twee manieren:
  1. Door de brug **rigoureus voor autoverkeer af te sluiten**, Mogelijk kan dit op een ruime meerderheid van de bewoners rekenen, maar er zijn ook benadeelden.
  2. Ook is het mogelijk **selectieve afsluiting met nummerbordherkenning**. Bewoners van de wijk en belangrijke andere vervoerders kunnen een ontheffing krijgen. Anderen krijgen een boete.

- Een tweede belangrijke ingreep is het **verleggen van busroute 10** (Papendal, buiten de stad!) **naar de Amsterdamseweg**. De maximale loopafstanden worden niet schrikbarend groot, en de al eerder ingestapte buspassagiers zijn eerder op hun bestemming. De spitsbus (110) naar Papendal rijdt al zo. Ook rijdt lijn 105 naar Harderwijk deze route (Zie ook fig. 4).
  Het gevolg is dat de straten die nu op de bus zijn ingericht, een reguliere 30 km-inrichting kunnen krijgen (denk aan de Bremstraat), waardoor dubbel geprofiteerd kan worden van het verdwijnen van de bus.

- Wanneer het (echt) niet mogelijk is voor de bovenstaande zaken de handen op elkaar te krijgen, zijn de volgende kleinschalige verbeteringen denkbaar, op basis van de huidige situatie:

  - **Zebra-oversteek** Tormentilstraat – Callunastraat bijde Gentiaanstraat
    De situatie is niet complex, maar er rijdt wel vrij veel verkeer in één richting. Kort na de oversteek ligt een snelheidsremmer. VVN acht het voldoende veilig een zebra aan te leggen.
  - **Betaald parkeren of blauwe zone Oranjestraat**
    Nu wordt er veel door mensen met bestemming binnenstad geparkeerd. De maatregel verkleint de druk op de parkeergelegenheid sterk, waarbij het misschien zelfs mogelijk is de haakse parkeervakken (deels) om te vormen door langsvakken. Bewoners krijgen tegen beperkt tarief een vergunning of ontheffing.
  - **Tweerichtingverkeer N-Parallelweg tusen brug en Tormentilstraat**
  - Dit verlicht de druk op de Tormentilstraat, Callunastraat en Heijenoordseweg. Er kan minder autoverkeer op de Oranjebrug verwerkt worden (3-fasenregeling). Dit kan voordelig uitpakken voor beide buurten, omdat er vooral minder doorgaand verkeer zal rijden. Het is echter geen remedie tegen het doorgaand verkeer vanuit zuidelijke richting.
  - **Extra fietslicht bij de Oranjebrug, vanaf Heijenoordseweg**
    Hierdoor kan fietsverkeer ook veilig linksafslaan. Het alternatief, een OFOS[1], is op deze plek complex, omdat autoverkeer van meerdere kanten komt.
  - **Meer busvriendelijke snelheidsremmers op de Heijenoordseweg** richting Amsterdamseweg (zoals op de Callunastraat). Deze maatregel beveiligt de fietsers en overstekende voetgangers en ontmoedigt het doorgaand verkeer.
  - **Onderzoek om Tormentilstraat voorrang te geven op zuidtak Noordelijke Parallelweg**
    Deze ingreep zou de verkeersveiligheid op de kruising ten goede kunnen komen

Standpunt wegbeheerder

Het betreft een gesprek met de verkeerskundige van de gemeente Arnhem. De bestuursadviseur, die opdrachtgever was voor het recente model-onderzoek van Goudappel in Arnhem-West, was verhinderd. Dit model-onderzoek is een co-productie van het team Leefomgeving en de afdeling Mobiliteit, en komt voort uit alle verschillende ontwikkelingen in de wijken Lombok en Heijenoord. Het

[1] Opgeblazen FietsOpstelStrook, een breed rood vlak voor de eerste auto, om bij groen eerder weg te fietsen

doel was om het totaal aan bestaande en nieuwe verkeersbewegingen in beeld te brengen, met de gevolgen voor de huidige straten in beide wijken. De vraag aan het bureau was of de toekomstige ontwikkelingen voor problemen zouden kunnen gaan zorgen op het wegennet in de wijken.

Bij de verkeerskundige zijn los van de Oranjebrug momenteel geen duidelijke klachten bekend over overlast of verkeersonveiligheid in Heijenoord en Lombok. Indien er klachten zijn, dan is zij bereid deze serieus te bekijken. Er zijn klachten over snelheid in een aantal straten in Heijenoord. Maar momenteel zien we dat door heel Arnhem. In Via Statistiek worden de klachten veelal niet teruggevonden in de geregistreerde snelheden. Verschil tussen objectief en subjectief.

Een eventuele extra westtangent (verbinding Utrechtseweg - Arnhemseweg) staat in de (globale) structuurvisie van Arnhem, maar een concrete locatie of concreet budget is er niet. De kans dat deze verbinding er in de toekomst komt wordt klein geacht.
De spitsafsluiting van de Oranjebrug is in het verleden wel geopperd, maar staat op dit moment in de ijskast. Het beeld is dat het doseer- en verkeerslicht bij de Oranjebrug de noord-zuid-stromen binnen de perken houden.
De klachten over het huidige verkeerslicht zijn bekend en er wordt aan gewerkt. Op dit moment wordt overwogen wat hier het beste veranderd kan worden: opnieuw een fietserslicht terugplaatsen, of een OFOS (opgeblazen fietsopstelstrook) in het wegdek aanbrengen. Uitvoering is waarschijnlijk komend najaar.

Vooralsnog zijn er geen plannen om buslijn 10 (Papendal) uit de wijk Heijenoord te halen, al heeft het merendeel van de buspassagiers geen bestemming in Heijenoord. In de concessie is sprake van genoeg potentiëel vanuit de wijk. Het 'verstrakken' van de lijn langs de Amsterdamseweg leidt tot te grote verzorgingscirkels vanaf de haltes. De extra spitsritten naar Papendal rijden al gestrekt langs de Amsterdamseweg.

In Arnhem is men erg terughoudend met het aanleggen van zebrapaden. De bereidheid om te stoppen bij een zebrapad is laag. Op school leren kinderen dat je voorrang hebt op een zebrapad. Tevens hanteren we de besliswijzer van Heerhugowaard voor het wel of niet aanleggen.
De gemeente is geen voorstander van een zebra op deze locatie.

Conclusies en aanbevelingen

De verkeersveiligheids (en leefbaarheids)-problematiek in Heijenoord en Lombok is divers en vrij enstig. De belangrijkse oorzaak hiervan is het doorgaand verkeer, dat sterk ingrijpt qua veiligheid en leefbaarheid.
Een tweede belangrijke oorzaak (in Heijenoord, en met enige terugslag op Lombok), is de aanwezigheid van de bus, waardoor de straten extra geschikt zijn voor het overige verkeer om met aanzienlijke snelheid te passeren. Daarom is het momenteel niet mogelijk deze straten als normale 30 km-woonstraat in te richten.

De meest effectieve maatregel is daarom om het doorgaand verkeer uit beide wijken te weren door **een gehele of selectieve knip bij de Oranjebrug**. Ook effectief is het **weren van lijnbus 10** door de wijk, waardoor vele straten kunnen worden omgevormd tot reguliere woonstraat.

Zolang deze maatregelen niet worden overwogen, zijn er alleen kleinschalige, die lokaal een verbetering kunnen geven, maar weinig effectief zijn voor de buurt als geheel (zie pagina 10).

Totstandkoming advies

Dit advies is namens Veilig Verkeer Nederland opgesteld door: ing. Arjen Zijlstra, Verkeerskundig Consulent, Veilig Verkeer Nederland.

Vragen of opmerkingen

Voor vragen of opmerkingen over dit advies kunt u contact opnemen met uw dichtstbijzijnde regiokantoor van Veilig Verkeer Nederland. Zie hiernaast voor gegevens.

Tot slot

Voor gratis adviezen als deze is Veilig Verkeer Nederland behalve van vrijwilligers ook voor een groot deel afhankelijk van financiële **bijdragen van derden**. Help daarom mee deze dienst in stand te houden. Met uw steun kunnen ongelukken worden voorkomen. Word vrijwilliger of lid van Veilig Verkeer Nederland of doneer via www.veiligverkeernederland.nl

Meer informatie
gegevens van VVN

t.limbeek@vvn.nl

Stationsstraat 79a
3811 MH Amersfoort

De Knobben 100
9202 XJ Drachten

Beekstraat 54
6001 GJ Weert

Postbus 66
3800 AB Amersfoort

088 524 88 00 (ma t/m vr 8.30-17.00 uur)
info@vvn.nl
www.vvn.nl

BIJLAGE 3.

“ENQUETE INRICHTING 30KM-WIJK MET APART FIETSPAD”.

11 juni jl. is er een petitie gestart onder de aanwonenden van de Callunastraat en (bebouwde gedeelte van de) Heijenoordseweg.

Het doel is o.a. om te polsen hoe aanwonenden staan tegenover een éénrichtingsfietspad zoals weergegeven op de foto’s hieronder.

Ter verduidelijking bij bovenstaande plaatjes: Fietspad breed in het midden, fietsers dus ook. Ander verkeer is welkom maar zijn wel te gast.

Op het moment van het schrijven van deze bijlage hebben zo’n 100 van de 115 betrokkenen hun mening hierop gegeven. Hieronder staat de voorlopige “uitslag” maar de laatste 15 bewoners moeten nog verder benaderd worden omdat ze toe nu toe niet thuis waren.

Op korte termijn zal deze petitie verder worden verwerkt en worden aangeboden aan relevante partijen.

	Vindt dit geen goed idee*	Vindt dit een goed idee	Heeft geen idee
Aantal huishoudens	**5**	**99**	**2**

* De redenen die hiervoor werden aangedragen zullen in het eindproduct verwerkt worden.

KS (19 juni 2023)

BEHANDELRESULTAAT

20.30 uur - 21.45 uur: Omgevingsvisie Arnhem 2040

Raadsvoorstel ‘Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040’ (i/m1)

Zaaknummer:	168764
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
Luurssen (Forum voor Democratie), Usta (Denk), Scholten (Volt), Van Engelenburg (VVD), Van den Broek (CDA), Heemskerk (D66), De Groot (Partij voor de Dieren), Simonis (GroenLinks), Zijlstra (ChristenUnie), Van Plateringen (BurgerBelang Arnhem), Ait Chrif (PvdA), Manders (Arnhem Centraal).
De fracties van SP en PVV waren niet vertegenwoordigd.
Verder aanwezig: Bouwkamp (wethouder) en Akkers (ambtelijke ondersteuning)

Bespreking

De raadskamer is gestart met de informatieve fase waarbij ruimte was voor insprekers. Er waren drie inspraakbijdrages, waarna de raadskamer verduidelijkende vragen kon stellen. De insprekers waren:

1. Dhr. Barends namens Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen
2. Mevr. Hoogveld, mevr. Dorland en dhr. Speth namens Verkeerswerkgroep Arnhem-West
3. Dhr. Fonk namens EcoVrede

Hierna is de meningsvormende 1 fase gestart. De raadskamer heeft in eerste termijn alle bijjdragen geleverd. De wethouder is gestart met de beantwoording in eerste termijn. De beantwoording is niet afgerond.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende 1 fase niet is afgerond en de volgende keer hervat kan worden. Globaal gezien heeft de wethouder de vragen van Forum voor Democtratie, Denk, Volt, VVD, CDA en D66 beantwoord, de andere vragen nog niet.

De raadsadviseur,

S. Vos

De voorzitter,

M. Coenders

BEHANDELRESULTAAT

22.00 uur - 23.15 uur: Omgevingsvisie Arnhem 2040

Raadsvoorstel ‘Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040’ (m1)

Zaaknummer:	168764
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
Van Engelenburg (VVD), Simonis (GroenLinks), Heemskerk (D66), Visser (PvdA), De Groot (Partij voor de Dieren), Zijlstra (ChristenUnie), Scholten (Volt), Usta (DENK), Manders (Arnhem Centraal)
De fracties van SP, CDA, BurgerBelang Arnhem, PVV en Forum voor Democratie waren niet vertegenwoordigd.
Verder aanwezig: Cathelijne Bouwkamp (wethouder)

Bespreking
Vorige bespreking heeft de raadskamer een eerste termijn van de raadskamer gehouden. De wethouder is toen begonnen met haar eerste termijn. Deze is niet afgerond.

Tijdens deze bespreking heeft de wethouder de vragen in eerste termijn beantwoord.
Daarna heeft de raadskamer een tweede termijn gehouden en heeft de wethouder in tweede termijn gereageerd.

Diverse fracties hebben moties en/of amendementen aangekondigd.

- ChristenUnie over onder andere de eigendommen van woningen.
- Partij voor de Dieren over onder andere om luchtkwaliteit concreter te regelen en een beperking op biomassa.
- DENK over onder andere mobiliteit in de omgevingsvisie
- D66 over onder andere hoe de gemeente omgaat met de verkoop van tabak/snacks/alcohol

Conclusie
De voorzitter concludeert dat een meningsvormende fase 2 nodig is, om de aangekondigde moties en amendementen te bespreken.

De raadsadviseur,

S. Vos

De voorzitter,

W. de Boef

Vraag
Welke gebieden in Arnhem krijgen door het aannemen van deze visie de bestemming natuur die dat nu niet hebben? En welke consequenties dat heeft? Wat is precies de bestemming natuur? Wat mag er wel, wat mag er niet?

Antwoord

Hierbij het antwoord op je technische vraag over natuurgebieden in de omgevingsvisie.

In de bijlage vind je een overzicht van de gebieden die we in de Omgevingsvisie opgenomen hebben als natuurzones.
Dat zijn alleen gebieden in het buitengebied: “Natuurontwikkeling” (ten noorden van de Koningsweg) en “Natuur en cultuurzone” (grofweg tussen de Schelmseweg en de Koningsweg).

Natuurzone ten noorden van de Koningsweg	**Natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg**
In de natuurzone ten noorden van de Koningsweg staat het verbeteren van de natuurwaarden, de mogelijkheid om deze te beleven en het leesbaar houden van de cultuurhistorische geschiedenis voorop. Het toevoegen van nieuwe functies en bebouwing is in deze zone niet gewenst. De ontwikkeling van de natuur staat op één.	Ten zuiden van de Koningsweg ligt een natuur- en cultuurzone, die met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteit meer benut kan worden. Een stad heeft een stadsrand nodig waar wat kan gebeuren. Het beter benutten van de bestaande woonfuncties en agrarische of andere bedrijfsactiviteiten is hier mogelijk. Maar ook het ontsluiten voor een groter publiek en het eventueel toevoegen van functies is een optie. Toevoegen van nieuwe functies en bebouwing wel in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur, zoals de Kemperbergerweg. Waarbij we uitgaan van de randvoorwaarden van het Gelderse Natuurnetwerk en Natura 2000. Nieuwe bouwtitels mogen alleen worden gerealiseerd als deze elders verdwijnen, per saldo mag er geen toename zijn aan bebouwing. De bebouwing moet bijdragen aan het verbeteren van de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten. De afwisseling tussen dichte bebouwing en open landschap moet behouden blijven of versterkt worden.
Omgevingsvisie Arnhem 2040 (vast te stellen), paragraaf 6.6	

Dit zijn bestaande kaders die ook al zo opgenomen zijn in de Structuurvisie uit 2012. Dus op dat onderdeel is er geen beleidswijziging.

Een bestemming wordt geregeld in het Omgevingsplan. En wat betreft de doorwerking van de omgevingsvisie naar het Omgevingsplan: er is geen directe doorwerking.
Een wijziging van het omgevingsplan is altijd een apart besluit. De Omgevingsvisie is het beleidskader.

Ik hoop dat we hiermee je vraag duidelijk beantwoord hebben.

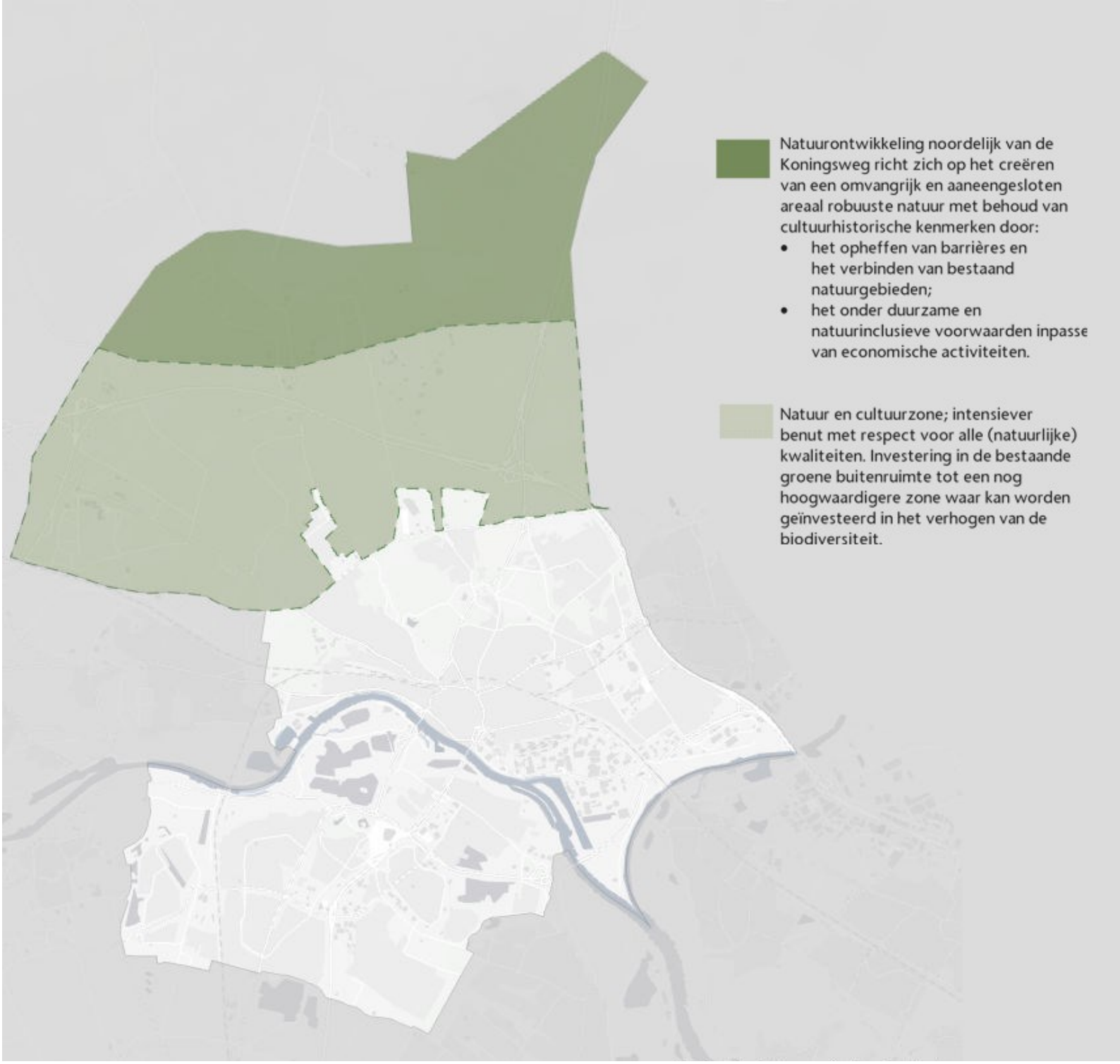
Natuurontwikkeling noordelijk van de Koningsweg richt zich op het creëren van een omvangrijk en aaneengesloten areaal robuuste natuur met behoud van cultuurhistorische kenmerken door:
• het opheffen van barrières en het verbinden van bestaand natuurgebieden;
• het onder duurzame en natuurinclusieve voorwaarden inpasse van economische activiteiten.
Natuur en cultuurzone; intensiever benut met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteiten. Investering in de bestaande groene buitenruimte tot een nog hoogwaardigere zone waar kan worden geïnvesteerd in het verhogen van de biodiversiteit.

Gemeenteraad Arnhem

Datum 12 september 2023
Onderwerp Omgevingsvisie en Koningspleij-Noord
Ons kenmerk 23054

Geachte leden van de raad,

Op 13 september staat de Omgevingsvisie Arnhem 2040 geagendeerd ter vaststelling. Deze Omgevingsvisie vormt de basis voor gemeentelijk beleid en gebiedsvisies. De inhoud van die Omgevingsvisie zou dus niet op voorhand moeten afwijken van recent vastgestelde visies.

In 2020 is de Visie Nieuwe Haven vastgesteld en vorig jaar de visie Werklocaties. Beide visies gaan uit van een ontwikkeling van de haven naar een industriehaven met watergebonden bedrijvigheid. De Koningspleij-Noord beslaat een belangrijk deel van dat gebied en zou ons inziens, na het aflopen van het huidige gebruik als zonneveld, beschikbaar moeten komen voor watergebonden of -verbonden mkb bedrijvigheid. Dat wordt ook bevestigd in de Visie Werklocaties en is daar benoemd als functionele bedrijfsomgeving. Echter, in de Omgevingsvisie is dit gebied gekenmerkt als onderzoekslocatie zonnevelden en robuuste groen/blauwe hoofdstructuur.

Mede afgezet tegen de geringe beschikbaarheid van bedrijfslocaties in Arnhem en verlies van mkb geschikte bedrijfslocaties door de oprukkende woningbouw (o.a. gebiedsontwikkeling RijnPark), vragen wij u met klem om het gebied Koningspleij-Noord in de Omgevingsvisie te betrekken bij het gebied dat is benoemd als ‘ontwikkelen Nieuwe Haven, cluster voor watergebonden bedrijvigheid en energieprofiel’. Dit voorkomt al in de nabije toekomst oponthoud in het Omgevingsplan voor de Nieuwe Haven. Iets dat zeer onwenselijk is, gezien de toch al grote vertragingen in de ontwikkeling van dit gebied.

Arnhem heeft hoog in het vaandel dat ze een duurzame, circulaire energiestad wil zijn. Als we waar willen maken dat Arnhemse bedrijven een bijdrage leveren aan een circulaire en duurzame economie, dan moéten we meer ruimte hebben. Sterker nog: wij vinden dit een voorwaarde voor een duurzame, circulaire haven. Alle reden dus om als gemeenteraad breed te kiezen voor bestemming in de Omgevingsvisie 2040 van de Koningspleij-Noord als zijnde onderdeel van de Nieuwe Haven met ruimte voor watergebonden bedrijvigheid.

Met vriendelijke groet,

Hans-Robert van der Doe, voorzitter

Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen
Postadres Vlamoven 34 6826 TN Arnhem
t (026) 351 82 45 e info@stab-arnhem.nl i stab-arnhem.nl
iban NL77INGB0654113963 kvk 09128571 btw NL810567416B01
stichtingarnhemsebedrijventerreinen stab-arnhem chainels.com/stab

Van: Diana Kummeling
Verzonden: woensdag 13 september 2023
Aan: Raadsleden Arnhem <raadsleden@arnhem.nl>; Fractievolgers Arnhem
Onderwerp: Omgevingsvisie 2040

Geachte raadsleden en fractievolgers,

Vanavond staat het punt 'Vaststellen omgevingsvisie 2040' op uw agenda.

Met veel belangstelling hebben wij kennis genomen van dit voorstel.
In dit voorstel worden doelen en doelgroepen genoemd zoals bijvoorbeeld seniorenwoningen, huur- en koopwoningen, wonen op water etc.

Helaas hebben wij niets gelezen over standplaatsen voor Woonwagenbewoners.

Onze vraag aan u is om ook aandacht te geven aan deze woonvorm en dit specifiek op te laten nemen in de omgevingsvisie 2040.

Met vriendelijke groet,

VZ HV Woonwagenbewoners Arnhem
Tonnie Bosvelt

BEHANDELRESULTAAT

22.00 uur - 23.15 uur: Omgevingsvisie Arnhem 2040

Raadsvoorstel ‘Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040’ (m1)

Zaaknummer:	168764
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
Van Munster (PvdA), Manders (Arnhem Centraal), Zijlstra (ChristenUnie), Simonis (GroenLinks), Heemskerk (D66), De Groot (Partij voor de Dieren), Scholten (Volt), Van Engelenburg (VVD).
De fracties van SP, CDA, BurgerBelang Arnhem, PVV, Denk en Forum voor Democratie waren niet vertegenwoordigd.
Verder aanwezig: Cathelijne Bouwkamp (wethouder) en Akkers (ambtelijke ondersteuning).

Bespreking
De bespreking is gestart met de reeds ingediende amendementen, die stuk voor stuk zijn besproken. Deze amendementen zijn door de wethouder van een pre-advies voorzien.

1. amendement 'Aanvulling visie waardevolle wijken, sociale koop' (23A21) van de fractie ChristenUnie
2. amendement 'Aanvulling visie waardevolle wijken, uitleglocaties buiten stedelijk' (23A22) van de fractie ChristenUnie
3. amendement 'Aanvulling visie waardevolle wijken, erfpacht instrument betaalbaar wonen' (23A23) van de fractie ChristenUnie

Nadat deze amendementen voldoende besproken waren, hebben diverse fracties nog vragen gesteld aan de wethouder over mogelijke, nieuwe amendementen, die nog niet ingediend zijn.

Conclusie
De voorzitter concludeert dat de reeds ingediende amendementen voldoende besproken zijn. Omdat er tijdens de bespreking meerdere nieuwe amendementen aangekondigd zijn, die nog onvoldoende duidelijk zijn, kiest de raadskamer voor een hervatting van deze m2.
De voorzitter concludeert dat de meningsvormende fase 2 niet is afgerond en op een later moment hervat zal worden.

De raadsadviseur,

S. Vos

De voorzitter,

W. de Boef

Titel/onderwerp: # Agenderingsverzoek Rondetafelgesprek wijkmedia in Arnhem

Raadsadviseur: M. Piscaer Telefoonnr: 06 31114892 Maaike.piscaer@arnhem.nl

		Ambtenaar:	Gerald Wagenaar
Portefeuillehouder:	M. Lauriks	Telefoonnr:	06-11992325
		E-mailadres:	gerald.wagenaar@arnhem.nl
Doel activiteit	Agenderingsverzoek (2de fase: debat tussen portefeuillehouder en raadskamer)		
Toelichting	**Inhoud agenderingsverzoek** In Arnhem bestaan per wijk of buurt diverse initiatieven om de wijk te informeren over wat er in de wijk gebeurt. Het gaat dan om wijkkranten, maar ook om websites en pagina's op social media. Er zijn in Arnhem maar liefst 24 wijkredacties actief. De redacties worden over het algemeen gerund door vrijwilligers en de kosten worden doorgaans betaald uit de wijkbudgetten en advertenties. Tot nu toe is er geen beleidsmatige toekomstvisie geweest die gaat over de wijkmedia. De uitvoering ligt bij de bewoners zelf en kan worden bekostigd uit de door gemeente versterkte wijkbudgetten. Maar is dit voldoende? Doel van dit gesprek is om duidelijkheid te krijgen over de toekomstbestendigheid van wijkmedia. Voor dit rondetafelgesprek zijn vertegenwoordigers van lokale wijkmedia en hun bewonersondersteuning actief uitgenodigd en hun een aantal concrete vragen voorgelegd • Wat gaat goed?/wat gaat er fout? • Wat wordt gemist in de relatie met de gemeente en waarin kan de gemeente helpen en faciliteren? • Welke toekomstvisie is er? Zie ook de beantwoording van de art. 44-vragen inzake "Wijkmedia" (d.d. 13-09-2022) over dit onderwerp.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Er is geen vervolgbehandeling voorzien. Een eventueel vervolg hangt af van het initiatief dat een of meerdere fracties neemt.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	De bespreking van een agenderingsverzoek in de raadskamer kent twee fases: een informatieve fase en een fase voor debat tussen raadskamer en college. <u>Informatieve fase</u> Op 5 juli vond de informatieve fase plaats. Deze was ingevuld door middel van een rondetafelgesprek waaraan 10 deelnemers vanuit de wijkmedia hebben meegedaan. Een aantal deelnemers hebben een schriftelijke reactie achtergelaten, deze zijn toegevoegd bij de stukken. <u>Debat raadskamer en college</u> Op 13 september vindt de tweede fase van dit agenderingsverzoek plaats: debat tussen de raadskamer en het college. Het debat met het college vindt plaats in twee termijnen.		

Bijlagen	Agenderingsveroek "Rondetafelgesprek wijkmedia in Arnhem" van de fractie ChristenUnie
	Beantwoording Art. 44-vragen inzake "Wijkmedia", d.d. 13-09-2022
	Deelnemerslijst rondetafelgesprek
	Presentatie - Wijkmedia Elderveld Nieuws
	Presentatie wijkmedia in Arnhem - Nicole Cordewener
	Schriftelijke bijdrage - Z. Hoogers - Rondetafelgesprek Klarendalse media
	Schriftelijke bijdrage - Rondetafelgesprek Hoogstede-Klingelbeek
	Schriftelijke bijdrage - M. van den Broek - Apcg, d.d. 05-07-2023
	Schriftelijke bijdrage - H. Donkers

Verzoek rondetafelgesprek wijkmedia in Arnhem

In Arnhem bestaan per wijk of buurt diverse initiatieven om de wijk te informeren over wat er in de wijk gebeurt. Het gaat dan om wijkkranten, maar ook om websites en pagina's op social media.

Er zijn 24 wijkredacties actief. De redacties worden over het algemeen gerund door vrijwilligers en de kosten worden doorgaans betaald uit het bewonersbudget en advertenties. In de wijken waar onvoldoende vrijwilligerskracht beschikbaar is om de redactie te bemensen of zaken als vormgeving te doen wordt soms een betaalde kracht ingehuurd. Dit is altijd tegen een maatschappelijk verantwoord tarief en gaat meestal alsnog gepaard met vrijwillige inzet.

Dat wijkcommunicatie wordt bekostigd uit de bestaande wijkbudgetten heeft als voordeel dat wijkbewoners zelf kunnen bepalen op welke manier zij het beste binnen de wijk willen communiceren. Daarom zien we een grote verscheidenheid aan wijkkranten als het gaat om vormgeving en aantal edities. Dat doet recht aan de eigenheid van de wijk en de kracht van de redacties.

Het college heeft in de beantwoording op artikel 44 vragen op 13-09-2022[1] gesteld dat in elke wijk een goed communicatiemiddel voor bewoners aanwezig moet zijn. En dat de toekomst van wijkmedia (in welke vorm dan ook) als een niet ter discussie staand middel om de communicatie met en tussen bewoners op gang te brengen en te houden, uiteraard qua vorm passend bij de bewoners van het desbetreffende gebied.

Tot nu toe is er geen beleidsmatige toekomstvisie geweest die gaat over de wijkmedia. Het overlaten van de uitvoering aan wijkbewoners is een mooi gegeven, maar biedt geen toekomstperspectief voor betrokken redacties. Uitgaande van de kracht van de redacties willen we daarom dit rondetafelgesprek organiseren. Een gesprek, waarbij de gemeenteraad wil luisteren naar de diverse redactieleden en hun bewonersondersteuning. Aan de hand van dit gesprek willen we samen kijken naar eventuele hiaten die men nog ervaart in dit broodnodige (vrijwilligers)werk. Daarbij hebben we de volgende vragen:

<u>Vragen aan redacties en hun bewonersondersteuning</u>

- Wat gaat goed~~?~~
- Wat wordt gemist in de relatie met de gemeente en waarin kan de gemeente helpen en faciliteren?
- Welke toekomstvisie is er?

<u>Vragen aan de andere gemeenteraadsleden en college</u>

- Welke toekomstvisie is er op wijkmedia?
- Hoe kan de samenwerking tussen gemeente en wijkredacties worden versterkt?
- Zien de gemeenteraad en het college zelf hiaten in die samenwerking?

ChristenUnie Arnhem,
Rick Jansen

[1] https://arnhem.bestuurlijkeinformatie.nl/Reports/Document/ee633685-ce13-4dad-a17f-e4726f2c23c8?documentId=41796f4b-76cd-422b-8476-fc3c1b39ae7d

Aan de leden van de raad

Datum	: 13 september 2022
Zaaknummer	: 684294
Contactpersoon	: Gerald Wagenaar
Telefoonnummer	: 0611992325

Onderwerp: Schriftelijke vragen art. 44 RVO inzake Wijkmedia

Geachte voorzitter en leden,

Het raadslid Nede van de fractie van de ChristenUnie heeft ons bij brief, ingekomen op 2 augustus 2022, schriftelijk vragen gesteld op grond van artikel 44 van het Reglement van Orde over het onderwerp 'Wijkmedia'.

Voordat wij ingaan op de individuele vragen, merkt het college op dat wij wijkkranten en websites belangrijke middelen vinden in de communicatie met en tussen bewoners. Via wijkmedia kan gewerkt worden aan sociale cohesie binnen wijken en aan begrip voor en kennis over elkaar. Voor de gemeente en maatschappelijke partners is het een manier om bewoners te benaderen.

Door het inzetten van wijkbudgetten is het in iedere wijk in Arnhem mogelijk om wijkmedia te ontwikkelen en te verspreiden. In alle wijken wordt hier, in verschillende vormen en frequentie, gebruik van gemaakt. Wij vinden het belangrijk dat dit gebeurt en kan blijven gebeuren.

In de inleiding van de schriftelijke vragen wordt de wijkkrant in Klarendal genoemd. Na een herverdeling van de wijkbudgetten in 2021 heeft een aantal wijken een iets lager en een aantal wijken een iets hoger wijkbudget ontvangen dan in de periode voor 2021. Dit ging op basis van een aantal met een werkgroep objectief vastgestelde criteria. In deze werkgroep waren bijna alle wijken vertegenwoordigd (alle wijken waren hiervoor uitgenodigd). Deze criteria zijn gekoppeld aan de dashboardscores voor leefbaarheid, sociale cohesie, gemiddeld besteedbaar inkomen en het aantal huishoudens tot 120% van het minimumloon in die wijk ten opzichte van de scores voor Arnhem als geheel. Uw raad is hierover geïnformeerd in een raadsbrief op 21 juni 2021. Voor Klarendal betekende deze wijziging een verlaging van het wijkbudget. Met uitzondering van Klarendal, hebben wij geen signalen uit andere wijken ontvangen dat de wijkcommunicatie onder druk staat door de herverdeling van de budgetten. Deze verlaging had tot resultaat dat er niet 7 keer per jaar een wijkkrant zou kunnen worden verspreid, maar 5 wijkkranten per jaar. Om alsnog 6 wijkkranten per jaar te kunnen verspreiden en geen reserves aan te hoeven spreken, is inderdaad een crowdfunding-actie door bewoners gestart in Klarendal.

Ter beantwoording van de vragen delen wij u het volgende mee:

1. Is het college met ons eens dat wijkkranten en -websites een belangrijke rol spelen in de communicatie met en tussen bewoners van die wijken?

Om de redenen die hierboven reeds zijn benoemd, delen wij hierin uw mening.

2. In hoeverre is het college met ons eens dat het betalen van wijkmedia uit de bewoners- en wijkbudgetten het gevaar in zich draagt dat andere wijkinitiatieven gaan concurreren met de wijkmedia?

De wijkbudgetten kennen als belangrijk uitgangspunt dat bewoners zelf bepalen hoe deze middelen ingezet worden op basis van de behoefte van bewoners zelf. Dit betekent dat ook bewoners zelf bepalen op welke manier wijkmedia nodig zijn in het eigen gebied, en in welke mate en welke investering hiermee vervolgens gemoeid is. Daardoor kan de situatie ontstaan dat in bepaalde gebieden meer en in andere gebieden minder geïnvesteerd wordt in wijkmedia. Dit is afhankelijk van verschillende factoren, zoals de prioriteitstelling door bewoners zelf, het al dan niet kunnen inzetten van vrijwilligers om de wijkmedia te ontwikkelen en/of de gewenste kwaliteit van de wijkmedia. Voor het college is van belang dat in elke wijk een wijkmedium is dat past bij de wijk. In de huidige werkwijze is dat mogelijk.

3. Welke visie heeft het college op de toekomst van de media?

Wij willen benadrukken dat wij wijkmedia erg belangrijk vinden en tegelijk vinden we dat het ontwikkelen van wijkkranten en -websites geen doel op zich is. Het uitgangspunt van gebiedsgericht werken is dat op basis van de kenmerken van het gebied en haar inwoners gekeken wordt hoe communicatie met en tussen bewoners van die wijk het meest passend en effectief is. Dit betekent dat een wijkkrant in de ene wijk het beste middel kan zijn, maar in de andere wijk een stuk minder succesvol. Gebiedsgerichte keuzes en het inzetten van maatwerk zijn nodig om communicatie succesvol te laten zijn. Wij vinden dat in elke wijk een goed communicatiemiddel voor bewoners aanwezig moet zijn. Wij zien de toekomst van wijkmedia (in welke vorm dan ook) als een niet ter discussie staand middel om de communicatie met en tussen bewoners op gang te brengen en te houden, uiteraard qua vorm passend bij de bewoners van het desbetreffende gebied.

4. Welk budget wil het college in de toekomst inzetten om wijkmedia een structurele en duurzame rol te geven in de communicatie in de stad?

Wij willen de bestaande wijkbudgetten hiervoor blijven inzetten om zo bewoners maximale invloed te geven in de keuzes om op wijkniveau communicatie vorm te geven. In het verleden waren er aparte budgetten voor wijkmedia en de overige wijkinitiatieven. Dit werkte echter beperkend omdat wijken die veel meer uitgaven willen verzorgen dan andere waar die behoefte kleiner is, beperkt worden door een geoormerkt budget. Besloten is om één budget te maken waarbij het aan de wijkbewoners is om te

bepalen hoe het budget wordt ingezet. Het uitgangspunt om de invloed van bewoners voorop te stellen bij de verdeling van middelen staat hierbij centraal.

5. Welke rol ziet het college voor de wijkmedia in de communicatie over het Arnhem-Oost beleid?

Voor de Arnhem-Oost-aanpak geldt dat wijkmedia een goed kanaal kunnen zijn om bewoners te bereiken. Een doel van de Arnhem-Oost-aanpak is een brede beweging in gang te zetten, samen met partners en bewoners. Al die partners en bewoners moeten elkaar zo goed mogelijk kunnen bereiken. Dan valt te denken aan een digitaal platform, social media, ontmoetingen in de wijk, maar zeker ook aan de wijkgerichte communicatiemiddelen.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

Deelnemers agenderingsverzoek rondetafelgesprek Wijkmedia - PA 5 juli

	Naam:	**Organisatie:**
1	Nicole Cordewener	Binnenstadskrant en de RIjnRepoorter
2	Maarten Goorhuis	Bewonersoverleg Geitenkamp/Monnikenhuizen
3	Diny Boogerd	De Vierkrant (Schuytgraaf)
4	Henk Donders	De Penseelstreek (Hoogkamp, Sterrenberg, Gulden Bodem)
5	Cor de Vrieze	Elderveld Nieuws
6	Marjon van Streun Henri van Klaveren	Wijkkrant Vredenburg Holthuizen en de website www.vredenburg.info
7	Michel Lammerse	Wijkmedia Malburgen Immerloo Het Duifje
8	Zefanja Hoogers	Wijkkrant Klarendal
9	Hadewych Martens	Hoogstede-Klingelbeek
10	Cees de Kramer Ellis Knegt	wijkkrant en website Paasberg-Wellenstein
11	Hans van Dulkenraad	Wijkkrant en wijkwebsite Presikhaaf

De wijkmedia van **Elderveld**

Cor de Vrieze | redacteur Elderveld Nieuws

Wijkplatform Elderveld verzorgt:

W: www.elderveldnieuws.nl

FB: www.facebook.com/elderveld.nieuws

Wijkvereniging Elderveld publiceert:

Wijkblad: Elderveld Nieuws

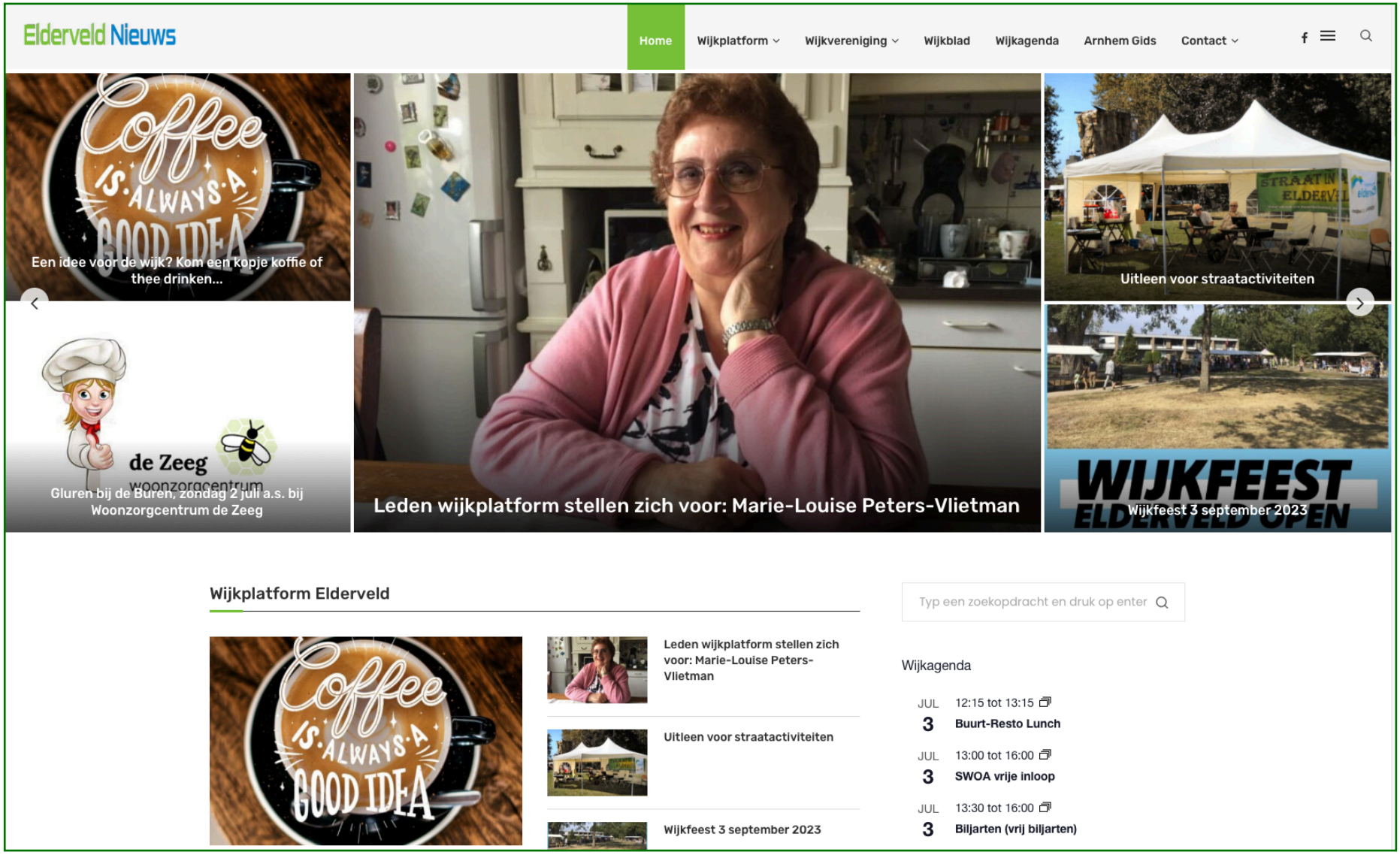

Website: Actualiteiten, agenda, overloop artikelen wijkblad, links, Arnhem gids, enz.

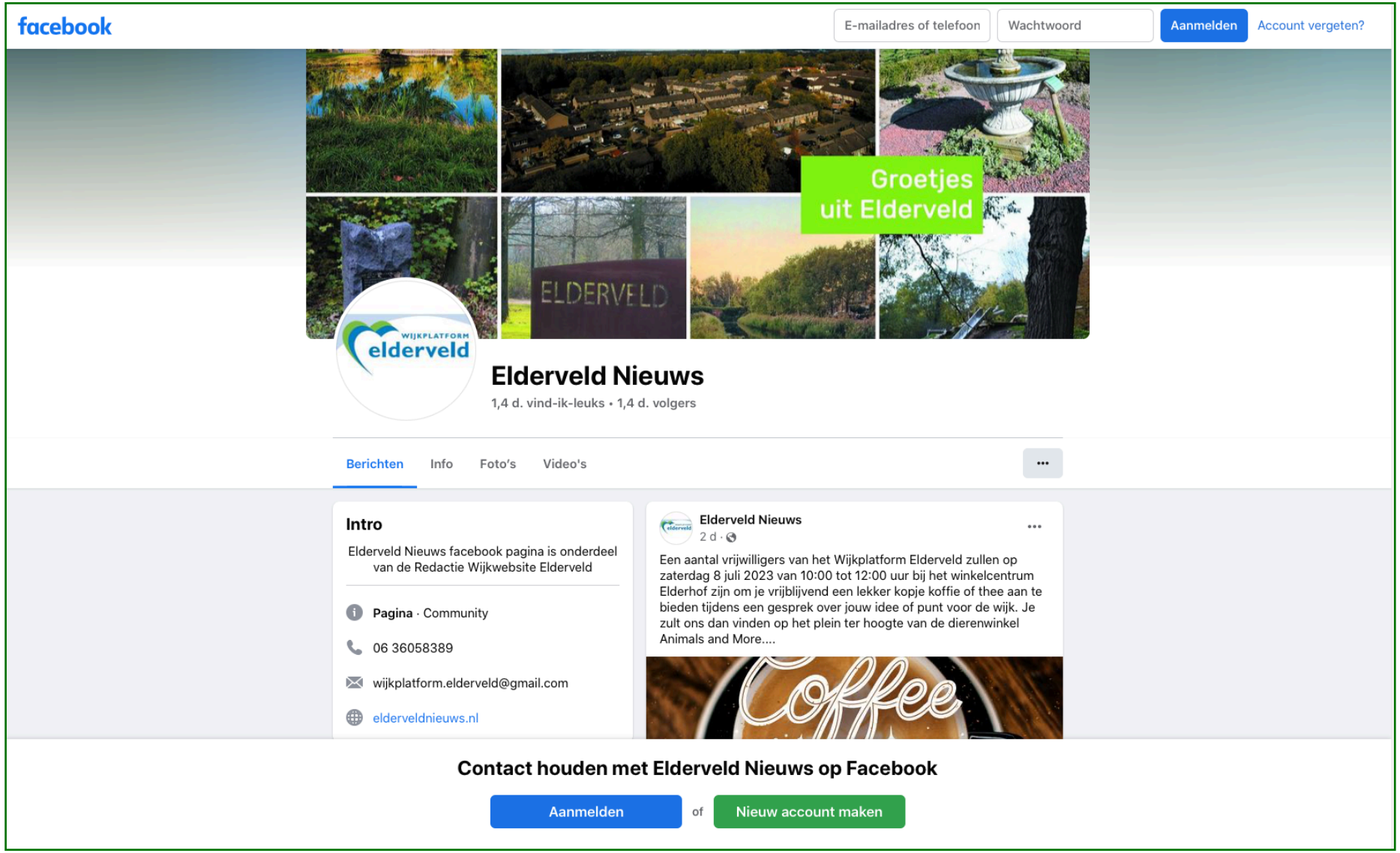

Sociale media: interactief, actualiteiten, mededelingen, waarschuwingen, enz.

Wijkblad: zichtbaar maken van wat er leeft in de wijk, welke wensen en vragen zijn er, achtergrondartikelen, wijkpartners introduceren, servicepagina's als agenda en adressen.

Wie samen eet, deelt iets moois

Interview en foto's: Bas van Spankeren

Het is al gezellig druk bij de entree van De Gaanderij als we aanschuiven voor de maandelijkse Eat & Meet. Eén keer per maand is hier op zaterdag een mooi initiatief waar buurtgenoten samen van een heerlijke driegangen maaltijd "met liefde bereid" kunnen genieten. Het doel is elkaar ontmoeten en verbinden. Want wie samen eet, deelt iets moois!

Chef-kok Allon Cheng schept nog eens op.

Oprechte belangstelling voor elkaar

Allon Cheng is vanavond de chef-kok en verteld dat samen eten best een uitdaging kan zijn: "Als je samen eet, dan deel je ook elkaars gewoonten en gebruiken. En als je dat goed kunt, dan accepteer je elkaar en creëer je een mooie band. In deze wijk merk je de oprechte belangstelling voor elkaar."

De wijk verbinden

Allon is ook mede-oprichter van Vitanos, één van de initiatiefnemers van deze Eat & Meet. Hij verteld over de opzet: "Hier komen mensen die er blij van worden om elkaar te ontmoeten, én die van lekker eten houden!" Stichting Vitanos heeft als doel om de vitaliteit en verbondenheid van mensen te vergroten door middel van allerlei kook- en eetinitiatieven.
"En dat werkt goed!" vinden ook Betty en Jan van Rooij (omslagfoto), die er vanavond voor de tweede keer bij zijn. Betty verteld dat het tegenwoordig best een uitdaging kan zijn om contact te krijgen met je buren: "Iedereen is druk en soms verhuizen mensen ook weer snel, maar hier kom ik overal bekenden tegen, lekker even bijkletsen en ouwe koeien uit de sloot halen."
Jan twijfelde even of hij wel mee zou gaan, hij wilde niet de enige man aan tafel zijn: "Maar dat valt reuze mee, en alle dames zijn heel aardig voor me. Oh ja ... en het eten is heerlijk," zegt Jan met een knipoog.

De opgewekte vrijwilligers van #Meedoen.

Vrijwilligers van grote waarde

Zoals gebruikelijk zijn er vanavond weer veel vrijwilligers van Vitanos en SWOA actief om de avond tot een succes te maken. Allon is vooral ook trots op de vrijwilligers van #Meedoen. Dat zijn nieuwkomers in Nederland, die vaak nog in het azielzoekerscentrum Elderhoeve wonen: "Voor deze vrijwilligers is het een mooie kans om in een veilige omgeving de Nederlandse taal en maatschappij wat beter te leren kennen." Met hun stralende glimlach en actieve aanpak zijn ze van grote waarde voor deze avond!

Betaalbaar, gevariëerd en gezond.

Betaalbaar, gevariëerd en gezond

De prijs voor een driegangen maaltijd is met € 6,50 (kinderen € 2,00) bewust heel betaalbaar gehouden: "Op deze manier is het voor al onze gasten bereikbaar om een avondje uit te gaan, en ook als je mensen uitnodigt weet je zeker dat het betaalbaar blijft," legt Allon uit. Ondanks die lage prijs eten we vanavond gevarieerd en gezond, maar vooral heel voedzaam en lekker! De aromatische runderbouillon is zelf getrokken, met o.a. kruidnagel en verse groenten. De kip is heerlijk mals en de aardappelgratin is hartig en romig. We sluiten af met een warm flensje met verse aardbeienmousse.

"... belangrijk dat mensen het gezellig hebben."

Het grootste compliment

Er zijn vanavond ruim vijftig gasten aanwezig en het is een gezellig drukte als we starten met een uitleg van de maaltijd door de chef-kok en hij bedankt iedereen voor z'n komst. Tijdens de gangen lopen de vrijwilligers rond om de borden aan te vullen voor wie nog wat extra's lust. "Eten is emotie en traditie, maar met eten kun je ook een boodschap meegeven. Door aandacht te geven aan het eten, geven wij waardering aan onze gasten, en dat voelen mensen echt!" zegt Allon bescheiden.
Voor Allon en zijn vrijwilligers is het grootste compliment het heerlijke geroezemoes van de vrolijke stemmen en het rinkelend bestek. Hij zegt: "Ik vind het vooral belangrijk dat mensen het gezellig hebben. Het is geweldig dat het vol is vanavond maar de kleine interacties tussen buren en wijkgenoten zijn mooi, mensen zwaaien naar elkaar, bieden elkaar een stoel aan en hebben fijne gesprekken ... dat vind ik fijn"

Aanmelden
Reserveren kan bij de balie van De Gaanderij of telefonisch op 026-381 02 65 uiterlijk op de donderdag vóór het diner tot 12.00 uur. Vermeld bij aanmelding uw naam, telefoonnummer, datum en eventuele dieet- en eetwensen.
Kosten
Vanaf 13 jaar € 6,50 en kind t/m 12 jaar € 2,00 per maaltijd. Met Gelrepas vanaf 13 jaar € 4,00 en kind t/m 12 jaar € 1,00 per maaltijd.
Data 2023
1 juli, 5 augustus, 2 september, 7 oktober, 4 november en 2 december
Locatie
SWOA De Gaanderij, Driemondplein 1, Arnhem
Het diner begint om 17.30 uur, de inloop is vanaf 17.00 uur.

Wijkpartner SWOA: samen eten, gezelligheid en aanspraak.

Straathoekwerkers David en Frank

Jongeren helpen hun draai in onze maatschappij te vinden

David Gerritsen en Frank Abbenhuis

Interview en foto's: Cor de Vrieze

Dat sommige jongeren overlast geven is van alle tijden. Dat is in onze wijk niet anders. In het vorige nummer van Elderveld Nieuws werd opgeroepen om overlast vooral te blijven melden. Maar wat gebeurt er dan? Helpt dat? En hoe? Daarover praat ik met David Gerritsen (61) en Frank Abbenhuis (48), straathoekwerkers van Pactum Straathoekwerk Arnhem. Wat meteen opvalt is de twinkeling in de ogen van de mannen, die verraadt dat zij graag met jongeren werken.

Waar zijn jullie actief?
David: Frank en ik zijn te vinden in de Zuid-wijken van Arnhem. En 2 collega's van ons zijn actief in Arnhem Noord.

Jullie zijn 7 dagen in de week in touw. Hoeveel uren werken jullie dan wel niet?
David: O, dat valt wel mee hoor; wij werken beiden o'n 36 uur in de week. Die smeren we met de nodige flexibiliteit uit over alle dagen van de week. Jongeren zijn natuurlijk elke dag op straat te vinden en daar houden we graag contact mee.

Wat houdt het straathoekwerk nu precies in?
David: Straathoekwerk houdt zich bezig met overlast gevende jongeren en de meer crimineel getinte groepen. Wij zoeken de jongeren in de wijk regelmatig op. En de jongeren die we nog niet kennen, daar gaan we kennis mee maken. Zo leren zij ons kennen en weten wij ook wie zij zijn.
Het gaat echt om lange termijn werk. Je kunt niet verwachten dat ze ons meteen aardig vinden terwijl ze je nog nooit gezien hebben. Het is dus een investering in tijd en die levert op den duur het een en ander op. Komt een jongere op een gegeven moment in problemen dan maken we afspraak met hem of haar. En als die jongere daarvoor openstaat, dan bieden we coaching, begeleiding aan.

Frank: We zijn zowel met groepen jongeren bezig als met jongeren individueel. In groepen proberen we processen te beïnvloeden naar ander gedrag.
Wij zijn daarin de schakel naar alle partijen die met jongeren te maken hebben. We trekken veel op met de ouders, de scholen, leerplichtambtenaren, de sociale wijkteams en wijkcoaches. En ook Team Leefomgeving, alle jongerenorganisaties in Arnhem, Bureau HALT en Vitesse. We kijken naar alternatieven als de jongeren ergens een plek gevonden hebben wat niet fijn is voor de buurt. We kunnen dan in samenspraak met de jongeren zoeken naar een andere, betere plek. Ergens een overkapping neerzetten bijvoorbeeld. Het gaat soms om hele simpele dingen.

Wanneer komt coaching in beeld?
Frank: Als we jongeren eenmaal kennen en zij ons, komt eventuele coaching in beeld, met als doel dat verdere hulpverlening voorkomen kan worden.
We komen achter de voordeur, wat speelt er nu, wat maakt het nou dat de jongeren op straat bepaald gedrag vertonen. Of met bepaalde groepen meegaan. Dat heeft een oorzaak. Het kan zijn dat er op school dingen mislopen, of iets in de thuissituatie of in een relatie. We hebben niet de rol van hulpverlener. Als die nodig is dan schakelen we andere partijen in. En we proberen de jongeren te motiveren om die hulp dan te accepteren. Doen ze dat niet, want tot dan toe is het allemaal nog vrijwillig, dan houden we ze de spiegel voor: Kijk, dit is nu het gedrag dat je laat zien en dit kunnen de gevolgen daarvan zijn.
Mooi voorbeeld daarvan: een jongen kwam 2 jaar geleden met zijn moeder bij het wijkteam terecht. Maar hij was toen zelf niet gemotiveerd. Onlangs belde zijn moeder op om te vertellen dat hij nu wel gemotiveerd is. Daarna had ik met hem de eerste afspraak, omdat hij nu graag onze coaching wil. Hij wil uit het wereldje stappen waarin mogelijke criminele activiteiten op de loer liggen, en zou ook graag zien dat het op school wat lekkerder gaat lopen. En omdat hij mij als straathoekwerker al een paar keer ontmoet heeft, heeft hij nu er voldoende vertrouwen in gekregen om van het coachingsaanbod gebruik te willen maken.

David: Dat is de investering dat je na 2 jaar vruchten afwerpt. Omdat ze je hebben leren kennen van de straat. Zo dat ze bij zichzelf kunnen zeggen: Daar heb ik vertrouwen in. Dat ze ondervonden hebben dat ons motto "Wij staan naast jou en komen op voor jouw belang" geen loze praat is.
Het komt ook voor dat jongeren, nadat we ze de spiegel voorgehouden hebben, zelf met bepaalde gedragingen ophouden. Zo werden in Elderveld bij herhaling dezelfde grote vernielingen aangericht.
En we hebben toen gesproken met de groep jongeren waarvan we het idee hadden dat die de daders zouden kunnen kennen. Wij hoeven niet te weten wie de daders zijn, maar hebben wel laten weten wat de vervelende gevolgen zijn wanneer ze in handen van politie en justitie terecht komen. En dat hielp. De vernielingen hielden op. Jongeren zijn dus ook zeer goed in staat zichzelf te corrigeren.

Over welke leeftijdsgroep gaat het?
David: Over het algemeen van 12 tot en met 25 jaar. Soms nog wat jonger en soms ook nog wat ouder. We hebben te maken met jongeren in hun pubertijd. Die op zoek zijn naar hun identiteit. Die de stap naar volwassenheid maken. Er komt dan van alles en nog wat op hen af. Dan is het de kunst dat ze hun draai gaan vinden in de maatschappij. Onze doelgroep is dus: die jongeren die de aansluiting met de maatschappij dreigen te missen. Kijk, we blijven de jongeren altijd weer tegenkomen. En dan zijn wij de rode draad in hun leven. Met sommigen bouw je dan een band van jaren op.

Kan men contact met jullie opnemen?
Frank: Mensen kunnen altijd contact met ons opnemen. Dat kan via de mail, telefonisch en via de sociale media.

Pactum Straathoekwerk Arnhem
David Gerritsen
T: 06 43728048
E: davidgerritsen@vigogroep.nl
Frank Abbenhuis
T: 06 43263667
E: frankabbenhuis@vigogroep.nl
W: pactum.org/jeugdzorg/straathoekwerk-arnhem/
Instagram: Pactum StraathoekwerkArnhem
Facebook: Pactum Straathoekwerk Arnhem
Linkedin: Pactum Straathoekwerk Arnhem

David *Frank*

Wijkpartner Pactum Straathoekwerk: aandacht voor jongeren in de knel.

Tevredenheid over onderhoud park- en stadsbos Elderveld-Noord

April 2021 informeerden wij u over het veel te forse onderhoud van het parkbos rond de sportvelden in Elderveld-Noord. Na deze onderhoudsbeurt zag dit deel van Park de Steenen Camer eruit alsof er een tornado doorheen geraasd was. Wijkbewoners waren onaangenaam verrast en spraken van kaalslag en ravage.
Dit gaf aanleiding tot kritische vragen in de gemeenteraad. Gemeente en uitvoerder verwachtten dat de kwetsbare natuur zich weer snel zou herstellen. Anno 2023 zijn de gevolgen echter nog steeds zichtbaar. In januari 2023 is er een ander deel van het gebied onder handen genomen.
In dit artikel doen we verslag van deze nieuwe onderhoudsbeurt. Met dank aan toezichthouder Maurice Menzo voor zijn waardevolle opmerkingen en suggesties bij een eerdere versie van dit artikel.

Waar heeft het onderhoud plaatsgevonden?

De nieuwe onderhoudsbeurt betrof het stadsbos tussen de Elderhofseweg en de waterzuivering (RWZI), het parkbos ten zuiden van de watergang bij de hockeyvelden en het gebied ten noorden van het fietspad van de sportvelden naar Park Westerveld.

Welke werkzaamheden zijn er uitgevoerd?

Aan de oostkant van het stadsbos is tussen fietspad en bos een brede strook met struiken en (zieke) bomen verwijderd. Wandelaars en fietsers ondervinden nu geen hinder meer van overhangende takken en omgewaaide bomen.

De strook parkbos tussen de bebouwing van Elderveld-Noord en de watergang is onderhanden genomen door een kleine ploeg groenbeheerders. Die hebben braam- en andere woekerstruiken gedecimeerd, overhangende takken gesnoeid en verschillende waardevolle bomen ´vrijgesteld´ door de vegetatie erom heen te verwijderen. Zo werden er braamstruiken en woekerende Canadese kornoeljes rondom een Kronkelwilg verwijderd. Een ander wapenfeit was de fraaie restauratie van een amfibieënpoel.
Die was vrijwel volledig door braamstruiken en riet overwoekerd, maar is nu voor fietsers en wandelaars weer goed zichtbaar (zie foto). Volgens de kraanmachinist hebben de kikkers de ingreep goed doorstaan.

Gerestaureerde amfibieënpoel

Voor het zwaardere werk is een reusachtige hoogwerker op rupsbanden ingezet. Drie medewerkers verwijderden het dode hout boven de wandelpaden en kapten de bomen die een boomspecialist als ziek of onveilig had aangemerkt. Enkele gekapte bomen hadden een zogenoemd 'plakoksel': een zware tak met een groot risico op afscheuren.

Nadat de westkant van de Kolk van Schouten vorig jaar al een fikse opknapbeurt kreeg, werden dit jaar de zuid- en noordkant van het water aangepakt. Aan de zuidelijke oever woekerden hoge braamstruiken over een lengte van tientallen meters. Aan de noordelijke oever groeiden niet alleen manshoge rietkragen, maar ook de plaagsoort Reuzenberenklauw. Door de braamstruiken te verwijderen en het riet op verschillende plekken te maaien zijn er mooie zichtlijnen gemaakt. Het water en het fraaie witte huis zijn nu weer vanuit verschillende hoeken te bewonderen (zie foto bovenaan dit artikel).

Wijkbewoners tevreden over het onderhoud

Anders dan in 2021 waren Groendivisie en wijkbewoners tevreden over het onderhoud. Zeer gewaardeerd werden onder meer:

- de wijkschouw en het constructieve overleg met de gemeente;
- vrijwel alle te kappen bomen waren van tevoren met oranje verf gemarkeerd, ook de bomen die na 'afzetten' weer zouden uitlopen (zodat de wijk ruimschoots vóór de kap protest kon aantekenen wat in één geval ook gebeurd is);
- het handmatige snoei- en kapwerk is vakkundig en zorgvuldig uitgevoerd (geen ravage en kaalslag);
- het in toom houden of verwijderen van woekerende struiken en planten die de kruidlaag wegdrukken (o.a. braam, riet, Reuzenberenklauw) onder andere om mooie zichtlijnen te maken;
- het kappen van zieke en potentieel onveilige bomen (met name Schietwilgen en Canadapopulieren);
- het nagenoeg ontbreken van spoorvorming en beschadiging van de kwetsbare bodems (geen inzet van zware landbouwmachines maar een hoge kraan op rupsbanden die werkte vanaf het fietspad);
- vrijwel al het gesnoeide en gekapte hout mocht in de wijk blijven (niet naar de biomassacentrale!);
- de houtrillen zijn handmatig opgebouwd (en niet machinaal aangeschoven met schade aan de kwetsbare bosbodem);
- van gekapte bomen laat de gemeente vaak nog een deel staan (zolang de veiligheid dat toelaat). Daar profiteren o.a. verschillende mezen- en spechtsoorten van.
- vrijwel al het in 2021 gesnoeide en gekapte hout mocht blijven liggen. Dat bleek goed voor de biodiversiteit. Op de halfvergane achtergebleven takken en bomen zagen we dit jaar vele mooie en soms merkwaardige paddenstoelen (o.a. Echt judasoor, Gele korstzwam, Paarse korstzwam, Plooivlieswaaiertje, Rode kelkzwam, Waaiertje, Zwavelzwam en Zwerminktzwam).

Rode kelkzwam

Het is goed dat de gemeente werk maakt van het terugdringen van woekerende struiken en planten (zoals braam en riet). Deze (plaag)soorten drukken de wilde planten uit de kruidlaag weg, verstoppen amfibieënpoelen, belemmeren het zicht op watergangen en zorgen voor overlast (Reuzenberenklauw!). De ervaring met de onderhoudsbeurt van 2021 leert dat eenmalig 'geknipte' braamstruiken al snel weer uitgroeien om vervolgens na één jaar alweer helemaal terug te zijn. Bij de laatste onderhoudsbeurt heeft de gemeente geprobeerd de bramen met wortel en tak te verwijderen (en niet 'slechts' te knippen). Dat is overigens nog niet overal gebeurd.
Tussen de bramen staan namelijk vaak nog mooie struiken die anders ook vernietigd zouden worden.
De gemeente pakt nu ook de beruchte woekerstruik Canadese kornoelje aan. Deze wordt steeds dominanter in Park de Steenen Camer en omgeving. Het verwijderen van deze struiken is veel werk. Daarom heeft de gemeente besloten dit in fasen te doen. De verwachting is dat deze struik over enkele jaren vrijwel volledig uit Elderveld-Noord verdwenen zal zijn.

Wat blijft er nog te wensen over?

In het parkbos rondom de sportvelden heeft de natuur zich nog niet helemaal hersteld van de kaalslag en ravage van 2021. Enkele voorbeelden. Aan de randen van het natuurwandelpad is de weelderige kruidlaag van wilde (bos)planten grotendeels verdwenen (o.a. Groot heksenkruid, Schijnaardbei en Gevlekte dovenetel). Op de omgewerkte bosbodems zien we nu vooral woekerende struiken (o.a. bramen, Canadese kornoelje, Veelbloemige roos) en allerlei zeer algemene pionier- en ruigteplanten (o.a. brandnetels, Kleefkruid en Grote klit).
Van de naderhand aangeplante bomen en struiken bleken alleen de allersterksten opgewassen tegen de sneller groeiende concurrentie (o.a. Laurierkers en Taxus). Van de voorjaarsbloeier Gele kornoelje is nog slechts één ouder exemplaar over en Rode ribes en Kardinaalsmuts lijken geheel uit het parkbos verdwenen (jammer voor de insecten die hierop aangewezen zijn). Met de gemeente gaan Groendivisie en andere wijkbewoners aankomende zomer de situatie bekijken en een plan maken voor eventuele herstelmaatregelen. Die worden dan in het najaar van 2023 uitgevoerd.

Gekandelaberde Schietwilgen

Aan beide kanten van het fietspad van de sportvelden naar Park Westerveld zijn er weer vele Schietwilgen en Canadapopulieren gekapt, gekandelaberd of getopt.
Net als in het park- en stadsbos ging het meestal om aftakelende, zieke en/of niet meer veilige bomen. Deze voor Elderveld karakteristieke boomreuzen hebben hun uiterste houdbaarheidsdatum vaak al ruim overschreden en lijden in toenemende mate onder (onvoorspelbare) takbreuk. Ze verdwijnen in snel tempo, niet alleen uit het park- en stadsbos, maar ook uit de lijnbeplanting langs wandel- en fietspaden. Het zou fijn zijn als de gemeente de gekapte Schietwilgen en Canadapopulieren wat vaker zou terug planten (zie ook het juninummer van Elderveld Nieuws 2022). En de gaten in de lijnbeplanting zou opvullen.

Gemeente Arnhem: wijkbewoners weten zich gehoord en gezien.

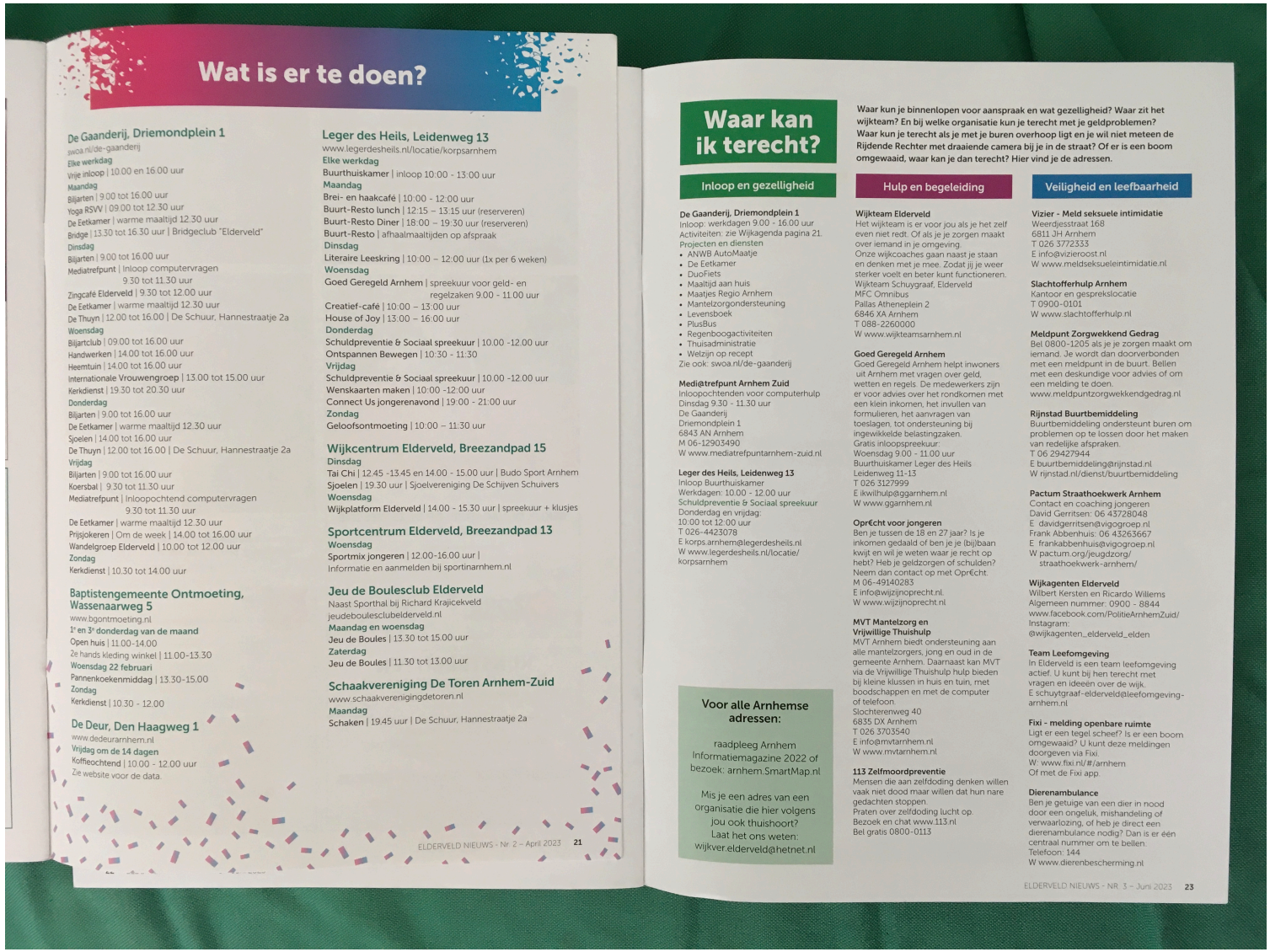

Wat is er te doen?

De Gaanderij, Driemondplein 1
swoa.nl/de-gaanderij
Elke werkdag
Vrije inloop | 10.00 en 16.00 uur
Maandag
Biljarten | 9.00 tot 16.00 uur
Yoga RSVV | 09.00 tot 12.30 uur
De Eetkamer | warme maaltijd 12.30 uur
Bridge | 13.30 tot 16.30 uur | Bridgeclub "Elderveld"
Dinsdag
Biljarten | 9.00 tot 16.00 uur
Mediatrefpunt | Inloop computervragen 9.30 tot 11.30 uur
Zingcafé Elderveld | 9.30 tot 12.00 uur
De Eetkamer | warme maaltijd 12.30 uur
De Thuyn | 12.00 tot 16.00 | De Schuur, Hannestraatje 2a
Woensdag
Biljartclub | 09.00 tot 16.00 uur
Handwerken | 14.00 tot 16.00 uur
Heemtuin | 14.00 tot 16.00 uur
Internationale Vrouwengroep | 13.00 tot 15.00 uur
Kerkdienst | 19.30 tot 20.30 uur
Donderdag
Biljarten | 9.00 tot 16.00 uur
De Eetkamer | warme maaltijd 12.30 uur
Sjoelen | 14.00 tot 16.00 uur
De Thuyn | 12.00 tot 16.00 | De Schuur, Hannestraatje 2a
Vrijdag
Biljarten | 9.00 tot 16.00 uur
Koersbal | 9.30 tot 11.30 uur
Mediatrefpunt | Inloopochtend computervragen 9.30 tot 11.30 uur
De Eetkamer | warme maaltijd 12.30 uur
Prijsjokeren | Om de week | 14.00 tot 16.00 uur
Wandelgroep Elderveld | 10.00 tot 12.00 uur
Zondag
Kerkdienst | 10.30 tot 14.00 uur

Baptistengemeente Ontmoeting, Wassenaarweg 5
www.bgontmoeting.nl
1e en 3e donderdag van de maand
Open huis | 11.00-14.00
Ze hands kleding winkel | 11.00-13.30
Woensdag 22 februari
Pannenkoekenmiddag | 13.30-15.00
Zondag
Kerkdienst | 10.30 - 12.00

De Deur, Den Haagweg 1
www.dedeurarnhem.nl
Vrijdag om de 14 dagen
Koffieochtend | 10.00 - 12.00 uur
Zie website voor de data.

Leger des Heils, Leidenweg 13
www.legerdesheils.nl/locatie/korpsarnhem
Elke werkdag
Buurthuiskamer | inloop 10:00 - 13:00 uur
Maandag
Brei- en haakcafé | 10:00 - 12:00 uur
Buurt-Resto lunch | 12:15 – 13.15 uur (reserveren)
Buurt-Resto Diner | 18:00 – 19:30 uur (reserveren)
Buurt-Resto | afhaalmaaltijden op afspraak
Dinsdag
Literaire Leeskring | 10:00 – 12:00 uur (1x per 6 weken)
Woensdag
Goed Geregeld Arnhem | spreekuur voor geld- en regelzaken 9.00 - 11.00 uur
Creatief-café | 10:00 – 13:00 uur
House of Joy | 13:00 – 16:00 uur
Donderdag
Schuldpreventie & Sociaal spreekuur | 10.00 -12.00 uur
Ontspannen Bewegen | 10:30 - 11:30
Vrijdag
Schuldpreventie & Sociaal spreekuur | 10.00 -12.00 uur
Wenskaarten maken | 10:00 -12:00 uur
Connect Us jongerenavond | 19:00 - 21:00 uur
Zondag
Gelooofsontmoeting | 10:00 – 11:30 uur

Wijkcentrum Elderveld, Breezandpad 15
Dinsdag
Tai Chi | 12.45 -13.45 en 14.00 - 15.00 uur | Budo Sport Arnhem
Sjoelen | 19.30 uur | Sjoelvereniging De Schijven Schuivers
Woensdag
Wijkplatform Elderveld | 14.00 - 15.30 uur | spreekuur + klusjes

Sportcentrum Elderveld, Breezandpad 13
Woensdag
Sportmix jongeren | 12.00-16.00 uur | Informatie en aanmelden bij sportinarnhem.nl

Jeu de Boulesclub Elderveld
Naast Sporthal bij Richard Krajicekveld
jeudebouleselderveld.nl
Maandag en woensdag
Jeu de Boules | 13.30 tot 15.00 uur
Zaterdag
Jeu de Boules | 11.30 tot 13.00 uur

Schaakvereniging De Toren Arnhem-Zuid
www.schaakverenigingdetoren.nl
Maandag
Schaken | 19.45 uur | De Schuur, Hannestraatje 2a

Waar kan ik terecht?

Waar kun je binnenlopen voor aanspraak en wat gezelligheid? Waar zit het wijkteam? En bij welke organisatie kun je terecht met je geldproblemen? Waar kun je terecht als je met je buren overhoop ligt en je wil niet meteen de Rijdende Rechter met draaiende camera bij je in de straat? Of er is een boom omgewaaid, waar kan je dan terecht? Hier vind je de adressen.

Inloop en gezelligheid

De Gaanderij, Driemondplein 1
Inloop: werkdagen 9.00 - 16.00 uur
Activiteiten: zie Wijkagenda pagina 21.
Projecten en diensten
- ANWB AutoMaatje
- De Eetkamer
- DuoFiets
- Maaltijd aan huis
- Maatjes Regio Arnhem
- Mantelzorgondersteuning
- Levensboek
- PlusBus
- Regenboogactiviteiten
- Thuisadministratie
- Welzijn op recept

Zie ook: swoa.nl/de-gaanderij

Medi@trefpunt Arnhem Zuid
Inloopochtenden voor computerhulp
Dinsdag 9.30 - 11.30 uur
De Gaanderij
Driemondplein 1
6843 AN Arnhem
M 06-12903490
W www.mediatrefpuntarnhem-zuid.nl

Leger des Heils, Leidenweg 13
Inloop Buurthuiskamer
Werkdagen: 10.00 - 12.00 uur
Schuldpreventie & Sociaal spreekuur
Donderdag en vrijdag:
10.00 tot 12.00 uur
T 026-4423078
E korps.arnhem@legerdesheils.nl
W www.legerdesheils.nl/locatie/korpsarnhem

Voor alle Arnhemse adressen:

raadpleeg Arnhem Informatiemagazine 2022 of bezoek: arnhem.SmartMap.nl

Mis je een adres van een organisatie die hier volgens jou ook thuishoort? Laat het ons weten: wijkver.elderveld@hetnet.nl

Hulp en begeleiding

Wijkteam Elderveld
Het wijkteam is er voor jou als je het zelf even niet redt. Of als je je zorgen maakt over iemand in je omgeving.
Onze wijkcoaches gaan naast je staan en denken met je mee. Zodat jij je weer sterker voelt en beter kunt functioneren.
Wijkteam Schuygraaf, Elderveld
MFC Omnibus
Pallas Atheneplein 2
6846 XA Arnhem
T 088-2260000
W www.wijkteamsarnhem.nl

Goed Geregeld Arnhem
Goed Geregeld Arnhem helpt inwoners uit Arnhem met vragen over geld, wetten en regels. De medewerkers zijn er voor advies over het rondkomen met een klein inkomen, het invullen van formulieren, het aanvragen van toeslagen, tot ondersteuning bij ingewikkelde belastingzaken.
Gratis inloopspreekuur:
Woensdag 9.00 - 11.00 uur
Buurthuiskamer Leger des Heils
Leidenweg 11-13
T 026 3127999
E ikwilhulp@ggarnhem.nl
W www.ggarnhem.nl

Opr€cht voor jongeren
Ben je tussen de 18 en 27 jaar? Is je inkomen gedaald of ben je je (bij)baan kwijt en wil je weten waar je recht op hebt? Heb je geldzorgen of schulden? Neem dan contact op met Opr€cht.
M 06-49140283
E info@wijzijnoprecht.nl.
W www.wijzijnoprecht.nl

MVT Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp
MVT Arnhem biedt ondersteuning aan alle mantelzorgers, jong en oud in de gemeente Arnhem. Daarnaast kan MVT via de Vrijwillige Thuishulp hulp bieden bij kleine klussen in huis en tuin, met boodschappen en met de computer of telefoon.
Slochterenweg 40
6835 DX Arnhem
T 026 3703540
E info@mvtarnhem.nl
W www.mvtarnhem.nl

113 Zelfmoordpreventie
Mensen die aan zelfdoding denken willen vaak niet dood maar willen dat hun nare gedachten stoppen.
Praten over zelfdoding lucht op.
Bezoek en chat www.113.nl
Bel gratis 0800-0113

Veiligheid en leefbaarheid

Vizier - Meld seksuele intimidatie
Weerdjesstraat 168
6811 JH Arnhem
T 026 3772333
E info@vizieroost.nl
W www.meldseksueleintimidatie.nl

Slachtofferhulp Arnhem
Kantoor en gesprekslocatie
T 0900-0101
W www.slachtofferhulp.nl

Meldpunt Zorgwekkend Gedrag
Bel 0800-1205 als je je zorgen maakt om iemand. Je wordt dan doorverbonden met een meldpunt in de buurt. Bellen met een deskundige voor advies of om een melding te doen.
www.meldpuntzorgwekkendgedrag.nl

Rijnstad Buurtbemiddeling
Buurtbemiddeling ondersteunt buren om problemen op te lossen door het maken van redelijke afspraken.
T 06 29427944
E buurtbemiddeling@rijnstad.nl
W rijnstad.nl/dienst/buurtbemiddeling

Pactum Straathoekwerk Arnhem
Contact en coaching jongeren
David Gerritsen: 06 43728048
E davidgerritsen@vigogroep.nl
Frank Abbenhuis: 06 43263667
E frankabbenhuis@vigogroep.nl
W pactum.org/jeugdzorg/straathoekwerk-arnhem/

Wijkagenten Elderveld
Wilbert Kersten en Ricardo Willems
Algemeen nummer: 0900 - 8844
www.facebook.com/PolitieArnhemZuid/
Instagram:
@wijkagenten_elderveld_elden

Team Leefomgeving
In Elderveld is een team leefomgeving actief. U kunt bij hen terecht met vragen en ideeën over de wijk.
E schuytgraaf-elderveld@leefomgeving-arnhem.nl

Fixi - melding openbare ruimte
Ligt er een tegel scheef? Is er een boom omgewaaid? U kunt deze meldingen doorgeven via Fixi.
W: www.fixi.nl/#/arnhem
Of met de Fixi app.

Dierenambulance
Ben je getuige van een dier in nood door een ongeluk, mishandeling of verwaarlozing, of heb je direct een dierenambulance nodig? Dan is er één centraal nummer om te bellen:
Telefoon: 144
W www.dierenbescherming.nl

Servicepagina’s: agenda en adressen.

V.l.n.r.: Wendy Beukhof, Kirsty Teunissen, Silvia Groosman en Arno Tiernego

Team Leefomgeving houdt sinds kort kantoor in Elderveld, waarvoor aandacht in het volgende nummer van Elderveld Nieuws.

Samen werken wij aan een prettige wijk

Het Wijkplatform is er voor het overleg tussen wijkbewoners en gemeente om de leefbaarheid te bevorderen. Iedereen is welkom op de openbare bijeenkomsten die 5 x per jaar plaats vinden in het Wijkcentrum. Zie pagina 16 voor de data. Werkgroepen maken zich sterk voor diverse zaken in onze wijk. Iedereen is welkom om een steentje bij te dragen.

Verkeer & Veiligheid

Aandachtspunten genoeg in onze wijk. Heb je ideeën voor oplossingen, meld je dan aan.

Groen Divisie

Deze werkgroep zet zich in voor de groene wensen van onze wijk.

Winkelcentrum

Deze werkgroep zet zich in voor een gezellig en leefbaar winkelcentrum. Ideeën, meedoen? Meld je dan aan.

Elderveld Schoon

Meerdere keren per jaar wordt er zwerfafval opgeruimd in de wijk. Doe je een keer mee?

Elderveld Actief

Burenhulp voor eenmalige kleine klusjes in en om het huis. Bel of kom naar de inloop in het Wijkcentrum.

Straat in actie

Voor het lenen van materialen wanneer je iets wilt organiseren in je straat of buurt. Bel of kom naar onze inloop.

Redactie wijkwebsite

Heb je nieuws voor onze wijkwebsite? Mail: wijkplatform.elderveld@gmail.com

Elderveld Open

Deze werkgroep organiseert diverse activiteiten voor jong en oud.

Heemtuin

Elke woensdagmiddag gezellig tuinieren in de Heemtuin bij De Gaanderij.

WIJKPLATFORM elderveld

Inloop: woensdag 14.00 - 15.30 uur, Wijkcentrum, Breezandpad 15, T 06 36058389, E wijkplatform.elderveld@gmail.com

Tenslotte op de achterpagina: een overzicht van de werkgroepen van het Wijkplatform Elderveld. Tientallen vrijwilligers zetten zich in voor een prettige wijk!

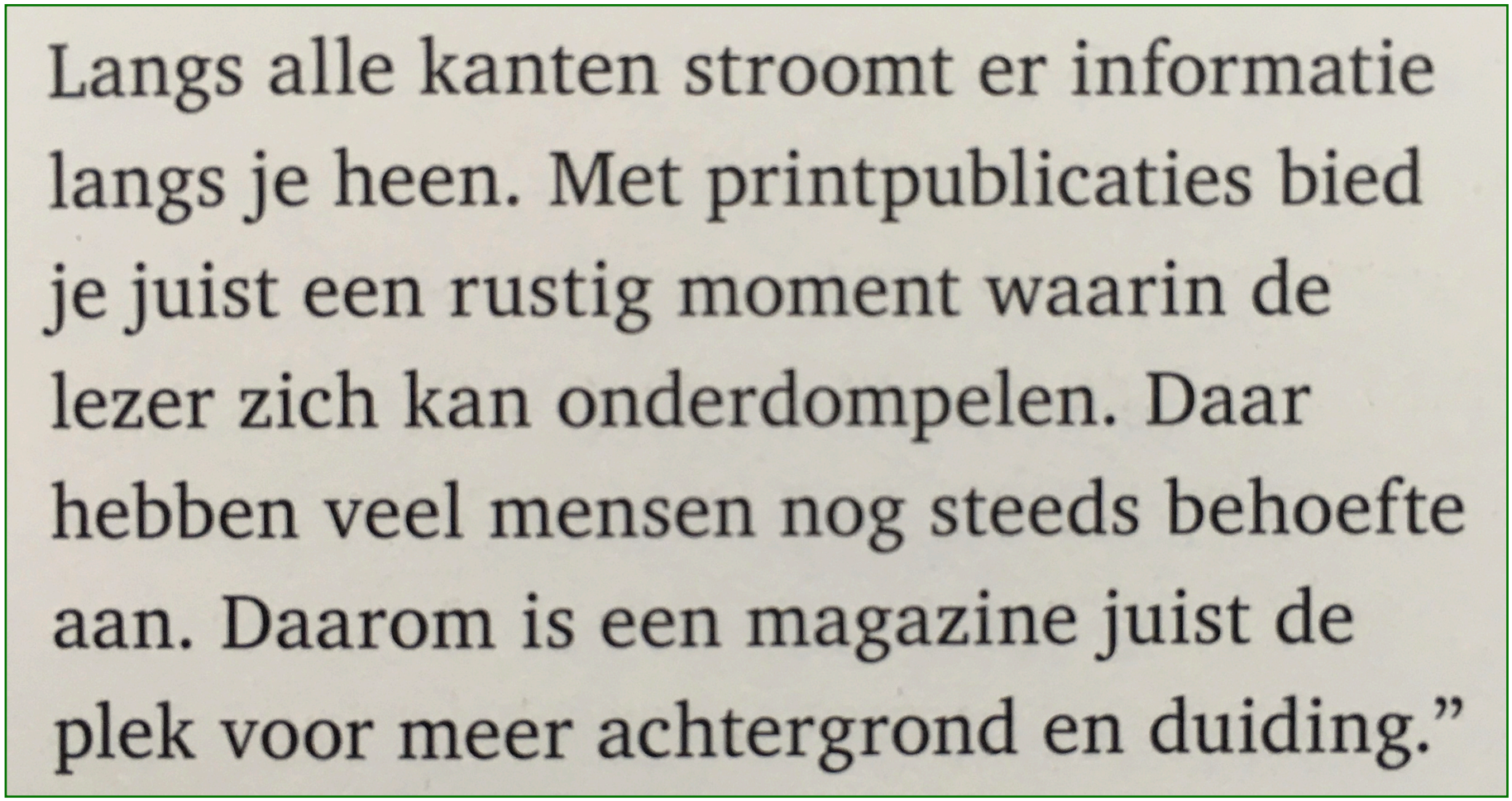
Langs alle kanten stroomt er informatie langs je heen. Met printpublicaties bied je juist een rustig moment waarin de lezer zich kan onderdompelen. Daar hebben veel mensen nog steeds behoefte aan. Daarom is een magazine juist de plek voor meer achtergrond en duiding."

~ Imprintant, relatiemagazine van tijdschriften producent Senefelder Misset, lente 2023

Daarom is een wijkblad zo belangrijk. En kan niet gemist worden naast zulke media als wijkwebsite en facebook.

Het wijkblad heeft te maken met gestegen drukwerkkosten, te wijten aan de sterk gestegen papierprijzen.

	2022	2023	
Drukwerkkosten	€ 15.003	€ 16.300	Toename van € 1.300
Advertentie opbrengsten*	€ 5.515	€ 5.890	Toename van € 375
			Tekort **€ 925**

* Toename door verhoging tariefsverhoging m.i.v. 2023.

Opvatting college: “… één budget … waarbij het aan de wijkbewoners is om te bepalen hoe het budget wordt ingezet.”

Echter: bij gestegen kosten wijkblad en bij gelijkblijvend budget betekent dat, dat het een dan ten koste van het ander gaat.

Wijkgerichte communicatiemiddelen als wijkwebsite, sociale media en wijkblad zijn echter onmisbaar. Bedienen elk hun eigen publiek.

Met name voor ouderen, zo geeft o.a. SWOA aan, is het wijkblad een onmisbare bron van informatie en inspiratie.

Wijkmedia dienen het gemeenschappelijk belang

Wijkmedia bieden de gemeente de unieke mogelijkheid wijkgericht te communiceren met haar inwoners.

Van de gemeente en andere wijkpartners ontvangen we graag persberichten, waarin ervaringsverhalen opgenomen zijn. Dat vergroot de herkenbaarheid.

Wij zien graag dat de gemeente faciliterend optreedt.

Een inflatiecorrectie op het wijkbudget zou welkom zijn.

Vragen, suggesties, aanvullingen?

Aarzel niet contact met ons op te nemen!

Cor de Vrieze | redacteur Elderveld Nieuws

E wijkver.elderveld@hetnet.nl

Wijkmedia in Arnhem

Nicole Cordewener

Kort over mezelf

- Maak de RijnRepoorter in het Broek en de Binnenstadskrant in het centrum

- Daarnaast via Praktische Zaken verbindende rol wijkredacties
  - Organiseren bijeenkomsten
  - Gezamenlijk drukwerk inkopen
  - Artikel ja/ja-sticker

Belang van wijkmedia

- Weten wat er in je eigen wijk speelt, trots op de wijk en verbinden
- Vooral voor ouderen, maar ook iedereen: papieren krant krijg je in de bus en lees je

22 wijkkranten of -bladen

- Alteveer & Cranevelt: Craneveer
- Angerenstein: Wijkkrant Angerenstein
- Arnhemse Broek: RijnRepoorter
- Burgemeesterswijk: Wijkcontact
- Centrum: Binnenstadskrant
- De Laar: Laarnieuws
- Elden: Hallo Elden
- Elderveld: Elderveld Nieuws
- Geitenkamp & Monnikenhuizen: Op de Hoogte
- Heijenoord & Lombok: Wijkkran Langs Rijn & Rails
- Hoogkamp: De Penseelstreek
- Hoogstede & Klingelbeek: Klingelstee
- Klarendal: Wijkkrant Klarendal
- Malburgen: de Malburger
- Molenbeke: de Molenbeker
- Paasberg en Wellenstein: Wijkkrant de Paasberg en Wellenstein
- Presikhaaf: Presikhaaf Wijknieuws
- Rijkerswoerd: Het Woerdje
- Schuytgraaf: de Vierkrant
- Sint Marten & Sonsbeekkwartier: St Marten &Sonsbeekkwartier wijkkrant
- Spijkerkwartier: Wijkkrant Spijkerkwartier
- Vredenburg en Kronenburg: Wijkkrant Vredenburg-Holthuizen

Waar hebben we het over?

- Oplages tussen de 500 en 8.800 per editie
- Tussen de 2 en 7 edities per jaar
- Soms voor buurten (Molenbeek), soms voor meerdere/grote wijken (Malburgen, Immerloo en het Duifje)

Dat is best wat werk

- Schrijven
- Fotografie
- Vormgeving
- Advertentiebeheer
- Contact drukker
- Bijhouden mail/persberichten → secretariaat
- Bijhouden site en social media
- Distributie

Grotendeels door vrijwilligers!

Wijken en ook wijkmedia verschillen

- Onafhankelijk of afhankelijk van wijkplatform/wijkvereniging
- Wel of geen advertenties, alles toelaten of kritisch?
  - Advertentiegeld gaat terug naar wijkbudget of wijkmedium?
- Betaalde professionals: voor tekst, fotografie en/of vormgeving
  - Betaald uit wijkbudget
- Papieren versie en online versie werken samen (of niet)
- Betrokkenheid TLO en opbouwwerkers
- Veel of weinig vrijwilligers
- Inhoud kranten verschilt

Welke problemen spelen er?

- Te weinig vrijwillige redactieleden: zijn er professionals nodig? Dat kost geld!
- Gestegen kosten voor drukwerk, eventuele personeelskosten

Gevolgen: wijkkranten kunnen verdwijnen!

RONDETAFELGESPREK 5 JULI 2023
wijkmedia Klarendal

Door Zefanja Hoogers

Wat gaat goed/wat gaat niet goed?

De Klarendalse wijkkrant bestond vorig jaar 50 jaar. In plaats van dat uitgebreid te jubileren, stond de krant gedurende het hele jaar voornamelijk stil bij een crowdfunding actie om zeker te weten voorlopig in ieder geval zes wijkkranten van de drukker te kunnen laten komen, in tegenstelling tot de zeven van de afgelopen twintig jaren. Volgens het CBS gaat het heel goed met Klarendal, daarom is er met 15.000 euro gekort op het wijkbudget, waar de media uit betaald moeten worden. Met het 15.000 euro kleinere budget, is lokale media eigenlijk niet eens meer mogelijk. Hier kwam in dat jubileumjaar ook nog eens een energiecrisis in de vorm van een papiercrisis overheen, waardoor we kunnen concluderen dat het heel slecht gaat met de Klarendalse wijkkrant.

[laten zien] In de tijd dat Klarendal een Vogelaarwijk was, leek alles mogelijk. Toen dat ophield, kwam er een meer sobere wijkkrant van de drukker. Maar de wijkkrant van nu, krijgen de bezorgers niet meer door de brievenbussen: het papier van nu, is van zo'n beroerde en dunne kwaliteit is, dat zij vaak genoodzaakt zijn hem door brievenbussen te proppen.

Wat er goed gaat, is dat linksom rechtsom alle jaren de Klarendalse wijkkrant merkbaar leeft. Dat komt via allerlei kanalen terug bij de redactie: hij wordt gelezen, er komen reacties in de mailbox, voelt tastbaar als 'van ons', zodra hij niet bezorgd wordt komt dat geluid terug in de vorm van een klacht, oproepen worden meestal gehonoreerd, alle lagen van de Klarendalse bevolking praten over de verbindende factor die dit medium heeft en de crowdfunding actie leverde maar liefst 3200 euro op.

Maar daar kunnen wij geen toekomst mee bestendigen.

Wat wordt er gemist in relatie met de gemeente?

De gemeente vindt dat wijkmedia bewonersinitiatieven zijn. Fijn natuurlijk, dat er ruimte is voor eigen inzichten en talentontwikkeling onder de Arnhemmers. Maar de gemeente, én de satelliet organisaties van de gemeente die overheidsopdrachten uitvoeren, vinden het ook heel vanzelfsprekend om gebruik te maken van wijkmedia om hun boodschappen onder de Arnhemmers te verspreiden: de mailbox staat vol met willekeurige berichtgevingen met het verzoek die op te nemen in agenda, krant of website. Er is zelfs onlangs zelfs midden in de papiercrisis vanaf het stadhuis een verzoek gekomen om een bespaarkrant uit te printen: 'Bijgevoegde pdf kunt u gebruiken om af te drukken en kan mee worden gestuurd met uw wijkkrant'. Als wijkmedium ben ik graag dienstbaar, maar hoe zien jullie collega's van de communicatieafdeling dat? Dat hún boodschap betaald wordt vanuit wijkbudgetten? Wat vraagt en verlangt de gemeente van bewonersinitiatieven?

Met extra geld om de toekomst van de wijkkrant te waarborgen, komen ambtenaren en afdelingen niet makkelijk over de boeg. Want het idee 'Wijkmedia zijn bewonersinitiatieven en moeten dus betaald worden uit wijkbudget' is hardnekkig. Zoekend naar oplossingen, is er door bewoners vanuit het Klarendalse wijkplatform eerder het idee geopperd om het TLO een eigen betaalde pagina te laten hebben, waar zij dan zelf in bepalen wat daarop gepubliceerd wordt. Maar dat kon niet, want dan zouden ze dat in de hele stad moeten doen. Tot mijn verbazing bestaat een dergelijke constructie in Malburgen wél! Hoe zien raadsleden dat?

Welke toekomstvisie is er?

Ondanks dat het volgens het CBS goed gaat met Klarendal, is het óók een Arnhem Oost-aanpak wijk. Om daar als redactie over te communiceren, moeten er ándere media op nagespeurd worden dan de mailbox van de Klarendalse wijkkrant, om inwoners en lezers te informeren, zodat ook zij een beetje begrijpen waar het over gaat en wat de wijk de komende jaren, een generatie lang, te wachten staat. In de mailbox van Klarendal is het qua Arnhem Oost-aanpak oorverdovend stil….

Maar er komen wél veel gelden richting Klarendal in het kader van deze aanpak en hoog op de Arnhem Oost agenda blijkt communicatie met bewoners te staan. Klarendal was de afgelopen jaren probleemwijk, aandachtswijk, krachtwijk, prachtwijk, Vogelaarwijk en is Modekwartier. Maar het maakt niet zo veel uit; vanwege de inrichting en opbouw zal het áltijd een wijk met kwetsbare doelgroepen blijven die je via slechts een Facebook pagina niet bereikt. De Arnhem Oost-aanpak uitvoerders hebben goede partners met stevige wijkmedia nodig om over hun werk en aanpak te communiceren in een wijk als Klarendal.

De Klarendalse website is ondertussen antiek, maar kan zo even niet vernieuwd worden omdat daar geen wijkbudget voor is. Dus de Klarendalse media bieden zich dienstbaar aan: zij publiceren met een kwalitatief goede wijkkrant en een moderne website alles over de Arnhem Oost-aanpak dat relevant is voor de Klarendallers, de pot Arnhem Oost-aanpak maakt een budget beschikbaar om de komende jaren de Klarendalse wijkmedia te bestendigen.

Zo is zowel de gemeente als het bewonersinitiatief geholpen: een win/win situatie.

Hoogstede-Klingelbeek **De Klingelstee**

De Klingelstee is voortgekomen uit de Buurtvereniging Hoogstede-Klingelbeek, die in 1978 werd opgericht. Hoogstede-Klingelbeek is een kleine buurt in Arnhem-West (ca. 500 adressen), maar met een zeer actieve vereniging, die veel uiteenlopende clubjes herbergde. Die clubjes waren vooral voor de gezellige activiteiten, zoals schaken, lezen, musiceren, bridgen, jeu-de-boulen, wandelen, sporten, de wijngaard, moestuinen, kinderactiviteiten, etymologie, de Schutterij en andere hobby's, maar als er iets gebeurde dat als een bedreiging werd gevoeld, stond de hele buurt ook op de barricaden.
De Klingelstee was bedoeld als een soort verslaglegging, alle clubjes konden er vertellen wat er was georganiseerd en hoe dat was gelopen, het bestuur kon er mededelingen doen van het reilen en zeilen van de vereniging als zodanig. Heel gezellig en kneuterig allemaal, voor iedereen die zich betrokken voelde bij de buurt was het vanzelfsprekend om het blaadje, dat tweemaal per jaar verscheen, te lezen. Je moest overigens lid zijn van de buurtvereniging om de Klingelstee in de bus te krijgen. Vrijwel iedereen was destijds lid!

Naarmate de tijd voortschreed en er steeds meer verjonging in de buurt optrad, naast de introductie van allerlei nieuwe media, merkten we dat de Klingelstee niet meer gelezen werd door de nieuwere bewoners, terwijl we die toch wilden blijven betrekken bij wat er werd georganiseerd. Met name de grote nieuwbouwprojecten midden in de buurt leverden veel nieuwe bewoners op, die zich niet zo verbonden voelden met de rest, met name met de 'oudere bewoners'. Naast het blaadje hadden we intussen een site, een facebookpagina en veel losse flyers die huis aan huis werden verspreid bij activiteiten. Toen de Gemeente de financiering van de wijken anders ging indelen en alle bewoners van een wijk moesten worden bediend, gingen we over op een ander concept van de Klingelstee: minder 'mededelingen', meer korte artikeltjes met mooie foto's en vooral: een betere vormgeving! In plaats van tweemaal verschijnen we nu viermaal per jaar, zodat we onder een ander btw-tarief vallen en we iets actueler kunnen zijn. De vormgeving wordt gedaan door Marjolein Kaarsemaker, die echter niet in de wijk woont en die ervoor wordt betaald. (Voor de rest is alles nog steeds vrijwilligerswerk.) Een hap uit de begroting, maar zeer de moeite waard. Ook de nieuwe bewoners lezen nu de Klingelstee en gooien hem niet meteen bij het oud papier. Zo is het weer een belangrijk element geworden binnen de onderlinge communicatie en verbinding.

HM

Van: Els van der Waal | APCG
Verzonden: woensdag 5 juli 2023
Onderwerp: Inspraakreactie Apcg toegankelijkheid van wijkmedia

Sommige personen die dit bericht hebben ontvangen, ontvangen niet vaak e-mail van info@apcg.nl. Meer informatie over waarom dit belangrijk is

Beste raadsleden en fractievolgers,

Vanavond staat het agenderingsverzoek "Rondetafelgesprek wijkmedia in Arnhem" op de politieke agenda. Het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg) wil hier graag op reageren.

Goed om te lezen dat jullie aandacht besteden aan het belang van wijkmedia. Zowel de papieren als digitale wijkmedia vormen een belangrijke bron van informatie voor inwoners om mee te kunnen doen en mee te kunnen praten/beslissen over hun wijk.
In onze reactie willen wij daarom graag aandacht vragen voor het belang van toegankelijkheid van de wijkmedia.
Daarmee bedoelen we dat wijkmedia ook voor mensen met een beperking goed ‘leesbaar’ moet zijn. Denk daarbij aan dat het goed te begrijpen moet zijn voor mensen die bijvoorbeeld door een verstandelijke beperking moeite hebben met lezen, maar ook dat ze goed te ‘lezen’ zijn voor inwoners die blind of slechtziend zijn.
Een mooi voorbeeld is de readspeaker die sommige wijkwebsites hebben. Daarmee kunnen mensen die moeite hebben met lezen de tekst laten voorlezen.
Een ander voorbeeld is dat mensen die blind zijn gebruik maken van spraaksoftware of een brailleregel om websites te kunnen bezoeken. Dat stelt eisen aan bijvoorbeeld hoe afbeeldingen op een site geplaatst worden, nu gebeurt dat vaak niet goed, waardoor mensen vastlopen in onbegrijpelijke cijfercodes.
Dit zijn slechts 2 voorbeelden, toegankelijkheid omvat natuurlijk meer.
Voor overheidswebsites is wettelijk geregeld dat deze aan minimale toegankelijkheidseisen moeten voldoen. Voor andere websites gelden die eisen (nog) niet.
Ook bij papieren versies kan rekening gehouden worden met zaken die de toegankelijkheid verbeteren.

Wij roepen de gemeente dan ook op om richtlijnen voor de toegankelijkheid van wijkmedia mee te geven. Waarbij het natuurlijk noodzakelijk is dat ook de benodigde ondersteuning in middelen en kennis beschikbaar wordt gesteld.

Met vriendelijke groet,

Marjolein van den Broek,
Voorzitter Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg)

Rondetafelgesprek wijkmedia 5 juli 2023

Henk Donkers, hoofdredacteur Penseelstreek (Hoogkamp, Sterrenberg, Gulden Bodem) en daarvoor van Wijkcontact (Burgemeesterswijk waar ik 32 jaar gewoond heb en 12 in de redactie zat). Ons blad en onze wijkvereniging heten Penseelstreek omdat alle straten genoemd zijn naar schilders. We zijn dus geen schildersblad.

'Wijken zijn geen verzamelingen stenen, maar gemeenschappen van mensen', is onze overtuiging. In die gemeenschapsvorming spelen wijkkranten (en wijkverenigingen) een belangrijke rol. Ze zorgen voor meer sociale samenhang, onderlinge verbondenheid en betrokkenheid. Dan is het wel belangrijk dat IEDEREEN geïnformeerd wordt op een kwalitatief goede manier. Dat kan via een wijkkrant die inhoudelijk de moeite waard is en goed is vormgegeven. Mensen willen kwaliteit. Daarnaast ook via een goede wijkwebsite en digitale nieuwsbrief. **Elke wijk heeft zoiets nodig en verdient zoiets.**

De gemeenteraad erkent het belang van lokale media. Zie 'amendement versterken lokale media' (begroting 2021) en instelling Mediafonds lokale journalistieke producties. Die steun is vooral gericht op het niveau van de stad. Hier gaat het om de media een niveau lager, het **wijkniveau** > wijkkranten, websites, digitale nieuwsbrieven.

Als Penseelstreek prijzen we ons gelukkig met een heel actieve wijkvereniging die als motto heeft: 'Samen maken we de wijk'. De wijkvereniging voelt zich verantwoordelijk voor het uitbrengen van een mooi blad (4x per jaar, 36 à 44 pagina's) en goede website en digitale nieuwsbrief. Onze wijkkrant is het uithangbord van de wijkvereniging en wordt bij elk huishouden bezorgd, wel of geen lid van de wijkvereniging. Ook hebben we veel adverteerders, vooral uit de wijk of directe omgeving.

Met de productie en distributie (en de financiering daarvan) hebben we geen problemen, andere wijkbladen helaas wel, zo bleek uit het laatste wijkbladenoverleg. Wel soms met het vinden van capabele redactieleden en vooral vinden van een goede vormgever (ons 'zijden draadje'; geen stand by).

Wat kan gemeente doen aan ondersteuning?

- Waar nodig, financiële ondersteuning bij uitbrengen > ieder adres moet de krant (kunnen krijgen. Geldt niet voor de Penseelstreek; financieel kunnen we onszelf bedruipen, maar dat geldt niet voor alle wijkkranten.
- Beschikbaar stellen softwarepakket voor de vormgeving InDesign of Illustrator = betalen licentie.
- Mogelijk het laten ontwikkelen van een basisvormgeving door een professional waarmee een niet-professional aan de gang kan gaan. AI gaat vormgeving ongetwijfeld vergemakkelijken.
- Verhogen van de bekwaamheid om daarmee om te gaan > cursussen of coaching
- Idem voor schrijfvaardigheid redactieleden > cursus, coaching
- Faciliteren onderlinge samenwerking bladen (zoals nu gebeurt via wijkbladenoverleg afdeling Praktische zaken) bijv. ook bij werving en doorgeven adverteerders.

Wijkmedia in Arnhem

Nicole Cordewener

Kort over mezelf

- Maak de RijnRepoorter in het Broek en de Binnenstadskrant in het centrum

- Daarnaast via Praktische Zaken verbindende rol wijkredacties
  - Organiseren bijeenkomsten
  - Gezamenlijk drukwerk inkopen
  - Artikel ja/ja-sticker

Belang van wijkmedia

- Weten wat er in je eigen wijk speelt, trots op de wijk en verbinden
- Vooral voor ouderen, maar ook iedereen: papieren krant krijg je in de bus en lees je

22 wijkkranten of -bladen

- Alteveer & Cranevelt: Craneveer
- Angerenstein: Wijkkrant Angerenstein
- Arnhemse Broek: RijnRepoorter
- Burgemeesterswijk: Wijkcontact
- Centrum: Binnenstadskrant
- De Laar: Laarnieuws
- Elden: Hallo Elden
- Elderveld: Elderveld Nieuws
- Geitenkamp & Monnikenhuizen: Op de Hoogte
- Heijenoord & Lombok: Wijkkran Langs Rijn & Rails
- Hoogkamp: De Penseelstreek
- Hoogstede & Klingelbeek: Klingelstee
- Klarendal: Wijkkrant Klarendal
- Malburgen: de Malburger
- Molenbeke: de Molenbeker
- Paasberg en Wellenstein: Wijkkrant de Paasberg en Wellenstein
- Presikhaaf: Presikhaaf Wijknieuws
- Rijkerswoerd: Het Woerdje
- Schuytgraaf: de Vierkrant
- Sint Marten & Sonsbeekkwartier: St Marten &Sonsbeekkwartier wijkkrant
- Spijkerkwartier: Wijkkrant Spijkerkwartier
- Vredenburg en Kronenburg: Wijkkrant Vredenburg-Holthuizen

Waar hebben we het over?

- Oplages tussen de 500 en 8.800 per editie
- Tussen de 2 en 7 edities per jaar
- Soms voor buurten (Molenbeek), soms voor meerdere/grote wijken (Malburgen, Immerloo en het Duifje)

Dat is best wat werk

- Schrijven
- Fotografie
- Vormgeving
- Advertentiebeheer
- Contact drukker
- Bijhouden mail/persberichten → secretariaat
- Bijhouden site en social media
- Distributie

Grotendeels door vrijwilligers!

Wijken en ook wijkmedia verschillen

- Onafhankelijk of afhankelijk van wijkplatform/wijkvereniging
- Wel of geen advertenties, alles toelaten of kritisch?
  - Advertentiegeld gaat terug naar wijkbudget of wijkmedium?
- Betaalde professionals: voor tekst, fotografie en/of vormgeving
  - Betaald uit wijkbudget
- Papieren versie en online versie werken samen (of niet)
- Betrokkenheid TLO en opbouwwerkers
- Veel of weinig vrijwilligers
- Inhoud kranten verschilt

Welke problemen spelen er?

- Te weinig vrijwillige redactieleden: zijn er professionals nodig? Dat kost geld!
- Gestegen kosten voor drukwerk, eventuele personeelskosten

Gevolgen: wijkkranten kunnen verdwijnen!

BEHANDELRESULTAAT

Agenderingsverzoek Rondetafelgesprek wijkmedia in Arnhem

Agenderingsverzoek Rondetafelgesprek wijkmedia in Arnhem

Portefeuillehouder:	Lauriks

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers: Dayiolgu (GroenLinks), Wiechers (D66), Maref (VVD), Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), Hogenhout (Partij voor de Dieren),Visser (PvdA), Roelen (SP), Snelting (Volt), Aydemir (DENK), Wiggers (BurgerBelang Arnhem), Jansen (ChristenUnie), Verheij (PVV)

De fracties van CDA en Forum voor Democratie waren niet aanwezig
Verder aanwezig: Lauriks (wethouder)

Bespreking
De bespreking van een agenderingsverzoek in de raadskamer kent twee fases: een informatieve fase en een fase voor debat tussen raadskamer en college.

Informatieve fase
Er wordt gestart met de informatieve fase. De informatieve fase is ingevuld met een rondetafelgesprek, hiervoor hebben zich 10 deelnemers vanuit de wijkmedia aangemeld. Hieronder vindt u een overzicht met de deelnemers aan dit rondetafelgesprek.

Naam:	**Organisatie:**
Nicole Cordewener	Binnenstadskrant en de RIjnRepoorter
Maarten Goorhuis	Bewonersoverleg Geitenkamp/Monnikenhuizen
Henk Donkers	De Penseelstreek (Hoogkamp, Sterrenberg, Gulden Bodem)
Cor de Vrieze	Elderveld Nieuws
Marjon van Streun Henri van Klaveren	Wijkkrant Vredenburg Holthuizen en de website www.vredenburg.info
Michel Lammerse	Wijkmedia Malburgen Immerloo Het Duifje
Zefanja Hoogers	Wijkkrant Klarendal
Hadewych Martens	Hoogstede-Klingelbeek
Cees de Kramer Ellis Knegt	wijkkrant en website Paasberg-Wellenstein
Hans van Dulkenraad	Wijkkrant en wijkwebsite Presikhaaf

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de informatieve fase van het agenderingsverzoek (het rondetafelgesprek) is afgerond, het voorstel zal worden doorgeleid voor de tweede fase van dit agenderingsverzoek: het debat tussen de raadskamer en de portefeuillehouder.

De raadsadviseur,

M. Piscaer

De voorzitter,

J. Brandts

BEHANDELRESULTAAT

Agenderingsverzoek Rondetafelgesprek wijkmedia in Arnhem – 13 september

Agenderingsverzoek Rondetafelgesprek wijkmedia in Arnhem

Portefeuillehouder:	Lauriks

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers: Quint (GroenLinks), Brandts (D66), Maref (VVD), Meyer (Arnhem Centraal), Hogenhout (Partij voor de Dieren),Visser (PvdA), Snelting (Volt), Groot (CDA), Jansen (ChristenUnie), Verheij (PVV)

De fracties van CDA, SP, DENK, BurgerBelang Arnhem en Forum voor Democratie waren niet aanwezig
Verder aanwezig: Lauriks (wethouder), Van Leeuwen (bestuursadviseur)

Bespreking
De bespreking van een agenderingsverzoek in de raadskamer kent twee fases: een informatieve fase en een fase voor debat tussen raadskamer en college. Op 5 juli vond de informatieve fase plaats. Deze was ingevuld door middel van een rondetafelgesprek waaraan 10 deelnemers vanuit de wijkmedia hebben meegedaan. Een aantal deelnemers hebben een schriftelijke reactie achtergelaten, deze zijn ook toegevoegd bij de stukken. Vandaag vindt de tweede fase van dit agenderingsverzoek plaats: het debat tussen de raadskamer en het college. Deze vindt plaats in twee termijnen. Tijdens de termijn van het college doet de wethouder een ‘collectieve toezegging’ met betrekking tot het vervolg welke het college aan dit agenderingsverzoek wil geven.

Toezeggingen

Evaluatie kosten wijkmedia binnen de bewonersbudgetten
- Wethouder Lauriks zegt toe om bij de evaluatie van de bewonersbudgetten de (stijgende) kosten voor de wijkmedia mee te nemen;

Inclusie in werkwijze wijkmedia
- Wethouder Lauriks zegt toe om te onderzoeken hoe inclusie kan worden opgenomen in de werkwijze van de wijkmedia;

Circulariteit en duurzaamheid in werkwijze wijkmedia
- Wethouder Lauriks zegt toe met de wijkmedia in gesprek te gaan met betrekking tot de circulariteit en duurzaamheid;

Vervolg rondetafelgesprek wijkmedia
- Wethouder Lauriks zegt toe in gesprek te treden met de wijkmedia en de resultaten van dat gesprek te rapporteren naar de raad. In deze rapportage wordt tevens meegenomen welke acties het college gaat ondernemen. Onderdeel van dit gesprek zijn onder andere de suggesties die tijdens dit agenderingsverzoek (door de wijkmedia en de raadskamer) zijn gedaan. In het gesprek zal verder gekeken worden naar wat de wijkmedia afzonderlijk (dus per wijk) nodig hebben, tegelijk zal worden geïnventariseerd wat er voor de wijkmedia gezamenlijk (als collectief) georganiseerd kan worden. Het college rapporteert binnen een maand naar de raad de planning rondom deze toezegging.

BEHANDELRESULTAAT

GEMEENTE Arnhem

Agenderingsverzoek Rondetafelgesprek wijkmedia in Arnhem – 13 september

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat ook de tweede fase van het agenderingsverzoek (het debat tussen de raadskamer en de portefeuillehouder) is afgerond. Er is door de wethouder een ‘collectieve toezegging’ gedaan met betrekking tot het vervolg.

De raadsadviseur,

M. Piscaer

De voorzitter,

N. Eppich